

U A N L

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
SECRETARÍA GENERAL DE BIBLIOTECA

PA6278

.C4

1753

v.7

c.1

1080044541

682-6#115

UANL

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

M. TULLII
CICERONIS
OPERA,

CUM DELECTU COMMENTARIORUM,

IN USUM

SERENISSIMI DELPHINI.

TOMUS SEPTIMUS,

IN QUO EPISTOLÆ AD FAMILIARES.

PATAVII, Typis Seminarii, MDCCLIII.

Apud Joannem Manfrè.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

46521

PAG 278

504
1753
V. 7
C. 1

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
CAPILLA ALFONSINA BIBLIOTECA UNIVERSITARIA

MICROFILMADO Rollo 77

DIRECCION GENERAL DE BIBLIOTECAS

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLÆ
AD FAMILIARES.
LIBER I.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

I. **E**GO omni officio, ac potius pietate erga te ceteris satisfacio omnibus, mihi ipse nunquam satisfacio. Tanta enim magnitudo est tuorum erga me¹ meritorum, ut quoniam tu, nisi perfecta re, de me non conquiesci, ego, quia non idem in tua causa efficio, vitam mihi esse acerbam putem. In causa hæc sunt. Ammonius, regis legatus, aperte pecunia nos oppugnat. Res agitur per eoldem

A 2 cre-
ARGUMENTUM. Rex Egypti Ptolemaus, cuiusde largitionibus laboravit. Obstabat Si-
suis eiectus, ut ab Romanis restitueretur, byllinum carmen, quod verabatur Egyptium
exerc.

PAG 278

504
1753
V. 7
C. 1

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
CAPILLA ALFONSINA BIBLIOTECA UNIVERSITARIA

MICROFILMADO Rollo-77

DIRECCION GENERAL DE BIBLIOTECAS

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLÆ
AD FAMILIARES.
LIBER I.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

I. **E**GO omni officio, ac potius pietate erga te
ceteris satisfacio omnibus, mihi ipse nunquam
satisfacio. Tanta enim magnitudo est tuorum
erga me¹ meritorum, ut quoniam tu, nisi
perfecta re, de me non conquiesci, ego, quia
non idem in tua causa efficio, vitam mihi
esse acerbam putem. In causa hæc sunt. Ammonius, regis
legatus, aperte pecunia nos oppugnat. Res agitur per eoldem

A 2 cre-

ARGUMENTUM. Rex Egypti Ptolemaus, cuiusde largitionibus laboravit. Obstat Si-
suis eiectus, ut ab Romanis restitueretur, byllinum carmen, quod verabatur Egyptium
exerc-

³ creditores, per quos, cum tu aderas, agebatur. Regis causa si qui sunt qui velint, qui pauci sunt, omnes rem ad Pompejum deferri volunt. Senatus ⁴ religionis calumniam non religione, sed ⁵ malevolentia, & illius regie largitionis invidia comprobatur. Pompejum & hortari, & orare, & jam ⁶ liberius accusare, & monere, ut ⁷ magnam infamiam fugiat, non desistimus. Sed plane nec precibus nostris, nec admonitionibus ⁸ relinquit locum. Nam cum in sermone quoti-

exercitu iurare. Quidam consueverunt, ut Lentulus, Cicerone consul, sine exercitu rediret: alii, ut Pompejus. Quis actum de his in senatu fuerit, Cicero prescribit. Anno U. C. 697, Cellarius.

¹ Meritorum] Meritum Lentuli maximum erga Ciceronem fuit, cum eum, lege Claudia pulsus, quod civis Romanus, conjurationis in patriam convictus, capitali supplicio, contra veteres leges, morteque majorum, iustitia causa affectus, consul severitudoque eius exiliis mensis revocavit. Orat. p. Redi. Manut.

² Nisi perfecta res, de me] Lambinus & Grævius sic distinguunt: nisi perfecta res de me, non conquiriti.

³ Creditores] Qui non solum id agebant, ut rex restitueretur, quo creditas ei pecunias exire possent: verum etiam aperte pecunias pro Pompejo contra Lentulum suppeditabant, quod regem copere intelligebant. Vide ep. 2. lib. 2. ad Q. Fr. Man.

⁴ Religionis calumniam] Sibyllæ versus Egypti regem cum exercitu rediret vertebant: cuius oraculi verba apud Dionem lib. 39. hæc sunt: Si rex Egypti, auxilio indigens aliquo, venerit, amicitiam quidem ei ne denegaveritis: ne tamen cum insolentia aliquo inuenerit: sed aliter, & laboris, & periculi habitus. Cicero, qui reductionem regis, Lentuli gratis, vehementer cuperet, Calumniam religionis appellat, id est, multatorem & fidem de Sibyllinis verbis orationem. Idem.

⁵ Malevolentia] Duae causas afferit, quare præceptum Sibyllæ de non reducendo cum exercitu rege senatus placeret: malevolentiam, quia de legatis Egyptiis, mandato regis clam interfecit, percrebuitque: regis largitionis invidiam, quia, cum Ammonio quoque senatorum animos aperte pecunia comprimeret, ea largitio turpissimum infamiam notam ordini inueneret universo. Idem.

Hic iustitiam esse arbitror offensionem. Insultum id habere dicitur, aut insidiosum esse, quod homines non libenter vident. Anonymus.

⁶ Liberius accusare] Liberius est quam, libere accusare. Nam interdum efficacitatis minus habent, quæ comparandi adverbis Grammatici appellant, quam quæ simpliciter sine ulla comparatione enuntiantur. Accusatio autem extra iudicium etiam in peccatis rebus, atque alio inter amore consuetudinosos, locum habet. Itaque lib. 3. Off. Accusabit partem filius usuria de patria cogitationem, & pro, reprehendet. Man.

⁷ Magnam infamiam] Triplicem; vel ingrati animi, qui Lentulo, cuius erga se officii cum in sermone quotidiano, tum in senatu palam commemoraverat, reductionem regis Alexandrini, præsertim ei jam a senatu decretam, conaretur eripere; vel immoderate ambitionis, qui summis iam persusibus honoribus, triumphoque triumphorum gloria circumfusus, fragmenta etiam oratione, summa cum potestate, paulo ante ornata, tamen his non contentus, honorem præterea, quicumque esset, Egyptiæ legationis appetere; vel etiam avaritiæ, quod regis numeribus, magnam ab ipso restitutum cupiditatem præ se ferentis, corruptus existimari posset. Idem.

⁸ Relinquit locum] Non relinquere locum prædicitur, duobus modis accipitur: vel cum is, cuius gratia & auctoritas professe nobis possent, ita se gessit, ut eum rogare non oportet; ut in hoc loco: vel cum ita meriti sumus, ut precibus nihil proficere posse videamur: cuius generis habemus exemplum apud Terentium in And. Quid causa est, quæ hinc in pistrinum velle proficiscer? Nihil est precii loci restitutum: iam perturbavit orationem. Locum igitur precibus vel aliena humanitas, vel rædæ admittit improbitas. Man.

diano, tum in senatu palam sic egit causam tuam, ut neque eloquentia maiore quicquam, neque gravitate, nec studio, nec contentione agere potuerit, cum summa testificatione tuorum in se officiorum, & amoris erga te sui. ² Marcellinum ³ tibi esse iratum scis. Is, hac regia causa excepta, cæteris in rebus se acerrimum tui defensionem fore optendit. Quod dat, accipimus: quod instituit ⁴ referre ⁵ de religione, & sæpe jam retulit, ab eo deduci non potest. Res ante idus acta sic est: nam hæc idibus mane scripsi. Hortensii, & mea, & ⁶ Luculli sententia ⁷ cedit religioni de exercitu: teneri enim res aliter non potest: sed ex illo ⁸ senatus-consulto, quod te referente factum est, tibi decernit, ut regem reducas: quod ⁹ commodum rem facere possis: ut exercitum religio tollat, te ¹⁰ auctorem senatus retineat. ¹¹ Crassus tres legatos decernit, nec excludit Pompejum: censet enim etiam ex iis, qui cum imperio sunt. M. ¹² Bibulus tres legatos ex iis, qui privati sunt. Huic assentiuntur reliqui consulares, præ-

⁹ Marcellinum] Cn. Cornelium Lentulum Marcellinum, consulem hoc anno cum L. Marcio Philippo. Idem.

¹⁰ Tibi esse iratum scis] Si regi esse iratum scis, legas, ut quidam volunt, non est querendum, an qui una in re sit alicui iratus, iudici possit ut in cæteris se ejusdem defensionem fore ostendat. Corrad.

¹¹ Referre] Referre ad senatum, de quo sententia diceretur. Manut.

¹² De religione] De Sibyllinis versibus, reduci regem cum milititudine vetantibus. Idem.

¹³ Luculli] Marci, non Lucii, qui perierat anno superiore. Idem.

¹⁴ Cedit religioni de exercitu] Antea tametsi reducendum cum exercitu regem, Cicero censuras: habuit enim orationem pro Prolesimo reducendo. Idem. Vide Tomo nostro VI. p. 665. hujus Edit.

¹⁵ Ille S. C.] Quod factum est in Ciceronis sententia, ut Pompejus a nonne procuratorem susciperet, & P. Lentulus, cui provincia Cilicia obtinerat, regem reduceret. Corrad.

¹⁶ Commodus] Quod id ille maxime propter loci vicinitatem & opportunitatem com-

mode & apte facere possent. Nam Lentulus in iis locis erat, ut ipsi prope in conspectu Egyptus esset. Fictorius. Censet Manutius, commodum adverbium esse, & poni pro commode. Quod factis redeargunt ille locutiones, quas ipse alioque Cicero afferunt: quod tua commoda fieri possit, quod & tuo commodo scire possit. Et sunt interceptæ locutiones, pro quibus concisæ & breviter dicitur, quod commoda fieri possit. Terent. vero in Adelphi. act. 2. scen. 2. Duci erit commodum. Gevius.

¹⁷ Auctorem] Ut restituit regis honor, & gloria penes te sit: quod jam senatus decreverat. Auctor is est, cuius auctoritate & sententia aliquid fit. Manutius.

¹⁸ Crassus] M. Licinius Crassus, nunc quidem in Pompejum male animatus: quod indicat epist. 7. lib. 2. ad Q. Fr. Sed anno sequenti, consules iterum creati, in gratiam redierunt. Plutarch. Idem.

¹⁹ Bibulus] M. Calpurnius Bibulus, plebei generis, Cæsaris in aedilitate, prætura, consulari collega, ejusdemque inimicissimus, Pompejo etiam, ob Cæsaris amicitiam, hoc tempore infensus: ideo privatus decreta: ut eum excluderet. Idem.

prater ²⁰ Servilium, qui omnino reduci negat oportere; & ²¹ Volcatium, qui ²² Lupo referente, Pompejo decernit; & ²³ Afranium, qui assentitur Volcatio: quæ res auget suspitionem Pompeji voluntatis. Nam advertentur Pompeji familiares assentire Volcatio. Laboratur vehementer. ²⁴ Inclinata res est. ²⁵ Libonis, & ²⁶ Hypsæi non obscura concursatio, & contentio: omniumque Pompeji familiarium studium, in eam opinionem rem adduxerunt, ut Pompejus cupere videatur: cui qui nolunt, iidem tibi, quod eum ²⁷ ornasti, non sunt amici. ²⁸ Nos in causâ auctoritatem eo minorem habemus, quod tibi debemus. Gratiam autem nostram extinguit hominum suspicio, quod Pompejo se gratificari putant. Ut in rebus multo ante quam profectus es, ab ipso rege, & ab intimis, ac domesticis Pompeji clam exulceratis, deinde palam a consularibus exagitatis, & in summam invidiam adductis, ita versamur. Nostram fidem omnes, amore tui absentis ²⁹ præsentis tui cognoscunt. Si esset in iis fides, in quibus summa esse debebat, non laboraremus. Vale.

M. T. C.

²⁰ Servilium] P. Servilium Vaciam I. Iauricum, qui cum Appio Clodio Pulchro consul fuit. *Chorastæ.*

²¹ Volcatium] E. Volcatium Tullianum, qui cum M. Emilio Lepido consul fuit. *Idem.*

²² Lupo referente] P. Rutilio Lupo, qui fuit tribunus plebis. *Idem.*

²³ Afranium] L. Afranium, qui cum Q. Cecilio Metello Celere consul fuit. *Idem.*

²⁴ Inclinata res est] Lepida translatio. Reman status, triplex est: ut enim ita se habent, ut volunt, & *hæc* tunc dicuntur; aut alter, ac volunt, & *inclinata* est; aut præfata contra quam volunt, & *reverti* Mane.

²⁵ Libonis] L. Scribonii Libonis, cuius filiam Sexti Pompejus, Pompeji Magi filius, uxorem habebat. *Coprad.*

²⁶ Hypsæi] P. Plantii Hypsæi, qui Pompeji Magi quaestor, & postea Milonius competitor fuit. *Idem.*

²⁷ Ornasti] Cum ad eam consul frumentum curatorem desulisti. *Manut.*

²⁸ 29] Epistola clausula miram habet

artificium. Nam, quia rem inclinatam esse dixerat, verius ne propterea Lentulo, cui omnia debebat, in aliquam negligentiam, aut etiam ingrati animi suspitionem veniret, averit a se omnem cultum, & exultatione quinquepartita: quod auctoritatis in regia causa minus habet, quia pro bene de se merito contendit: quod gratiam suam Pompeji gratia major extinguit: quod multi ad Pompejum, ab ejus domesticis, & a rege ipso corrupti, rem deserri velint: quod consulares, ob regiam præcipue largitionem, totum consilium de restituendo rege improbe: postremo, quod nonnulli, quorum Lentulus auctoritatem, dignitatem, voluntatemque defendente, non tam virtutis ejus memores essent, quam laudis inimici. Quod perdidit virum, & hic perspicue notat, & in seq. epist. 7. 8. p. *Idem.*

²⁹ Præsentis] Huic lectioni faveat id quod est in epist. 6. hujus libri: Tantum hæcæ polliceri, me tibi absentis præsentisque tuis sociisq. tuis. Alii legunt, tui absentis, præsentisq. tuis, &c.

M. T. C. S. D. P. LENTULO PROCOS.

II. IDIBUS Januariis in senatu nihil est confectum, propterea quod dies magna ex parte consumptus est alteratione Lentuli consulis, & Caninii tribuni plebis. Eo die nos quoque multa verba fecimus: maximeque visi fumus senatum commemoratione tuae voluntatis erga illum ordinem commovere. Itaque postridie placuit, ut breviter sententias diceremus. Videbatur enim reconciliata nobis voluntas senatus esse: quod cum dicendo, tum singulis appellandis, rogandisque perpexeram. Itaque cum sententia prima Bibuli pronuntiata esset, ut tres legati regem reducerent: secunda Hortensii, ut tu sine exercitu reduceres: tertia Volcatii, ut Pompejus reduceret: postulatum est, ut Bibuli sententia divideretur. Quatenus de religione dicebat, cuique rei jam obfisti non poterat, Bibulo assensum est: de tribus legatis frequentes ⁴ ierunt in alia omnia. Proxima erat Hortensii sententia, cum ⁵ Lupus, tribunus plebis, quod ipse de Pompejo

ARG. Significat quid deinceps adum in senatu in causa regia Idibus Januariis: quæ sententia dicitur, quæ Pompejus, quo ejus familiares animo: & quæ tribuni frustra moliti sint. Anno U. C. 697.

¹ Altercatione] De rege reducendo: cum Caninius Pompejo rem deserri vellet: consul regem neque cum exercitu reduci, neque ab iis, qui eum læperio essent. Ita Pompejum excludere, qui cum imperio erat. *Manut.*

² Divideretur] Quia de religione, & de tribus legatis simul deliberandum censebat: quod si esset factum, utrumque simul rejici, aut utrumque simul probari necesse erat. Quam consuetudinem egregie Pedianus expressit his verbis: Cum aliquis in dicenda sententia dicit plures res complectitur, et si non omnes probatur, postulat, ut dividatur, id est, de rebus singulis referatur. *Manutius.*

³ Cuique rei jam obfisti non poterat] Satis implicata sententia videtur, sed, ut arbitror, explicabitur hoc modo. Quatenus de religione loquebatur, & in quo iam obfisti non poterat, Bibulo assensum est. Obfisti

autem idem non poterat, quia factum jam erat S. C. regem cum multitudinem reduci, periculosum resp. videri. *Idem.*

⁴ Ierunt in alia omnia] Ite in alia omnia, & distedere, & transire, pro dissentire, veteres dicebant. De quo Festus his verbis: Qui hoc censerit, illuc transire, qui alia omnia, in hanc partem. *Idem.*

⁵ Lupus] Obscurus hic locus est; neque enim apparet causa hæc: an occasio tantum fuerit postulati tribunitii, & si causa, quæ causa hujus causæ. Suspicio autem rem invidiosæ magis (ut Oratorum non est in iis, quibus adversantur) quam simpliciter a Cicerone postquam. Et accipiendum, non quasi omnino tribunus plebis, jus vindicare ante consules, quod absurdum verba sonant: sed quia quam consules tertiam fecerant sententiam (satis ostendentes eo se non valde inclinare, & sperantes ex duabus prioribus utique alteram vituram, ita ut ad tertiam non perveniretur) qua igitur, quam illi tertiam fecerant sententiam, eadem eam relationi tribuni plebis Lupi, hic contentidie videtur, quoniam de prima sententia concessisset.

R

pejo retulisset, intendere ⁶ cœpit, ante se oportere ⁷ discessionem facere, quam consules. Ejus orationi vehementer ab omnibus reclamatum est. Erat enim ⁸ iniqua, & nova. Consules neque ⁹ concedebant, neque valde ¹⁰ repugnabant. Diem consumi volebant: id quod est factum. Perspiciebant enim in Hortensii sententiam ¹¹ multis partibus plures ituros: quam ¹² aperte Volcatio assentirentur. Multi ¹³ rogabantur, atque idiplum consilium ¹⁴ invitis: nam ii Bibuli sententiam valere cupierunt. Hac controversia usque ad noctem ducta, senatus dimissus: & ego eo die casu apud Pompejum cœnavi: nascusque tempus hoc magis idoneum, quam unquam antea, quod post tuum discessum is dies ¹⁵ honestissimus nobis fuerat in senatu, ita sum cum illo locutus, ut mihi viderer animum hominis ab omni alia cogitatione ad tuam dignitatem tuendam traducere. Quem ego ipsum cum audio, prorsus cum libero omni suspitione cupiditatis: cum autem

ejus

sister ipse consilium, & ea irrita esset: nunc oportere se discessionem facere, & præponi relationem tribuni, qui esset magistratus populi Romani: sententia Hortensii nihil aliud tunc, quam consularis viri. J. F. Gronovius.

⁶ Intendere] Sic antiqui libri, quos viderim, omnes; non intendere. Man. Omnis autem adeo quam intendere. Lambini.

⁷ Discessionem facere] Perrogatis omnibus sententiis, cum tres aut quatuor controversie invenirentur & oportet in aliquam earum S. C. fieri. Fiebat vero in eam; quam plures laudabant. Pronuntiat igitur differentiæ opinionum senatorum, in singulis discedebatur, ut, quam plures probarent, cognosceretur. Hinc apud Festum: *Pedacius senatus appellatur, quod nunquam dicitur, sed, cum discederetur, transmissa tantum ad eum, utrum sententiam probaret, quid videretur iudicaret, Zamolcius, de Senatu Rom.*

⁸ Iniqua & nova] Quia semper consilium jus fuit sententiam primam, postremam pronuntiare, quamcumque libuisset: atque hæc eorum præcipua vis & potestas in senatu. J. F. Gronov.

⁹ Concedebant] Scilicet, sui juris suæque dignitatis causa. Idem.

¹⁰ Repugnabant] Libidinis ergo, & voluntatis suæ, & in præsentis causa, ne ha-

sim Hortensianam sententiam, a qua abhorrebant, pronuntiandam haberent. Idem.

¹¹ Multis partibus plures] Qui sic explanant, vidisse consules in Hortensii sententiam plures ituros a multis partibus, id est; hinc illinc, parum omnino agnoscent purissimam & ornatissimam locutionem, qua elegantissimi ejus ætatis viri suis in scriptis eleganter uti sunt. Multis partibus plures. Multo plures. Eodem modo Cælius ep. 9. lib. 8. *Tuque tibi erit, Passichum Corvini decem panthes misisse, te non multis partibus plures.* In Academicis: *Quibus scribitur, solem multis partibus nascerem esse, quam terram.* Lib. 3. de Fin. *Multis partibus malis, pro multo malis.* Man.

¹² Aperte] Simulabant Pompeii causa: sed consules, oratione Cicerois reconciliatam Lentulo senatus voluntatem intelligentes, diem consumi passi sunt, ne discessio fieret. Idem.

¹³ Rogabantur] A tribuno Lupo scilicet de discessione faciendâ. J. F. Gronov.

¹⁴ Invitis] Quod credibile est & ipsos & factionem illorum demonstrasse, Lupo & Lupina factioni obdrependo. Idem.

¹⁵ Honestissimus] Id est, auditus fueram ab applaudentibus, assurgentibus, acclamantibus, mirificas dantibus significationes favoris. Idem.

ejus familiares omnium ordinum video, perspicio, id quod jam omnibus est apertum, totam rem istam jampridem a certis hominibus, non invito rege ipso, consiliariisque ejus, esse corruptam. Hæc scripsi ante diem XVI. Kal. Febr. ante lucem. Eo die senatus erat futurus. Nos in senatu, quemadmodum spero, dignitatem nostram, ut potest in tanta hominum perfidia, & iniquitate, retinebimus. Quod æd popularem rationem attinet, hoc videmus esse consecuti, ut ne quid agi cum populo aut salvis auspiciis, aut falvis legibus, ¹⁶ aut denique sine vi possit. De his rebus pridie, quam hæc scripsi, senatus ¹⁷ auctoritas gravissima ¹⁸ intercessit: cui cum ¹⁹ Cato & Caninius intercessissent, tamen est percripta. Eam ad te missam esse arbitror. De cæteris rebus, quidquid erit actum, scribam ad te: & ut quam rectissime agantur omnia, mea cura, opera, diligentia, gratia providebo. Vale.

¹⁶ Aut denique sine vi] Cur hoc tertium addit? Ut ostendat, si tribunos plebis nec auspiciis, nec intercessio deterrerat, populum tamen ipsum novas leges non esse probaturum, itaque præter vim, qua tribuni plebis nominatim in ferendis legibus utebantur, nihil timendum. De hac ipsa vi sic in epist. 2. lib. 2. ad Q. Fratr. *Suspicio Caninium per vim rogationum perlaturam.* De eadem, & simul de populi studio erga Lentulum, epist. 4. *Ego vixi a vi, hoc præsertim inobediens magistratum, pressare nihil possum: vi excepta, possum confirmare, te, & senatus, & populi Romani summo studio ampliativum tuam rogationem.* Vis autem illa significatur, cum seditioni tribuni plebis, ut suas rogationes perferret, eam populi partem, que bene de republica sentire videbatur, armis foro excluderent: operas autem ad suffragia ferenda inducerent. Describitur hæc vis cum in aliis orationibus, tum in Phil. 1. his verbis: *Formis scripser, &c, Manutus.*

¹⁷ Auctoritas] Cum senatus legitimus, id est, quo loco, quo die, quo numero, a quo magistratu oporteret, habitus, aliquid vel de

publica, vel de privata re decreverat: tum si ex collegio tribunorum plebis nemo intercedebat, rata senatus voluntas erat, & S. C. dicebatur; quæ nomine inscriptum publicis tabulis consignabatur; sin autem vel senatus non legitimus aliquid decreverat, vel tribunos plebis intercellerat: infirmum ac propterea irritum decretum illud erat, nec S. C. sed *senatus auctoritas* vocabatur; nec preterea quod auctoritate quadam publicis tabulis testata senatus voluntas habere videbatur. Idem.

¹⁸ Intercessit] Intercedere, modo est impedire, ut infra: *Cui tunc Cato & Caninius intercessissent, &c.* modo intervenire, ut hic. Idem.

¹⁹ Cato] Cato hic: Marcellino & Philippo coadj. tribunos plebis, diversus fuit a Catione Uticensi, cum ille M. prænominis, hic noster C. diceretur, adulescens auctor, nec imparatus ad dicendum. Perit paulo post per tumultum occisus, cum Pompejum privatam Dilectorem appellasset. Vide Cic. ad Q. Fratr. lib. 1. Liv. epist. lib. 105. Feneftellam apud Nonium Marcellum in voce *rumor*. Glandorpius.

M. T. C. P. LENTULO S. D.

III. **A**ULO Trebonio, qui in tua provincia magna negotia, & ampla, & expedita habet, multos annos utor valde familiariter. Is cum antea semper & suo splendore, & nostra; ceterorumque amicorum commendatione gratiosissimus in provincia fuit: tum hoc tempore propter tuum in me amorem, nostramque necessitudinem vehementer confidit his meis literis se apud te gratiosum fore: quæ ne spes eum fallat, vehementer rogo te: commendoque tibi ejus omnia negotia, liberos, procuratores, familiam: in primisque, ut quæ T. Ampius de ejus re decreverit, ea comprobet, omnibusque rebus eum ita tractes, ut intelligat meam commendationem non vulgarem fuisse. Vale.

ARG. A. Trebonii negotia, que in provincia Cilicia habet, personam Lentulo diligentiissime commendat. *Anno U. C. 697.*
 1 *Epistola*] Impedita enim, ne tibi molestiam afferret, hanc libenter tibi commendarem. *Manutius.*
 2 *T. Ampius*] Qui ante Lentulum Ciliciæ præfuerat, prætorius, non consularis. *Id.*

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

IV. **A**NTE diem XVI. Kal. Feb. cum in senatu pulcherrime staremus, quod jam illam sententiam Bibuli de tribus legatis pridie ejus diei fregeramus, unumque certamen esset relinquitur, sententia Volcatii, res ab adversariis nostris extracta est: variis calumniis. Causam enim frequenti senatu, in magna varietate, magnaque invidia eorum, qui a te causam regiam alio transferebant, obtinebamus. Eo die acer-

ARG. Consequens de adversariorum calumniis, que peracta in senatu fuerint eodem die, quo superiorum epistolam ante lucem scripserat, significat, obtinendæ causæ spe adjecta, nisi vis, quam solam timet, intervertit. *Anno U. C. 697.*

1 *Variis calumniis*] Varias calumnias vocat Cicero varias causas fide indultas, varia signumta, cum nihil verum, nihil ex animo loquerentur, sed tantum ut rem dicerent, diuque dicendo extraherent. Sic et lib. 2. ad Fratrem: Per oblectatores Lentuli

res calumniis extracta est. *Manutius.*

2 *In usum varietate*] Varietatem sententiarum dicit. Sententias autem quinque varie decernentium exposuit in prima epistola: Martensi, de reductione regni sui Lentulo mandanda; Crassi, de tribus legatis, etiam ex iis qui cum imperio essent; Bibuli, de tribus item legatis, sed ex iis tantum, qui privati essent; Servilli, ne rex redderetur; Volcatii, ut restitueretur a Pompejo. *Idem.*

AD FAMILIARES LIB. I.

11

acerbum habuimus Curionem: Bibulum multo justiore; pene etiam amicum. Caninius, & Gato negarunt se legem ullam ante comitia esse laturos. Senatus haberi ante Kalendas Februarii per legem Papiam, id quod scis, non potest: neque mensē Februarii toto, nisi perfectis, aut rejectis legationibus. Hæc tamen opinio est populi Romani, a tuis invidis, atque obrectatoribus nomen religionum, non tam ut te impedirent, quam ut ne quis propter exercitus cupiditatem Alexandriam vellet ire. Dignitatis autem tuæ nemo est quin existimet habitam esse rationem ab senatu. Nemo est enim qui nesciat, quo minus discessio fieret per adversarios tuos esse factum: qui nunc populi nomine, re autem vera sceleratissimo latrocinio, si quæ conabuntur agere, satis provivum est, ut ne quid salvis auspiciis, aut legibus, aut etiam sine vi agere possint. Ego neque de meo studio, neque de nonnullorum injuria scribendum mihi esse arbitror. Quid enim aut me ostentem? qui si vitam pro tua dignitate profundam, nullam partem videar tuorum meritorum affecturus: aut de aliorum injuriis querar? quod sine summo dolore facere non possum. Ego tibi a vi, hac præsertim imbecillitate magistratum, præstare nihil possum. Vi excepta, possum confirmare, te & senatus, & populi Romani summo studio, amplitudinem tuam retenturum. Vale.

3 *Curionem*] C. Scribonium Curionem, consularem, & triumphalem, patrem ejus, ad quem epistola mittitur lib. 2. *Idem.*

4 *Justiore*] Hujus orationis illa Bibulo causa fuit, quod, cum ipse de tribus legatis obtinere non potuisset, maluit Lentulo rem deseri, quam Pompejo, quem Ciceroni inimicissimum sui, generum, laudoremque & amplificatorem dignitatis, ornari non libenter videbat. *Idem.*

5 *Per legem Papiam*] Quæ comicialibus diebus haberi senatus verabatur. Ad Q. Fratrem, II. 2. & 12. *Idem.*

6 *Rejectis*] In alio tempore dilatis. Mentio autem Februarii postulata & legitime provincialium audiri solitas confirmat Cicero in Ver. I. 35. II. 37. Item ad Arrium I.

7 *Ejus religionis*] Non enim eos religio movebat: sed specie religionis malevolentiam suam agebant. *Religionis calumnias* vocatur in epist. 1. *Manutius.*

8 *Ab senatu*] Non enim senatus, sed adversariorum eorum culpa, ne discilio fieret, commissum est. *Idem.*

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

V. **T**AMETSI mihi nihil fuit optatius, quam ut primum abs te ipso, deinde a cæteris omnibus, quam gratissimè erga te esse cognosceret: tamen efficior summo dolore, ejusmodi tempora post tuam profectiorem consecuta esse, ut & meam, & cæterorum erga te¹ fidem, & benevolentiam absens experire. Te videre & sentire, eandem fidem esse hominum² in tua dignitate, quam ego³ in mea salute sum expertus, ex tuis literis intellexi. Nos cum maxime consilio, studio, labore, gratia de causa regia niteremur, subito⁴ exorta est nefaria Catonis⁵ promulgatio, quæ nostra studia impediret, & animos⁶ a minore cura ad summum⁷ timorem traduceret. Sed tamen in hujusmodi perturbatione rerum quamvis omnia sunt metuenda, nihil magis quam⁸ perfidiam timemus: & Catoni quidem, quoquo modo se res habeat, profecto resistimus. De Alexandrina re, causaque regia tantum habeo polliceri, me tibi absenti, tuisque presentibus cumulate satisfacturum. Sed vereor, ne aut eripiatur⁹ causa regia nobis, aut deferatur: quorum utrum minus velim, non facile possum existimare. Sed, si res cogit, est¹⁰ quiddam tertium, quod neque Selicio, nec mihi displice-

ARG. Scribit de C. Catonis promulgatione, de statu regis causa, de suo, Selicioque consilio, cuius non infortunium eventum sperat. *Ann. U. C. 697.*

¹ *Fidem & benevolentiam*] Cum referuntur ad meam, retinent suam nativam significationem: si ad cæterorum, notat perfidiam & malignitatem. *J. F. Gronov.*

² *In tua dignitate*] De qua agitur in regia causa. *Manutius.*

³ *In mea salute*] Cum ab amicis proditus in exilium abiit. *Idem.*

⁴ *Exorta est*] Præter expectationem: quia Cato & Caninius negaverant se ullam legem ante comitia esse laturos. *Idem.*

⁵ *Promulgatio*] Ut Lentulus e Sicilia revoicaretur. Vide ad Q. Fr. I. 3. *Idem.*

⁶ *Minore cura*] De reduciendo Rege.

⁷ *Timorem*] Ne imperium tibi abroge-

tur. *Corradus.*

⁸ *Perfidiam*] Si enim in officio manserint amici, qui suam nobis operam ad impediendas tributorum plebis rogationes pollicentur, nihil timemus. *Manut.*

⁹ *Causa regia*] Facile & ipse crediderim causa regia esse quæstio, ut Lambinus & Manutius recte viderunt; verum ejicere illa verba, & eradicare invidis omnibus, quotquot vili adhuc sunt, codicibus antiquis, non aulicis & id sane temerarium est. Fecerunt tamen illi duumviri. Sed ego sequor libros exaratos manu, Victorium & Gruterum. *Gronovius.*

¹⁰ *Quiddam tertium*] Quid hoc sit, plane non exponit; sed videtur significare: si Lentulus regem non reducat, neque sibi, neque Selicio displicere, ut a quovis alio potius, quam a Pompejo, reducat, *Man.*

displicebat: ut neque¹¹ jacere regem pateremur, nec, nobis repugnantibus, ad eum deferri, ad quem prope jam delatum existimatur. A nobis agentur omnia diligenter: ut nec, si quid obtineri poterit, non contendamus: nec, si quid non obtinuerimus,¹² repulsi esse videamur. Tuæ sapientiæ, magnitudinisque animi est, omnem amplitudinem, & dignitatem tuam in virtute, atque in rebus gestis tuis, atque in tua gravitate positam existimare. Si quid ex iis rebus, quas tibi fortuna largita est, nonnullorum hominum perfidia detraxerit, id majori illis fraudi, quam tibi futurum. A me nullum tempus præmittitur de tuis rebus & agendi, & cogitandi: uterque ad omnia Q. Selicio: neque enim prudentiorem quemquam ex tuis, neque fide majore esse judico, neque amantiorem tui.

¹³ Hic quæ agantur, quæque acta sint, ea te & literis multorum, & nuntiis cognoscere arbitror: quæ autem posita sunt in conjectura, quæque mihi videntur fore, ea puto tibi a me scribi oportere. Postquam Pompejus apud populum ante diem viii. idus Februarii, cum pro Milone diceret, clamore¹⁴ convicioque jactatus est, in senatueque¹⁵ Catone aspere & acerbe nimium magno silentio est aculatus, visus est

¹¹ *Jacere*] A nemine resisti. *Idem.*

¹² *Repulsi*] Pertinet ad illud tertium, quod sibi non displicere dixit: rege enim ad Pompejum delato, Lentulus repulsam tulisse videtur; si, utroque rejecto, alia suspensam ratione reduceretur, jacturam existimationis suæ Lentulus in eo nullam faceret. *Idem.*

¹³ *Hic quæ agantur*] Distinguendum a superioribus, ut sit alia epistola: quod ex lo-
¹⁴ *Convicio*] Disiungendum a superiore, ut sit alia epistola: quod ex lo-
¹⁵ *Convicio*] Cum enim Clodius de loco superiore (ut ait Plutarchus) interrogaret suos in concione stantes, quis esset, qui plebem fame necaret? respondebant opera Pompejus: quis Alexandriam ire cuperet? Pompejus: ad convicium imperius accessit: nam in oratione pro Milone P. Clodius, cum Milone ad populum accusante P. Clodius, cum in Co. Pompejum pro Milone dicerent imperius factus esset, que tunc non modo occiso, sed etiam causa illius opprimendi fuit? *Idem.* Vide ad Q. Fr. II. 3.

terius epistolæ initium: aut que sequuntur, non eodem die scriptæ sunt, quo superiore epistolæ pars: sepe autem accidit, ut literas non continuis, sed crebro repetita scrip-
¹⁶ *Convicio*] Cum enim Clodius de loco superiore (ut ait Plutarchus) interrogaret suos in concione stantes, quis esset, qui plebem fame necaret? respondebant opera Pompejus: quis Alexandriam ire cuperet? Pompejus: ad convicium imperius accessit: nam in oratione pro Milone P. Clodius, cum Milone ad populum accusante P. Clodius, cum in Co. Pompejum pro Milone dicerent imperius factus esset, que tunc non modo occiso, sed etiam causa illius opprimendi fuit? *Idem.* Vide ad Q. Fr. II. 3.

¹⁵ *Convicio*] Cajo Catone, Tribuno plebis, de quo supra. *Idem.*

¹⁶ *Convicio*] Cum enim Clodius de loco superiore (ut ait Plutarchus) interrogaret suos in concione stantes, quis esset, qui plebem fame necaret? respondebant opera Pompejus: quis Alexandriam ire cuperet? Pompejus: ad convicium imperius accessit: nam in oratione pro Milone P. Clodius, cum Milone ad populum accusante P. Clodius, cum in Co. Pompejum pro Milone dicerent imperius factus esset, que tunc non modo occiso, sed etiam causa illius opprimendi fuit? *Idem.* Vide ad Q. Fr. II. 3.

¹⁷ *Convicio*] Cajo Catone, Tribuno plebis, de quo supra. *Idem.*

est mihi vehementer esse ¹⁶ perturbatus. Itaque Alexandrina causa, quae nobis adhuc integra est, (¹⁷ nihil enim tibi detraxit senatus, nisi id, quod per eandem religionem dari alteri non potest) videtur ab illo plane esse deposita. Nunc id speramus, idque molimur, ut, cum rex intelligat, sese id, quod cogitabat, ut a Pompejo reduceretur, assequi non posse: & nisi per te sit restitutus, desertum se atque abjectum fore, proficiscatur ad te. Quod sine ulla dubitatione, si Pompejus paulum modo ostenderit sibi placere, faciet. Sed nostri hominis tarditatem, & taciturnitatem. Nos tamen nihil, quod ad eam rem pertineat, praetermittimus. Ceteris injuriis, quae propositae sunt a Catone, facile, ut spero, resistemus. Amicum ex consularibus meminim tibi esse video, praeter Hortensium, & Lucullum: ceteri sunt partim obscurius iniqui, partim non dissimulanter irati. Tu fac animo forti magnoque sis, speresque fore ut fracto impetu ¹⁸ levissimi hominis tuam pristinam dignitatem & gloriam consequare.

¹⁶ *Perturbatus*] Non tam, quod asperere & acerbe accusatus esset a Catone, quam quod senatorum omnium magno silentio. Idem.

¹⁷ *Nihil enim tibi detraxit senatus*] Deditur tibi, ut regem reduceres, id potest non detraxit, sed exercitum: quoniam non tam

tibi, quam omnino omnibus ademptum existimare debet. Idem.

¹⁸ *Levissimi*] Ideo dixit epist. 2. lib. 7. ad fratrem: Cato adolescent, nullius consilii. Et Fespeliella: Cato adolescent, turbulentus, & audax. Idem.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

VI. **Q**UAE gerantur, accipies ex Pollione: qui omnibus negotiis non interfuit solum, sed praesuit. Me in summo dolore, quem in tuis rebus capio, maxime scilicet consolatur spes, quod valde suspicor fore, ut infringatur hominum improbitas & consilii tuorum amicorum, & ipsa die, quae debilitat cogitationes & inimicorum, & proditorum. Facile secundo loco me consolatur recordatio meorum temporum, quorum imaginem video in rebus tuis.

Nam

ARG. Et a temporis medieta, & a suo rei progressu, & ad animi magnitudinem exemplo solatur Lentulum in tarda sperata adhortatur. Anno U. C. 697.

Nam etsi minore in re violatur tua dignitas, quam mea fallus afflicta sit: tamen est tanta similitudo, ut sperem te mihi ignoscere, si ea non timeam, quae ne tu quidem unquam timenda duxisti. Sed praesta te eum, qui mihi a tenebris (ut Graeci dicunt) unguiculis esse cognitus. Illustrabit (mihi crede) tuam amplitudinem hominum injuria. A me omnia summa in te studia, officiaque expecta. Non fallam opinionem tuam. Vale.

¹ *Si ea non timeam*] Fore, ut nos visis perpetuo iaceremus. Corradus.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

VII. **L**EGI tuas literas, quibus ad me scribis, gratum tibi esse, quod crebro certior per me fias de omnibus rebus, & meam erga te benevolentiam facile perspicias: quorum alteram mihi, ut te plurimum diligam, facere necesse est, si volo is esse, quem tu me esse voluisti: alterum facio libenter, ut, quoniam intervallo locorum & temporum disjuncti sumus, per literas tecum quam saepissime colloquar. Quod si rarius fiet, quam tu expectabis, id erit causa, quod non ejus generis meae literae sunt, ut eas audeam temere committere. Quoties mihi certorum hominum potestas erit, quibus recte dem, non praetermittam. Quod scire vis, qua quisque in te fide sit & voluntate, difficile dictu est de singulis. Unum illud audeo, quod antea tibi saepe significavi, nunc quoque, re perspecta & cognita, scribere: vehementer quosdam homines, & eos maxime, qui te & maxime debuerunt, & plurimum juvare potuerunt, invidisse dignitati tuae: similitudinemque in re dissimili tui temporis nunc, & nostri quondam fuisse rationem: ut, quos tu republica causa laeseras, palam te oppugnarent; quorum auctoritatem, dignitatem, voluntatemque defenderas, non tam memores essent virtutis tuae, quam laudis inimici. Quo quidem tempore, ut perscripsi

ARG. Varia haec responsoria epistola habet. Post mortuum exortum agit de amicorum fide: de Alexandria causa: de suis consiliis: de constantia tenenda: de resp. statu: de Tulliae nuptiis: de Lentuli filio. Anno U. C. 698.

psi ad te antea, cognovi Hortensium percupidum tui, studio-
rum Lucullum, ¹ ex magistratibus autem L. Racilius & si-
de, & animo in te singulari. Nam nostra propugnatio ac
defensio dignitatis tuæ, propter magnitudinem beneficii tui,
fortasse plerisque ² officii majorem auctoritatem habere videat-
tur, quam sententiæ. Præterea quidem de consularibus nemi-
ni possum aut studii erga te, aut officii, aut amici animi
esse testis. Etenim Pompejum, qui mecum sapissime, non so-
lum a me provocatus, sed etiam sua sponte de te communi-
care solet, scis temporibus illis ³ non sæpe in senatu fuisse.
Cui quidem literæ tuæ, quas proxime miseris, quod facile
intellexerim, perjurcunda fuerunt. Mihi quidem humanitas
tua, vel summa potius sapientia, non jucunda solum, sed et-
iam admirabilis visa est. Virum enim excellentem, & tibi
tua præstanti in eum ⁴ liberalitate devinctum, nonnihil suspic-
tantem, propter aliquorum ⁵ opinionem suæ cupiditatis, te ab
se abalienatum, illa epistola retinui. Qui mihi cum sem-
per tuæ laudi favere visus est, etiam ipso ⁶ suspiciosissimo
tempore Caniniano: tum vero, lectis tuis literis, perpectus
est a me toto animo de te, ac de tuis ornamentis, & com-
modis cogitare. Quare ea quæ scribam sic habeto, me, cum
illo re sæpe communicata, de illius ad te sententiæ atque au-
thoritate scribere: Quoniam senatus-consultum nullum extat,
quo

¹ Ex magistratibus L. Racilius] Loquitur de magistratibus anni superioris: dixit enim, Quo quidem tempore: & infra, Temporibus illis, id est, Marcellino & Philippo consulibus. Racilius autem eodem anno, quo Lupus, tribunus plebis fuit, ut constat ex epistola prima lib. 2. ad Q. Fracrum. Lupum vero tribunum plebis fuisse: Marcellino & Philippo consulibus, plane cognoscitur ex epist. 1. & 2. Non potest igitur hoc anno Racilius tribunum plebis gerere: cum epistola scripta sit Pompejo & Crasso II. post decretum Cæsari stipendium, & auctum legatorum numerum: quæ facta esse Pompeji & Crassi secundo consulatu, Appianus & Dio docent. Manut.

² Officii] Favere me tibi, fortasse homines arbitrarentur, non quod ita sentiam, sed quod beneficio tuo vincit, ingratus es-

se non possum. Man.

³ Non sæpe in senatu fuisse] Postquam a C. Catone accusatus fuerat, & a Clodio conviciis ageratus. Vide sup. ep. 5. Gellio.

⁴ Liberalitate] Liberalis in Pompejum Lentulus fuerat, cum de frumentaria curacione ad eum deferenda & operæ consul, & obtinuerat. Epistola prima. Cætero dixit: Quod eum ornavit. Manutius.

⁵ Opinione suæ cupiditatis] Oriam ex eo, quod ejus familiares omnes de te Alexandrina ei mandanda vehementer contenderant. epist. 1. & 2. Idem.

⁶ Suspiciosissimo] Quo suspicio maxima fuit, Cranium tribunum plebis, inductum a Pompejo, rogationem ferre voluisse, ut Ptolemæus ab eo, cum duobus tantum lictoribus, reduceretur. Idem.

quo reductio regis Alexandrini tibi ⁷ adempta sit: eaque, quæ de ea scripta est, auctoritas, cui scis ⁸ intercessum esse, ut ne quis omnino regem reduceret, tantam vim habet, ut magis iratorum hominum studium, quam constantis senatus-consultum esse videatur: te perpicere posse, qui Ciliciam, Cyprumque teneas, quid efficere, & quid consequi possis: & si res facultatem habitura videatur, ut Alexandriam, atque Ægyptum tenere possis, esse & tuæ, & nostri imperii dignitatis, Ptolemaide, aut aliquo propinquo loco rege collocato, te cum classe, atque exercitu proficisci Alexandriam: ut, cum eam pace prædidiisque firmaris, Ptolemæus ⁹ redeat in regnum: ita fore ut per te restituarur, quemadmodum senatus initio censuit: & sine multitudine reducatur, quemadmodum homines religiosi Sybillæ placere dixerunt. Sed hæc sententiæ sic & illi, & nobis probabatur, ut ex eventu homines de tuo consilio existimatuos videremus: ¹⁰ si cecidisset ut volumus, & optamus, omnes te sapienter, & fortiter: sin aliquid esset offensum, eosdem illos & cupide & temere fecisse dicturos. Quare quid assequi possis, non tam facile est nobis, quam tibi, cujus prope in conspectu Ægyptus est, judicare. Nos quidem hoc sentimus: si exploratum tibi sit, posse te illius regni potiri; non esse cunctandum: si dubium; non esse conandum. Illud tibi affirmo, si rem istam ex sententiæ gesseris, fore ut absens a multis; cum redieris, ab omnibus collaudere. Offensionem esse periculofam propter interpositam auctoritatem, religionemque video. Sed ego te ut ad certam laudem adhortor, sic a dimicatione deterreo, redeoque ad illud, quod initio scripsi, totius facti tui iudicium non tam ex consilio tuo, quam ex eventu homines esse facturos. Quod si

Tom. VII.

C

hac

⁷ Adempta sit] Quæ tibi data est eo S. C. quod, te consule referente, factum est. Idem.

⁸ Intercessum] A tribunis plebis, ex quo fieri non potuit S. C. sed remanit senatus auctoritas. Idem.

⁹ Redeat in regnum] Non a te reducatum, ne contra senatus voluntatem committatur, sed, Alexandria prius a te pace, præ-

didisti que firmata, ipso redeat. Idem.

¹⁰ Si cecidisset ne volumus] Infra idem aliis verbis: Si vero istam ex sententiæ gesseris. Translatum videtur a talis, modo ut volumus, modo contra quam volumus cadentibus. Idem.

Ita esset offensum] Si difficultatem res habuisset, & Alexandrinis regem reculantibus, ventum esset ad arma. Idem.

hæc ratio rei gerendæ ¹² periculosa tibi esse videbitur, placebat illud, ut, si rex amicis tuis, qui per provinciam imperii tui pecunias ei credidisses, ¹³ fidem suam præstisset; & auxiliis eum tuis, & copiis ¹⁴ adjuvares. Eam esse naturam, & ¹⁵ rationem provinciæ tuæ, ut illius reditum vel adjuvando confirmares, vel negligendo impedires. In hac ratione quid res, quid causa, quid tempus ferat, tu facillime optimeque perspicias: quid nobis placuisset, ex me potissimum putavi te scire oportere.

Quod mihi ¹⁶ de nostro statu, de Milonis familiaritate, de levitate, & imbecillitate Clodii gratularis, minime miramur, te tuis, ut egregium artificem, præclaris operis lætari: ¹⁷ quanquam est incredibilis hominum perversitas (graviori enim verbo uti non libet) qui nos, quos savendo in communi causa retinere potuerunt, invidendo abalienarunt: quorum malevolentissimis obtestationibus nos scito de veteri illa nostra diuturnaque sententiâ prope jam esse depulso, non nos quidem ut nostræ dignitatis simus oblitri, sed ut habeamus rationem aliquando etiam salutis. Poterat utrumque præclare, si esset fides, si gravitas in hominibus ¹⁸ consularibus: sed tanta est in plerisque levitas, ut eos non tam constantia in republi-

¹² Periculosa tibi videbitur] Visa est. Non enim constitit illud Ciceronis, & Pompeii secutus est Lentulus. Idem.

¹³ Fidem suam præstisset] Non opinor hoc dici: pecuniam persolvit: non enim solvendo rex erat, prius quam in regnum reduceretur: sed cavisset de fide sua: officiosus aliquo modo, ut eius fides in dubium illis venire non posset. Epist. 9. Ut scilicet sciret mei præstarem. Epist. 11. lib. 5. Quamquam si fidem dederis, præstabo. De Divin. lib. 2. Spectare vitæ fortunam virtus, dum præstetur fides. Idem.

¹⁴ Adjuvares] Non, ut ipse cum classe, atque exercitu Alexandriam proficisceris, ut eam pace, præsidisque firmes: que ratio rei gerendæ periculosa videri potest: sed ut ipsum Ptolemæum, in regnum redeuntem, auxiliis tuis, & copiis adjuves. Idem.

¹⁵ Rationem] Alii, rationem.

¹⁶ De nostro statu] Quod pristina fruar & dignitate, & gratia. Idem.

¹⁷ Quanquam] Excusatio, quod se in

tuenda republica ad Pompeii maxime voluntatem conformer, temporibus admonitus, & quorundam invidiâ, qui tamen eum in reditu iuverant, convulsus. Erant enim factiones in republ. dæ: in una Cæsar, Pompeius, Crassus, de sua potentia laborantes; a quibus dissentire, periculosum Cicero videbat: in altera optimates, qui licet de reip. optime sentirent, Cicero tamen, novo homini tantam gloriam, ac dignitatem adepti, invidiebant, atque etiam obtestabantur. Quos in ep. 9. significat his verbis: Certorum hominum sermones referebantur ad me: qui, cum illis sentirem in reip. quæ ego agerem, semperque sufflent: me tamen non satisfacere Pompeio, Cæsaremque mihi inimicissimum futurum gaudere se ardeat. Notat autem maxime Bibulum, Cæronem, Domitium Ahenobarbum, Marcellinum, Cæsari Pompeioque infensus. Idem.

¹⁸ Consularibus] Quos sæpe carpit lib. 4. epist. ad Art. Idem.

publica nostra delectet, quam splendor offendat: Quod eo libentius ad te scribo, quod tu non solum temporibus iis, quæ per te sum adeptus, sed etiam olim nascenti prope nostræ laudi, dignitati, virtutique ¹⁹ præfuit: simulque quod video, non, ut antehac putabam, novitati esse invisum meæ: in te enim homine omnium nobilissimo similia invidorum vitia perspexi, quem tamen illi esse in principibus facile sunt passi, evolare altius certe noluerunt. Gaudeo tuam dissimilem fuisse fortunam: multum enim interest, ²⁰ utrum laus imminuatur, an salus deseratur. Me meæ tamen ne nimis pœniteret, tua virtute perfectum est. Curasti enim, ut plus additum ad memoriam nominis nostri, quam demptum de fortuna videretur. Te vero moneo cum beneficiis tuis, tam amore incitatus meo, ut omnem gloriam, ad quam a pueritia inflammatus fuisti, omni cura atque industria consequare: magnitudinemque animi tui, quam ego semper sum admiratus, semperque amavi, ne unquam inflectas cuiusquam injuria. Magna est hominum opinio de te, magna commendatio ²¹ liberalitatis, magna memoria consularis tui. Hæc profecto vides quanto expressiora, quantoque illustriora futura sint, cum aliquantum ex provincia, atque ²² ex imperio, laudis accesserit. Quanquam te ita gerere volo; quæ per exercitum, atque imperium gerenda sunt, ut hæc multo ante meditare, huc te pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas, sentiasque id, quod quia semper sperasti, non dubito quin adeptus intelligas, te facillime posse obtinere summum, atque altissimum gradum civitatis. Que quidem mea cohortatio ne tibi inanis, aut sine causa suscepta videatur, illa me ratio movit, ut te ex nostris eventis communibus admonendum putarem, ut considerares in omni reliqua vita quibus crederes, quos caveres.

C 2

²³ Quod

¹⁹ Præfuit] Alii, fovisti. Victorious, quia neutrum erat in mil. neutrum agnosce, locumque ut maullum notavit.

²⁰ Utrum laus imminuatur] Tantum enim de tua dignitate agitur, meæ vero salus aestimata est. Ep. 6. Miror in te visum, eam dignitatem, quam mea salute afficitur. Mamur.

²¹ Liberalitatis] Quod officia libenter in omnes conferas: ut supra: Tua præstantia in

eam liberalitate tibi devotissimum. Vel ad militarem respectu, in qua Lentulus summum liberalitatem ostendebat: quam Cicero efficit laudibus libro 1. Off. Man.

²² Ex imperio] Hoc addit, quia multis imperium, quod vel augenda, vel tuenda reip. causa dabatur, & ipsi, & reip. decori, damnoque fuit. Idem.

²³ Quod scribis te velle scire, qui sit reipublicæ status: summa dissensio est, sed contentio dispar. Nam ²⁴ qui plus opibus, armis, potentia valent, profecisse tantum mihi videntur ²⁵ stultitia, & ²⁶ inconstantia adversariorum, ut etiam auctoritate jam plus valeret. Itaque perpaucis adversantibus, omnia, quæ ne per populum quidem sine seditione se assequi posse arbitrabantur, per senatum consecuti sunt. Nam & ²⁷ stipendium Casari decretum est, & ²⁸ decem legati: & ne ²⁹ lege Sempronia succederetur, facile perfectum est. Quod ad te brevius scribo, quia me status hic reipublicæ non delectat: scribo tamen, ut te admoneam, quod ipse literis omnibus a pueritia deditus, experiendo tamen magis, quam discendo cognovi; tu rebus tuis integris dicas, neque salutis nostræ rationem habendam nobis esse sine dignitate, neque dignitatis sine salute. Quod mihi ³⁰ de filia & de Crasspede gratularis, agnosco humanitatem tuam: speroque & opto nobis hanc conjunctionem voluptati fore. Lentulum nostrum, eximia spe summæ virtutis adolescentem, cum cæteris artibus, quibus studuisti semper ipse, tum in primis imitatione tui fac erudias: nulla enim erit hac præstantior disciplina: quem nos, & quia tuus, & quia te dignus est filius, & quia nos diligit, semperque dilexit, in primis amamus, carumque habemus.

M. T. C.

²³ Quod scribis] Hic ellipsis est. Interrogatio foret: ut respondeam ad id, quod scribis. Nihil frequentius Ciceroni, inquit Jac. Perizonius in Sanchii Minerv. IV. 5. quam progredi respondendo per voculam Quod ad alteram partem epistolæ illius, cui respondeo. *Oliverius.*

²⁴ Qui plus opibus, armis, potentia valent] Casar, qui Callian cum exercitu administrabat: Pompejus, & Crassus, cum Casare sentientes, qui consulatum gerbant. *Mantius.*

²⁵ Stultitia] Stulti enim, qui a senatu & ordinem equestrem, & Pompejum obliuiscerint. *Epist. 8. Idem.*

²⁶ Inconstantia] Quod in gratiam redierint cum P. Clodio, quem oderant antea. Ex quo dum Clodium ad suas partes adiungunt propter Cæsarum, Ciceronem a publica

causa propter Clodium removerant. *Idem.*

²⁷ Stipendium] Et stipendium, & legatorum numerum, & supplicationes senatus decreverat sine populi iustitio. *Mant.*

²⁸ Decem legatos] Quorum opera in bello uteretur, quique singulis legionibus, singuli præsentent. *Vide Or. de Prov. Conf.*

²⁹ Lege Sempronia] C. Gracchus, Tibertius frater, in ea lege, quam de provinciis tulit: tria comprehendit, unum, ut senatus consularis provincias decerneret, id est eas, in quas consules, magistratu functi, forte proficerebantur; alterum, ut quotannis, tertium, ut, cum decerneretur, intercedere nemini liceret. *Idem.*

³⁰ De filia, & de Crasspede] Cui Tulliam post reditum ab exilio pridie nuptas Apollonius dedit, mortuo jam, ut in Quæstura ostendimus, C. Philone. *Correptus.*

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

VIII. DE omnibus rebus, quæ ad te pertinent, quid autem, quid constitutum sit, quid Pompejus susceperit, optime ex M. Platorio cognosces: qui non solum interfuit his rebus, sed etiam præfuit: neque ullum officium erga te hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi prætermisit. Ex eodem de toto statu rerum communium cognosces: quæ quales sint, non facile est scribere. Sunt quidem certe in amicorum nostrorum potestate, atque ita ut nullam mutationem unquam hac hominum ætate habitura res esse videatur. Ego quidem, ut debeo, & ut tute mihi præcepisti, & ut me pietas utilitasque cogit, me ad ejus rationes adjungo, quem tu in meis rationibus tibi esse adjungendum ¹ putasti. Sed te non præterit, quam sit difficile, sensum in republica præsertim rectum & confirmatum deponere. Veruntamen ipse me conformo ad ejus voluntatem, a quo honeste dissentire non possum: neque id facio, ut forsitan quibusdam videor, simulatione. Tantum enim animi inductio, & mehercule amor erga Pompejum apud me valet, ut quæ illi utilia sunt, & quæ ille vult, ea mihi omnia jam & recta & vera videantur. Neque (ut ego arbitror) errarent, ne adversarii quidem ejus, si cum pares esse non possent, pugnare desisterent. Me quidem etiam illa res consolatur, quod ego is sum, cui vel maxime concedant omnes, ut vel ea defendam, quæ Pompejus velit, vel taceam, vel etiam, id quod mihi maxime lubet, ad nostra me studia referam.

ARG. De statu rerum publico conqueritur: Lentulum solatur spe exigua causæ reipæ, aut propemodum extinctæ: certiorum spei supplicationum facit, ut dolorem Lentuli leniat. *Ann. U. C. 698.*

¹ Amicos] Pompeji & Casaris: addo etiam Crassum: cum quo, rogatus a Pompejo, & Casare, a Publio præterea, huius Crassi filio, redierat in gratiam. *Epist. sequenti, & Epist. 8. lib. 5. & apud Plutarchum in Crasso. Mantius.*

² Pietas, utilitasque] Pietas, erga optime de me meritum: utilitas, cum habendam mihi rationem aliquando etiam salutis intelligam. *Idem.*

³ Ad ejus rationes] Ad ea, quæ illi utilia sunt, quæque ille vult, Pompejum significati, facti constat. *Idem.*

⁴ Putasti] Cum de me ageres. *Idem.*

⁵ Honestè dissentire non possum] Cum is auctor fuerit salutis meæ. *Idem.*

feram literarum: quod profecto faciam, si mihi per ejusdem amicitiam licebit. Quæ enim proposita fuerant nobis, cum & honoribus amplissimis, & laboribus maximis perfuncti essemus, dignitas in sententiis dicendis, libertas in republica capefenda; ea sublata tota: sed nec mihi magis, quam omnibus. Nam aut assentiendum est nulla cum gravitate ⁶ paucis, aut frustra dissentiendum. Hæc ego ad te ob eam causam maxime scribo, ut jam de tua quoque ratione meditere. Commutata tota ratio est senatus, judiciorum, rei totius publicæ. Otium nobis exoptandum est: quod ii, qui potuerunt rerum, prestatari videntur, si quidam homines patientius eorum potentiam ferre poterint. Dignitatem quidem illam consularem fortis & constantis senatoris nihil est quod cogitemus: amissa est ⁷ culpa eorum, qui a fenatu & ordinem conjunctissimum, & ⁸ hominem clarissimum abalienarunt. Sed ut ad ea, quæ conjunctiora rebus tuis sunt, revertar; Pompejum tibi valde amicum esse cognovi: eo tu consule, quantum ego perspicio, omnia quæ voles obtinebis: quibus in rebus me sibi ille ⁹ affixum habebit: neque a me ulla res, quæ ad te pertineat, negligetur. Neque enim verebor ne sim ei molestus: cui jucundum erit etiam propter idipsum, quod me esse gratum videbit. Tu velim tibi ita persuadeas, nullam rem esse minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non carior sit, quam meæ res omnes. Idque cum sentiam, sedulitate mihi met ipse satisfacere possum: re quidem ipsa ideo mihi non satisfacio, quod nullam partem tuorum meritorum non modo referenda, sed ne cogitanda quidem gratia consequi possum.

Rem

⁶ Paucis] Si pauci, quo modo ab his frustra dissentiret? quia pauci eundem principes, Cæsar, Pompejus, Crassus, sed factio eorum maxima. Idem.

⁷ Culpa eorum] Catonem significat: qui publicanis, quæstis in senatu, se cupiditate prolapsos, nimis magno publica conductisse, ut locatio induceretur, postularant, adversatus est, & ita equites a senatu alienavit, & concessam ordinem a Cicerone in consiliis constitutam, a Cicerone falsus, dissoluit. Quæ de re plura epistolarum ad Atticum libro 1. Læmænarum.

⁸ Hominem clarissimum] Pompejum, quem abalienaverunt a fenatu, qui ea, que ille, devicto Mithridate, reipub. dynastis, & civitatibus in Asia concesserat, confirmari a fenatu non permisissent: quorum princeps fuit L. Lucullus, qui sororem M. Catonis Scerviliam in matrimonio habebat, adjuvantibus Catone, & Metello Celere consule: ex quo Pompejus, uxore ducta Cæsaris, filius, facile imperavit, ut in consil. acta sua demonstraret, Appianus lib. 2. bell. civ. Dio lib. 37. Suetonius, Max.

⁹ Affixum] Ab eo non discedam. Idem.

Rem te valde bene gessisse rumor erat. Expectabantur literæ tuæ: de quibus eramus jam cum Pompejo locuti; quæ si erunt allatæ, nostrum studium extabit in conveniendis magistratibus, & senatoribus. Cætera, quæ ad te pertinebunt, cum etiam plus contenderimus, quam possumus, minus tamen faciemus, quam debemus.

M. T. C. P. LENTULO IMPERATORI S. D.

IX. PERJUCUNDÆ mihi fuerunt literæ tuæ, quibus intellexi te perspicere meam in te pietatem: quid enim dicam benevolentiam, cum illud ipsum gravissimum & sanctissimum nomen pietatis levius mihi meritis erga me tuis esse videatur? Quod autem tibi grata mea erga te studia scribis esse, facis tu quidem abundantia quadam amoris, ut etiam grata sint ea, quæ prætermitti sine nefario scelere non possunt. Tibi autem multo notior, atque illustrior meus in te animus esset, si hoc tempore omni, quo disjuncti fuimus, & una, & Romæ fuissetus. Nam in eo ipso, quod te ostendis esse facturum, quodque & in primis potes, & ego a te vehementer expecto, in sententiis senatoris, & in omni actione, atque administratione republicæ foruissemus. De qua ostendam equidem paulo post, qui sit meus sensus, & status: & rescribam tibi ad ea, quæ quærīs. Sed certe & ego te auctore, amicissimo ac sapientissimo, & tu me confiliario, fortasse non imperitissimo, fideli quidem & benevolo certe, usus esses: quanquam tua quidem causa te esse imperato-

rato-

Arg. Excusabundus responderi Lentulo, qui quæsierat, cur in gratiam cum Cæsare, Vatinio, & Crasso redisset. Rationes consilii sui multis verbis exponit, & de Cæsare quidem, de Vatinio, de Crasso demique. Tandem de scriptis suis responderet, & de Q. Fratre negotio, quibus addit de Appii spe succedendi, & de publicanis non offendendis. Anno U. C. 699.

¹ Lentulo imp.] Re bene gesta, qui ab exercitu imperator erat appellatus, literas suas imperatoris nomine inscriberet: quod Cicero fecit epist. 10. libro secundo, Simili-

liter, qui ad eum scribebant, imperatorem appellabant: propterea superioribus literis inscribuntur. Lentulo præcipuus, videtur non dum certa; hæc vero, imperatoris, cum plane cognita res esset. Manutius.

² Hæc tempore omni] Triennium. Nam ante biennium Lentulus, consulatu functus, ierat in Ciliciam, mansitque ad Calvium, & Messalam consulem: quo anno successit ei App. Clodius. Idem.

³ Ostendis] Verbis significas. Sic ep. 2. Ceteris in rebus se avertimus tui deservorem fore ostendis. Idem.

ratores, provinciamque bene gestis rebus cum exercitu victore obtinere, ut debeo, lator: sed certe qui tibi ex me fructus debentur, eos uberiores, & ⁴ praesentiores praesens capere potuisses. In eis vero ulciscendis, quos tibi partim inimicos esse intelligis propter tuam propugnationem salutis meae, partim invidere propter illius actionis amplitudinem & gloriam, mirificum me tibi comitem praebuisse: quanquam ille perennis ⁵ inimicus amicorum suorum, qui tuis maximis beneficiis ornatus, in te potissimum fractam illam, & debilitatam vim suam contulit, ⁶ nostram vicem ⁷ ultus est ipse sese. Est enim ea conatus, quibus patefactis, nullam sibi in posterum, non modo dignitatis, sed ⁸ ne libertatis quidem partem reliquit. Te autem etsi mallet in meis rebus experiri, quam etiam in tuis, tamen ⁹ in molestia gaudeo, eam cognosse hominum, non ita ¹⁰ magna mercede, quam ego ¹¹ maxi-

⁴ Praesentiores] Alii, praesentiores.

⁵ Inimicus] C. Cato, qui vim suam in Lentulum potissimum contulit, cum de abrogando illi imperio legem promulgavit. Corradus.

⁶ Nostram vicem] Quod ad nos pertinuit, quod ipsi facere debuimus. Sic Dolus tuam vicem, veteres dicebant, pro, quod ad te pertinet: & Plautus in Captiv. Neque ullum pul de hoc re negotium est, Quia male occidam, operantique postem, hui vicem viti. Manutius.

⁷ Ultus est ipse sese] Se ipse punivit, poenas ipse sibi ens intulit, quas intere nos debuimus. Idem.

⁸ Ne libertatis quidem] Ut ei ne liberum quidem sit in publico versari: vel quod scelus aliquod inigne committere voluerit, vel quod revocatus in iudicium sit; cum defensione Seacro, hoc ipso anno, ut Pelliam docet, Quintili mense absolutus esset. Certe cum propter alia flagitia, tum eo nomine invidiam esse optimatibus oportuit, quod tribunus pleis, intercelleret, ne Consulatus Marcellinus, & Philippus comitia consularia habere possent. Ex quo senatus, ad marorem indicandum, vestem mutavit. Epitome Liviana libro 105. Idem.

⁹ In molestia gaudeo] Figura quaedam ex mitione contrariorum orationi venustatem concilians: quae nisi pluribus ostendatur exemplis, fortasse non facile dabitur imitan-

di facultas. Nobis autem, hunc interpretantur di laborem suscipientibus, id maxime propositum fuit, ut adolescentes, pro viribus ingenii nostri, commodiore quadam quasi via ad aliquam eloquentiae laudem perducerentur. Duplex igitur haec figura est. Aut enim cum significacione doloris, & molestiae, coniungitur gaudium, & consolatio: aut contra, pallidii consolacionisque significacionem dolor, & molestia sequitur. Primum genus hoc exemplo declaratur, in molestia gaudeo. Et epist. 24. libro secundo ad Q. Fr. Se effectum, ut ego in medio dolore, & desiderio tui, te, cum & me abesse, possimum secum esse letarer. Noci dissimile illud epist.

6. Me in summo dolore, quem in tuis rebus capio, maxime scilicet consolatur spes, quod

valde suspicere solet, ut infrangitur hominum improbitas. Aut illud epist. 15. libro primo ad Atticum: In ista incommodatate alienati illius animi, & offensus illud esse. Tamen

meo dolore, hoc solatio uter. Alterum genus agnoscitur epist. 21. lib. 15. Sed tantum in ea voluptate, hunc accipi dolorem. Epist. 8. lib.

16. In magna consolatione, ingressus inter sollicitudo. Epist. 9. lib. 2. ad Q. Fr. Nunc mihi invidiantis plena epistola hoc asperit molestiae. Pertinere videtur ad hoc genus & illud epist. 16. lib. 2. Haec asperit, ut scires, me tamen in somno solere ridere. Manut.

17. In magna consolatione, ingressus inter sollicitudo. Epist. 9. lib. 2. ad Q. Fr. Nunc mihi invidiantis plena epistola hoc asperit molestiae. Pertinere videtur ad hoc genus & illud epist. 16. lib. 2. Haec asperit, ut scires, me tamen in somno solere ridere. Manut.

18. In magna consolatione, ingressus inter sollicitudo. Epist. 9. lib. 2. ad Q. Fr. Nunc mihi invidiantis plena epistola hoc asperit molestiae. Pertinere videtur ad hoc genus & illud epist. 16. lib. 2. Haec asperit, ut scires, me tamen in somno solere ridere. Manut.

19. In magna consolatione, ingressus inter sollicitudo. Epist. 9. lib. 2. ad Q. Fr. Nunc mihi invidiantis plena epistola hoc asperit molestiae. Pertinere videtur ad hoc genus & illud epist. 16. lib. 2. Haec asperit, ut scires, me tamen in somno solere ridere. Manut.

¹¹ maximo dolore cognoram. De qua ratione tota jam videtur mihi exponendi tempus dari, ut tibi rescribam ad ea, quae quaeris. Certiorem te per literas scribis esse factum, me cum Caesare, & cum Appio esse in gratia: teque id non reprehendere adscribis. Vatinius autem scire te velle ostendis, quibus rebus adductus defenderim & laudarem. Quod tibi ut planius exponam, altius paulo rationem consiliorum meorum reperam necesse est. Ego me, Lentule, ¹² initio rerum, atque actionum tuarum, non solum meis, sed etiam reipublicae restitutum putabam: & quoniam tibi incredibilem ¹³ quendam amorem, & omnia in te ipsum summa, ac singularia studia deberem; reipublicae, quae te in me restitutum multum adjuvisset, eum certe me animum merito ipsum debere arbitrabar, quem antea tantummodo communi officio civium, non aliquo erga me singulari beneficio debitum praestitsem. Hac me mente fuisse, & senatus ex me, te consule, ¹⁴ audivit, & tu in nostris sermonibus, colloquutionibusque ipse vidisti. Etsi jam primis temporibus illis, multis rebus meus offendebar animus: cum, te agente ¹⁵ de reliqua nostra dignitate, aut occulta nonnullorum odia, aut obscura in me studia cernebam. Nam neque ¹⁶ de monumentis meis ab iis adjunctus es, a quibus debuisti: neque de vi nefaria, qua cum fratre eram domo expulsi, neque hercule in iis ipsis rebus, quae, quanquam erant mihi propter rei familiaris naufragia necessaria, tamen a me minimi putabantur in meis

Tom. VII.

D da-

¹⁰ Non ita magna mercede] Quod explanavit epist. 6. Minor in te violatur tua dignitas, quam mea salax aspicilla fit. Et epist. 7. Multum careo, utrum laus immemorator, an salus deservat. Idem.

¹¹ Maximo dolore] Altitia salute, cum egestus patria sum. Idem.

¹² Initio actionum tuarum] Pro, initio reditus mei; qui actio tua fuit. Idem.

¹³ Quendam] Hoc verbo amoris magnitudo tanta declaratur, quantum verbis exprimitur non licet. Sic enim loquitur, ubi conceptam amico sententiam enunciare, atque ostendere pro voluntate non possumus. Epistola prima libro secundo: Incredibile

quendam exspectat. In hac, infra: Commemoravit quendam, & divina Caesaris liberalitatis. Idem.

¹⁴ Audivit] Cum sententiam dicerem: non enim reputans, quid Pompejus vellet, aut focer ejus Caesar, in omnibus meis sententiis de rep. pristinis permanebam. Idem.

¹⁵ De reliqua nostra dignitate] Ut de ioh. P. Clodii monumento in meis edibus collocaret. Corrad.

¹⁶ De monumentis] Domo, porticu Catuli, & forte etiam monumento, de quo lib. 1. epist. ad Q. Fratrem mentionem facit. Idem.

dammis, ex auctoritate senatus¹⁷ refarciendis, eam voluntatem, quam expectaram, praestiterunt. Quae cum viderem, (neque enim erant obscura) non tamen tam acerba mihi haec accidebant, quam erant illa grata,¹⁸ quae fecerant. Itaque quanquam & Pompejo plurimum, te quidem ipso praedicatori, ac teste, debebam, & eum non solum beneficio, sed amore etiam, & perpetuo quodam iudicio meo diligebam: tamen non reputans quid ille vellet, in omnibus meis sententis de republica pristinis permanebam. Ego¹⁹ sedente Cn. Pompejo, cum, ut²⁰ laudaret P. Sextium, ²¹ introisset in urbem, dixissetque testis Vatinius, me fortuna & felicitate C. Caesaris commotum illi amicum esse coepisse, dixi me eam²² Bibuli fortunam, quam ille afflictam putaret, omnium triumphis, victoriisque anteferre: dixique²³ eodem teste, alio loco,²⁴ eodem esse, qui Bibulum exire domo prohibuissent, & qui me coegissent. Tota vero²⁵ interrogatio mea nihil habuit aliud, nisi reprehensionem illius tribunatus: ²⁶ in quo omnia dicta sunt libertate, animoque maximo, ²⁷ de vi, ²⁸ de autpitiis, ²⁹ de donatione regnorum. Neque vero haec in causa modo, sed constanter saepe in senatu. Quin etiam, Marcellino, & Philippo consulibus, nonis Aprilis mihi est senatus assensus, ut de agro Campano, frequenti senatu,³⁰ idibus

¹⁷ Refarciendis] Quod enim Clodius evertit, id cum senatus publico sumptu reficiendum censuisset, utrimarum consules de consilii sententia, quanti fuisset aedium superficies: neque hoc solum, sed quanti etiam fuisset villa, Fuscilana, & Formiana, erexit ab eodem Clodio. Quam Cicero adimationem in domo non improbat, in villis accusat epist. 25 lib. 4. ad Attic. Manut.
¹⁸ Quae fecerant] Pro salute mea. Idem.
¹⁹ Sedente Cn. Pompejo] In iudicio, cum defenderet Sextium Cicero. Idem.
²⁰ Laudaret] Laudatione iudiciali.
²¹ Introisset] Quod ut ei salvis legibus liceret, a senatu impetraverat. Alioqui, cum esset cum imperio frumentariae curationis causa, urbem introire non poterat. Manut.
²² Bibuli] Quae Vatinius Tribunus plebis, & Caesar Consul exire domo prohibuerant, ne Caesaris astra impeditet. Idem.

²³ Eodem teste] Pompejo. Idem. Vel, cum iterum alio in iudicio testis Vatinius adversus clientem meum esset. J. F. Gron.
²⁴ Eodem esse] His verbis nec ipse Pompejo peperit. Is enim pro Caesare consule contra Bibulum, ejus collegam, omni non solum studio, sed etiam conventionem dimicavit. Plurarchus, & alii. Manutius.
²⁵ Interrogatio] Extat Tomo VI.
²⁶ In quo] Ita Victorius, Grævius, Cellarius, & referunt ad Vatini tribunatum. Alii vero in quo, & ad Cicerois interrogationem referunt. Olivertus.
²⁷ De vi] Qua Bibulum obnunciantem foro expulit, atque etiam in vincula ducere conatus est. Manutius.
²⁸ De autpitiis] Quibus neglectis, leges pro Caesare Vatinius tulit. Idem.
²⁹ De donatione regnorum] Vide interrogationem in Vatinium cap. 12.

idibus Maii referetur. Num potui magis³¹ in arcem illius causa invadere, aut magis oblivisci³² temporum meorum, meminisse actionum? Hac a me sententia dicta, magnus animorum factus est motus, cum eorum, quorum oportuit, tum illorum etiam, quorum nunquam putaram. Nam hoc senatus-consulto in meam sententiam facto, Pompejus, cum mihi nihil ostendisset se esse offensum,³³ in Sardiniam, & in Africam profectus est, eoque itinere³⁴ Lucam ad Caesarem venit. Ibi multa de mea sententia questus est Caesar, quippe qui etiam Ravennae Crassum ante vidisset, ab eoque in me esset incensus. Sane moleste Pompejum id ferre constabat: quod ego cum audissem ex aliis, maxime ex meo fratre cognovi, quem³⁵ cum in Sardinia Pompejus paucis post diebus, quam Luca disceserat, convenisset: Te, inquit, ipsum cupio: nihil opportunius potuit accidere: nisi cum Marco fratre diligenter egeris, dependendum tibi est, quod mihi pro illo spondidisti. Quid multa? questus est graviter: sua merita commemoravit: quid egisset sepiissime de astra Caesaris cum ipso meo fratre, quidque sibi is de me recepisset, in memoriam redegit: seque, quae de mea salute egisset, voluntate Caesaris egisse, ipsum meum fratrem testatus est: cuius causam, dignitateque mihi ut commendaret, rogavit, ut eam ne oppugnarem, si nollem, aut non possem tueri. Haec cum ad me frater pertulisset, & cum ante tamen Pompejus ad me cum mandatis³⁶ Vibullium misisset, ut³⁷ inte-

D. 2. grum

³⁰ Idibus Maii] Quo tamen die relatum non esse, scribit ipse ad fratrem epist. 7. lib. 2. Quod, inquit, tunc, & postea fuerat dictum, de agro Campano altius tui, non est altum. Ideo autem eo die, ut senatus decreverat, de agro Campano non est actum, quia sententiam Cicero mutavit: quod indicant ea, quae sequuntur. Manut.
³¹ Magis in arcem] Magis adversari Caesaris, ac Pompeji voluntari. Translatione usque est, ad indicandam animi sui fortitudinem accommodata. Nemo enim, nisi fortis, & constans in arcem invadit. Idem.
³² Temporum] Calamitatum, quas modo pertuli. Aelianus, quas olim pessis.
³³ In Sardiniam] Ut frumentum ad urbem convalescentium curaret. Manut.

³⁴ Lucam] Extremum oppidum Galliae Cisalpinæ, quae Caesaris imperio cum Transalpinis, & Illyricis regebatur. Idem.
³⁵ Cum in Sardinia] Ubi, nisi fallimur, Q. Cicero pro M. fratre erat Pompeji legatus. Corradus.
³⁶ Vibullium] Q. Vibullium, praefectum fabrum Pompeji civili bello, ejusdemque copiarum ductorem. Epist. 2. libro octavo ad Att. & epist. Pompeji ad Ciceronem eodem libro, & epist. Caesaris lib. 9. ad Att. Idemque lib. 1. Belli civ. Manut.
³⁷ Integrum] Sunt qui scripturam sollicitent, malinque integram eam ferant. Sed ita etiam scripturæ Caesulis epist. 6. lib. 8. De Dolabella integrum tibi referret, iustido Cellarius.

grum mihi de causa Campana ad suum reditum reservarem, collegi ipse me, & cum ipsa quasi republica collocutus sum: ut mihi tam multa pro se perpeffo, atque perfuncto, concederet, ut officium meum, memoremque in benemeritis animum, fidemque fratris mei præstarem: eumque, quem bonum civem semper habuisset, ³⁸ bonum virum esse pateretur. In illis autem meis actionibus, sententiisque omnibus, quæ Pompejum videbantur offendere, ³⁹ certorum hominum, quos jam debes suspicari, sermones referebantur ad me: qui cum illa sentirent in republica, quæ ego agebam, semperque fensissent, me tamen non satisfacere Pompejo, Cæsaremque inimicissimum mihi futurum, gaudere se aiebant. Erat hoc mihi dolendum: sed multo illud magis, quod inimicum meum, (meum autem? immo vero legum, judiciorum, otii, patriæ, honorum omnium) sic amplexabantur, sic in manibus habebant, sic fovebant, sic me præfente ofculabantur: non illi quidem, ut mihi stomachum facerent, quem ego funditus perdidit, sed certe ut facere se arbitrentur. Hic ego, quantum humano consilio efficere potui, circumspexit rebus meis omnibus, rationibusque subductis, summam feci cogitationum mearum omnium, quam tibi, si potero, breviter exponam. Ego, si ab improbis, & perditis civibus rempublicam teneri viderem, sicut & meis temporibus scimus, & nonnullis aliis accidisse accepimus, non modo præmiis, quæ apud me minimum valent, sed ne periculis quidem compulsus ullis, quibus tamen moventur etiam fortissimi viri, ad eorum causam me adjungerem, ne si summa quidem eorum in me merita constarent. Cum autem in republica Cn. Pompejus princeps esset, vir is, qui hanc potentiam, & gloriam maximis in rempublicam meritis, præstantissimisque rebus gestis

³⁸ Bonum virum] Bonum civem a bono viro distinguit, quia patriæ simul & amicitiæ satisfacere non possit. Verum, duobus propolitis honestis, minori majus præferendum esse quis dubitet? Major ipsius patriæ, quam amicitiæ, habenda ratio est, quod ipsa lib. 3. Off. declarat. Quamquam, cum di cat, Bonum virum esse pateretur, quasi gra-

tia loco postulat ab ipsa rep. quod ab ejus rationibus alienum esse, id est, quod officio boni civis adferari, non ignorat. Eandem sententiam in oratione pro Plancio posuit cap. 38. Res vero ipsa publica si laque possit &c. Manut.

³⁹ Certorum hominum] Catonis in primis, Bibuli, L. Domitii. Idem.

stis esset consecutus, cujusque ego dignitatis, ab adolescentia fautor, in prætura autem, & in consulatu adjutor etiam existissem: cumque idem auctoritate, & sententia per se, consiliis, & studiis, tecum me adjuvisset: meumque inimicum unum in civitate haberet inimicum: non putavi famam inconstantia mihi pertimescendam, si quibusdam in sententiis paulum me immutasset, meamque voluntatem ad summi viri, de meque optime meriti dignitatem aggregassem. In hac sententia complectendus erat mihi Cæsar, ut vides, in conjuncta & causa & dignitate. Hic multum valuit cum vetus amicitia, quam tu non ignoras mihi, & Q. fratri cum Cæsare fuisse, tum humanitas ejus, ac liberalitas, brevi tempore & ⁴⁰ literis, & officiis perspecta nobis, & cognita. Vehementer etiam res ipsa publica me movit, quæ mihi videbatur contentionem, præsertim maximis rebus a Cæsare gestis, cum illis viris nolle fieri: &, ne fieret, vehementer recusare. Gravissime autem me ⁴¹ in hac mente impulit & Pompeji fides, quam de me Cæsari dederat: & fratris mei, quam Pompejo. Erant præterea hæc animadvertenda in civitate, quæ sunt ⁴² apud Platonem nostrum scripta divinitus: Quales in republica principes essent, tales reliquos solere esse cives. Tenebam memoria, nobis consulibus, ea fundamenta jacta ⁴³ ex Kalendis Januariis confirmandi senatus, ut neminem mirari oporteret, ⁴⁴ nonis Decembris tantum vel animi fuisse in illo ordine, vel auctoritatis. Idemque memineram, nobis privatis usque ad Cæsarem, & Bibulum consules, cum sententia nostra magnum in senatu pondus haberent, unum fere sensum fuisse bonorum omnium. Postea cum tu Hispaniam citiorem cum imperio obtineres, neque respublica consules haberet, sed mercatores provinciarum, & seditionum fervos, ac mini-

⁴⁰ Literis, & officiis] Literis ad M. Ciceronem missis, officiis in Quintum Gallis: qui tunc erat Cæsaris legatus in Gallia. Infra, & ad Att. iv. 18. Manut.

⁴¹ In hac mente] Hoc est, in hoc proposito: cum tra sentirem. Atque hæc est Vidriana lectio, quam Camerarius sic interpretatur. Man. & Lamb in hæc mentem, non ita bene. Olivarius.

⁴² Apud Platonem] De Leg. IV.

⁴³ Ex Kal. Jan.] Diela in Senatu oratione contra Rullum, Corradus.

⁴⁴ Nonis Dec.] Quo die Senatus suum de conjuratis supplicium censuit.

ministros: jecit quidam casus caput meum, ⁴³ quasi certaminis causa, in mediam contentionem, disensionemque civilem. Quo in discrimine cum mirificus senatus, incredibilis Italiae totius, singularis omnium bonorum consensus in me tuendo extitisset: non dicam, quid acciderit; multorum est enim, & varia culpa: tantum dicam brevi, non mihi exercitum, sed duces defuisse. In quo, ut jam sit in iis culpa, qui me ⁴⁶ non defenderunt; non minor est in iis, qui ⁴⁷ reliquerunt: & si accusandi sunt, si qui perimuerunt; magis etiam reprehendendi, si qui se timere simularunt. Illud quidem certe nostrum consilium jure laudandum est, qui meos cives & a me conservatos, & me servare cupientes, spoliatos ducibus, servis armatis objici noluerim: declararique maluerim, quantum vis esse potuisset in consensu bonorum, si iis pro me stante pugnare licuisset, cum assilium excitare potuissent. Quorum quidem animum tu non perspexisti solum, cum de me ageres, sed etiam confirmasti, atque tenuisti. Qua in causa, (non modo non negabo, sed etiam semper & meminero, & pradicabo libenter) usus es quibusdam nobilissimis hominibus, fortioribus in me restituendo, quam fuerant iidem in tenendo: qua in sententia si constare voluissent, suam auctoritatem simul cum salute mea recuperassent. Recreatis enim bonis viris consulatu tuo, & constantissimis, atque optimis actionibus tuis excitatis, Cn. Pompejo praesertim ad causam adjuncto, cum etiam Caesar, rebus maximis gestis, singularibus ornatus & novis honoribus, ac judiciis senatus, ad auctoritatem ejus ordinis adjungeretur: nulli improbo civi locus ad rempublicam violandam esse potuisset. Sed attende, quæso, quæ sint consecuta. Primum illa furia muliebrium religionum, qui non plures fecerat Bonam deam, quam ⁴⁸ tres lorores, ⁴⁹ impunitatem est illorum sententiis affectus, qui, (cum

⁴³ Quasi certaminis causa] Speravit Clodius, si Ciceronem vexaret, eam fore causam bonos cum improbis committendi. Idem.

⁴⁶ Non defenderunt] Hortensium, & Ciceronem videtur significare. *Corradus.*

⁴⁷ Reliquerunt] Ut Pompejus. *Idem.*

⁴⁸ Tres sorores] Clodium, Terentiam, & alteram cognovimus. Quædam est, quæ Clodius frater consubripit dicitur. *Corradus.*

⁴⁹ Impunitatem] Ne quis putet hoc dici, Clodium absolutum esse judicium sententiis,

tribunus plebis pœnas a seditioso cive per bonos viros judicio persequi vellet) exemplum præclarissimum in posterum vindicandæ seditionis de republica sustulerunt: iidemque postea non meum monumentum, (non enim illa manibus meæ, sed operis locatio mea fuerat) monumentum vero senatus, ⁵⁰ hostili nomine, & cruentis inustum literis esse passi sunt. Qui me homines quod salvum esse voluerunt, est mihi gratissimum: sed vellem non solum salutis meæ, quemadmodum medici, sed ut aliptæ etiam virium, & coloris rationem habere voluissent. Nunc, ut Apelles ⁵¹ Veneris caput, & summa pectoris politissima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit: sic quidam homines in capite meo solum

vis, in eo judicio, quod de violatis Bonæ Deæ sacris factum est: quod ante Ciceronis exilium factum erat: sed quorundam optimarum, quorum hic Cicerio inconstantiam, & perfidiam accusat, sententiis, in senatu dictis, factum esse, ut judicium illud, quod Milo tribunus pl. Clodio de vi accusato intendebat, amitteretur; ex quo non absolutus Clodius, (non enim absolutus dicitur, de quo lata sententia non sunt) sed impunitatem consecutus, quia punitus non est, vere, ac proprie dicitur. Tota vero res ita se habet. Restituo Cicerone, cum ejus domus ex S. C. recesseret, expulsi a Clodio fabri de area sunt: disturbata porticus Catuli, quæ ipsa quoque ex S. C. restituebatur, & ad redimam pene pervenerat; Q. Ciceronis domus primo fracta coniecta lapidum, deinde inflammata. Neque hac una vi contentis quievit Clodius, sed, sexto post die, cum lapidibus, sulsibus, gladiis M. Ciceronem insecutus est: sequenti autem die Miloni domum expugnare, & incendere ita conatus est, ut palam cum scitis homines eductis gladiis, alios cum accensis facibus adquereret. Propterea Milo tribunus pl. cum de vi accusatus. Sed judicium, opera Clodii, ejusque amicorum, usque eo perductum est, donec habitis edictis comitiis, Clodius ad illis creatus in judicium vocari non potuit. Non enim vocare in judicium eos licuit, qui magistratum gerebant. Hoc igitur queritur Cicerone, & jure queritur, quod, cum ageretur in senatu, utrum ante comitia judicium fieret, quod Milo, Cicerone, nec pauci preterea, bene de rep. sentientes, exortabant, an quod Clodius, ejusque scilicet scilicet postulabat,

ut comitia ante judicium haberentur, quo postea, magistratum adeptus, panam effugeret; S. C. factum sit, ut post comitia judicium fieret: in quibus positum esse Clodii nocentissimi hominis, salutem, licebat intelligere. Hac de re sic in oratione pro Sextio: *Voluit ad illis, accusat eum, qui aliquæ ex parte ejus favore exultantem repressit: hic accusare eum moderare, a quo ipse neque accusatur, per senatus auctoritatem non est factus. Non licuit Miloni per senatus auctoritatem Clodium accusare, demonstrat. In oratione autem de provinciis, Qui nonum, inquit, inimicum, repugnantem vestris auctoritate, recesserunt. Præterea epist. 3. lib. 4. ad Att. & 1. lib. 2. ad Q. Fr. Impunitatem agitur Clodius affectus est, qui judicium fieri de eo, male creto, non licuit. Optimarum vero sententiis, quæ comitis fieri ante judicium voluerunt. Nec tamen omnes notat optimates, sed tantum vos, qui judicium de Clodio a Milone accusato fieri voluerunt. Nam bonos aliquæ in senatu pro Milone, id est pro rep. sentisse, satis ostendit iis verbis, quæ jam rectavimus ex oratione de provinciis. Cum enim dicitur Qui nonum inimicum, repugnantem vestris auctoritate, recesserunt, optimarum duo genera significat, eos, qui Clodium tulerunt, & eos, qui repugnarunt. *Corradus.**

⁵⁰ Hostili nomine] Clodii nomine. *Corradus.*

⁵¹ Veneris caput] Apelles inchoavit & ultimam Venerem Cois, superaturus etiam illam suam priorem: invidit motis peracta parte, nec, qui succederet operi ad prescripta hanc neque, inventus est. *Plin. xxxv. 20.*

solum elaborarunt: reliquum corpus, imperfectum, ac rade reliquerunt. In quo ego spem fefelli non modo invidorum, sed etiam inimicorum meorum: qui de uno acerrimo, & fortissimo viro, meoque iudicio, omnium magnitudine animi, & ⁵² constantia præstantissimo, Q. Metello Lucii filio, quondam falsam opinionem acceperunt, quem post reditum distant fracto animo, & demisso fuisse. ⁵³ Est vero probandum, qui & summa voluntate cesserit, & egregia animi alacritate abfuerit, neque sane redire curarit, eum ob id ipsum fractum fuisse: in quo cum omnes homines, tum M. illum ⁵⁴ Scaurum, singularem virum, constantia & gravitate superasset. Sed, quod de illo acceperant, aut etiam suspicabantur, de me idem cogitabant, abjectiore animo me futurum: cum respublica majorem etiam mihi animum, quam unquam habuissem, daret: quæ declarasset, se non potuisse me uno civem carere: cumque Metellum unius tribuni plebis rogatio, me universa respublica, duce senatu, comitante Italia, promulgantibus omnibus, referente consule, comitiis centuriatis, cunctis ordinibus, ⁵⁵ hominibus incumbentibus, omnibus denique suis viribus recuperasset. Neque vero ego mihi postea quidquam assumpsi: neque hodie assumo, quod quemquam malevolentissimum jure possit offendere. Tantum enitor, ut neque amicis, neque etiam alienioribus, opera, consilio, labore desim. Hic meæ vitæ cursus offendit eos fortasse, qui splendorem & speciem hujus vitæ intuentur: ⁵⁶ sollicitudinem autem & laborem perspicere non possunt. Illud vero non obscure queruntur in meis sententiis, quibus ornem Casarem, quasi desciverim a pristina causa. Ego autem, cum illa sequor, quæ paulo ante proposui, tum hoc non in postremis, de quo ⁵⁷ cœperam exponere. Non offendet eundem bonorum sensum,

Len-

⁵² Constantia] Cum in L. Saturnini legem de agro Gallico dividendo, per vim latam, jurare noluit, & in exilium abire, quam de sua sententia decedere, maluit. Plurarchus in Mario. Manutius.

⁵³ Est vero probandum] Ironia: quæ negandi vim habet, cum affirmare verba tamen ipsa videantur. Sic Virgilius lib. 4. Æneid. Egragium vero laudem, &c. Idem.

⁵⁴ Scaurum] Patrem ejus, pro quo exatæ multarum Ciceronis oratio. Idem.

⁵⁵ Hominibus] Vocem hanc delendam esse, consilii Grævus ex mist.

⁵⁶ Sollicitudinem, & laborem] Quibus eum splendorem, eamque speciem tuor. Grav.

⁵⁷ Cœperam exponere] Cum enim sententiam Platonis posuisset de corruptis principi-

Lentule, quem reliquisti: qui confirmatus consulatu nostro, nonnunquam postea interruptus, afflictus ante te consulem, recreatus abs te totus est: nunc ab iis, a quibus tuendus fuerat, derelictus: idemque non solum fronte atque vultu, quibus simulatio facillime sustinetur, declarant ii, qui tum nostro illo statu optimates nominabantur: sed etiam sensu sæpe jam ⁵⁸ tabellaque docuerunt. Itaque tota jam sapientium civium, qualem me & esse & numerari volo, & sententia & voluntas mutata esse debet. Id enim jubet idem ille ⁵⁹ Plato, quem ego vehementer auctorem sequor, *Tantum contendere in republica, quantum probare suis civibus possis: Vim neque parenti, neque patriæ afferre oportere.* Atque hanc quidem ille causam sibi ait non attingendæ reipublicæ fuisse: quod cum offendisset populum Atheniensem prope jam desipientem senectute, cumque eum nec persuadendo, nec cogendo regi posse vidisset, cum persuaderi posse diffideret, cogi fas esse non arbitraretur. Mea ratio fuit alia, quod neque desipiente populo, ⁶⁰ neque integra re mihi ad consulendum, capefferemne rempublicam, implicatus tenebar. Sed latatus tamen sum, quod mihi liceret in eadem causa & mihi utilia, & cuivis bono restâ defendere. Huc accessit commemoranda quædam, & divina Casaris in me fratremque meum liberalitas: qui mihi, quascunque res gereret, tuendus esset; nunc in tanta felicitate, tantisque victoriis, etiam si in nos non is esset qui est, tamen ornandus videretur. Sic enim te existimare velim, cum a vobis, meæ salutis auctoribus, ⁶¹ discesserim; neminem esse, cujus officiis me tam esse devinctum non solum confitear, sed etiam gaudeam. Quod quoniam tibi ex-

Tom VII.

E

posui,

pum exemplo civibus, tam ut probaret, ita longe digestus est: invidâ commemoratio- nis sui consularis, ut a proposito non nihil aberrasse videatur. Itaque narrationem interruptam; ab alio tanquam orsus principio, retexit. Manut.

⁵⁸ Tabella] In judiciis: cum abolverunt, quos damnari oportuit. Nec dubito, quin hic Cicerò Sex. Clodii, nocentissimi hominis, abolutionem significet, quem senatorum una cooptate abolvit, ad quos dirigi-

tur hæc tota narratio. Vide epist. 6. lib. 11. ad Q. Fr. Idem.

⁵⁹ Plato] In Critone.

⁶⁰ Neque integra re] Integra Platoni res fuit ad consulendum; quæ nunquam attingit rempubl. Quod mihi non contigit; qui cum remp. antea, traxissem, propterea implicatus tenebar. Manutius.

⁶¹ Discesserim] Vobis exceptis, nemo est, cui perinde ac Casari debeam. Idem.

posui, facilia sunt ea, quæ a me de Vatino, & de Crasso requiris. Nam de Appio quod scribis, sicuti de Cesare, te non reprehendere: gaudeo consilium tibi probari meum. De Vatino autem, primum⁶² reditus intercesserat in gratiam per Pompejum, statim ut ille prator est factus; cum quidem ego ejus petitionem gravissimis in senatu sententiis oppugnasset, neque tam illius laudandi causa, quam defendendi, atque ornandi Catonis. Post autem Cesaris, ut illum⁶⁴ defenderem, mira contentio est consecuta. Cur autem laudarem, peto a te, ut id a me neve in hoc reo, neve in aliis requiras; ne tibi ego idem reponam, cum veneris: tamen possim vel absenti. Recordare enim, quibus laudationem ex⁶⁵ ultimis terris miseris. Nec hoc pertimueris: nam a me ipso laudantur, & laudabuntur iidem. Sed tamen defendendi Vatini fuit etiam ille⁶⁶ stimulus, de quo in judicio, cum illum defenderem, dixi me facere quiddam, quod in⁶⁷ Eunucho parafitus suaderet militi:

*Ubi nominabit Phœdriam, tu Pamphilam
Continuo. Si quando illa dicit, Phœdriam
Intravitamur commissarum: tu, Pamphilam
Cantatum provocemus. Si laudabit hæc
Illius formam: tu bujus contra. Denique
Par pari refero, quod eam mordeat.*

Sic petivi a iudicibus, ut, quoniam quidam nobiles homines & de me optime meriti, nimis amarent inimicum meum:

⁶² Reditus intercesserat in gratiam] Reconciliatio intercesserat. *Cels.*

⁶³ Pompejum] Quo consule comitia habente, superiore proximo anno prator Vatinius creatus est. M. Catone rejecto: qui cum ante Vatinium populi suffragiis prator fieret, consul Pompeius, auspiciis mentitus, comitia dissolvit. Quod ei, augur cum esset, jure sacerdoti licebat. Plutarchus in Pompeio, Dio lib. 39. *Manutius.*

⁶⁴ Defenderem] Accusatus est Vatinius, ut ait Pedianus in commentariis proemio orationis pro Scario, Appio & Domitio coeli id est, quo anno scripsit Cicero hanc epistolam: accusatus autem a C. Licinio Calvo de ambitu, quia prætoris comitia corrupisset.

Idem.

⁶⁵ Ultimis terris] Hispaniæ duæ fuerunt, citerior, & ulterior: hic de citeriore accipiendum; cui præfuisse cum imperio Lentulum, supra demonstratum est in verbis. *Cum tu Hispaniam citeriorem cum imperio obtinueris. Manutius.*

⁶⁶ Stimulus] Quod enim P. Clodium quidam optimates, Ciceronis inimicum, ipso præfente amplectentur, in manibus haberent, foverent, oscularentur, ut ei Romanicum facerent: propterea, ut eorum contumeliam imitaretur, & quasi par pari refereret, ipse quoque, hominem optimatibus invidiam Vatini defendit. *Idem.*

⁶⁷ Eunucho] Actus III. scen. 1.

meque inspestante sæpe cum in senatu modo⁶⁸ severe deducere, modo familiariter atque hilare amplexarentur: quoniamque illi haberent suum Publium: darent mihi ipsi alium Publium, in quo possem illorum animos, mediocriter lacessitus, leviter repungere. Neque solum dixi: sed etiam hæc facio, diis hominibusque approbantibus. Habes de Vatino: cognosce de Crasso. Ego cum mihi cum illo⁶⁹ magna jam gratia esset, quod ejus omnes gravissimas injurias, communis concordie causa, voluntaria quadam oblivione contriveram, repentinam ejus defensionem Gabini, quem proximis superioribus diebus acerrime oppugnasset, tamen si sine ulla mea contumelia tulisset, tulissem: sed cum me⁷⁰ disputantem, non laesentem lassisset, exarti non solum præfenti, credo, iracundia, (nam ea tam vehemens fortasse non fuisset) sed cum inclusum illud odium multarum ejus in me injurarum, quod ego effudisse me omne arbitrabar, residuum tamen inscientem me fuisset, omne repente apparuit. Quo quidem tempore ipso, quidam homines, & iidem illi quos sæpe nutu significationeque appello, cum se maximum fructum cepisse dicerent ex libertate mea, meque tum denique sibi esse vitium reipublicæ qualis fuisset, restitutum, cumque ea contentio mihi magnum etiam⁷¹ foris fructum tulisset: gaudere se dicebant, mihi & illum inimicum, & eos, qui in eadem causa essent, nunquam amicos futuros. Quorum iniqui sermones cum ad me per homines honestissimos perferrentur: cumque

E 2 Pom-

⁶⁸ Severe] Quasi de gravibus, seriisque rebus cum eo deducatur. *Manutius.*

⁶⁹ Magna iam gratia] Velus inter eos fuerat similitas, vel exorta Cicerone consule, cum Crasso Catilinae consilioque pactio esse putaretur, ut historici declarant: sed, ut ego arbitror, multo ante, cum Cicerone ab adolescentia sua, ut in hac epistola jam dixi, Pompeji fautor existisset, Crassique sæpe, ut epist. 12. lib. 1. ad Atticum scripsit, in Pompejana laude pertraxisset: in sua quoque legis Maniliæ, laudem servitii belli, Crassi virtute confestim, missa ex parte ad Pompejum transferret. Præterea dies eos in gratiam reduxit, cum Crasso in senatu præfente Pompejo, a Mithridatico bello proxime reverso, de rebus

a Cicerone consiliis in urbe gestis orationis locutus est. Cuius orationis illud tenentur cum Cicero ad Atticum scripsisset, subiungit: *Hic dixi me velle Crasso abnuovi.* Rursus odium inter eos emerit, quo anno lego Clodia Cicero pulsis est, Crasso Clodium adjuvante, ut in Plutarcho legitur. Iterum autem reconciliati, restitutum in patriam Cicerone, intercedente Publio Crassi filio, Ciceronis amantissimo, ut idem Plutarchus. Tertius tunc diffinitio, cum etiam reconciliatio causa hic exponitur. *Manutius.*

⁷⁰ Disputantem] In senatu. *Idem.*
⁷¹ Foris] Vides, apud omnes homines: fructum tulisset, bonam de me hominum opinionem auxisset. *Idem.*

Pompejus ita contendisset ut nihil unquam magis, ut cum Crasso redirem in gratiam, Cæsarque per literas maxima se molestia ex illa contentione affectum ostenderet: habui non ⁷² temporum solum rationem meorum, sed etiam ⁷³ naturæ: Crassusque, ut quasi testata populo Romano esset nostra ⁷⁴ gratia, pene a meis laribus in provinciam est profectus. Nam cum mihi ⁷⁵ condixisset, cœnavit apud me in mei generi Crassipedis hortis. Quamobrem ejus causam, quod te scribis audisse, magna illius commendatione susceptam ⁷⁶ defendi in senatu, sicut mea fides postulabat. Accepisti quibus rebus adductus, quamque rem causamque defenderim: quique meus in republica sit pro mea parte capeſſenda status. De quo sic velim statuas, me hæc eadem senturum fuisse, si mihi integra omnia ac libera fuissent. Nam neque pugnandum arbitrarer contra tantas opes: neque delendum, etiamsi id fieri posset, summorum civium principatum: neque permanendum in una sententia, conversis rebus, ac bonorum voluntatibus immutatis: sed temporibus assentiendam. Nunquam enim præstantibus in republica gubernanda viris laudata est in una sententia perpetua permanſio: sed ut in navigando tempeſtati obsequi artis est, etiamsi portum tenere non queas: cum vero id peris mutata velificatione assequi, stultum est eum tenere cum periculo cursum quem ceperis, potius quam, eo commutato, quo velis tandem pervenire: sic, cum omnibus nobis in administranda republica propositum esse debeat id, quod a me sapissime dictum est, *Cum dignitate orium*: non idem semper dicere, sed idem semper spectare debemus. Quamobrem, ut paulo ante posui, si essent omnia mihi ⁷⁷ solutissima, tamen in republica non alius essem atque nunc sum. Cum vero in hunc sensum & alliciar beneficiis hominum, & compellar

⁷² *Temporum meorum*] Earum calamitatum, quas olim peruli, quia nimium in repub. libere sensitsem. Manur.

⁷³ *Naturæ*] Quæ me ab omni contentione revocabat. Idem.

⁷⁴ *Gratia*] Hic est reconciliatio. *Græc.*

⁷⁵ *Condixisset*] In diem certum denunciavit.

Sic enim Festus interpretatur. *Man.*

⁷⁶ *Defendi*] Vide lib. V. epist. 8.

⁷⁷ *Solutissima*] Soluta, & libera Cicero- nis voluntas non erat, cum & alliceretur Pompeji, Cæsarisque beneficiis, & compelleretur optimatum quorundam injuriis. *Man.*

pellar injuriis: ⁷⁸ facile patior ea me de republica sentire ac dicere, quæ maxime cum mihi, tum etiam reipublica rationibus putem conducere. Apertius autem hæc ego, ac sapius, quod & Q. frater meus legatus est Cæsaris, & nullum meum minimum dictum, non modo factum, pro Cæsare intercessit, quod ille non ita illustri gratia exceperit, ut ego eum mihi devinctum putarem. Itaque ejus omni & gratia, quæ summa est, & opibus, quas intelligis esse maximas, sic fruor, ut meis. Nec mihi aliter potuisse videor hominum perditorum de me consilia frangere, nisi cum præditiis iis quæ semper habui, nunc etiam potentium benevolentiam conjunxissem. His ego consiliis si te præsentem habuissem, ut opinio mea fert, essem usus eisdem. Novi enim temperantiam & moderationem naturæ tuæ: novi animum tum mihi amicissimum, tum nulla in cæteros malevolentia fufusum; contraque cum magnum & excelsum, tum etiam apertum & simplicem. Vidi ego quosdam in te tales, quales tu eosdem in me videre potuisti. Quæ me moverunt, movissent eadem te profecto. Sed, quocumque tempore mihi potestas præsentis tui hæret, tu eris omnium moderator consiliorum meorum. Tibi erit eisdem, cui salus mea fuit, etiam dignitas curæ. Me quidem certe tuarum actionum, sententiarum, voluntatum, rerum denique omnium socium comitemque habebis: neque mihi in omni vita res tam erit ulla proposita, quam ut quotidie vehementius te de me optime meritum esse lætere. Quod rogas ut mea tibi scripta mittam, quæ post discessum tuum scripserim: sunt orationes quadam, quas ⁷⁹ Menocrito dabo: neque ita multæ, ut pertimescas. Scripsi etiam (nam ab orationibus disjungo me fere, referoque ad manufactores Musas: quæ me maxime, sicut jam a prima adolescentia, delectantur) scripsi igitur Aristoteleo more, quemadmodum quidem volui, tres libros ⁸⁰ in disputatione ac dialogo de Oratore, quos arbitror

⁷⁸ *Facile patior*] Ita loquebantur, cum

aliquid se nec admodum libenter, nec molle tamen facere significabant. Epist. 7. lib. 5. *si* quando non minus responderetur officio meo: plus apud me officii respicere facilitate

patior. Manurius.

⁷⁹ *Menocrito*] Lentuli liberto. Idem.

⁸⁰ *In disputatione ac dialogo*] Hoc totum altemum videtur & substitutum. Lambin.

bitror Lentulo tuo fore non inuites. Abhorrent enim a communibus præceptis: ac omnem antiquorum, & Aristotelem, & Ilocrateam rationem oratoriam complectuntur. Scripsi etiam verbis⁸¹ tres libros de temporibus meis, quos jam pridem ad te misissem, si esse edendos putassem. Sunt enim testes, & erunt, sempiterni, meritorum erga me tuorum, meaque in te pietatis.⁸² Sed, quia verebar, non eos, qui se laetos arbitrantur, (etenim id feci parce & molliter) sed eos, quos erat infinitum bene de me meritos omnes nominare. Quos tamen ipsos libros, si quem cui recte committam inuenero, curabo ad te perferendos. Atque istam quidem partem vite consuetudinisque nostrae totam ad te defero. Quantum literis, quantum studiis, veteribus nostris delectationibus, consequi poterimus, id omne ad arbitrium tuum, qui hæc semper amantissimi, libentissime conferemus. Quæ ad me de tuis rebus domesticis scribis, quæque mihi commendas, ea tanta mihi curæ sunt, ut me nolim admoneri: rogari vero sine magno dolore vix possim. Quod de Quinti fratris negotio scribis, te priore ætate, quod morbo impeditus in Ciliciam non transferis, conficere non potuisse: nunc autem omnia facturum ut conficias: id scito esse ejusmodi, ut frater meus vere exultimet, adjuncto isto fundo, patrimonium fore suum per te constitutum: Tu me de tuis rebus omnibus, & de Lentuli tui nostrique studiis & exercitationibus, velim quam familiarissime certiore & quam sapissime facias: existimemque, neminem cuiquam neque cariorum, neque jucundiorum unquam fuisse, quam te mihi: idque me, non modo ut tu sentias, sed ut omnes gentes, etiam ut posteritas omnis intelligat, esse facturum.⁸³ Appius in sermonibus antea distitabat,

⁸¹ Tres libros de temporibus meis] Dio lib. xxxix. *Βιβλία τὰς τρεῖς ἐπέγραψα, &c.* Vellei Leucliarum: *Librum quendam conscriptum, cuius erat inscriptio, de suorum consiliorum rationibus. In eum multa acerba contra Casarem, Crassumque, aliosque memulos dicta coniecit. mirumque ne scriptis emanaret, obprobrium sibi tradidit: cum mandato, ne eum se superstiti aut legere, aut edere, H. Nalchus.*

⁸² Sed, quia verebar] E'μωδον, figura all-

quid detrahens. Nam hic sententia desiderat. Non mihi, ut sit. Ideo non misit eos libros ad te, quia verebar eos, quos erat infinitum bene de me meritos omnes nominare. *Mantius.* Ego delendum puto, quia, nec rationem reddi quare non misit, sed quare non putarit edendos. Sed verebar: non eos, id est, non edendos putavi, qui verebar. J. E. Gron.

⁸³ Appius] Appius Pulcher, Cos. cum L. Donatio Ænobarbo. *Corrad.*

bat, postea dixit etiam in senatu palam, sese, si licitum esset legem curiatam ferre, fortituro esse cum collega provinciam: si curiata lex non esset, se paraturo cum collega, tibi que successurum: legemque curiatam consuli ferri⁸⁴ opus esse, necesse non esse: se, quoniam ex senatus-consulto⁸⁵ provinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quoad in urbem introisset. Ego quid ad te tuorum quisque necessariorum scribat, nescio: varias esse opiniones intelligo. Sunt qui putent posse te non decedere, quod sine lege curiata tibi succedatur: sunt etiam, qui, si decedas, a te relinqui posse qui provinciam præsit. Mihi non tam de iure certum est, (quanquam⁸⁶ ne id quidem valde dubium est) quam illud ad tuam summam amplitudinem, dignitatem, liberalitatem, qua te scio libentissime frui solere, pertinere, te sine ulla mora provinciam successori concedere, præsertim cum sine suspitione tuæ cupiditatis non possis illius cupiditatem refutare. Ego utrumque meum puto esse, & quid sentiam, ostendere, & quod feceris, defendere.

Scripta jam epistola superiore, accepi tuas literas⁸⁷ de publicanis: quibus æquitatem tuam⁸⁸ non potui non probare.⁸⁹ Felicitate quidem, vellem, consequi potuisses, ne ejus ordinis,

⁸⁴ Si licitum] Per tribunos plebi. *Corr.*

⁸⁵ Si paraturo cum collega] Parare, hic est pacisci, constringere. Mos enim fuit, ut S. C. de provinciis consularibus ita fieret, ut eas consules aut fortirentur, aut compararent inter se. *Mantius.*

⁸⁶ Opus esse] Conuenire. *Necesse non esse: scilicet Consuli. Corrad.*

⁸⁷ Provinciam haberet] Non Ciliciam nominatim: quod si esset, quorsum de fortitione, aut comparatione loqueretur? sed provinciam ideo habebat, quia senatus decreverat, ut ex duobus consularibus provinciis unam Appius, alteram Domitius, vel fortientes, vel inter se comparantes, obtinerent. *Mantius.*

⁸⁸ Lex Cornelia] Quæ imperium, sed sine armis, dabat. Alia ejus legis sunt lib. III. epist. 6. *Cellarium.*

⁸⁹ Ne id quidem valde dubium est] Ne de iure quidem dubitari valde potest, quin Appio, vel si tibi sine curiata lege succedat,

provinciam debeat concedere. Argumento sunt hæc verba, falli eos, qui legem curiatam relictibus provincialium omnino necessariam putarent: cum sine ea jus dicere, & provinciam præesse possent, imperio lege Cornelia dato, quoad in urbem introissent. Cum hæc scripsissem, disputationes ad me suas aduersus Nicolaum Gruchium misit Carolus Sigonius: in quibus de curiata lege, dupliciter quoque provincialium imperio, probari idem utriusque nostrum, animaduerti. Sane sum lætatus, ut animo, & voluntate, idem nos opinaretur, & iudicio congrueret. *Mantius.*

⁹⁰ Liberalitatem] Sic Lambinus, sic H. Stephani editio 1777. Alii, *liberarem.*

⁹¹ De publicanis] Contra quos decretum ex voluntate provincialium fecerat. *Man.*

⁹² Non potui non probare] Videtur alterum non delendum esse. J. E. Gronov.

⁹³ Felicitate quidem, vellem, consequi potuisses] Vellem, ita felix esse potuisses, nihil ut omnino contra ejus ordinis, quem

40
dinis, quem semper ornasti; rem aut voluntatem offenderis. Equidem non desinam tua decreta defendere: sed nosti consuetudinem hominum. Scis, quam graviter inimici ipsi illi⁹⁴ Q. Scævola fuerint. Tibi tamen sum auctor, ut, si quis rebus possis, eum tibi⁹⁵ ordinem aut reconcilies, aut mitiges. Id etsi difficile est, tamen mihi videtur esse prudentiæ tuæ. Vale.

semper ornasti, aut rem, aut voluntatem ageres. Quibus veteres libri, Feliciterem: alii, Facilitate autem quod vellem consequi potuisset. Sed facilis est voluntatis: quam si Cicero requirit in Lentulo, hominem carpit amicitissimum, optimeque de se meritum. Idem. Lego: Feliciterem quendam, vellem consequi &c. Vellem sic fassetur tibi Fortuna, ut

necessa non fuisset aliquid abs te statui, quo illi aut vestigalia sua deteriora, aut gratiam contemptam putarent. J. F. Gronovius.

94 Q. Scævola] Auguri, P. F. Lælii Sapientis genero, Crassi oratoris focero. Fuit alter Q. Scævola, Q. F. Pont. max. multis annis junior. Manutius.

95 Ordinem] Equestrum.

M. T. C. S. D. L. VALERIO, JURISCONSULTO.

X. CUR enim tibi hoc non gratificer, nescio: præsertim cum his temporibus¹ audacia pro sapientia liceat uti. Lentulo nostro egi per literas tuo nomine gratias diligenter. Sed tu velim desinas jam nostris² literis uti, & nos aliquando revisas: & ibi malis esse³ ubi aliquo numero sis, quam istic ubi⁴ solus sapere videre. Quanquam qui insine veniunt, partim te superbum esse dicunt,⁵ quod nihil ref-

ARG. Inter jocos significat Valerio se ejus nomine P. Lentulo gratias egisse, eumque, ut domum rediret, hortatur. Anno U. C. 699.
1. Cur enim tibi hoc non gratificer] Cum inscripserat, Valerio, Jurisconsulto, subiunxit jocans. Nam, jurisconsultum eue te non appellem, nescio, etiam si jurisconsultus valde non sis. Et sane Valerius hic non videtur jus civile, quantum opus esset, cognovisse: cum de eo sic ad Appianum scripserit: Valerium jurisconsultum valde tibi commendando, sed ita etiam, si non est jurisconsultus. Verum ita familiariter eum Cicero diligebat, ut ei, quod omnino falsum non erat, id per jocum objiceret. Man.
2. Audacia pro sapientia.] Vivimus eo seculo, quo sapiens habetur, qui plurimum audent. Ludit in vocabulo sapientia. Nam

JC. vero dicitur Sapiens. De amicis. c. 1. & 2. II. de Off. 11. Sic Lælius sapiens, M. Cato sapiens, Et. Verr. 2. Pro Mur. 11. & ab ipse tantis JC. eorum sapientiam compilavit. J. F. Gronovius.

3. Desinas literis nostris uti] Commendatitius. Desinas abesse & procul vagari meis commendationibus. Idem.

4. Ubi aliquo numero sis] Ludit rursum in verbis; nam aliquo numero esse est in dignatione esse, & esse ubi plures sint similes tibi. Idem.

5. Solus sapere] Significat eum ibi esse, ubi nulli sunt alii Jurisconsulti: nam Jurisconsulti, ut dictum, sapientes. Idem.

6. Quod nihil respondens] Jocus est in his verbis & abstrusus, & elegans. Vult enim innuere, ideo nihil eum quādoque respondere,

41
respondeas: partim contumeliosum, quod male respondeas. Sed jam cupio tecum coram joculari. Quare fac ut quamprimum venias, neque in Apuliam tuam accedas, ut possimus, salvum venisse, gaudere. Nam illo si veneris, tanquam Ulysses, cognovices tuorum neminem. Vale.

dere, non quod superbus sit, sed quod eum nescio consulat, cum homines bonum jurisconsultum non putent: ideo autem male respondere, non quod contumeliosus, sed quod imperitus, & indoctus. Proprium vero jurisconsultorum fuit, hodieque est, de jure consultius respondere. Similis jocus est in Trebatium epist. 16. lib. VII. Qui istinc veniunt, superbiam tuam accusant, quod negent se percontantius respondere. Manutius.

7. Ut possimus, salvum venisse, gaudere] Quod si Romam, inquit, venies, erit, qui, te salvum venisse, gaudeat: habes enim hic, qui te noverit, & diligat: in Apuliam vero tuam si accesseris, quis erit, qui gaudeat? Hanc sententiam: illata figura expresse ostendit, confirmat sequentibus verbis: Tanquam Ulysses, cognovices tuorum neminem. Quod etiam discrepat ab Ulyssis fabula; qui

suos quidem ipse domesticos omnes, Ithacam reverfus, cognovit, sed ab iis cognitus non est: tamen Cicero, nactus jocandi locum, lepide sermonem convertit ab Ulyssis ad ipsius Valerii humilitatem, ac solitudinem. Quod ideo ostendendum putavi, ne quis Ciceronem in Ulyssis fabula memorie viri lasibi putet: cum in eo ipso jocus appareat, quod, cum, indola Ulyssis mentione, dicitur videretur, Cognovices a tuorum nemine, traditur sententiam, ut dixi, ad id, quo Valerii notabatur ignobilitas. Possit etiam hoc aliquis referre ad illud tempus, cum Ulysses dormiens, a Phæacibus in litore Ithacensi positus, mox expectatus, patriam non agnovit. Odys. lib. 13. Idem. Cognovices tuorum neminem: quasi significet omnes peritisse. J. F. Gronovius.

UNIVERSIDAD DE SALAMANCA DE NUESTRO LEÓN

AL DE BIBLIOTECAS

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER II.

M. T. C. C. CURIONI S. D.

I. **Q**UANQUAM me nomine negligentiae suspectum tibi esse doleo, tamen non tam mihi molestum fuit aculari abs te officium meum, quam jucundum requiri: praesertim cum in quo acularbar, culpa vacarem: in quo autem desiderare te significabas meas literas, praeter ferres perspectum mihi quidem, sed tamen dulcem & optatum amorem tuum. Equidem neminem praetermisi, quem quidem ad te perventurum putarem, cui literas non dederim. Etenim quis est tam scribendo impiger, quam ego? A te vero bis terve summu, & eas perbreves accepi. Quare si iniquus es in me iudex, condemnabo eodem ego te crimine: sin me id facere noles, te mihi aequum praebere debebis. Sed de literis haecenus: non enim vereor ne non scribendo te expleram: praesertim si in eo genere studium meum non aspernabere. Ego te abfuisse tamdiu a nobis & doleo, quod carui

ARGUMENTUM. Acularus a Curione negligentiae literarum, se excusat, & quod absens summam laudem consecutus sit, gratulatur, hortaturque, ut quam concitasset, expectationi sui respondeat, & ipsum, cuius consiliis ad hanc dignitatem pervenerit, iam prope senectutem amore suo oblectet. *Ann. U. C. 700.*

1 De literis haecenus] Dixi jam nihil esse in Latina lingua continendum; si modo ea proprie recteque uti cogitamus. Quare sublimem, quae nonnullis fortasse leviter videantur, sed, quo maxime in minimis habentur, non diligenter esse debet animalverbo. *Haecenus*, & *abfuisse*, aequae continuatio-

nem significant, sed hoc differunt, quod, *Haecenus* de re semper usurpatur; *abfuisse* de tempore. Non enim recte dixeris, *Haecenus me feci*; sed, *abfuisse me feci*. Contraque proprie non dicitur, *de literis abfuisse*; sed, *de literis haecenus*. Etiam illud observavimus, non eandem utroque continuationem significari. Nam *Haecenus*, absolutae rei continuationem semper indicat; *abfuisse*, interduum etiam non absolutae: ut *epist. 20. lib. II. ad Attic. Clodius abfuisse mihi denunciat periculum*. Exemplorum referretur est Cicero. *Manu.*

2 Abfuisse] Erat Curio in Asia. *Idem.*

AD FAMILIARES LIB. II. 43

carui fructu jucundissima consuetudinis tuae: & laetor, quod absens omnia cum maxima dignitate es consecutus: quodque in omnibus tuis rebus, meis optatis fortuna respondit. Breve est quod me tibi praecipere meus incredibilis in te amor cogit: tanta est expectatio vel animi, vel ingenii tui, ut ego te oblectare oblectarique non dubitem, sic ad nos conformatus revertare, ut quam expectationem tui concitasti, hanc sustinere ac tueri possis. Et quoniam meam tuorum erga me meritum ² memoriam ulla nunquam delebit oblivio, te rogo, ut memineris, quantacunque tibi accessiones fient & fortunae, & dignitatis, eas te non potuisse consequi, nisi meis puer olim fidelissimis atque amantissimis consiliis parvisse. Quare hoc animo in nos esse debebis, ut aetas nostra jam ingravescens, in amore atque in adolescentia tua conquiescat. Vale.

3 Memoriam, ulla nunquam delebit oblivio] sic. Pall. quart. quintus. Vulgo, nulla unquam. Pulillum hoc; sed ita tamen edendum, ut *quam*. Gebhard.

M. T. C. C. CURIONI S. D.

II. **G**RAVI teste privatus sum amoris summi erga te mei, patre tuo, ¹ clarissimo viro: qui cum suis laudibus, tum vero te filio superasset omnium fortunam, si ei contigisset, ut te ante videret, quam e vita discederet. Sed spero nostram amicitiam non egere testibus. Tibi patrimonium diu ² forument. Me certe habebis, cui & carus aequae sis, & jucundus, ac fuisti patri. Vale.

ARGUMENTUM. Patris mortem filio abfenti significat, ac se illi parentis loco fore pollicetur. *Ann. U. C. 700.*

1 Clarissimus viro] Consulatu, quem cum

Ca. Octavio gessit: eloquentia, & rebus ge-

stis in Macedonia, de qua etiam triumphavit. *Corrad.*

2 Forument] *Epist. 8. lib. XI. Ego te necem tibi deo fortunare volo: id est, ne quid adversi contingat. Manutius.*

M. T. C. C. CURIONI S. D.

III. **R**UPÆ studium non defuit¹ declarandorum² munerum tuo nomine: sed nec mihi placuit, nec cuiquam tuorum, quidquam te absente fieri, quod tibi, cum venisses, non esset integrum. Equidem quid sentiam, aut scribam ad te postea pluribus, aut, * ne ad eam meditare, imparatum te offendam, coramque³ contra istam rationem, meam dicam: ut aut te in meam sententiam adducam, aut certe testatum apud animum tuum relinquam, quid fenserim: ut, si quando (quod nolim)⁴ displicere tibi consilium tuum cœperit, possis meam recordari. Brevi tamen sic habeto, in eum statum temporum tuum reditum incidere, ut iis bonis, quæ tibi natura, studio, fortuna data sunt, facilius omnia, quæ sunt amplissima in republica, consequi possis, quam muneribus: quorum neque facultatem quisquam admiratur, (est enim copiarum, non virtutis) neque quisquam est, quin sanctitate jam defessus sit. Sed aliter atque ostenderam, facio, qui

ARG. Rupam libertum excusat, quod in patris funere ludos populo non promiserit, quia amicis displicerit. Cuius consilii, coram pluribus exponendi, iam summam perscribit, & quanta in expectatione Curio solus sit, significat. Anno U. C. 700.

¹ Declarandorum] Obvendentorum, promittendorum: ut epul. 8. lib. IX. Munus flagitiosum, quavis quis ostenderit, ne populus quidem solus, nisi concitatus. Man.

² Munera] Munera populo dabant, gratiam ejus accipientes, cum vel gladiatorum certamina præberent, vel nummos dividerent, vel epulum darent, aut aliquid ejusmodi. Curio in funebri patris munere, præter cætera, ludos dedit, & in iis panthæras, ut scripsit Cælius epist. 6. & 7. lib. 8. Dedit etiam admirandam illam, quæ amphitheatri formam faceret, ligneam machinam, de qua Plinius xxxvi. 15. Idem.

³ Non esse integrum] Ut, si consilium nostrum probares, mutare sententiam posses. Verba ut Cicero, ne, muneribus dandis, æris alieni plurimum Curio contraheret, eoque coactus, omnia recip. causa, cum im-

probis civibus, maximeque cum Cæsare, societatem bonis exitiosam coiret. Quod ita corrigi. Idem.

⁴ Ne ad eam] Legendum, ut ad ea, scilicet plura, quæ scribere poteram. Aut etiam non scribam quid de istis muneribus sentiam, ut venias ad me non præmeditatus, non commentatus; nec habes quicquam cogitati, quo sententiam meam oppugnes. J. F. Gronovius.

⁵ Causa istam rationem] Istud genus ambitionis, plebem muneribus demulcendi. J. Idem. Et sane lib. II. de Officiis (cap. 16.) peculiarium effusionem ad multitudinem detestantem, nec iis, quorum causa sunt, nec iis, a quibus sunt, honorificas, multis verbis offendit. Man.

⁶ Displicere] Nec aliter cecidit. Nam, cum, præstituta die, creditoribus suis Curio satisfacere non posset, intercalationem, id est prorogationem temporis, a Pontificibus petiit: quam cum non obtinisset, addixit se, suamque sententiam Cæsari, deserto resp. patrocinio. Ep. 9. lib. 8. Idem.

qui ingrediar ad explicandam rationem sententiæ meæ. Quare omnem hanc disputationem in adventum tuum differo. Summa scito in expectatione te esse, eaque a te expectari, quæ a summa virtute, summoque ingenio expectanda sunt: ad quæ si es, ut debes, paratus, (quod ita esse confido) plurimis maximisque muneribus & nos amicos, & cives tuos universos, & rempublicam afficies. Illud cognosces profecto, mihi te neque cariorem, neque jucundiorum esse quemquam. Vale.

M. T. C. C. CURIONI S. D.

IV. **E**PISTOLARUM genera multa esse non ignoras: sed unum illud certissimum, ejus causa inventa res ipsa est, ut certiores faceremus absentes, si quid esset, quod eos scire, aut nostra aut ipsorum interesset. Hujus generis literas a me profecto non expetis. Tuarum enim rerum¹ domesticarum habes & scriptores, & nuntios. In meis autem rebus nihil est sane novi. Reliqua sunt epistolarum genera duo, quæ me magnopere delectant: unum familiare, & jocosum: alterum severum, & grave. Utrò me minus deceat uti, non intelligo. Jocerne tecum per literas? civem mehercule non puto esse, qui temporibus his ridere possit. An gravius aliquid scribam? quid est, quod possit graviter a Cicerone scribi ad Curionem, nisi de republica? Atque in hoc genere hæc mea causa est, ut neque ea, quæ nunc sentio, velim scribere. Quamobrem, quoniam mihi nullum scribendi argumentum relictum est, utar ea clausula, qua soleo; reque ad studium summæ laudis cohortabor. Est enim tibi² gravis adversaria constituta, & parata, incredibilis quadam expectatione:

ARG. Diversa dicit literarum genera, quorum neutrum sibi jam conveniat. Quapropter ad cohortationem transit, ut pergat Curio ad gloriam ire, quia gravis ipsi adversaria, omnium expectatio, constituta sit. Anno U. C. 700.

¹ Domesticarum] Domesticas habet antiquus liber, pro domesticarum: & ita opinor ex

loco simili legendum esse. F. Urs.

² Que nunc] Manutio & Gruter probant, que non, & reperitur in omnibus quatuor MSS. quibus usus est Grævius.

³ Gravis adversaria] Sic enim nobis, ut cum acerimo inimico, cum expectatione pugandum est: ita autem, qui nulla in expectatione sunt, licet esse otiosus. Man.

tio: quam tu una re facillime vinces, si hoc statueris: Quarum laudum gloriam adamaris, quibus artibus eae laudes comparantur, in iis esse laborandum. In hanc sententiam scriberem plura, nisi te tua sponte satis incitatum esse considerem: & hoc quiddam attigi, non feci inflammandi tui causa, sed testificandi amoris mei. Vale.

M. T. C. C. CURIONI S. P. D.

V. **H**ÆC negotia quomodo se habeant, ne epistola quidem narrare audeo. Tibi, etsi ubicunque es, (ut scripsi ad te antea) in eadem es navi, tamen quod abes, gratulor: vel quia non vides ea, quae nos: vel quod excelsa & illustri loco sita sit laus tua, in plurimorum & sociorum, & civium conspectu: quae ad nos nec obscuro, nec vario sermone, sed & clarissima & una omnium voce perfertur. Unum illud nescio gratulerne tibi, an timeam, quod mirabilis est expectatio redditus tui: non quo verear, ne tua virtus opinioni hominum non respondeat: sed, mehercule, ne, cum veneris, non habeas jam quod cures: ita sunt omnia debilitata jam, prope & extincta. Sed hæc ipsa nescio rectene sint literis commissa: quare cetera cognosces ex aliis. Tu tamen, sive habes aliquam spem de republica, sive desperas, ea para, meditare, cogita, quae esse in eo civi ac viro debent, qui sit rempublicam afflictam & oppressam miseris temporibus ac perditis moribus, in veterem dignitatem ac libertatem vindicaturus. Vale.

ARG. Quæstus de publicis malis, Curioni quo se modo respublica habeat, ad eam gratulatur, quod ea non videat, & magnam pensendam, vindicandamque adhortatur. An ex beneficiis laudem consequatur. Sed quomodo U. C. 700.

M. T. C. C. CURIONI S. P. D.

VI. **N**ONDUM erat auditum, te ad Italiam adventare, cum Sextum Villium, Milonis mei familiarem,

ARG. Curioni ex Asia adventanti, Milonis causam, consulatum petentis, diligentissime commendat, ut gratia, qua plurimum possidet, petitionem ejus adjuvet, quo ipso non tam Milonem sibi, quam Clodionem, delecturus sit. Anno U. C. 700.
1. Sex. Villium J. Manur. Sex. Julium: Curcius, & Græv. Servilius.

eum his ad te literis misi. Sed tamen cum appropinquare tuus adventus putaretur, & te jam ex Asia Romam versum profectum esse constaret, magnitudo rei fecit, ut non vereremur, ne nimis cito mitteremus, cum has quam primum ad te perferri literas magnopere vellemus. Ego, si mea in te essent officia solum, Curio, tanta, quanta magis a te ipso prædicari, quam a me ponderari solent; verecundius a te, si qua magna res mihi petenda esset, contenderem. Grave est enim homini pudenti, petere aliquid magnum ab eo, de quo se bene meritum putet: ne id, quod petat, exigere magis, quam rogare, & in mercedis potius, quam beneficii loco numerare videatur. Sed quia tua in me vel nota omnibus, vel ipsa novitate meorum temporum clarissima & maxima beneficia extiterunt: estque animi ingenui, cui multum debeas, eidem plurimum velle debere: non dubitavi id a te per literas petere, quod mihi omnium esset maximum, maximeque necessarium. Neque enim sum veritus, ne sustinere tua in me vel innumerabilia beneficia non possem: cum præfertim considerem, nullam esse gratiam tantam, quam non vel capere animus meus in accipiendo, vel in remunerando, cumulandoque illustrare posset. Ego omnia mea studia, omnem operam, curam, industriam, cogitationem, mentem denique omnem in Milonis consulatu fixi, & locavi: statuique in eo me non officii solum fructum, sed etiam pietatis laudem debere querere. Neque vero cuiquam salutem ac fortunam suas tanta curæ fuisse unquam puto, quanta mihi sit honos ejus, in quo omnia mea posita esse decrevi. Huic te unum tanto adjumento esse, si vuleris, posse intelligo, ut nihil sit præterea nobis requirendum. Habemus hæc omnia: bonorum studium conciliatum ex tribunatu, propter nostram (ut spero te intelligere) causam: vulgi ac multitudinis, propter magnificentiam munerum, liberalitatemque naturæ: juventutis & gratiosorum in suffragiis studia, propter ipsius excellentem in eo genere vel gratiam, vel diligentiam: nostram suffragationem, si minus potentem, at probatam tamen, & iustam, & debitam, & propterea fortasse etiam gratio-

tiolam. Dux nobis & auctor opus est, & eorum ventorum, quos proposui, moderator quidam, & quasi gubernator: qui si ex omnibus unus optandus esset, quem tecum conferre possemus, non haberemus. Quamobrem, si me memorem, si gratum, si bonum virum, vel ex hoc ipso quod tam vehementer de Milone laborem, existimare potes, si dignum denique tuis beneficiis iudicas: hoc a te peto, ut subvenias huic meae sollicitudini, ut huic meae laudi, vel (ut verius dicam) prope salutem tuam studium dices. De ipso T. Annio tantum tibi polliceor, te majoris animi, gravitatis, constantiae, benevolentiaeque erga te, si complecti hominem volueris, habiturum esse neminem. Mihi vero tantum decoris, tantum dignitatis adjunxeris, ut eundem te facile agnoscam fuisse in laude mea, qui fueris in salute. Ego, ni te videre scirem, cum ad te haec scriberem, quantum officii sustinerem, quantopere mihi esset in hac petitione Milonis omnino modo contentione, sed etiam dimicatione elaborandum, plura scriberem. Nunc tibi omnem rem atque causam, meque totum commendo atque trado. Unum hoc sic habeto: si a te hanc rem impetraro, me pene plus tibi, quam ipsi Miloni, debiturum. Non enim mihi tam mea salus cara fuit, in qua praecipue sum ab illo adjutus, quam pietas erit in referenda gratia, jucunda. Eam autem unius tui studio me assequi posse confido. Vale.

² Eorum ventorum] Ventis comparat plebem, gratiosos in suffragiis, &c. Nam cum secundi sint, reguntur tamen arte quadam ab eo, qui navem gubernat. Man.

M. T. C. PROCONS. C. CURIONI,
TRIBUNO PLEBIS, S. D.

VII. **S**ERA gratulatio reprehendi non solet, praesertim si nulla negligentia praetermissa est. Longe enim absum: audio sero. Sed tibi & gratulor, &, ut sempiternae laudi tibi sit iste tribunatus, exopto: teque hortor, ut omnia

ARG. Ex Cilicia Curioni de tribunatu pl. gratulatur, hortaturque ne ejus consilium sequatur, sed quod rectum est, constanter faciat, nec patiarur sibi provinciam prorogari. Anno U. C. 702.

omnia gubernes & moderere prudentia tua, ne te auferant aliorum consilia. Nemo est, qui tibi sapientius suadere possit, te ipso: nunquam labere, si te audies. Non scribo hoc temere: cui scribam, video: novi animum, novi consilium tuum. Non vereor, ne quid timide, ne quid stulte facias, si ea defendes, quae ipse recta esse senties. Quod in id reipublicae tempus non incidetis, sed veneris, (iudicio enim tuo, non casu in ipsum discrimen rerum contulisti tribunatum tuum) profecto vides, quanta vis in republica temporum sit, quanta varietas rerum, quam incerti exitus, quam flexibiles hominum voluntates: quid insidiarum, quid vanitatis in vita, non dubito quin cogites. Sed, amabo te, cura & cogita nihil novi, sed illud idem, quod initio scripti: tecum loquere, te adhibe in consilium, te audi, tibi obtempera. Alteri qui melius dare consilium possit, quam tu, non facile inveniri potest: tibi vero ipsi certe nemo melius dabit. Dii immortales, cur ego non adsum vel spectator laudum tuarum, vel particeps, vel socius, vel minister consiliorum? Tamen hoc minime tibi deest, sed tamen efficeret magnitudo & vis amoris mei, consilio te ut possem juvare. Scribam ad te plura alias. Paucis enim diebus eram missurus domesticos tabellarios: ut, quoniam sane feliciter & ex mea sententia rempublicam gessimus, unis literis totius aetatis res gestas ad senatum perscriberem. De sacerdotio tuo

Tom. VII.

G

quan-

¹ Aliorum] Ut M. Antonii. Cor.
² Incerti exitus] Nihil ipsius novi cogitandum, exitu rerum incerto. Timet Curionis multiplex ingenium: ne quid in repub. non moliretur, spe alicuius boni proposita: quod & facere solebant tribuni pl. & fecit ipse Curio: cujus turbulenta in primis, ac sollicitus tribunatus fuit. Man.
³ Remp. pessimum] In Amiano monte, ut epist. 10. Capto etiam Pindenisio, ut epist. ad Attic. 20. lib. V. Idem.
⁴ Totius aetatis] Pindenisium tamen non aetate, sed Saturnalibus, id est, xrv. Kal. Jan. in suam potestatem redegit: quod Attico scripsit epist. 20. libro quinto. Verum res aetate gestas appellat, quod aetate vocantur, quocumque aetate cepta essent, licet ante hiemem non perfecta. Sic epist. 9. libro

tertio, aetate confecta, non nisi Pindenisio capto, significat: cum tamen deitio Pindenisii Decembris mense facta sit. Idem.

⁵ Ad senatum] Haec litterae non exstant. Nam quae leguntur libro decimo quinto res gestas non respondent. Ad senatum autem scripsisse videtur Januarius mensis Iulii, ad nos vos consules: quod ex epist. 20. libro quinto ad Att. licet intelligere. Quod cum ita sit, potuit hanc epistolam scribere mense Decem. Nam, cum Pindenisium xrv. Kal. Jan. captum ostenderim, & hic rem feliciter esse gestam, scribatur, necesse est, Curionem jam tribunatum pleb. inisse: nam tribunus pleb. primus magistratus dies fuit, non Kalendae Jan. ut alii Magistratibus, sed quarto idus Dec. ut Livius, Dionysiusque docuerunt. Idem.

quantam curam adhibuerim, quanquam difficili in re atque causa, cognoces ex iis literis, quas Tharasoni, liberto tuo, dedi. Te, mi Curio, pro tua incredibili in me benevolentia, meaque item in te singulari, rogo atque oro, ne patiari quidquam mihi ad hanc provincialem molestiam temporis prorogari. Praesens tecum egi, cum te tribunum plebis isto anno fore non putarem: itemque petivi sapius per literas: sed tum quasi a senatore nobilissimo, & adolescente gratiosissimo; nunc a tribuno plebis, & a Curione tribuno: non ut decernatur aliquid novi, quod solet esse difficilius: sed ut ne quid novi decernatur; & ut ⁷ senati-consultum & ⁸ leges defendas; eaque mihi conditio maneat, qua profectus sum. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

⁶ De sacerdotio tuo] De Pontificatu, quem petit, & obtinuit, patre mortuo, ut in eius locum subrogaretur. De patre mentio fit in Orat. de Harusp. reso. cap. 6. de filio, apud Dionem lib. 40. *Idem.*
⁷ Senati-consultum] Praesentibus imaginibus illis prodari: hanc lectionem ex editione Victor. ac Pal. prim. Varic. ut sepe Livius.

Vulgo *Senatus-consultum*. Gebhard.
⁸ *Leges*] Quibus erat aetas provinciae. Et ad M. Marcellum consulens, his verbis, epist. 7. lib. 17. *Ne quis accedat temporis ad id; quod tu mihi & S. C. & lege finisti.* Manus. *Leges*, forte *Semproniam, Curiam, & Coenelliam, Carr.*

M. T. C. PROCONSUL M. CAELIO S. D.

VIII. QUID? tu me hoc tibi mandasse existimas, ut mihi gladiatorum ¹ compositiones, ut ² vadimonia delata, & ³ Chrestii compilationem mitteres, & ea quae nobis, cum Romae sumus, narrare nemo audeat? Vide quantum

ARG. M. Caellius, cujus est liber VIII. haturum epistoliarum scripserat leviores res urbanas Ciceronis de gladiatoris ludis, dilatione vadimonia, & furtis nonnullis, quae ipsam nihil afflictaeant. Reverentia ergo illa sollicitate movet, ut leviores res, quem statim putare resp. futurum esse, perscribat. Addit, cum Pompeio fuisse, cui se ut Caellius det, hortatur, & cum Caninio Athenis. Denique sua commendat. *Annos U. C. 702.*

¹ *Compositiones*] Quis cum laqueo puppisset. Inde *Pro gladiatorum* dicebatur, cum duo comparabantur, & componebantur ad

certamen. Recitat Lucilii versus Ciceronis in libro de optimo genere Oratorum, cap. 6. *Cum Pacidiano hoc composuit &c. Quinilianus, II. 17. Gladiatores... inter se componuntur.* Mammius.

² *Vadimonia delata*] *Differre vadimonium*, est prorogare diem, de quo inter litigantes convenerat, ut in iudicio adessent. Nam *Vadari*, est diem iudicio ex pacto constituere. *Idem.*

³ *Chrestii*] Vel, ut Ciceronem compilationem, id est fraudaverint fures: vel, ut Chrestus bar alios compilaverit. J. F. Gronov.

tum tibi meo iudicio tribuam: nec mehercule injuria: ⁴ πολυλιπαρον enim te adhuc neminem cognovi. Ne illa quidem curo mihi scribas, quae maximis in rebus reipublicae geruntur quotidie, nisi quid ad me ipsum pertinebit. Scribent alii: multi nuntiabant: perferet multa etiam ipse rumor. Quare ego nec praeterita, nec praesentia abs te, sed ut ab homine longe in posterum prospiciente, futura expecto; ut ex tuis literis cum formam reipublicae viderim, quale aedificium futurum sit, scire possim. Neque tamen adhuc habeo, quod te acculem: neque enim fuit, quod tu plus providere posses, quam quis nostrum; in primisque ego, qui cum Pompejo ⁵ complures dies nullis in aliis, nisi de republica, ⁶ sermonibus versatus sum: quae nec possunt scribi, nec scribenda sunt. Tantum habeto, civem egregium esse Pompejum, & ad omnia, quae providenda sunt in republica, & animo & consilio paratum. Quare da te homini: complectetur, mihi crede. Jam eidem illi & boni & mali cives videntur, qui ⁷ nobis videri solent. Ego cum Athenis decem ⁸ ipsos dies fuisset, multumque mecum ⁹ Gallus noster Caninius, proficiscebatur inde prid. Nonas Quint. cum hoc ad te literarum dedi. Tibi cum omnia mea commendatissima esse cupio, tum nihil magis, quam ne tempus nobis provinciae prorogetur. In eo mihi sunt omnia. Quod quando, & quomodo, & per quos agendum sit, tu optime constitues. Vale.

G 2

M. T. C.

⁴ Πολυλιπαρον] Peritorem administrandae reipub. *Idem.*

⁵ *Complures dies*] Triduum. Vide ad Att. V. 7. Tarenti. Vide ibid. ep. 6. Quod si querat aliquis; quid agebat eo tempore Pompejo Tarenti? crediderim, eo se contulisse valedictiois causa post gravem illum morbum, Plutarchus, & Cicero. Tunc. 1. demonstrat. Egrotavit enim post tertium consulatum; eo que tempore Cicero in provinciam ivit. *Idem.*

⁶ *Sermonibus... que*] Generis mutatio, per intellectum *de negotiis*, quae J. F. Gronov.

⁷ *Nobis*] Mihi, & tibi. Nam ante profec-

tionem Ciceronis in provinciam, restit Caellius de rep. sensit: postea, vel Curionis amore, vel Ap. Claudii odio, ab optimizatione ad Caesarem deflexit: quod ipse in ultimis epist. lib. 8. confessus est: idque confirmant in libro de claris Orat. haec verba: Ciceronis, *de discessu meo discessit a se, ceciditque potestas, cum eo iniuri capta, quae ipse pervertebat.* Manut.

⁸ *Ipso*] Neque plures, neque pauciores, plane decem. *Idem.*

⁹ *Gallus Caninius*] Quem reum defendebat, Pompeji rogato, iterum consulis. Epist. 1. lib. 7. Vide quoque Valerius 1. 4. c. 2. de hoc, ut arbitror, Caninius scriptus. *Idem.*

M. T. C. CÆLIO RUFO, ÆDILI CURULI
DESIGNATO, S. D.

IX. PRIMUM tibi, ut debeo, gratulor, latorque : cum præfenti, tum etiam sperata tua dignitate, serius, non negligentia mea, sed ignoratione rerum omnium. In his enim sum locis, quo & propter longinquitatem, & propter latrocinia, tardissime omnia perferuntur. Et cum gratulor, tum vero quibus verbis tibi gratias agam, non reperio: quod ita factus sis, ut dederis nobis, quemadmodum scripseras ad me, quem semper ridere possemus. Itaque, cum primum ¹ audiui, ego ille ipse ² factus sum: scis, quem dicam: ³ æquie omnes illos adolescentes, quos ille ⁴ jactat. ⁵ Difficile est loqui. ⁶ Te autem contemplantis absentem, & quasi *recum coram loquerer*, Non, *ædopol*, *quantam egoris rem, neque quantum facinus feceris*. Quod quia præter opinionem mihi acciderat, referebam me ⁷ ad illud: *Incredibile hoc factu obicitur*. Repente vero incessi ⁸ omnibus latoris. In quo cum objurgarer, quod nimio gaudio pene desperem, ita me defendebam: ⁹ *Ego voluptatem animi nimiam*. ¹⁰ Quid queris? dum

ARG. Gratulatur de aedilitate obtenta. Hiero competitor dejecto, in quem veteris Poetae verbis facere iocatur. *Auro U. C. 702.*
1 Cum præfenti, tum etiam sperata tua dignitate] Tum aedilitate, quam adeptus es, tum etiam reliquis honoribus, qui aedilitatem consequuntur. Prætura enim biennio post aedilitatem dabatur, consulatus biennio post præturam, *Maustius*.

2 Quendammodum scripseras] Epist. 3. lib. vi. r. cum scripsisti, *Si se, sua vita rivos, nobis desse non poterit*. Corrad.

3 Audiui] Te aedilem designatum, Hierum dejectum. *Maustius*.

4 Facere som] Suscepi personam Hierii: quia, quæ tu mihi de illo scripsisti, omnia cogitavi. *Idem*.

5 Egi] Repræsentavi, cogitatione ipsa mihi ante oculos posui. *Idem*.

6 Jactare] Jactare solitus est: quod fecit, aedilitatem petens: cum diceret, se gratiorum locum in suffragiis adolescentum opera aedi-

lem futurum. Epist. 6. *juventutem ostendit in suffragiis plurimum posse*. Proprie enim adolescentum gratia est, virorum auctoritas. *Idem*.

7 Difficile est loqui] Quæ de illo cogitavi, exponere non facile possum. *Idem*.

8 Te autem contemplantis absentem] Hoc totum usque ad illud: *Quod quis*, videtur a veteri poeta sumptum. Ideo, *Contemplantis*, non est, quo referatur: deest enim verbum Poetae: cum Cicero locum non expleverit, ut incertum solet. *Idem*.

9 Ad illud] Eisdem poetæ. *Idem*.

10 Omnibus latoris] Eisdem locum Cicero significat lib. 2. de Fin. cum ait: *Ille Cassilianus, qui sese omnibus latoris laram esse narrat*. *Idem*.

11 Ego voluptatem] Est verbius non totus Trahen, poetæ Comici: in Tuscul. 4. integer est, sententia certe ejus non deficiatur: *Ut ille, qui voluptatem animi nimiam sumptuosa errorum esse arbitrat*. *Vid.*

dum illum rideo, pene sum factus ¹ ille. Sed hæc pluribus: multaque alia & de te, & ad te, cum primum ero aliquid otii nactus. Te vero, mi Rufe, diligo, quem mihi fortuna dedit amplificatorem dignitatis meæ, ultorem non modo inimicorum, sed etiam invidorum meorum: ut eos partim scelerum suorum, partim etiam ineptiarum poeniteret. Vale.

12 Quid queris?] Ubi satis verborum est confugimus, *Quid queris?* & ad exitum fluxit, nec tamen omnino videtur, quod votum sententia perducitur. *Man.*

13 Ille] Tam fultus, quam ille est.

M. T. C. IMP. M. CÆLIO RUFO, ÆD. CUR.
DESIGN. S. D.

X. TU vide, quam ad me literæ non perferantur. Non enim possum adduci, ut abs te, postea quam aedilis es factus, nullas putem datas: præsertim cum esset tanta res tanta gratulationis: de te, quia quod sperabam; de Hillo (balbus enim sum) quod non putaram. Atqui sic habeto, nullam me epistolam accepisse tuam post comitia ista præclara, quæ me lætitia extulerunt: ex quo vereor ne idem eveniat in meas literas. Equidem nunquam domum misi unam epistolam, quin esset ad te altera: nec mihi est te jucundius quidquam, nec carius. Sed balbi non sumus: ad rem redeamus. Ut optasti, ita est. Velles enim, ais, tantummodo ut haberem negotii, quod esset ad laureolam satis. Parthos times, quia diffidis copiis nostris. Ergo ita accidit. Nam Parthico bello nuntiato, locorum quibusdam angustiis & natura montium fretus, ad Amanum exercitum adduxi, satis pro-

ARG. Querendo de tabellaris, occulte Cælium negligentie literarum accusat: res suas in Amano gestas narat: & ne provincia prorogetur, rogat: de rep. capit certior fieri. *Idem U. C. 702.*

1 De te quia quod sperabam; de Hillo, (balbus enim sum) quod non putaram] In ep. 4. lib. 8. Cælius de Hiero competitor suo loquens ita scripserat: *Spero te ceteris J. F. Gronovius.*
2 Sed balbi non sumus] Sic ludit, quia sequitur *rep. & redire*: quasi balbi ad rem redire meruisset, quod pronuciare non possunt.
3 Air] Lib. VIII. ep. 5.

Cicero respondens, eadem pene repetit. Et quia scripserat Cælius, *de illo*; facite & fælle adspirationem Cicero addidit, ut Hiero nomen, more balborum, qui *er*, literam exprimere non possunt, evanciatet. *Man.*

probe ornatum ⁴ auxiliis, & quadam auctoritate apud eos, qui me non norant, nominis nostri. Multum est enim in his locis: Hicce est ille, ⁵ qui urbem? ⁶ quem senatus? nosse cetera. Cum venissem ad Amanum, qui mons mihi cum Bibulo ⁸ communis est, ⁹ divisus aquarum divortii; Cassius ¹⁰ noster, quod mihi magna voluptati fuit, feliciter ab Antiochia hostem ¹¹ rejecerat. Bibulus provinciam acceperat. Interea cum meis copiis omnibus vexavi Amanienfes, hostes sempiternos. Multi occisi, capti, reliqui dissipati: castella munita, improvise adventu capta & incensa. Ita ¹² victoria justa Imperator appellatus apud Issum (quo in loco saepe, ut te audiavi, ¹³ Clitarchus tibi ¹⁴ narravit, Darium ab Alexandro esse superatum) adduxi exercitum ad ¹⁵ infestissimam Ciliciae partem. Ibi quintum & viceimum jam diem aggeribus, ¹⁶ vineis, turribus oppugnabam oppidum munitissimum Pindenisum, tantis opibus, tantoque negotio, ut mihi ad summam gloriam nihil desit nisi nomen oppidi: quod si, ut spero, cepero, tum vero literas publice mittam. Hæc ad te in presenti scripsi, ut spes te assequi id, quod optasses. Sed, ut redeam ad Parthos, hæc æstas habuit hunc exitum satis felicem:

⁴ Auxilia] Sociorum populorum, id est, Galatarum, Lyciorum, Lyciorum, quos nominat epist. 5. lib. VI. ad Attic. Nam Deiotarum cum omnibus suis copiis ad eum venissem, certiorum Cicero fecit, non videri esse causam, cur abisset a regno. Quod ad Catonem ep. 4. lib. XV. scripsit. *Maurus.*

⁵ Qui urbem?] Servavit ut insidiis Castilime, &c. *Idem.*

⁶ Quem senatus?] Decreto laudavit honorificentissimo, &c. *Idem.*

⁷ Cetera] Quæ in nos, ob res in consilium præclare gestas, confecti solent. *Idem.*

⁸ Communis est] Cum ejus pars ad Syriam, Bibuli provinciam, altera ad Ciliciam, cui Cicero præerat, pertineret. Strabo, & alii. *Idem.*

⁹ Divisus aquarum divortii] Ut ad Syriam ab una parte, ad Ciliciam ab altera pertineret, desinentibus aquis distributus.

Cum enim aquæ dividuntur, divortium curam sit. Sic epist. 20. ad Attic. lib. 5. *Ad Amanum contendit, qui Syriam a Cilicia aquarum divortio dividit.* Flaccus etiam Siculus

in libro de limitibus, *diversis aquarum dixit, eadem significatione:* quod in diversis partes *vergunt, & verantur aquæ: unde divortium, & divortium.* *Idem.*

¹⁰ Cassius noster] C. Cassius, qui postea Cæsarem occidit. Is M. Crassi quondam in Syria fuerat: quo interfecto, reliquas copiarum Antiochiam deduxit. *Idem.*

¹¹ Rejecerat] Vide ad Att. V. 20.

¹² Victoria justa] Cætrum hostium numerum esse oportuit, quo caso Imperatoris nomen consequeretur. *Maurus.*

¹³ Clitarchus] Historicus, Alexandri comitis in Persica expeditione, ut ait Plinius lib. 6. cap. 31. Ejus probatum esse ingenium, eadem vituperatum, ostendit Quintilianus lib. 10. cap. 1. *Idem.*

¹⁴ Narravit] Arguit: pro, *legisti apud Clitarchum.* *Idem.*

¹⁵ Infestissimam] Lætrocinis. *Idem.*

¹⁶ Vineis] Instrumentum bellicum fuit, quo recti munitur: audacius ad moenia subibant. *Idem.*

cem: ea quæ sequitur, magno est in timore. Quare, mi Rufe, vigila, primum ut mihi succedatur: sin id erit, ut scribis, & ut ego arbitror, ¹⁷ spissius: illud, quod facile est, ne quid mihi temporis prorogetur. De republica ex tuis literis, ut antea tibi scripsi, cum præsentia, tum etiam futura magis expecto. Quare ut ad me omnia quam diligentissime pericribas, te vehementer rogo. Vale.

¹⁷ Spissius] Hæc meliores libri, alii *serius* habent. Eadem sententia. Nam *spisso*, præter densitatis notionem, etiam tarditatis est, ut multis exemplis probavit Nonius Marcellus. *Cellarius.* Et, quoniam *spisso* liquida opponuntur, factum est, ut *liquido* pro *facile* usurpetur. *Maurus.*

M. T. C. IMP. M. CÆLIO, ÆDILI CÛRULI, S. D.

XI. PUTARESNE unquam accidere posse, ut mihi verba deessent, neque solum ista ¹ vestra oratoria, sed hæc etiam levia, nostratia? Desunt autem propter hanc causam, quod mirifice sum sollicitus, quidnam de provinciis decernatur. Mirum me desiderium tenet urbis, incredibile meorum, atque in primis tui; sarietas autem provinciæ: vel quia videmur eam famam consecuti, ut non tam accessio querenda, quam fortuna metuenda sit: vel quia totum negotium non est dignum viribus nostris, qui majora onera in republica sustinere & possimus, & soleamus: vel quia belli magni timor impendet, quod videmur effugere, si ad constitutam diem decedemus. ² De pantheris, per eos qui venari solent, agitur mandato meo diligenter: sed mira paucitas est: & eas, quæ sunt, valde ajunt queri, quod nihil cuiquam ³ insidiarum in mea provincia, nisi sibi, fiat. Itaque constitui dicuntur ⁴ in Cariam ex nostra provincia decedere. Sed tamen sedulo

ARG. Prorogationis metu sollicitus ob varias causas, de pantheris, in ludos ædilis Cælii capiendis scribit: & sibi res urbanas perfecti postulat. *Ann. U. C. 702.*

¹ Vestra oratoria] Jocatur; quia Cælius quoque locum inter oratores obtinebat. *Maurus.* Vide infra, ad epistolam 1. lib. 8.

² De pantheris] Quas Cælius petierat, ut iudis suis, id est Romanis, daret. Epist. 2. 4. & 7. 9. lib. 8. *Idem.*

³ Insidiarum] Ludis eleganter, & suæ laudis aliquid admiscer, quasi hæc feræ dolant se non sentire solas felicitatem provinciæ, præside Cicerone, & cum latronem aut insidiatorem nemo sibi metuit ob vigilantiam & justitiam proconulis, sibi tranquillitas esse non liceere, sed insidiis patere venantium. J. F. Gronovius.

⁴ In Cariam] Quæ extra Ciceronis jurisdictionem esset. *Cellarius.*

fit, & in primis a Patisco. Quidquid erit, tibi erit: sed, quid esset plane, nesciebamus. Mihi, mehercule, magnæ curæ est ædilitas tua: ipsa dies me admonerat: scripi enim hæc ipsis Megalenibus. Tu velim ad me de omni reipublica statu quam diligentissime perscribas. Ea enim certissima putabo, quæ ex te cognovero. Vale.

³ *Epist. Megalensibus*] Et Megalentes & Romanæ Indi ad ædiles curules pertinebant: ut in Dionæ legitur; lib. 37. Dies igitur Megalensium, qui dabantur Aprilii mensis, Ciceronem adnotabat Inferiorum Romanorum,

quos Callus Septembri mensis daturus erat. *Monat.* De ludis Megalensibus, sive Megaleis, Livius XXIX. 14. Ovid. Fast. IV. 179. &c.

M. T. C. IMP. M. CÆLIO, ÆDILI CURULI, S. D.

XII. **S**OLLICITUS equidem eram de rebus urbanis: ita tu multo sæ conciones, ita molestæ. Quinquatrus afferebantur. Nam citeriora nondum audiebamus. Sed tamen nihil me magis sollicitabat, quam in his molestiis non me, si quæ ridenda essent, ridere tecum. Sunt enim multa; sed ea non audeo scribere. Illud moleste fero, nihil me adhuc his de rebus habere tuarum literarum. Quare etsi, cum tu hæc leges, ego jam annum munus confecerò, tamen obviam mihi velim sint literæ tuæ, quæ me erudiant de omni republica, ne hospes plane veniam. Hoc melius, quam tu, facere nemo potest. Diogenes tuus, homo modestus, a me cum Philone Pessinunte discessit. Iter habebant ad Dejotarum regem:

ARG. Appropinquante discessu ex provincia, urbem desiderat, cuius fructus provincialibus præferre: & obviam sibi literas mitti postulat. Anno U. C. 703.

¹ *Quinquatrus*] Dicitur fortasse nominandi potius, quam ut alii putarunt, generandi casu. Mallem tamen, *Quinquatrus*: ut intelligatur dies, quo pæta sunt res, non quo allatæ, cum inferat. *Ceteriora nondum audiebantur*, Minervæ autem, quinque dies festi fuerunt, quatuor dicati. Ovid. lib. 3. Fast. Una dies media est, & sunt sacra Minervæ. *Nomen quoque & iunctio quinque diebus habent.*

Varro *Quinquatrum diem* ait appellatum, quod erat post diem quintum Id. Mart. id

est, xiv. Kal. Apr. & quantum ex Ovidio constat, *quinquatrus* fuisse quinque dies, tamen, cum Cicerò *quinquatrus* nominat, non sentit per eos omnes dies, sed interdum primum duntaxat eorum significat, ut Fam. XII. 25. & ad Art. IX. 9. *Masonius*.

² *Diogenes tuus, cum Philone*] Diogenes Græcus, amicus Cælii, non liberus: Philo autem liberus. Epist. 7. lib. VIII. *Idem*.

³ *Pessinunte*] Pessinus oppidum Phrygiæ, clarum templo Marris magnæ Deum, cuius ad urbem Romam translata statua est, ad Ciceronis provinciam pertinuit; qui duas in maiore Phrygia *Isaetes* habuit, unam ultra Mæandrum flumen, alteram citra. *Idem*.

gem: quanquam omnia nec benigna, nec copiosa cognorant. Urbem, urbem, mi Rufe, cole; & in ista luce vive. Omnis peregrinatio (quod ego ab adolescentia judicavi) obscura, & sordida iis, quorum industria Romæ potest illustris esse. Quod cum probe scirem, utinam in sententia permansissem. Cum una, mehercule, ambulatiuncula, atque uno sermone nostro omnes fructus provinciæ non confero. Spero me integritatis laudem consecuturum. Non erat minor ex contemnenda, quam ex conservata provincia. Spem triumphis? inquis. + Satis gloriose triumpharem, si non essem quidem tamdiu in desiderio rerum mihi carissimarum. Sed (ut spero) propediem te videbo. Tu mihi obviam mitte epistolas te dignas. Vale.

⁴ *Satis*] Pro omni triumpho duco, non tamdiu abesse a meis. J. F. Gronovius.

M. T. C. IMP. M. CÆLIO, ÆDILI CURULI, S. D.

XIII. **R**ARAS tuas quidem, (fortasse enim non perferuntur) sed suaves accipio literas. Vel quas proxime acceperam, quam prudentes, quam multi & officii, & consilii? Etsi omnia sic constitueram mihi agenda, ut tu admo-nebas; tamen confirmantur nostra consilia, cum sentimus prudentibus fideliterque suadentibus idem videri. Ego Appium (ut sæpe tecum locutus sum) valde diligo: meque ab eo diligi statim ceptum esse, ut simulatorem deposuimus, sensi. Nam & honorificus in me consul fuit, & suavis amicus, & studiosus studiorum etiam meorum. Mea vero officia ei non desuisse, tu es testis: quoniam *καμικος μάχης* (ut opinor) occidit Phania: & mehercule etiam plures eum feci, quod te amari ab eo sensi. Jam me Pompeii totum esse scis.

Tom. VII.

H

+ Bru-

ARG. De literarum infrequentia modestè quæbus, amicitiam Appii Cælii excusat, & rationibus defendit. Curionis inconstantiam se prædidisse, provinciam rectè consecisse, & ubi desiderio nunc unice teneri dicit. Anno U. C. 703.

¹ *Simulatore*] Susceptam ex eo, quod frater eius F. Clodius capitali odio a Cice-

rone disliceret. *Masonius*.

² *Phania*] Appii liberus, de quo Fam. III. 1. Hunc autem vocat comicum testem, se prædidisse, provinciam rectè consecisse, quam ob nomen personis scenicis imponi solitum. *Gron. Obs. Eccl. cap. 2.*

³ *Pompeii*] Cuius filius filiam Appii habebat uxorem. *Corradus*.

4 Brutum a me amari intelligis. Quid est causa, cur mihi non sit in optatis complecti hominem, florentem ætate, opibus, honoribus, ingenio, liberis, propinquis, affinis, amicis, 5 collegam meum præferim, & in ipsa 6 collegii laude & scientia studiosum mei? Hæc eo pluribus scripsi, quod mihi significabant tuæ literæ, subdubitare, qua essem erga illum voluntate. Credo 7 te audisse aliquid. Falsum est, mihi crede, si quid audisti. 8 Genus institutorum, & rationum mearum, dissimilitudinem nonnullam habet cum illius administratione provinciarum: eo quidam suspicati fortasse sunt, animorum contentione, non opinionum dissensione, me ab eo discrepare. Nihil autem feci unquam, neque dixi, quod contra illius existimationem esse vellem. Post hoc negotium autem, & temeritatem nostri 9 Dolabella, deprecatorem me pro illius periculo præbeo. Erat in eadem epistola 10 veteranus civitatis. Gaudebam sane, & 11 congelasse nostrum amicum letabar otio. Extrema pagella pupugit me tuo 12 chirographo. Quid ais? Cæsarem nunc defendit Curio? Quis hoc putaret præter me? Nam, ita vivam, putavi. Dii immortales, quam ego risum nostrum desidero! Mihi erat in animo, quoniam jurisdictionem confeceram, civitates 13 locupletaram, publicanis etiam 14 superioris lustris reliqua, sine lociorum ulla querela, conservaram, privatis, summis, infimis fueram jucundus, proficisci 15 in Ciliciam nonis Maji: & cum

4 Brutum] M. Brutum, Appii item generum. *Idem.*

5 Collegam meum] In augurato. *Idem.*

6 Collegii laude] Cum scripsit Appius de jure augurali: quos libros ad Ciceronem misit. Itaque hoc subiungit, *Studiosum mei.*

Vide epist. 9. & 11. lib. III. *Manus.*

7 Te audisse aliquid] Quasi acta ejus in provincia successerit relictissimam, & sic ei me parum equum & benevolam demonstrassem.

J. F. Gronov.

8 Genus institutorum] Est quædam diversitas inter meum & illius propositum atque institutum in regenda provincia. *Idem.* Hæc de re scripsit ipse ad Appium, lib. III. ep. 8. & ad Att. l. 6.

9 Dolabella] Qui Appium reum fecerat. Vide lib. VIII. ep. 6.

10 Veteranus] Nimium quoddam otium, & negotiorum intermissio. Epist. 6. l. VIII. *Covrad.*

11 Congelasse] Curionem Tribunalum pl. adeo nihil movens, ut videretur defixus vel immobilis factus, imitar aquæ congelatæ.

J. F. Gronov.

12 Chirographo] Cum in reliqua epistola amanentis opera usus esset. *Manus.*

13 Locupletaram] Qua ratione civitates locupletaverit, ostendit epist. 2. lib. VI. ad Attic. *Idem.*

14 Superioris lustris] Provinciales homines vestigalia publicanis debebant superioris etiam lustris: quæ ut libenter solverent, Ciceronis opera & auctoritate factum est. Quæ de re in eadem ad Att. ep. *Idem.*

15 In Ciliciam] Ut ibi reliquam jurisdictionem abolveret. *Idem.*

cum prima æstiva attingissem, 16 militaremque rem collocassem, decedere ex senatus-consulto. Cupio te adilem videre, miroque desiderio me urbs afficit, & omnes mei, tuque in primis. Vale.

16 Militaremque rem collocassem] Erat enim prædium relinquendum, si quid Parthi concarentur. *Idem.*

M. T. C. IMP. M. CÆLIO, ÆDILI CURULI, S. D.

XIV. MARCO Fabio, viro optimo & homine doctissimo, familiarissime utor, mirificeque eum diligo, cum propter summum ingenium ejus, summamque doctrinam, tum propter singularem modestiam. 1 Ejus negotium sic velim suscipias, ut si esset res mea. Novi ego vos 2 magnos patronos: hominem occidat oportet, qui vestra opera uti velit. Sed in hoc homine nullam accipio excusationem. Omnia relinques, si me amabis, cum tua opera Fabius uti volet. Ego res Romanas vehementer expecto, & desidero: in primisque quid agas, scire cupio. Nam jamdiu, propter hiemis magnitudinem, nihil novi ad nos afferebatur. Vale.

ARG. M. Fabium commendat diligenter: 1 Magnos patronos] Jocatur, Cælium in magnis causis literas expectat. *Annos U. C. 703.*

2 Eius negotium] De Herculaniensi fundo, quem proscriptum a fratre Q. Fabio esse, num reos tuatur. *Idem.* Ut epist. 11. cum cum quo communem habebat, in Asia audivit. Lib. IX. epist. 25. *Cællar.*

M. T. C. IMP. M. CÆLIO, ÆDILI CURULI, S. P. D.

XV. NON potuit accuratius agi, nec prudentius, quam actum est a te cum Curione de 1 supplicatione: & mehercule, confecta res ex sententia mea est, cum celebritate, tum quod 2 is qui erat iratus, competitor tuus, & idem

ARG. Ad plures Cælii epistolas responderet, præsertim XI. & XIII. libri octavi: hoc est de supplicatione, de filix & Dolabella nuptiis: quibus addit de quaestore Cælio provinciarum præfecto: de Ocella, & aliis, *Annos U. C. 703.*

1 Supplicatione] Diis decernenda, Ciceronis nomine, pro victoria.

2 Is] Hirras, Ciceronis competitor in Augurato, & Cælii in Tribunatu.

idem meus, assensus est ei, qui ornavit res nostras divinis laudibus. Quare scito me sperare ea quæ sequuntur: ad quæ tu te para. Dolabellam a te gaudeo primum laudari, deinde etiam amari. Nam ea, quæ speras Tullia meæ prudentia temperari posse, scio, cui tuæ epistolæ respondeant. Quid si meam legas, quam ego tum ex tuis literis misi ad Apium? Sed quid agas? Sic vivitur. Quod actum est, dii approbent. Spero fore jucundum generum nobis: multumque in eo tua nos humanitas adjuvabit. Respublica me valde sollicitat: saveo Curioni: Cæsarem honestum esse cupio: pro Pompejo emori possum. Sed tamen ipsa republica nihil mihi est carius: in qua tu non valde te factas. Distrius enim mihi videris esse, quod & bonus civis, & bonus amicus es. Ego de provincia decedens quæstorem Cælium præposui provincie. Puerum? inquires. At quæstorem, at nobilem adolescentem, at omnium fere exemplo: neque erat superiore honore usus, quem præfererem. Pontinius multo ante discesserat. A Quinto fratre impetrari non poterat: quem tamen si reliquisset, dicerent iniqui, non me plane post annum, ut senatus voluisset, de provincia decessisse: quoniam alterum me reliquisset. Fortasse etiam illud auderent, senatum eos voluisse provincie præfesse, qui antea non præfuerant: fratrem meum triennium Asiæ præfuisse. Denique nunc

3. *Ei*] M. Catoni. *Manuatur*.

4. *Quæ sequuntur*] Triumphum significat: quæ plerique post supplicationem dabatur.

Idem.

5. *Ea*] Vitia quedam Dolabellæ, quibus illam sibi antea parum utilem fuisse, & commendatum iri pudore Tullia, scripserat Cælius. *Idem*.

6. *Cui tuæ epistola respondeat*] Respondere valet hic, consentire, convenire. Scio, cum qua congruat hæc epistola. Est autem ordo: scio, cui tuæ epistolæ respondeant ea, quæ scribis Tullia meæ prudentia temperari posse. Ut dandi casu, tuæ epistolæ, dictum sit, non nominandi, uti acceperunt ii, qui elegantissimum loquendi genus non agnovissent: unde tæcitas, mutandique libidinis nata est. *Idem*.

7. *Eius literis*] Sensus est: Cujus argumentum petii & hanc ex tuis literis.

8. *Honestum*] Hoc est: Volo Cæsaris dignitatem salvam & inviolatam manere. *Grævius*.

9. *In qua tu non valde te factas*] In qua tu non multum laboras & contendis, non multum ejus rebus & negotiis te immisces, sed quiescis quasi. Cælius ad Ciceronem VIII. ad Fam. 10. *Curionem vides dupliciter se salutarum: primum ut aliquando Cæsari adiret, deinde ut aliquando Pompejo scribat*. *Idem*.

10. *Cælium*] C. Cælium, ad quem scribit epistolam ultimam hujus libri. *Idem*.

11. *Omnium fere exemplo*] Plerique enim, de provincia decedentes, præponere quæstorem solebant. *Epist. 18. Idem*.

12. *Pontinius*] Qui legatus fuerat Ciceronis, & Cælium honore superabat, non quod legatus, sed quod præturam gesserat, atque etiam de Allobrogibus triumphaverat. *Idem*. *Alias Pontinius*.

solicitus non sum: si fratrem reliquisset, omnia timerem. Postremo non tam mea sponte, quam potentissimorum duorum exemplo, qui omnes Cassios Antoniosque complexi sunt, hominem adolescentem non tam allidere volui, quam alienare nolui. Hoc tu meum consilium laudes necesse est: mutari enim non potest. De Ocella parum ad me plane scripseras: & in actis non erat. Tuæ res gestæ ita notæ sunt, ut trans montem Taurum etiam de Matrinio sit auditum. Ego, nisi quid me Etefiæ morabuntur, celeriter (ut spero) vos videbo. Vale.

13. *Duorum*] Pompeji, & Cæsaris.

14. *Omnes Cassios Antoniosque*] Q. Cassium Longinum, Pompeji in Hispania Quæstorem intelligit, & M. Antonium in Hispania Cæsaris Quæstorem: auctore Dione lib. XLV. *Coyradus*.

15. *Complexi sunt*] Sunt qui in sensu horum verborum tradendo non parum decepti sunt: non enim narrat Ciceron, se idcirco Cælium præposuisse provincie, quod vellet sibi gratiam reliquorum ejusdem familie conciliare, neque arbitrate Pompejum & Cæsarem id consilium in præficiendis Quæstoribus sequutos fuisse: sed inquit, se id pene fecisse coactum exemplo potentissimorum virorum, qui

Quæstros suos omni ratione qua potuerunt, ornarunt, & illorum gratiam omni benevolentie genere iniecerunt: id enim est completi sunt. Nisi enim Quæstorem & ipse præposuisset, timebat illum iratum, qui iniquo animo tulisset se honorem illum a Cicerone impetrare non potuisse, quem antea Quæstros Cassius & Antonius a suis procois & Imp. acceperant. *Affilius*.

16. *De Ocella*] Vide lib. VIII. ep. 7.

17. *In actis*] Quibus urbanae res singulorum dierum scribebantur. *Manus*.

18. *Matrinio*] Qua de re agatur, interpretis non docent: sed volunt hanc fuisse aditum Cælii scribam.

M. T. C. IMP. M. CÆLIO, ÆDILI CURULI, S. P. D.

XVI. MAGNO dolore me affecissent tuæ literæ, nisi jam & ratio ipsa depulisset omnes molestias, & diuturna desperatione rerum obduruisset animus ad dolorem novum. Sed tamen, quare acciderit, ut ex meis superioribus literis id suspicarem, quod scribis, nescio. Quid enim fuit in illis præter querelam temporum, quæ non animum meum magis sollicitum haberet, quam tuum? Nam non eam cognovi aciem ingenii tui, quod ipse videam, te id ut non putem videre. Illud miror, adduci potuisse te, qui me penitus

ARG. Ciceron ex provincia regressus, Cælio quam castra sequi; etiam causas sinisteris videbatur nimium ad Pompejum propendere, suspitionis ostendit, & refutat. Anno U. C. 704.

1. *Tuæ literæ*] Lib. VIII. epist. 16.

nitus nosse deberes, ut me existimares aut tam improvidum, qui² ab excitata fortuna ad inclinatum & prope jacentem desciscerem: aut tam inconstantem, ut collectam gratiam³ florentissimi hominis effunderem, a meque ipse deficerem, & quod initio, semperque fugi, civili bello interessem. Quod est igitur meum triste consilium? ut discederem fortasse in aliquas solitudines? Nosti enim non modo stomachi mei, cujus tu similem quondam habebas, sed etiam oculorum, in hominum insolentium indignitate, fastidium. Accedit etiam molesta hæc pompa listorum meorum, ⁴ nomenque imperii, quo appellor. Eo si onere carerem, quamvis parvis Italiæ latebris contentus essem. Sed incurrit hæc nostra laurus non solum in oculos, sed jam etiam in vuculas malevolorum. Quod cum ita esset, nihil tamen unquam⁵ de profectioe, nisi vobis approbantibus, cogitavi. Sed mea⁶ prædiola tibi nota sunt: in his mihi necesse est esse, ne amicis molestus sim.⁷ Quod autem in maritimis facillime sum; moveo nonnullis suspicionem, velle me navigare: quod tamen fortasse non nollem, si possem ad otium. Nam ad bellum quidem qui convenit? præsertim⁸ contra eum, cui spero me⁹ satisfecisse: ¹⁰ ab eo, cui tamen satisfieri nullo modo potest? Deinde sententiam meam tu facillime percipere potuisti jam ab illo tempore, cum in Cumanum mihi obviam venisti. Non enim te celavi sermonem ¹¹ T. Ampii: vidisti, quam abhor-

² Ab excitata fortuna ad inclinatum] Excitata fortuna, inclinatum Pompeii: cum Cesar Italian, ejectione Pompeio, teneret. Manutius.

³ Florentissimi hominis] Cesaris.

⁴ Nomenque imperii] Nomen imperatoris, quod victoria meruerat: listoresque & fasces laureati, Cellar.

⁵ De profectioe] Ad Pompejum, in Græciam. Jam enim mare transierat; Man.

⁶ Prædiola] Propinqua mari: de quibus vide epist. 12. & 28. lib. XIV. Idem.

⁷ Quod... facillime] Id est, quod in maritimis prædiis libenter maneo, quod valde delector villis meis, quæ mari propinque sunt: non existimantes, me id facere inductione animi, suspicentur me id facere quod

navigationem expectem, & hinc avolare cupiam. Corradus.

⁸ Contra eum] Cesarum. Manutius.

⁹ Satisfecisse] Quod adhuc me cum Pompeio non conjunxerim, nec interesse bello voluerim. Idem.

¹⁰ Ab eo] Et in quo standum mihi esset ab eo, vel ab eius partibus, nempe Pompeio. J. F. Gronovius. Fortasse, ad eum, scilicet, Pompejum, cui satisfacere nunc non possum, quia nimis sero venio. Græz.

¹¹ T. Ampii] Balbi, ad quem scribit lib. VI. epist. 12. Cujus sermo haud dubie maxima & immoderata de bello utique sentendo. Unde Cesariani hunc T. Ampium Tiberii belli civilis post victoriam appetebant. J. F. Gronovius.

abhorrerem ab urbe relinquenda, cum audissem. Nonne tibi affirmavi, quidvis me potius perpesurum, quam ex Italia ad bellum civile exiturum? Quid ergo accidit, cur consilium mutarem? nonne omnia potius, ut in sententia permanerem? Credas hoc mihi velim, quod puto te existimare, me ex his miseriis nihil aliud querere, nisi ut homines aliquando intelligant, me nihil maluisse, quam pacem: ea desperata, nihil tam fugis, quam arma civilia. Hujus me contentiæ puto fore ut nunquam pœniteat. Etenim memini, in hoc genere gloriari solitum esse familiarem nostrum Q. Hortensium, quod nunquam bello civili interfuisset. Hoc nostra laus erit illustrior, quod illi tribuebatur ignavia: de nobis id existimari posse non arbitror. Nec me ista terrent, quæ mihi a te ad timorem fidissime, atque amantissime proponuntur. Nulla est enim acerbitas, quæ non omnibus, hæc orbis terrarum perturbatione, impendere videatur: quam quidem ego a republica meis privatis & domesticis incommodis libentissime, vel istis ipsis, quæ tu me mones ut caveam, redemissim. Filio meo, quem tibi carum esse gaudeo, si erit ulla respublica, satis amplum patrimonium relinquam in memoria nominis mei. Sin autem nulla erit: nihil accidit ei separatim a reliquis civibus. Nam quod rogas, ut respiciam generum meum, adolescentem optimum, mihi que carissimum: an dubitas, cum scias, quanti cum illum, tum vero Tulliam meam faciam, quin ea me cura vehementissime solliciter? & eo magis, quod in communibus miseriis hæc tantum oblectabar specula, Dolabellam meum, vel potius nostrum, fore ab iis molestiis, quas ¹² libertate sua contraxerat, liberum. Velim quæras, quos ille dies sustinuerit, in urbe dum fuit, quam acerbos sibi, quam mihi ipsi nocero non honestos. Itaque neque ego hunc ¹³ Hispaniensem casum expecto, de quo mihi exploratum

¹² Libertate] Accusatione Appii Pulchri, eum immodici sumptus illigant. Cessabant enim judicia bello civili. Sic Manutius quoque.

¹³ Hispaniensem casum] Eventum belli Cesaris contra Pompeii in Hispania legatos, Afranium & Petrejum, Cellar.

tum est ita esse, ut tu scribis: nec quidquam¹⁴ astute cogito. Si quando erit civitas, erit profecto nobis locus. Sin autem non erit, in eadem solitudines tu ipse (ut arbitror) venies, in quibus nos confedisse audies. Sed ego fortasse vaticinor, & hæc omnia meliores habebunt exitus. Recordor enim desperationes eorum, qui senes erant, adolescente me. Eos ego fortasse nunc imitor, & utor ætatis vitio. Velim ita sit. Sed tamen¹⁵ togam prætextam texi Oppio puto te audisse. Nam Currius noster¹⁶ dibaphum cogitat: sed eum¹⁷ infector moratur. Hoc adpersi, ut scires me tamen in stomacho solere ridere. Dolabella, quod scripsi,¹⁸ studeo videas, tanquam si tua res agatur. Extremum illud erit: nos nihil turbulenter, nihil temere faciemus. Te tamen oramus, quibuscunque erimus in terris, ut nos, liberosque nostros ita tueare, ut amicitia nostra & tua fides postulabit. Vale.

¹⁴ *Astute*] Astute agerem, si exitum Hispaniensis belli expectarem, ut ex eo vel manendi, vel discedendi consilium caperem: manendi, si Cæsar vinceret, discedendi, si duriore fortuna idem videretur. *Man.*
¹⁵ *Togam prætextam*] Vellem consularem. Parati consulatum Oppio uni comitum Cæsaribus: quem falsa Rep. non erat habiturus. *f.*

F. Gronov.
¹⁶ *Dibaphum*] Auguratum arbitror. *Man.*
¹⁷ *Infector*] Vel de Cæsare dicitur, vel de ipso populo, cujus suffragiis hoc tempore auguratus dabatur lege, quam tulerat T. Attius Labienus. *Idem.*
¹⁸ *Studeo videas*] Velim cures.

M. T. C. IMP. CANINIO SALLUSTIO
 PROQUÆSTORI S. D.

XVII. **L**ITERAS a te mihi stator tuus reddidit Tarsi ante diem XVI. Kal. Sextiles. His ergo ordine, ut videris velle, respondebo. De successore meo nihil audivi, nec quemquam fore arbitror. Quin ad diem decedam, nulla causa est, præsertim sublato metu Parthico. Commoraturum me nusquam sane arbitror. Rhodum, Ciceronum causam puerorum, accessurum puto: neque id tamen certum. Ad urbem volo quam primum venire: sed tamen iter meum, reipublicæ

ARG. Sallustii, qui Bibuli proconsulis Syriæ quæstor erat, bis literis respondet: illum Bibulo commendare non debeat, cui prioribus, ad singula eo ordine quo rogeverat: posterioribus, causas exponendo, quare tamen morem gerit. *Anno U. C. 703.*

publicæ & rerum urbanarum ratio gubernabit. Successor tuus non potest ita maturare ullo modo, ut tu me in Asia possis convenire. De rationibus referendis, non erat incommodum te nullam referre; quam tibi scribis a Bibulo fieri poteram. Sed id vix mihi videris per legem Juliam facere posse: quam Bibulus certa quadam ratione non servat: tibi magnopere servandam censeo. Quod scribis, Apamea præsidium deduci non oportuisse, videbam idem æteros existimare: molestique ferebam, de ea re minus commodos sermones malevolorum fuisse. Parthi transierint, necne, præter te video dubitare neminem. Itaque omnia præsidia, quæ magna & firma paraveram, commotus hominum non dubio sermone dimisi. Rationes mei quæstoris, nec verum fuit me tibi mittere, nec tamen erant confectæ. Eas nos Apameæ deponere cogitabamus. De præda mea, præter quæstores urbanos, id est, populum Romanum, teruncium nec attingit, nec tacturus est quisquam. Laodiceæ me prædes accepturum arbitror omnis pecuniæ publicæ, ut & mihi & populo cautum sit sine vesturæ periculo. Quod scribis ad me de drachmis CCCXXX; nihil est quod in isto genere cuiquam possim commodare. Omnis enim pecunia ita tractatur, ut præda, a præfectis: quæ autem mihi attributa est, a quæstore curetur. Quod quæris, quid existimem de legionibus, quæ decretæ sunt in Syriam: antea dubitabam venturæne essent; nunc mihi non est dubium, quin, si antea auditum erit otium esse in Syria, venturæ non sint. Marium quidem successorem tarde video esse venturum; propterea quod senatus ita decrevit, ut cum legionibus iret. Uni epistola respondi: venio ad alteram. Petis, ut Bibulo te quam diligentissime commendem: in quo mihi voluntas non deest: sed locus esse videtur tecum expostulandi. Solus enim tu ex omnibus, qui cum Bibulo sunt, certiorum me nunquam fecisti,

Tom. VII.

I

¹ *De rationibus referendis*] Lex Julia, quam C. Julius Cæsar consul tulerat, provinciarum rationes referri jubebat. Eam legem, quia contra auspicia lata esset, Bibulus, Cæsaris inimicus, servare volebat: quem Sallustius deceverat imitari. *Ep. 20. lib. V. & orat. in Pisonem. Manut.*
² *Minus commodus*] Cum aliqua contumelia, patum prætor. *Idem.*
³ *Quæstores urbanos*] Ad quos, Romam reversus, prædam in bello factam deferre cogitabat. Hoc modo conjungendum: Præter quæstores urbanos, ne teruncium quidem tacturus est quisquam. *Idem.*

sti, quam valde Bibuli voluntas a me sine causa abhorreret. Permulti enim ad me detulerunt, cum magnus Antiochiae metus esset, & magna spes in me, atque in exercitu meo, solum dicere, quidvis se perpeti malle, quam videri eguisse auxilio meo. Quod ego officio quaestorio te adductum reticere de praetore tuo, non moleste ferebam: quanquam, quemadmodum tractare, audiebam. Ille autem, cum ad Thermum de Parthico bello scriberet, ad me literam nunquam misit: ad quem intelligebat ejus belli periculum pertinere. Tanquam de auguratu filii sui scripsit ad me: in quo ego ⁴ misericordia commotus, & quod semper amicissimus Bibulo fui, dedi operam, ut ei quam humanissime scriberem. Ille si omnibus est malevolus, (quod nunquam existimavi) minus offendor in me: sin autem a me est alienior, nihil tibi meae literae proderunt. Nam ad senatum quas Bibulus literas misit, in iis, quod mihi cum illo erat commune, sibi soli attribuit: se ait curasse, ut cum quaestu populi pecunia ⁵ permutaretur. Quod autem meum erat proprium, ut ⁶ alariis ⁷ Transpadanis uti negarem, id etiam populo se remisisse scribit. Quod vero illius erat solius, id mecum communicat: *Equitibus auxiliariis*, inquit, *cum amplius frumenti ⁸ postularem*. Illud vero pusilli animi, & ipsa malevolentia jejuni atque inanis, quod ⁹ Ariobarzanem, quia senatus per me regem appellavit, mihi que commendavit, iste in literis non regem, sed regis ¹⁰ Ariobarzani filium appellat. Hoc animo qui sunt, deterioris sunt rogati. Sed tibi morem gessi: literas ad eum scripsi, quas cum acceperis, facies quod voles. Vale.

M. T. C.

4. *Misericordia*] Bibulo duobus filiis orbat. De quibus Veli. Max. IV. r. *Idem*.

5. *Permutaretur*] Alibi solvatur.

6. *Alariis*] Erant in exercitu duo genera equitum, legionarii, & auxiliares. *Alaris* dicebantur auxiliares, quod iis, tanquam alii, pedes tegebantur. Cincius apud Gellium:

Alis alis exercitus, equitum ordines, qui circum legionem deorsum sinistrasque, tanquam alae, vestigia repuntur, locantur. Et Servius in illud Virg. lib. 4. *En. Dum repuntur alae*:

subjunct: *haec: Alae, equites, ab his alae dicitur.*

Hi, quis pedes sequunt alarum vice. Manut.

7. *Transpadanis*] Trans Padum lectis, ut contra Parthos mitterentur. *Idem*.

8. *Postularem*] Quod suo de Cicero nomine loquebatur Bibulus, id Cicero displicet, qui commearum suis militibus suppeditat. *Quaestorius*.

9. *Ariobarzanem*] Regem Cappadociae, Cicero consule referente, appellatum. *Idem*.

10. *Ariobarzani*] Quem Mithridates regno bis expulit, quem Romani his redidit: semel Sylla, iterum Pompejus. *Idem*.

M. T. C. IMPERATOR Q. THERMO
PROPRÆTORI S. D.

XVIII. OFFICIUM meum erga Rhodonem, ceteraque mea studia, quae tibi ac tuis praestiti, tibi homini gratissimo grata esse vehementer gaudeo: mihi que scito in dies majori cura esse dignitatem tuam: quae quidem a te ipso integritate & clementia tua sic amplificata est, ut nihil addi posse videatur. Sed mihi, magis magisque quotidie de rationibus tuis cogitanti, placet illud meum consilium, quod initio Aristoni nostro, ut ad me venit, ostendi: graves te suscepturum inimicitias, si adolescens potens & nobilis a te ¹ ignominia affectus esset. Et hercle sine dubio erit ignominia: habes enim neminem honoris gradu superiorem. Ille autem, ut omittam nobilitatem, hoc ipso vincit viros optimos, hominesque innocentissimos, legatos tuos, quod & quaestor est, & quaestor tuus. Nocere tibi iratum ² neminem posse perspicio: sed tamen tres fratres summo loco natos, promptos, non indifertos, te nolo habere iratos, jure praesertim, quos video deinceps tribunos plebis per triennium fore. Tempora autem reipublicae qualia futura sint, quis scit? Mihi quidem turbulenta videtur fore. Cur ego te velim incidere in terrores tribunatus, praesertim cum sine cujusquam reprehensione quaestorius legatus quaestorem possis anteferte? Qui si dignum se majoribus tuis praebuerit (ut spero, & opto) tua laus ex aliqua parte fuerit: sin quid offenderit, sibi totum, nihil tibi offenderit. Quae mihi veniebant in mentem, quae ad te pertinere arbitrabar, quod ³ in Ciliciam proficiscebatur, existimavi me ad te oportere scribere. Tu quod egeris id velim dii approbent.

I 2

Sed,

ARG. Affix praetoritur suadet, ut decedens quaestorem potius, quam legatum, provinciam praeficiat. Anno U. C. 703.

1. *Ignominia*] Si provinciam non praeposuit, cum decedes. Nam quaestor legatos honoris gradu superabat. *Idem*.

2. *Neminem*] Legatum. *Cellarius*.

3. *In Ciliciam*] Erat igitur in Asia, cujus

tres dioeceses provinciae suae attributas esse, scribit epist. 67. lib. XIII. Erat autem Laodiceae, ubi mansit ad Idus Maji: quod significat epist. ult. lib. V. ad Act. & 2. lib. VI. ad eundem. Ergo scripta est epistola non quibus consulibus Cicero iit in provinciam, Sulpicio & Marcello, sed quibus decessit,

Paulo & Marcello. *Manut.*

Sed, si me audies, vitabis inimicitias, & posteritatis otio confules. Vale.

^a Posteritatis otio] Posteritatis otio. postea invidia vobis, si minus in presentem tempus. Posteritas enim non solum posterorum, verum patrum, recentis memoria scelerum tuorum, ac in etiam posterius tempus ostendit: ut Orat. 1. posteritatem suspendat. Et infra ibidem: An in Castellaniam? Si mea voce petitorum te in invidiam posteritatis trahat? Idem. existans animam indueris, vides, quanta tem-

M. T. C. IMP. C. CÆLIO L. F. C. N. GALDO,
QUÆST. DES. S. D.

XIX. **C**UM optatissimum nuntium accepissem, te mihi quæstorem obtigisse; eo jucundior mihi eam sortem sperabam fore, quo diutius in provincia mecum fuisset. Magni enim videbatur interesse, ad eam necessitudinem, quam nobis fors tribuisset, consuetudinem quoque accedere. Posteaquam mihi nihil neque a te ipso, neque ab ullo alio de adventu tuo scriberetur, verebar ne id ita caderet, (quod etiam nunc vereor) ne ante, quam tu in provinciam venisses, ego de provincia decederem. Accepi autem a te missas literas in Cilicia, cum essem in castris, ante diem x. Kal. Quintiles, scriptas humanissime, quibus facile & officium & ingenium tuum perspici posset. Sed neque unde, neque quo die data essent, atque quo tempore te expectarem, significabant: nec is, qui attulerat, a te acceperat, ut ex eo scirem quo ex loco, & quo tempore essent data. Quæ cum essent incerta, existimavi tamen esse faciendum, ut ad te statores meos & lectores cum literis mitterem: quas si satis opportuno tempore accepisti, gratissimum mihi feceris, si ad me in Ciliciam quamprimum veneris. Nam quod ad me Curius, consobrinus tuus, mihi (ut scis) maxime necessarius, quod item C. Virgilius propinquus tuus, familiarissimus noster, de te accuratissime scripsit, valet id quidem apud me multum, sicuti debet hominum amicissimorum diligens commendatio: sed tuæ literæ, de tua præsertim dignitate & de nostra con-

ARGUMENTUM. C. Cælium, quæstorem venire, antequam ipse decedat. Anno U. C. sibi sorte datum, hortatur, ut festinet ad te 703.

junctione, maximi sunt apud me ponderis. Mihi quæstor optatior obtigere nemo potuit. Quamobrem quæcunque a me ornamenta in te proficiantur, ut omnes intelligant, a me habitam esse rationem tuæ majorumque tuorum dignitatis. Sed id facilius consequar, si ad me in Ciliciam veneris: quod ego & mea, & reipublicæ, & maxime tua interesse arbitror. Vale.

¹ Quæcunque] Alibi ponitur pro, Omnia in partem, quam planissime ad me scribas. Et que, subsequentibus duobus verbis, ut, Quæcunque facis, mihi grata sunt: hic pro Omnia, simpliciter, unico subjunctis verbo: quæcunque excelleret, in quocunque genere videtur. Manut. ² Maxime tua] Quia cogitabat eum decedens provinciam proponere. (Ep. 15. & ad Att. epist. 4. l. VI.) cum de quæstor Memmo. Sic ad Att. epist. 21. lib. XIII. Te oro, scilicet bene non existimaret, ut ibidem o- ut, si quid erit, quod perspicat, quamcunque stendit, & epist. 3. ejusdem libri. Idem.

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER III.

M. T. C. APPIO PULCHRO IMP. S. D.

I. **S**I ipsa respublica tibi narrare posset quomodo sese haberet, non facilius ex ea cognoscere posses, quam ex libero tuo Phania: ita est homo non modo prudens, verum etiam (quod ¹juver) curiosus. Quapropter ille tibi omnia explanabit. Id enim mihi & ad brevitate[m] est aptius, & ad reliquas res ⁴providentius. De mea autem benevolentia erga te, etsi potes ex eodem Phania cognoscere, tamen videntur etiam aliqua[m] mea[m] partes. Sic est, tibi persuade, carissimum te mihi esse, cum propter multas suavitates ingenii, officii, humanitatis tuae, tum quod ex tuis literis & ex multorum sermonibus intelligo, omnia quae a me profecta sunt in te, tibi accidisse gratissima. Quod cum ita sit, perficere profecto, ut longi temporis usuram, qua ⁵caruimus, intermissa nostra consuetudine & gratia, & celebritate & magnitudine officiorum meorum sarciam: idque me (quoniam tu ita vis) puto ⁶non invita Minerva esse factu-
rum:

ARGUMENTUM. Appio Pulchro brevitate[m] excusat, quod Phania, ejus liberus, omnia narraturus sit, quem etque, ut ipsum Appiam, laudat, nec non Clitum, alterum liberum. Tandem Valerium juriconsultum commendat. *Ann. U. C. 702.*

¹ Appio] Eius App. Clodii filio, qui cum P. Servilio Isaurico consul fuerat, anno urbis DCLXXIV. *Masur.*

² Pulchro] Genitis Claudius fuisse Pulchri, Nerones, Marcellus, patricii Pulchri & Nerones, plebeii Marcelli. Quod Africanus a-
liqui tradiderunt. Nobilitatam hanc gentem duobus de triginta consularibus, dictaturis

quinque, censuris septem, triumphis sex, duabus orationibus, in Tiberii vita Suetonius dicit. *Idem.*

³ Juver] Alii, quod vult.

⁴ Providentius] Dixit, pro, majoris cautionis. Possunt enim in alienas manus literae pervenire. *Idem.*

⁵ Caruimus] Ob inimicitias P. Clodii, Appii fratris, qui anno proximo petierat, a Milone interfecit. *Man.*

⁶ Non invita Minerva] Haud imperite, cum benevolentibus Diis, atque adeo non infeliciter. Simul alludit ad vulgare proverbium, quo & utitur lib. 1. Off. 31. & XII. *fam.*

rum: quam quidem ego, si forte ⁷de tuis sumptero, non solum Pallada, sed etiam Appiada nominabo. Cilix, libertus tuus, antea mihi minus fuit notus: sed ut mihi reddidit a te literas plenas & amoris, & officii, mirifice ipse suo sermone sublecutus est humanitatem literarum tuarum: jucunda mihi ejus oratio fuit, cum de animo tuo, cum de sermonibus, quos de me haberes quotidie, mihi narraret. Quid quæris? biduo factus est mihi familiaris: ita tamen ut Phanium valde sim desideraturus; quem cum Romam remittes, quod (ut putabamus) celeriter eras facturus, omnibus ei de rebus, quas agi, quas curari a me voles, mandata des velim. L. Valerium juriconsultum valde tibi commendo: sed ita etiam, si non est juriconsultus. ⁸Melius enim ei cavere volo, quam ipse aliis solet. Valde hominem diligo. Est ex meis domesticis atque intimis familiaribus. Omnino tibi agit gratias: sed idem scribit, meas literas maximum apud te pondus habituras. Id eum ne fallat, te etiam atque etiam rogo. Vale.

*fam. epist. 21. & quod ipse Minervæ, ut patrone de presullaris Deæ, consilio Castilliam conatorem extitisse videtur, dedicaveratque in Capitolio signum: ASHNA PIMMIS PTAARI. Vide Plutarch. in Cic. vit. Unde & inimici objiciebant, quasi gloriarerur Minervam omnes cum arte docuisse, ut apparet ex declam. sub nomine Sallustii. Sed licet *ἀνεργασίη* n. Nam si priora inspicias, Non invita Minerva est approbante ipsa Rep. quasi adderet, quod prius non poteram, cum tu hostem Reip. & honorem statum eam foreas. Ille autem tum, cum hæc scriberetur, jam petierat, quippe A. U. C. DCCI, Pompeio III. sine collega, Cos. a Milone occisus. Sed hoc ne nimium pateret, offenderetque Appium, subiungit, quæ sequuntur; ad quæ si referas *non invita Minerva*, explicari potest, non sine literis nostris; & tacite promittit, se eum honoratum dedicatione alicujus scripti, perinde ut Appius ad Ciceronem de Augurata scriperat. J. F. Gron.*

⁷ De tuis sumptero] Ambiguum colligit, monumentis intelligi velit, an literis, & scriptis. Erat monumentum Clodiorum in

foro, in quo essent statum Deorum, & ut videtur, inter illas Minervæ, quæ Appiades dicebantur. Ovidius III de Arte, v. 432. Appiadesque Deæ; & 1. de Arte, vers. 81. de Remedio, vers. 660. Convenit etiam intelligere literis. Quasi enim sibi domi non esset Minerva, sed contra curia scribendi supellex, dicit se ab Appio Minervam tuam sumpturum, hoc est, esse illius scriptis animam, & facultatem scribendi (ut poetæ ex Homero, quasi quodam Helicone) accepturam, & deinde Deam, quæ subministraverit ingenium sibi, non Pallada, sed Appiada vocaturum, quippe quam Appio debeat. *Idem.*

⁸ Melius enim ei cavere] Hoc dicit: Ego volo ei cavere, ne, si non juriconsultus esse appareat, hoc ei sit fraudi apud te, & dedecori. Notissimum enim est proprie Juriconsultus dici *cavere sibi*, cum provident consilio, scriptore, sollemnibusque formulis instruendo, ne quis in contrahendo decipiatur. Ovid. de Arte ant.

Illo sepe loco capitur consultius amore, Quisquam alius cavet, non cavet ipse sibi, Grævius.

M. T. C.

M. T. C. PROCONSUL APPIO PULCHRO IMP. S. D.

II. CUM & ¹ contra voluntatem meam, & præter opinionem accidisset, ut mihi cum imperio in provinciam proficisci necesse esset, in multis & variis molestiis, cogitationibusque meis, hæc una consolatio occurbat, quod neque tibi amicior, quam ego sum, quisquam posset succedere, neque ego ab ullo provinciam accipere, qui mallet eam mihi quam maxime aptam explicatamque tradere. Quod si tu quoque eandem de mea voluntate erga te spem habes, ea te profecto nunquam faller. A te maximo opere, pro nostra summa conjunctione, tuaque singulari humanitate, etiam atque etiam queso, & peto, ut quibuscunque rebus poteris (poteris autem plurimis) prospicias, & consulas rationibus meis. Vides ex senatus-consulto provinciam esse habendam. Si eam (quoad ejus facere poteris) quam expeditissimam mihi tradideris, facilior erit mihi quasi decursus mei temporis. Quid in eo genere efficere possis, tui consilii est. Ego te, quod tibi venit in mentem mea interesse, valde rogo. Pluribus verbis ad te scriberem, si aut tua humanitas longiorem orationem expectaret, aut id fieri nostra amicitia pateretur, aut res verba desideraret; ac non pro se ipsa loqueretur. Hoc velim tibi persuadeas, si rationibus meis provium esse intellexero, magnam te ex eo & perpetuam ² voluptatem esse capturum. Vale.

ARG. Ciliciam provinciam sortitus, Appium ex ea decessurum rogar, ut sibi eam quam maxime aptam explicatamque tradat. *Annus U. C. 701.*

¹ *Contra voluntatem meam*] Deposuit enim provinciam consul, qua de te in ep. 1.

lib. V. Ad Catonem vero epist. 4. lib. XV. Provinciam senatam, & spem triumphi non dubitan neglecti. Manut. Vide Orationem quartam in Cæcil. initio.

² *Voluptatem*] Cum officii me tui memoriam, gratumque cognosces. *Idem.*

M. T. C.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

III. ANTE diem xi. Kalendas Junias Brundisium cum venissem, Q. Fabius, legatus tuus, mihi præsto fuit, eaque me ex tuis mandatis monuit, quæ non modo mihi, ad quem pertinebant, sed universo senatui venerant in mentem, ¹ præsidio firmiori opus esse ad istam provinciam: censebant enim omnes fere, ut in Italia supplementum meis & ² Bibuli ³ legionibus scriberetur. Id cum Sulpicius consul passurum se negaret, multa nos quidem questi fumus; sed tantus consensus senatus fuit, ut mature proficisceremur, parendum ut fuerit: itaque fecimus. Nunc, quod a te petii literis iis, quas Romæ tabellariis tuis dedi, velim tibi curæ sit, ut quæ successori conjunctissimo & amicissimo commodare potest is, qui provinciam tradit, ea pro nostra consociatissima voluntate, cura ac diligentia tua complectare: ut omnes intelligant, nec me benevolentiori cuiquam succedere, nec te amiciori potuisse provinciam tradere. Ex iis literis, quarum ad me exemplum misisti, quas in senatu recitari voluisti, sic intellexeram permultos a te milites esse dimissos: sed mihi Fabius idem demonstravit, id te cogitasse facere; sed, cum ipse a te discederet, ⁴ integrum militum numerum fuisse. Id si ita est, pergratum mihi feceris, si istas exiguas copias, quas habuisti, quam minime imminueris: qua de re senatus-consulta, quæ facta sunt, ad te missa esse arbitror. Equidem pro eo quanti te facio, quidquid feceris approbabo. Sed te quoque confido ea facturum, quæ mihi intelliges

Tom. VII.

K

ma-

ARG. Significat se Appii legatum Brundisii invenisse, suum expectare, cum quo proxime navigaturus sit. Rogat interea, cum Sulpicius consul, contra Senatus voluntatem, impedisset, ne supplementa scriberentur, ut Appius sibi commodet, nec milites, quos habeat, dimittat. *Annus U. C. 702.*

¹ *Præsidio*] Ob metum Parthici belli.

² *Bibuli*] Cui Syria obigerat, post Crassum a Parthis interfectum. *Idem.*

³ *Legionibus*] Plurarchus cum Cicero

in Ciliciam ivisse narrat duodecim millia pedum, duo millia, & sexcentos equites. Quamquam in equitum numero suspicor esse mendum. Non enim cum duobus legionibus tantus videretur equitatus esse potuisse. Nisi si sexcenti Romani, reliqui omnes auxilarii, extra ordinem, metu scilicet Parthici equitatus: qui post Crassi necem imminere Romanis provinciis videbatur. *Idem.*

⁴ *Integrum*] Vide infra, epist. 6. Aberrant tres cohortes. *Idem.*

maxime esse accommodata. Ego ³ C. Pontinium, legatum meum, Brundisii expectabam: eumque ante Kal. Jun. Brundisium venturum arbitror. Qui cum venerit, qua primum navigandi nobis facultas data erit, ea utemur. Vale.

³ C. Pontinium legatum] Prætorium, ac triumphalem, Hunc *Mauro*, & *Brundisii* Græci libri nominant: ex Latinis alii *Pontinum*, alii *Pontinium*; nonnulli, quos *Strucius* sum; *Pontinus*; ut inter Romanos gentes, quæ in *ant* designantur, significatur. Ciceronis, *Glicia* præconalis qualitates fere L. Mæcenas, Cn. Volusius, C. Cælius; legati, Q. Cicero ejus frater, C. Pontinius, M. Annius, L. Tullius; tribunus mil. Q. Fufidius; præfectus evocatorum, Antonius; præfectus fabrum, Q. Lepa; scriba, M. Tullius; accensus, Paulianus; interpret, M.

Marcilius. De quaestore Mæcenas, epist. 10. & 10. lib. 5. epist. 10. lib. 13. epist. 6. lib. 16. De Volusio, epist. 11. lib. 5; ad Att. De Cælio, qui paucis diebus ante, quam Cicero decederet, in provinciam venit, epist. 12. lib. 2. & ad Att. epist. 5. lib. 6. De legationibus, epist. 4. lib. 15. De tribuno mil. epist. 12. lib. 13. De præfecto evocatorum, epist. 6. h. lib. De præfecto fabrum, epist. 7. h. libro. De scriba, epist. 20. lib. 5. De accenso, epist. 7. h. lib. De interprete, epist. 14. lib. 13. *Mauro*.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

IV. **P**RIDIE nonas Junias, cum essem Brundisii, literas tuas accepi, quibus erat scriptum, te L. Clodio mandasse, qua illum mecum loqui velles. Eum sane expectabam, ut ea, quæ a te afferret, quam primum cognoscerem. Meum studium erga te, & officium, tamen multis jam rebus spero tibi esse cognitum, tamen in iis maxime declarabo, quibus plurimum significare potuero, tuam mihi existimationem & dignitatem carissimam esse. Mihi & Q. Fabius Virgilianus, & C. Flaccus L. filius, & diligentissime M. Octavius Cn. filius, demonstravit me a te plurimi fieri: quod egomet multis argumentis jam antea judicaram, maximeque illo ² libro augurali, quem ad me amantissime scriptum, suavissimum misisti. Mea in te omnia summa necessitudinis officia constabant. Nam cum te ipse, ex quo tempore tu me diligere cœpisti, quotidie plaris feci, tum accesserunt

ARG. Expectari a te scribit L. Clodium cum mandatis. Suum studium pollicetur, casus causas exponit. *Anno U. C. 702.*

² Tuam mihi existimationem] Merito hoc promittit: erat enim in potestate successoris, si vellet, decessorem graviter onerare

ac ledere, astra ejus rescindendo, quod & fecit Cicero, dum jultitia studet, sed quam lenissime poterat. *J. F. Gronov.*

² Libro augurali] De augurum disciplina scripto: de quo, si memo ep. IX. & XL. & apud Festum. *Mauro*.

runt etiam conjunctiones necessariorum tuorum. Duos enim duarum ² ætatum plurimi facio, Cn. Pompejum, filia tua ducerem, & M. Brutum, generum tuum. Collegii quoque conjunctio, præsertim ⁴ tam honorifice a te approbata, non mediocriter vinculum mihi quidem attulisse videtur ad voluntates nostras copulandas. Sed &, si Clodium convenero, ex illius fermone ad te scribam plura: & ipse operam dabo, te ut quam primum videam. Quod scribis, tibi manendi causam eam fuisse, ut me convenires, id mihi, ne mentiar, gratum est. Vale.

² Duarum ætatum] Senescente jam Pompejo, Bruto juvene. *Mauro*.

⁴ Tam honorifice a te approbata] Cui præ-

sertim tuum, honorificum & luculentum testimonium dederis, libro de augurali disciplina mihi dicato. *J. F. Gronov.*

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

V. **T**RALLES ¹ veni ante diem vi. Kalendas Sextiles. Ibi mihi præsto fuit L. Lucilius cum literis, mandatisque tuis; quo quidem ² hominem neminem potuisti nec mihi amiciosem, nec (ut arbitror) ad ea cognoscenda qua scire volebam, aptiorem, prudentioremve mittere. Ego autem & tuas literas legi libenter, & audivi Lucilium diligenter. Nunc quoniam & tu ita sentis, (scribis enim, quæ de nostris officiis ego ad te scripserim, etsi tibi jucunda fuerint, tamen, quoniam ex alto repetita sint, non necessaria te putasse) & re vera, confirmata amicitia, & perspecta fide, commemoratio officiorum supervacanea est; eam partem orationis præmittam: tibi tamen agam, ut debeo, gratias. Animadverti enim, & didici ex tuis literis, te omnibus in rebus habuisse rationem ut mihi consuleres, restitueresque & preparares quodammodo omnia, quo mea ratio facilior & solutior esse posset. Hoc tuum officium cum mihi gratissimum esse dicam, sequitur illud, ut te existimare velim mihi magnæ curæ fore, atque esse jam, primum ut ipse tu, (R)

ARG. Appio gratias agit, danti operam, ut expeditam provinciam traderet: deinde itineris rationem exponit, ut Appius de con-

gressu statuat. *Anno U. C. 702.*
¹ Tralles] Urbem Lydiæ. *Mauro*.
² Hominem] Vid. Man. Lamb. *fontes*.

tuique omnes, deinde ut etiam reliqui scire possint, me tibi esse amicissimum. Quod quibus adhuc non satis est perceptum, ii mihi nolle magis, nos hoc animo esse, quam non intelligere videntur. Sed profecto intelligent: neque enim obscursis personis, nec parvis in causis, res agetur. Sed hac fieri melius, quam dici, aut scribi volo. Quod itinerum meorum ratio te nonnullam in dubitationem videtur adducere, visurusne me sis in provincia: ea res sic se habet. Brundisii cum loquerer cum Phania, liberto tuo, veni in cum sermonem, ut dicerem, me libenter ad eam partem provinciae primum esse venturum, quo te maxime velle arbitrarer. Tunc mihi ille dixit, quod classe tu velles decedere, per fore accommodatum tibi, si ad illam maritimam partem provinciae navibus accessissem. Dixi me esse facturum: itaque fecissem, nisi mihi L. Clodius noster Coryra dixisset minime id esse faciendum; te Laodiceam fore ad meum adventum. Erat id mihi multo brevius, multoque commodius, cum praesertim te ita malle arbitrarer. ³ Tua ratio postea est commutata. Nunc quid fieri possit, tu facillime statues: ego tibi meum consilium exponam. Prope Kalendas Sextiles puto me Laodiceam fore: per paucos dies, dum pecunia accipitur, qua mihi ex publica permutatione debetur, commorabor. Deinde iter faciam ad exercitum, ut circiter idus Sextiles putem me ⁴ ad Iconium fore. Sed si quid nunc me fallit in scribendo, (procul enim aberam ab re ipsa, & a locis) simul ac progredi coepero, quam celerrime potero, & quam creberrimis literis faciam, ut tibi nota sit omnis ratio dierum,

³ Neque enim obscursis personis.] Proprie obscuro personis. In theatrum enim veniunt histriones lartas induci, quae quos significant, ignorant spectatores. Ubi occasio erit detestandi, quis tibi versu faveat, quis simul et partes geremus, quas omnes facile intelligunt esse amici. J. F. Gronov.

⁴ Quod classe tu velles.] Id est, quoniam classe tu velles decedere: nam dixit quod vellet, pro dixit te velle, latium non est. Senius est, dixit me servitutum commodo tuo, si accessissem ad maritimam provinciae partem, quoniam tibi constitutum esset ma-

re transire. Per fore accommodatum tibi eleganti tmei, pro, Peraccommodatum, ut T. Orat. 47. nobis vero ista pergrata sunt proque succunda. Idem.

⁵ Tua ratio.] Ratio non est voluntas, non negotium, non consuetudo, non consilium: quid igitur? unico verbo non satis videtur explicari posse: hic quidem; Tua ratio postea est commutata. valet, mutata quod te facturum ostenderis: non eadem fuit sententia tua. Manutius.

⁶ Ad Iconium.] Lycconiz urbem, ubi erant castra, Corodius.

rum, atque itinerum meorum. Oneris tibi imponere nec audeo quiddquam, nec debeo. Sed, quod tuo commodo fieri possit, utriusque nostrum magni interest, prius ut te conveniam, quam decedas. Quam facultatem si quis casus eripuerit, mea tamen in te omnia officia constabunt, non secus ac si te vidissem. Tibi de nostris rebus nihil sum ante mandaturus per literas, quam desperaro coram me tecum agere posse. Quod te a Scavola petisisse dicis, ut, dum tu abesses, ante adventum meum provinciae praeserret; eum ego Ephesi vidi, fuitque mecum familiariter triduum illud, quod Ephesi commoratus sum, nec ex eo quiddquam audivi, quod tibi a te mandatum diceret. Sane vellem potuisset obsequi voluntati tuae: non enim arbitror noluisse. Vale.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

VI. CUM meum factum cum tuo comparo, etsi non magis mihi faveo in nostra amicitia tuenda, quam tibi, tamen multo magis meo factio delector, quam tuo. Ego enim Brundisii quaesivi ex Phania, cujus mihi videbar & fidelitatem erga te perspexissem, & nosse locum quem apud te is teneret, quam in partem provinciae maxime pararet te velle, ut in succedendo primum venirem. Cum ille mihi respondisset, nihil me tibi gratius facere posse, quam si ad Sidam navigassem: etsi minus dignitatis habebat ille adventus, & ad multas res mihi minus erat aptus, tamen ita me dixi facturum. Idem ego cum L. Clodium Coryrae convenissem, hominem ita tibi conjunctum, ut mihi, cum illo cum loquerer, tecum loqui viderer, dixi ei me ita facturum esse, ut in eam partem, quam Phania rogasset, primum venirem. Tunc ille mihi cum gratias egisset, magnopere a me petivit, ut Laodiceam protinus irem: te ² in prima provincia

ARG. Ostendit congressum, a se expectatum, ab Appio vitatum: se tamen ei fore amicissimum: qui ut locum constituit, ubi convenire possint, sui itineris certiores eum facit. Anno U. C. 702.

² Ad Sidam.] Side, vel Sida, Pamphyliz

urbs maritima cum portu.

² In prima provincia.] Hoc est, in prima regione provinciae. Sic ultima provincia est extrema regio provinciae. Cic. V. ad Att. epist. 16. Appian ut audivit nos venire, in ultimam provinciam se coniecit. Gronov.

cia velle esse, ut quam primum decederes: quin, nisi ego successor essem, quem tu cuperes videre, te antea, quam tibi successum esset, decessurum fuisse: quod quidem erat consentaneum cum iis literis, quas ego Romae acceperam, ex quibus perspexisse mihi videbar, quam festinares decedere. Respondi Clodio me ita esse facturum, ac multo quidem libentius, quam si illud esset faciendum, quod promiseram Phaniæ. Itaque & consilium mutavi, & ad te statim mea manus scriptas literas misi: quas quidem ex tuis literis intellexi satis mature ad te esse perlatas. Hoc ego meo facto valde delector: nihil enim potuit fieri amantius. Considera nunc vicissim tuum. Non modo ibi non fuisti, ubi me quam primum videre posses; sed eo discessisti, quo ego te ne persequi quidem possem triginta diebus, qui tibi³ ad decedendum lege (ut opinor) Cornelia constituti essent: ut tuum factum, illis qui, quo animo inter nos sumus, ignorant, alieni hominis (ut levissime dicam) & fugientis congressum; meum vero conjunctissimi, & amicissimi, esse videatur. Ac mihi tamen, ante quam in provinciam venirem, reddita sunt a te literæ, quibus etsi te Tarsum proficisci demonstrabas, tamen mihi non dubiam spem mei conveniendi afferebas: cum interea, credo equidem, malevoli homines (lare enim patet hoc vitium,⁴ & est in multis) sed tamen probabilem materiam nacti sermonis, ignari meæ constantiæ, conabantur alienare a te voluntatem meam: qui te⁵ forum Tarsi agere, statuere multa, decernere, judicare dicerent, cum posses jam suspicari tibi esse successum: quæ ne ab iis quidem fieri solerent, qui brevi tempore sibi succedi putarent. Horum ego sermone non movebar. Quin etiam (credas mihi velim) si quid tu ageres, leviori me putabam molestia; & ex annua provincia, quæ mihi longa videtur, prope jam undecim mensium provinciam factam esse gaudebam, si absentem mihi unius

³ Ad decedendum] Lex Cornelia, L. Syllæ distatoris, concedebat rectoribus provinciarum, ut per triginta dies post successum advenirent in provincia morari possent. Manutius.

⁴ Et est in multis] Absit hoc a meo ve-

tere libro: & sane glossæ esse potuit antecedentium verborum. Idem.

⁵ Forum Tarsi apertum] Forum apertum est conventum in provincia iuris civilium gratia habere. Fori enim fuerunt loca in quibus jus dicebatur, teste Nonio. Græc.

mensis labor detractus esset. Illud (vere dicam) me movet, in tanta militum paucitate abesse tres cohortes, quæ sint plenissimæ, nec me scire ubi sint. Molestissime autem fero, quod, te ubi visurus sim, nescio: eoque ad te tardius scripsi, quod quotidie te ipsum expectabam: cum interea ne literas quidem ullas accepi, quæ me docerent quid ageres, aut ubi te visurus essem. Itaque virum fortem, mihi que in primis probatum, Antonium, præfectum⁶ evocatorum, misi ad te, cui, si tibi videretur,⁷ cohortes traderes: ut, dum tempus anni esset idoneum, aliquid negotii gerere possem. In quo, tuo consilio ut me sperarem esse usurum, & amicitia nostra & literæ tuæ fecerant; quod ne nunc quidem despero. Sed plane quando, aut ubi te visurus sim, nisi ad me scripseris, ne suspicari quidem possum. Ego ut me tibi amicissimum esse, & æqui & iniqui intelligant, curabo. De tuo in me animo iniquis secus existimandi, videris nonnihil loci dedisse. Id si correxeris, mihi valde gratum erit. Et ut habere rationem possis, quo loco me, salva lege Cornelia, convenias,⁸ ego in provinciam veni pridie Kal. Sex. Iter in Ciliciam facio⁹ per Cappadociam.¹⁰ Castra movi ab Iconio pridie Kalendas Septembris. Nunc tu & ex diebus, & ex ratione itineris, si putabis me esse conveniendum, confites, quo loco id commodissime fieri possit, & quo die. Vale.

⁶ Evocatorum] Evocati erant emeriti maximam partem, qui expletis stipendiis in gratiam Ducum aut Consulium militiam sumebant, & ut auctor est Dio, vices inlarum Centurionum gerebant. Erant immunes operum & munium. Is præerat Præfectus, ut ex hoc loco apparet. Vide Lips. de Milit. Rom. lib. 1. Dial. & Græv.

⁷ Cohortes] Quis servum Appius habebat. Nam exercitus universus erat in Lycaonia, unde abesse dixit tres cohortes. Vide epist. 4. lib. XV. Manutius.

⁸ Ego in provinciam veni prid. Kal. Sex.] Laodicam, que non erat in Appii provin-

cia, sed inter tres Æoliarum Asiaticas Ciceroni attribuitur: & ideo Ciceronem Appium salva lege Cornelia poterat convenire. Caspary.

⁹ Per Cappadociam] Nam & alia erat, etque brevior, in Ciliciam via: quam cum omiserit, exponit epist. 4. lib. 15. Man.

¹⁰ Castra movi ab Iconio] Movere castra dicuntur Imperatores, cum locum mutant, alioque proficiuntur. Hinc sumpta metaphorâ Virgil. Æn. III. 519.

¹¹ De clarum & poppi signum: nos castra invenimus; Tontanusque visus. Glandorp.

M. T. C. IMP. S. D. APPIO PULCHRO.

VII. **P**LURIBUS verbis ad te scribam, cum plus otii natus ero. Hæc scripsi subito, cum Bruti pueri Laodiceæ me convenissent, & se Romam properare dixissent: itaque nullas iis, præterquam ad te & ad Brutum, dedi literas. ¹ Legati Appiani mihi volumen a te, plenum querelæ iniquissimæ, reddiderunt, quod eorum ² ædificationem literis meis impedissem. Eadem autem epistola petebas, ut eos quam primum, ne in hiemem inciderent, ad facultatem ædificandi liberarem: & simul peracute querebare, quod eos tributa exigere vetarem, priusquam ego re cognita permisissem. Genus enim quoddam fuisse impediendi, cum ego cognoscere non possem, nisi cum ad hiemem me ex Cilicia recepissem. Ad omnia accipe, & cognosce æquitatem expostulationis tuæ. Primum, cum ad me aditum esset ab iis, qui dicerent a se intolerabilia tributa exigi; quid habuit iniquitatis, me scribere, ne facerent ante, quam ego rem causamque cognossem? Non poteram, credo, ante hiemem: sic enim scribis. Quasi vero ad cognoscendum ego ad illos, non illi ad me venire debuerint. Tam longe? inquis. Quid tibi dabas iis literas, per quas mecum agebas, ne eos impedirem quo minus ante hiemem ædificarent, non eos ad me venturos arbitrare? Tameñ id quidem fecerunt ridicule. Quas enim literas

ARG. Querelam Appii refellit; contraque ipse queritur: & virtutem extollens contra nobilitatem arrogantiam, se amicissimum fore confirmat. Anno U. C. 722.

¹ *Imp.*] Sic est inscribendum, non Præter. Scriptis enim, ut ipse ait, hæc epistola Laodiceæ: quo se consulit æliviis confectis, id est, Amaniensibus victis, qua victoria imperator appellatus est, & Pindenisio capto. Fuit autem Laodiceæ a 123. id. Febr. usque ad non. Maii: quod epist. 2. lib. 6. ad Att. ostendit. *Manus.*

² *Legati Appiani*] Magna semper varietate scriptus est hic locus, cum nonnulli Appianum pro Appiano legent: sed falso, ut puto; nam & Appianus ubique habent veteres codices, & hos populos esse provincie, cui

Cicero præter, docet Plinius lib. V. cap. 29. his verbis: *Alter convenit Lyones, Appianus, Cereponis, Dorylæ, Mideri, Julis, & vellei iniquissimæ populæ XV.* Cum igitur vetustissimorum codicum lectio, ratione, & optimorum auctorum testimonio confirmetur, non video cur temere mutanda sit. *Vellei*, Harduinus non *Cereponi*, sed *Escarpenti*.

³ *Ædificationem*] Monumenti, vel templi in honorem Appii, quasi Appius quidam servator & Deus provincie fuisse: ut fieri solebat. Lib. V. ad Att. 21. nullus honores mihi, nisi verborum decerui suo: *Antur, fana, & dixerat publicos.* Suet. Tib. 26. *Od.* 52. J. F. Gronovius.

teras afferebant, ut opus altate facere possent, eas mihi post brumam reddiderunt. Sed scito & multo plures esse, qui de tibi tributa reculent, quam qui exigi velint; & me tamen, quod te velle existimem, esse facturum. De Appianis hæcenus. A Paulania, Lentuli liberti, ⁴ accenso meo, audivi cum diceret, te secum esse questum, quod tibi obviam non prodissem. Scilicet contempsi te, nec potest fieri me quidquam superbius. Cum puer tuus ad me secunda fere vigilia venisset, & que te ante lucem Iconium mihi venturum nuntiasset; incertumque utra via, cum essent duæ: altera Varronem, tuum familiarissimum, altera Q. Leptam, præfectum fabrum meum, tibi obviam misi. Mandavi utrique eorum, ut ante ad me excurrerent, ut tibi obviam prodire possem. Currens Lepta venit, mihi que nuntiauit, te jam castra prætergressum esse. Confestim Iconium veni. Cætera jam tibi nota sunt. An ego tibi obviam non prodirem? Primum Appio Claudio? Deinde, Imperatori? Deinde, more majorum? Deinde, quod caput est, amico? Præsertim cum in isto genere multo etiam ⁵ ambitiosius facere soleam, quam honos meus & dignitas postulat. Sed hæc hæcenus. Illud idem Paulania dicebat, te dixisse: (⁶ quidni?) ⁷ Appius Lentulo, Lentulus Appio præcessit obviam: Cicero Appio noluit? Quæso, etiamne tu has ineptias, homo (mea sententia) summa prudentia, multa etiam doctrina, plurimo rerum usu, addo ⁸ urbanitate, quæ est virtus, ut Stoici rectissime putant, ullam ⁹ Appiata-

Tom. VII.

L

tem,

⁴ *Accenso meo*] Apparitorum multa genera, inter quos accensi quoque erant, dicit, quod sæpius ad necessarias res accirentur, ut ait Varro. *Manus.*

⁵ *Ambitiosus*] Studiosus: cum nullum officium solus fœculam prætermittere. *Manus.*

⁶ *Quidni?*] Ciceronis, non Appii verba: idcirco parentesi includenda. *Idem.*

⁷ *Appius Lentulo*] Appius succedens Lentulo decedenti. *Idem.*

⁸ *Urbanitate, quæ est virtus*] Multum huic nomini tribuisse Stoicos ostendit etiam Plutarchus in commentario, quo declaravit, quomodo deceat adolescentem legere poetas: dixeram enim & penitus contrariam vim apud illos habere *Urbanitatem* alteri quod

est *Urbanitas*, intelligitur ab eo qui locum eum Plutarchi accurate animadvertit: differit autem quemadmodum Stoici nihil commune esse iudicarent virtuti ac vitio: & quemadmodum Urbanus apud illos (ita autem vocabant virtutis prædicium) omni culpa vacaret, & omnes res recte facere posset. Interperit autem (id erat apud illos vitiosus) omnibus criminalibus obnoxius esset, & in omni semper negotio laboraret. Verba ipsius hæc sunt: *Πᾶσι δὲ τοῖς βροτοῖς ὁμοίως ἀνομιὰς μισθὸς ὕψιστος ἐστὶν ἡ ἀνομιὰ.* *Idem.*

⁹ *Appiatarem*] Productione nominis sic sonitus auribus ingratus: & simul ipse res, nominis subiecta, deformatur. Appius *Urbanitas*

tem, aut Lentulitatem valere apud me plus, quam ornamenta virtutis, existimas? Cum ea consecutus nondum eram, quæ sunt hominum opinionibus amplissima, tamen ista vestra nomina nunquam sum admiratus: viros esse, qui ea vobis reliquissent, magnos arbitrabar. Postea vero quam ita & cepti & gessi maxima imperia, ut mihi nihil neque ad honorem, neque ad gloriam acquirendum putarem; superiorem quidem nunquam, sed parem vobis me speravi esse factum. Nec, mehercule, aliter vidi existimare vel Cn. Pompejum, quem omnibus, qui unquam fuerunt, vel P. Lentulum, quem mihi ipse antepono. Tu, si aliter existimas, nihil errabis, si paulo diligentius, (¹⁰ ut, quid sit *ἀγέμετα*, quid sit nobilitas, intelligas) Athenodorus, ¹¹ Sandonis filius, quid de his rebus dicat, attenderis. Sed, ut ad rem redeam, me tibi non amicum modo, verum etiam amicissimum existimes velim. Profecto omnibus meis officiis efficiam, ut ita vere possis judicare. Tu autem si id agis, ut minus mea causa, dum ego absim, debere videaris, quam ego tua ¹² laborarim: libero te ista cura.

¹⁰ τὰς ἐμοὶ γὰρ ἔστιν ἀνδρα,
Οἱ κέ με τιμήσουσι, μάλιστα δὲ μητίετα Ζαῖς.

Si

novam Ciceronis nomen, a præ suo Lentulique contempserat. Quam superbiam iridet Cicero, Claudia familia instans, ut ex omni patet historia. & his, maxime Taciti verbis libro 1. *Tiberium Nervam, maritum suum, spectatam bello, sed vixere atque infra Claudia familia superbi.* Man.

¹⁰ Ut, quid sit *ἀγέμετα*, quid sit nobilitas, intelligas. Ut intelligas, utrum idem sint, an inter se differant *ἀγέμετα*, & nobilitas. Quasi dicat: falleris, cum vel te putas, quia in *ἀγέμετα*, hoc est, claro generatus, jure nobilitas esse, vel me, quia non sum *ἀγέμετα*, propterea nobilitatem esse non posse. Potest enim *ἀγέμετα* esse, ubi non sit nobilitas; & nobilitas, ubi non sit *ἀγέμετα*. Nobilitas enim a majoribus non accipitur, sed virtute, magnæque in rebus, meritis comparatur. Hæc fuit Athenodori sententia: quam homo novus Cicero libenter probat. Aristoteles autem in Politicis libris nobili-

tatem in majorum claritate, & in opibus ponit. Manu.

¹¹ Sandonis filius. Patris nomen adjunxit, ut cum distingueret ab altero Athenodoro, ejus equali. Nam, ut ait Strabo lib. 4; Athenodori duo fuerunt: quorum alter, qui Cordilio vocatus est, cum M. Catone vixit, & apud eum obiit; alter vero, Sandonis filius: quem & Cananiam a quodam vico appellavit, Cæsaribus Augusti præceptor fuit. De hoc ipso Athenodoro Suidas mentionem facit: & idem Sandonem Philosophum nominat, hujus, opinor, Athenodori patrem. Idem.

¹² Laborarim. Cum aliis in rebus, de quibus epist. 9. tum in supplicatione tibi decernenda, de qua epistola ultima. Idem.

¹³ τὰς ἐμοὶ γὰρ ἔστιν ἀνδρα. Anod me qui dem te alio, qui me calare, maxime autem consiliarius Jupiter. Illud A. 274.

Si autem natura es ¹⁴ φιλατῆς, illud non perficies quo minus tua causa velim: hoc assequere, ut quam in partem tu accipias, minus laborem. Hæc ad te scripti liberius, fretus conscientia officii mei, benevolentiaque: quam a me ¹⁵ certo judicio susceptam, quoad tu voles, conservabo. Vale.

¹⁴ φιλατῆς. Querulus. Idem.

¹⁵ Certo judicio susceptam. Eo susceptam quod suspicari Appius videbatur, cum in malam partem acciperet ea, quæ minime animo, ut perpetuo conservarem. Hoc dicit, ne videatur sisse in gratiam rediisse: ro voluerat. Manuins.

M. T. C. PROCONSUL S. D. APPIO PULCHRO.

VIII. **E**TSI, quantum ex tuis literis intelligere potui, videbar debam te hanc epistolam, cum ad urbem esses, esse lecturam, refrigerato jam levissimo sermone hominum provincialium: tamen, cum tu tam multis verbis ad me de improborum oratione scripsisses, faciendum mihi putavi, ut tuis literis brevi responderem. Sed prima duo capita epistolæ tuæ tacita mihi quodammodo relinquenda sunt. Nihil enim habent, quod aut definitum sit, aut certum, nisi me vultu & tacurnitate significasse, tibi non esse amicum; idque pro tribunali, cum aliquid ageretur, & nonnullis in conviviis intelligi potuisse. Hoc totum nihil esse, possum intelligere: sed cum sit nihil, ne quid dicatur quidem intelligo. Illud quidem scio, meos multos, & illustres, & ex superiore, & ex æquo loco, sermones habitos cum tua summa laude, &

L 2 cum

ARG. Refellit, quæ Appius objecerat, probatque, si quid egerit, quod inique interpretetur Appius: aut imprudenter illum facere, qui malevolorum sermonibus credat; aut astute nimis, qui, quæ sibi in mentem veniant, aliis attribuat. Deinde gratum sibi esse ostendit, quod de urbanis rebus perscripserit, & promiserit de suis: in quibus illi maxime rogat, ne prorogari provinciam conceleat. Tandem de bellicis provinciis rebus addit, & crebras poscit literas. Anno U. C. 702.

¹ Cum ad urbem esses. Esse ad urbem dicebantur, qui cum potestate provinciali aut imperio & provincia regerentur, aut nondum in provinciam profecti essent. Sic enim scri-

pserit Asconius: eoque modo Cicero, Sallustius, & alii epistolam ætatis locuti. Solebant autem, qui ob res in provinciis gestas triumphantium peterent, extra urbem esse spectare, donec, lege lata, triumphantes urbem intrare possent. Et de triumpho Appium cogitasse, ex epist. 10. cognoscitur: ne triumphare, acclamatione Delabellæ factum est, epist. 6. libro octavo. Manu.

² Hominum provincialium. Quibus de meo in te animo falsa narrantibus credidisti. Phryges & Lycaones nominat epistola 10. Idem.

³ Ex superiore, & ex æquo loco. Et pro tribunali, & privatis in locis, sive ut supra, in conviviis. Idem.

cum magna significatione nostræ familiaritatis, ad te vere potuisse deferri. Nam, quod ⁴ ad legatos attinet, quid a me fieri potuit aut elegantius, aut justius, quam ut sumptus egentissimarum civitatum minuerem, sine ulla imminutione dignitatis tuæ, præsertim ipsis civitatibus postulantis? Nam mihi ⁵ totum genus legationum tuo nomine proficiscentium notum non erat. Apameæ cum essem, multarum civitatum principes ad me detulerunt, sumptus decerni legatis nimis magnos, cum solvendo civitates non essent. Hic ego multa simul cogitavi. Primum, te hominem non solum sapientem, verum etiam (⁶ ut nunc loquimur) urbanum, non arbitrabar genere isto legationum delectari; idque me arbitror Synnadis pro tribunali multis verbis disputavisse: primum, Appium Claudium senatui populoque Romano, non Myndensium testimonio (⁸ in ea enim civitate mentio facta est) sed sua sponte esse laudatum: deinde, me ista vidisse multis accidere, ut eorum causa legationes Romam venirent, sed his legationibus non meminisse ullum tempus laudandi, aut locum dari: studia mihi eorum placere, quod in te bene merito grati essent; consilium totum videri minime necessarium. Si autem vellent declarare in eo officium suum, laudaturum me, si qui suo sumptu functus esset officio; concessurum, si ⁹ legitimo, non permissurum, si infinito. Quid enim reprehendi potest, nisi quod addis visum esse quibusdam, edictum meum, quasi consulto ad istas legationes impediendas esse accommodatum? Jam non tam mihi videntur injuriam facere

⁴ Ad legatos] Quæstus erat Appius, quod legatos civitatum Romanæ, ut Appium in senatu laudarent, prohibuisset. *Idem.*
⁵ Totum genus legationum] Hanc unam ob causam legatos Romam ire, ut te laudarent, nesciebam. *Idem.*
⁶ Ut nunc loquimur] Non quod, *Urbanus*, novum esset verbum, cum eo Plautus quoque non semel usus esset, sed quod nova significatio. Quod enim peregrini homines ab urbanis morum elegantia & lepore vincebantur: inde ceptum Ciceronis ætate, *urbanus homo dicitur*, pro eo, cuius in factis aut dictis nihil odiosum, nihil inconditum, nihil turpe notaretur. Epistola etiam proxi-

ma urbanitatem in Appio laudavit. *Manutius.*

⁷ Synnadis] Oppido Phrygiæ.
⁸ In ea enim civitate] Ex his verbis, proxime legendum, *Synnadensium*, non *Myndensium*, consilio: cum dixit jam, *idque me arbitror Synnadis pro tribunali multis verbis disputavisse*. *Manutius.* *Mithrasium* legi oportuit, ab oppido Phrygiæ Mithra, quod Græci *Mithras* scribunt. Fuit enim pars ea Phrygiæ sub præconfulis Ciliciæ administratione, a qua longe Myndos Caria abfuit. *Quæstus.*

⁹ Legitimo] Quantum lex Cornelia concedebat. Epistola decima. *Manutius.*

hi, qui hæc disputant, quam si cuius aures ad hanc disputationem patent. Romæ composui ¹⁰ edictum: nihil addidi, nisi quod publicani me rogarunt, cum Samum ad me venissent, ut de tuo edicto totidem verbis transferrem in meum. Diligentissime scriptum caput est, quod pertinet ad minuendos sumptus civitatum: quo in capite sunt quædam nova, salutaria civitatibus, quibus ego magnopere delector. Hoc verò, ex quo suspicio nata est, me exquisivisse aliquid in quo te offenderem, ¹¹ translaticium est. Neque enim eram tam desipiens, ut privatæ rei causa legari putarem, qui & tibi non privato, & pro re non privata sua, sed publica, non in privato, sed in publico orbis terræ consilio, id est, in senatu, ut gratias agerent, mittebantur: ¹² neque cum edixi, ne quis injussu meo proficisceretur, exclusi eos, qui me in castra, & qui trans Taurum persequi non possent. Nam id est maxime in tuis literis irridendum. Quid enim erat, quod me persequerentur in castra, Taurumve transirent, cum ego Laodicea usque ad Iconium iter ita fecerim, ut me omnium illarum dioecesium, quæ cis Taurum sunt, omniumque earum civitatum magistratus, legationesque convenirent? ¹³ Nisi forte

¹⁰ Edictum] Ex quo in provincia ius dicerent. *Idem.*

¹¹ Translativum est] Usitatum, quod ad omnes consuetudine transferretur. Hæc igitur est sententia Ciceronis. Quod edixi, ne legari Romam injussu meo proficiscerentur; ex quo suspicatus es, me exquisivisse aliquid, in quo te offenderem: novi nihil feci, aut a me exquisitum, ut minuerem dignitatem tuam: translaticium id fuit, usitatum antea. Cum enim nec privatæ rei causa, nec ut homini privato, nec ut in privato loco, sed ut in senatu gratias tibi agerent, mitti legatos intelligerem; cur in eo me de tua privata contumelia cogitasse putas? Quod si tua privatæ res, non publicæ, ageretur; querendi fortasse de me si non verum, speciosam tamen causam haberes. Nunc; si privatæ rei causa legari credidissim, plane desipiens fuissem. *Manutius.*

¹² Neque cum edixi] Dico videretur Appius obesse Ciceroni: primum edixisse, ne quis injussu suo e provincie discederet: secundum, trans Taurum abiisse, quo civitatum

legati cum persequi non possent, ut facultatem eundi Romam peterent. Quo facto videbantur exclusi, id est, omni eundi Romam potestate privati. Hoc ultimum constat Ciceroni, dum ostendit nihil fuisse opus, ut cum legati extra Taurum persequerentur, siquidem prius montem Taurum quam transiret, istius generis legationes jam audierat. *Quæstus.*

¹³ Nisi forte postea caperint legare] Ciceroni sic argumentatur: Nullam habuerunt causam me sequendi in castra magistratus urbium & dioecesium, qui tibi legationem decreverint, cum ego per illorum fines iter fecerim, in istis tam diu sim commoratus, ut possent me omnes commolisissime convenire, & de illis legationibus mecum agere, quippe quæ jam ante adventum meum constituerant. Ergo non necesse fuit quæquam hoc nomine me sequi in castra & trans Taurum, & nec ego quæquam edicto meo exclusi legatione, quod tu scriberas. *Grævius.*

te postea cœperunt legare, quam ego Taurum transgressus sum; quod certe non ita est. Cum enim Laodiceæ, cum Apameæ, cum Synnadis, cum Philomeli, cum Iconii essem, quibus in oppidis omnibus¹⁴ commoratus sum, omnes jam istius generis legationes erant constituta. Atque hoc tamen te scire volo, me de isto sumptu legationum aut minuendo, aut remittendo, decrevisse nihil, nisi quod principes civitatum a me postulasent: ne in¹⁵ venditionem tributorum, & illam acerbissimam exactionem (quam tu non ignoras)¹⁶ caputum, atque ossiorum, inducerentur sumptus minime necessarii. Ego autem cum hoc suscepissem, non solum iustitia, sed etiam misericordia adductus, ut levarem miseris perditas civitates, & perditas maxime¹⁷ per magistratus suos, non potui in illo sumptu non necessario¹⁸ negligens esse. Tu, cum istiusmodi sermones ad te delati de me sunt, non debuisti credere. Si autem hoc genere delectaris, ut, quæ tibi in mentem veniant, aliis attribuas, genus sermonis inducis

in

14 Commoratus] *Biduum Laodiceæ, quatuordecim Apameæ, triduum Synnadis, triduum Philomeli.* Sic enim scripsit ad Catonem epist. 4. lib. 15. Aliter tamen ad Att. epist. 16. & 20. lib. 3. Commoratus autem, quia ius in istis oppidis dicit. *Quæ jurisdictione nihil equalibus, nihil lenius, nihil gravius esse potuisse,* scripsit ad Atticæ epist. 20. l. 5. *Manut.*

15 Venditionem tributorum] Est locationem & redemptionem: cura universa summa tributi præfata sumitur a publicanis ad hanc sumam invitatis. J. F. Gronv.

16 Caputum, atque ossiorum] Cum per singula capita atque ossia exiguntur tributa per eos, quibus vendita sunt. *Manutius.*

17 Inducerentur sumptus] Ne propter sumptus minime necessarios, illæ per se satis graves exactiones onerarentur. Ne in eas sumptus inutilles impurerentur. 11. Agræ.

18 Hæc ego amicit, quorum præcio cupis erit] *tanta inopis pecunia vobis inducitur.* Verr. 4. l. *Pecuniam grandem, quam admodum in rationem inducerent.* Infra, epistola 10. J. F. Gronv.

18 Per magistratus fuisse] Hoc adiunxit, ne perditas ab Appio civitates videatur dicere. Perditas tamen per Appium maxime significat in epistolis ad Att. atque hæc ipsa

tributa memoret epist. 16. lib. 3. *Man.*

19 Negligens] Non potui esse facilis ac liberalis in decernendo hoc sumptu, sive permitiendo, ut hunc, qui minime necessarius est, sumptum facerent. *Negligens* hic raro & exquisita significatione accipitur pro prodigius, effusus in sumptus, cui opponitur diligens, hoc est frugalis, parcus. *Suet. Galb.*

20 Hic diversis rationum ratione passantibus adeo se abutendum permisisse & tradidit, ut sibi ipse constaret: modo acerbior, parciorque, modo remissior ac negligentior quam conveniret principis dictis, atque illius atatis. Sicut acerbior hic opponitur remissior, sic parcior opponitur negligentior. Hocum vitiorum hæc contrarietatem exempla statim subiicit: negligentia quidem, quod a comitibus donari gratias, vestigalia, & immunitatis passus sit. Ibi. cap. præcedenti: *Ordinario disceptante observationem observare potuisse legationis pro sollicitate ac diligentia paruisse.* Diligentia hic est frugalitas, parsimonia, propria patrifamilias virtus, qui diligenter dicuntur, hoc est frugi. *Cicero IV. in Verr. Dicitur homo frugi ac diligens, qui sua pecunia colit.* *Plaut. Amphit. III. 3. Rube loquere & paratæ ac diligenter decet noscitur.* *Græv.*

in amicitiam minime liberale. Ego si in provincia detrudere de tua fama unquam cogitasset, non²⁰ ad generum tuum Lentulum, neque ad libertum tuum Brandulii, neque ad præfectum fabrum Corcyra, quem in locum me venire velles, retulisset. Quare potes, doctissimis hominibus auctoribus, quorum sunt de amicitia gerenda præclarissime scripti libri, genus hoc totum orationis tollere, *Disputabant, ego contra discebam: Dicebant, ego negabam.* An mihi de te nihil esse dictum unquam putas? ne hoc quidem, quod cum me Laodiceam venire voluisses, Taurum ipse transisti? ²¹ Quod iisdem diebus meus conventus erat Apameæ, Synnadis, Philomeli, tuus Tarsi? Non dicam plura, ne, in quo te oburgem, id ipsum videar imitari. Illud dicam ut sentio: Si ista, quæ alios loqui dicis, ipse sentis, tua summa culpa est; sin autem alii tecum hæc loquantur, tua tamen, quod audis, culpa nonnulla est. Mea ratio in tota amicitia nostra constans & gravis reperietur. Quod si quis me astutiorum fingit, quid potest esse²² callidius, quam cum te absentem semper defenderim; cum præsertim mihi usu venturum non arbitrarer, ut ego quoque absens a te defendendus essem; nunc committere, ut tu jure optimo me absentem deserere posses? Unum genus excipio sermonis, in quo peripse aliquid dicitur,²³ quod te putem nolle dici, si aut legatorum tuorum cupiam, aut præfectorum, aut tribunorum militum male dicitur: quod tamen ipsum non mehercule adhuc accidit me audiente, ut aut gravius diceretur, aut in plures, quam mecum Corcyra Clodius est locutus: cum in eo genere maxime

20 Ad generum tuum Lentulum] Pompejus filius, & M. Brutus, generi huius Appii laudatur epist. 4. Lentuli autem ipsam quam mentio: neque id nomen codices Græviani habent: etque suspectum Manutio: glossæ Ursino: cui Grævius ad subscribendum pronus est. *Cellar.*

21 Quod iisdem diebus meus conventus erat Apameæ] Hoc est, quod iisdem diebus ego ius dicitem Apameæ. *Idem.*

22 Callidus] Cum venia. Potius enim subtilitas, quam calliditas est. *Manutius.*

23 Quod te putem nolle dici] Legendum

esse, quod te putem non nolle dici, declarat id quod sequitur, non longe admodum. *Ibi.* *Hæc ego firmaver, quod & multi sunt, & tuam indignationem, ut ego sentis, non offendunt, lacessitioque, &c.* Nam hæc verba, quod te putem non nolle dici, hanc vim habent, de quo te putem non laborare, si dicatur, quia scilicet existimationem tuam non lædat. Quod si liceret libris contentibus reponere, quod te putem non valde nolle dici, vel sic, quod te putem non nimium nolle dici, &c., multo magis probarem. *Lambrinus.*

xime quereretur, te aliorum improbitate minus felicem fuisse. Hos ego sermones, quod & multi sunt, & tuam existimationem, ut ego sentio, non offendunt, laceffiui nunquam, sed non valde repressi. Si quis est, qui neminem bona fide in gratiam putet redire posse, non nostram is perfidiam coarguit, sed indicat suam; simulque non de me is pejus, quam de te, existimat. Sin autem quem mea instituta in provincia non delectant, & quadam dissimilitudine institutorum meorum ac tuorum ²⁴ lædi se putat; cum uterque nostrum recte fecerit, sed non idem uterque secutus sit; hunc ego amicum habere non curo. Liberalitas tua, ut hominis nobilissimi, latius in provincia patuit: nostra si angustior, & si de tua proluxa beneficaque natura ²⁵ limavit aliquid posterior annus, propter quandam tristitiam temporum; non debent mirari homines, cum & natura semper ad largiendum ex alieno fuerim restrictior, & temporibus, quibus alii moventur, iisdem ego movear, me esse acerbum tibi, ²⁶ ut sim dulcis mihi. De rebus urbanis quod me certiozem fecisti, cum per se mihi gratum fuit, tum quod significasti, tibi omnia mea mandata curæ fore. In quibus unum illud te præcipue rogo ut cures, ne quid mihi ad hoc negotii aut oneris accedat, aut temporis: Hortensiumque nostrum collegam & familiarem roges, ut si unquam mea causa quidquam aut sensit, aut fecit, de hac quoque ²⁷ sententia bima decedat: qua mihi nihil potest esse inimicus. De nostris rebus quod scire vis, Tarionis Octobris ²⁸ Amanum versus profecti sumus. Hæc scripsi postridie ejus diei, cum castra haberem in agro Mopsuhæstie.

Si

²⁴ Lædi si putas] Nota homines provinciales, qui non solum e Ciceronis iustitiam fructus caperent, quos ex Appii administratione capere consueverant. Huc spectat id, quod sequitur: Liberalitas tua latius in provincia &c. Alii legendum arbitrantur, Lædi te putas: discedentes primum ab antiquis libris, deinde etiam (ut mihi videtur ostendisse) a mente Ciceronis. Manutius.

²⁵ Limavit] *Μεωρογενής*: minus omnes iustitias sumptus quasi conterendo. *Voss.*

²⁶ Ut sim dulcis mihi] Ut meæ laudi consulam. Aperta translatio, contrariis ex-

pressa; ut in Lælio: *Scitum est illud Cæsaribus, multo melius de quibusdam archetis iustitias mereri, quam eis amicis, qui dolere videntur.* Manut. Hæc Gronovius characterè distinxit, tanquam ex veteri auctore desumpta verba. *Cellarius.*

²⁷ Sententia bima] Ut provinciæ per bini- nium ab iisdem obtinerentur. *Manut.*

²⁸ Amanum] Quo in monte quæ gestetur, scripsit ad Cælium epist. 10. lib. 2. sed copiosius ad Catonem epist. 4. lib. 15. *Idem.*

Si quid egero, scribam ad te; neque domum unquam ad me literas mittam, quin adjungam eas, quas tibi reddi velim. De Parthis quod quaeris, fuisse nullos puto. Arabes qui fuerunt, admisso ²⁹ Parthico ornatu, dicuntur omnes revertisse. Hostem esse in Syria negant ullum. Tu velim ad me quam sapissime & de tuis rebus scribas, & de meis, & de omni republicæ statu: de quo sum sollicitus eo magis, quod ex tuis literis cognovi, Pompejum nostrum in ³⁰ Hispaniam iturum. Vale.

²⁹ Parthico ornatu] Quo plusterroris inferebant. Finitimi Syriis Arabes sunt: ideo facilis irruptio est. *Epist. 8. lib. 8. Idem.*

³⁰ Hispaniam] Quam per legatos absentem administrabat, acceptam lege Trebonia in quinquentium. *Idem.*

M. T. C. APPIOPULCHRO S. D.

IX. VIX tandem legi literas dignas Appio Clodio, plenas humanitatis, officii, diligentiae. Aspectus videlicet urbis tibi tuam pristinam urbanitatem reddidit. Nam quas ex itinere, ante quam ex Asia egressus es, ad me literas misisti, unas de legatis a me prohibitis proficisci, alteras de Appianorum aedificatione impedita, legi perinvitus. Itaque conscientia mea constantis erga te voluntatis, rescripti tibi subiratus. Iis vero literis lectis, quas Philorimo, libero meo; dedisti; cognovi, intellexique, in provincia multos fuisse, qui nos, quo animo inter nos sumus, esse nollent: ad urbem vero ut accesseris, vel potius ut primum tuos videris, cognosse te ex iis, qua in te absentem fide, qua in omnibus officiis tuendis erga te observantia & constantia fuisses. Itaque quanti illud me aestimare putas, quod est in tuis literis scriptum, Si quid incidit, quod ad meam dignitatem pertineat, etsi vix fieri possit, tamen te patrem mihi gratiam relaturum? Tu vero facile facies: nihil est enim, quod studio & benevolentia, vel amore potius, effici non possit. Ego etsi & ipse ita judicabam, & sebam crebro a

Tom. VII.

M

meis

ARG. Appii literis humanissime scriptis, tales libros hortatus, petit ut supplicationem humanitate patri responderet, etiam de triumpho sibi decerni curaret. *Ann. U. C. 703.* phi spe gratulatur, & ad absolvendos augu- *Appianorum] Vide epist. 7.*

meis per literas certior; tamen maximam lætitiā cepi ex tuis literis de spe minime dubia, & plane explorata triumphī tui: neque vero ob eam causam, quo ipse facilius consequeretur, (nam id quidem ² *Ἐπιχέρον* est) sed, mehercule, quod tua dignitas atque amplitudo mihi est ipsa cara per se. Quare quoniam plures tu habes, quam cæteri, quos scias in hanc provinciam proficisci, quod te adeunt fere omnes, ³ si quid velis, gratissimum mihi feceris, si ad me simul atque adeptus eris quod & tu confidis, & ego opto, literas miseris. ⁴ Longi sublēllii (ut noster Pompejus appellat) judicatio, & mora, si quem tibi item unum alteramve diem abstulerit, (quid enim potest amplius?) tua tamen dignitas suum locum obtinebit. Sed, si me diligis, si a me diligi vis, ad me literas, ut quam primum lætitiā afficiar, mittito. Et velim ⁵ reliquum quod est promissi, ac muneris tui, mihi persolvas. Cum ipsam cognitionem juris augurii consequi cupio, tum mehercule tuis incredibiliter studiis erga me, muneribusque delector. Quod autem a me tale quiddam desideras, sane mihi considerandum est, quonam te remunerer potissimum genere: nam profecto non est meum, qui in scribendo (ut soles admirari) tantum industria ponam, committere, ut negligens scribendo fuisse videar: præsertim cum id non modo negligentis, sed etiam ingrati animi crimen futurum sit. Verum hæc videbimus. Illud, quod polliceris, velim pro tua fide diligentiaque, & pro nostra non instituta, sed jam inveterata amicitia cures, enitare, ut ⁶ supplicatio nobis quam honorificentissime, quam primumque decernatur. Omnino ferius misi literas, quam vellem: in quo cum navigandi difficultas

² *Ἐπιχέρον*] Est hoc ejus hominis, qui Epicuri sententiam sequeretur, id est, qui ad se ipsum omnia referret, & in sua utilitate cuncta poneret. Vide lib. vii. epist. 12. *Manus.*

³ *Si quid velis*] Te rogant quantum num quid velis, num quid habeas ibi quod nunciari conficere velis. Erat propria & solemnitas formula qua utebantur abituris, offerentes suam operam & ministerium ad quævis officia. Nihil frequentius apud comicos,

Grævius.

⁴ *Longi sublēllii judicatio*] Est res, ad quam decernendam multi requiruntur qui judices sedent, quæ a magno judicio confectu definienda est, ut hic senatus, qui de triumphis judicabat. *Græv.*

⁵ *Reliquum quod est promissi ac muneris*] De libris agrualibus. *Corradus.*

⁶ *Supplicatio*] Pro rebus in Amāno monte gestis: ex qua victoria imperator appellatus est. *Manutius.*

cultas fuit odiosa, tum ipsum ⁷ in discessum senatus incidisse credo literas meas. Sed id feci adductus auctoritate & consilio tuo: idque a me recte factum puto, quod non statim ut appellatus imperator sum, sed ⁸ aliis rebus additis, ⁹ æstivisque confectis, literas miserim. Hæc igitur tibi erunt curæ, quemadmodum ostendis: meque totum, & mea, & meos commendatos habebis. Vale.

⁷ *Discessum senatus*] Discedebat senatus Aprilis mense, cujus fere dies omnes vel ludis dabantur, vel festi erant, vel comitiales, quibus haberi senatum non licebat. *Idem.*

⁸ *Aliis rebus additis*] Capto Pindenisso

die quinquagesimo septimo, postquam oppugnari ceptum erat. *Idem.*

⁹ *Æstivisque confectis*] Cum in hiberna milites dimittantur; nec jam bellum geri per anni tempus licet. *Idem.*

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

X. **C**UM est ad nos allatum de temeritate eorum, qui tibi negotium faceferent, etsi graviter primo nuntio commotus sum, quod nihil tam præter opinionem meam accidere potuit: tamen ut me collegi, cætera mihi facillima videbantur, quod & in te ipso maximam spem, & in tuis magnam habebam: multaque mihi veniebant in mentem, quamobrem istum laborem tibi etiam honori putarem fore. Illud plane moleste tuli, quod certissimum & justissimum triumphum hoc invidiorum consilio esse tibi ¹ ereptum videbam. Quod tu si tanti facies, quanti ego semper judicavi faciendum esse, facies sapienter, & ages victor ex inimicorum dolore triumphum justissimum. Ego enim plane video fore nervis, opibus, sapientia tua, vehementer ut inimicos tuos pœniteat intemperantiæ suæ. De me tibi sic, contestans omnes deos, promitto, atque confirmo, me pro tua dignitate (male enim dicere, quam pro salute) in hac provincia,

M 2

ARG. Appium Dolabella, reversum e Sicilia, de majestate, & de ambitu accusaverat, quo tempore Tulliam duxerat, filiam Ciceronis. Id factum, insciens se, conatur probare. Præterea suspensionem impedita legationis, quæ ad laudandum illum decreta fuisset, conatur eripere. Addiderat gestorum

in provincia narrationem, quæ perit. Tandem auguratur, censuram ei delatum iri. *Anno U. C. 703.*

¹ *Ereptum*] Dolabella accusatione factum, ut triumphum spem abjiceret, urbem ingressus ad defensionem. Vide lib. VIII. epist. 6. *Cellarius.*

cia, cui tu præfuisi, rogando deprecatoris, laborando propinqui, auctoritate cari hominis (ut spero) apud civitates, gravitate imperatoris, ² suscepturum officia atque partes. Omnia volo a me & postules, & expectes: vincam meis officiis cogitationes tuas. Q. Servilius perbreves mihi a te literas reddidit, quæ mihi tamen nimis longæ visæ sunt. Injuriam enim mihi fieri putabam, cum rogabar. Nollem accidisset tempus, in quo perspicere posses, quanti ego te, quanti Pompejum, quem unum ex omnibus facio, ut debèo, plurimi, quanti Brutum facerem: quanquam in consuetudine quotidiana perspexisses, sicut perspicies: sed quoniam accidit, si quid a me prætermisum erit, commissum facinus, & admissum dedecus confitebor. Pontinius, ³ qui a te tractatus est præstanti ac singulari fide, cujus tui beneficii sum ego testis, præstat tibi memoriam, benevolentiamque, quam debet: qui cum maximis rebus suis coactus a me invitissimo decessisset, tamen ut vidit interesse tua, descendens jam navem, Epheso ⁴ Laodiceam revertit. Talia te cum studia videam habiturum esse innumerabilia, plane dubitare non possum, quin tibi ⁵ amplitudo ista sollicitudo futura sit. ⁶ Si vero efficias, ut censores creentur, & si ita gesseris censuram ut & debes, & potes; non tibi solum, sed tuis omnibus, video in perpetuum summo te præsidio futurum. Illud pugna & enitere, ne quid nobis temporis prorogetur; ut cum hic tibi satisfecerimus, istic quoque nostram in te benevolentiam navare possi-

² *Suscepturum officia*] Ne quis ex provincia Romanam iret, ut adversus Appium testimonium diceret. Hinc illud epistola loquenti: *De mercenariis testibus, a suis civitatibus mandatis, ... per a me, cum per Asiam decedam.* Manutius.

³ *Qui a te tractatus est*] Cum tu Caf. H. li in petitione triumpho ex Allobrogibus victis, contra Catonem & Servilium prætores favisti. Covarrus.

⁴ *Laodiceam*] Ut in provincia operam daret, ne testes in Appium Romanam irent, ex quo patet, accusatum Appium de rebus in provincia gestis, quibus majestatem populi Romani læsisse videretur. Manutius.

⁵ *Amplitudo*] Sic omnes. mff. quod cum

darum nonnullis, sed perperam, videretur, ampliatum substituerunt. Cellarius. (Sen- sum facilius perspicies, qui voces sic ordinabit: *Quia sollicitudo ista se futuro tibi ampliando.* Quin ista sollicitudo incrementum tibi allatura sit amplitudinis ac dignitatis. Hoc ipsum est, quod ante dixit, *putare se.* Appio hunc laborem etiam haberi fore. Olivarius.)

⁶ *Si vero efficias, ut censores creentur*] Quod si accidat, fore non dubitat, ut Censor ipse Appius creetur. Itaque subiungit: *Et si ita gesseris censuram.* Creatus autem est cum L. Plione, in quem exat Ciceronis oratio. Manutius.

possimus. Quæ de hominum atque ordinum omnium erga te studiis scribis ad me, minime mihi miranda, & maxime jucunda acciderunt: eademque ad me perscripta sunt a familiaribus meis. Itaque capio magnam voluptatem, cum tibi, cujus mihi amicitia non solum ampla, sed etiam jucunda est, ea tribui, quæ debeantur: tum vero remanere etiam nunc in civitate nostra studia prope omnium consensu erga fortes & industrios viros; quæ mihi ipsi ⁷ una semper tributa merces est laborum & vigiliarum mearum. Illud vero mihi permirum accidit, tantam temeritatem fuisse in eo ⁸ adolescente, cujus ego salutem ⁹ duobus capitibus summa contentione defendi, ut tuis inimicitias suscipiendis oblivisceretur patroni omnium fortunarum ac rationum suarum: præsertim cum tu omnibus vel ornamentis, vel prædiis redundares; illi (ut levissime dicam) multa decissent. Cujus ¹⁰ sermo stultus & puerilis erat jam antea ad me a M. Galio, familiari nostro, perscriptus: de quo item sermone multa scripta sunt abs te. Ego autem citius cum eo, qui tuas inimicitias susceperat, veterem conjunctionem diremissem, quam ¹¹ novam conciliassem. Neque enim de meo erga te studio dubitare debes, neque id est obscurum cuiquam in provincia, nec Romæ fuit. Sed tamen significatur in tuis literis suspicio quædam, & dubitatio tua: de qua alienum tempus est mihi tecum expoſtulan- di; purgandi autem mei, necessarium. Ubi enim ego cuiquam legationi sui impedimento, quo minus Romam ad laudem tuam mitteretur? aut in quo potui, si te palam odissem, minus, quod tibi obesset, facere? si clam, magis aperte inimicus esse? Quod si essent ea perſidia, quæ sunt illi, qui in nos hæc conferunt: tamen ea stultitia certe non fuisset, ut aut in obscuro odio apertas inimicitias, aut in quo tibi nihil nocerem, summam ostenderem voluntatem nocen-

⁷ *Una*] Una in primis. Habet enim non tam defimensi, quam augendi vim. *Idem.*

⁸ *Adolescente*] Dolabella. *Idem.*

⁹ *Duobus capitibus judicis*] Enit. 11. lib.

¹⁰ *Sermo*] Nuptiis filie conciliatum. *Idem.*

¹¹ *Novam*] Nuptiis filie conciliatum. *Idem.*

¹⁰ *Sermo*] Nuptiis filie conciliatum. *Idem.*

¹¹ *Novam*] Nuptiis filie conciliatum. *Idem.*

nocendi. Ad me adire quosdam memini, qui dicerent, nimis magnos sumptus legatis decerni: quibus ego ¹² non tam imperavi, quam censui, sumptus legatis quam maxime ¹³ ad legem Corneliam decernendos. Atque in eo ipso me non perfererasse testes sunt ¹⁴ rationes civitatum, in quibus, quantum quaque voluit, legatis tuis datum ¹⁵ induxit. Ne autem quibus mendacis homines levissimi onerantur? non modo sublato sumptus, sed etiam a procuratoribus eorum, qui jam profecti essent, repetitos & ablato, eamque causam multis omnino non eundi fuisse. Quereret tecum, atque expositularem, ni (ut supra scripsi) purgare me tibi hoc tuo tempore, quam accusare te mallet; idque putarem esse relictus. Itaque nihil de te, quod credideris de me: quamobrem non debuisti credere, pauca dicam. Nam si me virum bonum, si dignum his studiis eaque doctrina, cui me a pueritia dedi, si satis magni animi, non minimi consilii in maximis rebus perspectum habes; nihil in me non modo perfidiosum, & insidiosum, & fallax in amicitia, sed ne humile quidem, aut jejunum debes agnoscere. Sin autem me astutum, & occultum juvat fingere; quid est, quod minus cadere in ejusmodi naturam possit, quam aut florentissimi hominis aspernari benevolentiam, aut ejus existimationem oppugnare in provincia, cujus laudem domi defenderis? aut in ea re animum offendere inimicum, in qua nihil obsis? aut id eligere ad perfidiam, quod ad indicandum odium a-pertissimum sit, ad nocendum levissimum? Quid erat autem, cur ego in te tam implacabilis essem, cum te ex fratre meo ne tunc quidem, cum tibi ¹⁶ prope necesse esset eas agere par-

¹² Non tam imperavi, quam censui] Non tam hoc imperavi, quam censui fuit. Non hoc pro imperio feci, sed quod ita facendum censui. Idem.

¹³ Ad legem Corneliam] Sumptum videtur lex Cornelia definiisse, cum ad eorum laudem, qui provinciis praefuissent, legationes Romanas mitterentur. Huc illud spectat, quod scriptum est epist. 8. Laudatarius me, si quis suis sumptibus sanctus esse officio, consueverit, si legitime, non permissurum, si

infinito. Idem.

¹⁴ Rationes] Tabulae publicae, in quas accepti expensaque ratio referretur. Idem.

¹⁵ Inducit] Ut supra solitum est hoc verbum in expensis perhibendum. Eodem modo locutus erat. 2. in Rullum: Ut agrorum, a vobis ipse capto, quibus vobis populo Romano induceretis. Idem.

¹⁶ Prope necesse est] Quia frater tuus, P. Clodius, me oppugnaret. Manu.

partes, inimicum mihi fuisse cognossem? Cum vero reditum nostrum in gratiam uterque experisset, quid in consulatu tuo frustra mecum egisti, quod me aut facere, aut sentire voluisses? Quid mihi mandasti, cum te ¹⁷ Puteolis prosequerem, in quo non expectationem tuam diligentia mea vitarem? Quod si id est maxime astuti, omnia ad suam utilitatem referre, quid mihi tandem erat utilius, quid commodis meis aptius, quam hominis nobilissimi atque honoratissimi conjunctio, cujus opes, ingenium, liberi, affines, propinqui, mihi magno vel ornamento, vel praesidio esse possent? Quae tamen ego omnia in experenda amicitia tua, non astutia quaedam, sed aliqua potius sapientia, secutus sum. Quid? illa vincula, quibus quidem libentissime adstringor, quanta sunt, studiorum similitudo, suavitas consuetudinis, delectatio vitae atque victus, sermonis societas, literarum ¹⁸ interiores? Atque haec domestica. Quid illa tandem popularia? reditus illustri in gratiam? in quo ¹⁹ ne per imprudenciam quidem errari potest sine suspitione perfidiae: amplissimi ²⁰ sacerdotii collegium? in quo non modo amicitiam violari apud majores nostros fas non erat, sed ne cooptari quidem sacerdotem licebat, qui cuiquam ex collegio esset inimicus. Quae ut omit-tam tam multa, atque tanta, quis unquam tanti quemquam fecit, aut facere potuit, aut debuit, quanti ego Cn. Pompejum, focerum tuarum filiarum? Etenim si merita valent: patriam, liberos, salutem, dignitatem, memetipsum mihi per illum restitutum puto. Si consuetudinis jucunditas: quae fuit unquam amicitia consularium in nostra civitate conjunctior? Si illa amoris, atque officii signa: quid mihi ille non commisit? Quid non mecum communicavit? Quid de se in senatu, cum ipse abesset, per quemquam agi maluit? Quibus ille me

¹⁷ Te Puteolis prosequerem] In provinciam proficiscentem: quod in more fuit. Epist. 6. lib. 13. Cum te prosequerem paladatum. Idem.

¹⁸ Interiores] Secretiores: recondita: quae ad minus multos pertinent.

¹⁹ Ne per imprudenciam quidem] In oratione pro Galbino: Ego cum omnes amicitias tuas, semper putavi summa religione & fide, tam esse maxime, quae essent ex ini-

micitiis revocata in gratiam: propterea quod integris amicitiarum officium praeterrisum, im-prudencia, vel, ut gravior interpretatur, negligentia excusatione defenditur: post reditum in gratiam si quid est commissum, id non neglectum, sed violatum putatur, nec imprudencia, sed perfidia assignari solet. Manutius. Vide lib. 11. ep. 9.

²⁰ Sacerdotii] Auguratus. Idem.

me rebus non ornatissimum voluit amplissime? Quae denique ille facilitate, quae humanitate tulit contentionem meam? pro Milone, aduersante interdum actionibus suis? Quo studio providit, ne quae me illius temporis invidia attingeret, cum me consilio, cum auctoritate, cum armis denique texit suis? Quibus quidem temporibus haec in eo gravitas, haec animi altitudo fuit, non modo ut Phrygi alicui, aut Lycaoni, quod tu in legatis fecisti, sed ne summorum quidem hominum malevolis de me sermonibus crederet. Huius igitur filius cum sit gener tuus, cumque, praeter hanc conjunctionem affinitatis, quam sis Cn. Pompejo carus, quamque iucundus intelligam, quo tandem animo in te esse debeo? Cum praesertim eas ad me is literas miserit, quibus, etiam si tibi, cui sum amicissimus, hostis essem, placaret tamen; totumque me ad ejus viri ita de me meriti voluntatem, natumque converterem. Sed haec haec: pluribus enim etiam forsasse verbis, quam necesse fuit, scripta sunt. Nunc ea, quae a me profecta, quaeque instituta sunt, cognosce. Atque haec agimus, & agemus magis pro dignitate, quam pro periculo tuo. Te enim (ut spero) propediem censorem audiemus: cujus magistratus officia, quae sunt maximi animi, summique consilii, tibi diligentius, & accuratius, quam haec, quae nos de te agimus, cogitanda esse censeo. Vale.

²¹ Pro Milone] Reo ob necem P. Clodii.

²² Idem.

²³ Aduersante] Ita Crassus ex Victorio, Alii, aduersante.

²⁴ Invidia] Quis suspicatus fuit, consilio Cicerois Clodium a Milone intrinsecum, idque Plancus & Q. Pompejus tribuni plebis, seditionis concionibus persuadere populo comati sunt. Manii.

²⁵ Armis denique texit suis] Exercitum eo tempore Pompejus in urbe habuit, ne quod respublica ei commissa detrimenti caperet. Idem.

²⁶ Quae a me profecta, quaeque instituta sunt, cognosce. Atque haec agimus] Ante haec verba. Atque haec agimus multa desunt: quis

enim non videat hunc locum esse mutilatum & decuratum: desiderarique explanationem eorum omnium beneficiorum, quae Cicero in Appium contulerit, quaque conferre instituit? Non erimus in hoc longiores, satis enim rem signasse fuit: si quis nobis scilicet locum hunc ex antiquiore & minus laevo exemplari restituerit potuerit, is a me & Rudigis omnibus magnam gratiam inierit. Victor. Cognosce, dixit, quia cum literis commendationum mittebat de rebus a se pro Appio adis & agendis. Parum quidem ipsius epistolae desiderari nullam puto. Man. Animaverfionem foam pluribus confirmat Victorius in Posterior.

M. T. C.

M. T. C. APPIO PULCHRO (ut spero) CENSORI, S. D.

XI. CUM essem in castris ad fluvium Pyramum, reddite mihi sunt uno tempore a te epistolae duae, quas ad me Q. Servilius Tarso miserat. Earum in altera dies erat adscripta nonarum Aprilium; in altera, quae mihi recentior videbatur, dies non erat. Respondebo igitur superiori prius, in qua scribis ad me de absolute majestatis. De qua, etsi permultum ante certior factus eram literis, nuntiis, fama denique ipsa, (nihil enim fuit clarius; non quo quisquam aliter putasset; sed nihil de insignibus ad laudem viris obscure nuntiari solet) tamen eadem illa laetiora fecerunt mihi tuae literae: non solum quia planius loquebantur, & uberius, quam vulgi sermo; sed etiam quia magis videbar tibi gratulari, cum de te ex te ipso audiebam. Complexus igitur sum cogitatione te absentem; epistolam vero osculatus, etiam ipse mihi gratulatus sum. Quae enim a cuncto populo, a senatu, a iudicibus, ingenio, industria, virtuti tribuuntur; quia mihi ipse assentor fortasse, cum ea esse in me fingo; mihi quoque ipsi tribui puto. Nec tam gloriosum exitum tui iudicii existisse, sed tam pravam inimicorum tuorum mentem fuisse mirabar. De ambitu vero quid interest, inquires, an de majestate? Ad rem nihil. Alterum enim non attigisti, alterum

Tom. VII.

N

ram

ARG. Gratulatur Appio de absolute majestatis, & de ambitu similem eventum sperat. Laudatis Pompejo & Bruto, pollicetur operam suam ad notandos, qui testimonium in Appium pretio dixerant. Argutales libros ad notum utriusque servari, orationes autem mitti cupit; & humaniores literas pollicitur, monet, ut proavum, in Censura imitetur. Anno U. C. 703.

¹ Pyramum] Fluvium Ciliciae, qui ex Tauro monte in mare Pamphylum profluit; istum versus. Strabo, lib. xxi.

² Permultum ante] Responsum hoc aures meae, cum Latini sermone confectus, permulto ante, requirere videbatur. Quantum Valla quid scripserit, non me fugit. Sed in

antiquis fero omnia, (quamquam, mendosa non esse, quis praestat?) non omnia tamen imitor. Manius. Unus Manius Lambinus obtemperavit.

³ De ambitu vero] Dices forsan: majestatis absolutus sum, sed adhuc de ambitu periclitor: quid interest, in ambitu haerere, an in majestatis crimine? Respondet Cicero: utriusque idem erit exitus: absolute majestatis ambitus perinde, ut absolute es majestatis. J. F. Gronovius.

⁴ Alterum auxilii] Majestatem vero P. R. adeo non mirari, ut etiam auxilium: vel, Placuit ipsius majestatem auxilii, postquam iudicio majestatis absolutus es. Idem.

ram auxisti. Verantamen est majestas (& sic Sylla ⁶ voluit) ne in quemvis impune declamari liceret. Ambitus vero ita apertam vim habet, ut aut accusetur ⁷ improbe, aut defendatur. Qui enim facta, aut non facta largitio ignorari potest? Tuorum autem honorum cursus cui suspectus unquam fuit? Me miserum, qui non affuerim! Quos ego risu excitassem? Sed de majestatis judicio duo mihi illa ex tuis literis jucundissima fuerunt: unum, quod te ⁸ ab ipsa republica defensum scribis; quæ quidem, etiam in summa honorum & fortium civium copia, tueri tales viros deberet; nunc vero eo magis, quod tanta penuria est in omni vel honoris, vel ætatis gradu, ut tam orba civitas tales tutores complecti debeat: alterum, quod ⁹ Pompeji & Bruti fidem, benevolentiamque mirifice laudas. Lator virtute & officio cum tuorum necessariorum, meorum amicissimorum, tum alterius, omnium seculorum & gentium principis; alterius, jampridem juventutis, celeriter (ut spero) civitatis. De mercenariis testibus a suis civitatibus ¹⁰ norandis, nisi jam factum aliquid est per Flaccum, fiet a me, cum per Asiam decedam. Nunc ad alteram epistolam venio. Quod ad me quasi formam communium temporum & totius reipublicæ misisti expressam, prudentia literarum tuarum valde mihi est grata. Video enim & pericula leviora, quam timebam, & majora præsidia, si quidem

⁶ Verantamen est majestas] Videat adversarius tuus, ne ipse majestatis reus sit: nam huius legis caput est, ne viros honestos liceat convulsiōe compellere. Atque in ea re Augustus discipulus Syllæ fuit. Tac. Ann. l. 72. Præmissus Augustus cognominem de jampridem libellis ipse legis ejus prælovis, &c. l. dem.

⁷ Voluit] Læge Cornelia. Vide Indicem Legum, in limine Tomi IV.

⁸ Improbe] Improbus est, vel qui ambitum accusat, vel qui defendit. Cum enim largitio facta, aut non facta ignorari non possit; nemo vir bonus ejus delicti nomine quæquam accusabit, quo eum vincare satis liquet. Rufus nocens reus improbe defendit, quod multorum testimonio probetur. Improbus igitur Dolabella, qui te de ambitu accuset, cujus honorum cursus nemini

suspectus unquam fuit. Hoc totum pro Appio contra Dolabellam, generum suum, temporis fervens Cicero collegit: quod factum excusat in epist. ad Cælium lib. 2. his verbis: *Quid isti meum legat, quomodo ego tuum ex tuis literis nisi ad Appium? quid agas? sic videtur.* Manut.

⁸ Ab ipsa Rep.] Ab omnibus magistratibus & bonis. Hi enim Resp.

⁹ Pompeji & Bruti] Unam ex duabus Appii filius morem duxerat. Cn. Pompeji filius, alteram M. Bruti. Epist. 4. Brutus vero & laudavit rem Appium, & defendit. Illud ex Diomedes, hoc ex libro de claris Orat. constat. Manut.

¹⁰ Norandis] Psephismate, vel Senatû consulto, aut decreto civitatum. Vide me ad Liv. XXVII. 25. J. F. Gronov.

dem (ut scribis) omnes vires civitatis se ad Pompeji ductum applicaverunt: tuumque simul promptum animum & alacrem perspexi ad defendendam rempublicam, mirificamque cepi voluptatem ex hac tua diligentia, quod in summis tuis occupationibus, mihi tamen reipublicæ statum per te notum esse voluisti. Nam augurales libros ad commune utriusque nostrum otium serva. Ego enim a te cum tua promissa per literas flagitabam, ¹¹ ad urbem te otiosissimum esse arbitrabar. Nunc tamen, ut ipse polliceris, pro auguralibus libris, orationes tuas confectas omnes expectabo. ¹² Tullius, cui mandata ad me dedisti, non convenerat me: nec erat jam quisquam mecum tuorum, ¹³ præter omnes meos, qui sunt omnes tui. Stomachosiores meas literas quas dicas esse, non intelligo. Bis ad te scripsi, me purgans diligenter, te leviter acculans in eo quod de me cito credidisses: quod genus querelæ mihi quidem videbatur esse amici. Sin tibi displicet, non utar eo posthac. Sed si, ut scribis, ex litera non fuerunt disserta, scito meas non fuisse. Ut enim Aristarchus Homeri versum negat, quem non probat; sic tu (liber enim mihi jocari) quod disertum non erit, ne putaris meum. Vale, & in censura, si jam es censor, (ut spero) ¹⁴ de proavo multum cogitato tuo.

¹¹ Ad urbem] Eorum more, qui ex provincia cum imperio reversi ad urbem expectant, ut eis triumphus decernatur. Man.

¹² Tullius] Non videtur hic esse L. Tullius legatus, de quo epist. 3. lib. XV. & ad Att. epist. 4. 21. 21. lib. V. sed potius ex familiaribus Appii, quod Ciceronis verba demonstrant. Fuere igitur quinque Tullii, præter Ciceronem nostrum: hic familiaris Appii, & L. Tullius legatus, & M. Tullius scriba, de quo epist. 20. lib. V. & L. Tullius Montanus, de quo epist. 50. ad Att. lib. XII. Item.

¹³ Præter omnes meos] Contubernales, vel de cohorte mea. J. F. Gronov.

¹⁴ De proavo] Appio Claudio Cæco, qui solus toto quinquennio censor fuit. Corrad.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

XII. GRATULABOR tibi prius, (ita enim rerum ordo postulat) deinde ad me converterat. Ego vero veni-

N 2

hemen-

ARG. Gratulatur de absolutione ambitus; sed, quibus ipse ad declarandam Appio benevolentiam moveatur. Ams. U. C. 703.

has, quibus ipse ad declarandam Appio benevolentiam moveatur. Ams. U. C. 703.

hementer gratulor de iudicio ambitus: neque id, quod nemi-
ni dubium fuit, absolutum esse te: sed illud, quod quo me-
lior civis, quo vir clarior, quo fortior amicus es, quoque
plura virtutis & industriae ornamenta in te sunt, eo miran-
dum est magis, nullam ne in tabella quidem latebra fuisse
absconditam malevolentiam, quae te impugnare audeat. Non
horum temporum, non horum hominum, atque morum ne-
gotium: nihil iam sum pridem admiratus magis. De me
autem, suscipe paulisper meas partes, & eum te esse finge,
qui sum ego: si facile inveneris quod dicas, noli ignoscere
haesitationi meae. Ego vero velim mihi, Tulliaeque meae (sic
ut tu amicissime & suavissime optas) prospere evenire ea,
quae me insciente facta sunt a meis: sed ita cecidisse, ut
agerentur eo tempore, spero omnino cum aliqua felicita-
te, & opore. Veruntamen plus me in hac spe, tua sapientia
& humanitas consolatur, quam opportunitas temporis. Ita-
que, quemadmodum expedit exitum huius institutae oratio-
nis, non reperio. Neque enim tristius dicere quidquam debeo
ea de re, quam tu ipse omnibus optimis prosequeris. Ne-
que non me tamen mordet aliquid: in quo unum vereor,
ne tu parum perspicias ea, quae gesta sint, ab aliis esse ge-
sta,

1 Tabella] Tabellis aut Iudices absolv-
bant, aut condemnabant, aut ampliabant.
Hæc pluribus verbis Afronius.

2 De me scire] Quod autem ad filiam
meam, accusatori tuo collocatam, pertinet:
suscipe meam personam, ut putes te esse, qui
ego sum: tum intelligis, mihi ignoscendum
esse, nunc haesitant. Quia nec tu facile in-
veneris, quod dicas. Hæsit autem, quia ne-
que postum dicere probari a me novam affi-
nitatem, quae cum accusatore tuo contracta
sit, nec improbare debet, ne nullis omni-
bus prosequar eam rem, quam tu quoque
mihi prospere cupis evenire. Man.

3 Sed ita cecidisse] Scribendam censulo:
& ita cecidisse. Sic enim coheret oratio:
prospere & opore. Hæc adversativa particula
locum non habet. J. F. Gronovio.

4 Agerentur eo tempore] Quo tu cum illa
collisus es, ita in vicinis: quo facilius fore
spero, ut in medio & interprete redactis
in gratiam. Litm.

5 Cum aliqua felicitate] Ex spe, te &
Dolabellam reconciliandi. Corrad. Non hoc
solum Cicero dicit, sed laetus felicitatem
vult patere. Spero felix futurum hoc conju-
gium cum in aliis rebus, tum in hoc etiam
ut in gratiam relesas cum Dolabella. Grav.

6 Opponentur] Quis sit, ut ego alterius
amicus, alterius laetor, hoc tuo tempore im-
inter vos quasi interpretes. Corr.

7 Ex de re] De nuptiis. Manur.

8 Unum non vereor, ne tu parum] Una
res leviozem curam meam facit, quod non
dubito, quin seris intelligas, Tulliam esse
disponsatam Dolabellæ me absente & igno-
rante, cum ut id fieret repero commodo
genere. Terentius & amicis Romæ religis
penitissimè. J. F. Gronovius. Vetecum libro-
rum, quos ego vidi, consensus movet me,
ut de manu scripta lectione non dubitem,
quæ quælo straxi habet, nisi ea quod est in
vulgatis, una veritas. F. Ursin.

sta, quibus ego ita mandaram, ut, cum tam longe absuturus
essem, ad me ne referrent; agerent, quod probassent. In hoc
autem mihi illud occurrit: Quid tu igitur, si affuisses? Rem
probassent. De tempore, nihil te invito, nihil sine consilio
egissem tuo. Vides sudare me, jamdudum laborantem, quo-
modo ea tuear, quae mihi tuenda sunt, & te non offendam.
Leva me igitur hoc onere: nunquam enim mihi videor tra-
stasse causam difficiliorum. Sic habeto tamen: nisi jam tunc
omnia negotia cum summa tua dignitate diligentissime conse-
cissim, tamen nihil videbatur ad meum erga te pristinum
studium addi posse: tamen, hac mihi affinitate nuntiata, non
majore equidem studio, sed acrius, apertius, significantius di-
gnitatem tuam defendissem. Decedenti mihi, & jam imperio
annuo terminato, ante diem III. nonas Sextiles, cum ad
Sidam navi accederem; & mecum Q. Servilius esset, literæ
a meis sunt redditæ. Dixi statim Servilio, (etenim videba-
tur esse commorus) ut omnia a me majora expectaret. Quid
multa? Benevolentior tibi, quam fui, nihilo sum factus; di-
ligentior ad declarandam benevolentiam multo. Nam ut ve-
tus nostra similtas antea stimulabat me, ut caverem, ne cui
suspicionem fiste reconciliatæ gratiæ darem: sic affinitas no-
vam curam mihi affert cavendi, ne quid de summo meo er-
ga te amore detractum esse videatur. Vale.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. P. D.

XIII. QUASI divinarem, tali in officio fore mihi aliquan-
do expetendum studium tuum, sic, cum de tuis
rebus gestis agebatur, intersciebam honori tuo. Dicam tamen
vere; plus quam acceperas, reddidisti. Quis enim ad me non
perscripsit, te non solum auctoritate orationis, tententia tua,
quibus ego a tali viro contentus eram, sed etiam opera, consi-
lio, domum veniendo, conveniendis meis, nullum munus of-
ficii cuiquam reliquum fecisse? Hæc mihi ampliora multo
sunt,

ARG. Appio gratias agit, quod suos in
supplicatione deserenda adjuvasset: parata-
que illi officia pollicetur. De Dolabella re-

conciliationem non desperat: censuram obten-
tam esse sperat. Ann. U. C. 703.

sunt, quam illa ipsa propter quæ hæc laborantur. Insignia enim virtutis multi etiam sine virtute assecuti sunt; talium virorum tanta studia assequi sola virtus potest. Itaque mihi propono fructum amicitiae nostræ ipsam amicitiam, qua nihil est uberius, præsertim in iis studiis, quibus uterque nostrum devinctus est. Nam tibi me profiteor & in republica socium, de qua idem sentimus, & in quotidiana vita conjunctum cum iis artibus, studiisque, quæ colimus. Velim ita fortuna tulisset, quanti ego omnes tuos facio, uti tu meos facere posses: quod tamen ipsum, nescio qua permotus animi divinatione, non despero. Sed hoc nihil ad te: nostrum est onus. Illud velim sic habeas (quod intelliges) hac re novata additum potius aliquid ad meum erga te studium, cui nihil videbatur addi posse, quam quidquam esse detractum. Cum hæc scribebam, Censorem te jam esse sperabam. Eo brevis est hæc epistola, & ut adversus magistrum morum, modestior. Vale.

¹ Quam his artibus studiisque colimus] Sic. Mf. quos inlaxi. Et videtur multo elegantius. Quis enim nescit bonis artibus & studiis, vitam colere & ornari? *Græc.*
² Nihil ad te] Habet rationem Appii dignitatis, quia plaris facere adolescens Dolabella Appii amicitiam, viri in primis honorati, quam contra Appium Dolabellæ, debet hæc accedere sequitas: utrum enim decet

eum, qui injuriam intulit, an eum, qui accepit, de reconciliatione laborare? *Manutius.*

³ Nostrum est onus] Ego efficiam, ut reconciliationis initia a genero meo proficiantur. *Idem.*

⁴ Hac re novata] Quod mihi Dolabellam amicitia devinxerim. *Idem.*

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA

DIRECCIÓN GENERAL DE EPI-

EPI-

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER IV.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

I. AJUS Trebatius, familiaris meus, ad me scripsit, te ex se quæsisse quibus in locis essem: molesteque te ferre, quod me propter valetudinem tuam, cum ad urbem accessissem, non vidisses: & hoc tempore velle te mecum, si propius accessissem, de officio utriusque nostrum communicare. Utinam, Servi, salvis rebus (sic enim est dicendum) colloqui potuissemus inter nos: profecto aliquid opis occidenti reipublicæ tulissemus. Cognoram enim jam absens, te hæc mala multo ante providentem, defensores pacis, & in consulatu tuo, & post consulatum fuisse. Ego autem cum consilium tuum probarem, & idem ipse sentirem, nihil proficiebam. Sero enim & veneram; solus eram; rudis esse videbar in causa; incideram in hominum pugnandi cupidorum insanias. Nunc, quoniam nihil jam videmur opitulari posse reipublicæ; si quid est, in quo

ARGUMENTUM. Sulpicio, congressum percuti, responderet, suamque cum illius voluntate convenire demonstrat, & desperatum rem, statum dehorat. Scripsit est epistola cum Cæsar in Hispaniam regressus Pompeii legatos oppugnaret. Anno U. C. 704.

¹ Ad urbem] Ubi expectaret donec triumphus decrederetur. Vide lib. III. epist. 8. ubi de hac locutione dictum est.

² Defensores pacis] Nam, cum M. Marcello consul & provincias Gallias ante legitimum tempus, & privilegium Cæsari, quod ei populus concesserat, ut absens consulatum petere posset, eripere conaretur; Sulpicius collega restitit; quod iniquum pu-

tarer ea rescindi, quæ populus jussert; eamque fore civilis belli causam intelligeret. *Suetonius. Manutius.*

³ Post consulatum] Cum C. Marcello, M. Marcello fratre patre suo, consul eadem in Cæsarem tenerat, ut scripsit Suetonius. Is enim consulatum ex Marci fratris auctoritate gessit: ut legitur in epist. 9. cui successit L. Lentulus, & ipse Cæsaris causæ accerrimus adversarius. *Manut.*

⁴ Veneram] Ex provincia. Venit autem pridie non. Jan. L. Lentulo, C. Marcello Coss. Absuit igitur toto anno, quo C. Marcellus, Marci frater, cum L. Paulo consul fuit. *Man.*

®

sunt, quam illa ipsa propter quæ hæc laborantur. Insignia enim virtutis multi etiam sine virtute assecuti sunt; talium virorum tanta studia assequi sola virtus potest. Itaque mihi propono fructum amicitie nostræ ipsam amicitiam, qua nihil est uberius, præsertim in iis studiis, quibus uterque nostrum devinctus est. Nam tibi me profiteor & in republica socium, de qua idem sentimus, & in quotidiana vita conjunctum cum iis artibus, studiisque, quæ colimus. Velim ita fortuna tulisset, quanti ego omnes tuos facio, uti tu meos facere posses: quod tamen ipsum, nescio qua permotus animi divinatione, non despero. Sed hoc nihil ad te: nostrum est onus. Illud velim sic habeas (quod intelliges) hac re novata additum potius aliquid ad meum erga te studium, cui nihil videbatur addi posse, quam quidquam esse detractum. Cum hæc scribebam, Censorem te jam esse sperabam. Eo brevis est hæc epistola, & ut adversus magistrum morum, modestior. Vale.

¹ Quam his artibus studiisque colimus] Sic. Mf. quos inlpxi. Et videtur multo elegantius. Quis enim nescit bonis artibus & studiis, vitam colere & ornari? *Græv.*
² Nihil ad te] Habet rationem Appii dignitatis, quia plaris facere adolescens Dolabella Appii amicitiam, viri in primis honorati, quam contra Appius Dolabellæ, debet hæc accedere sequitas: utrum enim decet

eum, qui injuriam intulit, an eum, qui accepit, de reconciliatione laborare? *Mamertius.*

³ Nostrum est onus] Ego efficiam, ut reconciliationis initia a genero meo proficiantur. *Idem.*

⁴ Hac re novata] Quod mihi Dolabellam amicitia devinxerim. *Idem.*

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA

DIRECCIÓN GENERAL DE EPI-

EPI-

EPISTOLARUM AD FAMILIARES LIBER IV.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

I. AJUS Trebatius, familiaris meus, ad me scripsit, te ex se quæsisse quibus in locis essem: molesteque te ferre, quod me propter valetudinem tuam, cum ad urbem accessissem, non vidisses: & hoc tempore velle te mecum, si propius accessissem, de officio utriusque nostrum communicare. Utinam, Servi, salvis rebus (sic enim est dicendum) colloqui potuissemus inter nos: profecto aliquid opis occidenti reipublicæ tulissemus. Cognoram enim jam absens, te hæc mala multo ante providentem, defensores pacis, & in consulatu tuo, & post consulatum fuisse. Ego autem cum consilium tuum probarem, & idem ipse sentirem, nihil proficiebam. Sero enim & veneram; solus eram; rudis esse videbar in causa; incideram in hominum pugnandi cupidorum insanias. Nunc, quoniam nihil jam videmur opitulari posse reipublicæ; si quid est, in quo

ARGUMENTUM. Sulpicio, congressum percuti, responderet, suamque cum illius voluntate convenire demonstrat, & desperatum rem, statum dehorat. Scripsit est epistola cum Cæsar in Hispaniam regressus Pompeii legatos oppugnaret. Anno U. C. 704.

¹ Ad urbem] Ubi expectaret donec triumphus decrederetur. Vide lib. III. epist. 8. ubi de hac locutione dictum est.

² Defensores pacis] Nam, cum M. Marcello consul & provincias Gallias ante legitimum tempus, & privilegium Cæsari, quod ei populus concesserat, ut absens consulatum petere posset, eripere conaretur; Sulpicius collega restitit; quod iniquum pu-

tarer ea rescindi, quæ populus jufferat; eamque fore civilis belli causam intelligeret. *Suetonius. Mamertius.*

³ Post consulatum] Cum C. Marcello, M. Marcello fratre patre suo, consul eadem in Cæsarem tenavit, ut scripsit Suetonius. Is enim consulatum ex Marci fratris auctoritate gessit: ut legitur in epist. 9. cui successit L. Lentulus, & ipse Cæsaris cause accerrimus adversarius. *Mamur.*

⁴ Veneram] Ex provincia. Venit autem pridie non. Jan. L. Lentulo, C. Marcello Coss. Absuit igitur toto anno, quo C. Marcellus, Marci frater, cum L. Paulo consul fuit. *Meo.*

®

quo nobismetipsis consulere possimus, non ut aliquid ex pristino statu nostro retineamus, sed ut quam honestissime liceamus; nemo est omnium, quicum potius mihi, quam tecum, communicandum putem. Nec enim clarissimorum virorum, quorum similes esse debemus, exempla, neque doctissimorum, quos semper coluisti, præcepta te fugiunt. Atque ipse antea ad te scripsissem, te frustra in senatum, sive potius in conventum lenatorum esse venturum, ni veritus essem, ne⁵ ejus animum offenderem, qui a me, ⁶ ut te imitaret, petebat. Cui quidem ego, me⁷ cum rogaret ut adessem in senatu, eadem omnia, quæ a te⁸ de pace & ⁹ de Hispaniis dicta sunt, ostendi me esse dicturum. ¹⁰ Res videas quo modo se habeat: orbem terrarum, imperiis distributis, ardere bello: urbem sine legibus, sine judiciis, sine jure, sine fide, relictam direptioni & incendiis. Itaque mihi venire in mentem nihil potest non modo quid sperem, sed vix jam quid audeam optare. Sin autem tibi, homini prudentissimo, videtur utile esse nos colloqui, quamquam longius etiam cogitabam ab urbe discedere, cujus jam etiam nomen invitum audio, tamen ¹¹ propius accedam: Trebatioque mandavi, ut si quid tu eum velles ad me mittere, ne recusaret; idque ut facias velim; aut si quem tuorum fidelium voles, ad me mittas; ne aut tibi exire ex urbe necesse sit, aut mihi accedere. Ego tantum tibi tribuo, tantum mihi ¹² fortasse arrogo, ut exploratum habeam, quidquid nos communi sententia statuerimus, id omnes homines probaturos. Vale.

⁵ Ejus] Cesaris. *Manutius*.
⁶ Ut te imitaret] Ut irem in senatum.
 Id enim Caesar cupiebat. *Idem*.
⁷ Cum rogaret] Formis: quod ex ep. 17. & 18. lib. IX. ad Ate. intelligitur. *Idem*.
⁸ De pace] Ut ageretur de concordia Cesaris, & Pompeii. *Idem*.
⁹ De Hispaniis] Senatui non placere, Cesarem in Hispaniis contra Pompeii legatos proficisci. *Idem*.

¹⁰ Res videas] Vulgati plerique & *Rem* videt. *quo modo se habeat*. Anctipho.
¹¹ Tamen propius accedam] E. Campania & maritima ora, quæ me, ut voluit Pompeius, habet. *Interpres*. *Corrad.* Vide *Fam.* XVI. 11. & 13. *Ate.* VII. 11.
¹² Fortasse arrogo] Fortasse enim mihi assentor, cum mihi tantundem, quantum tibi, tribuo. *Arrogare dicimur nobis eo*, quæ nostra non sunt. *Manutius*.

M. T. C. SER. Sulpicio S. D.

II. ANTE diem III. Kal. Majas cum essem in Cumanis, accepi tuas literas: quibus lætis, cognovi non satis prudenter fecisse Philotimum: qui cum abs te mandata haberet, ut scribis, de omnibus rebus, ipse ad me non venisset, literas tuas misisset: quas intellexi breviores fuisse, quod eum perlaturum putasses. Sed tamen, postquam literas tuas legi, Postumia tua me convenit, & Servius noster. His placuit, ut tu in Cumanum venires: quod etiam mecum, ut ad te scriberem, egerunt. Quod meum consilium exquiris, id est tale, ut capere facilius ipse possum, quam alteri dare. Quid enim est, quod audeam suadere tibi, homini summa auctoritate, summaque prudentia? Si, quid rectissimum sit, querimus, perspicuum est. Si, quid maxime expedit; obsecrum. Sin ii sumus, qui profecto esse debemus, ut nihil arbitremur expedire, nisi quod rectum honestumque sit; non potest esse dubium, quid faciendum nobis sit. Quod existimas meam causam conjunctam esse cum tua, certe similis in utroque nostrum, cum optime sentiremus, error fuit. Nam omnia utriusque consilia ad concordiam spectaverunt: qua cum ipsi Casari nihil esset utilius, gratiam quoque nos inire ab eo, defendenda pace, arbitrabamur. Quantum nos fefellerit, & quem in locum res deducta sit, vides. Neque solum ea perspicis, quæ geruntur, quæque jam gesta sunt, sed etiam

Tom. VII.

O

iam

ARG. Querenti Sulpicio, quid faciendum sit, respondit cum laude eius, si recta sequenda; certam rationem esse, non item, si utilia, quia Cesaris causa firmior; honestior Pompeii. Longius ergo discedendum ab urbe, in qua que sunt, turpe sit probare, non probare periculosum. Sed quo eundem, difficultem esse deliberationem. Quæ de re si colloqui velis, quam primum rogat, adveniat. *Attus* U. C. 704.

¹ Philotimum] Libertum Terentii Ciceronis. *Epist.* 3. lib. VIII. *Manutius*.
² Postumia] Servii] Illa, uxor Servii Sulpicii: hic, ejusdem filius.

³ Quod] Ordo est, quod existis ut ad te scriberem necesse agerent. *Græv.*

⁴ Nihil esset utilius] Ut quidem Josef Cicerone putabat; cui quod honestum, id unum utile videbatur: Cesar autem nihil melius, quam regnare existimabat. *Manut.*

⁵ Nos fefellerit] Non Cesar, sed id quod arbitrabamur. Dicimus enim simpliciter intercedum, *Non me fallit*. Fefellerit autem in eo Ciceronem opinio, quod Cesar, cum ei nihil esset utilius concordia, rem tamen ad arma deducere maluerat. *Idem*.

⁶ Geruntur] A Casare in Hispania contra Pompeii legatos, pulso enim Italia Pompeio.

iam qui cursus rerum, qui exitus futurus sit. Ergo aut probare oportet ea, quae sunt: aut interesse, etiam si non probes: quorum altera mihi turpis, altera etiam periculosa ratio videtur. Restat, ut discedendum putem: in quo reliqua videtur esse deliberatio, quod consilium in discessu, quae loca sequamur. Omnino cum inferior res nunquam accidit, tum ne deliberatio quidem difficilior. Nihil enim constitui potest, quod non incurrat in magnam aliquam difficultatem. Tu, si videbitur, ita censeo facias: ut, si habes jam statutum, quid tibi agendum putes, in quo non sit conjunctum consilium tuum cum meo, superedeas hoc labore itineris. Sin autem est quod tecum communicare velis, ego te expectabo. Tu, quod tuo commodo fiat, quam primum velim venias, sicut intellexi & Servio & Postumiae placere. Vale.

pejo, ad urbem Caesari excurrit, inde in Hispaniam. Quo auctore tempore cum Sulpicio colloquens est. Cicero, bellum in Hispania gerebatur. Id cognoscitur ex epil. 11. 12. lib. X. ad Art. Manut.

7 Quorum altera] Sic in decem antiquis libris: in duobus, Quorum. Antiquitatem magis rehibet, Quorum & veteris, ne quis ob verbum, Altera, scribendum putaverit, Quorum locum.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

III. **V**EHEMENTER te esse sollicitum, & in communibus miseriis praecipuo quodam dolore angi, multi ad nos quotidie deferunt. Quod quanquam minime miror, & meum quodammodo agnosco: doleo tamen, te sapientia praeditum prope singulari, non tuis bonis delectari potius, quam alienis malis laborare. Me quidem, etsi nemini concedo, qui majorem ex pernicie & peste reipublicae molestiam traxerit, tamen multa jam consolantur, maximeque conscientia consiliorum meorum. Multo enim ante tanquam ex aliqua specula prospexi tempestatem futuram: neque id solum mea

ARG. Sulpicium, a Caesare Achajae post mortem Pharsalicam praefectum, consolatur, qui dolorem ex calamitate reip. ceperat. Scripta post Africanum bellum Caesaris, ante Hispaniensis. Anno U. C. 707.

2 Et meum quodammodo agnosco] Accipio

non masculino genere, ut intelligatur dolorem, quod vult Manutius: sed neutro, ut sit aliquid mei moris: Plaut. Trin. 11. 1. 2. 5. Nihil meum est, neque scire didici. Bocchi. 4. 2. 34. Tu tantum facito, ego quod dixi, haud mutabo. J. F. Gronov.

mea sponte, sed multo etiam magis monente & denuntiante te. Etsi enim abfui magnam partem consulatus tui, tamen & absens cognoscebam, quae esset tua in hoc pestifero bello cavendo & praedicendo sententia; & ipse affui primis temporibus tui consulatus, cum accuratissime monuisti senatum collectis omnibus bellis civilibus, ut & illa timerent, quae meminissent: & scirent, cum superiores, nullo tali exemplo antea in republica cognito, tam crudeles fuissent, quicunque postea rempublicam oppressisset armis, multo intolerabiliorem futurum. Nam quod exemplo fit, id etiam jure fieri putant: sed aliquid, atque adeo multa addant, & afferant de suo. Quare meminisse debes, eos, qui auctoritatem & consilium tuum non sunt secuti, sua sceleritia occidisse, cum tua prudentia salvi esse potuissent. Dices, Quid me ista res consolatur in tantis tenebris, & quasi parietinis reipublicae? Est omnino vix consolabilis dolor: tanta est omnium rerum amissio, & desperatio recuperandi. Sed tamen & Caesar ipse ita de te judicat, & omnes cives sic existimant, quasi lumen aliquod, extinctis ceteris, elucere sanctitatem, & prudentiam, & dignitatem tuam. Haec tibi ad levandas molestias magna esse debent. Quod autem a tuis abes, id eo levius ferendum est, quod eodem tempore a multis & magnis molestiis abes: quas ad te omnes perlicerem, nisi vererem, ne ea cognosceres absens, quae quia non vides, mihi videris meliore esse

O 2 con-

2 Et praedicendo] Praedicendo hic locum habere non posse, facile assentiaris, animum si recte advertas. Non verum, ne errem, si rescribam: praedicendo. Praedicere bellum eadem elegantia dicitur, qua praedicere amicitiam. Cicero nocte lib. 1. de Off. cap. 33. Amicitiae, quae minus delectat, & minus praehentur, magis docere consent sapienter sensum adferre, quam repente praedicere. Plinius, lib. IX. epil. 1. Cuius consulationis nec res ista deservat, & casus praestitit. Sulpio Cicero hoc verbo eadem potestate usus est. Heumannus, Paereg. Crit.

3 Consilium tuum] Ne Caesari ante concessum lege Trebonia tempus succederetur, & ut abfuit consulatum perire diceret. In quo dissentiebat M. Marcello collega. E-

pitome Liviana 108. Contentiones inter consules de successore C. Caesari mittendo, agente in sensu M. Marcello consule, ut Caesar ad partitionem consulatus veniret &c. Sueton. Plautus. Dio, alii. Manut.

4 Occidisse] Consulatus, Pompejum Magnum & L. Lentulum, Bibulum, Domitium Ahenobarbam & Scipionem Pompeii socium, praetorium, M. Catonem &c. qui bellum pacis praetulerant. Idem.

5 Parietinis] Parietinis, Parietum ruinae. Cic. ad republ. transitit, & Quasi, propositus, veritus ne paulo durior translatio videretur. Quod praecipit Crassus lib. 3. de Orat. Adhuc, inquit, translatio est propositio super verbo. Idem.

conditione, quam nos, qui videmus. Haecenus existimo nostram consolationem recte adhibitam esse, quoad certior ab homine amicissimo fieres iis de rebus, quibus levari possent molestiae tuae. Reliqua sunt in te ipso, neque mihi ignota, nec minima solatia, &, ut quidem ego sentio, multo maxima: quae ego ipse experiens quotidie, sic probo, ut ea mihi salutem afferre videantur. Te autem ab initio aetatis memoria teneo summe omnium doctrinarum studiosum fuisse, omniaque, quae a sapientissimis ad bene vivendum tradita essent, summo studio curaque didicisse; quae quidem vel optimis rebus, & usui & delectationi esse possent; his vero temporibus habemus aliud nihil, in quo acquiescamus. Nihil faciam insolenter, neque te tali vel scientia, vel natura praeditum hortabor, ut ad eas te referas artes, quibus a primis temporibus aetatis studium tuum dedisti: tantum dicam, quod te spero approbaturum, me, posteaquam illi arti, cui studueram, nihil esse loci, neque in curia, neque in foro viderem, omnem meam curam atque operam ad Philosophiam contulisse. Tuae scientiae excellenti ac singulari, non multo plus, quam nostrae, relictum est loci. Quare non equidem te moneo, sed mihi ita persuasi, te quoque in iisdem versari rebus, quae etiam si minus prodesse, animum tamen a sollicitudine abducerent. Servius quidem tuus in omnibus ingenuis artibus, in primisque in hac, in qua ego me scripsi acquiescere, ita versatur, ut excellat. A me vero sic diligitur, ut tibi uni concedam, praeterea nemini; mihique ab eo gratia refertur: in quo ille existimat, quod facile appareat, cum me colat & observet, tibi quoque in eo se facere gratissimum. Vale.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

IV. ACCIPIO excusationem tuam, qua usus es, cur scripsit ad me literas uno exemplo dedisses: sed accipio

ARG. Sulpicii excusatione accepta ex parte, ipsiusque elegantis scribendi laudata, probat illius consilia, quibus Achaiae administrationem non recusandam esse putavit. Nac-

prio ex ea parte, quatenus aut negligentia, aut improbitate eorum, qui epistolas accipiant, fieri scribis, ne ad nos perferantur. Illam partem excusationis, qua te scribis orationis paupertate (sic enim appellas) iisdem verbis epistolas sapius mittere, nec nosco, nec probo. Et ego ipse, quem tu per jocum (sic enim accipio) divitias orationis habere dicis, me non esse verborum admodum inopem agnosco: ^{et ipse dicitur} enim non necesse est: sed tamen idem (nec hoc ^{et ipse dicitur} facile cedo tuorum scriptorum ^{et ipse dicitur} subtilitati, & elegantiae;

Narrat de senatus in Marcelli restitutione officio, de Hadrii Serui filii, & aliis rebus. Anno U. C. 707.

1. *Litteras uno exemplo dedisses*] Iisdem verbis scriptas. Exemplum veteribus est quod nos copiam dicimus. Cic. in epistolis saepe dixit, *Ex literis cognosces, quarum exemplum ad te misi.* Gravus.

2. *Elaborata*] Dissimulare: quod Socrati usitatum, cum iis, quos refellere volebat, plus tribuere videretur. *Mentis.*

3. *Elaborata* &] Simulatio. Et enim ironia modo dissimulatio, ut proxime; verbo simulatio, ut hic. Dissimulatio enim vera: cum occurramus ea, quae sunt: simulatio falsa: cum ea fingimus esse, quae non sunt. Late igitur patet ironia: & est omnino, ut ait Aquila, cum aliud verbis significamus, aliud re sentimus. Addit Boda, gravitate pronuntiationis adjuvandam. Alioquin confiteri videbitur, quod negare contendit. *Id.*

4. *Subtilitati & elegantiae*] Subtilitas in sententiis, elegantia in verbis. Subtilitas autem a Dialectica maxime sumitur, quam Sulpicius egregie cognovit. Alibi Subtilitas non idem valet, sed venustas potius quaedam est orationis, & naturalis quasi color, nullo adhibito artis pigmento: qualis apud nos est Caesaris sermo, apud Graecos Lyfiae. Itaque lib. 3. de Orat. *subtilitatem quidem illi Cicero tribuit, acumen autem Hyperidi.* Et in Bruto illud: *Lyfias egregie subtilitatem scriptorem Lyfiam dici putem, sed ut parum, ut venustum, ut politum, ut plane Atticum.* Attica enim subtilitas ipsa per se laudatur, iis carens ornamentis, quae ab arte sumuntur. Qua laude Catonem Censorium afficit Cicero in eodem libro infra: *Qui in Graecis (inquit) antiquitate delectatur, an-*

que subtilitate; quam Atticam appellant, hanc in Catone non noverunt quidem. Hyperide voluit esse. & Lyfias: Laudo: sed cur voluit Catonem? Atticum igitur dicimus genus illud, in quo Lyfias excellit, (nam plura genera, ut ait Cicero, fuerunt) non ornatum, copiosum, illud, ut Demosthenis & Aeschini: non acutum, ut Hyperidi: sed exile, jejunum, sicum, positum tamen & venustum fuit: Ideo cum indicantur ea, quae erant illius orationes, tum ipse Cicero, si Lyfias orationes non haberemus, clarissime tamen ostenderet. Nam in eodem libro aliquanto post, *Atticum, ait, se Catonem videri dici orationem volebat. Inde est ista exillitas, quam ille de industria confuevit.* Et paulo post: *Si quis remanet, & fuerit acutus, & inopiam, dummodo sit polita, dum urbana, dum elegans, in Attico genere possit, hoc recte dicatur: sed quis sunt in Attico alia meliora, videt ut ignoret, & eruditus Atticorum.* Et vix, & videretur Atticorum. Et infra: *Si acutum, praeclarum, & idem fuerim, & solidum, & effusum genus orationis probaverit: nec ullo graviore veritate oratoris utatur; & hoc primum esse Atticorum voluit: recte laudant.* Est enim in arte tanta, tamque varia ratio huius minuta subtilitatis laus. Nam, quod non ita multo post dicitur: *Lyfias ipse est nihil posse?* id affertur ex Attici perfectione, nimum in Graecos ambitiosum, & a Cicero dissentientem, qui Catonem Lyfias comparaverat. Cicero autem ipse de Lyfias quid sentiat, declarat in Oratore his verbis: *Dicit igitur Attico venustissimum ille scriptor ac politissimus Lyfias, (quis enim id possit negare?) dum intelligamus hoc esse Atticum in Lyfias, non quod tenuis sit acque inornatus, sed quod nihil habet insolens aut ineptum.* Et

gantia. Consilium tuum, quo te usum scribis hoc³ Achai- cum negotium non recusavisse, cum semper probaviffem, tum multo magis probavi lectis tuis proximis literis. Omnes enim causas, quas commemoras, iustissimæ sunt, tuæque & auctoritate & prudentia dignissimæ. Quod⁶ aliter cecidisse rem existimas, atque opinatus sis, id tibi nullo modo assentior. Sed quia tanta perturbatio & confusio est rerum, ita percussa & prostrata scdissimo bello jacent omnia, ut is cuique locus ubi ipse sit, & sibi quisque, miserimus esse videatur: propterea & tui te consilii poenitet: & nos, qui domi sumus, tibi beati videmur: at contra nobis, non tu quidem vacuus molestiis, sed præ nobis beatus. Atque hoc ipso melior est tua, quam nostra conditio, quod tu, quid doleat, scribere audes: nos ne id quidem tuto possumus: nec id victoris vitio, quo nihil moderatius, sed ipsius victoriæ, quæ civilibus bellis semper est insolens. Uno te vicimus, quod de Marcello, ⁷ collegæ tui, salute paulo ante, quam tu, cognovimus: etiam, mehercule, quod, quemadmodum ea res ageretur, vidimus. Nam sic fac existimes: post has miseras, id est, postquam armis disceptari cœptum est de jure publico, nihil esse actum aliud cum dignitate. Nam & ipse Cæsar, aculeata acerbitate Marcelli, (sic enim appellabat) laudatque honorificentissime & æquitate tua, & prudentia, repente præter spem dixit, se senatui, roganti de Marcello, ne⁸ hominis qui-

Et paucis interjectis, *Qui Lyfiam*, inquit, sequuntur, *non illam quidem amplius atque grandem, subtiliorem & elegantem tamen.* Hinc agere causas *subtiliter*, pro simplici quodam & puro, & ad docendum, non ad promovendum, aut delectandum, apto dicendi genere in causa usi, dixit Cicero epist. 21. lib. IX. *Procurat* (inquit) *causas, & eas tenet æquius subtiliter.* Et in *Oratore* 2. *Tenuerunt, sicuti, omnia dicentes, & discutiunt, non ampliora facientes, subtili quadam & pressa oratione lituati.* Et infra: *Oratoris subtilitas intractabilis illa quidem videtur esse existimant, sed nihil est experienti minus.* Et legitur autem differre ab ornata, ostendit Cicero in epistola ad Cornelium Nepotem: *Quis (ait) sententiis aut sententiis, aut*

crebris? quis verbis aut orationis, aut elegantior? Manuit.

⁵ *Achaium*] Achajæ administranda curam, a Cæsare mandatam. *Idem.*

⁶ *Aliter*] Diversi sunt, cum ab urbe abesset, a molestiis etiam abstrahatur. *Idem.*

⁷ *Collegæ*] In consulari. *Idem.*

⁸ *Ne hominis quidem causa*] Ne ipsius quidem Marcelli casu, a quo graviter esset offensus. Quanquam (aiebat) in me fuerit acerbitas; tamen, ne hac quidem causa, senatui deprecanti ejus reditum negabo. Non tanti apud me erit Marcelli ipsius injuria, quanti senatus universi consensus & deprecatio. Lib. VI. epist. 6. *Marcellum, mihi maxime succubabat.* &c. *Idem.*

quidem causa negaturum. Fecerat autem hoc senatus, ut, cum a L. Pisone mentio esset facta de Marcello, & cum C. Marcellus se ad Cæsaris pedes abjecisset, cunctus confurgeret, & ad Cæsarem supplex accederet. ⁹ Noli quaerere: ita mihi pulcher hic dies visus est, ut speciem aliquam viderer videre quasi reviviscantis reipublicæ. Itaque cum omnes ante me rogati Cæsari gratias egissent, ¹⁰ præter Volcatium, (is enim, ¹¹ si eo loco esset, negavit se facturum fuisse) ego rogatus, mutavi meum consilium. Nam statueram, non mehercule inertia, sed desiderio pristinae dignitatis, in perpetuum tacere. Fregit hoc meum consilium & Cæsaris magnitudo animi, & senatus officium. Itaque pluribus verbis egi Cæsari gratias: meque ¹² metuo ne etiam in cæteris rebus honesto otio privarim: quod erat unum solatium in malis. Sed tamen; quoniam effugi ejus offensionem, qui fortasse arbitraretur, ¹³ me hanc rempublicam non putare, si perpetuo tacerem, modice hoc faciam, aut etiam ¹⁴ intra modum: ut & illius voluntati, & meis studiis serviam. Nam etsi a prima ætate me omnis ars & doctrina liberalis, & maxime Philosophia delectavit: tamen hoc studium quotidie ¹⁵ ingravescit, credo & ætatis maturitate ad prudentiam, & his temporum vitiiis, ut nulla res alia levare animum molestiis possit. A quo studio te abduci negotiis intelligo ex tuis literis: sed tamen a-

⁹ *Noli quaerere*] Cum res ejusmodi est, ut tam ne longa quidem oratione pro voluntate nostra satis exprimere videamur posse; contiguimus ad hoc loquendi genus, & ad illud, *Quid quaerit?* & similia quædam. *Idem.*

¹⁰ *Præter Volcatium*] L. Volcatium Tullium, qui cum M. Fulvio Lepido consul fuerat, triennio ante Ciceronem, *Man.*

¹¹ *Si eo loco esset*] Puto hoc dici: negavit se in patriam fuisse rediturum, si Marcellus fuisset; id est, si eadem, quæ Marcellus consilii, contra Cæsarem fecisset; & si cum Pompejo postea adversus eundem Cæsarem pugnasset, nec se, post victum Pompejum, vitiose crederet: quæ cum Marcellus fecisset, incertantia spectatur esse, nec factis honorificum, beneficium ejusdem in patriam redire. *Manutius.*

¹² *Metuo*] Metuo, ne, cum in senatu loqui cœperim, idem posthac sepe cogere facere, ut Cæsaris voluntati serviam. *Idem.*

¹³ *Me hanc rem. non putare*] Me hanc rem, quæ nunc est in illius manibus, non habere pro rep. me presentem statum adversari & abominari. *J. P. Gronovius.*

¹⁴ *Intra modum*] Hoc est, etiam minus, quam modus permittit. Tria momenta sic exprimitur, ut *intra modum*, vel *legem*, sit, minus, quam vult juberque, aut saltem concedit lex, aut modus: *ad modum*, vel *legem*, ipsum terminum modi sineque describat: *ultra modum*, excessum, transgressionemque indices. *Idem.*

¹⁵ *Ingravescit*] Hoc est, crescit & augetur: non, ut putant nonnulli, fit molestius. *Facioliæ.*

liquid jam noctes te adjuvabunt. Servius tuus, vel potius nos-
ter, summa me observantia colit: cujus ego cum omni pro-
bitate, summaque virtute, tum studiis, doctrinaque delector.
Is mecum saepe de tua mansione, aut decessione communicat.
Adhuc in hac sum sententia, nihil ut faciamus, nisi quod
maxime Caesar velle videatur. Res sunt ejusmodi, ut si Ro-
ma sis, nihil te, praeter tuos, delectare possit. De reliquis,
nihil melius ipso est. Cetera ejusmodi, ut, si alterutrum ne-
cesse sit, audire ea malis, quam videre. Hoc nostrum consi-
lium nobis minime jucundum est, qui te videre cupimus;
sed consulimus tibi. Vale.

SER. SULPICIUS M. T. CICERONI S. D.

V. **P**OSTEA quam mihi renuntiatum est de obitu Tulliae,
filiae tuae, sane quam pro eo, ac debui, graviter
molesteque tuli; communemque eam calamitatem exitimavi:
qui si istic affuissem, neque tibi defuissem, coramque meum
dolorem tibi declarassem. Etsi genus hoc consolationis mise-
rum atque acerbum est, propterea quia per quos ea confieri
debet, propinquos ac familiares, ipsi pari molestia afficiun-
tur; neque sine lacrymis multis id conari queunt: uti magis
ipsi videantur aliorum consolatione indigere, quam aliis pos-
se suum officium praestare: tamen quae in praesentia in men-
tem mihi venerunt, decrevi brevi ad te perscribere, non
quod ea te fugere existimem, sed quod forsitan, dolore impe-
ditus, minus ea perspicias. Quid est, quod tanto opere te
commoveat tuus dolor intestinus? Cogita quemadmodum ad-
huc fortuna nobiscum egerit: ea nobis erepta esse, quae ho-
minibus non minus quam liberi, cara esse debent, patriam,
honestatem, dignitatem, honores omnes. Hoc uno incom-
modo addito, quid ad dolorem adjungi potuit? aut qui non
in

ARG. Servius, Gratiae perfectus, audita cum Caesar in Hispania Pompeii liberos pro-
Tulliae Ciceronis filiae morte, moerentem-
patrem undique conquestivis argumentis con-
solatur, ut epistola haec perfecta & elabo-
ratæ consolationis exemplum sit. Scripta, no U. C. 708.

in illis rebus exercitatus animus callere jam debet, atque
omnia minoris aestimare? An illius vicem, credo, doles?
Quoties in eam cogitationem necesse est & tu veneris, &
nos saepe incidimus, hisce temporibus non pessime cum iis ef-
se actum, quibus sine dolore licitum est mortem cum vita
commutare? Quid autem fuit, quod illum hoc tempore ad
vivendum magnopere invitare posset? quae res? quae spes?
quod animi solatium? Ut cum aliquo adolescente primario
conjuncta aetatem ageret? Licitum est tibi (* credo) pro tua
dignitate ex hac juventute generum deligere, cujus fidei libe-
ros tuos te tuto committere putares. An ut ea liberos ex
sele^s pareret: quos cum florentes videret lataretur? qui rem
a parente traditam per se tenere possent? honores ordinatim
petituri essent in republica? in amicorum negotiis⁶ liberali-
tate sua uti? Quid horum fuit, quod non prius, quam da-
tum est, ademptum sit? At vero malum est liberos amitte-
re. Malum, nisi hoc pejus sit, hanc fuisse & perpeti.
Quae res mihi non mediocrem consolationem attulit, volo ti-
bi commemorare, si forte eadem res tibi minuere dolorem
possit. Ex Asia rediens, cum ab Aegina Megaram versus na-
vigarem, coepi regiones circumcirca prospicere. Post me erat
Aegina, ante Megara, dextra Piraeus, sinistra Corinthus: quae

Tom. VII.

P

1 *Callere*] Quasi callo ex consuetudine facto sic obdurate, ut novum dolorem jam non sentiat. Proprie Plautus in *Pseud.* *Plagit* *esse callent.* Manutius.

2 *An illius*] Nullum mihi dubium est, quin legendum sit, *An illius, credo, vicem doles.* Quoties &c. non vero, *An illius, credo, vicem doles?* ut pessime editum est. *Vopkens, Lest. Tullian. II. 2.*

3 *Cum aliquo adolescente primario conjuncta*] Divortium cum Tullia fecerat Dolabella antequam pareret. Quod cum ex hoc loco, tum ex epist. 18. lib. VI. in qua sunt haec: *Me Roma tenuit omnino Tullia mea parvi: sed cum ea, quemadmodum spero, factis firmis sit, teneo tamen, dum a Dolabella procuratoribus cuiusdam primam pensionem.* Scripsit tamen ad Dolabellam epist. 11. lib. IX. de filiz morte cum amoris in eum significatione non vulgari, (ob eam causam opinor) quod temporis causa,] Cesare domi-

nante, apud quem gratiosus erat Dolabella, simulandum fuit. Notanda Pediani indiligentia, qui Tulliolam scripsit apud virum suum P. Lentulum ex partu decessisse: cum neque Lentulus inter Cicerois generos quisquam fuerit; & illa, ut Sulpicii verba ostendunt, & ut ipso teste Cicero probavimus, post divortium perierit. *Man.*

4 *Credo*] Ironia: quasi credendum mihi me sit, ob ea quae sequuntur. *Idem.*

5 *Pareret*] Peneperat: sed infans obiit; de quo Cicero ad Att. X. 16. *Idem.*

6 *Liberalitate*] Quo nomine non largitio tantum, sed officium quodlibet, omnique benignitas indicatur. Quanquam ex *Liberalitate*, aliqui etiam alicuius facultate: ut ostendat Sulpicius, neminem amicum iam navare operam aut studium posse, cum libertas omnibus adempta sit. *Idem.*

7 *Hec*] Quae cum patitur, jucunda esse vita non potest. *Idem.*

oppida quodam tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata & diruta ante oculos jacent. Cœpi egomet mecum sic cogitare: Hem, nos homunculi indignamur, si quis nostrum interit, aut occisus est, quorum vita brevior esse debet, cum uno loco tot oppidum cadavera projecta jaceant? Visne tu te, Servi, cohibere, & meminisse hominem te esse natum? Crede mihi, cogitatione ea non mediocriter sum confirmatus. Hoc idem, si tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas. Modo, uno tempore, tot viri clarissimi interierunt: de imperio præterea tanta diminutio facta est: omnes provinciæ conquassatae sunt: in unius mulierculæ animula si jactura facta est, tanto opere commoveris? Quæ si hoc tempore non diem suum obiisset, paucis post annis tamen ei moriendum fuit: quoniam homo nata fuerat. Etiam ab hæc tu rebus animum ac cogitationem tuam avoca, atque ea potius reminiscere, quæ digna tua persona sunt: illam, quamdiu fuerit opus ei, vixisse; una cum republica fuisse; te patrem suum, præterem, consulem, augurem vidisse; adolescentibus primariis nuptam fuisse; omnibus bonis prope perfectam esse; cum republica occideret, vita excessisse. Quid est, quod tu, aut illa, cum fortuna hoc nomine queri possitis? Denique noli te oblivisci Ciceronem esse, & eum qui aliis consueveris præcipere & dare consilium: neque imitare malos medicos, qui in alienis morbis profitentur tenere se Medicinæ scientiam, ipsi se curare non possunt: sed potius, quæ aliis tute præcipere soles, ea tute tibi subijce, atque apud animum propone. Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuat ac molliat: hoc te expectare tempus, tibi turpe est, ac non ei rei sapientia tua te occurrere. Quod si quis etiam inferis sensus est; qui illius in te amor fuit, pietatque in omnes suos, hoc certe illa te facere non vult. Da hoc illi mortuæ, da

8 Adolescentibus primariis.] Tribus. Nupit enim primum C. Calpurnio Pisoni Frugi, ut est in epist. 2. lib. I. ad Attic. deinde Furio Craspedi, de quo epist. 7. lib. I. ad Lentulum, & epist. 4. lib. II. ad fratrem; quo mortuo, vel relicto, (nam neque de obitu ejus, neque de divortio constat)

P. Cornelio Dolabella collocata est. A Dolabella, ut diximus, dimissa perit ex parte. In quo noranda Plutarchi & Alconii indiligentia, qui duos tantum Ciceronis generos nominarunt, Pisonem & Lentulum: in Lentuli etiam nomine præcætes, nam inter Ciceronis generos Lentulus nemo fuit. Idem.

cæteris amicis ac familiaribus, qui tuo dolore moerent: da patriæ, ut, si qua in re opus sit, opera & consilio tuo: uti possit. Denique, quoniam in eam fortunam devenimus, ut etiam huic rei nobis servandum sit: noli committere, ut quisquam te putet non tam filiam, quam reipublicæ tempora & aliorum victoriam lugere. Plura me ad te de hac re scribere pudet, ne videar prudentiæ tuæ diffidere. Quare, si hoc unum proposuero, finem faciam scribendi. Vidimus aliquoties secundam pulcherrime te ferre fortunam, magnamque ex ea re te laudem apisci: fac aliquando intelligamus, adversam quoque te æque ferre posse, neque id majus, quam debeat, tibi onus videri, ne ex omnibus virtutibus hæc una tibi videatur deesse. Quod ad me attinet, cum te tranquillior animo esse cognoro, de iis rebus quæ hic geruntur, quemadmodumque se provincia habeat, certiorum faciam. Vale.

9 Apisci.] Sunt nonnulli in hac epistola, dice acceptum est: & Apisci, pro adipisci, aliquanto antiquiora, ut Conseri, est Vir- quam vocem sæpe & Lucretius, & Tacitus ulsunt. Vitar. gilius etiam ea voce usus est; & Oppidum, pro oppidorum, quod item ab antiquo co-

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

VI. EGO vero, Servi, vellem, ut scribis, in meo gravissimo casu affuisses. Quantum enim præsens me adjuvare poteris & consolando, & prope æque dolendo, facile ex eo intelligo, quod literis tuis lectis aliquantum acquievi. Nam & ea scripsisti, quæ levare luctum possent, & in me consolando non mediocrem ipse animi dolorem adhibuisti. Servius tamen tuus omnibus officiis, quæ illi temporis tribui poterunt, declaravit & quanti ipse me faceret, & quam suum talem erga me animum tibi gratum putaret fore: cujus officia jucundiora scilicet sæpe mihi fuerint, nunquam tamen gratiora. Me autem non oratio tua solum, & societas pene ægritudinis, sed etiam auctoritas consolatur. Turpe enim esse

P 2

exi-

ARG. Respondet consolanti Sulpicio, gratulationem ex reditu & consuetudine Sulpicii sui sub ejus officium fuisse, nec illi exiguo. facit. Ann. V. C. 798. doloris levamento: maximam tamen sibi le-

existimo, me non ita ferre calum meum, ut tu, tali sapientia præditus, ferendum putas. Sed opprimor interdum, & vix refilito dolori, quod ea me solatia deficiunt, quæ cæteris, quorum mihi exempla propono, simili in fortuna non defuerunt. Nam & Q. Maximus, qui filium consularem, clarum virum & magnis rebus gestis amisit; & L. Paulus, qui duo septem diebus; & vester Gallus, & M. Cato, qui summo ingenio, summa virtute filium perdidit, iis temporibus fuerunt, ut eorum luctum ipsorum dignitas consolaretur ea, quam ex republica consequerentur. Mihi autem, amissis ornamentis iis, quæ ipse commemoras, quæque eram maximis laboribus adeptus, unum manebat illud solatium, quod ereptum est. Non amicorum negotiis, non reipublicæ procuracione impediebantur cogitationes meæ: nihil in foro agere libebat: aspiciere curiam non poteram: existimabam, id quod erat, omnes me & industriæ meæ fructus, & fortuna perdidisse. Sed, cum cogitarem, hæc mihi tecum & cum quibusdam esse communia: & cum frangerem jam ipse me, cogereque illa ferre toleranter, habebam quo confugerem, ubi conquiescerem, cuius in sermone & suavitate omnes curas doloresque deponerem. Nunc autem hoc tam gravi vulnere etiam illa, quæ consanuisse videbantur, recrudescunt. Non enim, ut tum me a republica mœstum domus excipiebat, quæ levaret: sic nunc domus mœrens ad rempublicam confugere possum, ut in ejus bonis acquiescam: itaque & domo absum, & foro, quod nec eum dolorem, quem a republica capio, domus jam consolari potest, nec domesticum reipublica. Quo magis te expecto, teque videre quam primum cupio. Major mihi levatio afferri nulla potest, quam conjunctio consuetudinis, sermonumque nostrorum: quanquam sperabam tuum adventum (sic enim audiebam) appropinquare. Ego autem cum multis de causis

¹ Vester] Ex vestra gente Sulpicia. C. Sulpicius Gallus, qui cum M. Claudio Marcello Cos. fuit. *Corradus.*

² Consanuisse] Manutius legit, *consanuisse*. Metaphora est, inquit, ab iis morbis, quilibet vesicula non omnino tollantur, quod licet tamen ex consuetudine lectiores iteri vi-

dentur. Non enim sublata ea mala Cicero significat, sed animum suum diuturnitate tanquam occalluisse, ut aliquanto minus ea sentiret: nunc autem veterem sibi acerbitatem novo esse vulnere renovatam. Cæteriani codices Manutius laudent: sed Victorium sequimur.

te exopto quam primum videre, tum etiam ut ante commentemur inter nos, qua ratione nobis traducendum sit hoc tempus: quod est totum ad unius voluntatem accommodandum, & prudentis, & liberalis, & (ut perspexisse videor) nec a me alieni, & tibi amicissimi. Quod cum ita sit, magnæ est tamen deliberationis, quæ ratio sit in eunda nobis, non agendi aliquid, sed illius concessu & beneficio quiescendi. Vale.

3 Unius] *Castis Corrad.*

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

VII. **E**TSI eo te adhuc consilio usum intelligo, ut id reprehendere non audeam, non quin ab eo ipse defentiam, sed quod ea te sapientia esse iudicem, ut meum consilium non anteponam tuo: tamen & amicitia nostræ vestustas, & tua summa erga me benevolentia, quæ mihi jam a pueritia tua cognita est, me hortata est, ut ea scriberem ad te, quæ & salutis tuæ conducere arbitrarer, & non aliena esse ducerem a dignitate. Ego eum te esse, qui horum malorum initia multo ante videris, consulatum magnificentissime atque optime gesseris, præclare memini: sed idem etiam illa vidi, neque te consilium civilis belli ita gerendi, neque copias Cn. Pompeji, nec genus exercitus probare, semperque summe diffidere. Qua in sententia me quoque fuisse, memoria tenere te arbitrator. Itaque neque tu multum interfuisti rebus gerendis: & ego id semper egi, ne interessem. Non enim iis rebus pugnabamus, quibus valere poteramus, consilio, auctoritate, causa, quæ erant in nobis superiora: sed lacertis & viri-

ARG. Laudato consilio, & prudentia Marcelli, qui abesse a patria perpetuo volebat, funderi nihilominus, ut revertatur, quia id facile imperare a Cæsare possit, nec tutius alibi, nec melius vivat, quam in patria & apud suos. *Anno U. C. 707.*

¹ Ita gerendi] Quod urbem Pompejus primum, deinde Italiam, sulto consilio deseruit. Hoc in epist. ad Att. sæpe accusat Cicero, atque etiam epist. 11. lib. XVI. ad Tironem. *Manutius.*

² Copias] Militum numerum: quem cum ante Cæsaris adventum, maximum promississet, Cæsaris adventu nunciato, paratum exercitum non habuit: ex quo Favonii vox illa, *Nunc, Pompei, terram pede percussisset*, illico futurorum, ut adessent ingentes pedum, æquumque copiarum. Quod postea non præstitit. *Idem.*

³ Genus exercitus] Ex tironibus magna ex parte collectum. *Idem.*

viribus, quibus pares non eramus. Victi sumus igitur: aut si vinci dignitas non potest, fracti certe & abjecti. In quod tuum consilium nemo potest non maxime laudare, quod cum spe vincendi simul abjecisti certandi etiam cupiditatem: ostendisti que, sapientem & bonum civem initia belli civilis invitum suscipere, extrema libenter non persequi. Qui non idem consilium, quod tu, secuti sunt, eos videri in duo genera esse distractos. Aut enim renovare bellum conati sunt, ii qui se in Africam contulerunt: aut, quemadmodum nos, victori sese crediderunt. Medium quoddam tuum consilium fuit, qui hoc fortasse humilis animi daceres; illud pertinacis. Fa-teor, a plerisque, vel dicam ab omnibus, sapiens tuum consilium; a multis, etiam magni ac fortis animi iudicatum. Sed habet ista ratio, ut mihi quidem videtur, quandam modum: præsertim cum tibi nihil deesse arbitrer ad tuas fortunas omnes obtinendas, præter voluntatem. Sic enim intellexi, nihil aliud esse, quod dubitationem afferret ei, penes quem est potestas, nisi quod vereretur, ne tu illud beneficium omnino non putares. De quo quid sentiam, nihil attinet dicere: cum appareat ipse quid fecerim. Sed tamen si jam ita constiturisses, ut abesse perpetuo mallets, quam ea, quæ nolle, videre: tamen id cogitare deberes, ubicunque esses, te fore in eius ipsius, quem fugeres, potestate: qui si facile passurus esset, te carentem patria & fortunis tuis, quiete & libere vivere: cogitandum tibi tamen esset, Romæ & domi tuæ, cuiusmodi res esset, an Mitylenis aut Rhodi mallets vivere. Sed cum ita late pateat ejus potestas, quem veremur, ut terrarum orbem complexa sit: nonne mavis sine periculo domi tuæ esse, quam cum periculo alienæ? Equidem, etiam si oppetenda mors esset, domi atque in patria malletm, quam

4 In Africam] Ad Johann regem, qui, Corione Cesarianarum partium duce interfecto, equitum firmissimam, & elephantos plurimos habebat. Ideo hostilitiam coram qui ad bellarum auxilium confugerant, carpit Cic. epist. 6. lib. IX. Idem.

5 Cuiusmodi res esset] Qualiscunque status esset Reip. Ceteros autem Ciceronem scilicet fecit: cuiusmodi res esset. Ut pro Sex. Rosc.

34. Verere enim cuiusmodi es, T. Rosc., ut ita bene videtur voluisse servare, ut tibi omnino non pepererim. Sic advocat Priscian. l. 13. lib. III. de Finib. q. bis tamen omnibus eos antepono, cuiusmodi sunt, qui summum bonum in animo atque in virtute possident. Nam in membris cuiusmodi. Vulgo cuiusmodi. J. F. Gron.

in externis atque alienis locis. Hoc idem omnes qui te diligunt, sentiunt: quorum est magna, pro tuis maximis clarissimisque virtutibus, multitudo. Habemus etiam rationem rei familiaris tuæ, quam dissipari nolumus. Nam etsi nullam potest accipere injuriam, quæ futura perpetua sit: propterea quod neque is, qui tenet rempublicam, patietur, neque ipsa publica: tamen impetum prædonum in tuas fortunas fieri nolo. Hi autem qui essent, auderem scribere, nisi te intelligere considerem. Hic te unius sollicitudines, unius etiam multæ & assiduæ lacrymæ C. Marcelli, fratris optimi, deprecantur: nos cura, & dolore proximi fumus: precibus tardiores, quod jus adeundi, cum ipsi deprecatione egerimus, non habemus. Gratia tantum possumus, quantum victi. Sed tamen consilio, studio, Marcello non defumus. A tuis reliquis non adhibemur: ad omnia parati sumus. Vale.

6 Deprecantur] Tuam salutem a Cesare precibus petunt. Deprecantur, vel cum expectamus aliquid, vel cum recusamus. Prior significatio patet hic, & in oratione pro Marcello: Cum, inquit, M. Marcellum, deprecantibus vobis, conservavit. Et ad Cornificium epist. 24. lib. XII. Senatus legavit non ad pacem deprecandum, sed ad bellum demum-

ciandum miserat, nisi legatorum nuncio parvisset. Alterius exemplum significationis vobis illud pro Balbo, cum supplicare multa, recitabimus: Quiddam de communis malivolentia civitatis nostræ, deprecanda videtur. Manutius.

7 Non adhibemur] Nisi a fratre, ad consilium de tuo reditu capiendum. Idem.

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

VIII. NEQUE monere te audeo præstanti prudentia virum; nec confirmare, maximi animi hominem, unumque fortissimum; consolari vero nullo modo. Nam si ea, quæ acciderunt, ita fers, ut audio; gratulari magis virtuti debeo, quam consolari dolore tuo. Sin te tanta mala republica frangunt, non ita abundo ingenio, ut te consolari, cum ipse me non possim. Reliquum est igitur, ut tibi me in omni re eum præbeam, præstantemque, ut ad omnia, quæ

ARG. Laudata Marcelli prudentia, pollicetur officia sua, & ut domum, quicumque status reip. sit, revertatur, iterum admonet. Anno U. C. 707.

1 Unumque fortissimum] Sic lib. XV. e-

piet. 26. quæcumque quicumque loquor? cum uno fortissimo viro. Philip. 11. 3. Tanquam mihi cum M. Crasso concensio esset, non cum uno gladiatore nequissimo. J. F. Gronov.

quæ tui velint, ita adim præsto, ut me non solum omnia debere tua causa, quæ possum, sed ea quoque, quæ non possum, ² putent. Illud tamen vel tu me monuisse, vel censuisse puta, vel propter benevolentiam tacere non potuisse: ut quod ego facio, tu quoque animum inducas: si sit aliqua republica, in ea te esse oportere, iudicio hominum reque principem, necessitate cedentem temporibus: sin autem nulla sit, hunc tamen aptissimum esse etiam ad exulandum locum. Si enim libertatem sequimur; qui locus hoc dominatu vacat? sin qualemcunque locum; quæ est domestica fede jucundior? Sed mihi crede, etiam is qui omnia tenet, favet ingenii: nobilitatem vero & dignitates hominum, quantum ei res & ipsius causa concedit, amplectitur. Sed plura, quam statueram. Redeo ergo ad unum illud, me tuum esse; fore cum tuis, ³ si modo erunt tui: sin minus, me certe in omnibus rebus satis nostræ conjunctioni amorique facturum. Vale.

² Putent] Pro parent, quod habent vulgati, leges, etiam putent. Corrad.

³ Si modo erunt tui] Quis non intelligit, carum suis Marcellum non fuisse? licet in obscuro causa sit. Ideo in epistola superiore: *A suis rebus non adhibetur*. Idque Marcellus ipse in suis literis significavit, in eo

loco: *In summa paucitate amicorum, propinquorum, ac necessariorum, qui vere mea salutem foverent, te cupidissimum mei, singularique benevolentiam mihi præstitisse cognovi*. Manut. Marcelli epistolam a Manutio laudatam hoc libro habes, num. 11.

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

IX. **E**TSI perpaucis ante diebus dederam Q. Mucio literas ad te pluribus verbis scriptas, quibus declaraveram, quo te animo conferem esse oportere, & quid tibi faciendum arbitrarer: tamen cum Theophilus, libertus tuus, proficisceretur, cuius ego fidem erga te benevolentiamque peripexeram, sine meis literis eum ad te venire nolui. Iisdem igitur de rebus etiam atque etiam hortor, quibus superioribus literis hortatus sum, ut in ea republica, quæcunque est, quam primum velis esse. Multa videbis fortasse, quæ nolis; non plura tamen, quam audis quotidie. Non est porro tuum uno

ARG. Rediim in patriam Marcello fuerat, refutatis singulis, quæ dissuadere videban-

tur, præsertim quod nec aliter futurum fuisset, si vicissent Pompejani. *Anno U. C. 707,*

sensu solum oculorum moveri: cum idem illud auribus percipias, ¹ quod etiam majus videri solet, minus laborare. At tibi ipsi dicendum erit aliquid, quod non sentias; aut faciendum, quod non probes. Primum temporibus cedere, id est, necessitati parere, semper sapientis est habitum. Deinde non habet, ² ut nunc quidem est, id vitii res. Dicere fortasse quæ sentias, non licet: tacere plane licet. Omnia enim delata ad unum sunt. Is utitur consilio, ne suorum quidem, sed suo. Quod non multo secus fieret, si is republicam teneret, quem secuti sumus. An, qui in bello, cum omnium nostrum conjunctum esset periculum suo, certorum hominum minime prudentium consilio uteretur, cum magis ³ communem consensum in victoria futurum fuisse, quam incertis rebus fuisset? & qui nec te consule tuum sapientissimum consilium secutus esset, nec fratre tuo consulatum ex auctoritate tua gerente, vobis auctoribus uti voluerit, nunc omnia tenentem, nostras sententias desideraturum censet fuisse? Omnia sunt misera in bellis civilibus: quæ majores nostri, ne semel quidem; nostra ætas sæpe jam sensit. Sed miseris nihil, quam ipsa victoria: quæ etiam si ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociore, impotentioreque reddit: ut etiam si natura tales non sint, necessitate esse cogantur. Multa enim victori, eorum arbitrio per quos vicit, etiam invito facienda sunt. An tu non videbas mecum simul, quam illa crudelis esset futura victoria? igitur tunc quoque patria careres, ne, quæ nolles, videres? Non,

Tom. VII.

Q

in-

¹ Quod etiam majus] Contra in epist. 13. *Nec audio solam, quæd ipsum esse miseram, sed etiam id ipsum video, quo nihil est acer-*

bia, cerum fortunas dispari. Et ad Torquatum, epist. 1. lib. VI. *Quis augere dolorem, nec scortere a miseris cogitationem sinuat*. Est enim hoc in oratoris artificio, ut eandem res temporis causa modo oppugnet, modo defendat. Propterea in illis ad Nigidium ac Torquatum epistolis pro auribus contra oculos; in hac ad Marcellum, quem redire in urbem cupiebat, pro oculis contra aures argumentatur. Manut.

² Ut nunc quidem est] Præsentem rei statum hoc loquens genere veteres ostendebant: quasi dicerent, quid futurum sit, af-

firmare non licet: sed, ut nunc quidem est, res ita se habet. *Idem*.

³ Communem] Communiter Latini dicuntur comes, aliter civiter, qui nihil singulare ac præcipuum sibi tribuunt pro aliis, qui non supra alios cives se extollunt, qui sunt populares, modèlli, patientes, juris legumque communium, qui non suo in omnibus utuntur consilio, sed & aliorum civium, hominumve. C. Nep. Att. 3. *Hic socer sic se gerat, ut communis iustitiam, per principibus videatur*. Terent. *Quæquidam animo tam communis esse aut levi putat*? Sueton. Claud. 21. *Nec ullis spectaculis communiar, &c. Grævius*.

inquires: ego enim ipse tenerem opes, & dignitatem meam. At erat tuae virtutis, in minimis tuas res ponere, de republica vehementius laborare. Deinde, qui finis istius consilii est? nam adhuc & factum tuum probatur, &, ut in tali re, etiam fortuna laudatur: factum, quod & initium belli necessario secutus sis, & extrema sapienter persequi noleris: fortuna, quod⁴ honesto otio teneris & statum, & famam dignitatis tuae. Nunc vero nec locus tibi ullus dulcior esse debet patria: nec eam diligere minus debes, quod deformior est, sed misereri potius, nec eam multis claris viris orbatam, privare etiam aspectu tuo. Denique, si fuit magni animi non esse supplicem victori: vide, ne superbi sit, alpernari ejusdem liberalitatem: &, si sapientis est carere patria, duri non desiderare: &, si re publica non possis frui, stultum est nolle privata. Caput est illud, ut, si ista vita tibi commodior esse videatur, cogitandum tamen sit, ne tutior non sit. Magna⁵ gladium est licentia: sed in externis locis minor etiam ad facinus verecundia. Mihi salus tua tantae curae est, ut Marcello fratri tuo aut par, aut certe proximus sim. Tuum est consulere temporibus, & incolunitati, & vitæ, & fortunis tuis. Vale.

⁴ *Honesto otio*] Mitylenis, usurpatione & renovatione doctrinae. *Corradus.*

⁵ *Gladium licentia*] Videtur aliquid Cicero divinale. *Infra, epist. 12. Cellar.*

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

X. **E**TSI nihil erat novi, quod ad te scriberem, magisque literas tuas jam expectare incipiebam, vel te potius ipsum: tamen cum Theophilus proficisceretur, non potui nihil ei literarum dare. Cura igitur, ut quam primum venias. Venies enim, mihi crede, expectatus, neque solum nobis, id est, tuis, sed prorsus omnibus. Venit enim mihi in mentem, subvereri interdum, ne te desisset tarda decessio. Quod si nullum haberes sensum nisi oculorum, prorsus tibi ignoscere,

ARG. Hortatur Marcello, ut reditum id ad rem ejus familiarem valde pertinet. maturat, jam a Cesare impetratum, cum *Anno U. C. 708.*

rem, si quoddam nolles videre; sed cum leviora non multo essent quæ audirentur, quam quæ viderentur; suscipiarer autem multum interesse rei familiaris tuæ, te quam primum venire; idque¹ in omnes partes valeret; putavi ea de re te esse admonendum. Sed quoniam, quod mihi placeret, ostendi; reliqua tu pro tua prudentia considerabis. Me tamen velim,² quod ad tempus te expectemus, certiores facias. Vale.

¹ *In omnes partes*] Ad omnia. Ut epistola lib. XIII. *Hoc nullans ad portum valet scilicet* lib. XI. ad Att. *Brundisii jacere, in* cer. *Manut.*
² *Quod ad tempus*] Non quousque, sed quousque. *Quo plant tempore.* Sic epist. 5. lib. IX. *Ad nos, pro nonis.* Idem.

M. MARCELLUS M. CICERONI S. D.

XI. **P**LURIMUM valuisse apud me tuam semper auctoritatem, cum in omni re, tum in hoc maxime negotio potes existimare. Cum mihi C. Marcellus, frater amantissimus mei, non solum consilium daret, sed precibus quoque me¹ obsecraret: non prius mihi persuadere potuit, quam tuus est effectum literis, ut uterer vestro potissimum consilio. Res quemadmodum sit acta, vestrae literæ mihi declarant. Gratulatio tua etsi est mihi probatissima, quod ab optimo sit animo; tamen hoc mihi multo jucundius est, & gratius, quod in summa paucitate amicorum, propinquorum, ac necessariorum, qui vere meæ salutis faverent, te cupidissimum mei, singularemque mihi benevolentiam præstitisse cognovi. Reliqua sunt ejusmodi, quibus ego, quoniam hæc erant tempora, facile & æquo animo carebam. Hoc vero ejusmodi esse statuo, ut sine talium virorum & amicorum benevolentia, neque in adversa, neque in secunda fortuna quisquam vivere possit. Itaque in hoc ego mihi gratulor. Tu vero ut intelligas, homini amicissimo te tribuisse officium, re tibi prætabo. Vale.

Q 2

SER.

ARG. Marcellus significat, se plus Ciceronis, quam fratris, hortatu commotum in causa restitisse. Isteas etiam, restitutionis nuncias, & gratulationem, & ami-

corum benevolentiam, maxime Ciceronis, sibi admodum placere, & gratam semper fore. *Anno U. C. 707.*
¹ *Obsecraret*] N. Scellii codex, *obsecraret.*

SER. SULPICIUS M. CICERONI S. D.

XII. **E**TSI scio non jucundissimum nuntium me vobis allaturum; tamen quoniam casus & natura in nobis dominatur, visum est faciendum, quoquo modo res se haberet, vos certiores ut facerem. A. d. x. Kal. Jun. cum ab Epidauro Piræum navi advectus essem, ibi Marcellum, collegam nostrum, conveni; eumque diem ibi consumpsi, ut cum eo essem. Postero die cum ab eo digressus essem, eo consilio ut ab Athenis in Bœotiam irem, reliquamque jurisdictionem absolverem, ille, uti aiebat, supra Maleas in Italiam versus navigaturus erat. Postridie ejus diei, cum ab Athenis proficisci in animo haberem, circiter hora decima noctis P. Postumius, familiaris ejus, ad me venit, & mihi nuntiavit, M. Marcellum, collegam nostrum, post cœnæ tempus, a P. Magio Chilone, familiari ejus, pugione percussum esse, & duo vulnera accepisse, unum in stomacho, alterum in capite secundum aurem: sperare tamen eum vivere posse. Magium se ipsum interfecisse: postea se a Marcello ad me missum esse, qui hæc nuntiaret, & rogaret uti cogere medicos. Coegi, & e vestigio eo sum profectus prima luce. Cum non longe a Piræo abessem, puer Acidini obviam mihi venit cum

ARG. M. Marcelli eadem, perfecto narrationis exemplo ita nuntiat, ut antecedentia, media, consequentia ordinatim exponat. *Ann. U. C. 708.*

1. *Supra Maleas*] Veteres libri omnes, *Majas*; non *Maleas*, quod omnino mendosum est. *Maleam* autem Virgilius, Livius, omnes denique nominant: *Maleas* vero unus, quod sciam; Plinius junior in epist. ad Trajanum lib. 10. Græcis verbis, *ἄνω, Μυρσίνος*. Quod si legatur hic *supra Maleas*, interpretamur, superato Malearum promontorio, Laconicæ provinciæ, navigantibus valde periculoso. *Manus*. Hæc erat conjectura Victorii, quam receperunt omnes fere editiones, & id quidem merito. Nihil enim est certius & liquidius, si quis Plutarchi (in *Arato*) Plinique loca consideret, quæ in attulit. Videtur autem locutus fuisse tria

Græcis Latinisque, qui significabant cursum ex Asia & Græcia in Italiam per *Maleam*, sive ad *Maleam* appellerent naves, sive illic confederent ex Græcia in Italiam profecturi, sive ita navigationem indituerant ut illud promontorium præterveherentur non longe. *Grævi*.

2. *Seipsum interfecisse*] Quod eum commisi facinoris penitenter. Causam necis Cicero ignorat epist. 10. lib. XIII. ad Attic. Valerius hanc ponit lib. 9. cap. XI. quod cum esset Marcello Magius verere conjunctus amicitia, eique in Pompejana militia comes fuisset; indignaretur aliquos sibi amicorum ab eo præferri. *Manus*.

3. *Puer*] *Servus, Acidini*: Maniliorum cognomen fuit *Acidinus*. Constat ex lib. 2. de *Orat.* & lapidibus Capitulinis, *Idem*.

cum 4 codicillis, in quibus erat scriptum, paulo ante lucem Marcellum diem suum obisse. Ita vir clarissimus ab homine deterrimo acerbissima morte est affectus: & cui inimici propter dignitatem pepercerant, inventus est amicus, qui ei mortem afferret. Ego tamen ad tabernaculum ejus perrexi. Inveni duos libertos, & pauculos servos. Reliquos aiebant profugisse, metu perterritos, quod 5 dominus eorum ante tabernaculum interfectus esset. Coactus sum in eadem illa lectica, qua ipse delatus eram, meique lecticariis in urbem cum referre: ibique pro ea copia, quæ Athenis erat, funus ei satis amplum faciendum curavi. Ab Atheniensibus locum sepulturæ intra urbem ut darent, impetrare non potui, quod 6 religione se impediri dicerent: neque tamen id antea cuiquam concesserant. Quod proximum fuit, uti in quo vellemus eum gymnasio sepeliremus, nobis permisit. Nos in nobilissimo orbis terrarum gymnasio Academia, locum delegimus, ibique eum combussimus: posteaque curavimus, ut iidem Athenienses in eodem loco monumentum ei marmoreum faciendum locarent. Ita, quæ nostra officia fuerunt, 7 pro collegio & propinquitate, & vivo & mortuo omnia ei præstitimus. Vale. D. pr. Kal. Jun. Athenis.

4. *Codicillis*] Codicilli, tabellæ ceratæ erant, in quibus stylo pangebatur: a *Codice*, id est, arboris libro; nominari. De codicillis Plinius, lib. XIII. cap. 13. & XXXIII. 1. *Idem*.

5. *Dominus eorum*] Servis enim capitale erat, qui dominum non defendissent, ut ex

Ulpiani verbis, Syllanum S. C. interpretantibus, cognoscitur. *Idem*.

6. *Religione se impediri*] Nam lex XII. tabularum, de Solonis legibus translata ita habet, *In urbe ne sepelito, neve orio*. *Coar.*

7. *Pro collegio*] Consulatus. *Idem*.

M. T. C. P. NIGIDIO FIGULO S. D.

XIII. **Q**UERENTI mihi jamdiu quid ad te potissimum scriberem, non modo certa res nulla, sed ne genus

ARG. Exultantem Nigidium consolatur, quantum potest qui in eadem causa fuit. Spem tamen futuri relictus ex certis signis facit; conditionis præstare non potest. Ideoque utramque fortunam ex æquo fe-

rendam hortatur. *Ann. U. C. 707.*
1. *Nigidio Figulo*] De *Nigidio* ipso, quæ legendæ animadvertimus, hæc sunt. Scriptis libris de Animalibus, ut ostendit lib. III. Macrobius; & Plinius bis lib. XXIX. cap. 4. &

nus quidem literarum usitatum veniebat in mentem. Unam enim partem, & consuetudinem earum epistolarum, quibus secundis rebus uti solebamus, tempus eripuerat: perfecteratque fortuna, ne quid tale scribere possem, aut omnino cogitare. Relinquebatur triste quoddam, & miserum, & his temporibus consentaneum genus literarum. Id quoque deficiebat me: in quo² debebat esse aut promissio auxilii alicujus, aut consolatio doloris tui. Quod pollicerer, non erat. Ipse enim³ pari fortuna abjectus, aliorum opibus⁴ casus meos sustentabam; sapiusque mihi veniebat in mentem queri, quod ita viverem, quam gaudere, quod viverem. Quanquam enim nulla me ipsum privatam pepulit insignis injuria: nec mihi quidquam tali tempore in mentem venit optare, quod non ultra mihi Cæsar detulerit; tamen nihilominus eis conficior curis, ut hoc ipsum quod maneam in vita, peccare me existimem. Careo enim cum familiarissimis multis, quos aut⁵ mors eripuit nobis, aut distraxit⁶ fuga: tum omnibus amicis, quorum bene-

volentiam nobis conciliarat per me quondam,⁷ te socio, defensa respública, verforque in eorum naufragiis & bonorum direptionibus: nec audio solum, quod ipsum esset miserum, sed etiam video, quo nihil est acerbius, eorum fortunas dissipari, quibus nos olim adjutoribus⁸ illud incendium extinximus: & in qua urbe modo gratia, auctoritate, gloria floruimus, in ea nunc iis quidem omnibus caremus. Obtinemus ipsius Cæsaris summam erga nos humanitatem: sed ea plus non potest, quam vis & mutatio omnium rerum atque temporum. Itaque orbis iis rebus omnibus, quibus & natura me, & voluntas, & consuetudo assuescebat, cum cæteris, ut quidem video, tum mihi ipse displiceo. Natus enim ad agendum semper aliquid dignum viro, nunc non modo agendi rationem nullam habeo, sed ne cogitandi quidem: & qui antea aut obscuris hominibus, aut etiam fontibus opulari poteram, nunc P. Nigidio, uni omnium doctissimo & sanctissimo, & maxima quondam gratia, & mihi certe amicissimo, ne benigne quidem polliceri possum. Ergo hoc ereptum est literarum genus. Reliquum est, ut consoletur, & asseram rationes, quibus te a molestiis coner abducere. At ea quidem facultas vel tui, vel alterius consolandi, in te summa est, si unquam in ullo fuit. Itaque eam partem, quæ ab exquisita quadam ratione & doctrina proficiscitur, non attingam, tibi totam relinquam. Quid sit forti & sapienti homine dignum, quid gravitas, quid altitudo animi, quid acta tua vita, quid studia, quid artes, quibus a pueritia floruisti, a te flagitent, tu videbis. Ego quod intelligere & sentire possum, quia sum Romæ, & quia curo attendoque, id tibi affirmo, te in istis molestiis, in quibus es hoc tempore, non diutius futurum: in iis autem, in quibus etiam nos sumus, fortasse semper fore. Videor mihi perspicere primum ipsum animum, qui plurimum potest, propensum ad salutem tuam. Non scribo hoc temere. Quo minus familiaris sum, hoc sum ad investigandum

4. & 6. ejus utitur testimonio: librum de Exis, ut in Gellio lib. XVI. cap. 6. legitur: commentarios Grammaticos, ut idem Gellius lib. XIX. cap. 14. & Nonius prodidit. Interpretatus est comedias Terentii, teste Douato. Videtur etiam scripsisse de Deis, quantum ex Aristobolo licet conicere: qui ejus testimonia in mentione Matræ Deorum, Neptuni, Apollinis & Jovis utitur lib. III. Hæc de scriptis & doctrina libi Jungam. Gellius Varroem & Nigidium doctrinarum culmina lib. XIX. cap. 14. appellat, & idem lib. XIII. cap. 24. in disciplinis doctrinarum omnium præcellentem nominat: & lib. IV. cap. 9. hominem iuxta M. Varroem doctissimum: Macrobius autem maximum rerum naturalium indagatorem, lib. III. idem lib. VI. hominem omnium bonarum artium altissimum præcipuum. Servius quoque Honoratus hæc de eo tradidit, Nigidius Epiculus solus post Varroem, licet Varro præcellat in theologia, hic in communibus literis: nam utroque utrumque scripserunt. Notius quoque, Nigidius, inquit, studii bonarum artium præclarissimus. Nemo tamen illum melioribus extulit laudibus quam Cicero ipse idem ejus amicissimus. Nam in prologo libri de Universalitate: Fuit, inquit, vir ille cum cæteris viris, que quidem di-

gne libro esset, oratus omnibus, tum iter investigator & diligens earum rerum que a natura involuta videntur. Denique sic indicit, post illos nobiles Pythagoras, quorum disciplina extrinseca est quidam modo, tunc existisse que illam renovaret. Suetonius ait illum, cognita hora qua natus erat Augustus, affuisse, dominum terrarum orbi natum. Macrobius. Vide que de hoc Nigido Epiculo notavit Joan. Ruzgerius Var. Lect. III. 16. ubi Fragmenta ejus collegit. Gravina.

2 Debetur] Meus primus, debet, quod Gronovio merito probatur. Idem.

3 Pari fortuna abjectus] M. afflicto, non abjecto. Sic alibi apud Ciceroem a magna desperatione abjectus, magna molestia afflicto, tot tantisque difficultatibus afflicto. J. F. Gronovius.

4 Casus meos sustentabam] Nunc sustentari se dicit aliorum opibus, id est, eorum auctoritate & gratia, quos veteri sibi necessitudine conjunctos, plurimum ob vitæ necessitatem posse apud Cæsarem intelligebat. Manutius.

5 Mors] Perierunt Pompejus, P. Lentulus, M. Cato, &c. Manutius.

6 Fuga] Fugerant, post Africanum bellum, in Hisp. ad Postepa liberos multi. Idem.

volentiam nobis conciliarat per me quondam, te socio, defensa respública, verforque in eorum naufragiis & bonorum direptionibus: nec audio solum, quod ipsum esset miserum, sed etiam video, quo nihil est acerbius, eorum fortunas dissipari, quibus nos olim adjutoribus⁸ illud incendium extinximus: & in qua urbe modo gratia, auctoritate, gloria floruimus, in ea nunc iis quidem omnibus caremus. Obtinemus ipsius Cæsaris summam erga nos humanitatem: sed ea plus non potest, quam vis & mutatio omnium rerum atque temporum. Itaque orbis iis rebus omnibus, quibus & natura me, & voluntas, & consuetudo assuescebat, cum cæteris, ut quidem video, tum mihi ipse displiceo. Natus enim ad agendum semper aliquid dignum viro, nunc non modo agendi rationem nullam habeo, sed ne cogitandi quidem: & qui antea aut obscuris hominibus, aut etiam fontibus opulari poteram, nunc P. Nigidio, uni omnium doctissimo & sanctissimo, & maxima quondam gratia, & mihi certe amicissimo, ne benigne quidem polliceri possum. Ergo hoc ereptum est literarum genus. Reliquum est, ut consoletur, & asseram rationes, quibus te a molestiis coner abducere. At ea quidem facultas vel tui, vel alterius consolandi, in te summa est, si unquam in ullo fuit. Itaque eam partem, quæ ab exquisita quadam ratione & doctrina proficiscitur, non attingam, tibi totam relinquam. Quid sit forti & sapienti homine dignum, quid gravitas, quid altitudo animi, quid acta tua vita, quid studia, quid artes, quibus a pueritia floruisti, a te flagitent, tu videbis. Ego quod intelligere & sentire possum, quia sum Romæ, & quia curo attendoque, id tibi affirmo, te in istis molestiis, in quibus es hoc tempore, non diutius futurum: in iis autem, in quibus etiam nos sumus, fortasse semper fore. Videor mihi perspicere primum ipsum animum, qui plurimum potest, propensum ad salutem tuam. Non scribo hoc temere. Quo minus familiaris sum, hoc sum ad investigandum

7 Te socio] Plinæ, in Cicero.

8 Illud incendium] Castilæ conjuratio-

nem: quo, tanquam faciendo, nisi nos o-

per tulissimus, resp. deflagasset. Idem.

dum curiosior. Quo facilius, ⁹ quibus est iratior, ¹⁰ respondere tristius possit, hoc est adhuc tardior ad te molestia liberandum. Familiæares vero ejus, & ii quidem, qui illi jucundissimi sunt, mirabiliter de te & loquuntur & sentiunt. Accedit eodem vulgi voluntas, vel potius consensus omnium. Etiam illa, quæ minimum nunc quidem potest, sed possit necesse est, respública, quascunque vires habebit, ab iis ipsis quibus tenetur, de te propediem (mihî crede) impetrabit. Redeo igitur ad id, ut jam tibi etiam pollicear aliquid, quod primo omiseram: nam & complectar ejus familiarissimos, qui me admodum diligunt, multumque mecum sunt, & in ipsius consuetudinem, quam adhuc meus pudor mihî claudit, insinuo: & certe omnes vias persequar, quibus putabo ad id, quod volumus, pervenire posse. In hoc toto genere plura faciam, quam scribere audeo. Cætera, quæ tibi a multis prompta esse certo scio, a me sunt paratissima. Nihil in re familiarî mea est, quod ego meum malim esse, quam tuum. Hac de re, & de hoc genere toto, hoc scribo parcius, quod te, id quod ipse confido, sperare malo esse usurarum tuis. Extremum illud est, ut te orem & obsecrem, animo ut maximo sis: nec ea solum memineris, quæ ab aliis magnis viris accepisti, sed illa etiam, quæ ipse ingenio studioque peperisti. Quæ si colliges, & sperabis omnia optime, & quæ accident, qualiacunque erunt, sapienter feres. Sed hæc tu melius, vel optime omnium. Ego, quæ pertinere ad te intelligam, studiosissime omnia, diligentissimeque curabo: tuorumque ¹¹ trifissimo meo tempore meritorum erga me memoriam conservabo. Vale.

⁹ Quibus est iratior] Propter bellum in Africa renovatum. *Monutus.*

¹⁰ Respondere tristius] Veniam precanti.

bus negare. *Idem.*

¹¹ Trifissimo meo tempore] Cum ejectione Clodio exularem. *Idem.*

M. T. C. C. N. PLANCIO S. D.

XIV. **B**INAS a te accepi literas Corcyræ datas: quarum alteris mihi gratulabare, quod audisses me meam pristinam dignitatem obtinere; alteris dicebas te velle, quæ egissem, bene & feliciter ¹ evenire. Ego autem, si dignitas est bene de republica sentire, & bonis viris probare quod sentias, obtineo dignitatem meam. Sin autem in eo dignitas est, si, quod sentias, aut re efficere possis, aut denique libera oratione defendere, ne vestigium quidem ullum est reliquum nobis dignitatis: agiturque præclare, si nosmetipsos regere possimus, ut ea, quæ partim jam adfunt, partim impendent, moderate seramus: quod est difficile in ejusmodi ² bello, cujus exitus ex altera parte ³ eadem ostentat, ex altera servitutem. Quo in periculo nonnihil me consolatur, cum recorder, hæc me tum vidisse, cum secundas etiam res nostras, non modo adversas, pertimescebam: videbamque, quanto periculo de jure publico disceptaretur armis. Quibus si vicissent ii, ad quos ego pacis spe, non belli cupiditate adductus accesseram; tamen intelligebam, & iratorum hominum, & cupidorum, & insolentium, quam crudelis esset futura victoria: sin autem victi essent, quantus interitus esset futurus civium, partim amplissimorum, partim etiam optimorum, qui me hæc prædicentem, atque optime consulentem salutis suæ, malebant nimium timidum, quam satis prudentem existimari. Quod autem mihi de eo quod egerim, gratularis: te ita velle cer-

Tom. VII.

R

te

ARG. Plancius bis Ciceroni, & de recuperata per Cæsarem dignitate, & de nuptiis cum virgine, dimissa Terentia, iniis gratulatus fuerat. Utriusque literis una epistola respondit Cicero: prioribus, non esse pristinam dignitatem, quam recuperat: alteris, quæ causa fuerit novi consilii inveniendi. Tandem solatur Plancium exulantem, eique nihil, præter communem calamitatem timendum esse confirmat: cui sua denique officia pollicetur. *Ann. U. C. 708.*

¹ Evenire] De Publilii matrimonio, quæ sexagenarius virgineum duxit, dimissa

Terentia, quia rem domesticam, ipso absente, negligenter administraverat; præter alias causas, quæ commemorantur a Plutarcho. *Quintilianus lib. 6. cap. de risu,* cum Cicero objurgaretur, quod virgineum jam senex duxisset, respondisse ait, *Cras erit mulier.* Sed & hæc ab eo dimissa Plur. & Dio prodiderunt. *Masuri.*

² Bello] Africano: quod Scipio Pompeij fecer, & M. Cato, freri Juba regis auxilium renovaverant. *Menus.*

³ Eadem] Eadem a Pompejanis timet, a Cæsare servitutem. *Idem.*

re scio: sed ego tam misero tempore nihil novi consilii cepissem, nisi in reditu meo nihilo meliores⁴ res domesticas, quam rempublicam offendissem. Quibus enim, pro meis immortalibus beneficiis, carissima⁵ mea salus & mea fortuna esse debebant: cum propter eorum⁶ scelus nihil mihi intra meos parietes tutum, nihil insidiis vacuum viderem, novarum me necessitudinum fidelitate contra veterum perfidiam muniendum putavi. Sed de nostris rebus satis, etiam nimium multa. De tuis velim, ut eo sis animo, quo debes esse, id est, ut ne quid tibi præcipue timendum putes. Si enim status erit aliquis civitatis, quicumque erit, te omnium periculorum video expertem fore. Nam⁷ alteros tibi jam placatos esse intelligo, alteros nunquam iratos fuisse. De mea autem in te voluntate sic velim iudices, me, quibuscunque rebus opus esse intelligam, quanquam videam qui sim hoc tempore & quid possim; opera tamen, & consilio, studio quidem certe, rei, famæ, salutis tuæ præsto futurum. Tu velim, & quid agas, & quid acturum te putes, facias me quam diligentissime certiores. Vale.

⁴ *Res domesticas*] Dimissam ab eo Terentiam ait Plutarchus, quia rem familiarem, ipso absente, male tractasset, ætisque plurimum a se contraxisset: quod ut dissolveret, virginem Publiliam, admodum divitem in tutelam sibi traditam, suadentibus amicis, uxorem sibi duxit. *Manser.*

⁵ *Mea salus & mea fortuna*] In fortunis uxorem accusat; in salute Quintum fratrem, fratrisque filium, qui vehementer illum,

post Pharsalicam pugnam, apud Casarem oppugnavit, cum se dicerent auctore Marco adversus illum arma cepisse. Ad Att. lib. XI. epist. 5, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 21. *Idem.*

⁶ *Scelus*] Et hoc in fratrem postius fratrisque filium, quam in uxorem, confertur. Scelus Quinti fratris nominat etiam in epist. 21. lib. XI. ad Att. *Idem.*

⁷ *Alteros*] Casarianos.

M. T. C. C. N. PLANCIO S. D.

XV. **A**CCEPI perbreves tuas literas, quibus id, quod scire cupiebam, cognoscere non potui: cognovi autem id, quod mihi dubium non fuit. Nam quam fortiter ferres communes miseras, non intellexi, quam me amares, facile perspexi, sed hoc scieram. Illud si scissem, ad id meas

ARG. Horratur, ut communem fortunam coque in se animo sit, quo ferat semper. fortiter ferat, nec propriam sibi possulet. *Anno U. C. 707.*

literas accommodavissem. Sed tamen etsi antea scripsi, que existimavi scribi oportere, tamen hoc tempore breviter commendandum putavi, ne quo periculo te proprio existimares esse: in magno omnes, sed tamen in communi, sumus. Quare non debes aut propriam fortunam & præcipuam postulare, aut communem reculare. Quapropter eo animo simus inter nos, quo semper fuimus. Quod de te sperare, de me præstare possum. Vale.

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER V.

Q. METELLUS, Q. F. CELER, PROCOS. M. T. C. S. D.

I. **S**I vales, bene est. Existimaram pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, neque me absentem ludibrio laesum iri, nec Metellum¹ fratrem² ob dictum, capite ac fortunis per te oppugnatum iri. Quem si parum pudor ipsius defendebat, debebat vel familia nostra dignitas, vel meum studium erga vos remque publicam, satis sublevare. Nunc video illum circumventum, me desertum, a quibus minime conveniebat. Itaque in luctu & squalore sum, qui provinciae, qui exercitui praesum, qui³ bellum gero. Quae quoniam nec ratione, nec majorum nostrum clementia administratis, non erit mirandum, si vos poenitebit. Te tam mobili in me meosque esse animo, non sperabam. Me interea nec domesticus dolor, nec cuiusquam injuria a republica abducat. Vale.

ARGUMENTUM. Queritur Metellus Celer, qui, praetor superiore anno, Cicerone consule, ex praetura Galliam pro consule regebat, Metellum Nepotem, fratrem suum, a Cicerone in Senatu oppugnatum esse. *Ann. U. C. 691.*

¹ Fratrem] Germanum: ut pater utriusque fuisse Q. Metellus Nepos, Balastris filius, Macedonici Nepos. Nam hunc Nepotem, Ciceronis inimicum, filium ejus Nepotis

fuisse, qui cum T. Didio consul fuit anno DCLV. Peditanus ostendit in commentario Corneliano. *Masur.*

² Ob dictum] Vid. quae Cicero respondet.

³ Bellum gero] Cum Salassis, & insularibus gentibus, quae nondum populo Romano parebant. Et cum illis pugnasse D. Brutum, cognoscitur ex ep. 4. lib. XI. *Idem.*

M. T. M. F. C. Q. METELLO Q. F.
CELERI PROCOS. S. D.

II. **S**I tu exercitusque valetis, bene est. Scribis ad me, te existimasse, pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, nunquam te a me ludibrio laesum iri. Quod cuiusmodi sit, satis intelligere non possum: sed tamen suspicor ad te esse allatum, me, in senatu cum disputarem, permultos esse, qui rempublicam a me conservatam dolerent, dixisse: a te propinquos tuos, quibus negare non potuisses, impetrasse, ut ea, quae statuisses tibi in senatu de mea laude esse dicenda, reticeres. Quod cum dicerem, illud adjunxi, mihi tecum ita dispersitum officium fuisse in reipublicae salutem retinenda, ut ego urbem a domesticis infidiis, & ab intestino scelere: tu Italiam & ab armatis hostibus, & ab occulta conjuratione defenderes: atque hanc nostram tanti & tam praecleari muneris societatem, a tuis propinquis labefactam: qui, cum tu a me rebus amplissimis atque honorificentissimis ornatus esses, timuissent, ne qua mihi pars abs te voluntatis mutuae tribueretur. Hoc in sermone, cum a me exponeretur, quae mea expectatio fuisset orationis tuae, quantoque in errore veratus essem; visa est oratio non injucunda: & mediocris quidam est ritus consecutus, non in te, sed magis in errorem meum; & quod me abs te cupisse laudari, aperte atque ingenue confitebar. Jam hoc non potest in te non honorifice esse dictum, me, in clarissimis meis atque amplissimis rebus, tamen aliquod testimonium tuae vocis habere voluisse. Quod autem ita scribis, pro mutuo inter nos animo; quid tu existimes esse in amicitia mutuum, nescio: equidem hoc arbitror, cum par voluntas accipitur, & redditur. Ego si hoc dicam, me tua causa praetermississe¹ provin-

ARG. Respondet superiori epistole, querela Metelli, commemorando sua in eum officia, quibus ille non mutuo respondisset: nec fratrem ejus se oppugnasse, sed oppugnantem restitisse. Quem quod Celer suatur, laudat ejus pietatem: suae autem amicitiae constantiam pollicetur. *Ann. U. C. 691.*

¹ Italiam] Cicero consul Q. Metellum miserat in agrum Picenum & Gallianum, ut Catilinae conatus impeditret. *Cellar.*

² Provinciam] Cum ex consulatu in Galliam ire posset, maluit in urbe remanere. Quod ipsum epist. 4. lib. XV. scriptis ad Catonem, & ad Att. ep. 1. lib. II. *Idem.*

vinciam, tibi ipse levior videar esse: meæ enim rationes ita tulerunt, atque ejus mei consilii majorem in dies singulos fructum voluptatemque capio. Illud dico, me, ut primum in concione provinciam deposuerim, statim, quemadmodum eam tibi traderem, cogitare cœpisse. Nihil dico de sortitione vestra; tantum te suspicari volo, nihil in ea re per collegam meum, me insciente, esse factum. Recordare cetera: quam cito senatum illo die, facta sortitione, cogerim, quam multa de te verba fecerim, cum tu ipse mihi dixisti, orationem meam non solum in te honorificam, sed etiam in collegas tuos contumeliosam fuisse. Jam illud senatus-consilium, quod eo die factum est, ea præscriptione est, ut, dum id extabit, officium meum in te obscurum esse non possit. Postea vero quam profectus es, velim recordere, quæ ego de te in senatu egerim, quæ in concionibus dixerim, quas ad te literas miserim. Quæ cum omnia collegæris, tu ipse velim iudices, fatise videatur his omnibus rebus tuus adventus, cum proxime Romam venisti, mutue respondisse. Quod scribis de *reconciliata nostra gratia*; non intelligo, cur reconciliatam esse dicas, quæ nunquam imminuta est. Quod scribis non oportuisse Metellum fratrem tuum ob dictum a me oppugnari: primum hoc velim existimes, animam mihi istum tuum vehementer probari, & fraternam plenam humanitatis ac pietatis voluntatem: deinde, si qui ego in re fratri tuo, republicæ causa, restiterim, ut mihi ignoscas. Tam enim sum amicus republicæ, quam qui maxime. Si vero meam salutem contra illius impetum in me

CLU-

3 De sortitione vestra. Legitur & nostra, hoc est, meæ & C. Antonii: in qua primo mihi Macedonia, & illi evenit Gallia. Corr. Sed nihil mutandum censet Lambinus: & recte, opinor, sentit.

4 Collegas tuos. Prætores. Nam in magistratu provincias sortiebantur. Et Galliam Metello invidabant. Manutius.

5 Ea præscriptione est. Præscriptio ejus scilicet fuit: Quod M. Tullius Cicero Cof. M. F. de provinciis Gallia que Q. Cæcilio Metello evenit, ornanda. D. E. R. I. C. ut intelligere est ex lib. VIII. epist. 8. Ex qua formula manifestum est studium & officium Cice-

ronis erga Metellum, in cuius gratiam ille hæc verba fecisse, atque ad senatum scripsisse, dicitur. Mirifice fallitur hoc loco Manutius. J. F. Gronov.

6 Profectus es. Post sortitionem profectus est Metellus prætor non in Galliam, quam post prætorum administrandam sortitus erat, ad illud tempus, in quo permansisse usque Sallustio cognoscitur. Catilina victus est, e Galliam provinciam accepit. Manutius.

7 Proxime. Post necem Catilinae videtur Metellus, antequam in Galliam iret, Romam revertisse. Idem.

crudelissimum defenderim; satis habeas, nihil me etiam tecum de tui fratris injuria conquiri. Quem ego cum comperissem, omnem sui tribunatus conatum in meam perniciem parare atque meditari; egi cum Claudia uxore tua, & cum vestra sorore Mucia, cujus erga me studium pro Cæ. Pompeji necessitudine multis in rebus perspexeram, ut eum ab illa injuria detererent. Atque ille, quod te audisse certo scio, pridie Kal. Januarias, qua injuria nemo unquam in aliquo magistratu improbissimus civis affectus est, ea me confulem affecit, cum rempublicam conservassem, atque abeuntem magistratu concionis habendæ potestate privavit: cujus injuria mihi tamen honori summo fuit. Nam cum ille mihi nihil, nisi ut jurarem, permitteret, magna voce juravi verissimum pulcherrimumque jusjurandum: quod populus idem magna voce me vere jurasse, juravit. Hac accepta tam insigni injuria, tamen illo ipso die misi ad Metellum communis amicos, qui agerent cum eo, ut de illa mente desisteret: quibus ille respondit, sibi non esse integrum. Etenim paulo ante in concione dixerat, ei, qui in alios inadvertisset indicta causa, dicendi ipsi potestatem fieri non oportere. Hominem gravem, & civem egregium! qui, qua poena senatus, consensu bonorum omnium, eos affecerat, qui urbem

8 Parare. Nam extremo anno consulatus Ciceronis, id est, xv. idus Decembris, ut mos erat, magistratum initurus erat Metellus Nepos trib. pl. design. Man.

9 Claudia. Impudica muliere, P. Clodii sorore, de qua in oratione pro Cælio, & epist. i. lib. II. ad Att. idem.

10 Uxore tua. Quomodo uxor fuerit Celeris, cum ejus fratrem P. Clodium, fratrem patrem Celeris nominet Cicero in oratione pro Cælio? an eadem & soror & conjux? sic opinor: ut Clodius & Clodia filii fuerint Cæciliae, sororis ejus Metelli, qui Celerem & Nepotem genuit. Man.

11 Verissimum pulcherrimumque jusjurandum. Hoc, temp. a se uno conservatum. De quo sic in oratione pro domo: Resp. semper interesse patet, me illius pulcherrimi fuisse, quod ex auctoritate senatus, consensu hominum omnium, pro salute patriæ aggressum, splendorem verbi dignitatemque retine-

re; præsertim cum mihi uni in hac republ. audiente populo Romano, opera mea hæc urbem & hæc remp. esse salvam jurato dicere solus fuisset. Et in Pisonem: Ego, cum in concione, abiens magistratu, dicere a tribuna pl. prohiberetur, que constituerant; cunctane is mihi tantummodo, ut jurarem, permitteret; hæc ulla dubitatione juravi, rempubl. atque hæc urbem meæ unitus opera esse salvam. Idem confirmat Dio lib. 37. Idem.

12 Indicta causa. Significabat, Lentulum, Cethegum, Statilium, Gabiunum, Capurnum, confcios & participes conjurationis Catilinae, indicta causa, contra leges moremque majorum, esse condemnatos. Animadvertisse autem in eos Ciceronem dicit, quod eo jubente in carcere strangulati sunt, ut Sallustius, Plutarchus, Dio scriptum reliquere. Appianus hoc addit, Ciceronem eos necari in compectu suo jussisse, quod falsum est. Idem.

urbem incendere, magistratus ac senatum trucidare, bellum maximum conflare voluissent, eadem dignum judicaret eum, qui curiam cæde, urbem incendiis, Italiam bello liberasset. Itaque ego Metello, fratri tuo, præsentii, restiti. Nam in senatu, Kalendis Januariis, sic cum eo de republica disputavi, ut sentiret sibi cum viro forti & constanti esse pugnantem. A. d. tertium non. Januar. cum agere cœpisset, tertio quoque verbo orationis suæ me appellabat, mihi minabatur: neque illi quidquam deliberatius fuit, quam me, quacunquẽ ratione posset, non iudicio, neque disceptatione, sed vi atque impressione evertere. Hujus ego temeritati si virtute atque animo non restitissim; quis esset, qui me in consulatione non casu potius existimaret, quam consilio, fortem fuisse? Hac si tu Metellum cogitare de me nescisti, debes existimare te maximis de rebus a fratre esse celatum: sin autem aliquid impertivit tibi sui consilii, lenis a te & facilis existimari debeo, qui nihil tecum de his ipsis rebus exoptulem. Et, si intelligis, non me dicto Metelli, ut scribis, sed consilio ejus, animoque in me inimicissimo esse commotum; cognosce nunc humanitatem meam, si humanitas appellanda est in acerbissima injuria remissio animi ac dissolutio. Nulla est a me unquam sententia dicta in fratrem tuum: quotiescunque aliquid est actum, sedens iis assenti, qui mihi lenissime sentire visi sunt. Addam illud etiam, quod jam ego curare non debui, sed tamen fieri non moleste tui, atque etiam, ut ita fieret, pro mea parte adjuvi, ut senatus-consulto meus inimicus, quia tuus frater erat, sublevaretur. Quare non ego oppugnavi fratrem tuum, sed fratri tuo repugnavi: nec in te, ut scribis, animo fui mobili, sed ita stabili, ut in mea erga te voluntate, etiam desertus ab officiis tuis, permanerem. Atque hoc ipso tempore tibi pene minitanti nobis per literas, hoc rescribo atque respondeo: Ego dolori tuo non solum ignosco, sed summam etiam laudem tribuo. Meus enim

¹³ Restitissim] Acerrime disputanda. Scripsit etiam contra Metelli concionem: ut est in epist. 9. lib. I. ad Att. & in Gellio lib. XVIII. cap. 7. Manu.

¹⁴ Sedens] Assensio enim paucis verbis absolvitur. Stantes autem sententiam pluribus verbis dicebant. Idem. Vide Sallust. Catil. 50. & 53. Gell. III. 18.

enim me sensus, quanta vis fraterni sit amoris, admonet. A te peto, ut tu quoque æquum te iudicem dolori meo præbeas: si acerbe, si crudeliter, si sine causa sum a tuis oppugnatus, ut statuas, mihi non modo non cedendum, sed etiam tuo atque exercitus tui auxilio in ejusmodi causa utendum fuisse. Ego te mihi semper amicum esse volui: me ut tibi amicissimum esse intelligeres, laboravi. Maneo in voluntate, & quoad voles tu, permanebo; citiusque amore tui fratrem tuum odisse desinam, quam illius odio quidquam de nostra benevolentia detraham. Vale.

Q. METELLUS NEP. M. T. C. S. D.

III. HOMINIS importunissimi contumelia, quibus crebris concionibus me onerat, tuis erga me officiis leniuntur: & ut sunt leves ab ejusmodi homine, a me despiciuntur: libenterque commutata persona, te mihi fratris loco esse ducō. De illo ne meminisse quidem volo, tametsi bis eum invitum servavi. De meis rebus, ne vobis multitudine literarum molestior essem, ad Lollium perscripsi: de rationibus provinciæ, quid vellem fieri, ut is vos doceret, & commonefaceret. Si poteris, velim pristinam tuam erga me voluntatem conserves. Vale.

ARG. De contumeliis ejusmodi necessariis, qui P. Clodius videtur esse, queritur, in cuius loco Ciceronem, officiis persequendum, sibi optat esse, a quo petit, ut benevolentiam conferret. Anno U. C. 677.

Tametsi bis invitum eum servavit] Cum illum Edictum faciendum curavi, ut iudicium de vi vitaret: ad quod illum his Milo vocavit. Nec me hic temporis ratio movet, quo-

niam epistolæ per tempora non sunt digestæ: ne miretur quispiam hanc sequenti esse præpositam. Corrad.

Invitum] Nemo servatur invitus. Sed qui saltem peccat, nec penam metu flagitii abstinere, ite cum impunitatem adipiscitur, servari videtur invitus. Clodii autem cupidus pene sceleribus inquinatam vitam quis ignorat? Manu.

M. C. Q. METELLO NEPOTI COS. S. D.

IV. LITERÆ Q. fratris, & T. Pomponii, necessarii mei, tantum spei dederant, ut in te non minus auxilii, quam

ARG. Exul opem implorat consulis, & memoriam beneficii pollicetur. Anno U. C. 696.

quam in tuo¹ collega, mihi constitutum fuerit. Itaque ad te literas statim misi: per quas, ut fortuna postulabat, & gratias tibi egi, & de reliquo tempore auxilium petii. Postea mihi non tam meorum literarum, quam sermones eorum, qui hac iter faciebant, animum tuum immutatum significabant: qua res fecit, ut tibi literis obstrepere non auderem. Nunc mihi Quintus frater meus mitissimam tuam orationem, quam in senatu habuisses, perscripsit: qua inductus, ad te scribere sum conatus, & abs te, quantum tua fert voluntas, peto quoque, ut tuos mecum serves potius, quam propter arrogantem crudelitatem tuorum me oppugnes. Tu² tuas inimicitias ut reipublica donares, te vicisti; alienas ut contra rempublicam confirmes, adduceres? Quod si mihi tua clementia opem tuleris, omnibus in rebus me fore in tua potestate tibi confirmo. Sin mihi neque magistratum, neque senatum, neque populum auxiliari, propter eam³ vim, quae me cum reipublica vicit, licuerit: vide, ne, cum velis revocare tempus omnium servandorum, cum qui servetur non erit, non possis. Vale.

¹ Collega] P. Lentulo consule, Ciceronis rodurum exire curante: ut ex epist. & orationibus constat. *Manus.*
² Tuas inimicitias] Fortasse quis cum C. Curione, qui de Dardanis triumphavit, a-

cerdissimum gesserat. Vide Pedianum in commentario Corneliane. *Manus.*
³ Vim] Tribunitiam Clodii, & consularem Pisonis & Gabinii. *Corradus.*

M. C. C. ANTONIO, M. F. IMPERATORI, S. D.

V. **E**TSI statueram nullas ad te literas mittere, nisi commendatitias; non quo eas intelligerem satis apud te valere, sed ne iis, qui me rogarent, aliquid de nostra conjunctione imminutum esse ostenderem: tamen, cum T. Pomponius, homo omnium meorum in te studiorum & officiorum maxime conscius, tui cupidus, nostri amantissimus, ad te proficisceretur, aliquid mihi scribendum putavi: praefertim cum aliter ipsi Pomponio satisfacere non possem. E-

ARG. Desiderat C. Antonii, sui nuper in consulari collega, tui proconsulis Macedoniae, officia mutua; deinde Pomponii Ac-

tici, qui has aerebat, in provincia negotium commendat. Silano, & Marcia Col. Anno U. C. 691.

go si abs te summa officia desiderem, mirum nemini debeat. Omnia enim a me in te profecta sunt, quae ad tuum commodum, quae ad honorem, quae ad dignitatem pertinent. Pro iis rebus nullam mihi abs te relatam esse gratiam, tu es optimus testis. Contra etiam esse aliquid abs te profectum, ex multis audivi. Nam comperisse me, non audeo dicere, ne forte id ipsum verbum ponam, quod abs te ajunt falso in me solere conferri. Sed ea, quae ad me¹ delata sunt, malo te ex Pomponio, cui non minus molesta fuerunt, quam ex meis literis, cognoscere. Meus in te Animus quam singulari officio fuerit, & senatus & populus Romanus testis est. Tu quam gratus erga me fueris, ipse existimare potes: quantum mihi debeas, ceteri existiment. Ego quae tua causa antea feci, voluntate sum adductus, postea constantia. Sed² reliqua, mihi crede, multo majus meum studium, majoremque gravitatem, & laborem desiderant. Quae ego si non profunderere ac perdere videbor, omnibus meis viribus sustinebo: sin autem ingrata esse sentiam, non committam ut tibi ipse insanire videar. Ea quae sint, & cujusmodi, poteris ex Pomponio cognoscere. Atque ipsum tibi Pomponium ira commendo, ut quanquam ipsius causa confido te facturum esse omnino, tamen abs te hoc petam, ut, si quid in te residet amoris erga me, id omne in Pomponii negotio ostendas. Hoc mihi nihil gratius facere potes. Vale.

¹ Delata] De querelis tuis. Libentius enim ad querelas Antonii refero, quam ad id quod legitur *Att. l. 10.* de parte pomponii, quae contra leges ab Antonio in provincia cogentur, Ciceroni danda. *Manus.*
² Reliqua] Quae imminet, ut accusatio

conjurationalis: & quod Pompeiani prodromi nuntiarent aperte. Pompejum acturum, tibi succedi oportere: eodemque tempore ageret praetor ad populum, quod contra Dardanos avare & ob id infeliciter rem gesserit. *Corradus.*

M. C. P. SEXTIO, L. F. PROQUAESTORI, S. D.

VI. **C**UM ad me Decius, librarius, venisset, egissetque mecum, ut tibi epistulam darem, ne tibi hoc tempore

S. 2. sic-
 ARG. Narrat, quam adhibuerat diligentiam, ne P. Sextio, pro Quaestore C. Antonii in Macedonia succederetur. Addit de sua emptione, non sine joco; & de Sextii

manificatione. Anno U. C. 692.
 Librarius] Qui libros transcribit. Li-
 quet notio ex Ciceronis filii epistola 21. extrema, lib. XVI. *Cellar.*

succederetur, quamquam illum hominem frugi & tibi amicū existimabam, tamen, quod memoria tenebam cujuscumque ad me literas antea misisses, non satis credidi homini prudenti, tam valde esse mutatam voluntatem tuam. Sed postquam & Cornelia tua Terentiam convenit, & ego cum Q. Cornelio locutus sum; adhibui diligentiam, quotiescumque senatus fuit, ut adessem, plurimumque in eo negotii habui, ut Q. Fufium, tribunum plebis, & ceteros, ad quos tu scripseras, cogere potius mihi credere, quam tuis literis. Omnino res tota in mensem Januariū rejecta erat, sed facile obtinebatur. Ego tua gratulatione commotus, quod ad me pridem scripseras velle te bene evenire, quod de Crasso domum emissem; emi eam ipsam domum xxxv, aliquanto post tuam gratulationem. Itaque nunc me scito tantum habere aris alieni, ut cupiam conjurare, si quicumque recipiat: sed partim odio inducti me excludunt, & aperte vindicem conjurationis oderunt; partim non credunt, & a me

2 *Hominis prudenti*] Roberti Stephani editio rectissime scribit, *hominis prudenti*, hoc est, homini frugi, ut ante ipsum appellat. *Gruvius.*

3 *Q. Fufium tribunum pl.*] Hic locus epistolam Messalla & Pisonis Coss. scriptam esse significat. Nam hoc anno tribunatum a Fufio gestum ait Dio lib. 38. idque confirmat Aconius, qui, quo tempore Clodius de incestu accusatus est, huius Fufii opera factum tradit, ne a senatu asperius decerneretur. De incestu autem Clodii actum Pisonis & Messalla Coss. ex epist. ad Att. lib. 2. in quibus etiam Fufius tribunus plebis nominatur, facile intelligitur. Idem, incestu Clodii, acerrimus Milonis fuit adversarius: & a Cicerone notatur in oratione pro Milone, cum ait: *Divisa sententia est, possulante nescio quo: nihil enim necesse est, consilium flagitia proferre.* Biennio post, adulterate omnia, praeturae gentis Caesare & Bibulo Coss. legumque de suffragiis tulit. Testis Dio. Consul fuit cum P. Vatinius, anno DCCV. ut facti docent Capitolini. Socrer fuit Pansa consulis, qui Mutinensium praetor, in terfectus est. Defendit Antonium in senatu, a Cicerone oppugnatum: ut ex Philip-

pici & epistolae ad Brutum constat. Caleno cognomen fuit. *Phil. VIII. 3. Manutius.*

4 *De Crasso*] A Crasso. Notum loquendi genus: hoc & in ea declamatione, quae Salustii nomine inscribitur, in Ciceronem confertur his verbis: *Domum ipsam tuam ut ex rapinis sanctam tibi ac tuis comparasti: quid dices ut nos convenias, quam convensa resp. sit, cum in ea domo habitares, homo fugitivissimus, quae P. Crassi, viri consularis, fuit. Idem.*

5 *XXXV.*] Trices quinquies: ut subaudiatur, centenis millebus nummum. Accipit autem mutua a P. Sylla, qui tum reus erat, *P. S. ceteris*, ut ait Gellius l. XII. cap. 12. Hac domus primus fuerat M. Livii Drusii, ejus qui tribunus plebis in bello bellilici a nescio quo est interfectus. Deinde possedit eam Crassus hic, a Cicerone nominatus; post Crassum, Cicero; post Ciceronem, Centorinus; post Centorinum, Staius Siffenna. Quod Vellejus lib. 2. memorat tradidit. *Idem.* Vide Budzum, de *Affe*, lib. 3.

6 *Conjurare*] Jocatur: quia Castiliae jusque socii, cum es alienum sacerdotibus solvere non possent, in patriam conjurarent. *Salustius. Mem.*

me infidias metuunt: nec putant ei nummos deesse posse, qui ex obsidione sacerdotibus exemerit. Omnino semisibus magna copia est. Ego autem meis rebus gestis hoc sum assecutus, ut bonum nomen existimer. Domum tuam atque aedificationem omnem perpexi, & vehementer probavi. Antonium, etsi ejus in me officia omnes desiderant, tamen in senatu gravissime ac diligentissime defendi; senatumque vehementer oratione mea, atque auctoritate commovi. Tu ad me velim literas crebrius mittas. Vale.

7 *Ex obsidione*] Maxime enim contra sacerdotibus & locupletes facta conjuratio est. Quo spectat illud in epist. l. lib. 1. ad Fratrem: *Publicani, quod ita negotiantur, ut locupletet fuit, vestri consulatur beneficii incolumis se fortunam habere arbitrantur.* Et lib. 2. Off. *Namquam vehementius actum est, quam me consule, ut solveretur: armis & castris tentata res est. Manut.*

8 *Omnino semisibus magna copia est*] Et hic locus diligenter etiam considerandus est. Alii legunt *omnino semisibus*, vetuli codices simus qui parum a praefixa exemplaribus differunt, & sententiam eandem retineret. In semisibus enim clari sunt & certi vetuli codices. Vox illa omnino quam restituimus, non integra in illis legitur, ut nonnulli scrupuli etiam restet. Mentionem facit hujus loci Hermolaus in 11. editione Plinianarum castigationum lib. XIV. cap. 4. qui eandem fere quam nos emendationem probat. Quae fit in veteribus exemplaribus scriptura, volumus nos notum facere, cum videremus adhuc hunc locum citabatur. *Videtur. Ego. Bonis*, id est illi, quorum fides non laborat, parata facultas est pecuniae mutuae sub semisibus usuris, vel fenore sex num-

morum in centenos. Usura centesima, vel asses sunt unus nummus mensuris in centum, & sic duodecim annis. Usura deinceps est nummus mensuris in centenos minus duodecima parte, & sic undecim annis annui. Usura sextantes, decem in centenos annui. Usura dodrantes, novem in centenos annui. Usura septantes, septem in centenos annui. Usura quincuntes, quinque in centenos annui. Usura trientes, tres in centenos annui. Usura quadrantes, duo in centum annui. Vide *IV. Obs. 9. Gron.*

9 *Bonum nomen*] Id est, bona fidei debitor. Debitorum nomina in expensi codicem referebantur. Inde factum, ut *Nomen* acciperetur & pro debita pecunia unde *exigere nomina*, in Verrem, & pro debitore, ut hic, & quod ab Alphiō fenoreto diei solitum refert Columella, *vel optima nomina non appellando fieri mala*, *Man.*

10 *Antonium*] C. Antonium, collegam Ciceronis in consulatu, qui hoc tempore Macedoniam regabat. *Idem.*

11 *In senatu*] Cum ageretur de Antonio ex provincia ob rapinas revocando: ut ex epist. 10. lib. I. ad Att. intelligo. *Idem.*

M. T. M. F. C. CN. POMPEJO, CN. F. MAGNO, IMP. S. D.

VII. **S**I tu exercitusque valetis, bene est: ego valeo. Ex literis tuis, ¹ quas publice misisti, cepi una cum omnibus incredibilem voluptatem. Tantam enim spem otii ostendisti, quantam ego semper omnibus, te uno frerus, pollicebar. Sed hoc scito, ² tuos veteres hostes, novos amicos, vehementer literis percussos, atque ex magna spe deturbatos facere. Ad me autem literas quas misisti, quamquam exigam significationem tuam erga me voluntatis habebant, tamen mihi scito jucundas fuisse. Nulla enim re tam letari soleo, quam meorum officiorum conscientia: quibus si quando non mutue responderetur, apud me plus officii residere facillime patior. Illud non dubito, quin si te mea summa erga te studia parum mihi adjunxerint, respublica nos inter nos conciliatura conjuncturaque sit. Ac ne ignores, quid ego in tuis literis desiderarim, scribam aperte, sicut & mea natura, & nostra amicitia postulat. Res eas gessi, quarum aliquam in tuis literis, & nostrae necessitudinis & reipublicae causa, gratulationem expectavi: quam ego abs te praetermissam esse arbitror, quod vererere, ³ ne cujus animum offenderes. Sed scito ea, quae nos pro salute patriae gessimus, orbis terrarum iudicio ac testimonio comprobari. Quae, cum veneris, tanto consilio, tantaque animi magnitudine a me gesta esse cognosces, ut tibi multo majori, quam Africanus fuit,

ARG. Pompejo de victoria Mithridatica gratulatur: contra sibi illum de conjuratione disjecta nihil gratulari, exprobat: amicum tamen et fore pollicetur. Anno U. C. 699.

¹ Quas publice misisti] Et Asia de Mithridatico bello confecto. Corradus. Literas publice mittere est ad senatum populomque Romanum scribere de rebus gestis. Gronovius.

² Tuos veteres hostes, novos amicos] Crassum & Lucillum. Mommsen. Ego vero intelligo reliquias Catilinae conjurationis, de quibus L. Act. epist. 14. Barbatus juvener,

totus ille grex Catilinae. Hos dicit veteres hostes Pompeji, quod ille omnibus Romae turbare volentibus forsissime olim resisterat. Novos amicos, quia Pompejus in epist. de rep. per Ciceronem vindicatus, & punitis supplicio fontibus nullum verbum posuerat, ne offenderet homines populares, eoque illis reconciliatus & amicus videbatur. J. F. Gronovius.

³ Ne cuius] Ut C. Caesaris, aut M. Crassum, quos occulte favore conjurationis multi suspicati sunt. Mommsen.

fuit, me non multo minorem, quam Laelium, facile & in republica & in amicitia adjunctum esse patiari. Vale.

M. T. C. M. LICINIO, P. F. CRASSO S. D.

VIII. **Q**UANTUM meum studium extiterit dignitatis tuae, ¹ vel tuendae, vel etiam augendae, non dubito quin ad te omnes tui scripserint. Non enim fuit aut mediocre, aut obscurum, aut ejusmodi, quod silentio posset praeteriri. Nam & cum ² consulibus, & cum multis consularibus tanta contentione decertavi, quanta nunquam antea ulla in causa; suscepique mihi perpetuam propagationem pro omnibus ornamentis tuis; veterique nostrae necessitudinis jamdiu debitum, sed multa varietate temporum ³ interruptum officium cumulate reddidi. Neque mehercule unquam mihi tui, aut colendi, aut ornandi voluntas desuit: sed quaedam pestes hominum, laude aliena dolentium, & te nonnunquam a me alienarunt, & me aliquando immutarunt tibi. Sed exiit tempus ⁴ optatum mihi magis, quam speratum, ut, florentissimis tuis rebus, mea perspici posset & memoria nostrae voluntatis, & amicitiae fides. Sum enim consecutus, non modo ut domus tua tota, sed ut cuncta civitas me tibi amicissimum esse cognosceret. Itaque & praestantissima omnium foeminarum uxor tua, & eximia pietate, virtute, gratia tui Crassi, meis consiliis, monitis, studiis, actionibusque nituntur: & senatus, populusque Romanus intelligit, tibi absenti nihil esse tam promptum, aut tam paratum,

ARG. Crasso in Syriam profecto, scribit, quanta eum contentione defenderit, & excusata, quae intercesserat, simulatae amicitiam a primo in forum ingressu repetit, cuius constantiam pollicetur adeo, ut, interjectis novellis de filiis Crassi, has literas faderis vim habituras esse sanciat. Anno U. C. 699.

¹ Vel tuenda] Contra Arrejum Trib. pl. Epist. 8. lib. I. Corradus.

² Consulibus] L. Domitio Enobarbo & Appio Claudio Pulchro. Corradus.

³ Interruptum] Ob eam similitudinem, quam

inter eos Catilinae temporibus exortam, quia Crassus conjurationis confusus & participare putaretur, Plotarchus in Crassi vita prodidit. Mommsen.

⁴ Optatum mihi magis, quam speratum] Hoc refertur ad id quod sequitur, Florentissimis rebus tuis: quia rebus afflictis, non florentissimis, amor vere perspicietur. Mihi autem, inquit, contigit, quod optatum potius, quam speratum, ut otioro rerum tuarum statu, mea tamen & memoria veteris nostrae necessitudinis, & post reconciliatam gratiam fides perspici posset. Idem,

ratum, quam in omnibus rebus, quæ ad te pertineant, operam, curam, diligentiam, auctoritatem meam. Quæ sint acta, quaque agantur, domesticorum tibi literis declarari puto. De me sic existimes, ac tibi persuadeas vehementer velim, non me repentina aliqua voluntate, aut fortuito ad tuam amplitudinem meis officiis amplectendam incidisse; sed⁵ ut primum forum attigerim, spectasse semper, ut tibi possem quam maxime esse conjunctus. Quo quidem ex tempore, memoria teneo, neque meam tibi observantiam, neque mihi tuam summam benevolentiam ac liberalitatem defuisse. Si quæ interciderunt, non tam re, quam suspitione, ⁶ violata; ea cum fuerint & falsa & inania, sint evulsa ex omni memoria vitæ nostræ. Is enim tu vir es, & eum me esse cupio, ut quoniam in eadem republica tempora incidimus, conjunctionem amicitiamque nostram utrique nostrum laudi sperem fore. Quamobrem tu quantum tuo iudicio tribuendum esse nobis putes, statues ipse: &, ut spero, statues ex nostra dignitate. Ego vero tibi profiteor atque polliceor exitium & singulare meum studium in omni genere officii, quod ad honestatem & gloriam tuam spectet: in quo etiam si multi mecum contendunt, tamen cum reliquis omnibus, tum Crassis tuis iudicibus, omnes facile superabo: quos quidem ego ambo unice diligo, sed in Marco benevolentia impari. Hoc magis sum⁷ Publio deditus, quod me, quam a pueritia sua semper, tamen hoc tempore maxime, sicut

⁵ Ut primum] Hoc est, ab ineunte adolescentia, simul ac indolentem virilem deposita prætexta, ab amicis deductus in forum, ut transcriberet in viros. Cic. lib. XV. epist. 16. Qui postquam forum attigisset, nihil fecisset, nisi plenissimum amplissimum dignitatis. Pro quo in lib. XIII. epist. 10. dicit in forum venire. Suet. est in forum deducti. Solebant enim tum ab amicis deduci in forum atque in templa sacrificandi causa. Ipse dies, quo togam virilem capiebant, dicebatur dies *tyrocinii*, & annus ille, *annus tyrocinii*: qui pro capto adolescentum, nonnunquam erat annus quartus, quintus, aut sextus decimus. Ceterum enim non fuisse far multis argumentis ostenderunt viri docti. Plerumque tamen

fuisse quartum decimum satis apparet ex Servio, qui ad VII. Æn. notat, tirones anno quarto decimo exeunte togam virilem sumpsisse, quinto decimo armis se exercuisse in campo Martio, sexto decimo exeunte stipendia mereri coepisse. *Gruentius.*

⁶ Violata] Sic ad Art. epist. 23. lib. I. II. la, que violata, capiuntur. *Vitali* eorum dicitur, quasi sacrosancta amicitia sit. *Manutius.*

⁷ Publio] Quo intercedente, Cicero & Crassis reconciliati sunt. Amabat is Ciceronem unice propter eloquentiam. Epist. 8. lib. II. ad fratrem: & in Bruto, cap. 81. Interfectus est a Parthis. *Idem.*

sicut alterum parentem, & observat, & diligit. Has literas velim existimes fœderis habituras esse vim, non epistolæ, meque ea, quæ tibi promitto ac recipio, sanctissime esse observaturum, diligentissimeque esse facturum. Quæ a me suscepta defensio est, te absente, dignitatis tuæ, in ea jam ego non solum amicitia nostræ, sed etiam constantia meæ causa permanebo. Quamobrem satis esse hoc tempore arbitratus sum hoc ad te scribere: me, si quid ipse intelligerem aut ad voluntatem, aut ad commodum, aut ad amplitudinem tuam pertinere, mea sponte id esse facturum: sin autem quippiam aut a te essem admonitus, aut a tuis, effecturum ut intelligeres, nihil neque te scripsisse, neque quemquam tuorum frustra ad me detulisse. Quamobrem velim ita & ipse ad me scribas de omnibus minimis, maximis, mediocribusque rebus, ut ad hominem amicissimum; & tuis præcipias, ut opera, consilio, auctoritate, gratia mea sic utantur in omnibus, publicis, privatis, forensibus, domesticis, tuis, amicorum, hospitem, clientium tuorum negotiis, ut, quoad ejus fieri possit, præsentia tuæ desiderium meo labore minuat. Vale.

VATINIUS IMP. CICERONI SUO S. D.

IX. **S**I vales, bene est: ego valeo. Si tuam consuetudinem in patrocinii tuendis servas, P. Vatinius cliens advenit, qui¹ pro se causam dicere vult. Non, puto, repudiabis in honore, quem² in periculo recepisti. Ego autem quem potius adoptem, aut invocem, quam illum, quo descendente vincere didici? An verear, ne, qui potentissimorum hominum conspirationem neglexerit pro mea salute, is pro honore meo pusillorum ac malevolorum obreccationes, & invidias non prosterнат, atque oberat? Quare, si me, Tom. VII. T sicut

ARG. P. Vatinius, e consulu Illyrici rector a Cæsare dictatore constitutus, Ciceroni dignitatem suam contra malevolos defendendam commendat. Scripta Cæsare IV. Consulato sine collega. Anno U. C. 708.

¹ Pro se causam] De supplicationibus obtinendis. *Corrad.*

² In periculo recepisti] Reum factum anno decimo fere ante. Ep. 8. lib. I. *Idem.*

sicut soles, amas, suscipe me totum: atque hoc quidquid est oneris ac muneris, pro mea dignitate tibi tuendum ac sustinendum puta. Seis meam fortunam, nescio quomodo, facile obtrectatores invenire, non meo quidem mehercules merito: sed quanti id refert, si tamen fato nescio quo accidit? Si qui forte fuerit, qui nostrae dignitati obesse velit, peto a te, ut tuam consuetudinem & liberalitatem in me ablenite defendendo mihi praestes. Literas ad senatum de rebus nostris gestis, quo exemplo miseram, infra tibi perscripsi. Dicitur mihi tuus servus anagnostes fugitivus cum Vardais esse: de quo tu mihi nihil mandasti: ego tamen terra marique ut conquireretur, praemandavi: & profecto tibi illum reperiam, nisi si in Dalmatiam aufugerit: & inde tamen aliquando eruant. Tu nos fac ames, Vale. A. d. v. idus Quintiles, ex castris, Narona.

3 *Liberalitatem*] Est studium de aliis bene merendi. Ut lib. I. epist. 9. & X. epist.

3 *Graviter*.

4 *Quo exemplo*] Hoc est, exemplum, sive ut barbari loquuntur, copiam epistolae meae ad Senatum de rebus gestis scriptae, hisce literis subjeci. Idem.

5 *Anagnostes*] Eruditi & opulenti homines inter alia ministeria habebant quoque,

qui ipsis cenantibus, lavantibus, aut vigilantibus noctu aut alio tempore libros vel aliorum, vel suos legerent, hos anagnostes Graeco vocabulo, ut Cic. I. ad Att. epist. 9.

6 *Vardais*] Dalmatiae populus.

7 *Narona*] Liburniae civitas, postea colonia facta, ad fluvium Naronem.

P. VATINIUS CICERONI SUO S. D.

X. **S**I vales, bene est: ego quidem valeo. De Dionysio tuo adhuc nihil extrico: & eo minus, quod me frigus Dalmaticum, quod illinc eiecit, etiam hic refrigeravit. Sed tamen non desistam, quin illum aliquando eruum. Sed tamen omnia mihi dura imperas. De Catilio nescio quid ad me scripsisti deprecationis diligentissima. Apage te cum nostro Sexto Servilio: nam mehercule ego illum quoque amo. Sed huiusmodi vos clientes, huiusmodi causas recipitis? hominem unum omnium crudelissimum, qui tot ingenuos, ma-

ARG. Agit de servo fugitivo Dionysio: de & decernendis supplicationibus. Anno U. C. Catilio pirata captivo: de rebus a se gestis, 708.

tres-familias, cives Romanos occidit, arripuit, disperdidit, regiones vastavit? Simius, non semivilis homo, contra me arma tulit, & eum bello cepi. Sed tamen, mi Cicero, quid facere possum? Omnia mehercule cupio, quae tu mihi imperas. Meam animadversionem, & supplicium, quo usurus eram in eum quem cepissem, remitto tibi & condono. Quid illis respondere possum, qui sua bona direpta, naves expugnatas, fratres, liberos, parentes occisos, actiones expolulant? Si mehercules Appii os haberem, in cuius locum suffestus sum, tamen hoc sustinere non possem. Quid ergo est? Faciam omnia sedulo, quae te sciam velle. Defenditur a Q. Volusio, tuo discipulo, si forte ea res poterit adversarios fugare; in eo maxima spes est. Nos, si quid erit istius opus, defendes. Caesar adhuc mihi injuriam facit: de meis supplicationibus, & rebus gestis Dalmaticis adhuc non refert: quasi vero non justissimi triumphus in Dalmatia res gesserim. Nam si hoc expectandum est, dum totum bellum conficiam; viginti oppida sunt Dalmatiae antiqua; quae ipsi sibi asciverunt amplius sexaginta: haec nisi omnia expugno, si mihi supplicationes non decernuntur; longe alia conditione ego sum, ac caeteri imperatores.

Ego post supplicationes mihi decretas in Dalmatiam profectus sum: sex oppida vi oppugnando cepi: unum hoc, quod erat maximum, quater a me jam captum. Quatuor enim turres, & quatuor muros cepi, & arcem eorum totam: ex qua me nives, frigora, imbres detruferant: indigneque, mi

T 2 Cice-

1 *Non semivilis*] Id est, vilissimi ac nullius pretii. *Callar*.

2 *Alitane*] *Epagulare alitane*, est petere a praetore in urbe, aut procuratore in provincia; agendi contra hunc aut illum copiam, sicuti *data alitane* dicebatur praetor quos admittebat ad agendum, hoc est, ius suum persequendum in iudicio. *Grave*.

3 *In cuius locum suffestus sum*] Cui successi in provincia Illyrico. Non est autem hic Appius, ad quem Cicero lib. III. scribit, quippe qui bello civili perisset. (Vah. Max. l. 6.) sed alius, qui tenuit Illyricum A. U. C. 706. Caesare Dicit. 11. *Gen*.

4 *Justissimi*] Ob numerum caesorum ho-

stium. Sic ep. 10. lib. II. *Vilibus iusta imperator appellatus sum*. *Manut*.

5 *Ego post supplicationes mihi decretas*] In quibusdam libris alia hoc loco nascitur epist. novae principum; ita ut ex hac X. fontem X. & XI. Nos namque sicimus, ut probabilis est. *Lambin*. Scripsit, necdum missa superiore epistola, certior factus de supplicationibus sibi decretis, in Dalmatiam, ut bellum conficeret, statim profectus est, oppida sex cepit. Quo facto eandem missit epistolam, quam per dies plures in manibus habuerat, ut aliquid de rebus a se post supplicationes gestis appiageret. *Manut*.

Cicero, oppidum captum, & bellum jam confectum relinquere sum coactus. Quare te rogo, si opus erit, ad Casarem meam causam agas, meque tibi in omnes partes defendendum putes: hoc existimans, neminem te tui amantio-rem habere. Vale. Nonis Decemb. Narona.

M. T. C. P. VATINIO IMPERATORI S. D.

XI. GRATA tibi mea esse officia non miror: cognovi enim te gratissimum omnium: idque nunquam desisti predicare. Nec enim tu mihi habuisti modo gratiam, verum etiam cumulatissime retulisti. Quamobrem reliquis tuis rebus omnibus pari me studio erga te, & eadem voluntate cognosces. Quod mihi foeminam primariam, Pompejam, uxorem tuam commendas: cum Sura nostro statim, tuis literis lectis, locutus sum, ut ei meis verbis diceret, ut, quidquid opus esset, mihi denuntiaret: me omnia, quae ea vellet, summo studio curaque facturum: itaque faciam, eamque, si opus esse videbitur, ipse conveniam. Tu tamen ei velim scribas, ut nullam rem, neque tam magnam, neque tam parvam putet, quae mihi aut difficilis, aut parum me digna videatur. Omnia, quae in tuis rebus agam, & non laboriosa mihi, & honesta videbuntur. De Dionysio, si me amas, confice. Quamcumque ei¹ fidem dederis, praestabo. Si vero² improbus fuerit, ut est, duces eum³ captivum in triumpho. Dalmatis dii male faciant, qui tibi molesti sunt. Sed, ut scribis, brevi capientur, & illustrabunt res tuas gestas: semper enim habitus sunt bellicosi. Vale.

ARG. Responder epistola, quae non extat, laudandi gratum autem, & studium suum usori, quam commendaverat, non desaturum pollicetur. Addit de Dionysio fugitivo, & spe triumpho Dalmatici. Anno U. C. 708.

¹ Fidem dederis] Redire volebat, penna

metu, Dionysius ad Ciceronem, a quo susceptus multis libris, auferat. Epist. 77. lib. XIII. Manutius.

² Improbus] Ut redire nolit. Idem.

³ Captivum] Mihi captum.

M. C. L.

M. C. L. LUCCEIO, Q. F. S. D.

XII. CORAM me tecum eadem haec agere saepe conantem deterruit pudor quidam pene subrusticus, quae nunc expromam absens audacius. Epistola enim non erubescit. Ardeo cupiditate incredibili, neque, ut ego arbitror, reprehendenda, nomen ut nostrum scriptis illustretur & celebretur tuis; quod etsi mihi saepe ostendis te esse facturum, tamen ignoscas velim huic festinationi meae. Genus enim scriptorum tuorum etsi erat semper a me vehementer expectatum, tamen vixit opinionem meam, meque ita vel cepit, vel incendit, ut cuperem quam celerrime res nostras monumentis commendari tuis. Neque enim me solum commemoratio posteritatis ad spem quandam immortalitatis rapit: sed etiam illa cupiditas, vel ut auctoritate testimonii tui, vel indicio benevolentiae, vel suavitate ingenii, vivi persuamur. Neque tamen, haec cum scribebam, eram necius, quantis oneribus premerere susceptarum rerum, & iam institutarum: sed quia videbam Italici belli & civilis historiam jam a te pene esse perfectam, dixeras autem mihi te reliquas res ordiri; deesse mihi nolui, quin te admonerem, ut cogitares, conjunctene malles cum reliquis rebus nostra contexere, an, ut multi Graeci fecerunt, Callisthenes Troicum bellum, Timaeus Pyrrhi, Polybius Numantinum: qui omnes a perpetuis suis historiis ea, quae dixi, bella separaverunt: tu quo-

ARG. Luccejum, historiarum scriptorem, rogat, ut de rebus suis, in consulatu gestis, & de exilio redituque, singularem separatimque librum conficiat. Ipse ad Art. IV. §. hanc valde bellam epistolam dixit, quin omni arte usus est ut Luccejo persuadeat. Anno U. C. 697.

¹ Luccejo] Alias, Luccejo.

² Callisthenes Troicum bellum] Vide de hoc Callisthene & ejus scriptis Gerard. Voss. I. de hist. Graec. cap. 27. De hoc bello Romerius & Dieters Cretenus. Graec.

³ Timaeus Pyrrhi] Fuit domo Siculus,

Tauromenita, vixit tempore Agathoclis cum bellum Tarentinum a Pyrrho gereretur in Italia. Vide de ejus vita & scriptis G. Voss. de Hist. Graec. lib. I. cap. 12. De hoc bello vero vide Flor. lib. I. cap. 18. Liv. epist. lib. XII. & seqq. Plutarchum in vita Pyrrhi. Idem.

⁴ Polybius Numantinus] Vixit temporibus Prolemaei Philometoris. De quo vid. Ger. Voss. lib. I. de Hist. Graec. cap. 19. De bello vero Numantino vid. Flor. XI. 18. epist. lib. 57. & seq. Vell. 11. 4. Idem.

DIRECCIÓN GENERAL D

quoque item civilem⁴ conjurationem ab hostilibus externisque bellis sejungeres. Equidem ad nostram laudem non multum video interesse: sed ad properationem meam quiddam interest, non te expectare dum ad locum venias, ac statim causam illam totam, & tempus arripere. Et simul si uno in argumento, unaque in persona mens tua tota verfabitur, cerno jam animo, quanto omnia uberiora atque ornatioa futura sint. Neque tamen ignoro, quam impudenter faciam, qui primum tibi tantum oneris imponam, (potest enim mihi denegare occupatio tua) deinde etiam, ut ornes me, postulem. Quid, si illa tibi non tantopere videntur oranda? Sed tamen, qui semel verecundia fines tranferit, eum bene & naviter oportet esse impudentem. Itaque te plane etiam atque etiam rogo, ut & ornes ea vehementius etiam, quam fortasse sentis, & in eo leges historiae negligas: gratiamque illam, de qua suavissime quodam in proemio scripsisti, a qua te defecti non magis potuisse demonstras, quam⁶ Herculeum Xenophontium illum a voluptate: ea si me tibi vehementius commendabit, ne aspernere: amorique nostro plusculum etiam, quam concedet veritas, largiari. Quod si te adducemus, ut hoc suscipias; erit (ut mihi persuadeo) materies digna facultate, & copia tua. A principio enim conjurationis usque ad reditum nostrum, videtur mihi modicum quoddam⁷ corpus confici posse: in quo & illa poteris uti civilium commutationum scientia, vel in explicandis causis rerum novarum, vel in remediis incommodorum, cum & reprehendes ea, quae vituperanda duces; &, quae placebunt, exponendis rationibus comprobabis; &, si liberius, ut con-

⁴ *Conjurationem*] Factam ipso consule a duobus maxime patriciis, L. Serpio Catiilina, praetore, & C. Cornelio Lentulo, consulari, & praetore iterum, Manius.

⁶ *Herculeum Xenophontium*] De quo scribit Xenophon lib. II. Memorabilium, & Cicero lib. I. de Off. his verbis: *Herculeus Prodicus dicit, ut est epus Xenophontem, cum potissimum potest ferret, quod tempore a natura ad deligendum, quam quisque vitam vivendi sit ingressus, datam est, esse in solitudinem, atque ibi silentio deo secum molantique du-*

bitasse, cum deus coram vias, nonnulli caloprasis, alteram virtutis, utramque ingredi meritis esset. Manius.

⁷ *Corpus*] Hoc est, librum, volumen. In II. ad Q. Frontem, epist. 12. *Sed utrum ejus habuerit librum (duo enim sunt corpora) an utroque versio.* Vitruv. *Cum corpus architecturae scriberem.* Eodem modo Graecis etiam dicitur, & *corpus*. Cic. VI. ad Att. epist. 4. *Hoc libro a quo verba ut habuerit, Hericlytus in Quibus rebus.* Sic & *Corpus Juris*, eodem sensu. Graec.

fuesti, agendum putabis, multorum in nos perfidiam, insidias, prodicionem notabis. Multam etiam casus nostri tibi varietatem in scribendo suppeditabunt, plenam cujusdam voluptatis, quae vehementer animos hominum⁸ in legendo scripto retinere possit. Nihil est enim aptius ad delectationem lectoris, quam temporum varietates, fortunaeque vicissitudines: quae etsi nobis optabiles in experiendo non fuerunt, in legendo tamen erunt jucundae. Habet enim praeteriti doloris secunda recordatio delectationem. Ceteris vero nulla perfunctis propria molestia, casus autem alienos sine ullo dolore intuentibus, etiam ipsa misericordia est jucunda. Quem enim nostrum ille moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miseratione delectat? qui tum denique sibi avelli jubet spiculum, postea quam ei percontanti dictum est, clypeum esse salvum: ut, etiam in vulneris dolore, aequo animo cum laude moreretur. Cujus studium in legendo non erectum Themistoclis⁹ fuga¹⁰ redituque retinetur? Etenim ordo ipse annalium mediocriter nos retinet, quasi enumeratione fastorum. At viri saepe excellentis incipites variaeque casus habent admirationem, expectationem, latitiam, molestiam, spem, timorem. Si vero exitu notabili concluduntur, expletur animus jucundissima lectionis voluptate. Quo mihi acciderit optatius, si in hac sententia fueris, ut a continentibus tuis scriptis, in quibus perpetuam rerum gestarum historiam complecteris, secernas hanc quasi fabulam rerum eventorumque nostrorum. Habet enim varios actus, multasque actiones & consiliorum & temporum. Ac non vereor, ne assentiantula quadam aucupari tuam gratiam videar, cum hoc demontrem, me a te potissimum ornari, celebrarique velle.

Neque

⁸ *In legendo scripto*] Videtur ad Ciceronis genium magis conformata oratio: si scripto delectat, legaturque, vehementer animus commovetur legendo, variare possit. Idem.

⁹ *Fuga*] Fugit ad Artaxerxem, Persarum regem, veritus iram Atheniensium, quibus in suspitionem venerat iuvitae cum Persarum rege contra Graeciam societatis. Manius.

¹⁰ *Redituque*] Ad haec verba Manius scribit: *Rediit Themistocles post fugam in insulam.* Hac re primus Hieronymus Fer-

rarius legendum opinabatur, teste eodem Manio, *interitus pro reditu.* Aliis placet *causa* rescribere, aliis *obitus*: alii plane audent *redituque* delere. Sed haec omnia ab antiquis libris dissentiant. Mihi dubium non est, quin Cicero *Redituque* pro *reditu* admiserit. Themistocli tribuunt, quae de Alcibiade scripta reliquerunt Historici. Scribere igitur Cicero debebat, immo volebat, *Alcibiadis*, sed imprudens posuit *Themistocles*: id quod notare Criticus debet, non emendare. *Hieronymus*.

Neque enim tu is es, qui, quid sis, nescias; & qui non eos magis, qui te non admirentur, invidios, quam eos qui laudent, assentatores arbitrere. Neque autem ego sum ita demens, ut me sempiternæ gloriæ per eum commendari velim, qui non ipse quoque in me commendando propriam ingenii gloriâ consequatur. Neque enim Alexander ille gratiæ causa ab Apelle potissimum pingi, & a Lyfippo fingi volebat: sed quod illorum artem cum ipsis, tum etiam sibi gloriæ fore putabat. Atque illi artifices, corporis simulacra ¹¹ ignotis nota faciebant: quæ vel si nulla sint, nihilo sint tamen obscuriores clari viri. Nec minus est Spartiatus Agefilus ille ¹² perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem suam passus est esse, quam qui in eo genere laborarunt. Unus enim Xenophontis libellus in eo rege laudando facile omnes imagines omnium, statuasque superavit. Atque hoc præstantius mihi fuerit, & ad lætitiæ animi, & ad memoriæ dignitatem, si in tua scripta pervenero, quam si in cæterorum; quod non ingenium mihi solum suppeditatum fuerit tuum, sicut Timoleonti a Timæo, aut ab Herodoto Themistocli; sed etiam auctoritas clarissimi & spectatissimi viri, & in republicâ maximis gravissimisque causis cogniti, atque in primis probati: ut mihi non solum præconium, quod, cum in Sigæum venisset Alexander, ab Homero Achilli tributum esse ¹³ dixit; sed etiam grave testimonium impertitum clari hominis magnique videatur. Placet enim ¹⁴ Hector ille mihi Nævianus, qui non tantum laudari se lætatur, sed addit etiam, a laudato viro. Quod si a te non impetro, hoc est, si quæ te res impedit, (neque enim fas esse arbitror, quidquam me rogantem abs te non impetrare) cogar fortasse facere, quod nonnulli sæpe reprehendunt: scribam ipse de me: mul-

¹¹ Ignotis nota faciebant] Ignotis, posuit, non pro iis qui ignorarentur, sed qui ignorarent illa simulacra: ut id quod patitur, accipiat pro eo quod agit: antiquè. Nam & Plautus in Pseudolo: *Novi: nostri prædicat: pro: iis qui noverunt*. Et nollet in oratione pro Cælio, *De dignitate, Cælii notis ac majoribus notis, etiam sunt mea oratio-*

ne, tacitus facile ipse respondet. Man.

¹² Perhibendus] Erat hic a Mureto annotatum in margine, perennis.

¹³ Dixit] His verbis: *O fortunatè adolescentè, qui tua virtutis Hæcæum præconem invenisti*! In oratione pro Archia, & Plutarchus in vita. Manutius.

¹⁴ Hector] Vide lib. XV. epist. 6.

multorum tamen exemplo, & clarorum virorum. Sed, quod te non fugit, hæc sunt in hoc genere vitia: & verecundius ipsi de se se scribant necesse est, si quid est laudandum; & prætereant, si quid reprehendendum est. Accedit etiam, ut minor sit fides, minor auctoritas: multi denique reprehendant, & dicant, verecundiores esse ¹⁵ præcones ludorum gymniorum, qui cum cæteris coronas imposuerint victoribus, eorumque nomina magna voce pronuntiant, cum ipsi ante ludorum missionem corona donentur, alium præconem adhibeant, ne sua voce ipsi se victores esse prædicent. Hæc nos vitare cupimus; &, si recipis causam nostram, vitabimus; idque ut facias, rogamus. Ac, ne forte mirere, cur, cum mihi sæpe ostenderis te accuratissime nostrorum temporum consilia atque eventus literis mandaturum, a te id nunc tanto opere & tam multis verbis petamus: illa nos cupiditas incendit, de qua initio scripsi, festinationis, quod alacres animo sumus: ut & cæteri viventibus nobis ex libris tuis nos cognoscant, & nosmetipsi vivi gloriola nostra perfruemur. His de rebus quid acturus sis, si tibi non est molestum, rescribas mihi velim. Si enim suscipis causam, consiciam commentarios rerum omnium. Sin autem differs me in tempus aliud, coram tecum loquar. Tu interea non cessabis, & ea, quæ habes instituta, perpolies, nosque diliges. Vale.

¹⁵ Præcones] Præcones in ludis gymniciis lymponici coronam imponebat; cum tamen erant poetæ Melici, qualis fuit Pindarus, & alii, qui lyra & canto cæteris Olympioniorum laudes & præclara facta celebrabant. Ex misgno autem Pœtarum numero, qui cæteris ingenio præfuisse putabatur, is & Olympionici coronam imponebat; cum tamen ejus patriam, non eum, coronari pronuntiare; & ipse, tanquam Pœtico certamine victor, ab alio Pœta, eum laudante, coronabatur. Plin. lib. XVI. cap. 4. Idem.

M. C. L. LUCGEIO, Q. F. S. D.

XIII. **Q**UANQUAM ipsa consolatio literarum tuarum mihi gratissima est: declarat enim summam benevolentiam conjunctam pari prudentia: tamen

Tom. VII. V illum

ARG. Consolationi respondet, qua se mihi esse de rep. desperet. Cæfare IV. consule sine levatum esse fatetur, ut forti animo sit, ne collega. Anno U. C. 708.

illam fructum ex iis literis vel maximum cepi, quod te praeclare res humanas contemnentem, & optime contra fortunam paratum, armatumque cognovi. Quam quidem laudem sapientiae statuo esse maximam, non aliunde pendere, nec extrinsecus aut bene aut male vivendi suspensas habere rationes. Quae cogitatio cum mihi non omnino excidisset, (etenim penitus infederat) vi tamen tempestatum, & concursu calamitatum erat aliquantum labefactata, atque convulsa: cui te opitulari & video, & id fecisse etiam proximis literis, multumque profecisse sentio. Itaque hoc sapius dicendum, tibi que non significandum solum, sed etiam declarandum arbitror, nihil mihi esse potuisse tuis literis gratius. Ad consolandum autem cum illa valent, quae eleganter, copioseque collegisti, tum nihil plus, quam quod firmitudinem gravitatemque animi tui perpexi, quam non imitari turpissimum existimo. Itaque hoc etiam fortiozem me puto, quam te ipsum praepceptorem fortitudinis, quod tu mihi videre sperem nonnullam habere, haec aliquando futura meliora. Casus enim gladiatorii, similitudinesque earum, tum rationes in ea disputatione a te collectae, vetabant me reipublica penitus diffidere. Itaque alterum minus mirum, fortiozem te esse, cum aliquid speres: alterum mirum, spe ulla teneri. Quid est enim non ita affectum, ut id non deletum extinctumque esse scire? Circumspice omnia membra reipublicae, quae notissima sunt tibi; nullum reperies profecto, quod non fractum debilitatumve sit. Quae persequeris, si aut melius ea viderem, quam tu vides, aut commemorare possem sine dolore; quanquam tuis monitis praepceptisque omnis est abjiciendus dolor. Ergo & domestica feremus, ut censes, & publica paulo etiam fortius fortasse, quam tu ipse, qui praecipis. Te enim spes aliqua consolatur, ut scribis: nos autem erimus etiam

¹ Casus enim gladiatorii] Gladiatorum similitudine Lucceius probare studuerat, non esse penitus de rep. desperandum: cum saepe, qui iam victus ab adversario gladiator videtur, ita convalescat, ut victorem probet. *Mauritius.*

² Erimus etiam in omnibus desperatione fortes.] Vulg. in omni desperatione fortes, cum alius colex pra se ferat, in omnium rerum desperatione fortes: sed nostra omnino melior, quam accepimus ex Pall. pr. terr. quint. Geuter. Vatic. videturque ideo haec sectio imitata.

etiam in omnibus desperatione fortes, ut tu tamen idem & hortaris, & praecipis. Das enim mihi jucundas recordationes conscientiae nostrae, rerumque earum, quas, te in primis auctore, gessimus. Praestitimus enim patriae non minus certe, quam debuimus: plus profecto, quam est ab animo cuiusquam, aut consilio hominis postulatum. Ignosces mihi de me ipso aliquid praedicanti: quarum enim tu rerum cogitatione nos levare aegritudine voluisti, earum etiam commemoratione lenimur. Itaque, ut mones, quantum potero, me ab omnibus molestiis & angoribus abducam: transferamque animum ad ea, quibus secundae res ornantur, adversae adiuvantur: tecumque & ero tantam, quantum patietur utriusque aetas & valetudo: & si esse una minus poterimus, quam volumus, animorum tamen conjunctione, iisdem studiis ita fruemur, ut nunquam non una esse videamur. Vale.

mutata, quis non cuius pueri plana & obvia: sed non sic *itur in alta.* Gebhard. Cum id etiam Graevius receperit, nihil mirum: neque hac tamen via iterum me in alta consilio fortitudinis genus, non barbarum illud fido. Gebhardi optimi pace dixerim, mihi

vulgatam placere. Neque unquam ita locutus est Cicero, neque unquam opinor, ita sensit, ut se *desperatione fortes* diceret. Aliud fortitudinis genus, non barbarum illud noverat. *Oliv.*

L. LUCCEIUS Q. F. M. T. CICERONI, M. F. S. D.

XIV. SI vales, bene est: valeo sicut soleo; paululo tamen etiam deterius, quam soleo. Te requisivi saepius, ut viderem: Romae quia postea non fuisti, quam discesserat, miratus sum; quod item nunc miror. Non habeo certum, quae te res hinc maxime retrahat. Si solitudine delectare, cum scribas, & aliquid agas eorum, quorum consueisti, gaudeo, neque reprehendo tuum consilium. Nam nihil isto potest esse jucundius, non modo miseris his temporibus & luctuosus, sed etiam tranquillis & optatis; praesertim

V 2 vel

ARG. Querit, cur tamdiu ab urbe absit Cicero. Laudat, si propter otium scribendi moris sit: non probat, si propter merorem ex morte filiae. Deinde rationes compescendi doloris addit: rationibus adiungit praecipos, & modeste claudit. *Ann. U. C. 708.*

¹ Discesserat] Caesar scilicet.
² Eorum, quorum consueisti] Genus loquentium Graecis usitatum: apud quos relativum, quod appellant, congruit cum eo quod antecedens nominant. *Lambin.*

vel animo defatigato tuo, qui nunc quietem quærat ex magnis occupationibus, vel erudito, qui semper aliquid ex se promat, quod alios delectet, ipsum laudibus illustret. Sin autem, sicut hic dum eras, lacrymis ac tristitiæ te tradidisti, doleo, quia doles, & angere: nec possum te, si concedis quod sentimus, ut liberior dicamus, non accusare. Quid enim? tu solus aperta non videbis, qui propter acumen occultissima perspicias? tu non intelliges, te querelis quotidianis nihil proficere? non intelliges duplicari sollicitudines, quas elevare tua re prudentia postulat? Quod si non possumus aliquid proficere suadendo, gratia contendimus, & rogando, si quid nostra causa vis, ut istis te molestiis laxes, & ad convictum nostrum redeas, & ad consuetudinem, vel nostram communem, vel tuam solius ac propriam. Cupio non obtundere te, si non delectare nostro studio: cupio deterrere, ne permanes in incepto: cum duæ res istæ contrariæ me conturbent; ex quibus aut in altera mihi velim, si potes, obtemperes, aut in altera non offendas. Vale.

3 Ad consuetudinem vel nostram] Lulus elegans in voce consuetudo, quæ cum refertur ad res nostram communem, significat familiaritatem usum, conversationem: cum ad rem tuam solius ac propriam, significat inorem ac rationem utendi. J. F. Gron.

4 Non offendas] Offensus quinque modis accipitur. Aut enim est ledere: quæ maximè significatione est: propterea supercedens exemplis. Aut reperire: ut epist. 9. lib. I. Non offendas enim bonorum sententiam, nisi Lentule, quem reliquisti. Et epist. 14. lib. IV. Tam misero tempore nihil novi consilii cepissem, nisi tu redisti neco nihil meliores res domesticas, quam tempus offensissem. Aut incidere: ut lib. II. de Invent. Quid si in ceteris quæque studiis a vobis elegere homines commodissimum quæque, quæ se aut alicui terro vellent addicere, misere in æroponiam offenserent. Aut peccare, vel aliquid committere, unde existimationis, honoris, benevolentia facta fiat. Ut epist. 7. lib. I.

Si occidisset ut volumus & optamus, omnes te & sapientes & fortes: si aliquid esset offensum, eosdem illar & cupide & temere fecisset dicimus. Et epist. 18. lib. II. Si dignum sit majoribus suis praverit... si quid offenderit, sibi ratum, nihil tibi offenderit. Et pro Cluent. his apud iudices offenderit. Aut passioe sumitur: quæ minus nota significatio est. Non enim est hic, offendas, pro pecces, ut creditit homo doctus, exemplis adductus alio spectantibus, sed pro offendaris. Quod ipse probat Cicero. Nam epist. 1. lib. I. ad Q. Fr. Si quis est, inquit, in qua iam offenderit, de qua aliquid sentiris; hinc nihil crediderit, nullam partem existimationis tue commiserit. In Verrem lib. I. ad. ac Helpeo Janitor, veritus ne quid in ipsa se offenderit, hominem summo vi retinere cupit. Et Casar lib. II. bel. civ. At, credo, si Casarem probatis, in me offenderis. Quæ si attendantur, profecto patiendi vim potius habere videbuntur, quam agendi. Manus.

M. CICERO L. LUCCEIO, Q. F. S.

XV. OMNIS amor tuus ex omnibus partibus se ostendit in his literis, quas a te proxime accepti: non ille quidem mihi ignotus, sed tamen gratus & optatus. Dicerem, jucundus, nisi id verbum in omne tempus perdidissem. Neque ob eam unam causam, quam tu suspicaris, & in qua me lenissimis & amantissimis verbis utens, re graviter accusas: sed quod illius tanti vulneris quæ remedia esse debebant, ea nulla sunt. Quid enim? ad amicose confugiam? quam multi sunt? habuimus enim fere communes, quorum alii occiderunt, alii nescio quo pacto obduruerunt. Tecum vivere possem, equidem & maxime vellem. Vetustas, amor, consuetudo, studia paria: quod vinculum, quæ res deest nostræ conjunctioni? Possumusne igitur esse una? Nec mehercule intelligo, quid impediat. Sed certe adhuc non sumus, cum essemus vicini in Tusculano, in Puteolano. Nam quid dicam in urbe? in qua, cum forum commune sit, vicinitas non requiritur. Sed casu nescio quo in ea tempora nostra ætas incidit, ut cum maxime florere nos oporteret, tum vivere etiam pueret. Quod enim mihi poterat esse perfugium, spoliato & domesticis & forensibus ornamentis, atque solatiis? literæ, credo, quibus utor assidue: quid enim aliud facere possum? sed nescio quomodo ipsæ illæ excludere me a portu & perfugio videntur, & quasi exprobrare, quod in ea vita maneam, in qua nihil inest, nisi propagatio miserimi temporis. Hic tu ea me abesse urbe miraris, in qua domus nihil delectare possit? summum sit odium temporum, hominum, fori, curiæ? Itaque sic literis utor, in quibus consumo omne tempus, non ut ab his medicinam perpetuam, sed ut exiguum doloris oblivionem petam. Quod si id egissemus,

ego

ARG. Respondet superiori epistolæ, lugere se novam filie obitum, quam resp. tempora, ob quæ ab urbe abire, in qua nihil jucundum, odiosa omnia. In studiis exiguum medicinam superesse. Anno U. C. 708.

1 Vulneris] Ex obitu filie.
2 Quod vinculum, quæ res deest nostræ conjunctioni?] Sic Manutius: sic etiam Lambinus, nisi quod omittit, quæ res. Nec erat cur id Grævius mutatum vellet.

ego atque tu, quod ne in mentem quidem nobis veniebat propter quotidianos metus, omne tempus una fuisset: neque me valetudo tua offenderet, neque te mœror meus: quod, quantum fieri poterit, consequamur. Quid enim est utriusque nostrum aptius? Propediem te igitur videbo. Vale.

M. T. CICERO TITIO S. D.

XVI. **E**TSI unus ex omnibus minime sum ad te consolandum accommodatus, quod tantum ex tuis molestiis cepi doloris, ut consolatione ipse egerem: tamen cum longius a summi luctus acerbitate meus abesset dolor, quam tuus, statui nostræ necessitudinis esse, meæque in te benevolentia, non tacere tanto in tuo mœrore tamdiu: sed adhibere aliquam modicam consolationem, quæ levare dolorem tuum posset, si minus sanare potuisset. Est autem consolatio pervulgata quidem illa maxime, quam semper in ore atque in animo habere debemus, Homines nos ut esse meminimus, ea lege natos, ut omnibus telis fortunæ proposita sit vita nostra: neque esse recusandum, quominus ea, qua nati sumus, conditione vivamus: neve tam graviter eos casus feramus, quos nullo consilio vitare possimus: eventisque aliorum memoria repetendis, nihil accidisse nobis novi cogitemus. Neque hæc, neque cætera consolationes, quæ sunt a sapientissimis viris usurpata, memoriæque literis prodita, tantum videntur proficere debere, quantum status ipse nostræ civitatis, & hæc prolatio temporum perditorum: cum beatissimi sint, qui liberos non susceperunt; minus autem miseri, qui his temporibus amiserunt, quam si eosdem bona, aut denique aliqua republica perdidissent. Quod si tuum te desiderium movet, aut si tuarum rerum cogitatione mœres, non facile exhauriri tibi istum dolorem posse universum pu-

to.

ARG. Consolatur diligenter amicum, orbium liberorum immoderatus ferentem. Anno U. C. 709.

1 *Memoriaque literis prodita*] Vulgo & literis infecta copula, quæ melius abest. Instrumentum sexto casu significatur.

2 *Tuorum rerum cogitatione*] Non puto, *Tuorum rerum, de hoc tantum* dici, sed de liberis immatura morte ereptis: ut sit, *Tuorum rerum, pro, tuorum lacrimarum*: quod indicant & quæ antecedunt, & sequuntur. *Abest.*

to. Sin illa te res cruciat, quæ magis amoris est, ut eorum, qui occiderunt, miserias lugeas: ut ea non dicam, quæ sapissime & legi & audiui, nihil mali esse in morte, in qua si resideat sensus, immortalitas illa potius, quam mors ducenda sit: sin sit amissus, nulla videri miseria debeat, quæ non sentiat: hoc tamen non dubitans confirmare possum, ea miseri, parari, impendere reipublicæ, quæ qui reliquerit, nullo modo mihi quidem deceptus esse videatur. Quid est enim jam non modo pudori, probitati, virtuti, rectis studiis, bonis artibus, sed omnino libertati ac salutis loci? Non, mehercule, quemquam audiui hoc gravissimo & pestilentissimo anno adolescentulum aut puerum mortuum, qui mihi non a diis immortalibus ereptus ex his miseriis, arque ex iniquissima conditione vitæ videretur. Quare, si tibi unum hoc detrahi potest, ne quid iis, quos amasti, mali patres contigisse; permultum erit ex mœrore tuo diminutum. Relinquetur enim simplex illa jam cura doloris tui, quæ non cum illis communicabitur, sed ad te ipsum proprie refertur: in qua non est jam gravitatis ac sapientiæ tuæ, quam tu a puero præstitisti, ferre immoderatus casum incommodorum tuorum, qui sit ab eorum, quos dilexeris, miseria maloque se junctus. Etenim eum semper te & privatis in rebus & publicis præstitisti, tuenda tibi ut sit gravitas, & constantia servendum. Nam quod allatura est ipsa diuturnitas, quæ maximos luctus vetustate tollit, id nos præcipere consilio prudentiaque debemus. Etenim si nulla unquam fuit liberis amissis tam imbecillo mulier animo, quæ non aliquando lugendi modum fecerit: certe nos, quod est dies allatura, id consilio anteferre debemus: neque expectare temporis medicinam, quam representare ratione possumus. His ego literis si quid proficissem, existimabam optandum quiddam me esse assecutum: sin minus forte valuissent, officio tamen esse * fun-

3 *In quo si resideret*] Mss. prim. Grav. resideret, &c. Amstelod. eres Pall. Græv. & quasi resideret. 4 *Functum*] Gebh. & Græv. *functorum*. Quod propter horum consensum notandum. Eiusdem pretii lectio utraque. Docti eligant.

Grævius. Ex illo membranarum & Cellarius facit ee, legendumque arbitrat, ex qua si

functum benevolentissimi atque amicissimi: quem me tibi & fuisse semper existimes velim, & futurum esse confidas. Vale.

M. CICERO · P. SEXTIO P. F. S. D.

XVII. **N**ON oblivione amicitiae nostrae, neque intermissione consuetudinis meae, superioribus temporibus ad te nullas literas misi, sed quod priora tempora in ruinis reipublicae, nostrisque jacuerunt: posteriora autem me a scribendo tuis injustissimis atque acerbissimis incommodis retardarunt. Cum vero & intervallum jam satis longum fuisset, & tuam virtutem, animique magnitudinem diligentius essem mecum recordatus, non putavi esse alienum institutis meis haec ad te scribere. Ego te, P. Sexti, & primis temporibus illis, quibus in invidiam absens, & in crimen vocabare, defendi: & cum in tui familiarissimi iudicio ac periculo tuum crimen conjungeretur, ut potui, accuratissime te, tuamque causam tutatus sum: & proxime, recenti adventu meo, cum rem aliter institutam offendissem, ac mihi placuisset, si adfuissem, tamen nulla re salutis tuae defui: cumque eo tempore¹ invidia annoe, inimici non solum tui, verum etiam amicorum tuorum, iniquitas totius iudicii, multaque alia reipublicae vitia, plus, quam causa ipsa veritasque, valuissent; ² Publio tuo neque opera, neque consilio, neque labore, neque gratia, neque testimonio defui. Quamobrem, omnibus officiis amicitiae diligenter a me sancteque servatis, ne hoc quidem praetermittendum esse duxi, te ut hortarer rogaremque, ut & ³ hominem te, & virum esse meminisses, id est, ut com-

ARG. Excusat tarditatem literarum, & Sextium hortatur, ut sapienter & fortiter exilium ferat, ad id vario usus consolationis argumento. Anno U. C. 700.

¹ P. Sextio] Corrado est hic Sextius, Cicerois contra Clodium defensor, ab eodem posthaec luculenta oratione defensus. Manutius vero alium esse, multis argumentis contendit. Cellar.

² Invidia annoe] Videtur Edilis fuisse: unde invidia in causa annoe. Idem. Di-

functionem vero non agnoscit. Manutius inter has voces annoe inimici non solum sic, neque est, inquit, institutum Cicerois duobus uti generandi casibus, ut in lib. de Senect. Quid de P. Licinio Crasso & pontificii & civilis iuris studio loquar? Et lib. II. de Nat. deor. Ir arduus, quorum iudicium est oculorum.

³ Publio tuo] Filio tuo. Cellarius.
⁴ Hominem te, & virum] Ab homine sapientiam, a viro fortitudinem postulat. Est enim

munem incertumque casum, quem neque vitare quisquam nostrum, nec praestare ullo pacto potest, sapienter ferres, & dolori fortiter ac fortunae resisteres: cogitareque & in nostra civitate, & in ceteris, quae rerum potitae sunt, multis fortissimis atque optimis viris injustis iudiciis tales casus incidisse. Illud utinam ne vere scriberem, ea te republica carere, in qua neminem prudentem hominem res ulla delectet. De tuo autem filio vereor ne si nihil ad te scripserim, debitum ejus virtuti videar testimonium¹ non cepisse: sin autem omnia, quae sentio, perscripserim, ne refricem meis literis desiderium ac dolorem tuum. Sed tamen prudentissime facies, si illius pietatem, virtutem, industriam, ubicunque eris, tuam esse, tecum esse duces. Nec enim minus nostra sunt, quae animo complectimur, quam quae oculis intuemur. Quamobrem & illius eximia virtus, summusque in te amor, magna tibi consolationi debet esse; & nos, ceterique, qui te non ex fortuna, sed ex virtute tua pendimus, semperque pendemus; & maxime, animi tui conscientia, cum tibi nihil merito accidisse reputabis: si & illud adjunges, Homines sapientes turpitudine, non casu; & delicto suo, non aliorum injuria commoveri. Ego & memoria nostra veteris amicitiae, & virtute atque observantia filii tui monitus, nullo loco deero, neque ad consolandum, neque ad levandum fortunam tuam. Tu si quid ad me forte scripseris, perficiam, ne te frustra scripseris arbitrare. Vale.

enim loquens in Virum: ut in epistola sequenti: Te colligat, virumque praebeat. Et in Bruto: Vidi Mirianis virum, & vidi plane virum. Manut.

¹ Non cepisse] Libris omnibus veteribus invidis, edendum curavi, non desisse. Lam-

bin. Meus primus liber, testimonium non cepisse. Melior est lectio haec, quam vulgata. Accipere enim Cicerois & alius scriptoribus invidis in locis est audire, intelligere. Gravium. Laudetur Gravium, quod nihil tamen mutaverit.

M. CICERO T. FADIO S. D.

XVIII. **E**TSI egomet, qui te consolari cupio, consolandus ipse sum: propterea quod nullam rem gravius jamdiu tuli, quam incommodum tuum: tamen te magnopere non horror solum, sed etiam, pro amore nostro, rogo atque oro, te colligas, virumque præbeas, & qua conditione omnes homines, & quibus temporibus nati simus, cogites. Plus tibi virtus tua dedit, quam fortuna abstulit; propterea quod adeptus es, quod non multi homines novi: amisi, quæ plurimi homines nobilissimi. Ea denique videtur conditio impendere legum, judiciorum, temporum, ut optime actum cum eo videatur esse, qui quam levissima pœna ab hæc republica discesserit. Tu vero, qui & fortunatus, & liberus habes, & nos ceterosque necessitudine & benevolentia tecum conjunctissimos; quique magnam facultatem sis habiturus nobiscum & cum omnibus tuis vivendi; & cum unum sit judicium, ex tam multis, quod reprehendatur, ut quod una sententia, eaque dubia, potentia alicujus condonatum existimetur: omnibus his de causis debes istam molestiam quam lenissime ferre. Meus animus erit in te, liberisque tuos semper, quem tu esse vis, & qui esse debet.

ARG. T. Fadium, judicio damnatum, & ideo exulenti consolatur: a miseria communi, & virtute propria, nec non a commodis exilii, quo liber fit ab impendentibus malis; tandem ab innocentis testimonio: quibus sua adjungit officia. Anno U. C. 701.

1 T. Fadio] Sic est in Pall. quint. Variacano. Siquæ eisdem Vitorius & Lambinus.

Vulgo T. Fadio, qui fuerat cum P. Sextio Tribunus plebis. Male: Fadio enim nobilissimus. Hic autem fuit homo novus, ut innuit ipse Cicero. Gerhard.

2 Dedit] Dedit hominum studia, honores, exultationem. Manut.

3 Sic habiturus] Hæc spes est reditus. Forte non perpetuo exilio damnatus fuit, sed ad certos annos. Cellarius.

4 Una sententia] Quæ cum sententia damnatur, una tantum plures fuerit, quam quæ absolventur. Manut.

5 Potentia alicujus condonatum] In quo reus non ob culpam, sed ob potentiam adversarij, vel alicujus judicium damnatus sit. Vide IV. Pec. Vet. §. J. F. Gronovius.

CICERO RUFO.

XIX. **E**TSI mihi nunquam dubium fuit, quin tibi essem carissimus, tamen quotidie magis id perspicio: extatque id, quod mihi ostenderas quibusdam literis, hoc te studiosiorem in me colendo fore, quam in provincia fuisses, (etsi, meo judicio, nihil ad tuum provinciale officium addi potest) quo liberius judicium esse posset tuum. Itaque me & superiores literæ tuæ admodum delectaverunt, quibus & expectatum meum adventum abs te amanter videbam, & cum aliter res cecidisset ac putasses, te meo consilio magnopere esse letatum: & his proximis literis magnum cepi fructum

X 2

ARG. Pompejo Italia pulso, Mescinius Rufus, Ciceronis antea quaestor in provincia, in illius, tanquam reip. castra transire, non plane certus cogitabat: quem Cicero confirmat, & ut maneat in sententia, suadet. Anno U. C. 704.

1 Cicero Rufe] Hoc titulus epistolæ quemadmodum in antiquis exemplaribus invenimus, ita scripsimus: id alii postea facere neglexerunt. Quod si res magni ponderis non est, non est fortasse tam levis quam quisquam existimaret. Ita frequenter scribere solitos esse veteres duobus in locis, quod nunc meminissim, testatur Cicero: in quibus etiam non parum referre docet, prænomina ponantur, & tituli honorumque gradus, ad nominibus tantum qui scribit, utatur: alter est in epistola ad Volumentium, §. Quod sine prænomine, familiariter ut debitas, ad me epistolam misisti, &c. alter in Oratione pro domo sua: Literas in concione recitasti, quas tibi a C. Casare missas dixerat: CESAR PULCHRO, Cum etiam ex argumentatis sumptis esse hoc signum, cum nominibus tantum dixerat: neque adscribere. Proconsul, non Trib. pl. ita enim legitur: ille locus est, non Proconsuli: pertinet enim ad Casarem vox illa, quemadmodum alia ad Pulchro. Tertium exemplum esse potest, si quis his contentus non sit, titulus epistolæ M. Antoni, quæ in XIII. Philippi inclusa est. Hujus autem & sequentis epistolæ nomina nulla sunt in præfatis & bonis literis. Pith.

L. Mescinius Rufus fuit Ciceronis in Cilicia Quaestor, unde paulo post Ciceronem decessit, & Roman venit, Cicerone jam orni maritima præfecto. Corradus.

2 Etsi mihi nunquam dubium fuit] Si temporum ordo servatus esset ab eo qui has Cic. epistolas retulit in volumina, quædam (ut arbitror) nobis magis plana essent, neque in multis locis tantopere hæsitarent. Hæc, nihil fallor, illam sequi debent capus initium est, Quosquæ modo possidem, non procederet. Obscurum est totum negotium, de quo hic agit: quid tamen sentiamus, libere pronuntiamus, freri aequitate lesurum. Cum illa non multo postquam e provincia Cicero rediit scripta sit: hæc jam suscepto civili bello, & pulso ex Italia Pompejo scripta est. Exorabat jam Tullius fugam, & in castra Pompejana proficisci cogitabat, cupiebatque continere habere illius consilij & itineris Rufum: de quo ipse Rufus in epistola sua fœm aliquid Ciceroni dederat: quod tamen cum cupidè Cicero optaret, modeste exorante rogat: quia res multum periculi si emanasset, habebat: ilico equique loquitur, ne si forte literæ in alienas manus incidissent, aliquid mali molestique ex ea susciperet. Vitorius.

3 Liberius] Nam in provincia officio quaestorio adductus videri poterat cum Rudose colere: cum præfate quaestor prætori suo debeat, quidquid officio potest: nec in eo liberum judicium sit. Confecta vero provincia, verus animi sentis apparet necessitudine quaestoria solutus. Manutius.

Etum & iudicii, & officii tui: iudicii, quod intelligo, te, (id quod omnes fortes ac boni viri facere debent) nihil putare utile esse, nisi quod rectum honestumque sit: officii, quod te mecum, quodcumque cepissem consilii, polliceris fore: quo neque mihi gratius, neque, ut ego arbitror, tibi honestius esse quidquam potest. Mihi consilium captum jamdiu est: de quo ad te, non quo celandus esses, nihil scripsi antea, sed quia communicatio consilii, tali tempore, quasi quadam admonitio videtur esse officii, vel potius efflagitatio ad eandem societatem, vel periculi, vel laboris. Cum vero ea tua sit voluntas, humanitas, benevolentia erga me, libenter amplector talem animum: sed ita (non enim dimittam pudorem in rogando meum) si feceris id, quod ostendis, magnam habebō gratiam: si non feceris, ignoscā: & alterum timori, alterum mihi te negare non potuisse arbitror. Est enim res profecto maxima. Quid rectum sit, apparet; quid expediat, obscurum est: ita tamen, ut, si nos illum, qui esse debemus, id est, studio digni & literis nostris, dubitare non possimus, quin ea maxime conducant, quæ sunt rectissima. Quare tu, si simul placebit, statim ad me venies. Sin idem placebit, atque eodem, nec continuo poteris; omnia tibi ut nota sint, faciam. Quidquid statueris, te mihi amicū; sin id quod opto, etiam amicissimum iudicabo. Vale.

CICERO RUFO.

XX. **Q**UO modo potuissem, te convenissem, si eo, quo constitueras, venire voluisses. Quare etsi mei commodi causa commovere me noluisti, tamen ita existimes velim, me antelaturum fuisse, si ad me misisses, voluntatem tuam commodo meo. Ad ea quæ scripsisti, commodius equidem.

ARG. Excusat se Rufo, querenti per litteras, quod rationes provinciarum ad ararium, eo non expectato, detulisset. Ipsum enim vel addita quadam, vel immutata in his cupo-

re. Tota est de rationibus, & ob id obscurior: etiam, variantibus libris, si non alia vexata. *Ann. U. C. 704.*

dem possem de singulis ad te rebus scribere, si ¹ M. Tullius, scriba meus, adesset: a quo mihi exploratum est, in rationibus duntaxat referendis (de cæteris rebus affirmare non possum) nihil eum fecisse scientem, quod esset contra aut rem, aut existimationem tuam. Dein, si rationum referendarum ² jus vetus & mos antiquus maneret, me relaturam rationes, nisi tecum pro conjunctione nostræ necessitudinis contulissem, confecissemque, non fuisse. Quod igitur fecissem ad urbem, si consuetudo pristina maneret, id, cum lege Julia relinquere rationes in provincia necesse erat, eandemque totidem verbis referre ad ararium, feci in provincia. Neque ita feci, ut te ad meum arbitrium adducerem: sed tribui tibi tantum, quantum me tribuisse nunquam me poenitebit. Totum enim scribam meum, quem tibi video nunc esse suspectum, tibi tradidi. Tu ei M. Mindium, fratrem tuum, adjunxisti. Rationes confectæ me absente sunt tecum, ad quas ego nihil adhibui præter lectionem. Ita accepi librum a meo servo scriba, ut eundem acceperim a fratre tuo. Si honor is fuit, majorem tibi habere non potui: si fides, majorem tibi habui, quam pene ipsi mihi. Si providendum fuit, ne quid aliter ac tibi & honestum, & utile esset, referretur: non habui cui potius id negotii darem, quam ³ cui dedi. Illud quidem certe factum est, quod lex jubebat, ut apud duas civitates, Laodicensem & Apameensem, quæ nobis maximæ videbantur, quoniam ita necesse erat, rationes confectas & consolidatas deponeremus. Itaque huic loco primum respondeo, me quantum iustis de causis ⁴ rationes deferre properarim, tamen te

expe-

¹ M. Tullius, scriba meus] Cicero's liberrus, fortasse Laurea cognomento, cujus egregios versus, in Cicero's academiam scriptos, recitat Plinius lib. XXXI. cap. 2. Neque enim Tiro liberatus est, nisi postquam e provincia ad urbem Cicero rediit: at ille scriba, qui rationes in provincia trahavit, liberus omnino fuit. *Manius.*

² Jus vetus] Mos vetus erat, ut ad urbem res, qui provinciali erant, cum quibusvis suo rationes conferret, priusquam ad ararium referret. Jus autem vetus est, quod fuit ante legem Juliam. *Grævius.*

³ Quis cui dedi] Hoc est, tibi. Neato fuit, cui tantus ac fidelis hoc negotium committi poterit. *J. F. Gronov.*

⁴ Rationes referre properarim] Ita legendum. Ad ararium puta. Etsi causæ impulerent atque ugerent graves, ut primo quoque tempore hoc officio cedendum ad ararium rationum desingeret: tamen id dilatatum fuisse usque in adventum tuum, nisi putarem frustra expectari, ut conferremus, cum iam depositæ essent. Nihil enim jam poterat mutari: cum utrumque codicem concordari oporteret. *Idem.*

expectaturum fuisse, nisi in provincia relictas rationes pro
 5 latis haberem. Quamobrem de Volufio quod scribis, non
 est id rationum. Docuerunt enim me periti homines, in his
 cum omnium peritissimus, tum mihi amicissimus, C. Camil-
 lus, ad Volufium transferri nomen a Valerio non potuisse:
 sed prædes Valerianos teneri: neque id erat H-S xxx, ut scri-
 bis, sed xix. Erat enim nobis curata pecunia Valerii mancipi-
 10 tis nomine: ex qua reliquum quod erat, in rationibus re-
 tuli. Sed sic me & liberalitatis fructu privas, & diligentia,
 & (quod minime tamen laboro) mediocris etiam prudentiæ.
 Liberalitatis, quod mavis scribæ mei beneficio, quam meo,
 legatum meum, præfectumque maxima calamitate levatos,
 cum præsertim non deberent esse obligati. Diligentia, quod
 existimas de tanto officio meo, tanto etiam periculo, nec
 scisse me quidquam, nec cogitavisse: scribam, quidquid volu-
 15 lisset, cum id mihi ne recitavisset quidem, retulisse. Prudentiæ,
 cum rem a me non insipienter excogitatam, ne cogitatam qui-
 dem putes. Nam & Volufii liberandi meum fuit consilium; & ut
 multa tam gravis Valerianis prædibus, ipsique T. Mario de-
 pelleretur, a me inita ratio est: quam quidem omnes non
 20 solum

5 Latis] Alii, relatis, vel delatis. Corr.
 Videtur scribendum, collatis. Supra: Nisi re-
 cum.
 6 De Volufio quod scribis] Volufius, mul-
 tre nomine, magnam pecuniam vim publicæ
 debebat. Eam pecuniam Valerius periculo
 suo exigentiam a Volufio susceperat, prædes
 que dederat: quos puto Cicerois legatum
 & præfectum fuisse; id enim sequentibus ver-
 bis indicatur. Videtur autem Cicero, cum
 rationes conficeret, Volufium liberare volu-
 10 se, & a prædibus multam amovere, ut eor-
 um fortunam confunderet. Quod ejus consilium
 & factum infra demonstratur. Contra Rufus
 Valerium quidem, & prædes liberare, sed
 nomen illud Valerio ad Volufium transfer-
 re cupisset. Quod Cicero ex amicorum, præ-
 cipeque Camilli hominis peritissimi senten-
 15 tia, fieri non potuisse demonstrat: aut enim
 Valerii mancipiis prædes teneri, qui se pe-
 cuniam illam, a Volufio debitam, curaturas
 jam promiserant: aut si prædes liberandi es-
 sent, Volufium quoque simul oportere libe-
 20 rari: quod utrumque ut fieret, rationem a

se initam esse infra Cicero dicit. Man.
 7 Reliquum] Ita distingue. Eius, quo
 ultra non eram, quodque restabat inconsu-
 matum, id reuli, populo scilicet, in ratio-
 nibus scripti vel scribi curari, seu restat-
 sum & residuum saluum esse. Manutius vult
 simul cum rationibus eam pecuniam ad ven-
 10 tium relatum: quod fieri potest, ut quando-
 que factum fuerit: sed hoc proprie verbis
 his non explicatur. J. F. Gronov.
 8 Ut multa] Si in re obscura licet divi-
 nare, cenfeo Volufium quandam fuisse publi-
 canum, & republicam debuisse XXX. Ister-
 tium. In ejus locum postea successisse Vale-
 rium, & non solum conduxisse vestigal illud,
 sed & reliqua Volufii solvenda in se susce-
 15 pit, & hoc nomine prædibus præditi que rei-
 publicæ cavisse. Ideoque prædes ejus ten-
 ebantur, quos liberare cupiebat Cicero. Mul-
 ta vero dicitur hic pecunia, quæ & a man-
 cipe Volufio, & ejus prædibus solvenda erat.
 Hæc mea de hoc loco sententia est: modo
 fit sanus, sed dubito. Grævus.

solum probant, sed etiam laudant. Et, si verum scire vis,
 hoc uni scribæ meo intellexi non nimium placere. Sed ego
 putavi esse viri boni, cum populus suum servaret, consu-
 5 lere fortunis tot vel amicorum, vel civium. Nam de Luc-
 cejo est ita actum, ut, auctore Gn. Pompejo, ista pecunia
 in fano poneretur. Id ego agnovi meo jussu esse factum.
 Qua pecunia Pompejus est usus, ut tua, quam tu deposue-
 ras, Sextius. Sed hæc ad te nihil intelligo pertinere. Illud
 me non animadvertisse moleste ferrem, ut adscriberem, te in
 fano pecuniam jussu meo deposuisse, nisi ista pecunia gravissi-
 10 mis esset, certissimisque monumentis testata, cui data, quo
 senatus-consulto, quibus tuis, quibus meis literis P. Sextio
 tradita esset. Quæ cum viderem tot vestigiis impressa, ut in
 his errari non posset, non adscripsi id, quod tua nihil refe-
 derat. Ego tamen adscripsisse mallet, cum id te video de-
 15 ferbare. Sicut scribis tibi id esse referendum, idem ipse sen-
 tio: neque in eo quidquam a meis rationibus discrepant tuæ.
 Adde enim tu, meo jussu, quod ego quidem non addidi: nec cau-
 sa est cur negem: nec, si esset, & tu nolles, negarem. Nam de
 H-S nongentis millibus, certe ita relatum est, ut tu five
 frater tuus referri voluit. Sed, si quid est, quando de legeo
 20 parum gratum est, quod ego in rationibus referendis etiam

9 Cum populus] Hac sententia: Putavi
 esse boni viri, cum possem, nullo populi da-
 mnum, commodare civibus, & eorum fortunas
 sustentare. Vilius.
 10 Nam de Luccejo] Scaliger ad Crullum
 emendat, Nam de Luccejo est ita actum. Sat-
 tis constat vitiosum esse de Luccejo: sed mul-
 to constat magis alienissimum esse Lucello,
 quod ille substituit. Videt, inquit, peritissimum
 amicorum ac civium unari Lucellam. Ego ve-
 15 ro non video. Nam duo genera diversissima
 sunt, hoc quod in fano positum est, & istæ for-
 tunæ amicorum vel civium. Fortunæ istæ sunt
 ipsius patrimonium vel bona Volufii, & præ-
 dictum Valerianorum & Marii: at illa pecunie
 publicæ pars: neutra ullam lucelli hujus, de
 quo atitur, habet imaginem. Nam cur po-
 20 neretur in fano, si distribuenda erat præco-
 ribus cohorti? J. F. Gronovius. Nam de legeo
 habent omnes præter hunc nuper Venetiis im-
 pressum excusi codices. Vilius. Vide mox

Lambium.
 11 Quando de legeo parum gratum est] Ego
 quam proxime posui, accessi ad scripturam
 antiquam. Nam libri manuscripi hoc loco
 sunt corrupti: sed tamen partim hic habent
 quando de legeo parum gratiosum est, partim
 gratiosissimum est. Vullgati autem, parum pro-
 5 vium est, quæ lectio tolerabilis est: nec eam
 damnamus. Præterea quod ad vocem legeum
 pertinet, nos putavimus utrobique, & su-
 pra, ibi, nam de legeo ita est actum, & su-
 10 & hic, quando de legeo, &c. tandem tem-
 agi: ideoque idem nomen poni oportere.
 Legium autem seu, legeum, vox Græca est,
 quæ significat, præter alia, locum ubi ratio-
 nes referuntur, & ubi deponuntur. Lambius.
 12 Forte scriptus Cicero, si quid est, quod de le-
 gato parum gratum visum est. Nimirum de
 legato, quem cum prædes maxima calami-
 15 tate levare cupiebat, ut supra ostendit.
 Grævus.

nunc corrigere possim, de eo mihi, cum senatus consulto non sum usus, quid per leges liceat, considerandum est. Te certe ¹² in pecunia exacta ¹³ ita efferre ex meis rationibus relatis non oportuit, nisi quid me fallit; sunt enim alii peritiores. Illud cave dubites, quin ego omnia faciam, quæ interesse tua, aut etiam velle te existimem, si ullo facere modo possim. Quod scribis ¹⁴ de beneficiis, scito a me & tribunis militares, & præfectos, & contubernales duntaxat meos delatos esse. In quo quidem ratio me sefellit. Liberum enim mihi tempus ad eos deferendos existimabam dari. Postea certior sum factus, triginta diebus deferri necesse esse, quibus rationes retulissim. Sane moleste tuli, non illa beneficia tua potius ¹⁵ ambitioni reservata esse, quam meæ, qui ambi-

¹² In pecunia exacta] Recte in meo libro scribitur, in pecunia exacta. Cui non veritas exactus ut exactus dicitur? Et sane ab Quinctil. declinat. 19. Soterianus suæzatur opportunitas mercis exactus puto invenit. Pro ita esse nonnulli libri legunt, ista referre. Hinc Ciceronia huc fuisse verba colligo, te certe in pecunia exacta ista referre ex meis rationibus relatis non oportuit. Hoc est: Te non oportuit in rationes pecuniæ a te exactæ referre, quod ego in meas rationes ad ærarium relatas jam ante aliter retuleram. Videtur enim Cicero H-S nonaginta millia in rationes suas retulisse, quæ postea in pecuniam a te facta post Ciceroniam decessum exactam quoque retulit Rufus. Sed viderit actiores. Alii aliter mutant. Nihil in re tam obscura definit, nec mihi ipse satisfacio. Grævius.

¹³ Ita efferri] Sic lege. Ex rationibus a me relatis causam capere cur mihi successeris. Pro Cæl. 9. Ipsi dolere, irati efferuntur. De Harusp. resp. 1. Dolere me statim & iracundia longius prope dixeram. Gronov.

¹⁴ De beneficiis] Comitibus & contubernales magistratum & adiutores publicorum negotiorum deferabatur in beneficiis ad ærarium a Proconsulibus & Propræt. & Quæstoribus, cum redirent ex provinciis. Non hoc erat emolumentum, ut Scaliger ad Cæl. notat, sed merus honor & commendatio illarum personarum apud populum Romanum, profutura illis, vel ad majora emolu-

menta ab rep. consequenda, vel ad pericula. Si quæ extrinsecus, sublevanda, tanquam o- lim meritis, ut iudicio & beneficio principum honorarentur. Sic Archiam in beneficiis ad ærarium delatum ab Lucullo Prætore & Consule, sic L. Cornelium Balbum a Pompejo in illorum defensione iactat Cicero. Male Scaliger hoc dicit nomen in ærarium referri, & vocari in beneficiis. Omni antiquitati ignoratur hoc loquendi genus, quæ dicebas deferri in beneficiis ad ærarium. Idem, lib. III. de Pec. Vet. cap. 17.

¹⁵ Ambitioni] Ambitionis non recte interpretatur Manutius, quæsi ostendere voluerit cohortem apud se fuisse leffissimum hominum, qui beneficia in rem publicam contulissent. Non quidem de nihilo est, & poterunt hoc quoque nonnulli refutare: sed non id intelligit Cicero, cui ambitio est gratia & demonstratio studii in clientes. Significat se facile pati potuisse, ut hanc apud delatos gratiam inire Rufus, cum ipse deferendo non sit secutus gratiam, sed morem, & veritatem, & merita. Illud hanc prostratum, qui ambitione nihil timer. Plaut. Trinum. Apæge se amor, non placet, nihil te uter.

Cæsar III. Civ. Si vero alteri paulum modo tribuisset, fortuna, non esse in fortuna conditione huius patris sui, qui superior videretur, neque fore æqua parte contentum, qui se omnia habebaturum confideret. Liv. IX. temporem patentes, quod uti est, cum daretur, noluisse, spernatus. Idem, lib. III. de Pecun. vet. cap. 17.

ambitione nihil uterer. De centurionibus tamen, & de tribunorum militarium contubernalibus, res est in integro: genus enim horum beneficiorum definitum lege non erat. Reliquum est de H-S centum millibus, de quibus memini mihi a te ¹⁶ Myrina literas esse allatas, non mei errati, sed tui: in quo peccatum videbatur esse, si modo erat, fratris tui & Tullii. Sed cum id corrigi non posset, quod jam depositis rationibus ex provincia ¹⁷ decessimus, credo me quidem tibi pro animi mei voluntate, proque ea spe facultatum, quam tum habebamus, quam humanissime potuerim rescriptisse: sed neque tum me humanitate literarum mearum ¹⁸ obligatum puto, neque tuam hodie epistolam de H-S centum sic accepisse, ut ii accipiunt, quibus epistolæ per hæc tempora molestæ sunt. Simul illud cogitare debes, me omnem pecuniam, quæ ad me salvis legibus pervenisset, Ephesi apud publicanos deposuisse: id fuisse ¹⁹ H-S xxii: eam omnem pecuniam Pompejum abstulisse: quod ego sine æquo animo, sine iniquo fero, tu de H-S centum æquo animo ferre debes, & existimare eo minus ad te, vel de tuis cibariis, vel de mea liberalitate pervenisse. ²⁰ Quod si mihi expensa ista H-S centum tulisses, tamen, quæ tua est suavitas, quique in me amor, nolles a me hoc tempore ²¹ æstimationem accipere. Nam nu-

Tom. VII.

Y

mera-

¹⁶ Myrina] Libri duo habent, Smyrna. Reliqui, Myrina. Utraque nota urbs, Smyrna in Jonia, Myrina in Æolia. Quis potest dicere, ex ura scripserit Rufus exs. literas? Smyrna quidem navigari in Italiani Meschino utriusque & commodior. Man.

¹⁷ Decessimus] Sic omnia, quos viderim, veteres libri. A quibus olim descendendam putabam & legendam, unius literæ mutatione, Decessimus. Nunc me ipse revoco, & ita factuo, syncopen esse non posse in his verbis, quorum in præteritis ultima syllaba est, si: ut Gella, Cella, Gessum, non Cessum; eodemque modo in compositis, decessus, recedus, discedo, cossedo. Antea decessimus legebatur. Idem. Lege, decessimus. Sic recte Manutius; quam sententiam male postea inuavit. J. F. Gronov.

¹⁸ Obligatum] Deberi sibi a Cicerone mutuam pecuniam ex literis ab eo antea hu-

manissime scriptis, Rufus ostenderat. Man.

¹⁹ H-S xxii.] Parva summa. Itaque legendum opinor, H-S, & vicer, ut est in epist. 1. lib. XI. ad Att. In ceteris in Asia habet ad H-S H-S & vicer. Loquitur de hac Ephesi deposita pecunia: nam Ephesus in Jonia, quæ regio est Asia. Man.

²⁰ Quod si mihi expensa ista H-S centum tulisses] Si mihi ea munus dedisses, aut in rem meam expendisses iussu meo, ut iustus debitor forem. Quod eleganter saithu vi. Videtur not. ad Liv. XXVII. 7. J. F. Gronov.

²¹ Æstimationem accipere] Possessionem æstimationem accipere pro pecunia mihi commodata. Hic locus videtur indicare scriptam hanc epistolam Cesare iterum & Servilio iterum coll. post latam a Cesare legem de æstimandis possessionibus, quam quæque ante civile bellum fuissent; ut debitorum confuleretur; quorum erat iniqua conditio, ja-

centi-

meratum si cuperem, non erat. Sed hæc jocatum me putato, ut ego te existimo. Ego tamen cum Tullius rure redierit, mittam eum ad te, si quid ad rem putabis pertinere. Hanc epistolam cur non ²² scindi velim, causa nulla est. Vale.

centibus prædiorum pretiis, quod fere solet in bellis evenire. Dicebantur autem possessiones illæ, *Assimariæ*, ut epist. 16. lib. IX. & epist. 18. ejusdem libri. *Mansur.*

22. *Scindi*] Varie dixit, hic quidem *Scindi*; alibi *Conferendi*, ut epist. 18. lib. VII. & *Conscripto*, epist. 10. lib. X. ad Art. *Idem.*

M. T. C. L. MESCINIO S. D.

XXI. **G**RATÆ mihi tuæ literæ fuerunt, ex quibus intellexi, quod etiam sine literis arbitrabar, te summa cupiditate affectum esse videndi mei: quod ego ita libenter accipio, ut tamen tibi non concedam. Nam ¹ tecum esse, ² ita mihi omnia, quæ opto, contingant, ut vehementer velim. ³ Etenim, cum esset major & virorum, & civium bonorum, & jucundorum hominum, & amantium mei copia, tamen erat nemo quicum essem libentius, quam tecum, & pauci, quibuscum essem æque libenter. Hoc vero tempore, cum alii interierint, alii absint, alii mutati voluntate sint, unum, mediis fidius, tecum diem libentius posuerim, quam hoc omne tempus cum plerisque eorum, quibuscum vivo necessario. Noli enim existimare, mihi solitudinem non jucundiores esse, qua tamen ipsa uti non licet, quam sermones eorum, qui frequentant domum meam, excepto

ARG. Mescinio Ruto, sui videndi cupido, multa se teneri cupiditate significat, eumque horatur, ut temporum acerbitatem literarum studiis & optime conscientie recordatione mitiget. Anno U. C. 707.

1. *Tecum*] Vulgo, *tecum esse mihi communita, omnia, ita que opto, &c.*

2. *Ita*] Elegans adseverandi formula, & quasi jurandi, per *ita, ut*. Divinat, cap. 13. *Ita deus mihi velim propitius, ut, cum illius dies, &c.* Caril. IV. 7. *Ita mihi salus republiæ fœni liceat, ut ego &c.* *Oril.*

3. *Etenim, cum esset major*] Aliis placet. *Ut enim, pro Etenim: quia sic habent ple-*

rique veteres libri. Solocisimi facies apparer. Quid refert? inquit. Quam multa præterea hujusce generis in Ciceroe deprehenduntur. His itaque responderi videtur posse, solocisimum, si modo libri veteres in eo consentiant, ferendum: sin aliter, tollendum. Itaque, cum habeam duos veteres libros, unum M. Antonii Maffei, quo etiam olim, commodante ejus fratre Bernardino Cardinali, usus sum, alterum Fulvii Ursini, in quibus diserte legitur, *Etenim: libenter auctore solocisimum, & interpretatem Ciceroe dignam restituo. Mansur.*

cepto uno, aut summum altero. Itaque utor eodem perugio, quo tibi utendum nosse, literulis nostris; præterea ⁴ conscientia etiam consiliorum meorum. Ego enim is sum, quemadmodum tu facillime potes existimare, qui nihil unquam mea potius, quam meorum civium causa fecerim: cui ⁵ nisi invidisset is, quem tu nunquam amasti, (me enim amabas) & ipse beatus esset, & omnes boni. Ego sum, qui nullius vim plus valere volui, quam honestam otium: idemque, cum illa ipsa arma, quæ semper timueram, plus posse sensi, quam illum consensum bonorum, ⁶ quem ego idem effeceram, quavis tuta conditione pacem accipere malui, quam viribus cum valentiore pugnare. Sed & hæc, & multa alia coram brevi tempore licebit. Neque me tamen ulla res alia Romæ tenet, nisi expectatio ⁷ rerum Africanarum. Videtur enim mihi res in propinquum adducta discrimen. Pato autem mea nonnihil interesse, (quanquam id ipsum, quid intersit, non sane intelligo) veruntamen, quidquid illinc nuntiatum sit, non longe abesse velim a consiliis amicorum. Est enim res jam in eum locum adducta, ut quanquam multum intersit inter eorum causas, qui dimicant, tamen inter victorias non multum interfuturum putem. Sed plane animus, qui dubiis rebus forsitan fuerit infirmior, desperatis confirmatus est multum; quem etiam tuæ superiores literæ confirmarunt, quibus intellexi quam fortiter injuriam ferres: juvitque me, tibi cum summam humanitatem, tum etiam tuas literas profuisse. Verum enim scribam, teneriore mihi animo videbare, sicut omnes fere, qui vita ingenua in beata civitate & in libera viximus. Sed ut illa secunda moderate tulimus, sic hanc non solum adversam, sed funditus everfam fortunam fortiter ferre debemus, ut hoc saltem in maximis malis boni conse-

Y 20

qua-

4. *Conscientia consiliorum meorum*] Sæpe hanc sententiam usurpat, epist. 3. lib. IV. epist. 1. & 4. & 6. & 10. & 13. & 21. lib. VI. & epist. 3. lib. VII. quæ recitare longum est indicare loca, & quasi digitum ad fontem tendere, unde hauriant qui copias hauriunt, factis dico. *Idem.*

5. *Nisi invidisset is*] Pompejanum, opinor,

designat: a quo se proditum, contra datam fidem, sæpe queritur. *Idem.*

6. *Quem ego idem effeceram*] In consulatione. Epist. 9. lib. I. *Idem.*

7. *Rerum Africanarum*] Africani belli, quod inter Cæsarum, & Scipionem ac regem Jubam gestum est. *Idem.*

quamur, ut mortem, quam etiam beati contemnere debeamus, propterea quod nullum sensum esset habitura, nunc sic affecti, non modo contemnere debeamus, sed etiam optare. Tu, si me diligis, fructu isto otio, tibi que persuade, prae-ter culpam ac peccatum, qua semper caruisti, & carebis, homini accidere nihil posse, quod sit horribile aut pertimescendum. Ego, si videbitur recte fieri posse, ad te veniam bre-
vi, si quid acciderit, ut mutandum consilium sit, te certio-rem faciam statim. Tu ita fac cupidus mei videndi sis, ut istinc ne te moveas tam infirma valetudine, nisi ex me prius quaesieris per literas, quid te velim facere. Me velim, ut facis, diligas, valetudinique tuae, & tranquillitati animi servias.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

EPI-

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER VI.

M. CICERO A. TORQUATO S. D.

I. **E**TSI ea perturbatio est omnium rerum, ut suae quemque fortunae maxime poeniteat, nemoque sit, quin ubivis, quam ibi ubi est, esse malit: tamen mihi dubium non est, quin hoc tempore, bono viro Romae esse miserri-
mum sit. Nam, etsi, quocunque in loco quisquis est, idem est ei sensus, & eadem acerbitas ex interitu rerum & publicarum & suarum; ¹ tamen oculi augent dolorem, qui ea, quae ceteri audiunt, intueri coguntur, nec avertere a miseris cogitationem sinunt. Quare etsi multarum rerum desiderio te angere necesse est, tamen illo dolore, quo maxime te confici audio, quod Romae non sis, animum tuum libera. ² Etsi enim cum magna molestia tuos tuaque deside-
ras, tamen illa quidem, quae requiris, suum statum tenent, nec melius, si tu adesses, tenerent, nec sunt ullo in proprio periculo. Nec debes tu, cum de tuis cogitas, aut praecipuum aliquam fortunam postulare, aut communem reculare. De te autem ipso, Torquate, est tuum sic ³ agitare animo, ut non adhi-

ARGUMENTUM. Anulum Torquatum, qui Pompejo victo, cujus partes secutus fuerat, Athenis exulabat, consulatur, ut absentiam ab urbe aequo animo ferat, quia turbatae sunt omnia, & qui praesentes sint, multa cer-
nant, quae nolint videre. Addit spem redi-
tus nonnullam, hortaturque ut virtute se fa-
scentet & recti conscientia; etiam ex civita-
te, in qua exularet, & Sulpicii consuetudine
lectum parat. Scripsit bello Hispaniensi.
Anno U. C. 707.

¹ Tamen oculi augent dolorem. Lib. IV. epist. 4. & 13. & VII. 30. Aurium autem sensum plus doloris afferre quam oculorum dixit supra ad Marcellum IV. 9. Oratoris hoc est visum rebus, si res possulet, vel contrariis uti. Gravini.

² Etsi. Adverte in principio hujus episto-
lae quater esse repetitum etsi tamen, quod in nobis vitio duceretur. Idem.

³ Agitare animo. Tribus modis hoc ver-
bum ad eandem sententiam accommodatur. Agi-

®

quamur, ut mortem, quam etiam beati contemnere debeamus, propterea quod nullum sensum esset habitura, nunc sic affecti, non modo contemnere debeamus, sed etiam optare. Tu, si me diligis, fructu isto otio, tibi que persuade, prae-ter culpam ac peccatum, qua semper caruisti, & carebis, homini accidere nihil posse, quod sit horribile aut pertimescendum. Ego, si videbitur recte fieri posse, ad te veniam bre-
vi, si quid acciderit, ut mutandum consilium sit, te certio-rem faciam statim. Tu ita fac cupidus mei videndi sis, ut istinc ne te moveas tam infirma valetudine, nisi ex me prius quaesieris per literas, quid te velim facere. Me velim, ut facis, diligas, valetudinique tuae, & tranquillitati animi servias.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

EPI-

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER VI.

M. CICERO A. TORQUATO S. D.

I. **E**TSI ea perturbatio est omnium rerum, ut suae quemque fortunae maxime poeniteat, nemoque sit, quin ubivis, quam ibi ubi est, esse malit: tamen mihi dubium non est, quin hoc tempore, bono viro Romae esse miserri-
mum sit. Nam, etsi, quocunque in loco quisquis est, idem est ei sensus, & eadem acerbitas ex interitu rerum & publicarum & suarum; ¹ tamen oculi augent dolorem, qui ea, quae ceteri audiunt, intueri coguntur, nec avertere a miseris cogitationem sinunt. Quare etsi multarum rerum desiderio te angere necesse est, tamen illo dolore, quo maxime te confici audio, quod Romae non sis, animum tuum libera. ² Etsi enim cum magna molestia tuos tuaque deside-
ras, tamen illa quidem, quae requiris, suum statum tenent, nec melius, si tu adesses, tenerent, nec sunt ullo in proprio periculo. Nec debes tu, cum de tuis cogitas, aut praecipuum aliquam fortunam postulare, aut communem reculare. De te autem ipso, Torquate, est tuum sic ³ agitare animo, ut non adhi-

ARGUMENTUM. Anulum Torquatum, qui Pompejo victo, cuius partes secutus fuerat, Athenis exulabat, consulatur, ut absentiam ab urbe aequo animo ferat, quia turbatae sunt omnia, & qui praesentes sint, multa cer-
nant, quae nolint videre. Addit spem redi-
tus nonnullam, hortaturque ut virtute se fa-
stentet & recti conscientia; etiam ex civita-
te, in qua exularet, & Sulpicii consuetudine
lectum parat. Scripsit bello Hispaniensi.
Anno U. C. 707.

¹ Tamen oculi augent dolorem. Lib. IV. epist. 4. & 13. & VII. 30. Aurium autem sensum plus doloris afferre quam oculorum dixit supra ad Marcellum IV. 9. Oratoris hoc est visum rebus, si res possulet, vel contrariis uti. Gravium.

² Etsi. Adverte in principio hujus episto-
lae quater esse repetitum etsi tamen, quod in nobis vitio duceretur. Idem.

³ Agitare animo. Tribus modis hoc ver-
bum ad eandem sententiam accommodatur. 481-

adhuc in consilium cogitationum tuarum desperationem, aut timorem. Nec enim ⁴ is, qui in te adhuc injulior, quam tua dignitas postulabat, fuit, non magna signa dedit animi erga te mitigati. ⁵ Nec tamen is ipse, a quo salus petitur, habet explicatam aut exploratam rationem salutis suae. Cumque omnium bellorum exitus incerti sint, ab altera victoria tibi periculum nullum esse perspicio, quod quidem se junctum sit ab omnium interitu: ab altera te ipsum nunquam timuisse certe scio. Reliquum est, ut te id ipsam, quod ego quasi consolationis loco pono, maxime exerceat, commune periculum reipublicae: cujus tanti mali, quamvis docti viri multa dicant, tamen vereor ne consolatio ulla possit vera reperiri, praeter illam, quae tanta est, quantum in cujusque animo roboris est atque nervorum. Si enim bene sentire, recteque facere, satis est ad bene beateque vivendum, vereor, ne eum, qui se optimorum consiliorum conscientia sustentare possit, miserum esse nefas sit dicere. Nec enim nos arbitror, victoriae praeiis ductos, patriam olim, & liberos, & fortunam reliquisse; sed quoddam nobis officium justum, & pium, & debitum reipublicae, nostraeque dignitati videbamur sequi: nec cum id faciebamus, tam eramus amentes, ut explorata nobis esset victoria. Quare si id evenit, quod ingredientibus nobis in causam propositum fuit accidere posse, non debemus ita cadere animis, quasi aliquid evenerit, quod fieri posse nunquam putarimus. Simus igitur ea mente, quam ⁶ ratio & veritas praecribit, ut nihil in vita nobis praestandum praeter culpam putemus: eaque cum careamus, omnia humana pla-

Agitare animo. Agitare in mente. Agitare simpliciter. Primum hoc in loco modus ostenditur: & non Fontejo. Vnde & sapienter eandem rem animi agitare, & dicitur utroque de recte cogitare potest. Alter lib. I. de Nat. deor. Habet nihil aliud, quam agitare in mente. Tertius in Verrem: Si hoc unum agitare temperis, esse aliquod genus cogenda pecunia. Manutius.

4 It' C. Julius Caesar. Corrad.

5 Nec tamen is ipse] Cur salutis amittenda timore angatur, cum is ipse a quo servari volumus, eodem timore vacare non pos-

sit? Augurium Cicerois brevi Caesaris interitus comprobavit. Manut.

6 Ratio & veritas] Est, per se sua dicitur vera ratio: quam dicitur sana ratio, quam sapientes homines sequuntur. Sic inferius in hac epistola, in ea urbe et, ubi nata & alta est ratio ac moderatio vitae. Et ratio moderandae vitae. Justinus lib. II. lane. ut usus ac vestrum ignotus; hoc est, lanearum vestium usus ignotus est. Exempla passim occurrunt, & multa viri docti pridem congererunt. Gronovius.

pacate & moderate feramus. Atque haec eo pertinet oratio, ut, perditis rebus omnibus, tamen ipsa virtus se sustentare posse videatur. Sed, si est spes aliqua rebus communibus, ea tu, quicumque status est futurus, carere non debes. Atque haec mihi scribenti veniebat in mentem, me cum esse, cuius tu ⁷ desperationem accusare solitus esses, quemque auctoritate tua constantem & diffidentem excitare. Quo quidem tempore non ego causam nostram, sed consilium improbam. Sero enim nos iis armis adverfari videbam, quae multo ante confirmata per nosmetipsos erant: dolebamque, pilis & gladiis, non consiliis, neque auctoritatibus nostris de jure publico disceptari. Neque ego ea, quae facta sunt, fore cum dicebam, divinabam futura: sed quod & fieri posse, & exitiosum fore, si evenisset, videbam; id ne accideret, timebam: praesertim cum, si mihi alterutrum de eventu atque exitu rerum promittendum esset, id futurum, quod evenit, exploratius possem promittere. Iis enim rebus praestabamus, quae non prodeunt in aciem; usu autem armorum & militum robore inferiores eramus. Sed tu illum animum nunc adhibe, quae so, quo me tum esse oportere censebas. Haec eo scripsi, quod mihi Philargyrus tuus omnia de te requirenti, fidelissimo animo (ut mihi quidem visus est) narravit, te interdum sollicitum solere esse vehementius: quod facere non debes, nec dabitare, quin aut aliqua republica sis futurus, qui esse debes; aut perdita non afflictiore conditione, quam caeteri. Hoc vero tempus, quo exanimati omnes & suspensi sumus, hoc moderatiore animo ferre debes, quod & in urbe ea es, ubi nata & alta est ratio ac moderatio vitae: & habes Ser. Sulpicium, quem semper unice dilexisti; qui te profecto & benevolentia, & sapientia consolatur: cujus si essemus & auctoritatem & consilium secuti ⁸ rogati potius potentiam, quam arma-

7 Desperatum] Cum de rep. desperabam, si res ad arma deduceretur. Man.

8 Rogati potius] Simile illud in epist. 6.

Nolo haec exsternere, ea me scripsisse Pompeum, quibus ille si parisset, esset hic quidem status in toga, & primoribus, sed civitas operum, cum valentiore pugnare. Manut.

inquit, potentiam, ut rem gravem, sed visoria tamen leviorum. Ideo in epist. 4. Cupideam quavis iniqua conditione pacem. Et in ultima superioris libri; Quavis tua conditione pacem accipere malui, quam viribus cum valentiore pugnare. Manut.

armati victoriam subissemus. Sed hæc longiora fortasse fuerunt, quam necesse fuit: illa, quæ majora sunt brevius exponam. Ego habeo, cui plus, quam tibi, debeam, neminem: quibus tantum debebam, quantum tu intelligis, eos mihi hujus belli casus eripuit. Qui sim autem hoc tempore, intelligo. Sed quia nemo est tam afflictus, qui, si nihil aliud studeat, nisi id quod agit, non possit navare aliquid, & efficere: omne meum consilium, operam, studium certe velim existimes tibi tuisque liberis esse debita.

9 *Debitum*] Fotte, *delitum*. Idem.

M. T. C. A. TORQUATO S. D.

II. **P**ETO a te, ne me putes oblivione tui rarius ad te scribere, quam solebam, sed aut gravitate valetudinis, qua tamen jam paulum videor levari, aut quod absim ab urbe, ut, qui ad te proficiscantur, scire non possim. Quare velim ita statutum habeas, me tui memoriam cum summa benevolentia tenere, tuasque omnes res non minori mihi curæ, quam meas esse. Quod majore in varietate versata est adhuc tua causa, quam homines aut volebant, aut opinabantur, mihi crede, non est pro malis temporum, quod moleste feras. Necesse est enim, aut armis urgeri rempublicam sempiternis; aut, his positis, recreari aliquando; aut funditus interire. Si arma valebunt, nec eos, a quibus re-

cipe-

ARG. Excusat quod rarius scripserit: solatur ex spe meliorum temporum, propter quam non sit, quod timeat; saltem ex communi omnium conditione, ideoque acquiescenda. *Ann. U. C. 707.*

1 *Recipere*] *Retinebatur*, quia, licet in urbem redire non posset, in Italia tamen ei licebat esse. Hoc etiam e postremis epistolæ verbis colligitur: *Ut, aut quo scribam, aut quo veniam, scire possim*. Nam, si extra Italiam Torquatus esset, non diceret Cicero, *quo veniam*. Præterea, Torquatum in Tusculano fuisse, ejusque causam Dolabellæ a Cicero commendatam, ut scilicet ejus redi-

tum in urbem a Cesare ex Hispania redeunte imperaret, licet intelligere ex epist. 9. lib. XIII. ad Attic. *Et nescio, inquit, ad me venis, cum haberem Dolabellam, Torquatum: humanissimeque Dolabella, quibus verbis factum epistolam, respicit: que diligenter recta est visis Torquato*. Et ad eundem epistola 20. *Torquato nostra officia grata esse, facile patior: eaque augere non desuam*. Et epist. 21. *Quid possum a Torquato, nisi aliquid a Dolabella?* Et epist. 44. *Cum Dolabella vivendum esse istis diebus, vides, quod nisi me Torquati causa teneret, satis erat diem, ut Puteolos excurrere possem*. Atque illa ad Atticum

ciperis, vereri debes; nec eos, quos adjuvisti. Si armis aut conditione positus, aut defatigatione abjectus, aut victoria detractis, civitas respiraverit; & dignitate frui tibi, & fortunis licebit. Sin omnino interierint omnia, fueritque is exitus, quem vir prudentissimus M. Antonius jam tum timebat, cum tantum instare malorum suspicabatur; misera est illa quidem consolatio, tali præsertim civi & viro, sed tamen necessaria, nihil esse præcipue cuique dolendum in eo, quod accidit universis. Quæ vis inquit in his paucis verbis, (plura enim committenda epistolæ non erant) si attendes, quod facis, profecto etiam sine meis literis intelliges, te aliquid habere, quod speres; nihil quod aut hoc, aut aliquo reipublicæ statu timeas: omnia si interierint, cum superstitem te esse reipublicæ, ne, si liceat quidem, velis, ferendam esse fortunam, præsertim quæ absit a culpa. Sed hæc hætenus. Tu velim scribas ad me quid agas, & ubi futurus sis, ut, aut quo scribam, aut quo veniam, scire possim. Vale.

ticum epistolæ, Cesare ex Hispania devictum esse, ideoque rejicienda in extremum locum. *Ann. U. C. 707.*

M. T. C. A. TORQUATO S. D.

III. **S**UPERIORIBUS literis benevolentia magis adductus, quam quod res ita postularer, fui longior. Neque enim confirmatione nostra egebat virtus tua: neque erat ea mea causa, atque fortuna, ut, cui ipsi omnia decissent, alterum confirmarem. Hoc item tempore brevior esse debeo. Sive enim nihil tum opus fuit tam multis verbis, nihilo magis nunc opus est: sive tum opus fuit, illud satis est, præsertim cum accesserit nihil novi. Nam etsi quotidie aliquid addimus

ARG. Consolatur ita, ut bene actum cum illa poterit, qui ante exitum civilis belli ex vita decedissent. Miseris enim morte esse, ut ita vivere, ut post alteriusvictus partis vi-

storianam vivendum esse divinis. Adde gravissimam consolationem vivo, quod vacuus sit cultus a mortuo, quod cæciturus sit sensus. *Ann. U. C. 707.*

dimus earum¹ rerum, quas ad te perferri existimo, summa tamen eadem est, & idem exitus, quem ego tam video animo, quam ea qua oculis cernimus. Nec vero quidquam video, quod non idem te videre certo sciam. Nam etsi, quem exitum acies habitura sit, divinare nemo potest; tamen & belli exitum video, & si id minus, hoc quidem certe, cum sit necesse alterutrum vincere, qualis futura sit vel hæc, vel illa victoria. Idque cum optime perpexi, tale video, nihil ut mali videatur futurum, si id vel ante acciderit, quod vel maximum ad timorem proponitur. Ita enim vivere, ² ut rum sit vivendum, miserimum est: mori autem nemo sapiens miserum dixit, ³ ne beato quidem. Sed in ea es urbe, in qua hæc, vel plura, & ornatiores parietes ipsi loqui posse videantur. Ego tibi hoc confirmo, etsi levis est consolatio ex miseris aliorum, nihilo te nunc majore in discrimine esse, quam quemvis aut eorum qui discesserint, ⁴ aut eorum qui remanserint. Alteri dimicant, alteri victorem timent. Sed hæc consolatio levis est; illa gravior, qua te uti spero, ego certe utor: nec enim, dum ero, angar ulla re, cum omni vacem culpa: & si non ero, sensu omnino carebo. Sed rursus ⁵ γράφει εἰς Αἰδώς, qui ad te hæc. Mihi tu, tui, tua omnia maximæ curæ sunt, & dum vivam, erunt. Vale.

¹ *Rerum*] Hispaniensium rerum, quia scripta epistola, cum *Caesar* in Hispaniam adversus Pompeii filios profectus esset. *Coll.*

² *Ut non sit vivendum*] Manuscriptorum codices ut *rum sit vivendum* habent: quantum autem intelligo, ex utraque lectione idoneus sensus elicitur, ex recepta ut opinor, hic: Vivere amissa dignitate miserimum est: docti enim & graves viri rectum non esse iudicabant vivere illi, qui dignitatem perdidisset. Ex antiqua vero sic: Vivere ut vivendum tum esset, si *Caesar*, aut Pompeium *Romæ* oppellerent. Eam utroque lectionem sequatur, quam veritatem putat. *Epistolarum.*

³ *Ne avaro*] Quod si ne beato quidem, quanto minus nobis in tuis miseris, qua post bellum impendat? *Manus.*

⁴ *Aut eorum qui remanserint*] Quia uno membro deminui hic sunt omnes non solum veteres, sed etiam recentiores mss. codices, ipse mecum esse adhiberatus sum rem notam fecere, lectoremque admonere nota esse hæc verba (nisi fallor) & suppositiva: ab aliquo suppleta eorum, qui semper, quæ desiderari credunt, pro suo arbitrio reponunt: quantum distantiam ab his, alibi dixi. *V. hævius.*

⁵ *Γράφει εἰς Αἰδώς*] Noctuan Athenas. Et proverbium est loco maxime accommodatum. Nam Torquatus Athenis erat. *Cerr.* Adagium inde ortum, quod Athenis nunmi percuterentur cum imagine nocturnæ. Nocturnus igitur Athenis multæ, quia nunmi multi. *Epist.* 3. lib. IX. & ult. lib. II. ad Q. Fr. & interpretis Aristophanis. *Manus.*

M. T. C. A. TORQUATO S. D.

IV. **N**OVI, quod ad te scriberem, nihil erat: & tamen si quid esset, sciebam te a tuis certiore fieri solere. De futuris autem rebus etsi semper difficile est dicere, tamen interdum conjectura possis propius accedere, cum est res ejusmodi, cujus exitus provideri possit. Nunc tantum videtur intelligere, non diuturnum¹ bellum: etsi id ipsum nonnullis videatur fecus. Equidem cum hæc scribebam, aliquid jam actum putabam: non quo² ego certo sciam, sed quod *haud* difficilis erat conjectura. Nam cum³ omnis belli Mars communis, & cum semper incerti exitus præliorum sunt: tum hoc tempore ita magnæ utrinque copiæ, ita paratæ ad depugnandum esse dicuntur, ut, uterunque vicerit, non sit mirum futurum. Illa in dies singulos magis magisque opinio hominum confirmatur, etiam si inter causas armorum aliquantum intersit, tamen inter victorias non multum interfuturum. ⁴ Alteros propemodum jam sumus experti; ⁵ de altero nemo est quin cogitet, cum sit metuendus iratus victor armatus. Hoc loco si videor augere dolorem tuum, quem consolando levare debebam; fateor me communium malorum consolationem nullam invenire, præter illam: quæ tamen, si possis eam suscipere, maxima est, quaque ego quotidie ma-

Z 2 gis

¹ *ARG.* Bevi ante exitum belli Hispaniensis, quem insare videt, & bellum non diuturnum inde auguratur, solatium qualecunque possit in re trepida, adhibet: & studium ac diligentiam suam pollicetur. *Annus U.C. 707.*

² *Bellum*] Quod in Hispania cum Pompeii liberis *Caesar* gerbat. *Manus.*

³ *Nou quo ego certo sciam*] Hæc verba, ego certo sciam, inserta sunt a primis editoribus. In nullo enim ne recentissimis quidem extant codicibus, in quibus sic distinguitur, non quo: sed quod difficilis conjectura. *Hæc* etiam intruserunt, qui omnes lacunas ex ingenio supplerere in alium induxerunt suum. *Pantagharus*, non *quæsum*, quod difficilis erat conjectura. *Græv.*

⁴ *Omnis belli Mars communis*] Tacerta semper victoria est. Unde illud *Phil. 10. Ut concedant, incertus exitus esse belli, Martemque communem.* De hoc genere ornamentis sic *lib. III. de Orat. Grævis est modus vestitus, et sermo sumendus: ex quo genere sunt hæc, Martem belli esse communem, Cæcæm pro singulis, Liberum appellari non viam, &c. Manus.*

⁵ *Alteros*] *Cæsarianos.* Et ait, *propemodum sumus experti*, quasi significet non omnino, & adhuc moderate tales, dum spererant, quos timere poterant. *J. F. Grævius.*

⁶ *De altero*] *Pompeio filio,* prælagium omnes, si fuerit superior, victoria crudelissime ulium. *Idem.*

gis utor : conscientiam rectæ voluntatis , maximam consolationem esse rerum incommodarum : nec esse ullam magnum malum , præter culpam . A qua cum tantum absumus , ut etiam optime fenserimus , eventusque magis nostri consilii , quam consilium reprehendatur ; & cum præstitimus , quod debuimus , moderate , quod evenit , feramus . Sed hoc mihi tamen non fumo , ut te consolens de communibus miseriis ; quæ ad consolandum , majoris ingenii ; & ad ferendum , singularis virtutis indigent . Illud cuiusvis facile est docere , cur præcipue tu dolere nihil debeas . ⁶ Ejus enim , qui tardior in te levando fuit , quam fore putaremus , non est mihi dubia de tua salute sententia . De aliis autem non arbitror te expectare quid sentiam . Reliquum est , ut te angat , quod abis a tuis tamdiu . Res molesta , præsertim ab his pueris , quibus nihil potest esse festivius . Sed , ut ad te scripsi antea , tempus est hujusmodi , ut suam quisque conditionem miserrimam putet , & , ubi quisque sit , ibi esse minime velit . Equidem nos quod Romæ sumus , miserrimum esse duco ; non solum quod in malis omnibus acerbius est videre , quam audire , sed etiam quod ad omnes casus subitorum periculorum magis objecti sumus , quam si abessemus . Et si meipsum , consolatorem tuum , non tantum ⁷ literæ , quibus semper studui , quantum longinquitas temporis mitigavit . Quanto fuerim dolore , meministi . In quo prima illa consolatio est , vidisse me plus quam cæteros , tum cupiebam , quamvis iniqua conditione , pacem . Quod etsi casu , non divinatione mea factum est , tamen in hac inani prudentiæ laude delector . Deinde , quod mihi ad consolationem commune tecum est , si jam vocer ad exitum vitæ , non ab ea republica avellar , qua carendum esse doleam , præsertim cum id sine ullo sensu futurum sit . Adjuvat etiam ætas , & acta jam vita , quæ cum cursu suo bene confecto delectatur , tum vetat in eo vim timere , quo nos jam natura ipsa pene perduxerit . Postremo , ⁸ is vir , vel etiam ii viri hoc bello occiderunt , ut impudentia videatur eandem fortu-

⁶ Ejus] *Cæsar*is . *Manutius* .

⁷ Literæ] Vide hujus libri , epist. 6. IV.

⁸ V. 15. IX. 2. 3. & ult. *Idem* .

& Is vir] *Pompejus* . *Coeradius* .

fortunam , si res cogat , reculare . Equidem mihi omnia propono , nec ullum est tantum malum , quod non putem impendere . Sed cum plus in metuendo mali sit , quam in ipso illo quod timetur , desino : præsertim cum impendat , in quo non modo dolor nullus , verum finis etiam doloris futurus sit . Sed hæc satis multa , vel plura potius , quam necesse fuit . Facit autem non loquacitas mea , sed benevolentia longiores epistolas . ⁹ Servium discessisse Athenis moleste tuli : non enim dubito , quin magnæ tibi levationi solitus sit esse quotidianus congressus , & sermo cum familiarissimi hominis , tum optimi & prudentissimi viri . Tu velim te , ut debes & soles , tua virtute sustentens . Ego , quæ te velle , quæque ad te , & ad tuos pertinere arbitror , omnia studiose diligenterque curabo : quæ cum faciam , benevolentiam tuam erga me imitabor , merita non assequar . Vale .

⁹ Servium] *Sulpicium* , qui *Achajæ* , præerat . Lib. IV. 12. VI. 1. *Manutius* .

M. T. C. A. CÆCINÆ S. D.

V. QUOTIESCUNQUE filium tuum video , (video autem fere quotidie) polliceor ei studium quidem meum & operam , sine ulla exceptione aut laboris , aut occupationis , aut temporis : gratiam autem , atque auctoritatem cum hac exceptione , quantum valeam , quantumque possum . ² Liber tuus & lectus est , & legitur a me diligenter , &

ARG. A. Cæcina , Pompeii partes in bello secutus ; etiam scripto libro Cæsarem offenderat . Quod patria carentem solatur Cæsaro , & bene sperare de se & fortunis suis jubet . Scripta videtur inter Africanam & Hispaniensem bellum medio tempore . *Anno* U. C. 707.

¹ Cæcina] Cognomen est Licinæ gentis , ut ostendit *Plinius* lib. XX. cap. 18. Cæcina vero ex Etruria Romam venit , ut epistola sequenti , & oratione pro illo habita , quæ extat , intelligitur . Et videtur hoc accepisse cognomen a Cæcina , Volaterrani agri fluvio , erat . *Idem* .

quem nominat *Plinius* lib. III. cap. 5. nam & Cæcina Volaterranum , idem *Plinius* appellat lib. X. cap. 14. Hujus uxor *Cæsina* nominatur in oratione , quæ illum moriens ex duce & femina heredes reliquit . Cæcina , & unica s. scribo , & secunda syllaba producta , ut Porcina , Cætelina , Arvina , Spurina , Homina : quibus Romanæ cognominibus usa sunt . Id trium quoque veterum lapidum testimonio comprobatur . *Manutius* .

² Liber] Quo Cæsarem laudabat , ut epist. 7. nam ille , quo maledixit , antea scriptus erat . *Idem* .

& ³ custoditur diligentissime. Res & fortuna tua mihi maxima cura sunt; quae quidem quotidie faciliores mihi & meliores videntur, multisque video magna esse cura: quorum de studio, & de sua spe filium ad te perscripisse certo scio. His autem de rebus, quas conjectura consequi possumus, non mihi sumo, ut plus ipse prospiciam, quam te videre atque intelligere mihi persuaserim: sed tamen, quia fieri potest, ut tu ea perturbatiore animo cogites, puto esse meum; quid sentiam, exponere. Ea natura rerum est, & is temporum cursus, ut non possit ista aut tibi, aut ceteris fortuna esse diuturna, neque haerere in tam bona causa, & in tam bonis civibus tam acerba injuria. Quare ad eam spem, quam ⁴ extra ordinem de te ipso habemus, non solum propter dignitatem & virtutem tuam (haec enim ornamenta sunt tibi etiam cum aliis communia) accedunt tua praecipua, propter ⁵ eximium ingenium, summamque virtutem: cui, mehercules, hic, cujus in potestate sumus, multum tribuit. Itaque ne punctum quidem temporis in ista fortuna fuisses, nisi eo ipso bono tuo, quo delectatur, se ⁶ violatum putasset. Quod ipsum lenitur quotidie: significaturque nobis ab iis, qui simul cum eo vivunt, tibi hanc opinionem ingenii apud ipsum plurimum profuturam. Quapropter primum fac animo forti atque magno sis. Ita enim natus, ita educatus, ita doctus es, ita etiam cognitus, ut tibi id faciendum sit: deinde spem quoque habeas firmissimam propter eas causas, quas scripsi. A me vero tibi omnia liberisque tuis paratissima esse confidas

³ Custoditur] Scripsit enim Caelina epistola 7. Illius, ut audio, pervenit, neque miraria, si liber exisset; quando non tam invidiosus, quo animo scribatur, quam quo accipiatur: ne es verba iustis mihi noceret. Et in epistola clausula, Peto a te, ne si hoc verum; aut ita corrigas, ne mihi nocent. Nec dubito, quin haec epistola post illam scripta sit. Idem.

⁴ Extra ordinem] Hoc fortasse dixerit: Accedunt ad spem, ut extraordinaria sit, ingenium & virtus: accedunt autem praeter illa, quae tibi sunt cum aliis communia. Et omnino inconsequens & obscura locutio: ex quo veretur, ne corrupte totus hic locus le-

gatur. Ac fieri tamen potest, ut ita scripserit Cicero, & incidit in vitium, quod Graeci exarsesque appellant. Manut.

⁵ Eximium] Seneca Quaest. Nat. lib. II. cap. 56. Hoc apud Caelinam invenio, fatendum virum, qui habuisset aliquod in dignitate nomen, nisi illum Cicerois umbra pressisset.

⁶ Violatum] Quia Caelina in Caesarem scripserat, epistola 7. & Suetonius, ubi de Caesaris moderatione ac clementia loquitur, A Caelina, inquit, eximiosissimo libro de varietate divinationum suam exiis animo tulit. Manut.

velim. Id enim & vetustas nostri amoris, & mea consuetudo in meos, & tua multa erga me officia postulant. Vale.

M. T. C. A. CÆCINÆ S. D.

VI. VEREOR, ne desideres officium meum: quod tibi pro nostra & meritorum multorum, & studiorum, & partium conjunctione deesse non debet: sed tamen vereor, ne literarum a me officium requiras, quas tibi & jam pridem & saepe misissem, nisi quotidie melius expectans, gratulationem, quam confirmationem animi tui, complecti literis maluisssem. Nunc, ut spero, brevi gratulabimur. Itaque in aliud tempus id argumentum epistolae differo. His autem literis animum tuum, quem minime imbecillum esse & audio, & spero, etsi non sapientissimi, at amicitissimi hominis auctoritate confirmandum etiam atque etiam puto: nec iis quidem verbis, quibus te consolet ut afflicto, & jam omni spe salutis orbato, sed ut eum, de cuius incolumitate non plus dubitem, quam te meminisse dubitare de mea. Nam cum me ex republica ¹ expulissent ii, qui illam cadere posse stante me non putarunt; meminisse me ex multis hospitibus, qui ad me ex Asia, in qua tu eras, venerant, audire, te de glorioso & celeri reditu meo confirmare. Si te ratio quaedam Etruscæ disciplinae, quam a patre, nobilissimo atque optimo viro acceperas, non sefellit; ne nos quidem nostra divinatione fallat, quam cum sapientissimorum virorum monumentis atque præceptis, plurimoque, ut tu scis, doctrinae studio, tum magno etiam usu tractandae republicae, magnaue nostrorum temporum ² varietate consecuti sumus. Cui quidem divinationi hoc plus confidimus, quod ea nos nihil in his tam obcuris rebus tamque perturbatis unquam omni-

ARG. Consolatur divinatione melioris fortunae sumpta ex ingenio Caesaris & naturae rerum ac temporum: proposita fortitudinis laude & conscientie recte factum; quibus addit communis calamitatis & turbatae republicae argumentum. Anno U. C. 707.

¹ Et Auditorum, & partium] Placuit eo-

rum sententia, qui Auditorum partium, ope aliqua veteris libri reposuerunt. Manut.

² Expulissent] Clodiana tempora significat: nec magis ipsum Clodium, quam Caesarem, Pompejum, Crassum tacite carpit. Vide Orat. pro Sextio. Idem.

³ Varietate] Exilio, & reditu. Idem.

omnino fefellit. Dicerem, quæ ante futura dixissem, ni verer, ne ex eventis fingere viderer. Sed tamen plurimi sunt testes, me & initio, ne conjungeret se cum Cæsare, monuisse Pompejum, & postea, ne se jungeret. Conjunctione frangi senatus opes: disjunctione civile bellum excitari videbam. Atque utebar familiarissime Cæsare, Pompejum faciebam plurimi: sed erat meum consilium cum fidele Pompejo, tum salutare utrique. Quæ præterea providerim, prætereo. Nolo enim hunc de me optime meritum existimare, ⁴ ea me suavis Pompejo, quibus ille si paruisset, esset hic quidem clarus in toga, & princeps; sed tantas opes, quantas nunc habet, non haberet. ⁵ Eundem in Hispaniam censui; quod si fecisset, civile bellum nullum omnino fuisset. ⁶ Rationem haberi absentis non tam pugnavi ut liceret, quam ut, cum, ⁷ ipso consule pugnante, ⁸ populus jussu, haberetur. ⁹ Causa orta belli est: quid ego prætermisi aut monitorum, aut querelarum, cum vel iniquissimam pacem justissimo bello anteferebam? Victa est auctoritas mea, non tam a Pompejo, (nam is movebatur) quam ab iis, qui duce Pompejo freti peropportunitatem & rebus domesticis & cupiditatibus suis illius belli victoriam fore putabant. Susceptum bellum est, quiescente me: depulsum ex Italia, manente me, quoad potui: sed valuit apud me plus pudor meus, quam timor. Veritus sum

⁴ Ea me suavis Pompejo] Quæ fuerit, ipse exponit Phil. 2. his verbis: Duo temporæ incidere, quibus aliquid contra Cæsarem Pompejo fieri: unum, ne quinquagesimo imperium Cæsaris progredere, ut patretur ferri, ut absente eius ratio haberetur. Quorum si unumvis perissequeretur, in his miserie unquam incidissent. Phil. II. 20. Manut.

⁵ Eundem] Pompejo in suam provinciam, quæ in quinquagesimum ei data erat. Vide lib. XVI. epist. 21. Idem.

⁶ Rationem haberi absentis] Hoc est, ut absens inter candidatos consulatus reciperetur. Ratio illius dicitur haberi, qui in numerum candidatarum recipitur, cui licet petere magistratum. Est, propem in hac re loquendi genas. Liv. XXVII. Si suum nomen dicitur acciperet, comitibus necessarium: si

aliorum præterquam ipse ratio haberetur, comitibus se morari non faceret. Flor. IV. 2. Nec ille abuebat si ratio sui proximi comitia haberetur. Suet. Cæs. 18. Sed cum dicitur tam comitibus, ratio eius haberi non possit. Livius & Cicero saepe in aliis locis. Vide Brisson. de Rom. lib. II. Grav.

⁷ Ipso consule] Pompejo solo. Corrad.

⁸ Populus jussu] Populus pro re dicitur habere cum aliquo in comitiis suis suffragiis comprobatur. Hinc solemniter formulæ ferentium aliquid ad populum, Felicitas, juventus, Quirites. Vide Brisson. lib. II. de Formul. Grav.

⁹ Causa belli] Cum Pompejus & ejus amici rationem absentis Cæsaris in petitione consulatus haberi nollent; Cæsar, quod ei populus dederat, id servari vellet. Manut.

sum deesse Pompeji salutem, cum ille aliquando non defuisset meæ. Itaque vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis ¹⁰ Amphiarus, sic ego prudens & sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus. Quo in bello nihil adversi accidit non prædicente me. Quare cum ut augures & astrologi solent, ego quoque augur publicus ex meis superioribus prædictis constitui apud te auctoritatem augurii & divinationis meæ, debet habere fidem nostræ prædictio. Non igitur ex alitis involatu, nec e cantu sinistro oscinis, ut in nostra disciplina est, nec ex tripudiis ¹¹ solistimis, aut ¹² soniviis tibi auguror: sed habeo alia signa, quæ observem; quæ etsi non sunt certiora illis, minus tamen habent vel obscuritatis, vel erroris. Notantur autem mihi ad divinandum signa duplici quadam via: quarum alteram duco a Cæsare ipso, alteram e temporum civilium natura atque ratione. In Cæsare hæc sunt: mitis clementisque natura, qualis exprimitur præclaro illo libro ¹³ Querelarum tuarum. Accedit, quod mirifice ingenii excellentibus, quale est tuum, delectatur. Præterea ¹⁴ dedit multorum justis & officio incensis, non inanibus aut ambitiosis voluntatibus: in quo vehementer eum ¹⁵ consentiens Etruria movebit. Cur hæc igitur adhuc parum profecerunt? Quia non putat se sustinere causas posse multorum, si tibi, cui justius videtur irasci posse, concesserit. Quæ est igitur, inquit, spes ab irato? Ex eodem

Tom. VII.

A a

dem

¹⁰ Amphiarus] Poetæ fingunt, vatem Amphiarum, cum videret se interitum, si ad bellum Thebanum iret, latuisse, uxore tantum confecta: eam, accepto moniti auro, vitum indicasse: itaque coactum ire cum cæteris, hinc terra abolorum. Diodorus Siculus lib. V. Pausanias, Statius, alii. Cicero lib. I. de Invent. & in Verrem. Servius in Jeneis. XI. 445. Manut.

¹¹ Solistimis] Vide Divin. I. 15. & II. 24.

¹² Sonivitis] Festus: Sonivitis significat in carmine item in commentariis augurum Sonantii. Idem: Sonivium tripudium dicitur, ut ait App. Pulcher, quod sonet, ut cum pullo excidit puls, quadammodo aliquid ex ore. Cæcina de Etrusca disciplina scripserat, ut ex Indice Pliniano lib. II. colligimus: & illum Cæcina librum hic respicere videtur Cicero.

Olivetur.

¹³ Querelarum] Querebatur de fide calumnie, Cæsarem laudabat potius, quam accubabat. Nam hic non prior Cæcina liber, quem criminiosissimum vocat Suetonius, verum alter significatur, de quo in epistola superiore, & in 2a, quæ post hæc legitur: in qua partem larum querelam licet animadvertere. Manut.

¹⁴ Dedit multorum justis] Hoc est, facile patitur Cæsar se exorari ab iis, quos iustæ causæ & officii ratio pro parentibus, cognatis, patronis & amicis intercedere compellit; non vero ab iis, qui nulla induci ratione, aut saltem favoris aucupandi gratia pro aliis supplicent. Grav.

¹⁵ Consentient Etruria] Pro te, qui Valterranus es, rogans. Corrad.

dem fonte se hausturam intelligit laudes suas, e quo sit leviter adpersus. Postremo homo valde est acutus, & multum providens: intelligit, te, hominem ¹⁶ in parte Italiae minime contemnenda facile omnium nobilissimum, & in communi republica cuius summorum tuae aetatis vel ingenio, vel gratia, vel ¹⁷ fama populi Romani parem, non posse prohibere republica diutius. Nolle hoc temporis potius esse aliquando beneficium, quam jam suum. Dixi de Caesare. Nunc dicam de temporum rerumque natura. Nemo est tam inimicus ei causa, quam Pompejus animatus melius, quam paratus, susceperat, qui nos malos cives dicere, aut homines improbos audeat. In quo admirari soleo gravitatem, & iustitiam, & sapientiam Caesaris: nunquam nisi honorificentissime Pompejum appellat. At in ejus personam multa fecit asperius. Armorum ista, & victoriae sunt facta, non Caesaris. At nos quemadmodum est complexus? ¹⁸ Cassium sibi legavit, ¹⁹ Brutum Galliae praefecit, ²⁰ Sulpicium Graeciae; Marcellum, cui maxime succensebat, cum summa illius dignitate restituit. Quo igitur haec spectant? Rerum hoc natura & civilium temporum non patietur; nec manens, nec mutata ratio feret, primum ut non in causa pari eadem sit & conditio, & fortuna omnium: deinde, ut in eam civitatem boni viri & boni cives, nulla ignominia notati, non revertantur, in quam tot ²¹ nefariorum scelerum condemnati reverterunt. Habes augurium meum; quo, si quid addubitarem, non potius uter, quam illa consolatione, qua facile fortem virum sustentarem: te, si explorata victoria arma sumpsisses pro republica, (ita enim tum putabas) non nimis esse laudandum: sin, propter incertos exitus eventusque bellorum, posse accidere, ut vinceremur, putasses; non debere

¹⁶ In parte Italiae] Etruria. *Idem.*
¹⁷ Fama populi Romani] Opinione & sermone omnium. *Maur.*
¹⁸ Cassium] C. Cassium: Legatum suum esse voluit. *Epist. 18. lib. XV. Idem.*
¹⁹ Brutum] M. Brutum, qui postea conspiravit cum Cassio contra Caesarem. *Lib. XIII. epist. 10.* Illum autem praefecit Galliae

Cisalpinæ, cum ad bellum Africanum professorus esset. *Corrad.*

²⁰ Sulpicium] Lib. IV. ep. 12. VI. 12.

²¹ Nefariorum scelerum condemnati] Maxime significat eos, quos lege Pompeja de ambitu damnatos Caesar restituit. *Epist. 4. ad Att. lib. X. Maur.*

bere te ad secundam fortunam bene paratum fuisse, adversam fere nullo modo posse. Disputarem etiam, quanto solatio tibi conscientia tui facti, quantave delectationi in rebus adversis literæ esse deberent. Commemorarem non solum veterum, sed horum etiam recentium vel ducum, vel comitum tuorum gravissimos casus. Etiam externos multos claros viros nominarem. Levat enim dolorem communis quasi legis, & humanae conditionis recordatio. Exponerem etiam quemadmodum hic, & quanta in turba, quantaque in confusione rerum omnium viveremus. Necessè est enim minore desiderio perdita republica carere, quam bona. Sed hoc genere nihil opus est. Incolumentem te cito, ut spero, vel potius, ut perspicio, videbimus. Interea tibi absenti, & huic, qui adest, imagini animi & corporis tui, constantissimo atque optimo filio tuo, studium, officium, laborem meum jam pridem & pollicitus sum, & detuli: nunc hoc amplius, quod me amicissime quotidie magis Caesar amplectitur: ²² familiares quidem ejus, sicuti neminem. Apud quem quidquid valebo vel auctoritate, vel gratia, valebo tibi. Tu cura, ut cum firmitudine te animi, tum etiam spe optima sustentens. Vale.

²² Familiares] Subaudi, amplectuntur me. *Idem.* Panfa, Hirtius, Balbus, Oppius, M. Familiares Caesaris, iidemque amici Cicero-
 tius, &c. *Cellar.*

A. CÆCINA M. CIGERONI S. D.

VII. QUOD tibi non tam celeriter ¹ liber est redditus, ignosce timori nostro, & miserere temporis. Filius, ut audio, pertimuit, (neque injuria, si liber

A a 2 ber

ARG. Excusat quod alterum librum filius non reddiderit. Queritur sibi Caesarem irasci propter Asylum, cum ignoret iis qui contra ipsum Deos precari sine. Parce & timide de Cicerone aequè de de Caesare scribere ait, ne hunc offendant. Rogat tandem, ut reditum sibi imperret: nec librum exire patiat, nisi correctum ita, ne sibi noceat. *Anno U. C. 707.*

¹ Liber] Is, de quo epist. 5. Itaque pa-

ter, illum post hanc fuisse colloquendum. Hanc autem post eam, quæ sequitur, in qua Cicero scribit. *In Sicilia censio commensandum: cui respondit in hac Cæcina, De Asarico itinere, ut imperasti, feci.* Hic liber cum laude Caesaris Ciceronisque scriptus erat, ut infra pertinetum est illum alterum, quo Caesari malevolenter, ante populum Pharsalicam Cæcina composuit: quo se duritorem in venia danda Caesar præbuit. *Maurinus.*

ber exisset, dum non tam interest, quo animo scribatur, quam quo accipiat) ne ea res inepte mihi noceret, cum praesertim adhuc styli poenas dem. Qua quidem in re singulari sum fato: nam cum mendum scripturae litura tollatur, stultitia fama multetur, meus error exilio corrigitur: cuius summa criminis est, quod armatus adversario maledixi. Nemo nostrum est, ut opinor, quin vota victoriae suae fecerit; nemo, quin, etiam cum de alia re immolaret, tamen eo quidem ipso tempore, ut quam primum Caesar superaretur, optarit. Hoc si non cogitat, omnibus rebus felix est. Si scit, & persuasus est, quid irascitur ei, qui aliquid scripsit contra suam voluntatem, cum ignorat omnibus, qui multa deos venerati sunt contra ejus salutem? Sed, ut eodem revertar, causa haec fuit timoris. Scripsi de te parce medius fidius & timide, non revocans me ipse, sed pene refugiens. Genuis autem hoc scripturae, non modo liberum, sed incitatum atque elatum esse debere, quis ignorat? Solutum existimatur esse alteri maledicere; tamen cavendum est, ne in petulantiam incidas. Impeditum, se ipsum laudare; ne vitium arrogantiae subsequatur. Solum vero liberum, alterum laudare; de quo quidquid detrahas, necesse est aut infirmitati, aut invidia assignetur. Ac nescio, an tibi gratius, opportuniusque acciderit. Nam quod praclare facere non poteram, primum erat non attingere: secundum beneficium, quam parvisime facere. Sed tamen ego quidem me sustinui. Multa minui, multa sustuli, complura ne posui quidem. Quemadmodum igitur scalarum gradus si alios tollas, alios incidas, non-

² Stultitia fama multetur] Qui stulto aliquid commisit, fama illi poena est, & stultus esse dicitur. Idem.

³ Non revocans me ipse, sed pene refugiens] Hoc est, non quod peccatum meam de te sententiam mutarim, sed quod pene invidiosum mihi vim insulerim in tam parce scribendo de te contra animi mei sententiam metu sustulisti. Grævius.

⁴ Solutum existimatur alteri maledicere] Hoc est, libere licere in adversarium invehi, eumque atro sale defricare. Solum opponitur impeditum: cum non licet nobis scribere ut vo-

luntas, cum refruatur imperio cogitationum. sive ipsa materia, sive alia quaedam ratio. Sic Mela poem. descriptionem situs orbis vocat impeditum opus & seuandis miris copas. Idem.

⁵ In petulantiam] Petulantia Latinis significat saepe maledicentiam, linguae effusam prociacitatem, effrenem alii obtrebandi, & acerbis dixeris ac conviciis profundandi libidinem. Idem.

⁶ An tibi gratius] Fortasse gratius tibi erit, ac melius cadere videbitur, quod parce te laudaverim. Maass.

nullos male hærentes relinquo, ruinae periculum suas, non adscensum pares: sic tot malis cum vinculum, tum fractum studium scribendi, quid dignum auribus aut probabile potest afferre? Cum vero ad ipsius Caesaris nomen veni, toto corpore contremisco, non poenae metu, sed illius iudicii: totum enim Caesarem non novi. Quem putas? animum esse, ubi secum loquitur? hoc probabit: hoc verbum suspiciosum est: quid si hoc muto? at veretur ne pejus sit. Age vero, laudo aliquem, num offendo? cum porro offendam, quid si non vult? armati stylum persequitur: victi & nondum restituti quid faciet? Auges etiam tu mihi timorem, qui in Oratore tuo caves tibi per Brutum, & ad excusationem socium quaris. Ubi hoc omnium patronus facis, quid me, veterem tuum, nunc omnium clientem sentire oportet? In hac igitur calumnia timoris, & caeca suspitionis tormento, cum plurima ad alieni sensus conjecturam, non ad suum iudicium ferbantur, quam difficile sit evadere, si minus expertus es, quod te ad omnia summum atque excellentem ingenium armavit, nos sentimus. Sed tamen ego filio dixeram, librum tibi legeret, & auferret: aut ea conditione daret, si reciperes te correcturum, hoc est, si totum alium faceres. Asiatico itinere, quanquam summa necessitas premebat, ut im-

⁷ Animum] Quo modo animum affecti atque angustiae meum putas, ubi haec secum ipse cogitat? Hæc felices quae sequuntur, usque ad illud, Quis facit? Idem.

⁸ Laudo aliquem] Alium. Forte quoniam alium honeste appello: quid scio an eum laudari ferat? J. F. Grævius.

⁹ Cum porro offendam] Legendum esse, cum porro non offendam, intelligent qui de arte legent, & non erunt tardissimi, Hoc enim sentit Cæcina: Age, laudo aliquem: sic mecum cogito: num offendo? Cæcili-

us. Sed finge me non vult illum laudari? Offendere: quid si non vult illum laudari? Fieri enim potest ut factu aliquo aliquis non offenderet, neque laudaret: id factum tamen non probet, aut id factum velit. Lamb. Est locus procul dubio corruptus, Medicina vero anceps. Læbeham ea vestigiis mei & Mentelini libri, Laudo aliquem. Non offendo. At potero offendere. Quid si enim non vult?

felicitatem illum laudari. Grævius.

¹⁰ Caves tibi per Brutum] Quem te Bruto petenti negare non potuisse scribis. Nisi malimus illum liberum intelligere, qui Brutus, sive de Clæris oratoribus inscribitur: in quo & maior de temporibus quærela est, & Brutus ipse loquitur. Corrad.

¹¹ Calumnia timoris] Calumniam ea fingit, quæ vera non sunt. Et talem timor saepe falsa proponit: ut recte, propter similitudinem, Calumnia timoris dici possit. Maass.

¹² Asiatico] Ita scribere, ut animus acquiescat. Evander dixit, tanquam ex diffcultate. Idem.

¹³ De Asiatico itinere] Restierat a Cicero: ne consilium Cæcina, qui sibi esset auditor, in Siciliam subideret, an ut ad reliquias Asiaticæ negotiationis proficerecetur. Respondit Cicero in Stella cæso. respondens. Vide epistolam sequentem: quæ tamen ante hanc scripta est. Idem.

imperasti, feci. Te pro me quid horret? vides tempus venisse, quo necesse sit de nobis constitui. Nihil est, mi Cicero, quod filium meum expectes: adolescens est, omnia excogitare¹ vel studio, vel atate, vel metu non potest. Totum negotium tu sustineas oportet: in te mihi omnis spes est. Tu, pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiatur Cæsar, tenes: a te omnia proficiantur, & per te ad exitum perducantur, necesse est. Apud ipsum multum, apud ejus omnes plurimum potes. Unum tibi si persuaseris, non hoc esse tui muneris, si quid rogatus fueris, ut facias, (quamquam id magnum & amplum est) sed totum tuum esse onus, perficies. Nisi forte aut in miseria nimis stulte, aut in amicitia nimis impudenter tibi onus impono. Sed utriusque rei excusationem tuæ vitæ consuetudo dat. Nam quod ita consueris pro amicis laborare; non jam sic sperant abs te, sed etiam sic imperant tibi familiares. Quod ad librum attinet, quem tibi filius dabit, peto a te ne excat, aut ita corrigas, ne mihi noceat. Vale.

¹ *Vel studio*] Hoc est, nimio amore mei, vel nimio impetu meam restitutionem considerandi. *Grævius*.

M. CICERO A. CÆCINÆ S. D.

VIII. **C**UM esset mecum Largus, homo tui studiosus, locutus, Kalendas Januarias¹ tibi præfinitas esse: quod omnibus rebus perspexeram, quæ² Balbus &³ Oppius absente Cæsare egissent, ea solere illi rata esse; egi vehementer cum his, ut hoc mihi darent, tibi in Sicilia, quoad vellemus, esse uti liceret. Qui mihi consueissent aut libenter polliceri, si quid esset ejusmodi, quod eorum animos offendere, aut etiam negare, & afferre rationem cur negarent, huic

ARG. Sibi hoc datum a Balbo & Oppio scribit, ut Cæcinæ liceret in Sicilia esse, ibique ut commoretur, nec longius abeat, suadet. *Anno U. C. 707.*

¹ *Tibi præfinitas esse*] Ne ultra tibi esset licere in Sicilia. *Manut.*

² *Balbus*] L. Cornelius Balbus, Gaudita-

nus, pro quo extat Ciceronis oratio. Sic absentis Cæsaris negotia procurabat. *Idem.*

³ *Oppius*] C. Oppius Cæsaris legatus Africanæ bello. Extat ejus, & L. Balbi pishola ad Ciceronem lib. IX. ad Att. & Ciceronis ad eum lib. XI. *Idem.*

huic meæ rogationi⁴ potius non continuo responderunt: eodem die tamen ad me reverterunt, mihi hoc dederunt ut esses in Sicilia, quoad velles; se præsturos, nihil ex eo te offensionis habiturum. Quando, quid tibi permittatur, cognovisti; quid mihi placet, puto te scire oportere. Actis his rebus, literæ a te mihi redditæ sunt, quibus a me consilium petis, quid sim tibi auctor, in Siciliæ subsidia, an ad reliquias Asiaticæ negotiationis proficiscare. Hæc tua deliberatio non mihi convenire visa est cum oratione Largi. Ille enim mecum, quasi tibi non liceret in Sicilia diutius commorari, ita locutus erat: tu autem, quasi concessum sit, ita deliberas. Sed ego, sive hoc, sive illud est, in Sicilia censeo commorandum. Propinquitas locorum vel ad impetrandum adjuvat crebris literis & nuntiis, vel ad reditus celeritatem re aut impetrata, quod spero, aut aliqua ratione confecta. Quamobrem censeo magno opere commorandum. T. Furiano Postumo, familiari meo, legatisque ejus, item meis familiaribus, diligentissime te commendabo, cum venerint. Erant enim omnes Mutinæ. Viri sunt optimi, & tui similibus studiosi, & mei necessarii. Quæ mihi venient in mentem, quæ ad te pertinere arbitrabor, ea mea sponte faciam. Si quid ignorabo, de eo admonitus omnium studia vincam. Ego etsi coram de te cum Furfanio ita loquar, ut tibi literis meis ad eum nihil opus sit; tamen, quoniam tuis placuit te habere meas literas, quas ei redderes, morem his gessi. Earum literarum exemplum infra scriptum est. Vale.

⁴ *Potius non continuo*] Fallor an Cicero scripsit, huic meæ rogationi prætinus non responderunt? T3 continuo est t3 prætinus explicatio a magistro marginali adscripta, aut proposita superposita, quæ inde in contextum irrepsit, & monstruosam hanc produxit lectionem. *Grævius*. Obscurus & ineptus ex vulgari lectione sensus: ex emendatione perspicacissimi Grævii planus, *Cællar*.

M. T. C. T. FURFANIO, PROCOS. S. D.

IX. **C**UM A. Cæcina tanta mihi familiaritas consuetudoque semper fuit, ut nulla major esse possit. Nam & patre ejus, claro homine & forti viro, plurimum usi sumus: & hunc a puero, quod & spem magnam mihi afferbat summæ probitatis, summæque eloquentiæ, & vivebat mecum conjunctissime, non solum officiis amicitia, sed etiam studiis communibus, sic semper dilexi, ut non ullo cum homine conjunctius viverem. Nihil attinet me plura scribere. Quam mihi necesse est ejus salutem & fortunas, quibuscumque rebus possim, tueri, vides. Reliquum est, ut, cum cognorim pluribus rebus, quid tu & de bonorum fortuna, & de reipublicæ calamitatibus sentires, nihil a te petam, nisi ut ad eam voluntatem, quam tua sponte erga Cæcinam habiturus esses, tantus cumulus accedat commendatione mea, quanti me a te fieri intelligo. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

ARG. Brevi, sed perfectè commendationis exemplo, Cæcinam Furfanio commendat. Anno U. C. 707.

Furfanio] Sic F. Ursinus ex vetula inscriptione, quam vidit. Furfanio habet V. Aocius, & retinet Grævius.

M. T. C. TREBIANO S. D.

X. **E**GO quanti te faciam, semperque fecerim, quanti me a te fieri intellexerim, sum mihi ipse testis. Nam & consilium tuum, vel casus potius diutius in armis civilibus commorandi, semper mihi magno dolori fuit: & hic eventus, quod tardius, quam est æquum, & quam ego vellem,

ARG. Pollicetur exili Trebiano, quantum potest: cui iratus Cæsar erat, quod post Pharsalicam pugnam non cesserat ab armis, sed bellum in Africa persecutus fuerat. Anno U. C. 707.

Trebiano] Antea legebatur Trebiano: postea Paulus Manutius veterum librorum fecutus scripturam, restituit Trebiano: atque

ita plane est in manuscripto apud me codice. Ego tamen Trebiano legendum puto ex auctoritate argentei nummi, & item xrii, in quibus L. Trebiano incisum est. Errorem autem ex transpositione litterarum hujusmodi attributor ab imperitis librariis facta, qui Trebiano scripserunt pro Trebiano. Urs.

lem, recuperas fortunam & dignitatem tuam, mihi non minori cura est, quam tibi semper fuerunt casus mei. Itaque & Postumuleno, & Sestio, & sapissime Attico nostro, proximeque Theudæ, liberto tuo, totum me patefeci; & hæc his singulis sæpe dixi, quacunque re possem, me tibi & liberis tuis satisfacere cupere: idque tu ad tuos velim scribas: hæc quidem certe, quæ in potestate mea sunt, ut operam, consilium, rem, fidem meam sibi ad omnes res parata putent. Si auctoritate & gratia tantum possem, quantum in ea republica, de qua ita meritus sum, posse deberem; tu quoque is esses, qui fuisti, cum omni gradu amplissimum dignissimum, tum certe ordinis tui facile princeps. Sed cum eodem tempore, eademque de causa, nostrum uterque cecidit, tibi & illa polliceor, quæ supra scripsi, quæ sunt adhuc mea: & ea, quæ præterea videor mihi ex aliqua parte retinere, tanquam ex reliquiis pristinae dignitatis. Neque enim ipse Cæsar, ut multis rebus intelligere potui, est alienus a nobis, & omnes fere familiarissimi ejus, casu devincti magnis meis veteribus officiis, me diligenter observant & colunt. Itaque si qui mihi erit aditus de tuis fortunis, id est, de tua incolumitate, in qua sunt omnia, agendi, quod quidem quotidie magis ex eorum sermonibus adducor ut sperem, agam per me ipse & moliar. Singula persequi non est necesse. Universum studium meum, & benevolentiam ad te desero. Sed magni mea interest, hoc tuos omnes scire, quod tuis literis fieri potest, ut intelligant, omnia Ciceronis patere Trebiano. Hoc eo pertinet, ut nihil existiment esse tam difficile, quod non pro te mihi susceptum jucundum sit futurum.

Antea misissem ad te literas, si genus scribendi invenirem. Tali enim tempore, aut consolari amicorum est, aut
Tom. VII. B b pol-

Ordinis tui] Equestris: nam, si senatorii fuisset, Ordinis nostri, dixisset. Man.

Casu] Non pauci habent, quasi.

Casu devincti] Casu hoc loco nihil significat, & Manutius non explicat hanc vocem, sed sensum qualemcunque fingere maluit, quam fateri, se, quid ea vox hic sibi velit, ignorare. Mihi dubium nullum est,

quin aliquis vocem ejus ex proxime antecedentibus explicaturus, in margine apposuerit Casu, compendiosè scribendi ratione pro Cæsari. Ex illo scripturæ compendio deinceps casu factum esse ab imperito librario plane mihi persuadeo. Heumann.

Antea misissem] In meis libris sane priorè annediter epistolæ. In aliis tamen initium

polliceri. Consolatione non utebar, quod ex multis audiebam; quam fortiter sapienterque ferres injuriam temporum, quamque te vehementer consolaretur conscientia factorum & consiliorum tuorum: quod quidem si facis, magnum fructum studiorum optimorum capis, in quibus te semper scio esse versatum; idque ut facias, etiam atque etiam te hortor. Simul & illud tibi, homini peritissimo rerum, & exemplorum, & omnis vetustatis, ne ipse quidem rudis, sed in studio minus fortasse, quam vellem, at in rebus atque usu plus etiam quam vellem, versatus, spondeo, tibi istam acerbiteram & injuriam non diuturne fore. Nam & ipse qui plurimum potest, quotidie mihi delabi ad aequitatem & ad rerum naturam videtur: & ipsa tanta ea est, ut jam simul cum replica quae in perpetuum jacere non potest, necessario reviviscat, atque recreetur: quotidieque aliquid fit lenius & liberalius, quam timebamus. Quae quoniam in temporum inclinationibus saepe parvis posita sunt, omnia momenta observabimus, neque ullum praetermitterem tui juvandi & levandi locum. Itaque illud alterum, quod dixi, literarum genus quotidie mihi, ut spero, fiet proclivius, ut etiam polliceri possim. Id re, quam verbis, faciam libentius. Tu velim existimes, & plures te amicos habere, quam qui in isto casu sint ac fuerint, quantum quidem ego intelligere potuerim; & me concedere eorum nemini. Fortem fac animum habeas & magnam, quod est in uno te. Quae sunt in fortuna, temporibus regentur, & consiliis nostris providebuntur. Vale.

tium est novae epistolae, quos secutus est Manutius, qui & eam scriptam putavit ante superiorum proximum, quia prima illa verba, *ante missam ad te literas, si genus scribendi invenirem, nullas ante Ciceroem literas ad eum misisse perspicue demonstrant.* Haec quidem ille in argumento hujus epistolae declaravit. Quamvis autem in libris adscriptis vulgaris editionibus, has epistolae

conjunctibus, & pro una habentibus, tamen sententia Manutii mihi videtur prior. Nam verba quae haec praecedunt, plane ostendunt eis finiri epistolam: illa vero *Antea missam*, &c. initium novae epistolae arguunt. Sed sine libris nihil ausus sum immutare. *Grævius.*

6 Diuturnus J. Manutius: Spondeo tibi, & iam ... non diuturnam fore.

M. CICERO TREBIANO S. D.

XI. **D**OLABELLAM antea tantummodo diligebam; obligatus ei nihil eram: nec enim acciderat mihi opus esse, & ille mihi debebat, quod non defueram¹ ejus periculis. Nunc tanto sum devinctus ejus beneficio, quod & antea² in re, & hoc tempore in salute tua cumulatissime mihi satisfecit, ut nemini plus debeam. Quae in re tibi gratulor ita vehementer, ut te quoque mihi gratulari, quam gratus agere, malim. Alterum omnino non desidero, alterum vere facere poteris. Quod reliquum est, quando tibi virtus & dignitas tua reditum ad tuos aperuit, est tuae sapientiae, magnitudinisque animi, quid amiseris oblivisci, quid recuperaris cogitare. Vives cum tuis, vives nobiscum. Plus acquisisti dignitatis, quam amisisti rei familiaris: quae ipsa tum esset jucundior, si ulla res esset publica. Vestorius noster familiaris ad me scripsit, te mihi maximas gratias agere. Haec praedicatio tua mihi valde grata est, eaque te uti facile patior, cum apud alios, tum mehercule apud³ Syronem, nostrum amicum. Quae enim facimus, ea prudentissimo cuique maxime probata esse volumus. Te cupio videre quam primum. Vale.

ARG. Gratulatur de restitutione, quam Dolabella beneficio ipsi imperaverat: hortaturque, ut aequo animo saecularum fortunarum ferat, quia plus acquisiverit quam amisit. *Antea* lib. 4. c. 107. *Dolabellam* J. P. Cornelium Dolabellam, antea Ciceroem generum. Divortium iam cum Tullio fecerat, quo tempore scripta est haec epistola. Id licet conjicere ex epist. 13. ad Att. lib. II. quae scripta est ante bellum Africanum: haec vero ad Trebiantum omnes post id bellum. Nec vero simul cum affinitate discrepta amicitia est: nisi si temporum

causae simulatum est. Exstat Cicerois epistola lib. IX. ad Dolabellam insigni cum amoris argumetis & haec ipsa, modeste Ciceroem gratiam Dolabella apud Caelium in amicorum negotiis demonstrat. *Manutius.*

² *Ejus periculis* J. Bis eam Cicero, ante filiam suam ei collocatam, in capitis periculo defenderat. Epist. 10. lib. III. *Idem.*

³ *In re* J. In fornicis rebus. *Idem.*

⁴ *Vestorius* J. Puteolanus, de quo saepe fit mentio in epist. ad Att. *Idem.*

⁵ *Syronem* J. Epicureum, lib. II. de Finib.

M. T. CICERO ¹ AMPIO S. D.

XII. GRATULOR tibi, mi Balbe, vereque gratulor. Nec sum tam stultus, ut te usura falsi gaudii frui velim, deinde frangi repente, atque ita cadere, ut nulla res æquitatem te animi possit postea extollere. Egi tuam causam apertius, quam mea tempora serebant. Vincebatur enim fortuna ipsa debilitata gratiæ nostræ, tui caritate, & meo perpetuo erga te amore, culto a te diligentissime. Omnia promissa, confirmata, certa & rata sunt, quæ ad reditum & ad salutem tuam pertinent. Vidi, cognovi, interfui. Etenim omnes Cæsaris familiares satis opportune habeo implicatos consuetudine & benevolentia, sic ut, cum ab illo disceserint, me habeant proximum. Hoc Pansa, Hirtius, Balbus, Oppius, Marius, Postumius plane ita faciunt, ut me unice diligant. Quod si mihi per me efficiendum fuisset, non me poeniteret pro ratione temporum ita esse molitum. Sed nihil est

ARG. Gratulatur de reditu per Cæsarisamicos imperato, ideoque celsæ consolationem, & confecta. Est enim vel restitutum aliquid ferendum, resp. calamitatem, in qua nullum solatium superest nisi quod ex literarum studiis capiatur. Anno U. C. 707.

¹ Ampio] Vulgo T. Ampio Balbo, contra libros. Victorii editio recte solum medium nomen agnoscit, ut & Vatic. & Grut. codices. Gessnerus. Videtur is esse, ad quem scribit epist. 29. lib. X. quod si ita est, collocari illam epistolam ante hanc oportuit, ut ex utriusque cognoscitur argumento. Idem commendatur epist. 70. lib. XIII. Quatuor Balbos invenio, unum hunc Ampio gentis, alterum Atria, qui Juliam, C. Cæsaris sororem, in matrimonio habuit, ex qua genuit Atrian, Augusti matrem; duos reliquos Gaudibus natos, & civitate Romana donatos, Cornelie gentis: quorum alter Balbus maior, alter minor, ejus fratre gentis, vocatus est. Major est, qui nominatur inter Cæsaris amicissimos in hac ipsa epistola, & in ep. 8. 19. & in 57. 18. lib. VII. & in 17. lib. IX. pro quo erat egregia Cicerois oratio. Primus in Oceano penituram consultatus est adeptus, ut ait Plinius lib. VII.

cap. 43. Minor Balbus ex Africa triumphavit, ut idem Plinius lib. V. cap. 5. Strabo lib. III. Nominatur a Ciceroe quisi. 11. lib. VIII. ad Att. a Pollione epistola 32. lib. X. Man.

² Fortuna ipsa debilitata gratiæ nostræ] Sic olim hunc locum emendatam. *Fortuna ipsa debilitataque gratiæ nostræ.* Nunc sententia mutata, receptam tuor. Lamb. Id est, Caritas in te mea faciebat, ut apertius agerem, quam per nostram miseram fortunam licebat. Manutius.

³ Per me] Egerat Cicero per familiares Cæsaris, amicos suos, non per seipsum. Ita pæro in Ampio salute impetanda elassitoccerat amicus ejus omni scilicet a sepe officio, ut vir ipse Cicero, si auctoritate & gratia pari fuisset, agere potuisset. Man. Ego, pro te efficiendus, id est, Qui si nunc demum conciliandi mihi fuisset, ut tibi per eos consulerem: Non me poeniteret: Non fassidissim illorum gratiam ambire ut quidem nunc tempore, quibus multis indignis etiam adulandum est. Nihil est a me inservitum: Neminem colui, aut delinxi, nunc demum ob presentem necessitatem. J. F. Gronovius.

a me inservitum temporis causa: veteres mihi necessitudines cum his omnibus intercedunt, quibuscum ego agere de te non destiti. Principem tamen habuimus Pansam, tui studiosissimum, mei cupidum, qui valeret apud illum non minus auctoritate, quam gratia. Cimber autem Tillius mihi plane satisfecit. Valent tamen apud Cæsarem non tam ambitiosa roagationes, quam necessariæ: quæ quia Cimber habebat, plus valuit, quam pro ullo alio valere potuisset. Diploma statim non est datum, quod mirifica est improbitas in quibusdam, qui tulissent acerbius veniam tibi dari, quem illi appellant *tubam belli civilis*: multaque ita dicant, quasi non gaudeant id bellum incidisse. Quare visum est occultius agendum, neque ullo modo divulgandum, de te jam esse perfectum. Sed id erit perbreve: nec dubito, quin, legente te has literas, confecta jam res futura sit. Pansa quidem mihi, gravis homo & certus, non solum confirmavit, verum etiam recepit, percedenter se ablaturum diploma. Mihi tamen placuit hæc ad te perscribi. Minus enim te firmum sermo Epulejæ tuæ, lacrymaque Ampia declarabant, quam significat tua litera: atque illa arbitrabantur, cum a te abessent ipsæ, multo in graviore te cura futurum. Quare magno opere putavi, angoris & doloris tui levandi causa, pro certis ad te ea, quæ essent certa, perscribi. Scis, me antea sic solum esse scribere ad te, magis ut consolaret fortem virum atque sapientem, quam ut exploratam spem salutaris ostenderem, nisi quam ab ipsa republica, cum hic ardor restinctus esset, sperari oportere censerem. Recordare tuas literas, quibus

⁴ Quam] Vulgo quæ, quod roagationes præcedit. At nisi quæ. Intellige unam solus Cimbrici roagationem, seu unam e multis: quæ quod necessaria erat, videtur Tillius propinquus Ampii fuisse. Cellar.

⁵ Diploma] Sunt literæ indices ac testes, concessi beneficii ab eo qui præsit rei publicæ: propriæ & per excellentiam diplomata dicebantur literæ, quibus dabatur a summo imperatore rectoris curia publicis. Sunt sic a forma appellata, nam firmabantur in modum tabularum duplicium, ut docet Catullus ad Sueton. Gessner.

⁶ Epuleja] Uxor. Nam Ampia, filia: quia sententiæ gentis nomine appellabatur. Manutius.

⁷ Perscribi] Recte Lambius ostendit necessarium esse ut res perscribi adjectum oportere: pendet enim sensus sine hoc verbo. Immo istam locutionem quæ in editis extat, plane repudiatur Latina lingua, quæ postulat, *magnumque pueri mihi perscribendum esse rei publicæ rectoris*: ut habent editiones multæ. Gessner. Abest oportere ab omnibus nisi, itaque mensi suspicio noanum expirat. Cellarius.

bus & magnum animum mihi semper ostendisti, & ad omnes casus ferendos constantem ac paratum: quod ego non mirabar, cum recordarer, te & a primis temporibus ætatis in publica esse versatum, & tuos magistratus in ipsa discrimina incidisse salutis fortunarumque communium: & in hoc ipsum bellum esse ingressum, non solum ut victor, beatus; ⁸ sed etiam, si ita accidisset, victus, ut sapiens esses. Deinde, cum studium tuum constumas in virorum fortium factis, memoria prodendis, considerare debes, nihil tibi esse committendum, quamobrem eorum, quos laudas, te non simillimum præbeas. Sed hæc oratio magis esset apta ad illa tempora, quæ jam effugisti. Nunc vero tantum te parat ad hæc nobiscum ferenda: quibus ego si quam medicinam invenirem, tibi quoque eandem traderem. Sed est unum perflugium, doctrina ac literarum, quibus semper usi sumus: quæ secundis rebus delectationem modo habere videbantur, nunc vero etiam salutem. Sed, ut ad initium revertar, cave dubites, quin omnia de salute ac reditu tuo perfecta sint. Vale.

⁸ Sed etiam, si ita accidisset, victus, ut sapiens esset. Libri aliquot veteres: Sed etiam ut, si ita accidisset, victus & sapiens esset. Alii: Sed etiam ut, si ita accidisset, victus ut sapiens esset. Quos ita tum secutus, ut primum sit, induxerim, tanquam non necessarium. Sententia simill. epist. 1. Si id evenit, quod ingreditur nobis in causam propositum sua accidere possit, non debent

ita cadere animis, quasi aliquid evenisset, quod fieri posse nunquam putaverimus. Et c. 6. Si propter incertam exitum eventusque bellorum, posse accidere, ut vincamus, potest, non debere te ad secundam fortunam bene paratum fuisse, adversam fore nulla modo posse. Manutius.
⁹ Memoria prodendis. Amplius hic historiæ scriberet. Idem.

CICERO LIGARIO.

XIII. **E**TSI tali tuo tempore me aut consolandi, aut juvandi tui causa scribere ad te aliquid pro nostra amicitia oportebat, tamen adhuc id non feceram: quia neque lenire videbar oratione, neque levare posse dolorem tuum. Postea vero quam magnam spem habere cœpi, fore ut te brevi tempore incolumem haberemus; facere non potui, quin tibi

ARG. Solatur Ligarium exalem, eumque bene sperare jubet, ac, ut interea fore animo sit, hortatur. Scripta post Africamum bellum videtur. Anno U. C. 707.

tibi & sententiam, & voluntatem declararem meam. Primum igitur scribam, quod intelligo & percipio, non fore in te Caesarem duriores. Nam & res eum quotidie, & dies, & opinio hominum, &, ut mihi videtur, etiam sua natura mitiores facit: idque cum de reliquis sentio, tum de etiam audio ex familiarissimis ejus, quibus ego ex eo tempore, quo primum ex Africa nuntius venit, supplicare una cum fratribus tuis non destiti. Quorum quidem & virtus, & pietas, & amor in te singularis, & assidua & perpetua cura salutis tuæ tantum proficit, ut nihil sit, quod non ipsum Caesarem tributurum existimem. Sed si tardius sit, quam volumus; magnis occupationibus ejus, a quo omnia petuntur, additus ad eum difficiliore fuerunt: & simul Africanæ causæ irator, diutius velle videtur eos habere sollicitos, a quibus se putat diturnioribus esse molestiis consistatum. Sed hoc ipsum intelligimus eum quotidie remissius & placatius ferre. Quare mihi crede, & memoriæ manda, me tibi id affirmasse, te in istis molestiis diutius non futurum. Cum, quid sentirem, exposui; quid vellem tua causa, re potius declarabo, quam oratione: &, si tantum possem, quantum in ea republica, de qua ita sum meritus, ut tu existimas, posse debebam, ne tu quidem in istis incommodis esses. Eadem enim causa opes meas fregit, quæ tuam salutem in discrimen adduxit. Sed tamen, quidquid imago veteris meæ dignitatis, opera, gratia, fides mea, nullo loco deicit tuis optimis fratribus. Tu fac habeas fortem animum, quem semper habuisti, primum ob eas causas, quas scripsi: deinde, quod ea de republica semper voluisti atque sensisti, ut non modo nunc secunda sperare debeas; sed etiam, si omnia adversa essent, tamen conscientia & factorum & consiliorum tuorum, quacun-

¹ Ex Africa nuntius. De Pompejanis in Africa devictis. Manut.

² Non secunda. Victorius, Cebhardus, Gronovius cum secunda, quæ prepositio est cum sexto casu, Cæsaribus. Valerius scriptura non est abotenda. Senso sententia licet est. Quia

tam bene de rep. semper voluisti & sensisti, debes nunc sperare secunda, tanquam bonæ hujus tuæ voluntatis & sentis præmia: sed cum fortuna tibi adversaretur, non debes tamen inique hanc fortunæ injuriam ferre, sed &c. Græc.

200 **EPISTOLARUM**
cunque acciderent, fortissimo & maximo animo ferre debe-
res. Vale.

CICERO LIGARIO.

XIV. **M**E scito omnem laborem, omnem operam, cu-
ram, studium in tua salute consumere. Nam
cum te semper maxime dilexi, tum fratrum tuorum, quos
æque atque te summa benevolentia sum complexus, singula-
ris pietas amorque fraternus, nullum me patitur officii erga
te, studique munus aut tempus prætermittere. Sed quæ faci-
am, fecerimque pro te, ex illorum te literis, quam ex
meis, malo cognoscere. Quid autem sperem, aut confidam,
& exploratum habeam de salute tua, id tibi a me declarari
volo. Nam si quisquam est timidus in magnis periculosisque
rebus, semperque magis adversos rerum exitus metuens, quam
sperans secundos, is ego sum: & si hoc vitium est, eo me
non carere confiteor. Ego idem tamen cum a. d. v. Kal.
intercalares priores, rogatu fratrum tuorum venissem mane
ad Cæsarem, atque omnem adeundi & conveniendi illius in-
dignitatem & molestiam pertulisset: cum fratres & propin-
qui tui jacerent ad pedes, & ego essem locutus, quæ causa,
quæ tuum tempus postulabat: non solum ex oratione Cæsa-
ris, quæ sane mollis & liberalis fuit; sed etiam ex oculis
& vultu; ex multis præterea signis, quæ facilius perspicere
potui, quam scribere, hanc in opinionem discessi, ut mihi
tua salus dubia non esset. Quamobrem fac animo magno forti-
tue sis: & si turbidissima sapienter ferebas, tranquilliora
late

ARG. Quæ cum Cæsare egerit de Ligarii
restitutione, & quam spem salutis habeat,
declarat: & ad libertatem exhortatur.

1 Fratrum] Tres erant Ligarii fratres,
quorum unus Q. ad Pompeii castra transie-
rat.

2 Cum a. d. v. Kalen. intercalares priores]
Scripta est hæc epistola anno U. C. 707. quo
Cæsar factus correat. Ut annus Romanus,
valde perturbatus, in eam formam compo-
neretur, quam nunc obtinet, & Kalendæ
Janariæ deinceps ordinate recurrerent, no-

esse sicut assignari huic anno dies 445. ita-
que præter mensem Mercedoniam, qui ex
Nævis instituitur in Februarium inferus fuit,
duos menses intercalari jussit Cæsar ante
mensem Decembrem. Hinc Kalendæ interca-
lares priores & posteriores. Nonnulli, post Jo-
sephum Scaligerum, lib. II. de Emend. Temp.
ajunt Kalendæ intercalares priores esse diem
primum mensis Mercedonii. At Mercedonius
inferrebat in Februarium, & per mensem
Februarium Romæ Cæsar non erat, sed in
Africa, unde rediit die 26. Julii. Avogarius.

AD FAMILIARES LIB. VI. 201

late feras. Ego tamen tuis rebus sic adero, ut difficillimis:
neque Cæsari solum, sed etiam amicis ejus omnibus, quos
mihi amicissimos esse cognovi, pro te, sicut adhuc feci, li-
bentissime supplicabo. Vale.

CICERO BASILIO S.

XV. **T**IBI gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor.
A te amari, & quid agas, quidque agatur, cer-
tior fieri volo.

1 Basilio] Sic libri: nisi forsitan Basilio, IX. 4. memoraverunt. Cujus forte filius fuit
vel Basilio, tribus syllabis scribendum. Lu- L. Minucius Basilius, Cæsar in Gallia Lu-
cius quidam Minucius Basilius, dives homo, gatus, postea in persecutoribus ejus. Appianus
in Grecia mortuus, cujus falsum testamen- de B. C. lib. III. extremo, Marc. & Bar-
tum Cicero Offic. III. 18. & Val. Maximus 207, &c. Cellar.

BITHYNICUS CICERONI S.

XVI. **S**I mihi tecum non & multæ & justæ causæ amici-
tiæ privatim essent, repeterem initia amicitia ex
parentibus nostris; quod faciendum iis existimo, qui pater-
nam amicitiam nullis ipsi officiis profecuti sunt. Itaque con-
tentus ero nostra ipsorum amicitia, cujus fiducia peto a te,
ut absentem me, quibuscunque in rebus opus fuerit, tueare,
si nullum officium tuum apud me intermorum existimas.
Vale.

ARG. Commemorata sua, & patris ami-
citiæ, rogat, ut se absentem tueatur. Anno
U. C. 709.

1 Bithynicus] Pompejæ gentis, cui gen-
ti cognomen hoc dedit Bithynia devota. No-
minatur etiam in libro de claris Orat. Q.
Pompejus Bithynicus: sed eam puto hujus Bi-

thynici patrem fuisse: nam illum inter mor-
tuos oratores Cicero numerat in eo libro,
qui scriptos videtur ante exitum Africani
belli. Hæc autem & quæ sequitur epistola,
scriptæ sunt, nisi me conjectura fallit, post
Cæsaris necem. Mæus. De Bithynico hujus
patre, vide in Bruto, cap. 68.

M. CICERO BITHYNICO S.

XVII. **C**UM cæterarum rerum causa cupio esse aliquando rempublicam constitutam; tum velim mihi credas, accedere, id etiam quo magis expetam, promissum tuum, quo in literis uteris. Scribis enim, si ita sit, te mecum esse victurum. Gratissima mihi tua voluntas est, facisque nihil alienum necessitudine nostra, iudicisq; patris tui de me, summi viri. Nam sic habeto, beneficiorum magnitudine eos, qui temporibus valuerunt, aut valeant, conjunctiores tecum esse, quam me; necessitudine, neminem. Quamobrem grata mihi est & memoria tua nostræ conjunctionis, & ejus etiam augendæ voluntas. Vale.

ARG. Responder Bithynici cuidam epistola, qua ille, constituta rep. cum Cicerone se futurum promiserat, quod gratum sibi fore significat, & se eius esse amatissimum confirmat. *Anno U. C. 700.*

Non responder hæc Ciceronis epistola, quemadmodum ego existimo, superiori Bithynici: id autem, qui attentè ambas legerit, facile animadvertet. Scripserat alias literas Bithynicus ad Ciceronem, quibus cu-

pere se ostenderat cum eo vivere. Quæ aut postea perierit, aut in hæc volumina relata non sunt. *Videtur.*

1 *Accedere, id etiam*] Manu. Lamb. *Græc. accedere.* Non ita bene. Sensus est: Promissum tuum accedit ad res cæteras, quarum causa cupio Remp. esse aliquando constitutam. *Id.*, hoc ipsum est, Resp. esse constitutam. Doctiores videant: quibus morem geram, & libenter quidem. *Oliverus.*

CICERO LEPTÆ.

XVIII. **S**IMUL accepi a Seleuco tuo literas, statim quasi vi e Balbo per codicillos, quid esset in lege. Rescripsit, Eos qui facerent præconium, vetari esse in decurio-

ARG. Quæstioni respondet ex lege de decurionibus. Addit de bello Hispaniensis, de Leptæ negotio, de oratore suo, de Tulliola, & de Leptæ Junioris studii consilium ac præceptum dat. *Anno U. C. 708.*

1 *Leptæ*] Q. Leptæ, quo Fabrum præfecto usus est Cicero præconsul in Cilicia. *Epist. 7. lib. III. Manu.*

2 *In lege*] Quam Cæsar, ubi Romam ex Hispania revertisset, ferre cogitabat: scripserat autem vel ipse ante quam iret in Hispaniam, vel, post professionem, Balbus & reliqui familiares, ex ejus sententiâ: ut

ipso in urbem reverso promulgaretur, & ferretur. Nam, si lata fuisset, vel etiam promulgata, non a Balbo, quid in ea esset, Cicero quaesisset. *Idem.*

3 *Decurionibus*] Senatores vel coloniarum, vel municipiorum, *decuriones* vocabantur. Et ut Romam ad senatum consules, ita in municipiis ad decuriones *quatuor viri*, in colonis *duoviri* reterebant. Ac nomine quidem ipso *decuriones*, decem tantum videntur: sed plures fuisse constat ex eo, quod in secunda agraria centum nominantur. *Idem.*

curionibus; qui fecissent, non vetari. Quare bono animo sint & tui, & mei familiares. Neque enim erat ferendum, cum, qui hodie haruspicinam facerent, in senatu Romæ legerentur, eos qui aliquando præconium fecissent, in municipiis decuriones esse non licere. De Hispaniis novi nihil. Magnum tamen exercitum Pompejum habere constat. Nam Cæsar ipse ad nos misit exemplum Paciaci literarum, in quo erat, illi undecim esse legiones. Scripserat etiam Messala Q. Salaso, P. Curtium fratrem ejus, jussu Pompeji, inspectante exercitu, interfectum, quod consensisset cum Hispaniis quibusdam, si in oppidum nescio quod Pompejus rei frumentariæ causa venisset, eum comprehendere, ad Cæsaremque deducere. De negotio tuo, quod sponsores pro Pompejo, si Galba consponsor tuus redierit, homo in re familiari non parum diligens, non definam cum illo communicare, si quid expediri possit: quod videbatur mihi ille confidere. Oratorem meum tantopere a te probari vehementer gaudeo. Mihi quidem sic persuadeo, me quidquid habuerim iudicii de dicendo, in illum librum contulisse. Qui si est talis, qualem tibi videri scribis, ego quoque aliquid sum: sin aliter, non recuso, quin, quantum de illo libro, tantundem de mei iudicii fama detrahatur. Leptam nostrum cupio demonstrari jam talibus scriptis: etsi abest maturitas ætatis, jam tamen personare aures ejus hujusmodi vocibus non est inutile. Me Romæ tenuit omnino Tullia meæ partus. Sed cum ea, quemadmodum spero, fatis firma sit, teneor tamen, dum a Dolabella procuratoribus exigam primam pensionem:

C c 2 nem:

4 *Qui hodie*] Jocus (nisi fallor) in Cæsarem, qui in eum ordinem indignissimos legerat: supplevit enim ille Senatam: nam multi civilibus bellis Senatores desererant. *Videtur.*

5 *In senatu*] Forte, in *senatum*. Lamb. 6 *Pompejum*] Cnæum, Magni filium, qui, ad Mundam victus, paulo post interfectus est. *Manutius.*

7 *Paciaci*] L. Junii Paciaci, Hispani hominis, Romana civitate donati: quod præconem & nomen indicant. *Idem.*

8 *Tantundem*] Imperite nonnulli scribunt,

Tantundem. Nam Priscianus lib. I. admonet, ut tranfire in *u*, sequentibus *d. t. e.*, & ut *tantundem*, *tantum tantundem*, *ideo idemdem*, *nym nuncubi*. *Manu.*

9 *Partus*] Ex parte Tulliam decessisse, Plutarchus auctor est. Bisigitur peperit, semel ante pugnam Pharsalicam, cum in Greciam ad Pompejum Cicero iretum esset: ut epist. ult. lib. X. ad Att. iterum, cum in Hispania Cæsar contra Pompeji liberos pugnavit: quod hic locus ostendit. *Idem.*

10 *Exigam primam pensionem*] Tertiam partem dotis, quæ primum debebatur. *Anna.*

nem: & mehercule, non tam sum peregrinator jam, quam solebam. Ædificia mea me delectabant, & otium. Domus est, quæ nulli villarum mearum cedat; otium, omni desertissima regione majus. Itaque ne literæ quidem meæ impediuntur, in quibus sine ulla interpellatione versor. Quare, ut arbitror, prius hic te nos, quam istic tu nos videbis. Lepta suavissimus edificat Hesiodum: & habeat in ore,

Τὸ δ' ἀπὸ τῆς ἰσοπύου

na, bima, trima die numerabar dos uxoris marito, hoc est, tribus personibus: & si divortium factum esset, eodem modo reddebatur. Vide not. ad M. Senecæ suavor.

2. J. F. Gronovius. 3. J. F. Gronovius. Ante virtutem, sudorem posterum dii immortales. Hesiod. Op. & Dies. vers. 280. Quod non quatuor integros Hesiodi versus, sed priam partem scripsimus, in hoc etiam antiquorum consuetudinem auctoritatem secuti sumus. Scimus præterea semper in his allegationibus Ciceronem brevem & concisum admodum esse, ut trium etiam didionum provecium non integrum quoadque adducat, necdum quatuor toros versus celebres & vulgarissimos recitaret. Vitis.

CICERO LEPTÆ S. D.

XIX. **M**ACULAM officio functum esse gaudeo. Ejus Falernum mihi semper idoneum visum est diversorio, si modo testi satis est ad comitatum nostrum recipiendum. Cæteroque mihi locus non displicet, nec ea re Petrinum tuum deseram. Nam & villa, & amenitas illa, commorationis est, non diversorii. De curatione aliqua numerum

ARG. Cum Caesar ludos regionatim daturus esset, curationem eorum Lepta ambiebat, cui id Cicero dissuadet, diffusus, propter multitudinem intimorum impetrari posse. Anno U. C. 708.

1. Maculam] Fortasse Pompejum Maculam, amatorem Faulæ, L. Syllæ filia: de quo Macrobius lib. II. Sat. Menas.

2. Officio functum] Parando nobis (sic enim interpretandam videtur) hospitio. Corrad.

3. Ad comitatum nostrum] Qui Casari ex Hispaniis redeunti ire obviam cogitamus. Idem.

4. Petrinum] Villæ nomen, a vice Petrinio, qui fuit in Sinuesiano, Horatius epist. 15. lib. I. Sinuesinanusque Petrinum. Man.

5. Mearum regionum] Ludorum quæ a Tarquinio rege instituti, modo Romani, mo-

do Magni, modo etiam Circenses sunt appellati: sed nunc regii a Cicerone in Casariis invidiam dicuntur. Legitur tamen etiam regionum, ut cum Suetonio exponis, regionatim facientorum. Corrad. Et antiquæ sententia me horruit, ipsa etiam legam. Ludi enim significantur, quos Casari, superatis jam in Hispania Pompeji liberis, per singulas regiones dare cogitabat: id quod Suetonii cognoscitur historia. Ac, ne quæ mentione a me regionum facta, contrahendi occasionem attripiat, quod ante Augustum divisa urbs non fuerit in regiones: moneo lectorem, urbis regiones hic vocari quasdam urbis partes, licet earum certi finis nonnulli essent, qui postea statim sunt ab Augusto, Italiam urbanque in regiones dividente, Man.

nerum regionum, cum Oppio locutus sum. Nam Balbum, postea quam tu es profectus, non vidi; tantis pedum doloribus afficitur, ut se conveniri nolit. Omnino de tota re, ut mihi videtur, sapientius faceres, si non curares: quod enim eo labore assequi vis, nullo modo assequere. Tanta est enim intimorum multitudo, ut ex his aliquis potius effluat, quam novo sit aditus, præsertim qui nihil afferat præter operam: in qua ille se dedisse beneficium putabit, si modo ipsum scierit; non accepisse. Sed tamen aliquid videbimus in quo sit species. Aliter quidem non modo non appetendum, sed etiam fugiendum puto. Ego me Asturæ diutius arbitror commoraturum, quoad ille quandoque veniat. Vale.

6. Si modo ipsum scierit] Te ludos curasse: quod ignorare potest, in tanta majorum rerum occupatione. Idem.

7. Non accepisse] Hoc ipsum Cicero monet lib. II. Off. Qui se (inquit) accepisset, honoratus, & beatus putans, si se obligari quidem beneficium voluit: quia etiam beneficium se dedisse arbitrat, cum ipsi quantum aliquod magnum accepisset. Eiusdem generis illud in epist. ad M. Antonium, lib. XIV. ad Attic. Literæ tuæ sic me affecerunt, ut non dare tibi beneficium viderer, sed accipere a te ita parare. Idem.

8. In quo sit species] Id est, Victorio in-

terpretare, dignitas & honestas. Vulgo species quod ex compendio scripserat natum. Cellar. In quo sit spes: in hac enim curatione spes ponenda non est. Nam, quod eo labore assequi vis, nullo modo assequere. Aliquid igitur videbimus, unde sperare liceat, in eorum numerum, qui Casari intimi familiares sunt, posse te pervenire. Man. Victorianam lectionem exprimit Gebhardus & Grævius.

9. Asturæ] Epist. 38. ad Attic. lib. XIII. significat velle se Asturæ Casarem ex Hispania redeuntem expectare, Idem.

CICERO TORANIO S.

XX. **D**EDERAM triduo ante pueris Cn. Plancii literas ad te. Eo nunc ero brevior, teque, ut antea consolabar, hoc tempore monebo. Nihil puto tibi esse utilius, quam ibidem opperiri, quoad scire possis quid tibi agendum sit. Nam præter navigationis longæ, & hiemalis, & minime portuolæ periculum, quod vitaveris; ne illud quidem non

ARG. Toranius exul voluit Casarianis ex Hispania venturis occurrere, ut, caprata illorem gratis, facilius Casari reconciliaretur: quod Cicero dissuadet, & manere iubet, ubi erat, quoad scire possit, quid agendum sit. Addit consolationem a commu-

ni calamitate, & recti conscientia. Anno U. C. 707.

1. Toranio] Toranius vir prætorius, paulo ante Ciceronem a Triumviris interfectus fuit. Corrad.

² non quantivis, subito, cum certi aliquid audieris, te istinc posse proficisci. Nihil est cur ³ adventibus te offerre gestias. Multa praterea metuo, quæ cum Chilone nostro communicavi. Quid multa? Loco opportuniore in his malis nullo esse potuisti, ex quo te, quocunque opus erit, facillime & expedirissime conseras. Quod ⁴ si recipiet ille se, ad tempus aderis. Sin (cum multa accidere possunt) aliqua res eum vel impediens, vel morabitur, tu ibi eris, ubi omnia scire possis. Hoc mihi profus valde placet. De reliquo, ut te saepe per literas hortatus sum, ita velim tibi persuadeas, te in hac causa nihil habere, quod tibi timendum sit prater communem casum civitatis: qui etiam est gravissimus, tamen ita vicimus, & id ætatis jam sumus, ut omnia, quæ non nostra culpa nobis accidant, fortiter ferre debeamus. Hic tui omnes valent, summaque pietate te desiderant, & diligunt, & colunt. Tu & cura ut valeas, & te istinc ne temere commoveas.

² Non quantivis] Hoc sensu: Prater pericula & molestias quæ vitaris, commodum illud non parvum habendum est, sed tale ut magnificendum sit, subito cum certi aliquid audieris te istinc posse proficisci. *Pistov.*
³ Adventibus] Ita Victorius, ex quo Gra-

vius. Vulgo *adventibus*.

⁴ Si recipiet ille se] Si Cæsar ex Hispania redibit. Hac verba nondum Hispaniense bellum esse confectum demonstrant: quod & sequenti etiam epistola intelligitur. *Mansuet.*

CICERO TORANIO S.

XXI. **E**TSI, cum hæc ad te scribebam, aut appropinquare exitus hujus calamitosissimi ¹ belli, aut jam aliquid actum, & confectum videbatur, tamen quotidie ² commemorabam, te unum in tanto exercitu mihi fuisse assensorem, & me tibi: soloque nos vidisse, quantum esset in eo bello mali, in quo, ipe pacis exclusa, ipsa victoria futu-

ARG. Toranium consolatur ex suo exemplo, qui, cum antea idem quod ille sentiret, nihilque proficeret etiam rectis consiliis; moderate nunc ferat quæ acciderant, ostendens, quantum levamen sit, recte verè que sensisse: monetque, ut nihil de rebus suis, praterquam quod commune est, ti-

meat. *Ann. U. C. 707.*

¹ Belli] Quod gerebatur in Hispania.

² Commemorabam] Aliis, an tibi & tibi visus, & cogitatione, non voce. Quasi dixit: in memoria habebam, in memoriam redigebam. *Mansuet.*

futura esset acerbissima, quæ aut interitum allaturæ esset, si victus esses, aut ³ si vicisses, servitutem. Itaque ego, quem rum fortes illi viri & sapientes, Domitii & Lentuli, timidum esse dicebant (eram plane: timebam enim, ne evenirent ea quæ acciderunt) idem nunc nihil timeo, & ad omnem eventum paratus sum. Cum aliquid videbatur caveri posse, tum id negligi dolebam. Nunc vero, everfis omnibus rebus, cum consilio profici nihil possit, una ratio videtur, quidquid evenerit, ferre moderate: præsertim cum omnium rerum mors sit extremum: & mihi sim concius, me, quoad licuerit, dignitati reipublicæ consuluisse: & hac amissa, ⁴ salutem retinere voluisse. Hæc scripsi, non ut de me ipse dicerem, sed ut tu, qui conjunctissima fuisti mecum & sententia, & voluntate, eadem cogitares. Magna enim consolatio est, cum recordare, etiam si secus acciderit, te tamen recte verèque sensisse. Atque utinam liceat aliquando reipublicæ statu nos frui, inter nosque conferre sollicitudines nostras, quas pertulimus tum, cum timidi putabamur, quia dicebamus ea futura, quæ facta sunt. De tuis rebus nihil esse quod timeas, præter universæ reipublicæ interitum, tibi confirmo. De me autem sic velim judices, quantum ego possim, me tibi, salutis tuæ, liberisque tuis summo cum studio præsto semper futurum. Vale.

³ Si vicisses, servitutem] Injustos dominos erant habituri, Pompejum & paucos, quos ille audiebat: quamquam mallem, si vicisses, interitum; propter profectiones & cædes denunciatas a Pompejanis: aut si vitæ esset, servitutem, nempe sub Cæsarè, erat, in discrimen adduceretur. *Man.*
quod evenit. *J. F. Gronov.*

⁴ Salutem] Ipsius reip. cujus antea dignitas, bello autem civili salus etiam concidit. Significat illud tempus, cum accipiendas, quas tulit Cæsar, conditiones censuit, ne reip. salus, quando jam dignitas amissa

CICERO DOMITIO.

XXII. **N**ON ea res me deterruit, quo minus, postea quam in Italiam venisti, literas ad te mitterem, quod

ARG. Cn. Domitium, L. E. qui post pugnam in Thessalia ab armis recesserat, servat, & amicorum desiderium, quos belli tradidit, & venerat in Italiam, orat, ut cum reip. iam satisfecerit, incoluntati suæ consulat, & amicorum desiderium, quos belli casus eripuerat, æquo, saltem forti ferat animo. *Ann. U. C. 707.*

tu ad me nullas miseris : sed quia nec quid tibi pollicerer , ipse egens rebus omnibus , nec quid suaderem , cum mihi mer ipsi consilium deesset , nec quid consolationis afferrem in tantis malis , reperiebam . Hæc quanquam nihilo meliora sunt , nunc etiam atque etiam multo desperatiora ; tamen inanes esse meas literas , quam nullas , malui . Ego si te intelligerem plus conatum esse suscipere reipublicæ causa muneris , quam quantum præstare potuisses , tamen , quibuscunque rebus possem , ad eam conditionem te vivendi , quæ daretur , quæque esset , hortarer . Sed cum consilii tui bene fortiterque suscepti , eum tibi finem statueris , quem ipsa fortuna terminum nostrarum contentionum esse voluisset ; oro , obtestorque te pro veteri nostra conjunctione ac necessitudine , proque summa mea in te benevolentia , & tua in me pari , te ut nobis , ² parenti , conjugi , tuique omnibus , quibus es , fuisstique semper carissimus , salvum conserves , incolumitati tuæ , tuorumque , qui ex te pendent , consulas : quæ didicisti , quæque ab adolescentia pulcherrime a sapientissimis viris tradita , memoria & scientia comprehendisti , his hoc tempore utare : quos conjunctos summa benevolentia plurimisque officiis amisisti , eorum desiderium si non æquo animo , at forti feras . Ego quid possim nescio , vel potius me parum posse sentio : illud tamen tibi polliceor , me , quæcunque saluti dignitatique tuæ conducere arbitror , tanto studio esse facturum , quanto semper tu & studio , & officio in meis rebus fuisti . Hanc meam voluntatem ad matrem tuam , optimam foeminam , tuique amantissimam , detuli . Si quid ad me scripseris , ita faciam , ut te velle intellexero . Sin autem tu minus scripseris , ego tamen omnia , quæ tibi utilia esse arbitror , summo studio , diligentique cura bo . Vale .

¹ *Plus conatum esse*] Plus conatus esset muneri suscipere reipubl. causa , quam præstare posset , si post pugnam Pharsalicam del-

lum cum aliis renovare voluisset . Quod non fecit , desperata victoria . *Mammi* .

² *Parenti*] Porciz , M. Catonis sorori .

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER VII.

M. CICERO M. MARIO S. D.

I. **S** I te dolor ¹ aliqui corporis , aut infirmitas valetudinis tuæ tenuit , quo minus ad ludos venires , fortunæ magis tribuo , quam sapientiæ tuæ . Sin hæc , quæ ceteri mirantur , contemnenda duxisti , & cum per valetudinem posses , venire tamen noluisti ; utrumque lætor , & sine dolore corporis te fuisse , & animo valuisse , cum ea , quæ sine causa mirantur alii , neglexeris : modo ut tibi consulerit fructus otii tui , quo quidem tibi perstrui mirifice licuit , cum esses in ista amœnitate pene solus relictus . Neque tamen dubito , quin tu ex illo cubiculo tuo , ex quo tibi ² Stabianum ³ perforasti , & patefecisti ⁴ Sejanum , per eos dies matutina tempora lectiunculis consumperis : cum illi interea , qui te istic reliquerunt , spectarent communes mimos ⁵ semifomni . Reliquas vero partes diei tu consumebas

Tom. VII. D d his

ARGUMENTUM. Ludos describit a Pompeio secundo consulari editos , quos quod Marius abfens non spectaverit , eadem extulatur . Se quoque hujus generis vanitatis non capi , & inter ludos Canini causam esse narat , cujus occasione dimissionem sihi ex foro oporat , ut libere possit in villis & cum Mario vivere . *Avos* U. C. 698 .

¹ *Mario*] Arpinati : quod illa indicant verba : *Cum Ostor ludos vel in senatu nostro spectare possit . Marius Gratidius nonnulli vocant , ut sit Gratidius ille , qui legatus fuit Q. Ciceronis . Quod falsum puto . Non enim & Maria genitrix de Gratidie idem potest esse . Aut igitur non is est : aut , si est ,*

Marius Gratidianus appellari debet : ut epist. 1. lib. I. ad Q. Fr. Manutius .

² *Aliphi*] *Uro aliphi* : *Apollinæ* .

³ *Stabianum*] *Plinius* lib. III. cap. 5. *In Campano , insula , agro Stabie oppidum fuerit usque ad Cn. Pompejanum & L. Catonem cast. pridie Kal. Marti : quo die L. Sylla legatus bello sociali id deleuit : quod nunc in villam abiit . Manutius .*

⁴ *Perforasti*] *Prospectum* in Stabianum agrum aperuisti . *Idem* .

⁵ *Sejanum*] *Nomen* vicini prædii , sed unde sit , incertum . *Mire* etiam in nomine libri variant . *Cællæ* .

⁶ *Semifomni*] *Vel* quia nihil novum spect-

tu ad me nullas miseris : sed quia nec quid tibi pollicerer, ipse egens rebus omnibus, nec quid suaderem, cum mihi mer ipsi consilium deesset, nec quid consolationis afferrem in tantis malis, reperiebam. Hæc quamquam nihilo meliora sunt, nunc etiam atque etiam multo desperatiora; tamen inanes esse meas literas, quam nullas, malui. Ego si te intelligerem plus conatum esse suscipere reipublicæ causa muneris, quam quantum præstare potuisses, tamen, quibuscunque rebus possem, ad eam conditionem te vivendi, quæ daretur, quæque esset, hortarer. Sed cum consilii tui bene fortiterque suscepti, eum tibi finem statueris, quem ipsa fortuna terminum nostrarum contentionum esse voluisset; oro, obtestorque te pro veteri nostra conjunctione ac necessitudine, proque summa mea in te benevolentia, & tua in me pari, te ut nobis, ² parenti, conjugi, tuique omnibus, quibus es, fuisque semper carissimus, salvum conserves, incolumitati tuæ, tuorumque, qui ex te pendent, consulas: quæ didicisti, quæque ab adolescentia pulcherrime a sapientissimis viris tradita, memoria & scientia comprehendisti, his hoc tempore utare: quos conjunctos summa benevolentia plurimisque officiis amisisti, eorum desiderium si non æquo animo, at forti feras. Ego quid possim nescio, vel potius me parum posse sentio: illud tamen tibi polliceor, me, quæcunque saluti dignitatique tuæ conducere arbitror, tanto studio esse facturum, quanto semper tu & studio, & officio in meis rebus fuisti. Hanc meam voluntatem ad matrem tuam, optimam foeminam, tuique amantissimam, detuli. Si quid ad me scripseris, ita faciam, ut te velle intellexero. Sin autem tu minus scripseris, ego tamen omnia, quæ tibi utilia esse arbitror, summo studio, diligentique cura bo. Vale.

¹ *Mus conatum esse*] Plus conatus esset muneri suscipere reipubl. causa, quam præstare posset, si post pugnam Pharsalicam del-

lum cum aliis renovare voluisset. Quod non fecit, desperata victoria. *Mammi.*

² *Parenti*] Porciz, M. Catonis sorori.

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER VII.

M. CICERO M. MARIO S. D.

I. **S** I te dolor ² aliqui corporis, aut infirmitas valetudinis tuæ tenuit, quo minus ad ludos venires, fortunæ magis tribuo, quam sapientiæ tuæ. Sin hæc, quæ ceteri mirantur, contemnenda duxisti, & cum per valetudinem posses, venire tamen noluisti; utrumque lætor, & sine dolore corporis te fuisse, & animo valuisse, cum ea, quæ sine causa mirantur alii, neglexeris: modo ut tibi consulerit fructus otii tui, quo quidem tibi perstrui mirifice licuit, cum esses in ista amœnitate pene solus relictus. Neque tamen dubito, quin tu ex illo cubiculo tuo, ex quo tibi ³ Stabianum ⁴ perforasti, & patefecisti ⁵ Sejanum, per eos dies matutina tempora lectiunculis consumperis: cum illi interea, qui te istic reliquerunt, spectarent communes mimos ⁶ semifomni. Reliquas vero partes diei tu consumebas

Tom. VII. D d his

ARGUMENTUM. Ludos describit a Pompeio secundo consulari editos, quos quod Marius abiens non spectaverit, eadem extulatur. Se quoque hujus generis vanitatis non capi, & inter ludos Cæsarum causam esse narat, cujus occasione dimissionem sihi ex foro oporat, ut libere possit in villis & cum Mario vivere. *Avog. U. C. 698.*

¹ *Mario*] Arpinati: quod illa indicant verba: *Cum Ostor ludos vel in senatu nostro spectare possit. Marius Gratidius nonnulli vocant, ut sit Gratidius ille, qui legatus fuit Q. Cicentis. Quod falsum puto. Non enim & Maria genitrix de Gratidie idem potest esse. Aut igitur non is est: aut, si est,*

Marius Gratidianus appellari debet: ut epist. 1. lib. I. ad Q. Fr. Manutius.

² *Aliqui*] *Inter alios: Apollonius.*

³ *Stabianum*] *Plinius lib. III. cap. 5. In Campano, insula, agro Stabie oppidum fuerit usque ad Cæ. Pompejanum & L. Catonem, cast. pridie Kal. Marti: quo die L. Sylla legatus bello sociali id delevit: quod nunc in villam abiit. Manutius.*

⁴ *Perforasti*] *Prospectum in Stabianum agrum aperuisti. Idem.*

⁵ *Sejanum*] *Nomen vicini prædii, sed unde sit, incertum. Mire etiam in nomine libri variant. Cellæ.*

⁶ *Semifomni*] *Vel quia nihil novum spect-*

his delectationibus, quas tibi ipse ad arbitrium tuum compararas: nobis autem erant ea perpetiunda, quae scilicet Sp. Mæcius probavisset. Omnino, si quæris, ludi apparatusissimi, sed non tui stomachi. Conjecturam enim facio de meo. Nam primum⁸ honoris causa in scenam redierant ii, quos ego honoris causa de scena decessisse arbitrabar. Delicia vero tuae noster Aëtopus ejusmodi fuit, ut ei desinere per omnes homines liceret. Is jurare cum cœpisset, vox eum defecit in illo loco. ⁹ *Si sciens fallo*. Quid tibi ego alia narrem? nosti enim reliquos ludos. Quid? ne id quidem leporis habuerunt, quod solent mediocres ludi. Apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem: quo quidem apparatu non dubito quin animo æquissimo carueris. Quid enim delectationis habent¹⁰ sexcenti muli in Clytæmnestra? aut¹¹ in Equo Trojano¹² craterarum tria millia? aut armatura varia peditatus & equitatus¹³ in aliqua pugna? quæ popularem admirationem

hærent: vel etiam, quia matutino tempore. Nam verbum *interes*, ad matutina referri tempora satis constat. Ut eos dicat matutina tempora spectandi communiibus iudicis consumpsisse, quæ Marius multo & sapientius & jucundius legendo traducebat. *Manus*.

⁷ *Mæcius*? Qui poemata a mimis in scena recitanda prius indicabat. Est enim hic, ut opinor, Sp. Mæcius Tarpa, de quo Horatius in epistola ad Pisonem: *Si quis tamen olim Scripsit, in Mæci descendat iudicis aures, et patris, et vestrae*. Quo loco inquit Porphyrio: *Mæcius perdiditque carminum suis estimator*. Idem.

⁸ *Honoris causa*? Ut ludos Pompeii honorarent, mimi veteres in scenam redierant, qui antea, ne quid ætatis vitio peccarent, in scena agere desierant. In his Galeria Copiola Embollaria significatur, de qua Plinius lib. VII. cap. 48. *Rediit est*, inquit, *in scenam*; C. Pappus, Q. Sulpicio *coffi*, *ludis pro salute divi Augusti certavit*, annus CIV. *agros: quæ prædita fuerat vivitatis a M. Pompeio adit pl. C. Marii*; C. Carbone *coffi*, *ante annos XCI. & a Maquo Pompeio, magni eleeatri dedicatione, ante pro miraculo rediit*. Idem.

⁹ *Si sciens fallo*? Hoc enim erat carmen iurantis per Jovem lapidem. *Corrad.*
¹⁰ *Sexcenti*? Numerus finitus pro infinito.

Muli: Troica præda onusti. Nam in Clytæmnestra, Attili Poete tragædia, ut ex Nonio cognoscitur, reditus ostendebat Agamemnonis in patriam ab exitu Troja. *Manti.*

¹¹ *in Equo Trojano*? Tragedia Livii Andronici. Nominatur & epist. 16. lib. VII. ll.

¹² *Craterarum*? Quid cratera in equo Trojano? Forte ut heroes Achivi in illo carcere lætius se eis invitarent, aut, ne capta Troja, cum diis esset libandum, crateras desideraret. Nuge. Præterea equus Trojanus nulla præda fuit onustus. Josephus Scaliger legi volebat *acerarum*; quod laudat Lambinus.

Sed quis credit curus equus fuisse inclusos? Prim. *Græv. craterarum*, Ambrosiolum, *craterarum*. Lege, *cerarum*. Cetera sunt et ipse excelsi ex coëdo elephantino, quibus variaz gentes utebantur, Hispani præcipue & Africi, aliique. Hinc *ceteræ cohortes* apud Cæcetris armatae. Hæ *ceteræ* quoniam tum temporis raris erant Romæ, tantum enim eorum secum advexit Pompejus, ut omnes ex equo Trojano Livii Andronici prodeuntis tali clypeo fuerint instructi, quod magnificentiam fabulæ auxit. Hæc mea de hoc loco est sententia, quam spero doctis & acutis viris me probaturum, Græv.

¹³ *In aliqua pugna*? Pro aliqua videtur legendum *liata*, vel *litata*, vel aliquid tale, ut recte Anton. Augustinus conjectit. *Ugh.*

nem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent. Quod si tu per eos dies operam dedisti¹⁴ Protopeni tuo, dummodo is tibi quidvis potius, quam orationes meas legerit; nã tu haud paulo plus, quam quisquam nostrum, delectationis habuisti. Non enim te puto¹⁵ Græcos, aut Oscos ludos desiderasse: præsertim cum Oscos ludos¹⁶ vel in senatu nostro spectare possis: Græcos ita non ames, ut ne¹⁷ ad villam quidem tuam via Græca ire soleas. Nam quid ego te athleticam putem desiderare, qui gladiatores contempseris? in quibus ipse Pompejus confitetur se &¹⁸ operam & oleum perdidisse. Reliquæ sunt venationes binæ per dies quinque, magnificæ, nemo negat: sed quæ potest¹⁹ homini esse polito delectatio, cum aut homo imbecillus a valentissima bestia laniatur, aut præclara bestia venabulo transverberatur? Quæ tamen, si videnda sunt, sæpe vidisti: neque nos, qui hæc spectavimus, quidquam novi vidimus. Extremus²⁰ elephantorum dies fuit, in quo admiratio magna vulgi atque turbæ, delectatio nulla

D d 2 exti-

¹⁴ *Protopeni*? Anagnostæ, sive lectori.

¹⁵ *Græcos aut Oscos*? Nam hos quoque Pompejus dedit sua quoque lingua. Similitere Brutus prætor XVI. Att. 5. *commissione*

Græcorum frequentiam non fuisse. Sueton. Ocl. 45. *nullius Græcorum certaminis interfuit, quo non* &c. Sueton. Jul. 39. *Ludos regionatim*

urbis erant, & quidem per unius linguarum *histriones*. Osci vetus gens Campaniæ, & vicinia regionis. Tacit. IV. An. 14. *Oscorum*

quondam inditum levissimum apud vulgum ob- *lectatio*. *quæ aliquando Atellanæ vocant*. Liv. VII. 2. & *Atellanæ exodium* Sueton.

Tib. 45. Cal. 27. Galb. 13. Gron.

¹⁶ *Polio senatu nostro*? Arpiini (unde ortus erat Cicero, & ab inimicis *municipi Ar-* *piini* vocabatur) inter decuriones ubi erat

reliquæ Ostorum non quod in Senatu age-

rentur fabulæ, sed quia ei consilio interveniebant Osci, hoc est, Ostorum posteritas, (ho-

mines in veterum Ostorum seclibus habitantes), ipsam eorum consulationem de rebus

non magnis ludæ vocat. *Idem*.

¹⁷ *Ad villam quidem tuam via Græca*? Joens elegans. Erat ibi via publica pars, quæ vocabatur via Græca, nã Hadriarum, quam Hercules munisse credebatur. Eam

vitabar Marius, quod quacunq; de causa parum commoda esset. Id calumniam lepidæ Cicero, quasi id faceret odio Græcorum

Idem.

¹⁸ *Operam & oleum*? Laborem & sum-

ptum. Oleo enim ungebantur athleticam

corporea. Id primo dictum in una re, de arte-

lensis scilicet, qui labore & sumptu exerci-

tati, mox interdum parum probarentur, de-

inde ad omnia similia translatum est, in

quibus & opere & sumptus iusturam factam

esse constaret. Plautus in Poen. *Et oleum & operam perdidit*. Manur.

¹⁹ *Homini... polito*? Medicus sane li-

ber, & Petrarchè manu (ut putant) scri-

ptus, hanc lectionem retinuit, quæ non vi-

deo cur critica debet: est enim elegans & huic loco valde accommodata. Tamen autem hi apud me auctoritatis sunt, & nisi fallor, apud alios propter fidelitatem erunt, ut testimonio duorum illorum magis credam, quam reliquorum omnium. *Vilber. Politicus*, manur Manurius: sed, opinor, non ita bene. *Oli-* *vetus*.

²⁰ *Elephantorum*? Quos XX. ut Plinius ait, vel, ut Dio, XVIII. Pompejus in Circo dedit. *Manurius*.

extitit. Quin etiam²¹ misericordia quaedam consecuta est, atque opinio ejusmodi, esse quandam illi belluam cum genere humano societatem. His ego tamen diebus, ²² ludis scenicis, ne forte videar tibi non modo beatus, sed liber omnino fuisse, dirupi me pene in iudicio Galli Caninii, familiaris tui. Quod si tam facilem populum haberem, quam Aesopus habuit, libenter mehercule artem desinerem; tecumque, & cum similibus nostris viverem. Nam me cum antea tædebat, cum & atas & ambitio me hortabantur, & licebat denique, quem nolebam, non defendere; tum vero hoc tempore vita nulla est. Neque enim fructum ullum laboris ex his expecto: & cogor nonnunquam homines non optime de me meritos, rogatu eorum, qui bene meriti sunt, defendere. Itaque quero causas omnes aliquando vivendi arbitrata meo; teque & istam rationem otii tui & laudo vehementer, & probo; quodque nos minus intervifis, hoc fero animo æquiore, quod, si Roma esses, tamen neque nos lepore tuo, neque te (si quis est in me) meo frui liceret, propter molestissimas occupationes meas: quibus si me relaxaro, (nam ut plane²³ exsolvam, non postulo) te ipsum, qui multos annos nihil aliud commentaris, docebo profecto, quid sit humaniter vivere. Tu modo istam imbecillitatem valetudinis tuæ sustenta & tuere, ut facis, ut nostras villas obire, & mecum simul lecticula concurrere possis. Hæc ad te pluribus verbis scripsi, quam soleo, non otii abundantia, sed amoris erga te, quod me quadam epistola subinvitaras, si memoria tenes, si ad te aliquid hujusmodi scriberem, quo minus te prætermisisse ludos pœniteret. Quod si assecutus sum, gaudeo: sin minus, hoc

²¹ Misericordia quaedam] Quaedam dixit, quia proprie miseretur nostri similitum, non beatorum. Causam huius misericordiam Plinius exponit his verbis lib. VIII. cap. 7. *Amica fuge spe, misericordiam vulgi incensurabili habitu querentes supplicaverat, quodam sese lamentatione complerent, tanto populi dolore, ut obitus imperatoris ac munificencia honori suo transiret, hinc univulsi confugerent, dirisque Pompeii, quos ille mox lauro, imprecorat. Eadem fere Dio. Plutarchus habet rem breviter attigit. Idem.*

²² Ludis scenicis] Væcor ne dux ille dignitates huius scenicis vacent, & Ciceronis non sint, sed declaratio quondam fuerit prioris illius partis, quæ postea ab imperitis librariis temere huc inculcata sit. *Videtur.*

²³ Exsolvam] Non omnino occupationibus expediiri, sed impediri minus vult. Plin enim, *Exsolvere*, quam *Relaxare*, contraria vero, *Relaxare*, & *Adstringere*, ut epist. 6. ad Att. lib. XVI. *Pater, quidquid ego adstringe, relaxa.* Manut.

hoc me tamen consolor, quod posthac ad ludos venies, nosque viles, neque in epistolis relinques meis spem aliquam delectationis tuæ. Vale.

M. T. C. M. MARIO S. D.

II. MANDATUM tuum curabo diligenter. Sed homo a-cutus, ei mandasti potissimum, cui expediret, illud venire quam plurimo. Sed eo vidisti multum, quod præfistis, quo ne plus emerem. Quod si mihi permisisses, qui meus amor in te est, confecissem cum cohæredibus. Nunc, cum tuum pretium novi, licitatore potius apponam, quam illud minoris veneat. Sed de joco satis est. Tuum negotium agam, sicuti debeo, diligenter. ² De Bursa te gaudere certo scio: sed nimis verecunde mihi gratularis. Putas enim, ut scribis, propter hominis sordes minus me magnam illam lætitiā putare. Credas mihi velim, magis me iudicio hoc, quam morte³ inimici, lætatam. Primum enim iudicio malo, quam gladio; deinde gloria potius amici, ⁴ quam calamitate. In primisque me delectavit, tantum studium bonorum in me extitisse contra incredibilem contentionem⁵ clarissimi & potentissimi viri. Postremo, vix infimile fortasse videatur, oderam multo pejus hunc, quam illum ipsum Clodium. Illum enim oppugnaram, hunc defenderam: & ille, cum omnis respublica in meo capite discrimen esset habitura,

ARG. Emptionis negotium, sibi mandatum, post hoc, (nam & ipse inter heredes honorum erat, quæ emi volebat Marius) diligenter se curaturum dicit. Deinde respondit gratulatio de Plancio Bursa, qui, Cicerone accusante, damnatus fuerat, quo iudicio quantum lætetur, significat, & Marium quoque gaudere iuret. *Ann. U. C. 701.*

¹ Licitatorem] Subornabo (jocatur) qui licitando pretium extendat, ac villas vendatur. *Collar.*

² De Bursa] Hic est T. Manatius Plan-cus Bursa, frater L. Planci oratoris, ad quem sunt Ciceronis epistolæ lib. X. Tribunus plebis, anno proximo acerbissimis concionibus in iudiciam rapere Milonem Ciceronemque con-

rus erat: eoque incitante plebs curiam incendit. Quo crimine anno sequenti, statim post depositum magistratum, lege Pompeia de vi damnatus est. *Epist. 1. lib. VIII. & Plutarchus in Pompeio & Cicerone, Dio lib. XI. & Peditanus.* Retinuit a Cæsare post victum Pompejum. *Quæ de re Phil. 13. Manut.*

³ Inimici] Clodii. *Idem.*

⁴ Quam calamitate] Non tanti mihi est inimicorum exitium, ut eos perditos velim cum amicorum calamitate. Quod accidit in Clodio. Eum enim occidit Milo, & eo crimine calamitatem subit exili. *Manut.*

⁵ Clarissimi] Pompeii. *Idem.*

magnum quiddam spectavit: nec sua sponte, sed eorum auxilio, qui, me stante, stare non poterant: hic simiolus, animi causa, me, in quem inveheretur, delegerat: persuasoratque nonnullis invidis meis, se in me⁶ emissarium semper fore. Quamobrem valde jubeo gaudere te. Magna res gesta est. Nunquam ulli sortiores cives fuerunt, quam qui ausi sunt eum contra tantas opes ejus, a quo ipsi lecti iudices erant, condemnare. Quod fecissent nunquam, nisi iis dolori meus fuisset dolor. Nos hic in multitudine, & celebritate judiciorum, & novis legibus ita distinemur, ut quotidie vota faciamus⁷ ne intercaletur, ut quam primum te videre possimus.

⁶ Emissarium] Qui meorum invidiorum arbitrio & voluntate in me emitteretur, similitudine locorum, quibus, cum volumus, aqua emittitur. Epist. 18. lib. XVI. Idem.

⁷ Ne intercaletur] Ne dierum interpositione tempus protrahatur. Indicat hic locus,

pontifices intercalare saltim arbitrari suo. Nam si annus hic esset intercalaris ex instituto Numa, frustra Cicero vota faceret, ne intercalaretur. Metuebatur igitur, ne intercalaretur extra ordinem. Idem.

M. CICERO M. MARIO S. D.

III. PERSÆPE mihi cogitanti de communibus miseriis, in quibus tot annos versamur, (& ut video) versabimur, solet in mentem venire illius temporis, quo proxime fuimus una: quin etiam ipsum diem memoria teneo. Nam a. d. III. idus Majas, Lentulo, & Marcello consulibus, cum in Pompejanum vesperi venissem, tu mihi sollicito animo præsto fuisti. Sollicitum autem te habebat cogitatio, cum officii, tum etiam periculi mei. Si manerem in Italia, vererebatur, ne officio deessem: si proficiscerer ad bellum, periculum te meum commovebat. Quo tempore vidisti profecto me quoque ita conturbatum, ut non explicarem, quid esset optimum factu. Pudori tamen malui, famæque cedere, quam salutis meæ rationem ducere. Cujus me mei facti poenituit,

non

ARG. Ut discessum suum civili bello post pugnam Pharsalicam excusaret, quem vituperatores reprehendebant; rotam causam belli recessit, ut appareat, quibus adductus

rationibus a continuando bello abstinere. Stripta post bellum Africanum. Anno U. C. 707.

non tam propter periculum meum, quam propter vitia multa, quæ ibi offendi quo veneram. Primum neque magnas copias, neque bellicosas: deinde, extra ducem, paucosque præterea, (de principibus loquor) reliqui primum in ipso bello rapaces: deinde in oratione ita crudeles, ut ipsam victoriam horrerem: maximum autem æs alienum amplissimorum virorum. Quid queris? nihil boni præter causam. Quæ cum vidissem, desperans victoriam, primum cœpi suadere pacem, cujus fueram semper auctor; deinde, cum ab ea sententia Pompejus valde abhorreret, suadere institui, ut bellum¹ duceret. Hoc interdum probabar, & in ea sententia videbatur fore, & fuisset fortasse, nisi² quadam ex pugna cœpisset suis militibus confidere. Ex eo tempore vir ille summus, ³ nullus imperator fuit. ⁴ Signa tirone & collectitio exercitu cum legionibus robustissimis contulit. Victus turpissime, amissis etiam castris, solus fugit. Hunc ego belli mihi finem feci, nec putavi, cum integri pares non fuisset, fractos superiores fore. Discessi ab eo bello, in quo aut in acie cadendum fuit, aut in aliquas insidias incidendum, aut deveniendum in victoris manus, aut ad Jubam confugiendum, aut capiendus tanquam exilio locus, aut consciscenda mors voluntaria. Certe nihil fuit præterea, si te victori nolles, aut non auderes committere. Ex omnibus autem iis, quæ dixi, incommo-⁵dis, nihil tolerabilius exilio, præsertim innocenti, ubi nulla adjuncta est turpitudō: addo etiam, cum ea urbe careas, in qua nihil sit, quod videre possis sine dolore. Ego cum meis, (si quidquam nunc cujusquam est) etiam in meis esse malui. Quæ acciderunt, omnia dixi futura. Veni domum, non quo optime vivendi conditio esset: sed tamen, si esset aliqua forma reipublicæ, tanquam in patria ut essem: si nulla, tanquam in exilio. Mortem mihi cur consciscerem, causa nulla visa est; cur optarem, multa causa. Verus est enim, *Ubi non sis qui fueris, non esse cur velis vivere.* Sed tamen vacare

¹ Duceret] Lente periret, præliorum alex non committeret. Cellar.

² Quædam ex pugna] Ad Dyrrhachium facta, in qua Pompejus ipse Imperator fuit appellatus. Corrad.

³ Nullus imperator] Quia negligebat virocia uti, nec terribem Cesaris exercitum exemplo persequeretur. Cellarius.

⁴ Signa contulit] In Thessalia ad Pharsalum. Corradus.

care culpa magnum est solatium; præsertim cum habeam duas res, quibus me sustentem, optimarum artium scientiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi vivo nunquam eripietur, altera ne mortuo quidem. Hæc ad te scripsi verbosus, & tibi molestus fui, quod te cum mei, tum reipublicæ cognovi amantissimum. Notum tibi omne meum consilium esse volui, ut primum scires, me nunquam voluisse plus quemquam posse, quam universam rempublicam: postea autem quam alicujus culpa tantum valeret unus, ut obsisti non posset, me voluisse pacem: amisso exercitu, & eo duce, in quo spes fuerat uno, me voluisse etiam⁶ reliquis omnibus; postquam non potuerim, mihi ipsi finem fecisse belli. Nunc autem, si hæc civitas est, civem esse me; si non, exulem esse non incommodiore loco, quam si Rhodum, aut Mitylenas contulisset. Hæc tecum coram malueram, sed quia longius fiebat, volui per literas eadem: ut haberes quid diceres, si quando in vituperatores meos incidisses. Sunt enim, qui cum meus interitus nihil fuerit reipublicæ profuturus, criminis loco putent esse, quod vivam. Quibus ego certo scio non videri satis multos perisse: qui si me audissent, quamvis iniqua pace, honeste tamen viverent. Armis enim inferiores, non causa fuissent. Habes epistolam verbosio rem fortasse, quam velles: quod tibi ita videri putabo, nisi mihi longiorem remiseris. Ego, si quæ volo expediero, brevi tempore te, ut spero, videbo. Vale.

⁵ Maximarum] Ita Vich. Man. Lamb. Sed Gruterus, ex quo deinde Cicervius, & Cellarius, Maximas. Neque tamen dicuntur curpius illud mutaverint. Si conjectura tantum, minus placet. Olivetus.

⁶ Reliquis omnibus] Scilicet finem belli fecisse, non tantum mihi. Cicero enim post Pharsalicam cladem suavit omnibus, ut temporis servirent, neque repararent bellum. Cellarius.

M. T. C. M. MARIO S. D.

IV. ANTE diem ix. Kal. in Cumanum veni cum Libone tuo, vel nostro potius. In Pompejanum statim cogito. Sed faciam ante te certiorum. Te cum semper vale

ARG. Præmonet Mariam de advenu suo in Pompejanum. Anno U. C. 707.

lere cupio, tum certe dum hic sumus. Quare si quod constitutum cum podagra habes, fac ut in alium diem differas. Cura igitur, ut valeas: & me hoc biduo aut triduo expecta.

¹ Dum hic sumus] Quidam addunt: Videtur enim quædam post una futurum sumus; quæ neque in melioribus membranis leguntur, neque cum cæteris cohererent. Cellarius.

² Si quod constitutum] Bene J. F. Gronovius eos refellit, qui constitutum cum podagra putant esse propositum de podagra cu-

randa. Qui enim cupit aliquem valere, quomodo auctor est illi in morbo, cautionis differenda? Jocular hic funt more Cicero. Habere constitutum cum aliquo, est confidisse, vel, ut vulgo loquuntur, *appass* locum & diem conveniendi. Constitutum, inquit Marius, est verbum juris. Anonymus.

CICERO CÆSARI IMPER. S. D.

V. VIDE, quam mihi persuaserim, te me esse alterum, non modo in his rebus, quæ ad me ipsum, sed etiam in iis, quæ ad meos pertinent. C. Trebatium cogitaram, quocunque exirem, mecum ducere, ut eum meis omnibus studiis, & beneficiis quam ornatisimum domum roderem. Sed postea quam & Pompeji commoratio diuturnior erat, quam putaram, & mea quadam tibi non ignota³ dubitatio, aut impedire profectionem meam videbatur, aut certe tardare, vide, quid mihi sumpserim. Cœpi velle, ea Trebatium expectare a te, quæ sperasset a me. Neque mehercule minus ei prolixè de tua voluntate promisi, quam eram solitus de mea polliceri. Casus vero mirificus quidam intervenit, quasi vel testis opinionis meæ, vel sponzor humanitatis tuæ. Nam cum de hoc ipso Trebatio cum Balbo nostro loquerer accuratius domi meæ, literæ mihi dantur a te, quibus in extremis scriptum erat, M. ORFIUM, quem mihi Tom. VII. E e com-

ARG. C. Trebatium Testam, jurisconsultum, familiarem suum, Cæsari Galliarum præconitum diligentissime commendat. Anno U. C. 699.

¹ Quocunque exirem] Tanquam legatus Pompeji, in Hispaniam forsitan: quod hinc interpretes eliciunt. Adde hujus libri epist. 17. Cellarius. Vide item epistolam 14. lib. II. ad Q. Fratrem.

² Commoratio] Ad urbem. Nunquam enim Pompejus ivit in provinciam: quæ bel-

li civilis origo fuit. Epist. 6. lib. VI. Eundem in Hispania consuli. Quod si fecisset, civile bellum nullum omnino fuisset. Manutius.

³ Dubitatio] Verebatur; ne Clodius absenti negotium faceret. Eadem legatio significatur epist. ult. lib. V. ad Att. & epist. 1. lib. III. ad Q. Fr. Idem.

⁴ Balbo] Hic est L. Cornelius Balbus, Gaditanus, Cæsaris & Ciceronis amicissimus, pro quo extat oratio. Manutius.

commendas, vel regem Gallia faciam, ³ vel hunc Leptra delega. Si vis tu, ad me alium mitte, quem ornem. Sullulimus manus & ego & Balbus: tanta fuit opportunitas, ut illud ne- scio quod non fortuitum, sed divinum videretur. Mitto igitur ad te Trebatium, atque ita mitto, ut initio mea spon- te, post autem invitatu tuo mittendum duxerim. Hunc, mi- Caesar, sic velim omni tua comitate complectere, ut omnia, quæ per me possis adduci ut in meos conferri velis, in unum hunc conferas: de quo tibi homine hæc spondeo non illo veteri verbo meo, quod, cum ad re⁶ de Milone scripsssem, jure lu- sisti: sed more Romano, quo modo homines non inepti lo- quuntur: probiorem hominem, meliorem virum, pudentio- rem esse neminem. Accedit etiam, ⁷ quod familiam ducit, in jure civili singularis memoria, summa scientia. Huic ego neque tribinatum, neque præfecturam, neque ullius beneficii certum nomen peto: benevolentiam tuam & liberalitatem peto: neque impedio, quo minus, si tibi ita placuerit, et- iam hæc eum ornēs gloriolæ insignibus. Totum denique ho- minem tibi ita trado de manu (ut ajunt) in manum tuam istam, & victoria & fide præstantem. Simus enim ⁸ putidius- culi, quam per te vix licet: verum, ut video, licebit. Cura, ut valeas, & me, ut amas, ama.

C I.

¹ Vel hunc Leptra delega] Vereor sane, ne in his verbis mendum sit: nihil tamen autem immutare. *Vilarius*. Leptra delega bono sensu iusti scriptum videtur, ut dicat jocans, tunc dixerit fore propediem eum hominem istum, in creditori suo Leptra Cicero qui soluit delegare possit: id enim est delegatio- ne solvere. Nam is qui tua causa a me di- status fuerit, tibi debet, ut tunc res alic- quem solvere debeat: aut dicit, nisi hoc fa- ciam, eum delega & commenda non mihi Imperatori, sed Leptra. *Turmel*. Ego nulla proculdubio licentia scribo: vel *Leptra de- legatione*. Cum enim Leptra non nobilissima tan- tum omnium eodem tempore Africa urbium, sed & colonia Julia fuerit, credibile est, Cæsa- rem eam notissimum delegasse, in qua ejus regionis præfecti sedem atque domiciliū suum collocarent. *J. Rutgersius*. Var. Ed. l. 5. ⁶ De Milone] Hoc anno P. Clodium non-

dum occiderat Milo. Qui poero in causa eum Cæsari Cicero commendaverit, suspicari difficile est. *Mannius*.

⁷ Quod familiaris ducit] Id est, quæ in ejus laudibus ita prima sunt, ut quasi fami- liam ducere & excellere videantur. Transita- tio ab iis, qui ceteros ducunt, quia potes- tate, aut honore, scientiæ antecellant. *Idem*.

⁸ Putidiusculi] Excusat se, quod in Tre- batio commendando plura verba consumpse- rit, quam Cæsaris humanitas patitur. *Puti- tidum* appellat Cicero, in quo nimia dili- gentia repetendi possit, ut de Orat. lib. III. *Nota exprime: literas putidius, volo ob- servari diligentius*. Vidi scriptum in quibus- dam antiquis libris, *Blantiusculi*: sed in plerisque *Putidiusculi*, quod magis verbo. *Ex- fortasse: Blantiusculi*, glossa fuit. *Man- Aili, impudensiusculi*. Gebhard.

CICERO TREBATIO S. D.

VI. IN omnibus meis epistolis, quas ad Cæsarem, aut ad Balbum mitto, legitima quædam est accessio commen- dationis tuæ, nec ea vulgaris, sed cum aliquo insigni indicio meæ erga te benevolentia. Tu modo ineptias istas, & desi- deria urbis & urbanitatis deponere: & quo consilio profectus es, ad assiduitate & virtute consequere. Hoc tibi tam igno- scemus nos amici, quam ignoverunt ¹ Medea, ² quæ *Corin- thum arcem altam* ³ habebant *marrone opulenta, optimates*: qui- bus ⁴ illa manibus gyplatissimis persuasit, ne sibi vitio illæ verterent, quod abesse a patria. *Nam multi suam rem bene- gessere, & publicam, patria procul*. *Multi, qui domi civitatem a- gerent, propterea sunt improbari*. Quo in numero tu certe fu- isse, nisi te extraxissemus. Sed plura scribemus alias. Tu qui cæteris cavere didicisti, ⁵ in Britannia ne ab ⁶ colore decipiariis, caveto: & quando Medeam agere cœpi, illud sem- per memento, ⁷ *Qui ipse sibi sapiens prodesse non quit, nequid- quam sapit*. Cura ut valeas.

ARG. Trebatium desiderium urbis impa- tienter ferentem, hortatur ut maneat in provin- cia, laboreque, ut continuatur, cuius causa profectus fuerat. *Anno U. C. 699.*

¹ Medea] Medeam cum viro suo Jasone Colchidum exilium dixerit demonstrat hic locus: & ex ipsa, quæ extat, Euripidis tra- gædia cognoscitur. *Manni*.

² Quæ Corinthum] Nemo non videt po- tate cussant verba esse, & quia *Medea* men- tio inferatur, ex Emii Melea de prompta esse, *Victorius, Martus, Mannius* ex iis de- mum verbis. *Nam multi suam rem*, incipiunt verus investigare ad mentem, sed aliter atque aliter inquit. *Cellar*.

³ Habebant] *Pro habitabant*. *Plautus* in *Bacchantibus*: *Quis hic habet?* *Manni*.

⁴ Illa manibus gyplatissimis] Illa, ut persona Comica; manibus gypho, ut cauti- diores essent, illis gubernans vocem, ut ait

Petron. cap. 127. *J. F. Gronov*. *Sam. Petrus*, in comment. ad *Leges Atticas*, vult invidiam esse *ha manibus*, pro quibus, *duo Pollucis* IV. 15. *primus ille legi, III. anibus*: ut scilicet sit, in *Medea* Euripidis *Corinthicas* matronas opulentas & primarias fuisse, quibus *exilis anibus gyplatissimis*, id est, canis non solum, sed & alio colore candidioribus, *Medea* persuaserit, non esse sibi vitio ver- tendum, quod abest a patria.

⁵ In Britannia] Iussit Trebatium, vel in unum cum Cæsare in Britanniam, Cicero abituratur. *Non ideo constat* ex *epist. 10. & 14.* hujus libri. *Manni*.

⁶ Colore] *Milites Britannicis*, ex ef- fedi pagnoctibus. *Corrad*.

⁷ Qui ipse] *Carmen* Eurip. vide in ep. 15. lib. XIII. unde hoc *Ennius* translatit. *Idem*.

CICERO TREBATIO.

VII. **E**GO te commendare non desisto; sed quid proficiam, ex te scire cupio. Spem maximam habeo in Balbo: ad quem de te diligentissime & sapissime scribo. Illud soleo mirari, non me toties accipere tuas literas, quoties a Quinto mihi fratre afferuntur. In Britannia nihil esse audio, neque auri, neque argenti. Id si ita est, effectum aliquod suadeo capias, & ad nos quam primum recurras. Sin autem sine Britannia tamen assequi, quod volumus, possumus; perlice ut sis in familiaribus Cæsaris. Multum te in eo frater adjuvabit meus, multum Balbus: sed, mihi crede, tuus pudor & labor plurimum. Imperatorem liberalissimum, atatem opportunissimam, commendationem certe singularem habes: ut tibi unum timendum sit, ne ipse tibi defuisse videare. Vale.

ARG. Studium suum in commendando significat, monet ut Cæsari operam det, ab eo que expectet omnia. Anno U. C. 699.

CICERO TREBATIO.

VIII. **S**CRIPSIT ad me Cæsar perhumaniter, nondum te sibi satis esse familiarem propter occupationes suas, sed certe fore: cui quidem ego rescripsi, quam mihi gratum esset futurum, si quam plurimum in te studii, officii, liberalitatis suæ contulisset. Sed ex tuis literis cognovi præperam quandam festinationem tuam, & simul sum admiratus, cur tribunatus commoda, dempto præsertim labore militiæ, contempleris. Querar cum Vacerra & Manilio: nam Cornelio

ARG. Ex Cæsaris literis & sua responsione narrat; & modeste reprehendit Trebatium, quod tribunatum recusaverit. Anno U. C. 699.

1 *Tribunatus*] Militum: quem Cæsar honorum, cum vacatione militarium onerum, Trebatio deulerat. Est autem, ut distimus Viderunt fuisse jurisconsulti, Vacerra, Manilius, Cornelius: ut infra cognoscitur epist. 9. *Idem*.

quarta prætorum equestrium turmarum, quinta centurionum, deinceps minorum ordinum. *Manus*.

2 *Vacerra*] Cognomen est Romanæ familie. Accusabo te, inquit, apud amicos tuos Viderunt fuisse jurisconsulti, Vacerra, Manilius, Cornelius: ut infra cognoscitur epist. 9. *Idem*.

nelio nihil audeo dicere, cuius tu periculo stultus es, cum te ab eo sapere didicisse profiteris. Quin tu urges istam occasionem & facultatem, qua melior nunquam reperietur? Quod scribis de illo Preciano iureconsulto, ego te ei non desino commendare. Scribit enim ipse mihi, te sibi gratias agere debere. De eo quid sit, cura ut sciam. Ego vestras literas Britannicas expecto. Vale.

3 *Nihil audeo dicere*] Ne magistrum ostendat, reprehendo discipulum. A Cornelio Trebatius didicerat: ut, sine præceptoris culpa, stultus esse non posset. Dig. lib. I. tit. 2. *Manus*.

4 *De illo Preciano*] Qui erat apud Cæsarem gratior, ut videtur, quam Trebatius, cum ipsum Trebatium et Cicero commendat. *Idem*.

M. CICERO TREBATIO.

IX. **J**AMDIU ignoro, quid agas. Nihil enim scribis: neque ego ad te his duobus mensibus scripseram: quia cum Quinto fratre meo non eras. Quo mitterem, aut cui darem, nesciebam. Cupio scire, quid agas, & ubi sis hiematurus. Equidem velim cum Cæsare: sed ad eum propter ejus occupationes nihil sum ausus scribere. Ad Balbum tamen scripsi. Tu deesse tibi noli. Serius potius ad nos, dum plenior. Quod hac properes, nihil est, præsertim Vacerra mortuo. Sed tibi consilium non deest. Quid constitueris, cupio scire. Cn. Octavius, an Cn. Cornelius quidem, tuas familiaris,

ARG. Literarum officium a Trebatio requirit: monet ne reditum in urbem præperere cupiat. Anno U. C. 699.

1 *Occupationes*] Primo scire debent omnes, ne vocem illam occupationes in nullis paulo antiquioribus libris, sedum vetustissimis, legisse, quod mihi originem stultie suspicionis. Deinde cum accuratissime considerarem, non mihi visa est satis digna causa esse qua traheretur Cicero in scribendo, occupationes Cæsaris. Nam sæpe ad eum Cicero scribat, cum ille quibusdam Ciceronis literis delectaretur, & ipsas omni ratione eliceret: nec ea tempestate ullo majore negotio impediatur: ut cavere deberet, ne ob id illi molestus esset. Nec tamen tantum temporis in legendis amicorum literis collocatur, ut non quibus occupatissimus se ab illis de o-

mnibus rebus certiores fieri velit. Majus igitur quiddam esse paravi quod Cicero ab instituto suo deduceret: & ut libere omnem meam suspicionem proferam, si aliquando conjectari datum est, putarian propter ejus luctum legendum esse. Combar enim hoc tempore Cæsaris filiam mortuam esse, que Pompeio nupta erat, Italian scilicet. Dicit etiam Cic. lib. III. ep. ad Q. Fr. se ad Cæsarem non rescriptissis propter ejus luctum, de obitu filiz intelligens. *Pistat*.

2 *Cn. Octavius, an Cn. Cornelius quidem*] Norat hominis ignobilitatem, cujus prope certum nomen ignoretur. Propterea cum ironia subiunxit, Summo genere natus: & *Terra filius* quod in obscurissimi loci homines confertur. Luit in eundem Octavium epist. 16. *Ovo te, quis tu es?* *Man.*

ris, summo genere natus, terræ filius, is me, quia scit tuum familiarem esse, crebro ad cœnam invitat. Adhuc non potuit perducere: sed mihi tamen gratum est. Vale.

M. CICERO TREBATIO S. D.

X. **L**EGI tuas literas, ex quibus intellexi te Cafari nostro valde iureconsultum videri. Est quod gaudeas, te in ista loca venisse, ubi aliquid sapere viderere. Quod si in Britanniam quoque profectus esses, profecto nemo in illa tanta insula peritior te fuisset. Veruntamen (rideamus, licet: sum enim a te invitatus) subinvideo tibi, ultro te etiam arcessitum ab eo, ad quem ceteri, non propter superbiam ejus, sed propter occupationem, aspirare non possunt. Sed tu in ista epistola nihil mihi scripsisti de tuis rebus, quæ mehercule mihi non minori curæ sunt, quam mea. Valde metuo, ne frigeas in hibernis: quamobrem² camino luculentum utendum censeo. Idem & Mucio & Manilio placebat, præsertim qui sagis non abundares: quanquam vos nunc itlic³ satis calere audio. Quo quidem nuntio valde mehercule de te timueram. Sed tu⁴ in re militari multo es cautior, quam in advocacionibus: qui neque in Oceano natare volueris, studiosissimus homo natandi; neque⁵ spectare effedarios, quem antea⁶ ne andabatam quidem defraudare poteramus. Sed jam

ARG. Per jocum aspirat, quod scripserat Trebatius, se Cafari valde iureconsultum videri: & timiditatis arguit, qui in Britanniam navigare recitaverit: & ut de fructu commendacionis ad Cafarem, & omnibus rebus suis scribat plura, admonet. Anno U. C. 699.

¹ Ne frigeas] Ne per hiemem parum commodis tuis servare possis. J. F. Grœn.

² Camino luculento] Quali de vero frigore locutus est. Sed & allegoricus sensus est: Eam hibernicam partem eligas, ubi frigus, hoc est, temperatam, camino luculento, id est, fructibus provincialibus pellere possis. Idem.

³ Satis calere] Satis habere negotii.
⁴ In re militari multo es cautior] A praeliis attingendis multo melius tibi caves,

quam aliis cavere soles adhibitis in contractibus & testamentis signatilis. Non obstrictam Trebatii, ut rutice Manucius, sed quia plerunque accidit, utcumque caveant iuris consulti, tamen ne sic quidem esse tutus. Idem.

⁵ Spectare effedarios] Britannos ex viculis præliantes. Sed loquitur, ut de gladiatoribus effedariis, de quibus Lips. XI. Saturnal. 12. Idem.
⁶ Ne andabatam quidem] Qui adeo delictaris spectaculis amphitheatralibus & numeribus gladiatorum, ut ne Andabatam quidem, in quibus mirra voluptas est, introductis absente spectaculo velis. A. Fabius G. culti oblitus carci pugnabant. Ulisse propebitum, & ababatam more pugnare, in illis, qui litigant de re, quam antea non intelligunt. Idem.

fatis jocari sumus. Ego de te ad Cafarem quam diligenter scripserim, tute scis; quam saepe, ego. Sed mehercule jam intermiseram, ne viderer liberalissimi hominis, meique amantissimi voluntati erga me diffidere. Sed tamen his literis, quas proxime dedi, putavi esse hominem commonendum. Id feci. Quid profecerim, facias me velim certiore: & simul de toto statu tuo, consiliisque omnibus. Scire enim cupio quid agas, quid expectes, quam longum istum tuum discessum a nobis futurum putes. Sic enim tibi persuadeas velim, unum mihi esse solatium, quare facilius possim pati te esse sine nobis, si tibi esse id emolumento sciam. Sin autem id non est, nihil duobus nobis est fultius: me, qui te non Romam atraham: te, qui non huc advoles. Una mehercule nostra, vel severa, vel jocosa congressio pluris erit, quam non modo hostes, sed etiam fratres nostri Adui. Quare omnibus de rebus fac ut quam primum sciam:

⁸ Aut consolando, aut consilio, aut re juro.

⁷ Non modo hostes] Non dicam hostes, patet enim congressionem nostram esse jucundissimam, hostes autem formidabiles, & periculosos: sed ipsi Adui, fratres nostri, quorum consuetudine delectamur. Adui fratres populi R. cogniti eorum fide, vocati sunt. Tacitus lib. XI. Prima Adui sententiam in

quo, & quis soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano usurpant. Manut. Vulgo scribitur Hedui, vel Adui: sed in summis priorum temporum, Adui. Vide Plinium Harduini, novissimæ editionis, Tom. I. pag. 225.

⁸ Aut consolando] Terentii senarius. He autem non adepti sunt. Darum ad fultus autem.

CICERO TREBATIO.

XI. **N**ISI ante Roma profectus esses, nunc eam certe relinqueres. Quis enim tot interregnis iureconsultum

ARG. Jocatur primam de interregnis: deinde suadet, si e re sua sit, maneat apud Cafarem: sin minus, Romam se recipiat. Anno U. C. 700.

¹ Tot interregnis] Quot interregna fuerint eo anno, facile inveniet, qui Dionem & Pedianum attentè legerit. Quorum ille lib. XI. scripsit, eo anno, quo Calpurnius & Messalla consulatum gesserat, urbem sine magistratibus fuisse per sex menses: Pedianus

autem interregni dies non plures quinque fuisse tradidit. Sunt igitur hac ratione interregna XXXVI. in sex mensibus. Duo sunt præterea, que docet idem Pedianus, non omitterenda, ut arbitror: unum interregnum non nisi a senatoribus patriciis & ipsum patricium, prodii solitum; quod & Cicero pro domo sua dixit: alterum, ut ab eo, qui primus interrex esset, proditus, comitia haberentur, moris non fuisse. Man.

tum² desiderat? Ego³ omnibus, unde petitur, hoc consilii dederim, ut a singulis interrogibus⁴ binas advocaciones postulent. ⁵ Satisne tibi videor abs te jus civile didicisse? Sed heus tu, quid agis? equid fit² video enim te jam jocari per literas. ⁶ Hæc signa meliora sunt, quam in meo Tusculano. Sed quid sit, scire cupio. Consuli quidem te a Cæsare scribis: sed ego tibi ab illo consuli mallem. Quod si aut fit, aut futurum putas, perfer istam militiam, & permanc. Ego enim desiderium tui, spe tuorum commodorum consolabor. Sin autem ista sunt inaniora, recipe te ad nos. Nam aut erit hic aliquid aliquando: aut si minas, una mehercule collocatione nostra pluris erit, quam omnes⁷ Samarobriva. De-
nique

¹ *Desiderat*] Vere. Nam interrex jus non dicit. Cessat igitur opera jurisdictionum, & iustitiam in urbe tam diu est, quamdiu interregnum. Hæstentis Cicero vere & serio, reliqua jocans. *Idem*.

³ *Omnibus, unde petitur*] Est propria jurisdictionum formula. Sic appellabatur alter litigatorum, qui nimirum in jus vocatus erat in iudicio privato, sicuti is, qui in jus vocabatur, dicebatur petitor, sive actor, quoniam ab eo, cui litem intendebat, petebat aliquid plerumque dicere aut facere oportere. Cic. pro Mur. *Quid huic tam loquaciter litigisti responderis ille unde petebatur, non habebat.* Cato: *Si quid actor ab altero peteret, si unum parer, esset: si duo, sive duo, sive multi essent, quid duo res essent, uti res non interessent, illi, unde petitur; potius credendum esse.* Tarent. Prolog. Eunuch. vers. 10.

Atque in Thesauris scripsit, causam dicere. Prius unde petitur, auctum quare sit solum, *Quam ille qui petit, unde sit thesaurus sibi.*

Unde petitur est, a quo petitur. Cic. III. in Ver. *Ille autem, unde ablatum est, iudicio sanna recuperare, nullo modo posse.* Liv. lib. V. *Unde minime quis crederet accipra satamias.* Gronov. lib. IV. Obs. cap. 11.

⁴ *Binas advocaciones postulent*] Est & hoc loquendi genus ex jurisdictionum schola. Proprie enim unde petitur postulare advocaciones dicebatur, cum, postquam petitor actionem edidisset, peteret a Prætoris tempore deliberandi velint fieri iudicio, an facere

quod petitur postulabat. Hoc tempus ideo dicebatur *advocatio*, quia tum amicis suos convocabat, cum quibus deliberabat unde petitur, tum velit causam excipere ac iure experiri, nec ne. Hi dicebantur *advocati* proprie, & tempus *advocatio*, Senec. proem. lib. IV. *Controv. Tanta illi perturbatio fuit, ut advocacionem peteret.* Hinc *advocatio* pro quavis mora. Senec. Consol. ad Marc. cap. 10. *Nihil de balnearia die promittitur: nihil iniquam advocacionem dedit: nihil de heres.* Et *advocare* est moras necesse. Plinius lib. V. epist. 8. *Illoque interim veniam, ne a frangitur verbis recedam, advocandi peti; hoc est, moras necesse.* *Idem*.

⁵ *Satisne tibi videor*] Non intelligis me loqui etiam posse ut jurisdictioni? nec frustra fuisse nostram consuetudinem, cum per eam mihi iam adhaerere aliquid de iure iure civili. Erat autem genus interrogandi frequens antiquis per *Satis* vel *satisne*. Plaut. Amph. II. 2. 1. *Satis parva res est voluptatum in vita?* Epid. V. 2. 1. *Satis illic homo ludivivus nos habet?* Moll. I. 1. 73. *Satis abire, neque, quod dicit, sicuti existimas?* Sic *Satis* saltem? Ter. Eun. V. 6. 8. Liv. I. 58. & XII. 8. J. F. Gron.

⁶ *Hæc signa meliora sunt, quam in meo Tusculano*] Ludit in signorum significatione dupliti. Nam & significationes notat, & status, quibus Tusculanum ornabat, & quarum emptio ei ex alienum confassat. Vide epist. 23. huius libri. Gron.

⁷ *Samarobriva*] In aliis vero Samarobriva; metropolis Ambianorum in Gallia Belgica.

nique si cito te retuleris, sermo nullus erit. Si diutius frustra abseris, non modo⁸ Laberium, sed etiam sodalem nostrum⁹ Valerium pertimesco. Mira enim persona¹⁰ induci potest Britannici iureconsulti. Hæc ego non rideo, quamvis tu rideas: sed de re severissima tecum, ut soleo, jocos. Remoto joco, tibi hoc amicissimo animo præcipio, ut, si istic mea commendatione tuam dignitatem obtinebis, perferas nostri desiderium; honestatem, & facultates tuas augeas. Sin autem ista frigeunt, recipias te ad nos. Omnia tamen quæ vis, & tua virtute profecto, & nostro summo erga te studio consequere. Vale.

gic. Hodie Amicus. Sic autem recte scribitur in melioribus libris; *Briva* enim & *Briga* sunt antiquæ vocabula Gallica, quæ ponticem significant. Hinc *Samarobrius* est pons Samaræ fluvii, qui per illam urbem transit. *Samaræ* est fluvius, qui Ptolomæo Phrudis, in Notitia Imperii *Sambrois* dicitur, hodie *la Somme*, *Idem*.

⁸ *Laberium*] Poetam nimis scribentibus moralem, de quo Gellius, Suetonius, Macrobius. Cuius mimos non ut *pulex* poemata miratur Horatius, Sat. ult. lib. II.

⁹ *Valerium*] Volunt L. Valerium Iurisconsultum, ad quem scribit, l. 20. de Appio commendat III. 7. quem si accipimus, quare eum pertimescat, ignoramus. Si Valerium Catullum, quem nolens, facili est explicatio, nempe ne in epigrammate se tradidat; & cum fuisse amicam Ciceronis apparet ex epig. L. *Differissimum Romuli nepotum, Quos fuit, quosque facit, Marce Tullii.* J. F. Gronovius.

¹⁰ *Persona induci*] Fingi in mimo, vel epigrammate, aut proponi. *Idem*.

CICERO TREBATIO.

XII. **MIRABAR** quid esset, quod tu mihi literas mittere intermississes. Indicavit mihi Pansa meus,¹ Epicureum te esse factum.² O castra præclara! Quid tu fecisses, si te³ Tarentum, & non Samarobrivam misissem? Jam tum mihi non placebas, cum idem intuebare, quod & Sejus familiaris meus. Sed quonam modo⁴ jus civile defendes,
Tom. VII.

F cum
ARG. Per incum exagitat Epicureos, & ipsum Trebatium, quem Epicureum factum esse Pansa narraverat. *Mans* U. C. 700.

¹ *Epicureum te esse factum*] Te sectam Epicuri adamasse, id est, te omnia referre ad tui ipsius utilitatem. Erat enim dogma Epicuri, sapientem omnia facere propter se. Quæ sententia adhibebatur, qui se iudicabat damno & publico & alieno. Supra lib. III. ep. 9. J. F. Gronov.

² *O castra præclara!*] In quibus scilicet

homines Epicurei & voluptarii sunt. *Idem*.
³ *Tarentum*] Mollem civitatem, nequitiam deditam. Horatius lib. II. sat. 4.

Peñitibus parulis iactat se molle Tarentum. Athenæus lib. IV. solitos dicere Tarentinos ait, alios laboriosam vitam, sibi voluptariam placere. *Manutius*.

⁴ *Jus civile defendas*] Est enim iustitia virtus extra te patens, & magis consilium alius, quam tibi. Quomodo poteris retinere auctoritatem, tutari locum J.C.F. F. Gron.

cum omnia tua causa facias, non civium? Ubi porro illa erit formula fiducia, *Ut inser bonos bene agere oportet?* Quis enim est, qui facit nihil, nisi sua causa? Quod jus statues? Communi dividundo, cum commune nihil possit esse apud eos, qui omnia voluptate sua metiuntur? Quomodo autem tibi placebit, Jovem Lapidem jurare, cum scias, Jovem iratum esse nemini posse? Quid porro fiet populo? Ulubrano, si tu statueris, *ut non oportere?* Quare si plane a nobis deficiis, moleste fero: sin Panfa assentari commodum est, ignosco: modo scribe aliquando ad nos quid agas, & a nobis quid fieri, aut curari velis. Vale.

5 Formula fiducia] In pignore vel hypotheca constituenda, excludens omnem fraudem. III. Off. 17. *Quam illa aurea* & ut forte bonos bene agere oportet & sine fraudatione. Ibidem: *Idque versari in rebus, societate, fiducia, mandatis, rebus emptis, venditis, conductis, locatis.* Idem.

6 Quis enim est, qui facit nihil, nisi sua causa?] Et abest hoc totum a duobus antiquis libris, & mihi quidem satis frigidum videtur. Jam cum superioribus formulae verbis qui cohaeret? *Manus.*

7 Communi dividundo] Ubi quod commune esse coepit. Cui si duo rem candem emerint, aut duobus idem legatum, eadem hereditas obveniret] oportet dividi, & adhibebis Jurisconsultus. An suadendi utrique, ut se tantum respiciat, socium fraudet? J. F. Gronov. *Communi dividundo:* Titulus est apud Jurisconsultos. *Manus.*

8 Jovem] Vide hujus libri epist. 9 Ulubrano] Ulubra, Latii oppidum, in clientela Trebatii. *Infra.* epist. 18.

10 *Idcirco*] Rempublicam administrare. Dicebat Epicurus, rempubl. capessere hominem bene sanum non oportere. *Core.*

11 *A nobis*] Academicis. *Idem.*

12 *Panfa*] Qui & ipse Epicureus est. *Epist. 19. lib. XV. Idem.*

M. CICERO TREBATIO S. D.

XIII. A DEONE me injustum esse existimasti, ut tibi irascerer, quod parum mihi constans, & nimium cupidus decedendi viderere, ob eamque causam me arbitrare literas ad te jamdiu non misisse? Mihi perturbatio animi tui, quam primis literis perspiciebam, molestiam attulit. Neque alia ulla fuit causa intermissionis epistolarum, nisi quod, ubi esses, plane nesciebam. Hic tu me etiam insimulas, nec satisfactionem meam accipis. Audi, Testa mi: Utrum superiorem te pecunia facit, an quod te imperator consulit? *Moriar*

ARG. Intermissi literarum officii excusationem offert, quam non accipient Trebatio, liberius pro more joculari. *Anno U. C.*

790.
1 *Testa*] Cognomen Trebatii. *Manus.*

riar ni, quae tua gloria est, puto te malle a Caesare consuli, quam inaurari. Si vero utrumque est: quis te feret, praeter me, qui omnia ferre possum? Sed, ut ad rem redeam, te istuc invitum non esse, vehementer gaudeo: & ut illud erat molestum, sic hoc est jucundum. Tantum metuo, ne artificium tuum tibi parum profuit. Nam ut audio istuc,

** Non ex jure manu confertum, sed magis ferro*

Rem repetunt.

Et tu soles ad vim faciendam adhiberi? neque est, quod illam exceptionem interdicto pertimescas, *Quod tu prior vi hominibus armatis non veneris.* Scio enim te non esse proacem in laceffendo. Sed ut ego quoque te aliquid admoneam de

F f 2

nostris

2 *Gloria*] Interdum gloriae nomen pro inani quodam gloriae studio sumitur. *Idem.*

3 *Artificium tuum*] Juris civilis prudentia. *Core.*

4 *Non ex jure*] Ennii versus. *Ex jure manu confertum petere* est rem suam petere actione forensi, rei vindicatione. Vide Gell. XX. 9. Vide & Orat. pro Murena, cap. 14.

5 *Sed magis ferro*] Abjicitur, in *Mappis*, metri causa. Quod qui ignorabant, fecerit, *Mage.* *Manus.* Sed *Manus* tamen & Lamb. ediderunt *magis.*

6 *Adhiberi*] Hoc est, in consilio adhiberi, consuli. Vult autem Lambinus legi, *Et tu non sicut ad vim &c.* Negatio scilicet, quae debebat, inquit, locari ante verbum *solus*, fuit infra in alienum locum translata, & ante verbum *veneris* collocata. Quod si verum est, ut opinor, interrogandi non delectur post *adhiberi*. *Olivetus.*

7 *Neque est*] Joculari hic Cicero cum Trebatio tanquam cum homine bellica certamina libenter vivente. Nuncquam, ait, ad te pertinebit illa exceptio, quae praetor in interdictis uti solet, quod in prior vi hominibus armatis quemquam de possessione dejectis. Fecit enim tua timiditas, ne quem prior laedas. *Emic* (equentia videtur illud, *Non veneris*, adversari: nam exceptio illa non solebat in eum fieri, qui prior vi hominibus armatis non venisset, sed qui prior venisset. Vidit hoc olim Bernardinus Kuri-

lius, putavique legendam, *Convenis.* Alii postea non discedendum a veteribus libris, recte censuerunt: sententiam tamen Ciceronis non omnino (ut arbitror) sunt affecti. Nam, quod ajunt Ciceronem hoc dicere, non esse Trebatio pertimescendum exceptionem illam, quae utuntur illi ad praetorem, qui cum confestim sit dejectus, clamant tamen se non interdico teneri, nec debere resistere: nam se prius ab adversariis vi hominibus armatis dejectos esse: ego non adhibere exceptionem illa eos ad praetorem uti solitos, qui aliquem de possessione dejecterant, sed ipsam praetorem, cum eum, qui dejectus erat, interdico restitui jubere; excipere scilicet esse, nisi is, qui postulare interdictionem, prior vi hominibus armatis adversarium dejectisset. Quod si probaverit, interdictionem ei nullam opem forebat: sed vetus possessor, donec bis ad exitum pervenisset, in suo statu permanebat. Non habebat est autem, cum hic Cicero, *Quod non prior vi hominibus armatis non veneris*, ultrata enim exceptionis verba recitare, sed particulam, *Non*, addit de suo, pro causa, & immutat exceptionis morem, ut Trebatio timiditatis notam inurat: quasi minime prior venisset vi hominibus armatis. *Manus.*

8 *De vestris cautivibus*] *Nostre*, inquit, joculari: quia Jurisconsultorum cautiones erant: & oratorem cavere Jurisconsulto, mirum videtur. *Idem.*

nostris cautionibus: ² Treviros vites cenſeo. Audio capitales eſſe. Mallem auro, ære, argento eſſent. Sed alias jocabimur. Tu ad me de iſtis rebus omnibus ſcribas velim quam diligentiffime. A. d. iv. non. Mart.

⁹ Treviros] PETRUS BEMBUS Bernar-
dijm Sander. Quod hodie mane querenti tibi
a me de illis Ciceronis ad Trebatium verbis:
Treviros vites cenſeo: audio capitales eſſe:
mallem auro, argento, ære eſſent: reſpondi
jocum eſſe & multiplicem, & ſerivum: qui
quidem jocus in antiquis & nunciis & ſcri-
ptoribus deprehenderetur: itaque, quoniam
eramus in via, ut neque libros, neque num-
mos haberemus, reſcidi te in alium diem
id, ne te diutius torqueat, eſt ejuſmodi:
ut joci cauſa, quod quidem Cicero ad illum
ſcribens more ſuo ſere ſemper facit, & Tre-
viri & capitales in ambiguo genere ſint po-
ſita. Nam, cum videatur monere illum, ut
vitet Treviros Gallia populos, qui capitales
bellicoſique ſint; ludit cum in Trevirorum,
tum in capitales verbo. Erant enim Romæ
magiſtratus, Triumviri capitales, qui etiam
Treviri dicebantur. Sed quoniam hoc ipſum
Triumvirum nomen iterum in ambiguo poni

poterat, cum eſſent etiam apud Romanos
Triumviri pecuniæ culendiæ: quos ita inſcri-
bebant, A. A. A. F. E. hoc eſt, Aure, ar-
gento, ære ſando, ſerivando: jocatur iterum
in hoc verbo, ludique Cicero, ut mihi qui-
dem videtur, belliffime: addens, mallem
Treviros illos eſſe pecuniſos, quam belloſos:
ut, Cæſare eos vivente, tu diceſceres. Ita-
que inſert, mallem eſſe Treviros auro, ar-
gento, ære, quem ſcilicet capitales. Trium-
viros autem Treviros ſolitos dici, Livius
ſatis locuples eſt reſtis poſeſt. Quod vero
Triumviri pecuniæ ſc, ut dixi, inſcribi-
rentur: eſt apud me nummus æreus ſerani-
ticus ita inſcriptus, C. PLOTIUS. III. VIR.
A. A. A. F. E. Sunt & alii nummi aliorum
nominum, ejuſdem tamen tituli; quos inſpi-
cies, cum voles. Hæc ad te ſcripti, cum
domum rediſſem, & nummos ac librum ſum-
piſſem, amore tui admonitus, Vale. Pridie
idus Junii. M. D. XXXII.

CICERO TREBATIO.

XIV. CHRYSIPPUS Vettius, Cyri architeſti libertus, fe-
cit ut te non immemorem putarem mei. Salu-
tem enim verbis tuis mihi nuntiarat. Valde jam lautus es,
qui gravere literas ad me dare, homini præſertim prope do-
meſtico. Quod ſi ¹ ſcribere oblitus es, minus multi jam te
² advocato cauſa cadent: ſin noſtri oblitus es, dabo operam,
ut iſtuc veniam ante quam plane ex animo tuo eſſluo: ſin
³ æſtivorum timor te debilitat, aliquid excogita, ⁴ ut feci-
ſti de Britannia. Illud quidem perliberenter audivi ex eodem
Chry-

ARG. Familiariter & jocose Trebatium,
qui literas nullas miſerat; objurgat. Anno
U. C. 700.

¹ Scribere] Luſus in verbo ſcribere, quod
vel Juſiſconſultorum ut, ſcripta formula
clientibus cavere; vel ad amicos literas da-
re. Cellar.

² Advocato] Advocatus hic eſt, qui

per formulas præſcripta litigandi forma, ca-
vet iis, a quibus conſultat. Advocatus di-
xiſt ſimiliter epiſt. 10. Menut.

³ Æſtivorum timor] Timor futuri belli,
quod æſtate renovabatur. Idem.

⁴ Ut feciſti de Britannia] Ut cauſatus a-
liquid fueras, ne cum Cæſare in Britanniam
navigares. Cellar.

Chryſippo, te eſſe Cæſari familiarem. Sed mehercule mallem,
id quod erat æquius, de tuis rebus ex tuis literis quam ſæ-
piſſime cognoſcerem. Quod certe ita fieret, ſi tu maluiſſes be-
nevolentia, quam litium jura perſidere. Sed hæc jocati ſu-
mus, & tuo more, & nonnihil etiam noſtro. Te valde ama-
mus, noſque a te amari cum volumus, tum etiam confi-
dimus. Vale.

CICERO TREBATIO.

XV. QUAM ſint moroſi qui amant, vel ex hoc intelli-
gi poteſt. Moleſte ferebam antea te invitum iſtic eſ-
ſe: pungit me ruruſ, quod ſcribis eſſe te ¹ iſtic liberter.
Neque enim mea commendatione te non delectari facile parie-
bar: & nunc angor, quidquam tibi ſine me eſſe jucundum.
Sed hoc tamen malo, ferre nos deſiderium, quam te non ea,
quæ ſpero, conſequi. Cum vero in ² C. Matii, ſuaviſſimi
³ doctiſſimique hominis, familiaritatem veniſti, non dici po-
teſt quam valde gaudeam: qui fac ut te quam maxime dili-
gat. Mihi crede, nihil ex iſta provincia potes, quod jucun-
dius ſit, deportare. Cura, ut valeas.

ARG. Summ absentis Trebatii deſiderium
declarat, & de C. Matii familiaritate gra-
tulari. Anno U. C. 700.

¹ Iſtic] In Gallia.

² C. Matii] Cuius erat graviffima epi-
ſtola lib. XI. apud Cæſarem gratia valuit;
ut epiſt. 12. lib. VI. Menut.

³ Doctiſſimi] Quintilianus lib. XII. cap.
6. ait Matium ante quaſtoriam ætatem oraf-

ſe. Columella lib. XII. cap. 4. & cap. 44.
ſcripſiſſe eum de piſtore, coquo, & cellario
libros tres. A Gellio quoque & Macrobio
laudari video doctriam Cn. Matii. Sed ibi
Cæſus, hic Caius nominatur: ut vel duo
Matii fuerint, diverſo prænomine, uterque
in primis eruditus: vel, ſi unus fuit, men-
dum ſit in alterutro prænomine. Idem.

M. CICERO TREBATIO S. D.

XVI. IN Equo Trojano ſcis eſſe in extremo, ² Sero ſa-
piunt. Tu tamen, ³ mi vetule, non ſero. ⁴ primas
illas

ARG. Ita laudat Trebatii ſapientiam in
vitando bellorum diſcrimine, ut timiditatis
ſimul arguat, & alia per jocum adjungit.
Anno U. C. 699.

¹ Equo Trojano] Livii Andronici trage-
dia, Corrad.

² Sero ſapiunt] Phryges. Idem.

³ Mi vetule] Amatorie, per jocum. Ma-
nut.

⁴ Primas illas] Lambinus edidit, Primum
quod illas. Supple, literas.

illas⁵ rabiofulas⁶ fat fatuas dedisti: deinde, quod in Britannia⁷ non nimis φιδωδέσσορ te praeuisti, plane non reprehendo. Nunc vero⁸ in hibernis⁹ injectus mihi videris. Itaque te commovere non curas. ¹⁰ Usquequaque sapere oportet. Id erit¹¹ telum acerrimum. Ego si foris coentarem, ¹² Cn. Octavio, familiari tuo, non desuissem. Cui tamen dixi, cum me aliquoties invitaret: Oro te, quis tu es? Sed mehercules, extra jocum, homo bellus est: vellem eum tecum¹³ abduxisse. Quid agatis, & ecquid in Italiam venturi sitis hac hieme, fac plane sciam. Balbus mihi confirmavit, te divitem futurum. Id utrum Romano more locutus sit, bene nummatum te futurum, an, quomodo Stoici dicunt, Omnes esse divites, qui caelo & terra frui possint, postea videro. Qui istine veniunt,¹⁴ superbiam tuam accusant, quod negent te percunctantibus respondere. Sed tamen est quod gaudeas: constat enim inter omnes, neminem te uno Samarobriva¹⁵ juris peritorem esse.

⁵ Rabiofulas] In quibus teneri se urbis desiderio, & cupere statim aliquid auferre, neque a bello discedere, scripsit Trebatius. Id fuit primum argumentum, cur non fero, sed manere sapere visus est. Alterum, quod in Britanniam ire noluit. Tertium, quod Samarobriva diu mansit, nec ullam rei bellicae partem attingit. Inde jocandi materiam Cicero sumpsit. *Mansit.*

⁶ Fat fatuas] Quia cum iussit in Galliam eo consilio, ut Caesaris benevolentiam obsequio officioque suo confereretur, ita statim auferre ab eo pecuniam, & domum redire properabat, quasi non literas commendatitias, verum syngrapham ad eum attulisset. *Idem.*

⁷ Non nimis φιδωδέσσορ] Non valde cupidum iocandus: quia transire in Britanniam insoluit, neque spectare estedarios. *Idem.*

⁸ In hibernis] Hibernorum tempus nondum erat: sed hibernare Trebatius videbatur, quia se Samarobriva non commovebat. *Epist. 11. 12. & hac in extremo. Mansit.*

⁹ Injectus] Lego, illeclus, vel inleclus, id est, delinutus, inefectus, captus aliqua illecebra. *J. F. Gronov.*

¹⁰ Usquequaque sapere oportet] Ubique: quod tu facis: qui tibi optime caves, nec periclitari, quamquam sis in bello, de vita vis. *Mansit.*

¹¹ Telum] Summum est in sapientia praedictum. Serio videtur hoc dicere, sed iocatur: quasi dicat: ne tu rationem tuende salutis tuae optimam inveniisti: & quod alii telis acerrimis, id tu sapientia tua conserueris. *Mansit.*

¹² Cn. Octavio] Supra, epist. 9.

¹³ Abduxisse] Nondum a joco discessit, quamquam dixerit, Extra jocum. Nam *Abduxisse*, videtur esse, tecum duxisses ut hominem bellum, voluptatis & laetitiae tuae causa: sed valet, ut hominem inceptum, quo minime delectamur. *Mansit.*

¹⁴ Superbiam tuam] Non quod superbus esset, sed quod a nemine confunderetur. *Idem* jocus epist. 10. lib. I. *Idem.*

CICERO TREBATIO S. D.

XVII. EX tuis literis, & Quinto fratri gratias egi, & te aliquando collaudare possum, quod jam videris certa aliqua in sententia constitisse. Nam primorum mensium literis tuis vehementer commovebar, quod mihi interdum (pace tua dixerim) levis in urbis urbanitatis desiderio, interdum piger, interdum timidus in labore militari, saepe autem etiam, quod a te alienissimus, & subimpudens videbare. Tanquam enim syngrapham ad imperatorem, non epistolam attulisses, sic, pecunia ablata, domum redire properabas: nec tibi in mentem veniebat, eos ipsos, qui cum syngraphis venissent¹ Alexandriam, nummum adhuc nullum auferre potuisse. Ego, si mei commodi rationem ducerem, te mecum esse maxime vellem. Non enim mediocri afficiebar vel voluptate ex consuetudine nostra, vel utilitate ex consilio atque opera tua. Sed cum te ex adolescentia tua in amicitiam & fidem meam contulisses, semper te non modo tuendum mihi, sed etiam augendum atque ornandum putavi. Itaque quoad opinatus sum me² in provinciam exiturum, quae ad te ultro detulerim, meminisse te credo. Postea quam mea mutata ratio est, cum viderem me a Caesare honorificentissime tractari, & unice diligi, hominisque liberalitatem incredibilem, & singularem fidem nossem: sic ei te commendavi & tradidi, ut gravissime diligentissimeque potui. Quod ille ita & accepit, & mihi saepe literis significavit, & tibi & verbis & re ostendit, mea commendatione sese valde esse commotum. Hunc tu virum nactus, si me aut sapere aliquid, aut velle tua causa putas, ne dimiseris: & si qua te forte res aliquando offenderit, cum ille aut occupatione, aut difficultate tardior tibi erit visus, perferto, &

ARG. Urbis desiderium quod deposuerit, drino rege, pecuniam suam ei Romae creditam exigent. Jocatur Cicero in re vera: ut ex oratione pro Postumo, in qua etiam syngraphae in Albano Pompeii factae nominantur, satis constat.

¹ Quibus frater] Qui tum erat Caesaris Imperatoris Legatus in Gallia.

² Alexandriam] Ur a Ptolemaeo, Alexan-

² In provinciam] Vide supra ep. 5.

& ultima expectato; quæ ego tibi & jucunda, & honesta præstabo. Pluribus te hortari non debeo. Tantum moneo, neque amicitia confirmandæ clarissimi ac liberalissimi viri, neque uberius provinciae, neque ætatis magis idoneum tempus, si hoc amiseris, te esse ullum unquam reperiturum. Hoc, quemadmodum ⁴ vos scribere soletis in vestris libris, idem Q. Cornelio videbatur. In Britanniam te profectum non esse gaudeo, quod & labore caruisti, & ego ⁵ te de rebus illis non audiam. Ubi sis hibernaturus, & qua spe, aut conditione, perscribas ad me velim. Vale.

⁴ For] Jurisconsulti. Exempla non tot ter referentem: *Non audiam*, cum fastidium. Sed jocular. *Corradus*.
⁵ Te de rebus illis] Magnifice & insolens.

CICERO TREBATIO S. D.

XVIII. **A**GCEPI a te aliquot epistolas uno tempore, quas tu ¹ diversis temporibus dederas, in quibus me ² cætera delectarunt. Significabant enim, te istam militiam jam firmo animo ferre, & esse fortem virum & constantem. Quæ ego paulisper in te ita desideravi, non imbecillitate animi tui, sed magis ut desiderio nostri te æstare putarem. Quare perge, ut coepisti: forti animo istam tolera militiam. Multa, mihi crede, assequere. Ego enim renovabo commendationem, sed tempore. Sic habeto, non tibi majori esse curæ, ut iste tuus a me discessus quam fructuosissimus tibi sit, quam mihi. Itaque, quando vestræ cautiones infirmæ sunt, ³ Graculam tibi misi cautionem chirographi mei. Tu me velim

ARG. Laudat constantiam Trebatii, qui perennare in provincia apud Cæsarem constituerat. Jocular in ejus parimonia, quia scripserat in palimpsesto. Anno U. C. 700.
¹ Diversis] Eodem tamen exemplo.
² Cætera delectarunt] Hoc pendet usque ad illud, quod est infra, *Cætera helle: illud minor*. Manu.
³ Graculam tibi misi cautionem] Puto sensum esse, Commendavi te Cæsari literis Græce scriptis. *Vitor*. Ego potius crederem e-

pistolam esse eam ipsam Latinam quam ad Trebatium mittit suo chirographo scriptam, quam *Graculam cautionem* vocat propter Græcam fidem, de qua apud Plautum in *Amatoria*. Ut enim Græca fides certa est, sic Græca cautio certa firmaque intelligenda est. Nam in cautionibus nostram obligamus fidem, ut Cicero suam ea epistola obstringit, cum promittat Trebatium multa asscururum. *Turr. Advers. XII. 18.*

lim de ratione Gallici belli certiore facias. Ego enim ignavissimo cuique maximam habeo. Sed, ut ad epistolas tuas redeam, cætera belle: illud miror: ⁴ quis solet eodem exemplo plures dare, qui sua manu scribit? Nam quod ⁵ in palimpsesto, laudo equidem parimonia: sed miror, quid in illa chartula fuerit, quod delere malueris, ⁶ quam hæc scribere, nisi forte tuas formulas. Non enim puto te meas epistolas delere, ut reponas tuas. An hoc significas, nihil fieri? fringere te? ne chartam quidem tibi suppeditare? Jam ista tua culpa est, qui verecundiam ⁷ tecum extuleris, & non hic nobiscum reliqueris. Ego te Balbo, cum ad vos proficiscetur, more Romano commendabo. Tu, si intervallum longius erit mearum literarum, ne sis admiratus. Eram enim abfuturus mense Aprili. Has literas scripsi in Pomptino, cum ad villam Metrii Philemonis divertissem, ex qua jam audieram ⁸ fremitum clientium meorum, quos quidem tu mihi conciliasti. Nam Ulubris honoris mei causa vim maximam

Tom. VII.

G g ranun-

⁴ Quis solet eodem exemplo] Miror, inquit, cum tua manu scribas, eodem exemplo plures a te epistolas mitti. Hinc licet conjicere, epistolas illas, quas Cicero se diversis temporibus accepisse dixit, eodem exemplo omnes fuisse. *Manu.*

⁵ In palimpsesto] Palimpsestus membrana fuit iterum abrasa, ut aliquid rursus in ea scriberetur. *Idem*. Vox e Cicero profecta: *modo*, iterum; *quo*, rursus.

⁶ Quam hæc scribere] Hoc totum, sive, quam hæc scribere, sive quam ascribere, sive quam hæc non scribere; (nam variè in libris vulgaris legitur) delendum curavi. Est enim ex annotatione natum, & ex ora libet in contextum verborum Ciceronis insertum, quod & antea Mureto venit in mentem. *Lamb.* Difficilis admodum hic locus & corruptus videtur: quem nos cum explicavimus, deinde emendavimus. Primum igitur Trebatius epistolam ad Ciceronem in palimpsesto exararat, quam post in charta pura descriptam (nam in palimpsesto etiam alia erant) ad Ciceronem daret. Ac similiter Cicero fecisse se, extrema epist. l. IX. ostendit, cuius hoc est initium, *Accidit verum bona mihi, cum ad te harenno venissemus in caedibus exarari*. Hoc ergo cum fecisset primum Trebatius, postea mutato describendi confi-

lio, vel ignavia, vel avaritia impulsus, palimpsestum ipsam ad Ciceronem misit, cum ea, quæ præter epistolam erant ibi perscripta, delevisset. Ad enim facere maluerat quam hæc ascribere. Nam hoc vult his verbis indicare Cicero. Jam quod ad scripturam attinet, primum qui tria hæc verba *quam hæc scribere* plane tollunt, imperitissime faciunt & audacissime. Ac si forte licebit nobis, quidquid in Cicerone vel Poeta aliquo non assequimur, tanquam notum persodere, facillimam nobis ad omnium scripturam explicationem sternemus viam. Reclius longe Manutius *quam ascribere* legendum putavit. Ad quod tamen nonnullum notus verum est. Cur enim non poterit Trebatius etiam quæ ascripserat delere? Nos ita *quam hæc ascribere*. Canterus.

⁷ Verecundiam extuleris] Nam, si eam tecum non attulisses, sine verecundia peteres: munc, quia te pulor a petendo deterret, nihil accipis. *Manutius*.

⁸ Fremitum clientium meorum] Coactionem ranarum in paludibus Pomptinis profectorum (ut fingit) ex Ulubris, quod oppidum Ciceroni commendaverat Trebatius, effecturatur, ut necesse quam eorum causam apud Senatum ageret. *J. F. Gron.*

ranunculorum se commosse constabat. Cura ut valeas. VI. idus April. de Pomptino.

Epistolam tuam, quam accepi ab L. Arruntio, conserjidi innocentem: nihil enim habebat, quod non vel in concione recte legi posset. Sed & Arruntius ita te mandasse ajebat, & tu adscriperas. Verum illud esto. Nihil te ad me postea scripsisse demiror, praesertim tam novis rebus.

CICERO TREBATIO S.

XIX. **V**IDE quanti apud me sis, etsi jure id quidem: non enim te amore vinco. Veruntamen quod praesenti tibi prope subnegarem, non tribuere certe, id¹ absenti debere non potui. itaque, ut primum² Velia navigare coepi, institui Topica Aristotelea conscribere, ab ipsa urbe communitus, amantissima tui. Et librum tibi misi Rhegio, scriptum quam planissime res illa scribi potuit. Sin tibi quaedam videbuntur obscuriora, cogitare debebis, nullam artem literis sine interprete, & sine aliqua exercitatione percipi posse. ³ Non longe abieris: num jus civile vestrum ex libris cognosci potest, qui quamquam plurimi sunt, doctorem tamen, ⁴ usumque desiderant. Quamquam tu si attente leges, si saepius, per te omnia consequere ut certe intelligas. Ut vero etiam ipsi tibi loci proposita quaestione occurrant, exercitatione consequere. ⁵ In qua quidem nos te continebimus, si & salvi redierimus, & salva ista offenderimus. v. kal. Sext. Rhegio.

ARG. Antonio post Caesaris necem perturbante, Cicero desperans libertatem, in Graeciam abire constituit. In quo itinere Topi-
corum librum scripsit, eumque Trebatio misit ab Rhegio, ubi & haec litera sunt datae, de usu & interpretatione ejus libri doctores. *Ann. U. C. 709.*

¹ *Miseri debere non potui*] Hoc est, volui persequere. *Manut.* Sic etiam locutus est Cicero *Tusc. II. cap. ult.*

² *Velia*] Urbs fuit Lucaniae ad Paesanaum

sinum, ad quam est portus Velianus. *Grav.*

³ *Non longe abieris*] Non longe petantur exempla. *Manut.*

⁴ *Usumque*] Corradus legit, *usumque*. *Gravius* ex *ms. unum quem*.

⁵ *In qua nos te continebimus*] Ego tibi praecceptor ero. Verbum proprium de magistris. *Petron. Nondum juvenis declamationibus continebantur.* *Gell. XIX. 1. Non parva virum auctoritate, saepeque attente discipulos juvenes continentem.* J. F. Gronov.

CICERO TREBATIO S. D.

XX. **A**MABILIOR mihi Velia fuit, quod te ab ea sensi amari? ¹ Rufio, medius fidius, tuus ita desiderabatur, ut si esset unus e nobis. Sed ego ² te non reprehendo, qui illum ad aedificationem tuam traduxeris. Quamquam enim Velia non est vilior, quam ³ Luperca; ⁴ tamen isthuc malo, quam haec omnia. Tu, si me audies, quem soles, has paternas possessiones tenebis, (nescio quid enim Velientes vel rebantur) neque ⁵ Heletem nobilem amnem relinques, nec ⁶ Papirianam domum deleres. Quamquam illa quidem habet ⁷ lotum, a quo etiam advena teneri solent: quem tamen si

G g 2 exci-

ARG. De Velientium in Trebatium amore significat: & ne paternas possessiones vendat, persequitur miseris temporibus futuras, admonet. Scripta ante superiorum, ut dies adscripta ostendit. *Ann. U. C. 709.*

¹ *Rufio tuus*] Rufionem Trebatii gentilem fuisse, didici ex hoc antiquo lapide, qui est Romae ad portam Latinam: *C. Vibius. C. F. Macer. C. Trebatius. Rufio. facinor. curatorem.* *Manut.*

² *Te non reprehendo*] Utrumque illi eum requirant, tu bene fecisti, quod illum pellexisti Romam, ut parit domum struenda, quam parax in Lupericali. J. F. Gronov.

³ *Luperca*] Locus in urbe Romae, sic appellatus a Lupericali sive fano Panis Luperci. *Varro IV. de L. L. 24. Luperca, quod Lupercalitus in Lupericali sacra facitur.* Vide & *Justin. XLIII. 1. Idem.*

⁴ *Tamen isthuc malo*] Nempe ut domus tibi sit, in qua nobiscum vivas Romae. *Idem.*

⁵ *Heletem*] Strabo in initio VI. libri ubi de omni illa ora agit, plures sententias adducit, unde *Velis* a Graecis *Helas* appellata esse possit, nonnullisque tradit ab *Helete* fluvio ei nomen inditum voluisse. *Stephanus* inde nomen illam accepisse affirmat. *Villobrius.* Alii, *Heletem.*

⁶ *Papirianam*] Emptam de Papirio quadam a Trebatio, vel ab ejus patre. *Manut.*

⁷ *Lotum*] Nos antiquos codices in hoc

etiam secuti sumus, quos incorruptos esse censimus. De *lotum* nobilitate: & quam jucunda earum opusculas esset, quatuor olim in domibus adimarentur, *Plinius* docet in libri XVII. proemio. *Polybius* a se visam in Attica describit lib. XII. histor. quem locum, quia nondum integer vulgaris est *Polybius*, leges apud Athenarum *Lycurgus* lib. XII. qui totam verbis ipsius laevis arboris descriptionem persequitur. Nam qui *lotum* emendaverunt, deceptos esse putamos. *Intipium* enim Ciceronis consilium fuisse, cum enim suori essent luci, non sine ingenti piaculo & scelere incendi poterant: domusque privata non luci erat capax, cum *loti*, deliciarum causa, summa arte in domibus collocerentur; advena autem rarum arborem visebant, & ejus jucundo aspectu tenebantur: propter quam rem *lotum* (ut arborem) juher ipsam lotum illam excindere, quia ubi esset sumptus causa, cum sepe hospitium domus plena esset. Nam in verso illo *propter* *pererit* ambiguum sensum esse puto. Videtur enim dicere, *si lotum exciderit*, multos calli spatium aspicias; illa enim sui capacitatem prospectum immedit, & laevissimis obstruit: cum dicat, *Rebus tuis confuses*, minores enim sumptus facies, non enim cauta erit advena, cur domum tuam frequentet. Et omnia haec facit & cum joco, ut consuevit. Fere enim semper cum eo peccat. Adversatur solum antiquae lectioni, quod *lotum*

excideris, multum prospexeris. Sed in primis opportunum videtur, his praesertim temporibus, habere perfrugium, primum eorum urbem, quibus carus sis: deinde tuam domum, tuosque agros, eaque remoto, salubri, amœno loco: idque etiam mea interesse, mi Trebati, arbitror. Sed valebis, meaque negotia videbis, meque, diis juvantibus, ante brumam expectabis. Ego a Sext. Fadio, Niconis discipulo, librum abtuli, ⁸ Νικωνος βιβλιον τοῦ Φαδίου. O medicum suavem, meque docilem ad hanc disciplinam! Sed Bassus noster me de hoc libro celavit; ⁹ te quidem non videtur. Ventus increbescit. Cura ut valeas. XIII. Kal. Sext. Velia.

feminino genere alii auctores appellant, cum ipse masculino usurpet: quare accurate considerandum est, utrumne ea parte vetus habeat, sive eo genere contra plurimum morem, quod vix verisimile est, Cicero appellare lotum voluerit. *Vistor*. Ne genus obfasculo nobis sit ad hanc lectionem approbandam, pluribus docet Sanctius in

Minerva, quem consule. *Græc.*

⁸ Νικωνος] Niconis. De *educatore*. In illo, opinor, libro documenta inveniunt, quo modo, incolunt valetudine, plurimum edii possit. *Manut.*

⁹ Te quidem non videtur] Ita sine metu morbi esse maxima videtur. *J. F. Gron.*

CICERO TREBATIO S. D.

XXI. **S**ILII¹ causam² te docui. Is postea fuit apud me, cum ei dicerem, tibi videri³ sponsonem illum nos sine periculo facere posse, ⁴ Si bonorum Turpilia possessionem. *Q. Capio Prætor ex edicto suo mihi dedit*: negare ajebat Servium, tabulas testamenti esse eas, quas instituisset is, qui⁵ factionem testamenti non habuerit; hoc idem Offilium dicere.

ARG. Silii, amici sui, causam Trebatio commendat, ut ad eum veniat, & adjuvet. *Anno U. C. 709.*

¹ Silii] Ad quem scribit lib. XIII.

² Causam te docui] *Docet causam*, cuius res agitur, tum pro se acturum instituit. *Dio*, qui defensoris est. Seneca in nobili fragmento apud Augustinum lib. VI. de Civ. Dei, cap. 10. *Sunt qui viderentia sua Deo advoceat: sunt qui libellos offerant. & illas causas suam docent*. Plin. III. ep. 9. *legatus interrogatum, dicenscense me aliquid, quod te probare posse scirent*. *J. F. Gron.*

³ Sponsonem illum] iudicalem, ut iudi-

cio vicisse credatur adversarius, ni ita sit. Vide *Pichæi Advect.* 18. *Idem.*

⁴ Si bonorum Turpilia] Legendum videtur, *Ni bonorum* &c. Hereditatem tibi a Turpilia reliquam Silius ex edicto prætoris accepit. Vocatus in iudicium a Turpilio propinquo, eandem hereditatem repetente, quia Turpilia factionem testamenti fuisse negaret, sponsonem facere cogebatur: de qua consulti peritissimos iuriconsultos: Serv. Sulpicium, & Offilium. & cum Trebatii quoque sententiam scire vellet, Cicerois opera usus est. *Manut.*

⁵ Factionem] ius faciendi testamenti.

cere. Tecum se locutum negabat: meque rogavit, ut se & causam suam tibi commendarem. Nec vir melior, mi Testa, nec mihi amicior P. Silio quisquam est, te tamen excepto. Gratissimum igitur mihi feceris, si ad eum ultro veneris, eique pollicitus eris. Sed, si me amas, quam primum, hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

XXII. **I**LLUSERAS heri inter scyphos: quod dixeram, antea factum esse, possitne heres, quod furtum bene potus seroque redieram, tamen id caput, ubi hæc controversia est, notavi & descriptum tibi misi: ut scires, id, quod tu neminem sensisse dicebas, Sex. Ælium, M. Manilium, M. Brutum sensisse. Ego tamen² Scævola & Testa assentior. Vale.

ARG. De furto questionem, inter scyphos natam, probat auctoritate iuriconsultorum. *Anno incerto.*

¹ Furti recte agere] Haberetne actionem adversus eum furem, qui furatus esset ante quam ipse heres esset. Ideo enim dubitari potest, quia non videtur heres ea, tanquam illa, posse rejicere, que pondum ad eum hereditario iure pervenissent. *Man.*

² Scævola & Testa] Trebatium suis con-

gnomiis appellat. *Testa* enim vocatur epist. 13. & 21. *Scævola* vero epist. 14. ad Att. lib. IX. *Jocatur Cicero*, & post verbum *Scævola*, addit copulam &: ut videtur de duobus loqui, cum de uno loquatur. Aut die, P. Mucium significari, quem & lib. I. de Fin. cum Manilio & Bruto nominat, colque vocat principes civitatis: nisi si Mucium Scævola illum notat, de quo epist. 10. *Idem.*

CICERO FABIO GALLO S. D.

XXIII. **T**ANTUM¹ quod ex Arpinati veneram, cum mihi a te literæ reddita sunt: ab eodemque accipi² Avianas literas: in quibus hoc inerat liberalissimum,³ no-

ARG. Signa quædam & statuas Cicero, potius tabulas pictas cupienti, Gallus emendat: Ex illis emptionibus nullam a se desiderat: Cicero rescribit: simul prætum sibi esse significat, quod domum proximam velit conducere. *Anno incerto.*

¹ Tantum quod] Sic M. & optimus quisque librorum: deteriores sine quod. Est autem tantum quod, vix, modo, commodum, simul ac. *Cellarius.*

² Avianas] De quo lib. XIII. epist. 2.

nomina se facturum, cum venisset, qua ego vellem die. Fac, quaeso, qui ego sum, esse te. Estne aut tui pudoris, aut nostri, primum rogare de die; deinde⁴ plus annua postulare? Sed essent, mi Galle, omnia facilia, si & ea mercatus esses, quae ego desiderabam, & ad eam summam, quam volueram. Ac tamen ista ipsa, quae te emisse scribis, non solum rata mihi erunt, sed etiam grata. Plane enim intelligo, te non modo studio, sed etiam amore usum, quae te delectarint, hominem (ut ego semper judicavi) in omni iudicio elegantissimum, quaque me digna putaris, coemisse. Sed velim maneat⁵ Damaspippus in sententia: prorsus enim ex istis emptionibus nullam desidero. Tu autem ignarus instituti mei, quanti ego genus omnino signorum omnium non aestimo, tanti ista quatuor aut quinque lumpsisti. ⁶ Bacchas istas cum Musis Metelli comparas. Quid simile? Primum, ipsas ego Musas nunquam tanti putassem: atque id fecissem Musis omnibus approbantibus: sed tamen erat aprum bibliothecae, studiiisque nostris congruens. Bacchis vero ubi est apud me locus? At pulchellae sunt. Novi optime, & saepe vidi. Nominatum tibi signa mihi nota mandassem, si probassem. Ea enim signa ego emere soleo, quae ad similitudinem gymnasiorum exornent mihi in palaestra locum. Martis vero signum quo mihi pacis auctori⁷ Gaudeo nullum Saturni signum fuisse. Haec enim duo signa putarem mihi⁸ as alienum

³ Nomina se facturum] Se nobis crediturum, traditurumque statuas, quas ab eo emimus, non praesentem pecuniam, sed in diem. ⁴ Facere nomen est credere alicui, vel cum aliquo in creditum ire, sive pecunia mutua data, sive merce tradita, pro qua pretium non praesens, sed in diem dictam solvatur. Nomen facis creditor, cum scribere in libro expensae se alicui tantum credituisse, aut mercem tradidisse, quam pecuniam mutuatam, quae pro merce pecuniam ad diem placitam recipiat. Sen. II. de Benef. 23. Idque fecit praesens & videns debitor. Cic. pro Sex. Rosc. c. 1. debitor dicebatur locare nomen. Phaed. I. 16. etiã eoulem facere nomen etiam dicit Cic. III. Off. 14. Vid. Salm. de Usu. pag. 146. 147. J. E. Groheo.

⁶ Plurimum postulare] Postulare ut summam, quam me illi debere in tabulas retu-

lerat, intra annum non restituerem, sed distantius reinerem, & solverem usuras. ⁷ Auctori die debere est hac conditione & lege pecuniam mutuum accipere, ut post annum elapsum restitatur. Groheo.

⁵ Damaspippus] Scripserat (opinor) Gallus, empturum ea signa Damaspippum, si Ciceroni non placerent. Horatius Sat. 3. lib. II.

⁸ Infanti veteres statuas Damaspippus emendo. Manutius.

⁶ Bacchas] Baccharum imagines, id est, mulierum ebriarum, quae celebrantur Bacchi orgia. Cellarius.

⁷ Es alienum] Martis enim & Saturni signa minus fausta putantur: inavult per hoc tunc Mercurii, quia is credebatur deus mercatorum esse, & nummos procreare. Man.

num attulisse. Mercurii mallet aliquid fuisse. Felicius, puto, cum Aviano transigere possemus. Quod tibi destinatus trapezophoron, si te delectat, habebis: sin autem sententiam mutasti, ego habebō scilicet. Ista quidem summa: nam ego multo libentius emerim diversorium Tarracinae, ne semper hospiti molestus sim. Omnino liberti mei video esse culpam, cui plane res certas mandaram: itemque Junii, quem puto tibi notum esse, Aviani familiarem. ⁹ Exhedria quadam mihi nova sunt instituta in porticula Tusculani. Ea volebam tabellis ornare. Etenim, si quid generis istiusmodi me delectat, pictura delectat. Sed tamen, si ista mihi sunt habenda, certiozem velim me facias, ubi sint, quando arcessantur, quo genere vestura. Si enim Damaspippus in sententia non manebit, aliquem pseudodamaspippum vel cum iactura reperimus. Quod ad me de domo scribis iterum, iam id ego proficiscens mandabam meae Tulliae. Ea enim ipsa hora acceperam tuas literas: egeram etiam cum tuo Nicia, quod is uritur, ut scis, familiariter Cassio. Ut redii autem, prius quam tuas legi has proximas literas, quævis de mea Tullia, quid egisset. Per Liciniam se egisse dicebat. Sed opinor Cassium uti non ita multum forere. Eam porro negare se audere, cum vir abesses, (est enim profestus in Hispaniam Dexius) illo & absente & insciente migrare. Est mihi gratissimum, tanti a te aestimatum consuetudinem vitae, victusque nostri: primum, ut eam domum sumeres, ut non modo prope me, sed ¹⁰ plane mecum habitare posses: deinde, ut migrare tantopere festines. Sed ne vivam, si tibi concedo, ut ejus rei tu cupidior sis, quam ego sum. Itaque omnia experiar. Video enim quid mea intersit, quid utriusque nostrum. Si quid egero, faciam ut scias. Tu & ad omnia

⁸ Trapezophorum] Qui mensam fert: seu mensam sulcimentum. Idem.

⁹ Cui plane res certae] Cui sic exposueram sententiam meam, ut, si ille mandata mihi recte edidisset, errare non posset. J. E. Groheo.

¹⁰ Exhedria] Loca in porticibus, ubi sedentes disputare soliti erant. Ita Vitruvius & Cicero. Exhedra tamen mulicibri genero, iustitias. Manutius.

¹¹ Plane mecum habitare] Foretate quod paries communis esset, vel quod ados illius ita Ciceroni visibus videret, ut ad eum percommode Gallus stare posset. Manutius.

omnia rescribes, & quando te expectem, facies me, si tibi videtur, certiorum. Vale.

CICERO M. FABIO GALLO S. D.

XXIV. **A**MORIS quidem tui, quoquo me verti, vestigia: vel proxime de Tigellio. Senti enim ex literis tuis, valde te laborasse. Amo igitur voluntatem. Sed pauca de re. Cypius (opinor) olim, Non omnibus dormio; sic ego non omnibus, mi Galle, servio. Etsi quæ est hæc servitus? Olim, cum regnare existimabamur, non tam ab ulla, quam hoc tempore observor a familiarissimis Cæsaris omnibus, præter istum. Id ego in lucris pono, non ferre hominem pestilentiorum patria sua: eumque additum jam tum puto esse Calvi Licinii Hipponaestæ præconio. Ad vide, quid succenseat, Phameæ causam receperam, ipsius quidem causa: erat enim mihi sane familiaris. Is ad me venit, dixitque, iudicem sibi operam dare constituisse eo ipso die, quo de P. Sextio in consilium iri necesse erat. Respondi nullo

ARG. Exponit quam iniuste sibi Tigellium irascitur. Cæsare quartum consule sine collega. Anno U. C. 708.

1 Tigellio] M. Tigellio Hermogene liberto, quod Hermogenis cognomen indicat. Est enim is, de quo Horatius Sat. 9. lib. I. Invidias quod est Hermogenes, ego casto. Et Sat. 2. 3. 10, quibus locis ostenditur, quod hæc quoque declarat epistola, Tigellium canendi arte præstitisse. Quid autem de Tigellio scripserit ad Ciceronem Gallus, cognoscitur ex epist. 47. lib. XIII. ad Art. Messur.

2 Cypius] Alii Cypius, & Cypius. Sed omnem dubitationem tollit Sext. Pompeius, in proverbio, Non omnibus dormio: ubi docet, proverbium videtur natum a Cypio quodam, qui paraplomachus dicitur esse, quod simularer dormientem, quo impulsus uxore ejus inchoaretur. Eandem commemorat & Plutarchus in Erotico, ubi tamen Κάβηε nominatur, si locus emendatus est. Lamb.

3 Patria sua] Sardinia. Corrad.

4 Calvi Licinii] Cornelii Licinii Calvi præconis: de quo vide G. J. Voffium.

5 Hipponaestæ præconio] Iambico scazonio, sic ab auctore appellato. Quale est illud,

Sardi Tigelli parvum caput venit. Præconio autem dixit, quia præco Sardo venales pronuntiabat. Corradus.

6 Præconio] Præconium est proclamare venales, eorumque predicare virtutes & artes, ut citius emptorem inveniant; sibi addicebant emptori, seu jubebant emptorem docere emptum, ubi de pretio convenerat. Ita ergo præcipit proclamavitque Hipponaestæ carmine Tigellium, & predicavit publicavitque ejus scelera & vitia, & hominem duraturæ in æternum infamiam quasi addixit Calvus. Suspicio autem supervacanea esse duo verba, patet esse: ut fuerit, non fore de hominem pestilentiorum patria sua, eumque additum iam tum Calvi Licinii Hipponaestæ præconio. Eum præconem, inquit, quem iam ante tot annos predicavit Calvus, ut Hipponaestæ Anthentium & Bupalum: quasi præco venalem exposuit cum ornamentis omnibus, tradiditque infamiam vel propriam & additum. J. F. Groceus.

7 Phameæ] Liberti, cujus nepos Tigellius. Ipsius quidem causa: Non propter Tigellium ejus nepotem, sed ipsius causa. Mor.

lo modo me facere posse, cum vellem: alium diem si lupfisset, me ei non defuturum. Ille autem, qui sciret se nepotem, bellum tibicinem habere, & fat bonum unctorem, discessit a me, ut mi videbatur, iratior. Habes Sardos venales, alium alio nequiorum. Cognosti meam causam, & istius Salaconis iniquitatem. Catonem tuum mihi mitte: cupio enim legere. Me adhuc non legisse, turpe utriusque nostrum est. Vale.

8 Qui scires] Quasi ob hoc cristas erigeret, & Ciceronem murem negare sibi nihil debere, quia Tigelli avus esset. Gros.

9 Habes Sardos venales, alium alio nequiorum] Nempe Phameam, & M. Tigellium Hermogenem, nepotem illius, modulatorem optimum, in Sardinia natum, ut notat Aeron. Proverbio hoc mechanarum de hominibus improbis, nequitia & fraude inter se certantibus, ut qui alteri preferendus sit, non facile possit intelligi. Proverbio dederunt originem Sardinie captæ venales, qui acquirerentur, & improbitatis ac nequitie palmam tulerunt inter mancipia: non vero a Vejentibus, qui quotiam Etrusci sunt, hi

vero Coloni Lydororum, quorum caput fuerit Sardes, a quo Sardi dicti sunt, ut Festus & Plutarchus docent. Nam a Sardes est Sardinia, a Sardinia vero Sardus. Sic recte hoc proverbium exponit, & pluribus refellit Petli & Plutarchi sententiam Gronovius IV. de Pec. Vet. cap. 10. quod vide. Grosius.

10 Salaconis] Nec Græcis ignotum nomen, qui vel luxuriosum & mollem, vel in pauperie superbientem, vel prodigum etiam interpretantur. Vide Hesychium & Suidam. Cellar. Utiur hæc eadem voce, epistola 18. libi XVI.

11 Catonem tuum] Libentem a te de M. Catone scriptum. Corrad.

CICERO M. FABIO GALLO S. D.

XXV. **Q**UOD epistolam conscissam doles, noli laborare. Salva est; domo petes cum libebit. Quod autem me mones, valde gratum est; idque ut semper facias, rogo. Videris enim mihi vereri, ne si istum habuerimus, rideamus γέλαται σαφρόνιοι. Sed heus tu, & ma-
Tom. VII. H h num

ARG. Epistolam conscissam non esse nuntiat, & monuit, ne incautus de Cæsare loquatur, gratias agit: & ut pergat stylium exercere, hortatur. Anno U. C. 708.

1 Domo petes cum libebit] Ita Victorius est nisi. Alii vero, Salvo est danti: pete cum libebit. Neatrum male.

2 Si istum habuerimus] Medicus liber, nisi istum habuerimus. Semper mihi suspectus hic locus, ac merito quidem fuit: & est sane tota epistola obfuscor. Arbitror legendum esse, nisi istum habuerimus. Sententia, ut patet, egregia est: intelligit enim per istum, Cæsarem. Memini disertum virum,

qui & ipse huic locum depravatum esse censebat, sic eum emendare solitum se, si istum accerimus: Vidit istum. Tigellium, vel Phamiam potius, quam Cæsarem significat, propter proverbium quod addit, & nescio quam suspitionem, de qua lib. XIII. ad Atticum scribit. Corradus.

3 Istum capillus] Proverbium de his usurpatum, qui rifu & joci sibi nocivum concitant periculum. Vide Erasim. in proverb. Grosius.

4 Manum de tabula] Proverbium esse exitimo sumptum a pueris pictorum, qui, absente magistro, sumpto penicillo aliquid

num de tabula: magister adeſt citius, quam putaramus. Vereor ne in Catonem Catoninos. Mi Galle, cave putes quidquam melius, quam epistolæ tuæ partem ab eo loco: *cætera labuntur*. Secreto hoc audi; id tecum habeto; ne Apella quidem liberto tuò dixeris. Præter duos nos loquitur isto modo nemo: bene malene, video: sed, quidquid est, nostrum est. Urge igitur, nec transversum unguem (quod ajunt) a stylo. Is enim est dicendi opifex. Atque equidem aliquantum jam etiam noctis assumo. Vale.

& ipsi furtim in tabula pingere conantur. Quo repente superveniente, admonentur a cæteris ut cito manum de tabula removeant, ne in illos magister animadvertat. Monet igitur Cic. Fabium, ut appropinquantem Cæsare manum & ipse de tabula cito auferat: scribebat enim Catonem, quæ scriptio parum Cæsari grata & iucunda esse poterat, & quæ inimicissimum illi hominem summis laudibus ornaret. Cum autem se quoque cogitaret, quia & ipse etiam Catonem scripserat, a quod eum offendisset, subiungit, *veror ne in Catonem Catoninos*, id est: timo ne Cæsare commotus ira ad inferos demittat Catoni de- ditos, & Catonem amantes, id est, meipsum & te, qui Catonis laudes scripsimus. Nam & A. Gellius videtur ostendere *Catonem* pro

inferis sumi quandoque solitum. Vide lib. XVI. Noct. Att. c. 7. VII.

5. *Nec transversum unguem, quod ajunt, a stylo*] Subaudi, *discetas*. Dicitur autem eodem sensu, *unguem, digitum, pedem non discedere*, pro minimum discedere. *Manus*. Vide Erastum. in proverb.

6. *Aliquantum jam etiam noctis assumo*] Cum dicat, *jam etiam*, apparet epistolam scriptam esse in exitu ætatis, vel incense autumno, cum noctes incipiunt jam esse longiores. Atque illud, *magister adeſt*, quod de Cæsare dictum est, indicare videtur scriptam esse mense Sextili. Nam epist. 42. ad Attic. lib. XIII. *Cæsar*, inquit, *adeſt*. Illam vero scriptam Sextili mense, cognoscitur ex ea quæ proxima antecedit. *Idem*.

CICERO · GALLO S. D.

XXVI. CUM decimum jam diem graviter ex intestinis laborarem, neque iis, qui mea opera uti volebant, me probarem non valere, quia febrim non haberem, fugi in Tusculanum: cum quidem biduum ita jejunus fuisset, ut ne aquam quidem gustarem. Itaque confectus languore & fame, magis tuum officium desideravi, quam abs te requiri putavi meum. Ego autem cum omnes morbos re-

for-

ARG. Herbas in agurali cœna lauta conditas sibi morbum attulisse narrat. *Anno incerto*.

1. *Galle*] Fortasse Q. Fabio Sanga Gallo. Nam in veteribus libris superiores epistole, post librum ad M. Varroem scriptum

sunt positæ: hæc & sequens, hoc loco: & hic Gallus exulabat Cæsare Dictatore, ille Romanus erat: hic Epicureus erat, ille Academicus: hic nescio quid ad Ciceroem decessit, quod Sanga propter conjunctionem contulit: ille nihil, quod sciam. *Corrad.*

formido, tum quo Epicurum tuum Stoici male accipiunt, quia dicat, *δυσχερὴν ἔχει δυσχερῆσιν πένθη* sibi molesta esse: quorum alterum morbum edacitatis esse putant, alterum etiam turpioris intemperantiæ. Sane *δυσχερῆσιν* pertinueram. Sed visa est mihi vel loci mutatio, vel animi etiam relaxatio, vel ipsa fortasse jam senescentis morbi remissio profuisse. Attamen, ne mirere, unde hoc acciderit, quomodove commiserim: lex sumptuaria, quæ videtur *δυσχερῆσιν* attulisse, ea mihi fraudi fuit. Nam dum volunt isti lautæ terra nata, quæ lege excepta sunt, in honorem adducere, fungos, helvellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil possit esse suavius. In eas cum incidissem in cœna agurali apud Lentulum, tanta me *δυσχερῆσιν* arripuit, ut hodie primum videatur cœpisse consistere. Ita ego, qui me ostreis & muranis facile abstinerebam, a beta & malva deceptus sum. Posthac igitur erimus cautiores. Tu tamen cum audisses ab Anicio (vidit enim me nauseantem) non modo mittendi causam justam habuisti, sed etiam visendi. Ego hic cogito commorari quoad me reficiam. Nam & vires & corpus amisi. Sed, si morbum depulero, facile, ut spero, illa revocabo. Vale.

2. *Tum quo*] Hoc est, tum hunc maximum, quo Epicurum laborantem Stoici reprehendebant, quia putabant eum his morbis exagitatum fuisse ob edacitatem & impudicitiam. *Quærens*. Epicuri verba lib. II. de Fin. cap. 30. recitantur. *Tanti autem non si adeant vestigia & cæterum, ut nihil ad verum magnitudinem possit accedere*. *Αυτογενὴς ἄβη*: *franguiam* Græco verbo: *δυσχερῆσιν*, tormina Cicero vocat Tusc. 2. de Epicuro loquens. *Manus*.

3. *Lex sumptuaria*] De qua Gellius, II. 24. & Macrobius Saturn. lib. III.

4. *Αυσχέρης*] Frugalitatem. *Manus*.

5. *Cœna agurali*] Augures, sacerdotum incantes, collegis cœnam dabant lautam in primis atque opiparam. Varro lib. III. c. 6. *Primum pavones agurali cœna posuisse dicitur*.

Q. *Hortensius*. Eadem *Adiciatilis* cœna vocabatur. Nam Plin. lib. X. cap. 20. *Pavones, aut, tibi gratia Roma primus occidit orator Hortensius adiciatilis cœna sacerdotis*. *Manus*. In eo, qui huc adducitur, Plinii loco, non *adiciatilis*, sed *adiciatilis* edidit Harduinus, nempe ab aditu sacerdotis, vel ascendo sacrificio. Quod quis non unice amplectatur? *Olivarius*.

6. *Corpus amisi*] Hoc est, carnem, macescere cœpi. Ovid. I. Am. el. 16.

Aptaque subdulto corpore membra delit. Hoc est, postquam de pinguedine aliquid decessit. *Contra corpus siccum est pinguedine Phædro lib. II.*

Ut resisteret: unde sit quæstio nias?
Aut quo tido scissi tantum corpus? *Græz.*

CICERO GALLO S. D.

XXVII. **M**IROR, cur me accuses, cum tibi id facere non liceat. Quod si liceret, tamen non debas. ¹ Ego enim te in consulatu observaram. Et ais, fore, ut te Cæsar restituat. Multa tu quidem dicis, sed tibi nemo credit. Tribunatum plebei dicis te mea causa petisse. Utinam semper esses tribunus: intercessorem non quæreres. Negas me audere, quod sentiam, dicere. Quasi tibi, cum impudenter me rogares, parum fortiter responderim. Hæc tibi scripsi, ut isto ipso in genere, in quo aliquid post vis, te nihil esse cognosceres. Quod si humaniter tecum questus esses, libenter tibi me & facile purgarem. Non enim ingrata mihi sunt, quæ fecisti; sed quæ scripsisti, molesta.

ARG. Gallus, alius forte quam Fabius, Ciceronem literis accusaverat, quem vicissim literis repungit. *Ann. U. C. 707.*

¹ Gallo] Is non fuit M. Fabius Gallus, sed M. Fadius Gallus. Et sic legendum esse contendit Steph. Pighius *annal. XVI.* quem videt *Grævius*. Libentius crediderim, nunc esse D. Sextium, pro quo erat oratio, cui cognomen fuerit Gallo: fuisse enim hoc Sextii gentis cognomen, intelligitur ex orat. pro Milone, ubi *Sextium*, quod est in *linda T. Scitii Gallo*. *Manut.*

² Cum tibi id non licet] Pighius propter fortis quætoris necessitudinem. *Divin. in Cæcil. cap. 19.* Fuerat autem quætor Ciceronis *Col. A. U. 690.* Sed & alia potest causa dari, quia erat exul. *J. F. Gronov.*

³ Ego enim te in Consulatu observaram] Credibile est his verbis usum Fadium in sua epistola. Sed hic Cicero reddit ei sua verba aliter accepta. Nam Fadius impetrat Ciceroni cultum & officia, quæ ei prædixerit. Cicero & sic videtur accipere, cum ponit tantquam causam, propter quam non conveniat Fadio ipsum accusare. Intelligit autem se intentum in eum fuisse, & actiones ejus speculatum, ne quæstor de pecunia publica quid fusturaretur. Sic *Att. VIII. 19. tibi esse in animo observare Cæsarem*. *Sueton. Jul. 65. subinde observandus se admonens*. *Idem.*
⁴ Restituit] Ab exilio. *Manut.*
⁵ Nemo credit] Vel aliquid dicenti, vel

pecuniam. *J. F. Gronovius.*

⁶ Plebii] Pro plebis. *Grævius.*

⁷ Mea causa] Ut restitueres me. *Manut.*

⁸ Intercessorem non quæreris] Nam qui Tribunus est, ipse habet jus intercedendi. *Manutius*: Non rogares, ut ego pro te apud Cæsarem intercederem. Atqui intercedere pro aliquo, pro deprecari, Latine non est. Immo hoc confirmat, quod diximus de eo nemo tibi credit. Intercedere pro aliquo præcipuum, est, sublebare. *Phil. II. 18. Oculis ne contra suum patrem, si sceleritum fecerit petere, defendere.* *Tantum enim se pro te intercesse dicat.* *VI. Att. 1. intercesse si pro is magnam pecuniam*. *Sen. ep. 119. nullo per intercessorem mutaveris.* Hoc igitur ait, Non quæreris, cujus fide & quo sponte quisquam tibi crederet nummos. *J. F. Gronov.* Respondet Gallo, qui petierat a Cicerone, ut de se restituendo cum Cæsare ageret. Itaque ludens in ambiguo, intercessorem & pro tribuno veterat, & pro amico deprecante usurpat. *Facciolatus.*

⁹ Me rogares] Per literas. *Epistola 1. lib. XIV. ad Att. Cuius Sextii rogatu apud cum fuisse.* Quibus ex locis exulisse Sextium constat. Rogavit enim Sextius abiens Ciceronem, ut de suo reddito Cæsari supplicaret. *Manut.*

¹⁰ Isto ipso in genere] Acerborum saltem, jocandi cum mortu, pingendi specie urbanitatis. *J. F. Gronov.*

lesta. Me autem, propter quem ceteri liberi sunt, tibi liberum non visum demiror. Nam si falsa fuerant, quæ tu ad me, ut ais, detulisti, quid tibi ego debeo? si vera, tu es optimus testis, quid mihi populus Romanus debeat.

¹¹ Detulisti] De C. Antonii consulis tui consiliis. *Manut.*

M. CICERO CURIO S. D.

XXVIII. **M**EMINI cum mihi desipere videbare, quod cum istis potius viveres, quam nobiscum. Erat enim multo domicilium hujus urbis (cum quidem hæc urbs) aptius humanitati & suavitati tuæ, quam tota Peloponnesus, nedum Patræ. Nunc contra & vidisse mihi multum videris, cum, prope desperatis his rebus, te in Græciam contulisti, & hoc tempore non solum sapiens, qui hinc abhis, sed etiam beatus. Quanquam quis, qui aliquid sapiat, nunc esse beatus potest? Sed, quod tu, cui licebat, videris esse consecutus, ut ibi esses, ubi nec Pelopidarum nos cætera: nos idem propemodum consequimur alia ratione. Cum enim salutationi nos dedimus amicorum: quæ sit hoc etiam frequentius, quam solebat, quod, quasi avem albam, videntur bene sentientem civem videre: abdo me in bibliothecam. Itaque opera efficio tanta, quanta fortasse tu sentias. Intellexi enim ex tuo sermone quodam, cum meam moestitiam & desperationem accusares, domi tuæ dicere te, ex meis libris animum meum desiderare. Sed mæchercule & tum republicam lugebam, quæ non solum suis erga me, sed etiam meis erga se beneficiis erat mihi carior: & hoc tē-

ARG. Probat Curi consilium, quo, desperata rep. in Græciam se contulerat. Adidit propter eandem causam & se in bibliothecam abhi: nullam enim spem reliquam esse, aliquando melius fore. *Ann. U. C. 707.*

¹ Curio] Tribunus plebis quo tempore Cicero ab exilio est revocatus. *Carad.*

² Patræ] Urbs in Achaja.

³ Te in Græciam contulisti] Paulo ante bellum civile. Nam Cicero ex Cilicia re-

diens, Tironem ægrum Patræ, ubi erat Curio, reliquit. *Carad.*

⁴ Ubi nec Pelopidarum] Sabaudi, neque facta audire, neque auere. Vide *epist. 30.* hujus libri. Pelopide autem hic dicitur mali civis, qui tempus opprefferunt. Cujus nomine sit hic tenarius, non satis constat. *Anonymous.*

⁵ Te ex meis libris] Non cum me esse qui viderer in meis libris. *Manut.*

tempore, quanquam me non ratio solum consolatur, quæ plurimum debet valere, sed etiam dies, quæ stultis quoque mederi solet: tamen doleo, ita rem communem esse dilapsam, ut, ne spes quidem, melius aliquando fore, relinquatur. Nec vero nunc quidem culpa in eo est, in cuius potestate omnia sunt, (nisi forte id ipsum esse non debuit) sed alia casu, alia etiam nostra culpa sic acciderunt, ut de præteritis non sit querendum. Reliquam spem nullam video. Quare ad prima redeo. Sapienter hæc reliquisti, si consilio: feliciter, si casu. Vale.

CURIUS M. CICERONI SUO S.

XXIX. **S**I vales, bene est. Sum enim ² *ἄριστος* tuus, ³ *ἄριστος* δὲ Attici nostri. Ergo fructus est tuus, ⁴ mancipium illius: quod quidem si inter ⁵ fenēs coemptoriales venale profcripserit, egerit non multum. At illa nostra prædicatio quanti est? nos, quod simus, quod habeamus, quod ⁶ homines existimemur, id omne abs te habere. Quare, Cicero mi, persevera constanter nos conservare; & Sul-

ARG. Curius laudat Ciceronis erga se beneficia, eoque rogat, ut Ser. Sulpicii se successoris commendat. *Anno U. C. 708.*

1. *Sera enim...* tunc] *Exim* commendatur cum pronomine *SUO* in titulo, ut lib. I. *Capit. 10. Cellar.*

2. *ἄριστος* tuus, *ἄριστος* δὲ Attici] *Uso* quidem tuus, possessione autem Attici. Sententiam hanc lepide expressit Laetius, lib. III. *98. Vixque mancipio nulli datur, amicibus usu.* Manutius.

3. *Mancipium illius*] Est possessio, ius domini. Hinc *mancipio dare* est ita dare ut proprietas transeat ad alium. *Greco.*

4. *Fenēs coemptoriales*] Sunt mancipia rusticilla & veterana, quæ, quod non ita facile emptorem inveniant, aut minimo estimantur, solebant vel plura in cumulum vendi, vel quasi mantia & appendix dari melioribus, ut qui bene habitum conciliare cuperet, imparem contubernalem simul acciperet. Unde *fenēs coemptoriales* dicebantur hoc est, simul venales. *Plaut. Bacchid. IV. sc. 9.*

Nunc Priano nostro, si quis est emptor, coemptorialem fenem

Vendam ego, venalem quem habeo, extemplo, ubi oppidum expugnavero.

Hæc *venales fenēs coemptoriales*, hoc est, ex eo genere, in quibus singulis vix quisquam facit pretium, sed qui auctiorum aliorum accedunt. Vendam, inquit, ubi oppidum expugnavero. Sic *Curius* hic dicit, si mihi inter relicta istiusmodi mancipia ritulum in venalio pinxerit, vendiderique me, parum rei fecerit: quia iustitiam sumus & nullius pretii. *Curius* se vix ait prodest Attico, cuius sit *ἄριστος*, posse, nisi profcribatur ab eo venalis inter mancipia veterana, quæ plerumque in cumulum venduntur, aut aliis rebus vel mancipiis melioribus accessiones dantur: sic quoque non multum. *J. F. Gronov. IV. de Pec. vet. cap. 8.*

5. *At illa nostra prædicatio quanti est?* At tuus ille scdus ex me longe major est. Alludit ad præcones auctionibus adhiberi solitos. *Idem.*

6. *Homines*] Alicuius pretii. *Idem.*

Sulpicii successoris nos de meliore nota commenda; quo facilius tuis præceptis obtemperare possimus, teque ad verubentes videre, & nostra refigere, deportareque tuto possimus. Sed, amice magne, noli hanc epistolam Attico ostendere: sine eum errare, & putare, me virum bonum esse, nec solere duo parietes de eadem fidelia dealbare. Ergo, patrone mi, bene vale, Tironemque meum saluta nostris verbis. Dat. a. d. vi. Kal. Novemb.

7. *De meliore nota*] Translatio a dollis, quibus diversæ inveniuntur notæ, ut internotantur vina. *Manut.*

8. *Ad ver*] Verno tempore. Sic *Viñ.* & *Lamb. ex mss. Alii, ad urbem.*

9. *Refigere*] Sic legendum. Id est, pecunias, quas hic habeo collocatas & fundatas & quasi fixas liberare & redigere. Nam *refigere* contrarium *refigere*. *Infr. XII. 1. Ju-*

fin. IX. ut. *At desigere* est idem, quod *figere*. *J. F. Gronov.* Hic alii legunt *desigere*, alii *desere*.

10. *Duo parietes de eadem fidelia*] Significat hoc proverbium, una eademque opera duas res conficere. *Fidelia* est *fideliis urecis*, in quo color habebatur tingendis parietibus. *Vid. Erasim. Adag.*

CICERO CURIO S. D.

XXX. **E**GO vero jam te nec hortor, nec rogo, ut domum pervenire, ubi nec ¹ *Pelopidarum* nomen, nec facta audiam. Incredibile est, quam turpiter mihi facere videar, qui his rebus interfim. Næ tu videris multo ante providisse quid impenderet, tum cum hinc profugisti. Quanquam enim hæc etiam auditu acerba sunt, tamen audire tolerabilius est, quam videre. In campo certe non fuisti, cum hora secunda, comitiis quæstoris institutis, ² sella *Q. Maximi*, quem illi consulem esse dicebant, posita esset: quo mortuo nuntiato, sella sublata est. ³ Ille autem, qui comitiis tributis esset auspi-

ARG. Ostendit quam misere apatur cum rep. cum *Caesar* Calpurnium ad aliquot horas consulens creaverit: & de literis commendaticis ad *Asellum* significat. *Anno U. C. 709.* *Caesare* quantum *Col.* quo anno, idibus *Maert.* interfusus est.

1. *Pelopidarum*] *Supra*, *epist. 28.*

2. *In campo*] *Maertio*, ubi *Comitia* habebantur, tum *Tribuna*, pro *Quæstoribus* creatis, quæ adhuc in extremum *Decembrem*

dilatata fuerant. *Cellar.*

3. *Sella Q. Maximi*] *Q. Fabii Maximi*, quem *Caesar* quatuor *Consul*, cum ex *Hispania* revertisset, sibi successerat: ideoque *illi* *Caesariani* dicebant esse *consulem*: a populo & legitime creatus non erat. *Huic*, per morbum absenti, posita fuit *sella*. *Idem.*

4. *Ille autem*] *Ille*, *Caesar*, *suppreffo*, ut *sæpe*, odioso nomine, ante *lucem auspiciatus* erat *solemnibus* factis; ut eo die *Quæstores*

auspicatus, centuriata habuit: Consulē hora septima renun-
 triavit, qui usque ad Kal. Jan. esset: quæ erant futura mæne
 postridie. Ita, Caninio consule, scito¹ neminem prandisse.
 Nihil tamen eo consule mali factum est. Fuit enim mirifica
 vigilantia, qui suo toto consulatu² somnum non viderit.
 Hæc tibi ridicula videntur: non enim ades. Quæ si videres,
 lacrymas non teneres. Quid si cætera scribam? sunt enim in-
 numerabilia generis ejusdem: quæ quidem ego non ferrem,
 nisi me in philosophia partem contulisset, & nisi haberem
 focium studiorum meorum Atticum nostrum: cujus cum pro-
 prium te esse scribis mancipio & nexa; meum autem usu &
 fructu; contentus isto sum. Id enim est cujusque proprium,
 quo quisque fruitur, atque utitur. Sed hæc alias pluribus.
 Acilius, qui in Graciam cum legionibus missus est, maximo
 meo beneficio est. Nis enim est a me iudicio capitis, rebus
 salvus, defensus: & est homo non ingratus, meque vehemen-
 ter observat. Ad eum de te diligentissime scripsi, eamque
 epistolam cum hac conjunxi: quam ille quo modo acceperit,
 & quid tibi pollicitus sit, velim ad me scribas. Vale.

fores tribus comitiis crearet: audita vero
 sui Consulis morte, novum consulem Cani-
 nium sine auspiciis constituit, quia illo ma-
 ne non centuriatis & consularibus, sed tri-
 bus tantum comitiis auspiciatus fuerat: Con-
 sules autem oportebat centuriatis fieri. Id-
 circo tributa in hæc subito mutata dicit. *Idem.*

³ Neminem prandisse] Quis a merulic
 creatus fuit, mane postridie magistratu abi-
 turus. *Cellarius.*

⁶ Somnum non viderit] Posteriore enim
 sex horæ noctis, habita civilis diei ratione,
 pertinent ad Kal. Jan. id est ad sequentis
 anni consule: priores vero, qui pertinent
 ad pridie Kal. qui consulatus ultimus dies
 est, infomes ab occupato præferunt conse-
 le ducuntur. Itaque perbellæ Cicero, jocun-
 quærens, breviter consulatus ad vigilan-
 tiæ laudem convertit. Vide Macrobrum lib.
 H. Sat. Plur. in Casare, Dionem lib. XLIII.
 Tacit. lib. XIX. *Man.*

CICERO CURIO S. D.

XXXI. **F**ACILE perspexi ex tuis literis (quod semper stu-
 dii) & me a te plurimi fieri, & te intelligere
 quam mihi carus esses. Quod cum uterque nostrum consecu-
 tus est, reliquum est ut officiis certemus inter nos; quibus æ-
 quo

ARG. Invitat ad mutua officia, & ut in urbem revertatur, veteris urbanitatis tue-
 dia causa, rogat. Anno U. C. 709.

quo animo vel vincam te, vel vincar abs te. Acilio non
 fuisse necesse meas dari literas facile patior. Sulpicii tibi o-
 peram intelligo ex tuis literis, non multum opus fuisse, pro-
 pter tuas¹ res ita contractas, ut quemadmodum scribis,
² nec caput, nec pedes. Equidem vellem, ³ uti pedes ha-
 berent, ut aliquando redires. Vides enim exaruisse jam ve-
 terem urbanitatem: ut Pomponius noster suo jure possit di-
 cere, nisi nos pauci retineamus⁴ gloriam antiquam Atticam.
⁵ Ergo is tibi, nos ei succedimus. Veni igitur, quæso, ne
 tamen semen urbanitatis una cum republica intereat.

¹ Res tuas ita contractas] Valde implica-
 tas, quia illi cum triconibus & hominibus
 non salvendis res est. *J. P. Cicero.*

² Nec caput, nec pedes] Nec initium nec
 finis apparet: quin sic turbate sunt, ut
 necias, unde incipias, ubi finias. *Græc.*

³ Uti pedes haberent] Uti exitum earum
 repetire posses. *Idem.*

⁴ Gloriam antiquam Atticam] Magnifica
 verba sunt: nec tamen laudatur quidquam,
 præter sales. Blanditur igitur Cicero, dum
 humilem rem excolit, Curio simul & Atti-
 co; qui salibus mire desolebantur. Forasse
 etiam ipsa Attici verba refert. Quid si ita
 est, hoc ipso jocatur: quasi Atticum gloriam
 antiquam Atticam in ridiculis poneret, &
 eam crederet per tres homines posse retine-
 ri. Sales autem Attici omnibus præstabant:
 quamquam Cicero, ut assentiretur Pæto, Ro-
 manos præfert, epistola 15. lib. IX. *Manus.*

⁵ Ergo is tibi] Curio primas, Attico se-
 cundas, sibi tertias urbanitatis partes tri-
 buit. Erat enim in Curio *ἡγεμονία* urbi-
 tatis, ut Attico scribit lib. VII. ep. 2.

CICERO VOLUPTU S. D.

XXXII. **Q**UOD¹ sine prænomine familiariter, ut debe-
 bas, ad me epistolam misisti, primum addi-
 bitavi, num a Volumnio fenatore esset, quo-
 cum mihi est magnus usus: deinde² *ἑτραπέδιστα* literarum fe-
 cit, ut intelligerem tuas esse. Quibus in literis omnia mihi
 perjuenda fuerunt, præter illud, quod parum diligenter pos-
 sesso⁴ salinarum mearum a te procuratore defenditur. Ais

Tom. VII.

I i

enim,

ARG. Ex Cilicia P. Volumnio scribit de
 distis, de iudiciis, de rep. de Dolabella
 nondum genero. Anno U. C. 702.

¹ Volumnius] Hic est P. Volumnius Eu-
 trapelus, qui Cytheridem mimam dilexit.
 Epist. 26. lib. IX. Præfectum fabrum Antoi-
 ni fuisse civilis bello, Nepos ait in Attici
 vita, Sulpicio & Marcello conf. *Manus.*

² Sine prænomine] Vide V. 19.
³ *ἑτραπέδιστα* Festivitas, lepor, urbi-
 tatis: unde illi cognomen Eurapelo. Epist.
 26. lib. IX. ad Att. epist. & lib. XV. Phi-
 lippica 12. Plutarchus in Bruto *minum* vo-
 cat. *Manus.*

⁴ Salinarum] Quod sales joca sunt, quo-
 rum dives erat Cicero; pro jocum sibi quasi
 salinas tribuit, quarum procuratorem, cum
 in provinciam iret, Volumnium constitisset.
Cellar.

enim, ut ego discessem, omnia omnium dicta, in his etiam Sextiana, in me conferri. Quid? tu id pateris? nonne defendis? non resistis? Equidem sperabam ita notata me relinquisse genera distorum meorum, ut cognosci sua sponte possent. Sed quando tanta fœx est in urbe, ut nihil tam sit ⁵ ἀνέστη, quod non alicui venustum esse videatur: pugna, si me amas, nisi acuta ⁶ ἀμφιλύα, nisi elegans ⁷ ἰπερβολή, nisi ⁸ παρὰ γράμματα bellum, nisi ridiculum ⁹ παρὰ ἀποδοχάς, nisi cœtera, quæ sunt a me in secundo libro de Oratore ¹⁰ per Antonii personam disputata de ridiculis, ¹¹ ἐπιγὰ, & arguta apparebunt, ut sacramento contendas mea non esse. Nam de iudiciis quod ¹² quereris, multo laboro minus. ¹³ Trahan-tur per me pedibus omnes rei; sit vel Silius tam eloquens, ut possit probare ¹⁴ se liberum; non laboro. Urbanitatis possessionem, amabo, ¹⁵ quibusvis interdiciis defendamus: in qua te unum metuo, contemno cœteros. Derideri te putas? Nunc demum intelligo ¹⁶ te sapere. Sed mehercules extra jocum, valde mihi tuæ literæ faceræ, elegantisque viæ sunt. Illa quamvis ridicula essent, sicut erant, mihi tamen risum non moverunt. Cupio enim ¹⁷ nostrum illum amicum in tribuna-tu

⁵ ἀνέστηs] Quod venire caret, venustatis capers. Nomen a Venere deductum, quæ Græcis Κέβηs nuncupatur. Manutius.

⁶ ἀμφιλύα] Ambigua oratio: cum ad sententias diversis eadem verba accommodari possunt. Idem.

⁷ ἰπερβολή] Superatio, vel exasperatio, cum sententia supra veritatem extollitur: ut in suasionem legis Maniliæ: Plura bella gessi, quam cœteri legimus: plures provincias conseci, quam cœteri conceperunt. Fit etiam minuendi gratia, ut Testudine rarior. Idem.

⁸ παρὰ γράμματα] Agnominatio: cum unus licentia mutatio diversam significationem affert: ut lib. II. de Orat. Eamus deambulantem. Quid opus fuit de? Inimicus vero, quid opus fuit te? Idem.

⁹ παρὰ ἀποδοχάς] Præter expectationem. Idem.

¹⁰ Per Antonii personam] Immo Julii Cæsaris Strabonius, II. de Orat. 58. & seqq. Sed quia Antonii persona primas sibi partes

agit, quod in toto libro est, adscribitur Antonio. J. F. Gronovius.

¹¹ ἐπιγὰ] Artificialis. Manutius.

¹² Queris] Quæstus erat Volumnius dominari in iudiciis, absente Cicerone, homines infantissimos. Idem.

¹³ Trahan-tur per me pedibus] Formula loquendi de his, quæ sœpe deque habemus: in quibus nihil moramur, quid sit. IV. Attic. 17. per me ista pedibus trahantur. J. F. Gronovius.

¹⁴ Se liberum] Quia eum non ingenitis natum esse dicebant. Cellar.

¹⁵ Quibusvis interdiciis] Omni cura & studio, ope quasi pratoris. Interdiciis enim Prætorum tuebantur possessionem sacularum. Lepide autem de possessione urbanitatis, iudiciale verbum usurpavit.

¹⁶ Te sapere] Quia falsas laudes non agnoscis. Manutius.

¹⁷ Nostrum illum amicum] C. Curtionem, tribunum pl. in locum Servii designatum: ut epist. 4. lib. VIII. Jure autem Cicerio verba-

tu quam plurimum habere gravitatis: id cum ipsius causa, (est mihi, ut scis, in amoribus) tum mehercule etiam reipublicæ, quam quidem, quamvis in me ingrata sit, amare non desinam. Tu, mi Volumni, quando & insitisti, & mihi vides esse gratum, scribe ad me quam sæpissime de rebus urbanis, de republica. Jucundus est mihi sermo literarum tuarum. Præterea Dolabellam, quem ego perspicio & judicio cupidissimum esse atque amantissimum mei, cohortare & confirmare, & redde plane meum. Non mehercule quo quidquam ¹⁸ desit, sed quia valde cupio, ¹⁹ non videor nimium laborare. Vale.

rebat, ne non facis gravem Curio se præberet in tribunatu. Levissime enim ab optatam causa ad Cæsarem transit: ut epist. 6. lib. VIII. & epist. 13. lib. II. Idem.

¹⁸ Desit] Amori illius erga me. Manutius. ¹⁹ Non videor nimium laborare] Cum valde tamen laborem. Idem. Non videor. Ahi, non videor. Corradus.

M. CICERO VOLUMNIO S. D.

XXXIII. QUOD ¹ declamationibus nostris cares, damni nihil facis. Quod Hirtio invideres, nisi cum amares, non erat causa invidendi, nisi forte ipsius eloquentiæ magis, quam quod me audiret, invideres. Nos enim plane, mi suavissime Volumni, aut nihil sumus, aut nobis quidem ipsis displicemus, ² gregalibus illis, quibus, te plaudente, vivebamus, amissis: ut etiam, si quando aliquid dignum nostro nomine emisimus, ingemiscamus, quod hæc ³ pennigero, non armigero in corpore sola exerceantur, ut ait Philocteres apud Accium, abjecta gloria. Sed tamen omnia mihi erunt, si tu veneris, hilariora. Quanquam venies, ut ipse intelligis, ⁴ in maximarum quali concurium occupa-

I i z tio-

ARG. Dicit, amissis rep. se cum Hirtio, Cælio, & Dolabella declamationibus exercere, & Volumnium ad eadem ludia invitare. Nam sibi desideratum esse in literas se abdere, Cæsare permitteente. Ann. U. C. 707.

¹ Declamationibus nostris] Cur se ad declamationem Cicerio contulerit, causis exponitur in epist. 18. lib. IX. Manutius.

² Gregalibus illis] Hortensio, Marcello, Cælio, & reliquis. Corradus.

³ Pennigero] Dolchæ, quod ludia sua

non, ut antea, in ruenda Rep. & agendis causis, sed in hoc vili exercitationum genere collocare deberet: ad hoc usus postea verbis, quibus Philocteres concuritur, quod tunc in verbis trajectandis, non in benedictis hominibus consumatur. Cic. de Finib. V. 11. Cellar.

⁴ In maximarum quali concurium occupationum] Scholam suam declamationum per jocum ita nominat. Idem.

tionum: quas si, ut volumus, ⁵ exceperimus, ego vero multam salutem & foro dicam & curiæ, ⁶ vivamque tecum multum, & cum communibus nostris amatoribus. Nam & Cassius tuus, & Dolabella noster, vel potius uterque noster, studiis iisdem tenentur, & ⁷ meis æquissimis utuntur auribus. Opus est huc limatulo & ⁸ polito tuo iudicio, & illis ⁹ interioribus literis meis, quibus sæpe ¹⁰ verecundiorem me in loquendo facis. Mihi enim iudicatum est, si modo hoc Cæsar aut patietur, aut voler, deponere illam jam ¹¹ personam, in qua me sæpe illi ipsi probavi, ac me totum in literas abdere, recumque & cum cæteris earum studiosis honestissimo otio perfrui. Tu vellem, ne veritus esses, ne perinvitus legorem tuas literas, si mihi, (quemadmodum scribis) longiores forte missiles: ac velim posthac sic statuas, tuas mihi literas longissimas quasque, gratissimas fore. Vale.

⁵ Exceperimus] Hic, Excipere, optine, est ferre, subire: ut alibi excipere dolorem, laborem. Vide Tusc. II. 5. & Brut. 69. Oliv.

⁶ Vivam cum communibus nostris amatoribus] Forte legendum: nostri: Oblectabo me cum illis, qui se te & me insigniter, & præ cæteris amant. J. F. Gronov.

⁷ Meis æquissimis utuntur auribus] Libenter eos audio declamantes. Manut.

⁸ Polito] Alit, politus.

⁹ Interioribus] Philosophicis.

¹⁰ Verecundiorem] Quibus, quia doctior es quam ego, facis, si quid de illis nullis meis loquendum sit, ut parcius & verecundius loqui debeam. Cellar.

¹¹ Personam] Quam egi in publicis & forensibus rebus. Idem.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA

DIRECCIÓN GENERAL D

EPI.

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER VIII.

M. CÆLIUS M. CICERONI S. D.

I.

UOD tibi ² decedens pollicitus sum, me omnes res urbanas diligentissime tibi perscripturum; data opera paravi, qui sic omnia persqueretur, ut verear, ne tibi nimium arguta hæc sedulitas videatur. Tametsi tu, scio, quam sis curiosus, & quam omnibus peregrinantibus gratum sit, minimarum quoque rerum, qua domi

geran-

ARGUMENTUM. Commentarium mittitur urbanarum, & excusatur se quod alteri negotium illius colligendi dederit. Addit de contritis Transpadanorum esse rumorum, de successione autem Galliarum nihil rellatum: de Pompejo cupere se aliquid cognoscere: de Cæsare varia distipari, aliaque nominalia. Huic epistola respondit ea, que lib. II. est octava Anno U. C. 702.

¹ M. Cælius Rufus] Plebeji generis, patre equite R. Potentis natus, sumpta virili toga, id est ætatis ingressus XVII. a patre continuo ad Ciceroem deductus est, nonnum prætorium, sed eloquentia iam & probitatis opinione clarum: a quo etiam *lethifimus adulescens* appellatus est libro quinto in Verrem, qui de Sipontis inscribitur. In illo ætatis flore cum artibus honestissimis excoleretur, M. Crassi domum frequenter visitaret, M. Crassi domum frequenter visitaret. Postea fuit assiduus cum Ciceroe prætorie candidaturæque affectatus est in petitione consulatus. Anno sequenti iterum petenti consulatum Cætiline studuit. Tribuatum pl. gessit, Pompejo tertium consule, Mil. nenuque ob necem P. Clodii de vi reum, studiosissime defendit. Nullis curulis fuit L. Paulo & C. Marcello cons. prætor C. Cæsare II. & P. Servilio cons. Orto civili bello, quæ-

stor in Africa fuit Curionis, ut apud Cæsarem lib. II. civ. bel. scriptum est. Eloquentia in primis operam dedit, locumque inter summos oratores consecutus est. Erat tamen scripta paulo superiora, & antiquitatem redolere vix sinit. De quo Tacitus (seu Quintilianus) *Diab. de Orator. Sueton. de claris Rhetor.* Mores in eo minime cum ingenio conferendi. Iracundissimum appellat Seneca lib. III. de Ira. Impudicum & lascivum ostendit oratio Cicerois. Inconstantis ingenii fuit. Primum tribunus pleb. quo anno P. Clodius a Milone occisus est; optimatum carere videtur. Deinde, murata potentia, Cæsare ad partes transiit. Profectum ad Cæsarem cum C. Curio, ut cum ad civile bellum incitaret, scripsit Dio lib. XLII. Denum a Cæsare ipso deservit: idque cum ipse declarat ep. ultima lib. VIII. tum vero Vellejus his verbis: *Actis Anio Milone, qui, non imperato rediit, Julianis partibus infestus erat ... consularibus armis ... circa Thuriis oppressus est.* Manut.

² Decedens] Unus? an ipso Ciceroe, quem in provinciâ euntem profectus erat. Manut. Sic quidem M. sed *descendens* legendum.

(R)

tionum: quas si, ut volumus, ⁵ exceperimus, ego vero multam salutem & foro dicam & curis, ⁶ vivamque tecum multum, & cum communibus nostris amatoribus. Nam & Cassius tuus, & Dolabella noster, vel potius uterque noster, studiis iisdem tenentur, & ⁷ meis æquissimis utuntur auribus. Opus est huc limatulo & ⁸ polito tuo iudicio, & illis ⁹ interioribus literis meis, quibus sæpe ¹⁰ verecundior me in loquendo facis. Mihi enim iudicatum est, si modo hoc Cæsar aut parietur, aut voler, deponere illam jam ¹¹ personam, in qua me sæpe illi ipsi probavi, ac me totum in literas abdere, recumque & cum cæteris earum studiosis honestissimo otio perfrui. Tu vellem, ne veritus esses, ne perinvitus legorem tuas literas, si mihi, (quemadmodum scribis) longiores forte missiles: ac velim posthac sic statuas, tuas mihi literas longissimas quasque, gratissimas fore. Vale.

⁵ Exceperimus] Hic, Excipere, optine, est ferre, subire: ut alibi excipere dolorem, laborem. Vide Tusc. II. 5. & Brut. 69. Oliv.

⁶ Vivam cum communiis nostris amatoribus] Forte legendum: nostri: Oblectabo me cum illis, qui se te & me insigniter, & praeteris amant. J. F. Gronov.

⁷ Meis æquissimis utuntur auribus] Libenter eos audio declamantes. Manut.

⁸ Polito] Alit, politus.

⁹ Interioribus] Philosophicis.

¹⁰ Verecundior] Quibus, quia doctior es quam ego, facis, si quid de illis nullis meis loquendum sit, ut parcius & verecundius loqui debeam. Cellar.

¹¹ Personam] Quam egi in publicis & forensibus rebus. Idem.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA

DIRECCIÓN GENERAL D

EPI

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER VIII.

M. CÆLIUS M. CICERONI S. D.

I.

UOD tibi ² decedens pollicitus sum, me omnes res urbanas diligentissime tibi perscripturum; data opera paravi, qui sic omnia persqueretur, ut verear, ne tibi nimium arguta hæc sedulitas videatur. Tametsi tu, scio, quam sis curiosus, & quam omnibus peregrinantibus gratum sit, minimarum quoque rerum, qua domi geran-

ARGUMENTUM. Commentarium mittitur urbanarum, & excusare se quod alteri negotium illius colligendi dederit. Addit de comitiis Transpadanorum esse rumorem, de successione autem Galliarum nihil rellatum: de Pompejo cupere se aliquid cognoscere: de Cæsare varia distipari, aliaque nominalia. Huic epistola respondit ea, que lib. II. est octava Anno U. C. 702.

¹ M. Cælius Rufus] Plebeji generis, patre equite R. Potentis natus, sumpta virili toga, id est annum ætatis ingressus XVII. a patre continuo ad Ciceroem deductus est, nonnum pratorium, sed eloquentia iam & probitatis opinione clarum: a quo etiam *seculissimus adulescens* appellatus est libro quinto in Verrem, qui de Sigis inscribitur. In illo ætatis flore cum artibus honestissimis excoleretur, M. Crassi domum frequenter visitaret, M. Crassi domum frequenter visitaret. Postea fuit assiduus cum Ciceroe pratore, candidatoque affectatus est in petitione consulatus. Anno sequenti iterum petenti consulatum Cætiline studuit. Tribuatum pl. gessit, Pompejo tertium consule, Mil. nenuque ob necem P. Clodii de vi reum, studiosissime defendit. Nullis curis fuit L. Paulo & C. Marcello cons. prator C. Cæsare II. & P. Servilio cons. Orto civili bello, quæ-

stor in Africa fuit Curionis, ut apud Cæsarem lib. II. civ. bel. scriptum est. Eloquentia in primis operam dedit, locumque inter summos oratores consecutus est. Erat tamen scripta paulo alperiora, & antiquitatem redolere vixt. *Diab. de Orator. Sacron. de claris Rhetor.* Mores in eo minime cum ingenio conferendi. Iracundissimum appellat Seneca lib. III. de Ira. Impudicum & lascivum ostendit oratio Cicerois. Inconstantis ingenii fuit. Primum tribunus pleb. quo anno P. Clodius a Milone occisus est; optimatum carere videtur. Deinde, murata potentia, Cæsare ad partes transiit. Profectum ad Cæsarem cum C. Curio, ut cum ad civile bellum incitaret, scripsit Dio lib. XLII. Denum a Cæsare ipso deservit: idque cum ipse declarat ep. ultima lib. VIII. tum vero Vellejus his verbis: *Actis Anno Milone, qui, non imperato rediit, Julianis partibus infestus erat ... consularibus armis ... circa Thurois oppressus est.* Manut.

² Decedens] Unus? ab ipso Ciceroe, quem in provinciâ euntem profectus erat. Manut. Sic quidem M. sed *descendens* legendum.

(R)

gerantur, fieri certiores: tamen hoc deprecor, ne meum hoc officium arrogantia condempnes, quod hunc laborem alteri delegavi: non quin mihi suavissimum sit, & occupato, & ad literas scribendas, ut tu nosti, pigerrimo, tua memoria dare operam. Sed id ipsum volumen, quod tibi misi, facile, ut ego arbitror, me exulat. Nescio cujus otii esset, non modo perscribere hæc, sed omnino animadvertere. Omnia enim sunt ibi senatus-consulta, edicta, fabulae, rumores: quod exemplum si forte minus te delectarit, ne molestiam tibi cum impensa mea exhibeam, fac me certiozem. Si quid in republica majus actum erit, quod isti operarii minus commode perscribi possint, & quemadmodum actum sit, & qua existimatio secuta, quaque de eo spes est, diligenter tibi perscribemus. Ut nunc est, nulla magnopere expectatio est. Nam & illi rumores de comitiis Transpadanorum, & Cumarum tenus caluerunt. Romam cum venissem, ne tenuissimam quidem auditionem de ea re accepi. Præterea Marcellus quod adhuc nihil retulit de successione provinciarum Galliarum; & in Kalendas Junias, ut mihi ipse dixit, eam distulit relationem; sane quam eos sermones expressit, qui de eo tum fuerant, cum Romæ nos essemus. Tu, si Pompejum, ut volebas, offendisti, qui tibi visus sit, & quam

oratio-

dum, id est, me a te separans, cum te probalcentem prosecutus fuisset, & valere dicitur. *J. F. Gronovius.*
 3 *Uae-namuriae dare operam* In tuam gratiam scribere, aut scriptum dare. Nam que scribuntur, eorum existit memoria, ea memoria traduntur. *Orat. pro Mureto cap. 28. Male Manutius. Idem.* Hoc dicit: Non is sum, qui de te libenter non cogitem. *Manutius.*
 4 *De comitiis* Cn. Pompejum Strabo. Magni pater, Transpadanas colonias deduxerat ita, ut verisimis incolis manentibus jus Latini daret. *Alex. in Vissoc. sub tit. Quibus Cæsar post Quæsturam spem civitatis fecit. Sueton. cap. 8.* Jam novus rumor erat, eum laborare, ut rem persiceret, quo sustinendis novis in comitiis juraretur. *Adi Sigon. de Jure Ital. lib. 14. Cell.*
 5 *Comitatus tenus* Quosque Calius & amici Ciceronem prosecuti fuerant. *Idem.*
 6 *Anticipationem accepi* Durior & horridior

interdum Calius est in explicanda sententia. Quis enim sic loquitur, *Ne committam quidem anticipationem de eo te accepi* & pro, nihil proflus audivi? Fortasse hoc illud est, cur in eo sordides verborum Tacitus appellat, & subjungat, *Anterior Calius*; & Quint. asperitatem ei tribuit in dicendo. *Idem.*
 7 *Marcellus* Consul cum Sulpicio. *Mat. 8. De successione Galliarum* Ut Cæsar ante legitimum diem succederetur. Erat enim hoc ultimus Cæsaris annus in administratione Galliarum, Imperio decem annorum ei concessio, quæ usque uno lege Vatinia, ipso Cæsare cum Bibulo consulatum gerente, altero. lege Trebonia, Pompejo & Crasso concessa. *Idem.*
 8 *Sermones expressit* Cum cum statim de Galliarum relationem, homines loquerentur. *Idem.*
 9 *Offendisti* Offendit eum Tarviti, & cum eo decem dies fuit. *Epist. 2. lib. VIII. & epist. 6. lib. V. ad Att. Idem.*

orationem habuerit tecum, quamque ostenderit voluntatem, (solet enim aliud sentire & loqui, neque tantum valere ingenio, ut non appareat quid cupiat) fac mihi perscribas.
 11 Quod ad Cæsarem, crebri & non belli de eo rumores: sed susurratores duntaxat veniunt. Alius equitem perdidisse, quod opinor certe factum est; alius septimam legionem vapulasse: ipsum apud Bellovacos circumfederi, interclusum ab reliquo exercitu. Neque adhuc certi quidquam est; neque hæc incerta vulgo jaçantur: sed inter paucos, quos tu nosti plane, secreto narrantur: at 12 Domitius, cum 13 manus ad os apposuit. Te ad ix. Kal. Jun. 14 subrostrani (15 quod illorum capiti sit) dissipant periiße: & te urbe ac foro toto maximus rumor fuit a Q. Pompejo in itinere occisum. Ego, qui scirem Q. Pompejum Baulis 16 embaneticam facere, & usque eo ut ego miserer ejus esurire, non sum commotus: & hoc 17 mendacio, si qua pericula tibi impenderent, ut defingeremur, optavi. 18 Plancus quidem tuus Ravennæ est: & magno congiario donatus a Cæsare, nec beatus, nec bene instructus est. Tui politici 19 libri omnibus vigent. Vale.

CÆ-

11 *Quod ad Cæsarem* Ita Mff. sine 17 et tinet, quod satis intelligitur. *J. F. Gron.*
 12 *Domitius* L. Domitius Ahenobarbus, consularis, acerimus Cæsaris adversarius. *Manu.*
 13 *Manus ad os apposuit* Ejusdem more, qui secreto aliquid narrant. *Idem.*
 14 *Subrostrani* Homines otiosi in Rostis versantes assidue, rumorum aucupes & nugivendi. *Plauto subhæsticani.* Grævis.
 15 *Quod illorum capiti sit* Quod malum in eos recidat. *Tibull. l. el. 2.*

Et mala si qua tibi dicit demeritis nostra, ingulos: capiti fuit procor illa meo. Id.
 16 *Embaneticam* Id est, naviculariam, & sabaudî, artem: ab *hæsticis*, invenit con-fecendo: quod mercatores maxime, sibi vident. *Quam Pompejus Baulis exiti quaereret.* Turnebus. *Adverf. XIII. 20.* legit *empaneticam*, a verbo *empan*, quod valet *esurire*: quasi jocans Calius dixerit, eum artem esuriendi facere & exercere, ut dicitur argentariam, naviculariam facere. *Itacum Vossius ad Cæsar. lib. XXXV. legit *empaneticam*, ab *hæsticis*, largis indulgere dapibus. Baulis, inquit, erat taberna & diversorium totius Campanie af-*

fluentissimum. Ibi Pompejus corpus largis curabat dapibus, unde Calius dicit se misereri ejus, utpote qui tantum esuriam Gronovius vero, *Leff. Plaut. legit, hæsticis facere*; hoc est, curare se vomitoria. *Quæ vox etiam existit det. XIII. 52.* Solebant enim in illa Campanie loca fecedere valitudinis causa, inter que & Baulis. *Et hinc convenit, quod sequitur: Ut ego misereremur esurire esurire, id est jejunitatis. Olivarius.*

17 *Hoc mendacium ut defingeremur* Defingitur is, qui evadit, & periculo liberatur. *Virgil. lib. VI. O tandem magnis pelagi defuante periculis.* Optavi, legitur, ut defingeremur, ut tui jam essemus ab omnibus, si quos tibi impenderent pericula: ut hoc mendacium finis & quasi defunctio esset omnium periculorum. *Manutius.*

18 *Plancus tuus* J. Tius, hic dixit, cum ironia: quod Plancus Bursa Ciceronis esset inimicissimus, nec injuria, quod eo accusatum (ut Dio tradidit) de vi condemnatus esset. *Idem.*

19 *Libri* Sex de Republica: quorum extant Fragmenta Tomo nostro III.

CÆLIUS CICERONI

II. CERTE¹, inquam, absolutus est: me representantem pronuntiatum est, & quidem omnibus ordinibus, sed & singulis in unoquoque ordine sententiis. Vide modo, inquis. Non, meherecules. Nihil enim unquam tam præter opinionem, tam quod videretur omnibus indignum, accidit. Quin ego, cum pro amicitia validissime faverem ei, & me jam ad dolendum præparassem; postquam factum est, obstupui, & mihi visus sum captus esse. Quid alios putas? Clamoribus scilicet maximis iudices corripuerunt: & ostenderunt, plane esse quod ferri non posset. Itaque relictus lege Licinia, majore esse periculo videtur. Accessit huc, quod postredie ejus absolutionem in theatrum Curionis Hortensius introiit; puto, ut suum gaudium gauderemus. Hic tibi

scri-

ARG. Nuntiat de absoluto Messala, ejusque defensore Hortensio a populo male accepto. Addit de rep. & de suis in ædilitate competitoribus. *Ann. U. C. 702.*

¹ *Certe, inquam*] Quod inopinata res acciderat, quam vix Cæcio crediturarius esset, qui Messallam corruptis pecunia comitiis factum esse consulum plane nosset, ab affirmatione orditur. *Manutius.*

² *Me representante*] Sic aliquot antiqui libri; alii, *Me representante*; nonnulli, *Me presentante*; quod non displicet. Buxa alii, *quis, Mater presentante*; quæ fuit soror Hortensii oratoris. Ego nihil affirmo. *Idem.* Lege *Me in re presenti*. *Me*, id est, *hunc*. Cic. I. Off. 10. *Si constitueris cupiam te advocatum in rem presentem esse venturum*, id est, in foro præro fore. *J. F. Gronov.*

³ *Omnia ordinibus*] Absolventibus omnibus decuriis iudicium, Senatoribus, Equitibus, Tribunis ærariis. *Idem.*

⁴ *Sed & singulis*] Id est, ut & in Senatoria decuria, & inter Equites, interque Tribunos ærarii absolventes una sententia vincerent, pluresque essent iis, qui condemnabant. Veror ut Manutius cepit. *Idem.*

⁵ *Vide modo, inquis*] Dum nimis amat brevitate Cælius, obicitur sepe sententiæ: quod in Thucydide vitium Cicero notavit.

Videtur tamen fingere dicentem Ciceronem: *Vide modo, Cæli: non de Messalla bene opinari existimas? non ejus patet innocentia?* Respondet Cælius: *Non mehercules, &c. Manutius.*

⁶ *Capitur*] Ut iis, qui capiuntur, itidem mihi, rei novitate, & hujusce non expectati iudicii eventu, percussus affectusque animus est. Proculus me stupor oppressit. *Idem.*

⁷ *Corripuerunt*] Reprehenderunt. Sic locutus epistolæ. *Idem.*

⁸ *Lex Licinia*] Lex Licinia a M. Crasso, una cum Pompeio secundum Coss. lata in *Lex Licinia*, id est, qui iudices corripissent. Dio lib. XXXIX. Itaque relictus, id est, itaque statim iterum delatus, & in reos receptus (hoc vult *relictus*, non expulsum esse nomen ejus in albo reorum, post absolutionem de ambitu, sed in eo relictum & servatum) nunc magis laborare, quam prius videatur. *Majore periculo esse, pro, in periculo esse majore*, IV. Famil. 15. *J. F. Gronov.*

⁹ *Hic tibi strepitus, clamor, tonitruum*] At ille pastoris sibilus, ut loquitur ad Atticum, sine sibilu, exceptus est, exhibitum est. II. Att. 12. *Gladiosorum, quæ clamoribus, quæ adlocuti sibilu confecti sunt*. Sed hoc elegantè explicat Cælius versu Pacuvii, quo ille

strepitus, fremitus, clamor, tonitruum & rudentium sibilus. Hoc magis animadversum est, quod intactus ab sibilu pervenerat Hortensius ad senectutem. Sed tum ita bene, ut in totam vitam cuiusvis satis esset, & pœniteret eum jam vicisse. De republica quid tibi scribam, nihil habeo. Marcelli impetus resederunt, non inertia, sed (ut mihi videbatur) consilio. De comitiis consularibus incertissima est exilimatio. Ego incidi in competitorem nobilem, & nobilem agentem. Nam M. Octavius, Cn. filius, & C. Hirrus mecum petit. Hoc ideo scripsi, quod scio te acriter propter Hirrum, nuntium nostrorum comitiarum expectaturum. Tu tamen simul ac me designatum audieris, ut tibi curæ sit, quod ad pantheras attinet, rogo. Syngropham Sirtianam tibi commendo. Commentarium rerum urbanarum primum dedi L. Caltrinio Pæto: secundum ei, qui has literas tibi dedit.

ille tumultum in navi oborta tempestate descripterat. Plin. IX. ep. 26. *Cum strepitus faves, corripitur arbor, gubernacula genuum. Rudenter sunt faves nautici, unde Plauti Comœdia Rudens*. Proprie sibilant rudentes flatu vehementi ventorum. *J. F. Gronovius.*

¹⁰ *Impetus*] De successore Casari in Gallias mittendo. Epistol. 12. *Manutius.*

¹¹ *Nobilem, & nobilium agentem*] Competitores ædilitatis duos intelligit, quorum alter nobilissimus antiquo genere, alter agens no-

hilem, id est, nobilitatem jactans & præ se ferens, quæ in eo nulla erat. *Callar, Octavii quidem novi & ignobiles habebantur. Corradus.*

¹² *Pantheras*] Quas e Cilicia mitti a Cicerone cupiebat, ut eas populo suis ludis daret. *Manutius.*

¹³ *Syngropham Sirtianam*] Ex qua exigere a Sirtio pecunia, quam in ædilitatis impensas Cælius erogaret. Epistol. 4. 8. 9. *Idem.*

CÆLIUS CICERONI S.

III. ESTNE? vici? & tibi sapes, quod negaras discedens curaturum, literas mitto? Est, si quidem perferuntur, quas do. Atque hoc eo diligentem factio, quod, cum otiosum sum, plane ubi delectem otiolum meum, non habeo. Tu cum Romæ eras, hoc mihi certum ac jucundissimum vacanti negotium erat, tecum id otii tempus consumere: id

Tom VII.

K k

que

ARG. Summ in scribendo officium, suumque Ciceronis desiderium significat, nec non de suis Comitiis & competitoribus: etiam rari cupit. *Ann. U. C. 702.*

que non mediocriter desidero: ut non modo mihi solus esse, sed Romæ, te profecto, solitudo videatur facta: & qui (quæ mea negligentia est) multos sæpe dies ad te, cum hic eras, non accedebam, nunc quotidie non esse te, ad quem curissem, discredior. Maxime vero, ut te dies noctesque quæram, competitor Hirrus¹ curat. Quomodo illum putas² auguratus tuum competitorum dolere, & dissimulare, me certiore, quam se, candidatum³ de quo ut, quem optas, quam primum nuntium accipias, tua mediis fidiis magis quam mea caulâ cupio. Nam me, si hio,⁴ forsitam cum locupletiore referam: sed hoc usque eo suave est, quod si acciderit, tota vita risus nobis deesse non poterit. Sed tanti? sed mehercule. Non multum M.⁵ Octavius eorum odia, qui Hirrum premunt, quæ permulta sunt, sublevar. Quod ad Philotimi liberti officium & bona Milonis attinet, dedimus operam, ut & Philotimus quam honestissime Miloni absentis, ejusque necessariis satisfacere, & secundum ejus fidem & fedulitatem existimatio tua conservaretur. Illud nunc a te peto, si eris (ut spero) otiosus, aliquid ad nos, ut intelligamus nos tibi curæ esse,⁶ *σύντυμα* conscribas. Qui tibi

¹ Curat] Argute. Nam, quia cum Cicerone curam de Hirro joculari, ejusque ineptias ac stultitiam ridere cupiebat. Ideo Curat, inquit, Hirrus, ut te dies noctesque quæram. Plus autem est Curat, quam Facit, ut causa est: quasi dicat, in hac petitione ita multa agit inepte, ita stulte, ut curare de industria videatur, ut ego tecum sim, quo illum ridere possimus. Manut.

² Auguratus] Augur Cicerò fieri noluit ante exilium suum: reversus in patriam, ne calamitatis dignitatem ejus minuisse videretur, reddidit quam ornatissima senatus populi que Romani de se iusticia Intercedere: quod ipse ad Catonem scribit eod. 4. lib. XV. Augur autem in locum P. Crassi, Marii filii, a Parthis interfecti, creatus est: qui fuit annus urbis DCX. Domitio & Messalla coss. Idem.

³ Forsitam cum locupletiore referam] Domum scilicet de Comitibus. Cum locupletiore, cum collega qui me est opulentior, & sumptum in ludos & spectacula faciendo, mihi potest superare. J. P. Gronov.

⁴ Sed hoc usque eo suave est] Sed Hirrum respiciunt pati tantum habet suavitatis ut,

per omnem vitam, quoties nobis ridere libebit, causam finis habituri, hujus repulse recordationem. Idem.

⁵ Sed tanti? sed mehercule] Ita Mss. Lege, Sed tanti? Est mehercule, id est, Sed tantine putas, o Celi? hoc quod dicitur te cogites. Est profecto tanti. Idem.

⁶ Octavius non multum sublevar] Id est, non leviora in sese reddit & habet odia eorum, quæ Hirrum premunt, id est ea, que in Hirro homines oderunt, & propter que minus ei favent: ut non multo majorem fiduciam in his Comitibus habeat. Idem.

⁷ Philotimi] Ciceronis, vel Terentia libertus, subornatus ut damnati Milonis bona publicata emeret, restitenda Miloni. Vido ad Attic. V. 8. Cella.

⁸ σύντυμα] Si Latine veras, proprie *conversus compositus* est: a *σύντυμα*. Liber significatur accurate scriptus. Nam *εὐθύμα*, Latine *commentarius*, ex tempore & sine studio conficitur. Epist. 44. lib. XII. ad Attic. Ego tibi duo magnæ *σύντυμα* obfero. Quo loco duos Academicos, & quinque de Finibus libros indicat. Man.

istoc, inquis, in mentem venit, homini non inepto? Aliquid ex tam multis tuis monumentis extare, quod nostræ amicitiae memoriam posteris quoque prodat, velim. Cujusmodi, puto, quæris. Tu citius, qui omnem nostri disciplinam, quod maxime conveniat, excogitabis. Genere tamen quod & ad nos pertineat, & *διδακνύσας* quandam, ut veretur inter manus, habeat. Vale.

9 *ἀδελφείας*] *Doctrinam*, non *geras*. Attendite, librarioli Gallici. *Οὐνοεντ*.

M. CÆLIUS M. CICERONI S. D.

IV. INVIDEO tibi: tam multa quotidie, quæ mirare, istoc perferuntur. Primum illud, absolutum Messallam; deinde eundem¹ condemnatum. C. Marcellum consulem factum: M.² Claudium³ a repulsa⁴ postulatum a Gallis duobus: P. Dolabellam quindecimvirum factum. Hoc tibi non invideo, caruisse te pulcherrimo spectaculo, &⁵ Lentuli Craris repulsi vultum non vidisse. At qua spe! quam certa opinione⁶ descenderat! quam ipso diffidente Dolabella! & Hercules, nisi nostri⁷ equites acutius vidissent, pene concedente adversario superasset. Illud te non arbitror miratum, Servium designatum tribunum plebis⁸ condemnatum, cuius

K k 2
locum

ARG. Est varii argumenti. Scribit enim de damnatione Messallæ, & Servii tr. pl. designati: de C. Marcello cos. designato, de Dolabella XV. viro creato, Lentulo repulso, de Curione, de Comitibus, de actis in senatu, de Cæsar's animo erga Pompejum, de suis tandem rebus, quas Ciceroni commendat, Avus U. C. 702.

¹ Condemnatum] Ideo dixit epist. 2. *Resistat lege Licinia*, maiore esse periculo videtur. Manut.

² M. Claudium] M. Calpidium legerem, ex ep. 9. hujus lib. quæ hanc sequi debuit. Et sane M. Calpidius cum Q. Gallio inimicitias gessit, ut a duobus Gallis M. & Q. Callidum accusatum intelligamus: ne plures conjecturas perferantur. *Corra*. Hanc conjecturam pluribus firmat Pighius ad annum U. C. DCXIII. qui consulatur. Grev.

³ A repulso] Post repulsum consulatus. Prætor enim Calpidius fuerat Lentulo & Metello coss. Oratio demonstrat in senatu habita post reditum. Manut.

⁴ Postulatum] Fortasse de ambitu: si quidem post repulsum postulatus est. Idem.

⁵ Lentuli Craris] Hic est, opinor, L. Lentulus Crucellus, qui anno sequenti consilium degignans est. Porrit enim, & *Cras* & *Crassus* indifferenter nominari. Idem.

⁶ Descenderat] Nimirum in Campum Martium ad comitia. Grevin.

⁷ Equites] Quorum studia Cælius amicissimo suo Dolabellæ adjuvit. Noster autem, quia Cælius & Cicero equitri loco nati, id est parentibus, qui supra equestris ordinis gradum, id est ad Senatoriam dignitatem, nunquam ascendissent. Manut.

⁸ Condemnatum] De ambitu. Idem.

locum C. Curio petiit. Sane quam incutit multis, qui eum facilitatemque ejus non norunt, magnum metum! Sed, ut spero & volo, &, ut se fert ipse, bonos & senatum malet. Totus, ut nunc est, hoc scaturit. Hujus autem voluntatis initium & causa est, quod eum non mediocriter Cæsar, qui solet infimorum hominum amicitias sibi qualibet impensa adungere, valde contempserit. Qua in re mihi videtur illud perquam venuste cecidisse, (quod a reliquis quoque usque eo est animadversum) ut Curio, qui nihil consilio facit, ratione & insidiis usus videretur in evitandis consiliis, qui se intenderant adversarios in ejus tribunatum: Lælios, & Antonios, & id genus valentes dico. Has ego tibi literas eo majore mihi intervallo, quod comitorum dilationes occupationem me habebant, & expectare in dies exitum cogebant, ut, confectis omnibus, te facerem certiorum. Ad kalendas Sextiles usque expectavi. Prætoris moræ quædam inciderunt. Mea porro comitia quem eventum sint habitura, nescio. Opinionem quidem, quod ad Hirrum attinet, incredibilem, adilium plebis comitiis nata sunt. Nam M. Cælium Vinicianum mentio illa fatua, quam deriseramus olim, & promulgatio de dictatore subito deiecit, & dejectum magno

9 Totus, ut nunc est, hoc scaturit] Hoc effundit, ebullit, fervide jactat, ut sons a quas ejaculatus. Esti helle Lambinus, hic scaturit. J. F. Gronov.

10 Infimorum hominum amicitias] Nulli pecunia parata, etiam in humilibus promerendis, quibus tamen aliquis aditus ad potentes est. Suet. Jul. c. 27. Idem.

11 Valde] Cum dixerit, non mediocriter, cur subiungit. Valde? fortasse, ut magis augeat, ut cum dicebant, vehementer etiam, atque etiam. Manut.

12 Usque eo] Videtur dictum pro vehementer. Idem.

13 Consiliis] Cum sequatur Qui, rectius videretur, Eorum consiliis. Quid agas? Cælium est. Idem.

14 Adilium pl.] Duplex erat Adilitas, curulis & plebeja. Curulem Cælius petebat. Plebejam vero ante Curules creabantur.

15 Nata sunt] Quia candidati, antequam sua comitia fierent, aliorum quoque magistratum comitiis prestant, ut populi voluntatem elicerent: qua perspecta, vel confirmarentur in spe, vel, si quid esse adversum intelligerent, aliqua ratione maderent. Sic igitur & Cælius Hirrumque cum adilitatem curulem peterent, adilium pl. tamen comitiis prestantur. Man.

16 Promulgatio de dictatore] Domitio & Appio cois. cum magnis candidatorum consularium contentionebus extracta in annum sequentem comitia essent, desperata proptermum concordia spe, ortus est de dictatore sermo. Vide ad Q. Fr. III. 8. Idem.

17 Deiecit] Subaudiendum, adilitate. Hoc enim dicit, Cælium Licilianum, (sunt enim Vinicianum) cum petere cepisset, revocata legis ab eo de dictatore promulgata memoria, statim adilitate deiecit. Idem.

magno clamore infecuta est. Inde Hirrum cuncti jam, non faciendum, flagitare. Spero te celeriter & de nobis quod sperasti, & de illo quod vix sperare ausus es, auditurum. De republica jam novi quidquam expectare desieramus. Sed cum senatus habitus esset ad Apollinis, a d. xi. kal. Sext. & referretur de stipendio Cn. Pompeji, mentio facta est de legione ea, quam expensam tulit C. Cæsari Pompejus, quo numero esset, quo appeteretur: cum ex Gallia coactus esset dicere Pompejus se legionem abducturum, sed non statim sub mentionem, & convicium obtrectatorum. Inde interrogatus de successione C. Cælaris: de qua, hoc est, de provinciis, placitum est, ut quam primum ad urbem reverteretur Cn. Pompejus: ut coram eo de successione provinciarum ageretur. Nam Ariminum ad exercitum Pompejus erat iurus: & statim iit. Puto idib. Sextil. de ea re facturum iri. Profecto aut transigaretur aliquid, aut turpiter intercedetur. Nam in disputando coniecit illam vocem Cn. Pompejus, Omnes oportere senatus dicto audientes esse. Ego tamen sic nihil expecto, quo modo Paulum consulem designatum primum sententiam dicentem. Sæpius te admono de Syngrapha Siritiana. Cupio enim te intelligere, eam rem ad me valde pertinere. Item de pantheris, ut Cybirtas accessas, curetque mihi ut vehantur. Præterea nuntiatum nobis, & pro certo jam habetur, regem Alexandrinum mortuum. Quid mihi

18 Infecuta est] Nunquam ita Cicero loqueatur. Quid enim hoc est? promulgatio de dictatore dejectum magno clamore infecuta est. Cum hoc significet: primum populus ei petenti vulgo negavit. Deinde magni clamores in eundem consecuti. Idem.

19 Hirrum cuncti jam, non faciendum, flagitare] Hoc velut prejudicium de Hirro fuit, qui & ipse auctor Dictatoris creandi fuerat. Non faciendum, sc. Edilem Curulem, in quo erat eadem culpa, que in Viniciano. J. F. Gronov.

20 Ad Apollinis] Atracynus: pro, ad ædem Apollinis. Manut.

21 De stipendio Cn. Pompeji] Quod legionibus persolveret, quæ partim habebat in Hispaniis, partim Arimini. Idem.

22 Quo appeteretur] Quam ob causam fue-

rit eo missa, & a Cæsare petita; aut, quo fuerit ablegata. Gron. Fortæ: quando repositus, quando veller eam revocare, ac recipere a Cæsare. J. F. Gronov.

23 Sub mentionem] Post mentionem de ea legione factam. Idem.

24 Syngrapha] Vide supra, epist. 2.

25 Curetque mihi ut vehantur] Qui? Cybirtas? Nupte. Lego ut mihi veniant, nimirum pantheras. Gronov.

26 Regem Alexandrinum] Ptolemaeum, quadricenio ante a Gabinio Syria proconsule restitutum. Vide epist. 2. lib. I. Manut.

27 Quid mihi fructus] Regis, ut suspicari possumus, creditorum. Corvæ. Fortasse curam sibi a senatu ejus regni invidiam, atque aliquando procurandi mandari cupiebat. Manutius.

hi suadeas, quomodo regnum illud se habeat, quis procuret, diligenter mihi perscribas. Kal. Sex.

CÆLIUS CICERONI S.

V. **Q**UA tu cura sis, quod ad pacem provinciæ tuæ, finitimarumque regionum attinet, nescio: ego quidem vehementer animi pendo. Nam si hoc moderari possemus, ut pro viribus copiarum tuarum belli quoque existeret magnitudo, & quantum gloriæ triumphoque opus esset, assequeremur, periculosamque & gravem illam dimicationem evitarem, nihil tam esset optandum. Nunc si Parthus movet aliquid, scio non mediocrem fore contentionem. Tuus porro exercitus vix unum saltum tueri potest. Hanc autem nemo ducit rationem: sed omnia desiderantur ab eo, (tanquam nihil denegatum sit ei, quo minus quam paratissimus esset) qui publico negotio præpositus est. Accedit huc, quod successionem futuram propter Galliarum controversiam non video. Tametsi hac de re puto te constitutum, quid facturus esses, habere: tamen, quo maturius constitueres, cum hunc eventum providebam, vilum est ut te facerem certiore. Nosti enim hæc tralatitia: de Galliis constituetur: erit qui intercedat: deinde alius exister, qui, nisi libere liceat de omnibus provinciis decernere senatui, reliquas impediatur. Sic multum ac diu ludentur; atque ita diu, ut plus biennium in his tricus moretur. Si quid novi de republica quod tibi scriberem haberem, usus essem mea consuetudine, ut diligenter, & quid actum esset, & quid ex eo futurum sperarem, perscriberem. Sane tanquam in quodam incili jam omnia adhaeserunt. Mar-

ARG. Meture se Cicero significat ex Partibus belli firma ob paucitatem copiarum ejus. Adit de successione provinciarum, & jusque tarditate. Scripta paulo post superiorum: utique etiam una respondet Cicero, que est lib. II. decima. Anno U. C. 702.

1 Ad id, qui publico negotio præpositus est Imperatore, aut Proconsule.

2 Nisi libere.] Si Cæsari relinquatur Gal-

lie, nec in alias provincias successorem destinari, nec de his decerni sinet. Gronov.

3 Sane tanquam in quodam incili omnia adhaeserunt.] Omnia stupent ac cessant, ut aqua que non currit, obturato incili. Festus: Inciles fosse, que in viis sunt ad deducendam aquam, sive deviationem de vicis communis fossa. Cato de R. R. 253. Per hiemem aquam de agro depellit oportet. An inerte fosse

262

Marcellus idem illud de provinciis urget, neque adhuc frequentem senatum efficere potuit. Quod si, hoc anno præterito, Curio tribunus, & eadem actio de provinciis introibit: quam facile tunc sit omnia impedire, & quam hoc Cæsari, qui suam causam, non reipublicæ curet, suppetat, non te fallit. Vale.

Inciles posse habere oportet. Mox: Cum pluvie incipit, famulum cum ferris sacalis eire oportet, incilis aperire, Columella 8. p. Ut a superiore parte, si ulla in clivo sit, incilla excutatur. Huc pertinet proverbium a clepsydra vel incili peritum: Aqua hæret. Cic. III. ad Q. epist. 8. In hac causa mihi aqua hæret, id est, cessat consilium: nescio quid agere debeam. Idem.

4 Huc præterito anno.] Si post elapsum hunc annum, Curione tribuno, rursus introduceatur & agitur actio de successione

provinciarum. Idem.

5 Et quam hoc Cæsari.] Et Cæsari, qui curet suum commodum, non curet quid ex usu sit Reip. quam hinc suppetat, in promptu sit, nempe ut omnia impediatur, non ignoras. Idem.

6 Suppetat.] Ita Lamb. & J. F. Gronov. Sed alii, superet. Quod interpretatur Manentius superet, reliquum sit: sive, quantum in hoc Cæsari negotii sit habiturus, vel commodi, te non fallit.

CÆLIUS CICERONI S. D.

VI. **N**ON dubito, quin perlatum ad te sit, Appium a Dolabella reum factum: sane non ea, quam existimaveram, invidia. Neque enim stulte Appius: qui, simul atque Dolabella accessit ad tribunal, introierat in urbem, triumphique postulationem abjecerat. Quo facto retudit sermones, paratiorque visus est, quam speraverat accusator. Is nunc in te maximam spem habet. Scio tibi cum non esse odio. Quam velis eum obligare, in tua manu est: cum quo simulatas si tibi non fuisset, liberius tibi de rota re esset. Nunc si ad illam summam veritatem legitimum jus exegeris, cavendum tibi erit, ne parum simpliciter & candidè potuisse inimicitias videaris. In hanc partem porro tutum tibi erit,

ARG. Scribit de Appio a Dolabella accusato: de Cicero officio, ne parum reconciliatus Appio videatur: de amicitia cum Dolabella jungenda: de reprob. de suis item pantheris. Anno U. C. 703.

1 Sane non ea... invidia.] Non ita approbantis inimicitias & severitas vapulari, ac periculo ejus tanquam fontis & noxii gaudentibus. J. F. Gronov.

2 Triumphus.] Vide lib. III. epist. 10.

3 Ad illam summam veritatem.] Summa veritas, quod in Officiis summum jus, cum ait, Summum jus, summa injuria. Exigere legitimum jus ad summam veritatem, est statuer, quod rigor legum & verum jus requirit. Si cum eo agis, ut stricto & secreto jure agere deberes. J. F. Gronov.

®

erit, si quid volueris, gratificari, nemo enim necessitudine & amicitia te deterritum ab officio dicit. Illud mihi occurrit, quod inter ⁴ postulationem, & nominis delationem, uxor a Dolabella ⁵ discessit. Quid mihi discedens mandaris, memini: quid ego tibi scriperim, te non arbitror oblitum. Non est jam tempus plura narrandi. Unum illud monere te possum, si ⁶ res tibi non displicebit, tamen hoc tempore nihil de tua voluntate ostendas, & expectes, quemadmodum exeat ex hac causa. Denique invidiosum tibi sit, si emanarit. Porro, significatio ulla si intercesserit, clarius, quam deceat, aut expediat, fiat. Neque ille tacere eam rem poterit, quæ suæ ⁷ spei tam opportuna acciderit: quæque in negotio conficiendo tanto illustrior erit: cum præsertim is sit, qui, si perniciosum sciret esse loqui de hac re, vix tamen se contineret. Pompejus dicitur valde pro Appio laborare, ut etiam putent alterutrum de filiis ⁸ ad te missurum. Hic nos omnes absolvimus: & hercule ⁹ conscripta omnia, fœda, & inhonestissima sunt. Consules autem habemus summa diligentia: adhuc senatus-consultum, nisi de feriis Latinis, nullum facere poterunt. Curioni nostro ¹⁰ tribunatus congelaciatur. Sed dici non potest quomodo hic omnia jaceant. Nisi ¹¹ ego cum tabernariis & aquariis pugnarem, veteris civitatem occupasset. Si Parthi vos nihil calfaciunt, nos hic ¹² frigore frigesimus. Tamen, quoquo modo hic omnia jaceant, ¹³ potuit sine Par-

⁴ Inter postulationem & nominis delationem] Primum postulabat accusator a Prætoris, ut sibi liceret nomen deserre. Ubi permiserat, constituendus dies. Postquam is dies venisset, deserebat accusator nomen, si est, petebat, ut adversarius reciperetur in eos. Medio igitur tempore uxor nuncium remisit Dolabella. Idem.

⁵ Discessit] Per divortium.

⁶ Res] Ut ei mabat filia tua. Manur.

⁷ Spei] De Appio damnando. Nam affirmatis tamam suis consiliis opportunam utilitatem fore sperabit. Idem.

⁸ Ad te] Ut auctoritatem gratiamque tuam ad Appii salutem conferas. Testes enim ex ea provincia, cui successit Appii Cicero præerat, vel rem oppresserit, vel periculo liberare poterant. Manur.

⁹ Conscripta] Id est, munita, ne accusatio contra ea valeat. Alii legunt, *confissa*, vel *confusa*, & subaudiunt, a Dolabella.

¹⁰ Tribunatus congelaciatur] Transiit sine ullo motu, aut singulari actione, quasi frigore devinctus & immobilis sit. Gronov.

¹¹ Ego cum tabernariis & aquariis pugnarem] Erat enim ædilis, & iis, qui tabernas circa forum habebant, item qui aquas publicas in urbem deducebant, & partiebantur inter vicinias, ob nescio quod peccatum multam videbat dixisse, de qua certatur ad populum. Idem.

¹² Frigesimus] Fure, sensescimus, in seipsum & torporem resoluti sumus. Idem.

¹³ Poteuit sine Parthis] Forte: tamam quoquo modo... poteuit sine Parthis. Idem.

Parthis. Bibulus in Amano nescio quid cohorticularum amicit. Hoc sic nuntiatum est. Quod tibi supra scripsi, Curionem valde frigere, jam calet: nam ¹⁴ ferventissime concerpitur. Levissime enim, quia ¹⁵ de intercalando ¹⁶ non obtinuerat, ¹⁷ transfugit ad populum, & pro Cæsare loqui cœpit: legemque ¹⁸ Viariam, non dissimilem Agrariæ Rulli, & Alimentariam, ¹⁹ quæ jubet ædiles metiri, jactavit. Hoc nonnumquam fecerat, cum priorem partem epistolæ scripsit. Amabote, si quid, quod opus fuerit, Appio facies, ponito me in gratia. De Dolabella integrum tibi reserves, suadeo. Et huic rei, de qua loquor, & dignitati tuæ, æquitateque opinioni hoc ita facere expedit. Turpe tibi erit pantheras Gracas me non habere. Vale.

¹⁴ Ferventissime concerpitur] Hoc est, boni seu optimates ubique male de eo loquuntur, & ejus levitatem, quod ad Cæsaris partem transfugerit, gravissime accusant. Grav.

¹⁵ De intercalando] De die producenda, ut ea, quæ pro Cæsaris causa cogitabat, commodius posset ad exitum perducere. Sic enim Dio narrat lib. XL. Manur.

¹⁶ Non obtinuerat] A collegio pontificum. Id enim Dionis ostendit historia. Et intercalandi potestatem penes eos fuisse, qui fa-

stis prægerant, Macrobr. lib. I. Sat. docet. Idem.

¹⁷ Transfugit] Desertor optimatum, quos antea defenderat. Epist. 8. Idem.

¹⁸ Viariam] De sternendis muniendiisque vis. Appian. de Bell. Civ. lib. I. Idem.

¹⁹ Quæ jubet ædiles metiri] Hoc est, quæ jubet ædiles, ut harum rerum & præsertim annonæ curatores, pauperioribus dividere frumentum. Gronov.

CÆLIUS CICERONI S.

VII. QUAM cito tu istinc decedere cupias, nescio: ego quidem eo magis, quo adhuc feliciter rem gessisti. Dum istinc eris, de belli Parthici periculo cruciabor, ne hunc risum meum metus ¹ aliqui perturbet. Breviares has literas properanti publicanorum tabellario subito dedi: tuo liberto pluribus verbis scriptas pridie dederam. Res autem novæ nullæ sane acciderunt, nisi hac vis tibi scribi, quæ certe vis. ² Cornificius adolescens Orestillæ filiam tibi dæpondit. Paula
Tom. VII. L I Vale.

ARG. Quis pridie scriperat, breviter nova quoddam annuntiat: de nuptiis Cornificii & filie Orestillæ, de Paula divortio, de Orestillæ adulterio. Anno U. C. 703.

¹ Aliqui] Pro aliquis: antiquè.
² Cornificius adolescens Orestillæ filiam] Orestillæ Castilinae uxor fuerat. Sigonii liber. Cornificius adolescentem ille filiam. Ego

Valeria, foror³ Triarii, divortium sine causa, quo die vir e provincia venturus erat, fecit. Nuptura est⁴ D. Bruto. Nondum retulerat. Multa in hoc genere incredibilia, te absente acciderunt. Servius Ocella nemini persuasisset se mactatum esse, nisi triduo bis deprehensus esset. Quares ubi⁵ hercule ego⁶ minime vellem: relinquo tibi, quod ab aliis quaeras. Neque enim displicet mihi, imperatorem singulos percontari, cum qua sit aliqui deprehensus. Vale.

ex hac varietate, nescio quam vere, certe non longe ab antiquis vestigiis, hoc officio: *Carissimus adolefcentulus Sylla filius sibi despondit.* Altera enim Sylla major filia, Faustina, Miloni suoperat: quod ignorat nemo, Ita de Cornificia intelligendum erit, ad quem sunt epist. lib. XII. *Manus.*
³ *Triarii*] Hic est P. Valerius Triarius, qui Scaturam accusaverat, Cicero defendente, ejus Triarii filius, qui legatus L. Luculli bello Mithridatico male rem gessit.

rat. Sed hic eloquentia valuit, & in Bruto praestare laudatur. *Idem.*

⁴ *D. Bruto*] Qui cum M. Bruto & C. Cassio Calpurnium occidit. *Idem.*

⁵ *Nondum retulerat*] Subintelligi poterit, *dorem.* Sed mihi non displicet amicitiam mei conjectura, qui ita legendum putat, *mandatum retulerat.* Mandatum autem mulieris qui sit, exponit Liv. lib. XXXIV. *Idem.*

⁶ *Minime vellem*] Non dubito quin *melior* legendum sit pro *vellem.* *Ustin.*

M. CAELIUS M. CICERONI S. D.

VIII. **E**TSI de republica, quae tibi scribam, habeo: tamen nihil, quod magis gavifurum te putem, habeo, quam hoc. Scito, C. Sempronium Rufum, Rufum mel ac delicias tuas, calumniam¹ maximo plausu tulisse: quaeris qua in causa? M. Tuccium, accusatorem suum post ludos Romanos, rem lege Ploria de vi fecit, hoc consilio, quod videbat, si extraordinarius reus nemo accessisset, sibi hoc anno causam esse dicendam. ⁴ Dubium porro illi non erat, quid futu-

ARGUMENTUM. Varia de iudicis, deinde de Senatus-consulto, & de suis tandem rebus scribit. *Anno U. C. 70.*

¹ *Calumniam tulisse*] Ad accusandum de secessisse. *Infra: Cum calumniam iurasset.* *Manus.* *Calumniam ferre,* ut praemium ferre. Calumniam seu litis falsae & calumniosae intentatae damnatum, & id sine temeritatis praemium tulisse. *J. F. Gronov.*

² *Maximo plausu*] Omnibus, qui in foro erant, laetis & gaudentibus infortunio ejus *Idem.*

³ *Si extraordinarius nemo*] Cui statim a-

lilis iudicis sepositis, causa esse dicenda. Ut erat iudicium de vi, quod unum, & diebus festis iudicium publicis, omnibus negotiis forensibus intermissis, exercebatur, ut ait Cicero pro Caio cap. 1. *Idem.*

⁴ *Dubium illi non erat*] Non erat ei dubium, quin condemnaretur. Quod ut effugeret, de accusando accusatore suo consilium cepit, eoque crimine, quo causam ab eo exere arciipem dicendam videbat. Sperabat enim, eo damnato, praesens omni se periculo omnique molestia liberatum. *Manus.*

futurum esset. Nemini hoc⁵ deferre munusculum maluit, quam suo accusatori. Itaque sine ullo subscipitore descendit, & Tuccium reum fecit. At ego, simulatque audivi, invocatus ad subsellia rei occurro: surgo, neque verbum de re facio. Totum Sempronium⁶ usque eo perago, ut Vestrorum quoque interponam, & illam fabulam narrem, quemadmodum⁷ tibi pro beneficio dederit,⁸ si quid injuriis suis esset, ut Vestrorum teneretur. Hac quoque magna nunc contentio forum tenet. M. Servilius, postquam, ut coeperat,⁹ omnibus in rebus turbabat, nec, quod non venderet, quidquam reliquerat,¹⁰ maxima nobis traditus erat invidia: neque Larentis praetor, postulante Paulania, nobis patronis,¹¹ *Quo ea pecunia pervenisset,* recipere voluit. Quod Pilius, necessarius Attici nostri, de repetundis eum postulavit, magna illi fama surrexit, & de damnatione serventer¹² loqui est captum.¹³ Quo vento projicitur Appius minor, ut indicet pecuniam¹⁴ ex bonis patris pervenisse ad Servilium, praevaticationisque causa diceret depositum H-S. LXXXI. Admiraris amentiam. Quid si actiones stultissimas, quid si nefarias de patre confessiones audisses? Mittit in consilium eisdem illos, qui lites aestimant, iudices. Cum a quo numero sententia

L 1 2 suil-

⁵ *Deferre munusculum*] Neminem accusare maluit, quam suum accusatorem. *Siclotus epist. 13. Idem.*

⁶ *Usque eo perago*] Ita eum oratione exagitio, ita vexo, ut Vestrorum quoque mentionem faciam. Cum quo negotii quiddam Sempronio fuisse, cognoscitur ex epist. 2. lib. VI. ad Att. *Idem.*

⁷ *Tibi pro beneficio dederit*] Collatum in re beneficium existimari voluerit. *Idem.*

⁸ *Si quid iuravit*] Locus, certe variis & inter se diversis modis legitur: quas tam incertae lectiones quisvis videre poterit. & etiam alias excogitare. Not in tantis tenebris, cum nihil lucis adferre quavimus, veterem scripturae proposita, ad alia transibimus, si quid inveniit suis esse, ut *Vestrorum teneretur.*

Vistorius. Lege, si quis in Tiburii suis esse. Quemadmodum concessit Vestro & in eum transulerit possessiones, & res, quas habebat in Tiburii, prope veterem Sybarin, non tantum ob debitum, quod ab eo exigebat Ve-

storius, Sempronius abjurabat) sed in gratiam Cicerois arbitri inter eos sumpti. *J. F. Gron.* Edidit Cellarius, si quid in iuravit.

⁹ *Omnibus in rebus turbabat*] Id est, conturbabat, decoerat. *Cronov. Idem.* & *conturbasse rationem* dicuntur decolorare. *Idem.*

¹⁰ *Maxima nobis traditus erat invidia*] Susceptus erat a me defendendus in reatu, admodum adverso rumore hominum. *Idem.*

¹¹ *Quo ea pecunia*] Formula, de qua dictum in Orat. pro Rab. Post. cap. 4.

¹² *Loqui*] Passionem tribuit verbo, a stonem potius requirenti. Sed antiquum fuit, id est *Callianum.* *Manutius.*

¹³ *Quo vento projicitur*] Qua fama valde commotus est Appius, usque eo, ut eundem Servilium de praevaticatione accusaret. *Manutius.*

¹⁴ *Ex bonis patris*] A patre suo datam Servilio, ejus accusatori, ut praevaticaretur. *Idem.*

fussent, Laterensis, leges ignorans, pronuntiavit quid singuli ordines judicassent: & ad extremum, ut solent, ¹⁵ *Non redigam*. Postquam discessit, & pro absoluto Servilius haberi coepit, legisque unum & centesimum caput legit, in quo ita erat: *Quod eorum iudicium major pars judicavit, id jus, ratumque esto*: in tabulas absolutum non retulit, ¹⁶ ordinum judicia perscripsit. Postulante rursus Appio, cum L. Lollio transegit, & se relaturum dixit. Sic nunc neque absolutus, neque damnatus Servilius, de repetundis ¹⁷ faucius Pilio traditur. ¹⁸ Nam de divinatione Appius, ¹⁹ cum calumniam jurasset, ²⁰ contendere ausus non est, Pilioque cessit: & ipse de pecuniis repetundis a Serviliis est postulatus, & praeterea de vi reus a quodam ²¹ emissario suo Titio factus est. ²² Recte hoc par habet. Quod ad rempublicam pertinet, omnino multis diebus expectatione Galliarum actum nihil est. Aliquando tamen saepe re dilata, & graviter acta, & plane persepca Gn. Pompeji voluntate in eam partem, ut ²³ cum de-

¹⁵ *Non redigam*] Antiqua formula, cuius vis non satis nota. Ad absolutiorem, non simpliciter factam videtur referenda. *Cellar.*

¹⁶ *Ordinum iudicia perscripsit*] Heredes Laterensis. Pronunciaverat jam ab ordinibus absolutum Servilium: ex quo referre in tabulas absolutum oportuit. Rursus, cum eum a maiore iudicium parte non esse absolutum videret, putavit se contra legem facere, si absolutum scriberet: atque, ne vel contra suam pronuntiationem, vel contra legem committeret, (cum ex pronuntiatione absolutus, ex lege damnatus ei videretur) neque absolutum, neque damnatum in tabulas retulit: scripsit, quid singuli ordines iudicassent. *Mantius.*

¹⁷ *Servilius*] Qui nec damnatus sit, nec absolutus: sed cui in superiore iudicio quo praeparationis accusabatur, nulla imputerant nota & macula, ut facilius nunc possit damnari: qui quasi confectus est superiore iudicio. Sic saepe historicis *evangere* dicuntur, quorum vires sicche sunt. *Graev.*

¹⁸ *Nam de divinatione*] Causam exponit, cum ab Appio & Pilio postulatam Servilium dixisset, unum posse Piliam nominari. Quod ad divinationem, inquit, attinet, Appius contendere cum Pilio non est ausus, uter accusare Servilium deberet. *Di-*

scipio dicebatur oratio, in qua de accusatore deligendo disputabatur, vel quod non de factis, sed de futuro conjectura quaeretur: vel quod iurati iudices in ea causa selescent, & quod velent, praesentis de utroque possent, vel quod res ageretur sine rebus, & sine tabulis, &, his remotis, argumenta sola sequerentur iudices, & quasi divinerent. Sic enim putavit Alconius, cum Cicerois Divinationem in Verrem explanaret. Videndus & Gellius lib. II. c. 4. *Mantius.*

¹⁹ *Cum calumniam jurasset*] Cum jam accusandi partes suscepisset. *Calumniam iurare* dicitur accusator, cum in iudicio iudicij iurat, se non per calumniam litrem, invidiam adversario, sed quod iustas ac legitimas accusandi causas habere se putet. *Graev.*

²⁰ *Contendere ausus non est*] Utri committenda sint partes accusandi. *Idem.*

²¹ *Emissarius*] Ad calumniam subornatus. Tralatio ex militia. *Cellar.*

²² *Recte hoc par habet*] Praclare componuntur hi duo: cum emissarius cum ipsum reum faciat, a quo in alios emitti solitum erat. *For. gladiatorum*, dicit Cicero de optimo genere Oratorum: quam vocavit *compensarios* epist. 8. lib. II. *Mantius.*

²³ *Cum*] Casarem. *Idem.*

eedere post kalendas Martias placeret, ²⁴ senatus-consultum, quod tibi mihi, factum est, auctoritateque perscriptae. SENATUS-CONSULTI ²⁵ AUCTORITAS. *Prid. kal. Octob. in aede Apollinis*, ²⁶ scribendo assuerunt L. Domitius Cn. filius Abenobarbus, Q. Caecilius Q. filius Mercellus Pius Scipio, L. Villius Laticii filius ²⁷ Pom. *Annalis*, C. Septimius T. filius Quirina, Caius Lucejus C. filius Pup. Hirrus, C. Scribonius C. filius Pop. Curio, L. Arrejus L. filius An. Capiro, M. Oppius M. filius Terentina. Quod M. Marcellus consul, V. F. de provinciis consularibus. ²⁸ D. E. R. I. C. uti L. Paulus, C. Marcellus Consules, cum magistratu inisset, ex a. d. x. kal. Mart. que in suo magistratu futura essent, de consularibus provinciis ad senatum referrent, neve quid prius ex kal. Mart. neve quid conjunctim de ea re referretur a Consulibus; urique ejus rei causa per dies comitiales senatum haberent, S. Q. C. facerent: & cum de ea re ad senatum referretur a Consulibus, eorum, qui in ecc. iudiciis essent, ²⁹ sos abducere liceret. Si quid de ea re ad populum, ad plebemve lato opus esset, uti Serv. Sulpicius, M. Marcellus Consules, Praetores, Tribuni plebis, quibus eorum videretur, ad populum, plebemve ferrent: quod si non tulissent, uti, quicunque deinceps essent, ad populum plebemve ferrent. ³⁰ I. V. *Prid. kal. Octob. in aede Apollinis, scribendo assuerunt, L. Domitius*

²⁴ *S. C. factum, auctoritateque perscriptae*] Senatus-consultum, inquit, factum, respiciens ad primum, cui intercessum non est: tribus, quo sequatur, decretis intercessum est, ideo non vocatur Senatus-consulta, sed auctoritates perscriptae. Vide ad lib. I. ep. 2. J. F. *Gronovius.*

²⁵ *Auctoritas*] Hic aliter sumitur vocabulum *auctoritas*: significat enim nomina eorum, qui praesentes fuerunt, cum Senatus-consultum in eis inderetur, & ejus rei reflex, auctoritateque sunt. *Mant.*

²⁶ *Scribendo assuerunt*] Erat haec sollemnissima formula, quam praemittebant senatus-consultis, quas significatur in sequentium senatorum sententiam factum esse S. C. sive si praesentibus S. C. factum. Vide Brisson. de honoris. *Graev.*

²⁷ *Pom.*] Significat Pontianum tribum, ex qua erat Villius: sic etiam Quirina: tri-

buum nomina. Sic & Pup. Pupinam, Pop. Popilian. An. Antistenum vocat. *Idem.*

²⁸ *D. E. R. I. C.*] Id est, De ea re tra conferunt. Et supra V. F. id est, Verba fecit. Et infra S. Q. C. id est, Senatusque consultum. Et inferius, S. C. A. id est, Senatus-consulti auctoritas. *Lambin.*

²⁹ *Sos abducere licet*] Sos victiosus est. Haud dubie enim multo maior numerus fuit. *Abducere*, et hoc a tribunali Praetoria, ut scilicet frequentiore redderent Senatum, & ejus numeri, per quem S. C. posset confici. J. F. *Gronov.* Praevertat Mantius, qui mallet eos legi, ac deleri *fos*.

³⁰ *I. V.*] His explicare licet factum se non posse Victorius. Alii aliter mutant. Sigonius liber habet IN. quod Mantius interpretatur *intercessum*. Lambinus edidit, S. C. A. ut sit, quemadmodum supra, *Senatus-Consulti Auctoritas*.

minius Cn. filius Abenobarbus, Q. Cæcilius Q. filius Metellus Pius Scipio, L. Villius L. filius Pomr. Annalis, C. Sepsimus T. filius Quirina, C. Scribonius C. filius Pop. Curio, L. Atrejus L. filius An. Capito, M. Oppius M. filius Terentina. Quod M. Marcell. Cos. V. F. de provinciis, D. E. R. I. C. senatum exultimare, neminem eorum, qui potestatem habent intercedendi, impediendi, moram offerre oportere, quo minus de rep.³² Q. P. ad senatum referri, senatque consultum fieri possit. Qui impediens, prohibuerit, cum senatum existimare contra rempublicam fecisse. Si quis huic senatus-consulto intercesserit, senatui placere auctoritatem perscribi, & de ea re ad senatum, populumque referri. Huic senatus-consulto intercessit C. Cælius, L. Vinicius, P. Cornelius, C. Vibius Panfa. Item senatui placere, de militibus, qui in exorcitu C. Cæsaris sunt: qui eorum³³ stipendia emerita, aut causas, quibus de causis missi fieri debeant, habeant, ad hunc ordinem referri,³⁴ ut eorum ratio habeatur, causaque cognoscantur. Si quis huic S. C. intercesserit, senatui placere auctoritatem perscribi, & de ea re ad senatum, populumque referri. Huic senatus-consulto intercessit C. Cælius, C. Panfa, Tribuni plebis. Idemque senatui placere, in Ciliciam provinciam, & in octo reliquis provinciis, quas pratorii pro pratore obtineant, eos, qui pratores fuerunt, neque in provincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex S. C. cum imperio in provincias pro pratore mitti oporteret, eos sortito in provincias mitti placere. Si ex eo numero, quos ex S. C. in provincias ire oporteret, ad numerum non essent, qui in eas provincias proficiscerentur: tum, uti³⁵ quodque collegium pratorum fuisset, neque in provincias profecti essent, ita sorte in provincias proficiscerentur. Si ii ad numerum non essent, tunc deinceps proximi cuiusque collegii, qui pratores fuissent, neque in provincias profecti essent, in sortem con-

32 Q. P.] Hæc literæ apud Frontinum significant, Quid placere. Corradus. Vich. & alii videntur significare, Quam primum.

33 Stipendia emerita] Emeriti stipendia militibus dicebantur qui per annos decem militassent: tuncque sibi emerita exsoluerantur: ut oneribus militia vacarent. Mazar.

34 Ut eorum ratio habeatur] Ut exactioribus hinc missione. Hoc addiderunt, ut

vetanos Cæsaris, in quibus præcipua vires erant, ab eo alienarent, & ad se pettrarent. J. F. Gronov.

34 Quodque collegium] Octo pratores Ciceronis tempore erant, qui iuxta se unius anni collegium faciebant: superiorem anno aliud collegium pratorum, & sic deinceps. Primum autem est, quod proxime antecessit. Celsus.

jicerentur, quoad is numerus effectus esset, quem ad numerum in provincias mitti oporteret. Si quis huic S. C. intercesserit, auctoritas perscriberetur. Huic senatus-consulto intercessit C. Cælius, C. Panfa, Tribuni plebis. Illa præterea Cn. Pompeji sunt animadversa, quæ maxime³⁶ confidentiam attulerunt hominibus, ut diceret, se ante kal. Mart. non posse sine injuria de provinciis Cæsaris statuere; post kal. Mart. se non dubitaturum. Cum interrogaretur, si qui tum intercederent: dixit, hoc nihil interesse, utrum C. Cæsar senatui dicto audiens futurus non esset,³⁷ an pararet qui senatum decernere non pateretur. Quid si, inquit alius, & consul esse, & exercitum habere volet? At ille, quam elementem? Quid si filius meus fustem mihi impingere volet? His vocibus, ut existimarent homines Pompejo cum Cæsare esse negotium, effecti. Itaque jam, ut video, alteramtram ad conditionem descendere vult Cæsar, ut³⁸ aut maneat, neque hoc anno sui ratio habeatur: aut, si designari poterit, decedat. Curio se contra eum totum parat. Quid assequi possit, nescio. Illud video, bene sentientem, etsi nihil effecerit, cadere non posse. Me tractat liberaliter Curio, & mihi³⁹ suo munere negotium imposuit. Nam si mihi non dedisset eas, quæ ad ludos ei advecta erant Africanæ, potuit superferi. Nunc, quando dare necesse est, velim tibi cura sit, quod a te semper petii, ut aliquid istinc bestiarum habeamus; Sittianamque syngrapham tibi commendo. Libertum Philonem istuc misi, & Diogenem Græcum, quibus mandata & literas ad te

35 Confidentiam] Ut confiderent homines, velle Pompejum potentia Cæsaris obfidere, contra quam antea fecerat. Mazar.

36 An pararet] Hoc est, subornaret tributum plebis qui intercederet. Gronov.

37 Ut aut maneat] In Gallia, prorogato ultra decennium imperio. Quod si concederetur; nolle se consularum petere affirmabat; nec absentis sui rationem haberi; quod tamen ei lex dederat. Sin hanc Pompejanti conditionem recusasset, eumque omnino vellet non modo expleto decennio, legem concessio, sed etiam ante, decedere: ipse pariter hoc, ut iniquum, recusasset, ferebatque

alteram conditionem, ut, si consul designatus esset, tum decederet. Utrique autem conditione Cæsar imperii perpetuitatem querebat, qui veteretur id, quod inimicos ei minari solitus Tranquillus refert, non simul ac privatus esset, ob res in consulatu contra leges inordinemque majorum actas in iudicium vocatus opprimeretur. Mazarinus.

38 Sui munere] Sui dono Africanarum pantherarum fecit, ut nunc Indis superferere non possim. Onus imposuit, ut bestiarum numerum compleam, & ludos etiam. Celsus.

te dedi. Eos tibi, & rem, de qua mihi, velim curâ habeas. Nam, quam vehementer ad me pertineat, in iis, quas tibi illi reddent literis, descripsi.

CÆLIUS CICERONI S.

IX. SIC tu, inquis, Hirrum tractasti? Immo, si scias, quam facile, quam ne contentionis quidem minimum fuerit, pudeat te, autum illum unquam esse incedere tanquam tuum¹ competitorem. Post repulsum vero risus facit, civem bonum ludit, & contra Cæsarem sententias dicit: ² expectationem corripit: Curionem proflus non mediocriter ³ oburgatus. Hac repulsa se mutavit. Præterea qui nunquam in foro apparuerit, non multum in judiciis versatus sit, agit ⁴ causas liberales: ⁵ sed raro post meridiem. De provinciis quod tibi scripseram Id. Sextil. actum iri, ⁶ interpellat iudicium Marcelli, consulis designati. In kal. rejecta re, ⁷ ne frequentiam quidem efficere potuerunt. Has literas a. d. iv. Non.

ARG. Gloriatur adilem se designatum: Hirrum repulsum: de rep. nihil actum: Foridum commendat: de Pompeii & Scipionis in Cæsarem animo addit: & de Calidio in defensione differo, in accusatione frigidio. Anos U. C. 702.

¹ *Competitorum*] Augustus, ep. 4.

² *Expectationem corripit*] Quamrum in se est, vult reddere brevitatem, verat tam diu expectari in Cæsare tolerando in Gallis. Suet. Tib. 34. *Ludium ac manerum impensis corripuit*. J. F. Gronov.

³ *Oburgatus*] Ora mihi de mendo suspicio est, quod fortasse scripserit Calius: *Oburgat*. *Scilicet hoc repulsa se mutavit*. Et *Scilicet*, unica scriptum litera S, occasionem dederit loci deprecandi. Omnes tamen libri veteres in *Oburgatus*, contentiunt. Itaque potest antiquum esse, & ideo Cælianum. *Maent*. Legendum *Oburgavit*, acriter reprehendit. J. F. Gronov. Meus ille optimus sic legit, *oburgat*, ac repulsa se mutavit: quam scripturam non potui non probare. Curionem autem ideo corripit, quod tum ad Cæsaris partes transierit. *Gravus*.

⁴ *Causas liberales*] *Liberalis causa* est, qua quis, qui pro seruo erat, in libertatem vindicabatur iudicio, quod vocant *Plautus* & *Terent*. *liberalis causa* asserere manu. *Pantagathus* legit, *agit causas liberales*. *Perpetram*. *Græv*. Alii legunt, *liberalis*: quod interpretatur *Manutus*, facilis in recipienda causa. J. F. Gronovius suspicatur, *causam libertatis*, scilicet publicæ, contra Cæsarem. Sed cum sequentibus hæc opinor, non ita bene coherere.

⁵ *Sed raro post meridiem*] Quasi dicat, ita prædere luxuriose solitum, ut deinde magnam curam exhiberetur. *Græv*.

⁶ *Interpellat*] Impedit, ob absentiam: nam erat OGIIVS maritus, que nepos fuit Julii, Cæsaris sororis. Initio etiam civilis belli, cum provinciarum sortitio ferret, privato consilio præteritus est, quasi propensior esset ad Cæsaris causam. Lib. I. *Comm. de Bel. civ. Manut*.

⁷ *Ne frequentiam quidem*] Hoc est, quamvis res fuerit dilata in Kalendas, non tot tamen patres præsto fuerunt Kalendis, ut posset fieri *Senatus-consultum*. *Græv*.

Non. Septemb. dedi, cum ad eam diem⁸ ne profugatum quidem quidquam erat. Ut video, causa hæc integra in proximum annum transferetur: & quantum divino, reliquendus tibi erit qui provinciam obtineat. Nam non expeditur successio; quando Gallia, quæ habent⁹ intercessorem, in eandem conditionem, quam cætera provinciæ, vocantur. Hoc mihi non est dubium: quo tibi magis scripsi, ut ad hunc eventum te parares. Fere literis omnibus tibi de pantheris scripsi. Turpe tibi erit, Patifschum Curionem decem pantheras misisse; te non multis partibus plures: quas ipsas Curio mihi, & alias Africanas decem donavit: ne putes illum tantum¹⁰ prædia rustica dare scire. Tu, si modo memoria teneres, & Cybirtas accesseris, itemque in Pamphyliam literas miseris (nam ibi plures capi ajunt) quod voles, efficies. Hoc vehementius laboro nunc, quod seorlum a collega puto mihi omnia paranda. Amabo te, impera tibi hoc curæ. Soles libenter, ut ego, majorem partem nihil curare. In hoc negotio nulla tua, nisi loquendi, cura est, hoc est, imperandi & mandandi. Nam, simulatque erunt captæ, qui alant eas & deportent, habes eos, quos ad Sittianam syngropham misi. Puto etiam, si¹¹ ullam spem mihi literis ostenderis, me isto missurum alios. Marcum Feridium, equitem Romanum, amici mei filium, bonum & strenuum adolescentem, qui ad suam negotium istuc venit, tibi commendo; & te rogo, ut eum in tuorum numero habeas. Agros,¹² quos fructuarios habent civitates, vult tuo beneficio (quod tibi facile & honestum factu est) immunes esse. Gratos & bonos

Tom. VII.

M m

viros

⁸ *Ne profugatum quidem*] Plus est quam captum: minus, quam coactum. Cognoscitur exemplis. Nam epistola 30. lib. XII. *Profugatus*, inquit, bello, ac pene subituro, renovatum bellum gerere conatur. Et *Tusc. 3. Profugata jam hæc, & pene ad exitum adducta quæstio est*. In oratione autem de *Provinciis*: *Si in Capitolium invocati videri cum illa insuper laetare possent, eos tamen sportet ab eodem illo annis, a quo profugata sunt, consoci nullo*. Et igitur *Profugatum*, quod in eadem oratione *Affertus* Cicero vocavit. *Quid est*, inquit, *cur Cæsar in pro-*

vinciis commoveri velit; nisi ut ea, que per eum affecta sunt, profecta resp. restantur? *Manut*.

⁹ *Intercessorem*] Cui sit tribunus plebis, qui intercessurus sit, & impediturus ne Cæsari Gallia præfecto succedatur. *Græv*.

¹⁰ *Prædia rustica domare scire*] Agros pauperibus de plebe. Alludit ad actionem Curionis de agro Campano, infra, epistola 10. J. F. Gronov.

¹¹ *Ullam*] H. Stephanus, *nullam*.

¹² *Quos fructuarios*] Qui civitatibus annum vestigal pendunt. *Manut*.

viros tibi obligaris. Nolo te putare Favonium a¹³ columnariis¹⁴ prateritum esse: optimus quique eum non fecit. Pompejus tuus aperte Cæsarem¹⁵ vetat & provinciam tenere cum exercitu, & consulem esse. Tamen hanc sententiam dixit, nullum hoc tempore senatus-consultum faciendum. Scipio hanc, ut kalendis Martiis de provinciis¹⁶ Galliis, neu quid conjunctim referretur. Contristavit hæc sententia¹⁷ Balbum Corneliū: & scio eum questum esse cum Scipione. Calidius in defensione sua fuit dilertissimus, in accusatione latis frigidus. Vale.

¹³ *Columnariis*] Apparet hic designari homines nullius prelii, & plebe: qui aut propterea dicti columnarii, quod ad columnam Mæmiam, de qua alibi, rei essent, ut videtur Mæmio sed huic locum, aliique aut, quod potius crediderim, quia circa eam omni cauta fallendi versarentur, familes fabricarum & subbasilicaris, quos & ipsos inde ditibus scimus, quod pro rostris & ad basilicas esse solent. Comprehenduntur turba forensis,

plebe urbana, de qua sæpe Cicero. *Ernestus.*

¹⁴ *Præteritum*] In petitione magistratus.

¹⁵ *Vetat*] Alii vocem hanc subaudiunt. Urbinus innotat in malelo *ser.*

¹⁶ *Galliis*] Nominativum: quod iniquum erat: itaque prædie Kal. Oct. de provinciis consularibus, non de Galliis nominatum, S. C. factum est. *Epist. 7. Manut.*

¹⁷ *Balbus Cornelius*] Gastranum; pro quo extat Ciceronis oratio. *Idem.*

CÆLIUS CICERONI S.

X. SANE quam literis C. Cassii & Deiotari sumus commoti. Nam Cassius eis Euphraten copias Parthorum esse scripsit: Deiotarus, profectas per Commagenen in¹ provinciam nostram. Ego quidem præcipuum metum, quod ad te attingebat, habui; qui scirem quam paratus ab exercitu esses, ne quod hic tumultus dignitati tuæ periculum afferret. Nam de vita, si paratior ab exercitu esses, timuisses. Nunc hæc exiguitas copiarum, recessum, non dimicationem mihi tuam prælagiebat. Hoc quomodo acciperent homines, quam pro-

ARG. Scribit de belli Parthici rumore in urbe: de provinciis quid putet alium iri: de Curionis actione circa Campanum agrum: de suo studio, ne Ciceroni provincia prorogetur. *Anno U. C. 702.*

¹ *C. Cassii*] Hic quaestor, interfecto M. Crasso, reliquias legionum contulerat, & Syriam in obs. Rom. potestate retinuit, & postea proquaestor has literas scripsit. Hæc tam postea in Cæsarem conjuravit. *Cor.*

² *Provinciam nostram*] Nam Commagene non erat populi Romani, sed regis Antiochi. Syriam significat: quod ex ep. 1. lib. XV. & ad Attic. ep. 18. lib. V. cognoscitur. *Manut.*

³ *Quam probabilis necessitas*] An probaturus sit hominibus, ut credere possint recomposuissent necessitate recessisse, & te copias habuisse tam exiguas ut Parthis resistere non poteris. *Grævius.*

probabilis necessitas futura esset, vereor etiam nunc: neque prius definam formidare, quam tetigisse te Italiam audiero. Sed de Parthorum transitu nuntii varios sermones excitarunt. Alius enim Pompejum mittendum, alius ab urbe Pompejum non removendum, alius Cæsarem cum suo exercitu, alius consules: nemo tamen ex⁴ senatus-consulto privatos. Consules autem, quia verentur ne illud senatus-consultum fiat, ut paludati exeant, aut contumeliose præter eos ad alium res transferatur, omnino senatum haberi nolunt: usque eo, ut parum diligentes in republica videantur: ⁵ sed honeste, sive negligentia, sive inertia est, sive ille, quem proposui, metus latet sub hac temperantia, existimatione nolle provinciam. A te literæ non venerunt: & nisi Deiotari subsecuta essent, in eam opinionem Cassius venerat, quæ diripiisset ipse, ut viderentur ab hoste vastata, finxisse bellum, & Arabas in provinciam immisisse, eosque Parthos esse, senatui renuntiasse. Quare tibi suadeo, quicumque est istic status rerum, diligenter & caute perscribas, ne aut⁶ velificatus alicui dicaris: aut aliquid, quod referret scire, reticuisse. Nunc exitus est anni: nam ego has literas a. d. xiv. Kal. Decemb. scripsi. Plane nihil video ante Kal. Jan. agi posse. Nosti Marcellum, quam tardus & parum efficax sit; itemque Servium, quam cunctator. Cujusmodi putas hos esse: aut qui id, quod nolint, conficere posse, qui quæ cupiunt, tamen ita frigide agant, ut nolle existimentur? Novis magistratibus autem, si Parthicum bellum erit, hæc causa primos occupabit. Sin autem non erit istic bellum, aut tantum erit, ut vos aut successores, parvis additis copiis, sustinere possint: Curionem video se dupliker jactaturum, primum, ut aliquid Cæsari adimat: inde, ut aliquid Pompejo tribuat, quidvis, quamlibet tenne munificum

⁴ *Ex S. C.*] Non poterat enim privatus nuntii ex senatus-consulto, sed rogatione ad populum. *Acron.*

⁵ *Sed honeste*] Quicquid sit vitii, quod eas impediatur ad eiant prætextu moderatioris in appetenda provincia, quæ inter tam

cupidos vulgo laus habebatur. *Gron.*
⁶ *Velificatus*] Assintando gratificatus. Ut enim vela navium ad ventorum aspirationes aptantur, sic orationem sæpe nostram ad aliorum voluntatem accommodamus. *Manutius.*

Im. ⁷ Paulus porro non humane de provincia loquitur. Hujus cupiditati ⁸ occursum est Furnius noster. Plures suspicari non possum. Hæc novi. Alia, quæ possunt accidere, non cerno. Multa tempus afferre, & præparata multa scio. Sed intra ⁹ fines hos, quæcumque acciderint, vertentur. Illud addo ¹⁰ ad actiones C. Curionis, de agro Campano: de quo negant Cæsarem laborare; sed Pompejum valde nolle, ne vacuus adveniens Cæsari pateat. Quod ad tuum decessum attinet, illud tibi non possum polliceri, me curaturum ut tibi succedatur: illud certe præstabo, ne amplius prorogetur. Tui consilii est, si tempus, si senatus coget, si honeste a nobis recusari non poterit, vel sine perseverare; mei officii est meminisse, qua obtestatione ¹¹ decedens mihi, ne paterer fieri, mandaris. Vale.

⁷ Paulus] Paulus Emilius, consul designatus, non relinqui vult Cæsari provinciam: dare adversus illum loquitur. *Cell.*

⁸ Occursum est Furnio] Quia tribunus plebis esse designatus, lib. V. ad Att. epist. 18. *Manut.*

⁹ Fines huius] Quos ostendi. Scripsit enim proxime de Partinico bello, de consule Pau-

lo, tribunus pl. Curione & Furnio. *Manut.*

¹⁰ Ad actiones] Ad actiones Curionis hoc addo, de agro Campano. Præter cætera, Curio illud ager sequenti anno, ut ager Campanus, ante Cæsaris adventum, ex ipsius Cæsaris lege dividatur. Quæ de re epist. 9. lib. I. *Manut.*

¹¹ Decedens] Pro discedens. *Idem.*

CÆLIUS CICERONI S.

XI. **N**ON diu, sed acriter nos tuæ ¹ supplicationes torserunt. Incideramus enim in difficilem nodum. Nam Curio tui cupidissimus, cui omnibus rationibus ² comitiales ³ eripiebantur, negabat se ullo modo posse decerni supplicationes, ⁴ ne, quod furore Pauli adeptus esset boni, sua culpa videretur amisisse, & pravariator causæ publicæ existeretur. Itaque ad pacionem descendimus: & confirmavimus

CON-

ARG. Nuntians, supplicationes post acrem concertationem decretas tandem esse, hortatur, ut decreti auctoribus, pro cuiusque merito & voluntate, gratias agat. Adhuc de successore Cæsaris quid actum sit, & commentarium urbanarum rerum mittit. Sittianumque negotium de quo jam scripsimus, commendat. *Ann. U. C. 703.*

¹ Supplicationes] Pro victoria Ciceronis

in monte Amano. Supplicationes enim dies festi sunt, quibus pro victoria & liberatione gratias diis suis Romani agebant. *Cell.*

² Comitiales] Dies: quibus agere cum populo licebat. *Manut.*

³ Erripiebantur] Quo modo? suspiculis. *Id.*

⁴ Ne, quod furore Pauli] Ne occasionem rependende vicis, obumbrantis consulis importunitate datam, amitteret. *Cell.*

consules, se his supplicationibus ⁵ in hunc annum non usuros. Plane, quod utrisque consulibus gratias agas, est: Paulo magis certe. Nam Marcellus sic respondit, ⁶ se spem in istis supplicationibus non habere: Paulus, se omnino in hunc annum non edicturum. Renuntiatum nobis erat, Hirrum ⁷ diutius dicturum: prendimus eum. Non modo non fecit, sed, cum de hostibus ageretur, & posset rem impedire, ⁸ si, ut numeraretur, postularer, tacuit. Tantum ⁹ Curioni assensus est, qui de te locutus honorifice, non decreerat supplicationes. Tertius ad hos Favonius accessit. Quare pro cuiusque natura, & instituto, gratia sunt agenda: his, quod ¹⁰ tantum voluntatem ostenderunt; pro sententia, cum impedire possent, non pugnarunt: Curioni vero, quod de suarum actionum cursu tua causa deflexit. Nam Furnius & Lentulus, ut deberunt, quasi eorum res esset, una nobiscum circumierunt, & laborarunt. Balbi quoque Cornelii operam & sedulitatem laudare possum. Nam cum Curione vehementer locutus est: & cum, si aliter fecisset, injuriam Cæsari facturum dixit: tum ejus fidem ¹¹ in suspicionem adduxit. ¹² Decrerant quidem, qui neque transigi volebant, Domitii, Scipionis; quibus hac re ad intercessionem evocandam interpellantibus, venustissime Curio respondit, se eo libentius non intercedere, quod quosdam, qui decernerent, videret confici nolle. Quod ad rempublicam attinet, in unam causam omnis

con-

⁵ In hoc annum non usuros] Se nulli alii Imperatori, præterquam Ciceroni supplicationes decreturos. *Grævius.*

⁶ Se in his supplicationibus spem non habere] Alia sibi esse adversus Curionem perfidia, quibus confidat. *J. P. Gronov.*

⁷ Diutius dicturum] Ut diem dicendo consumeret, ne S. C. fieri posset. *Manut.*

⁸ Si, ut numeraretur] Festus: Numerus Socratorum, aut quorum Senatorum Consili, cum impedimento vult esse, quo minus faciat S. C. Raro convenerant iusto numero. *Grævius.*

⁹ Curioni] Cur ita senserit, exponit ipse in epistola, quæ extat lib. XV. cui Cicero respondens, dixit, se tantis facere Curioni illam laudationem, ut cum ea nullus triumphantium esse conferendum existimet. Et ad Att.

VII. 1. confirmat idem. *Manut.*

¹⁰ Tantum] Tantum pro saltem, ut lib. VII. epist. 31. *Grævius.* Lege, tantum: se tibi tam benevolos ostenderunt. *Græv.*

¹¹ In suspicionem] Quasi scdus esset resdus in gratiam cum Cæsare; non bona fide cum illo in gratiam rediisset. *Idem.*

¹² Decrerant] Scipiones & Domitii decreverant quidem supplicationes, contra tamen animi sententiam, qui volebant hanc rem confici, & cum hac de causa sepius compellissent Curionem, rogassentque sicut ne intercederet, hoc enim est ad evocandam intercessionem, ad impediendam intercessionem, respondit Curio lepidissime, &c. *Græv.* Aliter tamen, scilicet, opinor, non ita bene *J. P. Gronovius*, ad Senec. ep. 47.

contentio coniecta est. ¹³ De provinciis, inquam, adhuc est. Incubuisse cum senatu Pompejus videtur, ut Cæsar Id. Novemb. decedat. Curio omnia potius subire constituit, quam id pati. Cæteras suas abiecit actiones. Nostri porro, quos tu bene nolle, ad extremum certamen rem deducere non audent. Scena rei totius hæc. Pompejus, tanquam Cæsarem non impugnet, sed, quod illi æquum putet, constituat, ait Curionem querere discordias. Valde autem non vult, & plane timet Cæsarem consulem designari prius, quam exercitum & provinciam tradiderit. Accipitur latis male a Curione, & totus ejus ¹⁴ secundus consulatus exagitur. Hoc tibi dico: si omnibus rebus prement Curionem, ¹⁵ Cæsar defendetur: intercessorem si (quod videntur) reformidarint, Cæsar, quoad volet, manebit. Quam quisque sententiam dixerit, in commentario est rerum urbanarum: ex quo tu, qua digna sunt, selige. Multa transi, in primis ludorum explosiones. Et funerum, & ineptiarum cæterarum plura habet inutilia. Denique malo in hanc partem errare, ut, quæ non desideras, audias, quam quidquam, quod opus est, prætermittatur. Tibi cura fuisse de Sirtiano negotio, gaudeo: sed, quando suspicaris minus certa fide ¹⁶ eos tibi vivos, ¹⁷ tanquam procurator sic agas, rogo. Vale.

¹³ De provinciis, inquam, adhuc est] Ita legendum. Quisquid erat antea discessionum, cessat & quietis, dum ducitur serena de provinciis. J. F. Gronov.

¹⁴ Secundus consulatus] In quo Pompejus iterum consul operam dederat, ædificaque fuerat, ut Trebonius tribunus pl. de Galliarum imperio Cæsari in alterum quinqueannuum prorogando legem ferret. Quod beneficium nunc idem Pompejus conabatur eripere, cum

eum ante idus Nov. veller decedere. Manu.

¹⁵ Cæsar defendetur] Non ab amicis, ut Manutius, sed ab ipso Curione, intercessore, quicquid in Cæsar. statuent. Gron.

¹⁶ Vos] A quibus exigenda pecunia est. Nam syngrapha Sirtiana facultatem dabat exigenda pecunie. Manu.

¹⁷ Tanquam procurator] Eo studio, quo solent ii qui aliena negotia procurant. H.

CÆLIUS CICERONIS.

XII. **P**UDET me tibi confiteri, & queri de Appii, hominis ingratiissimi, injuriis, qui me odisse, quia ma-

ARG. Queritur de Appii Claudii censoris ingrato animo, & injuriis, quem cum accusationem cogitare competisset, anteverit, & ipsum postulavit lege Scantinia. Anno U. C. 703.

gna mihi debebat beneficia, cepit: & cum homo avarus, ut ea solveret, sibi imperare non posset, occultum bellum mihi indixit: ita occultum tamen, ut multi mihi renuntiarent, & ipse facile animadverterem, male eum de me cogitare. Poiteaquam vero comperi eum ¹ collegium tentasse: deinde aperte eum quibuldam locutum, cum L. Domitio, ut nunc est, mihi inimicissimo homine, deliberare: velle hoc municipalum deferre Cn. Pompejo: ipsum ut ² reprehenderem, & ad eo deprecaret injuriam, quem vitam mihi debere putaram, impetrare a me non potui. ³ Quid ergo est? Tam quidem aliquot amicis, qui testes erant meorum in illum meritorum, locutus sum. Poiteaquam illum, ne cui satisfaceret quidem me dignum habere sensi, malui collega ejus, homini alienissimo mihi, & propter amicitiam tuam non æquissimo, me obligere, quam illius simiæ vultum subire. Id postquam rescit, excanduit, & me cautam inimicitiarum querere clamavit, quasi, quod mihi in pecunia minus satisfecisset, per hanc speciem similitatis eum conlectarer. Postea non destitit arcessere ⁴ palam Servium aculatorem, inire cum Domitio consilia: quibus cum parum procederet, ut ulla lege mihi ponerent aculatorem, compellari ea lege me voluerunt, qua dicere non poterant. Insolentissimi homines ⁵ summis Circensibus ludis meis postulandum me lege ⁶ Scantinia curant. Vix hoc

¹ Collegium tentasse] Locutum, ut bene mouerunt alii, collegium. Nimirum L. Pisonem, qui in Centuria erat collega Appii. Hanc ille tentavit, ut & ipse notaret Cælium. Nam unius Censuris una, sine alterius collega assensu, habebatur iuris. Inepti sunt qui de collegio augurum hæc intellegunt. Gronov.

² Reprehenderem] J. F. Gronovius emendat, reprehenderem, sive proderem. Sentus totius loci est: Postquam comperi illum collegam suum, Censorem, Pisonem sollicitare, ut mihi notam inareret, & cum meo inimico Domitio consilia in meam perniciem inire, volui hoc in illius gratiam facere, ut ipsum peccaret & oblectaret, ne tam iniquum mecum ageret, sed non potui hoc a me impetrare, ut ei quem servaream, horem suspex. Item.

³ Quid ergo est?] Formula conlectendi.

Petronius cap. 2. quid ergo est? Parentis oburgatione dixi sunt. Cic. Orat. pro Quint. 18. pro Rosc. Amer. 19. Lib. V. epist. 5. J. F. Gronov.

⁴ Palam Servium] Nihil mirum: videantur eruditi, an sit rectius, quod monitum adolefcentis in scholis nostris, Polum Servium, quem Cicero nominat, ut aculatorem, lib. II. ad Q. Fr. epist. 2. & Cælius ipse paulo post: Vix hoc erat Pala eicutas. Manutius.

⁵ Summis Circensibus] Extremis diebus Circensium ludorum morant. Item.

⁶ Lege Scantinia] De nefando marium concubitu, quæ poenam irrogabat decem milia nummum. Quintilianus lib. IV. cap. 7. Capitale crimen postea fecit Julia lex. Ep. 24. Juvenalis Satyra 6. Sertonius in Domitiano. Item.

UNIVERSIDAD

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA

CENTRAL DE INVESTIGACIONES CIENTÍFICAS

®

hoc erat Pola locutus, cum ego Appium censorem eadem lege postulavi. Quod melius caderet, nihil vidi. Nam sic est a populo, & non infimo quoque approbatum, ut majorem Appio dolorem fama, quam postulatio, attulerit. Præterea cœpi facellum, in domo quod est, ab eo petere. Conturbat me mora servi hujus, qui tibi literas attulit: nam acceptis prioribus literis, amplius⁸ quadraginta mansit. Quid tibi scribam, nescio. Scis Domitio⁹ diem timori esse? Expecto te valde, & quam primum videre cupio. A te peto, ut meas injurias proinde doleas, ut me existimas, & dolere, & ulcisci tuas solere. Vale.

⁷ *Cœpi facellum*] Censuram erat curare, ut facella non in domo cajsquam esset, sed populo paterent. Itaque Livius lib. XII. ubi loquitur de Lepido & Pulvilio censoribus, *Complera, inquit, facella publicæ sacra, occupata a privatæ, ut paterent, essentque populo, covarant.* Cælius autem ut offenderet, Appium censorem officio suo deesse, petere cœpit ab eo, ut facellum in domo privata ne relinqueretur: ejus rei cura Appii, qui censor erat, esse debuerat. Sed libentius in-

tellexerim de facello, quod ipse Appius occupasset: ex quo gravior ei concitatio esset invidiæ, occupatis rebus a censore, quam censor ab aliis occupatis, populo restitueret deberet. Idem.

⁸ *Quadragesima*] Supple, diebus.
⁹ *Diem*] Que a nescio quo ei dicta erat ad iudicium subeundam. Et illud scis, ut ep. 14. *Scis Appium hic offensa sacre?* quasi ellet, nunquid audisti? J. F. Gronov.

CÆLIUS CICERONI S.

XIII. GRATULOR tibi affinitate viri mediis fidius optimi. Nam hoc de illo existimo. Cætera porro, quibus adhuc ille tibi parum utilis fuit, & atate jam sunt decussa; & consuetudine, atque auctoritate tua, & pudore Tullia, si qua restabunt, confido celeriter sublatum iri. Non est enim pugna in vitis, neque hebes ad id, quod melius sit, intelligendum. Deinde (quod maximum est) ego illum valde amo. Vides, Cicero, Curionem nostrum, lautum intercessionis de provinciis exitum habuisse? Nam cum de intercessione referretur, quæ relatio fiebat ex senatus-consulto, primaque M. Marcelli sententia pronuntiata esset, qui agendum cum

ARC. Gratulatur de affinitate Dolabella, qui Ciceronis filium duxerat; narrat de intercessione Curionis, & de provinciis quid actum sit: & de morte Hortensii, de qua

Cic. in Bruto, cap. 1. *Anno U. C. 703.*
¹ *Quæ relatio fiebat ex S. C.*] Quod est in epist. 8. hujus libri. *Corradus.*

cum tribunis plebis censebat: frequens senatus in alia omnia iit.² Stomacho est Magnus nunc ita languenti, ut vix id, quod sibi placeat, reperiat. Transferant illuc,³ ut ratio esset ejus habenda, qui neque exercitum, neque provincias tradere vellet. Quemadmodum hoc Pompejus laturus sit, cum cognoscat; quidnam reipublicæ⁴ futurum sit, si aut non possit, aut non curet, vos senes divites videritis. Q. Hortensius, cum has literas scripsi, animam agebat.

² *Stomacho est Magnus*] Vulgo, *Stomacho est* scilicet Pompejus Magnus: in quo mediæ voces duæ Manutio videntur glossata, & a Lambino delentur.

³ *Ut ratio ejus esset habenda*] Sensus est: Plerique probabant Cæsarem consulem esse deligendum, aut inter candidatorum numerum recipiendum absentem, antequam exercitum & provincias traderet. *Græv.* Editum Victorius, ut nec ratio esset, &c.
⁴ *Futurum*] Significat, esse Manutio, habebat futurum, nempe Pompejus: hoc est, utrum presidium & defensor, an desertor & proditor, ut interpretatur J. F. Gronovius: vel, quo loco ejus sit summa aucto-

ritas in republica, ut vult Grævius. Deinde hæc verba, *si aut non possit*, delent Manutius & Grævius, locumque asterisco indicant mutilum esse. Quod si ea deses, quia in M. non reperitur, legendum erit fortasse; *si hanc egerit*. Plura enim sententia est, ac dilucida. Futuræ a liberatis scripturam aut pro *hanc* i. ac deinde, interpretationis causa, additum in margine nos; quod postremo cum altera particula neque simul contextum occupavit. Erit igitur hic sensus; Vos senes divites videritis, quidnam Reip. futurum sit, si Pompejus haud curet. Ironice dictum. *Olro.*

CÆLIUS CICERONI S.

XIV. TANTI non fuit¹ Arfacen capere, & Seleuciam expugnare, ut earum rerum, quæ hic gesta sunt, spectaculo careres. Nunquam tibi oculi doluissent, si² in repulsa Domitii vultum vidisses. Magna illa comitia fuerunt, & plane studia ex partium sensu apparuerunt:³ perpauci, necessitudinem secuti, officium præstiterunt. Itaque mihi est Domitius inimicissimus; ut ne familiarem quidem suum quemquam tam oderit, quam me: atque eo magis, quod per injuriam

Tom. VII.

N n

juriam

ARC. Varia est. Domitii repulsam, Saturnini accusationem; Pompeji & Cæsaris discordiam; Appii censoris ridiculam diligentiam narrat. *Anno U. C. 703.*

¹ *Arfacen capere*] Quia Cicero cum Partibus bellum gerebat, quorum rex *Arfacen*, regna *Seleucia*. H. Steph.

² *In repulsa*] Augurali, M. Antonio com-

petitore augure facto. *Corradus.*

³ *Perpauci*] Pauci, inquit, iis sunt suffragari, quibus cognatione & amicitia fuerant conjunctissimi, & debebant suffragari propter cognationem, si officium præstare, & facere quod se debebat, voluissent; sed potius in suffragiis ferendis partem, quibus rudebant, sunt secuti. *Grævius.*

juriam sibi putar ereptum, ⁴ cujus ego auctor fuerim. Nunc furit, tam gavisos homines suum dolorem, unumque me studiosiorem Antonii. Nam Cn. Saturninum adolescentem ⁵ ipse Cn. Domitius reum fecit, sane quam superiore a vita invidiosum. Quod iudicium nunc in expectatione est, ⁶ etiam in bona spe, post Sext. Peducaei absolutionem. De summa republica saepe tibi scripsi, me ⁷ annum pacem non videre: & quo propius ea contentio, quam fieri necesse est, accedit, eo clarius id periculum apparet. Propositum hoc est, de quo, qui rerum potiuntur, sunt dimicaturi: quod Cn. Pompejus constituit non pati C. Caesarem consulē aliter fieri, nisi exercitum & provincias tradiderit: Caesari autem persuasum est, se saluum esse non posse, si ab exercitu recesserit. Fert illam tamen conditionem, ut ambo exercitus tradant. Sic ⁸ illi amores, & invidiosa conjunctio, non ad occultam recedit obrestitutionem, sed ad bellum se erumpit: neque mearum rerum quod consilii capiam, reperio; quod non dubito, quin te quoque hac deliberatio sit perturbatura. Nam mihi cum hominibus his & gratia & necessitudo est: tum ⁹ causam illam, non homines odi. Illud te non arbitror fugere, Quin homines in dissensione domestica debeant, quamdiu civiliter sine armis cerretur, honestiorem sequi partem: ubi ad bellum & castra ventum sit, firmiorem, & id melius statuere, quod tutius sit. In hac discordia video, Cn. Pompejum senatum, ¹⁰ qui-

⁴ *Cujus ego auctor fuerim*] Quid mirum? cum amicus Antonii esset Calius, Curio autem vehementer Antonio faveret. Quod ei obicit Cicero Philipp. II. *Ad*, inquit, cum es salus auctor, utam tribuni sine Corvone ferendocumque sunt, quos tui nimis studiosi susceperunt. Plutarchus etiam Curionis praecipua opera, tribunatum hoc anno gerentis, Antonium supremum creatum narrat. *Mantuan.*

⁵ *Ipsē Cn. Domitius*] Lucii filius, de quo illa superiorem scripta sunt. *Idem.*

⁶ *Etiam in bona spe*] Et tamen evasurum reum putant, praeteritum cum absolutus sit Sextus, neque aut gravius nocens. *J. F. Gronov.*

⁷ *Annum*] Ea hic sentus: me non cre-

dere per annum pacem duraturam. Intra annum bellum civilem civile. *Grevius.*

⁸ *Illi amores*] Intelligit matrimonium Pompeji, cum potentia cupiditate duceret Juliam Caesaris filiam: de qua punctione matrimoniorum, qua republica opprimebatur, queritur Cato apud Plutarch. in vita Iulii. *Invidiosa conjunctio*, est triumviratus quem intererat Crassus, Pompejus & Caesar, his legibus, ut nihil in republica gereretur, ipsis improbandibus. *Grevius.*

⁹ *Causam illam*] Caesaris scilicet, qui nimiam potentiam quaerebat & contra patriam antiquam injuria volebat abesse Consul creati, neque sine passione, ut senatus volebat, exercitus & provincias tradere. *Idem.*

¹⁰ qui res judicant, secum habiturum: ad Caesarem omnes, qui cum timore aut mala spe vivant, accessuros: exercitum conferendum non esse. ¹¹ Omnino satis spatii sit ad considerandas utriusque copias, & ad eligendas partes. Prope oblitus sum, quod maxime fuit scribendum. Scis Appium consorem hic ¹² ostenta facere? de signis, & tabulis, ¹³ de agri modo, de aere alieno acerrime agere? Persuasum est ei, ¹⁴ Censuram, lomentum aut nitrum esse. Errare mihi videtur. Nam fordes eluere vult, venas sibi omnes & ¹⁵ viscera aperit. Curte per deos atque homines, & quam primum hac risum veni: legis Scantiniæ iudicium ¹⁶ apud Drusum fieri: ¹⁷ Appium de tabulis & signis agere. Crede mihi est properandum. Curio noster sapienter id, quod ¹⁸ remisit de stipendio Pompeji, fecisse existimatur. Ad lummam, quaeris, quid putem futurum. Si alteruter eorum ad Parthicum bellum non eat, video magnas impendere discordias: quas ferrum & vis iudicabit. Uterque animo & copiis est paratus. Si sine tuo periculo fieri posset, magnum & jucundum ¹⁹ tibi fortuna spectaculum parabat.

¹⁰ *Qui res judicant*] Iudices: quos Pompejus tertium consul CCCLX. legerat. *Mantuan.*

¹¹ *Omnino satis spatii sit*] Forte: Opto. Dii velint, ne citius hoc malum nobis superveniat, quam sat temporis habuerimus ad eliminandas utriusque vires. *Gron.*

¹² *Ostenta facere*] Mirifica, quae nemo crediderit facile, dum scilicet gravem censuram ludit. *Grevius.*

¹³ *De agri modo*] Hoc est, de moderanda agrorum possessione. *Mantuan.*

¹⁴ *Censuram, lomentum aut nitrum esse*] Censuram ita fordes posse aut obepere, ut lomentum rugas tollit, aut eluere, ut nitro velibus eluuntur maculae: id est, putat se censuram diligentem & severitatem intamam posse tollere eorum vitiorum, quibus antea se turpiter inquinavit. *Idem.*

¹⁵ *Viscera aperit*] Tantum abest, ut veterem de suis vitiis opinionem hominum deleat, ut eam hac severitate vehementius etiam commoveat. *Idem.*

¹⁶ *Apud Drusum*] Livium Drusum, praetorem, quo nemo magis contra legem Scantiniam commisit. Fortasse is est, de quo epist. 16. lib. IV. ad Att. *Idem.*

¹⁷ *Appium*] Male audientem eorum rerum causa, de quibus acerrime agit. *Idem.*

¹⁸ *Remisit de stipendio Pompeji*] Hoc tempore optimatus & Pompejo acerrimus Curio erat adversarius. Interecebat igitur, ne S. C. fieret de stipendio Pompeji legionibus persolvendo. Epist. 4. *Idem.*

¹⁹ *Tibi fortuna spectaculum*] Committendo Caesarem & Pompejum. Neutri enim Cicero sincere favebat: neuter Ciceroni, quem ab exilio non servaverant.

CÆLIUS CICERONI S.

XV. **E**CQUANDO tu hominem ineptiorem, quam tuum Cn. Pompejum vidisti, qui tantas turbas, qui tam nugax esset, comitor? Equem autem Cæsare nostro acriorem in rebus gerendis, eodem in victoria temperantiorem, aut legisti, aut audisti? Quid est? nunc tibi nostri milites, qui durissimis & frigidissimis locis, teterrima hieme, bellum ambulando confecerunt, malis orbiculatis esse passii videntur? Quid? jam, inquis, gloriose omnia. Imo, si scias quam sollicitus sim, tum hanc meam gloriam, quæ ad me nihil pertinet, derideas. Quæ tibi exponere nisi coram non possum, idque celeriter fore spero. Nam me, cum expulisset ex Italia Pompejum, constituit ad urbem vocare. Id quod jam existimo confectum, nisi si maluit Pompejus Brundisii circumfedi. Peream, si minima causa est properandi isto mihi, quod te videre, & omnia intima conferre discipulo: habeo autem quam multa! Hui vereor (quod solet fieri) ne, cum te videro, omnia obliviscar. Sed tamen quodnam ob scelus iter mihi necessarium retro ad Alpes versus incidit? Adeo quod Intemelii in armis sunt, neque de magna causa, Bellienus, verna Demetrii, qui tibi eum præsidio erat, Domitium quandam, nobilem illic Cæsaris hospitem, a contraria factione nummis acceptis comprehendit, & strangulavit. Civitas ad arma iit. Eo cum quatuor cohortibus mihi per nives eundum est. Usquequaque, inquis, se Domitii male dant. Vellem quidem Venere prognatus tantum animi habuisset in

ARG. Pompejum utroperat, Cæsarem laudar: cupidus conveniendi & alloquendi Ciceronis; de itinere ad Alpes, & Domitio dimisso. Anno U. C. 704.

1 Malis orbiculatis] Rotunda mala, ova, &c. optima putantur: unde mala orbiculata per jocum pro laucissimis cibis dicuntur. Ernestus.

2 Expulisset] Cæsaris nomen subauditur.
3 Peream, si minima causa est] Peream niti maxima cause est. Manut.

4 Discipulo] Plautinum verbum, quo etiam Cælius usus est. Idem.

5 Adeo] Ob tam causam. Nec enim aliud hic, Adeo, videtur significare. Idem.

6 Intemelii] Intemelium oppidum Plinius citra Alpes constituit, & inter Ligurum gentes nominat, lib. III. cap. 5. Idem.

7 Usquequaque] In Italia & Gallia: nam & L. Domitius cum filio Cornili caprus fuerat. Cellarius.

vestro Domitio, quantum Plecade natus in hoc habuit Ciceroni? F. S. D.

8 Plecade natus] Vulgo ipse catenatus. Domitium strangulare non dubitavit: quid Ollav. Pantaghatas, inquit Man. legendum Cæsari, Venere exogato, in vestro Domitio primus occidit Plecade natus; ut significatur Bellienus verna, Plesce enim ancilla Dionem receperat. F. S. D.] Id est, Filio salutem dicit, si Bellienus (aut Cælius) ancilla matris,

M. CÆLIUS M. CICERONI S.

XVI. **E**XANIMATUS sum tuis literis: quibus te nihil, nisi triste, cogitare ostendisti: neque id quid esset, perscripsisti. Neque non tamen, quale esset quod cogitares, aperuisti. Has illico ad te literas scripsi. Per fortunas tuas, Cicero, per liberos, oro, obsecro, ne quid gravius de salute & incolumitate tua consulas. Nam deos, hominesque, amicitiamque nostram testificor, me neque temere tibi dixisse, neque temere monuisse: sed postquam Cæsarem convenim, sententiamque ejus, qualis futura esset, parta victoria, cognoverim, te certiore fecisse. Si existimas eandem rationem fore Cæsari in dimittendis adversariis, & conditionibus ferendis, erras. Nihil nisi atrox & sævum cogitat, atque etiam loquitur. Iratus senatus exiit: his intercessionibus plane incitatus est: non, mehercule, erit deprecationis locus. Quare si tibi tu, si filius unicus, si domus, si spes tuæ reliquæ tibi caræ sunt; si aliquid apud te nos, si vir optimus, gener tuus, valet, quorum fortunas non debes velle conturbare; sequere eam causam, in cujus victoria salus nostra est, ne aut odisse, aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra salutem tuam habeamus. Denique illud cogita: quod

ARG. Pulso ex Italia Pompejo suadet Ciceroni Cælium, ne assistam fortunam sequatur; consulatque, ut in aliquam urbem a bello vaciam se recipiat. Anno U. C. 704.
1 Iratus senatus] Quia non obtinuerat, ut legati ad Pompejum de pace mitterentur: & quod, quascunque res agere instituerat,

L. Metellus tribunus pl. intercedens, omnes impediens: de quo scripsit Cæsar lib. I. de bel. civ. & Plurarchus in ejus vita. Manut.
2 Exiit] Urbe, iturus in Hispaniam contra Pompeji legatos, ipso jam Italia pulso. Idem.

quod offensa fuerit, in ista cunctatione te subisse. Nunc te contra victorem facere, quem dubiis rebus ledere noluisti: & ad eos fugatos accedere, quos resistentes sequi nolueris, summa stultitia est. Vide, ne, dum pudet te parum optimatem esse, parum diligenter, quid optimum sit, eligas. Quod si totum tibi persuadere non possum: saltem, dum quid de Hispaniis agamus scitur, expecta: quas tibi nuntio adventu Caesaris fore nostras. Quam isti spem habeant, amissis Hispaniis, nescio. Quod porro tuum consilium sit ad desperatos accedere, non medius fidius reperio. Hoc, quod tu, non dicendo, mihi significasti, Caesar audierat: ac, simul atque, Ave, mihi dixit, statim quid de te audisset, exposuit. Negavi me scire: sed tamen ab eo petii, ut ad te literas mitteret, quibus maxime ad remanendum commoveri posses. Me secum in Hispaniam ducit. Nam, nisi ita faceret, ego prius quam ad urbem accederem, ubicunque esses, ad te percurrissem, & hoc a te praesens contendissem, atque omni vi te retinuissem. Etiam atque etiam, Cicero, cogita, ne te tuosque omnes funditus evertas: ne te sciens prudensque eo demittas, unde exitum vides nullum esse. Quod si te aut voces optimatum commovent, aut nonnullorum hominum insolentiam & jactationem ferre non potes, eligas censere aliquod oppidum vacuum a bello, dum haec decernantur, quae jam erunt confecta. Id si feceris, & ego te sapienter fecisse judicabo, & Caesarem non offendes.

² Quod offensa fuerit. Si veritas, ne, in Italia si remaneret, Pompejanis offensas: cogita, te, cum nodum ad eum transferis, hac eum cunctatione jam offensisse. Quis quid esse potuit apud eum offensa, id subisti, qui cunctatus es, nec ad eum statim ac-

cessisti. Quod hic Caellus, idem Atricus existimavit, ut ad eum epist. 2. lib. IX. scriptum est. Idem.

⁴ Ad te literas mitteret. Misi: quae sunt lib. X. epist. ad Att. Idem.

⁵ Confeso. Idem Dolabella, IX. 92.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA

DIRECCIÓN GENERAL

C.E.

CÆLIUS CICERONI S.

XVII. ERGO me potius in Hispania fuisse tum, quam Formiis, cum tu profectus es ad Pompejum? Quod utinam aut non in ista parte Appius Claudius, aut non in hac C. Curio, cujus amicitria me paulatim in hanc perditam causam imposuit: nam mihi sentio bonam mentem iracundia & amore ablatam. Tum tu porro, cum ad te proficiscens noctu Ariminum venissem, dum mihi pacis mandata das ad Caesarem, & mirificum civem agis, amici officium neglexisti, neque mihi consulisti. Neque haec dico, quod disfidam huic causae: sed, crede mihi, perire fatius est, quam hos videre. Quod si timor vestrae crudelitatis non esset, ejecti jampridem hinc essemus. Nam hic nunc, praeter feneratoros paucos, nec homo, nec ordo quisquam est, nisi Pompejanus. Equidem jam effecti ut maxime plebs, & qui antea nolter fuit, populus vester esset. Cur hoc, inquis? Immo reliqua expecta. Vos invitos vincere coegero. Irritavi in me Catonem. Vos dormitis: nec haec adhuc mihi videmini intelligere, quam nos pateamus, & quam simus imbecilli. Atque hoc nullius praemii spe faciam: sed, quod apud me plurimum solet valere, doloris atque indignitatis causa.

ARG. Queritur se Curionis amore & Appii odio in eas pertractum partes esse, unde multa jam sibi incommoda, Caesar enim, in bellum Pharsalicum profectus, Romae Caellium peratorem reliquerat: quod autem non huic, sed Trebonio, res urbanas mandaverat, hic aegre forens, zelumque turbas dedit, quibus ipse gravius incurrit malum. Excusat itaque, quod cum Cicero non profectus fuerit in Graeciam, ad Pompejum. Anno U. C. 704.

¹ Quod utinam. Intelligendum fuisse. ² Quod nonnulli. Significat se odio Appii abstinuisse Pompejanorum societate, amore Curionis Caesari adhaesisse. J. F. Gronov.

³ Perditam. Doctorum conjectura est: nihil enim fuit in Mss.

⁴ Quam nos. Servilium, Trebonium, & reliquos Caesarianos. Corrad.

⁵ Timor vestrae crudelitatis. Pompejus e-

nim in senatu dixerat, eodem se habiturum loco, qui Roma remanissent, & qui in castris Caesaris fuissent. Idem.

⁵ Nec homo, nec ordo. Latius patet Homo, quam Ordo. Itaque satis erat, Homo: aut dicendum fuit, nec ordo, nec homo. Sed excusat Caellium iracundiam, qua perturbatus haec scripsit. Manut.

⁶ Irritavi in me Catonem. Quod nonnulli irritavi in me Catonem, vel in me Caesarem legunt, sunt longe a veteribus vestigiis: & vercor ne quanto magis corrigere veluist, tanto magis contaminent. Jaceant igitur hi loci, donec ex melioribus codicibus veritas eluceat. Victorius.

⁷ Doloris. Hujus doloris causam Dio narrat lib. XLII. quod Caesar Trebonio praetori urbanam jurisdictionem mandasset, quam Caellius expectabat. Manutius.

®

causa. Quid^s istuc facitis? praelium expectatis, quod firmissimum est? Vestras copias non novi. Nostri valde depugnare, & 10 facile algere, & esurire consueverunt.

8 *Idem*] In Graecia. Nam post bellum Hispanicum, quo confecto statim Caesar in Graeciam contra Pompejum navigavit, hanc epistolam scriptam esse constat. *Idem*.
9 *Quod firmissimum est*] Ex parte Caesaris. *Idem*. *Legis i quo firmissimum est*, nempe

Caesar, quo invictus est. *J. F. Gronov.*

10 *Facile algere*] Ergo paratior ad faciendum etiam diuturnum bellum. Nec esse, quod, ad fatigandum Caesaris exercitum, Pompejani bellum trahant. *Cellar.*

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE BUENOS AIRES

DIRECCIÓN GENERAL DE EPÍSTO-

EPÍSTO-

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER IX.

M. T. CICERO M. TERENTIO VARRONI S. D.

I. **H**is literis, quas Atticus a te missas mihi legit, quid ageres, & ubi esses, cognovi: quando autem te visuri essemus, nihil sane ex iisdem literis potui suspicari. In spem tamen venio appropinquare tuum adventum, qui mihi utinam solatio sit: etsi tot tantisque rebus urgemur, ut nullam allevationem quisquam non stultissimus sperare debeat: sed tamen aut tu potes me, aut ego te fortasse aliqua re juvare. Scito enim me, posteaquam in urbem venerim, rediisse cum veteribus amicis, id est, cum libris nostris in gratiam. Etsi non idcirco eorum usum dimiseram, quod iis succenserem: sed quod eorum me suppedabat. Videbar enim mihi, cum me in res turbulentissimas infidelissimis focis demissem, praeceptis illorum non satis paruisse. Ignoscunt mihi, revocant in consuetudinem pristinam, teque, quod in eo permaneris, sapienterem, quam me, dicunt fuisse. Quamobrem cum placatis his utor, videor sperare debere, si te viderim, & ea quae premant, & ea quae impendeant, me facile transiturum. Quamobrem si in Tusculano, si in Cumano² ad te placebit, si ve (quod minime velim) Romae: dummodo simul simus, perficiam

Tom. VII. O o pro-

ARGUMENTUM. Varronis adventum expectat, ut ex consuetudine eius non minus, quam ex studiis ac libris, cum suis in gratiam revertit, solatium doloris petat, quem ex afflictis rep. ceperat. Anno U. C. 707.

1 *Impendeant*] Post Africanum bellum, quod Caesar tuus gererat. *Masurius*.
2 *Ad te*] Id est, apud te, & in tua villa: habuit enim & M. Varro villam in Cumano, quod ex proximo Academicorum ad ipsum missorum colligitur. *Vitlor.*

causa. Quid^s istuc facitis? praelium expectatis, quod firmissimum est? Vestras copias non novi. Nostri valde depugnare, & 10 facile algere, & esurire consueverunt.

8 *Istuc*] In Graecia. Nam post bellum Hispanicum, quo confecto statim Caesar in Graeciam contra Pompejum navigavit, hanc epistolam scriptam esse constat. *Idem*.
9 *Quod firmissimum est*] Ex parte Caesaris. *Idem*. *Legit* i quo firmissimum est, nempe

Caesar, quo invictus est. *J. F. Gronov.*

10 *Facile algere*] Ergo paratiores ad sustinendum etiam diuturnum bellum. Nec esse, quod, ad fatigandum Caesaris exercitum, Pompejani bellum trahant. *Cellar.*

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE BUENOS AIRES

DIRECCIÓN GENERAL DE EPÍSTO-

EPÍSTO-

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER IX.

M. T. CICERO M. TERENTIO VARRONI S. D.

I. **H**is literis, quas Atticus a te missas mihi legit, quid ageres, & ubi esses, cognovi: quando autem te visuri essemus, nihil sane ex iisdem literis potui suspicari. In spem tamen venio appropinquare tuum adventum, qui mihi utinam solatio sit: etsi tot tantisque rebus urgemur, ut nullam allevationem quisquam non stultissimus sperare debeat: sed tamen aut tu potes me, aut ego te fortasse aliqua re juvare. Scito enim me, posteaquam in urbem venerim, rediisse cum veteribus amicis, id est, cum libris nostris in gratiam. Etsi non idcirco eorum usum dimiseram, quod iis succenserem: sed quod eorum me suppedabat. Videbar enim mihi, cum me in res turbulentissimas infidelissimis focis demissem, praeceptis illorum non satis paruisse. Ignoscunt mihi, revocant in consuetudinem pristinam, teque, quod in eo permaneris, sapienterem, quam me, dicunt fuisse. Quamobrem cum placatis his utor, videor sperare debere, si te viderim, & ea quae premant, & ea quae impendeant, me facile transiturum. Quamobrem sive in Tusculano, sive in Cumano² ad te placebit, sive (quod minime velim) Romae: dummodo simul simus, perficiam

Tom. VII. O o pro-

ARGUMENTUM. Varronis adventum expectat, ut ex consuetudine ejus non minus, quam ex studiis ac libris, cum suis in gratiam revertit, solatium doloris petat, quem ex afflictâ rep. ceperat. Anno U. C. 707.

1 *Impendeant*] Post Africanum bellum, quod Caesar tuus gererat. *Masurius*.
2 *Ad te*] Id est, apud te, & in tua villa: habuit enim & M. Varro villam in Cumano, quod ex proximo Academicorum ad ipsum missorum colligitur. *Vitlor.*

profecto, ut id utriusque nostrum commodissimum esse videatur. Vale.

CICERO VARRONI.

II. **CANINIUS** idem tuus & idem noster, cum ad me pervelperi venisset, & se postridie mane ad te iturum esse dixisset: dixi ei me daturum aliquid mane; ut peteret, rogavi. Conscripsi epistolam noctu: nec ille ad me rediit. Oblitum credidi. Attamen eam ipsam tibi epistolam misissem per meos, nisi audissem ex eodem, postridie te mane e Tusculano exiturum. At tibi repente paucis post diebus, cum minime expectarem, venit ad me Caninius mane profectus ad te statim dixit. Etsi erat ² illa epistola, praesertim tantis postea novis rebus allatis, tamen perire lubricationem meam nolui, & eam ipsam Caninio dedi. Sed cum eo, & homine docto, & tui amatissimo locutus esum, quae pertulisse illum ad te existimo. Tibi autem idem consilii do, quod mihi metipsum, ut vitemus oculos hominum, si linguas minus facile possumus. Qui enim victoria se effe- runt, quasi victos nos intuentur. Qui autem victos esse nostros moleste ferunt, nos dolent vivere. Quæres fortasse, cur cum hæc in urbe sint, non absum, quemadmodum tu. Tu enim ipse, qui & me, & alios prudentia vincis, omnia, credo, vidisti: nihil te omnino fessellit. Quis est tam lynceus, qui in tantis tenebris nihil offendat, nusquam incurrat? Ac mihi quidem jam pridem venit in mentem, bellum esse aliquo exire, ut ea, quæ agebantur hic, quaque dicebantur, nec viderem, nec audirem. Sed calumniabar ipse. Putabam, qui obviam mihi venisset, ut cuique commodum esset,

ARG. Retenta epistolæ causam exponit, deinde suadet, ut vitet oculos hominum, quod ipse faciat; donec gratulatio Africanæ victoriæ deserviat: & suum jurandæ recip. desiderium declarat. *Anno U. C. 707.*
¹ *At tibi tibi*] Tibi, ornatus gratia & hic, & alibi addidit Cicero. Epist. 6. ad M. Brutum, Epist. 14. lib. X. ad Att. & Cælius e-

piist. 2. lib. VIII. *Manni.*

² *Epistola*] Obsoleta, non recens.

³ *Sed calumniabar ipse*] Videtur desiderari me, ut sit, calumniabar ipse me. Sed nihil variant est. *Lamb.* Ipse falsa hac suspitione me morabat, impedimentum mihi ob- stebat. Sic *calumniam* superius lib. I. epist. 2. & lib. VI. ep. 7. *Grævius.*

esset, suspicaturum, aut dicturum, etiam si non suspicatur: Hic aut metuit, & ea re fugit, aut aliquid cogitat, & habet navem paratam. Denique, levissime qui suspicatur, & qui fortasse me optime novisset, putaret me idcirco discedere, quod quosdam homines oculi mei ferre non possent. Hæc ego suspicans adhuc Romæ maneo: & tamen ⁴ *ἀεὶ λυγρότατος* consuetudo diuturna callum jam obduxit stomacho meo. Habes rationem mei consilii. Tibi igitur hoc censo: latendum tantisper ibidem, dum deservescit hæc ⁵ gratulatio, & simul dum audiamus, quemadmodum negotium confectum sit. Confectum enim esse existimo. Magni autem intererit, qui fuerit victoris animus, qui exitus rerum. Quanquam, quo me conjectura ducat, habeo: sed expecto tamen. Te vero nolo, ⁶ nisi ipse rumor jam rancus erit factus, ad Bajas venire. Erit enim nobis honestius, etiam cum hinc discesserimus, videri venisse in illa loca ploratum potius, quam natatum. Sed hæc tu melius. Modo nobis ster illud, una vivere in studiis nostris: a quibus antea delectationem modo petebamus, nunc vero etiam salutem: non deesse, si quis adhibere volet, non modo ⁷ ut architectos, verum etiam ut fabros, ad ædificandam rempublicam, & potius libenter accurrere: si nemo utetur opera, tamen & scribere, & legere ⁸ *πολιτικῶς*: & si minus in curia atque in foro, at in literis & libris, ut doctissimi veteres fecerunt, ⁹ navare rempublicam, & de moribus, ac legibus quærere. Mihi hæc videntur. Tu quid sis acturus, & quid tibi placeat, pergratum erit si ad me scripseris. Vale.

⁴ *ἀεὶ λυγρότατος*] Sensum.

⁵ *Gratulatio*] Ob res a Cæsare in Africa contra Scipionem, Pompeji Magni Socerum, & Jubam, Mauritanæ regem, prospere gestas. *Idem.*

⁶ *Nisi ipse rumor jam rancus erit factus*] Nisi rumor de victoria Cæsariana jam caperit immittui, evanescere, sive, ut Tacitus loquitur, senescere. *Grævius.*

⁷ *Ut architectos*] Tantum principes civis, quales olim fuimus, haur.

⁸ *Πολιτικῶς*] Libros de regebus rep. *Idem.*

⁹ *Navare rempublicam*] Efficere aliquid & Respublicæ, juvare. *VI. 1.* *navare aliquid & efficere.* J. F. Gronov. Sed alii aliter. Nam gubernare opinatur legi posse Victorius: juvare, Manutius: alii verbo addito, *navare operam recip.*

CICERO VARRONI.

III. **ETSI** quid scriberem non habebam, tamen Caninio ad te eunti non potui nihil dare. Quid ergo potissimum scribam? quod velle te puto, cito me ad te esse venturum. Etsi vide, quæso, satisne rectum sit, nos hoc tanto incendio civitatis in istis locis esse. Dabimus sermonem iis, qui nesciunt nobis, quocumque in loco simus, eundem cultum, eundem victum esse. Quid refert? tamen in sermone incidemus. Valde id, credo, laborandum est, ne, cum omnes in omni genere & scelerum & flagitiorum volentur, nostra nobiscum, aut inter nos cessatio vituperetur. Ego vero neglecta barbarorum inscitia, te persequar. Quamvis enim hæc sint misera, quæ sunt miserissima, tamen artes nostræ nescio quo modo nunc uberiores fructus ferre videntur, quam olim ferebant: sive quia nulla nunc in re alia acquiescimus, sive quod gravitas morbi facit, ut medicinae egeamus, eaque nunc appareat, cujus vim non sentiebamus, cum valebamus. Sed quid ego nunc hæc ad te, cujus domi nascuntur? *ἤδωκ' εἰς Ἀθῆνας*. Nihil scilicet, nisi ut, rescribens aliquid, me expectares. Sic igitur facies. Vale.

ARG. Itaque se ad Varronem scribit: sed forte qui reprehendant, quod in tanto incendio civitatis amantiores locorum quantant: se vero barbarorum voces contemnere, & persequi propositum, ut in studiis una vivant. Anno U. C. 707.

1 Nobiscum aut inter nos] Bona correctio.

Nam poterat aliquis objicere, cessare eos etiam cum aliis: liquidem in urbe non viverent. Cessamus, inquit, inter nos, non inter alios; quia remoti a multitudine vivimus. *Manus.*

2 Barbarorum] Inlostorum. *Idem.*
3 *ἤδωκ' εἰς Ἀθῆνας*] Vide VI. 3.

CICERO VARRONI S.

IV. **II** *Ἐστ' ἔδοξατ' ἄν* me scito *κατὰ Διόδορον* *ἔχθρην*. Quapropter, si venturus es, scito necesse esse te venire.

ARG. De Varronis adventu ex Diodori philosophi sententia jocatur ita, ut ad Chrysippi sententiam accedat. Anno U. C. 707.

1 *Ἐστ' ἔδοξατ' ἄν*] De rebus, quæ fieri possunt: de possibilibus. Hoc enim verbo, quod vitasse Cicero videtur, Plautus in Stichus vitæ est: & Quintillanus, quod Græce *ἔδοξατ' ἄν*, Latine dici Possibile, quamquam appellatione duriore, auctor est libro III. cap. 8. *Manus.*

2 *κατὰ Διόδορον* *ἔχθρην*] Ex Diodori sententia iudicare: Quid sentiret Diodorus ostendit Cic. in lib. de Fato, cap. 7. *Manus* tibi, Chrysippe; cum Diodoro &c. *Idem.*

re. Sin autem non es, *τῶν ἀδωράτων* est te venire. Nunc vide, utra te *ἔχθρην* magis delectet, *ἡροπαιδία*-ne, an hæc, quam nolter Diodotus non concoquebat. Sed de his etiam rebus, otiosius cum erimus, loquemur. Hoc etiam *κατὰ Χρύσιππον* *δοξατ' ἄν* est. De Coctio mihi gratum est. Nam id etiam Attico mandaram. Tu si minus ad nos; accurremus ad te. Si hortum in bibliotheca habes, deerit nihil. Vale.

3 *τῶν ἀδωράτων*] Ex iis rebus, quæ fieri non possunt. *Idem.*

4 *ἡροπαιδία* . . . *Χρύσιππος*] Iudicium ex Chrysippi sententia.

5 *κατὰ Χρύσιππον* *δοξατ' ἄν*] Secundum Chrysippum fieri potest.

6 De Coctio] Quid si Coctio? de quo ad Att. XII. 13. *Corrad.*

7 Hortum] Illatum, non ibi natum. *Manus.* Vis hortum hic intelligere Manius videtur potuisse alium, quam ex eorum genere, quos vocabant hortos Adonidis; hoc est, flores aut plantas in tessulis, uti notat Helychius. An tales delicias amaret in bi-

bliotheca Cicero, non dicam: scio ambulationibus delectatum; & de rebus ejusmodi hortulis valde contemptum locutos esse veteres. In *bibliotheca* Radium interpretatur in loco bibliothecæ vicino. Nihil expedit. An igitur Cicero, in Varronis villa hortum esse? Cur ergo diceret, si haberet? Eum ego arbitror aliquid velle; hoc nempe: Non egrediorum se Varronis & bibliothecæ, nisi ut in orto corpus ambulando exerceat; itaque non egrediorum omnino, si in bibliothecæ sit hortus. Scripsi facere, sive more Cicero, neque intelligi voluit grammaticæ. *Oliver.*

CICERO VARRONI.

V. **M** IHI vero ad Non. bene maturum videtur fore, neque solum propter reipublicæ, sed etiam propter anni tempus. Quare diem istum probo. Itaque eundem ipse sequar. Consilii nostri, ne si eos quidem, qui id secuti non sunt, non poeniteret, nobis poenitendum putarem. Secuti enim sumus non spem, sed officium. Reliquimus autem non officium, sed desperationem. Ita verecundiores fuimus, quam qui se domo non commoverunt: saniores, quam qui, amissis opibus, domum non reverterunt. Sed nihil minus ferro, quo severitatem otiosorum: & quoquo modo fe res habe-

ARG. Probat & diem, quo conveniri sint, & sum Varronique consilium, quod semel a Cesare vidit ab armis discesserint. Anno U. C. 707.

1 *Consilii nostri*] Hujus nostri consilii, inquit Cicero, ne tum quidem nobis poenitendum putarem, si eos, qui id secuti non sunt, non poeniteret. Cum vero eos poeniteat, quod in bello remanserint, multo mi-

nus nobis, qui saniores fuimus, poenitendum puto. Ne si, verbo proponantur, & in eo tamen verbo inest vis negandi. Nam illud, *Nobis poenitendum putarem*, valet, non putarem, quia respicit superiores particulas, ne si, quæ si postponantur, addenda erat eundem verbo alitra negatio, ut ita dicatur: *Nobis poenitendum non putarem, ne si eos quidem, &c. Manus.*

haberet, magis illos vereor, qui in bello occiderunt, quam hos curo, quibus non fatiscimus, quia vivimus. Mihi si spatium fuerit in Tusculanum ante Nonas veniendi, istic te videbo. Sin minus, persequar in Cumanum: & ante te certior faciam, ut ² lavatio parata sit.

² Lavatio] Instrumentum balneare. Phaedrus *Invitationem argenteam*, Fabula LXIII. *interpret Testamenti*. J. F. Gron.

CICERO VARRONI.

VI. CANINIUS noster me tuis verbis admonuit, ut scriberem ad te, si quid esset quod putarem te scire oportere. Est igitur adventus Caesaris, scilicet, in expectatione: neque tu id ignoras. Sed tamen, cum ille scripsisset, ut opinor, se in ¹ Alfiense venturum, scriperunt ad eum sui, ne id faceret: ² multos ei molestos fore, ipsiisque multis: Ostia videri commodius eum ³ exire posse. Id ego non intelligebam quid interesset. Sed tamen Hirtius mihi dixit, & se ad eum, & Balbum, & Oppium scripsisse ut ita faceret, homines, ut cognovi, amantes tui. Hoc ego idcirco nosse te volui, ut scires, hospitium tibi ubi parares, vel potius ubi utriusque. Quid enim ille facturus sit, incertum est: & simul ostendavi tibi, me istis esse familiarem, & consilii eorum interesse. Quod ego cur nolim, nihil video. ⁴ Non enim est idem, ferre si quid ferendum est, & probare si quid probandum non est. Etsi, quid non probem quidem, nescio, præter initia rerum. Nam hæc in voluntate fuerunt. Vidi enim (nam tu aberas) nostros amicos cupere bellum: hunc autem non tam cupere, quam non timere. Ergo hæc consilii fuerunt:

ARG. Caesaris ex Africano bello adventum nuntiatur, & belli civilis causam in Pompejum potius, quam in Caesarem conferre. Varronem autem laudat, quod se ab armis ad studia, quasi a tempestate in portum, contulerat. *Ann. U. C. 707.*

¹ Alfiense] Quod in superi maris litore Plinius & Proleptus constituit. *Mansuet.*
² Multos] Cum ibi essent multorum vil-

le ob regionis amoenitatem. *Idem.*

³ Exire] De navi descendere.

⁴ Non enim est idem] Arguta sententia. Fero, inquit, que ferenda sunt: (quia enim cum temporum necessitate pugnet?) non ideo tantum proba, que probanda non sunt. *Mansuet.* Frustra mihi quidem scietur hanc sollicitate lectionem H. Sreplanus, *Scholiastin. Var. lib. II. cap. 27. Olivarius.*

runt: reliqua necessaria. Vincere autem aut hos, aut illos necesse est. Scio te semper mecum in luctu fuisse, cum videmus, quam illud ingens malum alterius utrius exercitus ex ducum interitu: tum vero extremum malorum omnium esse civilis belli victoriam: quam quidem ego etiam illorum timebam, ad quos veneramus. Crudeliter enim otiosus minabantur: eratque iis & tua invisita voluntas, & mea oratio. Nunc vero, si essent nostri positi, valde intemperantes fuissent. Erant enim nobis perirati, quasi quidquam de nostra salute decrevissemus, quod non idem illis censuissimus: aut quasi utilius reipublicæ fuerit, eos etiam ad ⁵ bestiarum auxilium confugere, quam vel emori, vel cum spe, si non optima, at aliqua tamen vivere. ⁶ At in perturbata republica vivimus. ⁷ Quis negat? Sed hoc viderint ii, qui nulla sibi subsidia ad omnes vitæ status paraverunt. Huc enim ut venire, superior longius, quam volui, fluxit oratio. Cum enim te semper magnum hominem duxi: tum quod his tempestatibus es prope lolus in portu, frustulque doctrinæ percipis eos, qui maximi sunt, ut ea consideres, eaque tractes, quorum & usus, & delectatio est omnibus istorum & ⁸ actis, & voluptatibus anteponenda. Equidem ⁹ hos tuos Tusculanenses dies instar esse vitæ puto: libenterque omnibus omnes ope concesserim, ut mihi liceat, vi nulla interpellante in modo vivere. Quod nos quoque imitamur, ut possumus, & in nostris studiis libentissime conquiescimus. Quis enim hoc non dederit nobis, ut, cum opera nostra patria five non possit uti, siue nolit, ad eam vitam revertamur, quam multi docti homines, fortasse non recte, sed tamen multi, etiam reipublicæ præponendam putaverunt? Quæ igitur studia magnorum hominum sententia vacationem habent etiam publici muneris,

⁵ Bestiarum] Elephantorum Iube.

⁶ At] Obiectio: Vivimus ubi viris vivere indignum est, republica in tyrannidem prolapsa. J. F. Gronov.

⁷ Quis negat? sed hoc viderint] Fator. Sed hæc obiectio tantum valet adversus eos, qui se non intravere ad utramque fortunam tolerandam. *Idem.*

⁸ Actis] Amena littora, in quæ se re-

cipiebant cum genio vellent indulgere, partim ob amoenum in mare prospectum, partim propter piscium delicias. Servius ad V. *En. In sola ferax Troader alta.* Græv.

⁹ Hos Tusculanenses dies tuos] Sic agere, quemadmodum tu hos proximos dies in Tusculam tuo grati inter libros, quos vel legis, vel facis, eam demum ego veram vitam puto. J. F. Gronov.

neris, iis, concedente republica, cur non abutatur? Sed plus facio, quam Caninius mandavit. Is enim, si quid ego scirem, rogarat, quod tu nescires: ego tibi ea narro, quæ tu melius scis, quam ipse, qui narro. Faciam ergo illud, quod rogatus sum, ut eorum, quæ temporis hujus sint, quæve audiero, ne quid ignores.

CICERO VARRONI.

VII. **C**OENABAM apud Sejum, cum utrique nostrum reditæ sunt a te literæ. Mihi vero jam maturum videtur. Nam, quod antea calumniatus sum, indicabo malitiam meam. Volebam prope alicubi esse, si quid bonæ salutis, *ἢ οὐ πὲρ δι' ἐρχομένην*. Nunc, quando confecta sunt omnia, dubitandum non est, quin equis viris. Nam, ut audivi de L. Cæsare filio, mecum ipse, *ἢ Quid hic mihi faciet patri?* Itaque non desino apud istos, qui nunc dominantur, cœnitare. Quid faciam? tempori serviendum est. Sed ridicula? missa? præsertim cum sit nihil quod rideamus.

ἢ Africa terribili tremis horrida terra tumulu.
Itaque nullum est *ἢ ἀποτροχήμενον*, quod non verear. Sed quod quæris, *ἢ quando, qua, quo*, nihil adhuc scimus. Istituc ipsum de Bais, nonnulli dubitant, an per Sardiniam veniat. Illud

ARG. Jam maturum esse ait, ut ab urbe discedat: & de Cæsaris ex Africano bello redentis itinere diversos rumores nuntiat. Anno U. C. 707.

1. *Indicabo malitiam meam*] Facebor tibi, quod alius cogitaram. J. F. Gronov.

2. *Si quid bonæ salutis*] Si de Pompejanorum victoria nunciis afferretur. Timebat enim eos Cicero, si vicissent. Man.

3. *Quid hic mihi faciet patri?*] Utrouque simul eunte. *Ulad.* X. 225.

4. *Equis viris*] Omni conatu, manibus pedibusque, subaudi Cæsari obviam eamus. Translatio a militari certamine, quo contendit equis virisque. Inde manavit proverbium: Cum vero celeritas indicatur, *Equis, viris*, dicitur, succulentum similitudine terra marique. *Manutius.*

5. *L. Cæsare filio*] Quem Dio, lib. XLIII.

justi Cæsaris occulte interempum ostendit, quia perpetuo contra ipsum pugnavit. Huius Cæsaris pater fuit L. Cæsar, avunculus M. Antonii. *Idem.*

6. *Quid hic mihi faciet patri?*] Si L. Cæsarem, propinquum suum, necavit: quid mihi faciet? Sumpsit ex Antiocho Pererit. (Ant. I. c. 7. vers. 85.) *Idem.*

7. *Missæ*] Subaudi, *sint*: vel *faciamur*. *Idem.*

8. *Africa*] Ennii versus. *Idem.*

9. *Nonprophète*] De Finib. III. 15.

10. *Quando, qua, quo*] Quando sit Cæsar venturus, qua via, ad quem locum. Hinc opinor hanc epistolam, in qua nihil certi de Cæsaris adventu Cicero significat, ante superiorum proxima scriptam esse, in qua Cæsaris adventum expectari dicit, & exitum vel Othiæ, vel in Allicuse. *Idem.*

Illud enim adhuc prædium suum non inspexit: nec ullum habet deterius, sed tamen non contemnit. Ego omnino magis arbitror per Siciliam: vel jam scimus: adventat enim Dolabella. *ἢ Eum puto magistrum fore.*

ἢ Πολλοὶ μαθηταὶ κρείττους διδασκάλων.
Sed tamen, si sciam, quid tu constitueris, meum consilium accommodabo potissimum ad tuum. Quare expecto tuas literas. Vale.

11. *Prædium suum*] Per jocum Sardiniam vocat Cæsaris prædium: quasi provinciam populi R. Cæsaris essent prædia. *Idem.*

12. *Eum puto magistrum fore*] Is docebit, qua ratione amissam Cæsaris gratiam recuperem, cum ego cum in arte oratoria docere sim solitus. Sic Manutius. Sed suspicor Ciceronem respicere etiam ad Magistrum auctoritatis, & significare, Dolabellam magistrum Cæsari operam, qualem præstitit P. Sylla & propinquo suo & Cæsari, quem ait vibrasse

illam cruentam hastam. II. Off. 8. hoc est, præfaturum auctoribus conficatorum, & subhastatorum honorum, quæ inimicorum Cæsaris fuissent. J. F. Gronov.

13. *Πολλοὶ μαθηταὶ κρείττους διδασκάλων*] Multi discipuli meliores magistris. Respondit ad tacitam objectionem. At Cæsar ipse magister est atque auctor, ut omnis hujus mali, sic & profcriptionum; Dolabella Cæsaris discipulus. At (respondet) multi discipuli potiores magistris. *Idem.*

CICERO VARRONI.

VIII. **E**TSI munus flagitare, quamvis quis ostenderit, ne populus quidem solet, nisi concitatus: tamen ego expectatione promissi tui moveor, ut admoneam te, non ut flagitem. Misi autem ad te quatuor admonitores non nimis verecundos. Nosti enim profecto os ejus adolescentioris Academiæ. Ex ea igitur media excitatos misi, qui metuo ne te forte flagitent: ego autem mandavi, ut rogarent. Expectabam omnino jamdiu, meque sustinebam, ne ad te prius ipse quid scriberem, quam aliquid accepissem, ut possem te remunerari quam simillimo munere. Sed, cum tu tardius faceres, id est, ut ego interpretor, diligentius, teneri non potui.

Tom. VII.

P p

ARG. Promiserat Varro Ciceroi se libros dicaturum: Cicero eum promissi admonet, misit quatuor Academicarum questionum. Anno U. C. 708.

1. *Quatuor*] Significaverit se daturum. *Manutius.*

2. *Promissi tui*] Fortasse libros de ling. Lat. significat, quos postea Varro ad Cicero-

nem misit. *Idem.*
3. *Quatuor admonitores*] Quatuor libros Academicos: quorum primus duntaxat extat: reliqui tres desiderantur. *Idem.*

4. *Or*] Impudentiam Academiæ novæ. Habent ejus principes nostri quatuor editores: *Illius*, Grævius. ReRte utrumque aberit.

tui, quin conjunctionem studiorum amorisque nostri, quo possem, literarum genere declararem. Feci igitur sermonem inter nos habitum in Cumano, cum esset una Pomponius: tibi dedi partes ⁵ Antiochinas, quas a te probari intellexisse mihi videbar: mihi sumpsit ⁶ Philonis. Puto fore, ut, cum legeris, mirere, nos id locutos esse inter nos, quod nunquam locuti sumus: sed nostri morem dialogorum. Post hæc autem, mi Varro, quam plurima, si videtur, & ⁷ de nobis inter nos: sero fortasse: sed ⁸ superiorum temporum fortuna reipublica causam sustineat. ⁹ Hæc ipsi præstare debemus. Atque utinam quietis temporibus, atque aliquo, si non bono, at saltem certo statu civitatis, hæc inter nos studia exercere possemus. Quanquam tum quidem vel alia quæpiam rationes honestas nobis & curas & actiones darent: nunc autem quid est, sine his cur vivere velimus? Mihi vero cum his ipsis vix: his autem detractis, ne vix quidem. Sed hæc coram, & sæpius. ¹⁰ Migrationem & emptionem feliciter evenire volo, tumque in ea re consilium probo. Cura ut valeas.

⁵ Antiochinas] Ut ea Varro disputans exposceret, quæ Antiochus Ascalonica, Academicus Philosophus, contra Philonem dixerat, & scripserat. *Maur.*

⁶ Philonis] Qui novam Academiam, ex Arcefilæ sententia, quasi meliorem veterem crebatur. *Idem.*

⁷ De nobis] Non de aliis personis, ut iam de Antiocho, Philone, Cæsar.

⁸ Superiorum temporum fortuna] Quod adhuc cessavimus, condonetur Reip. que nos

alio rapuit. *J. F. Gron.*

⁹ Hæc ipsi] Hæc vero tempora præstare ipsi debemus: nobis horum temporum reddenda ratio est. Otium enim habemus. *Maur.* Lego: hæc ipsi &c. scilicet horum temporum causam. Nunc sublati est iste Reip. obtentus: & si peccemus, non possumus delegare culpam, sed ipsi ea tenemur. *Gron.*

¹⁰ Migrationem] in domum nuper emptam. *Maur.*

De hac epistola, vide *Att.* XIII. 25.

DOLABELLA CICERONI S. D.

IX. **S**I vales, gaudeo: & ipse valeo, & Tullia nostra restæ valet. Terentia minus belle habuit: sed certum scio jam convalescere eam. Præterea restissime sunt apud te omnia. Esti nullo tempore in suspitionem tibi debui venire, partium causa potius, quam tua, tibi suadere, ut te aut cum

Cæ.

ARG. Dolabella scero suo suadet, ut se referat, quod idem Cælius suaserat lib. VIII. vel cum Cæsare conjungat, vel in otium se

epist. 16. *Anno U. C. 705.*

Cæsare nobiscumque conjungeres, aut certe in otium referres: præcipue nunc jam inclinata victoria, ne possum quidem in ullam aliam incidere opinionem, nisi in eam, in qua scilicet tibi suadere videar, quod pie tacere non possum. Tu autem, mi Cicero, sic hæc accipies, ut, si probabuntur tibi, sive non probabuntur, ab optimo certe animo ac diligentissimo tibi & cogitata, & scripta esse judices. Animadvertis, Cn. Pompejum nec nominis sui, nec rerum gestarum gloria, neque etiam regum ac nationum clientelis, quas ostentare crebro solebat, esse tutum: & hoc etiam, quod infimo cuique contigit, illi non posse contingere, ut honeste effugere possit, pulso Italia, amissis Hispaniis, capto exercitu veterano, ² circumvallato nunc denique: quod ³ necio an ulli unquam nostro acciderit imperatori. Quamobrem, quid aut ille sperare possit, aut tu, animum adverte pro tua prudentia. Sic enim facillime quod tibi utilissimum erit consilium capies. Illud autem ⁴ a te peto, ut, si jam ille evitaverit hoc periculum, & se addiderit in classem, tuis rebus consulas: & aliquando tibi potius, quam cuivis, sis amicus. Satisfactum est jam a te vel officio, vel familiaritati: satisfactum etiam partibus, & ei reipublicæ quam tu probabas. Reliquum est, ubi nunc est reipublica, ibi simus potius, quam, dum illam veterem sequimur, simus in nulla. Quare velim, mi jucundissime Cicero, si forte Pompejus pulsus his quoque locis, rursus alias regiones petere cogatur, ut tu te vel Athenas, vel in quamvis quietam recipias civitatem. Quod si eris facturus, velim mihi scribas, ut ego, si ullo modo potero, ad te advolem. Quæcunque de tua dignitate ab imperatore

P p 2 erunt

¹ Veterano] Legimus in Suetonio, divisisse Cæsarem, cum iret adversus Pompejum legatos in Hispaniam, ire se ad exercitum sine duce, & inde reversum ad duces sine exercitu. Quod res ipsa comprobavit. Collectis enim exercitu Pompejus in Pharsalia dimicavit. *Maur.*

² Circumvallato] Ad Dyrrhinchium. *Idem.*

³ Necio, an] Pro, fortasse, uturpat fape Cicero, Necio, vel, *Haud scio*, majore

quodam elegantia, ut infra, epist. 14. *Contigit enim tibi, quod haud scio an sciamini.* Et epist. 15. *Est id quidem magnum, atque haud scio an maximum.* Et de Orat. lib. II. *Videris-ne, quantum minor sis veteris dyrrhachia? haud scio an sumis cretensis & vortitate maximum.* Ibidem: *Magnum quoddam epus est, sicut haud scio, an de humanis operibus longe maximum Idem.*

⁴ A te] Vich. Gron. omittunt.

erunt impetranda, qua est humanitate Cæsar, facillimum erit ab eo tibi ipsi impetrare: & meas tamen preces apud eum non minimum auctoritatis habituras puto. Erit tuae quoque fidei & humanitatis curare, ut is tabellarius, quem ad te misi, reverti possit ad me, & a te mihi literas referat. Vale.

M. CICERO P. DOLABELLÆ S. D.

X. **N**ON sum ausus Salvio nostro nihil ad te literarum dare: nec mehercule habebam, quid scriberem, nisi te a me mirabiliter amari; de quo, etiam nihil scribente me, te non dubitare certo scio. Omnino mihi magis literæ sunt expectandæ a te, quam a me tibi. Nihil enim Romæ geritur, quod te putem scire curare: nisi forte scire vis, me inter Niciam nostrum & Vidium iudicem esse. Proferet alter (ut opinor) duobus versiculis expensum Niciæ: ³ alter Aristarchus hos ⁴ *ὁ βέλγης*. Ego, tanquam criticus antiquus, iudicaturus sum, utrum sint ⁵ *τὸ παντὸς*, an ⁶ *παρὰ βέλγην*. Puto nunc dicere: ⁷ Oblituisse es igitur fungorum illorum, quos apud Niciam? & ingentium ⁸ culinarum cum Sophia ⁹ Septimæ? Quid ergo? tu adeo mihi excussam severitatem veterem putas, ut ne in foro quidem reliquæ pristinae iron-

ARG. Inter Niciam & Vidium iudex in causa, ut videtur, pecuniaria, constituitur, quod grammaticus Niciæ erat, per jocum ad grammaticos addidit: etiam de P. Syllæ morte jocose scribit. Anno U. C. 708.

¹ Niciam] Hic est Curtius Nicias grammaticus, de quo Suetonius in libro de Grammaticis. Familiaris Dolabellæ fuit. Epist. ult. lib. XIII. ad Att. *Mans.*

² Alter] Vidius a Niciæ perit nummos quos eum sibi debere dicit, quos in Calendario suo, vel tabulis expensu ei credidisse scriptum proferet. *Expensum ferre alicui est imputare alicui; erogatum alicui testari scribere, dicere. Duoque versiculi est duobus titulis vel nominibus. J. F. Gronov.*

³ Alter Aristarchus] Ut Aristarchus olim, quos Homeri non esse versus arbitrabatur, obelisco notabat, ut induceretur tanquam

nothi: sic Niciæ versiculos illos, expensum sibi pecuniam indicantes, non agnoscebat, fictoque a Vidio dicebat. *Mans.*

⁴ *ὁ βέλγης*] Vera notat. *Idem.*

⁵ *τὸ παντὸς*] Poeta, Homeri. Jocum Cicero quaesivit in similitudine. Nam quia, *Versiculi*, dixerat: & mox, *Aristarchus*, idem poetam nominavit; cum Vidium ipsum significet, qui versiculos illos scripserat. *Idem.*

⁶ *παρὰ βέλγην*] Interjecti: sic a Vidio facti, ut in Homeri poemate interjecti a neicio quo versus aliquot erant, de quibus Aristarchus iudicavit. *Idem.*

⁷ Oblituisse es] Quasi propter constitutum damnare non possit. *Cellar.*

⁸ *Culinarium*] Alii *cucinarum* volunt. Alii aliud. J. F. Gronovius, *Squillarum.*

⁹ *Septimæ*] Subaudi, filia.

frontis appareant? Sed tamen suavissimum ¹⁰ *συμβόλιον* nostrum prestabo integellum; ¹¹ nec committam; ut, si ego eum condemnaro, tu restituas, ¹² ne habeat Bursa Plancus apud quem literas dicat. Sed quid ago? cum mihi sit incertum, tranquillone sis animo, an, ut in bello, in aliqua majuscula cura negotiōve versere. Labor longius. Cum igitur mihi erit exploratum, te libenter esse risurum, scribam ad te pluribus. Te tamen hoc scire volo, vehementer populum sollicitum fuisse de P. Syllæ morte, ¹³ antequam certum scierit. Nunc querere desierunt, quomodo perierit. Satis putant se scire, quod sciunt. Ego cateroqui animo aequo fero: ut nunc vereor, ¹⁴ ne hasta Cæsar's retrixerit. Vale.

¹⁰ *Συμβόλιον*] Convictorem nostrum non finam iacturam facere: significat, si pronuncietur sit, debere videri, se pro eo pecuniam numeraturum. J. F. Gronov.

¹¹ *Nec committam*] Nec dabo tibi occasionem, si damnatus fuerit, per Cæsarem eum restituendi in integrum. Tacite reprehendit multa iusticia a Cæsare rescissa, & restitutos exules. *Idem.*

¹² *Ne habeat Bursa*] Ne ille tuo hoc beneficio devinctus Planco vestro Bursa se dedere compellatur, & illum barbarum literarum elementis imbueret. Nam & hic fuerat

inimicus Ciceronis, & cum melioribus temporibus damnatus esset, a Cæsare civitatem receperat. *Mans.*

¹³ *Antequam*] Verebatur enim, ne falsum esset, quod esse verum cupiebat: quia P. Syllæ, quod & antea didator propinquo suo L. Syllæ, & postea Cæsare, proscriptorum civium bona emere consueverat, populo in primis odio erat. *Mans.*

¹⁴ *Ne hasta Cæsaris retrixerit*] Eandem etiam jocum movet illdem pene verbis in eadem persona, lib. XV. ep. 17.

CICERO DOLABELLÆ.

XI. **V**EL meo ipsius interitu mallet litteras meas desiderares, quam eo casu, quo sum gravissime afflictus: quem ferrem certe moderatius, si te haberem. Nam & oratio tua prudens, & amor erga me singularis, multum levaret. Sed cum brevi tempore, ut opinio nostra est, te sum visurus, ita me affectum offendes, ut multum a te possim juvari: non quo ita sim fractus, ut aut hominem me esse oblitus sim, aut fortunæ succumbendum putem: sed tamen hilaritas illa nostra, & suavitas, quæ te præter cæteros delectabat, erepta mihi omnīs est. Firmitatem tamen, & constantiam, si modo fuit ali-

ARG. Tulliole mortem, Dolabellæ, et statores a Dolabella resurari vult, ab eam post divortium, significat: suos obtredaque se amari. Anno U. C. 708.

aliquando in nobis, eandem cognosces, quam reliquisti. Quod scribis praelia te mea causa sustinere, non tam id laboro, ut, si qui mihi obrestent, a te resutentur, quam intelligi cupio, quod certe intelligitur, me a te amari. Quod ut facias, te etiam atque etiam rogo, ignoscasque brevitati literarum mearum. Nam & celeriter una futuros nos arbitror, & nondum satis confirmatus sum ad scribendum.

CICERO DOLABELLÆ.

XII. **G**RATULOR Baiis nostris, si quidem, ut scribis, salubres repente factæ sunt: nisi forte te amant, & tibi assentantur, & tamdiu, dum tu ades, sunt oblita sui. Quod quidem si ita est, minime miror, calum etiam & terras vim suam, si tibi ita conveniat, dimittere. Oratiunculam pro Dejotaro, quam requirebas, habebam mecum; quod non putaram. Iraque eam tibi misi. Quam velim sic legas, ut causam tenuem & inopem, nec descriptione magnopere dignam. Sed ego hospiti veteri & amico munusculum mittere volui levitate, crasso filo, cujusmodi ipsius solent esse munera. Tu velim animo sapienti, fortisque sis: ut tua moderatio & gravitas aliorum infamet injuriam. Vale.

ARG. Dolabella gratulatur de Bajarum salubritate, & orationem pro Dejotaro mittit.

Anno U. C. 708.
1 Aliorum] Cesarianorum.

CICERO DOLABELLÆ. S.

XIII. **C**AIVS Suberinus Calenus, & meus est familiaris, & Lepta nostri familiarissimi pernecessarius. Is cum vitandi belli causa profectus esset in Hispaniam cum M. Varrone ante bellum, ut in ea provincia esset, in qua nemo nostrum, post Afranium superatum, bellum fore putarat: incidit in ea ipsa mala, quæ summo studio vitaverat. Oppressus

ARG. Rogat ut Suberino & Plancio reditum in patriam a Cesare impetret, cosque ita excuset, ut solentur, casu quodam & necessitate coactos Pompeji partes in Hispania secutos esse. Anno U. C. 708.
1 M. Varrone] Legato Pompeji in Hispania cum Afranio & Petrejo. Manu.

sus est enim bello repentino: quod bellum, commotum a Scapula, ita postea confirmatum est a Pompejo, ut nulla ratione se ab illa miseria eripere posset. Eadem causa fere est M. Planii² Heredis,³ qui est item Calenus, Lepta nostri familiarissimus. Hocse igitur ambo tibi sic commendo, ut majore cura, studio, sollicitudine animi commendare non possim. Volo ipsorum causa: meque in eo vehementer & amicitia movet, & humanitas. Lepta vero cum ita laboret, ut ejus fortuna videantur in discrimen venire; non possum ego, non aut proxime atque ille, aut etiam æque laborare. Quapropter, etsi sæpe expertus sum, quantum me amares, tamen sic velim tibi persuadeas, id me in hac re maxime judicaturum. Peto igitur a te, vel, si pateris, oro, ut homines miseros, & fortuna, quam vitare nemo potest, magis quam culpa, calamitosos, conserves incolumes: velisque per te, me hoc muneris cum ipsis amicis hominibus, tum municipio Caleno, quo-cum mihi magna necessitudo est, tum Lepta,⁴ quem omnibus antepono, dare. Quod dicturus sum, puto equidem non valde ad rem pertinere, sed tamen nihil obest dicere. Res familiaris alteri eorum valde exigua est, alteri vix⁵ equestris. Quapropter cum his Cæsar vitam sua liberalitate concessit, nec est quod iis præterea magnopere possit adimi: reditum, si me tantum amas, quantum certe amas, hominibus confice. In quo nihil est præter viam longam; quam idcirco non fugiunt, ut & vivant cum suis, & moriantur domi. Quod ut enitare, contendaque, vel potius ut perficias (posse enim te, mihi persuasi) vehementer te etiam atque etiam rogo.

² Heredis] Non dubito, quia sic hoc Planii cognomen, itaque scripti prima littera masculula. Manu.

³ Qui est item Calenus] Hæc plane insulsa sunt, & nullius sentio. Rescripti ex Hirtorpiano: qui est item ut Calenus. Non male etiam sex. Pal. qui est item uti Calenus Lepta nostri familiarissimus. Gravius. Omnino aliud, opinor, agebat vir doctissimus: nam Calenus non est hic nomen hominis, sed loci. Qui est item Calenus, hoc est, qui est æque Calenus, sive ex municipio Caleno, ac Suberinus ille, de quo supra. Olivetius.

⁴ Quem omnibus antepono] Non omnibus plane hominibus, (non enim Lepta tantum tribueret) sed omnibus Calenis. Nam & Lepta ex eodem erat municipio. Man.

⁵ Equestris] Quadraginta millia festeritium.

CICERO DOLABELLÆ CONSULI S.

XIV. **E**TSI contentus eram, mi Dolabella, tua gloria, satisque ex ea magnam latitiam voluptatemque capiebam; tamen non possum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quod vulgo hominum opinio socium me adscribat tuis laudibus. Neminem conveni (convenio autem quotidie plurimos: sunt enim permulti optimi viri, qui valetudinis causa in hæc loca veniant; præterea ex municipiis frequentes necessarii mei) quin omnes, cum te summis laudibus ad cælum extulerunt, mihi continuo maximas gratias agant. Negant enim se dubitare, quin tu, meis præceptis & consiliis obtemperans, præstantissimum te civem & singularem consulem præbeas. Quibus ego quanquam verissime possum respondere, te, quæ facias, tuo iudicio & tua sponte facere; nec cujusquam egere consilio: tamen neque plane assentior, ne imminuam tuam laudem, si omnis a meis consiliis profecta videatur: neque valde nego. Sum enim avidior etiam, quam satis est, gloria. Et tamen non alienum dignitate tua, quod ipsi Agamemnoni, regum regi, fuit honestum, habere aliquem in consiliis capiendis Nestorem: mihi vero gloriosum, te juvenem consulem florere laudibus, quasi alumnum disciplinæ meæ. * L. quidem Cæsar, cum ad eum ægrotum Neapolim venissem, quanquam erat oppressus totius corporis doloribus, tamen antequam me plane salutavit, O mi Cicero, inquit, gratulor tibi, cum tantum vales apud

Dola-

ARG. Laudat Dolabellam, quod columnam, quasi aram innotuo Cæsari, ut deo, erectam, everterit, & animadvertione in eos qui contra libertatem tumultuabantur, ulius fuerit. Scripta paulo post necem Cæsaris. Anno U. C. 709.

1 In hæc loca] Bajæ. Epist. 10. Man.

2 Summis laudibus] Ob everfam columnam & aram. Epist. 2. lib. XI. & 1. lib. XII. & ad Att. epist. 15. 16. 19. lib. XIV. Idem.

3 Consulens] Interfecto Cæsare, Dolabella cum fascibus tanquam consul in forum

venit. Nam cum sibi Cæsar, intrus ad bellum Parthicum, suffecerat. Idem.
* L. Cæsar] Julii, M. Antonii matris, frater; avunculus igitur Antonii. Hunc Antonius, oppressus rursus post obitum Cæsaris rep. necandam Octavio tradidit; Octavius ei Ciceronem. Sed cum ad eum interficiendum milites ab Octavio missi venissent, confugit ad Juliam sororem: quæ fratrem, obiecto percussoribus corpore, clamans Antonii matrem una cum fratre necandam, incolumem servavit. Idem.

Dolabellam, quantum, si ego apud sororis filium valerem, jam salvi esse possemus. Dolbellæ vero tuo & gratulor, & gratias ago: quem quidem post te consulem, solum possumus vere consulem dicere. Deinde multa de facto, ac de re gesta: tum nihil magnificentius, nihil præclarior actum unquam, nihil reipublicæ salutaris. Atque hæc una vox omnium est. A te autem peto, ut me hanc quasi falsam hereditatem alienæ gloriæ finas cernere: neque aliqua ex parte in societatem tuarum laudum venire patiare. Quanquam, mi Dolabella, (hæc enim jocatus sum) libentius omnes meas, si modo sunt aliqua meæ, laudes ad te transfuderim, quam aliquam partem exhauserim ex tuis. Nam, cum te semper tantum dilexerim, quantum tu intelligere potuisti: tum his tuis factis sic incensus sum, ut nihil unquam in amore fuerit ardentius. Nihil est enim (mihi crede) virtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amavi (tu scis) M. Brutum, propter ejus summum ingenium, suavissimos mores, singularem probitatem, atque constantiam: tamen idibus Martiis tantum accessit ad amorem, ut mirarer locum fuisse augendi in eo, quod mihi jampridem cumulatam etiam videbatur. Quis erat, qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, posse aliquid accedere? tantum accessit, ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexisse. Quare quid est quod ego te horter, ut dignitati & gloriæ servias? Proponam tibi claros viros, quod facere solent qui hortantur? neminem habeo elariorem, quam teipsum. Te imitere oportet: tecum ipse certes. Ne licet quidem tibi jam, tantis rebus gestis, non tui similem esse. Quod cum ita sit, hortatio non est necessaria: gratulatione magis utendum est. Contigit enim tibi, quod haud scio an nemini, ut summa severitas animadvertens non modo non invidiosa, sed etiam popularis esset, & cum bonis omnibus, tum infimo cuique gratissima.

Tom. VII.

Q q

5 Sororis filium] M. Antonium, Dolabella collegam in consulatu. Idem.

6 Amare videar, antea dilexisse] Diligere levius est, quam amare. In epistola ad M. Brutum: Odius valde me diligit, vel, ut interpretor, valde me amat. Epist. 47. lib.

XIII. Quid ego tibi commendem eum, quem tu ipse diligis? Sed tamen, ut scire eum non a te diligi solum, verum etiam amari, ab eam rem tibi hæc scribis. Terentius quoque ut diversa posuit in Eun. Act. 1. sc. 2. vers. 16. Manus.

ma. Hoc si tibi fortuna quadam contigisset, gratularer felicitati tuæ: sed contigit magnitudine cum animi, tum etiam ingenii, atque consilii. Legi enim concionem tuam: nihil illa sapientius. Ita pedetentim & gradatim tum⁷ accessus a te ad causam facti, tum recessus, ut res ipsa⁸ maturitatem tibi animadvertendi omnium concessu daret. Liberasti igitur & urbem periculo, & civitatem metu: neque solum ad tempus maximam utilitatem attulisti, sed etiam ad exemplum facti. Intelligere debes in te positam esse rempublicam, tibi que non modo tuendos, sed etiam ornandos esse illos viros, a quibus initium libertatis profectum est. Sed his de rebus coram plura propediem, ut spero. Tu, quoniam rempublicam, nosque conservas, fac ut diligentissime te ipsum, mi Dolabella, custodias.

⁷ Accessus a te ad causam facti] Accessus ad rem narrandam ita pedetentim & gradatim, indeque ita recessit, non ut impetu quodam & temeritate raptus ad animadvertendum videtur, sed ut ipsa res, a te pro-

ceder explicita, horretur te ad ceteram animadvertentem, omnium concessu. *Idem.*

⁸ Maturitatem animadvertendi] In eos, qui columnam execrant. *Idem.*

CICERO PÆTO S.

XV. **D**UABUS tuis epistolis respondebo: uni, quam triduo ante acceperam a Zetho; alteri, quam attulerat Phileros tabellarius. Ex prioribus tuis literis intellexi, pergratam tibi esse curam meam valerudinis tuæ: quam tibi perfectam esse gaudeo. Sed, mihi crede, non perinde, ut est reapse, ex literis perspicere potuisti. Nam cum a satis multis (non enim possum aliter dicere) & coli me videam, & diligi; nemo est illorum omnium mihi te jucundior. Nam quod me amas, quod id & jampridem & constanter facis, est id quidem magnum, atque haud scio an maximum: sed tibi

ARG. Duabus epistolis responder, priori de valerudine, & illius in se amore, ac jucunditate; alteri, nihil referre, utrum Rome sit, an Neapoli, cum Romæ unius iura regantur omnia. Scripta paulo ante, quam Cæsar ad Hispaniæ bellum exiret. Anno

U. C. 707.

¹ Tibi est curare] Ita esse in suis libris testantur Manutius & Conradus: non video igitur, quare Græverus & Grævius hic lacunam cum Victorio agnoscere maluerint. *Olivet.*

tibi commune cum multis. Quod tu ipse tam amandus es, tamque dulcis, tamque in omni genere jucundus, id est proprie tuum. Accedunt non Attici, sed salsores quam illi Artistorum, Romani veteres atque urbani sales. Ego autem (existimes licet quod lubet) mirifice capior facientis, maxime nostratibus, præsertim cum eas videam primum² oblitus Latio tum, cum in urbem nostram est infusa³ peregrinitas, nunc vero etiam⁴ braccatis & transalpinis nationibus, ut nullum veteris leporis vestigium appareat. Itaque te cum video, omnes mihi⁵ Gracios, omnes Lucilios, (vere ut dicam) Crassos quoque, & Lælios videre videor. Moriar, si præter te quemquam reliquum habeo, in quo possim imaginem antiquæ & vernaculæ festivitatis agnoscere. Ad hos lepores cum amor erga me tantus accedat, miraris, me tanta perturbatione valetudinis tuæ tam graviter exanimatum fuisse? Quod autem altera epistola purgas te, non distulsiorem mihi emptionis Neapolitanæ fuisse, sed auctorem commorationis urbanæ; neque ego aliter accepi. Intellexi tamen idem, quod his intelligo literis, non existimasse te mihi licere, id quod ego arbitrabar, res has non omnino quidem, sed magnam partem relinquere. ⁶ Catulum mihi narras, & illa tempora. Quid simile? Ne mihi quidem ipsi tunc placebat diutius abesse ab reipublica custodia. Sedebamus enim in puppi, & clavum tenebamus: nunc autem vix est in sentina locus. ⁷ An minus multa senatus-consulta futura putas, si e-

Q q 2 go

² Oblitus] Inquinatus ac maculatus Latiorum municipum seroneque atque formulis. Ab oblitus. Cellar. Videtur J. V. Gronovius deducere illud ab *oblitus*. Deditque, inquit, Latium nostrum] Sapra lib. VII. epist. 31. Evaristis sane existrem urbanis atque. Non ita bene. Olivet.

³ Peregrinitas] Cum Latinis data civitas est: quorum consuetudo Romanum sermonem infuscavit. Peregrini autem ab initio Latini Romæ vocabantur. Manut.

⁴ Braccatis & transalpinis nationibus] Gallia Braccata, quæ cis Alpes fuit, dicebatur provincia Narbonensis, a genere vestimentis: Comata vero, quæ Romanis antequam a C. Cæsare superaretur, non parit, dicta

a comis alendis. Hic Cicero jocular, non sine Bonacho, in Cæsarem, qui Gallis quibusdam, non modo cisalpinis, verum etiam transalpinis civitatibus dedit: ex quibus nonnullus etiam in senatum recepit. *Idem.*

⁵ Gracios] De Gratio maxime, lib. II. de Orat. cap. 60. & in Bruto, cap. 23.

⁶ Catulum] Q. Catulum, epi filium, qui cum C. Marcio consul fuit. *Mibi narras:* Ais ab reip. custodia nunquam discessisse. Manutius.

⁷ An minus multa S. C.] Abesse mihi licet nullo temp. diutius. Non enim, si ego Romæ non sim, ideo minus multa Senatus-consulta sent. *Idem.*

go sim Neapoli? Romæ cum sum, & urgeo forum, tenatus-consultra scribuntur⁸ apud amatorem tuum, familiarem meum. Et quidem,⁹ cum in mentem venit, ponor ad scribendum: & ante audio senatus-consultum in Armeniam & Syriam esse perlatum, quod in meam sententiam factum esse dicatur, quam omnino mentionem ullam de ea re esse factam. Atque hoc nolim me joculari putes. Nam mihi scito jam a regibus ultimis allatas esse literas, quibus mihi gratias agant, quod se mea sententia reges appellaverim: quos ego non modo reges appellatos, sed omnino natos nesciebam. Quid ergo est? tamen quamdiu hic erit noster hic¹⁰ præfectus moribus, parebo auctoritati tuæ. Cum vero aberit, ad fungos me tuos conferam.¹¹ Domum si habebo,¹² in denos dies, singulos sumptuarie legis dies conferam. Sin autem minus invenero, quod placeat, decrevi habitare apud te. Scio enim me nihil tibi gratius facere posse. Domum Syllanam desperabam jam, ut tibi proxime scripsi: sed tamen¹³ non abjeci. Tu velim, ut scribis, cum fabris eam perspicias. Si enim nihil est in parietibus aut in testis vitii, cætera mihi probantur. Vale.

⁸ Apud amatorem tuum] Que scribi solebant in curia. Amatorem Patris Cæsarem vocat; apud quem auctoritate & gratia plurimum valebat. Pictus. Idem.

⁹ Cum in mentem venit, ponor ad scribendum] Ubi lubuit, sibi fere animus, præscribitur S. C. meum nomen, quæ scribendo adferunt, etiam si haudquaquam præsto fuerim. J. F. Gronov.

¹⁰ Præfectus] Cæsar, quem senatus moribus in tritannum præfecerat. Dio, lib. XLIII.

Manut.

¹¹ Domum si habeo] Neapoli.

¹² In denos dies] Quem sumptuum in singulos dies præscribit sumptuarie lex, eum in decem dies distribuam. Tulit eam legem Cæsar post bellum Africanum. Vide Fam. VII. 26. Att. XIII. 7. Manut.

¹³ Non abjeci] Adhuc spero. Epist. 1. lib. XIII. Te abjecisse illam adfectionem, constabat inter omnes. Idem.

CICERO PAPIRIO P E T O S.

XVI. **D**ELECTARUNT me tuæ literæ: in quibus primum amavi amorem tuum, qui te ad scribendum

ARG. Offendit nihil a se prætermittum in Cæsarianorum concilianda sibi benevolentia; nec boni civis aut sapientis hominis officium

in se desiderari posse: tandem ad Patris Cæsarianorum concilianda sibi benevolentia; nec boni civis aut sapientis hominis officium

dum incitavit, verentem, ne Silius¹ suo nuntio aliquid mihi sollicitudinis attulisset: de quo & tu mihi antea scripseras, bis quidem eodem exemplo, facile ut intelligerem te esse commotum: & ego tibi accurate rescripseram, ut, quoquo modo, in tali re atque tempore aut liberarem te ista cura, aut certe levarem. Sed, cum proximis quoque literis ostendis, quantæ tibi curæ sit ea res, sic, mi Pare, habeto: quidquid arte fieri potuerit (non enim jam satis est consilio pugnare: artificium quoddam excogitandum est) sed tamen quidquid elaborari aut effici poterit ad istorum benevolentiam conciliandam, & colligendam, summo studio me consecutum esse: nec frustra, ut arbitrator. Sic enim color, sic observor ab omnibus his, qui a Cæsare diliguntur, ut ab his me amari putem. Nam etiam non facile dijudicatur amor verus, & fictus, nisi aliquid incidat ejusmodi tempus, ut, quasi aurum igni, sic benevolentia fidelis periculo aliquo perspicitur: cætera sunt signa communia: sed ego uno utor argumento, quamobrem me ex animo vereque arbitrer diligere; quia & nostra fortuna ea est, & illorum, ut simulandi causa non sit. De illo autem, quem penes est omnis potestas, nihil video quod timeam: nisi quod omnia sunt incerta, cum a jure discessum est: nec præstari quidquam potest, quale futurum sit, quod positum est in alterius voluntate, ne dicam libidine. Sed tamen ejus ipsius nulla re a me offensus est animus. Est enim adhibita in ea re ipsa summa a nobis moderatio. Ut enim olim arbitrabar esse meum libere loqui, cujus opera esset in civitate libertas: sic, ea nunc amissa, nihil loqui, quod offendant aut illius, aut eorum, qui ab illo diliguntur, voluntatem. Effugere autem si velim nonnullorum acute, aut facere dictorum offensionem, fama ingenii mihi est abjicienda. Quod si id possem, non recusarem. Sed tamen ipse Cæsar habet peracere iudicium: & ut Servius, frater tuus, quem literatissimum fuisse iudico, facile diceret, hic versus Plauti non est, hic est, quod tritas aures haberet notandis generibus.

¹ Sui nuntio] Viderit nuntiasse, ut ex epistola colligitur, Cæsarem salibus Cicero- nis esse officium. Manut.

² Nostra fortuna] Humilis & abjecta. Il- larum: Florentissima: cum sit penes Cæsarem potestas omnis. Manut.

bus poetarum, & consuetudine legendi: sic audio Casarem, cum volumina jam consecerit ³ *ἀποσφραγίστων*, si quod affatur ad eum pro meo, quod meum non sit, rejicere solere: quod eo nunc magis facit, quia vivunt mecum fere quotidie illius familiares. Incidunt autem in sermone vario multa, quæ fortasse illis, cum dixi, nec illiterata, nec insulsa esse videantur. Hæc ad illum cum reliquis actis perferuntur: ita enim ipse mandavit. Sic fit, ut, si quid præterea de me audiat, non audiendum putet: Quamobrem ⁴ Oenomaus tuo nihil utor: esse ⁵ possiisti loco verius Accianos. Sed quæ est invidia? aut quid mihi nunc invideri potest? Verum ⁶ fac esse omnia. Sic video philosophis placuisse iis, qui mihi soli videntur vim virtutis tenere, Nihil esse sapientis præstare, nisi culpam: qua mihi videor dupliciter carere: & quod ea fenderim, quæ rectissima fuerunt: & quia, cum viderem prædixi non satis esse ad ea obtinenda, viribus certandum cum valentioribus non putarim. Ergo in officio boni civis certe non sum reprehendendus. Reliquum est, ne quid stulte, ne quid temere dicam, aut faciam contra parentes: id quoque puto esse sapientis. Cætera vero, quid quisque me dixisse dicat, aut quomodo ille accipiat, aut qua fide mecum vivat ii, qui me assidue colunt & obviant, præstare non possum. Ita fit, ut & consiliorum superiorum conscientia, & presentis temporis moderatione me consolet, & illam Accii similitudinem non modo jam ad invidiam, sed ad fortunam transferam: quam existimo levem & imbecillam, ab animo firmo & gravi, tanquam fluctum a saxo, frangi oportere. Etenim, cum plena sint monumenta Græcorum, quemadmodum sapientissimi viri regna tulerint vel Athenis, vel Syraculis, cum, ferventibus suis civitatibus, fuerint ipsi quodammodo liberi: ego me non putem tueri meum statum sic posse, ut neque offendam animum cuiusquam, nec frangam dignitatem meam?

Nunc

³ *ἀποσφραγίστων*] Salse distorum a multis. Hunc librum, *Disce collectanea*, Suetonius vocat. *Idem*.
⁴ *Oenomaus tuo*] Actii tragedia. Verfus a Papius recitari, vitandam invidiam, admonebant. *Idem*.
⁵ *Possiisti loco*] Opportune eorum exemplum attulisti. *Loca, aut in loco*, est, non alieno tempore. *Idem*.
⁶ *Fac esse omnia*] Edo, ut invidetur nulli, licet invidendi causa nulla sit. *Idem*.

Nunc venio ad jocationes tuas, cum tu secundum Oenomaum Accii, non, ut olim solebar, ⁷ Arellanum, sed, ut nunc fit, mimum introduxisti. Quem tu mihi ⁸ Popilium, quem ⁹ denarium narras? quam ¹⁰ tyrotarichi patinam? Facilitate mea ista ferebantur antea, nunc mutata res est. Hirtium ego, & Dolabellam ¹¹ dicendi discipulos habeo, cœnandi magistrōs. Puto enim te audisse (si forte ad vos omnia perferuntur) illos apud me declamitare, me apud eos cœnare. Tu autem ¹² quod mihi bonam copiam ejures, nihil est. Tum enim cum rem habebas, ¹³ quæsticulis te faciebam atten-

⁷ *Arellanum*] Papius in epistola sua, post eos verfus, quos ex Accii Oenomaus recitaverat, Ciceronem irriterat, non invidet, ut solebant olim Arellanarum atores, sed liberius, ut a Gores mimorum. Multis modis enim fabula mimus ab Arellana differbat: quod parum modesta dicitur, quippe quæ dicta sit, ut ait Donatus in Terentii vita, ab imitatione diuturna villium rerum, & levium personarum; itaque Macrobius lib. III. Saturn. nimis lasciviam tribuit; quod Romana lingua, non Osa, ut Arellana: quod ab uno tantum agebatur: quod exodis carebat: neque enim in quaque actus, ut Arellana, & reliquæ fabulæ, quibus actibus inferrebantur ad animos recreandos exodia, videbatur, sed perpetuum adionem habebat; possentis, ut arator, quod neque adhibito tibicine, neque cantu, neque cum corporis motu, ut reliquæ fabulæ, agebatur. Recte igitur mimum, non Arellanum, id est, Arellanæ fabulæ hirtionem, Patus induxisse dicitur, quia dictis acutioribus, quæque inferi olim Arellanis solita fuerant, in Ciceronem jocaretur. *Man*.

⁸ *Popilium*] Voluit piscem esse, qui Plinio dicitur *popilius*, lib. IX. cap. 20. Nisi mavis hic *popilium*, ut infra.

⁹ *Denarium*] Eandem hanc vocem invenies in tercia ab hæc epistola, quo loco edulium quoddam significare videtur, quod magni apud me momenti fuit, ne quid hic temere mutaremus. *Neque oliam*, inquit, *denarium imple*. Nam quamvis thesaurus in olis a senibus maxime condi soleat, unde argumentum & titulum suæ comœdiæ Plautus accepit: arbutior tamen argutiorum quæpiam esse sensum horum verborum, vo-

luisseque Ciceronem hoc loco ludere, & materiam joci ex ambiguitate illius dictionis traxisse: quod tamen non affirmo: nec enim ulla testimonio aliorum auctorum confirmare possum. Id autem quod suspicari sumus non inæque, ut puto, consideratis diligenter ambobus his locis notum facere volumus. Quod si recipitur, probaturque edulium illis significare, non video cur hic quoque idem significare non possit, neque cur hinc vocem hanc delere tentent, cum illic eam manere sinant: eandem enim ejus atroque locotionem esse puto. Eruditiores hoc diligentius considerare poterunt, quorum ego iudicio semper libenter acquiescam. Satis hic nobis fuit consilii nostri rationem ostendere, quod non ut cum illi fere alii fecerunt, dictionem hanc delere volumus. *Præter*. Quod intelligi non possit *denarios*, quo se *popilium* capturum scripsisset Petrus, quem Cicero, ut presertim minimum, ne fingat spernere. *Cov*.
¹⁰ *Tyrotarichi*] Edulii genus ex casio & balsamentis confectum: nam *tyris*, casus, *tyris* balsamentum.

¹¹ *Dicendi discipulos habeo, cœnandi magistrōs*] Ego eos erudio in Rhetoricis, præcepta eloquentiæ eis trado, sed apud eos cœno. *Magistrōs enim, Reges, Dominos dicebantur splendidi convivatores, qui amicos frequenter excipiebant conviviis. Ut pridem notavit Lipsius III. Antiqu. lect. Græc.*
¹² *Quod mihi bonam copiam ejures*] Pro, quod iures mihi te non habere unde sumptum facias. *Man*.

¹³ *Quæsticulis*] Lucellis. Dandi casu potius, quam aufertendi, opinor dictum: ut sit, *Attentiorum, vel ad minimos quæstus*. *Idem*.

tentioient: nunc, cum tam aequo animo¹⁴ bona perdas, non eo sis consilio, ut, cum me hospitio recipias, astimationem te aliquam putes accipere. Etiam hæc¹⁵ levior est plaga ab amico, quam a debitore. Nec tamen eas cœnas quæro, ut magnæ reliquæ fiant: quod erit, magnificum sit & lautum. Memini te mihi¹⁶ Phamæ cœnam narrare. ¹⁷ Temperius fiat: cætera eodem modo. Quod si perseveras me ad matris tuæ cœnam¹⁸ revocare, feram id quoque. Volo enim videre animum, qui mihi audeat ista, quæ scribis, apponere, aut etiam¹⁹ polypum²⁰ Miniani Jovis similem. Mihi crede: non audebis. Ante meum adventum fama ad te de mea nova lautitia venit: eam extimesces. Neque est, quod²¹ in promulside spei ponas aliquid: quam totam sustuli. Solebam enim antea delectari oleis, &²² lucanicis tuis. Sed quid hæc loquimur? liceat modo²³ isto venire. Tu vero (volo enim abtergere animi tui metum) ad tyrotarichum antiquum redi. Ego tibi unum sumptum afferam, quod balneum calfacias oportebit: cætera more nostro; superiora illa lusimus. ²⁴ De villa

¹⁴ *Bona perdas*] Per legem Cæsaris, qui decrevit, ut creditoribus satisfactorem per astimationem possessionum, quanti quisque ante civile bellum comparasset: deinde summæ aris alieni, si quid usuræ nomine numeratum aut percipitum fuisset, qua condicione quarta pars fere crediti deperibat. Sueton. Jul. 42. J. F. Gronov.

¹⁵ *Levior est plaga ab amico, quam a debitore*] Hoc est, & tamen, quod ab amico bona tua comedantur, non id tibi æque grave esse debet, atque illud est, quod debitorum causa deperdis. Manut.

¹⁶ *Phamæ*] Qui fuit avus Tigellii tibi- cinis. Epist. 24. lib. VIII. Idem.

¹⁷ *Temperius*] Marurij. Refert enim ad tempus, non ad frugalitatem. Idem.

¹⁸ *Revocare*] Antelodamensis codex sic totum hunc locum legit & distinguit: *Quod si perseveras, me ad matris tuæ cœnam revoca- re. Referam id quoque.* Mihi sane Cicero sic videtur scripsisse: *Quod si perseveras, me ad matris tuæ cœnam revoca. Feram id quoque.* Quod si perseveras, inquit, bonam copiam ejurare, nec te ferendis esse sumptibus tam lautæ & magnificæ cœne asseveras, in-

vita me iterum, ut solebas antea, ad pacem & frugalem cœnulam tuæ matris, qua diligens & attenta mater familiaris est: id etiam feram æquo animo. Græv.

¹⁹ *Polypum*] Pifcem, ita vocatum a multitudine pedum, non magis precit. Plinius, lib. IX. 20. Manut.

²⁰ *Miniani Jovis similem*] Rubro iure tinctum. Jovis simulacri faciem in Castro illius minio solitam, ait Plinius lib. XXXIII. cap. 7. & lib. XXXV. cap. 12. inde Minia- no cognomen. Idem.

²¹ *In promulside*] In antecæna. Promul- sis est gustatio, vel gustus, quod & *avocæ- nium* dicebatur & *avocæna*, sic dicta quia veteres initio cocæ fere *avocæna* apponant, & ea cœna dabatur ante mulsum. Vide Lips. III. antiq. Lect. Gronov.

²² *Lucanicis*] Notum genus huius fasci- minis, a Lucanis populis inventum. Man.

²³ *Isto*] Neapolum, ubi ea ev. Idem.

²⁴ *De Villa Seliciana*] Domum Sillanum in urbe Neapoli, (Epist. 15.) villam Selic- ianam in agro Cicero emere cogitabat. Idem.

villa Seliciana & curasti diligenter, & scripsisti facetissime. Itaque puto me prætermisurum. ²⁵ Salis enim satis est, san- nionum parum. Vale.

²⁵ *Salis*] Papius dixerat, villam hanc, inquit Cic. satis est: sed ridendi causas ad- litore positam, salinas habere. *Salis*, verba reip. tempora eripiunt. Idem.

CICERO L. PAPIRIO PÆTO S.

XVII. **N**ON tu homo ridiculus es, cum Balbus no- ster apud te fuerit, ex me quæras, quid de istis municipiis & agris futurum putem? quasi aut ego quidquam sciam, quod iste nesciat; aut, si quid aliquando scio, non ex isto soleam scire. Immo vero, si me amas, tu fac, ut sciam, quid de nobis futurum sit. Habuisti enim in tua potestate, ex quo vel ex sobrio, vel certe ex ebrio scire pos- ses. Sed ego ista, mi Pæte, non quæro: primum, quia de lucro prope jam quadriennium vivimus, si aut hoc lucrum est, aut hæc vita, superflicem reipublicæ vivere: deinde, quod scire quoque mihi videor quid futurum sit. Fiet enim quodcumque volent, qui valebunt: valebunt autem semper arma. Satis igitur nobis esse debet quidquid conceditur. Hoc si quis pati non potuit, mori debuit. Vejentem quidem a- grum, & Capenam metiantur. Hoc non longe abest a Tusculano. Nihil tamen timeo; fruor dum licet, opto ut semper liceat. Si id minus contigerit; tamen, cum ego vir for- tis, idemque philosophus, vivere pulcherrimum duxi, non possum eum non diligere, cujus beneficio id consecutus sum. Qui si cupiat esse rempublicam, qualem fortasse & ille vult, & omnes optare debemus; quid faciat, tamen non habet: ita se cum tempore colligavit. Sed longius progredior: scribo enim ad te. Hoc tamen scito, non modo me, qui consiliis non intersum, sed ne ipsum quidem principem scire, quid futurum sit. Nos enim illi servimus, ipse temporibus. Ita nec ille, quid tempora postulatura sint, nec nos, quid ille cogi-

Tom. VII.

R r

ARG. Cæsar milletribus agros divisurus di- agros perveniat, iūque quærenti, Cicero ref- cebatur. Metuenti Pæto, ne divisio ad suos pondet. Anno U. C. 707.

cogitet, scire possumus. Hæc tibi anrea non rescripsi, non quo cessator esse solem, præsertim in literis; sed, cum explorati nihil haberem, nec tibi sollicitudinem ex dubitatione mea, nec spem ex affirmatione asserere volui. Illud tamen adscribam, quod est verissimum, me his temporibus adhuc de isto periculo nihil audisse. Tu tamen pro tua sapientia debebis optare optima, cogitare difficillima, ferre quæcunque erunt. Vale.

CICERO L. PAPIRIO PÆTO S. D.

XVIII. **C**um essem otiosus in Tusculano, propterea quod maxime conciliarent familiari suo, accepi tuas literas, plenissimas suavitatis: ex quibus intellexi probari tibi meum consilium, quod, ut Dionysius tyrannus, cum Syraculis pulsus esset, Corinthi dicitur ludum aperuisse; sic ego, sublati iudiciis, amisso regno forensi, ludum quasi habere coeperim. Quid quaris? me quoque delectat consilium: multa enim consequor. Primum, id quod maxime nunc opus est, munio me ad hæc tempora. Id cuiusmodi sit nescio: tantum video nullius adhuc consilia me huic antepone: nisi forte mori melius fuit. In lectulo fateor: sed non accidit. In acie non fui. Cæteri quidem, Pompejus, Lentulus tuus, Scipio, Afranius, sæde perierunt. At Cato præclare. Jam istuc quidem, cum volemus, licebit: demus modo operam, ne tam necesse nobis sit, quam illi fuit: id quod agimus. Ergo hoc primum. Sequitur illud: ipse melior fio, primum valetudine, quam, intermissis exercitationibus, amiseram: deinde ipsa illa, si qua fuit in me, facultas orationis, nisi me ad has exercitationes retulissem, exaruisset. Extremum illud est, quod tu nescio an primum putes: plures jam pavones confeci, quam tu pullos.

ARG. Causas exponit, cur ludum quasi eloquentiæ aperuerit, alioque declamando exerceat. Adit per iocum de conarum apparatus. Anno U. C. 707.

1 Discipulos] Hirtiano & Dolabellam
2 Conciliarent] Mollissimum mihi aditum ad Cæsarem pararent, qui eos habet familiares. J. F. Gronov.

los columbinos. Tu istuc te³ Ateriano jure delectato: ego me hic Hirtiano. Veni igitur, si vir es, & discere jam⁴ ἀπολογούμενος, quas quaris: etsi⁵ sus Minervam. Sed quando, ut video,⁶ affirmationes tuas vendere non potes, neque⁷ ollam denariorum implere, Romam tibi remigrandum est. Satius est hic cruditate, quam istuc fame. Video te bona perdidisse: spero idem istuc familiares tuos. Actum igitur de te est, nisi provides. Potes multo isto, quem tibi reliquum dicis esse, quando cantherium comediti, Romam pervehi.⁸ Sella tibi erit in ludo, tanquam⁹ hypodidascalo, proxima. Eam pulvinus sequetur. Vale.

3 Ateriano iure] Ludit in voce ius, quod & liquidum cibi & leges significat. Videtur Aterium jurisconsultum penes se habuisse Patris. J. F. Gronov.

4 Apologuēmos] Discis, inquit, e consiliis Hirtianis, quales tuas sentire sint. Πιστολογούμενος vocat, quia, sicut & ἰστολογούμενος, quæ prænotantur literis, docentur ea, quæ ad ipsos libros attinent, sic Hirtii consilia Papirium, quas conas dare deberet, admanente & erudire possent. Manus.

5 Sus Minervam] Usuratur hoc adagium in eos, qui, cuius rei scientia caret, in ea

perissimos conantur erudire. Idem.

6 Affirmationes] Possessiones per affirmationem a debitoribus acceptas. Idem.

7 Ollam] Qualis est Euclionis in Antulæ Plauti. J. F. Gronov. Fortasse scripsit Pætus, tunc velle se, cum ollam denariorum, affirmationibus venditis, implerisset, Romanum redire. Manus. Aliter Victorius, lit præ, pæ, 311. opt. 9.

8 Sella tibi erit in ludo] Quam me aperuisse diximus. J. F. Gronov.

9 Hypodidascalo] Bi, qui subloceat. Asumt.

CICERO L. PAPIRIO PÆTO S. D.

XIX. **T**AMEN a malitia non discedis. Tenuculo apparatus significas Balbum fuisse contentum. Hoc videris dicere, cum reges tam sint continentes, multo magis consulares esse oportere. Nescis me ab illo omnia expiscatum: recta enim a porta domum meam venisse. Neque hoc admiror, quod non ad tuam potius; sed illud, quod non ad suam. Ego autem primis tribus verbis, Quid noster Pætus? At ille adjurans, Nusquam se unquam libentius. Hoc si verbis assecutus es, aures ad te asseram non minus elegantes: sin autem obsonio, peto a te, ne pluris esse balbos, quam

R r 2 di-

ARG. Scripsit Pætus, Balbum tenui apparatus fuisse contentum. Unde iocatur, malitiose hæc dici, ut se quoque ad continentiam devocaret. Anno U. C. 707.

1 Balbus] Iocatur in ambiguo Balbi nomine, Balbi enim dicuntur, qui lingua vitio parum expedire loquuntur. Manus.

disertos putes. Me quotidie aliud ex alio impedit. Sed, si me expediero, ut² in ista loca venire possim, non committam ut te sero a me certiore factum putes. Vale.

¹ In ista loca] Neapolim.

CICERO PĒTO.

XX. **D**UPLICITER delectatus sum tuis literis, & quod ipse risi, & quod te intellexi jam posse ridere. Me autem a te ut scurram¹ velitem² malis oneratum esse, non moleste tuli. Illud doleo, in ista loca venire me, ut constitueram, non potuisse. Habuisses enim non hospitem, sed³ contubernalem. At quem virum? non eum, quem tu es solitus⁴ promulside conficere.⁵ Integram famem ad ovum afferro: itaque usque⁶ ad assium vitulinum opera perducitur. Illa mea, quæ solebas antea laudare, O hominem facilem! o hospitem non gravem! abierunt. Nam omnem nostram de republica curam, cogitationem de dicenda in senatu sententia, ⁷ commentationem causarum, abjecimus. In Epicuri nos adversarii nostri

ARG. Jocatur pro more, se Epicureum factum dicens, abjecta resp. cura, ideoque lauribus, quam antea, excipiendum esse. Deinde rationes suæ vitæ & studiorum perscribit. *Ann. II. C. 707.*

¹ Scurram] Velites, genus militum, quod ante ipsum aciem telis, hastis pugnat, leviter armatum.

² Malis] Misi Parus Ciceroni poma, quæ & mala dicuntur. Hoc verbum ambiguum est, ideoque joco aptum. Sed ut ambiguitas servaretur, adhibendum erat etiam verbum lauc rei accommodatum: hinc dicitur, *malis me onerasti*, pro *malis me donasti*. Formula *malis onerare* significare potest, maledicta plurima in aliquem congerere, (nam etiam *maledictis aliquem onerare* dicitur) & plurima poma in aliquem conjicere. Utroque accedere solet scurræ & parasiti in locupletiorum convitiis, hoc in primis, apposita mentem fecunda. Hinc Ciceroni vendicæ in mentem scribere, *malis malis me tangam* scurræ *onerasti*. Sed id fit in primis tum, cum paratus est impudenter, & dicitur con-

vivas sæpius lacessit. Et quia dicitur *jacere dista*, tanquam tela & jacula deinde *volitari* & *volitare* in dicitur jacendis dicitur, ut apud Gellium, VI. 13. *neque in maledictis apud impudentes & improbos vitandum; propterea eleganter dixit, se tanquam volitem scurræ*, hoc est, qui vitio & crebris impudentissime maledictis velitarus sit adversus Parum, *malis oneratum esse*. *Id est autem non moleste tulisse*, quia verum sit, ut est apud Phædrum, sua exempla æquo animo pati. *Euphor.*

³ Contubernalis] Diutius enim, quam solent hospites, apud te mansissem. *Manut.*

⁴ Promulside] Vide supra, ep. 16.

⁵ Integram famem ad ovum afferro] Quasi nihil potalem in promulside juxta sejanus & elurians aggregator caput cenæ. *Græc.*

⁶ Ad assium vitulinum] Nec minus strepue ad carnes alias accedo. *Idem.*

⁷ Commentationem causarum] Meditationem licitam facendum, quæ omnia scilicet antehac me parci tibi faciebant. *Idem.*

fri castra conjecimus: nec tamen ad hanc⁸ insolentiam: sed ad illam tuam lautitiam, veterem dico cum in sumptum habebas. Etsi nunquam plura prædia habuisti. Proinde te para: cum homine edaci tibi res est, & qui jam aliquid intelligat. ⁹ *Onuph.* autem homines scis quam insolentes sint. Dedicenda tibi sunt sportellæ & ¹⁰ artolagani tui. Nos jam¹¹ artis tantum habemus, ut Verrium tuum, & Camillum, qua munditia homines! qua elegantia! vocare sæpius audeamus. Sed vide audaciam. Etiam Hirtio cenam dedi; sine pavone tamen. In ea cenæ cocus meus, præter jus fervens, nihil potuit imitari. Hæc igitur est nunc vita nostra. Mane salutamus domi & bonos viros multos, sed tristes, & hos latos victores: qui me quidem perofficiose & peramanter observant. Ubi salutatio defluxit, literis me involvo, aut scribo, aut lego. Veniunt etiam, qui me audiunt, quasi doctum hominem, quia paulo sum, quam ipsi, doctior. Inde corpori omne tempus datur. Patriam eluxi jam & gravius, & diutius, quam ulla mater unicum filium. Sed cura, si me amas ut valeas: ne ego, te jacente, bona tua¹² comedim. Statui enim tibi ne agroro quidem parcere.

⁸ Insolentiam] Est hic *Insolentis* nimium sum in hac. *J. F. Gronov.*

sumptus, qui fiebat in cenæ. *Manut.*

⁹ *Onuph.*] *Sera discenter.*

¹⁰ *Artolagani*] Panes mellis, placeura-

¹¹ *Artis*] Hic alii aliter legunt. Videat.

si quis vult, *Turneb. Adverf. VI. r.*

¹² *Comedim*] Pro *comedam*. Ex Nonio.

CICERO PĒTO S.

XXI. **A**IN¹ tandem? insanire tibi videris, quod imitere verborum meorum, ut scribis, fulmina? Tum insanires, si consequi non posses, cum vero etiam vincas, me prius irridere, quam te, oportet. Quare nihil tibi opus est illud a² Trabea, sed potius³ ἀπότρυγμα meum. Veruntamen quid tibi

ARG. Fulmina verborum Parus Ciceroni tribuerat, quæ imitari non posset, quod ridere consuevit: etiam quod Papiros ullos negaverat nisi plebeis fuisse. *Ann. incerto.*

¹ *Trabea*] Non opus est, ut verba *Trabez* *Pætz* in te convenire dicas, in me a-

nim potius conveniunt. *Trabez* verum potuerat Parus, quo significabatur, non succedere illi, quod aggregatus erat: id est, non posse eum consequi fulmina verborum Ciceronis. *Manutius.*

² *ἀπότρυγμα*] *Aberratio*: quia non assequor

tibi ego in epistolis videor: nonne plebejo sermone agere tecum? nec enim eodem modo. Quid enim simile habet epistola aut iudicio, aut concioni? Quin ipsa iudicia non solemus omnia tractare uno modo. Privatas causas, & eas reuocare, agimus subtilius: capitis, aut famæ, scilicet ornatiui. Epistolas vero quotidianis verbis texere solemus. Sed tamen, mi Pare, quid tibi venit in mentem negare, Papirium quemquam unquam, nisi plebejum fuisse? Fuerunt enim patricii minorum gentium, quorum princeps L. Papirius Mugillanus, qui consul cum L. Sempronio Atratinus fuit, cum ante censor cum eodem fuisset, annis post Romam conditam cccxii. Sed tum Papirii dicebamini. Post hunc, tredecim fuerunt sella curuli ante L. Papirium Crassum, qui primum Papirius est vocari desinit. Is dictator cum L. Papirio Cursore, magistro equitum, factus est, annis post Romam conditam cccxv, & quadriennio post consul cum C. Duilio. Hunc secutus est Cursor, homo valde honoratus: deinde L. Masso, ædilitius: inde multi Massones: quorum quidem tu omnium patriciorum imagines habere volo. Deinde Carbones, & Turdi insequuntur. Hi plebeji fuerunt, quos contempnas censeo. Nam prater hunc C. Carbonem, quem Damasippus occidit, civis e republica Carbonum nemo fuit. Cognovimus C. Carbonem, & ejus fratrem scurram: quid his improbius? De hoc amico meo, Rubriæ filio, nihil dico. Tres illi fratres fuere, C. Cn. M. Carbones. Marcus, P. Flacco aculeante, condemnatus, sur magnus ex Sicilia: Cajus, accusante L. Crasso, cantharidas sumpsisse dicitur. Is & tribunus plebis seditiosus, & P. Africano vim atulisse existimatus est. Hoc vero, qui Lilybei a Pompejo nostro est interfectus, improbius nemo, meo iudicio,

quod id, quod cupio. Cum Papirius offenderet velit Ciceroni, se frustra ipsius orationes imitari, Trahebat poete verbis id ostendit. Quod testis Ciceroni, se potius sibi illud ipsum a Trahebat opus esse affirmat. Nam cum Papirius non solum consequatur, sed etiam vincat: sicut esse sibi trahebat opus affirmat: sicut enim sibi illud ipsum a Trahebat opus esse affirmat. Tum enim omnia, quæ vis, consequeris.

Quod ego non possum: itaque dicitur meum est, non tuum. Idem.

3. *Mugillanus gentium*] Quos post Romam in Senatum Tarquinius Priscus adiecit, si nunciam gentium sine appellati, quasi securum de ipsius patris. *Livy*, lib. XXXV. *Colletanus*.

4. *Tredicim... sella curuli*] Scilicet, ut, qui Magistratus Curules gerunt. *Græc.*

cio, fuit. Jam pater ejus accusatus a M. Antonio, futuro atramento abolutus putatur. Quare ad patres censeo revertare. Plebeji quam fuerint importuni, vides. Vale.

5. *Sutorio atramento abolutus*] Id est, corruptis iudicium tabellis. *Corradus*. Sutorium atramentum Græci *Χαλαράς* vocant. *Galenus* lib. XIII. meth. cap. 20. nominat inter ea pharmaca, quæ non leviter nocendi vim habent: quam ille *βίνα* appellat.

subjungitque non raro melicamentis immisceri, quæ per os assumuntur. Itaque licet opinari, Carbone hunc, sumpto atramento futuro, voluntaria morte damnationis a iudicio liberatum. *Mamurri*.

CICERO PÆTO.

XXII. AMO verecundiam, vel potius libertatem loquendi. Atqui hoc Zenoni placuit, homini mehercule acuto, etiam Academiæ nostræ cum eo magna rixa est. Sed, ut dico, placet Stoicis, suo quamque rem nomine appellare. Sic enim differunt, Nihil esse obscœnum, nihil turpe dictum. Nam si quod sit in obscœnitate flagitium, id aut in re esse, aut in verbo: nihil esse tertium. In re non est. Itaque non modo in comœdiis res ipsa narratur: ut ille in Demiurgo modo (forte nosti canticum: meministi Roscium) *Ita me desinit nudum...* totus est sermo verbis tectus, re impudentior: sed etiam in tragœdiis. Quid est enim illud? *Quæ mulier una...* quid, inquam, est? *usurpata duplex cubile?*

Quid?

ARG. Pater ita libere jocatus in epistola fuerat, ut ne obscœnum verbum vitaret. Unde occasione Ciceroni nata exponitur Stoicorum sententia de licentia loquendi: quam ipse damnat; contra, Platonis laudat verecundiam. *Anno inserto.*

1. *Vel potius libertatem loquendi*] Aut hoc per jocum dicit: aut legendum, *Alti potius libertatem*. Alioquin pugnantia loquerebatur. *Mamurri*. Legendum est, *Anno verecundiam, et potius libertatem*, reclamant omnes libri licet. *Lambinus*. Hunc locum, si quis attentius epistole suam inspiciat, sane intelliget, ne ipse sibi Ciceroni adverteat, *usurpata duplex* cum nota interrogationis esse enuntiandum: atque cum ob causam vel eo in loco eo significare. Eius autem est hic: *Ego servavi, et servabo...* Platonis verecundiam. Quem quis non videt ex adverso cum in-

tio punare? Interrogative legatur ergo: quæ loquendi forma, non semel ad Atticum scribens, & alibi usus est. *Molissius*, in *Epist. ad Q. Fratr.* I. 2. Est mihi notus acerrimus ingenio Criticus, qui legit *Anno verecundiam, velur potius libertatem*, &c. Hoc est, uti Stoici amant libertatem &c. Audacius, quam necesse sit, ni fallor. *Olivæus*.

2. *Vel potius*] Legit *potius, quam*. Respondet enim Pæto, qui familiariter cum reprehenderat, quod non esset *subdupliciter*, sed tecta verba quæretet. *Faciolatus*.

3. *Demiurgo*] Turpilli Comici fabula: *nude*, id est superstitio acta. *Cellar*.

4. *Quæ mulier una*] Accii verba. Vide *Cic.* in *Orat.* cap. 45.

5. *Usurpata duplex cubile*] Hoc proxime sequitur post illud, *quæ mulier una?* Nam verba sunt mulieris de pellice querentis.

Et

Quid? *hujus Pheræ hic cubile inire est ausus*. Quid est, *Virginem me quondam invitam per vim violat*. Jupiter bone, violat? atque idem significat: sed alterum nemo tulisset. Vides igitur, cum eadem res sit, quia verba non sint, nihil videri turpe. Ergo in re non est; multo minus in verbis. Si enim quod verbo significatur, id turpe non est, verbum, quod significat, turpe esse non potest. Anum appellas alieno nomine: cur non suo potius? Si turpe est, ne alieno quidem: si non est, suo potius. Caudam antiqui *penem* vocabant: ex quo est propter similitudinem *penicillus*. At hodie penis est in obscœnis. At vero Piso ille Frugi in Annalibus suis queritur, adolescentes *peni* deditos esse. Quod tu in epistola appellas suo nomine, ille testis *penem*. Sed quia multi, factum est tam obscœnum, quam id verbum, quo tu usus es. Quid, quod vulgo dicitur, *Cum nos te volumus conuenire*, num obscœnum est? Memini, in senatu disertum consularem ita eloqui: *Hanc culpam majorem, an illam dicam?* potuit obscœnius? Non, inquit: non enim ita sensit. Non ergo in verbo est. Docui autem in re non esse. Nusquam igitur est. *Liberis dare operam*, quam honeste dicitur? etiam patres rogant filios: ejus operæ nomen non audent dicere. Socratem fidibus docuit nobilissimus fidicen: is *Connus* vocitatus est: num id obscœnum putas? Cum loquimur *terni*, nihil flagitii dicimus; at cum *bini*, obscœnum est. Græcis quidem, inquit. Nihil est ergo in verbo, cum & ego Græce scio: & tamen tibi

Et forte loquentem hæc Poeta indixerat Theben, uxorem Alexandri, Pheræi tyranni: quem arbitror infra nominari. Hæc enim, ut Cicero lib. II. *Off.* prodidit, propter pelliculas susceptionem virum intersecti. *U. superas*, verbum deponens temporis præteriti, cum tamen *U. supero*, sit ulteriores, quam *U. superor*. Mann.

5. *Alienam*] Obscœnum verbum, quo disertis homines pro *Violo* libere utuntur. *Idem*.

6. *Alieno nomine*] Proprium nomen, potest alienum, anus: a vetula: quod utriusque similis deformitas & fœditas. *Idem*.

7. *Sed quia multi*] Post eum, scilicet, sic appellaverunt, ut ipse antea appellaret, cum

amplius non rectum esset, & obscœnum, *sebum est tam obscœnum*; quam id verbum quo usus est *Pæus*. Postquam enim non latuit, nec clam fuit quid ea voce significaretur, statim factum est turpe & obscœnum: non enim intelligi ab omnibus quid ea denotaretur; ipsum verecundiorum faciebat, Ideoque infamis pene nominibus apud Græcos, nec paucis etiam apud Romanos, hæc hominis partes que honeste nominari non possunt, indicantur: unusquisque reconditum vocem, scdant, vulgatum, & nimis aperum propter turpitudinem fugi: & aspernatur. *Videtur*.

8. *Culpam*] Politianus, *culpam*. Sed hæc diligentius interpretari nolim.

tibi dico, *bini*: idque tu facis, quasi ego Græce non Latine dixerim. *Ruia*, & *menta*, recte utrumque. Volo mentam pullam ita appellare, ut rutulam: non licet. Bella testoriola: dic ergo etiam pavimenta isto modo: non potes. Viden igitur nihil esse, nisi ineptias: turpitudinem nec in verbo esse, nec in re: itaque nusquam esse. Igitur in verbis honestis obscœna ponimus. Quid enim? non honestum verbum est *divisio*? At inest obscœnum, cui respondet *intercapedo*. Num hæc ergo obscœna sunt? Nos autem ridicule. Si dicimus, ille patrem strangulavit, honorem non præsumur. Sin de *Aurelia* aliquid, aut *Lollia*, honos præfandus est. Et quidem jam non etiam obscœna verba pro obscœnis sunt. *Baruit*, inquit, impudenter: *depsit* multo impudentius. Atqui neutrum est obscœnum. *Stultorum* plena sunt omnia. *Testes*, verbum honestissimum in judicio, alio loco non nimis. At honesti *Colei* Lanuvini, *Clitermini* non honesti. Quid? ipsa res modo honesta; modo turpis? *Suppedis*, flagitium est: jam erit nudus in balneo, non reprehendus. *Habes* *Scholam Stoicam*, *O σοφὸς Ἐπιφύμων ἔσθι*.

Tom. VII.

S I

Quam

6. *Bini*] *Bini* apud Græcos a *βίσι* coelo. *10. Non licet*] Quia, *mentula*, dicerem: quod obscœnum est. *Mann.*

11. *Non potes*] Quia dicerem, *provincentia*:

12. *Intercapedo*] Vide Quintilian. VIII. 3.

13. *Strangulavit*] Verbum hoc cum de familia dicitur, obscœnum est, quia refertur ad vulvum. Plinius lib. 20. c. 25. & 18. *strangulatio vulvæ*. *Facciolatus*.

14. *Aurelia, aut Lollia*] *Scorris* nobilibus. *Mannius*.

15. *Baruit, inquit, impudenter: depsit, multo impudentius*] *Baruere*, & *Depsero*, cum non obscœna proprie sint verba; nam illud est, verberare, vel punire; hoc, subigendo tenerum reddere: ad obscœnam tamen significatorem transferuntur. *Baruere* enim sic accipitur pro *baruere*, ut, *bini*, pro *βίσι*.

16. *Stultorum plena sunt omnia*] H. Stephanus quatuor illas voces habet pro spuris, auctoritate veteris codicis. Vide lib. I. *Scoridiasin*, cap. 66.

17. *Colei Lanuvini*] Familia Lanuvina, sic appellata, vel familie cognomen. *Mann.*

18. *Clitermini non honesti*] Quia familia *Coleorum* ibi non est: & ideo, *Clitermini celeus* qui dicit, non familiam, sed testes viriles dicit. *Idem*.

19. *Suppedis, flagitium est*] Quia, cum deducatur a *pedo*, significat, crepitum ventris emittere. *Idem*.

20. *Habes Stoicam*] *Habes* disputationem Stoicam super illud, *εὐδοκία*, id est, *sapienter recte verbis & propriis loquere*. *Facciolatus*.

21. *Scholam*] Disputationem, quemadmodum in Scholâ. Vide *Tulcul*, l. 4.

22. *O σοφὸς Ἐπιφύμων ἔσθι*] *Sapienter recte loqueris*. Opinor contra *Scholam Stoicam* hoc esse. Ut dixerit Cicero: *Stoici superbiore illa disputant: nihil autem hoc videntur, sapientem ita loqui debere, ut obscœnitate vitet: quod ego facio, Platonis verecundiam servans*. *Mann.*

Quam multa ex uno verbo tuo? Te adversus me omnia audere gratum est. Ego servo, & servabo (sic enim assuevi) Platonis verecundiam. Itaque testis verbis ea ad te scripti, quæ apertissimis agunt Stoici. Sed illi etiam crepitus ajunt æque liberos, ac ructus, esse oportere.²³ Honorem igitur Kalendis Mart. Tu me diliges, & valebis.

²³ *Honorem*] Habere volui. *Kalendis Martiis*] Quem præcipue diem matronas, Junoni dicatum, cum religione coluisse, scripsit Ovidius Fast. lib. III. & Servius in Virg. lib. VIII. *idem*.

Honorem igitur] Fortasse pro *igitur* legendum ego: ex qua voce librari fecere primum ego, deinde igitur. *Honorem ego*, in-

quit, *Kalendis Martiis*, quo die felices scribebat. *Kalendæ autem Martiæ*, unde Romanulus annum auspiciatus fuerat, multis de causis verende erant: quas causas describit Ovidius initio lib. 3. Fast. sed præsertim propter sacra Junonia, quæ a matronis fiebant. *Fasciolatus*.

CICERO PAPIRIO PÆTO.

XXIII. **H**ERI veni in Cumanum: cras ad te fortasse. Sed cum certum sciam, faciam te paulo ante certorem. Etsi M. Ceparus, cum mihi in Sylva Gallinaria obviam venisset, quæsissemque quid ageres, dixit te in lecto esse, quod ex pedibus laborares. Tali scilicet moleste, ut debui: sed tamen constitui ad te venire, ut & viderem te, & viserem, & cœnarem etiam. Non enim arbitror, coquum etiam te¹ arthriticum habere. Expecta igitur hospitem cum minime edacem, tum inimicum cœnis sumptuosus. Vale.

ARG. Quamquam pedibus laborare Perum audierat, tamen adventum suum prænuntiat, quia non arbitretur etiam coquum arthriticum habere. *Ann. U. C. 707.*

¹ *Sylva Gallinaria*] Est inter ostia Volturni & Lirerni in Campania.

² *Arthriticum*] Artriditis ita laborantem ut cœnam apparare non possit. *Manut.*

CICERO PÆTO.

XXIV. **R**UFUM¹ istum, amicum tuum, de quo iterum jam ad me scribis, adjuvarem quantum possem, etiam si ab eo læsus essem, cum te tantopere viderem ejus cau-

ARG. Rufum, a Pæto commendatum, sibi cure fore ostendit: & ut ille ad amicorum convitium redeat, hortatur: nihilque sibi rep-

cius esse concludit. *Pansa & Hirio* coll. *Ann. U. C. 710.*

¹ *Rufum*] Non is, de quo V. 10. XIV. 14.

causa laborare. Cum vero & ex tuis literis, & ex illius ad me missis intelligam, & judicem, magnæ curæ ei salutem meam fuisse; non possum ei non amicus esse, neque solum tua commendatione, quæ apud me, ut debet, valet plurimum, sed etiam voluntate ac judicio meo. Volo enim te scire, mi Pæte, initium mihi suspicionis, & cautionis, & diligentæ fuisse literas tuas: quibus literis congruentes fuerunt aliæ postea multorum. Nam &² Aquini, & Fabrateriæ³ consilia sunt inita de me, quæ te video inaudisse: & quasi divinarent, quam his molestus essem futurus, nihil aliud egerunt, nisi me ut opprimerent. Quod ego non suspicans, incautior fuisset, nisi a te admonitus essem. Quamobrem iste tuus amicus apud me non eget commendatione. Utinam ea fortuna reipublica sit, ut ille me quam gratissimum possit cognoscere. Sed hæc hæctenus. Te ad cœnas itare desisse, molestus fero. Magna enim te delectatione & voluptate privasti. Deinde etiam vereor (licet enim verum dicere) ne nescio quid illud, quod solebas, dediskas, & obliviscare cœnulas facere. Nam si tum, cum habebas quos imitare, non multum proficiebas: quid nunc te facturum putem? Spuria quidem, cum ei rem demonstrassem, & vitam tuam superiorem exposuissem, magnum periculum summæ reipublicæ demonstrabat, nisi ad superiorem consuetudinem tum, cum Favonius flaret, reverisses: hoc tempore ferri posse, si forte tu frigus ferre non posses. Sed mehercule, mi Pæte, extra jocum, moneo te, quod pertinere ad beate vivendum arbitror, ut cum viris bonis, jucundis, amantibus tui vivas. Nihil aptius vitæ, nihil ad beate vivendum accommodatius. Nec id ad voluptatem refero, sed ad communitatem vitæ atque victus, remissionemque animorum: quæ maxime sermone efficitur familiari, qui est in convivii dulcissimus: ut sapientius nostri, quam Græci: illi *συμφορῆς*, aut *συνδεια*, id est, comotationes, aut concœnationes: nos⁴ *convivia*, quod tum maxime simul vivitur. Vides, ut te philosophando revocare coner ad cœnas? Cura ut valeas. Id foris.

S f 2

² *Aquini*] Aquinum Volscorum oppidum, ut & Fabrateria.

³ *Consilia sunt inita*] Ab Antonio. *Mar.*

⁴ *Convivia*] De Senectute, cap. 13.

foris cœnitando facillime consequere. Sed cave, si me amas, existimes, me, quod jocosus scribam, abjecisse curam reipublicæ. Sic tibi, mi Pæte, persuade, me dies & noctes nihil aliud agere, nihil curare, nisi ut mei cives salvi, liberique sint. Nullum locum prætermitto monendi, agendi, providendi. Hoc denique animo sum, ut, si in hac cura atque administratione vita mihi ponenda sit, præclare actum mecum putem. Etiam atque etiam vale.

CICERO IMPERATORI PÆTO.

XXV. **S**UMMUM me ducem literæ tuæ reddidere. Plane nesciebam te tam peritum esse rei militaris. ¹Pyrrhi te libros & Cineæ video lectitasse. Itaque obtemperare cogito præceptis tuis: hoc amplius, navicularum habere aliquid in ora maritima: contra equitem Parthum negant ullam armaturam meliorem inveniri posse. Sed quid ludimus? nescis quocum imperatore tibi negotium sit. ² *ταυδεῖας κόρη*, quam contriveram legendo, totam in hoc imperio explicavi. Sed jocabimur alias coram, ut spero, brevi tempore. Nunc ³ ades ad imperandum, vel ad parendum potius: sic enim antiqui loquebantur. Cum M. Fabio (quod scire te arbitror) mihi summus usus est: valdeque eum diligo, cum propter summam probitatem ejus, ac singularem modestiam, tum quod in his controversiis, quas habeo cum tuis combibonibus Epicureis, optima opera ejus uti soleo. Is cum ad me Laodiceam venisset, mecumque ego eum esse vellem, repente percussus est atrocissimis

ARG. Cum Clitice Cicero pro consule præficeret, a Pæto litteras de re militari accepit: quas jocans hinc exagitat, & una M. Fabium commendat. Anno U. C. 703.

¹ *Pyrrhi libros, & Cineæ*] Pyrrhus Epicurorum rex fuit, Cineæ ejus sepatus. Utrumque scripsisse libros de re militari, ex Plutarcho & Eliano perspicuum fit. *Moss.*

² *Πυρρῶς κόρη*] *Cyri sustinuerunt*, a Xenophonte conscriptum.

³ *Ades ad imperandum*] Scripta veterum interiere, in quibus hic loquendi modus cre-

brior fuit: utius igitur Sallustii videtur testimonio. *Ingenuus* (inquit) *obi amant, virisque, & pietatis spectatus est, cum ad imperandum Tigranem vocaretur, rursus capite felle animus suum. Ad imperandum, id est, ut ei imperaretur, ad parendum: quod Cicero subiunxit. Hunc loquendi modum & Servius agnovit in illo Virg. versu:*

Frangitur in præti constanti rumpitur æquus.

Constante, inquit, *dum incantatur*. *Moss.*

mis literis, in quibus scriptum erat, fundum Herculaneitem a Q. Fabio fratre ⁴ proscriptum esse, qui fundus cum eo communis esset. Id M. Fabius pergravier tultit, existimavitque, fratrem suum, hominem non sapientem, impulsu inimicorum suorum eo progressum esse. Nunc si me amas, mi Pæte, negotium totum suscipe, & molestia Fabium libera. Auctoritate tua nobis opus est, & consilio, & etiam gratia. Noli pati litigare fratres, & judiciis turpibus consistari. Matonem & Polionem inimicos habet Fabius. Quid multa? non mehercule tam perscribere possum, quam mihi gratum feceris, si otiosum Fabium reddideris. Id ille in te positum esse putat, mihi que persuadet. Vale.

⁴ *Proscriptum*] Ut venderetur. *Idem.*

CICERO PÆTO S. D.

XXVI. **A**CCUBUERAM hora nona, cum ad te harum exemplum in codicillis exaravi. Dices, ubi? Apud Voluminium ¹ Eutrappelum, & quidem supra me Atticus, infra Verrius, familiares tui. Miraris tam exhilaratam esse servitutem nostram? Quid ergo faciam? te consulo, qui ² Philosophum audis. Angar? excruciemne me? quid assequar? Deinde quem ad finem? Vivas, inquis, in literis. An quidquam me aliud agere censes? aut possem vivere, nisi in literis viverem? Sed est earum etiam non satietas, sed quidam modus. A quibus cum discessi, ³ etsi minimum mihi est in cœna: quod tu unum *Ἐπίκουρος* Dioni philosopho posuisti: tamen quid potius faciam, priusquam me dormitum conferam, non reperio. Audi reliqua. Infra Eutrappelum ⁴ Cytheris accubuit. In eo igitur, inquis, convivio Cicero ille? ⁵ *quem adspectabant?* ⁶ *cujus*

ARG. Descriptio & exculatio cœnæ liberioris, perferens accubente Cytheride meretricis. Anno U. C. 707.

¹ *Eutrappelum*] Ita vocatum a festivitate & lepore. *Epist.* 32. lib. VII. *Moss.*

² *Philosophum*] Dionem, cujus consuetudine Pætus utebatur. *Infra* *Idem.*

³ *Ἐπίκουρος*] *Questio*. Dioni petenti qua

de re vellet Pætus differere, responderat, *De cœna*. Et hoc unum.

⁴ *Cytheris*] Voluminii libera, & amica.

Quam postea dilexit Cornelius Gallus Pictus, & post eum M. Antonius. Vide Philippicæ II. cap. 24. *Idem.*

⁵ *Quem adspectabant*, &c.] Carmen Ennianum in Telamone. *Corneius.*

ab os Graii ora obvertebant sua? Non mehercule suspicatus sum illam affore: sed tamen ne Aristippus quidem ille Socraticus erubuit, cum esset objectum, habere eum Laida: *Habeo*, inquit, non habeor a Laide. ⁶ Græce hoc melius. Tu, si voles, interpretaberis. Me vero nihil istorum ne juvenem quidem movit unquam, ne nunc senem. Convivio delector. Ibi loquor, ⁷ quod in solum, ut dicitur; & gemitum in risu maximos transfero. An tu id melius, qui etiam philosophum irriseris? Cum ille, si quis quicquam ⁸ quæreret, dixisset; cœnam te quærere ⁹ a mane dixeris. Ille baro te putabat quæsiturum, unum calum esset, an innumerabilia. Quid ad te? At hercule cœna nunquid ad te? ¹⁰ Ibi præsertim. Sic igitur vivitur: quotidie aliquid legitur, aut scribitur: dein, ne amicis nihil tribuamus, epulamur una non modo non contra legem, si ulla nunc lex est: sed etiam intra legem, & quidem aliquanto. Quare nihil est, quod adventum nostrum extimescas. Non multi tibi hospitem accipies, sed multi joci. Vale.

⁶ Græce] Aristippi Græca verba sunt, *Εἶμι, ἔστιν ἔργον*: quæ recitat Athenæus lib. XII. quod Cicero in Græce melius videtur, quam Latine, non quia Græce dicitur brevius: æque enim breviter Latine dicitur: sed quia verbum *Εἶμι* quiddam amplius, quam *Habeo*, significat: quod referri ad concubitum potest. *Manut.*

⁷ Quod in solum, ut dicitur] Hoc proverbium *Quod in solum venit*, vel *Quodcumque in solum venit*, quilibet significat: & quidquid occurrit, quidquid casus fert: non pro ratione, aut pro reâ voluntate, sed temere, casu, sortuito. Vide lib. I. de Nat. Deor. cap. 23. *Idem.*

⁸ Quæret] Ex instituto Gorgis Leontini, qui primus est ausus in convivia postere quæstionem, id est jebere dicere, qua de re quis vellet audire. Lib. II. de Fin. in principio. *Idem.*

⁹ A mane] Non hoc significat, quod Manutius putat, se quærere cœnam, quæ a mane inciperet: sed se a mane quærere, qui illum invitaret ad cœnam hora solita institutum, aut saltem de die: sicut illi sodales Cæcilianæ, qui in trivialibus quærebant vocatiōnes & *Grævius*. Habuit fere Manutii sententiam altera pagina.

¹⁰ Ibi præsertim] *Tibi*, non *ibi*, lego cum omnibus libris antiquis. *Manut.*

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER X.
CICERO PLANCO.

LT abfui ¹ proficiscens in Græciam: & posteaquam ² de meo cursu Reipublica sum voce revocatus, nunquam per M. Antonium quietus fui: cujus tanta est, non infolenia (nam id quidem vulgare vitium est) sed immanitas, non modo ut vocem, sed ne vultum quidem liberum possit ferre cujusquam. Itaque mihi ³ maxime curæ est, non de mea quidem vita, cui satisfacere vel ætate, vel factis, vel (si quid etiam hoc ad rem pertinet) gloria: sed me patria sollicitat, in primisque, mi Plance, expectatio consulatus tui; quæ ⁴ ita longa est, ut optandum sit, ut possimus ad id tempus reipublicæ spiritum ducere. Quæ potest enim spes esse in ea republica, in qua hominis impotentissimi atque intemperatissimi armis oppressa sunt omnia? & in qua nec senatus, nec populus vim habet ullam? nec leges ulla sunt, nec judicia, nec omnino simulacrum aliquod ac vestigium civitatis? Sed cum ⁵ acta omnia mitti ad te arbitrabar, nihil erat quod singulis de rebus scriberem. Illud autem

ARGUMENTUM. Invehitur in Antonii immoderatam potentiam, & Plancum transalpinae Gallie præsidem horatur, ut in reimp. incumbat: & tandem de Furnio benigne suscepto gratias agit. Anno U. C. 709.

¹ Proficiscens in Græciam] Desperata libertate, Antonio consule post Cæsaris necem pro sua libidine cuncta administrante. Vide epist. 25. lib. XII. & Philipp. I. Manut.

² De meo] Nonnulli, *de medio*.

³ Maxime cura est, non de mea] Sic Græ-

teus & Grævius: sed Victorius, *maxime cura est*, &c. Manutius, *maxime cura est*, &c. Lambinus, *maxime cura est, non mea quidem*, &c. Varias id genus lectiones enumerare liceat, non ponderare.

⁴ Ita longa est] Hoc anno consules erant Antonius & Dolabella, interfecto idibus Martiis Cæsare, cujus locum Dolabella occupavit. His anno sequenti successuri erant Hirtius & Pansa, Hirtius & Pansæ Plancus & D. Brutus. *Manutius.*

⁵ Ad] Singulorum dierum. *Manut.*

ab os Graii ora obvertebant sua? Non mehercule suspicatus sum illam affore: sed tamen ne Aristippus quidem ille Socraticus erubuit, cum esset objectum, habere eum Laida: *Habeo*, inquit, non habeor a Laide. ⁶ Græce hoc melius. Tu, si voles, interpretaberis. Me vero nihil istorum ne juvenem quidem movit unquam, ne nunc senem. Convivio delector. Ibi loquor, ⁷ quod in solum, ut dicitur; & gemitum in risu maximos transfero. An tu id melius, qui etiam philosophum irriseris? Cum ille, si quis quicquam ⁸ quæreretur, dixisset; cœnam te quærere ⁹ a mane dixeris. Ille baro te putabat quæsiturum, unum calum esset, an innumerabilia. Quid ad te? At hercule cœna nunquid ad te? ¹⁰ Ibi præsertim. Sic igitur vivitur: quotidie aliquid legitur, aut scribitur: dein, ne amicis nihil tribuamus, epulamur una non modo non contra legem, si ulla nunc lex est: sed etiam intra legem, & quidem aliquanto. Quare nihil est, quod adventum nostrum extimescas. Non multi tibi hospitem accipies, sed multi joci. Vale.

⁶ Græce] Aristippi Græca verba sunt, *E-ya, & o-ya* quæ recitat Athenæus lib. XII. quod Cicero in Græce melius videtur, quam Latine, non quia Græce dicitur brevius: æque enim breviter Latine dicitur: sed quia verbum *E-ya* quiddam amplius, quam *Habeo*, significat: quod referri ad concubitum potest. *Manus*.

⁷ Quod in solum, ut dicitur] Hoc proverbium Quod in solum venit, vel Quodcumque in solum venit, quilibet significat: & quidquid occurrit, quidquid casus fert: non pro ratione, aut pro reâ voluntate, sed temere, casu, sortuito. Vide lib. I. de Nat. Deor. cap. 23. *Idem*.

⁸ Quæreretur] Ex instituto Gorgis Leontini, qui primus est ausus in convivia postere quæstionem, id est jebere dicere, qua de re quis vellet audire. Lib. II. de Fin. in principio. *Idem*.

⁹ A mane] Non hoc significat, quod Manutius putat, se quærere cœnam, quæ a mane inciperet: sed se a mane quærere, qui illum invitaret ad cœnam hora solita institutum, aut saltem de die: sicut illi sodales Cæcilianii, qui in trivialibus quærebant vocatiōnes & Græcos. Habuit fere Manutii sententiam altera pagina.

¹⁰ Ibi præsertim] *Tibi*, non *ibi*, lego cum omnibus libris antiquis. *Manus*.

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER X.
CICERO PLANCO.

L T abfui ¹ proficiscens in Græciam: & posteaquam ² de meo cursu Reipublica sum voce revocatus, nunquam per M. Antonium quietus fui: cujus tanta est, non infolenia (nam id quidem vulgare vitium est) sed immanitas, non modo ut vocem, sed ne vultum quidem liberum possit ferre cujusquam. Itaque mihi ³ maxime curæ est, non de mea quidem vita, cui satisfeci vel ætate, vel factis, vel (si quid etiam hoc ad rem pertinet) gloria: sed me patria sollicitat, in primisque, mi Plance, expectatio consulatus tui; quæ ⁴ ita longa est, ut optandum sit, ut possimus ad id tempus reipublica spiritum ducere. Quæ potest enim spes esse in ea republica, in qua hominis impotentissimi atque intemperatissimi armis oppressa sunt omnia? & in qua nec senatus, nec populus vim habet ullam? nec leges ulla sunt, nec judicia, nec omnino simulacrum aliquod ac vestigium civitatis? Sed cum ⁵ acta omnia mitti ad te arbitrabar, nihil erat quod singulis de rebus scriberem. Illud autem

ARGUMENTUM. Invehitur in Antonii immoderatam potentiam, & Plancum transalpinae Gallie præsidem horatur, ut in reimp. incumbat: & tandem de Furnio benigne suscepto gratias agit. Anno U. C. 709.

¹ Proficiscens in Græciam] Desperata libertate, Antonio consule post Cæsaris necem pro sua libidine cuncta administrante. Vide epist. 25. lib. XII. & Philipp. I. Manut.

² De meo] Nonnulli, de medio.

³ Maxime cura est, non de mea] Sic Græ-

teus & Grævius: sed Victorius, maxime cura est, &c. Manutius, maxime cura est, &c. Lambinus, maxime cura est, non mea quidem, &c. Varias id genus lectiones enumerare liceat, non ponderare.

⁴ Ita longa est] Hoc anno consules erant Antonius & Dolabella, interfecto idibus Martii Cæsare, cujus locum Dolabella occupavit. His anno sequenti successuri erant Hirritius & Pansa, Hirtius & Pansie Plancus & D. Brutus. *Manutius*.

⁵ Ad] Singulorum dierum. *Manus*.

tem erat amoris mei, quem a tua pueritia susceptum non seruavi solum, sed etiam auxi, monere te, atque hortari, ut in rempublicam omni cogitatione curaque incumberes. Quæ si ad tuum tempus perducitur, facilis gubernatio est. Ut perducatur autem, magnæ cum diligentia est, tum etiam fortuna. Sed & te aliquanto ante (ut spero) habebimus, &, præterquam quod reipublicæ consulere debemus, tamen tuæ dignitati ita favemus, ut omne nostrum consilium, studium, officium, operam, laborem, diligentiam, ad amplitudinem tuam conferamus. Ita facillime & reipublicæ, quæ mihi carissima est, & amicitia nostræ, quam sanctissime nobis colendam puto, me intelligo satisfacturum. Furnium nostrum tanti a te fieri, quantum ipsius & humanitas & dignitas postulat, nec miror, & gaudeo: teque hoc existimare volo, quidquid in eum⁶ iudicii officiique contuleris, id ita me accipere, ut in meipsum te putem contulisse. Vale.

⁶ *Judicii*] Beneficii. Nam beneficia honeste bene de rebus iudicare. *J. F. Gronov.*
 noratorum hominum argumentum suat, illos

CICERO PLANCO S.

II. MEUM studium honori tuo pro necessitudine nostrâ non defuisset, si aut tuto in senatum, aut honeste venire potuissem. Sed nec sine periculo quisquam libere de republica sentiens versari potest in summa impunitate gladium: nec nostræ dignitatis videtur esse, ibi sententiam de republica dicere, ubi me & melius & propius audiunt armati, quam senatores. Quapropter in privatis rebus nullum neque officium, neque studium meum desiderabis. Ne in publicis quidem, si quid erit in quo me interesse necesse sit, unquam deero, ne cum periculo quidem meo, dignitati tuæ. In iis autem rebus, quæ nihilominus, ut ego absim, confici possunt, peto a te, ut me rationem habere velis & salutis, & dignitatis meæ. Vale.

ARG. Excusat, quod in senatum ad agenda sua in aliis rebus polliceretur. *Ann. U. C. 709.*
 dam Planci causam non venit, & officia *1. Anstii*] Ab Antonio Consule.

CICERO PLANCO S. D.

III. CUM ipsam Furnium per se vidi libentissime, tum hoc libentius, quod illum audiens te videbra audire. Nam & in re militari virtutem, & in administranda provincia iustitiam, & in omni genere prudentiam mihi tuam exposuit, & præterea mihi non ignotam in consuetudine & familiaritate suavitatem tuam adjunxit: præterea summam erga se¹ liberalitatem. Quæ omnia mihi jucunda, hoc extremum etiam gratum fuit. Ego, Plance, necessitudinem constitutam habui cum domo vestra ante aliquanto quam tu natus es: amorem autem erga te ab ineunte pueritia tua: confirmata jam ætate familiaritatem, cum studio meo, tum iudicio tuo constitutam. His de causis mirabiliter faveo dignitati tuæ, quam mihi tecum statuo esse communem. Omnia summa consecutus es, virtute duce, comite fortuna; eaque es adeptus adolescens, multis invidentibus, quos ingenio industriaque fregisti. Nunc me, amantissimum tui, nemini concedentem, qui tibi vetustate necessitudinis potior possit esse, si audies, omnem tibi reliquæ vita dignitatem ex optimo reipublicæ statu acquires. Scis profecto (nihil enim te fugere potuit) fuisse quoddam tempus, cum homines existimarent te nimis servire temporibus: quod ego quoque existimarem, te si ea, quæ patiebare, probare etiam arbitrarer. Sed cum intellerem quid sentires, te arbitrabar videre quid posses. Nunc alia ratio est. Omnium rerum tuum iudicium est, idque liberum. Consul es designatus, optima ætate, summa eloquentia, maxima orbitate reipublicæ virorum talium. Incumbe, per deos immortales, in eam curam & cogitationem, quæ tibi summam dignitatem & gloriam afferat. Unus autem est, hoc præsertim tempore, per tot annos republica devexata, reipublicæ bene gerendæ cursus ad gloriam. Hæc amore magis

Tom. VII.

T t

im-

ARG. Ventius Cicero, ne, quod accidit, cum Antonio se Plance conjungat, aucupatur laudibus ejusdem benevolentiam, hortaturque ut remp. tueatur. *Ann. U. C. 710.*

¹ *Liberalitatem*] Non largitionem, sed summam quandam humanitatem & consuetudinem gratificandi, ut epist. 7. lib. I. & 9. lib. V. *Maurolius.*

impulsus scribenda ad te putavi, quam quod arbitrarer te monitis & præceptis egere. Sciebam enim ex iisdem te hæc haurire fontibus, ex quibus ipse hauseram. Quare modum faciam. Nunc tantum significandum putavi, ut potius amorem tibi ostenderem meum, quam ostentarem prudentiam. Interea, quæ ad dignitatem tuam pertinere arbitror, studiose diligenterque curabo.

PLANCUS CICERONI.

IV. **G**RATISSIMÆ mihi tuæ literæ fuerunt, quas ex Furnii sermone¹ te scripsisse animadverto. Ego autem præteriti temporis excusationem assero, quod te profectum audieram: nec multo ante redisse scivi, quam ex epistola tua cognovi. Nullum enim in te officium, ne minimum quidem, sine maxima culpa videor posse præterire. In quo tuendo habeo causas plurimas, vel paternæ necessitudinis, vel meæ a pueritia observantiæ, vel tui erga me mutui amoris. Quare, mi Cicero, quod mea tuæque patitur ætas, persuade tibi, te unum esse, in quo ego colendo patriam mihi constituerim sanctitatem. Omnia igitur tua consilia mihi non magis prudentiæ plena, quæ summa est, videntur, quam fidelitatis, quam ego ex mea conscientia merior. Quare si aut aliter sentirem, certe admonitio tua me reprimere, aut, si dubitarem, hortatio impellere posset, ut id sequerer, quod tu optimum putares. Nunc vero quid est, quod me in aliam partem trahere possit? Quæcunque in me bona sunt, aut fortunæ beneficio tributa, aut meo labore parva, etsi a te propter amorem carius sunt æstimata; tamen vel inimicissimi iudicio tanta sunt,² ut, præter bonam famam, nihil desiderare videantur. Quare hoc unum tibi persuade: quantum viribus eniri, consilio

ARG. Gratus agit Cicero, quod se ad verissimam gloriæ studium sit adhortatus, seque in reip. potestate fore pollicetur. *Ann. U. C. 710.*

¹ Te scripsisse] Tua manu non amanuensis. *Manus.* Sed vetus commentator: Ex sermone Furnii, id est, propter ea, quæ Fur-

niius de me locutus est tecum. *Cellar.*

² Ut præter bonam famam] Ut unicuique, quod iis adire possim, sit bona hominum de his existimatio. Tacite significat propter mala tempora, & quod servitutum esset Casari, nondum eam mereri se potuisse. *J. F. Gross.*

filio providere, auctoritate movere potuero, hoc omne rei-publicæ semper futurum. Non est ignotus mihi sensus tuus: neque, si facultas, optabilis mihi quidem, tui præsentis esset, unquam a tuis consiliis discreparem: nec nunc committam, ut ullum meum factum reprehendere jure possis. Sum in expectatione omnium rerum, quid³ in Gallia citeriore, quid in urbe mense Januario geratur, ut sciam. Interim maximam hic sollicitudinem curamque sustineo, ne inter⁴ aliena vitia hæc gentes nostra mala suam putent occasionem. Quod si proinde, ut ipse mereor, mihi successerit, certe & tibi, cui maxime cupio, & omnibus viris bonis satisfaciam. Fac valeas, meque mutuo diligas.

³ In Gallia citeriore] Cisalpina: cui præerat D. Brutus, & ipse consul designatus. ⁴ Aliena vitia] Nostra scilicet, dum inter nos contentimus. *Idem.*

CICERO PLANCO S.

V. **B**INAS a te accepi literas eodem exemplo: quod ipsum te laborare, ut ad me mihi expectatissimæ literæ perferrentur. Ex quibus cepi fructum duplicem, mihi que in comparatione difficilem ad iudicandum, amoremne erga me tuum, an animum in rempublicam pluris æstimandum putarem. Est omnino patriæ caritas, meo quidem iudicio, maxima: sed amor, voluntatisque conjunctio plus certe habet suavitatis. Itaque commemoratio tua paternæ necessitudinis, benevolentiaque ejus, quam erga me a pueritia contulisses, cæterarumque rerum, quæ ad eam sententiam pertinebant, incredibilem mihi lætitiæ¹ attulerat. Rursum declaratio animi tui, quem haberes de republica, quemque habiturus esses, mihi erat jucundissima: eoque major erat hæc lætitia, quod ad illa superiora accedebat. Itaque te non hortor solum, mi Plance, sed plane etiam oro, quod feci his literis, quibus tu humanissi-

T t 2 me

ARG. Deno Plancum ad suscipiendam legat. *Ann. U. C. 710.* tuendamque rempublicam stimulis gloriæ in-

¹ Attulerat] Manutius, attulerat.

me respondisti, ut tota mente, omnique animi impetu in rempublicam incumbas. Nihil est, quod tibi majori fructui gloriæque esse possit: nec quidquam ex omnibus rebus humanis est præclarior, aut præstantior, quam de republica bene mereri. Adhuc enim patitur tua summa humanitas, & sapientia, me, quod sentiam, libere dicere. Fortuna suffragante videris res maximas consecutus; quod quanquam sine virtute non potuisses, tamen ex maxima parte, ea, quæ es adeptus, fortunæ temporibusque tribuuntur. His temporibus difficillimis, reipublicæ quidquid subveneris, id erit totum & proprium tuum. Incredible est omnium civium, latronibus exceptis, odium in Antonium. Magna spes in te, & in tuo exercitu magna expectatio. Cujus, per deos, gratiæ, gloriæque cave tempus amittas. Sic moneo, ut filium; sic faveo, ut mihi; sic horror, ut & pro patria, & amicissimum. Vale.

² *Il erit totum & proprium tuum*] Optime priscus codex, quem Lambinus consuluisset, *il erit totum proprium & tuum*. Valgata nullus est pretii copula sine suo loco

posita non est. Venisse autem, ut & apud alios scriptores, *proprium & tuum* tanquam *cordibus* coniunguntur. Lambinus conjicit, *il erit totum proprie tuum*. Gezev.

CICERO PLANCO.

VI. **QUE** locutus est Furnius noster de animo tuo in rempublicam, ea gratissima fuerunt senatui, populoque Romano probatissima. Quæ autem recitata literæ sunt in senatu, nequaquam consentire cum Furnii oratione visæ sunt. Pacis enim auctor eras, cum collega tuus, vir clarissimus, a foedissimis latronibus² obsideretur: qui aut positis armis pacem petere debent, aut, si pugnantes eam postulant, victoria pax, non pactioe parienda est. Sed de pace literæ vel Lepidi, vel tuæ, quam in partem accepta sint, ex viro

ARG. Planco literis ad senatum scriptis pacem cum Antonio susceperat: quam Cicero his dissuadet, quæ armis potius, quam pacatione sit querenda: hortaturque, ut se jungat se a societate malorum, torusque ad remp. transeat. Anno U. C. 710.
¹ *Collega tuus*] D. Brutus, consul cum Planco deliquatus. Manu.

² *Obsideretur*] Mutinæ. Ep. 11. 14. *Idem*.
³ *Lepidi*] Hic est M. Emilius Lepidus, qui, decreta sibi Hispania, in Gallia tamen adhuc, civis belli, ab Antonio suscitatus, exitum expellens, inoraturus. Postea, pro dita rep. triumphis cum Antonio & Octavio fuit, evertendus, non, ut aiebant ipsi, contentuendæ reip. *Idem*.

viro optimo, fratre tuo, & ex C. Furnio poteris cognoscere. Me autem impulit tui caritas, ut, quanquam nec tibi ipsi consilium deesset, & fratris Furniique benevolentia, fidelisque prudentia tibi præsto esset futura, vellem tamen meæ quoque auctoritatis, pro plurimis nostris necessitudinibus, præceptum ad te aliquod pervenire. Crede igitur mihi, Plance, omnes quos adhuc gradus dignitatis consecutus sis (es autem adeptus amplissimos) eos honorum vocabula habituros, non dignitatis insignia, nisi te cum libertate populi Romani, & cum senatus auctoritate conjunxeris. Sejunge te, quæso, aliquando ab iis, cum quibus te non tuum iudicium, sed temporum vincula conjunxerunt. Complures in perturbatione reipublicæ consules dicti; quorum nemo consularis habitus, nisi qui animo extitit in rempublicam consulari. Talem igitur te esse oportet, qui primum te ab impiorum civium, tui dissimiliorum, societate sejungas, deinde & senatui bonisque omnibus⁴ auctorem, principem, ducem præbeas: postremo, ut pacem esse iudices non in armis positus, sed in abjecto armorum & servitutis metu. Hæc si & ages, & senties, tum eris non modo consul & consularis, sed magnus etiam & consul & consularis. Sin aliter, tum in istis amplissimis nominibus honorum non modo dignitas nulla erit, sed erit summa deformitas. Hæc, impulsus benevolentia, scripsi paulo severius; quæ tu in experiendo⁵ ea ratione, quæ te digna est, vera esse cognoscēs. D. XIII. Kal. April.

⁴ *Auctorem, principem, ducem*] Augetur Princeps autem plus est, quam *Auctor*, & sententia singulari verbis. Nam *Auctor* est, Dux plus, quam *Princeps*. Manu.
non qui alios sequitur, sed qui movet. ⁵ *Ea ratione*] his rebus agendis. *Idem*.

PLANCUS CICERONI.

VII. **PLURA** tibi de meis consiliis scriberem, rationemque omnium redderem verbosius, quo magis iudicares, omnia me reipublicæ præstitisse, quæ & sua exhortatione excepi,

ARG. Causam breviter iudicæ, & studii gratiam Ciceroni commendat. Anno 710. in remp. sui serius patefacti, suamque di-

cepi, & mea affirmatione tibi recepi: (non minus enim a te probari, quam diligi, semper volui; nec te magis in culpa defensorem mihi paravi, quam prædicatorem meritorum meorum esse volui) sed breviter me duæ res faciunt; una, quod¹ publicis literis omnia sum persecutus; altera, quod M. Varifidum, equitem Romanum, familiarem meum, ipsum ad te transire iussi, ex quo omnia cognoscere posses. Non, medius fidius, mediocri dolore afficiebar, ² cum alii occupare possessionem laudis viderentur: sed usque mihi temperavi, dum perducerem eo rem, ut dignum aliquid & consultatu meo, & vestra expectatione efficerem. Quod spero, si me fortuna non sefellert, me consecuturum, ut maximo præsidio reipublicæ nos fuisse & nunc sentiant homines, & in posterum memoria teneant. A te peto ut dignitati meæ suffrageris; & quantum³ rerum spe ad laudem me vocasti, harum fructu in reliquum facias alacriorem. Non minus posse te, quam velle, exploratum mihi est. Fac valeas, meque mutuo diligas.

¹ Publicis literis] Quæ sequuntur. Corrad.
² Cum alii occupare possessionem laudis viderentur] Qui autem me bonam voluntatem

in Remo, sunt professi. Corrad.
³ Quantum spe] Honoribus propolitis. Man.

PLANGUS IMP. COS. DES. COSS. PR. TRIB. PLEB. SEN.
POP. PL. Q. R. S. D.

VIII. **S**I cui forte videor diutius & hominum expectationem, & spem reipublicæ de mea voluntate tenuisse¹ suspensam, huic prius excusandum me esse arbitror, quam de insequentis officio quidquam ulli pollicendum. Non enim præteritam culpam videri volo redemisse, ² sed optimæ mentis cogitata jampridem, maturo tempore enuntiare. Non me præteribat, in tanta sollicitudine hominum, & tam perturbato statu civitatis, fructuosissimam esse professionem bonæ voluntatis,

ARG. Causas affect, cur se sero libertatis defensorem profiteatur, & de exercitu & provincie statu significat. Anno U. C. 710.
¹ Suspensus] Plangus, inquit Paternus, II. 63. dubia fide, quantum esset partium, ad se sum instituit, sententiaque se literis enun-

ditur, max D. Benti proditor fuit.
² Sed optimæ mentis] Cum optimum propositum nunquam non habuerim, nunc deum id palam præfocudi, maturam & commodum tempus apparuit. J. F. Gronov.

tatis, magnosque honores ex ea re complures consecutos videbam. Sed, cum in eum casum me fortuna demississet, ut aut, celeriter pollicendo, ³ magna mihi ipse ad proficiendum impedimenta opponerem; aut, si in eo mihi temperavisset, majores occasiones ad opitulandum haberem; expeditius iter communis salutis, quam meæ laudis esse volui. Nam quis in ea fortuna, quæ mea est, & ab ea vita, quam in me cognitam hominibus arbitror, & cum ea spe, quam in manibus habeo, aut sordidum quidquam pati, aut perniciosum concupiscere potest? Sed aliquantum nobis temporis, & magni⁴ labores, & multa impensa opus fuerunt, ut quæ reipublicæ bonisque omnibus polliceremur, exitu prætaremus: neque ad auxilium patriæ nudi cum bona voluntate, sed cum facultatibus accederemus. Confirmandus erat exercitus nobis, magnis sepe præmiis sollicitatus ut ab reipublica potius moderata, quam ab uno infinita speraret. Confirmandæ complures civitates, quæ⁵ superiore anno largitionibus concessionalibusque præmiorum erant obligatæ, ut & illa vana putarent, & eadem a melioribus auctoribus petenda existimarent. Elicienda etiam voluntates reliquorum, qui finitimis provinciis exercitibusque præserunt, ut potius cum pluribus societatem defendendæ libertatis iniremus, ⁶ quam cum paucioribus funestam orbi terrarum victoriam partiremur. Mumendi vero nosmetipsi fuimus, aucto exercitu, auxiliisque multiplicatis, ut, cum præferremus sensus aperte, tum etiam, invisit quibusdam, sciri, quid defensori essemus, non esset periculolum. Ita nunquam distitebor, multa me, ut ad effectum horum consiliorum pervenirem & simulasse invitum, & dissimulasse cum dolore: quod, præmatura denuntiatio boni civis imparati quam periculosa esset, ex casu college videbam.

Quo

³ Magna mihi ipse ad] Sic Faernus, Lamb. &c. Sed Victorius, alique, magna in spe ad, &c.

⁴ Labores] Alii, laboris... opus fuit.

⁵ Superiore anno] Antonio consule. Man.

⁶ Quam cum paucioribus] Malui, inquit, plures socios habere, indeque minorem laudem adipisci ejus victoria, quam cum paucis, ut majorem gloriam, si recte res cessisset, consequeretur, partiri & dividere victo-

riam. Idcirco enim potius equo animo laudis facere volui (defensendæ resp. socios querens, cum pluribusque victoriam communicans) quam cum paucioribus periculoso nimis & temerarie eam dividere. Etsi enim eam adeptus cum paucioribus, majorem gloriam acquirerem: nimis magno tamen reipublicæ damno id fecissem, funesta enim victoria fuisset. Vitor.

Quo nomine etiam G. Furnio legato, viro forti atque strenuo, plura etiam verbo, quam scriptura, mandata dedimus: ut & testis ad vos perferentur, & nos essemus tutiores: quibusque rebus & communem salutem muniri, & nos armari conveniret, præcepimus. Ex quo intelligi potest, curam reipublicæ summæ defendendæ jampridem apud nos excubare. Nunc, cum deum benignitate ab omni re sumus paratiores, non solum bene sperare de nobis homines, sed explorate judicare volumus. Legiones habeo quinque sub signis, & sua fide virtuteque reipublicæ conjunctissimas, & nostra liberalitate nobis obsequentes. Provinciam omnium civitatum consensu paratissimam, & summa contentione ad officia certantem: equitatus, auxiliorumque tantas copias, quantas hæc gentes ad defendendam suam salutem libertatemque conficere possunt. Ipse ita sum animo paratus, ut vel ⁷ provinciam tueri, vel ire quo reipublica vocet, vel tradere exercitum, auxilia, provinciamque, vel omnem impetum belli in me convertere non recusem, si modo meli casu aut confirmare patriæ salutem, aut periculum possim morari. Hæc si ⁸ jam expeditis omnibus rebus, tranquilloque statu civitatis polliceor, in damno mea laudis, reipublicæ commodo labor. Sin ad societatem integerrimorum & maximorum periculorum accedam, consilia mea æquis iudicibus ab obrectatione invidiorum defendenda commendo. Mihi quidem ipsi fructus meritorum meorum in reipublicæ incolumitate satis magnus est paratus. ⁹ Eos vero, qui meam auctoritatem, & multo magis vestram fidem secuti, nec ulla spe decipi, nec ullo metu terri potuerunt, ut commendatos vobis habeatis, petendum videtur.

⁷ Provinciam] Re, & nomine. Coor.

⁸ Jam expeditis omnibus rebus] Profligato

ad Murinam Antonio. Manutius.

⁹ Eos vero] Milites. Idem.

PLANCUS CICERONI S.

IX. **N**IHIL me tibi temere, aut te cæteris de me frustra recepisse lator. Certe hoc majus habes testimonium amoris mei, quo maturius tibi, quam cæteris, consilia mea volui esse nota. In dies vero meritorum meorum fieri accessiones pervidere te spero, cogniturum magis recipio. Quod ad me attinet, mi Cicero, (¹ ita ab imminenti malis reipublica, me adjuvante, liberetur) sic honores præmiæque vestra suspicio, conferenda certe cum immortalitate, ut sine his nihil de meo studio perseverantiaque sim remissurus. Nisi in multitudine optimorum civium impetus animi mei fuerit singularis, & opera præcipua, nihil ad meam dignitatem accedere volo suffragatione vestra. ² Concupisco autem nihil mihi, contra quod ipse pugno. Et ³ temporis, & rei te moderatorem facile patior esse. Nihil aut fero, aut exigue a patria civi tributum potest videri. Exercitum a. d. sextum Kal. Majas Rhodanum trajeci, magnis itineribus. ⁴ Vienna equites mille via brevioræ præmisi. Ipse, si ⁵ ab Lepido non impediar, celeritate satisfaciam: si autem itineri meo se opposuerit, ad tempus consilium capiam. Copias adduco & numero, & genere, & fidelitate firmissimas. Te, ut diligas me, si mutuo me facturum scis, rogo. Vale.

Tom. VII.

V U

C I

ARG. Suum studium erga temp. præ se fert: dignitatem suam commendat: quid egere & ædurus sit; exponit: exercitum laudat. *Ann. U. C. 710.*

¹ Ita ab imminenti malis] Est hoc iurandi & affirmandi genus non inventum. Augustus in epist. ad Tiberium apud Sueton. Inquiescente, & ita sin felix, vir fortissime, & dux maximus. Cicero IV. Cætilin. Ita mihi salva reipublica nobiscum perfrui licet, ut ego, quod in hac causa vehementer sum, non auctoritate animi movet. Idem XVI. ad Att. epist. 15. de Octavio, Jurat, ita sibi pœnitenti honores consequi licet. Grævius.

² Concupisco autem nihil mihi, contra quod ipse pugno] Difficilis ad intelligendum locus: nec veteres libri consentiunt: nam plerique, Contra quod: unus, Contra quæ: alii, Contra quæ. Fortasse autem hoc dici-

tur: & nihil mihi mea causa concupisco; cum ad resp. salutem: dignitatemque omnia referam; & contra: tametsi æque alboro, ut ea consequar, quæ minime concupisco. Manutius. Quod si: contraque me ipse pugno. Vel contraque ipse pugno. Atque his verbis verecunde præmia postulat. *Beza. Rutil.*

³ Temporis, & rei] Volo te judicare ac statuere, & quando, & quid petam: vel, & quo tempore, & quibus me honoribus assequere debeatis. Epist. 21. Tu videtur, quantum, & quando tuum munus apud me velis esse. Manutius.

⁴ Vienna] Alibi, Pinnam: quod non Plancus, sed Strabo principem urbem vocat. *Idem.*
⁵ Ab Lepido] De cuius in temp. animo nondum constabat. Epist. sequenti. *Idem.*

CICERO PLANCO.

X. **ETSI** satis ex Furnio nostro cognoram, quæ tua voluntas, quod consilium de republica esset; tamen, tuis literis lectis, liquidius de toto sensu tuo judicavi. Quamobrem, quamquam in uno pralio omnis fortuna reipublica disceptat; quod quidem, cum hæc legeres, jam decretum arbitrabar fore; tamen ipsa fama, quæ de tua voluntate percerebruit, magnam es laudem consecutus. Itaque si ¹ consulem Romæ habuissimus, declaratum esset ab senatu cum tuis magnis honoribus, quam gratus esset conatus & apparatus tuus. Cujus rei non modo non præterit tempus, sed ne maturum quidem etiam nunc, meo quidem iudicio, fuit. Is enim ² denique honos mihi videri solet, qui non propter spem futuri beneficii, sed propter magna merita claris viris deseritur & datur. Quare, sit modo aliqua respublica, in qua honos elucere possit, omnibus, mihi crede, amplissimis honoribus abundabis. Is autem, qui vere appellari potest honos, non ³ invitamentum ad tempus, sed perpetuæ virtutis est præmium. Quamobrem, mi Plance, incumbere toto pectore ad laudem, subveni patriæ, opitulare collegæ, omnium gentium consensum & incredibilem conspirationem adjuva. Me tuorum consiliorum adiutorem, dignitatis fautorem, omnibus in rebus tibi amicissimum, fidelissimumque cognosces. Ad eas enim causas, quibus inter nos amore sumus, officiis, vetulitate conjuncti, patriæ caritas accessit, eaque effecit ut tuam vitam anteferrem meam. III. Kal. April.

ARG. Laudat Planci præclaram voluntatem studiumque jurandi temp. ideoque præmia sperare ab senatu jubet, in qua re suam operam pollicetur, hortaturque ut pergat in tuenda rep. Anno U. C. 710.

¹ Consulem] Nam aberat uterque consul, Hirrius & Pansa, ad Mutinam oblatione liberandam profecti. *Manutius.*

² Denique] Ut paucis dicam, ex quibus reliqua colligi possint. *Græv.*

³ Invitamentum] Hoc dicit, quia voluntatem quidem Plancus, transiit Rhodani, ostenderat, nihil tamen adhuc re ipsa præstitit: ut, si quid ei tribueretur, invitamentum potius, quam præmium, videri posset. *Manut.*

PLAN-

PLANCUS CICERONI.

XI. **IMMORTALES** ago tibi gratias, agamque, dum vivam. Nam, relaturum me, affirmare non possum. Tantis enim tuis officiis non videor mihi respondere posse: nisi forte (ut tu gravissime disertissimeque scripsisti) ita sensurus es, ut me referre gratiam putes, cum memoria tenebo. Si de filii tui dignitate esset actum, amabilius certe nihil facere potuisses. Primæ tuæ ¹ sententiæ infinitis cum ² muneribus, posteriores ad tempus arbitriumque amicorum meorum compositæ, oratio assidua & perpetua de me, jurgia cum obrestatoribus propter me, notissima mihi sunt. Non mediocris adhibenda mihi est cura, ut reipublica me civem dignum tuis laudibus præstem; in amicitia tua memorem atque gratum. Quod reliquum est, tuum munus tuere, & me, si quem esse voluisti, cum ³ exitu rebusque cognosceis, defende ac suscipe. Cum Rhodanum copias trajecissem, fratremque cum tribus millibus equitum præmississem, ipse iter ad Mutinam dirigerem; in itinere, de pralio factio, Brutoque & Mutina obsidione liberatis, audiui. Animadverti nullum alium receptum Antonium, reliquiasque, quæ cum eo essent, habere, nisi in his partibus; duasque ei spes esse propositas, unam Lepidi ipsius, alteram exercitus. Quod quedam pars exercitus non minus furiosa est, quam qui cum Antonio fuerunt, equitatum revocavi. Ipe in Allobrogibus constitit, ut perinde ad omnia paratus essem, ac res me moneret. Si nudus huc se Antonius conferret, facile mihi videor per me suffineri posse, remque publicam ex vestra sententia administrare, quamvis ab exercitu Lepidi recipiatur. Si vero copia-

rum

ARG. Gentias agit beneficentia Ciceronis, & de suo in temp. studio pollicetur omnia. Anno U. C. 710.

¹ Sententia] Dixit in senatu. *Manut.*

² Muneribus] Quæ mihi decernebas. *Idem.*

³ Exitu rebusque] Hoc est, si ipsis factis me talem præstem, qualem tu me esse omni-

bis testatus es. Ovid. III. Metam. *Vana sit cæsa est vox asperis; exitur illorum Resque probat.* Cic. I. Tusc. *Hic est solidus auxiliatus usque, confirmant causam rebus a divi immortalibus judicatum.* Hoc est, ipso facto dii declararunt. Ovid. II. Fast. *Nil operæ veteriæ creditur rebus;* ait. *Græv.*

R

rum aliquid secum adducet, & si decima legio veterana, qua nostra opera revocata cum reliquis est, ad eundem firem redierit; tamen, ne quid detrimenti fiat, dabitur opera a me: idque me praestaturum spero, dum istinc copia trahantur, conjunctaque nobiscum facilius perditos opprimant. Hoc tibi spondeo, mi Cicero, neque animum, nec diligentiam mihi defutam. Cupio inehercules nullam residuum sollicitudinem esse: sed si fuerit, nec animo, nec benevolentia, nec patientia cujusquam pro vobis cedam. Do quidem ego operam, ut etiam Lepidum ad hujus rei societatem incitem, omniaque ei obsequia polliceor, si modo republicam respicere volet. Utor in hac re adiutoribus, interpretibusque, fratre meo, & ⁴ Laterense, & Furnio nostro. Non me impediunt privatae offensiones, quo minus pro republica salute etiam cum inimicissimo consentiam. Quod si nihil profecero, nihilominus maximo sum animo, & ⁵ majore fortasse cum mea gloria vobis satisfaciam. Fac valeas, meque multo diligas.

⁴ Laterense] M. Juvencio Laterensi, Lepidi legato. *Mantuanus.*

⁵ Majore] Quia socium & participem eisdem gloria Lepidum non habeo. *Ideus.*

CICERO PLANCO.

XII. **E**TSI ¹ republica causa maxime gaudere debeo, tantum ei te praesidii, tantum opis attulisse extremis pene temporibus; tamen ita te victorem complectar, republica recuperata, ut magnam partem mihi laetitia tua dignitas ² affe-

ARG. Gratas senatus Planci literas fuisse, & quae eius causa in senatu acta sint, significat, & ad liberandam rem, diligentissime hortatur. *Annus* 13. C. 780.

¹ Etsi *veip.*] Hanc epistolam arbitror illi, quae est ad senatum popularis, &e Rom. a Plancio scripta, subiungi debere: tum hinc eo loco sita eam quae incipit, *Nihil me turbat*: post eam vero ad superiorum, cuius initium, *Insuperatus ego tibi gratias*. Nam eam quidem quae incipit, *Etsi satis ex Furio*, vel omnibus hiis quas modo nominavi, atque adeo illi ipsi quae sic includit.

tur, *Plura tibi*, puto praepositam, ut sit numero septima. Haec arbitror ad sententiam literarum consequendam precipue tamque pertinere: in quo jam vel Tironis culpa esse potest. Quod si quis etiam eam quae sequitur, proponat huic Planci, quam ultimam hactenus fecimus, cuius initium, *Insuperatus ego*, non inepte meo iudicio fecerit: atque etiam eas quae incipiunt, *O gratiam famam*: nam ut inaequas, nihil absurde est iusticiarius de coniungendis duabus istis Planci epistolis. *Bera, Kestil.*

³ afferat, quam & esse jam, & futuram amplissimam intelligo. Cave enim putes illas unquam literas ³ graviore, quam tuas, in senatu esse recitatas: idque contigit cum meritorum tuorum in rempublicam eximia quadam magnitudine, tum verborum, sententiarumque gravitate. Quod mihi quidem minime novum, qui & te nossem, & tuarum literarum ad me missarum promissa meminissem, & haberem a Furnio nostro tua penitus consilia cognita. Sed senatui majora visa sunt, quam erant expectata; non quod unquam de tua voluntate dubitasset; sed nec, quantum facere posses, nec, quo progredi velles, exploratum satis habebat. Itaque cum a. d. vii. Idus April. mane mihi tuas literas M. Varifidius reddidisset, easque legissem, incredibili gaudio sum elatus: cumque magna multitudo optimorum virorum & civium me ⁴ de domo deduceret, feci continuo omnes participes meae voluptatis. Interim ad me venit ⁵ Munatius noster, ut consulerat: at ego ei literas tuas: nihil dum enim sciebat. Nam ad me primum Varifidius, idque sibi a te mandatum esse dicebat. Paulo post idem mihi Munatius eas literas legendas dedit, quas ipsi miserat, & eas, quas publice. Placuit nobis, ut statim ad Cornutum, praetorem urbanum, literas deferremus; qui, quod consules aberant, consulare munus sustinebat ⁶ more majorum. Senatus est continuo convocatus, frequensque convenit propter famam, atque expectationem tuarum literarum. Recitatis literis, ⁷ oblata religio Cornuto est, pullariorum admonitu, non satis diligenter eum auspiciis operam dedisse: idque ⁸ a nostro colle-

² *Afferat*] In Mediceo *affert* scriptum est: *affert* igitur legi debet: contaminata ab imperio vera lectio fuit, qui dum creditur se emendare, corripit. *Philom.*

³ *Gravior*] *Mantuanus*, *gravior*.

⁴ *De domo*] *Mos* fuit, ut principes viri, quoties prodibant, a clientibus deducerentur, reducerenturque; etiam ab amicis & familiaribus. *Cellar.*

⁵ *Munatius*] T. Munatius, de quo in extrema epistola. Hic Planci cognitus potius, quam frater, fuit. Nam ille alter T. Munatius, quem Pedianus ait huius L. Planci fratrem fuisse, in castris Antonii fuit: ut

pater epist. 3. 4. 25. *Mantuan.*

⁶ *More majorum*] Eius prima dignitas erat ablentibus *Coll. Idem.*

⁷ *Oblata religio Cornuto est*] Hoc est, religione, suspectivo impeditus fuit ne in senatu quicquam ageretur. Religio est metus deorum, qui inhibet facere quae velis. *Phar. Mercator, v. 2. Religioem illis obicit: respiciam me illic.* Hoc est, ex observatione omnium *huc hominum* incussit. Christiani dicebant *fronibus* *augustinus* *insectis* ne hoc vel illud faciat. *Crevelin.*

⁸ *A nostro religio*] *Augurum. Corrad.*

collegio comprobatum est. Itaque res dilata est in posterum. Eo autem die magna mihi pro tua dignitate contentio cum Servilio; qui cum gratia effecisset, ut sua sententia prima pronuntiaretur, frequens cum lenatus reliquit, & in alia omnia discessit; meaque sententia, quae secunda pronuntiata erat, cum frequens assentiretur lenatus, rogatu Servilii P. Titius intercessit. Res in posterum dilata. Venit paratus Servilius, Jovi ipsi iniquus, cujus in templo res agebatur. Hunc quemadmodum fragerim, quantaque contentione Titium intercessorem abjecerim, ex aliorum te literis malo cognoscere. Unum hoc ex meis: lenatus gravior, constantior, amicio tuis laudibus esse non potuit, quam tum fuit. Nec vero tibi lenatus amicio, quam cuncta civitas. Mirabiliter enim populus Romanus univertus, & omnium generum ordinumque consensus ad liberandam rempublicam conspiravit. Perge igitur, ut agis, nomenque tuum commenda immortalitati: atque haec omnia, quae habent speciem gloriae, collecta inanissimis splendoris insignibus, contemne, brevia, fugacia, caduca existima. Verum decus in virtute positum est; quae maxime illustratur magnis in rempublicam meritis. Eam facultatem habes maximam: quam quando complexus es, tene; perface, ut ne minus republica tibi, quam tu republicae debeas. Me tuae dignitatis non modo fautorem, sed etiam amplificatorem cognosces. Id cum republica, quae mihi vita est mea carior, tum nostrae necessitudini debere me judico. Atque in his curis, quas contuli ad dignitatem tuam, cepi magnam voluptatem, quod bene cognitam mihi T. Munatii prudentiam, & fidem, magis etiam perspexi, in ejus incredibili erga te benevolentia & diligentia. III. Id. April.

CICERO PLANCO.

XIII. **U**T primum potestas data est augendae dignitatis tuae, nihil praetermisi in te orando, quod positum est

ARG. De S. C. pro dignitate Planci Elio. tum conficiat. Ann. U. C. 710. scribit, cumque hortatur ut Antonianum bel-

let aut in praemio virtutis, aut in honore verborum. id ex ipso senatus-consulto poteris cognoscere. Ita enim est perscriptum, ut a me de scripto dicta sententia est: quam lenatus frequens secutus est summo studio, magnoque consensu. Ego quanquam ex tuis literis, quas mihi misisti, perspexeram te magis judicio bonorum, quam insignibus gloriae delectari: tamen considerandum existimavi, etiam si tu nihil postulares, quantum tibi a republica deberetur. Tu contexes extrema cum primis. Qui enim M. Antonium oppresserit, is bellum confecerit. Itaque Homerus non Ajacem, nec Achillem, sed Ulysses appellavit * $\pi\tau\omicron\lambda\prime\pi\omicron\rho\gamma\omicron\iota$.

1 Contexes extrema cum primis] Bellum a consiliis & Otavio magna jam ex parte profectum, ipse praeitus, oppresso Antonio, conficiet. Manutius.

2 Non Ajacem, nec Achillem] Utrumque Ulysses fortioerem. Idem.

3 Ulysses] Quia bello Trojano, astutia sua capto Ilio & incepto, firum fecit. Idem.

4 $\pi\tau\omicron\lambda\prime\pi\omicron\rho\gamma\omicron\iota$] Vallatorem urbis. Semper eum vocat Homerus $\pi\tau\omicron\lambda\prime\pi\omicron\rho\gamma\omicron\iota$, ut ait Strabo lib. I. Idem.

CICERO PLANCO S.

XIV. **O** GRATAM famam biduo ante victoriam, de subfidio tuo, de studio, de celeritate, de copiis! Atque etiam hostibus fuis, spes omnis in te est. Fugisse enim ex praelio Mutinensi dicuntur notissimi latronum duces. Est autem non minus gratum extrema delere, quam prima depellere. Equidem expectabam jam tuas literas, idque cum multis. Sperabamque etiam Lepidum, reipublicae temporibus admonitum, tecum & reipublicae satis esse facturum. In illam igitur curam incumbere, mi Plance, ut ne quae scintilla tetrici belli relinquantur. Quod si erit factum: & rempublicam divino beneficio affeceris, & ipse aeternam gloriam consequere. D. III. Non. Mai.

ARG. Laudat Planci studium & celeritatem ut belli reliquias extinguat. Ann. U. C. 710. (R)

PLAN-

PLANCUS CICERONI.

XV. **H**IS literis scriptis, quæ postea accidissent, scire te, ad rempublicam putavi pertinere. Sedulitas mea (ut spero) & mihi, & republicæ tulit fructum. Namque affiduis internuntiis cum Lepido egi, ut, omiſſa omni contentione, reconciliataque voluntate noſtra, communi conſilio republicæ succurreret: se, liberos, urbemque pluris, quam unum perditum abſectumque latronem, putaret: obſequioque meo, ſi ita faceret, ad omnes res abuteretur. Proſeci itaque per Laterenſem internuntium. Fidem mihi dedit, ſe Antonium, ſi prohibere provincia ſua non potuiſſet, bello perſecutum: me, ut venire, copiasque conjungerem, rogavit: coque magis, quod & Antonius ab equitatu firmus eſſe dicebatur, & Lepidus ne mediocrem quidem equitatum habebat. Nam etiam ex paucitate ejus, non multis ante diebus, decem, qui optimi fuerant, ad me tranſierant. Quibus rebus ego cogitatis cunctatus non ſum: in curſu bonorum conſiliorum Lepidum adjuvandum putavi. Adventus meus quid proſecturus eſſet, vidi: vel quod equitatu meo perſequi atque opprimere equitatum ejus poſſem: vel quod exercitus Lepidi eam partem, quæ corrupta eſt, & ab republica alienata, & corrigere, & coercere præſentia mei exercitus poſſem. Itaque in Iſara, ſumme maximo, quod in finibus eſt Allobrogum, ponte uno die facto, exercitum a. d. quartum Idus Maii tradixi. Cum vero mihi nuntiatum eſſet, L. Antonium præmiſſum cum equitibus & cohortibus ad Forum Julii veniſſe: fratrem

ARG. Nuntiat quæ ad opprimendum Antonium & egerit, & aditus ſit, Anno U. C. 710.

¹ *Flaminie maximo*] Plinius Iſaram Rhodano comparat lib. III. cap. 4. *Mentis*.

² *Cohortibus*] Tres manipuli, qui & centuriæ dicebantur, unæ hæſtorum, alter principum, tertius triariorum, cohortem faciebant. Erant autem in ſingulis manipulis milites CXX. exceptis manipulis triariorum,

in quibus erant LX. tantum: ita ſit numerus CCC. militum in cohorte. Aliter Vegetius, mutata militia. Nos Polybium in manipulis, Ciceroſem & Varroſem in cohortibus: nam ex Polybio nunquam nominavit. Et cohors quidem, cum legio pedum ſena miſſia habuit, id eſt, Ciceroſis ætate, ex quadringentiſſis miſſibus conſtabat: quod ex epſt. 1. lib. I. ad Aſtium, licet intelligere: cum vero quaternæ tantum miſſia, & dice-

ni

fratrem cum equitum quatuor millibus, ut occurreret ei, miſi a. d. quintum Idus Maii. Ipſe maximis itineribus cum quatuor legionibus expeditis, & reliquo equitatu ſubſequar. Si nos mediocriſ modo fortuna reipublicæ adjuverit; & audaciæ perditorum, & noſtræ ſollicitudinis hic finem reperiemus. Quod ſi latro, præcognito noſtro adventu, ruruſus in Italiam ſe recipere cœperit, Bruti erit officium occurrere ei: cui ſcio nec conſilium, nec animum deſuturum. Ego tamen, ſi id acciderit, fratrem cum equitatu mittam, qui ſequatur, Italiam a vaſtatione defendat. Fac valeas, meque matuo diligas.

ni in cohorte fuere, id eſt, belli ſecundi buit, ex tribus manipulis ſupra dictis. I. Punicis tempore, & deſinde aliquanto poſt, dem. non plures quam tercenos viginti cohortes ha-

CICERO PLANCO.

XVI. **N**IHIL poſt hominum memoriæ glorioſius, nihil gratius, ne tempore quidem ipſo opportunius accidere vidi, quam tuas, Plance, literas. Redditæ ſunt enim frequenti ſenatu Cornuto, cum is frigidas ſane & inconstantes recitaſſet literas Lepidi. Sub eas ſtatim recitatæ ſunt tuæ, non ſine magnis quidem clamoribus. Cum rebus enim ipſis eſſent, & ſtudiis, beneficiis que in rempublicam gratiſſimæ, tum erant graviſſimis verbis, & ſententiis. Flagitare ſenatus inſtitit Cornutum, ut referret ſtatim de tuis literis. Ille ſe conſiderare velle. Cum ei magnum convicium fieret cuncto a ſenatu, quinque tribuni plebis retulerunt. Servilius rogatus rem diſtulit. Ego eam ſententiam dixi, cui ſunt aſſenſi ad unum. Ea quæ fuerit, ex ſenatus-conſulto cognosces. Tu, quanquam conſilio non eges, vel abundas potius; tamen hoc animo eſſe debes, ut nihil huc rejicias: neve in rebus tam

Tom. VII.

X x

subi-

ARG. Gratiſſimas ſenatus fuiſſe Planci literas, factumque S. C. ſignificat, & ut in ſubſiſſe ſenatus conſilium ne expediret, ſed ipſe a ſe conſilium capiat, auctor eſt. Anno U. C. 710.

¹ *Inſtitit Cornutus*] Hoc eſt, coepit flagitare. Liv. lib. XXIV. *Proſe precibus*. *duellis ſaltem ut precerent, orare inſtitit*. Torcent. Hecyr. III. 3. *Hanc habere orationem nos cum principio inſtitit*. Grævius.

subitis, tamque angustis a senatu consilium petendum putes. Ipse tibi sis senatus. Quocumque te ratio reipublica ducer, sequare. Cures, ut ante factum aliquid a te egregium audiamus, quam futurum putarimus. Illud tibi promitto, quidquid a te erit factum, id senatum non modo ut fideliter, sed etiam ut sapienter factum, comprobaturum.

PLANCUS CICERONI.

XVII. ANTONIUS Id. Maii ad Forum Julii cum primis copiis venit. ¹ Ventidius bidui spatio ² abest ab eo. Lepidus ad Forum Voconii castra habet, qui locus a Foro Julii quatuor & viginti millia passuum abest, ibique me expectare constituit, quemadmodum ipse mihi scripsit. Quod si omnia mihi integra & ipse, & fortuna servarit, recipio vobis celeriter me negotium ex sententia confecturum. Fratrem meum, assiduus laboribus concurrationibusque confectum, graviter se habuisse, antea tibi scripsi: sed tamen cum primum posse ingredi coepit, non magis sibi, quam reipublica, se convaluisse existimans, ad omnia pericula princeps esse non recusabat. Sed ego cum non solum hortatus sum, verum etiam coegi isto proficisci: quod & illa valetudine magis conficere se, quam me juvare posset in castris: & quod acerbissimo interitu ³ consulum rempublicam nudatam, tali cive pratore in urbanis officiis indigere existimabam. Quod si quis vestrum non probabit, mihi prudentiam in consilio defuisse sciat, non illi erga patriam fidelitatem. Lepidus tamen, quod ego desiderabam, fecit ut Apellam ad me mitteret, quo obfide

ARG. Praesentem belli statum describit, cum excitatione fratris a se dimitti, & commendatione suae dignitatis. Anno U. C. 716.
¹ Ventidius] P. Ventidius Picentis, humilis isco natus, qui hoc anno, prator cum esset, consul factus est in locum demortui Q. Pedii, successit in locum Hirtii ad Mutinam interfecit. Hic a Pompeji Magni patre, ut ait Valerius lib. VI. in triumphum ductus, postea victum forside quaesivit, multis & vehiculis magistratibus, qui sortiti provincias essent, comparandis. Exultit eum

deinde sic aut fortuna, aut ejus industria, non modo ut praturam, & eodem anno consulatum gesserit, verum etiam de Paetio primus triumphaverit, & mortuus publica funere, quod paucissimis contigit, quasi gratiam ejus virtuti populo referente, sit clatus. Suetonius, Gellius, Plutarchus, & alii. Manutius.

² Abest ab eo] Conjunxit se cum Antonio. Epist. 33. 34. & 10. lib. XI. Idem.
³ Consulum] Hirtii, & Pantii. Epistola 33. Idem.

fide & fide illius & societatis in republica administranda tenerer. Studium mihi suum L. Gellius, ² de tribus fratribus ³ Sex. Gavianus probavit, quo ego interprete novissime ad Lepidum sum usus. Amicum cum reipublica cognosse videor; libenterque ei sum testimonio, & omnibus ero, qui bene merentur. Fac valeas, meque mutuo diligas, dignitatemque meam, si mereor, tuearis, sicut adhuc singulari cum benevolentia fecisti.

¹ Fide] Pro fidei. Ut de pro diei, Georg. L. 208. Vide Gellium, IX. 14.
² De tribus fratribus] Probavit, inquit, mihi, in Apella ad me mittendo, Balium suum Gellius; in trium autem fratrum negotio, (hoc quale fuerit, ignoratur) Sex. Gavianus. Manutius.
³ Sex. Gavianus] M. Segvianus. Vetus editio, Segvianus; unde H. Valerius, Segvianus, Notit. Gall. pag. 581.

PLANCUS CICERONI.

XVIII. QUID in animo habuerim, ¹ cum Laevus Nervaeque discesserunt a me, & ex literis, quas eis dedi, & ex ipsis cognoscere potuisti, qui omnibus rebus consiliique meis interfuerunt. Accidit mihi, quod homini pudenti & cupido satisfaciendi reipublica bonisque omnibus accidere solet, ut consilium sequeretur periculolotum magis, dum me probarem, quam tutum, quod habere posset obrestationem. Itaque post discessum ² legatorum, cum binis continuis literis & Lepidus me ut venirem rogaret, & Laterensis multo etiam magis, prope implorans, obrestaretur, non ullam rem aliam extimescens quam eandem, quae mihi quoque facit timorem, varietatem atque infidelitatem exercitus ejus: non dubitandum putavi quin succurrerem, meque communi periculo offerrem. Sciebam enim, ³ etsi cautius illud erat consilium, expectare me ad Ilaram, dum Brutus trajiceret exercitum, & cum collega consentiente, exercitu concordia,

X x 2

ARG. Narrat quibus causis ad Lepidum proficiscatur. Anno U. C. 710.
¹ Cum Laevus] Quidam sequuntur Laevus, vel Lavinus, nos veritatem scripturam repositimus Laevus; eundemque credimus esse hunc & illum de quo sic non multo post, Laevus Cispini lahy perseverant. Vitor.
² Legatorum] Laevi Cispini & Nervae. Cic.
³ Etsi cautius] Lambinum hic sequuntur, jubente Grevio, Tomo ejus II. p. 211. P. 212. verat H. Stephanus, Comment. de vicis generibus epist. Cic. pag. 225.

& bene de republica sentiente, hostibus obviam ire: tamen, si quid Lepidus bene sentiens detrimenti cepisset, hoc omne assignatum iri aut pertinaciæ meæ, aut timori videbam, si aut hominem offensum mihi, conjunctum cum republica non sublevassem; aut ipse a certamine belli tam necessarij me removissem. Itaque potius periclitari volui, si postea mea præsentia & Lepidum tueri, & exercitum facere meliorem, quam nimis cautus videri. Sollicitiorem certe hominem non suis contractibus neminem puto fuisse. Nam, quæ res nullam habebat dubitationem, si exercitus Lepidi abijt, ea nunc magnam affert sollicitudinem, magnumque habet casum. Mihi enim si contigisset, ut prior occurrerem Antonio, non mehercules horam constitisset: tantum ego & mihi confido, & sic percussas illius copias, Ventidijque Millionis castra despicio. Sed non possum non exhorrescere, si quid intra cutem subest vulneris, quod prius nocere potest, quam sciri, curarique possit. Sed certe nisi uno loco me tenerem, magnum periculum ipse Lepidus, magnum ea pars exercitus adiret, quæ bene de republica sentit. Magnam etiam perditii hostes accessionem sibi fecissent, si quas copias a Lepido abtraxissent. Quæ si adventus meus represserit, agam gratias fortunæ, constantique meæ quæ me ad hanc experientiam excitavit. Itaque a. d. xri. Kal. Jun. ab Isara castra movi: pontem tamen, quem in Isara feceram, castellis duobus ad capita positus, reliqui, præsidiaque ibi firma posui, ut venienti Bruto exercituique ejus sine mora transitus esset paratus. Ipse, ut spero, diebus octo, quibus has literas dabam, cum Lepidi copiis me jungam. Vale.

CI.

4. *Non suis contractibus*] Nulla sua culpa, ex iis quæ ipse non contraxit. Et sic ad Q. Fr. lib. I. epist. I. *Grævius*.

5. *Si exercitus Lepidi abijt*] Nulla enim tunc infidelitas mihi timorem faciat. *Cor.*

6. *Magnam affert sollicitudinem*] Ingeniem mihi subijci curam, ne scilicet Antonius reciperetur ab exercitu Lepidi, quod evenit. *J. F. Gronovius*.

7. *Militionis*] Quia victum comparandis nullis, ferroque in castra convohendo; ad-

lesens sibi comparaverat. Vide Plinium lib. VII. cap. 43. *Mansuet.*

8. *Nisi uno loco me tenerem*] Nisi constitutum Lepidus haberet. Vel pro, *Nisi*, legendum si: ut hoc dicat: Si manerem in eodem loco, nec ad Lepidum prope accederem. *Mansuet.* Idem tamen in suis posterioribus editionibus habet: *Nisi uno loco maneretur*. Quod *J. F. Gronovio* placet. Sed vide infra, epist. 23.

CICERO PLANCO.

XIX. QUANQUAM gratiarum actionem a te non desiderabam, cum te re ipsa atque animo scirem esse gratissimam: tamen (statendum est enim) fuit ea mihi perijuncta. Sic enim vidi, quasi ea quæ oculis cernuntur, me a te amari. Dices, quid antea? Semper equidem; sed nunquam illustrius. Literæ tuæ mirabiliter gratae sunt lenatui, cum rebus ipsis, quæ erant gravissimæ & maximæ, fortissimi animi, summi que consilii: tum etiam gravitate lententiarum, atque verborum. Sed, mi Plance, incumbet, ut belli extrema pericias. In hoc erit summa & gratia, & gloria. Cupio omnia reipublicæ causa: sed, mehercules, in ea conservanda jam defatigatus, non multo plus patriæ saveo, quam tuæ gloriæ: cujus maximam facultatem tibi immortales, ut spero, dedere, quam complectere, obsecro. Qui enim Antonium oppresserit, is hoc bellum terribissimum periculosissimumque confecerit. Vale.

ARG. Gratiarum actionem sibi gratam significat, & ut reliquias belli conficiat, horum se, & literis ejus lenatum delectatum, statatur. *Anno U. C. 710.*

CICERO PLANCO.

XX. ITA erant omnia, quæ istinc afferebantur, incerta, ut, quid ad te scriberem, non occurreret. Modo enim quæ vellemus de Lepido, modo contra nuntiabantur. De te tamen fama constans, nec decipi posse, nec vinci: quorum alterius fortuna partem habet quandam: alterum, proprium est prudentiæ tuæ. Sed accipi literas a collega tuo, datas Iudibus Maris in quibus erat, te ad se scripsisse, a Lepido non recipi Antonium. Quod erit certius, si tu ad nos idem scriperis. Sed minus audes fortasse propter inanem lætitiarum literarum.

ARG. Perit, ut de Lepidi fide significet. *U. C. 710.*

1. *Propter inanem lætitiarum literarum supereturque*, ut reliquias belli opprimat. *Anno 710.* *Propter inanem lætitiarum literarum*] Inanis Planci lætitia fuit, quam signi-

terarum superiorum. Verum, ut ² errare id, Plance, voluisti, (quis enim id effugerit?) sic decipi te non potuisse, quis non videt? Nunc vero etiam jam erroris causa sublata est. Culpa enim illa, ³ *Bis ad eundem*, vulgari reprehensa proverbio est. Sin, ut scripsisti ad collegam, ⁴ ita se res habet, omni cura liberati sumus: nec tamen erimus, priusquam ita esse tu nos feceris certiores. Mea quidem, ut ad te sapius scripsi, hac sententia est: Qui reliquias hujus belli oppresserit, eum rotius belli confectorem fore: quem te & opto esse, & confido futurum. Studia mea erga te, quibus certe nulla esse majora poterunt, tibi tam grata esse, quam ego putavi fore, minime miror, vehementerque laetor. Quae quidem tu, si recte istic erit, majora & graviora cognolces. IV. Kal. Jun.

significavit epist. 15. cum dixit: *Sedulitas mea resp. tuis fructibus*. Quod tamen te ipsa comprobatur postea non est. Lepido neutram in partem inclinante. Propterea non audeat ait Cicero, id credere de Lepido, quod quia credidisti antea, errasse te sentis. *Manus*.

² *Errare*] Quia turpius est decipi, quam errare; cum erremus, ut humani; decipiatur, ut incauti; propterea Plancium excusat, & quasi consolatur, quod erraverit quidem, quia crediderit se esse bono Lepido usurum; deceptus tamen non sit, quia prudentia valeret. Praeterea verbum *Voluisti*, Plancium liberari ab insipientiae culpa, *Ipse*, inquit, errare voluisti, cum ea sperasti de Lepido, quae vera esse cupiebas; non te quicquam in errorem induxit: decipi e-

nim non potes. Quod si cui, *Errare id*, pro Errare in eo, videatur durius: non esse dissimile sciat, *Perceat multa*; pro in multis, & hujus generis alia. *Ideus*. Alii, ut errare, mi Plance &c.

³ *Bis ad eundem*] Proverbum, quo reprehendi solet is, qui bis ad eundem lapidem offendit. Senarius Graecus de altera ad eundem lapidem offensione a Zenodoto inter adagia refertur, *Δε τοτε το αυδο αλεγει αμα τον λιθον*. Simile illud Publii Mimi apud Gellium & Macrobius: *Improbe Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit*. Et illud Horatii in epistola ad Visonces: *Ridetur, choros qui semper oberat caesum*. Idem.

⁴ *Ita se res habet*] A Lepido non recipi Antonium. *Corrad.*

PLANGUS CICERONI.

XXI. **P**UDERET me inconstantiae mearum literarum, si non hac ex aliena levitate penderent. Omnia feci, quare Lepido conjuncto ad rempublicam defendendam, minore sollicitudine vestra, perditis resisterem. Omnia ei petenti cepi, & ultro pollicitus sum, scripsique tibi biduo ante,

CON-

ARG. Persuasionem Lepidi, conjunctionemque cum Antonio nuntiat: Subsidium copiarum mitti postulat: suam dignitatem componat. Anno U. C. 710.

confidere me, bono Lepido esse usurum, communicique confilio bellum administraturum. Credidi chirographis ejus, affirmationi praesentis Laterensis, qui tum apud me erat; reconciliaremque me Lepido, fidemque haberem, orabat. Non licuit diutius bene de eo sperare. Illud certe cavi, & cavebo, ne mea credulitate reipublicae summa fallatur. Cum, in Isara flumine uno die ponte effecto, exercitum traduxissem, pro magnitudine rei celeritatem adhibens, quod perierat pro literas ipse, ut maturarem venire: praesto mihi fuit stator ejus cum literis, quibus ne venirem denuntiabat; se posse per se conficere negotium; interea ad Isaram expectarem. Indicabo temerarium meum consilium tibi: nihilominus ire deceram, existimans eum socium gloriae vitare. Putabam posse me nec de laude jejuni hominis delibare quidquam, & subesse tamen propinquis locis, ut, si durius aliquid esset, succurrere celeriter possem. Ego non malus homo hoc suspicabar. At Laterensis, vir sanctissimus, suo chirographo mittit mihi literas, in eisque desperans de se, de exercitu, de Lepidi fide, querensque se destitutum: in quibus aperte denuntiat, videam ne fallar; suam fidem solutam esse; reipublicae ne desum. Exemplar ejus chirographi Titio misi. Ipsa chirographa omnia, & quibus credidi, & ea quibus fidem non habendam putavi, Laevo Gispio dabo perferenda, qui omnibus his interfuit rebus. Accessit eo, ut milites ejus, cum Lepidus concionaretur, improbi per se, corrupti etiam per eos qui praesunt Canidios, Rufrenosque, & ceteros, quos, cum opus erit, scietis, conclamarint viri boni, pacem se velle, neque esse cum ullis pugnaturos, duobus jam consulibus ⁴ singulara-

¹ *Jejuni hominis*] Non est laudem appetentis, sed maligni, qui quicquid in alium laudis & gloriae conferret, sibi decedere existimat. Sic supra lib. II. epist. 17. *Illud vero pusilli animi Et ipsa malevolentia jejuni atque inanis: quod Ariobarzanem, quo senatus per me regem appellavit, mihi quoque commendavit, iste in literis non regem, sed regis Ariobarzani filium appellat*. Sic alibi dicitur *animus nimis angustum Et jejunum*.

² *Suam fidem solutam esse*] Se jam pro-

missis non teneri. Obstrinxerat enim suam fidem Laterensis, promiseratque omnia de Lepido, mox, ubi receperat Antonium a Lepido vidit, scripsit Plance, se deburum a Lepido, nec iam ea, quae antea, polliceri. Contrario sensu Terentius in And. dixit: *Solusque fidem: pro, fregisti. Manus*.

³ *Canidios, Rufrenosque*] Legatos, vel tribunos militum, aut praefectos, & centuriones. *Idem*.

⁴ *Singularibus*] Hittorpianus non agnoscit,

gularibus occisis, tot civibus pro patria amissis, hostibus denique omnibus judicatis, bonisque publicatis. Neque hoc aut vindicarat Lepidus, aut sanarat. Huc me venire, & duobus exercitibus conjunctis obicere exercitum fidelissimum, auxilia maxima & temeritatis esse vidi: mihi que, si ita oppressus essem, remque publicam mecum prodidisset, mortuo non modo honorem, sed misericordiam quoque defuturum. Itaque rediturus sum, nec tanta munera perditis hominibus dari posse sinam. Ut exercitum locis habeam opportunis, provinciam tuear, etiam si ille exercitus descierit, omniaque integra servem, dabo operam, quoad exercitus huc summittatis, parique felicitate rempublicam hic vindicetis. Nec depugnare, si occasio tulerit; nec obsideri, si necesse fuerit; nec mori, si casus incidit, pro vobis, paratior fuit quamquam. Quare hortor te, mi Cicero, exercitum huc trajiciendum quam primum cures; & matures prius, quam hostes magis corroborentur, & nostri perturbentur. In quo si celeritas erit adhibita, Respublica in possessione victoriae, delectis sceleratis, permanebit. Fac valeas, meque diligas. Fratrem meum tibi, fortissimum civem & ad omnia paratissimum, excusam literis? qui ex labore in febriculam incidit assiduum & satis molestam. Cum primum poterit istuc recurrere, non dubitabit, ne quo loco reipublice desit. Meam dignitatem commendatam habeas, rogo. Concupiscere me nihil oportet. Habeo te & amantissimum mei, &, quod optavi, summam auctoritatis. Tu videris, quantum & quando tuum munus apud me velis esse. Tantum te rogo in Hirtii locum me subdas, & ad tuum amorem, & ad meam observantiam.

scit, & veror no. ex consilio sit corruptum. Nec enim video quem hic locum commode possit habere, & cur milites illos consules appellavit singulares. Lambinus male singularibus viris. Sed praestat singulari-

bus recidere. Grav.

5 Omnibus] Antonium secutus. Man.
6 Desaturus] Vide Gell. I. cap. 7. & Sanehi Minerv. lib. III. cap. 11. Grav.
7 Parique felicitate] Ut ad Mutinam.

CICERO PLANCO.

XXII. **I**N te & in collega omnis spes est, diis approbanti-
bus. Concordia vestra, quae senatui declarata literis
vestris est, mirifice & senatus & cuncta civitas delectata est.
Quod ad me scripseras de re agraria: si consultus senatus es-
set, ut quisque honorificentissimam de te sententiam dixisset,
eam secutus essem: qui certe ego fuisset. Sed, propter tarditatem
sententiarum, moramque rerum, cum ea, quae confulebantur,
ad exitum non pervenirent; commodissimum mihi Plancoque fratri visum est, uti eo, quod ne nostro
arbitratu componeretur, quis fuerit impedimento, arbitror te
ex Planci literis cognovisse. Sed si in senatus-consulto, si-
ve in caeteris rebus desideras aliquid, sic tibi persuade, tan-
tam esse apud omnes bonos tui caritatem, ut nullum genus
amplissimae dignitatis excogitari possit, quod tibi non para-
tum sit. Literas tuas vehementer expecto, & quidem tales,
quales maxime opto. Vale.

ARG. Respondet Planco, qui agris divi-
dendis praefici cupiebat. Anno U. C. 710. i Uti eo] Vel desit, vel certe subaudi-
tur, S. C. ut infra patet. Manu.

PLANCUS CICERONI.

XXIII. **N**UNQUAM mehercules, mi Cicero, me peni-
tebit maxima pericula pro patria subire, dum,
si quid acciderit mihi, a reprehensione temeritatis absum.
Confiterer imprudentiam me lapsam, si unquam Lepido ex a-
nimo credidisset. Credulitas enim error est magis, quam
culpa, & quidem in optimi cujusque mentem facillime irre-
pit. Sed ego non hoc vitio pene sum deceptus: Lepidum e-
nim pulchre noram. Quid ergo est? Pudor me, qui in bello
maxime est periculosus, hunc casum coegit subire. Nam
si uno loco essem, verebar ne cui obrestatorum viderer &
Tom VII. Y y nimium

ARG. Excusat se, quod Lepido credide-
rit: accepto de conjunctione Lepidi & An-
tonii nuntio, suas copias retraxisse signifi-
cat: auxilium postulat. Anno U. C. 710.
i Si uno loco essem] Manu. & Lamb. nisi
uno loco essemus.

nimum pertinaciter Lepido offensus, & mea patientia etiam alere bellum. Itaque copias prope in conspectum Lepidi Antonique adduxi, quadragintaque millium passuum spatio relicto confedi, eo consilio, ut vel celeriter accedere, vel salutariter recipere me possem. Adjunxi hæc, in loco eligendo, flumen oppositum ut haberem, * in quo mora transitus esset: Vocontii⁶ sub manu ut essent, per quorum loca mihi fideliter pateret iter. Lepidus, desperato adventu meo, quem non mediocriter caprabat, se cum Antonio conjunxit a. d. iv. Kal. Junias: eodemque die ad me castra moverunt. Vingtia millia passuum cum abessent, res mihi nuntiata est. Dedi operam deum benignitate, ut & celeriter me reciperem, & hic discessus nihil fugæ simile haberet: non miles ullus, non eques, non quidquam impedimentorum omitteretur, aut ab illis ferventibus latronibus interciperetur. Itaque pridie Non. Jun. omnes copias Isaram trajeci, pontesque, quos feceram, interrupi, ut spatium ad colligendum se homines haberent, & ego me interea cum collega conjungerem, quem triduo, cum has dabam literas, expectabam. Laterensis nostri & fidem, & animam singularem in republicam semper fatebor. Sed certe nimia ejus indulgentia in Lepidum ad hæc pericula perspicienda fecit eum minus sagacem. Qui quidem cum in fraudem se deductum videret, manus, quas justum in Lepidi perniciem armasset, sibi asserre conatus est. In quo calu tamen interpellatus, & adhuc vivit, & dicitur⁷ victurus. Sed tamen de hoc mihi parum certum est. Magno cum dolore parricidarum⁸ elapsus sum his. Veniebant enim eodem

² Mea patientia] Mea perinacia, aliis magis placet. Covador.

³ Confedi] Hoc est, castra metatus sum.

⁴ In quo mora transitus esset] Quod transitum retardaret. Quæstivus.

⁵ Vocontii] Plin. lib. III. cap. 4.

⁶ Sub manu] Propinqui. Græcum loquendi genus. Masius.

⁷ Victurus] Non vixit: ut Velleius libro II. Dio lib. XLVI. scriptum reliquere. Idem.

⁸ Elapsus sum his] Disiis his, cum o-

leret emendum, scripsi ad amicissimum meum, ut is mihi, de ea quid sentiret, exponeret. Rescripsit, corruptam se jam pridem judicasse: nuper autem rarissima virtutis, & summe nobilitatis hominem. Benedictum Accoltum, Ravenne Cardinalem, quem ego honoris amplitudinisque causa nomino, cum has Ciceronis epistolas successivis temporibus legendo percurretet, eam emendasse, nempe sic, Elapsus sum his: ut se dicte Plancus periculum his effugisse: semel, cum ad Lepidum non accessit, neque se unquam cum

dem furore in me, quo in patriam, incitati. Iracundias autem harum rerum recentes habebant: quod Lepidum castigare non desisteram, ut extingueret bellum: quod colloquia facta improbavam: quod legatos⁹ fide Lepidi missos ad me in conspectum venire vetaveram: quod C. Catiium Vestinum, tribunum militum, missum ab Antonio ad me cum literis, exceperam. In quo hanc capio voluptatem, quod certe, quo magis me petiverunt, tanto majorem his frustratio dolore atulit. Tu, mi Cicero, quod adhuc fecisti, idem praesta, ut vigilanter nervoseque nos, qui stamus in acie, subornes. Veniat¹¹ Cæsar cum copiis, quas habet firmissimas: aut, si ipsius aliqua res impedit, exercitus mittatur: ¹² cujus ipsius magnum agitur periculum. Quidquid aliquando futurum fuit in castris perditorum contra patriam, hoc omne jam convenit. Pro urbis vero salute cur non omnibus facultatibus, quas habemus, utamur? quod si vos istuc non defugeritis, profecto, quod ad me attinet, omnibus rebus abunde republicæ satisfaciam. Te quidem, mi Cicero, in dies, mehercules, habeo cariorem: sollicitudineque meas quotidie magis tua merita exacuunt, ne quid aut ex amore, aut ex judicio tuo perdam. Opto, ut mihi liceat jam, præsentii pietate meorum officiorum tua beneficia tibi facere jucundiora. Octavo Idus Jun. ¹³ Cularone, ex finibus Allobrogum.

eo voluit conjungere: quod si fecisset, ipse cum universo exercitu in Antonii potentiam, Lepido prodeire, devenisset: iterum, cum adito Lepidi Antonique adventu, celeriter se recepisset. Masius.

⁹ Colloquia facta] A Lepido cum Antonio, vel cum iis, quos ad eum Antonius miserat. Idem.

¹⁰ Fide Lepidi] Promiserat Lepidus, Antonii legatos, ab eo ad Plancium missos, incolunt esse reverfuros. Si qui fuerint, non constat. Nam C. Catiium, infra statim nominatum, non ad Plancium, sed ad Lepidum esse missum suspicor: & hic exceptus est, illi in conspectum venire vetiti. Idem.

¹¹ Cæsar] C. Octavius Cæsar. Corr.

¹² Cujus ipsius magnum periculum agitur]

Erat enim ei Antonius inimicus. Epist. 23. lib. XII. Manutius.

¹³ Cularone] Cularo nominatur in Tabula Itineraria Peutingeri, & in Notitia Imperii, quæ Tribunum cohortis primæ Flavie Cularone in Sabaudia stationem habuisse docet. Unde muri Cularonensis hodieque leguntur in antiqua inscriptione portæ civitatis. Postea ab Imperatore Gratiano dicta *Guatianopolis*. In epistola L. Planci ad Ciceronem, quæ est 23. lib. X. ad Fam. legendum jam olim censuram in ultimis verbis, Cularone in finibus Allobrogum, non *Civironne* ut vulgo edi solet. *Ejus Allobrogum* facit Gratianopolim, quia ad Isaram posita est, quæ Allobroges claudit, separaque a Vocontiiis. Sirmondus, in *Sidon. Apollin.* III. 14.

PLANCUS IMP. COS. DESIGN. CICERONI S. D.

XXIV. **F**ACERE non possum, quin in singulas res merita- que tua tibi gratias agam. Sed mehercules facio cum pudore. Neque enim tanta necessitudo, quantam tu mihi tecum esse voluisti, desiderare videtur gratiarum actionem. Neque ego libenter pro maximis tuis beneficiis tam vili munere defungor orationis: & malo presens observantia, indulgentia, assiduitate, memorem me tibi probare. Quod si mihi vita contigerit, omnes gratas amicitias, atque etiam pias propinquitates, in tui observantia, indulgentia, assiduitate vincam. Amorem enim tuum, ac iudicium de me, utrum mihi plus dignitatis in perpetuum, an voluptatis quotidie sit allaturus, non facile dixerim. De militum commodis fuit tibi cura: quos ego non potentia mea causa (nihil enim me non salutariter cogitare scio) ornari volui a senatu: sed primum, quod ita meritis iudicabam: deinde, quod ad omnes casus conjunctiores reipublica esse volebam: novissime, ut ab omni omnium sollicitatione aversos eos, tales vobis praestare possem, quales adhuc fuerunt. Nos adhuc hic omnia integra sustinimus. Quod consilium nostrum, etsi, quanta sit aviditas hominum, non sine causa, talis victoriae, scio, tamen vobis probari spero. Non enim, si quid in his exercitibus sit offensum, magna subsidia respublica habet expedita, quibus subito impetu ac latrocinio parricidarum resistat. Copias

ARG. Se memorem beneficiorum pollicetur: suas copias narrat: subsidium Caesariani aut Africanus exercitus potest: Octavianum, ut parum reipub. amantem, carpit. Anno U. C. 710.

1 *Indulgentia*] Id est, obsequio. Cell. Mallectin. *Indulgentia*. Lambin.

2 *De militum commodis*] *Commoda* proprie dicuntur in re militari dona & praemia, quae militibus praeter stipendium tribuuntur. *Graviter*.

3 *Novissime*] Tiro scripsit in Pandectis, non recte dici *Novissime*: adjectivum, quod sua coeperit aetate id adverbium, ubi Fla-

vius Capet de Latinitate, *Miror*, inquit, *id dicitur Tironem: cum Valerius Annius libro secundo, Mater, cum novissime accessisset, inquit, cessasse scribere. Idem 22. Quod novissime nobiscum iudus fecissent. Hac Carillus. Manutius.*

4 *Integra sustinimus*] Non, nihil damni passi sumus, sed, reipub. in discrimen non adduximus, praelium vitavimus. Confirmant hanc sententiam ea, quae sequuntur. Epist. 21. alio sensu dixit, *Omnia, ut integra servem*. Idem.

5 *Impetu*] Pro, impetui: ut Virgilius Georg. IV. *Concubitu indulgent*. Idem.

pias vero nostras notas tibi esse arbitror. In castris meis legiones sunt veteranae tres, tironum vel luculentissima ex omnibus una: in castris Bruti una veterana legio, altera bi-ma, octo tironum. Ita universus exercitus numero amplissimus est, firmitate exiguus. Quantum autem in acie tironi sit committendum, nimium saepe expertum habemus. Ad hoc robur nostrorum exercituum, sive Africanus exercitus, qui est veteranus, sive Caesaris accessisset, aequo animo summam rempublicam in discrimen deduceremus. Aliquanto autem propius esse, quod ad Caesarem attinet, videbamus. Nihil desit enim literis hortari, neque ille intermisit affirmare, se sine mora venire: cum interim aversum illum ab hac cogitatione ad alia consilia video se contulisse. Ego tamen ad eum Furnium nostrum cum mandatis literisque misi, si quid forte proficere posset. Scis tu, mi Cicero, quod ad Caesaris amorem attinet, societatem mihi esse tecum: vel quod in familiaritate Caesaris, vivo illo, jam tueri eum & diligere fuit mihi necesse: vel quod ipse, quoad ego nosse potui, moderatissimi atque humanissimi fuit sensus: vel quod ex tam insigni amicitia mea, atque Caesaris, hunc filii loco, & illius & vestro iudicio substitutum, non proinde habere turpe mihi videtur. Sed quidquid tibi scribo, dolenter mehercule magis, quam inimice, facio. Quod vivit Antonius hodie, quod Lepidus una est, quod exercitus habent non contemnendos, quod sperant, quod audent, id omne Caesari acceptum referre possunt. Neque ego superiora repetam. Sed ex eo tempore, quo ipse mihi professus est se venire, si venire voluisset, aut oppressum jam bellum esset, aut in adversissimam illi Hispaniam cum detrimento eorum maximo detulim. Quae mens eum, aut quorum consilia a tanta gloria,

6 *Firmitate exiguus*] Tirones enim multis partibus plures, quam veterani. *Manur.*

7 *Africanus exercitus*] Cui T. Sextius & Q. Cornificius praerant. *Covradus.*

8 *In discrimen*] In discrimen Martis, sive praelium rem deducere, nec dubitarent pugnare. *Collatius.*

9 *Propius*] Propius erat Caesaris Octavianus exercitus, quam Africanus. *Idem.*

10 *Ad alia consilia*] Triumphis & Consulatus petitionem. *Covradus.*

11 *Vestro iudicio*] Testimonio adoptionis publicae a Praetoribus ex more descripto, & illo Caesaris nomine, & tot honoribus orna-

12 *Adversissimam*] Propter Asinium Pollionem, qui tibi habet exercitum. *Idem.*

ria, sibi vero etiam necessaria ac salutari, avocarint, & ad cogitationem consulatus ¹² bimestris, summo cum terrore hominum, & insulsa cum efflagitatione transfulerint, exputare non possum. Multum in hac re mihi videntur necessarii ejus, & reipublicæ, & ipsius causa proficere posse; plurimum, ut puto, tu quoque, cujus ille tanta merita habet, quanta nemo, præter me. Nunquam enim obliviscar, maxima ac plurima me tibi debere. De his rebus, ¹³ ut exigeret cum eo, Furnio mandavi. Quod si, quantam debeo, habuero apud eum auctoritatem, plurimum ipsum juvero. Nos interea duriore conditione bellum sustinemus, quod neque ¹⁴ expeditissimam dimicationem putamus, neque tamen refugiendo commissuri sumus, ut majus detrimentum reipublica accipere possit. Quod si aut Cæsar se respexerit, aut Africanæ legiones celeriter venerint, securos vos ab hac parte reddemus. Tu, ut instituisti, me diligas rogo, proprietique tuum esse, tibi persuadeas. v. Kal. Sext. ex castris.

¹² Bimestris] Aut, Quinquemestris, legendum; cum quinque menses, non duo, supersessent ad exitum anni, ut dies huius epistolæ adscripta declarat: aut Bimestris, dixit, pro, Exigui temporis. *Manut.*
¹³ Ut exigeret cum eo] Frustra Lambinius ut ageret cum eo. Atqui hoc ipsum est exigeret cum eo. Senec. epist. 28. Sic itaque me audi, tanquam tecum loquar; in secretum te

mentum admitto, & te adhibito mecum exigo. Plin. lib. V. epist. 12. Ex illis enim vel precipue sentio, quantopere vos diligas, cum se exegerim mecum, ut solitas cum tuo filio. Liv. XXII. cap. 49. Hæc exigentes prius turba fugitatum civium, deinde hostes oppressere. J. F. Gronovius.

¹⁴ Expeditissimum] A verbo Expedir. *Man.*

CICERO · FURNIO S. D.

XXV. **S**I interest, id quod homines arbitrantur, reipublicæ te, ut instituisti atque fecisti, navare operam, rebusque maximis, quæ ad extinguendas reliquias belli pertinent, interesse; nihil videris melius, neque laudabilius, neque honestius facere posse: istamque operam tuam, navitatem, animum in reipublicam celeritati præturæ anteposendum censeo. Nolo enim te ignorare, quantam laudem consecu-

ARG. Modeste reprehendit in Furnio præteritam adipsendam præturæ sollicitationem. *Anno U. C. 710.*

¹ Furnio] Planci legato. Ad petendum præturam contendere cupiebat, cum nondum ipsius annus esset. *Manutius.*

fecutus sis: mihi crede, proximam Planco, idque ipsius Planci testimonio, præterea fama, ² scientiæque omnium. Quamobrem si quid operis tibi etiam nunc restat, id maximo opere censeo persequendum. Quid enim honestius? aut quid honesto anteposendum? Sin autem satisfactum reipublica putas, celeriter ad ³ comitia, quando mature futura sunt, veniendum censeo: dummodo ne hæc ambitiosa festinatio aliquid imminuat ejus gloriæ, quam ⁴ consecuti sumus. Multi clarissimi viri, cum reipublica ⁵ darent operam, annum petitionis suæ non obierunt. Quod eo facilius nobis est, quod non est annus hic tibi destinatus: ut, si ædilis fuisses, post biennium tuus annus esset. Nunc ⁶ nihil prætermittere videre usitati, & quasi legitimi temporis ad petendum. Video autem, Planco consule, etsi etiam sine eo rationes expeditas haberes, tamen splendidiorem petitionem tuam fore, si modo ista ex sententia confecta essent. Omnino plura me scribere, cum tuum tantum consilium judiciumque sit, arbitrabar non ita necesse: sed tamen sententiam meam tibi ignotam esse volebam. Cujus est hæc summa, ut omnia te metiri dignitate malim, quam ambitione: majoremque fructum ponere in perpetuitate laudis, quam in celeritate præturæ. Hæc eadem locutus sum domi meæ, adhibito Q. fratre meo, & Cæcina, & Galvisio, studiosissimis tui, cum Dardanus, libertus tuus, interesset. Omnibus probari videbatur oratio mea. Sed tu optime judicabis. Vale.

² Scientiæque omnium] Sententiæque omnium, placeret. *Idem.*

³ Comitia] Prætorum. Nam consulum frequentis anni necessaria non erant: cum Plancus & Brutus jam antea designati essent à Cæsare Particum bellum cogitante. *Idem.*

⁴ Consecuti sumus] Quam consecutus es.

Conjunctis utriusque laudem, ut ostendat amorem suum: amicorum enim omnia communia. *Manut.*

⁵ Darent operam] Foris. Non obierunt. Non venerunt ad petendum. *Idem.*

⁶ Nihil] Si manebis in provincia, & ad Comitia prætorum non venies. *Idem.*

M. CICERO FURNIO S. D.

XXVI. **L**ECTIS tuis literis, quibus declarabas, aut omit- tendos Narbonenses, aut cum periculo dimican- dum; ¹ illud magis timui: quod vitatum non moleste fero. Quod de Planci & Bruti concordia scribis, in eo vel maxi- mam spem pono victoriae. De Gallorum studio nos aliquan- do noscimus, ut scribis, cujus id opera maxime excitatum sit. Sed jam (mihi crede) ² cognovimus. Itaque jucundissi- mis tuis literis stomachatus sum in extremo. Scribis enim, si ³ in Sextilem comitia, cito te: sin jam confecta, citius, ne diutius cum periculo fatuus sis. O mi Furni, quam tu causam tuam non nosti, qui alienas ⁴ tam facile discas! Tu nunc candidatum te putas, & id cogitas, ut aut ad comitia curras: aut, si jam confecta, domi tuae sis: scilicet ne cum maximo periculo, ut scribis, stultissimus sis. Non arbitror te ita sentire. Omnes enim tuos ad laudem impetus novi. Quod si, ut scribis, ita sentis; non magis te, quam de te iudicium reprehendo meum. Te adipiscendi magistratus levissi- mi & divulgatissimi, si ita adipiscere, ut plerique, præpro- pera festinatio abducat a tantis laudibus, quibus te omnes in cælum jure & vere ferunt? Scilicet id agitur, utrum hac pe- titione, an proxima prætor fias; non, ut ita de republica mereare, omni honore ut dignissimus iudicare. Utrum nec- fis, quam alte ascenderis? an pro nihilo id putas? Si nec- fis, tibi ignosco; nos in culpa sumus. Sin intelligis; ulla tibi est prætura, vel ⁵ officio, quod pauci, vel gloria, quam omnes

ARG. Scripserat Furnius, se ad comitia prætoria venturum. Dissuadet Cicero, comi- tate dilata significat. Anno U. C. 710.

¹ Illud magis timui] Ut omitteretis Nar- bonenses, quod non fecisse vos lætor. J. F. Gronov. Coeratus & Quarterius de dimica- tione interpretantur.

² Cognovimus] Tua videlicet opera exci- tatum: id enim Furnius modeste significa- verat. Manutius.

³ In Sextilem] Indicta sunt. Cito te:

Venturum Romam. Idem.

⁴ Tuis facile discas] Docere causam dicitur, qui pro se acturum patronum instruit: discere, qui defensorus est. Cicero. II. de O- rat. Nihil est negotii huiusmodi causam co- gnoscere. Recte igitur de causa discens nihil præcipitur. Et cursum, Nisi forte existimatis a Manio Cærio causam didicisse L. Cassium. J. F. Gronov.

⁵ Officio] Honestati, quam non nisi e- mendatissimi propositam habent. Idem.

omnes sequuntur, dulcior? Hac de re & ego, & Calvisius, homo magni iudicii, tuique amantissimus, te accusamus quo- tidie. Comitia tamen, quando ex his pendes, quantum fa- cere possumus, quod multis de causis reipublicæ arbitramur conducere, in Ianuarium mensem protrudimus. Vince igitur, & vale.

CICERO LEPIDO S.

XXVII. **Q**UOD mihi, pro summa erga te benevolentia, magnæ curæ est, ut quam amplissima dignita- te sis, moleste tuli, te senatui gratias non egisse, cum esses ab eo ordine ¹ ornatus summis honoribus. Pacis inter cives conciliandæ te cupidum esse lætor. Eam si a servitute sejungis, consules & reipublicæ, & dignitati tuæ. Sin ista pax perditum hominem ² in possessionem impoten- tissimi dominatus restitutura est, hoc animo scito esse omnes fanos, ut mortem servituti anteponan- t. Itaque sapientius, meo quidem iudicio, facies, si te in istam pacificationem non interpones, quæ neque senatui, nec populo, neque cuiquam bono probatur. Sed hæc audies ex aliis, aut certior fies lite- ris. Tu pro tua prudentia, quid optimum factu sit, videbis.

ARG. Lepidum leviter objurgat, quod summis honoribus ornatus ab senatu, gratias etiam triumpho, ut Phil. XIII. & statim non egerit: & ne pacem cum Antonio conciliare nitatur, admonet. Anno U. C. 710.

¹ Ornatus summis honoribus] Supplicatio-

ne ei decreta, ut Phil. III. legitur, post etiam triumpho, ut Phil. XIII. & statim non egerit: & ne pacem cum Antonio conciliare nitatur, admonet. Anno U. C. 710.

² In possessionem] Unde prælio Mutinensi dejectus erat Antonius. Idem.

CICERO TREBONIO S.

XXVIII. **Q**UAM vellem ¹ ad illas pulcherrimas epulas me Idibus Martiis invitasses! ² reliquiarum nihil haberemus. At nunc cum his tantum nego-

Tom. VII.

Z z

ARG. Dolet se non fuisse participem con- iurationis in Cæsarem, ut Antonium una oppressissent, qui nunc tantas turbas creat: deinde suam libertatis recuperandæ studium declarat. Anno U. C. 710.

¹ Trebonio] Viro consulari, Asiam regen- ti, post obitum Cæsaris. Epist. 16. lib. XII. & Plutarchus in Bruto. Unus fuit ex iis, qui de Cæsare necando conjuraverant. Occidit cum postea Dolabella. Epist. 12. lib.

XII. Dio lib. XLVII. Manut.

² Ad illas pulcherrimas epulas] Ad faci- nus illud equestrum, cum Cæsarem idibus Martiis occidisset. Idem.

³ Reliquiarum nihil haberemus] Non modo Cæsar, sed Antonius quoque interfusus esset. Simile principum epist. 4. lib. VI. Vellem idibus Martiis, ut ad eamam invitasses: reliquiarum nihil fuisset. Nunc me reliquæ vestre vœrent, Idem.

negotii est, ut vestrum illud divinum in rempublicam beneficium nonnullam habeat querelam. Quod vero a te, viro oprimo, seductus est, tuoque beneficio adhuc vivit hæc peccatis: interdum, quod mihi vix fas est, tibi subirascor. Mihi enim negotii plus reliquisti uni, quam, præter me, omnibus. Ut enim primum post Antonii⁴ scdissimum discessum senatus haberi libere potuit, ad illum animum meum reverti pristinum, quem tu cum cive acerrimo, patre tuo, in ore & amore semper habuisti. Nam, cum senatum a. d. XIII Kal. Januarias tribuni plebis vocavissent, deque alia re referrent, totam rempublicam sum complexus, egique acerrime, senatumque jam languentem & desessum ad pristinam virtutem consuetudinemque revocavi, magis animi, quam ingenii viribus. Hic dies, meaque contentio atque actio, spem primum populo Romano attulit libertatis recuperande. Nec vero ipse postea tempus ullum intermisi de republica non cogitandi solum, sed etiam agendi. Quod nisi res urbanas actaque omnia ad te perferri arbitrarer, ipse periciberem; quanquam eram maximis occupationibus impeditus. Sed illa cognosces ex aliis; a me pauca, & ea summam. Habemus fortem senatum, consulares partim timidos, partim male sentientes. Magnam damnum factum est⁵ in Servio. L. Cæsar optime sentit: sed, quod⁶ avunculus est, non acerrimas dicit sententias. Consules egregii: præclarus D. Brutus: ⁷ puer egregius Cæsar, de quo spero equidem reliqua. Hoc vero certum habeto,

⁴ Seductus est] Philipp. XIII. O Spariacæ, sceleratus Tribunum ausus et scribere? quo sceleris, nisi quod se libet Marc. a debita tibi posse seducti? Idem ex Dionis lib. XLV. cognovimus. Idem.

⁵ Scdissimum discessum] Ex urbe in Galiam Cisalpinam. Corrad. Vide Philipp. III. cap. 6. extremo.

⁶ Deque alia re] De præsidio Coss. designatorum. Epist. 6. lib. XI. Corrad.

⁷ In Servio] Sulpicio. Vide Philipp. IX. 8. Avunculus] M. Antonii. Idem.

⁸ Puer egregius Cæsar] Modo adulescentem, modo puerum, quo magis laudet, Cæsarem appellat. Antonium enim agebat XIX. ut Vellejus Tacitumque libris mandarunt. Epist. 7. lib. I. Ne adulescentem vel puerum

puerum Cæsarem iudices temere scisso. Et Epist. 25. lib. XII. Puer egregius præstitum sibi primum & nobis, deinde sanæ resp. comparavit. Et epist. ad M. Brutum: Cæsaris pueri mirifica indoles virtutis. Et Phil. III. C. Cæsar, adolescens, puer pater puer, &c. Item Phil. IX. & alibi. Manutius. Indulgissime tulit Octavianus, se puerum appellari, & inter præcipuos prætorum bellorum civilium hic fuit, tolle Dionis lib. XLVII. Hinc senatus decrevit, ne Octavius vocaretur puer, ut notavit Servius ad Virgil. Eclog. l. v. 44. Vide Cataub. ad Sueton. August. cap. 12. & Cic. Philipp. XIII. cap. 11. Novendecim annorum erat Octavius cum hoc bellum susceperet contra Antonium. Geor.

beto, nisi ille¹⁰ veteranos celeriter conscripisset, ¹¹ legionesque duæ de exercitu Antonii ad ejus se auctoritatem¹² consentissent, atque is oppositus esset terror Antonio, nihil Antonium sceleris, nihil crudelitatis præteriturum fuisse. Hæc tibi etsi audita esse arbitrabar, volui tamen notiora esse. Plura scribam, si plus otii habuero. Vale.

¹⁰ Veteranos] Cic. Philipp. V. cap. 8. & 16. Sueton. Aug. cap. 10. Hæc legio Evocatorum fuit appellata, quod missi facti a militia rursus ad eam convocarentur. Dion. lib. XLV. Idem.

¹¹ Legionesque duæ] Marcia & Quarta. Corrad. Vide Vell. Paterc. II. 61. Cic. Philipp. V. 11. & XI. 8.

¹² Consentissent] Relicto M. Antonio, Brundisium revertente. Corrad.

CICERO AMPIO BALBO.

XXIX. DE meo studio erga salutem & incolunitatem tuam, credo te cognosse ex literis tuorum; quibus me cumulatissime satisfacisse certo scio: nec his concedo, quanquam sunt singulari in te benevolentia, ut te saluum malint, quam ego. Illi mihi necesse est concedant, ut tibi plus, quam ipsi, hoc tempore prodesse possim: quod quidem nec destiti facere, nec desistam: & jam in maxima re feci, & fundamenta jeci salutis tuæ. Tu fac bono animo magnoque sis, meque tibi nulla re defuturum esse confidas. Pridie Nonas Quintiles.

ARG. De studio suo erga Appium exultantem scribit, eumque bonam spem habere jubet. Ann. U. C. 710.

Ampio Balbo] Sic Manutius, & Siphontem scribit, eumque bonam spem habere ille fuerit, nesciunt interpretes.

GALBA CICERONI S.

XXX. SEPTIMO-DECIMO Kalend. Maii, quo die Panfa in castris Hirtili erat futurus, cum quo ego eram
Z z z (nam

ARG. Galba prælium exponit ad Mutinam factum, & victoriamque de Antonio relatam. Ann. U. C. 710.

Galba] Peritæ rerum Romanarum, Sulpicia gentis cognomen esse Galbam, non ignorant. Si quis testimonium querit, Suetonius legat, qui nepotem hunc fuisse ait Ser. Galbæ illius, temporum suorum eloquentissimi, proavum aurem Galbæ imperatoris, quem utrumque Sulpicium fuisse, tum Suetonius expresse, tum alii testantur. Adde idem Galbiam hunc, ob repulsum consulatu, infen-

tonium legat, qui nepotem hunc fuisse ait Ser. Galbæ illius, temporum suorum eloquentissimi, proavum aurem Galbæ imperatoris, quem utrumque Sulpicium fuisse, tum Suetonius expresse, tum alii testantur. Adde idem Galbiam hunc, ob repulsum consulatu, infen-

(nam ei obviam procefferam millia passuum centum , quo maturius veniret) Antonius legiones eduxit duas , secundam , & quintam-tricesimam , & 2 cohortes pratorias duas , unam suam , alteram Silani , 3 evocatorum partem . Ita obviam venit nobis , quod nos quatuor legiones tironum habere solum arbitrabatur . Sed noctu , quo tutius venire in castra possemus , legionem Martiam , cui ego praesse solebam , & duas cohortes pratorias miserat Hirtilius nobis . Cum equites Antonii apparuissent , contineri neque legio Martia , neque cohortes pratoriae poterunt : quas sequi coepimus coacti , quoniam eas retinere non poteramus . Antonius ad 4 Forum Gallorum suas copias continebat : neque sciri volebat , se legiones habere : tantum equitatum , & levem armaturam ostendebat . Posteaquam vidit se invito 5 legionem ire Pansa , sequi se duas legiones iussit tironum . Posteaquam angustias paludis , & silvarum transivimus , acies est instructa a nobis duodecim cohortium . Nondum venerant legiones duae . Repente Antonius in aciem suas copias de vico produxit , & sine mora concurrit . Primo ita pugnatum est , ut acrius non posset ex utraque parte pugnari : est dexterius cornu , in quo ego eram cum Martiae legionis cohortibus octo , impetu primo fugaverat legiones tricesimam-quintam Antonii , ut amplius passus quingentos ultra aciem , quo loco steterat , procefferit . Itaque , cum equites nostrum cornu circumire vellent , recipere me capi , & levem armaturam opponere Maurorum equitibus , ne averlos nostros aggredirentur . Interim video me esse inter Antonianos , Antoniumque post me esse aliquanto . Repente equum

immisi
 fensum Julio Casari , cujus legatus in Gallia fuerat , confisus in eum cum Cassio & Bruto . Quod Appianus lib. II. & Antonii conferat epistola , ad Hirtilium Octavianumque Caesarem missa , cujus habet verba Phil. XIII. cap. 16. *Mentus* .

2 *Cohortes pratorias*] Erant grandes & edecumate , quae circa Imperatorem erant ; instructae primo a P. Scipione . Vide Festum *Pratoria cohors* . Olim autem tantum unam habebat Imperator , sed per bella civilia aucte sunt hae cohortes , & unus plures habebat . Vide J. Lips. lib. II. de Milit. Rom. dial. 4. *Græc.*

3 *Evocatorum*] Sunt veterani , qui expletris stipendiis sponte in gratiam Consulum aut Ducum militiam sumebant , & precibus , literis , ac nunciis evocabantur , non in delectu scribebantur , ideo dicti sunt *evocati* . Vide Lips. I. de Milit. Rom. Dial. VIII. *Idem* . Vide paulo superius , pag. 363. col. 1. not. 10. ubi de veteraniis .

4 *Forum Gallorum*] Id ipsum castrum , quod nunc vocatur *Castris Franco* , esse *Forum Gallorum* , vicum olim , quem celebrem reddiderint bella civilia , ostendit Cluverius lib. I. cap. 28. *Græc.*

5 *Legionem ire*] Martiam . *Corrad.*

immisi ad eam legionem tironum , quae veniebat ex castris , 6 scuto rejecto . Antoniani me insequi . nostris pila conijcere velle . Ita nescio quo fato sum servatus , quod sum cito a nostris cognitus . In ipsa Æmilia , ubi cohors Caesaris pratoria erat , diu pugnatum est . Cornu sinisterius , quod erat infirmius , ubi Martiae legionis duae cohortes erant , & cohortes pratoriae , pedem referre coeperunt , quod ab equitatu circuibantur , quo vel plurimum valet Antonius . Cum omnes se recepissent nostri ordines , recipere me novissimus coepi ad castra . Antonius , tanquam victor , castra putavit se posse capere . Quo cum venit , complures ibi amisit , nec egit quidquam . Audita re , Hirtilius cum cohortibus viginti veteranis redeunti Antonio in sua castra occurrit , copiasque ejus omnes delevit , fugavitque eodem loco , ubi erat pugnatum , ad Forum Gallorum . Antonius cum equitibus hora noctis quarta se in castra sua ad Mutinam recepit . Hirtilius in ea castra rediit , unde Pansa exierat , ubi duas legiones reliquerat , quae ab Antonio erant oppugnatae . Sic partem majorem suarum copiarum Antonius amisit veteranarum . Nec id tamen sine aliqua jaetura cohortium pratorianarum nostrarum , & legionis Martiae fieri potuit . 7 Aquila duae , signa sexaginta sunt relata Antonii . Res bene gesta est . A. d. 8 XII Kal. Maii , ex castris .

6 *Scuto rejecto*] In humerum , ut ita pedore non munito intelligeret tirones me amicum & suarum partium esse , & ab illis nihil mali mettere . J. F. Gronov.

7 *Aquila*] Legionum insignia , aquila : signa , manipulorum & centuriarum . *Cellarius* . Vide Plinium , lib. III. cap. 3.

8 XII Kal. Maii] Malium , XVI Kal. ut

postidie , quam gesta res est , scripserit Galba : quod verissime videtur . Nam , si XII Kal. id est quatuoriduo post praelium scripserit ; omnino aliquid de Pansae vulneribus , ipsaque Bononiam delato , cognovisset , & Cicero significasset . Nam Hirtilius postea cum Antonii castra oppugnaret , occisus est . *Mammius* .

C. ASINIUS POLLIO CICERONI S. D.

XXXI. MINIME mirum tibi debet videri , nihil me scripisse de republica , posteaquam itum est ad arma .

ARG. Escalationem avertit , quod studium ergo temp. suum nondum declaraverit : seque libertatis recuperanda percipiendam oden-

dit . *Anno U. C. 720.*

1 *C. Asinius Pollio*] Caesar , Particum bellum cogitans , & magistratus per triennium

arma. Nam saltus² Castellonenſis, qui ſemper tenuit noſtros tabellarios, eſti nunc frequentioribus atrociniis infeſtior factus eſt, tamen nequaquam tanta in mora eſt, quanta qui locis omnibus diſpoſiti ab utraque parte ſcrutantur tabellarios, & retinent. Itaque, niſi nave perlata literæ eſſent, omnino neſciſſem, quid illic fieret. Nunc vero naſtus occaſionem; poſteaquam navigari ceptum eſt, cupidiffime, & quam creberrime potero, ſcribam ad te. Ne movear ejus³ fermonibus, quem tamen nemo eſt qui videre velit, tamen nequaquam proinde ac dignus eſt, oderunt homines, periculum non eſt. Adeo eſt enim inſulus mihi, ut nihil non acerbam putem, quod commune cum illo ſit. Natura autem mea, & ſtudia trahunt me ad pacis & libertatis cupiditatem. Itaque illud initium civilis belli ſæpe deſſevi. Cum vero non liceret mihi nullius partis eſſe, quia utrobique magnos inimicos habebam; ea caſtra fugi, in quibus plane tutum me ab inſidiis inimici ſciebam non futurum. Compulſus⁴ eo, quo minime volebam; ne in extremis eſſem, plane pericula non dubitanter adii. Caſarem vero, quod me in tanta fortuna, modo cognitum, vetuſtiſſimorum familiarium loco habuit, dilexi lumina cum pietate & fide. Qua mea ſententia gerere mihi licuit, ita feci, ut optimus quiſque maxime probarit: quod

juſſus

nium creavit, & provinciæ reſtores dedit, & aliis quidem aliis, Hiſpaniæ vero ambus duos, Lepidum citeriori, Aſinum ulteriores. Aſinus vero adius Caſare, in provinciam iit. Lepidus ad urbem manſit. Poſt Caſaris necem, ubi Antonium, Lepidum, Octavianum conjunctos vidit, ad eorum partes cum duobus legionibus ſe conſulit, primum fortunam ſecutus, ſeinde amicitia quoque perit. Ant. Antonium, Triumphante eum de Partus, ex ſidiis Capitolinus intelligitur. Valuit eloquentia, orationeſque ſcripſit multas de quibus non ſemel Quintilianus. At idem, dictum eſt omnium horarem hominem, quod ſeris iouique pariter accommodatus eſſet, lib. VI. In Livio deprehendiſſe Parvinitatem quandam, lib. I. & VIII. Terſem & ſejonum in dicendo habitum eſſe, lib. X. Interebatum eſſe pluriſibus locis, etiam inimice, viſa orationis Tullianæ, idemque filium ejus ſeciffe, lib. XII. Vide & Sen-

cam, ep. 16. lib. I. Sualforiarum. Primum bibliothecarum de manubiis Romæ publicavit, & in ea M. Varroſis imaginem viventi poſuit. Plinius VII. 30. & XXXV. 2. Manſitior.

2. Castellonenſis] Caſtulo ſuit Orcetorum urbs maxima, Beticæ ſinit verſus Orientem, ſita ad Bæris ripas, hodie Cadix, de qua vide Ludovici Nonii Hiſpan. antiq. cap. 61. & Sam. Bocharti, Geograph. ſacræ partem H. lib. I. cap. 34. Grav.

3. Sermonibus] Antonii, aut Lepidi.

4. Quia utrobique] Non videtur huc ratio eſſe commoda, ſed potius contrarium ſuadeat, ſive præcedentia ſive ſubſequentia reſpicit. Nam ſi utrobique erant inimici, conſulſus utrumque abſeſſe. Lego, qui ſi tantummodo exorant eum, in quo fuerit J. F. Gronov.

5. Eo] Ad Caſaris exercitum.

juſſus ſum eo tempore, id ita feci, ut appareret invito imperatum eſſe. Cujus facti injuſtiſſima invidia erudire me potuit, quam jucunda libertas, & quam miſera ſub dominatione vita eſſet. Ita, ſi id agitur, ut ruſus in poteſtate omnia unius ſint, quicumque is eſt, ei me proſiteor inimicum. Nec periculum eſt ullum, quod pro libertate aut reſugiam, aut deprecor. Sed⁶ conſules neque ſenatus-conſulto, neque literis præceperant mihi, quid facerem. Unas enim poſt Idus Martias demum a Panſa literas accepi, in quibus hortatur me, ut Senatui ſcribam, me & exercitum in poteſtate ejus futurum. Quod, cum Lepidus concionaretur, atque omnibus ſcriberet, ſe conſentire cum Antonio; maxime contrarium fuit. Nam quibus comœatibus,⁷ invito illo, per illius provinciam legiones ducere? aut, ſi cætera tranſiſſem, num etiam Alpes poteram tranſvolare, quæ præſidio illius tenentur? Adde huc, quod perferri literæ nulla conditione poterunt. Sexcentis enim locis excutiuntur, deinde etiam retinentur a Lepido tabellarii. Illud me Cordubæ pro concione dixiſſe, nemo vocabit in dubium, provinciam me nulli, niſi qui ab Senatu miſſus veniſſet, traditurum. Nam de legione triceſima tradenda quantas habuerim⁸ contentiones, quid ego ſcribam? Qua tradita, quanto pro republica infirmior futurus fuerim, quis ignorat? Hac enim legione noli acrius aut pugnacius quidquam putare. Quare eum me exiſtima eſſe, qui primum pacis cupidiffimus ſim; omnes enim cives plane ſtudeo eſſe ſalvos: deinde, qui & me, & Rempubliam vindicare in libertatem paratus ſim. Quod familiarem meum tuorum numero habes, opinione tua mihi gratius eſt. Invidio

6. Conſules] Antonius, & Dolabella. Non enim Pirtius & Panſa ſignificari poſſunt, qui tantum ante duos meſes conſulatum iſtiterant, nec multo poſt ad eum Panſa literas miſit. Loquitur autem Aſinus de toto tempore poſt Idus Martias, id eſt poſt Caſaris necem. Manſi.

7. Invito illi] Præcærat enim Lepidus Hiſpaniæ citeriori, & (ut ſcripſit Dio) Narbonenſi Gallia; quod etiam confirmatur epiſt. 33. Idem.

8. Contentiones] Hic erit ſenſus: Quam vehementer Lepidus & Antonius literis à me contenderint. Quod ſequenti epiſtole teſtimonio comprobatur. Sin autem, quod eſt in omnibus meis antiquis libris, Conſules, placeat: vehementes literas, quales conciones ad populum, vel ad milites ſunt, interpretemur: quod tamen paulo durius videtur: niſi ſi ferendum in Aſinio, cujus orationem darum fuiſſe Tacitus auſtor eſt. Idem.

deo illi tamen, quod ambulat & jocatur tecum. ⁹ Quares, quanti æstimem? si unquam licuerit vivere in otio, experieris. Nullum enim vestigium abs te recessurus sum. Illud vehementer admiror, non scripsisse te mihi, manendo in provincia, an ducendo exercitum in Italiam, reipublicæ magis satisfacere possim. Ego quidem, etsi mihi tutius ac minus laboriosum est manere, tamen, quia video tali tempore multo magis legionibus opus esse, quam provinciis, quæ præsertim recuperari nullo negotio possunt, constitui, ut nunc est, cum exercitu proficisci. Deinde ex literis, quas Panfæ misi, cognosces omnia. Nam earum tibi exemplar misi. xvii Kal. April. Cordubæ. Vale.

⁹ Quares, quanti æstimem? Ita distincti æstimem illud ambulare & jocari cum quendum. Mirabere forsitan & rogabis: quantum Cicerone? J. F. Gronov.

C. ASINIUS POLLIO CICERONI.

XXXII. **B**ALBUS ¹ quæstor, magna numerata pecunia, magno pondere auri, majore argenti coacto de publicis exactioibus, ne stipendio quidem militibus reddito, duxit se a Gadibus, & triduum tempestate retentus ² ad Calpen, Kal. Junii trajecit sese in regnum ³ Bogudis, plane bene peculiatum. His rumoribus, utrum Gades referatur, an Romam, (ad singulos enim nuntios turpissime consilia mutat) nondum scio. Sed præter furta, & rapinas, & virgis casus socios, hæc quoque fecit, ut ipse gloriari solet, eadem, ⁴ quæ C. Cæsar: ludis, quos Gadibus fecit, Herennium Gal-

ARG. Balbi quæstoris sui Sagitta exponit: deinde de suo in comp. studio addit. Anno U. C. 710.

¹ Balbus] Gaditanus, filius fratris L. Corneli Balbi, pro quo extat Ciceronis oratio. Manutius.

² Ad Calpen] Est mons præaltus Hispano littori freti Gaditani adiacens, cui opponitur in Africa *Alys*, qui crediti sunt esse Herculis Columnæ. Vid. Pomp. Mel. II, 6. & Becharti Geograph. sacre Tom. 2, lib. I, cap. 34, Gronov.

³ Bogudis] Regis Mauritanie Tingita-

ne, quæ *Bagudiana* olim est dicta, quamdiu in ea rerum potiebatur Bogud. Illo autem pulso a Boccho, Tingitanæ Provinciae nomen accepit. Extenditur a fluvio Mulacha, qui perperam Chylemath dicitur, usque ad Oceanum. Vin. Isaac. Voss. ad Pomp. Mel. I, 5. Idem.

⁴ Quæ C. Cæsar] Fecit Balbus Gadibus, in qua urbe natus erat, eadem, quæ C. Cæsar Romæ fecerat. Mamer. Cæsar Laberium, cum minimum foret epistæ, annulo aureo donavit & quingentis sestertiis. Vide Sueton. Jul. cap. 30. Idem.

lum, histrionem, summo ludorum die annulo aureo donatum, in ⁵ xiv sessum deduxit; tot enim fecerat ordines equestris loci. ⁶ Quatuorviratum sibi ⁷ prorogavit: comitia ⁸ biennii biduo habuit, hoc est, renuntiavit quos ei visum est: exules rediit, non horum temporum, sed illorum, quibus a seditionis ⁹ senatus trucidatus, aut expulsum est, Sex. Varo proconsule. Illa vero jam ne Cæsarum quidem exemplo: quod ludis ¹⁰ Prætextam ¹¹ de suo itinere ad L. Lentulum proconsulem sollicitandum ¹² posuit. Et quidem, cum ageretur, sevit, memoria rerum gestarum commotus. Gladiatores autem Fadium quendam, militem Pompejanum, quia, cum ¹³ depressus in ludum bis gratis depugnasset, ¹⁴ auctore sese nolebat, & ad populum confugerat: primum Gallos equites immisit in populum: (conjecti enim lapides sunt in eum, cum abriperetur Fadius) deinde abstractum ¹⁵ desedit in ludo, & vivum combussit; cum quidem pransus, ¹⁶ nudis pedibus, tunica soluta, manibus ad tergum rejectis, inambularet, & illi misero quiritanti, *Civis Romanus natus sum*, responderet: *Abi nunc, populi fidem implora*. Bestiis vero cives Romanos, etiam in his ¹⁷ circulatorum quendam

Tom. VII.

A a a

dam

⁵ In XIV.] Hoc est, in equestris subfella theatri; hoc est, equestris dignitate donavit. Ordines quatuordecim subfelliorum in theatro assignati erant equestri ordini, quæ & equestris dicebantur. Idem.

⁶ Quatuorviratum] Qui summus in municipiis magistratus erat, ut Romæ consularis. Erat autem municipium Gades. Man.

⁷ Prorogavit] Cæsarum exemplo, qui sibi dictaturam prorogaverat. Idem.

⁸ Biennii] Iustus contra Barthes Cæsar, magistratus in tres annos creavit. Idem.

⁹ Senatus] Decretiones Gaditani. Is enim erat senatus in municipiis. Idem.

¹⁰ Prætextam] Fabulæ genus, in qua Romano argumento, prætextati viri, id est, magistratus, iuducebantur. Idem.

¹¹ De suo itinere ad L. Lentulum sollicitandum] L. Cornelius Lentulus consul primo bevi civilis anno Pompejum ex urbe fugientem secutus est, & cum eo post in Græciam transiit. Ad eum Balbus minor, ante quam ex Italia discederet, cum literis, cum mandatis, cum promissione provincie, si Ro-

mam revertisset, a Cæsarè missus est. Ep. 9. & 11. ad Atticum lib. VIII. & ad eundem epist. 6. lib. IX. Idem.

¹² Posuit] Hæc de re tota fabulam edidit, sive iustus ut ageretur. Covrad.

¹³ Depressus in ludum] Per vim & fraudem arenæ additus, gladiator fieri coactus. Vide notas meas ad Sen. III. de Ira 8. Gron.

¹⁴ Auctore sese] Id est, auctoritate sese (& forte ita scripsit Alinius) vel auctoramentum promittente. Idem. Per auctorem, H. Stephanus edidit auctorari.

¹⁵ Desedit in ludo] Custodiendi exemplum a Carthaginiensibus editum. Caro senior prodidit. Hæmmer, inquit, desederunt in terram dimidiatis, ignemque circumposuerunt, ita interfecerunt. Gellius. Idem.

¹⁶ Nudis pedibus] Contra morem Romanum. Calceis enim in publico, domi solebat urbeantur. Idem.

¹⁷ Circulatores quendam auctionum] Solitum circumambulando, & ab una ad aliam se convertendo, nescio quam operam auctionibus dare. J. F. Gronov.

dam auctonum, notissimum hominem¹⁸ Hispali, quia deformis erat, objecit. Cum hujuscemodi portento res mihi fuit. Sed de illo plura coram. Nunc, quod præstat, quid me velitis facere, constituite. Tres legiones firmas habeo, quarum unam viceſimam octavam cum ad se initio belli accessisset Antonius hac pollicitatione, quo die in castra venisset, denarios quingenos singulis militibus daturum; in victoria vero eadem præmia, quæ suis legionibus; (quorum quis ullum finem, aut modum futurum putavit?) incitatissimam retinui, ægre mehercules: nec retinuissem, si uno loco habuissem, utpote cum¹⁹ singulæ quædam cohortes seditionem fecerint. Reliquas quoque legiones non destitit literis, atque infinitis pollicitationibus incitare. Nec vero minus Lepidus urſit me & suis, & Antonii literis, ut legionem trigessimam mitterem sibi. Itaque quem exercitum neque vendere ullis præmiis volui, nec eorum periculorum metu, quæ victoribus illis portendebantur, diminuere, debetis existimare retentum & conservatum reipublicæ esse: atque ita credere, quodcumque imperassetis, facturum fuisse,²⁰ si, quod iussistis, feci. Nam & provinciam in otio, & exercitum in mea potestate tenui, finibus meæ provinciæ nusquam excessi. Militem non modo legionarium, sed ne auxiliarium quidem ullum quoquam misi: & si quos equites decedentes nactus sum, supplicio affeci. Quarum rerum fructum satis magnum, reipublica salva, tulisse me putabo. Sed reipublica si me satis novisset, & major pars fenatus: majores ex me fructus tulisset. Epistolam, quam Balbo, cum etiam nunc in provincia esset, scripsi, legendam tibi misi: etiam Prætextam, si voles legere, Gallum Cornelium, familiarem meum, poscito. VI Idus Junias, Corduba.

¹⁸ Hispali:] In Hispania ulteriore, Bætica dicta, cui præerat Afinius, iuridici conventus quatuor fuere, Gaditanus, Cordubensis, Astigitanus, Hispalensis. Plinius lib. III. cap. 1. Manur.

¹⁹ Singulæ quædam cohortes:] Non tota si-

mul legio, sed cohortes quædam, sejunctæ ab aliis cohortibus. Idem.

²⁰ Si quod iussisti, feci:] Coniunctio: Quodcumque imperassetis, facturum fuisse, sicut, quod non iussisti, feci, nempe eo animo erga reipublicam. J. F. Gronov.

POLLIO CICERONI S. P.

XXXIII. SI vales, bene est: ego quoque valeo. Quod tardius certior fierem de præliis apud Mutinam factis, Lepidus effecit, qui meos tabellarios novem dies retinuit: tametsi tantam calamitatem reipublicæ quam tardissime audire optandum est, sed illis, qui prodesse nihil possunt, neque mederi. Atque utinam eodem fenatus-consulto, quo Plancum & Lepidum in Italiam accessistis, me quoque iussisset venire. Profecto non accepisset reipublica hoc vulnus. Quo si qui latantur in præsentia, quia videntur & duces & veterani Cæsaris partium interiisse; tamen postmodum necesse est doleant, cum vastitatem Italiæ respexerint. Nam & robur & soboles militum interiit, si quidem quæ nuntiantur, ulla ex parte vera sunt. Neque ego non videbam, quanto ului reipublicæ essem futurus, si ad Lepidum venissem: omnem enim cunctationem ejus discussissem, præsertim adjutore Planco. Sed scribenti ad me ejusmodi literas, quas leges, & concionibus videlicet, quas Narbone habuisse dicitur, similes, palpaver plane necesse erat, si vellem commeatu, per provinciam ejus iter faciens, habere. Præterea verebar, ne si antequam ego incepta perficerem, prælium confectum esset, pium meum consilium raperent² in contrariam partem obtrectatores mei, propter amicitiam, quæ mihi cum Antonio, non major tamen quam Planco, fuit. Itaque a Ga-

A a a 2

ARG. Deploret acceptam prælio Mutinensi reip. calamitatem; sequæ communi incendio occurrere paratum ostendit. *Ann. U. C. 719. a Plancio.*] In prima Pollionis epistola: *Utat enim post Idus Martias demum a Paulo literas accepti, in quibus lauratur me ut fenator forem, &c.* Purgat se quod non Panle literis paruerit, fenatusque scripserit: consilium enim ejus non sapiens esse vult, rei publicæque inutile, & maxime contrarium rationibus ejus, qui se quæ polliceretur fenatui, posse præstare, & ad exitum perducere velle. Cum enim reipublica suo exercitu in Italia indigeret, Lepidusque cum Antonio consentiret, si ipse Pollio tam aperte

fenatus scripserit se in ejus fore potestate, auctoritatemque ejus velle defendere, non potuisset suas copias in Italiam per Lepidum provinciam transire: nec enim commeatu suppeditasset Lepidus ei, qui contrariis partibus patriam auxilium veniret. Cum istuc quod Panla suadebat, contrarium esse vellet, docet se recte rectis consilium suum, bonæque mente semper Lepido ostendisse, se Antonio salutis rationem habiturum, ut reipublicam juvare posset, & ut Lepidum falleret. *Idem.*

² In contrariam partem:] Dicerent, me in Italiam venisse, non ut Reip. sed ut Antonio operam ferrem. *Manutius.*

dibus mense Aprili binis tabellariis in duas naves impositis, & tibi, & consulibus, & Octaviano scripsi, ut me faceris certiore, quoniam modo plurimum possem prodesse reipublicæ. Sed, ut rationem in eo, quo die prælium Pansa commisit, eodem a Gadibus naves profectæ sunt. Nulla enim post hiemem fuit ante eam diem navigatio. Et hercules longe remotus ab omni suspitione futuri civilis tumultus, penitus in Lusitania legiones in hibernis collocaram. Ita porro festinavit uterque configere, tanquam nihil pejus timerent, quam ne sine maximo reipublicæ detrimento bellum componeretur. Sed, si properandum fuit, nihil non summi ducis consilio gefisse Hirtium video. Nam hæc mihi scribuntur: ex Gallia Lepidi, & nuntiantur, Pansa exercitum concisum esse, Pansam ex vulneribus mortuum, eodem prælio Martiam legionem interuisse, & L. Fabatum, & C. Peducaum, & D. Carfulenum. Hirtiano autem prælio & quartam legionem, & omnes peræque Antonii castas: item Hirtii. Quartam vero, cum castra quoque Antonii cepisset, a quinta legione concisam esse. Ibi Hirtium quoque periisse, & Pontium Aquilam: dici etiam Octavianum cecidisse. Quæ si (quod dii prohibeant) vera sunt, non mediocriter doleo. Antonium turpiter Murinæ obfessionem reliquisse, sed habere

³ *Non major tamen, quam Plancio*] Mecum, sequit, agatur iniquissime, si propter amicitiam, quæ mihi cum Antonio fuit, duris quibusdam hominibus de me suspicentur: cum eodem Antonio hand minus, quam ego, dilexerit Plancus: cui tamen vos confidere cognovi, accessit simul cum Lepido in Italiam, ut Antonium bello persequeretur. Doler, melius erga temp. animatum inimicum suum exilium. Inimicitias, aut certe similitatem, ut credam jam tunc fuisse inter Asinium & Plancium, adducor his, quæ scripsit Pinius præfatione librorum suorum ad Vespasianum. Idem.

⁴ *Ex Gallia Lepidi*] Est ex Gallia, quam L. Lepidus tenebat. *Grævior*.

⁵ *L. Fabatum*] Fabatus Roscia gentis cognomen Lanuvio municipio oriundus. L. autem hic Fabatus descriptus est in argenteo quodam denario. *Ursinus*.

⁶ *D. Carfulenum*] Qui cohortem præto-

riam Cæsaris Octavii, & Martiam legionem ad Pansam venientem deduxerat. *Cor.*

⁷ *Quartam*] Cui de castis Antonii legionibus mentio fit; Quarta vero non Antonii, sed Hirtii fuerit, qui, ut in Phil. XIV. legitur, eduxit e suis castris contra Antonium & Quartam, & Septimam; & hic factum Hirtii Quarta nominetur, suspicari de mendo facile possum; & fortasse pro Quarta legendum. *Secunda*; non magna mutatione: nam IV. & II. non admodum differunt. Secundam autem cum Antonio fuisse, pater Galbe ep. 30. & Phil. V. *Man.*

⁸ *Pontium Aquilam*] Unum ex perculsibus Cæsaris, legatum hoc tempore D. Bruti: qui T. Munatium Plancum, Antonii decem, paulo ante prælio vicerat: ut est in Phil. XIII. & apud Dionem lib. XLVI. Perit: in eadem pugna cum Hirtio. Vide ad Grut. ep. 15. *Idem*.

* equitum * legiones sub signis armatas ¹⁰ tres, & P. Bagienam unam, inermes bene multos. Ventidium quoque se cum legione ¹¹ septima, octava, nona conjunxisse: si nihil in Lepido spei sit, descensurum ad extrema, & non modo nationes, sed etiam servitia concitaturum: Parmam directam: L. Antonium Alpes occupasse. Quæ si vera sunt, nemini nostrum cessandum est; neque expectandum, quid decernat senatus. Res enim cogit huic tanto incendio succurrere omnes, qui aut imperium, aut nomen denique populi Romani salvum volunt esse. Brutum enim cohortes XVII, & duas non frequentes tironum legiones, quas conscripserat Antonius, habere audio. Neque tamen dubito, quin omnes, qui supersint de Hirtii exercitu, conflant ad eum. Nam in defectu non multum spei puto esse: præsertim cum nihil sit periculosius, quam spatium confirmandi sese Antonio dari. Anni autem tempus libertatem majorem mihi dat, propterea quia frumenta aut in agris, aut in villis sunt. Itaque proximis literis consilium meum expedietur. Nam neque deesse, neque superesse reipublicæ volo. Maxime tamen doleo, adeo & longo & infesto itinere ad me veniri, ut die quadragesimo post, aut ultra etiam, quam facta sunt, omnia nuntientur.

⁹ *Equitum **] Numerus equitum desideratur in omnibus antiquis libris, præter u. m. minime recentem, in quo est, *Equitum* V. id est, quinque millia. Nam veteres numerorum notæ, ducta supra linea, millia significant. Eam vero lineam sæpe a librariis omisam esse, ignorat nemo. *Man.*

¹⁰ *Tres*] Falsum. Vide epist. 34. & lib. XI. ep. 10. *Sub sequit autem*, pro non falsum, sed ordinatum. *Idem*.

¹¹ *Septima*] Fortasse aliter legendum: nam septima cum Hirtio fuit. Phil. 14. *Idem*.

M. LEPIDUS IMP. ITER. PONT.
MAX. M. T. C. S. P. D.

XXXIV. SI vales, bene est: ego valeo. Cum audissem Antonium cum suis copiis, præmisso L. Antonio

ARG. Narrat, Antonio adveniente, quid egerit, & agit gratias Ciceroni, quod iniuria de se rumoribus non crediderit. *Anno* M. C. 710.

¹ *Iter*] Pro *iterum* scriptum esse credimus: conjungitur autem cum priore distinctione Imperator. Nam quoties felicit aliquo prælio facto Imperatores ab exercitu appellari essent.

nio cum parte equitatus, in provinciam meam venire: cum exercitu meo² ab conflente Rhodano castra movi, ac contra eos venire institui. Itaque continuis itineribus ad Forum Vocontium veni, & ultra, castra ad flumen³ Argenteum contra Antonianos feci. P. Ventidius suas legiones tres conjunxit cum eo, & ultra me castra posuit. ⁴ Habebat antea legionem secundam, & ex reliquis legionibus magnam multitudinem, sed⁵ inermorum. Equitatum habet magnum. Nam omnis ex praelio integer decessit, ita ut sint⁶ amplius equitum⁷. Itaque ad me complures milites, & equites ab eo transferunt, & in dies singulos ejus copiae minuuntur. Silanus & Guleo ab eo discesserunt. Nos etsi graviter ab his laesi eramus, quod⁸ contra nostram voluntatem ad Antonium ierant, tamen nostrae humanitatis & necessitudinis causa, eorum salutis rationem habuimus. Nec tamen eorum opera utimur, neque in castris habemus, neque ulli negotio praefecimus. Quod ad bellum hoc attinet, nec senatus, nec reipublica deerimus. Quae postea egerimus, faciam te certiorum. Etsi omni tempore summa studia officii, mutuo inter nos certatim confisterunt, pro nostra inter nos familiaritate, &⁹ proinde diligenter ab utroque conservata sunt; tamen non dubito, in tanto & tam repentino reipublicae motu, quin nonnulla de me falsis rumoribus a meis obtrestatoribus, me indigna, ad te delata sint, quae tuum animum magnopere moverent, pro tuo amore in rempublicam. Ea te moderate accepisse, neque temere credendum judicasse, a meis procuratoribus certior sum factus: quae mihi, ut debent, gratissima sunt. Memini enim⁹ & illa superiora, quae abs tua voluntate

essent, toties in memoriis titulisque notabant. Quod ex manifestis & laetibus antiquis tam clarum & testatum est, ut non necesse sit id magis confirmare; nam ad frequentem dignitatem nullo modo perierit. Non enim acceptum semel id sacerdotium aliquis nisi morte amittebat. *Victor.*

² *Ab conflente Rhodano*] Ubi Lugdunum.

³ *Argenteum*] Argenteum amnem Pliinius nominat in Gallia Narbonensi.

⁴ *Habebat antea*] M. Antonius. *Maur.*

⁵ *Inermorum*] Pro, *Inermium*, antiquo.

Epist. 12. lib. II. & epist. 14. ad M. Brutum. Sallustius in Jug. *Ab inermis pedibus auxilium petere.* Quadrignarius apud Gellium lib. XVII. cap. 2. *Idem.*

⁶ *Amplius equitum* *] Numerus ex vetustis omnibus libris excidit.

⁷ *Contra nostram voluntatem*] Immo ex ipsius voluntate; occulte enim favebat Antonio. Vide Dionem lib. XLVI. *Maur.*

⁸ *Proinde diligenter*] Etsi diligenter. Nam *Proinde* interdum valet *proinde*. *Idem.*

tate profecta sunt ad meam dignitatem augendam & ornandam: quae perpetuo animo meo fixa manebunt. Abs te, mi Cicero, magnopere peto, si meam vitam, & studium diligentissime superioribus temporibus in republica administranda, quae Lepido digna sunt, perspecta habes, ut paria, aut eo ampliora reliquo tempore expectes: & proinde tua auctoritate me tuendum existimes, quo tibi plura tuo merito debeo. Vale. D. XI Kal. Jun. Ex castris, ex Ponte Argenteo.

⁹ *Et illa superiora*] Cum ei statum equestrem inauratam in Rostris ponendam cecidit. Vide Phil. V. *Idem.*

LEPIDUS IMP. ITER. PONT. MAX. SENAT.
POP. PL. Q. R. S. D.

XXXV. **S**I vos, liberique vestri valeris, bene est: ego quidem valeo. Deos, hominesque testor, Patres conscripti, qua mente & quo animo semper in rempublicam fuerim, & quam nihil antiquius communi salute ac libertate judicarem: quod vobis brevi probassem, nisi mihi fortuna proprium consilium extorsisset. Nam exercitus cunctus¹ consuetudinem suam in civibus conservandis, communicare pace, seditione facta, retinuit: meque tanta multitudinis civium Romanorum salutis atque incolumitatis causam suscipere, ut vere dicam, ² coegit. In qua re ego vos, Patres conscripti, oro atque obsecro, ut privatis offensionibus omissis, summam reipublicam consulatis, neve misericordiam nostram, exercitusque nostri, in civili dissensione, sceleris loco ponatis. Quod si salutis omnium ac dignitatis rationem habueritis, melius & vobis & reipublica consulitis. Data III Kal. a Ponte Argenteo. Valet.

ARG. Recepti Antonii causam in suos milites confert, dissensionem civium inique ferentes. *Ann. U. C. 710.*

¹ *Consuetudinem suam in conservandis civibus*] Regula tantae proditoris excusatio. Sed aliquid, quod refert Suetonius, Julium Plancium verba, epist. 21. Hostis tamen Lepidus est iudicatus. *Maur.*

civibus parceretur, & cuique suorum, quem vellet, unum partis adversae servare concessisse, cap. 75. J. F. Gron.

² *Coegit*] Hoc & Dio, & Velleius, & alii prodiderunt. Vide ad hanc sententiam Plancii verba, epist. 21. Hostis tamen Lepidus est iudicatus. *Maur.*

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER XI.

D. BRUTUS M. BRUTO, ET C. CASSIO S.

I. UO in statu simus, cognoscite. Heri vesperi apud me Hirtius fuit: qua mente esset Antonius, demonstravit, pessima scilicet & infidelissima. Nam se neque mihi¹ provinciam dare posse ajebat, neque arbitrari, tuto in urbe esse quenquam nostrum; adeo esse militum concitatos animos, & plebis. Quod utrumque esse falsum, puto vos animadvertere: atque illud esse verum, quod Hirtius demonstrabat, timere cum, ne, si mediocre auxilium dignitatis nostræ habuissemus, nullæ partes iis in republica relinquerentur. Cum in his angustiis versarer, placitum est mihi, ut postularem² legationem liberam mihi, reliquisque nostris, ut aliqua causa proficiscendi honesta quæreretur. Hæc se impetraturum pollicitus est: nec tamen impetraturum confido: tanta est hominum insolentia, & nostri insectatio. Ac, si dederint quod petimus, tamen paulo post futurum puto, ut hostes judicemur,³ aut aqua & igni interdiciamur. Quid ergo est, inquis, tui consilii? Dandus est locus fortunæ, cendum

ARG. Decimus Brutus Albius habitum cum Hirtio, designato consule, sermonem exponit: postulatam a se legationem liberam significat: solum consilium ostendit, vel migrandum ex Italia esse, vel postulandum publicum in urbe præsidium. *Ann. U. C. 709.*

¹ Provinciam] Galliam citeriorem, a Cesare ipso, dum viveret, D. Bruto assignatam; mox, Cesare mortuo, a senatu confirmatam. Suetonius in Augusto, Appianus, Dio, alii. *Manur.*

² Legationem liberam] Legationes liberæ

privatarum rerum causa senatoribus dabantur: tum quod iis, non permittere senatu, abesse non licebat: tum etiam, ut essent honoratiores apud exterarum nationem, addito legationis nomine. *Epist. 18. ad Art. lib. II. & epist. 11. lib. XV. ad eundem, & in orationibus in Rullum: pro Flacco. I. dicitur.*

³ Aut aqua & igni interdiciamur] Hæc est Græcorum locutio: sed *Vid. Man. & Lamb. aut aqua & igni nobis interdiciatur.*

dum ex Italia, migrandum Rhodum, aut aliquo terrarum arbitrator. Si melior casus fuerit, revertemur Romam: si mediocris, in exilio vivemus: si pessimus, ad novissima auxilia descendemus. Succurret fortasse hoc loco alicui vestrum, cur novissimum tempus expectemus potius, quam nunc aliquid moliamur? Quia, ubi consistamus, non habemus, præter Sex. Pompejum, & Bassum Cæcilium; qui mihi videntur, hoc nuntio⁴ de Cesare allato, firmiores futuri. Satis tempore ad eos accedemus, ubi, quid valeant, scierimus. Pro Cassio, & te, si quid me velitis recipere, recipiam. Postulat enim hoc Hirtius, ut faciam. Rogo vos, quam primum mihi rescribatis. Nam non dubito, quin his de rebus ante horam quartam Hirtius certiore me sit facturus, quem in locum convenire possimus. Quo me velitis venire, rescribite. Post novissimum Hirtii sermonem, placitum est mihi postulare, ut liceret nobis esse Romæ publico præsidio: quod illos nobis concessuros non puto. Magnam enim⁵ invidiam iis faciemus. Nihil tamen non postulandum putavi, quod æquum esse staturerem.

⁴ Præter Sex. Pompejum] Magni Frin I. ⁵ Invidiam] Odium. Indignantur, inberis. Bassum Cæcilium in Syria. *Corrad.* qui, boni civis, vindices libertatis egere. ⁵ De Cesare] De Cesaris morte. *Idem.* præsidio. *Manur.*

BRUTUS ET CASSIUS PRÆT. M. ANTONIO COS.

II. **D**E tua fide & benevolentia in nos nisi persuasum esset nobis, non scripsissemus hæc tibi: quæ profecto, cum istum animum habes, in optimam partem accipies. Scribitur nobis, magnam veteranorum multitudinem Romam convenisse jam, & ad Kal. Jun. futuram multo majorem. De te si dubitemus, aut vereamur, simus nostri dissimiles. Sed certe, cum ipsi¹ in tua potestate fuerimus, tuoque adducti

Tom. VII.

B b b

con-

ARG. Petunt ab Antonio, utrum putes ipsos in urbe, magna veteranorum militum frequentia tutos fore. *Ann. U. C. 709.*

¹ In tua potestate] Percussores Cesaris, data Antonio & Lepido fide, & ab eis vi-

cissim accepta, de Capitolio, quo post Cesaris necem populi metu confugerant, descenderunt. Callisque te Antonio, Brutus Lepido creditur. *Manur.*

consilio dimiserimus ex municipiis² nostros necessarios, neque olum edicto, sed etiam literis id fecerimus; digni sumus, quos habeas tui consilii participes, in ea praesertim re, quae ad nos pertinet. Quare petimus a te, facias nos certiores tuae voluntatis in nos: putefne nos tutos fore in tanta frequentia militum veteranorum, quos etiam de reponenda³ ara cogitare audimus: quod velle te, probare vix quisquam posse videtur, qui nos salvos & honestos velit. Nos ab initio spectasse ortum, & nec quidquam aliud libertate communi quaesisse, exitus declarat. Fallere nemo nos potest, nisi tu; quod certe abest a tua virtute & fide: sed alius nemo facultatem habet decipiendi nos. Tibi enim uni credidimus, & credituri sumus. Maximo timore de nobis afficiuntur amici nostri: quibus est tua fides explorata est, tamen illud in mentem venit, multitudinem veteranorum facilius impelli ab alio quolibet, quam a te retineri posse. Rescribas nobis ad omnia, rogamus. Nam illud valde leve est ac nugatorium, ea re⁴ denuntiarum esse veteranis, quod de commodis eorum mense Junio laturus esses. Quem enim impedimento futurum putas, cum de nobis certum sit nos quieturos? Non debemus cuiquam videri nimium cupidi vitae, cum accidere nobis nihil possit sine pernicie & confusione omnium rerum. Vale.

² Nostros necessarios] Qui, ut iis praesidio essent, in urbem coeunverant. De M. Bruto vide Phil. X. 3.
³ Ara] Vide lib. IX. epist. 14.
⁴ Nec quidquam aliud libertate communi quaesisse] Genus loquendi sumptum a Graecis; pro, Nec quidquam aliud, praeter li-

bertatem. Sic & Horatius epist. XVI. lib. I. 20. Neve putes alium sapiente bonoque bruto. Et lib. II. epist. I. 240. alius Lysippo. Manu.
⁵ Denuntiarum esse] Ut in urbem frequentes convenirent. Idem.

BRUTUS ET CASSIUS PRÆT. ANTONIO COS. S. D.

III. **S**I vales, bene est. Literas tuas legimus, & simillimas edicti tui, contumeliosas, minaces, minime dignas, quae a te nobis mitterentur. Nos, Antoni, te nulla lace-

ARG. contumeliosas & minacibus literis Antoni respondent. Anno U. C. 709.
¹ Simillimas edicti tui] Quod idem sup. Philippicæ tertia legitur. Corrad.

fivimus injuria; neque miraturum credidimus, si praetores & ea dignitate homines aliquid² edicto postulassetus a consule. Quod si indignaris ausos esse id facere, concede nobis, ut doleamus, ne hoc quidem abs te Bruto & Cassio tribui. Nam de delectibus habitis, & pecuniis imperatis, exercitibus sollicitatis, & nuntiis trans mare missis, quod te questum esse negas; nos quidem tibi credimus optimo animo te fecisse; sed tamen neque agnoscimus quidquam eorum, & te miramur, cum hæc reticueris, non potuisse continere iracundiam tuam, quin nobis de morte Caesaris objiceres. Illud vero quemadmodum ferendum sit, tute cogita, non licere praetoribus, & concordiae ac libertatis causa, per edictum de suo jure decedere, quin consul arma minetur. Quorum fiducia, nihil est quod nos terreas. Neque enim decet, aut convenit nobis, periculo ulli submittere animum nostrum. Neque est Antonio postulandum, ut iis imperet, quorum opera liber est. Nos si alia hortarentur, ut bellum civile suscitare vellemus, literæ tuæ nihil proficerent. Nulla enim minantis auctoritas apud liberos est. Sed pulchre intelligis, non posse nos quoquam impelli: & fortassis ea re minaciter agis, ut³ judicium nostrum metus videatur. Nos in hac sententia sumus, ut te cupiamus in libera republica magnum atque honestum esse; vocemus te ad nullas inimicitias; sed tamen pluri nostram libertatem, quam tuam amicitiam, aestimemus. Tu etiam atque etiam vide, quid suscipias, quid sustinere possis: neque quam diu vixerit Cæsar, led⁴ quam non diu regnarit, fac cogites. Deos quaesumus, consilia tua reipubli-

B b b 2 ca

² Edicto postulassetus] Licebat enim magistratibus de eo, quod ad officium eorum pertinet, edicere. Postulaverant autem, quia ultra decem dies essent ab urbe absenturi, ut Consule ad Senatum referente legibus solverentur, quod nisi factum esset, ultra decem dies peregre esse non poterant, Phil. II. 13. J. F. Gronov.
³ Nuntiis trans mare missis] Praesertim in Agam ad Trebonium, & in Bythiniam, ad Tullium Ciabrum. Corrad.
⁴ Concordiae ac libertatis causa] Ideo enim abesse cupiebant, ne qua in urbe seditio

propter Caesaris mortem concitaretur. Timebant autem potissimum veteranos. Epist. 2. Mautius.

⁵ Judicium nostrum] Iudicio enim nostro, non armorum tuorum timore, nihil novi cogitamus. Idem.

⁶ Quam non diu regnarit] Regnavit, absoluta potestate, nullo Pompejanorum, partium metu, post victos in Hispania Pompeii liberos, quinque tantum menses. Rediit enim Octobri mente: occisus est idibus Mart. quod Vellejus lib. II. Pauli Capitolini, & aliorum testimonia docent. Idem.

cæ salutaria sint, ac tibi. Si minus, ut salva atque honesta republica, tibi quam minimum noceant, optamus. Pridie Nonas Sextiles.

D. BRUTUS IMP. COS. DESIGN. CICERONI S. D.

IV. **S**i de tua in me voluntate dubitarem, multis a te verbis peterem, ut dignitatem meam tuerere. Sed profecto est ita, ut mihi persuasi, me tibi esse curæ. Progressus sum ad ¹ Inalpinos cum exercitu, non tam nomen imperatorum captans, quam cupiens militibus satisfacere, firmosque eos ad tuendas nostras res efficere; quod mihi videor consecutus. Nam & liberalitatem nostram, & animum sunt experti. Cum omnium bellicosissimis bellum gessi, multa castella cepi, multa vastavi. Non sine causa ad senatum literas misi. Adjuva nos tua sententia: quod cum facies, ex magna parte communi commodo inservieris. Vale.

ARG. Res a se gestas exponit, & ut Ci- cernendis adjuvet, rogat. Anno U. C. 709.
cero sua se sententia in supplicationibus de- 1 Inalpinos] Qui Alpibus inhabitant.

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

V. **L**UPUS, familiaris noster, cum a te venisset, cumque Romæ quosdam dies commoraretur, ego eram in iis locis, in quibus maxime me tuto esse arbitrabar. Eo factum est, ut ad te Lupus sine meis literis rediret, cum tamen curasset tuas ad me perferendas. Romam autem veni a. d. V. Idus Decembris, nec habui quidquam antiquius, quam ut Pan- sam statim convenirem; ex quo ea de te cognovi, ² quæ maxime optabam. Quare hortatione tu quidem non eges, si ne illa quidem in re, quæ a te gesta est post hominum memortiam maxima, hortatorem desiderasti. Illud tamen breviter significandum videtur, populum Romanum omnia a te expe-
sta.

ARG. Excusat se quod Bruti literis non respondit; hortatur ad libertatem recuperandam: & suum studium ac officia pollice- tur. Anno U. C. 709.
1 Quo maxime optabam] Te scilicet Antonio provinciam nolle tradere. *Mansur.*

stare, atque in te aliquando recuperandæ libertatis omnem spem ponere. Tu, si dies noctesque memineris (quod te facere certo scio) quantam rem gesseris: non obliviscere profecto, quantæ tibi etiam nunc gerendæ sint. Si enim ³ iste provinciam nactus erit, cui quidem ego semper amicus fui, antequam illum intellexi non modo aperte, sed etiam libenter cum republica bellum gerere; spem reliquam nullam video salutis. Quamobrem te obsecro iisdem precibus, quibus senatus, populusque Romanus, ut in perpetuum rempublicam dominatu regio liberes; ⁴ ut principis consentiant exitus. Tuum est hoc munus, tuæ partes, a te hoc civitas, vel omnes potius gentes non expectant solum, sed etiam postulant. Quamquam cum hortatione non egeas, ut supra scripsi, non utar ea pluribus verbis: faciam illud quod meum est, ut tibi omnia mea officia, studia, curas, cogitationes pollicear, quæ ad tuam laudem & gloriam pertinebunt. Quamobrem velim tibi ita persuadeas, me cum reipublicæ causa, quæ mihi vita mea est carior, tum quod tibi iple faveam, tuamque dignitatem amplificari velim, tuis optimis consiliis, amplitudini, gloriæ, nullo loco defuturum. Vale.

1 Si enim iste] M. Antonius, qui Bruto 3 Ut principis] Ut, quemadmodum, re- provinciam conabatur eripere. *Idem.* 4 ge, ita nos dominatu regio liberes. *Mansur.*

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

VI. **L**UPUS noster cum Romam sexto die Mutina venisset, postredie me mane convenit, tuaque mihi mandata diligentissime exposuit, & literas reddidit. Quod mihi tuam dignitatem commendas, eodem tempore exiltimo, te mihi meam dignitatem commendare, quam mehercule non habeo tua cariorum. Quare mihi gratissimum facies, si exploratum habebis, tuis laudibus nullo loco nec consilium, nec studium meum defuturum. Cum tribuni plebis edixissent, senatus adesset a. d. XIII. Kal. Jan. haberentque in animo
de

ARG. Commendaverat Brutus suam digni- que etiam curæ fore: idque jam in senatu- tatem. Respondet Cicero sibi eam etiam at- declaratum. Anno U. C. 709.

de præsidio consulum designatorum referre: quanquam statueram in senatum ante Kal. Jan. non venire, tamen cum eodie ipso edictum tuum propositum esset, nefas esse duxi aut ita haberi senatum, ut de tuis divinis in rempublicam meritis fileretur (quod factum esset, nisi ego venissem) aut etiam si quid de te honorifice diceretur, me non adesse. Itaque in senatum veni mane: quod cum esset animadversum, frequentissimi fenatores convenerunt. Quæ de te¹ in senatu egerim, quæ² in concione maxima dixerim, aliorum te literis malo cognoscere. Illud tibi persuadeas velim, me omnia, quæ ad tuam dignitatem augendam pertinebunt, quæ est per te amplissima, summo semper studio suscepturum & defensurum: quod quanquam intelligo me cum multis esse facturum, tamen appetam hujus rei principatum. Vale.

¹ In Senatu] Vide Philipp. III.

² In concione] Philipp. IV.

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

VII. **CUM** adhibuisset domi meæ Lupus me, & Libonem, & Servium, consobrinum tuum, quæ mea fuerit sententia, cognosse te ex M. Seio arbitror, qui nostro sermone interfuit. Reliqua, quanquam statim Sejum Græceus est subsecutus, tamen ex Græcejo poteris cognoscere. Caput autem est hoc, quod te diligentissime percipere & meminisse velim, ut ne in libertate & salute populi Romani conservanda auctoritatem senatus expectes² nondum liberi: ne & tuum factum condemnes, (nullo enim publico consilio rempublicam liberalisti; quod etiam est res illa major & clarior) & adolescentem, vel puerum potius, Cæsarem iudices remere fecisse, qui tantam causam publicam privato consilio suscepit:

ARG. Suedet, ne in salute populi R. tuenda senatus auctoritatem expectet, sed quod sibi rectum videatur, faciat. Anno U. C. 709.
[Adhibuisset] Hic adhibere significat quod alibi plenius in consilio adhibere. Coequeat autem familiaris D. Bruti Lupus Ciceronis domi consilium amicorum Decimi, ut illo-

rum sententias de re Bruti exquireret, in quod etiam Cicero nem adhibuerat, id est, admiserat & receperat. Vitorius.
[Nondum liberi] Erant enim in senatu, qui Antonio faverent; in primisque Q. Fufius Calenus. Manuzius.

rit: denique homines rusticos, sed fortissimos viros, civelque optimos, dementes fuisse iudices, primum milites veteranos, commilitones tuos, deinde legionem Martiam, legionem quartam, quæ suum³ Consullem hostem judicaverunt, seque ad salutem reipublicæ defendendam contulerunt. Voluntas senatus pro auctoritate haberi debet, cum auctoritas impeditur metu. Postremo suscepta tibi causa jam bis est, ut non sit integrum; primum Idibus Martiis; deinde proxime, exercitu novo, & copiis comparatis. Quamobrem ad omnia ita paratus atque animatus debes esse, non ut nihil facias, nisi iustus; sed ut ea geras, quæ ab omnibus summa cum admiratione laudentur. Vale.

³ Consullem] M. Antonium, quem reliquerunt, Octavianum sequentes. Corrad.

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

VIII. **EO** tempore¹ Polla tua misit, ut ad te, si quid vellem, darem literarum, cum, quid scriberem, non habebam. Omnia enim erant suspensa propter expectationem² legatorum: qui quid egissent, nihil dum nuntiabatur. Hæc tamen scribenda existimavi: primum senatum, populumque Romanum de te laborare, non solum salutis suæ causa, sed etiam dignitatis tuæ. Admirabilis enim est quædam tui nominis caritas, amorque in te singularis omnium civium. Ita enim sperant atque confidunt, ut antea rege, sic, hoc tempore, regno te rempublicam liberaturum. Romæ delectus habetur, totaque Italia, si hic delectus appellandus est, cum ultro se offerunt omnes: tantus ardor occupavit animos hominum desiderio libertatis, odioque diutinae servitutis. De reliquis rebus a te jam expectare literas debemus, quid ipse agas, quid noster Hirtius, quid Cæsar meus: quos spero brevi

ARG. De legatis ad Antonium de pace missis, quæque sit omnium de Bruto expectatio ad libertatem recuperandam, perierit. Anno U. C. 710.

¹ Polla tua] Id est, Valeria Paulla, uxor tua. Polla autem & Paulla dicebant

veteres *Polia*, ut Caupo, Copo: Olla, Aula: Plostrum, Plautrum, &c. Lamb.

² Expectationem legatorum] L. Pisois, L. Philippi & Servii Sulpitii, qui ad Antonium erant profecti. Corradus. Vide epist. 4. lib. XII. & Phil. VI.

vi tempore societate victoria tecum copulatos fore. Reliquum est, ut de me id scribam, quod te ex tuorum literis & spero & malo cognoscere, me neque deesse ulla in re, neque unquam defuturum dignitati tuæ. Fac valeas.

D. BRUTUS M. CICERONI S. D.

IX. **P**ANSA amisso, quantum detrimenti respublica acciperit, non te praterit. Nunc auctoritate & prudentia tua prospicias oportet, ne inimici nostri, ¹ Consulibus sublatis, sperent se convalescere posse. Ego, ne consistere possit in Italia Antonius, dabo operam: sequar eum confestim. Utrumque me præstaturum spero, ne aut Ventidius ² elabatur, aut Antonius in Italia moretur. In primis rogo te, ad hominem ³ ventosissimum Lepidum mitras, ne bellum nobis redintegrare possit, Antonio sibi conjuncto. Nam de ⁴ Pollione Afinio, ⁵ puto te perspicere, quid facturus sit. Multæ, & bonæ, & firmæ sunt legiones Lepidi & Afinii. Neque hæc idecirco tibi scribo, quod te non eadem advertere sciam, sed quod mihi persuasissimum est, Lepidum ⁶ recte facturum nunquam, si forte vobis id de hoc dubium est. Plancum quoque confirmetis, oro: quem spero, pulso Antonio, reipublicæ non defuturum. Si se Alpes Antonius trajecerit, constitui præsidium in Alpibus collocare, & te de omni re facere certorem. III. Kal. Maii, ex castris ⁷ Regii.

D. BRU-

ARG. Prospiciat, rogat, ne, consulibus amissis, hostes recip. invaleant: & quid agendum videatur, monet. Anno U. C. 710.

¹ *Cess. sublatis*] Hirtio & Pansa, in Munitenti prælio: *Corradus*.

² *Elabatur*] Elapsus tamen est, itinere fasto difficillimo. Vide epist. 17. 33. 34. lib. X. & hoc lib. epist. 20. *Maurusius*.

³ *Ventosissimum*] Levissimum, atque in primis mobilem. Epist. ad M. Brutum: *Datum Lepido tempus est, in quo levitatem eius, sæpe perspicam, majoribus in malis experiremur*. Idem.

⁴ *Pollione Afinio*] Qui longius aberat, quam Lepidus, præerat enim Hispaniæ cite-

riori. Epist. 31. lib. X. *Idem*.

⁵ *Paro*] Propter amicitiam. Non dubito, quin ille tibi sumum sensum patefaciat. *Idem*.

⁶ *Recte facturum nunquam*] Favet Lepidus Antonii partibus: tum quod percussores Cæsaris oderat, tum etiam, quod ejus filio nuperat Antonii filia, ipseque Antonii consulti beneficio pontifex max. in locum Cæsaris creatus erat. *Appianus*, *Dio*, *Plutarchus*. *Idem*.

⁷ *Regii*] Regionis cognomento *Lepidus*, ante *Forum Lepidi* appellatum, unde etiam *Ciceroni Regionem Lepidi* dicitur, est oppidum Galliz *Citpadanzæ* in via *Emilia*, etiam-

D. BRUTUS M. CICERONI S. D.

X. **N**ON mihi rempublicam plus debere arbitror, quam me tibi. ¹ Gratiorem me esse in te posse, quam isti perverſi sint in me, ² exploratum habes: si tamen hoc temporis videatur dici causa, malle me tuum judicium, quam ex altera parte omnium istorum. Tu enim a certo sensu & vero judicas de nobis; quod isti ne faciant, summa malevolentia & livore impediuntur. Interpellent me, quo minus honoratus sim, dum ne interpellent, quo minus respublica a me commode administrari possit. Quæ quanto sit in periculo, quam potero brevissime, exponam. Primum omnium, quantum perturbationem rerum urbanarum afferat obitus Consulium, quantamque cupiditatem hominibus injiciat ³ vacivitas, non te fugit. Satis me multa scripsisse, quæ ⁴ literis commendari possint, arbitror. Scio enim, cui scribam. Revertor nunc ad Antonium: qui ex fuga cum parvulam manum peditum haberet inermium, ergastula solvendo, omneque genus hominum arripendo, satis magnum numerum videtur effecisse. Huc accessit manus Ventidii, quæ trans Appenninum itinere facto difficillimo ⁵ ad Vada pervenit, atque ibi se cum An-

Tom. VII.

C c c

tonio

iannum clarum, hodie Reggio. Vide pluribus de hoc oppido disputantem Ph. Cluver. Ital. antiq. lib. I, cap. 27. *Grævius*.

ARG. Queritur de quorundam malevolentia, & recip. periculum exponit. Anno U. C. 710.

¹ *Gratiorem me esse*] Videtur excidisse particula, *Nec*, ut fuerit: *nec gratiorem*; hoc sensu: *Nec arbitror, me tam gratum posse esse tibi, quam isti malevoli sunt in me perverſi*. *J. F. Gronovius*.

² *Exploratum habes*] Sinc, an hæc temporis videatur dici causa] malle me tuum judicium] Sic videtur legendum. Quæ isti, qui mihi obtrahant, præterunt, hæc sive revera ita se habeant, sive ab eis fingantur temporis causa: tu dubitare non debes, quin ego placere tibi malim, quam istis omnibus. *Idem*.

³ *Vacivitas*] Ad hanc lectionem *injicitur* *vacivitas* ducunt nos vestigia fere omnium

librorum, qui aut *vacitas* aut *vacitas* præ se ferunt. Quam consensum librorum cur repudietur non est. *Plautus* *Carcel*.

Ita tibi vacivitate venio tui iustibus. Sic ades vacivo, & aures vacivo. Græv.

⁴ *Literis commendari*] Est literis mandari, credi. Suspicionem autem de *Octaviano* significat: qui consulum perit, quem adeptus patriæ bellum intulit. *Idem*.

⁵ *Ad Vada*] Scilicet *Sabaria*, seu *Sabara-rum*. *Sabara* erat oppidum maritimum in ora *Genuesi* *hæc* *hæc* *hæc*, non longe *Savona* distans, cui adjacent campi paludres, qui *Vada* dicuntur, & *Vada Sabariorum*, seu *Sabaria*, quæ describit *Lucan*. lib. I. *Quæque jacet litus Anbinum*, &c. Ibi etiam portus fuit *Vadernum Sabariorum*, cuius meminit *Plin.* III, 5. Is hodie dicitur *Vadi*, sive *contra de Vadi*, vulgo *V. V.* Vide *Cluver*. Ital. antiq. lib. I, cap. 8. *Idem*.

tonio conjunxit. Est numerus veteranorum & armatorum satis frequens cum Ventidio. Consilia Antonii hæc sint, necesse est: aut ad Lepidum ut se conferat, si recipitur; aut Apennino Alpibusque se teneat, & decursionibus per equites, quos habet multos, vastet ea loca, in quæ incurrerit; aut rursus se in Etruriam referat, quod ea pars Italiae sine exercitu est. Quod si me Cæsar audisset, atque Apenninum transisset, in tantas angustias Antonium compulisset, ut inopia potius, quam ferro, conficeretur. Sed neque Cæsari imperari potest, neque Cæsar exercitui suo. Quod utrumque pessimum est. Cum hæc talia sint: quo minus, quod ad me pertinebit, homines interpellent, ut supra scripsi, non impedio. Hæc quemadmodum explicari possint, aut, a te cum explicabuntur, ne impediatur, timeo. Alere jam milites non possum. Cum ad rempublicam liberandam accessi, H-S mihi fuit pecunie cccc amplius. Tantum abest, ut mea rei familiaris liberum sit quidquam, ut omnes jam meos amicos ære alieno obstrinxerim. Septenum numerum nunc legionum a lo, qua difficultate, tu arbitrare. Non, si Varronis thesauros haberem, subsistere sumptui possem. Cum primum de Antonio exploratum habuero, faciam te certiore. Tu me amabis ita, si hoc idem me in te facere senseris. III. Non. Maii, ex castris, Dertona.

D. BRU-

6 *Negus Cæsari imperari potest*] Qui jus imperii habet ipse, & nullum sit imperium majus, quia consules non sunt. Gronov.

7 *Nec Cæsar exercitui suo*] Quia non iusto delecto scriptus est, sed tumultuarie collectus & sine disciplina. Idem.

8 *Homines interpellent*] Videtur prohibuisse, ut pecunia in stipendium militum ex ære alieno decerpatur. Ep. 26. Idem.

9 *Ut mea rei familiaris sit liberum quicquam*] Ut rationes explicatas habeam, ut ære alieno vacem. Vide lib. II. de Pecunia Vetere, cap. 7. Idem.

10 *Septenum numerum*] Nec septena legionum, nec septenarius numerus hic præci Quirites significarent. Hittorp.] *Septem nunc numerum legionum a lo*. Sane v. nunc in nullo Gualfelmiano post numerum ponitur. Legen-

dum itaque censeo, septem nunc numerum legionum. Numeri sunt cohortes, ut saepe apud Tacit. Sic & legendum in epistola Cæsari in lib. XII. ep. 13. *Græcorum militum numerum, speciem exercitus efficit*, ubi vulgo, *Græcorum militum numerum*. Grævius.

11 *Dertona*] Conradus alludat, quæ ad Varronis librum v. c. v. s. Mantius Varronis sive Varonis mavit, ut Antonius notetur, qui thesauros Cæsaris rapuerat, & aliorum. Cellar.

12 *Dertona*] Urbs Liguria fuit inter Genuam & Placentiam sita, Colonia Romina. In inscriptione antiqua dicitur *Julia Dertona*. Hodie *Tortona*. Vide Cluver. Ital. antiq. lib. I. cap. 10. qui ibi hunc locum laudans, scripsit *Ex castris Dertone*. Græv.

D. BRUTUS IMP. COS. DES. M. CICERONI S. D.

XI. EODEM exemplo a te mihi literæ redditæ sunt, quo pueri mei attulerunt. Tantum me tibi debere existimo, quantum persolvere difficile est. Scripsi tibi, quæ hic gererentur. In itinere est Antonius: ad Lepidum proficiscitur; ne de Plancò quidem spem adhuc abjecit, ut ex libellis ejus animadverti, qui in me inciderunt. In quibus quos ad Asinium, quos ad Lepidum, quos ad Plancum mitteret, scribebat. Ego tamen non habui ambiguum, & statim ad Plancum misi: & biduo ab Allobrogibus, & totius Gallia legatos expecto, quos confirmatos domum remittam. Tu, quæ istic opus erunt admittari, prospicies, ut ex tua voluntate, rei que publicæ commodo fiant. Malevolentia hominum in me, si poteris, occurras. Si non poteris, hoc consolabere, quod me de statu meo nullis contumeliis deterrere possunt. Pridie Nonas Maii, ex castris, finibus Statiellensium.

ARG. Memor meritorum in se Ciceronis.

Idem.

Iter Antonis ad Lepidum, dubiamque Plancii fidem, & suum in temp. studium significat. Anno U. C. 710.

1 *Gallia*] Cisalpina. Nam Transalpina ad Plancii pertinebat imperium, excepta Narbonensi, quam Cæsar, cum ei finitima Hispania, Lepido regendam attribuerat. Mau.

2 *Quæ istic opus erunt admittari*] Hoc opus sunt Latine dici scio: hæc opus sunt administrari, quam Latine dicatur, video.

Idem.

3 *Finibus Statiellensium*] Hoc est, in agro, seu, ut barbari loquuntur, ditone Statiellensium. *Agro Statielle*, seu *Agro Statiellensium* urbs Liguria, inter Dertonam, & Vada Sabatia, hodie vulgari vocabulo appellatur *Agui*, & ab incolis *Agui*. Civitas hujus urbis Statiellensium, tota vero gens Statiellensium, posterioribus scriptoribus *Aguienses*. Vide Cluver. lib. I. de Ital. antiq. cap. 10. Grævius.

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

XII. TRES uno die a te accipi epistolas, unam brevem, quam Flacco Voluminio dederas, duas plentiores: quarum alteram tabellarius T. Vibii attulit, alteram ad me misit Lupus. Ex tuis literis, & ex Græci oratione, non modo non restinctum bellum, sed etiam inflammatum videtur.

ARG. Queritur, ab Antonio bellum renovatum, quod hominum opinione impediri a

Bruto potuisset. Anno U. C. 710.

tur. Non dubito autem pro tua singulari prudentia, quin perspicias, si aliquid firmitatis nactus sit Antonius, omnia tua illa præclara in rempublicam merita, ad nihilum esse ventura. Ita enim Romam erat nuntiatum, ira persuasum omnibus, cum paucis inermis, perterritis metu, fracto animo fugisse Antonium. Qui si ita se habet, ut, quemadmodum audiebam de Græcio, conflixi cum eo sine periculo non possit, non ille mihi fugisse a Mutina videtur, sed locum belli gerendi mutasse. Itaque homines, alii facti sunt. Nonnulli etiam queruntur, quod persecuti non sitis. Opprimi potuisse, si celeritas adhibita esset, existimant. Omnino est hoc populi, maximeque nostri, in eo potissimum abuti libertate, per quem eam consecutus sit. Sed tamen providendum sit, ne qua justa querela esse possit. Res sic se habet: ¹ Is bellum confecerit, qui Antonium oppresserit. Hoc quam vim habeat, te existimare malo, quam me apertius scribere.

¹ alii facti sunt] Non idem sunt, qui ² Is bellum confecerit, qui Antonium oppresserit: mutati sunt. Plautus in *Trin. Verbis presserit*] Idem X. 13. 19. 20. Idem. *panem quam cito alium fecisti me.* Manut.

D. BRUTUS M. T. CICERONI S. D.

XIII. **J**AM non ago tibi gratias. Cui enim re vix referre possum, huic verbis non patitur res satisfieri. Attendere te volo, qua in manibus sunt. Qua enim prudentia es, nihil te fugiet, si meas literas diligenter legeris. Sequi confestim Antonium his de causis, Cicero, non potui. Eram sine equitibus, sine iumentis: Hirtium perisse nesciebam: Caesari non credebam, priusquam ¹ convenissem, & collocutus essem. Hic dies hoc modo abiit. Postero die mane a Panfa sum arcessitus Bononiam. Cum in itinere essem, nuntiatum mihi est eum mortuum esse. Recurri ad meas copias: sic enim vere eas appellare possum. Sunt extenuatissimæ, & inopia omnium rerum pessime acceptæ. Biduo me Antonius antecessit; itine-

ARG. Excusat tarditatem in persequendo Antonio: & in quo statu res sit, exponit. *Ann. U. C. 710.*

¹ *Convenissem*] Conveniri noluit. Appianus libro tertio. *Manut.*

ra fecit multo majora fugiens, quam ego sequens. Ille enim iit passim, ego ordinatim. Quacunque iit, ergastula solvit; homines arripuit; constitit nusquam prius, quam ad Vada venit. Quem locum volo tibi esse notum. Jacet inter Apenninum & Alpes, ² impeditissimum ad iter faciendum. Cum abessem ab eo millia passuum triginta, & se jam Ventidius conjunxisset, concio ejus ad me est allata, in qua petere ceperunt a militibus, ut se trans Alpes sequerentur: sibi cum M. Lepido convenire. Succlamatum est, & frequenter a militibus Ventidianis (nam suos valde quam paucos habet) sibi aut in Italia pereundum esse, aut vincendum. Etiam orare ceperunt, ut ³ Pollentiam iter facerent. Cum sustinere eos non posset, in posterum diem iter suum contulit. Hac re mihi nuntiata, statim quinque cohortes Pollentiam præmisi, meumque iter eo contuli. Hora ante præsidium meum Pollentiam venit, quam ⁴ Trebellius cum equitibus. Sane quam sum gavissus. In hoc enim victoriam puto consistere. In spem venerant, quod neque Planci quatuor legiones omnibus suis copiis pares arbitrabantur, neque ex Italia tam celeriter exercitum trajici posse credebant. Quos ipsi adhuc satis arroganter Allobroges, equitatusque omnis, qui eo præmissus erat a nobis, sustinebant; nostroque adventu sustineri facilius posse confidimus. Tamen si quo etiam casu Harum se trajecerint, ne quod detrimentum reipublicæ injungant, summa a nobis dabitur opera. Vos magnum animum, optimamque spem de summa republica habere volumus, cum & nos & exercitus nostros singulari concordia conjunctos, ad omnia pro vobis videatis paratos. Sed tamen nihil de diligentia remittere debetis, dareque operam, ut quam paratissimi & ab exercitu reliquique rebus pro vestra salute contra sceleratissimam conspirationem hostium configamus. Qui quidem eas copias, quas diu simulatione reipublicæ comparabant, subito ad patriæ periculum converterunt. Vale.

M. T.

² *Impeditissimus*] Quia concolus.

³ *Pollentiam*] Plin. lib. III. cap. 5. *Oppidum Liguria supra Albam, hinc procul Tauri ac Sturz confluentibus, nunc exiguus*

vicus, vulgo, *Pollenza*. Grav.

⁴ *Trebellius*] Quem fraudatorem crediturum Cicero in Philippicis vocat. *Carad.*

M. T. C. D. BRUTO IMP. COS. DES. S. P. D.

XIV. MIRABILITER, mi Brute, lætor, mea consilia, measque sententias a te probari de¹ decemviris, de ornando² adolescente. Sed quid refert? mihi crede, homini non glorioso, plane jam, Brute, frigeo. Οἴχατος enim erat meum Senatus. Id est jam dissolutum. Tantam spem attulerat explorata victoriæ tua præclara Mutina eruptio, fuga Antonii, conciso exercitu, ut omnium animi relaxati sint, meaque illæ vehementes contentiones tanquam στυγμυχίαι esse videantur. Sed, ut ad rem redeam, legionem Martiam & Quartam negant, qui illas norunt, ulla conditione ad te posse perducī. Pecuniæ, quam desideras, ratio potest haberi, eaque habebitur. De Bruto arcessendo, Cæsareque ad Italiæ præsidium tenendo, valde tibi assentior. Sed, ut scribis, habes obtrectatores: quos equidem facillime sustineo, sed impediunt tamen. Ex Africa legiones expectantur. Sed bellum istic renatum mirantur homines. Nihil tam præter spem unquam. Nam⁷ die tuo natali victoria nuntiata, in multa facula videbamus rempublicam liberatam. Novi timores⁸ retexunt superiora. Scripsisti autem ad me iis, quas Idivus Maius dedisti, modo te accepisse a Planco literas, non recipi a Lepido Antonium. Id si ita est, omnia faciliora. Sin aliter, magnum negotium: cuius exitum ne extimescam, tuæ partes sunt. Ego plus, quam feci, facere non possum. Te tamen, id quod spero, omnium maximum & clarissimum videre cupio. Vale.

M. T.

ARG. Bruti literis respondet de decemviris, de legionibus perducendis, de pecunia de hominum administratione ob renatum bellum, cuius exitus ne timeatur, Bruti partes & munus esse dicit. Anno U. C. 710.
¹ Decemviris] Aut creatis, aut creandis, qui consulatus ab Antonio gesti rationem reportarent. Appianus lib. III. & epist. 20. 21. & ad Att. epist. 19. lib. XV. Mem.
² Adolescente] Octaviano. Mem.
³ Frigeo] Languidiores factæ sunt actiones meæ. Οἴχατος instrumentum, quo utebar: quo dissoluto, quid agere possum? itaque

plane jam frigeo. Mem.
⁴ Στυγμυχίαι] Umbratiles punæ.
⁵ De Bruto arcessendo] De M. Bruto, qui erat in Macedonia. Corrad.
⁶ Ex Africa] Vide epist. 24. lib. x.
⁷ Die tuo natali] Vide epist. ad M. Brutum, cuius initium, Messalam. Manut.
⁸ Retexunt superiora] Irrita faciunt, & vanæ. Cic. II. in Verr. Omnia erant stultis consuetudinibus, ut ita dicitur illius prætorum regere videretur. Hoc est, illius acta resque non male Flatorum & Strevch. Hi tamen timores retexunt superiora. Grav.

M. T. C. D. BRUTO IMP. COS. DES. S. P. D.

XV. ETSI mihi tuæ literæ jucundissimæ sunt, tamen jucundius fuit, quod in summa occupatione tua¹ Plancio collegæ mandasti, ut te mihi per literas excusaret, quod fecit ille diligenter. Mihi autem nihil amabilius officio tuo & diligentia. Conjunctio tua cum collegæ, concordiaque vestra, quæ literis communibus declarata est, senatui populoque Romano gratissima accidit. Quod superest, perge, mi Brute, & jam non cum aliis, sed tecum ipse certa. Plura scribere non debeo, præsertim ad te: quo² magistro brevitatis uti cogito. Literas tuas vehementer expecto, & quidem tales, quales maxime opto.

ARG. Laudat officium & diligentiam Bruti: cuius & collegæ concordiam omnibus gratam esse significat & hortatur, ut secum iam ipse certet. Anno U. C. 710.
¹ Plancio collegæ mandasti] Jam se Plancus Bruto conjunxerat. Vellejus lib. II.

Plancus dubia, id est, sua fide, die quarum esse parvum, secum iustatur, ac sibi difficile confitentem, & nunc adiutor D. Bruti, collegæ sui, max. vixit prædior. Manut.
² Magistro brevitatis] Brevitatem in scribendo amabat Decimus. Ep. 24. 25. Idem.

M. T. C. D. BRUTO IMP. COS. DES. S. P. D.

XVI. PERMAGNI interest, quo tibi hæc tempore epistola reddita sit; utrum, cum sollicitudinis aliquid haberes; an, cum ab omni molestia vacuus esses. Itaque ei præcepi, quem ad te misi, ut tempus observaret epistolæ tibi reddendæ. Nam quemadmodum coram, qui ad nos impetitive adeunt, molesti sæpe sunt: sic epistolæ offendant non loco redditæ. Si autem, ut spero, nihil te perturbat, nihil impedit; & ille, cui mandavi, satis scite & comode tempus ad te cepit adeundi; confido me, quod velim, facile a te impetraturum. L. Lamia prætorum perit. Hoc ego utor uno omnium plurimum. Magna vetustas, magna consuetudo intercedit, quodque plurimum valet, nihil mihi ejus est familiaritate jucundius. Magno præterea beneficio ejus, magnoque

ARG. Commendat Lamiam in petitione Prætoris. Anno U. C. 709.

que merito sum obligatus. Nam Clodianis temporibus, cum equestris ordinis princeps esset, proque mea salute acerrime propugnaret, a Gabinio consule¹ relegatus est: quod ante id tempus civi Romano contigit nemini. Hoc cum populus Romanus meminit, me ipsum non meminisse turpissimum est. Quapropter persuade tibi, mi Brute, me petere præturam. Quamquam enim Lamia summo splendore, summa gratia est, ² magnificentissimo munere ædilitio; tamen, quasi ea ita non essent, ego suscepi totum negotium. Nunc, si me tanti facis, quanti certe facis, cum equitum centurias tenes, in quibus regnas, ³ mitte ad Lupum nostrum, ut is nobis eas centurias conficiat. Non tenebo te pluribus. Ponam in extremo quod sentio: Nihil est, Brute, omnia cum a te expectem, quod mihi gratius facere possis.

¹ Relegatus est] Vide epist. 29. lib. XIII. & orationem pro Sextio, & pro domo. Mss. ² Magnificentissimo] Vocem hanc in editionibus Manuzii & Lambini antecedit usus: quod idem valet ac sanctus, & facile abesse potest. Victorium sequimur.

³ Mitte ad Lupum nostrum] Pro, significat Lupum nostrum. Modus loquendi Tullio familiaris. Ad Att. epist. 10. lib. XIII. Hodie Spirituosa exposito: misit enim Brutus ad me. Ex ad Titonium, epist. 9. lib. XVI. Curia misit, ut medico bonus haberetur. Manut.

M. T. C. D. BRUTO IMP. S. D.

XVII. **L**AMIA uno omnium familiarissime utor. Magna ejus in me non dico officia, sed merita, eaque sunt populo Romano notissima. Is magnificentissimo munere ædilitatis perfunctus petit præturam; omnesque intelligunt, nec dignitate ei deesse, nec gratiam. Sed is ambitus extare videtur, ut ego omnia pertimescam, totamque petitionem Lamia mihi sustinendam putem. In ea re quantum me possis adjuvare, facile perspicio: nec vero, quantum mea causa velis, dubito. Velim igitur, mi Brute, tibi persuadeas, nihil me majore studio a te petere, nihil te mihi gratius facere posse, quam si omnibus tuis opibus, omni studio, Lamiam in petitione juveris: quod ut facias, vehementer te rogo.

M. T.

ARG. Commendat iterum eundem Lamiam post superiorem. Eodem anno U. C. 709. in petitione Præturæ, scripta epistola brevi

M. T. C. D. BRUTO IMP. COS. DES. S. D.

XVIII. **E**TSI ex mandatis, quæ Galba Volumnioque ad Senatum dedisti, quid timendum suspicandumque putares, suspicabamur; tamen timidiora mandata videbantur, quam erat dignum tua, populique Romani victoria. Senatus autem, mi Brute, fortis est, & habet fortes duces. Itaque moleste ferebat se a te, quem omnium, quicumque fuissent, fortissimum judicaret, timidum atque ignavum judicari. Etenim, cum, te incluso, spem maximam omnes habuissent in tua virtute, florente Antonio; quis erat, qui quidquam timeret, profligato illo, te liberato? Nec vero Lepidum timebamus. Quis enim esset, qui illum tam furiosum arbitraretur, ut, qui in maximo bello pacem velle se dixisset, is in optatissima pace bellum reipublicæ indiceret? Nec dubito, quin tu plus provideas. Sed tamen, tam recentis gratulatione, quam tuo nomine ad omnia deorum templa fecimus, renovatio timoris magnam molestiam afferebat. Quare velim equidem, id quod spero, ut plane abjectus & fractus sit Antonius. Sin aliquid virium forte collegerit, sentiet nec senatus consilium, nec populo Romano virtutem deesse, nec Reipublicæ, te vivo, imperatorem. XIII. Kal. Jun.

ARG. Reprehendit in Decimo nonnullam timoris significationem. Scripta post Hirtium & Panam consules interfectos. Anno U. C. 710.

¹ Galba] Vide lib. X. epist. 30.

² Victoris] Mutinensi. Manuzius. ³ Gratulatione] Hoc est, gratiarum actio. Et proprium in hac re verbum, cum in supplicationibus Diis gratias agunt. Græc. ⁴ *gratias*.

D. BRUTUS M. T. CICERONI S. P. D.

XIX. **A**D senatum quas literas misi, velim prius perlegas, & si qua tibi videbuntur, commutes. Necessario me scripsisse, ipse animadvertes. Nam cum putarem, Quartam & Martiam legiones mecum futuras, ut Druso¹ Pauloque² Tom. VII. D d d

ARG. Resp. vicem timet. Vicetinos commendat. Anno U. C. 710.

¹ Pauloque] L. Emilio Paulo, qui consul fuerat cum C. Marcello. Ep. 12. lib. XV.

que placuerat, vobis assentientibus, minus de reliquis rebus laborandum existimavi. Nunc vero, cum sim cum tironibus egentissimis, valde & meam & vestram vicem timeam necessesse est. ² Vicetini me & M. Brutum præcipue observant. His ne quam patiari injuriam fieri in senatu ³ vernarum causa, a te peto. Causam habent optimam, officium in rempublicam summum, genus hominum adversariorum seditiosum, & ⁴ inertiissimum. XII. Kal. Jun. ⁵ Vercellis.

XV. Frater fuit M. Lepidi, coque mox Triumviro profectus est. *Manut.*
² *Vicetini*] *Vicentis* oppidum mediterraneum in Vectorum finibus, hodie *Vicenza*. Incolæ in monumentis antiquis modo *Vicetini*, modo *Vicentini* dicuntur. Vide *Clav. Ital. antiq.* lib. I. cap. 18. *Græv.*
³ *Vernarum*] *Vernis* comparat *Vicentianorum*

rum adversarios, ut homines nequam abiectione significet. *Manut.*
⁴ *Inertiissimum*] *Blanditur*, quod in his duobus optimis libris, *Hirtoripiano* & *Palatino* legitur, *inertiissimum*. Hoc est, infidum, inconstans. *Grævius.*
⁵ *Vercellis*] *Plin.* lib. III, cap. 17. *Oppidum Gallie Transpadanæ. Idem.*

D. BRUTUS IMP. COS. DES. M. T. CICERONI S. P. D.

XX. QUOD pro me non facio, id pro te facere meus in te amor, tuaque officia cogunt, ut timeam. Sæpe enim mihi cum esset dictum, neque a me contemptum, novissime Labeo Segulius, homo ¹ sui simillimus, narravit mihi apud Cæsarem se fuisse, multumque sermonem de te habitum esse: ipsum Cæsarem nihil sane de te questum, nisi dictum, quod diceret te dixisse, *laudandum adolescentem, ornandum, ² tollendum*: se non esse commissurum, ut tolli possit. Hoc ego Labeonem credo illi retulisse, aut finxisse dictum, non ab adolescente prolatum. Veteranos vero pessime loqui volebat Labeo me credere, & tibi ab iis instare periculum, maximeque indi-

ARG. Timere se ait Ciceronis causâ: eumque monet, ut veteranorum animos sibi conciliet. *Avo* U. C. 710.

¹ *Sui simillimus*] *Idem*, qui solet esse. Accipiebat in malam partem. *Manut.*
² *Tollendum*] *Ambiguum* verbum. Nam & ad honorem, & ad necem pertinet. *Vel-lejus* lib. II. Hoc est illud tempus, quo *Cicero*, *hinc* amore *Pompeianorum* partium, *Cæsarem* laudandum & tollendam censebat; cum

aliud diceret, aliud intelligi vellet. *Suetonius* in *Augullo*: *Ut cognovit, Antonium post seipsum a M. Lepido receptum, utroque duceret & exercitus consensu pro partibus: causa optimatum sine consensu deservit, ad pretectum mutata voluntate illis factaque quodamdam calumniam, quasi alii se partem, alii ornandum tollendumque iactassent, ne aut sibi, aut veteranis par gratis referretur. Idem.*

indignari, quod ³ in decemviris neque Cæsar, neque ego habitis effemus, atque omnia ad vestrum arbitrium esse collata. Hæc cum audissem, & jam in itinere essem, committendum nondum putavi, ⁴ prius ut Alpes transgrederer, quam, quid istic ageretur, scirem. Nam de tuo periculo, crede mihi, iactatione verborum, & denuntiatione periculi, sperare ⁵ eos, te pertimesceto, adolescente impulsio, posse magna consequi præmia: & ⁶ totam istam cantilenam ex hoc pendere, ut quam plurimum lucri faciant. Neque tamen non te cautum esse volo, & insidias vitantem. Nihil enim tua mihi vita potest esse jucundius, neque carius. Illud vide, ne, timendo, magis timere cogare: &, quibus rebus potest occurrere veteranis, occurras. Primum, quod desiderant de decemviris, facias; deinde, de præmiis. Si tibi videtur, agros eorum militum, qui cum Antonio veterani fuerunt, his dandos censeas ⁷ ab utrisque nobis. De nummis, lente, ac ratione habita pecuniâ: Senatam de ea re constituturam. Quatuor legionibus iis, quibus agros dandos censuisti, video facultatem fore ex agris Syllanis, & agro Campano. Equaliter, aut forte agros legionibus assignari puto oportere. Hæc me tibi scribere non prudentia mea hortatur, sed amor in te, & cupiditas otii, quod sine te consistere non potest. Ego, nisi valde necesse fuerit, ex Italia non excedam. Legiones armo, paro: spero me non pessimum exercitum habiturum ad omnes calus, & impetus hominum. De exercitu, quem Pansa habuit, legionem mihi Cæsar non remittit. Ad has literas statim mihi rescribe, tuorumque aliquem mitte, si quid reconditum magis erit, meque scire opus esse putaris. Vale. VIII. Kal. Jan. ⁸ Eporedia. D d d 2 M. T.

³ *In decemviris*] *Creteis*, ut qua senatus legionibus exercitibusque pollicitus erat, perfolerent, distuluerentque. *Cæs.* Ideo *creteis*, ut ab Antonio pelli consulatus rationem reproberent: *epist.* 14. & 21. *Appianus* lib. III. *Manut.*

⁴ *Prius ut Alpes transgrederer*] *Mendosus* videtur *epistolæ* ordo. Nam si nondum Alpes transgressus es, conjungi *Pianco* nondum potuit. At conjunctus videtur *epist.* 15. *Idem.*

⁵ *Eor*] *Veteranos. Cæsar.*
⁶ *Totam istam cantilenam*] *Totum* hoc quod isti iactant, atque in te conferunt. *Cantilena* enim, & id, quod canitur, & id, quod crebris sermonibus usurpatur. *Manut.*
⁷ *Ab utrisque nobis*] *Man.* ab utrisque veteran. *Lamb.* ab utroque nobiscum.

⁸ *Eporedia*] *Plin.* lib. III. cap. 17. *Colonia Romanorum in Transpadana Gallia, Sibyllinus* libris a quibus Romano conditi sunt in faucibus Salutarum vallibus, inter duo altif-

M. T. C. D. BRUTO IMP. S. P. D.

XXI. **D**ii isti Segulio malefaciant, homini nequissimo omnium, qui sunt, qui fuerunt, qui futuri sunt. Quid? tu illum tecum solum, aut cum Cæsare, qui neminem prætermiserit, quicum loqui poterit, cui non eadem ista dixerit? Te tamen, mi Brute, sic amo, ut debeo, quod istud, quidquid esset nugarum, me scire voluisti. Signum enim magnum amoris dedisti. Nam quod idem Segulius, veteranos queri, quod tu & Cæsar in decemviris non effectis; utinam ne ego quidem essem. Quid enim molestius? Sed tamen cum ego sensissem, de iis qui exercitus haberent, sententiam ferri oportere; iidem illi, qui solent, reclamant. Itaque excepti etiam estis, me vehementer repugnante. Quocirca Segulium negligamus, qui res novas quarit: non quo veterem comederit, (nullam enim habuit) sed hanc ipsam recentem novam devoravit. Quod autem scribis, te, quod pro te ipso non facias, id pro me, ut de me timeas aliquid: omni te, vir optime, mihi que carissime Brute, de me metu libero. Ego enim, quæ provideri poterunt, non fallar in iis; quæ cautionem non habebunt, de his non ita valde laboro. Sim enim impudens, si plus postulem, quam homini a rerum natura tribui potest. Quod mihi præcipis, ut caveam, ne, timendo, magis timere cogar; & sapienter & amicissime præcipis. Sed velim tibi persuadeas, cum te constet excellere hoc genere virtutis, ut nunquam extimescas,

alissima iuga in edito vertice, monumentum contra Saluos: hodie *Fora*. Alii vero scribunt *Epyradia*. Vid. Cluv. Ital. antiq. lib. I, cap. 13. *Grevius*.

ARG. Respondet superiori epistolæ.

1 *Res*] Ex ambiguo dictum. *Corrad.*

2 *Hanc ipsam*] Vel hereditate acceptam, vel a C. Cæsare, cum viveret, donatam.

3 *Quod verisimilis videtur*. Nam & Octavianus amicus erat: & veteranis favebat, ut ex epistola superiore intelligitur: & verbum,

Devoravit, usurpatur Philip. XII. de veteranis. Fortasse igitur & hic Segulius ex veter-

anis Cæsaris militibus unus fuit. *Manut.*

3 *Recentem novam*] Ita differunt *Receus* & *Novum*, ut *Vetus* & *Antiquum*. Potest enim recens aliquid esse, quod novum non sit. Ut recens hereditas, quæ alicui nuper obtigit, non tamen nova, cum aliz possint hereditates eidem antea contigisse. *Novum* est enim, non quod nuper, sed quod nunc primum habemus: *recens* vero, non quod nunc primum, sed quod nuper. Et *novum* ad rem, *recens* ad tempus refertur. Propterea, ut simili utrumque significetur, conjunguntur. *Idem*.

nunquam perturbare, me huic tuæ virtuti proxime accedere. Quamobrem neque metuam quidquam, & cavebo omnia. Sed vide, ne tua jam, mi Brute, culpa futura sit, si ego quidquam timeam. Tuis enim opibus, & consilii tuo, etiam si timidi essemus, tamen omnem timorem abjiceremus; præsertim cum persuasum omnibus esset, mihi que maxime, a te nos unice diligi. Consiliis tuis, quæ scribis de quatuor legionibus, deque agris assignandis ab utrisque vestrum, vehementer assentior. Itaque cum quidam de collegis nostris agrariam curationem ligurent, disturbavi rem, totamque vobis integram reservavi. Si quid erit occultius, & (ut scribis) reconditum, meorum aliquem mittam, quo fidelius ad te literæ perferantur. Vale. Pridie Nonas Junii.

M. T. C. D. BRUTO IMP. S. P. D.

XXII. **C**UM Appio Claudio, Caji filio, summa mihi necessitudo est, multis ejus officiis, & meis mutis constituta. Pero a te majorem in modum, vel humanitatis tuæ, vel mea causa, ut eum auctoritate tua, quæ plurimum valet, conservatum velis. Volo te, cum fortissimus vir cognitus sis, etiam clementissimum existimari. Magno tibi erit ornamento, nobilissimum adolescentem beneficio tuo esse salvum. Cujus quidem causa hoc melior debet esse, quod pietate adductus, propter patris restitutionem, se cum Antonio conjunxit. Quare etsi minus veram causam habebis, tamen vel probabilem aliquam poteris inducere. Nutus tuus potest hominem, summo loco natum, summo ingenio, summa virtute, officiosissimum præterea & gratissimum, incolumem in civitate retinere. Quod ut facias, ita a te pero, ut majore studio, magilve ex animo petere non possim. Vale.

D. BRU-

ARG. Commenda: App. Claudium, ut ex hostium numero eximatur. *Annos* U. C. 710. erat. *Manutius*.

1 *Caji F.*] Distinguit ab aliis, qui eodem prænomine & nomine utebantur. *Manut.*

2 *Conservatum velis*] Ne hostis cum An-

tonio judicetur, quandoquidem eum securus

erat. *Manutius*.

3 *Propter patris restitutionem*] Videtur pater ejus, cum exularet, ab Antonio consule in patriam restitutus. *Idem*.

D. BRUTUS M. T. CICERONI S. P. D.

XXIII. **N**OS hic valemus recte, &, quo melius valeamus, operam dabimus. Lepidus commode de nobis sentire videtur. Omni timore deposito, debemus libere reipublica consulere. Quod si omnia essent aliena, tamen tribus tantis exercitibus propriis reipublice valentibus, magnum animum habere debebas, quem & semper habuisti, & nunc, fortuna adjuvante, augere potes. Quæ tibi superioribus literis mea manu scripti, terrendi tui causa homines loquuntur. Si frenum momorderis, peream, si te omnes, quot sunt, conantem loqui ferre potuerint. Ego, tibi ut antea scripsi, dum mihi a te literæ veniant, in Italia morabor. VIII. Kal. Jun. Eporedia.

ARG. Ut bene de rep. speret, hortatur Cicero, cuius literas expectat. *Ann. U. C. 710.*
 1 *Essent aliena*] Apud Lepidum. Si scilicet cum Antonio sentiret. *Corrad.*
 2 *Tribus*] Cæsaris, Planci, & meo.
 3 *Propriis* resp.] Fidis & certis in defensionis causa publicæ. Sed opinio cum seculis. Mox enim Octavianus & Plancus accesserunt Antonio. *Proprium* eleganter constans, per-

petuum. *Tercet. Andr. IV. 3: 1. Nihil est proprium cuiquam?* Plaut. *Mollit. 1, 3, 68. Atque illum amatores tui proprium iurum in vita.* J. F. Gron.
 4 *Si frenum momorderis*] Id est, si noctis invidis & malevolis, qui velut freno coercere te volunt, ostendatis te resistere & coerceri nolle. Ab equis contumacibus & retrahatis desumpta translatio. Libertatem exprimit. *Sall. Jug. XII. Idem.*

CICERO D. BRUTO S. P. D.

XXIV. **N**ARRO tibi, antea subiraſcebar brevitati tuarum literarum: nunc mihi loquax esse videor. Te igitur imitabor. Quam multa quam paucis? Te recte valere, operamque dare, ut quotidie melius; Lepidum commode sentire: tribus exercitibus quidvis nos oportere confidere. Si timidus essem, tamen ista epistola mihi omnem metum absterſiſſes. Sed, ut mones, frenum momordi. Etenim, qui, te inſuſo, omnem spem habuerim in te, quid nunc putas? Cupio

ARG. Respondet superiori epistole, quæ timorem sibi exemptum dicit. Addit, quid

appendum ei sit: & de pecunia decretæ. *Ann. U. C. 710.*

pio jam vigiliam meam, Brute, tibi tradere; sed ita ut ne desim constantiæ meæ. Quod scribis, in Italia te moraturum, dum tibi literæ meæ veniant; si per hostem licet, non erraris: multa enim Romæ. Sin adventu tuo bellum confici potest, nihil sit antiquius. Pecunia, expeditissima quæ erat, tibi decreta est. Habes amantissimum Servium. Nos non desumus. Vale, VIII. Idus Junias.

1 *Vigiliam meam*] Id est, curam meam. *Iusmodi*, ut in Italia diutius morandum translatio ab excubiis militibus, qui bi non esse videatur. *Idem.*
 2 *Malta enim Romæ*] Malta dicitur e-

M. T. C. D. BRUTO S. P. D.

XXV. **E**XSPECTANTI mihi tuas quotidie literas, Lupus noster subito denunciavit, ut ad te scriberem, si quid vellem. Ego autem, etsi, quid scriberem, non habebam (acta enim ad te mitti sciebam; inanem autem sermonem literarum tibi injucundum esse audiebam) brevitatem secutus sum, te magistro. Scito igitur, in te, & in collega spem omnem esse. De Bruto autem nihil adhuc certi: quem ego, quemadmodum præcipis, privatis literis ad bellum commune vocare non desino. Qui utinam adesset: intestinum urbis malum, quod est non mediocre, minus timeremus. Sed quid ago? non imitor *Maximo* tuum: altera jam pagella procedit. Vince & vale. XIV. Kal. Quint.

ARG. Expectari a se Bruti literas ait: si nihil esse quod scriberet: in iplo & illan-
 co spem omnem esse. *Ann. U. C. 710.*
 1 *Intestinum urbis malum*] Erant enim, qui Octavianum interſecis Pansa & Hirtio
 2 *Maximo*] Læconicam, qua tu soles uti, brevitatem. *Idem.*

D. BRUTUS IMP. M. T. CICERONI S. P. D.

XXVI. **M**AXIMO meo dolore hoc solatio utor, quod intelligunt homines, non sine causa me timuisse

ARG. Sollicitus ob Antonii cum Lepido & stipendium mitti postulat. *Ann. U. C. 710.*
 1 *Maximo*] Man. Lamb. in maximo.

se ista, quæ acciderunt. ¹ Deliberent, utrum trajiciant legiones ex Africa, necne: & ex Sardinia ⁴ Brutum arceant, necne: & mihi stipendium dent, an non decernant. Ad senatum literas misi. Crede mihi, nisi ista omnia ita sunt quemadmodum scribo, ⁵ magnum nos omnes adituros periculum. Rogo te, videte quibus hominibus negotium detis, qui ad me legiones adducant. Et fide opus est, & celeritate. III. Non. Jun. ex castris.

¹ *Ista*] Conjunctionem Lepidi cum M. Antonio. *Carrales*.

² *Deliberent*] Ironia cum stomacho. *Man.*

³ *Brutum*] M. Brutum, qui erat in Macedonia. *Idem.*

⁴ *Magnum*] Verissimum augurium. Nam, Novebrua mente inita inter Lepidum, Antonium, Octavianum societate, & omnes, & omnia pariter. *Velleius, Plutarchus, Appianus, Dio.* *Idem.*

M. CICERO MATIOS.

XXVII. **N**ONDUM satis constitui, molestiane plus, an voluptatis attulerit mihi Trebatius noster, homo cum plenus officii, tum utriusque nostrum amantissimus. Nam cum in Tusculanum vesperi venissem, postridie ille ad me, nondum satis firmo corpore cum esset, mane venit. Quem cum oburgarem, quod parum valetudini parceret: tum ille, nihil sibi longius fuisse, quam ut me videret. Nam quidam, inquam, novi? Detulit ad me querelam tuam: de qua prius quam respondeo, pauca præponam. Quantum memoria repetere præterita possum, nemo est mihi te amicus antiquior: sed vetustas habet aliquid commune cum multis, amor non habet. Dilexi te quo die cognovi, meque a te diligere iudicavi. Tuus deinde discessus, isque diuturnus, ambitio nostra, & vitæ dissimilitudo, non est passa voluntates nostras consuetudine congruatur. Tuum tamen erga me animum agnovi multis annis ante bellum civile, cum Caesar esset in Gallia. Quod enim vehementer mihi utile esse putabas, nec inutile ipsi Casari, perfecisti, ut ille me diligeret, coleret, habe-

ARG. Questus erat Matius, accusari se a Casari mortuo ab Octaviano datos, curasset. Cicero tunc quod in lege quadam Casaris Cicero se ita purgat: ut alterum negari a suffragium tulisset, tum etiam quod ludos, se dicat, alterum defendi. *Ann. U. C. 700.*

haberet in suis. Multa prætereo, quæ temporibus illis inter nos familiarissime dicta, scripta, communicata sunt. Gravior enim sunt consecuta. Et initio belli civilis cum Brundisium versus ires ad Casarem, venisti ad me in Formianum. Primum, hoc ipsum quanti, præsertim temporibus illis? Deinde, oblitum me putas consilii, sermonis, humanitatis tuæ? quibus rebus interesse memini Trebatium. Nec vero sum oblitus literarum tuarum, quas ad me misisti, cum Casari obviam ¹ venisses in agro, ut arbitror, ² Trebulano. Secutum illud tempus est, cum me ad Pompejum proficisci sive pudor meus coegit, sive officium, sive fortuna. Quod officium tuum, quod studium vel in absentem me, vel in præsentem meos desuit? quem porro omnes mei & mihi & sibi te amiciorem iudicaverunt? ³ Veni Brundisium: oblitumne me putas, quæ celeritate, ut primum audieris, ad me Tarento advolaris? quæ tua fuerit affectio, oratio, confirmatio animi mei fracti communium miseriarum metu? Tandem aliquando Romæ esse coepimus: quid desuit nostræ familiaritati in maximis rebus? Quonam modo me gererem adversus Casarem, usus tuo consilio sum. In reliquis officiis, cui tu tribuisti, excepto Casare, præter me, ut domum ventitares, horasque multas sæpe suavissimo sermone consumeres? tum, cum etiam, si meministi, ut hæc ⁴ *φιδωσθημεν* scriberem, tu me impulisti. Post Casaris reditum, quid tibi majori curæ fuit, quam ut essem ego illi quam familiarissimus? quod effecerat. Quorsum igitur hæc oratio longior, quam putaram? quia sum admiratus, te, qui hæc nosse deberes, quidquam a me commissum, quod esset alienum nostræ amicitia, credidisse. Nam

Tom. VII.

E e e

præ-

¹ *Formianum*] Est villa Ciceronis, in medio oppidum Formiæ & Cajeta in litore posita, unde etiam *Cajeta* dicta est, & *villæ Ciceronæ*, in qua Cic. postea fuit cæcis. Etiam nunc hodie videntur ejus reliquæ & rudera: diciturque *la villa di Cicero*. Cluv.

² *Venisti*] Manutius, *venissem*.

³ *Trebulano*] Trebula in agro Sabino fuerunt, ubi nunc est oppidum *Man. Leo* vocatum, cujus ad radices antiqui lapides, inscripta Trebularum mentione, aliquot extant: quibus etiam lapidibus intelligitur id,

quod ait *Servius* in illo Virgilii versu, *Heri manus omnis, oliviferæque Maniæ*. Plinius lib. III. cap. 12. *Trebunio*, qui cognominatur *Mantius*. Manutius.

⁴ *Veni Brundisium*] Post pugnam Pharsalicam Cicero, armorum odio & victoriæ desperatione, in Italiam rediit. Ad *Atrici*. epist. 5. 6. lib. II. *Idem.*

⁵ *φιδωσθημεν*] Libros de Finibus, Tusculanas quaestiones, & alia, quæ scripsit afflicta rebus. *Manut.*

præter hæc, quæ commemoravi, quæ testata sunt & illustria, habeo multo occultiora, quæ vix verbis exequi possum. Omnia me tua delectant: sed maxime maxima cum fides in amicitia, consilium, gravitas, constantia, tum lepos, humanitas, literæ. Quapropter redeo nunc ad querelam. Ego, te⁶ suffragium tulisse in illa lege, primum non credidi: deinde si credidissem, nunquam id sine aliqua iusta causa existimarem te fecisse. Dignitas tua facit, ut animadvertatur quidquid facias: malevolentia autem hominum, ut nonnulla durius, quam a te facta sint, proferrantur. Ea tu si non audis, quid dicam, nescio. Equidem, si quando audio, tam defendo, quam me scio a te contra iniquos meos solere defendi. Defensio autem est duplex. Alia sunt, quæ liquido negare soleam, ut de isto ipso suffragio: alia, quæ defendam a te pie fieri, & humane, ut de curatione⁷ ludorum. Sed te, hominem doctissimum, non fugit, si Cæsar rex fuerit, quod mihi quidem videtur, in utramque partem de tuo officio disputari posse: vel in eam, qua ego uti soleo, Laudandam esse fidem & humanitatem tuam, qui amicum etiam mortuum diligas: vel in eam, qua nonnulli utuntur, Libertatem patriæ vitæ amici anteponendam. Ex his sermonibus utinam essent delatæ ad te disputationes meæ. Illa vero duo, quæ maxima sunt laudum tuarum, quis aut libentius, quam ego, commemorat, aut sapius? te & non suscipiendi belli civilis gravissimum auctorem fuisse, & moderanda victoria: in quo qui mihi non assentiretur, inveni neminem. Quare habeo gratiam Trebatio, familiari nostro, qui mihi dedit causam harum literarum: quibus nisi credideris, me omnis officii & humanitatis expertem judicaris: quo nec mihi gravius quidquam potest esse, nec te alienius.

⁶ Suffragium tulisse in illa lege] Opinor legem significari, quam Cæsar, ut scripsit ipse lib. III. de Bell. Civ. pro debitoribus tulit, ut arbitri darentur, per quos fierent auctionationes possessionum & rerum, quanti quaque earum ante bellum fuissent, atque

ex creditoribus traderentur. Hoc eo magis existimo, quod ad hanc partem respondens Marius, Rex, inquit, mea familiaris lege Cæsaris diminuta est. Idem.

⁷ Ludorum] Epitola sequenti. Corrad.

MARIUS CICERONI S.

XXVIII. **M**AGNAM voluptatem ex tuis literis cepi, quod, quam speraram, atque optaram, habere te de me opinionem cognovi. De qua etsi non dubitabam, tamen, quia maximi æstimabam, ut incorrupta maneret, laborabam. Conscius autem mihi eram nihil a me commissum esse, quod boni cuiusquam offenderet animum. Eo minus credebam, plurimis atque optimis artibus ornato tibi temere quidquam persuaderi potuisse, præsertim in quem mea pro-pensa & perpetua fuisset atque esset benevolentia. Quod cum, ut volui, scio esse; respondebo criminibus, quibus tu pro me, ¹ ut par erat, tua singulari bonitate & amicitia nostra, sæpe restitisti. Nota enim mihi sunt, quæ in me post Cæsaris mortem contulerint. Vitio mihi dant, quod mortem hominis necessarii graviter fero, atque eum, quem dilexi, peritisse indignor. Ajunt enim, Patriam amicitia præponendam esse: perinde ac si jam vicerint, obitum ejus republicæ fuisset utilem. Sed non agam astute. Fateor me ad istum gradum sapientiæ non pervenisse. Neque enim Cæsarem in dis-sensione civili sum secutus: sed amicum, re quamquam offende-bar, tamen non deserui: neque bellum unquam civile, aut etiam causam dis-sensionis probavi: quam etiam nascentem ex-tingui summe studui. Itaque in victoria hominis necessarii, neque honoris, neque pecuniæ dulcedine sum captus: quibus præmiis reliqui, minus apud eum quam ego, cum possent, im-moderate sunt abusi. Atque etiam res familiaris mea, ² lege Cæsaris diminuta est: cujus beneficio plerique, qui Cæsaris morte lætantur, remanserunt in civitate. Civibus victis ut parceretur, aequè ac pro mea salute laboravi. Possum igitur, qui omnes voluerim incolumes, eum, a quo id impetratum

E e e 2 est,

ARG. Respondet superiori Ciceronis, pur-gante se aduersus vituperatores. Anno L. C. 729.

¹ Ut par erat, tua singulari bonitati & amicitia nostra] Ita leg. & distinguendum

est. Sic II. de Divin. Cæsarem autem prælii merito nostrum esse, quia timeret, sed ita ut consultationi hominibus par erat, non aperte. J. F. Gronov.

² Lege] Vide superiorem epit.

est, perisse non indignari, cum præsertim iidem homines illi, & invidiæ & exitio fuerint? Plesteris ergo, inquiunt, cum factum nostrum improbare audes. O superbiam inauditam! alios in facinore gloriari, aliis ne dolere quidem impunitè licere! At hæc etiam servis semper libera fuerunt, timerent, gauderent, dolerent, suo potius quam alterius arbitrio: quæ nunc, ut quidem isti dicuntur, libertatis auctores, metu nobis extorquere conantur. Sed nihil agunt. Nullius unquam periculi terroribus ab officio, aut ab humanitate desciscam. Nunquam enim honestam mortem fugiendam, sæpe etiam optendam putavi. Sed quid mihi succentent, si id opto, ut poeniteat eos sui facti? Cupio enim Cæsaris mortem omnibus esse acerbam. At debeo pro civili parte rempublicam velle salvam. Id quidem me cupere, nisi & ante acta vita & reliqua mea spes, tacente me, probat, dicendo vincere non postulo. Quare majorem in modum te rogo, ut rem potiozem oratione ducas, mihi quæ, si sentis expedire recte fieri, credas nullam communionem cum improbis esse posse. An quod adulescens præstiti, cum etiam errare cum excusatione possem, id nunc, ætate præcipitata, commutem, ac me ipse retexam? Non faciam, neque, quod displiceat, committam, præterquam quod hominis mihi conjunctissimi, ac viri amplissimi doleo gravem casum. Quod si aliter essem animatus, nunquam, quod facerem, negarem: ne & in peccando improbus, & in dissimulando timidus ac vanus existimarer. At ludos, quos Cæsaris victoria Cæsar adulescens fecit, curavi. At id ad privatum officium, non ad statum reipublicæ pertinet. Quod tamen munus & hominis amicissimi memoriæ, ac honoribus præstare etiam mortui debui, & optima spei adulescenti, ac dignissimo Cæsare, petenti negare non potui. Veni etiam consulis Antonii domum sæpe, salutandi causa: ad quem

³ Ludos] Hos, ut opinor, de quibus Plinius lib. II, cap. 55. Convexæ apparatus ludæ, quos faciendos Augustus Veneti generitici, non multo post obitum patris Cæsaris. Et Suetonius: Ludæ, quæ primos consecratos ei heres Augustus edidit, illa cœnita per septem dies continuas fuisse. Et Dio lib. XLV. Ludos se-

cit suis sumptibus, ob perfectam Venetiæ adæ. Mamertius
⁴ Cæsaris cœnita] Verebat enim Cæsar adem Veneti generitici, de Pompejum prælio Pharsalico devictis. Appian. Idem.
⁵ Cæsare] Sic emendavimus ex Ml. cum antea legeretur Cæsari. Idem.

quem, qui me parum patriæ amantem esse existimant, rogandi quidem aliquid, aut auferendi causa, frequentes ventitare reperies. Sed quæ hæc est arrogantia, quod Cæsar nunquam interpellavit, quin, quibus vellem, atque etiam quos ipse non diligebat, tamen iis uter, eos, qui mihi amicum eriperunt, carpando me efficere conari, ne quos velim diligam? Sed non vereor, ne aut meæ vitæ modestia parum vilitura sit in posterum contra falsos rumores: aut ne etiam ii qui me non amant, propter meam in Cæsarem constantiam, non malint mei, quam sui similes amicos habere. Mihi quidem si optata contingent, quod reliquum est vitæ, in otio Rhodi degam: si casus aliquis interpellarit, ita ero Romæ, ut recte fieri semper cupiam. Trebatio nostro magnas ago gratias, quod tuum erga me animum simplicem atque amicum aperuit: & quod eum, quem semper lubenter dilexi, quo magis jure colere atque observare deberem, fecit. Bene vale, & me dilige.

CICERO OPPIO S.

XXII. **D**UBITANTI mihi (quod scit Atticus noster) de hoc toto consilio professionis, quod in utramque partem in mentem multa veniebant, magnum pondus accessit ad tollendam dubitationem iudicium & consilium tuum. Nam & scripsisti aperte, quid tibi videretur, & Atticus ad me sermonem tuum pertulit. Semper iudicavi in te & in capiendo consilio prudentiam summam esse, & in dando fidem: maximeque sum expertus, cum initio civilis belli per literas te consuluissem, quid mihi faciendum esse censes, eundem ad Pompejum, an manendum in Italia. Suasisti, ut consulerem dignitati meæ. Ex quo, quid sentires, intellexi; & sum admiratus fidem tuam, & in consilio dando religionem: quod, cum aliud malle amicissimum tuum putares, antiquius tibi officium meum, quam illius voluntas vellet. E-

qui-
 ARG. Professurus in Græciam, res suas
 Oppio commendat, commemoratis ante be-
 quem secutus est in bello civili, fuitque le-
 gatus ejus in Africa. Manut. & Sigon.

quidem & ante hoc tempus te dilexi, & semper me a te diligere sensi: & cum abessem, atque in magnis periculis essem, & me absentem & meos praesentes a te cultos & defensos esse memini. Et post meum reditum, quam familiariter mecum vixeris, quaeque ego de te & fenerim, & praedicarim, omnes, qui solent haec animadvertere, testes habemus. Gravissimum vero iudicium de mea fide & de constantia fecisti, cum post mortem Caesaris totum te ad amicitiam meam contulisti. Quod tuum iudicium, nisi mea summa benevolentia erga te, omnibusque meritis comprobato, imple me hominem non putabo. Tu, mi Oppi, conservabis amorem tuum (etsi more magis hoc quidem scribo, quam vultu te admonendum putem) meaque omnia tuebere: quae tibi ne ignota essent, Attico mandavi: a me autem, cum paulum otii nacti erimus, uberiores literas expectato. Da operam ut valeas. Hoc mihi gratius facere nihil potes.

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER XII.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

LINEM nullum facio, mihi crede, Cassi, de te & de Bruto nostro, id est, de tota republica cogitandi, cuius omnis spes in vobis est, & in D. Bruto. Quam quidem jam habeo ipse meliorem, republica a Dolabella meo praeclarissime gesta. Manabat enim illud malum urbanum, & ita corroborabatur quotidie, ut ego quidem & urbi, & otio diffiderem urbano. Sed ita compressa est, ut mihi videamur omne jam ad tempus ab illo duntaxat fordidissimo periculo tuti futuri. Reliqua magna sunt, ac multa: sed posita omnia in vobis. Quanquam primum quidque explicemus. Nam, ut adhuc quidem actum est, non regno, sed rege liberati videmur. Interfecto enim rege, regios omnes nutus ruemur. Neque vero id solum, sed etiam, quae ipse ille, si viveret, non faceret, ea nos, quasi cogitata ab illo, probamus. Nec ejus quidem rei finem video.

ARGUMENTUM. Factum Dolabellae, quod aram Caesaris evertit, laudat: sabiato rege, regnum superesse quaerit, C. Cassium hortatur, ut temp. cum Bruto omni perturbatione liberet. Anno U. C. 709.

¹ Illud malum] Tumultus, a sceleratis & servis de Caesaris sepultura & columna excitatus. *Consid.* Vide Suet. Jul. cap. 85. & Philipp. I.

² Compressa] Primum hanc lesionem immutavit Manutius, & supposuit compressum. Sed compressa sensum respicit, non praecedentem vocem. Compressa est turba, & sed-

ditio hominum perditorum, qui teidis & templis & bonis viris minabantur. Hoc enim erat illud malum, quod serpebat in dies & gliscibat. Sic in L. ad Fam. ep. 9. *Periculum illis furia multitudine religio, qui non pleris fecerat Bonum Deum; quam res servas.* Ut bene restituit Victori. *Geor.* Et ipse tamen Georvius *compressum* le- gi vult in emendandis. Tomo suo II. pag. 416. Posteriores cogitationes, an sapientiores *Distinct.*

³ Fordidissimum] Quod ab infima plebe, atque a servis etiam impendebat. *Masuri.*

quidem & ante hoc tempus te dilexi, & semper me a te diligere sensi: & cum abessem, atque in magnis periculis essem, & me absentem & meos praesentes a te cultos & defensos esse memini. Et post meum reditum, quam familiariter mecum vixeris, quaeque ego de te & fenerim, & praedicarim, omnes, qui solent haec animadvertere, testes habemus. Gravissimum vero iudicium de mea fide & de constantia fecisti, cum post mortem Caesaris totum te ad amicitiam meam contulisti. Quod tuum iudicium, nisi mea summa benevolentia erga te, omnibusque meritis comprobato, imple me hominem non putabo. Tu, mi Oppi, conservabis amorem tuum (etsi more magis hoc quidem scribo, quam voles te admonendum putem) meaque omnia tuebere: quae tibi ne ignota essent, Attico mandavi: a me autem, cum paulum otii nacti erimus, uberiores literas expectato. Da operam ut valeas. Hoc mihi gratius facere nihil potes.

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER XII.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

LINEM nullum facio, mihi crede, Cassi, de te & de Bruto nostro, id est, de tota republica cogitandi, cuius omnis spes in vobis est, & in D. Bruto. Quam quidem jam habeo ipse meliorem, republica a Dolabella meo praeclarissime gesta. Manabat enim illud malum urbanum, & ita corroborabatur quotidie, ut ego quidem & urbi, & otio diffiderem urbano. Sed ita compressa est, ut mihi videamur omne jam ad tempus ab illo duntaxat fordidissimo periculo tuti futuri. Reliqua magna sunt, ac multa: sed posita omnia in vobis. Quanquam primum quidque explicemus. Nam, ut adhuc quidem actum est, non regno, sed rege liberati videmur. Interfecto enim rege, regios omnes nutus ruemur. Neque vero id solum, sed etiam, quae ipse ille, si viveret, non faceret, ea nos, quasi cogitata ab illo, probamus. Nec ejus quidem rei finem video.

ARGUMENTUM. Factum Dolabellae, quod aram Caesaris evertit, laudat: sabiato rege, regnum superesse quaerit, C. Cassium hortatur, ut temp. cum Bruto omni perturbatione liberet. Anno U. C. 709.

¹ Illud malum] Tumultus, a sceleratis & servis de Caesaris sepultura & columna excitatus. *Consid.* Vide Suet. Jul. cap. 85. & Philipp. I.

² Compressa] Primum hanc lesionem immutavit Manutius, & supposuit compressum. Sed compressa sensum respicit, non praecedentem vocem. Compressa est turba, & sed-

ditio hominum perditorum, qui teidis & templis & bonis viris minabantur. Hoc enim erat illud malum, quod serpebat in dies & gliscibat. Sic in L. ad Fam. ep. 9. *Periculum illis furia multitudine religio, qui non pleris fecerat Bonum Deum; quam res servas.* Ut bene restituit Victori. *Geor.* Et ipse tamen Georcius *compressum* le- gi vult in emendandis. Tomo suo II. pag. 416. Posteriores cogitationes, an sapientiores *Distinct.*

³ Fordidissimum] Quod ab infima plebe, atque a servis etiam impendebat. *Manut.*

video. ⁴ Tabulae figuntur, ⁵ immunitates dantur, pecunia maxima ⁶ describuntur, exules redacuntur, senatus-consulta falsa referuntur; ut tantummodo odium illud hominis impuri, & servitutis dolor depulsus esse videatur; respublica jaceat in his perturbationibus, in quas eam ille conjecit. Hæc omnia vobis sunt expedienda. Nec hoc cogitandum, satis jam habere rempublicam a vobis. Habet illa quidem tantum, quantum nunquam mihi in mentem venit optare; sed contenta non est, & pro magnitudine & animi & beneficii vestri, a vobis magna desiderat. Adhuc ultra suas injurias est per vos interitu tyranni: nihil amplius. Ornamenta vero sua quæ recuperavit? an quod ei mortuo parer, quem vivum ferre non poterat? cujus æra reficere debebamus, ejus etiam chirographa defendimus? At enim ita decrevimus. Fecimus id quidem, temporibus cedentes, quæ valent in republica plurimum: sed immoderate quidam & ingrâte nostra facilitate abutuntur. Verum hæc propediem, & multa alia coram. Interim velim sic tibi persuadeas, mihi cum reipublica, quam semper habui carissimam, tum amoris nostri causa, maximæ cura esse tuam dignitatem. Da operam ut valeas.

⁴ *Tabulae figuntur*] Hæc tabulas in publico figebat Antonius, decretum aliquod Cæsaris, aut beneficium continentes: quasi scriptum id reperisset in Cæsaris commentariis. Phil. V. 4. & ad Act. XIV. 12. *Idem*.
⁵ *Immunitates dantur*] Homines & populi stipendiarii & vestigales tributis liberantur. Phil. V. 4. J. F. Gronov.
⁶ *Describuntur*] Vel indicuntur & colliguntur. Justin. XVI. 3. vel assignantur & ex

arario tribuuntur, ut fere & Manutius, sed exemplis utitur non convenientibus. Terent. Phorm. V. 8. 30. *Illud mihi argenteum jubæ scriptis referibi Phormio*. Ph. *Quod ego descripti porro illi, quibus debui*. *Idem*.
⁷ *Æra reficere*] Leges antiquare, abrogare. *Æra* sunt leges æneis tabulis incisæ, proprie ipsæ tabulae, quibus leges inscripserat. Gronov.

M. T. C. G. CASSIO S. P. D.

II. **V**EHEMENTER lætor, tibi probari sententiam & orationem meam; qua si sæpius uti liceret, nihil esset negotii libertatem & rempublicam recuperare. Sed homo

ARG. Invehitur in Antonii immoderatum potentiam, relique publicæ statum describit. Anno U. C. 709.

¹ *Orationem meam*] Secundam in Antonium, quæ extat. *Manutius*.
² *Homo amens*] M. Antonius. *Idem*.

homo amens & perditus, multoque nequior, quam ille ipse, quem tu nequissimum occisum esse dixisti, cædis initium quarrit: nullamque aliam ob causam me auctorem fuisse Cæsaris interficiendi criminatur, nisi ut in me veterani incitentur. Quod ego periculum non extimesco, modo vestri facti gloriam cum mea laude communicet. Ita nec ³ Pisoni, qui in eum primus invectus est, nullo assentiente, nec mihi, qui idem tricesimo post die feci, nec ⁴ P. Servilio, qui me est consecutus, tuto in senatum venire licet. Eadem enim gladiator quarrit, ejusque initium ⁵ a. d. XIII Kal. Oâ. a me se facturum putavit: ⁶ ad quam paratus venerat, cum in villa Metelli complures dies commentatus esset. Quæ autem in lustris & in vino commentatio potuit esse? Itaque omnibus est visus, ut ad te antea scripsi, vomere suo more, non dicere. Quare quod scribis, te confidere auctoritate & eloquentia nostra aliquid profici posse, nonnihil, ut in tantis malis, est profectum. Intelligit enim populus Romanus, ⁷ tres esse Consulares, qui, quia, quæ de republica bene fenserint, libere locuti sunt, tuto in senatum venire non possint. ⁸ Nec est prætere, quod quidquam expectes. ⁹ Tuus enim necessarius ¹⁰ affinitate nova delectatur. Itaque jam non est studio-

Tom. VII.

F f f f

sus

³ *Pisoni*] L. Calpurnio Pisoni, C. Cæsaris focero. Vide Philipp. I. *Idem*.

⁴ *P. Servilio*] M. Servilii filio, qui consul fuerat cum C. Cæsare. *Idem*.

⁵ *A. d. XIII Kalend. Oâ.*] Tota res ita se habet. Cum Cicero, post interitum Cæsaris, primum desperata repub. in Græciam abire cogitasset; deinde, allata sibi quadam libertatis & otii, mutato consilio ad urbem reversisset; M. Antonius Consul Kalend. Sept. de supplicationibus relaturus, eum de more in senatum vocavit. Cicero misit, qui se excusaret, quod de via langueret. Ille iratus, fabros se missurum, & domum illius disturbaturum esse, audiente senatu, dixit.

Venit Cicero posttridie in senatum, id est, IV. Non. Sept. & loquutus est, absente Antonio, de rep. liberius, quam pericula minimeque postulabant; eaque nunc extat oratio, Philippicarum prima. Tum Antonius, furore percitus, adesse eum iussit in senatu ad XIII. Kal. Oâ. ipse interea totum illud

varium, quod est a quarto Non. Sep. ad XIII. Kal. Oâ. commentatus est in Tiburino Metelli, quæ contra Ciceroentem dicebat. Eo die in senatum, diffusantibus amicis, Cicero non venit; sed mox accurate scripta oratione respondit, quæ inter Philippicas secunda legitur. *Idem*.

⁶ *Ad quam*] Visti. Gronov. *At quem*.
⁷ *Tres esse consulares*] L. Pisonem, qui primus; Ciceroentem, qui secundus; P. Servilium, qui tertius in Antonium est invectus. *Manut.*

⁸ *Nec est prætere*] Hoc tamen effocimus, multi ut doleant tam malo exemplo, sed nihil ultra, quia nemo aliquid audeat, & qui maxime potentes foreve vestram causam deberent, silent. J. F. Gronov.

⁹ *Tuus enim necessarius*] Lepidus. Nam Lepidus & Cassius duos M. Bruti foceros habebant uxores. *Corrad.*

¹⁰ *Affinitate nova*] Antonii filia suo filio uxore data. *Idem*.

fus¹¹ ludorum, infinitoque fratris tui plausu dirumpitur.¹² Alter item affinis novis commentariis Caesaris delinitus est. Sed hæc tolerabilia: illud non ferendum, quod est, qui¹³ vestro anno filium suum consulem futurum putet, ob eamque causam se huic latroni deservire præ se ferat. Nam¹⁴ L. Cotta familiaris meus, fatali quadam desperatione, ut ait, minus in senatum venit.¹⁵ L. Caesar, optimus & fortissimus civis, valetudine impeditur. Ser. Sulpicius & summa auctoritate, & optime sentiens, non adest. Reliquos, exceptis¹⁶ designatis, ignosce mihi, si non numero consulares. Habes auctores consilii publici. Qui numerus, etiam bonis rebus, exiguus esset; quid censes perditis? Quare spes est omnis in vobis. Qui si idcirco abestis, ut sitis in tuto; ne in vobis quidem. Sin aliquid dignum vestra gloria cogitatis, velim salvis nobis. Sin id minus, res tamen publica per vos brevi tempore jus suum recuperabit. Ego tuis neque desum, neque deero: qui¹⁷ si ne ad me referent, mea tibi tamen benevolentia fidesque præstabitur.

¹¹ Ludorum] Quia ludis Apollinaribus, quos prætor urbanus M. Brutus de more dederat, plausi a populo viderat L. Cassio tribuno ul. fratri C. Cassii, propterea ludos non amplius amabat. Vide epist. 2. ad Att. lib. XIV. Manut.

¹² Alter] Hujus nomen ignoratur. Idem.

¹³ Vestro anno] Anno vobis destinato: post biennium; nam hoc anno præturam gererant Brutus & Cassius: & præturam con-

sulatus, interposito biennio, sequeretur. Idem.

¹⁴ L. Cotta] Aurelia gentis, qui consul biennio ante Ciceronem fuerat. Idem.

¹⁵ L. Caesar] Avunculus M. Antonii. Epist. 5. epist. 14. lib. IX. Idem.

¹⁶ Designatis] Consulibus, Hirrio & Pansa. Idem.

¹⁷ Si ne] Manutius ex uno M. Qui se ad me referent, seu non.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

III. **A**UGET tuus¹ amicus furorem in dies. Primum in statua, quam posuit in Rostris, inscripsit PARENTI OPTIME MERITO; ut non modo sicarii, sed jam etiam parricidæ judicemini. Quid dico, judicemini? judicemur potius. Vestri enim pulcherrimi facti ille furiosus me principem dicit fuisse. Utinam quidem fuisset! molestus nobis non esset.

Sed

ARG. Itidem in Antonium ejusque socios invehitur. Anno U. C. 709.
¹ Amicus] M. Antonius. Manut.

Sed hoc vestrum fuit: quod cum præterit, utinam haberem quid vobis darem consilii. Sed ne mihi quidem ipsi reperio quid faciendum sit. Quid enim est, quod contra vim sine vi fieri possit? Consilium omne autem hoc est illorum, ut mortem Caesaris persequantur. Itaque a. d. sext. Non. Octob. productus in concionem a² Canutio, turpissime ille quidem discessit: sed tamen ea dixit de conseruatoribus patriæ, quæ dici deberent de proditoribus. De me quidem non dubitanter, quin omnia de meo consilio & vos fecissetis, & Canutius faceret. Cætera cujusmodi sint, ex hoc judica, quod³ legato tuo viaticum eripuerunt. Quid eos interpretari putas, cum hoc faciunt? Ad hostem scilicet portari. O rem miseram! dominum ferre non potuimus, conseruo servimus. Et tamen, me quidem favente magis, quam sperante, etiam nunc residet spes in virtute tua. Sed ubi sunt copias? De reliquo, malo te ipsum loqui tecum, quam nostra dicta cognoscere. Vale.

² Nonas Octob.] Pighius in Fastis ad annum U. C. DCCIX. conjicit, Nonas Octobris productus, &c. Gebhardus.

³ Canutio] T. Canutio Trib. pleb.

³ Legato tuo] Erat enim Cassius Syriæ præconsul. Viaticum: De publico dari solitum. Manut.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

IV. **V**ELLEM Idibus Martii¹ me ad cœnam invitasset: reliquiarum nihil fuisset. Nunc me reliquæ vestræ exercent, & quidem præter cæteros me. Quanquam egregios consules habemus, sed turpissimos consulares; senatam fortem; sed infimo quemque honore fortissimum. Populo vero nihil fortius, nihil melius, Italiaque universa. Nihil autem foedius² Philippo & Pifone legatis, nihil flagitiosius: qui cum essent missi, ut Antonio ex senatus sententiâ³ certas res nuntiarent: cum⁴

F f f 2

ARG. De Antonio, de senatu, de populo, de legatis ad Antonium, de Dolabella, & ipso Cassio scribit, quæ sentiebat. Anno U. C. 710.

¹ Me ad cœnam invitasset] Ad eadem Caesaris. Lib. X. epist. 28. Corrad.

² Philippo & Pifone] L. Marcio Philippo, vitrico Octavianus, & L. Calpurnio Pifone, qui fuerat C. Caesaris fuerat. Man.

³ Certas res denuntiarent] Ita legentium. Tuberent eum abstinere Mutina, sustinere exercitum, &c. Ep. 24. J. F. Gron.

cum ille earum rerum nulli paruisset, ultro ab illo ad nos intolerabilia postulata retulerunt. Itaque ad nos concurrunt: factique jam in re salutari populares sumus. Sed tu quid ageres, quid acturus, ubi denique esses, nesciebam. Fama nuntiabat te esse in Syriam: auctor erat nemo. De Bruto, quo propius est, eo firmiora videntur esse quae nuntiantur. Dolabella valde vituperabatur ab hominibus non infulsis, quod tibi tam cito succederet, cum tu vix dum triginta dies in Syria fuisses. Itaque constabat, eum recipi in Syriam non oportere. Summa laus & tua, & Bruti est, quod exercitum praeter spem existimamini comparasse. Scriberem plura, si rem caulamque nossem. Nunc quae scribo, scribo ex opinione hominum atque fama. Tuas literas avidè expecto. Vale.

⁴ Intolerabilia postulata] Phil. VIII.
⁵ In re salutari populari] Multi enim in re perniciosa populares, ut duo Gracchi, P. Clodius, C. Caesar, Manu.
⁶ De Bruto] M. Bruto. Corrad.
⁷ Vituperabatur] Jocus est elegans in his verbis. Nam senatus ademptam Dolabellae Syriam Cassio dederat. Dolabella vero ita in Syriam iterat, quasi Cassio legitime successurus. Quae de re non infulsis, nec infa-

ceri homines, nuntium cito Dolabellam Cassio succedere, cavillabantur: itaque recipiendum omnino non esse, quoniam legitimum tempus, quo Cassius decedere deberet, expectare noluerat. Manu.

⁸ Constabat] Ideo constabat, cum recipi non oportere, quia tam cito succederet. Jocus: non enim succedere Dolabellam Cassio senatus voluerat, sed potius ereptam Dolabellae Syriam Cassio tradiderat. Idem.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

V. HYEMEM credo adhuc prohibuisse, quo minus de te certum haberemus, quid ageres, maximeque ubi esses. Loquebantur omnes tamen, credo, quod volebant, in Syria te esse, habere copias. Id autem eo facilius credebatur, quia simile vero videbatur. Brutus quidem noster egregiam laudem est consecutus. Res enim tantas gessit, tamque inopinatas, ut ea cum per se gratæ essent, tum orationes propter celeritatem. Quod si tu ea tenes, quae putamus, ma-

ARG. M. Brutum laudat, ut accendat ejus exemplo Cassium ad imitationem: de Mutinensi bello addit, & de statu Reipub-

blicæ. Anno U. C. 710.

¹ Brutus] M. Brutus. Corrad.

magnis subsidiis fulta respública est. A prima enim ora Graciarum usque ad Egyptum, optimorum civium imperiis muniti erimus & copiis. Quanquam, nisi me fallebat, res se sic habebat, ut totius belli omne discrimen in D. Bruto positum videretur: qui si, ut sperabamus, erupisset Mutina, nihil belli reliqui fore videbatur. Parvis omnino jam copiis obsidebatur, quod magno praesidio Bononiam tenebat Antonius. Erat autem Claternæ noster Hirtius, ad Forum Corneliuum Caesar, uterque cum fitino exercitu: magnasque Romæ Panfa copias ex delectu Italiae comparat. Hyems adhuc rem geri prohibuerat. Hirtius nihil nisi considerate, ut mihi crebris literis significat, acturus videbatur. Praeter Bononiam, Regium Lepidi, Parmam, totam Galliam tenebamus studiofissimam respública. Tuos etiam clientes Transpadanos mirifice conjunctos cum causa habebamus. Erat firmissimus senatus, exceptis consularibus: ex quibus unus L. Caesar firmus est, & rectus. Ser. Sulpicii morte magnum praesidium amissum. Reliqui partim inertes, partim improbi: nonnulli invident eorum laudi, quos in república probari vident. Populi vero Romani, totiusque Italiae mira consensio est. Hac erant fere, quae tibi nota esse vellem. Nunc autem opto, ut ab istis Orientis partibus virtutis tuae lumen eluceat. Vale.

² A prima enim ora Gracia] Quam tenebat Brutus. Usque ad Egyptum. Quam partem Cassius in potestate recipere continebat. Manu.

³ Claternæ] Oppidum Lingonum in Gallia Cispadana, nunc Quaderna, juxta amnem ejusdem nominis. Corrupte scribitur Claternæ. Tenus superiorum nunc vestigia. Quia Ambrosius lib. II. epist. 8. jam suo tempore in ruinis saeculi testatur. Gravina.

⁴ Forum Corneliuum] Et hoc oppidum Lingonum est ad viam Flaminiam: sic dictum a L. Cornelio Sylla. Hodie Imola. Idem. Manu.
⁵ Regium Lepidi] Oppidum Bolorum in Gallia Cispadana, quod & Ferris Regii dicitur. Nunc Reggio. Idem.

⁶ Galliam] Cisalpinam. Corrad.
⁷ Sulpicii] In legatione ad Antonium vi morbi oppressi. Philipp. IX. Idem.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

VI. QUI status rerum fuerit tum cum has literas dedi, scire poteris ex G. Tidio Strabone, viro bono & optime de república sentiente. Nam quid dicam, cupi-

ARG. Strabonem oblique commendat: in Cassio & M. Bruto, si res ad Mutinam ma-

le geratur, suam omnem reip. sitam esse dicit. Anno U. C. 710.

cupidissimo tui, qui, domo & fortunis relictis, ad te potissimum profectus sit? Itaque eum tibi ne commendo quidem. Adventus ipsius ad te satis eum commendabit. Tu velim sic existimes, tibi que persuadeas, omne perflugium bonorum in te & Bruto esse positum, si, quod nolim, adversi quid evenerit. Res, cum hæc scribebam, erat in extremum adducta discrimen. Brutus enim Mutinæ vix jam sustinebat. Qui si conservatus erit, vicinus: sin (quod dii omen avertant) omnium curfus ad vos. Proinde fac animum tantum habeas, tantumque apparatus, quanto opus est ad universam rempublicam recuperandam. Vale.

1 In te & Bruto] M. Bruto. Corrad. 2 Brutus Mutinæ] D. Brutus. Idem.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

VII. QUANTO studio dignitatem tuam, & in senatu & ad populum defenderim, ex tuis te malo, quam ex me, cognoscere. Quæ mea sententia in senatu facile valuisset, nisi Panfa vehementer obstitisset. Ea sententia dicta, productus sum in concionem a tribuno plebis M. Servilio. Dixi de te quæ potui, tanta contentione, quantum forum est: tanto clamore, consensuque populi, ut nihil unquam simile viderim. Id velim mihi ignoscas, quod invita locuti tua fecerim. Mulier timida verebatur, ne Panfæ animus offenderetur. In concione quidem Panfa dixit, matrem quoque tuam, & fratrem, illam a me sententiam noluisse dici. Sed me hæc non movebant: alia malebam. Favebam & reipublicæ, cui semper favi, & dignitati ac gloriæ tuæ. Quod autem & in senatu pluribus verbis differui, & dixi in concione, in eo velim fidem meam liberes. Promissi enim,

ARG. Sententiam a se in Senatu ex dignitate Cassii dictam, eandemque in concione defendam. significat. Anno U. C. 710.
1 Nisi Panfa] Illa sententia captus, quæ dicta fuerat, & postea etiam in Senatu valuit, ut Cass. Dolabellæ persecuti causa Asiæ & Syriam sortirentur. Corrad.
2 Sententia] Mea, ut tu Syriam obtineres, & Dolabellam persequeris: Philipp. XI. Idem.
3 Invita locuti tua] Servilia, M. Bruti & tuæ uxoris matre. Idem.
4 Offenderetur] Mea sententia, quæ provinciam illi eriperet, & tibi daret. Idem.

enim, & prope confirmavi, te non expectasse, nec expectaturum decreta nostra, sed te ipsum tuo more rempublicam defensorum. Et quanquam nihil dum audieramus, nec ubi esses, nec quas copias haberes: tamen sic statuebam, omnes quæ in istis partibus essent opes copiarumque, tuas esse: per teque Asiæ provinciam confidebam jam reipublicæ recuperatam. Tu fac in augenda gloria te ipsum vincas. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

VIII. SCGELUS affinis tui, Lepidi, summamque levitatem & inconstantiam ex actis, quæ ad te mitti certo scio, cognosse te arbitror. Itaque nos, confecto bello, ut arbitrabamur, renovatum bellum gerimus, spemque omnem in D. Bruto & Planco habemus: si verum quæris, in te, & in meo Bruto, non solum ad præsens perflugium, si (quod nolim) adversi quid acciderit, sed etiam ad confirmationem perpetuæ libertatis. Nos hic de Dolabella audiebamus, quæ vellemus: sed certos auctores non habebamus. Te quidem magnum hominem, & præsentis iudicio, & reliqui temporis expectatione, sciro esse. Hoc tibi proposito, fac ut ad summa contendas. Nihil est tantum, quod non populus Romanus a te perfici atque obtineri posse iudicet. Vale.

ARG. Renovatum a Lepido bellum esse hortatur. Anno U. C. 710. conqueritur, & Cassium ad liberandam remp. Confecto bello] Victoria Mutinensi.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

IX. BREVITAS tuarum literarum me quoque breviorum in scribendo facit: & vere ut dicam, non satis occurrit quid scribam. Nostras enim res in actis perferri ad te certo scio; tuas autem ignoramus. Tanquam enim clausa sit Asia, sic nihil perferitur ad nos, præter rumores de oppresso Dolabella, satis illos quidem constantes, sed adhuc sine au-

ARG. Eadem scribit, quæ epistola superiore: addit multum interesse Cassium venire in Italiam, Anno U. C. 710.

auctore. Nos, confectum bellum cum putaremus, repente a Lepido tuo in summam sollicitudinem adducti sumus. Itaque persuade tibi, maximam reipublicæ spem in te, & in copiis esse tuis. Firmos omnino exercitus habemus: sed tamen, ut omnia (ut spero) prospere procedant, multum interest te venire. Exigua enim spes est reipublicæ, nam nullam non libet dicere: sed quæcunque est, ea despondetur anno¹ consulatus tui. Vale.

¹ Consulatus tui] Et M. Bruti: eodem enim anno consules futuri erant. Man.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

X. **L**EPIDUS, tuus affinis, meus familiaris, pridie Kal. Quintiles sententiis omnibus hostis a senatu iudicatus est, cæterique, qui una cum illo a republica defecerunt: quibus tamen ad sanitatem redeundi ante Kal. Septemb. potestas facta est. Fortis sane senatus, sed maxime spe subsidii tui. Bellum quidem, cum hæc scribebam, sane magnum erat, scelere & levitate Lepidi. Nos de Dolabella quotidie, quæ volumus, audimus: sed adhuc sine capite, sine auctore, rumore nuntio. Quod cum ita esset, tamen literis tuis, quas Nonis Maii ex castris datas acceperamus, ita persuasum erat civitati, ut illum jam oppressum omnes arbitrarentur, te autem in Italiam venire cum exercitu; ut, si hæc ex sententia confecta essent, consilio atque auctoritate tua, sin quid forte titubatum, ut sit in bello, exercitu tuo niteremur. Quem quidem ego exercitum, quibuscunque potuero rebus, ornabo: cujus rei tum tempus erit, cum, quid opis reipublicæ

ARG. Et Lepidum hostem iudicaram scribit, & omnino rem postere, ut Cassius cum exercitu in Italiam veniat. *Mano* U. C. 710.

¹ Sed maxime spe] Nisi, ceteris, sed maxime spe: quæ scriptura mihi præ aliis probatur. Potest & vulgata defendi commode. *Grævius.*

² Consilio atque auctoritate tua roborare] In nullis paulo antiquioribus libris roboraretur legi: & sane vacat, omnis enim periodi sensus ab extremo ejus verbo

his repetito pendet & regitur. Ut si hæc, inquit, ex sententia confecta essent, consilio atque auctoritate tua miseremur: sin quid forte titubatum (ut si in bello) exercitu tuo niteremur. Ipse sententiam, fructuramque verborum sine ea voce pulcherrime posse stare existimo. Quod autem inculcaverant verbum, est non malum est, non fortasse hic valde aptum, certe non necessarium. *Voss.*

blicæ laturus is exercitus sit, aut quid jam tulerit, notum esse cœperit. Nam adhuc tantum conatus audiuntur, optimi illi quidem, & præclarissimi, sed gesta res expectatur: quam quidem aut jam esse aliquam, aut appropinquare confido. Tua virtute & magnitudine animi nihil est nobilius. Itaque optamus, ut quam primum te in Italia videamus. Rempublicam nos habere arbitramur, si vos habebimus. Præclare viceramus, nisi spoliatum, inermem, fugientem Lepidas recepisset Antonium. Itaque nunquam tanto odio civitati Antonius fuit, quanto est Lepidus. Ille enim ex turbulenta republica; hic ex pace & victoria bellum excitavit. Huic oppositos consules designatos habemus: in quibus est magna illa quidem spes, sed anceps cura propter incertos exitus præliorum. Persuade tibi igitur, in te & in Bruto tuo esse omnia, vos expectari, Brutum quidem jam jamque. Quod si, ut spero, victis hostibus nostris veneritis; tamen auctoritate vestra respublica exsurgat, & in aliquo statu tolerabili consistet. Sunt enim permulta, quibus erit medendum, etiam si respublica fati esse videbitur sceleribus hostium liberata. Vale.

C. CASSIUS PROCOS. M. T. C. S. P. D.

XI. **S**I vales, bene est: ego quidem valeo. In Syriam me profectum esse scito ad¹ L. Murcum, & ² Q. Crispum, imperatores. Viri fortes, optimique cives, postea quam audierunt, quæ Romæ gererentur, exercitus mihi tradiderunt: ipsique mecum una fortissimo animo rempublicam administrant. Item legionem, quam ³ Q. Cæcilius Bassus habuit, *Tom VII.* G g g ad

ARG. A quibus copias acceperit significat, itaque & rumpi commendat. *Mano* U. C. 710.

¹ Procoss.] Non quia consilium fuisset, verum quia præconsulari imperio Syriæ præfuit. Nondum tamen ei Syria a senatu decreta fuerat. Decreta est enim post mortem Trebonii, ut Philippica XI. ostendit. Trebonius autem, cum hæc epistolam scripsit Cassius, nondum perierat. *Manutius.*

² L. Murcum] L. Statium Murcum, qui tres legiones habebat. Phil. II. Appianus lib.

IV. Dio lib. XLVII. Hunc postea Sex. Pompeius, Magellus filius, cum ad eum devissent Bruto & Cassio, se consilium, virtutem ejus timens occidit. Dio lib. 48. *Idem.*

³ Q. Crispum] Q. Marcium Crispum, ipsum quoque trium legionum ducem. Phil. II. Appianus, & Dio: quanquam Dio meminit M. Crispum vocat. *Idem.*

⁴ Quæ Romæ gererentur] Contra Antonium & Dolabellam, & pro ipso Cassio, tradita illi Syria S. C. *Idem.*

ad me venisse scito : quatuorque legiones , quas A. ⁶ Allienus ex Ægypto eduxit ; traditas ab eo mihi esse scito . Nunc te cohortatione non puto indigere , ut nos absentes , remque publicam , quantum est in te , defendas . Scire te volo , firma præsidia vobis senatuique non deesse , ut optima spe & maximo animo rempublicam defendas . Reliqua tecum ager L. Carterius , familiaris meus . Vale . Data Nonis Martiis , ex castris Taricheis .

⁵ Q. Cæcilius Bassus] Qui præerat ei legioni , a Casare tradita , cum de Parthico bello cogitaret . Phil. XI. Strabo lib. XVII. Dio lib. XLVII. Appianus lib. IV. Idem .

⁶ Allienus] Legatus Dolabellæ . Phil. XI. ⁷ Taricheis] Tarichea , oppidum unum in Palæstina in Gallia , juxta lacum Tiberiadi . Plin. V. 15.

CASSIUS PROCOS. M. CICERONI SUO S. D.

XII. **S**I vales , bene est ; ego quidem valeo . Legi tuas literas , in quibus mirificum tuum erga me amorem recognovi . Videbaris enim non solum favere nobis ; id quod & nostri & reipublicæ causa semper fecisti : sed etiam gravem curam suscepisse , vehementerque esse de nobis sollicitus . Itaque , quod te primum existimare putabam , nos oppressa reipublica quiescere non posse : deinde , cum suspicarer nos inliri ; quod te sollicitum esse & de salute nostra , & de rerum eventu putabam , simul ac legiones accepi , quas A. Allienus eduxerat ex Ægypto , scripsi ad te , tabellariosque complures Romam misi . Scripsi etiam ad senatum literas , quas reddi vetui prius , quam tibi recitatæ essent : si forte mei obtemperare mihi voluerint . Quod si literæ perlatae non sunt , non dubito quin Dolabella , qui , nefarie Trebonio ³ occiso , Asiã occupavit , tabellarios meos deprehenderit , literasque intercepterit . Exercitus omnes , qui in Syria fuere , teneo . Habeo

ARG. Laudatus Ciceronis benevolentia , commendatæ famæ dignitatem suæque duces & milites : in Ciliciam contra Dolabellam proficisci in animo esse significat . Anno U. C. 710 .

¹ Mistris] Apparare . Mistris enim absoluta ponitur interdum . Terentius in Heaut. Dum moluister , dum coconvener , amans est .

Manutius .
² Derris] Smyrnæ : quæstione primum tormentis habita pecuniæ publicæ , deinde circum vicibus fractis , abscisso capite : quod affum gestari in pila , reliquum corpus trahi , atque laceratum in mare abjici Dolabella iussit . Phil. XI. Appianus lib. IV. Dio lib. XLVII. Idem .

Habeo paululum moræ , dum promissa militibus persolvo . Nunc jam sum expeditus . A te peto , ut dignitatem meam commendatam tibi habeas , si me intelligis , nullum neque periculum , neque laborem patriæ denegasse : si contra importunissimos latrones arma cepi te hortante & auctore : si non solum exercitus ad rempublicam libertatemque defendendam comparavi , sed etiam crudelissimis tyrannis eripui . Quos si occupasset Dolabella , non solum adventu , sed etiam opinione , & expectatione exercitus sui Antonium confirmasset . Quas ob res milites tuere , si eos mirifice de republica meritos esse animadveris ; & effice , ne quem poeniteat , rempublicam , quam spem prædæ & rapinarum , sequi maluisse . Item Murti & Crispi imperatorum dignitatem , quantum est in te , tuere . Nam Bassus ³ misere noluit mihi ⁴ legionem tradere . Quod nisi milites invito eo legatos ad me misissent , clausam Apameam tenuisset , quoad vi esset expugnata . Hæc a te peto , non solum reipublicæ , quæ tibi semper fuit carissima , sed etiam amicitia nostræ nomine , quam confido apud te plurimum posse . Crede mihi , hunc exercitum , quem habeo , tenatus atque optimi cujusque esse , maximeque tuum . De cuius voluntate assidue audiendo , mirifice te diligit , carumque habet . Qui si intellexerit , commoda sua curæ tibi esse , debere etiam se tibi omnia putabit . Literis scriptis , audi Dolabellam in Ciliciam venisse cum suis copiis . Proficiscar in Ciliciam . Quid egerim , celeriter ut scias , dabo operam . Ac velim , ut mereamur de republica , sic felices simus . Fac valeas , meque ames . Nonis Maii , ex castris .

³ Misere] Turpiter & infeliciter . Miser , quia noluit id , quod debuit . Manut.
⁴ Legionem] Al. mihi legiones . Nam etiam in superiore etiam epistola legionem scribit , historiam tamen habet , legionem , quæ Bassum mortuo Sexto Julio secuta est , alteram provincialem fuisse additam & supra primam . hic ambas intelligat . Corrad.

' CASSIUS ' Q. M. CICERONI S. D.

XIII. **S**I vales, bene est: ego quoque valeo. Cum reipublica vel salute, vel victoria gaudemus; tum in-
 stauratione tuarum laudum, quod maximus consularis maxi-
 mum consulem te ipse vicisti, & latamur, & mirari satis
 non possumus. Fatale nescio quid tuae virtuti datum, idque
 saepe jam experti sumus. Est enim tua toga omnium armis
 felicior; quae nunc quoque nobis pene victam rempublicam
 ex manibus hostium eripuit, ac reddidit. Nunc ergo vive-
 mus liberi: nunc te, omnium maxime civis & mihi carissi-
 me, id quod maxime reipublice tenebris comperisti, nunc
 te habebimus testem nostri & in te, & in conjunctissimam
 tibi rempublicam amoris: & quae saepe pollicitus es, te &
 taciturnum, dum serviremus, & dicturum de me tum, cum
 mihi profutura essent, nunc illa non ego quidem dici tanto-
 pere desiderabo, quam sentiri a te ipso. Neque enim om-
 nium iudicio malim me a te commendari, quam ipse tuo
 iudicio digne, ac mereor, commendatus esse: ut haec novissi-
 ma nostra facta, non subita, nec inconvenientia, sed simi-
 lia illis cogitationibus, quarum tu testis es, fuisse iudices,
 meque ad optimam spem patriae non minimum tibi ipsi
 producendum putes. Sunt tibi, M. Tulli, liberi, propin-
 quaque, digni quidem te, & merito tibi carissimi: esse et-
 iam

ARG. Gratulatur de Mutinensi victoria,
 & res a se gestas exponit. Anno U. C. 710.

1 *Cassius*] Non is, qui scripsit duas su-
 periores epistolas: ut infra. *Manut.*

2 *Q. M.*] Quod alterius Cassii, ut o-
 pporio, epus qui Caesarem percussit. *Idem.*

3 *Tum insularum*] XIII. Kal. Martii, quo
 die a toto pene populo in Capitolium est
 deductus, maximoque clamore & plausu in
 rostris collocatus. *Coesel.*

4 *Resp. concubis*] Caesare dominante, lu-
 ce libertatis extincta. *Manut.*

5 *Nec inconvenientia*] Ita legitur in quin-
 que libris antiquis, quos nunc habeo, & in
 aliis praeterea, quibus omissus sum usus: nec
 vero aliter postulat sententia. Duo veteres

libri habent, *Disconvenientia*: nec improbo.
 Nam & Horatius epist. 1. lib. I. dixit: *Ex-*
stant, & vicia disconvenientis ordiae rurs. Et e-
 pist. 14. *Non valent vitare: ea disconveni-*
entia Meque & te. Alii legunt, *Nec inconve-*
nientia, pro inconvenientia. Sua cuique spon-
 sa, ut in proverbio est. *Idem.*

6 *Non minimum*] Adverbi loco. *Idem.*

7 *Producendum*] *Produci* dicuntur, qui
 evolvuntur ad dignitates, commendantur. Se-
 nec. praef. *Controver.* lib. IV. *Nisi illum magni-*
tudo patrie non produceret, sed abiret. Au-
 gustus apud Sueton. *Claud.* c. 4. *Quid ei quid*
dubitaverit, quia per eosdem articulos & pro-
duci producerentur sic, per quas frater eius pro-
ductus fuit? Vile ibi *Cassius*, *Gracius.*

iam debent in republica proxime hos cari, qui studiorum tuo-
 rum sunt æmuli, quorum esse cupio tibi copiam. Sed tamen
 non maxima me turba puto excludi, quo minus tibi vacet
 me excipere, & ad omnia, quae velis & probes, producere.
 Animum tibi nostrum fortasse probavimus: ingenium diu-
 tina servitus certe, quaecumque est, minus tamen, quam e-
 rat, passa est videri. Nos ex ora maritima Asiae provinciae,
 & ex insulis, quas potuimus naves deduximus. Dilectum re-
 migum, magna contumacia civitatum, tamen satis celeriter
 habuimus. Secuti sumus classem Dolabellae, cui Lucilius prae-
 erat: qui spem saepe transitionis praebendo, neque unquam
 non decedendo, novissime Corycum se contulit: & clauso
 portu se tenere coepit. Nos, illa relicta, quod & in castra
 pervenire latius esse putabamus, & sequebatur classis altera,
 quam anno priore in Bithynia Tullius Cimber comparat,
 cui Turulius quaestor praeerat, Cyprum petivimus. Ibi,
 quae cognovimus, scribere ad vos quam celerrime volumus.
 Dolabellam ut Tarlenses, pessimi focii, ita Laodiceni, mul-
 to amentiores, ultro accesserunt: ex quibus utrique civita-
 tibus, Graecorum militum numero, speciem exercitus esse-

8 *Me excipere*] Suscipere in curam tuam,
 & mihi suffragari ad honores, quibus me di-
 gnum putabis. *J. F. Gronov.*

9 *Spem transitionis praebendo*] Qui simula-
 bat identidem se rem dedurum & ad nos
 necessarium, & tamen, cum adiret me ve-
 nit, ulterius semper recedebat. *Legg, & re-*
cedendo. Gron. Nihil quidem aliud contra
 tot veterum librorum consensum, qui hanc
 lectionem avertit, nisi quod in Menteliano,
 omnia haec verba omnia sunt: tamen non
 abest, quin in animam insulam scripserit
 Cassium, quod nonnullae editiones praef-
 erunt *deducendo*, scilicet ex portu & insu-
 laribus: aut *recedendo*, quod solebant facere pu-
 gnant deterrantes, aut ex praedio suam mo-
 lientes, ut Jones apud Justinum lib. II, cap.
 71, quod proprie vocabant *inhibere remis*.

Veteres enim ex praedio marino fugientes,
 non vertebant navem, ut puppibus quasi ter-
 renis inherere victores possint: sed proram
 semper obversam habebant hosti, ac sic ces-
 sam reverant ac terro, donec paulatim ex
 hostium conspectu se subducere possent, ut
 praedium Viri doctissimi praecerperunt. Dicit

itaque Cassius Luciliam deducta classe saepe
 sine transitionis facillite, eisque rei dedisse
 signa, sed semper (hoc enim est neque un-
 quam non, pro quo vulgaris dicitur & non-
 quam non) simul ac propius illius classem
 venisset Cassius, recessisse, me voluisse naves
 trahere. *Drecher* autem hoc sensu non acci-
 pitur. *Novi decedere* praefectus provinciae,
 praefidis de locis, quae tenebant, homines
 de vis, *sententia*, *rupe*, *moribus*, sed clas-
 sem decedere ponto in adventu hostium, La-
 diensis, si teste memini, non dicitur. *Græc.*

10 *Corycum*] Non hic manus intelligitur,
 ut docti interpretis existimant. Sed oppidum
 Ciliciae Corycius, quod portum *salvator* *recogit-*
atur, *suppelle* *regore* *conversum* *anacorum*, ut
 Mela ait lib. I. c. 25. *Idem.*

11 *Turulius*] Qui postea fecit Antonium
 contra Octavianum, tandem contempte religio-
 nis, Valerio auctore, & Scipio pennis de-
 ditit. *Cæsar.*

12 *Græcorum militum numero*] Sc. coa-
 paravit, tantam multitudinem paravit, ut sit
 instar iusti exercitus. *J. F. Gronov.*

cit, Castra habet ante oppidum Laodiceam posita: & partem muri demolitus est, & castra oppido conjunxit. Cassius noster cum decem legionibus, & cohortibus viginti auxiliariis, & quatuor millium equitatu, a millibus passuum viginti, castra habet posita ¹³ Πάδρα, & existimat se sine praelio posse vincere. Nam jam ¹⁴ ternis tetradrachmis triticum apud Dolabellam est. Nisi quid navibus Laodiceenorum supportarit, cito fame pereat, necesse est. Ne supportare possit, & Cassii classis bene magna, cui praestit Sextilius Rufus, & tres, quas nos adduximus, ego, Turulius, Patiscus, facile praestabunt. Volo igitur vos bene sperare, & rempublicam ut vos istuc expeditis, ita pro nostra parte celeriter nobis expediri posse confidere. Vale. Data Idibus Jun. Cypro, a ¹⁵ Crommyacride.

¹³ Πάδρα] Paltus, oppidum Syriae. Plin.

¹⁴ Ternis tetradrachmis] Hoc est, duodecim drachmis, seu denariis, qui schellingis Batavorum respondent, venditur medimnus tritici. Nam apud Livium pro *tertia parte denariorum in singulis tetradrachmis argenti est pondus*, legendum *quatuor sive denarium*, ut recte animadvertit Budaeus de Aëte, & Gronovius de Scherrens. Graec.

¹⁵ Crommyacride] Verba Graeca Latine prolata. Nam Κρομυακρεια Cypri promontorium est, auctoribus Strabone & Ptolemaeo: *Argos* autem deminutiva forma dictum. Cassius, cum Latine loqui vellet, ex duobus nominibus unum fecit, omitta una littera *u*. *Mant.* Integrum edidit Gravius *Crommyacride*.

LENTULUS CICERONI SUO S. P. D.

XIV. **C**UM Brutum nostrum convenissem, eumque tardius in Asiam venturum animadverterem, in Asiam redi, ut reliquias ¹ mei laboris colligerem, & pecuniam quam primum Romam mitterem. Interim cognovi in Lycia esse classem Dolabellae, ampliusque centum naves onerarias, in quas exercitus ejus imponi posset: idque Dolabellam ea mente comparasse, ut, si Syria spes eum frustrata esset, condescenderet

ARG. Exponit res a se gestas: Rhodios accusat: procuratorem Aëte petit: merita sua in temp. commemorat. Anno U. C. 710.

¹ Lentulus] Filius Lentuli Spinteris, ad quem sunt libri primi epistolae. Augur erat, ut lib. XXXIX. scripsit Dio. Quotus in Asiam profectus erat cum Trebonio proconful-

le. Quo mortuo, propraetoris nomen assumpsit, quo majore auctoritate sociis imperare posset: nec tamen questoris officium intermiserat: inaque praerogative vocabatur, ut inscriptio docet epistola sequens. *Mant.*

² Mei laboris] Quatuor. *Corrad.*

deret in naves, & Italiam peteret, seque cum Antonis, & reliquis latronibus conjungeret. Cujus rei tanto in timore fui, ut, omnibus rebus relictis, cum paucioribus & minoribus navibus ad illas ire conatus sim. Quae res, si a Rhodiis non essem interpellatus, fortasse tota sublata esset, tamen magna ex parte profligata est: cum quidem classis dissipata est; adventus nostri timore milites ducesque effugerunt; onerariae omnes ad unam a nobis sunt exceptae. Certe (quod maxime timui) videor etiam consecutus, ut non possit Dolabella in Italiam pervenire, nec, sociis suis firmatis, durius vobis efficere negotium. Rhodii ² nos & rempublicam quam valde desperaverint, ex literis, quas publice misi, cognosces. ³ Et quidem multo parcius scripsi. Mirari noli. Mira est eorum amentia: nec me meae ullae privatim injuriae ⁴ moverunt unquam: malus animus eorum in nostram salutem, cupiditas partium aliarum, perseverantia in contemptum optimi cuiusque, ferenda mihi non fuit. Nec tamen omnes perditos esse puto. Sed iidem illi, qui tum ⁵ fugientem patrem meum, qui L. Lentulum, qui Pompejum, qui caeteros viros clarissimos non receperunt, iidem, tanquam aliquo fato, & nunc aut magistratum gerunt, aut eos, qui sunt in magistratu, in sua habent potestate. Itaque eadem superbia in pravitate utuntur. Quorum improbitatem aliquando retundi, & non pati impunitate augeri, non solum utile est reipublicae nostrae, sed etiam necessarium. De nostra dignitate velim tibi

ut

³ Nos & temp. quam valde desperaverint] Quam insolentes erga nos fuerint, quod de rep. & bonis partibus abum putarent. Vide me ad Plin. XXII. J. F. Gron.

⁴ Et quidem multo parcius scripsi. Mirari noli] Nonnulli hic plura verba inculcant, quae tradunt in manuscripto codice se invenisse. De quorum fide non dubito: videntur tamen est, an novae sint, & ab aliquo adpositae, quod quidem ego facile credo, nam durissimus in illis sermo est, neque satis concinnus. Existimantur fortasse imperiti aliqui homines elegantem locutionem mirari noli sine illis mancam esse, ideoque quod deesse crederent, restituerunt. Mirari autem noli arbitror hic dictum, ut in epistola ad Sulpitium, nisi querere. Nihil ta-

men de hac re fluximus. Quid suspicemus, solum coniectare volumus: multae huiusmodi maculae sunt in impressis libris, quorum maior pars ab aliquo manuscripto fluxit. Accepi postea a doctis viris, qui summo studio has epistolas cum manuscriptis sex septemve exemplaribus consuluerunt, in nullo eorum aliter atque in Mediceo legi. *Videtur.* Supposititia illa servavit Lambinus. Sic enim edidit: *Et quidem multo parcius scripsi, quam revera fuisse eos invenit. Quod vero aliquid de his scripsi, mirari, &c.*

⁵ Moverunt] Vocem hanc omittunt Vid. & Grut. Agnoscunt Lamb. & Car. Steph. Sed Manutius, nec in me ulla, & subaudit, fuerunt.

⁶ Fugientem] Ex acie Pharfalica.

ut semper cura sit : & , quocumque tempore occasionem habueris , & in senatu , & in ceteris rebus laudi nostrae suffragere . Quoniam consulibus decreta est Asia , & permillum est iis , ut , dum ipsi venirent , darent negotium , qui Asiam obtineant ; rogo te , petas ab iis , ut hanc dignitatem potissimum nobis tribuant , & mihi dent negotium , ut Asiam obtineam , dum ipsorum alteruter venit . Nam , quod huc properent in magistratu venire , aut exercitum mittere , causam non habent . Dolabella enim in Syria est , & , ut tu divina tua mente prospexisti , & ⁷ praedicasti , dum isti venient , Cassius eum opprimit . Exclusus enim ab Antiochia Dolabella , & in oppugnando male acceptus , nulla alia confisus urbe , Laodiceam , quae est in Syria ad mare , se contulit . Ibi spero celeriter eum poenas daturum . Nam neque quo refugiat , habet : neque diutius ibi poterit tantum exercitum Cassii sustinere . Spero etiam confectum esse jam , & oppressum Dolabellam . Quare non puto Panfam & Hirtium in consulatu properaturos in provincias exire , sed Roma acturos consulatum . Itaque si ab his petieris , ut interea nobis procuratoriam Asia dent , spero te posse impetrare . Praeterea mihi promiserunt Panfa & Hirtius coram , & absentem mihi scripserunt : Verriusque nostro Panfa affirmavit , se daturum operam , ne in suo consulatu mihi succedatur . Ego porro non , medius fidius , cupiditate provinciae produci longius spatium mihi volo : nam mihi sunt ista provincia plena laboris , periculi , detrimenti . Quae ego ne frustra subierim , neve prius , quam reliquias meae diligentiae consequar , decedere cogar , valde laboro . Nam si potuissim , quam exegeram pecuniam , universam mittere , postularem ut mihi succederetur . Nunc , quod Cassio dedi , quod Trebonii morte amisimus , quod etiam crudelitate Dolabellae , aut perfidia eorum , qui mihi fidem rei publicae praestiterunt , id consequi & rescire volo . Quod aliter non potest fieri , nisi spatium habuero . Id ut per te consequar , velim , ut solet , tibi cura sit . Ego me de republica puto esse meritum , ut non provinciae istius beneficium

⁷ Praedicasti] Philippica XI.

cium expectare debeam , sed tantum , quantum Cassius & Bruti , non solum ⁸ illius facti , periculique societate , sed etiam huius temporis studio , & virtute . Primus enim ego leges Antonianas fregi : primus equitatum Dolabellae ad rempublicam traduxi , Cassioque tradidi : primus delectus habui pro salute omnium contra conjurationem sceleratissimam : solus Cassio & reipublicae Syriam , exercitusque , qui ibi erant , conjunxi . Nam nisi ego tantam pecuniam , tantaque praesidia , & tam celeriter Cassio dedissem , ne ausus quidem esset ire in Syriam : & nunc non minora pericula reipublicae a Dolabella instarent , quam ab Antonio . Atque haec omnia is feci , qui sodalis & familiarissimus Dolabellae eram , conjunctissimus sanguine Antonii ; provinciam quoque illorum beneficio habebam : sed ⁹ *κατεβδη ἐβλω μάκρον φιδαν* , omnibus meis bellum primus indixi . Haec etsi adhuc non magnopere mihi tulisse fructum animadverto , tamen non despero : nec defatigabor permanere non solum in studio libertatis , sed etiam in labore & periculis . Attamen , si etiam aliqua gloria iusta & merita provocabimur , senatus & optimi cuiusque officii , majore cum auctoritate apud ceteros erimus , & eo plus prodesse reipublicae poterimus . Filium tuum , ad Brutum cum veni , videre non potui , ideo quod jam in hiberna cum equitibus erat profectus . Sed , medius fidius , ea esse eum opinione , & tua , & ipsius , & in primis mea causa gaudeo . Fratris enim loco mihi est , qui ex te natus , teque dignus est . Vale . D. iv. Kal. Jun. ¹⁰ Pergae .

⁸ Illius facti] Caesaris cadis , in qua hic Lentulus falso se Bruti & Cassii socium fuisse gloriabatur . *Corrad.*

⁹ Κατεβδη] Patriam meam magis amant . Integram senarium recitat Plutarchus li. 79 . *κατεβδη μακρον φιδαν* .

φιδαν μακρον , *αδδω κατεβδη* *ισλη μακρον* *γαδω* .
Quem dimidiatum , & parva quidam mutatione , Lentulus attulit . *Mans.*
¹⁰ Pergae] Perga oppidum Pamphyliae . Vide Plin. V. 27. & Mel. I. 14.

P. LENTULUS P. F. PROQUÆST. PROPR. COSS.
PRÆTT. TRIBB. PL. SEN. P. Q. R. S. P. D.

XV. **S**I valetis, liberique vestri valent, bene est: ego va-
leo. Scelere Dolabellæ oppressa Asia, in proximam
provinciam Macedoniam, præsidiaque reipublicæ, quæ M.
Brutus, vir clarissimus, tenebat, me contuli: & id egi, ut,
per quos celerrime possent, Asia provincia, vestigaliaque in
vestram potestatem redigerentur. Quod cum pertinuisset Do-
labella, & vastata provincia, correptis vestigalibus, præcipue
civibus Romanis, omnibus crudelissime denudatis ac² diven-
ditis, celerius Asia excessisset, quam eo præsidium adduci po-
tuisset; diutius morari, aut expectare præsidium non necesse
habui: & quam primum ad meum officium revertendum mihi
esse existimavi, ut & reliqua vestigalia exigerem, &
quam deposui pecuniam, colligerem: quidquid ex ea corre-
ptum esset, aut quorum id culpa accidisset, cognoscerem
quam primum, & vos de omni re facerem certiores. Inter-
rum, cum per insulas in Asiam naviganti mihi nuntiatum es-
set, classem Dolabellæ in Lycia esse, Rhodiosque naves com-
plures instructas & paratas in aqua habere: cum his navibus,
quas aut mecum adduxeram, aut comparaverat Patiscus pro-
quæstor, homo mihi cum familiaritate, tum etiam sensibus
in republica conjunctissimus, Rhodum reverti, confisus aucto-
ritate vestra, senatusque consulto, quo hostem Dolabellam
judicatis: fœdere quoque, quod cum his, M. Marcello,
Ser. Sulpicio consulibus, renovatum erat: quo juraverant
Rhodii, eosdem hostes se habituros, quos Senatus, populus-
que Romanus. Quæ res nos vehementer sefellit. Tanrum e-
nim absuit, ut illorum præsidio nostram firmaremus classem,
ut etiam a Rhodiis urbe, portu, statione, quæ extra urbem
est,

ARG. Res a se gestas publice memorat:
in Rhodiis invenitur: de Dolabella gratia
narrat. *Ann. U. C. 710.*
1 *Proquæst. Proprætor.*] Quæstor fuit, vivo
proconsule Trebonio: eo mortuo, proquæsto-

ris, & proprætoris nomen assumpsit, præsi-
dio comparato, ut provinciam ab injuria
defendere possit. *Infra. Manu.*
2 *Omnia*] Redundat, judice Gravio.
3 *Divenditis*] Manutius, *divenditis.*

est, commeatu, aqua denique prohiberentur nostri milites;
nos vix ipsi singulis cum navigiis recipere. Quam indi-
gnitatem, diminutionemque majestatis, non solum juris no-
stri, sed etiam imperii populi que Romani, idcirco tulimus,
quod interceptis literis cognoramus, Dolabellam, si desperas-
set de Syria Ægyptoque, quod necesse erat fieri, in naves
cum omnibus suis latronibus atque omni pecunia conscendere
esse paratum, Italiamque petere: idcirco etiam naves onera-
rias, quarum minor nulla erat⁴ duum millium amphorum,
contractas in Lycia a classe ejus obsideri. Hujus rei timore,
Patres conscripti, percitus, injurias perpeti, & cum contumelia
etiam nostra omnia prius experiri malui. Itaque ad
illorum voluntatem introductus in urbem & in senatum eor-
um, quam diligentissime potui, causam reipublicæ egi: pe-
riculumque omne, quod instaret, si ille latro cum omnibus
suis naves conscendisset, exposui. Rhodios autem tanta in
pravitate animadverti, ut omnes firmiores putarent, quam
bonos: ut hanc concordiam, & conspirationem omnium ordi-
num ad defendendam libertatem, propense non crederent
esse factam: ut patientiam senatus & optimi cujusque manere
etiam nunc confiderent, nec potuisse audere quemquam Dola-
bellam hostem judicare: ut denique omnia, quæ improbi fin-
gebant, magis vera existimarent, quam quæ vere facta e-
rant, & a nobis docebantur. Qua mente etiam ante nostrum
adventum, post Trebonii indignissimam cædem, cæteraque tot
tamque nefaria facinora, binæ profectæ erant ad Dolabellam
legationes eorum, & quidem novo exemplo, contra leges i-
plorum, prohibentibus iis, qui tum magistratus gerebant.
⁵ Hæc, sive timore, ut desistant, de agris, quos in conti-
nenti habent, sive furore, sive potentia paucorum, qui &
antea pari contumelia⁶ viros clarissimos affecerant, & nunc
H h h z ⁷ ma-

4 *Duum millium amphorum*] Antiquissi-
mus Grammaticus Julius Romanus admonuit,
Amphorum dici, cum additur numerus; *Am-
phorarum*, per se: ut est apud Cæciliam.
Manut.

5 *Hæc*] Non est, a quo verbo regatur:
& subauditur videtur, *faciunt*. *Idem.*
6 *Viros clarissimos*] Lentulum, & Pompe-
jum. *Epiid. 14. Idem.*

7 maximos magistratus gerentes, nullo exemplo, 8 neque vestra ex parte, 9 neque nostro presentium, neque imminenti Italiae urbi nostrae periculo, si ille parricida cum suis latronibus, navibus, ex Asia Syriaque expulsus, Italiam petiisset, mederi cum facile possent, 10 voluerunt. Nonnulli etiam ipsi magistratus veniebant in suspicionem, detinuisse nos, & 11 demorati esse, dum classis Dolabellae certior fieret de adventu nostro. Quam suspicionem consecuta res aliquot auxerunt: maxime quod subito ex Lycia Sex. Marius, & C. Titius, legati Dolabellae, a classe discesserunt, navique longa profugerunt, onerariis relictis, in quibus colligendis non minimum temporis laborisque consumplerunt. Itaque, cum ab Rhodo cum iis, quas habueramus, navibus in Lyciam venissemus, naves onerarias recepimus, dominisque restitimus: idemque, quod maxime verebamur, ne posset Dolabella cum suis latronibus in Italiam venire, timere desimus. Classem fugientem persecuti sumus 12 usque Sidam, quae extrema regio est provinciae meae. Ibi cognovi, partem navium Dolabellae diffugisse; reliquas Syriam, Cyprumque petiisse. Quibus disiectis, cum scirem C. Cassii, singularis civis, & ducis, classem maximam fore praesto in Syria, ad meum officium reverti: daboque operam, ut meum studium, diligentiam vobis, Patres conscripti, reique publicae praestem: pecuniamque, quam

7 Maximos magistratus gerentes] Qui antea passi contumelia viros clarissimos affecerant, iidem nunc maximos magistratus cum gerant. Manut.

8 Neque vestra ex parte] Neque studio vestrae partium. Idem. Quidam legi volunt, neque ulla ex parte: & interpretantur, ne ulla quidem ex parte. Ego ex antiquae scripturae vestigia repono, neque vestra parte: subintellige, periculo, seu repete *et* *nostra*. Lambin. Sed praestat lectio Hittopiani, Stevechiani, Gruter. Amstelod. & mei secundi, neque vestra ex parte. Hoc est, quod nostris partibus non erat proficuum. Alii dicerent, neque *et* *nostra*. Graev. Legendum vestra. Ut referatur ad *no* periculo. Quod quodammodo ad vos quoque pertinebat. J. F. Gron.

9 Neque nostro presentium] Cic. pro Planc. X. Cui usquam meum adventus honoris fuisset, et meas praesentes praesens non potui proficisci.

Lib. XI. ad Att. 15. Salve enim mei peccatum corrigi non potest. Idem.

10 Voluerunt] Sic duo veteres libri: reliqui, Noluerunt. Sed Latini sermonis consuetudo postulat, Voluerunt. Non enim dicitur: Neque nostro presentium, neque imminenti Italiae periculo mederi noluerunt. Nam id esset, Mederi voluerunt: cum ex geminata negatione fiat affirmatio. Manut. Ex omnibus tamen, quos consului multos, nemo, praeter Carolum Stephan. & Quarten. Manutio morem gessit. Oliveer.

11 Demorati esse] Amstelodam. Demorari esse. Mallem, detinuisse nos, & demorari, dum classe. Non modo nos detinuisse, sed etiam nunc demorari. Graev.

12 Usque Sidam] Ultra non lievit. Nam provinciae fines praeterire leges vetabant. Sida vero in Pamphylia fuit: & Pamphylia ad imperium Asiae pertinuit. Manut.

quam maximam potero, & quam celerrime cogam, omnibusque cum rationibus ad vos mittam. Si percurrero provinciam, & cognovero, qui nobis & reipublicae fidem praestiterunt in conservanda pecunia a me deposita, quique scelere ultro deserentes pecuniam publicam, hoc munere societatem facinorum cum Dolabella inierunt, faciam vos certiores. De quibus, si vobis videbitur, si, ut meriti sunt, graviter constitueritis, nosque vestra auctoritate firmaveritis, facilius & reliqua exigere vestigalia, & exacta servare poterimus. Interea, quo commodius vestigalia tueri, provinciamque ab injuria defendere possim, praesidium necessarium, voluntariumque comparavi. His literis scriptis, milites circiter xxx, quos Dolabella ex Asia conscripserat, e Syria fugientes in Pamphyliam venerunt. Hi nuntiaverunt, Dolabellam Antiochiam, quae in Syria est, venisse; non receptum: conatum esse aliquoties vi introire, repulsum semper esse cum magno suo detrimento. Itaque centum circiter amissis, agris relictis, noctu Antiochia profugisse Laodiceam versus: ea nocte omnes fere Asiaticos milites ab eo discessisse: ex his ad octingentos Antiochiam rediisse, & se iis tradidisse, qui a Cassio relictis, urbi illi praerant: ceteros per Amanum in Ciliciam descendisse: quos ex numero, se quoque esse dicebant: Cassium autem cum suis omnibus copiis, nuntiatum esse, quatruidi iter Laodicea abfuisse, tum, cum Dolabella eo tenderet. Quamobrem opinione celerius confido sceleratissimum latronem poenas daturum. Quarto Nonas Junias, Pergae.

TREBONIUS CICERONI S.

XVI. SI vales, bene est. Athenas veni a. d. xi Kal. Jun. atque ibi, quod maxime optabam, vidi filium tuum, deditum optimis studiis, summaque modestiae fama. Qua ex re quantam voluptatem ceperim, scire potes, etiam me tacente. Non enim nescis, quanti te faciam, & quam, pro

ARG. Cicero patri gratulatur de filio, a se conscripto, & in libro de Caesaris in quem opem studii deditum Athenis offendentis sui petit rationem habere. Anno U. derat. Versus mittit, in civem improbum C. 709.

pro nostro veterrimo verissimoque amore, omnibus tuis etiam minimis commodis, non modo tanto bono, gaudeam. Noli putare, mi Cicero, me hoc auribus tuis dare; nihil adolescente tuo, atque adeo nostro, (nihil enim mihi a te potest esse sejunctum) aut amabilius omnibus iis, qui Athenis sunt, est, aut studiosius earum artium, quas tu maxime amas, hoc est, optimarum. Itaque tibi, quod vere facere possum, libenter quoque gratulor, nec minus etiam nobis: quod eum, quem necesse erat diligere, qualiscunque esset, talem habemus, ut libenter quoque diligamus. Qui cum mihi in sermone iniecisset, se velle Asiam visere, non modo invitatus, sed etiam rogatus est a me, ut id potissimum nobis obtinentibus provinciam faceret. Cui nos & caritate, & amore, tuum officium praestatuos, non debes dubitare. Illud quoque erit nobis cura, ut Cratippus una cum eo sit, ne putes, in Asia feriatum illum ab iis studiis, in qua tua cohortatione incitatur, futurum. Nam illum paratum, ut video, & ingressum pleno gradu, cohortari non intermetemus, quo in dies longius, discendo, exercendoque se, procedat. Vos quid agereis in republica, cum has literas dabam, non sciebam. Audiebam quaedam turbulenta, qua scilicet cupio esse falsa, ut aliquando otiosa libertate fruamur: quod vel minime adhuc mihi contigit. Ego tamen nactus in navigatione nostra pusillum laxamenti, concinnavi tibi munusculum ex instituto meo: & dictum, cum magno nostro honore a te dictum, & tibi infra subscripti. In quibus ¹ versiculis, si tibi quibusdam verbis ² *Ad supponere* videbor: turpitudine personae ejus, in quam liberius invehimur, nos vindicabit. Ignosces etiam iracundiae nostrae: qua justa est in e-

¹ Cratippus] Qui Philosophiam Peripateticam excinia cum laude Athenis docebat. Epist. 21. lib. XVI. & lib. I. & III. de Officiis. Manut.

² Cum magno nostra honore] Ergo non omnia Cicerois dicta, sed ea tantum, quae Trebonii cum honore dixerat, in eo libro continebantur. Dicere dicta, usitatum apud Ciceroem. Idem.

³ Conclufi] Non simpliciter ipsa Cicero-

nis dicta posuerat; sed praefatus nonnulla in extremo dicta subiunxerat. Quod epist. 21. lib. XV. Cicero declarat. his verbis: *Ante quam ad me veniat, vixus unius pena communitur.* Idem.

⁴ Versiculis] Non poeticis, verum oratione soluta. Nam utraque verus dicitur. Idem.

⁵ *Ad supponere*] Rectiloquentior, hoc est, liberior in loquendo.

justi modi & homines, & cives. Deinde, qui magis hoc Lucilio licuerit assumere libertatis, quam nobis? cum, etiam si odio par fuerit in eos, quos laesit, tamen certe non magis dignos habuerit, in quos tanta libertate verborum incurreret. Tu, sicut mihi pollicitus es, adjunges me quam primum ad tuos sermones. Namque illud non dubito, quin, si quid de interitu Caesaris scribas, non patiaris me minimam partem & rei, & amoris tui ferre. Vale, & matrem, meoque tibi commendatos habe. D. VIII Kalendas Junias, Athenis.

⁶ Ad tuos sermones] Dialogos: in quos collocari inter eos, qui Caesarem occiderunt, & qui a te diliguntur. Laudabis me neque minimum, neque vulgari cum indicio tui ferre] Non patieris extremo loco me benevolentiae tuae. Manut.

CICERO CORNIFICIO COLLEGE S. D.

XVII. GRATA mihi vehementer est memoria nostri tua, quam significasti literis: quam ut conserves, non quo de tua constantia dubitem, sed quia mos est ita rogandi, rogo. Ex Syria nobis tumultuosiora quaedam nuntiata sunt: quae, quia tibi sunt propiora quam nobis, tua me causa magis libent, quam mea. Romae summum otium est: sed ita, ut malis salubre aliquod & honestum negotium: quod spero fore. Video id cura esse Caesaris. Me scito, dum tu absis, quasi occasionem quandam, & licentiam nactus, scribere audacius; & caetera quidem fortasse, quae etiam tu concederes: sed proxime scripsi de optimo genere dicendi: in quo saepe suspicatus sum, te a iudicio nostro, sic scilicet, ut doctum hominem a non indocto, paululum disidere. Huic tu libro, maxime velim ex animo, si minus, gratia

ARG. Cornificio Africae praefecto de Syria: co-tumulto, & urbano otio, seu negotiorum cessatione scribit. Librum de optimo genere dicendi commendat, & suum ipsi studium confirmat. Anno U. C. 708.

² College] In augurato. Manut.

³ Tumultuosiora] De Q. Caesilio Basso, & Sex. Julio inter se dissidentibus, & bello ex ea re excitato. Nil famam de bello

Parrhico intelligere malimus. Corrad.

⁴ Tibi] Praetori Africae.

⁵ De optimo genere dicendi] Quem librum, Orator inscripsit. Epist. 18. lib. VI. & epist. 20. lib. XV. Manut.

⁶ Ut doctum hominem] Scripsit & Cornificius de arte Rhetorica, ut auctor est Quintilianus lib. III. Idem.

caula suffragere. Dicam tuis, ut eum, si velint, describant, ad teque mittant. Puto enim, etiam si rem minus probabis, tamen in ista solitudine, quidquid a me profectum sit, jucundum tibi fore. Quod mihi existimationem tuam, dignitatemque commendas, facis tu quidem omnium more: sed velim sic existimes, me, cum amori, quem inter nos mutuum esse intelligam, plurimum⁶ tribuam, tum de summo ingenio, & de studiis tuis optimis, & de spe amplissimæ dignitatis ita judicare, ut neminem tibi antepoam, comparem paucos. Vale.

⁶ *Tribuam*] Manut. & Lamb. *tribuere*.

CICERO CORNIFICIO COLLEGE S. D.

XVIII. **Q**UOD extremum fuit in ea epistola, quam a te proxime accepi, ad id primum respondebo. Animum adverti enim, hoc vos magnos oratores¹ facere nonnunquam. Epistolas requiris meas: ego autem nunquam, cum mihi denuntiatum esset a tuis, ire aliquem, non dedi. Quod mihi videor ex tuis literis intelligere, te nihil commissurum esse temere, nec ante, quam scilicet, quo iste nescio qui² Cæcilius Bassus erumperet, quidquam certi constiturum: id ego & speraram prudentia tua fretus; & ut considerem, fecerunt tuæ gratissimæ mihi literæ. Idque ut facias quam sapissime, & quid tu agas, & quid agatur, scire possim, & etiam quid acturus sis, valde te rogo. Etsi peninquo patiebar animo te a me digredi, tamen eo tempore me consolabar, quod & in summum otium te ire abitarabam, & ab impendentibus magnis negotiis discedere. Utrumque contra accidit. Istic enim bellum est exortum, hic pax consecuta: sed tamen ejusmodi pax, in qua, si adesces, multa te non delectarent: ea tamen, quæ ne ipsum

ARG. Infrequentiam literarum excusat, Cornificii prudentiam laudat, gravitatemque presentem resp. casum accular cum Cæsar's excusatione. Anno U. C. 708.

¹ *Facere*] In agendis causis: cum ad extremum primum respondatis, Manut.
² *Cæcilius Bassus*] Totam historiam vide apud Dionem lib. XLVII. *Idem*.

plum Cæsarem quidem delectent. Bellorum enim civilium hi semper exitus sunt, ut non ea solum fiant, quæ velit victor, sed etiam, ut iis mos gerendus sit, quibus adjutoribus sit parta victoria. Equidem sic jam obdurai, ut³ ludis Cæsar's nostri æquissimo animo viderem⁴ T. Plancum, audirem⁵ Laberii & Publii poemata. Nihil mihi tam deesse scito, quam qui-cum hæc familiariter, doctæque rideam. Is tu eris, si quam primum veneris. Quod ut facias, non mea solum, sed etiam tua interesse arbitror. Vale.

³ *Ludis*] Quos Cæsar dedit victor ex Hispania revertens. Suetonius, *Manut.*

⁴ *Laberii & Publii poemata*] Mimos. *Vi-*
⁵ *T. Plancum*] Burlam, Ciceronis inimicum; lege de vi flante rep. damnatum; a Cæsare restitutum. Epist. 2. lib. VII. f.

dem.
de Macrobio lib. II. Sat. *Idem*: Vide & Vossium de Poet. Lat. cap. 1. & 2.

M. T. CICERO CORNIFICIO S. D.

XIX. **L**IBENTISSIME legi tuas literas, in quibus jucundissimum mihi fuit, quod cognovi meas tibi redditas esse. Non enim dubitabam, quin eas lubenter lecturus esses: verebar ut redderentur.¹ Bellum, quod est in Syria, Syriamque provinciam tibi tributam esse a Cæsare, ex tuis literis cognovi. Eandem rem tibi volo bene & feliciter evenire. Quod ita fore confido, fretus & industria, & prudentia tua. Sed de Parthici belli suspitione quod scribis, sane me commovit. Quantum copiarum haberes, cum ipse conjectura consequi poteram, tum ex tuis literis cognovi. Itaque opto, ne se illa gens moveat hoc tempore, dum ad te legiones ex perducantur, quas audio duci. Quod si pares copias ad configendum non habebis, non te fugiet uti consilio M. Bibuli: qui se oppido munitissimo & copiosissimo tam diu² tenuit, quam diu in provincia Parthi fuerunt. Sed hæc melius ex re, & ex tempore constitues. Mihi quidem usque curæ erit quid agas, dum, quid egeris, sciero. Literas ad
Tom. VII. I i i te

ARG. Gratulatur de provincia Syria, Cornificio a Cæsare tributa. Si bellum sit Parthicum, ut Bibuli exemplo se munitibus includat, per jocum monet. Anno U. C. 709.

¹ *Bellum, quod est in Syria*] A Cæcilio Basso commotum. *Corrad.*
² *Tenuit*] Antiochie. Vide ad Atticum lib. VI. epist. 8. *extrema*.

te nunquam habui cui darem, quin dederim. A te, ut idem facias, peto: in primisque, ut ita ad tuos scribas, ut me tuum sciant esse. Vale.

CICERO CORNIFICIO.

XX. GRATE mihi tuæ literæ, nisi quod Sinuessanum divorsorium contempnisti. Quam quidem contumeliam villa pusilla iniquo animo feret, nisi in Cumano & Pompejano reddideris ¹ *παρα τῆς πόλεως*. Sic igitur facies, meque amabis, & scripto aliquo laceffes. Ego enim respondere facilius possum, quam provocare. Quod si, ² ut es, cessabis, laceffam; ³ nec tua ignavia etiam inertiam afferet. Plura otiosus. Hæc, cum essem in senatu, exaravi. Vale.

ARG. Jocatur, quod Sinuessanz villæ hospitio uti noluerat. Hæc epistola scripta videtur, quo tempore Cornificius per hæc loca in Africam proficisceretur, ut superioribus præponenda sit. *Corrad.*

¹ *Πόλις*] Omnia de omnibus.

² *Ur ex.*] Que tua consuetudo est. *Man.*
³ *Nec tua ignavia etiam inertiam afferet.*] Scientiam auget exercitatio, negligentia minuit. Non agendo enim efficitur, ut male agere discamus. Quapropter ignavia parit inertiam, id est agendi insipientiam. *Idem.*

M. T. CICERO CORNIFICIOS S. D.

XXI. CAJUS Anicius, familiaris meus, vir omnibus rebus ornatus, negotiorum suorum causa legatus est in Africam ¹ legatione libera. Eum velim rebus omnibus adjuves, operamque des, ut quam commodissime sua negotia conficiat. In primisque, quod ei carissimum est, dignitatem ejus tibi commendo: idque a te peto, quod ipse in provincia facere sum solitus, non rogatus, ut omnibus senatoribus lictores darem: ² quod idem acceperam, & cognoveram, a sum.

ARG. Anicium senatorem, & ejusque negotia & dignitatem commendat. *Anno U. C. 709.*

¹ *Legatione libera*] Senatoribus ad sua negotia proficiscentibus concedi solita Ep. 1. lib. XI. & ad Att. 18. lib. II. *Manne.*

² *Quod idem acceperam*] Dicit rationes afferi, quibus impiores senatoribus qui in sum provinciam venerant, etiam non ro-

gantibus dederit lictores: & quod ipse cum senator esset, & in aliorum provincias se contulisset, acceperit lictores cum fascibus præfatis; & quod hoc summi viri facere sine soliti. Mentelianus liber legit, quod id acceperam & cognoveram a summo viri solitarii. Quod & ipsum pervulgata lectio præferendum. *Grævius.*

summis viris factitatum. Hoc igitur, mi Cornifici, facies: cæterisque rebus omnibus ejus dignitati, reique, si me amas, consules. Id erit mihi gratissimum. Da operam, ut valeas.

M. T. CICERO CORNIFICIOS S. P. D.

XXII. NOS hic cum homine gladiatore, omnium nequissimo, ¹ collega nostro, Antonio, bellum gerimus: sed non pari conditione, contra arma verbis. At etiam de te concionatur: nec impune: nam sentiet, quos laceffierit. Ego autem acta ad te omnia arbitror pericribi ab aliis: a me futura debes cognoscere; quorum quidem non est difficilis conjectura. Oppressa omnia sunt: nec habent ducem boni, nostrique ² *τυραννικῶν* longe gentium abfunt. Pansa & sentit bene, & loquitur fortiter: ³ Hirtius noster tardius convalescit. Quid futurum sit, plane nescio. Spes tamen una est, aliquando populum Romanum majorum ⁴ similem fore. Ego certe reipublicæ non deero, & quidquid acciderit, a quo mea culpa abfit, animo forti feram. Illud profecto, quoad potero, tuam famam & dignitatem tuebor. A. d. XIII Kal. Jan. senatus frequens mihi est assensus, cum de cæteris rebus magnis & necessariis, tum de provinciis, ab iis qui obtinerent, retinendis, neque cuiquam tradendis, nisi qui ex senatus-consulto successisset. Hoc ego cum reipublicæ causa ⁵ censui, tum, mehercule, in primis ⁶ retinendæ dignitatis tuæ. Quamobrem te amoris nostri causa rogo, reipublicæ causa hortor, ut ne cui quidquam juris in tua provincia esse patiare: atque ut omnia referas ad dignitatem, qua nihil potest esse præstantius. Vere tecum agam, ut necessitudo nostra postulat; ⁷ In Sempronio, si meis literis obtemperasses, maximam ab omnibus laudem adeptus esses. Sed illud & præterit, & levius est. Hæc magna res est. Fac, ut provinciam

I i i 2 (R)

ARG. Narrat de statu reip. post Cæsaric interitum: & ne provinciam sine senatus-consulto tradat, hortatur. *Anno U. C. 709.*

¹ *Collega*] In arguratu.

² *Τυραννικῶν*] Tyrannicidæ.

³ *Similem*] In tuenda libertate. *Man.*

⁴ *Censui*] Vido Philipp. 7.

⁵ *Retinendæ*] Ne C. Calpurnius in Africam iret, ei traditam ab Antonio, sine Senatus-consulto.

⁶ *In Sempronio*] Infra epist. 15. *Idem.*

ciam retineas in potestate reipublicæ. Plura scripsissem, nisi tui festinarent. Itaque 7 Cherippo nostro me velim 8 excuses,

7 Cherippo] Epist. 30. hujus libri. Hic olim cum Q. Cicerone in Asia fuerat. Cor.
8 Excuses] Quod et non rescripti. Man.

M. T. CICERO P. CORNIFICIO S. D.

XXIII. **O**MNEM conditionem imperii tui, statumque provincie mihi demonstravit Stratorius. O multa intolerabilia locis omnibus! Sed, quo tua major dignitas, eo, quæ tibi 1 acciderunt, minus ferenda. Neque enim, quæ tu propter magnitudinem & animi & ingenii moderate fers, a te non ulciscenda sunt, etiam si non sunt dolenda. Sed hæc posterius. Rerum urbanarum acta tibi mitti certo scio. Quod ni ita putarem, ipse perscriberem, in primitivæ Cæsaris Octaviani conatum: de quo multitudini fictum ab Antonio 2 crimen videtur, ut in pecuniam adolescentis impetum faceret: prudentes autem & boni viri & credunt 3 factum, & probant. Quid quæris? magna spes est in eo. Nihil est, quod non existimetur laudis & gloriæ causa facturus. Antonius autem, noster familiaris, tanto se odio esse intelligit, ut, cum interfectores suos domi comprehenderit, rem proferre non audeat. A. d. vii Idus Octobr. Brandisium venerat, profectus obviam legionibus 4 Macedonicis quatuor; quas sibi conciliare pecunia cogitabat, easque ad urbem adducere, & in cervicibus nostris collocare. Habes formam reipublicæ, si in castris potest esse reipublica: in qua tuam vicem sæpe doleo, quod nullam partem per atatem sanæ & salvæ reipublicæ gustare potuisti. Atque antehac quidem sperare

saltem

ARG. Respondet ad ea, quæ Stratorius nuntiaverat de provincia: deinde resp. formam describit. Anno U. C. 709.

1 Acciderunt] Dio, lib. XLVIII. prodidit, T. Sextium, Numidia restorem, impetu in Africam facto, Adrumetum cepisse, & aliquanto post Cornificium prælio victum occidisse. Manur.

2 Crimen] Dicebat Antonius comprehendisse se domi suæ quos ad se occidendum O-

ctavianus misisset. Manur.

3 Factum] Vere missos ab Octaviano creditur, qui Antonium domi suæ interfecerunt. Quod Suetonius quoque confirmat in Augusto. Idem.

4 Macedonicis] Ex Macedonia profectus. Ibi enim Cæsar eas collocat, ducturus in Parthos, quibus inferre bellum cogitabat. Idem.

saltem licebat, nunc etiam id creptum est. Quæ enim est spes, cum in concione dicere ausus sit Antonius, 1 Canutium apud eos sibi locum querere, quibus, se salvo, locus in civitate esse non posset? Equidem & hæc, & omnia quæ homini accidere possunt, sic fero, ut philosophiæ magnam habeam gratiam, quæ me non modo ab sollicitudine abducit, sed etiam contra omnes fortunæ impetus armat: tibi que idem censeo faciendum, nec, a quo culpa absit, quidquam in malis numerandum. Sed hæc tu melius. Stratorium nostrum cum semper probassem, tum maxime in tuis rebus summam ejus fidem, diligentiam, prudentiamque cognovi. Da operam ut valeas. Hoc mihi gratius facere nihil potes.

1 Canutium] Tribunum plebis. Apud eos, id est, Ciceronem & similes patris defensores. Cellar.

M. T. CICERO CORNIFICIO S. P. D.

XXIV. **E**GO nullum locum prætermitto (nec enim debeo) non modo laudandi tui, sed ne ornandi quidem. Sed mea studia erga te & officia malo tibi ex tuorum literis, quam ex meis, esse nota. Te tamen hortor, ut omni cura in rempublicam incumbas. Hoc est animi, hoc est ingenii tui, hoc ejus spei, quam habere debes, amplificandæ dignitatis tuæ. Sed hæc de re alias ad te pluribus. Cum enim hæc scribebam, in expectatione erant omnia. Nondum 2 legati redierant, quos senatus non ad pacem deprecandam, sed ad denuntiandum bellum miserat, nisi legatorum nuntio paruisset. Ego tamen, ut primum occasio data est, meo pristino more rempublicam defendi: me principem senatui populoque Romano professus sum: nec, postea quam suscepi causam libertatis, minimum tempus amisi tuendæ salutis, libertatisque communis. Sed hæc quoque te ex aliis malo. T. Pinarium, familiarissimum meum, tanto tibi studio commen-

do,

ARG. Ut omni cura in temp. incumbat. 1 Legati] Missi ad Antonium a senatu, hortantur. De legatis scribit ad Antonium ut Mutinæ obsequium omitteret. Epist. 8. missi. Pinarium commendat. Anno U. C. lib. XI. epist. 4. hujus lib. Manur. 710.

do, ut majore non possim: cui cum propter omnes virtutes, tum etiam propter studia communia, sum amicissimus. Is procurat rationes negotiaque² Dionysii nostri, quem & tu multum amas, & ego omnium plurimum. Ea tibi ego non debeo commendare: sed commendo tamen. Facies igitur, ut ex Pinarii, gratissimi hominis, literis tuum & erga illum, & erga Dionysium studium perspiciamus. Vale.

² Dionysii nostri] Opinor esse, qui nominatur epist. 15. lib. 4. ad Att. Idem.

M. T. CICERO CORNIFICIO S. P. D.

XXV. **L**IBERALIBUS¹ literas accepi tuas, quas mihi Cornificius² altero vicefimo die, ut dicebat, reddidit. Eo die non fuit senatus, neque postero.³ Quinquatribus frequenti senatu causam tuam egi⁴ non invita Minerva. Etenim eo ipso die senatus decrevit, ut⁵ Minerva nostra, quam turbo dejecerat, restitueretur. Panfa tuas literas recitavit. Magna senatus approbatio consecuta est cum summo gaudio, &⁶ offensione Minotauri, id est, Calvisii & Tauri. Factum de te senatus-consultum honorificum. Postulabatur ut etiam illi notarentur: sed Panfa clementior. Ego, mi Cornifici, quo die primum in spem libertatis ingressus sum, & cunctantibus cæteris, a. d. XIII Kal. Januarii, fundamenta jeci

ARG. Ex literis Cornificii S. C. factum esse significat: ut in temp. incumbat, hortatur: Luceo se nulla in re desuorum pollicetur. Anno U. C. 710.

¹ Liberalibus] XVI. Kal. Apr. qui dies Baccho dicatus erat. Manus.

² Altero vicefimo die] Die vicefimo secundo. Nam, alter, secundum obtinet locum.

³ Quinquatribus] XIV. Kal. Aprilis Minerva festus dies. Ovid. Fast. 3. 80p.

⁴ Una dies media est, & sunt sacra Minerve.

⁵ Nominatque a junctis quinque diebus habent.

⁶ Non invita Minerva] Feliciter. Jocatur autem in nomine Minerve. Manus.

⁷ Minerva nostra] Nullus est (ut exiti-

mo) qui nesciat Ciceronem antequam Roma exiret expulsus a Clodio, simulacrum Minervæ, quod domi suæ longo tempore religiosissime coluerat, in Capitolium detulisse, ibique dedicasse, cum in basi inscripsisset Minervæ custodi urbis. Vide Dion. lib. XLV. Vitiensis.

⁸ Cum offensus sumus Minotauri] Quod valde doluit Calvisio, qui tuam provinciam sibi desponderat, & ejus individuo sodali Stratilio Thuro. Sed priusquam eos nominet, junctim ambos vocat Minotaurum, id est portentum, quod Pasiphæ Minois uxer edidisse ferebatur, & confectis in Labyrintho Thestus, significans, hos duos non minus malum & portentum esse in rep. quam Minotaurus in Creta insula. J. F. Gronov.

jeci reipublicæ, eo ipso die providi multum, atque habui rationem dignitatis tuæ. Mihi enim est assensus senatus de⁷ obtinendis provinciis. Nec vero postea desisti labefactare eum, qui summa cum tua injuria, contumeliaque reipublicæ, provinciam⁸ absens obtinebat. Itaque crebras, vel potius quotidianas compellationes meas non tulit, seque in urbem recepti invitus: neque solum spe, sed certa re jam, & possessione deturbatus est. Meo justissimo, & honestissimoque convicio te tuam dignitatem summa tua virtute tenuisse, provinciæque honoribus amplissimis affectum, vehementer gaudeo. Quod te mihi de Sempronio purgas, accipio exultationem: fuit enim illud quoddam cæcum tempus servitutis. Ego tuorum consiliorum auctor, dignitatisque fautor, iratus temporibus in Græciam desperata libertate⁹ rapiebar: cum me¹⁰ Etesia, quasi boni cives, relinquentem reipublicam prosequi noluerunt: Austerque adversus maximo flatu me ad¹¹ tribules tuos Regium retulit: atque inde ventis remis in patriam omni festinatione properavi, postridieque in summa reliquorum servitute liber unus fui. Sic sum in Antonium inductus, ut ille non ferret, omnemque suum vinolentum furorem in me unum effunderet: meque cum¹² elicere vellet ad cædis causam, tum tentaret insidiis: quem ego ruentem & nauseantem conjeci in Cæsaris Octaviani plagas. Puer enim egregius præsidium sibi primum, & nobis, deinde summæ reipublicæ comparavit: qui nisi fuisset, Antonii reditus a Brundisio, patris

⁷ Obtinendis] Ab iislem, qui obtinent. Supra epist. 22. Manus.

⁸ Absens obtinebat] Per legatos: cum impulse (Calvisius) ad urbem esset cum imperio. Revertit autem in urbem, deposito imperio. Vide epist. 30. Idem.

⁹ Honestissimoque convicio] Ad Att. 1. 14. Cato adoleat, convicium Pisoni Consuli miserum fecit, si id est convicium, vox plena gravitatis. J. F. Gronov.

¹⁰ Rapiebar] Post Cæsaris necem, vexata ab Antonio consule. rep. Epist. 7. lib. 10. Phil. 1. Off. libro primo. Rapiebar, in manum voluntatem descendendi ex Italia demonstrat. Discessit autem ea mente, ut adestet Kal. Jan. quo die novi consules, Hir-

tius & Panfa, senatum habituri erant. Manus.

¹¹ Etesia] Venti euntibus in Græciam secundum, in Italiam adversi. Vide epist. 15. lib. 2. Idem.

¹² Tribules tuos] Municipia, que civitate donata fuerant, suffragiorum causa, certa tribui singula adscribebantur. De Regio, supra, 7. 120. Cellar.

¹³ Elicere vellet ad cædis causam] Nam, a. d. 13. Kal. OB. ideo Ciceronem Antonius adesse jussit in senatu, ut ab eo cædis initium faceret. Quod Cicero suscipitur, in senatum non iit. Hoc dilucide narratur Phil. 5. & epist. 2. h. l. Manus.

patriæ fuisset. Quæ deinceps acta sint, scire te arbitror. Sed redeamus ad illud, unde divertimus. Accipio excusationem tuam de Sempronio: neque enim statuti quid in tanta perturbatione habere potuisti. *Nunc hic dies aliam vitam offert, alios mores postulat*, ut ait ¹⁴ Terentius. Quamobrem, mi Quinte, concende nobiscum, & quidem ad puppim. Una navis est jam bonorum omnium: quam quidem nos damus operam, ut rectam teneamus. Utinam prospero cursu. Sed quicumque venti erunt, ars nostra certe non aberit. Quid enim præstare aliud virtus potest? Tu fac magno animo sis & excelso: cogitesque, omnem dignitatem tuam cum republica conjunctam esse debere. ¹⁵ P. Luccejum mihi meum commendas: quem, quibuscunque rebus potero, diligenter tuebor. Hirtium quidem & Panfam, collegas nostros, homines in consulatu republicæ salutares, alieno sane tempore amissimus, republica Antoniano quidem latrocinio liberata, sed nondum omnino explicata: quam nos, si licebit, more nostro tuebimur: quanquam admodum sumus jam defatigati. Sed nulla lassitudo impedire officium & fidem debet. Verum hæc hæc hactenus. Ab aliis te de me, quam a me ipso, malo cognoscere. De te audiebamus ea, quæ maxime vellemus. De Cn. Minucio, quem tu quibusdam literis ad cælum laudibus extulisti, rumores duriores erant. Id quale sit, omninoque quid istic agatur, facias me velim certior.

¹⁴ Terentius] Andr. 1. sc. 2. 18.

¹⁵ P. Luccejum] Quis non videt initium esse alterius epistolæ? cum infra de Panfa mortuo, signa de vivo fiat mentio. De eodem Luccejo ep. 39. Man. Illud quidem affirmare possumus in pervetere libro hanc e-

piistolam, & sequentes ira conjunctas, atque adeo confusas fuisse, ut nullius principium appareat. Unde liberam utriusque fuit, ad suum arbitrium eas describere & dividere. Corrad.

CICERO CORNIFICIO S. D.

XXVI. **Q**UINTUS Turius, qui in Africa negotiatus est, vir bonus & honestus, heredes fecit similes sui, Cn. Saturninum, Sex. Aufidium, C. Annejum, Q. Cornificium.

ARG. Heredes Q. Turii de bonis in Africa relictis, commendat. Anno U. C. 709.

Q. Confidium Gallum, L. Servilium Postumum, C. Rubellium. Ex eorum oratione intellexi, gratiarum actione eos magis egere, quam commendatione. Tanta enim liberalitate se tua ulos prædicabant, ut iis plus a te tributum intelligerem, quam ego te auderem rogare. Audebo tamen: scio enim quantum ponderis mea commendatio sit habitura. Quare a te peto, ut ad eam liberalitatem, qua sine meis literis usus es, quam maximus his literis cumulus accedat. Caput autem est meæ commendationis, ne patiare Erotem Turium, Q. Turii libertum, ut adhuc fecit, hereditatem Turianam avertere, cæterisque omnibus rebus habeas eos commendatissimos. Magnam ex eorum splendore & observantia capies voluptatem. Quod ut velis, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. CICERO Q. CORNIFICIO S. P. D.

XXVII. **S**EXTUS Aufidius & observantia, qua me colit, accedit ad proximos: & splendore, equiti Romano nemini cedit. Est autem ita temperatis moderatisque moribus, ut summa severitas, summa cum humanitate jungatur. Cujus tibi negotia, quæ sunt in Africa, ita commendo, ut majore studio, magisque ex animo commendare non possim. Pergratum mihi feceris, si dederis operam, ut is intelligat meas apud te literas maximum pondus habuisse. Hoc te vehementer, mi Cornifici, rogo. Vale.

ARG. Aufidii, Equitis Romani, Africana negotia commendat. Anno U. C. 709.

M. T. CICERO Q. CORNIFICIO S. P. D.

XXVIII. **A**SSENTIOR tibi, eos, quos scribis ¹ Lilybæo minari, istic pœnas dare debuisse: sed metuiti,

Tom. VII.

K k k sti,

ARG. Quod Cornificius in eos, qui Lilybæo minari fuerant, non animadverterat, ¹ Lilybæo] Tris Siciliae promontoria, Peleviter reprehendit: contra laudat ejus in locis in Italiam spectans, Pachynum in Grætemp. studium; addit de pecunia & republicam; Lilybæum in Africam, Mani.

fi, ut ais, ² ne nimis liber in ulciscendo viderere. Metuisti igitur, ne gravis civis, ne nimis fortis, ne nimis te dignus viderere. Quod societatem reipublicæ conservandæ, tibi mecum ³ a patre acceptam, renovas, gratum est: quæ societas inter nos semper, mi Cornifici, manebit. Gratum etiam illud, quod mihi tuo nomine gratias agendas non putas: nec enim id inter nos facere debemus. Senatus sapius pro dignitate tua ⁴ appellaretur, si ⁵ absentibus consulibus, unquam, nisi ad rem novam, cogeretur. Itaque nec de H-S xx. nec de H-S lxxx, quidquam agi nunc per senatum potest. ⁶ Tibi autem ex senatus-consulto imperandum, mutuamque sumendum censeo. In republica quid agatur, credo te ex eorum literis cognoscere, qui ad te acta debent perscribere. Ego sum spe bona: consilio, cura, labore non desum: omnibus inimicis reipublicæ esse me acerrimum hostem, præ me fero. Res neque nunc difficili loco mihi videtur esse: & fuisset facilimo, si culpa a ⁷ quibusdam abfuisset. Vale.

² Ne nimis liber in ulciscendo] Amstelodam. meos fecund. Steevch. Pal. pr. ne minus liber in ulciscendo videtur. Et sic in sequentibus Amstelodam. Hittorp. Steevch. Pal. sex. Menrel. meos fecundus. Metuisti igitur ne gravis civis, ne nimis fortis, ne minus te dignus viderere. Quæ lectio omnino melior est vulgata. Sententia est, se metuiffe, ne si penas sumpsisset de iis qui Lilyboto insidiari sine, fecisse hoc magis avertens, cui obnoxius erat, causa, quam reipublicæ, neque aliter, fecisset quam gravem civem, & virum fortem decreet, quodque se esse indignum. Quid est nimis se dignus? Gravius. Mihi vero Græciana emendatio præ vulgata sordet. *Olvetus.*

³ A patre] Q. Cornificius, pater. Ciceronis in Consulatu competitor fuit. Alfo-

nus, in *Top. cand.*

⁴ Appellaretur] Sic unus omnino verus liber, & recte. Quamquam & Appellaretur sententiam habet, sed, ut arbitror, minus aptam. Potius enim pro alicuius dignitate senatus appellatur, quam appellat. *Mans.*

⁵ Absentibus] Mutinam profectis ad D. Brutum obsequio liberandum. *Livus.*

⁶ Tibi ex S. C. imperandum] Quoniam tibi S. C. imperium est datum, potes mutuum sumere pecuniam, nempe ut milites alere possis. *Livus.*

⁷ Quibusdam] Si hæc epistola scripta est ante prælium Mutinense, notat eos, qui Antonii causam in senatu defendebant, ut Calpurnium, & alios: si post, Lepidium, & eos qui Octavianum, cum Hirtio & Pansa, in speam consulatus impulerant. *Mans.*

M. T. CICERO Q. CORNIFICIO S. P. D.

XXIX. **N**ON modo tibi, cui omnia nostra notissima sunt, sed neminem in populo Romano arbitror esse, cui

ARG. Lamia negotia commendat: cum suspexit ornificio Cæciliat. *Ann. U. C. 710.*

cui sit ignota ea familiaritas, quæ mihi cum L. Lamia est. Etenim magno theatro spectata est tum, cum est ab A. Gabiniō consule relegatus, quod libere & fortiter salutem meam defendisset. Nec ex eo amor inter nos natus est: sed quod erat vetus & magnus, propterea nullum periculum pro me adire dubitavit. Ad hæc officia, vel merita potius, jucundissima consuetudo accedit, ut nullo profus plus homine delecter. Non puto te jam expectare, quibus eum tibi verbis commendem. Causas enim tanti amoris intelligis: quæ verba desideret, iis me omnibus usum putato. Tantum velim existimes, si negotia Lamia, procuratores, libertos, ¹ familiam, quibuscumque rebus opus erit, defenderis, gratias mihi futurum, quam si ea tua liberalitas pertinuisset ad rem familiarem meam. Nec dubito quin sine mea commendatione, quod tuum est iudicium de hominibus, ipsius Lamia causa studiosè omnia facturus sis: quanquam erat nobis dictum, te existimare, alicui senatus-consulto, quod contra dignitatem tuam fieret, scribendo Lamiam affuisse: qui omnino consulibus illis nunquam affuit scribendo: deinde omnia tum falsa senatus-consulta deferebantur. Nisi forte etiam illi ² Semproniano senatus-consulto me censes affuisse: qui ne Romæ quidem tum fui; ut de eo ad te scripsi, et recentia. Sed hæc hæc. Te, mi Cornifici, etiam atque etiam rogo, ut omnia Lamia negotia, mea putes esse: cureque, ut intelligat hanc commendationem maximo tibi usui fuisse. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Cura ut valeas.

¹ Familiam] Servos. *Mans.*

² Semproniano] Supra, epist. 19. & 25.

M. T. CICERO CORNIFICIO S. P. D.

XXX. **I**TA NE præter litigatores, nemo ad te meas literas? Multæ istæ quidem: tu enim perfecisti, ut nemo sine literis meis tibi se commendatum putaret. Sed quis unquam tuorum mihi dixit esse, cui darem, quin dederim?

ARG. Silentium literarum, præter litigatores bello scribit: & de angustiis pecunie putium commendationes, excusat: de renou-blice. *Ann. U. C. 710.*

rim? aut quid mihi jucundius, quam, cum coram tecum loqui non possim, aut scribere ad te, aut tuas legere literas? Illud magis mihi solet esse molestum, tantis me impediri occupationibus, ut ad te scribendi meo arbitratu facultas nulla detur. Non enim te epistolis, sed voluminibus lacefferem: quibus quidem me a te provocari oportebat. Quamvis enim occupatus sis, otii tamen plus habes. Aut, si ne tu quidem vacas, noli impudens esse, nec mihi molestiam exhibere, & a me literas crebriores, cum tu mihi raro mittas, flagitare. Nam cum antea distinebar maximis occupationibus, propterea quod omnibus curis rempublicam mihi tuendam patabam: tum hoc tempore, multo distineor vehementius. Ut enim gravius aegrotant ii, qui cum levati morbo videntur, in eum de integro inciderunt: sic vehementius nos laboramus, qui, profligato bello, ac pene sublato, renovatum bellum gerere conamur. Sed hæc hæc tibi, mi Cornifici, fac ut persuadeas, non esse me tam imbecillo animo, ne dicam inhumano, ut a te vinci possim aut officiis, aut amore. Non dubitabam equidem: veruntamen multo mihi notio rem amorem tuam effecit Cherippus. O hominem semper illum quidem mihi aptum, nunc vero etiam suavem: Vultus mehercule tuos mihi expressit omnes, non solum animum ac verba pertulit. Itaque noli vereri, ne tibi successerim, quod eodem exemplo ad me, quo ad ceteros. Requisivi equidem proprias ad me unum literas, sed neque vehementer, & amanter. De sumptu, quem te in rem militarem facere & fecisse dicis, nihil sane possum tibi opitulari, propterea quod & orbis senatus, consulibus amissis, & incredibiles angustiae pecunie publicæ: quæ conquiruntur undique, ut optime meritis militibus promissa solvantur: quod quidem fieri sine tributo posse non arbitror. De Attio Dionysio nihil puto esse: quoniam mihi nihil dixit Stratotrius,

¹ Renovatum bellum] Lepidi scelere, qui Antonium recepit. *Manu.*

² Tributo] Quod impostum populo non erat post devictam ab Emilio Paulo Macedonia. Libro secundo *Off. Manu.*

³ Attio] Si est idem, de quo in epist.

⁴ Attio] Si est idem, de quo in epist. Attico legi malim, quam Attio: ut ab Attico & cognomen, & nomen accepit. Quod etiam Corrado placuit. *Idem.*

rius. De P. Luccejo nihil tibi concedo, quo studiosior ejus sis, quam ego sum: est enim nobis necessarius. Sed a magistris cum contenderem de proferendo die, probaverunt mihi, sese, quo minus id facerent, & compromisso, & jurjurando impediri. Quare veniendum arbitror Luccejo. Quamquam, si meis literis obtemperavit, cum tu hæc leges, illum Romæ esse oportebit. Cæteris de rebus, maximeque de pecunia, cum Panfa mortem ignorares, scripsisti, quæ per nos ab eo consequi te posse arbitrare. Quæ te non felissent, si viveret: nam te diligebat. Post mortem autem ejus quid fieri posset, non videbamus. De Venulejo, Latino, Horatio, valde laudo. Illud non nimium probo, quod scribis, quo illi animo aequiore ferrent, te tuis etiam legatis liatores ademisse. Honore enim digni cum ignominia dignis non erant comparandi: eosque ex senatus-consulto, si non decedunt, cogendos, ut decedant, existimo. Hæc fere ad eas literas, quas eodem exemplo binas accepi. De reliquo velim tibi persuadeas, non esse mihi meam dignitatem tuam cariorem. Vale.

⁴ Magister] Cum bona alicujus in auctione venirent, ut inde aut heredes aut creditores caperent partes, de eorum sententia legebatur, qui præset illi auctioni. Is dicebatur *magister*. *Grav.*

⁵ Venulejo, Latino, Horatio] Legatis C. Calvisii, per quos Africam provinciam ab senis obtinebat. *Epist. 25. Manu.*

⁶ Laudo] Quod liatores illis ademisse. *Idem.*

UNIVERSIDAD DE LEÓN

CAL DE BIBLIOTECAS

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER XIII.

M. T. CICERO C. MEMMIO S. P. D.

I. **H**TSI non satis mihi constiterat, cum aliqua-
ne animi mei molestia, an potius libenter te
Athenis visurus essem, quod injuria, quam
accepisti, dolore me afficeret, sapientia tua,
qua fers injuriam, lætitia: tamen vidisse te
mallem. Nam quod est molestiæ, non sane
multo levius est, cum te non video. Quod esse potuit volu-
ptatis, certe, si vidissem te, plus fuisset. Itaque non dubi-
tato dare operam ut te videam, cum id satis commode fa-
cere poterō. Interea, quod per literas & agi tecum, & ut
arbitror, confici potest, agam nunc. Ac te illud primum
rogabo, ne quid invitus mea causa facias: sed id, quod mea
intelliges multum, tua nullam in partem interesse, ita mi-
hi des, si tibi, ut id libenter facias, ante persuaseris. Cum
Patronē Epicureo mihi omnia sunt: nisi quod in philosophia
vehementer ab eo dissentio. Sed & initio Romæ, cum te quo-
que & tuos omnes observabat, me coluit in primis: & nuper,
cum ea, qua voluit, de suis commodis & præmiis consecutus
est, me habuit suorum defensorum & amicorum fere principem.
Etiam a Phædro (qui nobis cum pueri essemus, ante quam

Phæ-

ARGUMENTUM. C. Memmius, qui tri-
bunus pl. Lucullus triumphaturos vexaverat,
(Plutarch. in Luc.) & prætor ab Cæsare rationem
gesti consularis repetierat. (Sueton.
cap. 23.) damnatus lege de ambitu, (ad
Att. lib. epist. ult.) exulabat Athenis, sed
antequam Cicero in provinciam iterum adve-
niret, discesserat Mitylenas. Ab hoc ergo
per literas petit, ut in gratiam cum Patro-

ne Epicureo redeat, eique locum concedat,
ubi Epicurus habitaverat. Anno U. C. 702.
De suis commodis & premiis. Quam
hæc sint commoda & præmia, dividere non
licet: nisi si, quod inter Epicureos excelle-
ret, commoda sibi aliqua & præmia posside-
at: qua de te lito orta, Romam venit, &
patrono in primis Cicerone, qua voluit, a-
tenatu consecutus est. Manur.

Philonem cognovimus, valde, ut philosophus; postea tam-
en, ut vir bonus, & suavis, & officiosus probabatur) tra-
ditus mihi, commendatulusque est. Is igitur Patro, cum ad
me Romam literas misisset, uti te sibi placarem, peterem-
que, ut nescio quid illud Epicuri parietinarum sibi concede-
res: nihil scripsi ad te ob eam rem, quod adificationis tuæ
consilium mea commendatione nolebam impediri. Idem, ut
veni Athenas, cum, idem ut ad te scriberem, rogasset; ob
eam causam impetravit, quod te abjecisse illam adificationem
constabat inter omnes amicos tuos. Quod si ita est, & si
jam plane tua nihil interest, velim, si qua offensivuncula fa-
cta est animi tui, perveritate aliquorum; (novi enim gen-
tem illam) des te ad lenitatem, vel propter tuam summam
humanitatem, vel etiam honoris mei causa. Equidem si, quid
ipse sentiam, quæris: nec, cur ille tantopere contendat, vi-
deo; nec, cur tu repugnes: nisi tamen multo minus tibi con-
cedi potest, quam illi, laborare sine causa. Quanquam Pa-
tronis & orationem, & causam tibi cognitam esse certo scio.
Honorem, officium, testamentorum jus, Epicurum auctorita-
tem, Phædri obtestationem, sedem, domicilium, vestigia
summorum hominum, sibi tuenda esse dicit. Totam hominis
vitam, rationemque, quam sequitur in philosophia, derideam-
us licet, si hanc ejus contentionem volumus reprehendere.
Sed, mehercules, quando illi, caterisque, quos illa delectant,
non valde inimici sumus, nescio an ignoscendum sit huic, si
tantopere laborat: in quo etiam si peccat, magis ineptiis,
quam improbitate, peccat. Sed ne plura, (dicendum enim
aliquando est) Pomponium Atticum sic amo, ut alterum fra-
trem:

2 Phædro] Epicureo, quem cum Attico
frequenter audivi. Corrad.

3 Philonem] Academicum. Mem.

4 Adificationis tuæ consilium] Areopagi-
ta, decreto facto, Memmio concesserant, ut
ades Epicuri veteres, quas Cicero ut in con-
temptum adduceret, parietinas vocavit,
commodi sui gratia exedificare possent. Ma-
nur.

5 Gentem illam] Græcam. Corrad.

6 Testamentorum jus] Tuenda enim testa-

mentorum jura sunt. Hoc dicit, quia suos
hæretos Epicurus, in quibus habitare ac do-
cere solitus erat, amico suo Metrodoro mo-
riens testamentum reliquerat, eo jure, ut post
ejus obitum ad alios Epicureos scilicet princi-
pes possessio perveniret. Laertius. Manur.
7 Phædri obtestationem] Obtestatus erat
Phædrus, cum viveret, ne hæretos Epicuri
negligerent, neve occupari a quoquam time-
rent. Idem.

trem: nihil est illo mihi nec carius, nec jucundius. Is (* non quo sit ex istis: est enim omni liberali doctrina politissimus: sed valde diligit Patronem, valde Phædrum amavit) sic a me hoc contendit homo minime ambitiosus, minime in rogando molestus, ut nihil unquam magis: nec dubitat, quin ego a te nutu hoc consequi possem, etiam si ædificaturus es- ses. Nunc vero si audierit te ædificationem deposuisse, neque tamen me a te impetrasse, non te in me illiberalem, sed me in te negligentem putabit. Quamobrem peto a te, ut scribas ad tuos, posse tua voluntate decretum illud Areopagitarum, quem ² Ἰπποκρίτης ἰσχυροῦς illi vocant, tolli. Sed redeo ad prima. Prius velim tibi persuadeas, ut hoc mea causa libenter facias, quam ut facias. Sic tamen habeto, si feceris quod rogo, fore mihi gratissimum. Vale.

⁸ Non quo sit ex istis] Hoc dicit, ut Attico petenti auctoritatem auget: non quod ⁹ Ἰπποκρίτης] Ad rei memoriam literis mandatum. *Idem*.

CICERO MEMMIOS.

II. CAJO Aviano Evandro, qui habitat in tuo¹ sacratio, & ipso multum utor, & patrono ejus M. Æmilio familiarissime. Peto igitur a te majorem in modum, quod sine tua molestia fiat, ut ei de habitatione accommodes. Nam propter opera instituta multa multorum, ² subitum est ei remigrare ³ Kal. Quint. Impediō verecundia, ne te pluribus verbis rogem. Neque tamen dubito, quin, si tua nihil aut non multum interfit, eo sis animo, quo ego essem, si quid tu me rogares. Mihi certe gratissimum feceris. Vale.

M. T.

ARG. Petit, ut Evandro statuario de sacratio habitationē accommodet. Anno U. C. 702.

¹ Sacratio] Parte ædium urbanarum exulis C. Memmii. Nam sacratio non modo in sacris ædibus, verum in profanis etiam esse poterant, loca quædam consecrata, vel ubi sacre res custodirentur, vel ubi sacra gentilitia fierent. *Manut.*

² Subitum est] Nimis angusta præfinita

dies facit, ut subitum sit incommodum ob temporis brevitatē. *Idem*.

³ Kal. Quint.] Præfinita Evandro die, qua e sacratio migraret. Kalendæ Quintiles in Urbe primus erat locationum dies. Ad Q. Et. enst. 3. lib. II. Post Kal. Quint. in statu domum commigrabit, hoc est, finito locationis tempore demigrantibus iis, quibus eas locaveras. *Idem*.

M. T. CICERO C. MEMMIO S. P. D.

III. AULUM Fulvium, unum ex meis intimis, observantissimum studiosissimumque nostri, eruditum hominem, & summa humanitate, tuaque amicitia dignissimum, velim ita tractes, ut mihi coram recepisti. Tam gratum mihi id erit, quam quod gratissimum. Ipsum præterea summo officio & summa observantia tibi in perpetuum devinxeris. Vale.

M. T. C. Q. VALERIO, Q. F. ORCÆ,
LEG. PROPÆT. S. D.

IV. CUM municipibus Volaterranis mihi summa necessitudo est. Magno enim meo¹ beneficio affecti, cumulativissime mihi gratiam retulerunt: nam nec in honoribus meis, nec in laboribus unquam defuerunt. Cum quibus si mihi nulla causa intercederet, tamen, quod te vehementissime diligo, quodque me a te plurimi fieri sentio, & monerem te & hortaret, ut eorum fortunis consuleres, præsertim cum prope præcipuam causam haberent ad jus obtinendum. Primum, quod Syllani temporis acerbiter, deorum immortalium benignitate subterfugerunt: deinde, quod summo studio populi Romani a me in consulatu meo defensi sunt. Cum tribuni plebis legem iniquissimam de eorum agris promulgavissent: facile Senatui populoque Romano persuasi, ut eos cives, quibus fortuna pepercisset, salvos esse vellent. Hanc actionem meam C. Cæsar² primo suo consulatu³ in lege Agraria comprobavit, agrumque Volaterranum, & oppidum omni periculo in perpetuum liberavit: ut mihi dubium non sit, quin is, qui novas necessitudines adjungat, vetera beneficia confer-

Tom. VII.

L I I

vari

ARG. Cum Cæsar, victor civilium bellorum, agrum militibus divisurus esset, eique negotio præfessisset Q. Valerium, huic Volaterranos commendat, ne illorum ager divisoni subijceretur. Anno U. C. 708.

¹ Beneficio] Quod legem a tribunis pl.

promulgaram, de agris eorum dividendis, perferri consul non sum passus. Infra. *Manut.*

² Primo] Quibusdam libris deest. Gravio videtur glossata. *Cellarius*.

³ In lege Agraria] Quam de agro Campano & Stellate dividendo tulit. *Manut.*

vari velit. Quamobrem est tuæ prudentiæ, aut sequi ejus auctoritatem, cujus sectam atque imperium summa cum tua dignitate secutus es: aut certe illi integram omnem causam reservare. Illud vero dubitare non debes, quin tam grave, tam firmum, tam honestum municipium tibi tuo summo beneficio in perpetuum obligari velis. Sed hæc, quæ supra scripta sunt, eo spectant, ut te hortet & suadeam. Reliqua sunt, quæ pertinent ad rogandum: ut non solum tua causa tibi consilium me dare putes, sed etiam, quod mihi opus sit, me a te petere, & rogare. Gratissimum igitur mihi feceris, si Volaterranos omnibus rebus integros incolamesque esse volueris. Eorum ego domicilia, sedes, rem, fortunas, quæ & a diis immortalibus, & a præstantissimis in nostra republica civibus, summo Senatus populique Romani studio, conservatæ sunt, tuæ fidei, justitiæ, bonitatiq; commendo. Si pro meis pristinis opibus facultatem mihi res hoc tempore daret, ut ita defendere possem Volaterranos, quemadmodum consuevi tueri meos; nullum officium, nullum denique certamen, in quo illis prodesse possem, prætermitterem. Sed quando apud te nihilo minus hoc tempore valere me confido, quam valuerim semper apud omnes: pro nostra summa necessitudine, parique inter nos & mutua benevolentia abs te peto, ut ita de Volaterranis mereare, ut existiment, eum quasi divino consilio isti negotii præpositum esse, apud quem unum nos, eorum perpetui defensores, plurimum valere possumus. Vale.

M. T. C. Q. VALERIO, Q. F. ORCÆ,
LEG. PROP. R. T. S. P. D.

V. **N**ON moleste sero, eam necessitudinem, quæ mihi tecum est, notam esse quam plurimis: neque tamen ob eam causam (quod tu optime existimare potes) te impedio, quo minus susceptum negotium, pro tua fide & diligentia, ex voluntate Cæsaris, qui tibi rem magnam difficillimamque commisit, gerere possis. Nam, cum multi a me petant

ARG. Ne ager C. Curtii dividatur, rationibus & argumentis rogat. Anno U. C. 708.

tant multa, quod de tua erga me voluntate non dubitent; non committo, ut ambitione mea conturbem officium tuum. C. Curtio ab ineunte ætate familiarissime sum usus. Ejus & Syllani temporis injustissima calamitate dolui: & cum iis, qui similem injuriam acceperant, amissis omnibus fortunis, reditus tamen in patriam voluntate omnium concedi videretur, adjutor incolumitatis fui. Is habet in Volaterrano possessionem, cum in eam tanquam e naufragio reliquias contulisset. Hoc autem tempore eum ¹ Cæsar in senatum legit: quem ordinem ille, ista possessione omissa, ² tueri vix potest. Gravissimum autem est, cum superior factus sit ordine, inferior rem esse fortuna: minimeque convenit, ex eo agro, qui Cæsaris jussa dividatur, eum moveri, qui Cæsaris beneficio senator sit. Sed mihi minus liber multa de æquitate rei scribere, ne causa potius apud te valuisse videar, quam gratia. Quamobrem te in majorem modum rogo, ut C. Curtii rem meam putes esse: quidquid mea causa faceres, ut id C. Curtii causa eum feceris, existimes, quod ille per me habuerit, id me habere abs te. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

¹ Cæsar] Senatores bellum civile abstulerat: in quorum locum legit ex sua fæda, etiam peregrinis adscitis. Suet. Cæsar. ² Tueri vix potest] Nemo enim senator esse poterat, nisi DECC millia possideret. Suetonius in Augusto. Manu.

M. T. C. Q. VALERIO, Q. F. ORCÆ,
PROGOS. S. P. D.

VI. **S**I vales, bene est: ego quidem valeo. Credo te memoria tenere, me & coram P. Cuspio tecum locutum esse, cum te prosequeretur paludatum: & item postea pluribus verbis tecum egisse, ut, quoscunque tibi ejus necessarios commendarem, haberes eos in numero meorum necessariorum. Id tu pro tua summa erga me benevolentia, perpetuaque ob-

L I I 2

ser-

ARG. Cuspium amicos generatim omnes commendat, nominatim L. Julium & P. Cornelium. Anno U. C. 708.
¹ Procos.] Supra. proproretor est dictus: sed nunc.

fervantia, mihi liberalissime atque humanissime recepisti. Cuspius, homo in omnes suos officiosissimus, mirifice quosdam homines ex ista provincia tuetur, & diligit, propterea quod fuit in Africa bis, cum maximis² societatis negotiis praesert. Itaque hoc ejus officium, quod adhibet erga illos, ego mea facultate & gratia soleo, quantum possum, adjuvare. Quare Cuspianorum omnium commendationis causam hac tibi epistola exponendam putavi. Reliquis epistolis, tantum faciam, ut³ notam apponam eam, quae mihi tecum convenit, & simul significem de numero esse Cuspianorum. Sed hanc commendationem, quam his literis consignare volui, scito esse omnium gravissimam. Nam P. Cuspius singulari studio contendit a me, ut tibi quam diligentissime L. Julium commendarem. Ejus ego studio vix videor mihi satisfacere posse, si utar verbis iis, quibus, cum diligentissime quid agimus, uti solemus. Nova quaedam postulat, & putat me ejus generis artificium quoddam tenere. Ei ego pollicitus sum, me ex intima nostra arte deprompturum mirificum genus commendationis. Id quando assequi non possum, tu re velim efficias, ut ille genere mearum literarum incredibili quiddam perfectum arbitretur. Id facies, si omne genus liberalitatis, quod & ab humanitate & potestate tua proficisci poterit, non modo re, sed etiam verbis, vultu denique⁴ exprompseris: quae quantum in provincia valeant, vellem expertus esses. Sed tamen suspicor, ipsum hominem, quem tibi commendo, perdignum esse tua amicitia: non solum, quia mihi Cuspius dicit, credo, (tamen id satis esse debebat) sed quia novi ejus iudicium in hominibus, & amicis deligendis. Harum literarum vis quanta fuerit, propediem iudicabo: tibi, ut confido, gratias agam. Ego, quae te velle, quaeque ad te pertinere arbitror, omnia studiose diligenterque curabo. Cura ut valeas.

P. Cor-

² Societatis] Publicanorum, qui Africa vedigalia exigebant. *Manut.*

³ Notam] Inter Ciceronem & Valerium in Africam proficiscentem convenerat, ut, quibus literis ei Cicero aliquem vere atque

ex intimo animi sui sensu, non ex aliorum voluntate, commendaret, signum quoddam apponere, ut graves commendationis & servibus diligerentur. *Idem.*

⁴ Exprompseris] *Man.* expresseris.

P. Cornelius, qui tibi has literas dedit, est mihi a P. Cuspiano commendatus: cujus causa quanto opere cuperem, deberemque, profecto ex me facile cognosci. Vehementer te rogo, ut cures, ut ex hac commendatione mihi Cuspius quam maximas, quam primum, quam sapissime gratias agat. Vale.

M. T. CICERO CLUVIO S. P. D.

VII. CUM in Galliam proficiscens, pro nostra necessitudine, tuaque summa in me observantia, ad me domum venisses, locutus sum tecum de agro¹ vestigali municipii Atrellani, qui esset in Gallia: quantoque opere ejus municipii causa laborarem, tibi ostendi. Post tuam autem protectionem, cum & maxima res municipii honestissimi, mihique conjunctissimi, & summum meum officium ageretur; pro tuo animo in me singulari, existimavi, me oportere ad te accuratius scribere: etsi non sum nescius, & quae temporum ratio, & quae tua potestas sit: tibi, negotium datum esse a C. Caesare, non iudicium, praecclare intelligo. Quare a te tantum peto, quantum & te facere posse, & libenter mea causa facturum esse arbitror. Et primum velim existimes, quod res est, municipii fortunae omnes in isto vestigali consistere: his autem temporibus hoc municipium maximis oneribus pressum, summis affectum esse difficultatibus. Hoc etsi commune videtur esse cum multis, tamen, mihi crede, singulares huic calamitates accidisse: quas idcirco non commemoro, ne de miseris meorum necessariorum conquerens, homines, quos nolo, videar offendere. Itaque, nisi magnam spem haberem, C. Caesari nos causam municipii probaturos; non erat causa, cur a te hoc tempore aliquid contenderem. Sed quia confido, mihi, & illi, illud & dignitatis municipii, & aequitatis, etiam voluntatis

erga. R

ARG. Petiit a Cluvio, ne municipii Atrellani vestigalis ager divideretur, sed causam inaequam Caesari referret. *Anno U. C. 708.*

¹ Galliam] Cisalpinam. *Manut.*

² Vestigali] Qui vestigal Atrellanis pen-

dit. Quamvis enim in Campania est Atrellani, tamen agrum etiam alibi potuit possidere, sicut de Arpinatibus ex huius libri epist. 12. confirmatur. *Cellar.*

³ Non iudicium] Non arbitrium. *Idem.*

erga se habiturum esse rationem: ideo a te non dubitavi contendere, ut hanc causam illi integram conservares. Quod etsi nihilominus a te peterem, si nihil audivissem te tale fecisse: tamen majorem spem impetrandi nactus sum, postea quam mihi dictum est, hoc idem a te Regiones impetravisse. Qui etsi te aliqua necessitudine attingunt: tamen tuus amor in me, sperare me cogit, te, quod tuis necessariis tribueris, idem esse tributurum meis: præsertim cum ego pro his unis petam: habeam autem, qui simili causa laborent, complures necessarios. Hoc me non sine causa facere, neque aliqua levi ambitione commotum a te contendere, etsi te existimare arbitror: tamen mihi affirmanti credas velim, me huic municipio debere plurimum: nullum unquam fuisse tempus, neque honorum, neque laborum meorum, in quo non hujus municipii studium in me extiterit singulare. Quapropter a te etiam atque etiam, pro nostra summa conjunctione, proque tua benevolentia, majorem in modum peto atque contendo, ut, cum fortunæ agi ejus municipii intelligas, quod sit mihi necessitudine, officiis, benevolentia conjunctissimum, id mihi des. Quod erit hujusmodi, ut, si a Cæsare, quod speramus, impetrari-mus, tuo beneficio nos id consecutos esse judicemus. Sin minus: pro eo tamen id habeamus, cum a te data sit opera, ut impetretur. Hoc cum mihi gratissimum feceris: tum viros optimos, homines honestissimos, eosdemque gratissimos, & tua necessitudine dignissimos, summo beneficio in perpetuum tibi, tuisque devinxeris. Vale.

M. T. CICERO M. RUTILIO S. P. D.

VIII. **C**UM & mihi conscius essem, quanti te facerem, & tuam erga me benevolentiam expertus essem, non dubitavi a te petere, quod mihi petendum esset. P. Sextium quanti faciam, ipse optime scio: quanti autem facere debeam, & tu, & omnes homines sciunt. Is cum ex aliis te

ARG. Rutilium rogat, ut in agrorum divisione Albini prædia ne attingat. Anno U. C. 708.
 r. P. Sextium] Qui tribuitur pl. Cicero- nem ab exilio reduxit. Manut.

mei studiosissimum esse cognosset, petivit a me, ut ad te quam accuratissime scriberem de re C. Albini senatoris: cuius ex filia natus est L. Sextius, optimus adolescens, filius P. Sextii. Hoc idcirco scripsi, ut intelligeres, non solum me pro P. Sextio laborare debere, sed Sextium etiam pro Albino. Res autem est hæc. A M. Laberio C. Albinus prædia in assignationem accepit, quæ prædia Laberius emerat a Cæsare de bonis Plotianis. Ea si dicam non esse e republica dividi, docere te videar, non rogare. Sed tamen, cum Cæsar Syllanas venditiones & assignationes ratas esse velit, quo firmiores existimentur suæ: si ea prædia dividuntur, quæ ipse Cæsar vendidit, quæ tandem in ejus venditionibus esse poterit auctoritas? Sed hoc quale sit, ut pro tua prudentia considerabis. Ego te plane rogo, atque ita, ut majore studio, jultiore de causa, magis ex animo rogare nihil possim, ut Albino parcas, prædia Laberiana ne attingas. Magna me affeceris non modo lætitia, sed etiam quodammodo gloria, si P. Sextius homini maxime necessario satisfecerit per me, cum ego illi uni plurimum debeam. Quod ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo. Majus mihi dare beneficium nullum potes. Id mihi intelliges esse gratissimum.

2 Prædia in assignationem accepit] Hoc est, Laberii prædia pro debito accepit assignari volebat creditoribus ab iis, qui non erant nata tanti, quanti erant ante bellum civile. Vide superius lib. IX. epist. 16. & 18.
 & lib. V. epist. 20. Sic enim Cæsar satisfecit volebat creditoribus ab iis, qui non erant salvendo. Vide Suet. Jul. cap. 44. Græc.

M. T. CICERO GRASSIPEDI S. P. D.

IX. **Q**UANQUAM tibi præfens commendavi, ut potui, diligentissime, socios Bithyniæ: teque cum mea commendatione, tum etiam tua sponte intellexi cupere ei societati, quibuscumque rebus posses, commodare: tamen, cum ii, quorum res agitur, magni sua interesse arbitrarentur, me etiam per literas declarare tibi, qua essem erga ipsos voluntate

ARG. Grassipedi, Bithyniæ quæstori, Bithynicam publicanorum societatem, in primisque Cn. Papium commendat. Anno U. C. 701.
 Socios] Publicanos. Corrad.

tate, non dubitavi hæc ad te scribere. Volo enim te existimare, me, cum universo ordini publicanorum semper libentissime tribuerim, idque magnis ejus ordinis erga me meritis facere debuierim, tum in primis amicum esse huic Bithynicæ societati: quæ societas ordine ipso, & hominum genere, pars est maxima civitatis. Constat enim² ex cæteris societatibus: & casu permulti sunt in ea societate valde mihi familiares: in primisque is, cujus præcipuum officium agitur hoc tempore, P. Rupilius, P. filius, ³ Men. qui est magister in ea societate. Quæ cum ira sint, in majorem modum a te peto, Cn. Pupium, qui est⁴ in operis ejus societatis, omnibus tuis officiis atque omni liberalitate tuare: curesque ut ejus operæ, quod tibi facile factu est, quam gratissimæ sint sociis: remque & utilitatem sociorum (cujus rei quantam potestatem quæstor habeat, non sum ignarus) per te quam maxime defensam & auctam velis. Id cum mihi gratissimum feceris, tum illud tibi expertus promitto & spondeo, te socios Bithyniæ, si iis commodaris, memores esse & gratos, cogniturum. Vale.

² Ex cæteris societatibus] Cum essent multe publicanorum societates, ex omnibus Bithynicæ constabat. Manut.

³ Men. J. Clives Romani a tribu ostendi soliti, quæ quidem tribus plerumque in antiquis & lapideis & libris prima tantum

syllaba scripta legitur. Hinc Men. est Menevia tribu. Vide lib. VIII. epist. 8. Græu.
⁴ In operis] Hoc est, inter ministris societatis, qui ejus res gerebant. Opere, ministris, mercenarii. Cellarius.

CICERO BRUTO S.

X. CUM ad te tuus quæstor, ¹ M. Varro, proficisceretur, commendatione egere eum non putabam. Satis enim commendatum tibi eum arbitrabar ab ipso more majorum: qui,

ARG. M. Bruto quem Cæsar, in Africanum bellum profecturus, Cisalpinæ Galliæ præfecerat, lib. VI. epist. 6. M. Terentium Varroem, quæstorem sorte datum, diligentissime commendat. Ann. U. C. 707.

¹ M. Varro] Manutio ille doctissimus Romanorum est, qui de re rustica, & pluribus aliis scripsit. At ille piratico bello Pompeji clasibus præfuerat (Plin. III. 11. VII. 30.)

& ejusdem legatus in Hispania ulteriore, exercitum & provinciam resexat (Sopis lib. IX. epist. 13.) ut dubites, nunc demum Bruti junioris quæstorem fieri voluisse. Præterea eo ingenio & doctrina fuit, ut doctissimo Bruto ignotus esse non poterit, aut cui amicitie suæ primum nullius aperiret. Alium ergo vel lupus vel manati præconium commendari crediderim. Cellar.

qui, ut te non fugit, hanc quæsturæ conjunctionem, ² liberorum necessitudini proximam voluit esse. Sed cum sibi ita persuasisset iple, meas de se accurate scriptas literas maximum apud te pondas habituras, a meque contenderet, ut quam diligentissime scriberem; malui facere, quod meus familiaris tanti sua interesse arbitraretur. Ut igitur debere me facere hoc intelligas, cum primum M. Terentius ³ in forum venit, ad amicitiam se meam contulit. Deinde, ⁴ ut se corroboravit, duæ causæ accesserunt, quæ meam in illum benevolentiam auferent. Una, quod verlabatur ⁵ in hoc studio nostro, quo etiam nunc maxime delectamur, & cum ingenio, ut nostri, nec sine industria. Deinde, quod mature se contulit in societates publicanorum; quod quidem nollem: maximis enim damnis affectus est. Sed tamen causa communis ordinis mihi commendatissimi, fecit amicitiam nostram firmiorem. Deinde verlatu ⁶ in utrisque subselliis optima & fide, & fama, jam ante hanc commutationem reipublicæ, ⁷ petitioni sese dedit, honoremque honestissimum existimavit fructum laboris sui. ⁸ His autem temporibus a me Brundisio cum literis & mandatis profectus ad Casarem est: qua in re & amorem ejus in suscipiendo negotio perpexi, & in consiciendo, ac renuntiando fidem. Videor mihi, cum separatim de probitate ejus & moribus dicturus fuissim, si prius causam, cur eum tantopere

Tom. VII.

M m m

dili-

² Liberorum necessitudinis] Epist. 16. & in Divinatione, & in Orat. pro Plancio. Manut.

³ In forum venit] Cum prætexta deposita, virilem induit. & in virorum numerum est transcriptus, pro quo in lib. XV. epist. 26. dicitur ferre attingere. Vide & superius lib. V. epist. 8.

⁴ Ut se corroboravit] Ut ad virilem aetatem accessit. Sic in Orat. pro Cælio: *Contra iam se corroboravisset, ac vi inter viros esset.* In eadem, *Non modo hæc ætas, sed etiam corroborata*, id est, non modo adulescentes, sed etiam viri. Et supra ejusdem orationis initio, eos, qui non, ut Cælii acculator, adulescentes essent, sed viri, *robustior* appellavit. Alii etiam in hæc sententiam eodem verbo usus est. Inde *Robustior* ætas. Manut.

⁵ In hoc studio nostro] Philosophiæ Corrad. Eloquentiæ. Manut.

⁶ In utrisque subselliis] In publicis, privatisque causis, id est, in majoribus, & minoribus. Sunt enim subselliarum, si habeatur hominum ratio, tria genera: si casualium, duo. Nam & iudices, & patroni, & accusatores in subselliis consistebant: causæ vero vel de publicis rebus erant, vel de privatis. Manut. Imo in utrisque subselliis est, & patronus fuit, & iudex. Græu.

⁷ Petitioni] Honorum. An etiam gesserit, incertum, quia nunc tandem quadam gessit, qui primus gradus honorum erat. Cellarius.

⁸ His temporibus] Post cladem Pharsalicam. Brundisii autem Cicero Casarem, saltem reconciliationem ejus, expellabat. Supra, lib. XI. epist. 27. Idem.

diligerem, tibi exposuissem, in ipsa causa exponenda satis etiam de probitate dixisse. Sed tamen separatim promitto, in meque recipio, fore eum tibi & voluptati, & usui. Nam & modestum hominem cognosces, & prudentem, & a cupiditate omni remotissimum: præterea magni laboris, summaque industria. Neque ego hæc polliceri debeo, quæ tibi ipsi, cum bene cognoris, judicanda sunt: sed tamen in omnibus novis conjunctionibus interest, qualis primus aditus sit, & qua commendatione quasi amicitia fores aperiuntur. Quod ego his literis efficere volui: etsi id ipsa per se necessitudo quaestura effecisse debet: sed tamen nihilo infirmius illud, hoc addito. Cura igitur, si me tanti facis, quanti & Varro existimat, & ipse sentio, ut quam primum intelligam, hanc meam commendationem tantum illi utilitatis attulisse, quantum & ipse sperarit, nec ego dubitarim. Vale.

M. T. CICERO BRUTO S. P. D.

XI. **Q**UIA semper animadverti, studiosè te operam dare, ut ne quid meorum tibi esset ignotum; propterea non dubito, quin scias, non solum cujus municipii sim, sed etiam quam diligenter soleam meos municipales Arpinates tueri. Quorum quidem omnia commoda, omnisque facultates, quibus & sacra conficere, & sacra testa adium sacrarum locorumque communium tueri possint, consistunt in his vestigalibus, quæ habent in provincia Gallia. Ad ea vendenda, pecuniaque, quæ a colonis debentur, exigendas, totamque rem & cognoscendam, & administrandam, legatos equites Romanos misimus Q. Fufidium Q. F. M. Fancium M. F. Q. Mamercurum Q. F. Peto a te majorem in modum, pro nostra necessitudine, ut tibi ea res curæ sit, operamque des, ut per te quam commodissime negotium municipii administratur, quam primumque conficiatur: ipsosque, quorum nomina scripsi, ut quam honorificentissime pro tua natura, & quam

ARG. Commendat Bruto vestigalia, quæ qui ad ea exigenda proficiscantur. Anus Arpinates in Gallia habeant: & legatos; U. C. 707.

liberalissime tractes. Bonos viros ad tuam necessitudinem adjunxeris, municipiumque gratissimum beneficio tuo devinxis: mihi vero etiam eo gratius feceris, quod cum semper tueri municipales meos consuevi, tum hic annus præcipue ad meam curam officiumque pertinet. Nam constituendi municipii causa, hoc anno adilem filium meum fieri volui, & fratris filium, & M. Casium, hominem mihi maxime necessarium, (is enim magistratus in nostro municipio, nec alius ullus creari solet) quos cohonestaris, in primisque me, si publica municipii, tuo studio, & diligentia bene administrata erit. Quod ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo.

1 Nec alius ullus] In aliis enim municipiis vel consul, ut cipis vel dictator creari solebat, ut Lan- Tusculli, &c. Maun.

M. T. CICERO BRUTO S. P. D.

XII. **A**LIA epistola communiter commendavi tibi legatos Arpinatum, ut potui diligentissime: hac separatim Q. Fufidium, quo-cum mihi omnes necessitudines sunt, diligentius commendo: non ut aliquid de illa commendatione comminuum, sed ut hanc addam. Nam & privignus est M. Casii, mei maxime & familiaris, & necessarii; & fuit in Cilicia mecum tribunus militum: quo in munere ita se tractavit, ut accepisse ab eo beneficium viderer, non dedisse. Est præterea (quod apud te valet plurimum) a nostris studiis non abhorrens. Quare velim eum quam liberalissime complectare: operamque des, ut in ea legatione, quam suscepit contra suum commodum, secutus auctoritatem meam, quam maxime ejus excellat industria. Vult enim, id quod optimo cuique natura tributum est, quam maximam laudem, cum a nobis, qui eum impulimus, tum a municipio consequi: quod ei continget, si hac mea commendatione tuum erga se studium erit consecutus. Vale.

M m m 2

M. T.

ARG. Q. Fufidium, Arpinatis municipii legatum, qui tribunus militum in Cilicia fuerat, diligenter commendat. Anus U. C. 707. 1 Comminuum] Mau. derivatum.

M. T. CICERO BRUTO S. P. D.

XIII. **L**UCIUS Castronius Patus, longe princeps municipii Lucensis, est honestus, gravis, plenus officii, bonus plane vir, & cum virtutibus, tum etiam fortuna, si quid hoc ad rem pertinet, ornatus: meus autem est familiarissimus, sic proflus, ut nostri ordinis observet neminem diligentius. Quare ut & meum amicum, & tua dignum amicitia, tibi commendo. Cui quibuscunque rebus commodaveris, tibi profecto jucundum, mihi certe erit gratum. Vale.

ARG. L. Castronium, Lucensem municipem, commendat. Anno U. C. 707.

M. T. CICERO BRUTO S. P. D.

XIV. **L**UCIO Titio Strabone, equite Romano, in primis honesto, & ornato, familiarissime utor. Omnia mihi cum eo intercedunt jura summæ necessitudinis. Huic in tua provincia pecuniam debet P. Cornelius. Ea res a Volcatio, qui Romæ jus dicit, rejecta in Galliam est. Pero a te hoc diligentius, quam si mea res esset, quo est honestius de amicorum pecunia laborare, quam de sua, ut negotium conficiendum cures, ipse suscipias, transigas, operamque des, quoad tibi æquum & rectum videbitur, ut quam commodissima conditione libertus Strabonis, qui ejus rei causa missus est, negotium conficiat, ad nummosque perveniat. Id & mihi gratissimum erit: & tu ipse L. Titium cognosces amicitia tua dignissimum. Quod ut tibi curæ sit, ut omnia solent esse, qua me velle scis, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

ARG. Petit ut exactiorem ejus pecunia, studio & diligentia curet. Anno U. C. 708. quam L. Straboni P. Cornelius debet, suo Volcatio] Pratore urbano.

M. T.

M. T. CICERO C. CÆSARI IMP. S. P. D.

XV. **P**RÆCILIIUM tibi commendo unice, tui necessarii, mei familiarissimi, viri optimi filium: quem cum adolescentem ipsum propter ejus modestiam, humanitatem, animum & amorem erga me singularem mirifice diligo: tum patrem ejus, re doctus, intellexi & didici mihi fuisse semper amicissimum. Hem, hic ille est, de illis maxime, qui irridere atque objurgare me soliti sunt, quod me non tecum, præsertim cum abs te honorificentissime invitares, conjungerem.

² Ἄλλ' ἐμὸν ἄπορ' ἴπυμόν ἐστ' ἐπ' Ἰσοκράτους ἔπειθερ.

Audiebam enim nostros proceres clamitantes,

⁴ Ἄλλημιθ' ἔσθ'· ἴτα τίς σε ἐ' Ἰσχυράων δ' εἰσπῆ.

³ Ὡς νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα.

Sed tamen idem me consolantur: & jam hominem perustum, etiamnum gloria volunt incendere: atque ita loquuntur:

⁷ Μη μὲν ἀσπείδει γὰρ ἐ' ἀλλοδαῖος ἀποδ' ὀπίσσω,

Ἄλλ' ἀ μέγα μέλει τι, ἐ' ἑσποδιστοῖσι τὰ ἴεσθ' ἴμ.

Sed me minus jam movent, ut vides. Itaque ab Homeri magniloquentia consero me ad vera præcepta Εὐεπίδου.

⁸ M.

ARG. Præciliium adolescentem, patre natum Cæsaris amicitissimo, commendat. Cæsare IV. Cal. sine collega. Anno U. C. 708.

¹ Hem, hic ille est] Insignis ad movendum locus: tum quia sentos Præcilli & studiium erga Cæsarem declarat: tum etiam, quia Cicero, qua sibi re offensum Cæsarem putat, in ea dat operam, ut illum sibi, reorioris confessione, reconciliet. Hem, pariter non dolentis, sed indicantis potius: ut Phil. V. Hinc causam, per hoc rem egregie struunt, ut hoc iudicet etc. Terentius in Adel. Obscra te, quamprimum hoc me liberum miseram meum. D. bene libero. In Adel. Hæc tibi, respiciunt rem. Et alibi. Similiter Plautus in Ad. Hem nunc, si vultis da, commoda homini amico. Et in Capt. Hem mihi item etiam est. Et alibi. Matur.

² A' M' ἴσθ' ἔσθ' ἴπυμόν] Sed meum nunquam animum in pellucidis persufuravit. O.

³ Ὡς νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα.]

⁴ Ἄλλημιθ' ἔσθ'] Fortis est, ut aliquis te et posterorum laudet. Odyss. A. 302.

⁵ Ἄλλ' ἀ μέγα μέλει τι] Sic nebula occultavit aera. Id est, ita non vidi, quam acutus mihi fuit: ita mihi quasi nebula quadam vitendi facultatem ademit. Od. α. 374. Idem.

⁶ Ἐσποδιστοῖσι] Etiamnum, non placet videtur enim abudare, cum jam dictum sit, etiam Veterum librorum varietas dubitationem mihi quidem non parvam affert. Placuit olim, laus gloria: placet idem nunc, ita si docti viri probant. Non enim is sum, qui meas opiniones mordicus retineam. Idem.

⁷ Μη μὲν ἀσπείδει γὰρ ἐ' ἀλλοδαῖος ἀποδ' ὀπίσσω] Ne ignoscatur, et sine gloria percam, sed magno aliquo edito facinore, quam a posteris audatur. Iliad. α.

⁸ M.]

⁹ M.]

* Μισῶ σοφιστῶν, ὅτις ἐξ αἰτῶ σοφῶν.

Quem verum tenex Præcilius laudat egregie: & ait, posse eundem & ἄμει πρόσω, & ὄτιονα videre, & tamen nihilominus,

¹⁰ Αἰὲρ δευδῆται, & ὑπεροχῶν ἐπιβῆται ἀδῶν.

Sed, ut redeam ad id unde ceppi, vehementer mihi gratum feceris, si hunc adolescentem humanitate tua, qua est singularis, comprehendens: & ad id, quod ipsorum Præciliorum causa te velle arbitror, addideris cumulum commendationis meæ. ¹¹ Genere novo sum literarum ad te usus, ut intelligeres, non vulgarem esse commendationem. Vale.

⁸ Μὲν ἔπειτα] Vide Ennium carmen Epist. 6. lib. VII. Off. legitur illos Pompejanos sapientes, qui sibi non sibi sapientes, cum tecum aditus pugnent. Corrad.

⁹ Ἄμει πρόσω ἢ ἄμει] Simul a fronte, & a tergo. Præcilia simul & sequentia inspicere, quod qui facit, errare non potest.

Facit autem is, aiebat Præcilius, qui cum Cæsare, opibus, honoribus, gloria florentissimo, non contendit. Manut.

¹⁰ Αἰὲρ δευδῆται] Semper egredere se gerere, & alius antecessore. Hæd. H. 208.

¹¹ Genere novo] Ob Interpositos Græcos veritas. Idem.

M. T. CICERO C. CÆSARI IMP. S. P. D.

XVI. **P**UBLIUM Crassum ex omni nobilitate adolescentem dilexi plurimum: & ex eo, cum ab ineunte ætate bene speravisset, tum optime existimare ceppi ex iis iudiciis, quæ de eo feceram, cognitis. Eius libertum Apollonium jam tum equidem, cum ille viveret, & magni faciebam, & probabam. Erat enim & studiosus Crassi, & ad ejus optima studia vehementer aptus: itaque ab eo admodum diligebatur. Post mortem autem Crassi, eo mihi etiam dignior visus est, quem in fidem atque amicitiam meam reciperem, quod eos a se observandos & colendos putabat, quos ille dilexisset, & quibus carus fuisset. Itaque & ad me in Ciliciam venit, multisque in rebus mihi magno usui fuit & fides ejus, & prudentia: &, ut opinor, tibi in Alexandrino bello, quantum studio & fidelitate consequi potuit, non defuit. Quod cum speraret te quoque ita existimare, in His-

ARG. Apollonium P. Crassi libertum, Cæsari in Hispania contra Pompeji filios bello presentem, commendat. Ann. U. C. 708. I. Ex. 17.] Forte, de eo. J. F. Gronov.

paniam ad te, maxime ille quidem suo consilio, sed etiam me auctore, est profectus. Cui ego commendationem non sum pollicitus, non quin eam valituram apud te arbitrarer: sed neque mihi egere commendatione videbatur, qui & in bello tecum fuisset, &, propter memoriam Crassi, de tuis unus esset: &, si uti commendationibus vellet, etiam per alios eum videbam id consequi posse. Testimonium mei de eo iudicii, quod & ipse magni æstimabat, & ego apud te valere eram expertus, ei libenter dedi. Doctum igitur hominem cognovi, & studiis optimis deditum, idque a puero. Nam domi meæ cum Diodoto Stoico, homine, meo iudicio, eruditissimo, multum a puero fuit. Nunc autem incensus studio rerum tuarum, eas literis Græcis mandare cupiebat. Possè arbitror: valet ingenio, habet usum, jam pridem in eo genere studii literarumque versatur: satisfacere immortalitati laudum tuarum mirabiliter cupit. Habes opinionis meæ testimonium: sed tu hoc facilius multo, pro tua singulari prudentia, iudicabis. Et tamen, quod negaveram, commendo tibi eum. Quidquid ei commodaveris, erit id majorem in modum gratum.

M. T. C. S. E. R. S U L P I C I O S. P. D.

XVII. **M**ANIUS Curius, qui Patris negotiatur, multis & magnis de causis a me diligitur. Nam & amicitia pervetus mihi cum eo est, ut primum in forum venit, instituta: & Patris cum aliquoties antea, tum proxime hoc miserrimo bello, domus ejus tota mihi paruit: qua si opus fuisset, tam essem usus, quam mea. Maximum autem mihi vinculum cum eo est quasi sanctioris cuiusdam necessitudinis, quod est Attici nostri familiarissimum, eumque unum præter cæteros observat, ac diligit. Quem si tu jam forte cognovisti, puto me hoc, quod facio, facere serius. Ea est enim humanitate & observantia, ut eum tibi jam per se ipsam com-

ARG. Manium Curium Servio Sulpicio, Epist. 29. Ann. U. C. 707. Achajæ præfidi, commendat. Vide lib. VII. I. Patris] Quæ urbs est in Peloponneso.

commendatum putem. Quod tamen si ita est, magnopere a te quaeso, ut ad eam voluntatem, si quam in illum ante has meas literas contulisti, quam maximus post mea commendatione cumulus accedat. Sin autem propter verecundiam suam minus se tibi obtulit, aut nondum eum satis habes cognitum, aut qua causa est, cur majoris commendationis indigeat; sic tibi eum commendo, ut neque majore studio quemquam, neque iustioribus de causis commendare possim. Faciamque id, quod debent facere ii, qui religiose & sine ambitione commendant: spondebo enim tibi, vel potius spondeo, in meque recipio, eos esse M. Carii mores, eamque tum probitatem, tum etiam humanitatem, ut eum & amicitia tua, & tam accurata commendatione, si tibi sit cognitus, dignum sis existimaturus. Mihi certe gratissimum feceris, si intellexero, has literas tantum, quantum scribens confidebam, apud te pondus habuisse. Vale.

² Post mea] Manutius conjiciebat: *Quam maximus potest, mea, &c.*

CICERO SERVIO S.

XVIII. **N**ON concedam, ut Attico nostro, quem elatum laetitia vidi, jucundiores tuae, suavissime ad eum & humanissime scriptae, literae fuerint, quam mihi. Nam etsi utriusque nostrum prope aequae gratiae erant, tamen ego admirabar magis, te, quasi rogatus, aut certe admonitus, liberaliter Attico respondisses, (quod tamen dubium nobis, quin ita futurum fuerit, non erat) ultro ad eum scripsisse, eique nec opinanti voluntatem tuam tantam per literas detulisse. De quo non modo rogare te, ut eo studiosius mea quoque causa facias, non debeo (nihil enim cumulatus fieri potest, quam polliceris) sed ne gratias quidem agere, ¹ quod tu & ipse cau-

ARG. Gratias agit, quod optima in Attico voluntate sit, quem dum commendari dicit necesse non esse, eo ipso valde commendat, quo Servius ei neque in Epiroticis, neque in aliis rebus desit. Anno U. C. 707.

¹ Quod] Si enim id mea causa fecisses, gratias ipse agere deberem: cum vero ipse

causa feceris, ad eum pertinere gratiarum actio videtur. Quanquam ne ille quidem gratias debet agere: non enim ab eo rogatus, aut admonitus, sed ultro ipse nec opinanti voluntatem ei tuam tantam per literas detulisti. Itaque gratiarum actio nulla aequa te potest officium tuum. Manut.

causa, & tua sponte feceris. Illud tamen dicam, mihi id, quod fecisti, esse gratissimum. Tale enim tuum iudicium de homine eo, quem unice diligo, non potest mihi non summe esse jucundum. Quod cum ita sit, esse gratum necesse est. Sed tamen, quando mihi, pro conjunctione nostra, vel peccare apud te in scribendo licet: utrumque eorum, qua negavi mihi facienda esse, faciam. Nam & ad id, quod Attici causa te ostendisti esse facturum, tantum velim addas, quantum ex nostro amore accessionis fieri potest. Et, quod modo verebar, tibi gratias agere, nunc plane ago, teque ita existimare volo, quibuscunque officiis in ² Epiroticis reliquisque rebus Atticum obstrinxeris, iisdem me tibi obligatum fore. Vale.

² Epiroticis] Possessiones in Epiro Atticus gentis, pertinet: antea Macedoniae provinciam habuit, ut ejusmodi ad eum scriptae, & Neomiaz pars fuit: ut ostendit oratio in Pisonis in vita demonstrat. Epiros autem hoc nomen. Item.

M. T. C. SER. SULPICIO S. P. D.

XIX. **C**UM Lyfone Pattenfi est mihi quidem hospitium vetus, quam ego necessitudinem sancte colendam puto: sed ea causa etiam cum aliis compluribus: familiaritas tanta nullo cum hospite: & ea cum officiis ejus multis, tum etiam consuetudine quotidiana sic est aucta, ut nihil sit familiaritate nostra conjunctius. Is cum Romae annum prope ita fuisset, ut mecum viveret, etsi eram in magna spe, te meis literis commendationeque diligentissime facturum, id quod fecisti, ut ejus rem & fortunas absentis tuerere: tamen, quod in unius potestate erant omnia, & quod Lyfo fuerat in nostra causa nostrisque praesidiis, quotidie aliquid timebamus. Effectum tamen est & ipsius splendore, & nostro, reliquorumque hospitium studio, ut omnia, qua vellemus, a Caesare impetrarentur: quod intelliges ex iis literis, ¹ quas Caesar ad te dedit.

Tom. VII.

N n n

Nunc

ARG. Rogat, ut Lyfonem, quem antea recipiat. Anno U. C. 707.

commendaverat, in fidem & necessitudinem

¹ Quas Caesar ad te dedit] Potest eas literas

Nunc non modo non remittimus tibi aliquid ex nostra commendatione, quasi adepti jam omnia: sed eo vehementius a te contendimus, ut Lyonem in fidem necessitudinemque tuam recipias. Cujus dubia fortuna timidius tecum agebamus, verentes, ne quid accideret ejusmodi, ut ne tu quidem mederi posses: explorata vero ejus incolumitate, omnia a te studia summa cura peto. Quae ne singula enumerem, totam tibi domum commendo. In his adolescentem filium ejus, quem C. Memmius Gemellus, cliens meus, cum in calamitate exilii sui Patrensis civis factus esset, Patrensium legibus adoptavit: ut ejus ipsius hereditatis jus caulamque tuare. Caput illud est, ut Lyonem, quem ego virum optimum gratissimumque cognovi, recipias in necessitudinem tuam. Quod si feceris, non dabit, quin in eo diligendo, ceterisque postea commendando, idem quod ego sis iudicii & voluntatis habiturus. Quod cum fieri vehementer studeo, tum etiam illud vereor, ne si minus cumulate videre fecisse aliquid ejus causa, me ille negligenter scripsisse putet, non te oblitum mei. Quanti enim me faceres, cum ex sermonibus quotidianis meis, tum ex epistolis etiam tuis potuit cognoscere. Vale.

teras Caesar in Hispania scripsisse, sed verisimilius est, in Urbe: cum dicit Cicero, Et vestra, respiciendumque hospitium studii. Quod si ita est, tui Sulpicii in Achaia, anre-quant in Hispaniam: (ep. 4. lib. IV.) manit usque ad exitum belli. Nam ut diximus jam, Caesar & Sulpicius, hic ex Achaia, ille missis ex Hispania literis, in o-

bita filie consolati sunt. Mamur.

2 C. Memmius Gemellus] Possit esse is Memmius, ad quem supra leguntur Cicero- nis epistolae. Nam & prae-nomen idem est, & exulavit uterque. Idem.

3 Patrensis civis] Amiffa Romana civita- te. Nam duarum civitatum civis esse nemo poterat. Idem.

CICERO SERVIO S.

XX. A SCLAPONE Patrensi, medico, utor valde fami-
hariter, ejusque cum consuetudo mihi jucunda fuit,
tum ars etiam, quam sum expertus in valetudine meorum.
In qua mihi cum ipsa scientia, tum etiam fidelitate, bene-
volen-

ARG. A Sclapone medicum commendat.

Anno U. C. 707.

1 de die] Medicinam Romae ingenti ho- mines, ut artem liberaliorem, non colebant.

Manut.

2 Meorum] Tironis, quem ex Clodia de- cedens agrum Patris reliquit, ep. 1. & 9. lib. XVI. Idem.

volentiaeque satisfeci. Hunc igitur tibi commendo: & a te peto, ut des operam, ut intelligat, diligenter me scripsisse de se, meamque commendationem usui magno sibi fuisse. Erit id mihi vehementer gratum. Vale.

M. T. C. SER. SULPICIO S. P. D.

XXI. MARCUS Aemilius Avianus ab ineunte adolescentia me observavit, semperque dilexit, vir cum bonus, tum perhumanus, & in omni genere officii diligendus. Quem si arbitrarer esse Sicyone, & nisi audirem ibi eum etiam nunc, ubi ego reliqui, Cybira commorari, nihil esset necesse plura me ad te de eo scribere. Perficeret enim ipse profecto suis moribus, suaeque humanitate, ut sine cujusquam commendatione diligeretur abs te non minus, quam & a me, & a ceteris suis familiaribus. Sed cum illum abesse patem, commendo tibi majorem in modum domum ejus, quae est Sicyone, remque familiarem, maxime Cajum Avianum Hammonium, libertum ejus: quem quidem tibi etiam suo nomine commendo. Nam cum propterea mihi est probatus, quod est in patronum suum officio & fide singulari, tum etiam in me ipsum magna officia contulit, mihique molestissimis temporibus ita fideliter benevoleque praesto fuit, ut si a me manumissus esset. Itaque peto a te, ut eum Hammonium, & in patroni ejus negotio sic tuare, ut ejus procuratorem, quem tibi commendo, & ipsum suo nomine diligas, habeasque in numero tuorum. Hominem pudentem & officiosum cognoscas, & dignum, qui a te diligitur. Vale.

N n n 2

CI-

ARG. M. Emilius rem familiarem, & in-
pudens libertum ejus Hammonium commen-
dat. Anno U. C. 707.

1 In omni genere officii diligendus] Non delectat mutatione, facio tamen libenter, ut in locis mendam redolentibus testificer sententiam meam. In omni genere officii diligendus, ferri potest, & eo magis, quod omnes libri veteres continentur: verumamen-
quia Diligens, & Diligentius, non adma-
dum diversa sunt; scripsi olim, nihil tamen

affirmans, magis mihi placere Diligentem, quam Diligentius: ut mentio fiat in officio diligen-
sine potius quam amoris, ex consuetudine
Ciceronis: quam si quis contemnit, eum a
me dissentire nec miror, nec moleste fore. Ciceronis haec sunt, pro Plancio: In omni officio diligentiissimus. Pro Caio: Pro omni officio diligentiissimus. Pro Cluentio: In omni-
bus officiis verum diligenter esse vero par-
et. Man. Editit Gravius, & anni, &c. de-
feto in.

CICERO SERVIO S.

XXII. **T**ITUM Manlium, qui negotiatur Thepsiis, vehementer diligo. Nam & semper me coluit, diligentissimeque observavit, & a studiis nostris non abhorret. Accedit eo, quod Varro Murena magnopere ejus causa vult omnia: qui tamen existimavit, etsi suis literis, quibus tibi Manlium commendabat, valde consideret, tamen mea commendatione aliquid accessionis fore. Me quidem cum Manlii familiaris, tum Varronis studium commovit, ut ad te quam accuratissime scriberem. Gratissimum igitur mihi feceris, si huic commendationi meae tantum tribueris, quantum cui tribuisti plurimum; id est, si T. Manlium, quam maxime, quibuscunque rebus honeste ac pro tua dignitate poteris, juveris atque ornaveris. Ex ipsius praeterea gratissimis & humanissimis moribus confirmo tibi, te eum, quem soles fructum a bonorum virorum officiis expectare, esse capturum. Vale.

ARG. T. Manlium suo & Varronis nomine commendat. Anno U. C. 707.

[Thepsiis] Urbs Boeotiae, sub Helicone, ad sinum Crisaeum, Musis sacra. Graev.

CICERO SERVIO S.

XXIII. **L**UCIO Cossinio, amico & tribuli tuo, valde familiariter utor. Nam & inter nosmetipsum vetus usus intercedit, & Atticus noster majorem etiam mihi cum Cossinio consuetudinem fecit. Itaque tota Cossinii domus me diligit, in primisque libertus ejus L. Cossinius Anchialus, homo & patrono, & patroni necessarius, quo in numero ego sum, probatissimus. Hunc tibi ita commendo, ut, si meus libertus esset, eodemque apud me loco esset, quo & est apud patronum suum, majore studio commendare non possem. Quare pergratum mihi feceris, si eum in amicitiam tuam receperis: atque eum, quod sine molestia tua fiat, si qua in re opus ei fuerit, juveris. Id & mihi vehementer gratum erit, &

ARG. Cossinium Anchialum libertum commendat. Anno U. C. 707.

& tibi postea jucundum. Hominem enim summa probitate, humanitate, observantiaque cognosces. Vale.

CICERO SERVIO S.

XXIV. **C**UM antea capiebam ex officio meo voluptatem, quod memineram, quam tibi diligenter Lysonem, hospitem & familiarem meum, commendassem; tum vero postea quam ex literis ejus cognovi, tibi eum falso suspectum fuisse, vehementissime laetatus sum, me tam diligentem in eo commendando fuisse. Ita enim scripsit ad me, sibi meam commendationem maximo adjumento fuisse, quod ad te delatum diceret, sese contra dignitatem tuam Romae de te loqui solitum esse. De quo, etsi pro tua facilitate & humanitate purgatum se tibi scribit esse; tamen primum, ut debeo, tibi maximas gratias ago, cum tantum literae meae potuerunt, ut his lectis, omnem offensionem suspicionis, quam habueras de Lyfone, deponeres: deinde credas mihi affirmanti velim, me hoc non pro Lyfone magis, quam pro omnibus scribere, hominem esse neminem, qui unquam mentionem tui sine tua summa laude fecerit. Lyso vero cum mecum prope quotidie esset, unaque viveret, non solum quia me libenter audire arbitrabatur, sed quia libentius ipse loquebatur, omnia mihi tua & facta & dicta laudabat. Quapropter, etsi a te ita tractatur, ut jam non desideret commendationem meam, unisque se literis meis omnia consecutum putet, tamen a te peto in majorem modum, ut eum etiam atque etiam tuis officiis, liberalitate complectare. Scriberem ad te, qualis vir esset, ut superioribus literis feceram, nisi eum jam per se ipsum tibi satis esse notum arbitrarer. Vale.

ARG. Gratias agit, quod sua commendatione Lysoni offensionem remiserit: deinde rogat, ut eum omnibus officiis complectatur. Anno U. C. 707.

CI-

CICERO SERVIO S.

XXV. **H**AGESARETUS Larissæus magnis meis beneficiis ornatus in consulatu meo, memor & gratus fuit, meque postea diligentissime coluit. Eum tibi magnopere commendo, ut & hospitem meum, & familiarem, & gratum hominem, & virum bonum, & principem civitatis suæ, & tua necessitudine dignissimum. Pergratum mihi feceris, si dederis operam, ut is intelligat hanc meam commendationem magnum apud te pondus habuisse. Vale.

ARG. Hagesaretum breviter, sed accurate commendat. Anno U. C. 707.

CICERO SERVIO S.

XXVI. **L**UCIUS Mescinius ea mecum necessitudine conjunctus est, quod mihi quaestor fuit. Sed hanc causam, quam ego ut a majoribus accepi, semper gravem duxi, fecit virtute & humanitate sua justiorum. Itaque eo sic uter, ut nec familiaris ullo, nec libentius. Is quamquam confidere videbatur, & sua causa, quæ honeste posses, libenter esse facturum; magnum esse tamen speravit apud te meas quoque literas. Id cum ipse ita judicabat, tum pro familiari consuetudine saepe ex me audierat, quam suavis esset inter nos & quanta conjunctio. Peto igitur a te, tanto scilicet studio, quanto intelligis debere me petere pro homine tam mihi necessario, & tam familiari, ut ejus negotia, quæ sunt in Achaia, ex eo quod heres est M. Mindio, fratri suo, qui Eli negotiatus est, explices & expedias cum jure & potestate.

ARG. Mescinii Rufi Achaica negotia commendat. Anno U. C. 707.

Eli Nonnullis visum est rectius hic *Eli* legi, quam *Eli*, adeo ut in posteriorum editorum codicibus ita fere scriptum sit, quod miror, cum frequenter hujus urbis nomen in obliquo casibus parem syllabarum numerum cum recto habeat. Plinius lib. xvi. (edit. Hard. Tom. II. pag. 7.) Sicut qui

Jaminum illicem vocent, arguo ubi non usque ita, pro ea subter statuat, ut in conspectu principis fabricat, ut circa *Elim* & *Lactemonem*. Eadem ignorantia decepti ita emendarunt hunc locum in III. de Natura Deorum, *Venus prius Celsæ & Diæ ura, cujus Eliæ delectum videtur*: cum in veteribus exemplaribus sui etiam *Eli* legatur. *Videtur*.

state, quam habes, tum etiam auctoritate & consilio tuo. Sic enim præscriptimus tuis, quibus ea negotia mandavimus, ut omnibus in rebus, quæ in aliquam controversiam vocarentur, te arbitro, & quod commodo tuo fieri posset, te disceptatore uterentur. Id ut honoris mei causa suscipias, vehementer te etiam atque etiam rogo. Illud præterea, si non alienum tua dignitate putabis esse, feceris mihi pergratum: si qui difficiliore erant, ut rem sine controversia confici nolint, si eos, quando cum senatore res est, Romam rejeceris. Quod quo minore dubitatione facere possis, literas ad te a M. Lepido consule, non quæ te aliquid juberent (neque enim id tuæ dignitatis esse arbitramur) sed quodam modo quasi commendatitias sumpsimus. Scriberem, quam id beneficium bene apud Mescinium positurus esses, nisi & te scire confiderem, & mihi peterem. Sic enim velim existimes, non minus me de illius re laborare, quam ipsum de sua. Sed, cum illum studeo, quam facillime ad suum pervenire, tum illum laboro, ut non minimum hac mea commendatione se consecutum arbitrer. Vale.

² Disceptatore] Rei, quæ in controversiam vocatur, moderator. In Partitionibus hoc verbum Cicero ipse interpretatur: *Aut susceptor est modo, qui audit, non disceptator, id est rei sententiaque moderator.* Eo usus est Añnius, cujus hæc recitat Quintilianus lib. ix. cap. ult. *Si, Cæsar, ex omnibus nostris talibus, qui sunt ac fuerint, posset huic cause disceptator levi, non quisquam te potius operaretur nobis fuit.* Manus.

CICERO SERVIO S.

XXVII. **L**ICET eodem exemplo sæpius tibi hujus generis literas mittam, cum gratias agam, quod meas commendationes tam diligenter observes: quod feci in aliis, & faciam, ut video, sæpius: sed tamen non parcam operæ, & ut vos soletis in formulis, sic ego in epistolis de eodem re alio modo. C. Avianus igitur Hammonius incredibiles mihi

ARG. Gratias agit, quod Avianum commendatione sua liberaliter transisset, cum pocius, iuriconsultum primarium, scribens, *De eodem re alio modo*] Est formula iuriconsultis antiquis usitata in præscribendis actionibus, cum ostenderent ejusdem rei con-

sequende vias complures esse, & actiones varias posse institui. Ideo Cicero ad S. Sulpicium, iuriconsultum primarium, scribens, *Aut, ut soletis in formulis, sic ego in epistolis de eodem re alio modo.* Briss.

hi gratias per literas egit, & suo, & Æmilii Aviani, patroni sui, nomine, nec liberalius, nec honorificentius potuisse tractari, nec se præsentem, nec rem familiarem absentis patroni sui. Id mihi cum jucundum est eorum causa, quos tibi ego summa necessitudine & summa conjunctione adductus commendaveram, quod M. Æmilii unus est ex meis familiarissimis atque intimis, maxime necessarius homo, & magnis meis beneficiis devinctus, & prope omnium, qui mihi debere aliquid videntur, gratissimus: tum multo jucundius, te esse in me tali voluntate, ut plus prois amicis meis, quam ego præfens fortasse prodessem: credo, quod magis ego dubitarem, quid illorum causa facerem, quam tu, quid mea. Sed hoc non dubito, quin existimes mihi esse gratum. Illud te rogo, ut illos quoque gratos homines esse putes: quod ita esse tibi promitto, atque confirmo. Quare velim, quidquid habent negotii, des operam, quod commodo tuo fiat, ut, te obtinente Achajam, conficiant. Ego cum tuo Servio jucundissime conjunctissimeque vivo: magnamque cum ex ingenio ejus, singularique studio, tum ex virtute & probitate voluptatem capio. Vale.

¹ Cum tuo Servio] Epist. 3. lib. IV.

CICERO SERVIO S.

XXVIII. **E**TSI libenter petere a te soleo, si quid opus est meorum cuipiam; tamen multo libentius gratias tibi ago, cum fecisti aliquid commendatione mea; quod semper facis. Incredibile est enim, quas mihi gratias omnes agant, etiam mediocriter a me tibi commendati: quæ mihi omnia grata, sed de L. Mescinio gratissimum. Sic enim est mecum locutus, te, ut meas literas legeris, statim procuratoribus suis pollicitum esse omnia, multo vero plura & majora fecisse. Id igitur (puto enim etiam atque etiam mihi dicendum esse) velim existimes, mihi te fecisse gratissimum.

Quod

ARG. Agit gratias, quod Mescinio commendatio sua profuerit; rogatque ut pergat ei bene facere. Deinde commendat Lacedæmonios. Anno U. C. 707.

Quod quidem hoc vehementius lætor, quod ex ipso Mescinio te video magnam capturum voluptatem. Est enim in eo cum virtus & probitas, & summum officium, summamque observantiam, tum ¹ studia illa nostra, quibus antea delectabamur, nunc etiam vivimus. Quod reliquum est, velim augeas tua in eum beneficia omnibus rebus, quæ te erunt dignæ. Sed duo quidem te nominatim rogo. Primum, ut, si quid satisfidandum erit, ² amplius eo nomine non peti, cures, ut satisfidetur fide mea. Deinde, cum fere consistat hereditas in iis rebus, quas avertit Oppia, quæ uxor Mindii fuit; adjuves, ineaque rationem, quemadmodum ea mulier Romam perducat. Quod si putarit illa fore, ut opinio nostra est, negotium conficiemus. Hoc ut assequamur, te vehementer etiam atque etiam rogo. ³ Illud, quod supra scripsi, id tibi confirmo, in meque recipio, te ea, quæ fecisti Mescinii causa, quæque feceris, ita bene collocaturam, ut ipse iudices, homini te gratissimo, jucundissimo benigne fecisse. Volo enim ad id, quod mea causa fecisti, hoc etiam accedere. Nec Lacedæmonios dubitare arbitror, quin ipsi sua majorumque suorum auctoritate satis commendati sint fidei & justitiæ tuæ: & ego, qui te optime novissem, non dubitavi, quin tibi notissima & jura & merita populorum essent. Itaque cum a me peteret Philippus Lacedæmonius, ut tibi civitatem commendarem: etsi memineram, me ei civitati omnia debere, tamen respondi, commendatione Lacedæmonios apud te non egere. Itaque sic velim existimes, me omnes Achajæ civitates arbitrari pro horum temporum perturbatione felices, quod his tu præsis: eundemque me ita judicare, te, quod unus optime

Tom. VII.

O o o

¹ Studia] Philoſophiæ, Manut.

² Amplius eo nomine non peti] Et ſolemnis formula Juriconſultorum, ad quam etiam Cicero alludit in Bruto, hinc quoque, inquit Brutus, & expectanda ſunt ea, quæ Atilio polliceris, & fortasſe ego a te hujus voluntatis procurator petam, quod ipſe, cui debet, ſe incommode caſturum negat. At vero inquam, tibi ego, Brute, non ſolacium, niſi prius a te cavero, amplius ea nomine memineri, cuius petitio ſit, petitorum, Cræſ.

³ Illud quod ſupra ſcripſi, id tibi confir-

mo] Id non abundat, ſed additum confirmationis gratia: ut epiftoſa quinquageſima ſeptima: Illud, quod tecum & coram, & per literas diligentiffime egi, id & nunc etiam atque etiam rogo. Et lib. VII. epiftoſa 26. Lex ſumpſeraria, quæ videtur antea utuſiſſe, ea mihi fraudi fuiſt. Et pro Cælio: Illud tempus, etatis, quod ipſum ſua ſponte inſuſcipiam, alterum libidinis inſuſſam eſt, id hoc loco defendo. Plur. in Piculo, Tibullianum illam, cuius quæſtus quæſtus deperit, tam circumducam lepido. Manut.

nolles non nostra solum, sed etiam Græciæ monumenta omnia, tua sponte amicū Lacedæmonis & esse, & fore. Quare tantum a te peto, ut, cum ea facies Lacedæmoniorum causa, quæ tua fides, amplitudo, iustitia postulat, ut his, si tibi videbitur, significes, te non moleste ferre, quod intelligas, ea quæ facias, mihi quoque grata esse. Pertinet enim ad officium meum, eos existimare, curæ mihi suas res esse. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. CICERO L. PLANCO S. D.

XXIX. **N**ON dubito, quin scias, in iis necessariis, qui tibi a patre relicti sunt, me tibi esse vel conjunctissimum, non his modo causis, quæ speciem habeant magnæ conjunctionis, sed iis etiam, quæ familiaritate & consuetudine tenentur: quam scis mihi jucundissimam cum patre tuo & summam fuisse. Ab his initiis nolter in te amor profectus, auxit paternam necessitudinem, & eo magis, quod intellexi, ut primum per ætatem judicium facere potneris quanti quisque tibi faciendus esset, me a te in primis ceptum esse observari, colī, diligi. Accedebat non mediocre vinculum cum studiorum, quod ipsum est per se grave; tum eorum studiorum, earumque artium, quæ per se ipsa eos, qui voluntate eadem sunt, etiam familiaritate devinciunt. Expectare te arbitror, hæc tam longe repetita principia quo spectent. Id primum ergo habeto, non sine magna justaque causa hanc a me commemorationem esse factam. C. Atejo Capitone utor familiarissime. Notæ tibi sunt varietates meorum temporum. In omni genere & honorum, & laborum meorum, & animus, & opera, & auctoritas, & gratia, etiam res familiaris C. Capitonis præsto fuit, & paruit & temporibus, & fortunæ meæ. Hujus propinquus fuit T. Antistius: qui cum forte quæstor Macedoniam obtineret, neque

ARG. Vapionem pro Antistii hereditate diligentissime commendat. Anno U. C. 707.
1. *Planco*] Cum Cæsare in Africa contra Scipionem & Jubam regem pugnavit. Hic

est, ad quem sunt epistolæ lib. x. *Monat.*

2. *Patre*] Epist. 4. lib. x.

3. *Paruit*] Manutius; *paruit.*

ei successum esset, Pompejus in eam provinciam cum exercitu venit. Facere Antistius nihil potuit. Nam si potuisset, nihil ei fuisset antiquius, quam ad Capitonem, quem ut parentem diligebat, reverti: præsertim cum sciret, quanti is Cæsarem faceret, semperque fecisset. Sed oppressus tantum attingit negotii, quantum reculari non potuit. Cum signaretur argentum Apolloniæ, non possum dicere eum præfuisse, neque possum negare assuisse, sed non plus duobus, an tribus mensibus. Deinde abfuit a castris: fugit omne negotium. Hoc mihi, ut testi, velim credas. Meam enim ille inestitiam in illo bello videbat, mecum omnia communicabat. Itaque abdidit se in intimam Macedoniam, quo potuit longissime a castris, non modo ut non præset ulli negotio, sed etiam ut ne interesset quidem. Is post prælium se ad hominem necessarium, A. Plautium, in Bithyniam contulit. Ibi eum Cæsar cum vidisset, nihil asperè, nihil acerbe dixit. Romam jussit venire. Ille in morbum continuo incidit, ex quo non convaleuit. Æger Corcyram venit, ibi est mortuus. Testamento, quod Romæ Paulo & Marcello contulibus fecerat, heres ex parte dimidia & tertia est Capito. In sextante sunt ii, quorum pars sine ulla cujusquam querela publica potest esse: ea est ad H-S xxx. Sed de hoc Cæsar viderit. Te, mi Plance, pro paterna necessitudine, pro nostro amore, pro studiis, & omni cursu nostro totius vitæ simillimo, rogo, & a te ita peto, ut majore cura, majore studio nullo possim, ut hanc rem suscipias, meam putes esse, enitare, contendas, efficias, ut mea commendatione, tuo studio, Cæsaris beneficio, hereditatem pro-

O o o 2

pin-

2. *Cum signaretur*] Pompeii jussu.

3. *Et parte dimidia, & tertia*] Totæ hereditatis nomine iis vocatur, partes autem hereditatis partibus aliis. Dividitur in un-

ciam, sextantem, quadrantem, trientem, quincuncem, semissim, septuncem, bessem, dodrantem, dextantem, deuncem. Pars igitur hereditatis dimidia, & tertia, si ab aliis partibus vocetur, erit semis, & triens, vel, unico vocabulo, dextans. Quæquam neque dextantem, neque deuncem, neque quincuncem, septuncem, bessem, pro partibus hereditatis uturari a veteribus video: sed tantum hæc, unciam, sextantem, quadrantem, trientem, semissim, dodrantem, assens. *Manut.*
& *Publica potest esse*] Antistii bona, ut Pompeiani, publica esse, vidisse Cæsare, debebant. Patrem Capitonis reliquam Cicero conservare conatur, adpreore Planco. Reliquum sextantem, aut, posse Cæsarem capere, nulla cujusquam querela, foras se quod il, quibus sexta hereditatis pars legata fuerat, Pompejanorum partium fuissent: cum Capito abstulisset omnino ab armis, Cæsaremque potius quam Pompejum dilexisset. *Idem.*

pinqui sui C. Capito obtineat. Omnia, quæ potui in hac summa tua gratia ac potentia a te impetrare, si petissem, ul- tro te ad me detulisse putabo, si hanc rem impetravero. Il- lud fore tibi adjumento spero, cujus ipse Cæsar esse optimus judex potest: semper Cæsarem Capito & coluit, & dilexit. Sed ipse hujus rei testis est, novi hominis memoriam. Ita- que nihil te doceo. Tantum tibi sumito pro Capitone apud Cæsarem, quantum ipsum meminisse senties. Ego, quod ⁷ in me ipso experiri potui, ad te deferam: in eo quantum sit ponderis, tu videbis. Quam partem in republica causamque defenderim, per quos homines, ordinesque steterim, quibus- que ⁸ munitus fuerim, non ignoras. Hoc mihi velim credas, si quid fecerim hoc ipso in bello minus ex Cæsaris volunta- te, quod intellexerim scire ipsum Cæsarem, me invivissimum fecisse. Id feci aliorum consilio, hortatu, auctoritate. Quod fuerim moderatior, temperatiorque, quam in ea parte quis- quam, id me fecisse maxime auctoritate Capitonis: cujus si- miles si reliquos necessarios habuissem, reipublicæ fortasse non- nihil, mihi certe plurimum profuissem. Hanc rem, mi Plan- ce, si effeceris, meam de tua erga me benevolentia spem con- firmaveris; ipsumque Capitonem, gratissimum, officiosissimum, optimum virum, ad tuam necessitudinem, tuo summo bene- ficio adjunxeris. Vale.

⁷ In me ipso experiri] Quanti Cæsarem fecerit Capito, in me ipso sum experius. Quod enim fuerim moderatior, ac tempera- tor in civili bello, quam quisquam Rom-

pejanus; id auctore Capitone potissimum fe- cit. Idem.
⁸ Munitus] Hunc locum vacare mendo, persuaderi mihi vix potest. Idem.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXX. LUCIUS Manlius est ¹ Sosis. Is ² fuit Catinensis: sed est una cum reliquis Neapolitanis civis Roma- nus

ARG. L. Manlium in fraterna hereditate commendat. Anno U. C. 797.
¹ Sosis] Est Siculum Manlii nomen, quod solum habuit antequam civitate donaretur. Qui enim peregrini Romanam civitatem as- sequebantur, eorum assumebant & prænomi- na, & nomina, quorum opera & beneficio

cives Romani facti erant, veteri nomine con- servato. Manut.

² Fuit Catinensis] Esse desit, posteaquam in municipium Neapolitanum adscriptus est. Civis enim duarum civitatum esse nemo potest. Idem.

nus factus, decurioque Neapoli. ³ Erat enim adscriptus in id municipium ante civitatem sociis & Latinis datam. Ejus fra- ter Catinæ nuper mortuus est. Nullam omnino arbitramur de ea hereditate controversiam cum habiturum: & ⁴ est hodie in bonis: sed, quoniam habet præterea negotia vetera in Sicilia sua, & hanc hereditatem fraternam & omnia ejus tibi commendo, in primisque ipsum virum optimum, mihi que fam- liarissimum, his studiis literarum doctrinæque præditum, quibus ego maxime delector. Peto igitur abs te, ut eum, si- ve aderit, si-ve non venerit in Siciliam, in meis intimis, maximeque necessariis scias esse: itaque tractes, ut intelligat meam commendationem sibi magno adjumento fuisse. Vale.

³ Erat enim] Rationem asserit, quo mo- do, Catinensis cum fuerit, civis Romanus factus sit. Quo tempore, inquit, sociis & Latinis data civitas est, (datam esse lege Julia, obendit Cicero, in oratione pro Balbo) adscriptus jam erat Manlius in mu- nicipium Neapolitanum: ita cum reliquis Neapolitanis civitatem est adeptus. Idem.

⁴ Est hodie in bonis] Argumentum, cur nullam sit habiturus de ea hereditate contro- versiam: quia nemo prohibuit, quo minus eam adiret: cum facilis esset excludere, quam de possessione desicere. Esse in bonis, esse in possessione honorum, bona possidere, & idem sunt, & æque Tulliana. Idem.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXI. CAJO Flavio, honesto & ornato equite Romano, utur valde familiariter. Fuit enim generi mei, C. Pisonis, pernecessarius, meque diligentissime observat & ipse, & L. Flavius, frater ejus. Quapropter velim honoris mei causa, quibus rebus honeste & pro tua dignitate poteris, quam honorificentissime, & quam liberalissime C. Flavium tractes. Id mihi sic erit gratum, ut gratius esse nihil possit. Sed præterea tibi affirmo, neque id ambitione adductus fa- cio, sed cum familiaritate & necessitudine, tum etiam veri- tate; te ex C. Flavii officio, & observantia, & præterea splendore, atque inter suos gratia, magnam voluptatem esse capturum. Vale.

M. T.

ARG. Flavium, Pisonis generi sui pernecessarium, commendat. Anno U. C. 797.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXII. **I**N¹ Halefina civitate, tam lauta, tamque nobili, conjunctissimos habeo & hospitio, & familiaritate M. & C. Clodios, ² Archagathum, & Philonem. Sed vereor, ne, quia complures tibi praecipue commendo, exarquare videar ambitione quadam commendationes meas. Quanquam a te quidem cumulate fatissit & mihi, & meis omnibus. Sed velim sic existimes, hanc familiam, & hos mihi maxime esse conjunctos vetustate, officiis, benevolentia. Quamobrem peto a te majorem in modum, ut his, omnibus in rebus, quantum tua fides dignitasque patietur, commodes. Id si feceris, erit mihi vehementissime gratum. Vale.

ARG. Hospites suos Archagathum & Philonem commendat. Anno U. C. 707.

¹ Halefina] Halefa, quae & Alesia & Halefa scribitur, urbs Sicilliae est ad fluvium Halefan in colle octo stadiis a mari remoto. Hodie non nisi rudera & vestigia quadam ejus urbis superstant, de qua vide Diodor. Sic. lib. xiv. Græc.

² Archagathum, & Philonem] M. Clodium Archagathum, C. Clodium Philonem. Horum cognomina Græca sunt, praenonia vero & nomina Romana. Primum enim Sicilia cum essent, civitatis Romanae jus adepti, simul appellationem susceperunt, veteri nomine retento, more libertorum. Manut.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXIII. **C**NEIO Oracilio Nasone utor familiarissime; ita prorsus, ut illius¹ ordinis nullo familiarior. Nam & humanitate ejus, & probitate in consuetudine quotidiana magnopere delector. Nihil jam opus est expectare te, quibus eum verbis tibi commendem, quo sic utar, ut scripsi. Habet is in provincia tua negotia; quae procurant liberti, Hilarus, Antigonus, Demostratus: quos tibi, negotiaque omnia Nasonis non secus commendo, ac si mea essent. Gratissimum mihi feceris, si intellexero hanc commendationem magnum apud te pondus habuisse. Vale.

ARG. Nasonis libertos & negotia commendat. Anno U. C. 707.

¹ Ordinis] Equestris forsitan: sed Manutius conditionis, aut fortis interpretatur.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXIV. **A**VITUM mihi hospitium est cum Lyfone, Lyfonis filio, Lilybetano, valdeque ab eo oblervor: cognovique dignum & patre, & avo. Est enim nobilissima familia. Quapropter commendo tibi majorem in modum rem, domumque ejus: magnoque opere abs te peto, cures, ut is intelligat, meam commendationem maximo sibi apud te & adjumento, & ornamento fuisse. Vale.

ARG. Lyfonem Lilybetanum commendat. Anno U. C. 707.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXV. **C**AJUS Avianus Philoxenus antiquus est hospes meus, & praeter hospitium, valde etiam familiaris, quem Caesar¹ meo beneficio² in Novocomenses retulit. Nomen autem Aviani secutus est, quod homine nullo plus est usus, quam Flacco³ Aviano, meo, quemadmodum te scire arbitror, familiarissimo. Quae ego omnia collegi, ut intelligeres, non vulgarem esse commendationem hanc meam. Peto igitur abs te, ut omnibus rebus, quod sine molestia tua facere possis, ei commodes, habeasque in numero tuorum: perficialque, ut intelligat, has literas meas magno sibi usui fuisse. Erit id mihi majorem in modum gratum. Vale.

ARG. Philoxenum, hospitem & familiarium suum commendat. Anno U. C. 707.

¹ Meo beneficio] Me rogante. Manut.
² In Novocomenses retulit] In eos, quos Novumcomium deductos in primo consulatu civitate donavit. Idem.

& Græci maxime illustres quingenti. Philoxenus autem Græcus, quia Siculus. Suetonius & Strabo. Postea vero difflator idem Caesar transpadanos omnes, ut ait Dio, civitate donavit. Idem.
³ Aviano] De quo infra, 75, & 79.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXVI. **C**UM Demetrio Mega mihi vetustum hospitium est: familiaritas autem tanta, quanta cum Siculo

ARG. Demetrium Megam in jure civitatis commendat. Anno U. C. 707.

culo nullo. Ei Dolabella rogatu meo civitatem a Cæsare impetravit: qua in re ego interfui. Itaque nunc P. Cornelius vocatur. Cumque propter quosdam sordidos homines, qui Cæsaris beneficia vendebant, tabulam, in qua nomina civitate donatorum incisa essent, revelli jussisset: eidem Dolabellæ, me audiente, Cæsar dixit, nihil esse quod de Mega vereretur, beneficium suum in eo manere. Hoc te scire volui, ut eum in civium Romanorum numero haberes: cæterisque in rebus tibi eum ita commendo, ut majore studio neminem commendarim. Gratissimum mihi feceris, si eum ita tractaris, ut intelligat meam commendationem magno sibi ornamento fuisse. Vale.

¹ Tabulam] Encam. Monur.

² Revelli] Ne valeret. Idem.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXVII. HIPPIAM, Philoxeni filium, Calactinum, hospitem & necessarium meum, tibi commendo in majorem modum. Ejus bona, quemadmodum ad me delata res est, publice possidentur alieno nomine, contra leges Calactinorum. Id si ita est, etiam sine mea commendatione ab æquitate tua res ipsa impetrare debet, ut ei subvenias. Quoquo modo autem se res habet, peto a te, ut honoris mei causa eum expedias, tantumque ei commodes & in hac re, & in cæteris, quantum tua fides dignitasque patietur. Id mihi vehementer gratum erit. Vale.

ARG. Commendat Hippiam in liberatione bonorum. Anno U. C. 707.

¹ Calactinum] Calacta est oppidum Siciliae ultra Alasiam. In secunda Verrina Calactini male scribi pro Calactini, docet Cluv. de Sicil. antiq. II. 3. Grev.

² Publice possidentur] Legem apud Calactinos fuisse crediderim, quæ veteret, ne quidquam publice, nisi publico nomine possideretur. Hippia autem bona alieno nomine, puta enjupiam absentis, vel pupilli publice possidebantur. Manur.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXVIII. LUCIUS Bruttius, eques Romanus, adolescens omnibus rebus ornatus, in meis familiarissimis est, meque observat diligentissime: cujus cum patre magna mihi fuit amicitia jam inde a quaestura mea Siciliensi. Omnino nunc ipse Bruttius Romæ mecum est: sed tamen domum ejus, & rem familiarem, & procuratores tibi sic commendo, ut majore studio commendare non possim. Gratissimum mihi feceris, si curaris, ut intelligat Bruttius, id quod ei recepi, hanc meam commendationem sibi magno adjumento fuisse. Vale.

ARG. Bruttii negotia procuratoresque commendat. Anno U. C. 707.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXIX. CUM familia Titurnia necessitudo mihi intercedit vetus: ex qua reliquus est M. Titurnius Rufus, qui mihi omni diligentia atque officio est tuendus. Est igitur in tua potestate, ut ille in me satis sibi præsidii putet esse. Quapropter eum tibi commendo majorem in modum: & abs te peto, efficias, ut is commendationem hanc intelligat sibi magno adjumento fuisse. Erit mihi vehementer gratum. Vale.

ARG. Titurnium Rufum commendat. Anno U. C. 707.

M. T. C. Q. ANCHARIO Q. F. PROC. S. P. D.

XL. LUCIUM & C. Aurelios, L. filios, quibus & ipsis, & patre eorum, viro optimo, familiarissime utor, commendo tibi majorem in modum, adolescentes omnibus optimis artibus ornatos, meos pernecessarios, tua amicitia dignis. P p p

ARG. Aurelios fratres proconsuli Macedoniæ commendat. Anno incerto.

gnissimos. Si ulla mea apud te commendatio valuit, quod scio multas plurimum valuisse, hæc ut valeat rogo. Quod si eos honorifice liberaliterque tractaris: & tibi gratissimos, optimosque adolescentes adjunxeris, & mihi gratissimum feceris. Vale.

¹ *Quod sine multis* Forst legi *quæ scio*: accipi supervacuum, ut in *quod nisi*, *quod potest* & *plurimum* deleri. Forst & *quod si*, *quod utinam*. J. F. Gronov.

M. T. C. L. CULLEOLO S. P. D.

XLI. **Q**UÆ fecisti L. Luceji causa, scire te plane volo, te homini gratissimo commodasse: & cum ipsi, quæ fecisti, pergrata sunt, tum Pompejus, quotiescunque me videt, (videt autem sæpe) gratias tibi agit singulares. Adde etiam illud: quod tibi jucundissimum esse certo scio, me ipsum ex tua erga Lucejum benignitate, maxima voluptate affici. Quod superest, quanquam mihi non est dubium, quin cum antea nostra causa, nunc jam etiam tuæ constantia gratia, mansurus sis in eadem ista liberalitate: tamen abs te vehementer etiam atque etiam peto, ut ea, quæ initio ostendisti, deincepsque fecisti, ad exitum augeri & cumulari per te velis. Id & Lucejo & Pompejo valde gratum fore, teque apud eos præclare positurum confirmo, & ipondeo. De republica, deque his negotiis, cogitationibusque nostris perscripseram ad te diligenter paucis ante diebus, easque literas dederam pueris tuis. Vale.

ARG. Gratias agit & suo & Pompeji nomine pro Culleoli erga Lucejum benignitate. eundemque denuo commendat. Anno incerto.

M. T. C. L. CULLEOLO PROC. S. P. D.

XLII. **L**UCIUS Lucejus meus, homo omnium gratissimus, mirificas tibi apud me gratias egit, cum diceret, omnia te cumulativissime & liberalissime procuratoribus suis pollicitum

ARG. Eundem Lucejum commendat Culleolo. Anno incerto.

licitum esse. Cum oratio tua tam ei grata fuerit, quam gratam rem ipsam existimas fore, cum, ut spero, quæ pollicitus es, feceris? Omnino ostenderunt Bulliones, sese Lucejo Pompeji arbitrato satisfacturos. Sed vehementer opus est nobis, & voluntatem, & auctoritatem, & imperium tuum accedere. Quod ut facias, te etiam atque etiam rogo. Illudque mihi gratissimum est, quod ita sciunt Luceji procuratores, & ita Lucejus ipse ex literis tuis, quas ad eum misisti, intellexit, hominis nullius apud te auctoritatem aut gratiam valere plus, quam meam. Id ut re experiatur, iterum & sæpius te rogo. Vale.

¹ *Bulliones* Sic omnes libri veteres, pro Bullione: interdum tamen Græcæ litera *T*, servatur, ut in *Pyrrhus*, *Phryges*: quod Cicerone, contra veterem consuetudinem, probat in libro de perfecto oratore. Populi sunt supra Epidaurum, a Byllide, five Bullide urbe, quæ est in Illyrico. Dicitur Bullionibus, in *Pison*, 40. ubi P. Ursinus rescribat *Bullidiosos*, ex Bullide, seu Byllide, quæ memoratur *Phil.* xi. 11.

M. T. C. QUINTIO GALLO S. P. D.

XLIII. **E**TSI plurimis rebus spero fore ut perspiciam, quod tamen jampridem perspicio, me a te amari, tamen nunc ea causa tibi datur, in qua facile declarare possis tuam erga me benevolentiam. L. Oppius, Marci filius, Philomeli negotiatur, homo mihi familiaris. Eum tibi unice commendo: eoque magis, quod cum ipsum diligo, tum quod negotia procurat L. Egnatius Rufus, quo ego uno equite Romano familiarissime utor, & qui cum consuetudine quotidiana, tum officii plurimis, maximisque mihi conjunctus est. Oppium igitur præsentem ut diligas, Egnatii absentis rem ut tuare, æque a te peto, ac si mea negotia essent. Velim memoria tuæ causa des literarum aliquid, quæ tibi in provincia reddantur: sed ita conscribas, ut tum, cum eas leges, facile recordari possis hujus meæ commendationis diligentiam. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

P p p 2

CI-

ARG. Oppium Gallo commendat, Egnatii negotia procurantem. Anno incerto.
¹ Gallo J. Victorius, *Gallio*.
² *Philomeli* Philomelum oppidum magnæ Phrygiæ. Sup. lib. xxi. epist. 8.

¹ *Literarum aliqui* Aur nondum ingressus fuit provinciam, ad quam se parabat: aut e provincia literas suberit mittere, quæ pollicentur quod Oppius petitur erat. *Cel-lar*.

CICERO GALLO S.

XLIV. **E**TSI ex tuis, & ex L. Oppii familiarissimi li-
teris cognovi, te memorem commendationis mea
fuisse, idque pro tua summa erga me benevolentia, proque
nostra necessitudine minime sum admiratus: tamen etiam at-
que etiam tibi L. Oppium presentem, & L. Egnatii, mei
familiarissimi, absentis negotia commendo. Tanta mihi cum
eo necessitudo est, familiaritasque, ut, si mea res esset, non
magis laborarem. Quapropter gratissimum mihi feceris, si cu-
raris, ut is intelligat, me a te tantum amari, quantum ipse
existimo. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Idque ut fa-
cias, vehementer te rogo. Vale.

ARG. Eandem Oppium eidem Gallo commendat, una cum Egnatii negotiis. Anno incerto.

M. T. C. APULEJO PROQUÆSTORI S. P. D.

XLV. **L**UCIO Egnatio uno, equite Romano, vel familia-
rissime utor. Ejus Anchialum servum, negotiaque,
quæ habet in Asia, tibi commendo non minore studio, quam
si rem meam commendarem. Sic enim existimes velim, mi-
hi cum eo non modo quotidianam consuetudinem summam
intercedere, sed etiam officia magna, & mutua nostra inter
nos esse. Quamobrem etiam atque etiam a te peto, ut cu-
res, ut intelligat me ad te satis diligenter scripsisse. Nam de
tua erga me voluntate non dubitabat. Id ut facias, te etiam
atque etiam rogo. Vale.

ARG. Egnatii servum & negotia Apulejo, pro quæstori Asia, commendat. Anno incerto.

M. T.

M. T. C. APULEJO PROQUÆSTORI S. P. D.

XLVI. **L**UCIUS Nostius Zoilus, est coheres meus: heres
autem patroni sui. Ea re utrumque scripsi, ut
& mihi cum illo causam amicitia scires esse, & hominem
probum existimares, qui patroni judicio ornatus esset. Eum
tibi igitur sic commendo, ut unum ex nostra domo. Valde
mihi gratum erit, si curaris ut intelligat, hanc commenda-
tionem sibi apud te magno adjumento fuisse. Vale.

ARG. Nostium coheredem commendat. Anno incerto.

M. T. CICERO SILIO S. P. D.

XLVII. **Q**UID ego tibi commendem eum, quem tu ipse
diligis? Sed tamen ut scires eum a me non di-
ligi solum, verum etiam amari, ob eam rem tibi hæc scribo.
Omnium tuorum officiorum, quæ & multa & magna
sunt, mihi gratissimum fuerit, si ita tractaris Egnatium, ut
sentiat & se a me, & me a te amari. Hoc te vehementer
etiam atque etiam rogo. Illa nostra scilicet ceciderunt.
Utamur igitur vulgari consolatione. Quid, si melius hoc?
Sed hæc coram. Tu fac, quod facis, ut me ames, teque a-
mari a me scias. Vale.

ARG. Egnatium, communem amicum, in rep. florebat. Consolesur igitur nos, non exquisita aliqua ratione, sed quo modo commendat. Anno U. C. 702.
Illa nostra scilicet ceciderunt. Abierunt scilicet vulgus: cuius hæc fere in adversis re-
bus est sententia: Quid, si hoc melius? Ma-
bus, & hominum amplissimorum amicitias nut.

M. T. C. C. SEXTILIO RUFO, QUÆST. S. P. D.

XLVIII. **O**MNES tibi commendo Cyprios, sed magis Pa-
phios: quibus tu quæcunque commodaris, e-
runt

ARG. Cilicie quæstori omnes Cyprios, & 698.
in primis Paphios commendat. Anno U. C.

runt mihi gratissima. Eoque facio libentius, ut eos tibi commendem, quod & tua laudi, cujus ego fautor sum, conducere arbitror, cum primus in eam insulam quaestor veneris, ea te instituire, quae sequantur alii: quae, ut spero, facilius consequere, si & P. Lentuli, necessarii tui, legem, & ea, quae a me constituta sunt, sequi volueris. Quam rem tibi confido magnae laudi fore. Vale.

¹ A me] Tunc Procos. in Cilicia, quam qui obtinebat, Cyprum etiam obtinebat. E.

piet. 6. lib. I. Corrad.

CICERO CURIO PROCOS. S. P. D.

XLIX. **Q**UINTUS Pompeius, Sexti filius multis & veteribus causis necessitudinis mihi conjunctus est. Is, cum antea meis commendationibus & rem, & gratiam, & auctoritatem suam tueri consueverit, nunc profecto, te provinciam obtinente, meis literis assequi debet, ut nemini se intelligat commendatiorem unquam fuisse. Quamobrem a te majorem in modum peto, ut cum omnes meos aequae ac tuos observare pro nostra necessitudine debeas, hunc in primis ita in tuam fidem recipias, ut ipse intelligat, nullam rem sibi majori usui aut ornameto, quam meam commendationem, esse potuisse. Vale.

ARG. Q. Pompeium ita proconsuli Curio (cujus est libro VII. epist. 29.) commendat, ut quasi propter familiaritatem postulet. *Ann. incerto.*

M. T. CICERO AUCTO PROCOS. S. D.

L. **S**UMPSEI hoc mihi pro tua in me observantia, quam penitus perpexi, quamdiu Brundisii fuimus, ut ad te familiariter & quasi pro meo jure scriberem, si qua res esset, de qua valde laborarem. M. Curius, qui Patris negotia-

ARG. M. Curium commendat, ut ab omni intromissione, detrimendo & molestia integrum conservet. *Ann. D. C. 709.*

¹ Aucto] Al. *Arcto*. Huius nomen mentis ut apud scriptores frequenter lege-

re, facile tamen adducor, ut credam hunc Servii Sulpitii in Achaja successorem fuisse. *Corrad.*

² Brundisii fuimus] Post victum Pompejum. Sic enim existimo. *Idem.*

tiatur, ita mihi familiaris est ut nihil possit esse conjunctius. Multa illius in me officia, multa in illum mea: quodque maximum est, summus inter nos amor & mutuus. Quae cum ita sint, si ullam in amicitia mea spem habes: si ea, quae in me officia & studia Brundisii contulisti, vis mihi etiam gratiora efficere, quamquam sunt gratissima: si me a tuis omnibus amari vides: hoc mihi da, atque largire, ut M. Curium, factum & testum, ut ajunt, ab omnique incommodo, detrimento, molestia sincerum integrumque conserves. Et ipse spondeo, & omnes hoc tibi tui pro me recipient, ex mea amicitia, & ex tuo in me officio maximum te fructum, summamque voluptatem esse capturum. Vale.

³ Ex mea amicitia] H. Stephanus non male legit, *ex ea amicitia*. *Græv.*

M. T. CICERO P. CÆSIO S. D.

LI. **P**UBLIUM Messienum, equitem Romanum, omnibus rebus ornatum, meumque perfamiliarum, tibi commendo ea commendatione, quae potest esse diligentissima. Peto a te & pro nostra, & pro paterna amicitia, ut eum in tuam fidem recipias, ejusque rem, famamque tueare. Virum bonum, tuaque amicitia dignam tibi adjunxeris, mihi que gratissimum feceris. Vale.

ARG. P. Messienum commendat Cælio. *Ann. incerto.*

CICERO REGI S. D.

LII. **A**ULUS Licinius Aristoteles Melitenensis, antiquissimus est hospes meus, & preterea conjunctus magno usu familiaritatis. Haec cum ita sint, non dubito, quin tibi

ARG. Hospitem suum, Licinium Aristotelem commendat. *Ann. incerto.*

¹ Regi] Cognomen gentis Marciae: ut e Sullustio, Valerio, Suetonio constat, addito etiam testimonio Ciceronis epist. 14 ad Att. lib. I. & Plutarchi in vita Ciceronis. Absurde nonnulli putant hunc esse Deiotarum

regem: cum tamen, *Deiotarus regi*, non sit in titulo, sed tantum *Regi*. Preterea inepta familiaritas illa esset in his veteris, quae infra: *Fac regem, mi Rex, &c. Manut.*
² Aristoteles] Græcus genere, Romano nomine, fortitan & civitate, donatus: Melitenensis, a Melita insula. *Cellar.*

tibi satis commendatus sit. Etenim ex multis cognosco, meam commendationem plurimum apud te valere. Hunc ego a Cæsare liberavi. Frequens enim fuerat nobiscum, atque etiam diutius in causa est, quam nos, commoratus: quo³ melius de eo existimaturum arbitror. Fac igitur, mi Rex, ut intelligat has sibi literas plurimum profuisse. Vale.

³ Liberavi] Venia impetrata. *Manur.* cer, in causa Pompeii Regem fuisse. *Idem.*
⁴ Melius] His verbis adducor, ut suspi-

CICERO THERMO PROPR. S. D.

LIII. **L**UCIO Genucilio Curvo jam pridem utor familiarissime, optimo viro, & homine gratissimo. Eum tibi penitus commendo, atque trado. Primum, ut omnibus in rebus ei te commodes, quoad fides tua dignitasque patietur: patietur autem in omnibus: nihil enim abs te unquam, quod sit alienum tuis, aut etiam suis moribus, postulat. Præcipue autem tibi commendo negotia ejus, quæ sunt in Helleponto: primum, ut obtineat id juris in agris, quod ei¹ Pariana civitas decrevit, & dedit, & quod semper obtinuit sine ulla controversia: deinde, si quid habebit cum aliquo Hellepontio controversa, ut in illam² διοίκησιν rejicias. Sed non mihi videor, cum tibi totum hominem diligentissime commendarim, singulas ad te ejus causas perscribere debere. Summa illa sit: quidquid officii, beneficii, honoris in Genucilium contuleris, id te existimabo in me ipsum, atque in rem meam contulisse.

ARG. Curvum in omnibus rebus, præcipue in Hellepontis negotiis commendat. ¹ Pariana civitas] Parion civitas in Helleponto, Plinius, &c. *Manur.*
² διοίκησιν] Jurisdictionem.

M. T. CICERO THERMO PROPR. S. D.

LIV. **C**UM multa mihi grata sunt, quæ tu adductus mea commendatione fecisti, tum in primis, quod

M. Mar-
 ARG. Gratias agit, quod liberaliter transerit Marcilium: deinde petit, ne socrus

M. Marcilium, amici atque interpretis mei filium, liberalissime tractavisti. Venit enim Laodiceam, & tibi apud me, mihique propter te gratias maximas egit. Quare, quod reliquum est, a te peto, quando apud gratos homines beneficium ponis, ut eo libentius his commodes, operamque des, quoad fides tua patietur, ut socrus adolescentis rea ne fiat. Ego cum antea studiose commendabam Marcilium, tum multo nunc studiosius, quod¹ in longa² apparitione, singularem & prope incredibilem patris Marcilii fidem, abstinentiam, modestiamque cognovi. Vale.

¹ In longa apparitione] In suo munere multorum mensium. Nam Laodiceam primum venit prid. Kal. Sex. eodem rediit ineunte Apr. mensis Februario, ut conjicere licet ex epist. 21. ad Atr. lib. V. mansit usque ad Idus Maji, ut ex eadem constat. Ad eum igitur, cum esset iterum Laodiceæ, Marcilius adolescens venit. Ex quo de anno epistolæ conjec-
² Apparitione] Omnes, qui apparebant, id est, præstant magistratibus, apparitores dicebantur, & apparitis munus ipsum. Apparitores autem crant scribe, interpretes, accensi, præcones, lictores, viatores, flatores, & hujus generis alii. Quos omnes ut liberos fuisse putem, multis adducor exemplis. *Idem.*

M. T. CICERO THERMO PROPR. S. D.

LV. **E**TSI mihi videor intellexisse, cum tecum¹ Ephefi de re M. Annei, legati mei, locutus sum, te ipsius causa vehementer omnia velle; tamen & M. Annejum tanti facio, ut mihi nihil putem prætermittendum, quod illius interfit: & me a te tanti fieri puto, ut non dubitem, quin ad tuam voluntatem magnus cumulus commendationis meæ. Nam cum jam diu diligerem M. Annejum, deque eo sic existimarem, ut res declarat, quod ultro ei detulerim legationem, cum multis petentibus denegassem: tum vero, postea quam mecum in bello atque in re militari fuit, tantam in eo virtutem, prudentiam, fidem, tantamque erga me benevolentiam cognovi, ut hominem neminem pluris faciam. Eum cum² Sardianis habere controversiam scis: cau-
 Tom. VII. Q q q sam

ARG. Annejum commendat, legatum suum, præcipue in causa Sardiana, Anno U. C. 702. Plinius, libro 3. editionis Hard. novissime
¹ Ephefi] Quo veni ad xi Kal. Sext. in Ciliciam proficiscens. *Corrad.*
² Sardianis] Sardes Lydiæ civitas, de qua Tom. 1. pag. 277.

sam tibi exposuimus Ephesi: quam tu tamen coram facilius meliusque cognosces. De reliquo mihi, mehercule, diu dubium fuit, quid ad te potissimum scriberem. Jus enim quemadmodum dicas, clarum & magna cum tua laude notum est. Nobis autem in hac causa nihil aliud opus est, nisi te jus instituto tuo dicere. Sed tamen, cum me non fugiat quanta sit in pratore auctoritas, praesertim ista integritate, gravitate, clementia, qua te esse inter omnes constat: peto abs te pro nostra conjunctissima necessitudine, plurimisque officiis paribus ac mutuis, ut voluntate, auctoritate, studio tuo perficias, ut M. Annejus intelligat, te & sibi amicum esse, quod non dubitat; (saepe enim mecum locutus est) & multo amiciorem his meis literis esse factum. In tuo toto imperio, atque provincia, nihil est quod mihi gratius facere possis. Jam, apud ipsum gratissimum hominem atque optimum virum, quam bene positurus sis studium tuum atque officium, dubitare te non existimo. Vale.

M. T. C. THERMOPROPR. S. D.

LVI. **C**LUVIUS Puteolanus valde me observat, valdeque est mihi familiaris. Is ita sibi persuadet, quod in tua provincia negotii habet, nisi te provinciam obtinente, meis commendationibus consecerit, id se in perditis & desperatis habiturum. Nunc, quando mihi ab amico officiosissimo tantum oneris imponitur, ego quoque tibi imponam pro tuis in me summis officiis; ita tamen, ut tibi nihil molestus esse. Mylasi & Alabandenses pecuniam Cluvio debent. Dixerat mihi Euthydemus, cum Ephesi essem, se curaturum, ut ² eddici Mylasi Romam mitterentur. Id factum non est. Legaros audio missos esse, sed malo eddicos, ut aliquid confici possit. Quare peto a te, ut & eos, & Alabandenses jubeas eddi-

ARG. Negotia Cluvii Puteolani commendat. Anno U. C. 702.

¹ Mylasi] Victorius Graecam declinationem secutus. Scripsit Mylasiis, & Alabandis. Mylasi & Alabanda sunt Cariae urbes

in Asia minore. Vide Plin. lib. 5. cap. 28. & 29. Fistor.

² Eddici] Eddicus Justiniano defensor civitatis appellatur, vindex reipublicae, qui in primis publicas pecunias curabat & per-

edicos Romam mittere. Praeterea Philotes Alabandensis ³ utroque Cluvio dedit. Haec ⁴ commissa sunt. Velim cures, ut aut ⁵ de hypothecis decedat, eaque procuratoribus Cluvii tradat, aut pecuniam solvat. Praeterea ⁶ Heracleotae, & Bargyletae, qui item debent, aut pecuniam solvant, aut fructibus suis satisfaciant. ⁷ Caunii praeterea debent, sed ajunt se depositam pecuniam habuisse. Id velim cognoscas, & si intellexeris, eos neque ex edicto, neque ex decreto depositam habuisse, des operam, ut usurae Cluvio, instituto tuo conservedur. His de rebus eo magis laboro, quod agitur res Cn. Pompeji etiam, nostri necessarii, & quod is magis etiam mihi laborare videtur, quam ipse Cluvius: cui satisfactum esse a nobis valde volo. His de rebus te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

sequebantur. Aliter dicitur Syndicus. Plin. lib. x. epist. 111. Eddicus nomen Amisenum civitatis perebat apud me a Julio Pisonis dominum dicitur 20 milia donata ei publicae ante annos viginti, & Bala, & Eclia consentane. Dicebantur & cognitores. Glossa; Cognitor, p. 20. De quo Gronov. lib. 4. de Pec. vet. c. 3. Graev.

³ Eddicus] Hypotheca proprie est pignus quodvis, quod debiti causa creditori obligatur: sed strictius Latine hypotheca dicitur, quod non traditur in manus creditori, sed subicitur ejus potestati & iuri, possessione penes debitorem remanente: contra pignus possidentem traditur creditori. Hinc dicitur hypothecae est res immobilis creditori obligata, ut multis docet Cl. Salmast. de modo Usurarum, cap. 12. Idem.

⁴ Haec commissa sunt] Hoc est, possessiones, quoniam ad diem solutum debitum non est venerunt in potestatem creditoris, ut illas possit vendere. Hypothecae enim committitur dicitur, quae cessante solutione debiti, creditoris sunt. Sic veteres commissa dicebantur, quas apud publicanum non profecti erant, & hanc ob causam amittebantur. Vide Salmastium de modo Usurarum, cap. 14. Idem.

⁵ De hypothecis decedat] Hoc est, possessiones oppugnatas quoniam non solvit, creditori vendendas tradat. Idem.

⁶ Heracleota & Bargyleta] Heraclea & Bargylos civitates sunt Cariae. Idem.

⁷ Caunii praeterea debent] Caunus est Cariae oppidum, valedudine habitantium infame, ut Mela ait lib. 1. cap. 16. Idem.

CICERO THERMOPROPR. S.

LVII. **Q**UO magis quotidie ex literis nuntiisque ¹ bellum magnum esse in Syria cognosco, eo vehementius a te pro nostra necessitudine contendo, ut mihi M. Annejum legatum primo quoque tempore remittas. Nam ejus opera, consilio, scientia rei militaris, vel maxime in-

Q q q 2 relli-

ARG. Petir, ut Annejum, legatum suum remittat, ejusque causam Sardiniam com-

mentat. Anno U. C. 703.

¹ Bellum] Particum. Att. 6. 3. & 4.

telligo me & rempublicam adjuvari posse. Quod nisi tanta res ejus ageretur, nec ipse adduci potuisset ut a me discederet, neque ego, ut cum a me dimitterem. Ego in Ciliciam proficisci cogito circiter Kal. Mai. Ante eam diem Annejus ad me redeat, oportet. Illud quod tecum & coram, & per literas diligentissime egi, id & nunc etiam atque etiam rogo, curâ tibi sit ut suum negotium, quod habet cum populo Sardiniano, pro causâ veritate & pro sua dignitate conficiat. Intellexi ex tua oratione, cum tecum Ephesi locutus sum, te ipsius M. Anneii causa omnia velle. Sed tamen sic velim existimes, te mihi nihil gratius facere posse, quam si intellexero, per te illum ipsum negotium ex sententia confecisse. Idque quam primum ut efficias, te etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. TITIO L. F. RUFO, PRÆT. URBANO S.

LVIII. **L**UCIUS Cuspidius est tribulis, & familiaris meus. Is causam habet: quam causam ad te deferet. Commendo tibi hominem, sicuti tuâ fides & meus pudor postulat: tantum ut faciles ad te aditus habeat: quæ æqua postulabit, ut libente te impetret: sentiatque meam sibi amicitiam, etiam cum longissime absim, prodesse in primis apud te. Vale.

ARG. Ex provincia Cuspidium, municipem suum commendat. Anno U. C. 703.

M. T. C. G. CURTIO PEDUCEANO, PRÆT. S. D.

LIX. **M**ARCUM Fabium unice diligo, summaque mihi cum eo consuetudo & familiaritas est pervetus. In ejus controversiis quid decernas, a te non peto, (¹ servabis, vabis,

ARG. Commendat M. Fabium Curtio pratori. Anno U. C. 703.

¹ Servabis editum & institutum tuum. Nihil facies aliter atque edixisti, & adhuc solitus es. Solebant autem Prætores & in urbe publice proponere, & provinciales, an-

tequam in provinciam venirent, præmittere editum de summis capitibus iustitiantis. Superius 6, 9, ad Att. 5, 21. Possuntne contra meum editum? Erat C. Curtius Peduceanus Prætor peregrinus, cum C. Titius Rufus Prætor urbanus esset. Græm.

vabis, ut tua fides & dignitas postulat, editum, & institutum tuum) sed ut quam facillimos ad te aditus habeat: quæ erunt æqua, libente te impetret: ut meam amicitiam sibi, etiam cum procul absim, prodesse sentiat, præsertim apud te. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. MUNATIO C. F. S. D.

LX. **L**UCIUS Livinejus Trypho est omnino L. Reguli, familiarissimi mei, libertus, cujus calamitas etiam officiosorem me facit in illum. Nam benevolentior, quam semper fui, esse non possum. Sed ego libertum ejus per se ipsum diligo: summa enim ejus erga me officia extiterunt his nostris temporibus, quibus facillime bonam benevolentiam hominum & fidem perspicere potui. Eum tibi ita commendo, ut homines grati & memores bene meritos de se commendare debent. Pergratum mihi feceris, si ille intellexerit, se, quod pro salute mea multa pericula adierit, sæpe hieme summa navigarit, pro tua erga me benevolentia gratum etiam tibi fecisse. Vale.

ARG. Commendat Livinejum Reguli libertum. ¹ Temporibus] Cum exularet. Vide ep. 27. ad Att. lib. 3. Mânur.

M. T. C. P. SILIO, PROPR. S. D.

LXI. **T**ITO Pinnio familiarissime me usum esse, scire te arbitror, quod quidem ille testamento declaravit, qui me cum tutorem, tum etiam secundum heredem instituerit. Ejus filio mire ¹ studioso, & erudito, & modesto, pecuniam Nicæenses grandem debent, ad H-S octogies: &, ut audio, in primis volunt ei solvere. Pergratum igitur mihi feceris, quando non modo reliqui tutores, qui sciunt quanti me facias, sed etiam puer ipse sibi persuasit, te omnia mea causa facturum esse, si dederis operam, quoad tua fides digni-

ARG. Commendat Pinnium Bithyniæ prociænes debebant. Anno U. C. 702. ¹ Studioso] Nota dictum simpliciter.

gnitasque patietur, ut quam plurimum pecuniæ Pinnio solvatur Nicaensium nomine. Vale.

M. T. C. P. SILIO, PROPR. S. D.

LXII. **E**T in Atilii negotio te amavi: cum enim sero venissem, tamen honestum equitem Romanum beneficio tuo conservavi: & mehercule semper sic in animo habui, te in meo ere esse propter³ Lamiae nostri conjunctionem, & singularem necessitudinem. Itaque primum tibi ago gratias, quod me omni molestia liberas: deinde⁴ impudentia prosequor, sed idem⁵ sarciam. Te enim semper sic colam, & tuebor, ut quem diligentissime. Quintum fratrem meum, si me diligis, eo numero cura ut habeas, quo me. Ita magnum beneficium tuum magno cumulo auxeris. Vale.

ARG. De Atilio gratias agit: suum fratrem commendat. Anno U. C. 702.

1. *Facillim*] In provinciam. *Manor.*
2. *Te in meo ere esse*] Meum esse. Ducta similitudine a numerorum possessione. Ep. 12. lib. 15. *Muli sunt 3 anni, cum sit in ere mea est.* Idem.

3. *Lamie*] L. Lamie, de quo vide epist. 16. lib. 11. & epist. 29. lib. 12. *Idem.*

4. *Impudentia prosequor*] Quia tibi alios quoque commendo, ut Q. fratrem. *Idem.*
5. *Sarciam*] Remunerabor officia tua. *Idem.*

M. T. C. P. SILIO, PROPR. S. P. D.

LXIII. **N**ON putavi fieri posse, ut mihi verba deessent: sed tamen in C. Lænio commendando defunt. Itaque rem tibi exponam paucis verbis, sed tamen ut plane perspicere possis voluntatem meam. Incredibile est, quanti faciamus & ego, & frater meus, qui mihi carissimus est, M. Lænius. Id fit cum plurimis ejus officiis, rem summa probitate, & singulari modestia. Eum ego a me invitissimus dimisi, cum propter familiaritatem & consuetudinis suavitatem, tum quod consilio ejus fideli ac bono libenter utebar. Sed vereor, ne jam mihi superesse verba putes, quæ dixeram defutura. Commendo tibi hominem, sicut intelligis, me, de quo ea supra

ARG. C. Lænius diligentissime commendat. Anno U. C. 702.

pra scripserim, debere commendare: a teque vehementer etiam atque etiam peto, ut, quod habet in tua provincia negotii, expedias: quod tibi videbitur rectum esse, ipsi dicas. Hominem facillimum, liberalissimumque cognosces. Itaque te rogo, ut eum solutum, liberum, confectis ejus negotiis per te, quam primum ad me remittas. Id mihi, fratricum meo gratissimum feceris. Vale.

M. T. C. P. SILIO, PROPR. S. D.

LXIV. **N**ERO¹ meus mirificas apud me tibi gratias egit, profus incredibiles, ut nullum honorem sibi haberi potuisse diceret, qui a te prætermissus esset. Magnum fructum ex ipso capies: nihil est enim illo adolescente gratius. Sed mehercule mihi quoque gratissimum fecisti. Pluris enim ex omni² nobilitate neminem facio. Itaque, si ea feceris, quæ ille per me tecum agi voluit, gratissimum mihi feceris. Primum de Paulania Alabandensi, sustentes rem, dum Nero veniat. Vehementer ejus causa cupere eum intellexi. Itaque hoc valde te rogo. Deinde Nylæos, quos Nero in primis habet necessarios, diligentissimeque tueri ac defendit, habeas tibi commendatissimos: ut intelligat illa civitas, sibi in Neronis patrocínio summum esse præsidium. Strabonem Servilium tibi sæpe commendavi: nunc eo facio id impensius, quod ejus causam Nero suscepit. Tantum a te

ARG. Ti. Nerone suo honorifice tractato, gratias agit Silio, eumque magis & vehementius commendat. Anno U. C. 702.

1. *Nero meus*] Non vulgarem benevolentie significationem habet pronomen *meus*. Hic est F. Claudius Nero, cujus uxorem Liviam Drusillam Augustus postea prægravidam abduxit. Matrimonium Tullie, Ciceronis filie, hoc ipso tempore videtur expetitisse: nec recusavit Cicero, sed, quos homines ea de re ad uxorem & filiam miserat, ii Romam venerunt factis cum Dolabella sponsalibus, ep. 6. lib. vi. ad Art. Quæstor fuit C. Cæsaris Alexandrino bello: pontifex in locum P. Scipionis substitutus: Colonias Narbonam & Arelate duxit: occi-

so Cæsare, de præmiis tyrannicidarum referendum censuit: prurum gessit: Antonius in disensione civili secutus est: postremo pace facta, in urbem reverfus, uxorem suam Liviam, ante jam Tiberium, qui postea imperator fuit, enixam, petenti Augusto concessit: nec multo post e vita celsit. *Nero Sabinum* vocabulum est, pro, fortis ac strenuus: ut ait Suetonius. *Man.*

2. *Nobilitate*] Neronis Claudii, & Pulchri, patricii; Marcelli vero plebeji. Sed nobilitas non a genere patricio, (multi enim patricii nullos gessere, aut male gessere magistratus; itaque nobiles non fuisse) sed a parentum aut majorum virtute sumitur, unde plebeji multi nobiles. *Idem.*

te petimus, ut agas eam rem, nec relinquo hominem innocentem ad alicujus tui dissimilis quantum. Id cum gratum mihi erit, tum etiam existimabo, te humanitate tua esse usum. Summa hujus epistolæ hæc est, ut omnes omnibus rebus Neronem, sicut institui, atque fecisti. ¹ Magnum theatrum habet ista provincia, non ut hæc nostra, adolescentis nobilis, ingeniosi, abstinentis commendationem atque gloriam. Quare si te fautore ulus erit, sicuti profecto & utetur, & usus est, amplissimas clientelas acceptas a majoribus confirmare poterit, & beneficiis suis obligare. Hoc in genere si eum adjuveris eo studio, quo ostendisti, apud ipsum præclarissime posueris: sed mihi etiam gratissimum feceris. Vale.

¹ *Magnum theatrum*] Plus ex ista provincia petit Tiberius, quam ex nostra, magis que in illa conspicitur, quam hic, ubi assecutus est sane que potest adolescens. Vel, valde conspectum te facit & illustri loco ponit hæc provincia: vel, quam cæsus & po-

rens es, cum adolescens summo genere natus, ingenio florentissimo, sanctis & præcis modis in tua provincia peregrinatus, & per te producitur atque ostentatur, digno ipso gloria, apud avitos familiaris clientis: ut 12. 29. J. F. Gronov.

M. T. C. P. SILIO, PROPR. S. D.

LXV. **C**UM P. Terentio Hispone, qui operas in scriptura pro magistro dat, mihi summa familiaritas consuetudoque est, multaque & magna inter nos officia paria & mutua intercedunt. Ejus summa existimatio agitur in eo, ut ¹ pactiones cum civitatibus reliquis conficiat. Non me præterit, nos eam rem Ephesi expertos esse, neque ab Ephesiis ullo modo impetrare potuisse. Sed cum, quemadmodum omnes existimant, & ego intelligo, tua cum summa integritate, tum singulari humanitate & mansuetudine consecutus es, ut libentissimis Græcis, nutu, quod velis, consequare: peto a te majorem in modum, ut honoris mei causa, hac laude Hisponem affici velis. Præterea cum sociis scripturæ

ARG. Hisponem commendat, ut pactiones cum civitatibus pro publicanis conficiat. Anno U. C. 702.

¹ *Operas in scriptura*] Negotia publicanorum curat. Eodem sensu dixit epist. 9. *Est in operis societatis. Scripturæ vero est ra-*

tio tota publicanorum, qui vel decumas, vel portoria, vel pascua redimunt. *Mansuet.*
² *Pactiones*] Pro pecunia publicanis debita. Nam inter sociorum civitates & publicanos Romanos controversia fere semper oriebat in exactione vestigialium. *Idem*

pturæ mihi summa necessitudo est, non solum ob eam causam, quod ea societas univèrsa in mea fide est, sed etiam quod plerisque sociis utor familiarissime. Ita & Hisponem meum per me ornaris, & societatem mihi conjunctiorem feceris: tuque ipse & ex hujus observantia, gratissimi hominis, & ex sociorum gratia, hominum amplissimorum, maximum fructum capies, & me summo beneficio affeceris. Sic enim velim existimes, ex tota tua provincia, omnique isto imperio, nihil esse, quod mihi gratius facere possis. Vale.

M. T. C. P. SERVILIO, PROPR. S. D.

LXVI. **A**ULUM Cæcinam, maxime proprium clientem familiaritæ vestræ, non commendarem tibi, cum scirem, qua fide in tuos, qua clementia in calamitosos soleres esse: nisi me & patris ejus, quo sum familiarissime usus, memoria, & ¹ hujus fortuna ita moveret, ut hominis omnibus mecum studiis officisque conjunctissimi, movere debebat. A te hoc omni contentione peto, sic ut majore cura, majore animi labore petere non possim, ut ad ea, quæ tua sponte sine cujusquam commendatione faceres in hominem tantum & talem, calamitosum, aliquem afferant cumulum meæ literæ, quo studiosus eum, quibuscunque rebus possis, juves. Quod si Romæ fuisses, etiam salutem A. Cæcinæ essemus (ut opinio mea fert) per te consecuti. De qua tamen magnam spem habemus, freti clementia ² collegæ tui. Nunc, cum tuam justitiam secutus, tutissimum sibi portum provinciam istam esse duxit, etiam atque etiam te rogo atque oro, ut eum & ³ in reliquiis veteris negotiationis colligendis juves, *Tom VII.* R r r &

ARG. Cæcinam in colligendis Asiaticæ negotiationis reliquiis commendat. Anno U. C. 702.

¹ *Hujus fortuna*] Exulabat, quia Pompejanus partes secutus erat, & Cæsari præterea, scripto libro, maledixerat. Epist. 7. lib. vi. *Mansuet.*

² *Collegæ tui*] Cæsaris, qui secundum consilium cum Servilio gessit. *Idem.*

³ *In reliquiis*] Veram lectionem ostendunt libri veteres. In Palat. sex. & in Mentel. & in meo secundo scribitur recte: *In reliquiis veteris negotiationis colligendis. Reliqua enim, ut notum, sunt quæ rationibus subductis debita solvenda remanent, ut & pensiones, ac vestigalia ad diem non soluta.* Cic. evi. ad Att. ep. 2. 3. In Pandect. *Reliqua vestigalia, reliqua conductivum; & reliquæ ac retentiones de iis qui non ad diem solvunt vestigal, pensionem. Grav.*

& cæteris rebus tegas, atque tueare. Hoc mihi gratius face-
re nihil potes. Vale.

M. T. C. P. SERVILIO, PROPR. S. D.

LXVII. **E**X provincia mea Ciliciensi, cui scis ¹ τρεῖς διο-
κρήσεις Asiaticas attributas fuisse, nullo sum fa-
miliarius usus, quam Andronem, Artemonis filio, Laodicensi;
eumque habui in ea civitate cum hospitem, tum vehemen-
ter ad meæ vitæ rationem & consuetudinem accommodatum.
Quem quidem multo etiam pluris, postquam deceffi, fa-
cere cœpi, quod multis rebus expertus sum gratum homi-
nem, mique memorem. Itaque eum Romæ libentissime vi-
di. Non enim te fugit, qui plurimis in ista provincia beni-
gne fecisti, quam multi grati reperiantur. Hæc propterea
scripsi, ut & me non sine causa laborare intelligeres, & tu
ipse eum dignum hospitio tuo iudicares. Feceris igitur mihi
gratissimum, si ei declararis, quanti me facias; id est, si
receperis eum in fidem tuam, & quibuscunque rebus honeste
ac sine molestia tua poteris, adjuveris. Hoc mihi erit vehe-
menter gratum: idque ut facias, te etiam atque etiam ro-
go. Vale.

ARG. Commendat Andronem Laodicensem. ¹ Τρεῖς διοκρήσεις] Tres iurisdictiones. Eæ
fuerunt, Laodicea, Cibyra, Apamæa. *Ann. U. C. 707.*

M. T. C. P. SERVILIO ISAURICO, PROC.
COLLEGÆ S. D.

LXVIII. **G**RATÆ mihi vehementer tuæ literæ fuerant, ex
quibus cognovi cursus navigationum tuarum.
Significabas enim memoriam tuam nostræ necessitudinis, qua
mihi nihil poterat esse jucundius. Quod reliquum est, mul-
to etiam erit gratius, si ad me de republica, id est, de sta-
tu provinciæ, de institutis tuis familiariter scribes. Quæ,
quan-

ARG. Laturus felici navigationis cursu: ut de provinciæ statu scribat, petit: officia
sua promittit. *Ann. U. C. 707.*

quamquam ex multis pro tua claritate audiam, tamen liben-
tissime ex tuis literis cognoscam. Ego ad te, de reipublicæ
summa quid sentiam, non sæpe scribam, propter periculum
ejusmodi literarum. Quid agatur autem, scribam sæpius.
Sperare tamen videor, Cæsari, collegæ nostro, fore curæ,
& esse, ut habeamus aliquam rempublicam, cujus consiliis
magni referebat te interesse. Sed, si tibi utilius est, id est,
gloriosius, Asiæ præesse, & istam partem reipublicæ male af-
fectam tueri, mihi quoque idem, quod tibi & laudi tuæ
profuturum est, optatius debet esse. Ego, quæ ad tuam di-
gnitatem pertinere arbitror, summo studio diligentiaque
curabo: in primisque tuebor omni observantia clarissimum vi-
rum, patrem tuum: quod & pro vetustate necessitudinis, &
pro beneficiis vestris, & pro dignitate ipsius facere debeo.
Vale.

¹ Collegæ] In augurato. Quamquam enim pontifex maximus fuit, tamen etiam aggre-
gavitur Philipp. 2. 33. *Cellar.*

M. T. C. P. SERVILIO, COLLEGÆ S. D.

LXIX. **C**AIVS Curtius Mithres, est ille quidem, ut scis,
libertus Postumi, familiarissimi mei: sed me col-
lit, & observat æque, atque illum ipsum patronum suum.
Apud eum sic Ephesi fui, quotiescunque fui, tanquam domi
meæ: multaque acciderunt, in quibus & benevolentiam ejus
erga me experirer, & fidem. Itaque si quid aut mihi, aut
meorum cupiam in Asia opus est, ad hunc scribere confue-
vi, hujus cum opera & fide, tum domo & re uti, tanquam
mea. Hæc ad te eo pluribus scripsi, ut intelligeres, me non
vulgariter, nec ambitiose, sed ut pro homine intimo, ac
mihi pernecessario, scribere. Peto igitur a te, ut in ea con-
troverfia, quam habet de fundo cum quodam Colophonio,
& in cæteris rebus, quantum fides tua patierur, quantumque
tuo commodo poteris, tantum & honoris mei causa commo-
des; etfi, ut ejus modestiam cognovi, gravis tibi nulla in
R r r 2 re

ARG. C. Curtium, ut in fidem recipiatur, commendat. *Ann. U. C. 707.*

re erit. Si & mea commendatione, & sua probitate affectus erit, uti de se bene existimes, omnia se adeptum arbitrabitur. Ut igitur eum recipias in fidem, habeasque in numero tuorum, te vehementer etiam atque etiam rogo. Ego, quæ te velle, quæque ad te pertinere arbitror, omnia studiose diligenterque curabo. Vale.

M. T. C. P. SERVILIO, COLLEGÆ S. P. D.

LXX. **Q**UIA non est obscura tua in me benevolentia, sic fit, ut multi per me tibi velint commendari. Ego autem tribuo nonnunquam in vulgus: sed plerumque necessarios, ut hoc tempore. Nam cum T. Ampio Balbo mihi summa familiaritas, necessitudoque est. Ejus libertum, T. Ampium Menandrum, hominem frugi & modestum, & patrono & nobis vehementer probatum, tibi commendo majorem in modum. Vehementer mihi gratum feceris, si, quibuscunque rebus sine tua molestia poteris, ei commodaris. Quod ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

ARG. Balbi libertum Menandrum commendat. Anno U. C. 707. & in rege quoque Dejotaro frugalitatem Cicero laudavit. Nam in oratione pro illo
 1. Frugi] Frugi & equus, opponuntur. habitus, Onus, inquit, sunt in illo regia
 Est autem propria laus in seruo, & in libertate, sed precipue singularis & admittentis: sed transferunt etiam ad ingenuos: da frugalitas. Manutius.

M. T. C. P. SERVILIO, COLLEGÆ S. D.

LXXI. **M**ULTOS tibi commendem necesse est, quando omnibus nota nostra necessitudo est, tuaque erga me benevolentia. Sed tamen, etsi omnium causa, quos commendo, velle debeo: tamen cum omnibus non eadem mihi causa est. T. Agufius & comes meus fuit illo miserimo tempore, & omnium itinerum, navigationum, laborum, periculorum meorum socius: neque hoc tempore discessisset a me, nisi ego ei permisisssem. Quare sic tibi eum commendo, ut

ARG. Commendat T. Agufium, veterem amicum. Anno U. C. 707.

ut unum de meis domesticis, & maxime necessariis. Pergratum mihi feceris, si eum ita tractaris, ut intelligat hanc commendationem sibi magno usu atque adjumento fuisse. Vale.

M. T. C. P. SERVILIO COLLEGÆ, S. D.

LXXII. **C**ÆRELLIÆ¹, necessaria mea, rem, nomina, possessiones Asiaticas commendavi tibi præsens in hortis tuis, quam potui diligentissime: tuque mihi, pro tua consuetudine, proque tuis in me perpetuis maximisque officiis, omnia te facturum liberalissime recepisti. Meminisse te id spero: scio enim solere. Sed tamen Cærelliæ procuratores scripserunt, te propter magnitudinem provinciae, multitudinemque negotiorum, etiam atque etiam esse commonefaciendum. Peto igitur, ut memineris te omnia, quæ tua fides pateretur, mihi cumulate recepisse. Equidem existimo, habere te magnam facultatem (sed hoc est tui consilii & iudicii) ex eo senatus-consulto, quod in heredes C. Vennonii factum est, Cærelliæ commodandi. Id senatus-consultum tu interpretabere pro tua sapientia. Scio enim, ejus ordinis auctoritatem semper apud te magni fuisse. Quod reliquum est, sic velim existimes, quibuscunque rebus Cærelliæ benigne feceris, mihi te gratissimum esse facturum. Vale.

ARG. Cærelliæ negotia & procuratores ipso de fuitus habet. Dio lib. 46. Caleni
 commendat. Anno U. C. 707. verba recitat, lascivam, ac libidinofam cum
 1. Cærellia] Hæc mulier, Philosphiz Cærellia consuetudinem Ciceroni exprobrantis. Manutius.
 2. Interpretabere] Judicabis, an rem, quam ego arbitror, facultatem habeas ex eo S. C. Cærelliæ commodandi. Litem.

M. T.

M. T. C. Q. PHILIPPO, PROCOS. S. D.

LXXIII. **G**RATULOR tibi, quod ex provincia saluum te ad tuos recepisti, incolumi fama, & republica. ¹ Quod si Romæ: te vidissem, coramque gratias egissem, quod tibi L. Egnatius, familiarissimus meus, absens, L. Oppius, præfens, curæ fuisset. Cum Antipatro Derbete mihi non solum hospitium, verum etiam summa familiaritas intercedit. Ei te vehementer successisse audivi, & moleste tuli. De re nihil possum iudicare; nisi illud mihi certe persuadeo, te, talem virum, nihil temere fecisse. A te autem, pro veteri nostra necessitudine, etiam atque etiam peto, ut ejus filios, qui in tua potestate sunt, mihi potissimum condones, nisi quid existimas in ea re violari existimationem tuam. Quod ego si arbitrarer, nunquam te rogarem: mihi que tua fama multo antiquior esset, quam illa necessitudo est. Sed mihi ita persuadeo, (potest fieri ut fallar) eam rem laudi tibi potius, quam vituperationi fore. Quid fieri posset, & quid mea causa facere possis (nam quin velis, non dubito) velim, si tibi grave non erit, certiozem me facias. Vale.

ARG. Saluum ex provincia reverisse gratularur: Egnatii & Oppii causa gratias agit: & ut Antipatri filios tibi condonet, rogat. Anno incerto.

¹ *Preces.*] Suspicer hoc verbum abundante, & additum ab aliquo, qui putavit, cum in sequentis epistola inscriptione *Procosul Philippus* vocetur, multo magis in hac, que ordine antecedit, vocari debere: cum peritus (ut jam diximus) ordo sit, & illam, que sequitur, huic omnino præponendam esse constet. Quo modo enim *procosul* appellari potest, cum in urbem, deposito

impedio, redierit? In urbe enim potius Philippum esse, quam ad urbem, facile credo; cum dicat Cicero: *Quod si Romæ te vidissem, coram gratias egissem*: & quia qui ad urbem morabantur, triumphum expectabant: cuius rei nulla fit mentio in epistola: nec vero triumphavit unquam hic Q. Philippus. Ment.

² *Quod si Romæ: te vidissem*] Ita Victorius. Sed Manut. & Lamb. *Quod si Romæ te vidissem, coram gratias*, &c. Gravissimum vero ex MSS. *Quod si Romæ fuisset, te quæsissem, &c.*

M. T.

M. T. C. Q. PHILIPPO, PROC. S. D.

LXXIV. **E**TSI non dubito, pro tua in me observantia, proque nostra necessitudine, quin commendationem meam memoria teneas, tamen etiam atque etiam eundem tibi L. Oppium, familiarem meum præsentem, & L. Egnatii, familiarissimi mei, absentis, negotia commendo. Tanta mihi cum eo necessitudo est, familiaritasque, ut, si mea res esset, non magis laborarem. Quapropter gratissimum mihi feceris, si curaris, ut is intelligat me a te tantum amari, quantum ipse existimo. Hoc mihi gratius facere nihil potes: idque ut facias, te vehementer rogo. Vale.

ARG. Oppium præsentem, & Egnatii absentis negotia commendat. Anno incerto.

M. T. C. T. TITIO T. F. LEGATO S. D.

LXXV. **E**TSI non dubito, quin apud te mea commendatio prima satis valeat, tamen obsequor homini familiarissimo, C. Aviano Flaeco: cuius causa omnia cum cupio, tum mehercule etiam debeo. De quo & præfens tecum egi diligenter, cum tu mihi humanissime respondisti, & scripsi ad te accurate antea: sed putat interesse tua, me ad te quam sæpissime scribere. Quare velim mihi ignoscas, si illius voluntati obtemperans, minus videbor meminisse constantiæ tuæ. A te idem illud peto, ut de loco, quo deportet frumentum, & de tempore, Aviano commodes: quorum utrumque per eundem me obtinuit triennium, dum Pompejus isti negotio præfuit. Summa est, in quo mihi gratissimum facere possis, si curaris, ut Avianus, quando se a me amari putat, me a te amari sciat. Erit id mihi pergratum. Vale.

ARG. Avianum Flaecum commendat Titio legato. Anno U. C. 701.

M. T.

M. T. C. QUATUORVIRIS ET
DECURIONIBUS S. D.

LXXVI. **T**ANTÆ mihi cum Q. Hippiō causæ necessitudinis sunt, ut nihil possit esse conjunctius, quam nos inter nos sumus. Quod nisi ita esset, uterer mea consuetudine, ut vobis nulla in re molestus essem. Etenim vos mihi optimi testes estis, cum mihi persuasum esset, nihil esse, quod a vobis impetrare non possem, nunquam me tamen gravem vobis esse voluisse. Vehementer igitur vos etiam atque etiam rogo, ut honoris mei causa liberalissime C. Valgium² Hippianum tracteris, remque cum eo conficiatis, ut quam possessionem habet in agro Fregellano, a vobis emptam, eam liberam & immunem habere possit. Id si a vobis impetraro, summo me beneficio vestro affectum arbitror. Vale.

ARG. Petit C. Valgio emptæ possessionis in agro Fregellano immunitatem. *Ead. Anno.*
¹ Quatuor viris & decurionibus] Fregellanis. Fregella, colonia fuit deducta, ut ostendit Vellejus, anno urbis 424. Quatuor viri ipsius non modo municipiis, verum coloniarum quoque præerant. Item ut consules

Roma: quamquam & duumviri in plerisque coloniis, atque adeo in nonnullis municipiis fuerunt. Quod lib. 1. de arq. Ital. jure Carolus Sigon. egregie docuit. *Man.*
² Hippianum] Hippii filium naturalem, adoptatum autem a C. Valgio, a quo prænomen & nomen accepit. *Idem.*

M. T. C. P. SULPICIO IMP. S. D.

LXXVII. **C**UM his temporibus non sane in senatum ventitarem, tamen, ut tuas literas legi, non ex-

ARG. Officio suo in supplicatione decernenda narrato, commendat M. Bolanum, & servum fugitivum restitui curet, amanter rogat. *Anno U. C. 708.*

¹ P. Sulpicio] Bernardinus Rutillius, qui opinioniones quasdam suas in Familiare, ut vocant, Ciceronis epistolas, me puero, edidit, legendum arbitrabatur. P. Vatinius, adductus in hanc sententiam ea ratione, quia Cicero de servo suo Dionysio scribit in hac epistola, de quo item Vatinius ad Ciceronem in duabus g. ro. lib. 5. & ad eum

Cicero epist. 11. ibidem. Sensit idem postea Corradus in suis scholiis. Mihi non satis neque Rutillii, neque Corradi sententia, quam alii postea secuti sunt, probatur. Nam, ut illud omittam, quod hæc hujus epistolæ verba: *Salvo jure nostræ veteris amicitie*: & quæ sunt infra: *Pro tuo perpetuo in me studio*: non videntur in Vatiniū convenire, cujus erga Ciceronem perpetuum certe studium non fuerat. Inimicis, ratione aduersus eum nostris, interueniant: ut hoc, inquam, omittam, quod exigui pon-

xistimavi, me salvo jure² nostræ veteris amicitie, multorumque inter nos officiorum, facere posse, ut honori tuo deessem. Itaque adfui supplicationemque tibi libenter decrevi; nec reliquo tempore ullo aut rei, aut existimationis, aut dignitati tuæ deero. Atque, hoc ut tui necessarii fiant, hoc me animo erga te esse, velim facias eos per literas certiores, ut, si quid tibi opus sit, ne dubitent mihi jure suo denuntiare. M. Bolanum, virum bonum, & fortem, & omnibus rebus ornatum, meumque veterem amicum, tibi magnopere commendo. Pergratum mihi feceris, si curaris, ut is intelligat hanc commendationem sibi magno adjumento fuisse. Ipsumque virum optimum gratissimumque cognosces. Promitto tibi, te ex ejus amicitia magnam voluptatem esse capturum. Præterea a te peto majorem in modum, pro nostra amicitia, & pro tuo perpetuo in me studio, ut in hac re etiam elaborares. Dionysius, servus meus, qui meam bibliothecam multorum numerorum tractavit, cum multos libros subripisset, nec se impune laturum putaret, aufugit. Is est in provincia tua. Eum & M. Bolanus, familiaris meus, & multi alii³ Narona viderunt. Sed, cum se a me manumissum esse diceret, crediderunt. Hunc tu si mihi restituendum curaris, non possum dicere quam mihi gratum futurum sit. Res ipsa parva, sed animi mei dolor magnus est. Ubi

Tom. VII.

S s f

ponderis non est: valde me mover ea ratio, quod post supplicationem decretam scribit Cicero de servo suo ad Sulpicium: at Vatinius decreta supplicatio videtur. Oshobri mense, ut ex epist. 10. lib. 5. non dubiam facere conjecturam licet. Scripsit enim Vatinius Nonis Dec. eam epistolam cum de supplicatione decreta jam & Ciceronis literis cognovisset. Antè Novembrem autem alteram ejusdem epistolam acceperat Cicero, datam v. id. Quint. in qua de fuga servi Dionysii se audivisse significavit. Quod cum ita sit, cui verisimile videatur, hanc epistolam, Sulpicio inscriptam, in qua de supplicatione decreta sit mentio, ad Vatiniū de Dionysii fuga, multo ante supplicationem ei coputa, ut ignota de re missam esse? Ad hanc rationem accedit altera, ipsa quoque, ut arbitror, non contemnenda. Nam cum Cicero supplicationem decretam Sulpicio si-

gnificat, eodem tempore M. Bolanum commendat. Vatinius autem in epistola sua de supplicatione sibi decreta respondens, verbum de Bolano nullum facit. Consensum omnino veterum librorum, quibus in omnibus perspicue scriptum video, ne una quidem litera veritatem obscurante, P. Sulpicio. Manutius. Placet conjectura Rutillii & Corradi. Vatiniū enim cum Illyrico, Sulpicium Achaia præfuisse, præter adducta loca ostendunt libri xv. epistolæ 5. & 6. f. F. Grænov.

² *Salvo veteris amicitie*] Hoc convenire in Vatiniū negat Manutius, ut & pro tuo perpetuo in me studio. Sed sic etiam loquebantur, qui amici olim, dein inimici fuissent, propter reconciliatam gratiam, quasi medio odiorum tempore memoriam exempto. *Idem.*

³ Narona] In Dalmatia.

fit, & quid fieri possit, Bolanus te docebit. Ego si hominem per te recuperaro, summo me a te beneficio affectum arbitrabor. Vale.

M. T. C. ALLIENO PROC. S. D.

LXXVIII. **D**EMOCRITUS Sicyonius non solum hospes meus est, sed etiam, quod non multis contingit, Græcis præferim, valde familiaris. Est enim in eo summa probitas, summa virtus, summa in hospites liberalitas & obsequantia: meque præter cæteros & colit, & observat, & diligit. Eum tu non modo suorum civium, verum pene Achææ principem cognosces. Huic ego tantummodo aditum ad tuam cognitionem patefacio, & munio. Cognitum per te ipsum, quæ tua natura est, dignum tua amicitia atque hospitio iudicabis. Peto igitur a te, ut, his literis lectis, recipias eum in tuam fidem: polliceare omnia te facturum mea causa. De reliquo, si, id quod confido, fore dignum eum tua amicitia hospitioque cognoveris, peto ut eum complectare, diligas, in tuis habeas. Erit id mihi majorem in modum gratum. Vale.

ARG. Petiit ut Democritum in suam fidem recipiat. *Ann. U. C. 707.*

M. T. C. ALLIENO PROC. S. P. D.

LXXIX. **E**T te scire arbitror, quanti fecerim C. Avianum Flaccum: & ego ex ipso audieram, optimo & gratissimo homine, quam a te liberaliter esset tractatus. Eius filios dignissimos illo patre, meosque necessarios, quos ego unice diligo, commendo tibi sic, ut majore studio nullos commendare possim. C. Avianus in Sicilia est, Marcus est nobiscum. Ut illius dignitatem præsentis omnes, rem utriusque defendas, te rogo. Hoc mihi gratius in ista provincia facere nihil potes: idque ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

ARG. Cajum & Marcum Avianos, fratres, commendat. *Ann. U. C. 707.*

EPI-

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER XIV.

TULLIUS TERENTIÆ SUÆ, TULLIOLÆ
SUÆ, CICERONI SUO S. D.

I. **E**T literis multorum, & sermone omnium fertur ad me, incredibilem tuam virtutem & fortitudinem esse, teque nec animi, nec corporis laboribus defatigari. Me miserum! te ista virtute, fide, probitate, humanitate, in tantas arumnas propter me incidisse! Tulliolamque nostram ex quo patre tantas voluptates capiebat, ex eo tantos percipere luctus! Nam quid ego de Cicerone dicam? qui, cum primum sapere cepit, acerbissimos dolores miseratque percepit. Quæ si, ut tu scribis, fato facta putarem, ferrem paulo facilius: sed omnia sunt mea culpa commissa, qui ab his me amari putabam, qui invidebant: eos non sequebar, qui perebant. Quod si nostris consiliis usi essemus, neque apud nos tantum valuisset sermo aut stultorum amicorum, aut improborum; beatissimi viveremus. Nunc, quando sperare nos amici jubent, dabo operam, ne mea valetudo tuo labori desit. Res quanta sit, intelligo: quantoque fuerit facilius manere domi, quam redire. Sed tamen, si omnes tribunos plebis habemus, si Lentulum tam studio-

ARGUMENTUM. Ab exule scripta, quæcula: deinde de spe restitutionis, arctiusque exigua: de familia, de pestilentia, Plancii officii, Plonis humanitate, & aliis agit. Terentia uni, ex sensu, inscribi debuit hæc epistola. *Ann. U. C. 695.*

1 Terentia] Hæc quater nupsit, Ciceroni, Sallustio historico, Messala Corvino, Vi-

bio Rufo. Dio lib. 57. & D. Hieronymus lib. 1. adversus Jovinianum. Vixit annos 103. Plin. lib. vii. cap. 48. *Maur.*

2 Cum primum] Hoc tempore annum agebat ætatis suæ Cicero filius octavum. Natus enim erat Cotta & Torquato cons. ut ex epist. 7. lib. 1. ad Atticum licet intelligere. *Idem.*

fit, & quid fieri possit, Bolanus te docebit. Ego si hominem per te recuperaro, summo me a te beneficio affectum arbitrabor. Vale.

M. T. C. ALLIENO PROC. S. D.

LXXVIII. **D**EMOCRITUS Sicyonius non solum hospes meus est, sed etiam, quod non multis contingit, Græcis præferim, valde familiaris. Est enim in eo summa probitas, summa virtus, summa in hospites liberalitas & obsequantia: meque præter cæteros & colit, & observat, & diligit. Eum tu non modo suorum civium, verum pene Achææ principem cognosces. Huic ego tantummodo aditum ad tuam cognitionem patefacio, & munio. Cognitum per te ipsum, quæ tua natura est, dignum tua amicitia atque hospitio iudicabis. Peto igitur a te, ut, his literis lectis, recipias eum in tuam fidem: polliceare omnia te facturum mea causa. De reliquo, si, id quod confido, fore dignum eum tua amicitia hospitioque cognoveris, peto ut eum complectare, diligas, in tuis habeas. Erit id mihi majorem in modum gratum. Vale.

ARG. Petiit ut Democritum in suam fidem recipiat. *Ann. U. C. 707.*

M. T. C. ALLIENO PROC. S. P. D.

LXXIX. **E**T te scire arbitror, quanti fecerim C. Avianum Flaccum: & ego ex ipso audieram, optimo & gratissimo homine, quam a te liberaliter esset tractatus. Eius filios dignissimos illo patre, meosque necessarios, quos ego unice diligo, commendo tibi sic, ut majore studio nullos commendare possim. C. Avianus in Sicilia est, Marcus est nobiscum. Ut illius dignitatem præsentis omnes, rem utriusque defendas, te rogo. Hoc mihi gratius in ista provincia facere nihil potes: idque ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

ARG. Cajum & Marcum Avianos, fratres, commendat. *Ann. U. C. 707.*

EPI-

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER XIV.

TULLIUS TERENTIÆ SUÆ, TULLIOLÆ
SUÆ, CICERONI SUO S. D.

I. **E**T literis multorum, & sermone omnium fertur ad me, incredibilem tuam virtutem & fortitudinem esse, teque nec animi, nec corporis laboribus defatigari. Me miserum! te ista virtute, fide, probitate, humanitate, in tantas arumnas propter me incidisse! Tulliolamque nostram ex quo patre tantas voluptates capiebat, ex eo tantos percipere luctus! Nam quid ego de Cicerone dicam? qui, cum primum sapere cepit, acerbissimos dolores miseratque percepit. Quæ si, ut tu scribis, fato facta putarem, ferrem paulo facilius: sed omnia sunt mea culpa commissa, qui ab his me amari putabam, qui invidebant: eos non sequebar, qui perebant. Quod si nostris consiliis usi essemus, neque apud nos tantum valuisset sermo aut stultorum amicorum, aut improborum; beatissimi viveremus. Nunc, quando sperare nos amici jubent, dabo operam, ne mea valetudo tuo labori desit. Res quanta sit, intelligo: quantoque fuerit facilius manere domi, quam redire. Sed tamen, si omnes tribunos plebis habemus, si Lentulum tam studio-

ARGUMENTUM. Ab exule scripta, quæcula: deinde de spe restitutionis, arctiusque exigua: de familia, de pestilentia, Plancii officii, Plonis humanitate, & aliis agit. Terentia uni, ex sensu, inscribi debuit hæc epistola. *Ann. U. C. 695.*

1 Terentia] Hæc quater nupsit, Ciceroni, Sallustio historico, Messala Corvino, Vi-

bio Rufo. Dio lib. 57. & D. Hieronymus lib. 1. adversus Jovinianum. Vixit annos 103. Plin. lib. vii. cap. 48. *Maur.*

2 Cum primum] Hoc tempore annum agebat ætatis suæ Cicero filius octavum. Natus enim erat Cotta & Torquato cons. ut ex epist. 7. lib. 1. ad Atticum licet intelligere. *Idem.*

studioſum, quam videtur, ſi vero etiam Pompejum & Caeſarem, non eſt deſperandum. ³ De familia, quo modo placuiſſe amicis ſcribis, faciemus. De loco nunc quidem jam abiit peſtilentia, ſed quamdiu fuit, me non attigit. ⁴ Plancius, homo officioſiſſimus, me cupit eſſe ſecum, & adhuc retinet. Ego volebam loco magis deſerto eſſe in Epiro, quo neque ⁵ Hiſpo veniret, nec milites: ſed adhuc Plancius me retinet. Sperat poſſe fieri, ut mecum in Italiam decedat. Quem ego diem ſi videro, & ſi in veſtrum complexum venero, ac ſi & vos, & me ipſum recuperaro, ſatis magnum mihi fruſtum videbor percepiſſe & veſtra pietatis, & mea. ⁶ Piſonis humanitas, virtus, amor in omnes nos tantus eſt, ut nihil ſupra poſſit. Utinam ea res ei voluptati ſit: gloria quidem video fore. De Quinto fratre nihil ego te accuſavi, ſed vos, cum praefertim tam pauci ſitis, ⁷ volui eſſe quam conjunctiſſimos. Quibus me voluiſti agere gratias, egi, & me a te certiorem factum eſſe ſcripſi. Quod ad me, mea Terentia, ſcribis, te ⁸ vicum venditurum: quid, obſecro te, (me miſerum) quid ſaturum eſt? Et, ſi nos premet eadem fortuna, quid puero miſero fieri? Non queo reliqua ſcribere (tanta vis lacrymarum eſt) ne te in eundem ſtetum adducam. Tantum ſcribo, ſi erunt in officio amici, pecunia non deerit: ſi non erunt, tu ⁹ efficere tua pecunia non poteris. Per fortunas miſeras noſtras, vide, ne puerum perditum perdamus: cui ſi aliquid erit, ne egeat, mediocri virtute opus eſt, & mediocri fortuna, ut caetera conſequatur. Fac valeas,

&

³ De familia] De ſervis, quos poſtea liberavit, verius ne cum caeteris bonis publicarentur. Epist. 4. Idem.

⁴ Plancius] Cn. Plancius, quondam in Macedonia: pro quo exarat oratio. Vide & eam poſt reſtitum in ſenatu habitam. Idem.

⁵ Hiſpo] Hic nonnulli veteres libri habent, Iſpe: alii Iſpe: quique noſtri, Hiſpo. Ex hac varietate legendum fortaſſe, Iſpe, vel potius, Iſpe: ut de eodem accipiantur: cujus nomen omitti poſuit, cum Terentia literis. L. Piſonem, Ciceronis ſimilicium, ejuſ anni conſulem, ad Macedoniam regendam praepeditum iurum ſignificantiſſibus, reſponderet. Nominare, qui conſul adhuc erat,

non audebat. Idem.

⁶ Piſonis] C. Calpurnii Piſonis L. filii, Frugi, Ciceronis generi. Idem.

⁷ Volui eſſe quam conjunctiſſimos] Diſcedere igitur aliquid inter Q. fratrem, & Terentiam extiterat. Idem.

⁸ Vicum venditurum] Ut mihi pecuniam ſuppeditare poſſis. Idem. Hanc elegantiam reddidit Tullio, & hic eandem vindicant Paſſinus primus, Vatiſiani excerpta, Viſtorii editio. Plebeii magiſtrali fecerunt, venditurum; Geſhard. De ſimilibus elegantis, vitae Gallian. ii. 7.

⁹ Efficere] Id quod effici opus eſt, ut ego in hac miſera fortuna non egeam. Idem.

& ad me tabellarios mittas, ut ſciam quid agatur, & vos quid agatis. Mihi omnino jam ¹⁰ brevis expectatio eſt. Tulliolae & Ciceroni ſalutem dic. Valete. D. a. d. vi Kalendas Decembres, Dyrrhachii. Dyrrhachium veni, quod & libera civitas eſt: & in me officioſa, & proxima Italiae. Sed ſi me offender loci celebritas, alio me conferam. Ad te ſcribam.

¹⁰ Brevis expectatio eſt] Fore arbitror ut brevi literas veſtras accipiam. Idem.

TULLIUS TERENTIAE SUAE, TULLIOLAE,
ET CICERONI SUIS S. D.

II. **N**OLI putare, me ad quemquam longiores episto- las ſcribere, niſi ſi quis ad me plura ſcripſit, cui pu- to reſcribi oportere. Nec enim habeo quod ſcribam: nec hoc tempore quidquam difficilius facio. Ad te vero, & ad noſtram Tulliolam non queo ſine plurimis lacrymis ſcribere. Vos enim video eſſe miſerrimas, quas ego beatiſſimas ſemper eſſe volui: idque praefare debui: & niſi tam ¹ timidi fuiſſemus, praefatiſſem. Piſonem noſtrum merito ejus amo pluri- mum. Eum, ut potui, per literas cohortatus ſum, gratiaſ- que egi, ut debui. In novis tribunis plebis intelligo ſpem te habere. Id erit firmum, ſi Pompeii voluntas erit. Sed Craſſum tamen metuo. A te quidem omnia fieri fortiſſime & amantiſſime video: nec miror: ſed mæore caſum e- juſmodi, ut tantis tuis miſeriis mea miſeria ſublevetur. Nam ad me P. Valerius, homo officioſus, ſcripſit, id quod ego maximo cum ſtetu legi, quemadmodum ² a Veſta ³ ad tabulam Valeriam ducta eſſes. Hem, mea lux, meum deſiderium, unde omnes opem petere ſolebant! Te nunc, mea Terentia, ſic vexari, ſic jacere in lacrymis & fordibus! id- que fieri mea culpa, qui caeteros ſervavi, ut nos periremus!

Quod

ARG. Brevitatem literarum excuſat: Piſonis generi officia laudat: dolet Terentia vicem: rogit ne ſuam ſorem proſiciat, & ut valetudini ſuae conſulat. Anno U. C. 695. ¹ Timidi] Quod e patria diſcedere ma- luerit, quam armis doceretur. Manut. ² A Veſta] A templo Veſtae. Quidam le- ſonis generi officia laudat: dolet Terentia vicem: rogit ne ſuam ſorem proſiciat, & ut valetudini ſuae conſulat. Anno U. C. 695. ³ Ad Tabulam Valeriam] Locus in foro fuit, quo tribuni plebis convenire ſoliti ſunt. In Vatiniū, cap. 9. Manut.

Quod de domo scribis, hoc est, ⁴ de area; ego vero tum denique mihi videbor restitutus, si illa nobis erit restituta. Verum hæc non sunt in nostra manu. Illud doleo, quæ impensa facienda est, in ejus partem te miseram & despoliatam venire. Quod ⁵ si conficitur negotium, omnia consequemur. Sin eadem nos fortuna premet, etiamne ⁶ reliquias tuas misera projicies? Obsecro te, mea vita, quod ad sumptum attingit, sine alio, qui possunt, si modo volunt, sustinere: & valetudinem istam infirmam, si me amas, noli vexare. Nam mihi ante oculos dies noctesque versaris. Omnes labores te excipere video. Timeo ut sustineas. Sed video in te esse omnia. Quare, ut id, quod speras, & quod agis, consequamur, servi valetudini. Ego ad quos scribam nescio, nisi ad eos, qui ad me scribunt, aut ad eos, de quibus ad me vos aliquid scribitis. Longius, quoniam ita vobis placet, non discedam: sed velim, quam sapissime literas mittatis, præsertim si quid est firmitus, quod speremus. Valere, mea desideria, valere. A. d. III Nonas Octobr. Thessalonica.

⁴ De area] Eversa enim domo, area supererat: quæ postea reverso in patriam Cicero restituta est, & superficies æstimata. Idem.

⁵ Si conficitur negotium] Si restituitur.
⁶ Reliquias tuas] Quæ tibi facultates reliquæ sunt, amittis meis. Idem.

TULLIUS TERENTIÆ, ET TULLIOLÆ, ET
CICER. SUIS S. D.

III. **A**CCEPI ab Aristocrito tres epistolas, quas ego lacrymis prope delevi. Conficior enim morore, mea Terentia: nec meæ miseria magis excruciant, quam tuæ, vestraque. Ego autem hoc inferior sum, quam tu, quæ es miserama, quod ipsa calamitas communis est utriusque nostrum, sed culpa mea propria est. Meum fuit officium, vel ¹ legatione vitare periculum, vel diligentia & copiis resistere,

ARG. Sua culpa factum dolet, ut in tantis miseriis incidere. Dein ad capita epistolæ uxoris respondet ita, ut nihil præ se dolorem ferat, eique pene succumbat. Anno U. C. 695.

¹ Legatione] Nam si legationem, a Cæsare, Gallie præconsule, delatum, accepisset; Clodii tribuni plebis furoribus vitaret. Diem enim ei diceret, qui republicæ causam abesset, non liceret. Manut.

re, vel cadere fortiter. Hoc miserius, turpius, indignius nobis nihil fuit. Quare cum dolore conficiar, tum etiam pudore. Pudet enim me uxori meæ optimæ, suavissimis liberis, virtutem & diligentiam non præstitisse. Nam mihi ante oculos dies noctesque versatur Iqualor vester, & moror, & infirmitas valetudinis tuæ: spes autem salutis pertenuis ostenditur. Inimici sunt multi: invidi pene omnes. Ejicere nos magnum fuit, excludere facile est. Sed tamen, quandiu vos eritis in spe, non deficiam, ne omnia mea culpa cecidisse videantur. Ut tuto sim, quod laboras, id mihi nunc facilitum est: quem etiam inimici volunt vivere in his tantis miseriis. Ego tamen faciam, quæ præcipis. Amicis, quibus voluisti, egi gratias, & eas literas Dexippo dedi, meque de eorum officio scripti a te certiores esse factum. Pisonem nostrum mirifico esse studio in nos, & officio, & ego perspicio, & omnes prædicant. Dii faxint, ut tali genero mihi præsentem tecum simul & cum liberis nostris frui liceat. Nunc spes reliqua est in novis Tribunis plebis, & in primis quidem diebus. Nam si inveterarit, actum est. Ea re ad te statim Aristocritum misi, ut ad me continuo initia rerum & rationem totius negotii posses scribere: etsi Dexippo quoque ita imperavi, statim ut recurreret: & ad fratrem mihi, ut crebro tabellarios mitteret. Nam ego eo nomine sum Dyrhachii hoc tempore, ut quam celerrime, quid agatur, audiam; & sum tuto. Civitas enim hæc semper a me defensa est. Cum inimici nostri venire dicentur, tum in Epirum ibo. Quod scribis, te, si velim ad me venturam: ego vero, cum sciam magnam partem istius oneris abs te sustineri, te illic esse volo. Si perficitis, quod agitis, me ad vos venire oportet: sin autem sed nihil opus est reliqua scribere. Ex primis, aut ad summum secundis literis tuis constituere poterimus, quid nobis faciendum sit. Tu modo ad me velim omnia diligentissime perscribas: etsi magis jam rem, quam literas, debeo expectare. Cura, ut valeas, & ita tibi persuadeas, mihi te carius nihil esse, nec unquam fuisse. Vale, mea Terentia, quam ego videre videor: itaque debi-

debilitor lacrymis . Vale . Pridie Kalendas Decembr. Dyrrachii .

TULLIUS TERENTIAE, ET TULLIOLAE, ET
CICERONI SUIS S. P. D.

IV. **E**GO minus saepe ad vos do literas, quam possum, propterea quod cum omnia mihi tempora sunt misera, tum vero cum aut scribo ad vos, aut vestras lego, conficior lacrymis, sic ut ferre non possim. ¹ Quod utinam minus vitæ cupidus fuissetis: certe nihil, aut non multum in vita mali vidissemus. Quod si nos ad aliquam alicujus commodi aliquando recuperandi spem fortuna reservavit, minus est erratum a nobis. Sin hæc mala fixa sunt; ego vero te quam primum, mea vita, cupio videre, & in tuo complexu emori: quando neque dii, quos tu castissime coluisti, neque homines, ² quibus ego servivi, nobis gratiam retulerunt. Nos Brundisii apud M. Lenium Flaccum dies XIII fuimus, virum optimum: qui periculum fortunarum & capitis sui ³ præ mea salute neglexit: neque ⁴ legis improbißima poena deductus est, quo minus hospitii & amicitiae jus, officiumque præstaret. Huic utinam aliquando gratiam referre possimus; habebimus quidem semper. Brundisio profecti sumus a. d. v. Kalendas Majas. Per Macedoniam Cyzicum petebamus. O me perditum! ⁵ afflictum! quid nunc rogem te ut venias, mulierem ægram, & corpore & animo confectam? Non rogem? sine te igitur sim? Opinor, sic agam.

Si

ARG. Respondet ad varia Terentiae non solum dolente, sed etiam molliore, quam vitum decebat animo. Anno U. C. 695.

¹ Quod utinam] Quod pro Sed: ut ep. 14. lib. VIII. Quod non dubito, quia te quoque hæc deliberatio si perturbata. Et Palliup. 10. Quod qui ab illo abduxit exercitum, & respiciam pulcherrimum, & præsidium firmissimum admittit republicæ. Et in Verr. lib. 1. Quod vos ceteros non arbitror, qui multitudine se ipsos excusat, qui Clodiani armis cessaverit.

Intra; Peccatum est nullum, nisi quod non una animam cum ornamentis amisimus. Manut.

² Quidus ego servivi] Man. & Lamb. c. diderunt, quos ego servavi.

³ Præ mea] Idem, pro me.

⁴ Legis improbißime] Ne Cicero intra quingenta passuum millia hospitio acciperetur. Corradus.

⁵ Afflictum] Janus Gulielmius ad Plauti Cissellariam; ad. 2. sc. 1. testatur se in vetustissimis membranis reperisse, O me perditum! me afflictum! Quod si verum est, his apud Ciceroem legitur verbum effigere: nam vide lib. 9. ad Att. epist. ult.

Si est spes nostri reditus, eam confirmes, & rem adjuves. Sin, ut ego metuo, transactum est, quoquo modo potes, ad me fac venias. Unum hoc scito: si te habebo, non mihi videbor plane perisse. Sed quid de Tulliola mea fiet? jam id vos videte: mihi deest consilium. Sed certe, quoquo modo se res habebit, illius misella & ⁶ matrimonio; & fama: servendum est. Quid? Cicero mens quid agat? Iste vero sit in sinu semper & complexu meo. Non queo plura jam scribere: impedit mœror. Tu quid egeris, nescio: utrum aliquid teneas, an, quod metuo, plane sis spoliata. Pisonem, ut scribis, spero fore semper nostrum. De familia liberata, nihil est quod te moveat. Primum, tuis ita promissum est, te facturam esse ut quisque esset meritus. Est autem in officio adhuc Orpheus: præterea magnopere nemo. ⁷ Ceterorum fervorum ea causa est, ut, si res a nobis abisset, liberti nostri essent, si obtinere potuissent: sin ad nos pertinerent, servirent, præterquam oppido pauci. Sed hæc minora sunt. Tu quod me hortaris, ut animo sim magno, & spem habeam recuperandæ salutis; id velim sit ejusmodi, ut recte sperare possimus. Nunc miser quando tuas jam literas accipiam? quis ad me perferet? quas ego expectassem Brundisii, si esset licitum per nautas, qui tempestatem prætermittere noluerunt. Quod reliquum est, sustenta te, mea Terentia, ut potes. Honestissime viximus, floruimus. Non vitium nostrum, sed virtus nostra nos afflixit. Peccatum est nullum, nisi quod non una animam cum ornamentis amisimus. Sed, si hoc fuit liberis nostris gratius nos vivere, cætera, quanquam ferenda non sunt, feramus. Atque ego qui te confirmo, ipse me

Tom. VII. T t t non

⁶ Matrimonio] Dixi jam, hoc tempore uxorem C. Pisonis Tulliolam fuisse. Ejus doli & famæ, se absente, Cicero timebat. Manut.

⁷ Ceterorum fervorum ea causa est] Veritas Cicero amissionem fervorum cum tota re, manumiserit eos hac conditione, ut, si per legem Clodiam bonis omnibus privandus esset, si suo beneficio liberti essent, si modo id obtineri posset; sin autem lex servos non adimeret, & ut ad veterem dominum

perissent, concederet; servirent, ut antea, præterquam paucissimi; quos ob fidem & diligentiam omnino liberatos vellet. Dixit autem, ceterorum fervorum, cum de suis loqueretur. Nam ex Terentia servis neminem manumiserat: (neque enim poterat) tantum iis, eam facturam esse, ut quisque esset meritus, promiserat. Hic locus in omnibus libris impressis mendose legebatur. Nos cum distinctione tantum restitimus. Idem.

non possum. Clodium Philætarum, quod valetudine oculorum impediabatur, hominem fidelem, remisit. Sallustius officio vincet omnes. Pescennius est perbenevolus nobis: quem semper spero tui fore observantem. Sicca dixerat se mecum fore: sed Brundisio discessit. Cura, quoad potes, ut valeas: & sic existimes, me vehementius tua miseria, quam mea commoveri. Mea Terentia, fidelissima atque optima uxor, & mea carissima filiola, & spes reliqua nostra Cicero, valete. Pridiæ Kalendas Majas. Brundisio.

M. T. C. TERENTIÆ ET TULL. SUIS S. P. D.

V. **S**I tu & Tullia lux nostra valeris, ego & suavissimus Cicero valemus. Pridiæ Idus Octobres Athenas venimus, cum sane adversis ventis usi essemus, tardeque & incommodè navigassemus. De nave exeuntibus nobis Acastus cum literis præsto fuit uno & vicesimo die, sane strenue. Accepi tuas literas, quibus intellexi, te vereri, ne superiores mihi reddita non essent. Omnes sunt reddita, diligentissimeque a te perscripta sunt omnia: idque mihi gratissimum fuit. Neque sum admiratus, hanc epistolam, quam Acastus attulit, brevem fuisse. Jam enim me ipsum expectas, sive nos ipsos, qui quidem quam primum ad vos venire cupimus: etsi in quam rempublicam venimus, intelligo. Cognovi enim ex multorum amicorum literis, quas attulit Acastus, ad arma rem spectare: ut mihi, cum venero, dissimulare non liceat, quid sentiam. Sed, quando subeunda fortuna est, eo citius dabimus operam ut veniamus, quo facilius de tota re deliberemus. Tu velim, quod commodo valetudinis tuæ fiat, quam longissime poteris, obviam nobis properes. De hereditate Preciana, quæ quidem mihi magno dolori est (valde enim illum amavi) hoc velim cures: si auctio ante meum adventum fiet, ut Pomponius, aut, si is minus poterit,

ARG. Reditum ex provincia significat: Terentia diligentiam in scribendo laudat: quæ fieri vult de Preciana auctione, mandat. Anno U. C. 703.

1 Sive nos ipso] Erant enim cum ipso, filius, frater, fratris filius, Manus.
2 Ad arma rem spectare] Cæsare & Pompejo dissidentibus, Corrad.

rit, Camillus nostrum negotium curet. Nos, cum salvi venerimus, reliqua per nos agemus. Sin tu jam Roma profecta eris, tamen curabis ut hoc ita fiat. Nos, si dii adjuvabunt, circiter Idus Novemb. in Italia speramus fore. Vos, mea suavissima & optatissima Terentia, & Tulliola, & si nos amatis, curate ut valeatis. Athenis, a. d. xv. Kal. Nov.

M. T. C. TERENTIÆ SUAE S. P. D.

VI. **N**EC sæpe est, cui literas demus; nec rem habemus ullam, quam scribere velimus. Ex tuis literis, quas proxime accepi, cognovi, prædium nullum venire potuisse. Quare videatis velim, quomodo satisfiat ei, cui scitis me satisfieri velle. Quod nostra tibi gratias agit, id ego non miror te mereri, ut ea tibi merito tuo gratias agere possit. Pollicem, si adhuc non est profectus, quam primum fac extrudas. Cura ut valeas. Id. Quint.

ARG. Execrat infrequentiam literarum. Voluntatem suam in ære alieno dissolvendo significat. Adjungit de Terentia meritis in Tulliolam. Pollicem servum expectat. Anno U. C. 705.
1 Quod nostra] Quam intelligat nostram non plane perspicio, nisi Tulliam significet, quod puto. De rebus autem domesticis, cum uore, suisque loquens, non mirum est rem tantum indicasse, quod etiam supra fecit, cum dicit, quomodo satisfiat ei: nec tamen nomen ponit, cui satisfieri cupiebat. Cum enim ad suos scribat, qui & manum ejus agnoscerent, & res quas inuenerit, optime callerent, non necesse fuit aperitius scribi. Vitor.

M. T. C. TERENTIÆ SUAE S. P. D.

VII. **O**MNES molestias & sollicitudines, quibus & te miserrimam habui, id quod mihi molestissimum est, & Tulliolam, quæ nobis nostra vita dulcior est, deposui, & ejeci. Quid cause autem fuerit, postredie intellexi quam a vobis discessi. *Xodwv áxpatov* noctu ejeci. Statim ita sum levatus ut mihi deus aliquis medicinam fecisse videatur. Cui quidem tu deo, quemadmodum soles, pie & caste

T t t 2

satisfa-

ARG. Sollicitudinem deposuisse significat cum causa illius. Ut forti animo sita & valetudinem curet, hortatur. Anno U. C. 704.
1 Omnes molestias] Manifesto scripta e-

pitola cum jam navem conscenderet, in Pompeiana castra navigavit. Vitor.
2 Xodwv áxpatov] Bileon parum, ex qua oriebantur molestia & sollicitudines. Man-

fatisfacias, id est, Apollini & Æsculapio. Navem spero nos valde bonam habere; in eam simul atque conscendi, hæc scripsi. Deinde conscribam ad nostros familiares multas epistolas, quibus te, & Tulliolam nostram diligentissime commendabo. Cohortarer vos, quo animo fortiore essetis, nisi vos fortiores cognossem, quam quemquam virum. Et tamen ejusmodi spero negotia esse, ut & vos istuc commodissime sperem esse, & me aliquando cum similibus nostri republicam defensorum. Tu primum valetudinem tuam velim cures; deinde, tibi si videbitur, villis iis utere, quæ longissime aberunt a militibus. Fundo Arpinati bene poteris uti cum familia urbana, si annonæ carior fuerit. ³ Cicero bellissimus tibi salutem plurimam dicit. Etiam atque etiam vale. D. III Idus Junii.

³ Cicero] Filius. Nam & is ad bellum alæ equitum alteri præfecit. Off. lib. 2. 4. cum patre profectus est: eamque Pompejus tenuit.

M. T. C. TERENCEIÆ S. P. D.

VIII. **S**I vales bene est: ego valeo. Valetudinem tuam velim cures diligentissime. Nam mihi & scriptum, & nuntiatum est, te in febrim subito incidisse. Quod celeriter me fecisti de Cæsaris literis certiores, fecisti mihi gratum. Item posthac, si quid opus erit, si quid acciderit novi, facies ut sciam. Cura ut valeas. Vale. D. IV. Nonas Junias.

ARG. Hortatur, ut valetudinem cures, & sicam pugnam. Cum esset in castris Pompeii quid novi, pergit scribere. Ante Pharsalicam. Anno U. C. 705.

M. T. C. TERENCEIÆ S. P. D.

IX. **A**D cæteras meas miserias accessit dolor, & e Dobbellæ valetudine, & e Tullia. Omnino de omnibus

ARG. Significat dolorem suum ex Dobbellæ genere & Tullia valetudine. Post pugnam Pharsalicam. Cum in Italiam redisset. Anno U. C. 705.

bus rebus nec quid consilii capiam, nec quid faciam, scio. Tu velim tuam, & Tullia valetudinem cures. Vale.

M. T. C. TERENCEIÆ SUÆ S. P. D.

X. **Q**UOD fieri placeret, scripsi ad Pomponium serius, quam oportuit. Cum eo si locuta eris, intelliges quid fieri velim. Apertius scribi, quando ad illum scripleram, necesse non fuit. De ea re, & de cæteris rebus quam primum velim nobis literas mittas. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. VII. Id. Quint.

ARG. Ut cum Attico, ad quem scripserat consilium suum, agat. Anno U. C. 706.

M. T. C. TERENCEIÆ SUÆ S. P. D.

XI. **S**I vales bene est: valeo. Tullia nostra venit ad me pridie Idus Junii: cujus summa virtute, & singulari humanitate, graviore etiam sum dolore affectus, nostra factum esse negligentia, ut longe alia in fortuna esset, atque ejus pietas ac dignitas postulabat. Nobis erat in animo ² Ciceronem ad Cæsarem mittere, & cum eo Cn. Sallustium. Si profectus erit, faciam te certiores. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. XVII. Kal. Quint.

ARG. Tulliam ad se venisse dicit: sibi autem in animo esse filium ad Cæsarem mittere. Anno U. C. 706.

¹ Venit ad me] Post Victoriam Cæsaris in Pharsalia scripta, cum dicitur, Pompejus, & Brundisii esset. Quod multis conjecturis intelligi potest: & quantum ego suspicor, post illam quæ sequitur, data: ea enim scripta esse videtur; cum paucos dies in Italia fuisset: gratulata enim erat illi Terentia de reditu in Italiam, & saluto ipsius et tot tantisque periculis. Cui illa epistola Cicero respondit. Tulliam ad eum, cum Brundisii esset, venisse, multi auctores

tradunt, & ipse quoque ostendit: quod causa inimicitiarum ac divortii illi cum uxore fuit: neque enim viaticum ei dedit, neque conites præbuit, quos ante illius, ac dignitas patris postulare videbatur. Omne autem illud tempus Cicero ibi mansit quod in Alexandria, & Asia Cæsar consumpsit, quod longum fuisse ex historia illarum rerum intelligitur, & Plutarcho etiam aperte narratur. *Vitior.*

² Ciceronem ad Cæsarem mittere] Qui periret; ut ei, quod Pompejum in bello secutus esset, ignosceret. Epist. 17. 18. ad Atticum lib. 11. *Manu.*

M. T. C. T E R E N T I Æ S. P. D.

XII. **Q**UOD nos in Italiam salvos venisse gaudeo, perpetuo gaudeas velim. Sed perturbati dolore animi, magnisque injuriis, metuo, ne id consilii ceperimus, quod non facile explicare possimus. Quare, quantum potes, adjuva. Quid autem possis, mihi in mentem non venit. In viam quod te des hoc tempore, nihil est: & longum est iter, & non tutum: & non video, quid prodesse possis, si veneris. Vale. D. prid. Nonas Novemb. Brundisio.

ARG. Scripta epistola ante superiorem post Pharsalicam pugnam, qua gratulationi Terentiae, quod liberatus periculis in Italiam redierit, responderet. Anno U. C. 705.

M. T. C. T E R E N T I Æ S. P. D.

XIII. **Q**UOD scripsi ad te proximis literis de nuntio remittendo; quæ sit istius vis hoc tempore, & quæ concitatio multitudinis, ignoro. Si metuendus iratus est, quies tamen ab illo fortasse nascetur. Totum iudicabis quale sit: & quod in miseris rebus minime miserum putabis id facies. Vale. VI. Idus Quintiles.

ARG. Permittit uxori, ut de nuntio remittendo consilium capiat ex tempore. Cesare dictatore istum. Anno U. C. 707.

1 De nuntio remittendo] Divortio faciendo inter Tullium & Dolabellam. II. Art. 20. & 23. J. F. Gronov.

2 Quæ sit istius vis hoc tempore] Quantum possit & valeat cum maxime Dolabella. Idem.

3 Quæ concitatio multitudinis] Cum legem ferret de tabulis novis, & mercibus addidit. Dio lib. 42. Idem.

4 Quies tamen] Manius ait in uno li-

bro inventum, quiescit. Forte, si metuendus iratus, quiescit. Si putes nobis metuendum fore Dolabellam irritatum divortio, melius non remitti nuntium. Deis breviter, Tullius ab illo fortasse nascetur. Scilicet causa divortii. Ipse luxuriosus & perditus offensis moribus longe diversis uxoris nuntium illi remittet. Idem.

Haftenus J. F. Gronovius. Videtur enim propius ad veri speciem accedere, quam Manutius, cæterique interpretes, qui omnia hæc de nuntio Terentiae ipsi remittendo dicere volunt. Olivetus.

TULLIUS TERENTIÆ, ET PATER TULLIOLÆ, DUBUS ANIMIS SUIS: ET CICERO MATRI OPTIMÆ, SUAVISS. SORORI S. P. D.

XIV. **S**I vos valetis, nos valemus. Vestrum jam consilium est, non solum meum, quid sit vobis faciendum. Si ille Romam modeste venturus est, recte in præsentia domi esse potestis: sin homo amens diripiendam urbem daturus est, vereor ut Dolabella ipse satis nobis prodesse possit. Etiam illud metuo, ne jam intercludamur, ut, cum velitis exire, non liceat. Reliquum est, quod ipsæ optime considerabitis, vestri similes foeminae sintne Romæ. Si enim non sunt, videndum est, ut honeste vos esse possitis. Quomodo quidem nunc se res habet, modo ut hæc vobis loca tenere liceat, bellissime vel mecum, vel in nostris prædiis esse poteritis. Etiam illud verendum est, ne brevi tempore fames in urbe sit. His de rebus velim cum Pomponio, cum Camillo, cum quibus vobis videbitur, consideretis. Ad summam, animo forti sitis. Labienus rem meliorem fecit. Adjuvat etiam Piso, quod ab urbe discedit, & sceleris condemnat generum suum. Vos meæ carissimæ animæ, quam sapissime ad me scribite, & vos quid agatis, & quid istic agatur. Quintus pater, & filius, & Rufus vobis salutem dicunt. Valere. VIII. Kal. Quintil. Minturnis.

ARG. Cum Cæsar Rubiconem transisset, & Pompejus fugisset cum senatu ex urbe, mox ius, ut cum amicis consulente, maneatque Cæsare adveniente, an discedant ex urbe. Anno U. C. 704.

1 Intercludamur] Manutius & Lambinus ediderunt, intercludamini.

2 Ur] Forasse, ubi, Lambinus non videndum, sed verendum legit, idque, ut prædicat, libris omnibus invidit.

3 Labienus] T. Atilius Labienus, qui multos annos Cæsaris legatus in Gallia fuerat,

agregiamque in re militari virtutem ostendat, orto civili bello ad Pompeii patres transit. Vide infra, epist. II. lib. XIV. & ep. 13. lib. VII. ad Art. Manus.

4 Ab urbe discedit] Non consulit se ad Pompejum, sed ab urbe discessit: in quo non probare Cæsaris, generi sui, consilia vilis est. Nam si probaret, cum in urbe expectaret. Idem.

5 Minturnis] Oppidum Aurunctorum paulum supra Liris fluvii ostia in Latio, cujus tantum rudera supersunt. Grav.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

XV. **S**I vales bene est. Constitueramus, ut ad te antea scriperam, obviam Ciceronem Caesari mittere: sed mutavimus consilium, quia de illius adventu nihil audiebamus. De caeteris rebus, etsi nihil erat novi, tamen quid velimus, & quid hoc tempore putemus opus esse, ex Sica poteris cognoscere. Tulliam adhuc mecum teneo. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. XII. Kalendas Quintiles.

ARG. Consilium de filio ad Caesarem mittendo mutatum significat. Anno U. C. 706.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

XVI. **S**I vales, bene est; valeo. Etsi ejusmodi tempora nostra sunt, ut nihil habeam, quod aut a te literarum expectem, aut ipse ad te scribam: tamen nescio quomodo & ipse vestras literas expecto, & scribo ad vos, cum habeo qui ferat. Volumnia debuit in te officiosior esse, quam fuit; & id ipsum, quod fecit, potuit diligentius facere, & cautius: quanquam alia sunt quae magis curemus, magisque doleamus. Quae me ita conficiunt, ut ii voluerunt, qui me de mea sententia detruserunt. Cura ut vales. Pridie Kalend. Januarii.

ARG. De literis; de Volumnia, de suo dolore. Anno U. C. 705.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. D.

XVII. **S**I vales, bene est: valeo. Si quid haberem quod ad te scriberem, facerem id & pluribus verbis, & sapius. Nunc quae sunt negotia, vides. Ego autem quomodo sim affectus, ex Lepa & Trebatio poteris cognoscere. Tu fac ut tuam, & Tulliae valetudinem cures. Vale.

ARG. Nihil esse ait quod scribat. Quos cognoscat. Constantem scriptam fuisse cum Brundisio ipse sit, ex Lepa & Trebatio posse dosi esse. Anno U. C. 705.

TULLIUS TERENTIAE SUAE, ET PATER SUAVISS. FILIAE TULLIOLAE, CICERO MATRI, ET SORORI, S. P. D.

XVIII. **C**ONSIDERANDUM vobis etiam atque etiam, anima mea, diligenter puto, quid faciatis: Romae sitis, an mecum in aliquo tuto loco. Id non solum meum consilium est, sed etiam vestrum. Mihi veniunt in mentem haec: Romae vos esse tuto posse per Dolabellam, eamque rem posse nobis adjumento esse, si quae vis, aut si quae rapinae fieri coeperint. Sed rursus illud me movet, quod video omnes bonos abesse Roma, & eos mulieres suas secum habere. Haec autem regio, in qua ego sum, nostrorum est cum oppidorum, tum etiam praediorum: ut & multum esse mecum, & cum abieritis, commode & in nostris esse possitis. Mihi plane non satis constat adhuc, utrum sit melius. Vos videte, quid aliae faciant isto loco foeminae, & ne, cum velitis, exire non liceat. Id velim diligenter etiam atque etiam vobiscum, & cum amicis consideretis. Domus ut propugnacula & praesidium habeat, Philotimo dicetis. Et velim tabellarios instituat certos, ut quotidie aliquas a vobis literas accipiam. Maxime autem date operam ut valeatis, si nos vultis valere. IX. Kal. Formis.

ARG. Eiusdem argumenti est, cuius erat praerat. Eiusd. 16. lib. xvi. Manu. epist. 14, quippe permittit suis, quid faciendum vileatur, adventante ad urbem Caesare. Anno U. C. 704. 2 In nostris] Carolus Stephanus, aliique ediderunt: in nostris praedit. Vox tamen ultima non minus eleganter omittitur. 1 Regio] Campana & maritima ora, cui 3 Iste locus] Ista dignitate.

M. T. C. TERENTIAE S. D.

XIX. **I**N maximis meis doloribus excruciat me valetudo Tulliae nostrae. De qua nihil est, quod ad te plura scribam: tibi enim aequae magnae cura esse, certo scio. Quod me

ARG. Dolorem ex valetudine filiae, quae dem erat, significat: addit de propioris accessu impedimentis. Anno U. C. 705.

me propius vultis accedere, video ita esse faciendum. Etiam ante fecissem: sed me multa impediunt, quae ne nunc quidem expedita sunt. Sed a Pomponio expecto literas, quas ad me quam primum perferendas cures velim. Da operam ut valeas.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

XX. **I**N Tusculanum nos venturos putamus aut Nonis, aut postridie: ibi¹ ut sint omnia parata. Plures enim fortasse nobiscum erunt, &, ut arbitror, diutius ibi commorabimur. Labrum si in balneo non est, ut fit; item cetera, quae sunt ad victum & ad valetudinem necessaria. Vale. Kal. Octobr. de Venufino.

ARG. Recreatus literis Caesaris, non dubitat propius accedere. ¹ *Ut fit*] Man. & Lamb. *fac ut fit.*
 Mutari ergo omnia Etiam infra, *si in balneo non est, fac ut fit.*
 n. Tusculano iubet. *Anno U. C. 706.* Potest impuro *fac abesse, vel scribit.*

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

XXI. **S**I vales, bene est: valeo. Da operam, ut convalescas. Quod opus erit, ut res tempusque postulat, provideas, atque administres: & ad me de omnibus rebus quam sapissime literas mittas. Vale.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

XXII. **S**I vales, bene est: valeo. Nos quotidie tabellarios nostros expectamus: qui si venerint, fortasse erimus certiores quid nobis faciendum sit: faciemusque te statim certiorum. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. Kal. Septembr.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

XXIII. **S**I vales, bene est: valeo. Redditae mihi tandem sunt a Caesare literae satis liberales: & ipse opinione celerius venturus esse dicitur. Cui utrum obviam procedam, an hic eum expectem, cum constituerem, faciam te certiorum. Tabellarios mihi velim quam primum remittas. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. D. pridie Idus Sext.

ARG. Se a Caesare literas satis liberales gario; *Caesar ad me ex Aegypto literas misit, accepisse nuntiat: de quibus in orat. pro Li-*
ut essent idem, qui fuissent. Anno U. C. 706.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

XXIV. **S**I vales, bene est: valeo. Nos neque de Caesaris habere dicitur, quidquam adhuc certi habemus. Si quid erit certi, faciam te statim certiorum. Valetudinem tuam fac ut cures. Vale. III. Idus Sextiles.

ARG. De Caesaris ex Aegypto & Aethiopia adventu se nihil certi habere significat. *Anno U. C. 706.*
¹ *Adventu*] Ex Aegypto. *Manus.*
² *De literis*] Caesaris, Philotimo ad Cicero-
 nem datis. Philotimum Cicero, mutato
 mittendi filii consilio, ad Caesarem miserat.
Ep. 24. ad Att. lib. 11. Idem.

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER XV.

M. TULLIUS M. F. CICERO PROCONSUL, S. P. D.
COSS. PRÆTT. TRIBB. PL. SENATUI.

I. **S**I vos valetis, bene est: ego quidem valeo. Etsi non dubie mihi nuntiabatur, Parthos transisse Euphratem cum omnibus fere suis copiis: tamen, quod arbitrabar a M. Bibulo proconsule certiora de his rebus ad vos scribi posse, statuebam mihi non necesse esse publice scribere ea, quæ de alterius provincia nuntiarentur. Postea vero quam certissimis auctoribus, legatis, nuntiis, literis sum certior factus: vel quod tanta res erat, vel quod nondum audieramus Bibulum in Syriam venisse: vel quia administratio hujus belli mihi cum Bibulo pene est communis: quæ ad me delata essent, scribenda ad vos putavi. Regis Antiochi Commageni legati primi mihi nuntiarunt, Parthorum

ARGUMENTUM. De bello Parthico quæ cognoverat ad senatum prescribit ex provincia. Anno U. C. 702.
1 Proconsule Syria.
2 Commageni. Commagene Syria pars ad Euphratem & Taurum montem sita, posterioribus temporibus Euphratenfis dicta, & Antiochensium, quam Seleucidæ Romanis cum Syriam occupassent, reliquidæ videtur, ejus Rex dicitur Antiochi Commageni. Ipsi, cujus hic Cicero meminit, Lucullus captis Tyrranocæris, uxorem captivam restituit, & Cn. Pompejus Seleuciam Mesopotamiæ castellum donavit: Strabo, lib. xvi. Hinc bellum infulsit Ventidius Antiochi legatus, cupiditate ejus pecunia incensus, quem possidebat. Sed cum egrege se tractaret,

cham Antonius cum eo de pace egit, ut honeste posset recedere. Ad quam sciendum ei tradidit Antonius Alexandrium interficiendum, qui ad Romanos transugerat. Dio lib. xli. Eius filius Antiochus Commagenensis acutus capitis & damnatus est, quod legatum fratris, cum quo exercebat inimicitias, Romam missum perfide interfecit. Dio lib. lxxi. Tiberius in provinciam syriam redegit Commagenem, cum mortuus esset Antiochus ejus rex, qui forte filius fuit damnati. Tacit. lib. xii. Anno t. 56. Sed Caligula Seleucidis restituit regnum Commagene adjectis Cilicis maritimis, & quidem Antiocho, Antiochi hujus filio, qui videtur fuisse pronepos hujus Antiochi, cujus hic Cicero meminit. Fuit tota Syria claris & vetustis opibus in-

magnas copias Euphratem transire cepisse. Quo nuntio allato, cum essent nonnulli, qui ei regi minorem fidem habendam putarent, statui expectandum esse, si quid certius asseretur. A. d. xiiii. Kal. Octobr. cum exercitum in Ciliciam ducerem, in finibus Lycaoniæ & Cappadociæ mihi literæ reddita sunt a Tarcondimoto, qui fidelissimus socius trans Taurum, amicissimisque populi Romani existimatur: Pacorum Orodis, regis Parthorum filium, cum permagno equitatu Parthico transisse Euphratem, & castra posuisse Tybæ: magnumque tumultum esse in provincia Syria excitatum. Eodem die ab Jamblichio, phylarcho Arabum, quem homines opinantur bene sentire, amicisque esse republicæ nostræ, literæ de eisdem rebus mihi reddita sunt. His rebus allatis, etsi intelligebam socios infirme animatos esse, & novarum rerum expectatione suspensos, sperabam tamen eos, ad quos jam accesseram, quique nostram consuetudinem integritatemque perspexerant, amiciores populo Romano esse factos: Ciliciam autem firmiorem fore, si æquitatis nostræ particeps facta esset. Et ob eam causam, & ut opprimerentur ii, qui ex Cilicum gente in armis essent, & ut hostis is,

gens, & interventiam Regum dirissimus & ferocissimus. Tacit. xi. Hist. cap. 81. Tandem fuit sub Vespasiano accusatus, & Lacedæmonem relegatus, & Commagene iterum in provinciam formam redacta. Josephus lib. vii. cap. 27. Bell. Jud. Suet. Vespas. cap. 8. Ruperat.

3 in Ciliciam. Erat enim in Asia: cujus tres dioceses administrabat. epist. 67. lib. xlii. De hoc scribitur epist. 20. ad Att. lib. v. Manu.

4 Lycaoniæ. Regio Asia inter Galatiam, Cappadociam, Pamphyliam & Ciliciam, cujus caput Iconium. Strabo.

5 Cappadociæ. Cappadociæ Asia regio magna inter Armeniam minorem, Ciliciam, Pamphyliam, Galatiam & Pontum Euxinum. Idem.

6 Tarcondimoto. Partis Gallogræciæ, vel Cilicis secundum Dionem, tetrarcha. Cæsar. 7 Pacorum. Dux esse videbatur, quia regis filius: is vera autem copias Oroses ducebat, quem postea C. Cassius prelio vicum occidit. Pacorus autem hoc tempore nondum

ex ephelis excesserat. Dio lib. xl. Eum post aliquot annos cum omnibus copiis casum a Ventidio, qui de Parthis primus triumphavit. Idem Dio lib. xlix. Justinus lib. xlii. & alii prodiderunt. Man.

8 Ab Jamblichio phylarcho Arabum. Fuit Jamblichus phylarcho Euseleucorum in Syria ad Euphratem. Strabo lib. xvi. Arabes vel Arabæ, & Arabæ, &c. Et Arabes Samphægarum, & Jamblichus eius filii, qui phylarcho populi Euseleucorum fuerunt. Illam vero regionem tenebant Arabes, ut ibidem docet Strabo. Arabum autem gens fuit in Arabia, ipsi Arabæ vocant. Unde suos dynastis vocantur phylarcho. Sicut etiam Sacærum suos duces sic vocabant. Vide Strabon. d. l. Joseph. antiq. Jud. lib. i. cap. 12. Suidam in Arabibus, & H. Casaubon. ad laudatum locum Strabonis. Idem.

9 Consuetudinem. Mansuetudinem habet verus liber manuscriptor, aliquanto (ut videtur) meliore sententia. Ursin. Non meliore, sed eadem.

qui esset in Syria, sciret, exercitum populi Romani non modo non cedere his nuntiis allatis, sed etiam propius accedere: exercitum ad Taurum institui ducere. Sed, si quid apud vos auctoritas mea ponderis habet, in iis praesertim rebus, quas vos audistis, ego pene cerno: magno opere vos & horror & moneo, ut his provinciis serius vos quidem, quam decuit, sed aliquando tamen consulatis. Nos quemadmodum instructos, & quibus praesidiis munitos ad tanti belli opinionem miseris, non estis ignari. Quod ego negotium non stultitia obcaecatus, sed verecundia deterritus, non recusavi: neque enim unquam ullum periculum tantum putavi, quod subterfugere malle, quam vestrae auctoritati obtemperare. Hoc autem tempore res sese sic habet, ut nisi exercitum tantum, quantum ad maximum bellum mittere soletis, mature in has provincias miseris, summum periculum sit, ne amittendae sint omnes hae provinciae, quibus vestigalia populi Romani continentur. Quamobrem autem in hoc provinciali delectu spem habeatis aliquam, causa nulla est: neque multi sunt, & diffugiunt, qui sunt, metu oblato. Et, quod genus hoc militum sit, iudicavit vir fortissimus M. Bibulus in Asia: qui, cum vos ei permisistis, delectum habere noluerit. Nam iociorum auxilia propter acerbiter atque injurias imperii nostri, aut ita imbecilla sunt, ut non multum nos juvare possint, aut ita alienata a nobis, ut neque expectandum ab iis, neque committendum iis quidquam esse videatur. Regis Dejotari & voluntatem & copias, quantacunque sunt, nostras esse duco. Cappadocia est inanis. Reliqui reges, tyrannique, neque opibus latis firmi, nec voluntate sunt. Mihi in hac paucitate militum animus certe non deerit: spero ne consilium quidem. Quid casurum sit, incertum est. Utinam saluti nostrae consulere possimus; dignitati certe consulemus.

M. TUL.

M. TULLIUS M. F. CICERO PRO COS. S. P. D. COSS.
PRÆT. TRIBB. PL. SENATUI.

II. SI vos valetis, bene est: ego quidem valeo. Cum pridie Kal. Sext. in provinciam venissem, neque maturius propter itinerum & navigationum difficultatem venire potuissem, maxime convenire officio meo reique publicae conducere putavi, parare ea, quae ad exercitum, quaque ad rem militarem pertinerent. Quae cum essent a me cura magis & diligentia, quam facultate & copia, constituta, nuntique & litera de bello a Parthis in provinciam Syriam illato, quotidie fere afferrentur; iter mihi faciendum per Lycaoniam, & per Isauros, & Cappadociam arbitratus sum. Erat enim magna suspicio, Parthos, si ex Syria egredi atque irrumpere in meam provinciam conarentur, iter eos per Cappadociam, quod ea maxime pateret, esse facturos. Itaque cum exercitu per Cappadociae partem eam, quae cum Cilicia continens est, iter feci: castraque ad ¹ Cybistra, quod oppidum est ad montem Taurum, locavi: ut ² Artualdes, rex Armenius, quocunque animo esset, sciret, non procul a suis finibus exercitum populi Romani esse: & Dejotarum, fidelissimum regem atque amicissimum reipublicae nostrae, maxime conjunctum haberem; cujus & consilio, & opibus adjuvari posset reipublica. Quo cum in loco castra haberem, equitatumque in Ciliciam misissem, ut & meus adventus iis civitatibus, quae in ea parte essent, nuntius firmiores animos omnium faceret, & ego mature, quid ageretur in Syria, scire possem: tempus ejus tridui, quod in his castris morabar, in magno officio, & necessario mihi ponendum putavi. Cum enim vestra auctoritas intercessisset, ut ego regem Ariobarzanem, ³ *Euseben*, & *Philorbo-*

ARG. Exponit, audito Parthorum adventu, quid egerit pro tuenda provincia, facillime in fide continendis: adjungit de rege Ariobarzane ab infidiis liberato. Anno U. C.

¹ *Cybistra*] Vide ad Artic. V. 20.

² *Artualdes*] Cujus soror Pacoro, regis Parthorum filio, nupta erat; filia vero Dejotari regis filio nata. *Masur.*

³ *Euseben & Philorbo-*] Id est, *pinum & amicum Romanis*. Graecis nominibus ad Latinam consuetudinem transductis. Unde in vet.

thoniam tuerer, ejusque regis salutem, incolumitatem, regnumque defenderem, regi, regnoque praesidio essem; adiunxissetisque, salutem ejus regis, populo senatuique magna curae esse; quod nullo unquam de rege decretum esset a nostro ordine: existimavi, me iudicium vestrum ad regem deferre debere, eique praesidium meum, & fidem, & diligentiam polliceri: ut, quando salus ipsius, & incolumitas regni mihi commendata esset a vobis, diceret, si quid vellet. Quae cum essent in consilio meo cum rege locutus: initio ille orationis suae vobis maximas, ut debuit, deinde etiam mihi gratias egit: quod ei permagnum & perhonorificum videbatur, Senatui, populoque Romano tantae curae esse salutem suam: meque tantam diligentiam adhibere, ut & mea fides, & commendationis vestrae auctoritas perfici posset. Atque ille primo, quod mihi maximae laetitiae fuit, ita mecum locutus est, ut nullas insidias neque vitae suae, neque regno diceret se aut intelligere fieri, aut etiam suspicari. Cum ego ei gratulatus essem, idque me gaudere dixissem, cohortatus, ut recordaretur casum illum interitus paterni, & vigilanter se tueretur, atque admonitu Senatus consuleret saluti suae: tum a me discessit in oppidum Gybistra. Postero autem die cum Ariarathem, fratre suo, & cum paternis amicis, majoribus natu, ad me in castra venit: perturbatusque & flens, cum idem & frater faceret, & amici, meam fidem, vestram commendationem implorare coepit. Cum admirarer, quid accidisset novi: dixit, ad se indicia manifestarum insidiarum esse delata, quae essent ante adventum meum occultata, quod ii, qui ea pate-

verit. nominis: ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ
 ΦΙΛΟΠΡΩΜΑΙΟΥ. Quidam codices, *Philom-
 eum*. Cf. *Plutarchus*. Exstat apud me duo
 antiqua manifestata ex argento, quorum al-
 terum habet imaginem *Ariobarzani* circum-
 scripto titulo ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ
 ΦΙΛΟΠΡΩΜΑΙΟΥ. Alterum Ariarathi cum li-
 teris, ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΧΕΒΟΥΤΩ.
 Ex quibus inscriptionibus intelligimus, *Ario-
 barzane* quidem appellatum fuisse *Philom-
 eum*: Ariarathem vero *Euseben*: Cicero
 meum utrumque titulum sibi tribuit. *Ariobar-
 zani*: nisi forte aliquod mendum sit in his

verbis, & nomen Ariarathis desit, cum scri-
 ptum antea fuisset. *Ut ego recei Ariarathem
 & Ariobarzane Euseben & Philomaeum*,
 &c. In eodem posset in argenteum nummum *A-
 riobarzani* huius, quem hic describit *Cice-
 ro*, in cuius una parte Ariobarzani ipse is-
 tuus, in altera inscriptio incisa est, ΑΡΙΟ-
 ΒΑΡΖΑΝΟΥ ΕΥΧΕΒΟΥΤΩ ΦΙΛΟΠΡΩΜΑΙΟΥ.
Uesuae.

a. In consilio meo. Presentibus qui ma-
 ioris apud eum dignitatis erant, quae sunt *Me-
 scimo*, legatis quatuor, &c. *Maqui*.

tesacere possent, propter metum reticissent: eo autem tem-
 pore, spe mei praesidii, complures ea quae scirent, audacter
 ad se detulisse: in his amantissimum sui, summa pietate praedi-
 tum, fratrem dicere ea, quae is me quoque audiente dice-
 bat, se sollicitatum esse, ut regnare vellet: id vivo fratre
 suo accidere non potuisse: se tamen ante illud tempus eam rem
 nunquam in medium propter periculi metum protulisse. Quae
 cum esset locutus, monui regem, ut omnem diligentiam ad
 se conservandum adhiberet: amicosque patris ejus avique ju-
 dicio probatos hortatus sum, regis sui vitam, docti casu a-
 cerbissimo patris ejus, omni cura custodiaque defenderent.
 Cum rex a me equitatum cohortesque de exercitu meo postu-
 laret, etsi intelligebam, vestro senatus-consulto non modo posse
 me id facere, sed etiam debere: tamen, cum republica
 postularer, propter quotidianos ex Syria nuntios, ut quam
 primum exercitum ad Ciliciae fines adducerem; cumque mihi
 rex, patefactis jam insidiis, non egere exercitu populi Ro-
 mani, sed posse se suis opibus defendere videretur; illum co-
 hortatus sum, ut in sua vita conservanda primum regnare
 disceret: a quibus perspexisset sibi insidias paratas, in eos
 uteretur jure regio; poena afficeret eos, quos necesse esset;
 reliquos metu liberaret: praesidio exercitus mei ad eorum,
 qui in culpa essent, timorem potius, quam ad contentionem no-
 teretur: fore autem, ut omnes, cum senatus-consultum nos-
 terent, intelligerent, me regi, si opus esset, ex auctoritate
 vestra praesidio futurum. Ita confirmato illo, ex eo loco ca-
 stra movi, & iter in Ciliciam facere institui: cum hac opi-
 nione e Cappadocia discederet, ut consilio vestro, casu in-
 credibili ac pene divino, regem, quem vos honorificentissime
 appellassetis nullo postulante, quemque mea fidei commenda-
 setis, & cujus salutem magnae vobis curae esse decrevissetis,
 meus adventus praesentibus insidiis liberaret. Quod ad vos a me
 scribi non alienum putavi, ut intelligeretis ex iis, quae pene
 acciderunt, vos multo ante, ne ea acciderent, providisse:
 eoque vos studiosius feci certiores, quod in rege Ariobarzane
 ea mihi signa videor virtutis, ingenii, fidei, benevolentiaeque
 erga

530 EPISTOLARUM
erga vos perspexisse, ut non sine causa tantam curam diligenti-
amque in ejus vos salutem videamini contulisse.

M. CICERO M. CATONI S. D.

III. **C**UM ad me legati, missi ab Antiocho Commageno, venissent in castra ad Iconium a. d. III. Non. Septemb. iique mihi nuntiasent, regis Parthorum filium, quocum esset nupta regis Armeniorum soror, ad Euphraten cum maximis Parthorum copiis, multarumque præterea gentium magna manu venisse, Euphratenque jam transire cœpisse; dicique Armenium regem in Cappadociam impetum esse facturum: putavi, pro nostra necessitudine, me hoc ad te scribere oportere. Publice propter duas causas nihil scripsi: quod & ipsum Commagenum legati dicebant ad Senatum statim nuntios literasque misisse: & existimabam M. Bibulum proconsulem, qui circiter Idus Sextiles ab Epheso in Syriam navibus profectus erat, quod secundos ventos habuisset, jam in provinciam suam pervenisse: cujus literis omnia certiora perlatum iri ad senatum putabam. Mihi, ut in hujusmodi re, tantoque bello, maximæ cura est, ut quæ copiis & opibus tenere vix possumus, ea mansuetudine & continentia nostra, sociorum fidelitate teneamus. Tu velim, ut consuesti, nos absentes diligas, & defendas. Vale.

ARG. De rumore belli Parthici scribit, & quare publice non scripsit, excusat. Anno U. C. 702.

M. T. C. IMP. M. CATONI S. D.

IV. **S**UMMA tua auctoritas fecit, meumque perpetuum de tua singulari virtute iudicium, ut magni mea interesse putarem, & res eas, quas gessissem, tibi notas esse, & non ignorari a te, qua æquitate & continentia tuerer socios, provinciamque administrarem. His enim a te cognitis, arbitra-

ARG. Res a se in provincia gestas, nar-
rat ordinæ, & ut earum causa supplicatio
sibi, favente Catone, a Senatu decernatur,
petit. Anno U. C. 703.

AD FAMILIARES LIB. XV. 531

trabar, facilius me tibi, quæ vellem, probaturum. Cum in provinciam pridie Kal. Sext. venissem, & propter anni tempus ad exercitum mihi confestim esse eundum viderem, biduum Laodiceæ fui, deinde Apameæ quadriduum, triduum Synnadis, totidem dies Philomeli. Quibus in oppidis cum magni conventus fuissent, multas civitates acerbissimis tributis, & gravissimis uluris, & falso ære alieno liberavi. Cumque ante adventum meum seditione quadam exercitus esset dissipatus, quinque cohortes sine legato, sine tribuno militum, denique etiam sine centurione ullo apud Philomelum confedissent, reliquus exercitus esset in Lycaonia; M. Annejo legato imperavi, ut eas quinque cohortes ad reliquum exercitum duceret, coactoque in unum locum exercitum, castra in Lycaonia apud Iconium faceret. Quod cum ab illo diligenter esset actum, ego in castra a. d. VII. Kal. Sept. veni: cum interea superioribus diebus ex senatus-consulto, & evocatorum firmam manum, & equitatum sane idoneum, & populorum liberorum regumque sociorum auxilia voluntaria comparavissem. Interim cum, exercitu lastrato, iter in Ciliciam facere cœpissem Kal. Septemb. legati a rege Commageno ad me missi, pertumultuose, neque tamen non vere, Parthos in Syriam transisse nuntiaverunt. Quo audito, vehementer sum commotus cum de Syria, tum de mea provincia, de reliqua denique Asia. Itaque exercitum mihi ducendum per Cappadociæ regionem eam, quæ Ciliciam attingeret, putavi. Nam, si me in Ciliciam demissem, Ciliciam quidem ipsam propter montis Amanî naturam facile tenuissem: (duo sunt enim aditus in Ciliciam ex Syria, quorum uterque parvis præfidiis propter angustias intercludi potest, nec est quidquam Cilicia contra Syriam munitius) sed me Cappadocia movebat, quæ patet a Syria, regesque habet finitimos, qui etiam si sunt amici nobis, tamen aperte Parthis inimici esse non audent. Itaque in Cappadocia extrema non longe a Tauro apud oppidum Cybistra castra feci, ut & Ciliciam tuerer, & Cappadociam tenens, nova finitimorum consilia impedirem. Interea in hoc tanto mo-
tu,

X x x 2

1. Evocatorum] Vide ad epist. 6. lib. 111.

tu, tantaque expectatione maximi belli, rex Dejotarus, cui non sine causa plurimum semper & meo, & tuo, & senatus iudicio tributum est, vir cum benevolentia & fide erga populum Romanum singulari, tum² præstanti magnitudine & animi & consilii, legatos ad me misit, se cum omnibus suis copiis in mea castra esse venturum. Cujus ego studio officioque commotus, egi ei per literas gratias: idque ut maturaret, hortatus sum. Cum autem ad Cybistra propter rationem belli quinque dies essem moratus, regem Ariobarzanem, cuius salutem a senatu, te auctore, commendatam habebam, præsentibus infidiis nec opinantem liberavi: neque solum ei salutis fui, sed etiam curavi, ut cum auctoritate regnaret. Metram, & eum, quem tu diligenter mihi commendaras, Athenæum, importunitate³ Athenaidis exilio multatos, maxima apud regem auctoritate gratiaque constitui. Cumque magnum bellum in Cappadocia concitaretur, si⁴ sacerdos armis se, quod facturus putabatur, defenderet, adolescens & equitatu, & peditatu, & pecunia paratus,⁵ & toto iis, qui novari aliquid volebant: perfecti, ut e regno ille discederet, rexque sine tumultu, ac sine armis, omni auctoritate aula communita, regnum cum dignitate obtineret. Interea cognovi multorum literis atque nuntiis, magnas Parthorum copias & Arabum ad oppidum Antiochiam accessisse, magnumque eorum equitatum, qui in Ciliciam transisset, ab equitum meorum turmis, & a cohorte

² *Præstanti magnitudine*] Ita Eambinus ex Memniano libris. Cum vero Medicus habeat, *præsentia, magnitudine*, Victorius emendabat *præstanti magnitudine*. Olivet. Postquam omnia diu consideravi, in eam discessi sententiam, *magnitudine* esse interpretationem *præsentia*, que margini illius posita in ipsum contextum irrepit. *Græc.*

³ *Athenaidis*] Regiæ, matris Regis impotenti dominatione. *Cellarius.*

⁴ *Sacerdos*] Commagorun sacerdos Archelaus, a Pompejo Magno, ut scribit Appianus, Michridate devicto, præfectus; post quem sacerdos fuit Nicomites, a Cesare, post superatam Pompejum, præpositus. Eius sacerdotis potestas, que fuerit, ostendit Hieronimus de bello Alexandrino, his verbis: *Commagena, vetustissimum & sanctissima in Cap-*

adota Belsina templum, quod tanta religione colitur, ut sacerdos eius deo, matrisque, imperio, & potentia secundus a rege constitutus illius habeatur. Videndus & Strabo lib. xii. *Manut.*

⁵ *Et toto iis, qui*] Cum & in vulgaribus libris & in manuscriptis legeretur *Et toto iis*, Rancouet conjectura ductus, legendum præbuit, *et tota iis qui*, &c. Sed Victorius melius, & omnia iis qui, &c. Alii, & *faciis, qui*, &c. *Lamb.* Et quod summam rem continet, iis quoque, qui ipso in regno quærebant mutationem, parati & succinctus. Lib. v. Art. 20. *Et locum, quod Kæl. Marcellus futurum sit.* Ill. ad Quint. ep. 1. *Totum in eo est, velut in eo quibusdam sit. Terentius, qui aliquid vult, per appositionem, quam dicunt Grammatici, J. F. Græc.*

te prætoriam, quæ erat⁶ Epiphaneæ præsidii causa, occisione occisum. Quare cum viderem, a Cappadocia Parthorum copias averfas, non longe a finibus esse Ciliciæ, quam potui maximis itineribus ad Amanum exercitum duxi. Quo ut veni, hostem ab Antiochia recessisse, Bibulum Antiochiæ esse cognovi: Dejotarumque confestim jam ad me venientem cum magno & firmo equitatu & peditatu, & cum omnibus suis copiis, certiozem feci, non videri esse causam cur abesset a regno: meque ad eum, si quid novi forte accidisset, statim literas nuntiosque missurum esse. Cumque eo animo venissem, ut utrique provinciæ, si ita tempus ferret, subvenirem: tum id, quod jam ante statueram, vehementer interesse⁷ utriusque provinciæ, pacare Amanum, & perpetuum hostem ex eo monte tollere, agere perrexi. Cumque me discedere ab eo monte simulassem, & alias partes Ciliciæ petere, abessemque ab Amano iter unius diei, & castra apud Epiphaneam fecissem: a. d. quartum Id. Octob. cum advesperalceret, expedito exercitu ita noctu iter feci, ut ad tertium Id. Octob. cum luceceret, in Amanum ascenderem: distributisque cohortibus & auxiliis, cum aliis Q. frater, legatus, mecum simul, aliis G. Pontinius legatus, reliquis M. Annejus & L. Tullius legati præessent; pierosque nec opinantes oppressimus, qui occisi, captique sunt, interclusi fuga. Eranam autem, quæ fuit non vici instar, sed urbis, quod erat Amanum caput, itemque Sepyram & Commorin, acriter & diu⁸ repugnantibus, Pontinio illam partem Amanum tenente, ex antelucano tempore, usque ad horam diei decimam, magna multitudine hostium occisi, cepimus: castellaque sex capta: complura incendimus. His rebus ita gestis, castra in radicibus Amanum habuimus apud⁹ Aras Alexandri quadriduam: & in reliquis Amanum delendis, agrisque vastandis, quæ pars ejus mon-

⁶ *Epiphaneæ*] Epiphaneæ est oppidum Ciliciæ, aliud ab illo quod ad Orontem in Syria fuit. *Georvius.*

⁷ *Utique provinciæ*] Syria & Ciliciæ. Est enim terminus inter utramque, & utriusque communis, anaxurum divortio divisus. Epist. 10. lib. 11. *Manut.*

⁸ *Tullius*] Plerique alii, *Tullejus*.
⁹ *Repugnantibus*] Videtur legendum *repugnantibus*: veritatem nihil muto. Subintelligi enim potest, hostibus, vel aliquo tale. *Lamb.*

¹⁰ *Aras Alexandri*] Vulgo *Aras*: quo de oppido Strabo, lib. xv. Curtius, lib. 113.

montis meae provinciae est, id tempus omne consumpsimus. Confectis his rebus, ad oppidum ¹¹ Eleutherocilicam Pindenissum exercitum adduxi: quod cum esset altissimo & munitissimo loco, ab iisque incoletur, qui ne regibus quidem unquam parvisset: cum & fugitivos reciperent, & Parthorum adventum acerrime expectarent: ad exultationem imperii pertinere arbitratus sum comprimere eorum audaciam, quo facilius etiam caeterorum animi, qui alieni essent ab imperio nostro, frangerentur. Vallo & fossa circumdedi, sex castellis castrisque maximis sepsi; aggere, vineis, turribus oppugnavi, ulusque tormentis multis, multis sagittariis, magno labore meo, sine ulla molestia sumptive lociorum, septimo quinquagesimo die rem confeci: ut omnibus partibus urbis disturbatis, aut incensis, compulsi in potestatem meam pervenirent. His erant finitimi pari scelere & audacia ¹² Tibarani: ab his Pindenisso capto, obsides accepi: exercitum in hiberna dimisi. Q. fratrem negotio praposui, ut in vicis, aut captis, aut male pacatis, exercitus collocaretur. Nunc velim tibi sic persuadeas, si de his rebus ad senatum relatum sit, me existimaturum, summam mihi laudem tributam, si in honorem meum sententia tua comprobatis. Idque, etsi talibus de rebus gravissimos homines & rogare solere, & rogari scio; tamen admonendum potius te a me, quam rogandum puto. Tu es enim is, qui me tuis sententis saepissime orasti: qui oratione, qui praedicatione, qui summis laudibus in senatu, in concionibus ad caelum extulisti: cujus ego semper tanta esse verborum pondera putavi, ut uno verbo tuo cum mea laude conjuncto, omnia adlequi me arbitrarer. Te denique meminim, cum cui-dam clarissimo atque optimo viro supplicationem non decerneres, dicere, te decreturum, si referretur ob eas res, quas is consul in urbe gessisset. Tu idem mihi supplicationem decrevisti rogato, non ut multis, republica bene gesta, sed, ut nemi-

¹¹ Eleutherocilicam] Liberorum Cilicum, qui suis locis utebantur. Epist. 2. lib. v. ad Attic. *Idem.*

¹² Tibarani] Ignota geographis gens: nomen enim negotii fuisse, latronum Amantibus montis nomina persequi. Latrocinia enim exercebant epi montis incolae. Tibarani & Plutarchus in Lucilio conlunt. & Plinius lib. vi. cap. 2. ubi Thracis regionis gentes persequitur. *Mant.*

nemi, republica conservata. Mitto, quod invidiam, quod pericula, quod omnes meas tempestates & subieris, & multo etiam magis, si per me licuisset, subire paratissimus fueris: quod denique inimicum meum, tuum inimicum putaris: cujus etiam interitum, ut facile intelligerem, mihi quantum tribueres, Milonis causa in senatu ¹³ defendenda approbaris. A me autem haec sunt profecta, quae ego in beneficii loco non pono, sed in veri testimonii, atque iudicii, ut praestantissimas tuas virtutes non tacitus admirarer (quis enim idem non facit?) sed in omnibus orationibus, sententiis dicendis, causis agendis, omnibus scriptis, Graecis, Latinis, omni denique varietate literarum mearum, te non modo iis quos vidissemus, sed iis de quibus audissemus, omnibus anteferebam. Quares fortasse, quid sit, quod ego hoc nescio quid gratulationis & honoris a senatu, tanti existimem. Agam jam tecum familiariter, ut est & studiis, & officiis nostris muris, & summa amicitia dignum, & necessitudine etiam paterna. Si quisquam fuit unquam remotus, & natura, & magis etiam, ut mihi quidem sentire videor, ratione atque doctrina, ab inani laude & sermonibus vulgi, ego profecto is sum. Testis est consularis meus: in quo, sicut in reliqua vita, fateor ea me studiosè secutum, ex quibus vera gloria nasci posset: ipsam quidem gloriam per se nunquam putavi expetendam. Itaque & ¹⁴ provinciam ornatam, & spem non dubiam triumphi, neglexi. Sacerdotium denique, cum (quemadmodum te existimare arbitror) non difficillime consequi possem, non appetivi. Idem post injuriam acceptam, quam tu republicae calamitatem semper appellas, meam non modo non calamitatem, sed etiam gloriam, studui quam ornatissima senatus popularique Romani de me iudicia intercedere. Itaque & augur postea fieri volui, quod antea neglexeram: & eum honorem, qui a senatu tribui rebus bellicis solet, neglectum a me olim, ¹⁵ nunc

¹³ Defendenda] Inter Milonis patronos adfuisse, nec dissimulasse, bene scilicet esse Catonem Pedianum nominat, eumque ait fuisse cum republica morte P. Clodii. *Idem.*

¹⁴ Provinciam] Orat. in Pison. cap. 2.

¹⁵ nunc mihi expetendum puto. Huic meæ voluntati, in qua inest aliqua vis desiderii, ad sanandum vulnus injuriæ, ut fa-veas, adjutorque sis, quod paulo ante me negaram rogatum, vehementer te rogo: sed ita, si non jejunum hoc nescio quid, quod ego gessi, & contemnendum videbitur, sed tale, atque tantum, ut multi nequaquam paribus rebus honores summos a senatu consecuti sint. Equidem etiam mihi illud animadvertisse videor, (scis enim, quam attente te audire soleam) te non tam res gestas, quam mores, instituta, atque vitam imperatorum spectare solere, in habendis aut non habendis honoribus. Quod si in mea causa considerabis, re- peries, me exercitu imbecillo contra metum maximi belli, firmissimum præsidium habuisse, æquitatem & continentiam. His ego subsidiis ea sum consecutus, quæ nullis legionibus consequi potuissem: ut ex alienissimis sociis amicissimos, ex infidelissimis firmissimos redderem, animosque novarum rerum expectatione suspensos, ad veteris imperii benevolentiam traducerem. Sed nimis hæc multa de me, præsertim ad te, a quo uno omnium sociorum querelæ audiuntur. Cognosces ex iis, qui meis institutis se recreatos putant. Cumque omnes uno prope consensu de me apud te ea, quæ mihi optatissima sunt, prædicabunt: tum dux maximæ clientelæ tuæ, Cyprus insula, & Cappadociæ regnum, tecum de me loquentur: puto etiam regem Dejotarum, qui uni tibi est maxime necessarius. Quæ si etiam majora sunt: & in omnibus seculis pauciores viri reperti sunt, qui suas cupiditates, quam qui hostium copias vincerent: est profecto tuum, cum ad res bellicas hæc, quæ rariora & difficiliora sunt, genera virtutis ad-junxeris, ipsas etiam illas res gestas ¹⁶ justiores esse & majores putare. Extremum illud est, ut, quasi dissidens rogationi meæ, philosophiam ad te allegem: qua nec mihi carior ulla unquam res in vita fuit, nec hominum generi majus a diis mu-

¹⁵ Nunc] Ut, si quam antea, pulsus in exilium, dignitatis jacturam fecisset, honore novo ita faceres, ut de pristino statu detractum nihil, additum potius aliquid ad glori- am videretur. Causam hanc attigit ep. 6.

lib. vi. ad Att. his verbis: *Amicorum literæ me ad retinendum vocant, rem a nobis, ut ego arbitror, propter hanc videretur no- stram, non negligendam.* Idem.

¹⁶ Justiores] Man. Illustriores.

munus ullum est datum. Hæc igitur, quæ mihi tecum com- munit est, societas studiorum atque artium nostrarum, quibus a pueritia dediti ac devincti, soli propemodum nos philoso- phiam illam veram & antiquam, quæ quibusdam otii esse ac desidii videtur, in forum, atque in rempublicam, atque in ipsam ¹⁷ aciem pene deduximus, tecum agit de mea lau- de; cui ¹⁸ negari a Catone fas esse non puto. Quamobrem tibi sic persuadeas velim: si mihi tua sententia tributus ho- nos ex meis literis fuerit, me existimaturum, cum auctorita- te tua, tum benevolentia erga me, mihi, quod maxime cu- pierim, contigisse. Vale.

¹⁷ In ipsam aciem] Otio & desidii, fo- rum, rempublicam, aciem opponit. *Acie- m* autem pro summa contentione posuit, non quasi tertium quiddam, a duobus proxime dictis, id est a foro & a republica diversum, sed quod & foro, & reipublicæ jungatur:

quasi dixerit, in majores & fori, & reipub- licæ contentiones. Quæ similitudine lib. 7. de Orat. *forensium aciem* appellavit. Idem.

¹⁸ Negari] Negavit tamen, Ep. seq. & lib. viii. ep. 11. & ad Att. ep. 1. 2. lib. vii. Idem.

M. CATO M. T. C. IMP. S. P. D.

V. QUOD & republica me, & nostra amicitia hortatur, libenter facio, ut tuam virtutem, innocentiam, dili- gentiam, cognitam in maximis rebus, domi rogati, armati foris, pari industria administrare gaudeam. Itaque, quod pro meo judicio facere potui, ut innocentia consilioque tuo defensam provinciam, servatum Ariobarzanis cum ipso rege regnum, sociorum revocatam ad studium imperii nostri volun- tatem, sententia mea & decreto laudarem, feci. Supplicatio- nem decretam, si tu, qua in re nihil fortuito, sed summa tua ratione & continentia, reipublicæ profuturum est, diis im- mortalibus gratulari nos, quam tibi referre acceptum mavis, gaudeo. Quod si triumphus ¹ prærogativam putas, supplica- tio-

Tom. VII.

ARG. Excusat se, quod supplicationem non decreverit, & tamen decretam gaudet: sequit honorificentius dicit sensitse, quam eos, qui supplicationem decreverant. Anno U. C. 793.

¹ Administrare] Saepè ponitur absolute sub- intellecto rem, aut id quod administratur.

Primus immutavit hanc scripturam P. Visto- rius, sed perperam. *Graviss.*

² Gaudio] Si tu mavis, ea, quæ pro re- publica fecisti, non rationi & continentie tuæ, sed diis immortalibus tribui; supplica- tionem decretam gaudeo. *Maur.*

³ Prærogativam] Qui prærogativæ tribus vel

tionem; & idcirco casum potius, quam te laudari mavis; neque supplicationem sequitur semper triumphus, & triumpho multo clarius est, senatum judicare, potius mansuetudine & innocentia imperatoris, provinciam, quam vi militum, aut benignitate deorum retentam atque conservatam esse: quod ego mea sententia censebam. Atque hæc ego idcirco ad te contra consuetudinem meam pluribus scripsi, ut, quod maxime volo, existimes me laborare, ut tibi persuadeam, me & voluisse de tua majestate, quod amplissimum sim arbitratus; & quod tu maluisti, factum esse gaudere. Vale, & nos dilige, & instituto itinere severitatem diligentiamque sociis, & republicæ præsta.

vel centuriz tantus erat suspensus & reverentia apud iure-vocatos in comitiis, factum, ut vox ipsa prærogativa accideret pro secundo ordine, cetero si pro, iudiciumque & pigore, ac quasi apprehensione futuræ rei optata vel secunda. Cæs. dñi. 1. in Vetr. Qui quam sit ipsi onerati antequam: dedit enim prærogativam sine voluntate custodi, ut ipsi pro prærogativa eam reddidisse videretur. Liv. lib. III. Idcirco ubi audiret tribunos militum in

Acotino creator, ne comitiarum militarium prærogativa urbana comitia iissem tribunicis plebis sequeretur. Et lib. xxi. In Asdrubale sicum laud habita res fuit, quia prærogativa militarem, qua exemplo successit Annibal in pretorium delatus, imperatorque ingenti annuum clamore atque adfensu appellatus erat, fere etiam plebs sequeretur. Gronov. lib. iv. Obsequ. cap. 1.

M. T. C. M. CATONI S. P. D.

VI. **L**ÆTUS sum laudari me, inquit Hector, opinor, apud Nævium, abs te, pater, a laudato vivo. Ea est enim professio jucunda laus, quæ ab iis proficitur, qui ipsi in laude vixerunt. Ego vero vel gratulatione literarum tuarum, vel testimonii sententiæ dictæ, nihil est quod me non affectum putem. Idque mihi cum amplissimum, tum gratissimum est, te libenter amicitiam dedisse, quod liquido veritati dares. Et, si non modo omnes, verum etiam multi Catones essent in civitate nostra, in qua unum extitisse mirabile est; quem ego currum, aut quam lauream cum tua la-

ARG. Quantam ex Catonis laudatione voluptatem cepere, cum ipsius laude eximit exponit, etique, si favore noluerit in ad-

picendo triumpho, saltem, si adipiscatur, gaudet. Anno U. C. 703.
1. Læti sum] Tusc. iv. 31.

laudatione conferrem? Nam ad meum sensum, & ad illud sincerum ac subtile iudicium, nihil potest esse laudabilius, quam ea tua oratio, quæ est ad me per scripta a meis necessariis. Sed causam meam voluntatis, non enim dicam cupiditatis, exposui tibi superioribus literis; quæ etiam si parum justa tibi visa est, hanc tamen habet rationem, non ut nimis concupiscendus honos, sed tamen, si deferatur a senatu, minime aspernandus esse videatur. Spero autem, illum ordinem, pro meis ob rempublicam susceptis laboribus, me non indignum honore, usitato præsertim, existimaturum. Quod si ita erit, tantum ex te peto quod amicissime scribis, ut, cum tuo iudicio, quod amplissimum esse arbitraris, mihi tribueris, si id quod maluerò acciderit, gaudeas. Sic enim fecisse te, & sensitte, & verius scripsisse video; resque ipsa declarat tibi illum honorem nostrum supplicationis iucundum fuisse, quod scribendo assuisti. Hæc enim senatus-consilia non ignoro ab amicissimis ejus, cujus de honore agitur, scribi solere. Ego, ut spero, te propediem videbo, atque utinam republica meliore, quam timeo. Vale.

2. Ad illud sincerum ac subtile iudicium] manu veritatem legitimumque exegeris. Et pro Quasi non sincera, nec subiliter iudicent] Marcello: Illa ipsa verum humanarum domi- qui aliter sentiunt. Pronomen, illud, non na Fortunæ. Et alibi. Manur. commune, sed singulare quiddam hic desit. 3. Honore] Triumpho: nam supplicatio- gnat: ut epist. 9. lib. vii. Si ad illam sum- nem senatus jam decreverat. Idem.

M. T. C. PROCOS. C. MARCELLO
COS. DESIGN. S. P. D.

VII. **M**AXIMA sum latitia affectus, cum audivi te consulem factum esse: eumque honorem tibi deos fortunare volo, atque a te pro tua parentisque tui dignitate administrari. Nam cum te semper amavi, dilexique, tum mei amantissimum cognovi in omni varietate rerum mearum: tum patris tui pluribus beneficiis, vel defensibus tristibus temporibus, vel ornatus secundis: & sum totus vester, & esse debeo: Yyy 2 cum

ARG. C. Marcello, Marci patrueli, de consolatui gratulatur, postquam audivit desig-
1. Consulem] Cam L. Emilio Paulo.

cum præsertim matris tuæ, gravissimæ atque optimæ scæminæ, majora erga salutem dignitatemque meam studia, quam erant a muliere postulanda, perspexerim. Quapropter a te peto majorem in modum, ut me absentem diligas, atque defendas. Vale.

M. T. C. PROC. C. MARCELLO COLLEGÆ S. P. D.

VIII. MARCELLUM tuum, consulem factum, teque ea lætitia affectum esse, quam maxime optasti, mirandum in modum gaudeo: idque cum ipsius causa, tum quod te omnibus secundissimis rebus dignissimum judico: cujus erga me singularem benevolentiam vel in labore meo, vel in honore perspexi: totam denique domum vestram, vel salutis, vel dignitatis meæ studiosissimam cupidissimamque cognovi. Quare gratum mihi feceris, si uxori tuæ Junia, gravissimæ atque optimæ scæminæ, meis verbis eris gratulatus. A te id, quod fuesti, peto, me absentem diligas, atque defendas. Vale.

ARG. C. Marcello auguri de filii Caji consulari gratulatur, petitque ut se absentem defendat. Anno U. C. 702. *College*] In Augurato. Divin. II. 35.

M. T. C. PROCOS. M. MARCELLO COS. S. P. D.

IX. TE & pietatis in tuos, & animi in rempublicam, & clarissimi atque optimi consulatus, C. Marcello consule facti, fructum cepisse, vehementer gaudeo. Non dubito, quid præsentis sentiant: nos quidem longinqui, & a te ipso missi in ultimas gentes, ad cælum mehercule te tollimus verissimis ac justissimis laudibus. Nam, cum te a pueritia tua unice dilexerim, tuque me in omni genere semper amplissimum esse & volueris, & judicaris: tum hoc vel tuo facto, vel populi Romani de te iudicio, multo acrius vehementiusque

ARG. M. Marcello gratulatur de fratre patruæ consule facti, petitque, ut sibi quem primum, anno imperio finito, successor mittatur. Anno U. C. 702. *Tuo facto*] Quod opera, gratia, studio tuo factum sit, ut consul crearetur C. Marcello patruelis frater tuus. *Maur.*

que diligo: maximaque lætitia afficior, cum ab hominibus prudentissimis, virisque optimis, omnibus dictis, factis, studiis, institutis, vel me tui similem esse audio, vel te mei. Unum vero si addis ad præclarissimas res consulatus tui, ut aut mihi succedat quam primum aliquis, aut ne quid accedat temporis ad id, quod tu mihi & senatus-consulto & lege finisti, omnia me per te consecutum putabo. Cura ut valeas, & me absentem diligas, atque defendas. Quæ mihi de Parthis nuntiata sunt, quia non putabam a me etiam nunc scribenda esse publice, propterea ne pro familiaritate quidem nostra volui ad te scribere; ne, cum ad consulem scripisssem, publice viderer scripisse.

2. Vel me tui similem esse audio, vel te mei] Comparari solum Ciceroni M. Marcello, & iudicari simillimum, hic locus, & alter in Bruto declarat. Interroganti enim Ciceroni, Quid de Marcello iudicas, quem sepe nulli? responderet Brutus: Quid crederet, nisi id, quod habiturus es similem tui? Et infra, Itaque cum cum a te tui similem in dicendo viderim: tum vero nunc, a doctissimo viro Cæcilio instructum omni copia, multo viderem similitorem. Idem.

M. T. C. IMP. C. MARCELLO C. F. COS. DESIGN. S. P. D.

X. QUANDO id accidit, quod mihi maxime fuit optatum, ut omnium Marcellorum, Marcellinorum etiam, (mirificus enim generis ac nominis vestri fuit erga me semper animus) quando ergo ita accidit, ut omnium vestrum studio tuus consulatus satisfacere posset, in quem meæ res gestæ, lausque & honos earum potissimum incideret: peto a te id, quod facillimum factum est, non aspernante, ut confido, senatu, ut quam honorificentissimum senatus-consultum, literis meis recitatis, faciendum cures. Si mihi tecum minus esset, quam est cum tuis omnibus, allegarem ad te illos, a quibus intelligis me præcipue diligi. Patris tui beneficia in me sunt amplissima: neque enim saluti meæ, neque honori amicior quisquam dici potest. Frater tuus quanti me fa-

ARG. Commendat studiose suam estimatorem consuli M. Marcello in supplicatione decernenda. Anno U. C. 703. *Marcellinorum*] Eorum etiam, qui ex familia vestra in alias adoptione transierunt. *Mauritius.*

faciat, semperque fecerit, esse hominem qui ignoret arbitror neminem. Domus tua denique tota me semper omnibus summis officiis prosecuta est. Neque vero tu in me diligendo cuiquam concessisti tuorum. Quare a te peto maiorem in modum, ut me per te quam ornatissimum velis esse: meamque & in supplicatione decernenda, & in ceteris rebus existimationem satis tibi esse commendatam putes. Vale.

M. T. C. IMP. C. MARCELLO COS.
DESIGN. S. P. D.

XI. **Q**UANTÆ curæ tibi meus honos fuerit, & quam idem extiteris consul in me ornando & amplificando, qui fueras temper cum parentibus tuis & cum tota domo, etsi res ipsa loquebatur, cognovi tamen ex meorum omnium literis. Itaque nihil est tantum, quod ego non tua causa debeam, facturumque sim cum studiose, tum libenter. Nam magni interest, cui debeas: debere autem nemini malui, quam tibi: cui me cum studia communia, beneficia paterna, tuaque jam ante conjunxerant; tum accedit, mea quidem sententia, maximum vinculum, quod ita rempublicam geris, atque gessisti, qua mihi carius nihil est, ut, quantum tibi omnes boni debeant, quo minus tantundem ego unus debeam, non reculem. Quamobrem tibi velim hi sint exitus, quos mereris, & quos fore confido. Ego, si me navigatio non morabitur, quæ incurrebat in ipsos Etetias, propediem te, ut spero, videbo. Vale.

ARG. Supplicatione sibi decreta, gratias re significat. Anno U. C. 703.
agit consuli, & propediem ad urbem se fore. ¹ Parentibus] Etiam matrem. Supra, ep. 8.

M. T. C. IMP. L. PAULO COS. DESIGN. S. P. D.

XII. **E**TSI mihi nunquam fuit dubium, quin te populus Romanus pro tuis summis in rempublicam meritis,

&
ARG. Gratulatur Paulo de consulatu, & ne sibi provincia prorogetur, rogat. Anno U. C. 702.

& pro amplissima familia dignitate, summo studio, cunctis suffragiis consulem facturus esset: tamen incredibili lætitia sum affectus, cum id mihi nuntiatum est: eumque honorem tibi deos fortunare volo, a teque ex tua, majorumque tuorum dignitate administrari. Atque utinam præsens illum diem mihi optatissimum videre potuissem, proque tuis amplissimis erga me studiis atque beneficiis tibi operam meam studiumque navare. Quam mihi facultatem cum hic nec opinatus & improvisus provinciæ casus eripuit, tamen, ut te consulem rempublicam pro tua dignitate gerentem videre possem, magnopere a te peto, ut operam des, efficias, ne quid mihi fiat injuriæ, neve quid temporis ad meum annum munus accedat. Quod si feceris, magnus ad tua pristina erga me studia cumulus accedet. Vale.

¹ Familia] Emilia gens, patricia. ² Illum diem] Comitiorum. Corrad.
³ Navare] In petitione consulatus. Idem.

M. T. C. IMP. L. PAULO COS. S. P. D.

XIII. **M**AXIME mihi fuit optatum Romæ esse tecum, multas ob causas, sed præcipue, ut & in petendo & in gerendo consulatu meum tibi debitum studium perspicere posses. Ac petitionis quidem tuæ ratio mihi semper fuit explorata: sed tamen navare operam volebam. In consulatu vero cupio equidem te minus habere negotii: sed moleste ferro, me consulem studium tuum adolescentis perpexisse, te meum, cum id ætatis sim, perspicere non posse. Sed ita facto nescio quo contigisse arbitror, ut tibi ad me ornandum semper detur facultas, mihi ad remunerandum nihil suppetat præter voluntatem. Ornasti consulatum, ornasti reditum meum: incidit meum tempus rerum gerendarum in ipsum consulatum tuum. Itaque cum & tua summa amplitudo & dignitas, & meus magnus honos magnaque existimatio postulare videatur, ut a te plurimis verbis contendam ac petam, ut

ARG. A consule petit, ut supplicationes sibi decernat. Anno U. C. 703. ¹ Reditum meum] Ab exilio. Mauv.
² Gerendarum] In provincia. Idem.

ut quam honorificentissimum senatus-consultum de meis rebus gestis faciendum cures, non audeo vehementer a te contendere, ne aut ipse tuæ perpetuæ consuetudinis erga me oblitus esse videar, aut te oblitum putem. Quare, ut te velle arbitror, ita faciam: atque ab eo, quem omnes gentes sciunt de me optime meritum, breviter petam. Si alii consules essent, ad te potissimum, Paule, mitterem, ut eos mihi quam amicissimos redderes: nunc cum tua summa potestas, summaque auctoritas, notaque omnibus nostrâ necessitudo sit, vehementer te rogo, ut & quam honorificentissime cures decernendum de meis rebus gestis, & quam celerrime. Dignas res esse honore & gratulatione, cognosces ex iis literis, quas ad te, & collegam, & senatum publice misi: omniumque mearum reliquarum rerum, maximeque existimationis meæ procuracionem susceptam velim habeas. In primisque tibi curæ sit, quod abs te superioribus quoque literis petivi, ne mihi tempus prorogetur. Cupio te consulem videre, omniaque spero, cum absens, tum etiam præsens, te consule assequi.

M. T. C. IMP. C. CASSIO PROQUAEST. S. P. D.

XIV. **M**ARCUM Fabium quod mihi amicum tua commendatione das, nullum in eo facio quaestum. Multi enim anni sunt, cum ille in aere meo est, & a me diligitur propter summam suam humanitatem & observantiam. Sed tamen, quod te ab eo egregie diligi sensi, multo amicior ei sum factus. Itaque, quanquam profecerunt literæ tuæ, tamen aliquanto plus commendationis apud me habuit animus ipsius erga te, mihi perspectus & cognitus. Sed de Fabio faciemus studiose, quæ rogas: tu multis de causis vellem me convenire potuisses: primum, ut te, quem jamdiu plurimi facio, tanto intervallo viderem: deinde, ut tibi, quod feci per literas, possem præsens gratulari: tum, ut quibus de rebus

ARG. Factum se Fabii causa, quæ rogarat Cassius, pollicetur: quem dolet non vidisse ad urbem e provincia redeuntem. Rogat, operam det, ut sibi temporis aliquid accedat ad annum provincie. Anno U. C. 793.
 2. Convenire potuisses.] In Cilicia, cum ad urbem redires. Cellarius.

bus vellemus, tu tuis, ego meis, inter nos communicaremus: postremo, ut amicitia nostra, quæ summis officiis ab utroque culta est, sed longis intervallis temporum interruptam consuetudinem habuit, confirmaretur vehementius. Id quando non accidit, utemur bono literarum, & eadem fere absentes, quæ, si coram essemus, consequemur. Unus scilicet fructus, qui in te videndo est, percipi literis non potest. Alter gratulationis est, is quidem exilior, quam si tibi te ipsum intuens gratularer. Sed tamen & feci ante, & facio nunc, tibi que cum pro rerum magnitudine, quas gessisti, tum pro opportunitate temporis gratulor, quod te de provincia decedentem summa laus & summa gratia provinciæ prosecuta est. Tertium est, ut id quod de nostris rebus coram communicavimus inter nos, consiciamus idem literis. Ego cæterarum rerum causa tibi Romam properandum magnopere censeo. Nam & ea, quæ reliqui, tranquilla de te erant: & hac tua recenti victoria tanta, clarum adventum tuum fore intellego. Sed, si quæ sunt onera tuorum, si tanta sunt, ut ea sustinere possis, propra: nihil tibi erit lautius, nihil gloriosius. Sin majora: considera, ne in alienissimum tempus cadat adventus tuus. Hujus rei totum consilium tuum est: tu enim scis, quid sustinere possis. Si potes: laudabile atque populare est. Sin plane non potes: absens hominum sermones facilius sustinebis. De me autem idem tecum his ago literis, quod superioribus egi, ut omnes tuos nervos in eo contendas, ne quid mihi ad hanc provinciam, quam & senatus & populus annuam esse voluit, temporis prorogetur. Hoc a te ita contendo, ut in eo fortunam meam positam putem. Habes Paulum

Tom. VII.

Z z z

no-

2. Pro opportunitate temporis.] Hoc videtur obesse, quia parabat in eum accusatio, fortasse de reperendis. Nam avaritiæ nomine male vocavit Cassius. Quod & Plutarchus in Bruti vita narrat: & Cæli quoque testimonio cognoscitur, ep. 10. lib. 111. Manut.

3. Victoria.] Parthus enim Cassius fugit, fugavitque post adventum Ciceronis in provinciam. Id offendit ep. 10. lib. 2. Idem.

4. Onera tuorum.] Quæ sunt hæc onera?

opinor, vel propinquus aliquis Cassi, vel amicus, qui cum eo fuisset in provincia pecunie contra leges captæ, aut creptæ accusabatur: qui si damnatus esset, manifestum præjudicium fuisset in Cassium. Man.

5. Si tanta fore.] Tanto, mimus hic potius, quam auget magnitudinem: ut ep. 8. lib. 111. Si aut non erit illi bellum, aut tantum erit, ut vos, non sustineat, parvis additis copiis, sustinere possit. Idem.

nostrum nostri cupidissimum: est ⁶ Curio, est Furnius: Sic velim enitare, quasi in eo sint mihi omnia. Extremum illud est de iis, quæ proposueram, confirmatio nostræ amicitia; de qua pluribus verbis nihil opus est. Tu puer me appetisti; ego autem semper ornameto te mihi fore duxi. Fuisi etiam præsidio tristissimis meis temporibus. Accessit post tum discessum familiaritas mihi ⁷ cum Bruto tuo maxima. Itaque in vestro ingenio & industria mihi plurimum & suavitatis & dignitatis constitutum puto. Id tu ut tuo studio confirmes, te vehementer rogo: literasque ad me & continuo mittas, &, cum Romam veneris, quam sæpissime. Vale.

⁶ Curio... Furnius] Tribuni plebis. ⁷ Cum Bruto tuo] M. Bruto: cujus foror uxore erat Cassii. Idem.

M. T. C. CASSIO S. P. D.

XV. **E**TSI ¹ uterque nostrum, spe pacis, & odio civilis sanguinis, abesse a belli pertinacia voluit: tamen, quando ejus consilii princeps ego fuisse videor, ² plus fortasse tibi præstare ipse debeo, quam a te expectare. Etsi, ut sæpe soleo tecum recordari, sermo familiaris meus tecum, & item tecum tuus, adduxit utrumque nostrum ad id consilium, ut uno prælio putarem, si non totam causam, at certe nostrum ³ iudicium definiri convenire. Neque quisquam hanc nostram sententiam vere unquam reprehendit, præter eos qui arbitrantur melius esse deleri omnino republicam, quam imminutæ & debilitatæ manere. Ego autem ex intuitu ejus nullam spem scilicet mihi proponebam, ex reliquiis ma-

ARG. Consilium suum de non renovando civili bello demonstrat: Cesaris clementiam laudat: Italiae genitus ostendit: Cassii sententiam de futuris exquiri. Cesaris iterum & Servilii Cok. Anno U. C. 707.

¹ Uterque nostrum] Uterque enim victo in Pharsalia Pompejo ab armis discessit, verum prior Cicero: propterea subiungit: Ejus consilii princeps ego fuisse videor. Manur.

² Plus fortasse] Efficere ipse debeo, ne te peniteat consilii tui, non a te expectare, ut

ea scribas ad me, quibus in sententia conferret. Hoc præcipit, quia dicturus erat, quod in extremo posuit: Velim scribas ad me, quid videas, quid expectandum, quid agendum nobis existimes. Hanc enim ob causam scripsisse videtur has literas. Idem.

³ Iudicium] Ut arma deponeremus. Judicium enim ex una pugna potuimus, perfectum nos belli civilis extrema non debere. Idem.

magnam. Sed ea sunt consecuta, ut magis mirum sit accidere illa potuisse, quam nos non vidisse ea futura: nec, homines cum essemus, divinare potuisse. Equidem fateor meam conjecturam hanc fuisse, ut, illo quasi quodam fatali prælio facto, & victores communi saluti consulere vellent, & victi suæ. Utrumque autem positum esse arbitrabar in celeritate victoris. Quæ si fuisset, eandem clementiam experta esset ⁴ Africa, ⁵ quam cognovit Asia: quam etiam Achaja, & ut opinor, ipso ⁶ legato ac deprecatore. Amisissis autem temporibus, quæ plurimum valent, præsertim in bellis civilibus, ⁷ interpositus annus ⁸ alios induxit ut victoriam sperarent, alios, ut ipsum vinci contemnerent. Atque horum malorum omnium culpam fortuna sustinet. Quis enim aut Alexandrini belli tantam moram huic bello adjunctum iri, aut ⁹ nescio quem istum Pharnacem Africa terrorem illaturum putaret? Nos tamen, in ¹⁰ consilio pari, ¹¹ casu dissimili usi sumus. Tu enim eam partem petisti, ut & ¹² consiliis interesses, &, quod maxime curam levat, futura animo prospicere posses. Ego, qui ¹³ festinavi ut Cesarem in Italia viderem, (sic enim arbitrabamur) eumque multis honestissimis viris conservatis redeuntem, ad pacem currentem, ut ajunt, incitaram: ab illo longissime & absum, &

Z z z 2 ab-

⁴ Africa] Pompeiani, qui se post Pharsalicum prælium in Africam coniecerant. Metonymia: nam ab eo, quod continetur, significatur id, quod continetur. Idem.

⁵ Quam cognovit Asia] Quam cognoverunt ii, qui post Pharsalicam pugnam se in Asiam, & in Achajam receperunt. Idem.

⁶ Legato, ac deprecatore] Non expectasset Cesar, ut Pompeiani legatos ad eum, qui deprecarentur, mitterent: sed ipse ad eos, quæ est ejus humanitas & clementia, ultro ivisset, atque ut pace facta reconciliarentur, deprecatus esset. Manur. Cesarem hic legatum fuisse Manutius, quod nullo modo procedit. Forte, Te, ut opinor, ipse allegato ac deprecatore. Te apud Cesarem pro iis intereuntem. J. F. Gronov.

⁷ Interpositus annus] Inter pugnam Pharsalicam, & id tempus, quo Cesar, consumptis (ut ait Appianus) in Alexandrino bello novem mensibus, Pharnacem devicit. Manur.

⁸ Alio] Pompejanorum, bellum in Africa renovantium, duo genera ponit: quorum

alii, anno post Pharsalicam cladem interposito, in ipsum videlicet veterantur: alii, licet victoriam non sperarent, pugnam tamen ducunt: ita animati, ut etiam si contigisset, ut vincerentur, non laborarent. Idem.

⁹ Nescio quem istum Pharnacem] Quem nemo tam roboris putavit, ut Asia terrorem inferret. Mithridatis filius fuit: quo Cesar mox unica pugna superato, scripsit ad amicos: Veni, vidi, vici. Idem.

¹⁰ Consilio pari] Discedendi ab armis.

¹¹ Casu dissimili] Hoc explanatur sequentibus verbis: quorum sententia, collecta breviter hæc est: Tu te ad Cesarem ipsam consilii, ut cum eo esset: ego me Brundisium, ut eum expectarem. Idem.

¹² Consiliis interesset] Cesaris, Cassius enim cum clauso in Helleponto Cesari occurrens, non solum ei se tradidit, verum etiam apud eum mansit. Dio lib. 42. Idem.

¹³ Festinavi] Cuius eum consilii graviter percontuit: ad Att. ep. 6. & 9. lib. 11. Idem.

abfui. Verfor autem in gemitu Italiae, & in urbis miseris querelis: quibus aliquid opis fortasse ego pro mea, tu pro tua, pro sua quisque parte ferre potuisset, si auctor affuisset. Quare velim pro tua perpetua erga me benevolentia, scribas ad me, quid videas, quid sentias, quid expectandum, quid agendum nobis existimes. Magni erunt mihi tuae literae. Atque utinam primis illis, quas Luceria miserans, paruiffem: sine ulla enim molestia dignitatem meam retinuiffem. Vale.

24 *Miserans querelis*] Propter scelera & seditiones M. Antonii, magistri equitum, & L. Trebellii, atque P. Dolabellae induunt plebis. *Corrad.*
25 *Auctor*] Caesar. *Idem.*

16 *Primis illis*] Quibus suscebas, ut omnino ab armis abstinerem. *Manser.*
17 *Luceria*] Oppidum Apuliae infra Teanum ad huiusmodi Cereolium.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

XVI. PUTO te jam suppedere, cum haec te tertia iam epistola ante opprellit; quam tu schedulam, aut literam. Sed non urgeo. Longiores enim expectabo, vel potius exigam. Ego, si semper haberem cui darem, vel ternas in hora darem. Fit enim nescio quid, ut quasi coram adeste videare, cum scribo aliquid ad te: neque id ut dicunt tui amici novi: qui putant etiam *διδοῦν τὴν φωνήν* Spectris Gaiianis excitari. Nam, ne te fugiat, Catius Infuber, Epicureus, qui nuper est mortuus, quae ille Gargettius, etiam ante Democritus, *εἰδωλῶν*

ARG. Jocat in opiniones Epicureas, & in ipsum Cassium, Epicureum philosophiae studiosum. *Anno U. C. 708.*
1 *Schedulam*] Ita vulgo: sed Victorius ex ME. movit *fidulam*, Vid. *Attic.* l. 20. 57. *labam* legit Lamb. item ex ME.
2 *Novi*] *ἀλλοιῶν ἄνθρωπων*] Quod Graece pariter, Latine *visum* dici posse, ait Cicero Acad. 1. Hic igitur interpretamur, per *specrorum visum*. Putabant igitur Epicurei, si quis aliquam rem cogitaret, ejus rei spectrum & imaginem ad cogitantis animam advolare. De qua opinione doctus Cicero, & in eo jocat. *Manser.*
3 *Amici novi*] Epicurei, quorum dogma-

ta Cassius ante biennium probare coepit. *Idem.*
4 *Δαιμονεὺς κεραιὸς*] Mentis, vel intelligentiae visus. *Idem.*
5 *Speñra Gaiianis*] Cogitationibus illis, quae spectra Catius vocabat, Epicureus & Democritus *εἰδῶν*. *Idem.*
6 *Catius*] Hic scripsit quatuor libros de rerum natura, & de summo bono, de quo Quintilianus, X. 1. ita scribit: In Epicureis *leviter quidem, sed non injunctudine rariem auctor est Caesar.* *Corrad.*
7 *Gargettius*] Epicurus, a patria.
8 *Etiam*] *Legit, & sine*: admontente Thoma Wopkenio, Led. Tullian. l. 5.

hic spectra nominat. His autem spectris etiam si oculi possent ferri, quod vel iis ipsa occurrunt: animus qui possit, ego non video. Doceas tu me oportebit, cum salvus veneris, in meane potestate sit spectrum tuum, ut, simul ac mihi collibitum sit de te cogitare, illud occurrat: neque solum de te, qui mihi haeres in medullis: sed si insulam Britanniam coepero cogitare, ejus *εἰδῶν* mihi advolabit ad pectus. Sed haec posterus. Tento enim te, quo animo accipias. Si enim stomachabere & moleste feres, plura dicemus: postulabimusque, ex qua haeresi, vi, hominibus armatis dejectus sis, in eam restituare. In hoc interdicto non solet addi, *In hoc anno*. Quare si jam biennium, aut triennium est, cum virtuti nuntium remisisti, delinquit illecebris voluptatis, in integro res nobis erit. Quanquam qui-cum loquor? cum uno fortissimo viro: qui postea quam forum attigisti, nihil fecisti nisi plenissimum amplissima dignitatis. In ista ipsa *ἀπέστη* metuo ne plus nervorum sit, quam ego putarim; si modo eam tu probas. Quid tibi in mentem venit? inquires. Quia nihil habebam aliud, quod scriberem. De republica enim nihil scribere possum: neque enim, quod sentio, libet scribere. Vale.

9 *Quod vel iis ipsa occurrunt*] Affecti rationem, quare diffidulus credat nos de aliquo cogitare occurru simulacrorum, quam eorumdem incurfu videre quippiam (videre autem nos *δὴ τὸ εἶδῶν εἰδῶν* credebant Democritus & Epicurus quod in epistola ad Atticum etiam ostendit Cicero, in qua disputat de spectrarum angustia.) Quod si inquit, his spectris oculis ferri posse conceditur (vix autem hoc concedit, ut spectra cum sine ram *εἰδῶν*, oculis ferri possint) sed si concesserim, inquit, videbor aliqua ratione facere, quod saltem oculis spectra occurrant, ut possint *εἰδῶν*, & occurrere vitonem conficere & excitare. Quomodo autem animus & *εἰδῶν* ferri possint, non video. *Vitor.*

10 *Haeresi*] Hoc est, secta philosophorum. *Haeresis* enim apud Graecos & Latinos in bonam partem accipiebatur olim, ut & *secta*, etiam apud primos Christianos. Fortasse autem *secta* Scitica fuit aut Academica secta, quam deseruit. *Greuvio.*
11 *Vi, hominibus armatis*] Est formula solemnis in iudicando praetorio UNDE VI, quo aliqui in possessionem suam, de qua vi & armatis hominibus erat deturbatus, restituebatur. De qua vide lib. vii. ep. 13. *Idem.*
12 *In hoc anno*] Quod addi solebat in omnibus interdictis. *Manser.*
13 *Forum attigisti*] Virilem togam induisti. Vide superius ad lib. v. ep. 11.

M. T. C.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

XVII. **P**RÆPOSTEROS habes tabellarios: etsi me quidem non offendunt, sed tamen, cum a me discedunt, flagitant literas; cum ad me veniunt, nullas afferunt. Atque id ipsum facerent commodius, si mihi aliquid spatii ad scribendum darent: sed petafati veniunt: comites ad portam expectare dicunt. Ergo ignosces: alteras habebis has breves: sed expecta ¹ πάντα περί πάντων. Etsi quid ego me tibi purgo, cum tui ad me inanes veniant, ad te cum epistolis revertantur? Nos hic (tamen ad te scribam aliquid) ² D. Syllam patrem mortuum habebamus. Alii a latronibus, alii cruditate dicebant. Populus non curabat: combustum enim esse constabat. Hoc tu pro sapientia tua ferēs æquo animo. Quamquam ³ πρόσωπον πολέως amissimus. Cæsarem putabat moleste laturum, verentem ne hasta ⁴ refrixisset. M. Iulius Marcellus & Attius pigmentarius valde gaudebant, se ⁵ aduersarium perdidisse. De Hispania novi nihil; sed expectatio valde magna: rumores tristiores, sed ⁶ ἀδέσποτοι. Pansa noster paludatus a. d. III. Kalend. Jan. ⁷ profectus est, ut quibus intelligere posset id, quod tu ⁸ nuper dubitare coepisti, ⁹ τὸ καλὸν δι' αὐτὸ ἀίετόν esse. Nam quod multos ¹⁰ miseris

ARG. Queritur de importunis tabellariis: narrat de P. Syllæ morte, bello Hispaniensi, Panse professione in provinciam: Cassii consilium probat: Brundisium mansione; literas mutuas postulat. Anno U. C. 708.

¹ *Alteras habebis has breves*] Nos putamus punctis male distinctas esse has distinctiones: ut longe diversum sensum præ se ferant a vero, nisi fallimur: non enim *alteras habebis*, intelligimus, quod alias longiores plenioresque nunc pollicetur, idcirco æquiore animo vellet ferre illum harum brevium verbum: nam id paulo post large permittit verbis illis, sed *expecta πάντα περί πάντων*. Sed ignosci sibi vult, quod hæc non solum breves sint, sed alias etiam ante breves accepit, ut hæc sint jam secunda litera ad eum scripta breves, *Epistolæ*.

² *D. Syllam*] Omnia de omnibus longissimas literas de omnibus rebus. *Mansur.*

³ *D. Syllam*] Stephanus Bighius monuit in his suis ad annum urbis conditæ DCCII. legendum hic & infra D. *Syllam*: Gebii. Sed quando lib. IX. ep. 10. idem pene verbis de P. Syllæ res eadem narratur, non dubito quin P. Syllæ hic legendum sit. *Erueff.*

⁴ *Refrixisset*] Specimen civitatis Iruonia. Vel, amissimus hominem, unde scire posset quam corrupta civitate utatur.

⁵ *Refrixisset*] Vide lib. IX. ep. 10.

⁶ *Adversarium*] In emendis Pompejanorum bonis. *Mansur.*

⁷ *Αδέσποτοι*] Sine auctore.

⁸ *Profectus*] In provinciam Galliam.

⁹ *Nuper*] Epicureus factus.

¹⁰ *Τὸ καλὸν δι' αὐτὸ ἀίετόν*] Honestum propter se expectandum.

¹¹ *Miseris levavit*] Valebat enim apud Cæsarem auctoritate. *Idem.*

feris levavit, & quod se in his malis ¹² hominem præbuit, mirabilis eum virorum bonorum benevolentia profecuta est. Tu quod adhuc Brundisii moratus es, valde probo & gaudeo: & mehercule puto te sapienter facturum, si ¹³ ἀκρίβως fueris. Nobis quidem, qui te amamus, erit gratum. Et, amabo te, cum dabis posthac aliquid domum literarum, mei memineris. Ego nunquam quemquam ad te, cum sciam, si ne meis literis ire patiar. Vale.

¹² *Hominem præbuit*] Humanissime se gefic: assiduis operi tulit. Sic Terent. in *Hecionum rerum studio vacans, rursusculos cuius aut. Homo sum: humani nihil a me alienum* que rei non captans. *Idem. puto. Idem.*

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

XVIII. **L**ONGIOR epistola fuisset, nisi eo ipso tempore petita esset a me, cum jam iretur ad te: longior etiam, si ¹ φιλίασιν aliquem habuisset. Nam ² σπινθηρὸν sine periculo vix possumus. Ridere igitur, inquires, possumus. Non mehercule facillime: veruntamen aliam aberrationem a molestiis nullam habemus. Ubi igitur, inquires, philosophia? ³ Tua quidem in culina, mea molesta est. ⁴ Pudet enim fervire. Itaque ⁵ facio me alias res agere, ne convicium ⁶ Platonis audiam. ⁷ De Hispania nihil adhuc certi, nihil

ARG. Epistolæ brevitate excusat: tristiciam temporum accusat; nihil ex Hispania afferri significat. Anno U. C. 708.

¹ *Φιλίασιν*] Garrulum. Si garrulum habuisset auctorem: si is essem, qui nugis fabulifer scribendis delectarer.

² *σπινθηρὸν*] Serio agere, graves res tractare. *Mansur.*

³ *Tua quidem*] Mamuribus putabar legendum olim, teste Lambino. *Tua quidem*, in culina: mea, in palatris est. Quam tamen conjecturam ipse probare non potuit; sed hanc cuiusdam amici sui, *Tua quidem*, in culina: mea, in molesta est. Gulielmus pro in molesta est, putabat, in molesta est. Videndus Festus. *Gebbar*. Ad graveum questionem ne nihil dicat, ridiculo responderet. *In culina*, quia voluptatem sequens Epicuri: in

palatris, quia mihi placent, qui virtutem & labore præferunt. J. F. Gronov.

⁴ *Pudet enim fervire*] Aliquid agere publice, quis qui partem reip. tractat, is se componere ad nutum unius necesse habet *Idem.*

⁵ *Facio me alias res agere*] Fingo me rerum allarum satagere. *Idem.*

⁶ *Platonis*] Videtur alludere ad id, quod retere epist. p. 4. 1. *Atque hæc quidem ille casus hæc sit non attingenda respiciat fuisse, quod cum offendisset populum Atheniense prope iam desipientem senectute, etc.* Ne Platonem arguat, quod tali tempore attingere velim rempublicam. *Idem.*

⁷ *De Hispania*] De bello Cæsaris adversus Pompeii filios. *Celsarius.*

nihil omnino novi. Te abesse, mea causa moleste fero; tua, gaudeo. Sed flagitar tabellarius. Valebis igitur, meque, ut a puero fecisti, amabis.

G. CASSIUS M. T. CICERONI S. P. D.

XIX. NON mehercule in hac mea peregrinatione quidquam libentius facio, quam scribo ad te. Videor enim cum praesente loqui, & jocari. Nec tamen hoc usu venit propter 1 specula Catiana: pro quo tibi proxima epistola tot rusticos Stoicos 2 regeram, ut Catiium Athenis natum esse dicas. Panfam nostrum secunda voluntate hominum paludatum ex urbe exisse, cum ipsius causa gaudeo, tum mehercule etiam omnium nostrum. Spero enim homines intellecturos, quanto sit omnibus odio crudelitas, & quanto amori probitas, & clementia: atque 3 ea, quae maxime mali petant & concupiscant, ad bonos pervenire. Difficile est enim persuadere hominibus, 4 τὸ καλὸν εἰ αὐτὸ κέρτερον esse: 5 ἠδολὴν vero & ἀπραγξαδίαν virtute, justitia, 6 τὸ καλὸν parari, & verum & probabile est. Ipse enim Epicurus, a quo omnes Catii, & 7 Amasini, mali verborum interpretes, proficiscuntur, dicit: 8 ἐκ ἐστῶν ἰδέας, ἀδὲ τῆς καλῆς ἔξ ὀφείλου, ἧς, Itaque & Panfa, qui ἠδολὴν sequitur, virtutem retinet: & ii, qui a vobis 9 φιλόδοξοι vocantur, sunt 10 φιλόκαλοι, ἔξ φιλοδόξου; omnesque virtutes & colunt, & retinent. Itaque 11 Sylla, cuius

ARG. Respondet duabus Ciceronis epistolis, quae ante proximam superiorem leguntur. Epicuro laudat a virtutis studio. Cupere videtur ut Caesar in Hispania vincat, iam cognita eius clementia. Anno U. C. 708. 1 Specula Catiana] Vide ep. 16. 2 Regeram] Contra objiciam. Tu Catiium notasti ut rusticum & indoctum: ego contra, tot rusticos tibi Stoicos nominabo, ut Catius, cum iis collatus, urbanissimus esse videatur. Revertere, est ei, qui aliqui reprehendat, aliquid contra objicere. Plinius lib. 13, cap. 15. Confiteri ei Mauri: quibus plerumque adhaerere, & mensuram insania: quas sententias vixi contra subvertitas revertere. Man. 3 Es] Honores, provincia.

4 Τὸ καλὸν] Supra, ep. 17. 5 ἠδολὴν vero & ἀπραγξαδίαν] Voluptatem, & statum mentis perturbationem caentem. In his enim duobus felicitatem locabat Epicurus, quod Plutarchi, Laertii, & aliorum testimonio probatur. Idem. 6 Τὸ καλὸν] Honestum, pulchrum. 7 Amasini] Vide Tulciul. IV. 3. 8 Ὀβὲν ἰδέας ἰδὲς] Non posse succedere virtuti, nisi honeste & iuste oratur. 9 Φιλόδοξοι] Amatores voluptatis. 10 Φιλόκαλοι, ἔξ φιλοδόξου] Amatores honesti, & iusti. 11 Sylla] Cuius mortem Cicero significaverat, epist. 17. Inducium: Quasi praedantibus viri. Ironia. Manut.

jus iudicium probare debemus, cum dissentire philosophos videret, non quaesit, quid bonam esset; omnia 12 bona coemit: cuius ego mortem forti mehercules animo tuli. Nec tamen Caesar diutius nos eum desiderare patietur: nam 13 habet damnatos, quos pro illo nobis restituat: nec ipse sectorem desiderabit, cum 14 filium viderit. Nunc, ut ad republicam redeam, quid in Hispaniis geratur, rescribe. Peream, nisi sollicitus sum, ac malo veterem & clementem dominum habere, quam novum & crudelem experiri. Scis, 15 Cnaeus quam sit fatuus: scis, quomodo crudeliter, virtutem putet: scis, quam se semper a nobis derisum putet. Vereor, ne nos rustice gladio velit 16 ἀπτιμωκεῖσθαι. Quid fiat, si me diligis, rescribe. Hui, quam velim scire, utrum ista sollicito animo, an solito legas! Sciam enim eodem tempore, quid me facere oporteat. Ne longior sim, vale: & me, ut facis, ama. Si Caesar vincit, celeriter me exspecta.

12 Bona] Ne erraret in delectu, omnia bona suspexit. Ludit in ambigua bonorum significatione. Nam Philosophi de summo bono disputabant: Sylla vero Pompejanorum bona omnia, cum in auctione venderentur, coemit. Idem. 13 Habet damnatos, quos pro illo nobis restituat] Arguta in primis & festiva sententia. Lege Pompeja damnatos restituerat Caesar: ut legitur apud eum lib. 111. de bel. civ. hoc latenter Cassius notat: cum tamen de iis loquatur, quos Caesar ad sectiones faciendas, ne hasta refrigeret, Syllae mortuo suffecturus esset. Jocus est in verbo, Restituitur: ambigua significatione, ad majorem Caesaris contumeliam. Idem. 14 Filium] P. Syllae, qui patrem imitatur: itaque se dolore non carebitur. Ep. 3. lib. 111. ad Q. fr. Idem. Antonium, quem secundum heredem in testamento scripserat. Flor. iv. 4. Sestertium Pompejanorum honorum. Philippo. II. 16. J. F. Gronov. 15 Cnaeus] Pompeji Magni filius. 16 ἀπτιμωκεῖσθαι] Virum deridere, sed rustice gladio. Nam urbane homines faceretis & salus dictis, non gladio, derident. Man.

M. T. C. TREBONIO P. S. D.

XX. ORATOREM meum (sic enim inscripti) Sabino tuo commendavi. Natio me hominis impulit, ut ei recte putarem, nisi forte 2 candidatorum licentia hic quoque Tom. VII. A a a a usus,

ARG. Librum, quem Oratorem inscriptum, mittit: Sabinoni prohibentem laudat: crebriores literas postulat. Mista in Africam post Caesaris necem. Anno U. C. 709. 1 Natio] A Sabinis, qui terrici, severi, durique, & continentes etiam a scriptoribus appellantur. Corrad. 2 Candidatorum] Qui magistratum petentes, populo se, quaestis interdum fidei congnominibus gratia, commendant. Manut.

us, hoc subito cognomen arripuit. Et si modestus ejus virtus, fermoque constans, habere quiddam³ a Curibus videbatur. Sed de Sabino satis. Tu, mi Treboni, quando ad amorem meum aliquantum⁴ olim discedens addidisti: quo tolerabilius feramus igniculum desiderii tui, crebris nos literis appellato: atque ita, si idem fieri a nobis. Quanquam duæ causæ sunt, cur tu frequentior in isto officio esse debeas, quam nos: primum, quod olim solebant, qui Romæ erant, ad provinciales amicos de republica scribere: nunc tu nobis scribas oportet: res enim publica⁵ istic est. Deinde, quod nos aliis officiis tibi absenti satisfacere possumus; tu nobis, nisi literis, non video, qua re alia satisfacere possis. Sed cætera scribes ad nos postea. Nunc hæc primo cupio cognoscere, iter tuum cujusmodi sit, ubi Brutum nostrum videris, quamdiu simul fueris: deinde, cum processeris longius, de bellicis rebus, de toto negotio, ut existimare possumus, quo statu simus. Ego tantum me scire putabo, quantum ex tuis literis habebō cognitum. Cura ut valeas, meque ames amore illo tuo singulari.

³ *A Curibus*] Numæ regis patria, Sabi-
norum olim urbe nobili. *Idem*.
⁴ *Olim*] Vocem hanc omitti vellet Ma-
nilius, & legi *aliquantulum*.
⁵ *Istic est*] In vobis reipublicæ liberatori-

bus, te, Cassio, Marco & Decimo Bruto: quibus provincias senatus decreverat. Nam in urbe, dominantibus Antonio & Dolabella consiliis, reipublica non esse videbatur. *Idem*.

M. T. C. TREBONIO S. P. D.

XXI. **E**T epistolam tuam legi libenter, & librum libentissime: sed tamen in ea voluptate hunc accepi dolorem, quod cum incendisses cupiditatem meam consuetudinis augendæ nostræ, (nam ad amorem quidem nihil poterat accedere) tum⁶ discedis a nobis, meque tanto desiderio afficis, ut unam mihi consolationem relinquas, fore, ut utriusque nostrum absentis desiderium crebris & longis epistolis leniatur. Quod ego non modo de me tibi spondere possum, sed de te etiam

ARC. Rogat, ut sui absentis desiderium epistolis crebris & longis leniat: de Calvo oratione jam mortuo quid sentiat, exponit. *Anna U. C. 706.*

¹ *Librum*] De quo infra.
² *Discedis a nobis*] In provinciam Asian profecturus. Ep. 16. lib. xxi. *Manut.*

etiam mihi. Nullam enim apud me reliquisti dubitationem, quantum me amares. Nam, ut illa omittam, quæ civitate teste³ fecisti, cum⁴ mecum inimicitias communicasti; cum me concionibus tuis defendisti; cum quaestor in mea, atque in publica causa, consulam partes suscepisti; cum tribuno plebis quaestor non parvisti, cui tuus præsertim collega pareret: ut hæc recentia, quæ meminero semper, obliviscar, quæ tua sollicitudo de me⁵ in armis, quæ lætitia in reditu, quæ cura, qui dolor, cum ad te curæ & dolores mei perferrentur? Brundisium denique te ad me venturum fuisse, nisi subito in Hispaniam missus esses? ut hæc igitur omittam, quæ mihi tanti æstimanda sunt, quanti vitam æstimo & salutem meam: liber iste, quem mihi misisti, quantum habet declarationem amoris tui? primum, quod tibi facetum videtur quiddam ego dixi, quod aliis fortasse non item: deinde, quod illa, sive faceta sunt, sive⁷ sic, fiunt, narrante te, venustissima. Quin etiam ante quam ad me veniatur, risus omnis pene consumitur. Quod si in his scribendis nihil aliud, nisi, quod necesse fuit, de uno me tam diu cogitavisses, ferreus essem, si te non amarem. Cum vero ea, quæ scriptura persectus es, sine summo amore cogitare non potueris, non possum existimare, plus quemquam a se ipso, quam me a te amari. Cui quidem ego amori, utinam cæteris rebus possem, amore certe respondebo: quo tamen ipso tibi confido⁸ futurum satis. Nunc ad epistolam venio, cui copiose & suaviter scriptæ, nihil est quod multa respondeam. Primum enim ego illas⁹ Calvo literas misi, non plus, quam has, quas nunc legis, existimans exituras: aliter enim scribimus, quod eos solos, quibus mittimus; aliter, quod multos lecturos putamus. Deinde ingenium ejus multioribus extulidibus, quam tu id vere potuisses fieri putas. Primum, quod ita judi-

A a a a 2

³ *Fecisti*] Tempotibus Clodianis. *Idem*.
⁴ *Meum*] Adversus inimicos meos simulatos suscepisti. *J. F. Gronov.*

⁵ *In armis*] Civili bello.

⁶ *Libre iste*] Quem scripserat Trebonius de dictis Ciceronis. *Manut.*

⁷ *Sic*] Afferit Manutius, conjunctionem hanc, *scilicet*, minuendi vim habere; ut sentus ille sit: sive dicta mea faceta sunt: sive fa-

ciarum per se minus habent. Lubentius ego legeram, *scilicet*. *Quarternus*.

⁸ *Futurum satis*] Malim, *salutem satis*: ut subaudiatur, *me*. Alioqui, *quo tantum ipso*, unde regatur, non erit. Nam, *futurum*, nullo modo cum auferendi casu conjungi potest. *Manut.*

⁹ *Calvo*] De quo in Beuto, cap. 81.

judicabam, ¹⁰ acute movebatur: ¹¹ genus quoddam sequebatur, in quo, iudicio lapsus ¹², quo valebat tamen, assequebatur quod probaret. Multa erant & recondita litera: vis non erat: ad eam igitur adhortabar. In excitando autem, & in acuendo plurimum valet, si laudes eum, quem cohortere. Habes de Calvo iudicium & consilium meum: consilium, quod hortandi causa laudavi: iudicium, quod de ingenio ejus valde existimavi bene. Reliquum est, tuam professionem amore prosequar, reditum spe expectem, absentem memoria colam, omne desiderium literis mittendis accipiendisque leniam. Tu velim tua in me studia & officia multum tecum recordere: quae cum tibi liceat, mihi nefas sit oblivisci, non modo virum bonum me existimabis, verum etiam te a me amari plurimum iudicabis. Vale.

¹⁰ Acute movebatur. Quod est ingenii. Sic Acad. lib. I. *Zeno*, cum valde subtiliter differret, & praecise movebatur, corrigere coactus est disciplinam. Idem.

¹¹ Genus quoddam. Dicens.

¹² Quo valebat tamen. Quia tamen parte valebat, id est, ingenio, consequbatur id

quod optimum putabat: quam puto fuisse excellentiam orationis. Nam Calvus Atticum se oratorem videri volebat: & minus quam religionem orationem a tenuis, dum verebatur, ne quasi victiosum sanguinem colligeret, verum etiam deperdebat. Hoc enim de illo Cicero scripsit in Bruto. *Idem*.

EPI.

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER XVI.

M. T. C. ET CICERO MEUS, ET FRATER,
ET FRATRIS FILIUS, TIRONI S. P. D.

I.

AULO facilius putavi posse me ferre desiderium tui, sed plane non fero: & quanquam magni ¹ ad honorem nostrum interest, quam primum ad urbem me venire, tamen peccasse mihi videor, qui a te discesserim. Sed quia tua voluntas ea videbatur esse, ut profus, nisi confirmato corpore, nolles navigare, approbavi tuum consilium; neque nunc muto, si tu in eadem es sententia. Sin autem, postea quam cibum cepisti, videris tibi posse me consequi; tuum consilium est. ² Marionem ad te eo misi, ut aut tecum ad me quam primum veniret, aut, si tu morare, statim ad me rediret. Tu autem hoc tibi persuade, si commodo valetudinis tuae fieri possit, nihil me malle, quam te esse mecum. Si autem intelliges opus esse, te ³ Patris, convalescendi causa, paulum commorari, nihil me malle, quam te valere. Si statim navigas, nos ⁴ Leucade consequere. Sin te confirmare vis, & comites, & tempestates, & navem idoneam ut habeas, diligenter videbis. Unum illud, mi Tiro, videto, si me amas, ne te Marionis adventus & haec litera moveant. Quod valetudini tuae maxime conducet, si feceris, maxi-

ARGUMENTUM. Suum desiderium Tironi, quem Patris aegrotum reliquerat, cum ex provincia domum iret, significat. Anno U. C. 703.

¹ Ad honorem nostrum. Ad triumphum, quem sperabat; sed, cum ne discordia ci-

viles impedirent, verebatur: id quod evenit. *Mausu*.

² Marionem. J. Servum.

³ Patris. J. Patra, oppidum Achajae.

⁴ Leucade. J. Leucas, oppidum in peninsula cognomine Ionii maris.

judicabam, ¹⁰ acute movebatur: ¹¹ genus quoddam sequebatur, in quo, iudicio lapsus ¹², quo valebat tamen, assequebatur quod probaret. Multa erant & recondita litera: vis non erat: ad eam igitur adhortabar. In excitando autem, & in acuendo plurimum valet, si laudes eum, quem cohortere. Habes de Calvo iudicium & consilium meum: consilium, quod hortandi causa laudavi: iudicium, quod de ingenio ejus valde existimavi bene. Reliquum est, tuam professionem amore prosequar, reditum spe expectem, absentem memoria colam, omne desiderium literis mittendis accipiendisque leniam. Tu velim tua in me studia & officia multum tecum recordere: quae cum tibi liceat, mihi nefas sit oblivisci, non modo virum bonum me existimabis, verum etiam te a me amari plurimum iudicabis. Vale.

¹⁰ Acute movebatur. Quod est ingenii. Sic Acad. lib. I. *Zeno*, cum valde subtiliter differret, & praecise movebatur, corrigere coactus est disciplinam. Idem.

¹¹ Genus quoddam. Dicens.

¹² Quo valebat tamen. Quia tamen parte valebat, id est, ingenio, consequebatur id

quod optimum putabat: quam puto fuisse excellentiam orationis. Nam Calvus Atticum se oratorem videri volebat: & minus quam religionem orationem a tenuis, dum verebatur, ne quasi victiosum sanguinem colligeret, verum etiam deperdebat. Hoc enim de illo Cicero scripsit in Bruto. *Idem*.

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER XVI.

M. T. C. ET CICERO MEUS, ET FRATER,
ET FRATRIS FILIUS, TIRONI S. P. D.

I.

AULO facilius putavi posse me ferre desiderium tui, sed plane non fero: & quanquam magni ad honorem nostrum interest, quam primum ad urbem me venire, tamen peccasse mihi videor, qui a te discesserim. Sed quia tua voluntas ea videbatur esse, ut pro-

fusus, nisi confirmato corpore, nolles navigare, approbavi tuum consilium; neque nunc muto, si tu in eadem es sententia. Sin autem, postea quam cibum cepisti, videris tibi posse me consequi; tuum consilium est. ² Marionem ad te eo misi, ut aut tecum ad me quam primum veniret, aut, si tu morare, statim ad me rediret. Tu autem hoc tibi persuade, si commodo valetudinis tuae fieri possit, nihil me malle, quam te esse mecum. Si autem intelliges opus esse, te ³ Patris, convalescendi causa, paulum commorari, nihil me malle, quam te valere. Si statim navigas, nos ⁴ Leucade consequere. Sin te confirmare vis, & comites, & tempestates, & navem idoneam ut habeas, diligenter videbis. Unum illud, mi Tiro, videto, si me amas, ne te Marionis adventus & haec litera moveant. Quod valetudini tuae maxime conducet, si feceris, maxi-

ARGUMENTUM. Suum desiderium Tironi, quem Patris aegrotum reliquerat, cum ex provincia domum iret, significat. Anno U. C. 703.

¹ Ad honorem nostrum. Ad triumphum, quem sperabat; sed, cum ne discordia ci-

viles impedirent, verebatur: id quod evenit. *Mausu*.

² Marionem. J. Servum.

³ Patris. J. Patra, oppidum Achajae.

⁴ Leucade. J. Leucas, oppidum in peninsula cognomine Ionii maris.

maxime obtemperaris voluntati meæ. Hæc pro tuo ingenio considera. Nos ita te desideramus, ut amemus: amor, ut valentem videamus, hortatur; desiderium, ut quam primum. Illud igitur potius. Cura ergo potissimum, ut valeas. De tuis innumerabilibus in me officiis erit hoc gratissimum. III. Non. Nov.

TULLIUS TIRONI SUO S. P. D.

II. **N**ON quo ad te, nec lubet scribere, quo animo sim affectus: tantum scribo, & tibi & mihi maximæ voluptati fore, si te firmum quam primum videro. Tertio die abs te ad ¹ Alyziam accesseramus. Is locus est citra Leucadem stadia cxx. Leucade aut te ipsum, aut tuas literas a Marione putabam me accepturum. Quantum me diligis, tantum fac ut valeas, vel quantum te a me icis diligi. Nonis Novembr. Alyzia.

ARG. Sollicitudinem suam significat, summam ad Alyziam accessum, valetudinem ut curat, rogat. Anno U. C. 703.

¹ Alyziam] Qui est Acarnaniz locus, a mari distans quindecim stadia, ut ait Strabo lib. 10. Meant.

TULL. ET CICERO TIRONI SUO, ET. Q. PATER, ET. Q. FIL. S. D.

III. **N**OS apud Alyziam, ex quo loco tibi literas ante dederamus, unum diem commorati sumus, quod Quintus nos consecutus non erat. Is dies fuit Nonæ Novembr. Inde ante lucem proficiscentes, ante diem VIII. Idus Novembr. has literas dedimus. Tu, si nos omnes amas, & præcipue me, magistrum tuum, confirma te. Ego valde suspensio animo expecto, primum te scilicet, deinde Marionem cum tuis literis. Omnes cupimus, ego in primis, quam primum te videre, sed, mi Tiro, valentem. Quare nihil properaris; satis quotidie videro, si valebis. Utilitatibus tuis possum carere: te valere, tua causa primum volo, tum mea, mi Tiro. Vale.

M. T. C.

ARG. Rogat, ut omni cura valetudini servias. Anno U. C. 703.

M. T. C. ET Q. FR. ET Q. FIL. TIRONI S. P.

IV. **V**ARIE sum affectus tuis literis; valde priore pagina perturbatus, paulum altera recreatus. Quare nunc quidem non dubito, quin, quoad plane valeas, te neque navigationi, neque viæ committas. Satis te mature videro, si plane confirmatum videro. De medico & tu bene existimari scribis, & ego sic audio: sed plane curationes ejus non probo. Jus enim dandum tibi non fuit, cum ¹ κακοθυμῶς ἦσες: sed tamen & ad illum scripsi accurate, & ad ² Lysonem. Ad Curium vero, suavissimum hominem, & summi officii, summæque humanitatis, multa scripsi: in his etiam, ut, si tibi videretur, te ad se transferret. Lyso enim noster vereor ne negligentior sit: primum, quia omnes Græci: deinde, quod cum a me literas accepisset, mihi nullas remisit. Sed eum tu laudas. Tu igitur quid faciendum sit judicabis. Illud, mi Tiro, te rogo, sumptui ne parcas ulla in re, quod ad valetudinem opus sit. Scripsi ad Curium, quod dixisses, daret. Medico ipsi puto aliquid dandum esse, quo sit studiosior. Innumerabilia tua sunt in me officia, domestica, forensia, urbana, provincialia, in re privata, in publica, in studiis, in literis nostris. Omnia viceris, si, ut spero, te validum videro. Ego puto te bellissime, si recte erit, cum questore Mescinio decursurum. Non inhumanus est: reque, ut mihi visus est, diligit. Et cum valetudini tuæ diligentissime consulueris, tum, mi Tiro, consulto navigationi. Nulla in re jam te festinare volo. Nihil laboro, nisi ut salvus sis. Sic habeto, mi Tiro, neminem esse qui me amet, quin idem te amet: & cum tua, & mea maxime interest te valere, tum multis est cura. Adhuc, dum mihi nullo loco deesse vis, nunquam te confirmare potuisti: nunc te nihil impedit: omnia depone, corpori servi. Quantum diligentiam in valetudinem tuam contuleris, tanti me fieri judicabo. Vale, mi Tiro, vale, vale, & salve. Leptra tibi salutem dicit, & omnes. Vale. VII. Idus Novembr. Leucade.

ARG. Tota cohortatio est ad curandam valetudinem. Anno U. C. 703.

¹ κακοθυμῶς] Stomacho laborans.
² Lysonem] De quo XIII. 19.

TULLIUS, ET CICERO, ET Q. Q. TIRONI
HUMANISSIMO ET OPTIMO S. P. D.

V. **V**IDE, quanta sit in te suavitas: duas horas Thyrci fuimus: Xenomenes hospes tam te diligit, quam si vixerit tecum. Is omnia pollicitus est, quæ tibi essent opus: facturum puto. Mihi placebat, si firmior esses, ut te Leucadem deportares, ut ibi te plane confirmares. Videbis quid Curio, quid Lysoni, quid medico placeat. Volebam ad te Marionem remittere: quem, cum meliuscule tibi esset, ad me mitteres; sed cogitavi, unas literas Marionem afferre posse, me autem crebras expectare. Poteris igitur, & facies, si me diligis, ut quotidie sit Acastus in portu: multi erunt quibus recte literas dare possis, qui ad me libenter perferant. Equidem Patras euntem neminem prætermittam. Ego omnem spem tui diligenter curandi in Curio habeo. Nihil potest illo fieri humanius, nihil nostri amantius. Ei te totum trade. Malo te paulo post valentem, quam statim imbecillum videre. Cura igitur nihil aliud, nisi ut tu valeas: cætera ego curabo. Etiam atque etiam vale. Leucade proficiscens, VII. Idus Novembr.

ARG. Rogant Tironem, ut valetudinem curet. *Ann. U. C. 703.*

1. Q. Q. Quintus pater, Quiricus fil.

2. Thyrci. Locus inter Alyziam & Leucadem. Nam Patris Alyziam, inde Thy-

reum, Thyreo Leucadem Cicero venit: unde proficiscens hanc epistolam scripsit. *Manur.*

3. Deportares. Gravius, deportarunt.

4. Curio. De quo XIII. 50.

5. Acastus. Servus Ciceronis est.

M. TULLIUS PATER ET FIL. ET Q. Q. TIRONI S. D.

VI. **T**ERTIAM ad te hanc epistolam scripsi eodem die, magis instituti mei tenendi causa, quia nactus eram cui darem, quam quo haberem quid scriberem. Igitur illa: quantum me diligis, tantum adhibe in te diligentiam. Ad tua innumerabilia in me officia adde hoc, quod mihi e-

rit
ARG. Rogat, ne quid omittat, quod ad recuperandam valetudinem spectet. *Ann. U. C. 703.*

rit gratissimum omnium. Cum valetudinis rationem, ut spero, habueris, habeto etiam navigationis. In Italiam euntibus omnibus ad me literas dabis, ut ego euntem Patras neminem prætermitto. Cura, cura te, mi Tiro. Quando non contigit ut simul navigares, nihil est quod festines: nec quidquam cures, nisi ut valeas. Etiam atque etiam vale. VII. Idus Novembr. Astio, vesperi.

1. Astio. Ad hoc Acarnanizæ promontorii vicus. *Manur. Virgilius, Astia bella, Etrurium Antonius ab Augusto maritima pugna neid. vii. 675.*

M. T. C. TIRONI S. P. D.

VII. **S**EPTIMUM jam diem Corcyræ tenebamur, Quintus autem pater & filius Buthroti. Solliciti eramus de tua valetudine mirum in modum: nec mirabamur nihil a te literarum. Iis enim ventis istinc navigatur, qui si essent, nos Corcyræ non sederemus. Cura igitur te, & confirma: & cum commode, & per valetudinem, & per anni tempus navigare poteris, ad nos amantissimos tui veni. Nemo non amat, qui te non diligit. Carus omnibus, expectatusque venies. Cura ut valeas etiam atque etiam, Tiro noster. Vale. xv. Kal. Novembr. Corcyra.

ARG. Adversis ventis se teneri scribit: ut valetudinem curet, nec nisi confirmatus naviget, hortatur. *Ann. U. C. 703.*

1. Corcyra. Insula maris Ionii.

2. Buthroti. Buthrotum Epiri urbs est.

3. Iis enim ventis istinc navigatur, qui si essent, nos Corcyræ non sederemus. Iste locus corruptus est, si recte perpendatur. Cicero, qui Patris reliquerat Tironem ægrum, in Italiam navigaverat, sed Corcyræ ventis adversis retinebatur. Hinc dicit se non mirari nihil istinc litterarum afferri a Tiro, quia ista ventis, qui tunc habant, commode Corcyra Patras possit curri, non vero Patris Cor-

cyram. Quid vero est, qui si essent, nos Corcyræ non sederemus. Atqui erant hi venti, qui Patras propelebat navem Corcyra solventes: propter illas sedebat in illa insula invictissimus. Legendum censeo, ut hinc loci sententia constet, qui nisi essent, nos Corcyræ non sederemus. Ultima litteræ præcedentis vocula, qui videtur primam syllabam non nisi imbibisse. Si hi venti non essent, nos Corcyræ non moraremur. *Grævius.*

4. Nisi. Si attendimus, quod epistolæ scriptum est: cogemur credere, Deo, non Nisi legere. *Manur.*

Q. CICERO TIRONI S.

VIII. **M**AGNÆ nobis est sollicitudini valetudo tua. Nam, tamen qui veniunt, ¹ *αὐτὴν αὖτὴν ἑσθὴν, ἡσυχίαν δὲ* nuntiant, tamen in magna consolatione ingens inest sollicitudo, si diutius a nobis absfuturus est is, cujus usum & suavitatem desiderando sentimus. Attamen, quanquam videre te tota cogitatione cupio, tamen te penitus rogo, ne te tam longæ navigationi, & viæ per hiemem, nisi bene firmum committas, neve naviges nisi explore. Vix in ipsis tectis & oppidis frigus infirma valetudine vitatur, nedum in mari & via sit facile abesse ab injuria temporis.

² *Ἐὐχόμενος δὲ τὴν ἑσθὴν ἡσυχίαν, ἀπολαύσασθαι.*

inquirit Euripides. Cui tu quantum credas, nescio: ego certe singulos ejus versus, singula testimonia puto. Effice, si me diligis, ut valeas, & ut ad nos firmus ac valens quam primum venias. Ama nos, & vale. Q. filius tibi salutem dicit.

ARG. Q. Cicero, quanta sibi Tironis valetudo sit, amantissimis verbis ostendit. *Anno U. C. 704.*

¹ *Ἐσθὴν αὖτὴν ἡσυχίαν δὲ*] *Tota quidem, sed daturiora: id est, te quidem non*

agrotare periculose, sed morbum fore diuturniorem. Manus.

² *Ἐὐχόμενος δὲ*] *Frigus autem tenui curi inimicissimum. Senarius Euripidis; sed amittit tragediæ. Idem.*

TULLIUS ET CICERO S. D. TIRONI SUO.

IX. **N**OS a te, ut scis, discessimus a. d. iv. Non. Novembres. Leucadem venimus a. d. viii. Idus Novembres. A. d. vii. Actium. Ibi propter tempestatem ad vi. Idus morati sumus. Inde a. d. v. Idus Corcyram bellissime navigavimus. Corcyra fuimus usque ad xvi. Kalend. Decembr. tempestatibus retenti. A. d. xv. Kal. Decembr. in portum Corcyraeorum ad Cassiopen stadia cxx processimus. Ibi retenti ventis fumus usque ad ix. Kalendas. Interea, qui cupi-

ARG. Navigationis descriptio, & ad curandam valetudinem plenior cohortatio. *Anno U. C. 703.*

¹ *Ad Cassiopen*] De quo loco Plinius IV. 11. & Strabo, lib. I.

cupide profecti sunt, multi naufragia fecerunt. Nos eo die cœnati solvimus. Inde austro lenissimo, cœlo sereno, nocte illa & die postero in Italiam ad Hydruntem ludibundi pervenimus: eodemque vento postridie (id erat a. d. vii. Kal. Decembr.) hora quarta Brundisium venimus: eodemque tempore simul nobiscum in oppidum introit Terentia, quæ te facit plurimi. A. d. v. Kal. Decembr. servus Cn. Plancii Brundisii tandem aliquando mihi a te expectatissimas literas reddidit, datas Id. Novembr. quæ me molestia valde levarunt, utinam omnino liberassent. Sed tamen Asclapo medicus plane confirmat, propediem te valentem fore. Nunc quid ego te hortor? ut omnem diligentiam adhibeas ad convalescendum. Tuam prudentiam, temperantiam, amorem erga me novi: scio te omnia facturum, ut nobiscum quam primum sis: sed tamen ita velim, ut ne quid properes. ⁴ Symphoniam Lysonis velim vitasses, ne in quartam hebdomada incideres. Sed, quando pudori tuo maluit obsequi, quam valetudini, reliqua cura. Curio misi, ut ⁵ medico honos haberetur, & tibi daret quod opus esset: me cui jussisset, ⁶ curaturum. Equum & mulum Brundisii tibi reliquit. Romæ vero ne ex Kal. Jan. magni tumultus sint. Nos agemus omnia modice. Reliquum est, ut te hoc rogem & a te petam, ne temere naviges. Solent nautæ festinare quæstus sui causa. Cautus sis, mi Tiro. Mare magnum & difficile tibi restat. Si poteris, cum Medicinio: caute is solet navigare: si minus, cum honesto aliquo homine, cujus auctoritate navicularius moveatur. In hoc omnem diligentiam si adhibueris, teque nobis incolumen praestiteris, omnia a te habebō. Etiam atque etiam, noster Tiro, vale. Medico, Curio, Lysoni de te scripsi diligentissime. Vale, salve.

B b b b z M. T. C.

² *Hydruntem*] *Hydrus, seu Hydruntum, hodie Otranto. Est Calabria oppidum, Brundisio distans centum quinquaginta stadia, Strabone testis. Geograph.*

³ *Cn. Plancii*] Pro quo extat Oratio. ⁴ *Symphoniam*] Videtur Tironem invitasse ad symphoniam audiendam: ex quo, infueto acri diutius, quam ferre valetudo po-

terat, expositus, pejus se habere coepit. *Cellarius.*

⁵ *U. medico honor*] De pecunia intellige, non de honore: unde *Honorarium*, præmium honoris causa datum. *Manut.*

⁶ *Curaturum*] Roma: tantum pecunie quantum mihi expensum cullisset. *Covard.*

M. T. C. TIRONI S. P. D.

X. **E**GO vero cupio te ad me venire, sed viam timeo. Gravissime ægrotasti; inedia, & purgationibus, & vi ipsius morbi consumptus es. Graves solent offensiones esse ex gravibus morbis, si quæ culpa commissa est. Jam ad id biduum, quod fueris in via, dum in Cumanum venis, accedent continuo ad reditum dies quinque. Ego in Formiano ad III. Kal. esse volo. Ibi te ut firmum offendam, mi Tiro, effice. Literula meæ, sive nostræ, tui desiderio oblanguerunt. Hac tamen epistola, quam Acastus attulit, oculos paulum sustulerunt. Pompejus erat apud me, cum hæc scribebam, hilare & libenter. Ei cupienti audire nostræ, dixi, sine te omnia mea muta esse. Tu Musis nostris para, ut operas reddas. Nostra ad diem dictam fient. Docui enim te, fides ἔτυμον quod haberet. Fac plane ut valeas. Nos adsumus. Vale XIV. Kal.

ARG. Tironem ad se venire cupit, sed viam timet, ne valetudini noceat. Ejus operam in studiis laudat & exigit. Anno U. C. 708.

1 Pompejus] Nisi Pompejus legatur, hæc epistola, ante quam in Ciliciam Cicero proficisceretur, scripta fuerit necesse est. Nam a Ciceronis reditu ex Cilicia ad Pompejū discessum ex Italia, nec Tiro in Italia fuit, nec Pompejus animo in tranquillo, ut Ci-

ceronis scripta audire cupierit: vel certe alius Pompejus significabitur. Corradus. Pompejus item placet Manutius, & Cellarius.

2 Operas] Quas præbere consuevit.

3 Nostra] Quæ ad me pertinent, & quæ me esse facturum tibi promisi. Manumissio significatur. Ep. 14. Manut.

4 Fides ἔτυμον quod haberet] Inde dicta, quia fiat id, quod dictum est. Of. I. 7.

TULLIUS ET CICERONIO, TERENTIA ET TULLIA, Q. FR. ET Q. FIL. TIRONI S. P. D.

XI. **E**TSI opportunitatem operæ tuæ omnibus locis desidero, tamen non tam mea quam tua causa doleo, te non valere. Sed quando in quartanam conversa vis est morbi (sic enim scribit Curius) spero te, diligentia adhibita,

et-

ARG. Rogat ut valetudinis unice rationem habeat. De suo ad urbem adventu; de turbato saru republicæ, & de triumpho ac

Campana præfectura significat. Anno U. C. 704.

etiam firmiorem fore. Modo fac, id quod humanitatis tuæ est, ne quid aliud cures hoc tempore, nisi ut quam commodissime convalescas. Non ignoro, quantum ex desiderio labores, sed erunt omnia facilia, si valebis. Festinare te nolo, ne nauçæ molestiam suscipias æger, & periculose hyeme naviges. Ego ad urbem accessi pridie Nonas Januar. Obviam mihi sic est proditum, ut nihil possit fieri ornatius. Sed incidi in ipsam flammam civilis discordiæ, vel potius belli: cui cum cuperem mederi, & ut arbitror, possem, cupiditates certorum hominum (nam ex utraque parte sunt, qui pugnare cupiant) impedimento mihi fuerant. Omnino & ipse Cæsar, amicus noster, minaces ad senatum & acerbas literas miserat: & erat adhuc impudens, qui exercitum & provinciam invito senatu teneret: & Curio meus illum incitabat. Antonius quidem noster, & Q. Cassius, nulla vi expulsi, ad Cæsarem cum Curione profecti erant. Posteaquam senatus consulibus, prætoribus, tribunis plebis, & nobis, qui proconsules sumus, negotium dederat, ut curaremus, ne quid publica detrimenti caperet: nunquam majore in periculo civitas fuit: nunquam improbi cives habuerunt paratiorem ducem. Omnino ex hac quoque parte diligentissime comparatur. Id fit auctoritate & studio Pompej nostri, qui Cæsarem sero cepit timere. Nobis inter has turbas senatus tamen frequens flagitavit triumphum: sed Lentulus consul, quo majus suum beneficium faceret, simul atque expedisset quæ essent necessaria de republica, dixit se relaturum. Nos agimus nihil cupide, eoquæ est nostra pluri auctoritas. Itaque regiones descriptæ sunt, quam quisque partem tueretur. Nos Capuam sumpsimus. Hæc te scire volui. Tu etiam atque etiam cura ut valeas, literasque ad me mittas, quotiescunque habebis cui des. Etiam atque etiam vale. D. pridie Id. Jan.

M. T. C.

1 Ex desiderio] Mei.

2 Adhuc impudens] Forte, ad hoc id est, solumque impudens, ut parere Senatui recuset. Subest exercitum & provinciam deponere. J. F. Gronovius.

3 Nulla vi expulsi] Sed vim interpretabantur S. C. quo removebantur a rep. Cæsar

B. Civ. 5. Idem.

4 Comparatur] Veteres absolute comparate, intellecto ex proximis quid comparatur, amant uti. Liv. XXXVIII. 22. Vide ibi Not. Gronov.

5 Nos Capuam] Ad Attic. VII. 12.

M. T. C. TIRONI SUO S. P. D.

XII. **Q**UO in discrimine versetur salus mea, & bonorum omnium, atque universæ reipublicæ, ex eo scire potes, quod domos nostras, & patriam ipsam, vel diripendam vel inflammandam reliquimus. In eum locum res deducita est, ut, nisi quis deus vel casus aliquis subvenerit, salvi esse nequeamus. Equidem ut veni ad urbem, non desisti omnia & sentire, & dicere, & facere, quæ ad concordiam pertinerent: sed mirus invalerat furor non solum¹ improbis, sed etiam his qui boni habentur, ut pugnare cuperent; me clamante, nihil esse bello civili miserius. Itaque cum Cæsar amentia quadam raperetur, & oblitus nominis, atque honorum suorum, Ariminum, Pisaurum, Anconam, Arretium occupavisset, urbem reliquimus: quam sapienter, aut quam fortiter, nihil attinet disputare. Quo quidem in casu sumus, vides. Feruntur omnino conditiones ab illo, ut Pompejus eat in² Hispaniam: delectus qui sunt habiti, & præsidia nostra dimittantur: se ulteriorem Galliam Domitio, citeriorem Confidio Noniano (his enim obtigerunt) traditurum: ad consultatorem se venturum, neque se jam velle, absente se, rationem haberi sui: se præsentem³ trinundinum petiturum. Acce-

ARG. Deploret statum reipublicæ, in fine belli civilis exponit. Tironem, ut valentius rationem rediturus habeat, admonet. *Attus U. C. 704.*

¹ *Improbis*] Admonimus olim Medicum codicem, & alium item bonum improbis habere, tercio multitudinis casu: & paulo post eadem ratione *his*. Animadvertimus postea optimos auctores ita locutos esse. Quare veterem omnino lectionem recipendam censuimus. Citatur testimonium Accii Melegro, a Nonio Marcello in *Vallities*. *Quæ cogitudo hæc, aut unde invasit mihi?* Item *Terentii* Varronis e xv. libro de vita populii Romanii 123. *Tanta poro invasit cupiditas honorum plerisque, ut vel calum curæ, dum modo magis hæc accipiantur, exoptent.* Alibi etiam in locis apud eundem, nisi memoria me decipit, veteres scriptores ita locuti esse

reperiuntur, & (ut arbitror) exempla passim occurrerent, nisi omnia quæ contra certas quasdam ipsorum regulas facerent, & recentioribus Grammaticis temere deleta essent. *Viliorum*

² *Hispaniam*] Pompeji provinciam. Quod Cicero, virandi belli civilis causa, censuit. *ep. 6. lib. vi. Manut.*

³ *Trinundinum*] Lex, ad populum ferenda, promulgabatur prius, ut per trium undinum spatium populo pareret; quo posset, lege facta, considerata, quid sentiret, suffragis ostendere. Eadem, opinor, in magistratibus creandis ratio fuit, promulgatis per tres undinas eorum nominibus, qui petebant: ut populus, de quibus suffragium laurus esset, tanto ante nosset. Atque hic *Trinundinum*, pro Trinundini spatio dictum puto. *Idem*.

Acceptimus conditiones: sed ita, ut removeat præsidia ex his locis quæ occupavit, ut sine metu de iis ipsis conditionibus Romæ senatus haberi possit. Id ille si fecerit, spes est pacis non honestæ: leges enim componuntur: sed quidvis est melius, quam sic esse ut sumus. Sin autem ille suis conditionibus stare noluerit, bellum paratum est: ejusmodi tamen, quod sustinere ille non possit, præsertim cum a suis conditionibus ipse fugerit: tantummodo ut eum intercludamus, ne ad urbem possit accedere: quod sperabamus fieri posse. Delectus enim magnos habebamus, putabamusque illum metuere, si ad urbem ire cœpisset, ne Gallias amitteret, quas ambas habet inimicissimas, præter Transpadanos: ex Hispaniaque sex legiones, & magna auxilia, Afranio & Petrejo ducibus, habet a tergo. Videtur, si insaniet, posse opprimi, modo ut urbe salva. Maximam autem plagam accepit, quod is qui summam auctoritatem in illius exercitu habebat, ⁴ T. Labienus, socius sceleris esse noluit: reliquit illum, & nobiscum est: multique idem facturi esse dicuntur. Ego adhuc oræ maritimæ præsum a Formiis. Nullum magis negotium suscipere volui, quo plus apud illum meæ literæ cohortationisque ad pacem valeret. Sin autem erit bellum, video me caltris & certis legionibus præfuturum. Habeo etiam illam molestiam, quod Dolabella noster apud Cæsarem est. Hæc tibi nota esse volui: quæ cave ne te perturbent, & impediunt valetudinem tuam. Ego A. ⁵ Varro, quem cum amantissimum meî cognovi, tum etiam valde tui studiosum, diligentissime te commendavi, ut & valetudinis tuæ rationem haberet, & navigationis, & totum te susciperet ac tueretur: quem omnia facturum confido. Recepti enim, & mecum locutus est suavissime. Tu, quando eo tempore mecum esse non potuisti, quo ego maxime operam & fidelitatem desideravi tuam, cave festines, aut committas, ut aut æger, aut hieme naviges. Nunquam sero te venisse putabo, si salvas veneris. Adhuc neminem videram, qui te postea vidisset, quam M. Volusius, a quo tuas literas accepisti: quod non mirabar: neque enim meas puto ad te literas tanta

⁴ T. Labienus] Ep. 14. lib. xiv.

⁵ Varro] De quo Cæsar, B. civ. III. 19.

tanta hieme perferri. Sed da operam ut valeas: & si valebis, cum recte navigari poterit, tum naviges. Cicero meus in Formiano erat, Terentia & Tullia Romæ. Cura ut valeas. iv. Kal. Febr. Capua.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XIII. **O**MNIA a te data mihi putabo, si te valentem videro. Summa cura expectabam adventum Menandri, quem ad te miseram. Cura, si me diligis, ut valeas: & cum te bene confirmaris, ad nos venias. Vale. iv. Idus April.

ARG. Cohortatio ad valetudinem curandam. *Ann. U. C. 704.*

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XIV. **A**NDRICUS postredie ad me venit, quam expectaram. Itaque habui noctem plenam timoris ac miseræ: tuis literis nihilo sum factus certior, quomodo te haberes: sed tamen sum recreatus. Ego omni delectatione literarum omnibus careo: quas, ante quam te videro, attingere non possum. Medico mercedis, quantum poscet, promitti iubeto. Id scripsi ad Ummium. Audio te animo angere, & medicum dicere, ex eo te laborare. Si me diligis, excita ex fomno tuas literas, humanitatemque, propter quam mihi es carissimus. Nunc opus est te animo valere, ut corpore possis. Id cum tua, tum mea causa facias, a te peto. Acastum retine, quo commodius tibi ministretur. Conserua te mihi. Dies promissorum adest: quem etiam præ-

ARG. Sollicitudinem suam, agrotante Tirone, significat, & valetudinem ut curet, hortatur. *Ann. U. C. 704.*

¹ Ummium] Alii Ummium alii Manium, vel etiam aliter. Unde conjicit Manutius, Manium, quod erat nomen Curii, de quo supra epist. 4.

² Humanitatem] Non dubito, quin humanitatem hic Cicero, non pro facilitate quadam & benevolentia erga homines, sed

pro eruditione posterit. Vide Gellium lib. xii. cap. 16. Manur.

³ Dies promissorum] Manumissionem significari puto, ut etiam ep. 16. *Notæ ad diem dicitur fieri. Docet enim te, Fides Tironis, quod habere.* Et ep. 15. *Ego te emi causa liberabo, idem.*

⁴ Representabo] Non expectabo, sed auvertam. Nisi leg. que. Statim prætabo, nec opperiar diem. *J. F. Gronov.*

præsentabo, si adveneris. Etiam atque etiam vale. iv Idus, hora vi.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XV. **Æ**GYPTA ad me venit pridie Idus Apriles. Is etiam mihi nuntiavit, te plane febri carere, & belle habere: tamen, quod negavit te potuisse ad me scribere, curam mihi attulit, & eo magis, quod Hermia, quem eodem die venire oportuerat, non venerat. Incredibili sum sollicitudine de tua valetudine: qua si me liberaris, ego te omni cura liberabo. Plura scriberem, si jam putarem libenter te legere posse. Ingenium tuum, quod ego maximi facio, confer ad te mihi, tibi que conservandum. Cura te etiam atque etiam diligenter. Vale.

Scripta jam epistola, Hermia venit. Accepi tuam epistolam vacillantibus literis: nec mirum, tam gravi morbo. Ego ad te Ægyptam misi, quod nec inhumanus est, & te visus est mihi diligere, ut is tecum esset: & cum eo cocum, quo uterere. Vale.

ARG. Summæ de Tirone valetudine sollicitudinem significat. *Ann. U. C. 704.* ostenderet, & de ejus valetudine certior fieri posset: Marcionem primum, ep. 11. deinde Menandrum ep. 13. postremo Hermiam & 15. lib. 11. Misi ad Tironem Cicero quinquum, ep. 15. Acastum autem non misi, sed cum eo reliquit, ep. 5. *Man.*

Q. C. M. CICERONI FRATRI S. P. D.

XVI. **D**E Tirone, mi Marce, ita te, meumque Cicronem, & meam Tulliolam, tuumque filium videram, ut mihi gratissimum fecisti, cum eum indignum illa fortuna, ac nobis amicum, quam servum, esse maluisti. Mihi crede, tuis & illius literis perlectis, exilii gaudio. Tibi & ago gratias, & gratulor. Si enim mihi Statii fidelitas

Tom. VII.

C c c c

est

ARG. Quintus frater de Tirone manumissus, & gratias agit, & gratulatur. *Ann. U. C. 704.*

¹ Statii] A Q. Cicrone manumissi. Videram de epist. 18, & 19, libri 2. ad Atticum, & ep. 2. lib. 1. ad Quintum Fr.

est tantæ voluptati: quanti esse in isto hæc eadem bona debent, additis literis, sermonibus, humanitate, quæ sunt his ipsis commodis potiora. Amo te omnibus equidem maximis de causis, verum etiam propter hæc, vel quod mihi sic, ut debuisti, nuntiasti. Te totum in literis vidi. Sabini pueris & promissi omnia, & faciam. Vale.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XVII. VIDEO quid agas. Tuas quoque epistolas vis referri in volumina. Sed heus tu, qui ² *κατα* esse meorum scriptorum soles, unde illud tam ³ *ἀκροῖς*, *valetudini fideliter inserviendo*? Unde in istum locum *fideliter* venit? cui verbo domicilium est proprium in officio, migrationes in alienum multa. Nam & doctrina, & domus, & ars, & ager etiam fidelis dici potest, ut sit, quomodo Theophrasto placet, verecunda tralatio. Sed hæc coram. Demetrius venit ad me: quo quidem comitatu ⁴ *ἀφαιρήσῃ*: satis scis. Tu eum videlicet non potuisti videre: cras aderit: videbis igitur. Nam ego hinc perendie mane cogito. Valetudo tua me valde sollicitat: sed intersi, & fac omnia: tum te mecum esse, tum mihi cumulatissime satisfacere putato. Cuspis quod operam dedisti, mihi gratum est. Valde enim ejus causa volo. Vale.

ARG. Tironem modeste reprehendit, quod adverbio *fideliter* non recte usus fuerat, & ut valetudini serviat, admonet. *Ann. U. C. 708.*

¹ *Tuas quoque*] Ita ut mea referuntur. Fuit enim hæc igitur Tironis operta: quod & Nepos in Attici vita ostendit: & Cicero ipse ep. 4. lib. xxi. ad Att. negat quidem eas a se in volumina referri, a Tironem tamen ait aliquod servari. *Miserrimæ epistolarum nolla est corruptio*, &c. *Manut.*

² *Κατα*] Regula. Utrum hoc ad iudicium Tironis, qui scripta Ciceronis examinare, atque interdum etiam corrigere solitus esset, an ad diligentiam perinet, qui summam in iis custodiendis ordinandisque curam poneret?

ad iudicium potius, ut opinor: quod indicant ea, quæ sequuntur. Miratur enim Cicero, parum aperte translato verbo Tironem usum esse, quem ipse iudicem suis in scriptis habere consueverat. *Idem.*

³ *ἀκροῖς*] Improprium, alieno loco positum.

⁴ *ἀφαιρήσῃ*] Ernetius, præsertim Lambino, interpretatur, *per a colloquio separavit*. Joan. Fe. Gronovio legendum videtur, *ἀφαιρήσῃ*, cui adijciatur Quæterius, & sic interpretatur: Cujus ego Demetrii, comitumque ejus consuetudine sum usus: nosti homines. *Αφαιρῆσι* est consuetudine alicujus uti, versari cum aliquo.

TULLIUS TIRONI S. P. D.

XVIII. QUID igitur? non sic oportet? Equidem censeo sic, addendum etiam, *suo*. Sed, si placet, invidia vitetur: quam quidem ego sæpe contempsi. Tibi ³ *διαφόρῃσιν* gaudeo profuisse. Si vero etiam Tusculanum, dii boni, quanto mihi illud erit amabilius! Sed, si me amas, quod quidem aut facis, aut perbelle simulas; quod tamen in modum procedit: sed ⁴ ut est, indulge valetudini tuæ: cui quidem tu adhuc, dum mihi deservis, servilli non satis. Ea quid postulet non ignoras: ⁵ *πέτρα*, *ἀκροῖς*, *περίκλιτον σύμμετρον*, *πέτρα*, *διὰ τὴν χοιρίτιον*. Fac bellus revertare. Non modo te, sed etiam Tusculanum nostrum plus amem. ⁶ Parhedrum excita, ut hortum ⁷ ipse conducat: sic olitorem ipsum commovebis. ⁸ Helico nequissimus H-S CIO dabat, nullo ⁹ aprico horto, nullo ¹⁰ emissario, nulla maceria, nulla casa. Iste nos tanta impensa derideat? calface hominem, ut

C c c c 2

ego

ARG. Liberto Tironi respondet, patroni nomina ne invidiam ferant, deprecanti. De valetudine gratulatur, cui ut indulgeat, monet. Admisit etiam. *Ann. U. C. 708.*

¹ *Non sic oportet*] Inscrubi epistolas meas. ² *Si placet*] Quod quidem tibi placet, omittamus hæc inscriptionem, ut vitetur invidia, quam tibi forte concitaret.

³ *Διαφόρῃσιν*] Vocabulum medicum, quod significat transpirationem, qua fit per sudorem, unde *ὑπερῆσιν ἰσχυρὰ*, *medicamenta ad sudorem efficiendum accommodata & comparata*. Ernetius.

⁴ *Ut est*] Pro ut ut, quomodocunque. Terent. Phorm. v. 4.

Letus sum, ut meæ res se habeant, fratri oblitisse quod vult.

Hoc est, quomodocunque meæ res se se habeant. *Græcæ*, *ὀβλιον*, *εἶπ*, c. 6.

⁵ *Πέτρα*] Concoctivum: *ἰσχυρὰ*, vitationem lassitudinis: *εργαστὴν ὑπερῆσιν*, ambulationem moderatam: *πέτρα*, oblectationem: *ἀκροῖς* *σελίτιον*, facilitatem alvi.

⁶ *Parhedrum*] Propriet. *πάρηδρον*. *Assistit* est: transferat ad alia, & consiliarium, aut

custodem significat. Fortasse loquitur Cicero de olitoris vicino. *Manut.*

⁷ *Ipse conducat*] Est, nisi fallor, hujus loci sensus: Olitor nostrum hortum facit minime, multumque pro eo pretium offert, ratus assurtum neminem, qui velit eum conducere. At quare leute vicinos aliquem, qui hortum hunc vel ad tempus conducat, aut fingat velle se conducere. Sic olitorem excitabis, & adduces, ut summam pecuniam majorem mihi solvat. *Quæter.*

⁸ *Helico*] Sic veteres libri omnes, & copiosior, mendose, obscure quidem certe. Obscura autem omnia si mutare conentur, ultro implicabimur dissimili cura, nec semper necessaria. *Manut.*

⁹ *Aprico horto*] Apricus hortus est tepidus ac lenis, non torrentissimus soli expostus. *Apricus collis*, qui orienti soli obversus fuit. Ovidio *Apricus terras* porta simpliciter opposuit frigidioribus. Cf. Salmast. exercit. Plin. p. 690. ubi vide plura. *Idem.*

¹⁰ *Emissario*] Loco, qui aquam emittat, sicut obichus vel demialis, vel pedalis. Vide Sueton. Claud. cap. 20.

ego M. Othonem : itaque ¹¹ abutor coronis . ¹² De Grabra quid agatur , etsi nunc quidem etiam nimium est aquæ , tamen velim scire . Horologium mittam , & libros , si erit sudum . Sed tu nullo sine tecum libellos ? an pangis aliquid Sophocleum ? fac opus appareat . A. Ligurius , Cæsaris familiaris , mortuus est , bonus homo , & nobis amicus . Te quando expectemus , fac ut sciam . Cura te diligenter . Vale .

¹¹ Abutor coronis] Nihil admodum floreas ejus coronas , aut dona ejusmodi minor : malim ut majus pro horto pretium con-

Rituat . Quaterius .

¹² De Grabra] Agri Tusculani aqua . Vide Agrariam 3. cap. 2.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XIX. **E**XPECTO tuas literas de multis rebus : te ipsum multo magis . ¹ Demetrium redde nostrum , & aliud , si quid ² potest , boni . ³ De Aufidiano nomine nihil te hortor . Scio tibi curæ esse : sed confice . Et , si ob eam rem moraris , accipio causam : si id te non tenet , advola . Literas tuas valde expecto . Vale .

ARG. De literis , de Demetrio , de Aufidiano nomine . Anno U. C. 708.
¹ Demetrium] De quo epist. 17. 22.

² Potest] Manutius , potes .

³ De Aufidiano nomine] Ut exigas ab Aufidiano , quod debet . Manut.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XX. **S**OLLICITAT , ita vivam , me tua , mi Tiro , valetudo : sed confido , si diligentiam , quam instituisti , adhibueris , cito te firmum fore . Libros ¹ compone ; indicem , cum ² Metrodoro lubebit , ³ quando ejus arbitratu vivendum est . * Cum olitore , ut videtur . Tu poris Kalendis spectare gladiatores , postredie redire , & ita censeo . Verum , ut videbitur . Cura te , si me amas , diligenter . Vale .

ARG. De cura valetudinis , & componendis libris , de olitore , de spectaculo Kalendarum . Anno U. C. 708.
¹ Compone] Ordina , & dispone , suo

quemque loco statue . Manut.

² Metrodoro] Medico . Idem .

³ Quando] Alii , quam , alii , quoniam .

⁴ Cum olitore] Ep. 18.

C. FIL.

C. FIL. TIRONI SUO DULCISSIMO S. P. D.

XXI. **C**UM vehementer tabellarios expectarem quotidie , aliquando venerunt post diem XI. & VI. , quam a vobis discesserant : quorum mihi fuit adventus adoptatissimus . Nam cum maximam cepissem lætitiā ex humanissimi & carissimi patris epistola : tum vero jucundissima tuæ literæ cumulum mihi gaudii attulerunt . Itaque me jam non penitebat intercapedinem scribendi fecisse : sed potius lætabar : fructum enim magnum humanitatis tuæ capiebam ex silentio mearum literarum . Vehementer igitur gaudeo , te meam sine dubitatione accepisse excusationem . Gratos tibi optatolque esse , qui de me rumores asserunt , non dubito , mi dulcissime Tiro : præstaboque , & enitar , ut in dies magis magisque hæc nascens de me duplicetur opinio . Quare quod polliceris te buccinatorem fore existimationis meæ , firmo id constantique animo facias licet . Tantum enim mihi dolorem cruciatumque attulerunt errata ætatis meæ , ut non solum animus a factis , sed aures quoque a commemoratione abhorreant . Cujus te sollicitudinis & doloris participem fuisse , notum exploratumque est mihi ; nec id mirum . Nam cum omnia mea causa ¹ velles mihi successa , tum etiam tua : socium enim te meorum commodorum semper esse volui . Quod igitur tum ex me doluisti , nunc , ut duplicetur tum ex me gaudium , præstabo . Cratippo me scito non ut discipulum , sed ut filium , esse conjunctissimum . Nam cum & audio illum libenter , tum etiam propriam ejus suavitatem vehementer amplector . Sum totos dies cum eo , noctisque sæpenumero partem : exoro enim ut mecum quam sapissime cœnet . Hac introducta consuetudine , sæpe inscientibus nobis & cœnantibus obrepit , sublataque severitate philosophiæ , humanissimi

ARG. Suam virtutis amorem studiumque Cicero filius significat : de prædico impo gratulatur . Anno U. C. 709.
¹ Velles mihi successa , tum etiam] Duae hæc voces , mihi successa , que fuerant interjectæ , delati . Erant enim supervacaneæ , & solacissimum gignebant . Ita enim Latini loquuntur . Omnis tua causa volo : neque addunt hæc , mihi successa . Lambin . Præverat Henricus Stephanus in Pseudocicerone . Vulgatam tamen acerrime tueretur Gasp. Scitopius , Varianissimus , lib. 2. c. 3.

nissime nobiscum jocatur. Quare da operam, ut hunc talem, tam jucundum, tam excellentem virum videas quam primum. Nam quid ego de Bruttio dicam? quem nullo tempore a me patior discedere: cujus cum frugi severaque est vita, tum etiam jucundissima² convictio. Non est enim sejunctus jocus a philologia, & quotidiana³ συζητησι. Huic ego⁴ locum in proximo conduxi: & ut possum, ex meis angustiis illius sustententiam tenuitatem. Præterea declamitare Græce apud⁵ Cassium institui, Latine autem apud Bruttium exerceri volo. Utor familiaribus, & quotidianis convivoribus, quos secum Mitylenis Cratippus adduxit, hominibus & doctis, & illi probatissimis. Multum etiam mecum est Epicrates, princeps Atheniensium, & Leonides, & horum ceteri similes. *Τὸ πρῶτον οὖν κατὰ ἡμέρας ἔδωκε.* De Gorgia autem quod mihi scribis, erat quidem ille in quotidiana declamatione utilis: sed omnia postposui, dummodo præceptis patris parem: *Ἐπιπέδου* enim scripserat, ut eum⁶ dimitterem statim. Tergiversari nolui, ne mea nimia⁷ ἀπειθήν suspicionem ei aliquam importaret. Deinde illud etiam mihi succurrebat, ⁸ grave esse, me de judicio patris judicare. Tuum tamen studium, & consilium, gratum acceptumque est mihi. Exculationem angu-

² *Cassius*] Elegans hæc lectio debetur Medico, ut adnotat Egnatius, usurpavitque ut genuinum Vistorius in editione sua. postquam in suam transtulit Lambinus. Confirmat jam mihi de excerptis Vaticanis. Alias plebeje est, *jucundissima convictio*. Et cur non a *convivere*, *convictio*? Gebli.

³ *Convictio*] Non placet Lambini interpretatio, *convictio*: nec ea, que antea afferri solebat, *moras questio*. Intelligitur enim de illa quotidiana colloquio, quo de hac re modo, modo illa disputant: motis ultra citroque super ea dubitationibus & questionibus. Hoc autem qui faciunt, non *convivere*, sed *disputare* dici possunt: ut Horatius dixit, *Forum hic imprævis mecum disquisit*. H. Stephan.

⁴ *Locum*] Hoc est, sive adem, sive cubiculum, in quo habites. Sæpe *locus* est diversorium, hospitium, ut in illa solemnibus, *locus sanctusque legitur præstita*, que sæpe apud Livium legitur. *Græcine*.

⁵ *Cassium*] Neque iste quis fuerit, dicunt.

⁶ *Leonides*] Qui cum ad Ciceronem de filio scriberet, certi nihil ausus est polliceri. Ep. 16. lib. xiv. ad Att. *Matur*.

⁷ *Tuæ* *ἀπειθήν*] Que igitur ad nos pertinet, hæc sunt.

⁸ *Grave*] *ἀπειθήν*] *Aperte*.

⁹ *Dimitterem*] Causam, cur cum a filio dimitti Cicero voluerit, Plurarchus hanc narrat, quod ad patrem & voluptates adolescentem alliceret. Hoc fortasse magistro didicisse hinc bibere Cicero filius. Nam binos conglorios simul habuisse solitum scribit Plinius lib. 14. cap. ult. *Matur*.

¹⁰ *Græcè*] Propensa voluntas ad Græciam retinendam.

¹¹ *Grave esse, me de judicio patris*] Non recte facere me, si de patris judicio ita judicare vellem, quasi falli posset in eo, quod excillaret de Gorgia. *Idea*.

angustiarum tui temporis accipio: scio enim, quam soleas esse occupatum. Emisse te prædium vehementer gaudeo, feliciterque tibi rem istam evenire cupio. ¹² Hoc loco me tibi gratulari noli mirari: eodem enim fere loco tu quoque, emisse te, fecisti me certiorum. Habes ¹³ ubi deponenda tibi sint urbanitates. ¹⁴ Rusticus Romanus factus es. Quomodo ego mihi nunc ante oculos tuum jucundissimum conspectum propono; video enim videre eminentem te rusticas res, cum villico loquentem, in lacinia servantem ex mensa secunda ¹⁵ femina. Sed (quod ad rem pertinet) me tum tibi deuisse, æque ac tu doleo. Sed noli dubitare, mi Tiro, quin te sublevaturus sim, si modo fortuna me: præsertim cum sciam, communem nobis emptum esse istum fundum. De mandatis quod tibi curæ fuit, est mihi gratum. Sed peto a te, ut quam celerrime mihi librarius mittatur, maxime quidem Græcus: multum mihi enim eripitur opera in excribendis ¹⁶ hypnometis. Tu velim in primis cures ut valeas, ut una ¹⁷ *συμφιλολογεῖν* possimus. Antherum tibi commendo. Vale.

¹² *Hoc loco*] Hac parte epistola: cum gratulationibus tribuere primas fere epistoliarum partes soleamus.

¹³ *Ubi deponenda tibi sint*] Ubi molestias & ineptias, que multe sunt in urbe ferendæ, quoties earum tadium te ceperit, fugias & abhæreas. J. F. Gronovius.

¹⁴ *Rusticus Romanus*] Honestum nomen est plebei ordinis: quia vera Romuli proles agreribus operibus exercebatur, & rusticam plebem præponebat urbanæ, cum proceres civitatis in agris morarentur, & ubi consilium publicum desiderabatur, e villis arcefebantur in senatum, unde qui eos evocabant, *viresores* nominati. Cic. pro Sextio in Opti-

mum, hoc est, qui consilia sua optimo cuique probari vellet, secula collocat *municipales rusticosque Romanos*. Id. de Senectute: *Passum nominare ex agro Sabino rusticos Romanos, vicinos & familiares nostros*. Lib. 1. de Divitiis. *Exiit eundem rusticus Romano domitienis visus est ventus qui dicitur, præfatus rem sibi non placuisse ludis*. Tibi, Atinium de plebe *Antoniana* appellat Livius. *Gronovius*.

¹⁵ *Sextia*] Possorum, & comeduntur in secunda mensa. *Matur*.

¹⁶ *Hypnometris*] Commentariis.

¹⁷ *Συμφιλολογεῖν*] De literis inter nos disputare.

TULLIUS TIRONI S. P. D.

XXII. **S**PERO ex tuis literis, tibi melius esse: cupio certe. Cui quidem rei omni ratione cura ut infervias:

ARG. Valerulini curandæ admonet ægotantem: librarios tamen regere jubet: addit de variis. *Ann. U. C. 708.*

vias: & cave suspiceris, contra meam voluntatem te facere, quod non sis mecum. Mecum es, si te curas. Quare malo te valetudini tuæ servire, quam meis oculis & auribus. Etsi enim & audio te, & video libenter: tamen hoc multo erit, si valebis, jucundius. Ego hic cesso, quia ipse nihil scribo: lego autem libentissime. Tu istic, si quid librarii mea manu non intelligent, monstrabis. Una omnino interpositio difficilior est, quam ne ipse quidem facile legere soleo, de quadrimo Catone. De triclino cura ut facis. Tertia aderit, modo ne Publius rogatus sit. Demetrius iste nunquam omnino Phalereus fuit, sed nunc plane Billienus est. Itaque te do vicarium: tu cum observabis. Etsi: veruntamen: de illis: nostri cætera. Sed tamen, si quem cum eo sermonem habueris, scribes ad me, ut mihi nascatur epistolæ argumentum, & ut tuas quam longissimas literas legam. Cura, mi Tiro, ut valeas: hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

¹ *Interpositio*] Verba interposita, hoc est, recentiori manu scripta, de quadrimo Catone, de puero Catone, quatuor annos nato. Locus in his que supersunt Ciceronis, non erat. Hunc mendo vacuum non esse suspicabat Vossius.

² *Troica*] Militer post duas forores nata, unde nomen. *Aleria*, in cæna, que dabitur in illo triclino. *Mausolus*.

³ *Phalereus*] Demetrius, de quo ad me scribis, nunquam fuit Demetrio Phalereo similis, nunquam fuit Demetrio Phalereo similis, nunquam fuit elegans, urbanus, &c. Ludit in Demetrio nomine. *Quarter*.

⁴ *Billienus est*] Dignus suo nomine: vitio laborat ejus, cujus nomen gerit. Videtur enim Gratus homo Demetrius cognomen

sumpsisse Billieni, quod per Billienum quandam libertatem & civitatem accepisset. *J. F. Gronovius*.

⁵ *Vicarium*] Ut ea diligentia in eo observando & cavendo utaris, qua ego uteror, si adesset. *Vicarius* est, qui facit id, quod alius facere debet. *Mausolus*.

⁶ *Etsi. Veruntamen. De illis*] Hæc facit implere Tiro potuit, cui nunc erant Patroni cogitationes. Similis brevis ad Art. xxi. 2. xiv. 8. & 12. *J. F. Gronovius*. Brevitas locum obscurat: opinor tamen Demetrii illius, quem observari a Tirone jubet, consilium perplexumque sermonem representari. *Mausolus*.

TULLIUS TIRONI SUO S. P. D.

XXIII. TU vero confice professionem, si potes. Etsi hæc pecunia ex eo genere est, ut professione non

ARG. Hortatur, ut professionem conficiat, scribitque sibi in animo esse amicitiam Antonii conservare. *Anno U. C. 709.*
¹ *Professionem*] *Proficere*, est hic, publice denunciare, quidquid pecunie, agri, alia-

rumve rerum Cicero possideat. Et videtur, ut hæc per Tirone, sic altera superioris anni professio per Philotimum esse facta. *Vide ep. 33. lib. xxi. ad Art. Mausolus*.

non egeat. Veruntamen. Balbus ad me scripsit, tanta se epiphora oppressum, ut loqui non possit, Antonius de lege quid egerit. Liceat modo rusticari. Ad Bithynicum scripsit. De Servilio tu videris, qui senectutem non contemnis. Etsi Atticus noster, quia quondam me commoveri intellexit, idem semper putat, nec videt, quibus præsidiis philosophiæ septus sim: & hercle, quod timidus ipse est. *Ἐπιφώρα*. Ego tamen Antonii inveteratam sine ulla offensione amicitiam retinere sane volo, scribamque ad eum, sed non antequam te videro: nec tamen te avoco a syngrapha, *ἡ γὰρ πύλη*. Gras expecto Leptam: etenim ad cujus rutam pulegio mihi tui sermonis utendum est. Vale.

² *Veruntamen*] Subaudi, confice: & hæc ipsam pecuniam proficere. *Idem*. Hoc alii cum sequentibus conjungunt. *Veruntamen Balbus*, &c.

³ *Ut loqui non possit*] Jocus: nam epiphora officium oculorum impedit, non lingua. *Non possit* autem dixit, id est, noli: quia studiosus Antonii, & homo testis. *Ep. 21. lib. xiv. ad Art. Idem*.

⁴ *Liceat modo rusticari*] Quod urbanitibus, quas Antonius consul e sua libidine administrat, antepono. *Idem*.

⁵ *De Servilio*] Isaurico, quem hoc anno obisse testatur Dio lib. 45. quem felicem videtur scripsisse Tiro, qui essetiger Antonii minus & gladius. Id ad me, inquit Cicero, non pertinet, qui eadem non timeo, & vitæ obaturatus sum, sed ad te. *J. F. Gronovius*.

⁶ *Parvitas*] Repentinis terroribus: quorum causam Panl deo tribuit Antiquitas: unde *παρῆγ*. Hoc satis est ad intelligentiam loci. Plura si quis postulat, Politianum le-

gat Miscell. cap. 28. *Mausolus*.
⁷ *Ἐπιφώρα*] Tumultum facit: terrorem in aliis gerit. Vult enim timere me ab Antonio. *Idem*.

⁸ *Nec tamen*] Etsi videre te cupio: nolo tamen te ab urbe discedere, priusquam conficiam eam rem, cujus rei causa te misi. Miserat eum Cicero, ne pecuniam sibi per syngrapham debitam, exigeret. *Idem*.

⁹ *Tiro scripsit*] Genus tibia propius est. Nam subauditur, *ἔγγιστος*. Theocritus in Idyllio, quod Charites inscripsit, eodem sensu dixit, *ἔγγιστον ἔγγιστον ἄνθρωπον*, id est, longius, quam genus, tibia. Hoc proverbio significatur, curanda magis esse, que magis ad nos pertinet. *Idem*.

¹⁰ *Rutam pulegio*] Amarus, ut ruta, Lepida similitudo. Amaritudo, inquit, feromonis Leptæ, sermonis tui suavitate, quasi ruta pulegio, condicitur. Notissima est utraque herba. *Idem*.

TULLIUS TIRONI S. P. D.

XXIV. ETSI mane Harpalum miseram, tamen cum haberat, iisdem de rebus volui ad te scribere: non quia confiderem diligentia tuæ; sed rei me magnitudo movebat.

Tom VII.
ARG. Domesticæ res, deinde publicæ

D d d d *Mihi*
¹ *Confiderem*] In editione peretusa, quam cum Mss. ab Italo collatam mecum commu-

Mihi ² prora & puppis (ut Græcorum proverbium est) fuit a me tui dimittendi, ut rationes nostras explicares. ³ Offitio & Aurelio utique satis fiat. ⁴ A Flamma, si non potes omne, partem aliquam velim extorqueas, in primisque ut expedita sit pensio Kal. Jan. ⁵ De attributione conficies. ⁶ De representatione, videbis. De domesticis hæcenus. De publicis omnia mihi ⁷ certa, quid Octavius, quid Antonius: quæ hominum opinio: quid futurum putes. Ego vix teneor quin accurram. Sed ⁸ si literas tuas exspecto: & scito Balbum tum fuisse Aquini, cum tibi est dictum, & postredie Hirium. Puto utrumque ⁹ ad aquas. Sed ¹⁰ quod egerint. Dolabella procuratores fac admoneantur. Appellabis etiam ¹¹ Papiam. Vale.

micavit Nic. Heinsius, vir summus & mihi amicissimus, emendatum erat, non quin diffidendum tui diligenter. Sic omnino legendum. Quod & Gronovio ⁷ *id.* probabatur. *Græcorum.*

² *Prora & puppis*] Summa consilii mei. Nam prora & puppis totam navem continent. Unde natum proverbium apud Græcos, *πρωρα & πωπις*. *Mason.*

³ *Offitio & Aurelio*] Creditoribus.

⁴ *A Flamma*] Debitore. Hic est Flaminius Flamma, nominatus ad Att. 14. 16. & 15. 1. 2. *Idem.*

⁵ *De attributione*] De assignatione pecunie, quam Cicero Dolabella divortio facto cum Tulliola, eius filia, debebat. *Vide 15. 13. & 15. 3. Idem.*

⁶ *De representatione*] De pecunia autem diem solvenda. Id enim est *representare*. Unde, *representare diem promissorum, utro-*

queque, *epist. 14. Idem.*

⁷ *Certa*] Pericrite. Verbum omittit, ut infra, *Sed quod egerint*. Et sæpe in epistolis ad Att. figura est, quæ Græce *ἔνεσις* dicitur, in epistolis quæ ad familiares mittantur, usurpata. *Idem.*

⁸ *Si*] Vetusiores, si: unde Manutius, *si*, quæ nota silentii est.

⁹ *Ad aquas*] Brianus. Hic variat *Mil.* Vide Turneb. *Adver.* lib. 8. cap. 5.

¹⁰ *Quod egerint*] Fac ut sciam: vel *Sciemus*, subaudiendum: amat enim hic Cicero breviter, ut paulo ante. *De publicis omnia mihi certa*: subaudi, significat. Mei tamen veteres libri, *Sen*, non *Sed*, omnes habent. Itaque cogor de mendis suspicari. *Man.*

¹¹ *Papiam*] Mulierem Papiæ gentis, quæ Cicero pecuniam debebat. *Idem.*

CICERO FIL. TIRONI S. P. D.

XXV. **E**TSI justa & idonea usus es excusatione de intermissione literarum tuarum, tamen id ne sæpius facias, rogo. Nam et si de republica rumoribus & nuntiis certior fio, & de sua in me voluntate semper ad me perferibi pater: tamen de quavis minima re scripta a te ad me epistola

ARG. Literas a Tiroe quam crederimas requirit. *Ann. U. C. 702.*

stola semper fuit gratissima. Quare, cum in primis tuas desiderem literas, noli committere, ut excusatione potius expleas officium scribendi, quam assiduitate epistolarum. Vale.

Q. CICERO TIRONI SUO S. P. D.

XXVI. **V**ERBERAVI te cogitationis tacito duntaxat convicio, quod fasciculus alter ad me jam sine tuis literis perlatus est. Non potes effugere hujus culpæ poenam. De patrono Marcus est adhibendus: isque diu & multis lubricationibus commentata oratione. Vide, ut probare possit, te non peccasse. Plane te rogo, sicut olim matrem nostram facere memini, quæ lagenas etiam inanes obsignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuisse, quæ furtim essent exficatæ: sic tu, etiam si, quod scribas, non habebis, scribito tamen, ne furtum cessationis quæsisse videaris. Valde enim mihi semper & vera, & dulcia tuis epistolis nuntiantur. Ama nos, & Vale.

ARG. Negligentiæ in mittendis epistolis postulat. Familiariter & jocose. *Ann. incerto* accusat, quæ etiam sine argumento scribitur. *Mason*] Frater.

Q. CICERO TIRONI SUO S. P. D.

XXVII. **M**IRIFICAM mihi verberationem cessationis epistola dedisti. Nam, quæ parcius frater perscriperat, verecundia videlicet, & properatione, ea tu sine assentatione, ut erant, ad me scripsisti, & maxime de consulis designatis: quos ego penitus novi libidinum & languoris effœminatissimi animi plenos: qui nisi a gubernaculis recesserint, maximum ab universo naufragio periculum est. Incredibile est, quæ ego illos scio, oppositis Gallorum castris,

ARG. Invehitur in Consules designatos Hirium & Paulam. Benevolentiam suam significat. *Ann. U. C. 700.*

¹ *Verberationem cessationis*] Quæ potest esse dicitur, aut magis diversum a Marci fratris durissimo sermone? Dicit hoc: Valde

me, quia cessaverim in literis ad vos mittendis, verberasti in epistola tua: pro, tacite reprehendisti. *Mason.* Vide Turnebi *Adversaria*, lib. 8. cap. 5.

² *Gallorum castris*] Quo tempore in Gallia cum Cæsare militabant. *Idem.*

D d d 2 lris,

fris, in æstivis fecisse; quos³ ille latro, nisi aliquid firmius fuerit, societate vitiorum deliniet. Res est aut tribunitiis, aut privatis consiliis munienda. Nam isti duo vix sunt digni, quibus⁴ alteri Cæsenam, alteri Cossutianarum tabernarum fundamenta credas. Te, ut dixi, fero oculos. Ego vos a. d. III. Kal. videbo, tuosque oculos, etiam si te veniens in medio foro videro, diffaviabor. Me ama. Vale.

³ Ille latro Antonium intelligit, contra quem illi bellum gesturi erant. Exstimat enim Quintus Antonium nisi copiis suis viribusque confusus fuerit, alia via illos aggressurum esse: & omnia facturum ut illos sibi placet, & in sententiam suam traducat. Putat eum id facile consecutorum similitudine vitæ, & societate vitiorum. *Vitor.*

⁴ Alteri Cæsenam. Omnibus iniquus erat Quintus, & nemini parceret, summodò iustitiae ac furori obtemperaret. De ambobus

illis Coss. design. pessime sentiebat: verumtamen quantum suspicari possimus, alterum illorum ignaviozem incertioreque altero existimabat: nam quem aliquid consilii habere putabat, vix dignum esse dicebat cui Cæsena committeretur. Alterum, qui nullius consilii esset, sed penitus infirmi ingenii, ac intemperantissimæ naturæ, vix recte posse iudicabat curare fundamenta Cossutianarum tabernarum. *Idem.* Vide iterum Turnebi Aduersaria. 8. 5.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA

DIRECCIÓN GENERAL DE

JOSE

JOSEPHUS OLIVETUS

LECTORI.

LINIUS, de suis ipse præfatus epistolis, *Collegi, inquit, non servato temporis ordine: neque enim historiam componebam.* Atque in eadem fuisse sententia videtur, sive Tiro, ut voluit, sive quisquis demum is fuit, qui Ciceronianas edidit primus: cui multum profecto debet literata posteritas: at paulo plus debitura tamen, si ordine alio digestas accepisset, magisque cum ad intelligentiam, tum ad memoriæ diuturnitatem accommodato. Nam si quid lectori negotium facessere interdum videtur, hinc maxime orta est difficultas, quod præpostera dispositione alia antecedunt, quæ subsequi alias debuerant. Et quoniam eæ non tantum in privatis Tullii rebus, sed multo etiam magis in publicis Romæ negotiis versantur; nemini est, opinor, dubium, quin majori conjunctam utilitati oblationem habuisset apta distributio, quæ universam illorum temporum historiam exhiberet, summi artificis penicillo aut expressam, aut saltem adumbratam.

At enim negligi potuit vetus ordo, novusque ac melior descri-

* Tironem patroni sui Ciceronis epistolas, eo, quo passim leguntur, ordine collocasse profutum est. Id ego ego libenter credo: libenter enim eum, quem Cicero ipse & vehementer dilexit, & laudavit sæpe ut literatum, ac diligentem, gravi negligentia culpa libero. Feramus illud, atque etiam probemus consilium, quod eas epistolas, quæ ad unum scriptæ sunt, una ad Lentulum, Cælium, Appianum, aliove, simul omnes voluerit conjungere, & rationem habere personarum potius, quam temporum: cum sa-

tis confer, si tempora spectentur, interponi debuisset multas: sed peccasse eum in his ipsis, quas eidem inscriptas aggregabat, nec vidisse ordinem, quem vel adscripta cuique dies, vel argumentum ostendebat, magnopere miror. Quid, quod in his disponendis, quæ ad ipsum scripserat Cicero, item ut in aliis peccavit? quod vitium quia non licet excusare, libenter, ut dixi, Tironem absolutum, quemvis alium condempnaverim. *Manutius, prænotio ad Comment. in lib. 14. Epist. Famil.*

fris, in æstivis fecisse; quos³ ille latro, nisi aliquid firmius fuerit, societate vitiorum deliniet. Res est aut tribunitiis, aut privatis consiliis munienda. Nam isti duo vix sunt digni, quibus⁴ alteri Cæsenam, alteri Cossutianarum tabernarum fundamenta credas. Te, ut dixi, fero oculos, etiam si te veniens in medio foro videro, diffaviabor. Me ama. Vale.

³ Ille latro Antonium intelligit, contra quem illi bellum gesturi erant. Exillinat enim Quintus Antonium nisi copiis suis viribusque confusus fuerit; alia via illos agrestiarum esse: & omnia facturum ut illos sibi placet, & in sententiam suam traducat. Putat eum id facile consecutorum similitudine vitæ, & societate vitiorum. *Vitor.*

⁴ Alteri Cæsenam. Omnibus iniquus erat Quintus, & nemini parceret, summodò iure suæ ac furorè obtemperaret. De ambobus

illis Coss. design. pessime sentiebat: verumtamen quantum suspicari possimus, alterum illorum ignaviozem incertioreque altero existimabat: nam quem aliquid consilii habere putabat, vix dignum esse dicebat cui Cæsenam committeretur. Alterum, qui nullius consilii esse, sed penitus infirmi ingenii, ac intemperantissimæ naturæ, vix recte posse iudicabat curare fundamenta Cossutianarum tabernarum. *Idem.* Vide iterum Turnebi Adversaria. 8. 5.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA

DIRECCIÓN GENERAL DE

JOSE

JOSEPHUS OLIVETUS

LECTORI.

LINIUS, de suis ipse præfatus epistolis, *Collegi, inquit, non servato temporis ordine: neque enim historiam componebam.* Atque in eadem fuisse sententia videtur, sive Tiro, ut voluit, sive quisquis demum is fuit, qui Ciceronianas edidit primus: cui multum profecto debet literata posteritas: at paulo plus debitura tamen, si ordine alio digestas accepisset, magisque cum ad intelligentiam, tum ad memoriæ diuturnitatem accommodato. Nam si quid lectori negotium facessere interdum videtur, hinc maxime orta est difficultas, quod præpostera dispositione alia antecedunt, quæ subsequi alias debuerant. Et quoniam eæ non tantum in privatis Tullii rebus, sed multo etiam magis in publicis Romæ negotiis versantur; nemini est, opinor, dubium, quin majori conjunctam utilitati oblationem habuisset apta distributio, quæ universam illorum temporum historiam exhiberet, summi artificis penicillo aut expressam, aut saltem adumbatam.

At enim negligi potuit vetus ordo, novusque ac melior descri-

* Tironem patroni sui Ciceronis epistolas, eo, quo passim leguntur, ordine collocasse profutum est. Id ego ego libenter credo: libenter enim eum, quem Cicero ipse & vehementer dilexit, & laudavit sæpe ut literatum, ac diligentem, gravi negligentia culpa libero. Feramus illud, atque etiam probemus consilium, quod eas epistolas, quæ ad unum scriptæ sunt, una ad Lentulum, Cossium, Appianum, aliove, simul omnes voluerit conjungere, & rationem habere personarum potius, quam temporum: cum sa-

tis confert, si tempora spectentur, interponi debuisset multas: sed peccasse eum in his ipsis, quas eidem inscriptas aggregabat, nec vidisse ordinem, quem vel adscripta cuique dies, vel argumentum ostendebat, magnopere miror. Quid, quod in his disponendis, quæ ad ipsum scripserat Cicero, item ut in aliis peccavit? quod vitium quia non licet excusare, libenter, ut dixi, Tironem absolutò, quemvis alium condempnaverim. *Manutius, prænotio ad Comment. in lib. 14. Epist. Famil.*

describi . Primum , si ita esset , tamen fieri non oporteret . Epistolas , quæ sunt eodem tempore , de eodem scriptæ argumento ac negotio , esse alias ab aliis distractas , incommodum est : agnosco . Est in ordinis mutatione remedium : fa-
teor ; sed quale in omni mutatione , quæ si utilitate juvat aliquando , semper novitate conturbat . Et quid putamus cau-
sæ aliud fuisse , cur *Familiares* quæ dicuntur , cum aliquis e Germania literator * jam olim vulgarit ordine *chronologico* dig-
gestas : tamen extiterit hæcenus nemo , qui vel emulandam ejus diligentiam , vel editionem adoptandam , censuerit ? Tes-
timonia enim ex his epistolis adducant scriptores innumeri , aut locos indicant , quibus inspectis sit opus . Parumne igitur magna querendi difficultas oritur ex ordinis mutatione ? At-
que , ut hominum ingenia sunt , e centenis , quos legendi studium delectet , quotum speramus fore tam animosum , & cui tantum suppetat otii , ut loci alicujus inveniendi voluptatem bene credat emi diuturna investigandi molestia ?

Quod si nondum illos mutationis instituendæ suosores revo-
care hæc ratio ab ea cogitatione potuit ; velim , perpendant ipsi secum , idne postulent , cui efficiendo par sit humana vis aut sagacitas . Epistolis in multis , video equidem , im-
pressa est certa temporis notatio : sed quid plurimis item aliis facias , in quibus vix leve quidpiam , plerumque nihil deprehendas , unde aliquam ducere vel tenuem conjecturam

* Non desine equidem speciosa rationes , quibus inductus vir clarissimus , *Adamus Theodorus Sibiæus* , novam ordinem secundum annos & consules ut inveniret , industria non contentanda laboravit . Nullo modo etiam temporibus dispensatis , quanta lux rebus & historicis accedat , utro est literarum disciplinis inebrius , qui ignoret : si modo dispen-
sari seriet per annos & tempora non obique possit . Quot vero in epistolis Ciceronis sunt , de quibus dubitant enutriti , utrum civile bel-
lum antecesserint , an ardente illo , an prope finito , sint conscriptæ ? & quoties a do-
ctissimis viris argumento , quod præbucantur ,

adjectum est , *Incerto anno* ? & , si etiam tem-
pus videtur deprehensum esse , forsatis tamen non distulisse ignoscere , ut annum desinere , & consules nominare , aut partem anni , vel mensem potius exprimeret . Hoc enim oportet fieri , si ad tempus epistolæ , quo scripta una quæque fuit , cum cura & industria sunt ordinandæ . Ex quo consequitur , Sibiæianum ordinem pro certo qui tradunt alii , vel etiam accipiunt ; utroque ab eo , quod cer-
tum probaturumque sit , in multis longius ab-
errare . *Ciciliæus* , *propterea* , in *Epist.* Eam , *scilicet* , ut *inscriptis* , ad *Diverfos* .

liceat ? Tullium ergo , aut ejus custodem scriniorum , & stu-
diorum adiutorem , excitemus Tironem ab inferis , ut sciscitemur de multis , quæ illi habent secum , *servantque sepul-
cro* . Nam quod Sigonius , ac Manutius , Romanarum rerum apprime gnari , atque in Ciceronianis supra modum curiosi , ad hæc investigationem omne studium contulerunt : tamen , quæ fuit illorum hominum vel prudentia , vel modestia , continuerunt se , ne quid novarent in vulgatis . Quorum verecundiam hoc æmulari me decet magis , quo diligentiam mi-
nus possum .

Quamquam in hac editione provisum & illud est , ne om-
nis desideretur ea utilitas , quam asserret novus epistolarum ordo , per annos & Consules distributus . Tabulam enim col-
lumellis distinctam exhibebo , qua demonstretur , quo quæque sit numero ad historicam rerum notitiam legenda . Neque tamen in multiplici conjecturum copia errorem omnem præ-
stare ausim . Id selegi , quod propius visum est ad veri spe-
ciem accedere . Ita & consequentur , quod volebant , histo-
riarum curiosi ; & manebit librorum atque editionum vete-
rum usus .

Alterum fuit quoddam postulatam de Commentariorum situ & collocatione : in quo nimis pugnax contra monitores ami-
cos esse nec volui , nec debui . Proinde , etsi illud semper aque comprobo , quod initio in explicanda consilii mei ratio-
ne scripsi , eam supellectilem universam in extrema volumi-
nis parte , ubi ab volentibus atque egentibus visatur * , stare melius , quam si per singulas sola paginas , sollicitet in-
vitos , atque a contextus perpetuitate revocet : non recusavi ta-
men , quin id facerem in Epistolis , quod feci jam antea in
Fragmentis , hoc est , iisdem paginis Ciceronem , ejusque in-
terpretes jungerem . Quippe minus verendum , ne media

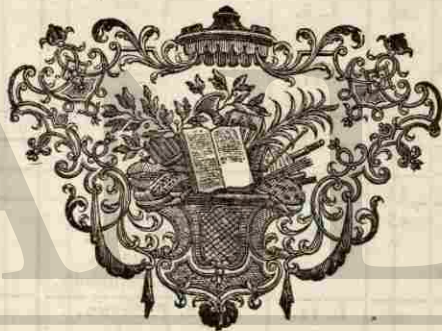
* De Editione Parisensi id quidem intelligendum est .

forte in epistola, cum breviculæ sint, lectorem constantia deficiat: neque hic ea est, quæ aliis in libris, argumentorum rationumque continuatio, unde averti animum non oporteat. Sed tamen hoc monere non desinam, commentariis perinde utendum esse, ac medicamentis, parce ac sobrie; ubi necessitas jubet. Non enim horum assuetudo corpori plus officit, quam ingenio usus illorum frequentior.

His autem sexdecim libris, qui hoc volumine continentur, nullam fuisse olim communem inscriptionem colligebat Victorius ex veterum Grammaticorum instituto ac more; qui cum loca quædam hinc depromunt, librum quemque non aliter designant, quam ejus nomine, ad quem prima scribitur epistola. Hoc etiam reducere sategit ille salutis Tullianæ restitutor, incommodum erat satis, ut moleste nemo ferre debeat, esse mutatum. Criticis dolet mutatum esse parum feliciter. Quædam editiones titulum præferunt, *Epistolæ Familiares*: alia, *Epistolæ ad Familiares*. Atenim, neque in plerisque inest ea forma, & proprius character, qui familiare genus epistolarum discernit a cæteris: neque plurimi eorum, ad quos sunt missæ, Ciceronis erant familiares. Propterea nonnullis recentioribus placuit inscriptio, *Ad diversos*. Quæ melius fortasse convenit. Verum id libuit sequi, quod erat in exemplo Gruteriano, & offendi magis usitatum.

Ad extremum, ne quid prætermittam, quod lectori esse declaratum oporteat: de illa, quam promisi, & proxima statim pagina offeret, Epistolarum annali Tabula, erant tamen duo, quæ admonere debueram. Ac primo quidem, eas omitti epistolas, de quarum anno quod affirmarent, vel ariolarentur, viri docti non habuerunt. Deinde in putandis annis id me retinuisse, quod Franciscus Fabricius in *Ciceronis Historia per Consules descripta* constituerat. Non, quod hanc ego rationem Varroniana veritatem esse existimem: neque enim

nim id meum est, neque hoc loco disceptandum. Sed, cum tenui admodum discernantur limite, & ab altera Cicero ad alteram transisse aliquando videatur; discedere a Fabricio nolui, ne lectores conturbem, si qui volent (velle autem debent omnes) intelligendis melius Epistolis lumen ab ejus *Historia mutuari*.

EPISTOLARUM CHRONOLOGIA.

Romanus numerus librum designat : Arabicus epistolam.

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad Atticum.	Ad Familiares.	Ad Q. Fratrem.
685	39	I. 5. 6. 7.		
686	40	I. 8. 9. 10. 11. 3.		
687	41	I. 4.		
688	42	I. 1.		
689	43	I. 2.		
691	45		V. 7. Pompejo. 1. Metellus. 2. Metello. 5. C. Antonio.	
692	46	I. 12. 13. 14. 15. 16. 17.	V. 6. P. Sextio.	
693	47	I. 18. 19. 20.		I. 1.

CRONOLOGIA.

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad Atticum.	Ad Familiares.	Ad Q. Fratrem.
693	47	II. 1. 2.		
694	48	II. 3. 4. 5. 6. 8. 7. 9. 12. 10. 11. 13. 14. &c. ad ult.		I. 2.
695	49	III. 3. 2. 4. 1. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 14. 13. 15. &c. ad ult.	XIV. 4. Terentia.	I. 3. 4.
			2. Terentia. 1. Terentia. 3. Terentia.	

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad Atticum.	Ad Familiares.	Ad Q. Fratrem.
696	50	IV. 1. 2. 3.	V. 4. Metello.	II. 1.
697	51	IV. 4. 5. 6. 7. 8.	I. 1. Lentulo. 2. Lentulo. 3. Lentulo. 4. Lentulo. 5. Lentulo. 6. Lentulo. V. 12. Lucejo. 3. <i>Metellus</i> .	II. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.
698	52	IV. 10. 11. 9. 12. 13.	I. 7. Lentulo. 8. Lentulo. VII. 1. Mario. XIII. 48. Sextilio.	II. 9. 10. 11.
699	53	IV. 14. 15. 16. 17. 18.	V. 8. Craffo. VII. 5. Cafari. 6. 7. 8. 17. Trebatio. 9. 10. 16.	II. 12. 13. 14. 15. 16. III. 1. 2. 3. &c. <i>ad ult.</i>
700	54	VII. 11. 12. 13. 15. 18.	I. 9. Lentulo. 10. Valerio. 13. Trebatio.	

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad Atticum.	Ad Familiares.	***
700	54		II. 1. 2. 3. Curioni. 4. 5. V. 17. Sextio. VII. 14. Trebatio. II. 6. Curioni.	
701	55		VII. 2. Mario. V. 18. T. Fadio. XIII. 75. Titio.	
702	56	V. 1. &c. <i>ad ult.</i>	III. 1. 2. Appio. 3. VIII. 1. <i>Calius</i> . III. 4. Appio. XIII. 1. Memmio. 2. Memmio. II. 8. <i>Cælio</i> . VIII. 2. <i>Calius</i> . 3. <i>Calius</i> . III. 5. Appio. VIII. 4. 5. } <i>Calius</i> . 9. XV. 9. 7. } Marcello. 8.	
			12. Paulo. 2. Senatui. 3. Catoni. 1. Senatui. III. 6. Appio.	

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

590		EPISTOLARUM		*****	
Anno	Anno	Ad	Ad		
U. C.	Cicer.	Atticum.	Familiares.		
702	56		VIII. 8. <i>Caelius</i> .		
			II. 9. <i>Caelio</i> .		
			III. 8. <i>Appio</i> .		
			II. 10. <i>Caelio</i> .		
			VIII. 10. <i>Caelius</i> .		
			II. 7. <i>Curioni</i> .		
			VII. 32. <i>Volumnio</i> .		
			XIII. 53.		
			56. <i>Thermo</i> .		
			55.		
			61.		
			62.		
			63. <i>Silio</i> .		
			64.		
			65.		
			9. <i>Craſſipedi</i> .		
			47. <i>Silio</i> .		
703	57	V. 21.	XV. 4. <i>Catoni</i> .		
			10. <i>Marcello</i> .		
			13. <i>Paulo</i> .		
			VIII. 6. <i>Caelius</i> .		
			7. <i>Caelius</i> .		
			III. 7. <i>Appio</i> .		
			XV. 14. <i>Cassio</i> .		
			II. 14. <i>Caelio</i> .		
		VI. 1.	XIII. 58. <i>Titio</i> .		
			59. <i>Curtio</i> .		
			III. 9. <i>Appio</i> .		
			II. 11. <i>Caelio</i> .		
			XIII. 54. <i>Thermo</i> .		
			57. <i>Thermo</i> .		
			II. 13. <i>Caelio</i> .		
			18. <i>Thermo</i> .		

591		CHRONOLOGIA.		*****	
Anno	Anno	Ad	Ad		
U. C.	Cicer.	Atticum.	Familiares.		
703	57		III. 10. <i>Appio</i> .		
			IX. 25. <i>Pato</i> .		
			II. 19. <i>Caelio</i> .		
			12. <i>Caelio</i> .		
		VII. 1.	III. 11. <i>Appio</i> .		
			XV. 5. <i>Caro</i> .		
			VIII. 11. <i>Caelius</i> .		
			II. 17. <i>Sallustio</i> .		
			VIII. 13. <i>Caelius</i> .		
			III. 12. <i>Appio</i> .		
			XV. 6. <i>Catoni</i> .		
			11. <i>Marcello</i> .		
			III. 13. <i>Appio</i> .		
			II. 15. <i>Caelio</i> .		
			VIII. 12. <i>Caelius</i> .		
			14. <i>Caelius</i> .		
			XIV. 5. <i>Terentia</i> .		
			XVI. 1. <i>Tironi</i> .		
			2.		
			3.		
			4.		
			5. <i>Tironi</i> .		
			6.		
			7.		
			9.		
704	58	VII. 9.	XVI. 10. <i>Tironi</i> .		
		<i>Sec. ad ult.</i>	V. 20. <i>Rufo</i> .		
			XIV. 14. <i>Tullie</i> .		
			18. <i>Tullie</i> .		
			XVI. 11. <i>Tironi</i> .		
			9. <i>Q. Fraser</i> .		
		VIII. 1.	VIII. 15. <i>Caelius</i> .		

592		EPISTOLARUM		****	
Anno	Ad	Ad			
U. C.	Cicer.	Atticum.	Familiares.		
704	58	VIII. 1. &c. ad ult.	XVI. 13. 14. Tironi. 15.		
		IX. 1. &c. ad ult.	IV. 1. Sulpicio.		
		X. 1. &c. ad ult.	VIII. 16. Calius.		
			VI. 2. Sulpicio.		
			II. 16. Caelio.		
			V. 19. Rufo.		
			XIV. 7. Terentia.		
705	59	XI. 1. &c. ad 9.	VIII. 17. Calius. XI. 9. Dolabella. XVI. 8. 21. 6. 12. Terentia. 19. 9. 17.]		
706	60	XI. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 25. 23. 19. 24. 20.	XIV. 16. 11. 15. 10. 13. Terentia. 24. 23. 22. 20.]		

593		CHRONOLOGIA.		****	
Anno	Ad	Ad			
U. C.	Cicer.	Atticum.	Familiares.		
707	61	21. 22.	XV. 21. Trebonio.		
			CLASSIS I.		
			IV. 14. Plancio.		
			IX. 1. Varroni.		
			XV. 15. Cassio.		
			VI. 22. Domitio.		
			IV. 15. Plancio.		
		XII. 1.	XIII. 29. Planco.		
		2.	VI. 1. Torquato.		
		3.	XIII. 78. Allieno.		
		4.	79. Allieno.		
		5.	VI. 3. Torquato.		
			V. 1. Mescinio.		
			VI. 21. Toranio.		
			20. Toranio.		
			4. Torquato.		
			IX. 3.		
			2.		
			4. Varroni.		
			5.		
			7.		
			6.		
			16. Pato.		
			VII. 33. Volumnio.		
			IX. 18. Pato.		

* Epistolarum hujus anni alias constat eo tempore scriptas esse, quo Cæsar bellum gessit in Africa: alias, postquam in urbem rediit: reliquas, post ejus projectionem ad bellum Hispaniense. Frustra in earum ordinanda collocacione accuratius aliquid requiras: ubi nulla neque diei est, neque mensis assignatio. Includentur ergo triplicem in classis, quam tria illa offerunt tempora. Quartam habebunt *comendatarie*. Pater hic annus menses habuit quindecim, dies 445. Cællendas intercalares priores, & posteriores. Priores conferantur in diem 27. Septembris, ut nos numeramus: posteriores, in 30. Octobris. Cæsar ex Africa, bello confecto, ad urbem venit die 20. Julii.

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad Atticum.	Ad Familiares.
707	61		
			<i>Classis II.</i>
			IX. 19. } Pato.
			17. } Pato.
			20. } Pato.
		6.	
		10.	VII. 3. Mario.
		11.	VI. 2. Torquato.
		7.	IV. 23. Pato.
			3. Sulpicio.
			13. Nigid. Fig.
			XII. 68. Serv. Ifaur.
		VI. 11.	
		10.	Trebiano.
		12.	
			IV. 7. Marcello.
			VI. 13. Ligario.
		IV. 8.	
		9.	Marcello.
		10.	
		VI. 14.	Ligario.
		VII. 28.	Curio.
		IV. 11.	Marcellus.
		VI. 6.	Cæcina.
		IX. 15.	Pato.
		26.	Pato.
		VII. 27.	Gallo.
		IV. 4.	Sulpicio.
		VI. 12.	Ampio.
			<i>Classis III.</i>
		16.	VI. 8. Cæcina.

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad Atticum.	Ad Familiares.
707	61		
		9.	9. Furfano.
		12.	7. Cæcina.
		13.	5. Cæcina.
		14.	XIII. 66. Servil. Ifaur.
		15.	V. 18. Cassio.
		18.	VI. 21. Toranio.
		17.	20. Toranio.
		19.	
		20.	
			<i>Sec. ad ult.</i>
			<i>Littere commendatitiae.</i>
			XIII. 10.
			11.
			12.
			13. Bruto.
			14.
			17.
			18.
			19.
			20.
			21.
			22.
			23. Sulpicio.
			24.
			25.
			26.
			27.
			28.

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad Atticum.	Ad Familiaves.	****
707	61		66.	
			67.	
			69. Servilio	
			70. Ilaurico.	
			71.	
			72.	
			30.	
			31.	
			32.	
			33.	
			34. Acilio.	
			35.	
			36.	
			37.	
			38.	
			39.	
708	62		VI. 18. Lepta.	
			XV. 18.	
			16. Caffio.	
			II. 11.	
			19. Caffus.	
			IX. 10.	
			13. Dolabellæ.	
			II. 11.	
		XIII. 26.	XIII. 15. Cafari.	
		1.	16. Cafari.	
		2.	IV. 5. Sulpicius.	
		27.	V. 13. Lucejo.	
		28.	IV. 6. Sulpicio.	

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad Atticum.	Ad Familiaves.	****
708	62	29. XVI.	22. }	
		30.	17. }	
		31.	20. }	
		32.	19. }	
		33.	10. }	
		3.	18. }	
		6.	16. Q. Frater.	
		&c. ad 26.	IV. 6. Sulpicio.	
		XII. 8.	10. Marcello.	
		XIII. 35.	12. Sulpicius.	
		34.	V. 14. Lucejus.	
		36.	15. Lucejo.	
		&c. ad ult.	9. Vatinius.	
			IX. 8. Varroni.	
			XIII. 77. Sulpicio.	
			VI. 19. Lepta.	
			VII. 24. Gallo.	
			25. Gallo.	
			XII. 17. Cornificio.	
			XIII. 4. Valerio.	
			5. Valerio.	
			7. Cluvio.	
			8. Rutilio.	
			XII. 18. Cornificio.	
			V. 11. Vatino.	
			VII. 29. Curius.	
			V. 10. Vatinius.	
			IX. 12. Dolabellæ.	
709	63		VII. 30. Curio.	
			XIII. 50. Aucho.	
			XII. 19. Cornificio.	
			VII. 31. Curio.	
			XI. 1. D. Brutus.	
			XVI. 24. Tironi.	

598
EPISTOLARUM

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad Atticum.	Ad Familiares.
709	63		
		XIV. 1.	VI. 17. Bithynico .
		&c. ad ult.	XVI. 23. Tironi .
			IX. 14. Dolabellæ .
			XII. 16. Trebonius .
			XV. 20. Trebonio .
			XI. 27. Matio .
			2. Brus. & Cass.
		XV. 1.	XII. 1. Cassio .
		2.	XI. 28. Matus .
		3.	29. Oppio .
		4.	VII. 20. Trebatio .
		8.	19. Trebatio .
		5.	XI. 3. Brus. & Cass.
		9.	X. 1. Planco .
		10.	V. 16. Titio .
		11.	XI. 4. D. Brutus .
		12.	16. D. Bruto .
		13.	17. D. Bruto .
		7.	XII. 2. Cassio .
		14.	X. 2. Planco .
		&c. ad ult.	XII. 3. Cassio .
		XVI. 1.	23.
		5.	21.
		4.	26. Cornificio .
		2.	27.
		3.	XI. 5.
		6.	7. D. Bruto .
		7.	6.
		8.	XII. 22. Cornificio .
		9.	XVI. 27. Tironi .
		11.	21. Cicero Filius .
		10.	25. Cicero Filius .
		13.	VI. 16. Bisbynicus .
		&c. ad ult.	

599
CHRONOLOGIA.

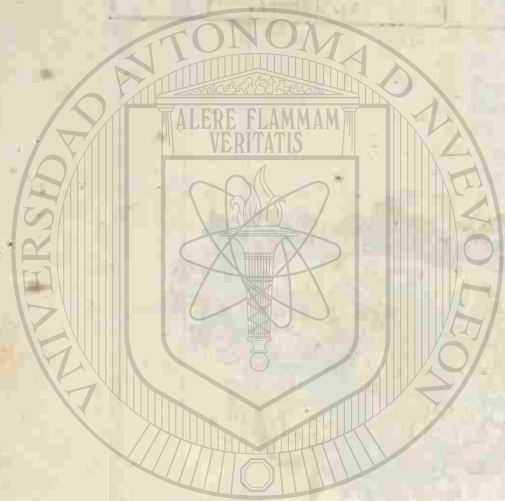
Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad Familiares.	Ad Brutum.
710	64		
		XII. 24. Cornificio .	
		XI. 8. D. Bruto .	
		X. 3. Planco .	
		XII. 4. Cassio .	
		X. 28. Trebonio .	
		XII. 5. Cassio .	
		X. 4. Plancus .	1.
		IX. 24. Pæto .	
		XII. 10. Cassio .	2.
		11. Cassius .	
		X. 5. Planco .	
		31. Pollio .	3.
		6. Planco .	
		8. Plancus Senat.	4.
		XII. 7. Cassio .	
		X. 27. Lepido .	5.
		7. Plancus .	
		10. Planco .	5.
		12. Planco .	
		XII. 28. Cornificio .	7.
		29. Cornificio .	
		6. Cassio .	8.
		X. 30. Galba .	
		9. Plancus .	10.
		11. Plancus .	
		XI. 9. D. Brutus .	11.
		XII. 25. Cornificio .	
		XI. 10. D. Brutus .	9.
		11. D. Brutus .	
		XII. 12. Cassius .	
		X. 11. Plancus .	
		14. Planco .	
		XI. 22. D. Bruto .	12.
		X. 15. Plancus .	

600		EPISTOLARUM		
Anno	Anno	*****	Ad	Ad
U. C.	Cicer.		Familiares .	Brutum .
710	64		17. Plancus .	
			16. Planco .	
			XII. 30. Cornificio .	13.
			XI. 18. D. Bruto .	
			19. D. Brutus .	
			X. 34. Lepidus .	
			25. Furnio .	15.
			18. Plancus .	
			21. Plancus .	
			22. Planco .	14.
			XI. 15. D. Bruto .	
			X. 13. Planco .	
			19. Planco .	18.
			XI. 12. D. Bruto .	
			X. 33. Pollio .	
			26. Furnio .	16.
			XI. 14. D. Bruto .	
			20. D. Brutus .	
			23. D. Brutus .	
			X. 20. Planco .	
			XII. 14. Lentrul. Cicer.	
			15. Lentrul. Senat.	
			X. 35. Lepidus Senat.	
			XI. 13. D. Brutus .	
			26. D. Brutus .	
			21. D. Bruto .	
			24. D. Bruto .	
			X. 23. Plancus .	
			32. Pollio .	
			XII. 8. Cassio .	
			9. Cassio .	
			13. Cassius .	
			XI. 25. D. Bruto .	

601		CHRONOLOGIA.		
Anno	Anno	*****	Ad	*****
U. C.	Cicer.		Familiares .	
710	64		XII. 10. Cassio .	
			X. 29. Ampio .	
			24. Plancus .	

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

HIERONYMI RAGAZONII
COMMENTARIUS

I N

M. TULLII CICERONIS
EPISTOLAS FAMILIARES:

In quo brevissime, quo quæque earum ordine scripta sit, ex
ipsa potissimum historia demonstratur.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

G g g g z

AMPLIS.®

AMPLISSIMO VIRO,

VINCENTIO RICCIO,

Illust. Decemviralis Consilii Venetæ Reip. Secretario dignissimo

HIERONYMUS RAGAZONIUS S. D.

SI, quantum ingenii M. Cicero, VINCENTI clarissime, ad epistolas eas quæ familiares vocantur, scribendas adhibuit, tantum, qui ab initio sexdecim earum volumina collegerunt, ad eas illustrandas industria attulissent: profecto iidem multo melius nobis quam fecerunt, in hac tota literarum ratione consulissent. Cum autem res ita, nescio quo fato, ceciderit, ut quo magis Cicero in his epistolis excelleret, eo minorem illi notitæ in us componendis intelligentiæ rationem habuerint: propterea factum est, ut qui postea in us aut emendandis, aut explanandis, aut quoquo modo illuminandis elaborarint, (quod multi hac etate ique eruditii visi fecerunt) ii merito magnam laudem incredibili omnium hominum consensione adepti sint. Etenim summam illam, quæ plerisque ab huiusmodi studio deterrerebat, obscuritatem, si non penitus, at certe magna ex parte sustulerunt. Ego autem illud in hac re præcipue dolere soleo, quod maximas semper his epistolis tenebras offudit, id neminem hucusque, qui aliqua ratione discussit, extitisse. Id est, ut, quoniam nullo servato temporum ordine compositæ quondam fuerunt, ipsæ per tempora sua digerentur, atque describerentur. Quo ex labore cum alia multa commoda consequuntur, tum illa in primis, ut propter negotiorum temporumque conjunctionem, & facilius alteram ex altera intelligamus, & ipsius Ciceronis eorumque annorum contextam historiam habeamus. Quorum non, perinde atque in epistolis ad Atticum colligendis factum est, rationem habitam esse demiror. Hoc autem ita esse, cum ipse antea semper, ubi me ad hæc studia contuli, intellexi, tum meam hanc opinionem proximis hæc annis, multo etiam vehementius Caroli Sigonii auctoritas confirmavit: quem a me sæpe hac de re interrogatum, ita differentem audivi, ut non multis solum laudibus consilium, tractatumque laboris huius efferreret, sed etiam qua id potissimum ratione perducere ad exitum posset, sigillarim ostenderet. Quamobrem cum in quotidianæ vitæ consuetudine multa ab eo in hanc rem subtiliter & erudite dicta attente collegissem, jamque iustum quasi eorum commentarium ad meum usum consecissem, tum me rem facturum esse omnibus harum epistolarum studiosis non ingratis putavi, si quæ ipse vel per me vel ab eo plurima in hoc genere didicissem, ea summo studio atque mul-

torum.

torum dierum lucubratione conscripta, ad eorum qui illum non audiverunt, utilitatem, literis memorizque mandarem.

Id autem totum in tuo potissimum nomine apparere, VINCENTI amplissime, volui ut ipse intelligeres, quam tuis fidelissimis rectissimisque consiliis diligentissime paruissem: quo præsertim auctore, Sigonio ipsi, postquam ille Venetiis publice profiteri cepit, assiduum me in hac literarum ratione auditorem addixi. Accedit, quod quanquam tu gravioribus in studiis perpetuo ita versatus es, ut nullum honoris disciplinæ genus sit quod non plane perceperis, nulla insignia ad laudem ornamenta, quæ non abunde reculeris: tamen cum te publicis negotiis, quibus maxime distineris, aliquantulum relaxaris, his nostris etiam studiis summo opere delectaris: præsertim vero cum has ipsas epistolas ita ames, ut eas quotidie in manibus habeas; ita, si res ferat, in isto tuo amplissimo apud Decemvirale Consilium munere gerendo imiteris, ut plane exprimas: literatos autem homines ita omni studio atque officio complectaris, ut cuncti propterea magnum suorum studiorum præsidium in tua potissimum opera collocarint. Neque mehercule injuria. Nam cum tu virtute, integritate, ac quotidiana officii assiduitate; præterea prudentia ac fide, (quibus rebus excellis) effeceris, ut apud principes in hac republica viros auctoritate plurimum possis: idem etiam humanitate atque officio affectus es, ut te non minus posse quam velle sibi prodesse homines intelligerent. Epistolas igitur familiares, in lucem quamque annum, ut a me fieri potuit, relatas, ac brevi, cur ita faciendum sit, commentario illustratas, in tuo, ut dixi, nomine edo: ut eas, si probaveris, adversus obrectatores tua auctoritate defendas: sin minus, eas tamen perpetuum meæ erga te singularis observantiæ testimonium habeas. Vale. Venetiis, prid. Idus Quintil.

HIE-

HIERONYMI RAGAZONII
IN
EPISTOLAS CICERONIS
FAMILIARES COMMENTARIUS;

In quo brevissime, quo quaeque earum ordine scripta sit, ex ipsa potissimum historia demonstratur.

M. TULLIO CICERONE,
C. ANTONIO COSS.

Anno ab Urbe condita 690.

Nulle neque hoc anno, neque ante hunc annum, a Cicerone scriptae extant epistolae, de quibus affirmari pro certo possit.

D. JUNIO SILANO,
M. LICINIO MURENA COSS.

Anno ab Urbe cond. 691.

M. Tullius M. F. Cicero D. S.
Cn. Pompeio Cn. F.
Magno Imp.

LIB. V. epist. 7. *Si tu exercitusque valeas, bene est. Ex literis tuis* Hae epistola scripta est Silano & Murena coiff. anno postquam Cicero consul fuit. Erat autem in Asia Pompeius, Mithridatico bello confecto. Itaque voluntatem se accepisse ait Cicero ex illa victoria: graviter autem tulisse, quod Pompeius de rebus a se in consulatu, passio ex urbe Capitolina, gestis, sibi non fuerit gratulatus. Res haec a Cicerone consule extremo consulatus sui mensis gestae erant. Pompeius autem, Pisonem & Messalam coiff. id est sequenti anno, ex Asia Romam rediit, & triumphavit, Plinio, ceterisque, auctoribus. Cicero quidem etiam libro primo ad Att. in epistola, quam Kal. Jan. scripsit,

Pisonem & Messalam coiff. prodromos Pompejanos de adventu Pompeii nunciari scribit. Quae de re nihil in hac epistola ait: ut omnino ante Kal. Jan. quibus consulatum Piso & Messala inierunt, scripta esse videatur.

Q. Metellus Q. F. Celer Procof.
S. D. M. T. Ciceroni.

V. 1. Si vales, bene est. Existimamus Hic Metellus praetor prioris anno, consule Cicerone, fuit: hoc autem anno Galliam pro consule administravit, quam Cicero consul in concione deposuerat. Auctores, Sallustius, Dio, & alii. Queritur Q. Metellum Nepotem fratrem a Cicerone in Senatu, se absente, fuisse oppugnatum. Hanc epistolam hoc anno scriptam esse, sequens Ciceronis responsio demonstrat. Eandem autem ex provincia missam esse haec verba indicant, qui provinciae exercitusque praesunt.

M. T. Cicero Q. Metello Q. F.
Celeri Procof. S. D.

V. 2. Si tu exercitusque valeas, bene est. Scribis ad me Respondet Cicero superiori Q. Metello Celeris proconsulis epistola. Hanc hoc anno scriptam esse, hinc intelligi potest, quod in hac agitur de rebus recens actis a Q. Metello Celeris fratre, tribuno plebis, qui fuit (Plutarcho, Appia-

piano, Dione, & ipso etiam Cicerone auctoribus,) Silano & Murena coiff. Id est, de his rebus, quas ille tribunus contra se egit, prid. Kal. Jan. Kal. Jan.: 111. Non. Jan.: quo tempore Celer ipse Roma abfuisse videtur: Quibus de rebus agit etiam Dio in consulatu Silani & Murenae.

M. T. Cicero S. D. C. Antonio
M. F. Imp.

V. 5. Etsi statueram Hic est C. Antonius, qui prioris anno collega Ciceronis consulis fuit, & hoc anno provinciam Macedoniam, quam in consulatu obtinuerat, proconsule regebat: Dione, & aliis auctoribus. Hanc epistolam hoc anno scriptam esse, apparet ex eo quod in hac commendat ei T. Pomponium Africanum in Graeciam proficiscentem, qui ante Kal. Jan. Pisonem & Messalam coiff. profectus Roma fuisse videtur: cum ad eundem lib. primo ad Attic. scribat epistolam Kal. Jan. his consulibus. Itaque in utraque epistola eadem fere continentur. Nam quod in hac ait, *ne id dicam quod apud falso in me saltem confessi ab te*, ad Attic. est, *Antonium in cognatis pecuniis diligrare, partem mihi quaeri, & a me custodem communis questus libertum esse missum*. Item quod in hac ait, *Sed reliqua multo major meum studium desiderant*, id est quod ad Att. scribit, *prodromi Pompeiani nunciari aperte Pompejum acturum Antonio succedi oportere*. Idem confirmant verba epistolae ad Att. cuius initium est, *Accepi tuas: date vi. Kal. Feb. Messala & Pisonem coiff. que sunt haec, neque id ipsum certum habeo, quando ad Antonium proficiscare*.

M. VALERIO MESSALA,
M. PUPPIO PISONEM COSS.
Anno ab Urbe condita, 692.
M. Cicero S. D. P. Sextio L. F.
Procof.

V. 6. Cum ad me Decius Hic P. Sextius quartus C. Antonio consulis ac deinde proconsulis in Macedonia fuit: hoc autem tempore cum eodem in provincia erat. Itaque cum C. Antonio proconsuli succedendum esset, P. etiam Sextio qua-

estioni ejus succedendum erat. De successore autem ipsi Antonio mittendo egit in epistola superiore, agit etiam in hac, cum ait, *Antonium in senatu gravissimum defendi*. Intelligit enim, ne ei succederetur. Post autem Caesare & Bibulo coiff. in iudicio cum defendit de repetendis jam ex Macedonia reversum, Dione auctore libro XXXVIII. & Cicerone in oratione pro Caelio: quo iudicio damnatus est, quod suspicio erat ne cum Catilina olim conjurasset. Hae autem epistolae scriptae est Messala & Pisonem coiff. quia Q. Fufius, de quo hic mentio fit, tribunus plebis his consulibus fuit, Dione auctore lib. XXXVIII. Item quod de domo a se empti scribit, de qua scribit etiam ad Att. in epistola 6. Kal. Feb. data, Messala & Pisonem coiff. Quae cum ita sint, puto in titulo epistolae P. Sextium P. F. quaestorem, aut quaestorem esse scribendum. Quod oratio ipsa Ciceronis pro P. Sextio ostendit, in qua cum Romae & in Macedonia C. Antonio consuli & proconsuli quaestorem ait fuisse. De proconsulatu autem nihil.

L. AFRANIO,
Q. METELLO CELERE COSS.
Anno ab Urbe condita, 693.

His consulibus nullae extant scriptae epistolae.

C. JULIO CAESARE,
M. CALPURNIO BIBULO COSS.
Anno ab Urbe condita, 694.

His consulibus ne ullae quidem scriptae extant epistolae.

L. CALPURNIO PISONEM,
A. GABINIO COSS.
Anno ab Urbe condita, 695.
M. Cicero Terentiae, & Tulliae,
& Ciceroni, suis

XIV. 4. Ego minus saepe Hoc anno Cicero pulsus est a P. Clodio Trib. pleb. mense Martio (ut puto) extremo. Nam ipse, quemadmodum scriptum est lib. III. ad Att. cum hoc tempore in Macedonia tenderet, Narvae Loeridis scriptis Id. Aprilis: post Vibonem venit: inde 111. I-

668
 dus Aprilis, scripsit Thurii, & xiv. Kal. Maji, Tarenti. Inde Brundisium venit xlii. Kalend. Maji. Brundisii vero fuit xlii. dies, ut in hac epistola scriptum est. Prid. autem Kal. Maji hanc epistolam Terentia scripsit Brundisii, quemadmodum in extrema epistola adscriptum est. Quae cum ita sint, sane apparet, cum ait in hac eodem epistola, *Brundisio profectus sumus a. d. v. Kal. Majis*, legendum esse, a. d. i. Kal. Majas. Alioquin nec xlii. dies Brundisii fuerit, & dies epistolae date repugnabit. Est autem intelligendum hanc ab eo epistolam scriptam esse tum, cum a Brundisio proficiscebatur. Quod significat cum subjungit, *per Macedoniam Cyzicum petebamus*.

M. Cicero Terentiae, & Tulliole, & Ciceroni, suis, S. P. D.

XIV. 2. *Noli putare*] Hanc epistolam scripsit isdem consulibus, cum adhuc exulare, xii. Non. Oct. Thessalonice. Thessaloniciam autem venerat a. d. x. kal. Jun. ut scribit ad Att. lib. III. 42.

M. Cicero Terentiae, & Tulliole, & Ciceroni, suis, S. P. D.

XIV. 1. *Et hinc multoties*] Scripta est isdem consulibus a. d. vi. kal. Decemb. Dyrrachii. Dyrrachium autem se a Thessalonica paulo ante recepisse videtur, tum ex hac epistola, tum ex epistola ad Att. lib. III. 50. hoc eodem die Dyrrachii data.

M. Cicero Terentiae, & Tulliole, & Ciceroni, suis, S. P. D.

XIV. 3. *Accepi ab Aristovito*] Isdem consulibus, pridie kal. Decemb. Dyrrachii data. eodemque die scripsit epistolam ad Att. lib. III. 51.

P. LENTULO SPINTHERE,
 Q. METELLO NEPOTE COSS.

Anno ab Urbe condita, 696.

M. Tullius Cicero S. D. Q. Metello Nepoti Col.

V. 4. *Littera Q. Fratris*] Hic est Q.

Metellus Nepos, de quo trib. pleb. ante diximus, qui hoc anno consul cum P. Lentulo Spinthere fuit. Petit ab eo Cicero ut se in patriam restitueret: quod impetravit. Nam lib. IV. epist. ad Att. se prid. Non. Sept. hoc anno in urbem rediisse scribit. Itaque ante illud tempus hanc epistola scripta est.

CL. LENTULO MARCELLINO,
 L. MARCIO PHILIPPO COSS.

Anno ab Urbe condita, 697.

M. Cicero P. Lentulo Procof.

I. 1. *Ego omni officio*] P. Lentulus, qui priore anno consul Ciceronem de exilio restituerat, hoc anno, id est, Marcellino & Philippo consulibus, proconsul in Cilicia erat, cupiebatque Ptolemaum regem a suis pulsatum in regnum reducere. Hac de re quid actum sit, Cicero scribit. Id. Jan. quemadmodum ex epistola elicitur. Ex quo intelligi potest, Lentulum extremum suo consulatu esse Roma profectum. Quod ex Fenesella etiam colligitur, auctore Nonio, qui sic scribit, *Ut magistratum tribuni interent, C. Cato turbulentus adolescenti, nec imparatus ad dicendam, concionibus assiduis invidiam & Ptolemao simul, qui iam profectus ex urbe erat, & P. Lentulo consuli, paranti jam iter, concitare fecerunt quidem populi iram capiti. C. auctore Catonem hoc anno tribunatum plebis gessisse, apparebit ex sequentibus etiam ad Lentulum epistolis. Tribunos vero plebis xv. Id. Decemb. inire solitos esse, satis ex Livio Dionysioque perspicuum est.*

M. Cicero P. Lentulo S. D.

I. 2. *Id. Jan. in senatu*] Eidem Lentulo Proconsuli narrat, quid de Ptolemao reducendo sit actum ab Id. Jan. usque ad xvi. kal. Feb. quo die hanc epistola data est, in qua meminit Lentuli Marcellini consulis, & Lucilii tribuni pleb. qui fuerunt hoc anno.

M. Cicero P. Lentulo S. D.

I. 3. *A. Trebonio*] Eidem Lentulo proconsuli commendat negotia Trebonii, quae mul-

multa in provincia Cilicia habebat. Hanc epistolam subsequi superiorem ex eo intelligi potest, quod in quibusdam libris manuscriptorum conjunctae reperuntur.

M. CICERO P. Lentulo S. D.

I. 4. *A. d. xvi. Kal. Feb.*] Eidem Lentulo narrat quae acta sint post diem xvi. kal. Feb. de re Ptolemao. Scripta tamen est ante kal. Feb. quod inde intelligi potest, cum ait, *Sonatus haberi ante Kal. Feb. per legem Papiam non potest*. Et quoniam isdem de rebus scripsit ad Q. Fratrem lib. II. xiv. kal. Feb. suspicari quis posset, eodem die hanc etiam scriptam esse, aut non ita multo post.

M. Cicero P. Lentulo S. D.

I. 5. *Tametsi nihil*] Eundem Lentulum de eadem re quid actum sit certiores facit. Haud ita multo post viii. Id. Feb. scripta est, cuius diei in hac epistola meminit, & rerum quae illo die actae sunt. Cum, si post eum diem multis diebus scripta fuisset, pluribus aliis de rebus actis eum certiores facere poterit, de quibus agit in epistola ad Q. Fratrem xv. kal. scripta.

M. Cicero P. Lentulo S. D.

I. 6. *Qua gerantur*] Cum eodem agit de eadem re Alexandrina. Procul dubio hoc anno scripta est, praesertim cum eadem impedimenta, de quibus paulo ante scripsit, commemoret.

Q. METELLO NEPOS S. D. M. CICERONI.

V. 3. *Hominis importunissimi*] Q. Metellus, qui priore anno consul Ciceronem restituit, hoc anno proconsul cum imperio in Hispania erat, Plutarcho in Caesare, & Dione, auctoribus. Itaque idem in hac epistola ait, *Ad Lullium perscripsi de rationibus provinciae quid vellem fieri, ut is vos doceret, & commanefateret*. Agit cum Cicerone de rebus a Clodio fratre hoc anno contra semetipsum & Ciceronem actis. Has res fuisse puto, de quibus agitur in Tom. VII.

oratione de Haruspicum responsis, quae hoc anno dicta est, teste ipso Cicerone, qui in oratione ipsa Philippi & Lentuli consulum meminit.

M. Cicero S. D. L. Lucejo Q. F.

V. 12. *Cowan me totum*] Lucejus Romanam historiam scribebat. Petit igitur ab eo Cicero, ut de consulari deque restitutione sua in patriam separatim scriberet. Hanc epistolam Marcellino & Philippo consulibus esse scriptam, epistola quaedam ad Att. indicat, his consulibus data: in qua haec verba sunt, *Epistolam Lucejo quam misit, qua vos meos ut scribas rogo, fac ut ab eo sumas: valde bella est. Eumque ut appropere adhortor, & quod mihi se ita facturum respiciit gratias agas*.

CN. POMPEJO MAGNO II.
 M. LICINIO GRASSO II. COSS.

Anno ab Urbe condita, 698.

M. Cicero P. Lentulo Procof.
 S. D.

I. 7. *Legi tuas litteras*] Initio secundi consulatus Pompeii & Craffi, qui hoc anno ex interregno consules facti sunt, (Appiano & Dione auctoribus) scripta est haec epistola. Quod inde intelligi potest, cum inquit, *stipendium Caesaris datum, & ne succederetur*. Hoc enim initio consulatus sui secundi Pompejum egisse scribit App. & Dio. Scripta autem videtur ante mens. April. quae lib. IV. ad Att. scribit April. mens. ramorem fuisse Ptolemao, Ptolemaum esse in regno. In hac autem epistola reductionem ejus Lentulum habere posse ait. Reductum autem esse Pompeio & Craffo conf. tradit Dio lib. XXXIX. Praeterea quod ait in hac epistola, *quod mihi de filia & de Craffo de gratulari*, ad Q. Fratrem lib. II. scribit, prid. Non. Aprilis, Marcellino & Philippo coff. Tulliam Craffo deponstatam.

M. Cicero P. Lentulo Procof.
 S. D.

I. 8. *De omnibus rebus*] Haec etiam scri-

610 HIERONYMI
scripta est Crasso & Pompejo coff. Hos enim notat, cum ait, *rei omnes sunt in a-micorum nostrorum potestate*. Item, *otium nobis exoptandum est, quod ii, qui potuntur rebus, praestaturi videntur*. Item, *Pompejum tibi amicum esse cognovi, & eo tu consule, quantum ego perficere, quae vult, obitabilis, adhuc non reditum regem significat: quoniam tamen hoc eodem antiochicum esse a Gabinio proconsule Syriae scribit (ut dixi) Dio.*

M. Cicero M. Mario S. D.

VII. 1. *Si te dolo*] Marcius in agris erat, Cicero Roma. Minuit ei voluptatem Isidorum, quos Pompeius consul II. id est hoc anno, edidit, quibus Marius non affuit. De quibus ludis latius scribit Dio lib. XXXVIII. in secundo consulatu Pompeii.

M. Cicero C. Sextilio Rufo Proquestori S. D.

XIII. 48. *Omnes tibi commendo Cyprios*] Hic C. Sextilius primus Cyprum pro questore rexit, ut hac epistola scribit Cicero. Cum autem M. Cato, Dione auctore, superiore anno, Philippo & Marcellino coff. ex Cypro redierit, in quam Gabinio & Pisono coff. profectus erat, eamque in-ter in provincia formam redegerat: profecto apparet, hunc Sextilium hoc anno in Cypro fuisse: praesertim vero, cum mentionem faciat legis P. Lentuli, qui biennio ante consul fuit. Huic ergo commendat Cicero omnes Cyprios, fed maxime Paphios. Neque vero pro certo rem affirmamus.

L. DOMITIO AHENOBARBO, AP. CLAUDIO PULCHRO COSS.

Anno ab Urbe condita, 699.
M. Tullius Cicero M. Licinio P. F. Crasso S. D.

V. & *Quantum meum studium*] M. Crasus priore anno consul Syriam provinciam adeptus, in eam eodem anno inivit & obstantibus tribus plebis profectus e-

RAGAZONII
rat, auctore Dione, & Plutarcho. Cicero autem hujus anni initio pro eo egit in Senatu, cum consulibus Ap. Claudio & L. Domitio. Quid autem egerit, ad Crassum hac epistola in provinciam scribit. De eadem etiam contentione, & defensione Crasus loquitur in epistola longa ad Lentulum, (quae extremo hoc anno, ut ostendunt, scripta est) ita, *Crasus causam, magna illius commendatione susceptam, defendi in Senatu.*

M. Tullius Cicero C. Caesari Intp. S. D.

VII. 5. *Vide, quam mihi persuaserim*] C. Caesar jam quintum annum pro consule bellum gerebat in Gallia, cum ad eum cum his literis C. Trebatium misit Cicero. Mihi autem esse Domitio & Claudio coff. hinc intelligi potest, quod cum hac epistola scriptis, Balbus eras Roma. Quod significat, cum ait, *spississimus marcus & ego & Balbus*. Idem autem Balbus erat Roma, cum consulibus. Id jam quemadmodum ex epistola ad Q. Fratrem lib. II. intelligi potest, cuius initium est, *Gaudes tibi invidiam esse*. At Trebatius isdem consulibus est in Gallia, mense Maio: ut elicitur ex epistola ad Q. Fratrem, quae incipit, *A. d. 111 Non. Jun. ubi haec verba sunt, Caesar, Trebatium quod ad se miserim, persulsi & humaniter etiam mihi gratias egit*. Profectus est autem isdem consulibus Q. Frater ad Caesarem post Trebatium, ante mensem Junium. Quod indicat epistola ad eum proficentem scripta, cuius initium est, *Duas adhaec*. In qua extrema haec verba sunt, *Trebatium ut valde amet, te valde rogo*.

M. Cicero Trebatio S. D.

VII. 6. *In omnibus meis epistolis*] Cum hac epistola scripta est, Trebatius erat in Gallia cum Caesare, itaque Balbus, quia ait, *in omnibus meis epistolis, quas ad Caesarem aut ad Balbum misit*. Hortatur eum ut desiderium urbis deponat, monetque ne in Britanniam se decipi pariat. Bis autem in Britanniam trajecit Caesar: primum priore anno Pompeio & Crasso coff. Dione auctore lib. XXXIX. iterum hoc anno, Do.

COMMENTARIUS
Domitio & Claudio coff. Dione auctore lib. XL. Itaque cum suspicaretur Trebatium cum Caesare in Britanniam trajecturum, haec scribit. Si quidem in epistola quadam ad Att. lib. IV. his coff. data, ait, *ex Q. Fratre literis jam suspicor Caesarem esse in Britannia.*

M. Cicero Trebatio S. D.

VII. 7. *Ego te commendare non desisto*] Trebatium item de Britannia monet, ut si utile sit in eam trajicere, trajiciat: sin minus, in Gallia maneat. Meminit item literarum, quas a Q. Fratre multas accipit: de quibus ante diximus.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 8. *Scriptis ad me Caesar*] Scribit se accepisse literas a Caesare, quibus eum sibi familiarem futurum affirmat. Has autem epistolas se accepisse ait a. d. 111 Non. Jan. ad Q. Fratrem scribens, his verbis, *Caesar, Trebatium quod ad se miserim, persulsi & humaniter etiam mihi gratias egit*. Videtur suspicari, eum aut profectum jam, aut profecturum in Britanniam. Quia ait, *ego vestras Britannicus literas expecto*.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 17. *Ex tuis literis*] Haec epistola superiorem sequitur: quia in illa suspicari videbatur eum profecturum esse in Britanniam: in hac vero profectum eum non esse, videtur scire, cum ait, *in Britanniam te non esse profectum gaudeo*. Ubi sit hiematurus, scribit ad me velim. Caesarem porro a. d. vi. kal. Oct. exercitum Britanniam reportasse scribit Cicero ad Att. l. IV.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 9. *Januium ignoro quid agat*] Querit item ab eo ubi sit hiematurus.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 10. *Legi tuas literas*] Extremo hoc eodem anno videtur scripta haec epistola: quia ait, *metus ne frigus in hibernis: quamobrem cantino luculento utendam*

611
consens. In Britanniam item eum non esse profectum, se scire significat, cum ait, *quod si in Britanniam quoque profectus esset, nemo te in illa tanta insula perisur fuisset*.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 16. *In equo Trojano*] Haec item prope anni finem scripta videtur: quia ait, *nunc vero in hibernis injectis mihi videris*. Item, *equid in Italia venuti sis hac hieme, fac plane sciam*. Item non transisse eum in Britanniam, se scire significat, cum inquit, *In Britannia non nimis quae de te praebuisse*.

M. T. Cicero P. Lentulo Procol. S. P. D.

I. 9. *Perpetuanda*] P. Lentulus pro consule adhuc Ciliciam regebat. Ap. Claudio consule scripta est: ex his verbis, *Appian dixit, sese, si licitum esset, legem Curiam ferre, sortituro esse cum collega provinciam: si civitatis lex non esset, comparaturum cum collega, idique successurum*. Legem Curiam consuli ferre oportet esse, necesse non esse. Hac eadem de re scribit etiam ad Q. Fratrem v. Id. Oct. his coff. ut omnino extremo hoc anno haec epistola scripta esse videatur. Exponit quarenti Lentulo, cur Vatinium, Crassumque inimicos ante suos, defenderit.

M. T. Cicero S. D. L. Valerio Jurifconsulto.

I. 10. *Cur enim tibi hoc non gratifere nescio*] Commendat Lentulo proconsuli Ciliciae Valerium, qui in Cilicia erat. Credo autem commendasse eum in extremo consulatu eius: nam eundem commendat etiam Ap. Claudio proconsuli, successori Lentuli, in prima ad eum epistola.

INTERREGNUM SEX MENSIVM ANTE CN. DOMITIUM CALVINUM, M. VALERIUM MESSALAM COSS.

Anno ab Urbe condita, 700.
H h h h 2 Ci

Cicero Trebatio S. D.

VII. 11. *Nisi ante Roma*] Trebatius item in Gallia erat. Hoc autem anno per sex menses interregnum fuit sine consulis, ut ait Dio lib. XL. Inde in reliquum anni creati sunt consules, Cn. Domitius Calvinus, & M. Valerius Messala. Hanc autem epistolam per interregnum illud scriptam esse, ex his verbis intelligi potest, *quæ enim ut interregni jurisdictionum desiderat?*

M. T. Cicero C. Curioni S. P. D.

II. 1. *Quantum me nominis*] C. Curio in Asia erat, ut ex ea epistola apparet, cujus initium est, *Novum erat auditum*: *tuos* ait, *et in jam ex Asia Romano versus profectum esse constaret*. Fuisse autem in Asia cum potestate, declarant verba illius epistolæ quæ incipit, *Hæc negotia quæ sunt, vel quod excessu & illastri loca sit laus tua, in plurimorum & sociorum & civium conspectu*. Verisimile autem est quæsierem fuisse, quia paucis post annis fuit Tribunus plebis: ante tribunatum autem capiebatur quaestura. Quantopere autem & socios, & cives Romanos publicanos, qui in Asia negotiabantur, juvare & vexare possent quaestores, apparet ex P. Rutilio, quaestore Q. Mucii Scaevole: quem idcirco equites Romani damnarunt, quod Alianos a publicanorum iuribus defenderat. Priores hæc epistolæ, quo anno scriptæ sint, ex eorum verbis non liquet: illud tantum constat, epistolam illam Novum erat auditum scriptam esse hoc anno, Calvino & Messala coss. quia in ea commendat Curioni ex Asia Romanæ decedenti Milonem, consulatus candidatum hoc anno: Dione, Appiano, & Peditano, auctoribus. Cum autem in omnibus epistolis ante illam agat de rebus suis, eodem forte anno omnes scriptæ esse videri poterunt, antequam Citrio ex Asia decederet. Si quidem in hac ait, *ego te abfuisse tantum a nobis gaudeo*. Hæc certe præcedit reliquis, quod in ea Curionem a se requisivisse literas scribit.

M. T. Cicero C. Curioni S. P. D.

II. 2. *Gravi tesse*] Agit cum Curione abente de obitu patris ejus.

M. T. Cicero C. Curioni S. P. D.

II. 3. *Rape studium*] Hujus epistolæ cum superioris conjunctionem fere argumentum est. Agit enim de ludis funebribus in honorem patris Curionis edendis, eosque in adventum ejus differendos suadet. Ludorum spectandorum fatietate omnes defesos ait, propter magnificentissimos (ut puto) ludos, quos Pompeius in secundo suo consulatu paulo ante dedit.

M. Cicero Trebatio S. D.

VII. 12. *Mirabar quid esset*] Epicureum factum esse Trebatium se audisse ait a Panfa. Rogat item ut ad se scribat quid agat: ut in superiore ad eundem Trebatium.

M. Cicero Trebatio S. D.

VII. 13. *Adone me injustum*] Hæc epistola his certe consulibus scripta est. Nam mox Trebatium ut viret Treviros, quibuscum bellavit Cæsar hoc anno, Dione auctore. Scripta est autem a. d. 111 Non. Mart. ergo per interregnum.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 15. *Quam sint morosi*] Ante se moleste tulisse ait quod Trebatius in Gallia invitus esset: nunc dolore quod illis sit liberent. Invitum autem fuisse ibi Trebatium, intelligitur fere ex omnibus superioribus epistolis.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 18. *Accepi a te aliquot epistulas*] In hac item significat, se cognovisse quam forti animo militiam ferat, contra quam ille antea fecerat. Data est vi Id. Apr. de Pontino.

M. T.

M. T. Cicero C. Curioni S. P. D.

II. 4. *Epistolarum genera*] Hortatur Curionem ad laudem, & maximam esse eius expectationem ait. Republicam afflictam esse innuit: forte quod sine consulis esset, nec comitia consularia haberi civili contentione possent. Scripta est certe post superiores: quia inquit, *ut ea clausula qua soleo, res ad studium summe laudis cohortabor*. Hæc autem clausula usus est prima & tertia ante epistolam.

M. T. Cicero C. Curioni S. P. D.

II. 5. *Hæc negotia*] Admirabilem expectationem ejus reditus esse ait. De Republica afflicta eadem repetit.

M. Cicero S. P. D. P.
Sextio P. F.

V. 17. *Non oblivione*] Hæc epistola sine dubio scripta est post reditum Ciceronis ab exilio: quia ait, *Et proximo, recentis adventus meo, cum rem aliter institutam offendissem, ac mihi placuisset, si affuissem, tamen nulla re saluti tue desui: cuiusque eo tempore invidia amone inimici non solum mei, verum etiam amicorum tuorum, plus valuisse, &c.* Nam invidiam annonæ, quæ gravior facta erat post reditum Ciceronis, fecit Claudius & Cicero, & amicis eius. Est autem intelligendum, tria judicia commemorari in hac epistola a Cicrone: unum, quo, cum esset Sextius quaestor C. Antonii proconsulis Macedoniae, accusabatur una cum proconule suo de repetendis, ut supra dictum est: alterum, de ambitu: tertium, de vi: ut scribit ad Q. Fratrem, Marcelino & Philippo coss. In primo judicio ait se defendisse eum: cum inquit, *primis illis temporibus, quibus in invidiam abfens & in exilium vocabar, defensor*. In dicio de vi est absolutus, defendente Cicrone: quia scribit ad Q. Fratrem, epistola scripta Lentulo & Philippo coss. ita: *Sextius noster a solutus est 111. Id. Mart.* Tertio judicio de ambitu est condemnatus, de quo eum consolatur in hac epistola: cum ait, *iniquitas totius judicii, multaque*

alia republice vitia, plus quam causa ipsa vitiosaque, valuisse. Cum ergo damnatus illo judicio exularet Sextius, ad eum scripsit hanc epistolam Cicero consolandi causa. Quia vero ait, *non oblivione amicitiae nostræ, neque intermissione consuetudinis meæ, superioribus temporibus ad te nullas literas misi*. Et paulo post, *tum vero & intervallum jam satis longum fuisse*, significat aliquam tempora intercessisse post ejus exilium, de quibus non scriperat. Item quia ait, *illud utinam me vere scriberem, ea te republica crederet, in qua nominum prudentem res ulla delectet*: propterea in eam opinionem adducor ut credam, scriptam esse hanc epistolam biennio post quam Sextius damnatus fuerat: cum propter seditiones civiles consules creati non possent, sed interregna alia ex aliis inirentur. Quod hoc tempore factum est. Quamobrem hic ponendam esse hanc epistolam, nihil tamen affirmantes, duximus.

CN. DOMITIO CALVINO,
M. VALERIO MESSALA COSS.
In reliquum anni.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 14. *Chryppus Pælius*] Adventante estate scripta est, Calvino & Messala coss. quia ait, *si æstivum tunc te delectat, atiquid excoepit, ut scissili de Britannia*. In quam scilicet traicere cum Cæsare anno superiore noluit.

M. T. Cicero C. Curioni
S. P. D.

II. 6. *Novum erat auditum*] Superioribus proxima ad Curionem literis magnam esse reditus eius expectationem significavit: in hac autem eum ipsum Romanum adventare ait. Itaque huic adventanti Milonem commendat, qui in annum sequentem consulatum prebat, Dione, Appiano, Peditano auctoribus.

CN. POMPEJO MAGNO III. COSS.
SINE COLLEGA.
Anno ab Urbe condita, 701.

M. Ci.

M. Cicero M. Mario S. D.

VII. 2. *Mandatum tuum*] Hoc anno cum civili contentione consularia comitia haberi non potuissent, quibus Milo, Hypæus & Scipio petebant; interregnum fuit usque ad v. kal. Mart. quo die Cn. Pompeius Magnus consul creatus statim inivit, auctore Pædiano in Miloniam. Hæc igitur epistola Pompejo III. scrip- ta est, quia de nece Clodii agit; hoc anno per interregnum commissa. & de novis legibus, quas tulit Pompejus III. consul: ut ait Pædianus his verbis, *Pompejus solum consulum inivit, deinceps ante diem tertium de legibus novis ferendis venudis. Eadem & de legibus & de judiciis Appian. lib. II. & Dio. lib. XL. quæ nunc Cicero. Præterea de T. Munacio Plancio Burfa damnato agit: de quo etiam Dio in tertio consulari Pompeji. Damoatus est autem quod curiam incenderat in funere Claudi, teste Dione.*

M. Cicero S. D. T. Fabio.

V. 18. *Esti egomet*] Quanquam non admodum certa est huius epistolæ sedes, tamen ante bellum civile Cæsaris scripta esse videtur. Quod ex his verbis intelligi potest. *Est dicitur videtur eoditio impendite legum, iudicium, etiam non, ut optime actum cum eo videatur esse, qui quam lenissima pena ab hac republica discesserit.* Consolatur autem Fabium de repulsa lata: quam repulsam ipse videtur tulisse Pompejo III. consule, rempublicam extraordinaria cum potestate administrante. Quod videtur his verbis significari, & cum n- num sit iudicium ex tam multis quod reprehendatur, ut quod una sententia eaque dubia potentia aliquis condonatum existimat, omnibus his ac causis debet istam molestiam quam lenissime ferre.

M. T. Cicero T. Titio, T. F. Legato S.

XIII. 75. *Est non dubito quin*] T. Titius legatus erat rei frumentariæ curande. Commendat ei C. Avianum, ut commo- det ei de loco quod deportet frumentum:

ut puto in Sicilia. Nam &, C. Avianus in Sicilia est, charta 272. & Sicilia hor- reum populi Romani solet esse. Sedes hæc videtur esse huius epistolæ, quod ait se hoc idem obtinuisse per triennium, dum Pompejus ei negotia præfuit. Pompejus autem, Lentulo & Metello coll. rem frumentariam in quinquentium est adeptus, Dione auctore: quo expleto, facie hoc anno alius successit: cum hoc Titio lega- to. Conjectura tamen est.

SER. SULPICIO RUFO,
M. CLAUDIO MARCELLO COSS.
Anno ab Urbe condita, 702.

M. T. Cicero Ap. Pulchro
Imp. S. P. D.

III. 1. *Si ipsa respublica*] Appius Clau- dius proconsul erat in Cilicia, successer- atque ante biennium Lentulo: Cicero Romæ erat. Huius autem epistolæ quan- quam incerta sedes est, tamen illud affir- mari posse videtur, non initio proconsul- atus Appii inissam esse, cum imperator, non proconsul, in titulo epistolæ nomine- tur. Scripta est certe antequam Ciceroni obtigisset ut Appio in provincia succeder- et. Successit enim his iisdem consulibus, ut infra apparebit. De reconciliata gratia agit, quæ P. Clodii Fratris eius causâ fue- rat interrupta. Redierat autem in gratiam cum eo tum cum consul esset. Ut eodem anno in epistola longa scripsit ad Lentu- lum.

M. T. Cicero Procof. Ap. Pulchro
Imp. S. P. D.

III. 2. *Com & contra*] Nunciat Appio Claudio proconsuli Ciliciæ, sibi obtrigisse ut ei in provincia succederet. Rogat eum ut sibi provinciam quam expeditionissimam tradere velit. Romæ adhuc erat Cicero, ut in se- quenti ait. Non videtur autem proconsul esse nominandus, nisi potestatem aut in provinciam pervenit, aut certe imperium ad urbem accepit.

M. T.

M. T. Cicero Procof. Ap. Claudio
Pulchro Imp. S. P. D.

III. 3. *A. d. xi. Kal. Jun.*] Scripta est tum cum in Ciliciam proficerebatur suc- cessurus Appio, mense Maio: quemadmo- dum ex epistolarum ad Att. lib. V. intelli- ghi potest. Fuit autem in Tusculano cum Attico Non. Maji. Inde Arpino, Arca- no, Aquino, Camano, Pompejano, Tre- bulano peragratis, Beneventum venit a. d. v. Id. Maji, Tarentum autem a. d. xv. kal. Jun. At vero Brundisium a. d. xi. kal. Jun. quemadmodum in hac epistola scribit. Ergo post xi. kal. Jun. scripta: est ta- men ante kal. Jun. Si quidem ait, se C. Pontinium legatum expectare Brundisii, eumque ante kal. Jun. venturum arbitra- ri. De quo sic scribit etiam ad Att. lib. V. *Pontinio recte scribitur. Est enim ita, ut si ante Kal. Jun. Brundisii futurus sit, mi- nus urgendi fuerint M. Annii & Tullii.*

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 1. *Quod tibi decedenti*] Cælius Ciceronem proconsulem in provinciam proficentem certiorum facit de rebus urba- nis, quemadmodum ei decedenti pollicen- sus erat se facturum. Scripta est post ix. Kal. Jun. sed tamen ante kal. Jun. quia ait, *to a. d. ix. Kal. Jun. substrati dis- sipantur perisse.* Item, *Marcellus consul provinciarum relationem in Kal. Jun. distu- lit.*

M. T. Cicero Procof. Ap. Pulchro
Imp. S. P. D.

III. 4. *Pridie Non. Jun.*] Scripta est post diem prid. Non. Jun. quo die se fuisse etiam Brundisii significat in epistola ipsa.

M. Cicero C. Memmio S. D.

XIII. 1. *Esti non satis*] C. Memmius Pompejo III. cos. de ambitu condemnatus, Athenis nunc exulabat. Quo Cicero venerat a. d. vi. Kal. Quint. ut est in e- pistolis ad Att. Ibi cum videre Memmium exulantem non potuisset, (quod se prid- quam Athenas venerat Cicero, Mitylenas contulisset) scribit ad eum, doletque se

non potuisse eum Athenis videre: petit au- tem ab eo ut Patroni cuidam commo- det. Qua de re sic ad Att. lib. V. *Commotus visum est & Xenoni. & post ipsi Patroni, me ad Memmium scribere, (qui prid. quam ego Athenas veni, Mitylenas profectus erat) ut is ad suos scriberet, posse id sua volun- tate fieri.*

M. Cicero C. Memmio.

XIII. 2. *C. Aviano Evandro*] Ad eum- dem Memmium scribit, atque ei commen- dat Avianum statuarium: ut ei de habita- tione accommo- det. Scripta est ante Kal. Quint. quia inquit Aviano subitum esse renigrare Kal. Quint.

M. T. Cicero Procof. M. Cælio
S. P. D.

II. 8. *Quid? ut me hoc tibi*] Cicero Athenis profectus est prid. Non. Quint. cum ibi decem dies ipso fuisset. Ad Att. eo die Athenis proficentem hanc epistolam scripsit, ut ex ipsa epistola appareat. Res- pondeat epistola Cælii superiori, cuius ini- tium est, *Quod tibi.*

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 2. *Certe inquam*] Certiorum facit Ciceronem absentem de rebus urbanis. Id est, Messalam absolutum, Marcelli impe- tus resedisse, Hirrum secum adlitatem petere. Mandat ut, si aditus creatus fue- rit, sibi curet pantheras: & syngraham Sitionam ei commendat.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 3. *Est-ne? vici*] Nuntiat item se in adlitate competitorum habere Hirrum.

M. T. Cicero Procof. Ap.
Pulchro Imp. S. P. D.

III. 5. *Tralles veni*] Cicero proficentem in Ciliciam, Ephesum venit, xi. Kal. Sext. Att. Tralles vi. Kal. Sext. ex hac epistola. Laodiceam in provinciam pridie Kal. Sext. Att. Fam. Hanc scripsit post

VI

v. Kal. Sext. ante prid. kal. Sext. quia ait se putare illo die futurum Laodicæ. De conveniendo in provincia Appio agit.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 4. *Invidio tibi*] Scripta est kal. Sext. ut adscriptum est in extrema epistola. Nuntiat de rebus urbanis: ut C. Marcellum consulem designatum esse, Curionem petere tribunalium plebis: comitiis autem, quibus ipse petebat, nondum esse habita. Pantheras & syngropham Sitanam ei commendat.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 5. *Qua tu cura sis*] Timere se ait de copiis Ciceronis, si Parthi moveant. Optat ei tantum belli, quo triumphum consequi possit. Curionem designatum tribunalium plebis nuntiat. Nihil de suis comitiis aditibus ait: nondum autem habita fuisse videntur.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 6. *Sic tu inquit*] Nuntiat se vicisse competitorum Hirrum, & ædilem se factum. Rogat item eum de pantheris: sequæ a. d. xv. Non. Sept. hanc dedisse ait.

M. Cicero Procof. S. D.
M. Marcello Cof.

XV. 9. *Te & pietatis*] Cum accepisset a Cælio comitiis consularibus C. Marcellum consulem factum, gratulatur M. Marcello consuli de C. Marcello fratre ejus patruelis in insequentem annum consule designato. Quis vero de Parthis nuntiar aliquid ait, neque se publice adhuc ea de se scribere velle, propterea hæc epistola videtur præcedere eam quam publice misit, in qua de Parthis nuntiat.

M. Cicero Procof. C. Marcello
Cof. Def. S. D.

XV. 7. *Maxima sum levitate*] Gratulatur ei quod consul designatus sit.

M. Cicero Procof. C. Marcello
Collega S. D.

XV. 8. *Marcellum tuum*] Gratulatur C. Marcello collega in augurato de C. Marcello filio consule designato.

M. Cicero Imp. L. Paulo
Cof. Def. S. D.

XV. 12. *Esti mihi nunquam*] Gratulatur L. Paulo cof. de consulatu. Hæc quatuor epistola gratulationis eodem (ut puto) die scripte sunt. Non videtur autem in titulo epistole Imperator appellandus, quod nondum in Amanum rem gesserit.

M. T. M. F. Cicero Procof. S. D.
Cof. Præf. Trib. Pl.
S. P. Q. R.

XV. 2. *Si vos bene valetis, bene est: ego quidem valeo.* *Com. prid. Kal. Sext.*] Quod negarat paulo ante, cum scriberet ad M. Marcellum consulem, se adhuc de Parthico metu publice scribere velle, id nunc facit. Nuntiat enim Senatui, ut venerit in provinciam prid. kal. Sext. ut accepto nuntio de bello a Parthis in Syriam illato, iter in Ciliciam per Cappadociam facere cœperit. Cum autem hæc scripsit, in Ciliciam per Cappadociam tendebat.

M. T. Cicero Procof. Ap.
Pulchro Imp. S. P. D.

III. 6. *Cum meum factum*] Eodem tempore scripta est atque superior: quia ait, se prid. kal. Sext. in provinciam venisse, prid. kal. Sept. ab Iconio castra movisse, iter in Ciliciam per Cappadociam facere. Agit cum Appio de ratione conveniendi eum in provincia.

Cicero Imp. S. D. M. Catoni.

XV. 3. *Com. ad me legati*] Nuntiat quemadmodum legati ab Antiocho Commageno ad se venerint in castra ad Iconium

nium a. d. xii. kal. Sept. & montiarum regis Parthorum filium cum magnis Parthorum copiis ad Euphratem venisse: se tamen de hac re nihil publice scribere. Non videtur autem imperator esse appellandus in titulo epistolæ, sed proconsul, ob causam quam ante diximus. Præterea vero mendose est in epistola, se in castris ad Iconium conventum esse a legatis a. d. xii. Non. Sept. Si quidem ad Att. scribit se Iulianis exercitum apud Iconium xii. kal. Sept. & ad Appianum, castra movisse ab Iconio prid. kal. Sept.

M. T. M. F. Cicero Procof.
S. P. D. Cof. Præf. Trib. Pl.
S. P. Q. R.

XV. 1. *Si vos bene valetis, bene est: ego quidem valeo.* *Est non dubio*] Ter ante Romam scripsit de metu Parthico: primo ad M. Marcellum consulem obscurissime: qua in epistola negavit se ad eum de ea re scribere velle, ne publice, cum ad consulem scriberet, scribere videretur. Deinde eadem illa ad Senatuum, id est, quemadmodum de bello a Parthis in Syriam illato quotidie & nuntii & literæ afferrentur: qua in epistola ait, se cum exercitu, per Cappadociam partem eam quæ cum Cilicia continens est, iter fecisse, castraque ad Cybistæ, quod oppidum est ad montem Taurum, locasse. Tertio in epistola ad Catonem, qua ait, se in castris ad Iconium a. d. xii. kal. Sept. accepisse a legatis Antiochi Commageni regis Parthorum filium Euphratem transisse: ea tamen de re nihil publice scripsisse. Quarto nunc ad Senatuum scribit, atque se non solum a legatis Commageni regis, Parthos Euphratem transisse consensisse audisse, sed etiam a. d. xiii. kal. Oct. cum exercitum in Ciliciam duceret, a Tarcondimoto accepisse Parthos item Euphratem transisse. Ego que negavit Catoni se publice scripsisse, nunc quia certiora habet, scribit. Se ad Taurum instituisse ducere ait. Hanc epistolam de Parthico tumultu recitatam in Senatu Non. Oct. scribit ad Att.

M. Cælius M. Cicero S. D.

VIII. 8. *Esti de republica*] Narrat se

natus-consulata facta prid. kal. Oct. ut C. Marcellus, L. Paulus cof. def. ad Kal. Mart. (que futura essent in suo consulatu) de provinciis Gallias referret ad Senatuum.

M. T. Cicero Procof. M. Cælio
Rufo Ædili Cur. Def.
S. P. D.

II. 9. *Plurimum tibi*] Respondet epistolæ Cælii, cuius initium est, *Sic tu, inquit, Horum tralastri* Gratulatur ei quod ædilis factus sit, & serius se hoc facere ait, quia sero audierit. In his enim & locis esse, quo & propter longinquitatem & propter latrocina tardissime omnia perferantur. Erat autem fortasse ad montem Taurum, de quo superiore epistola.

M. T. Cicero Procof. S. D.
Ap. Pulchro.

III. 8. *Esti, quantum*] Cicero Tarsum venit, Cilicia urbem, xii. Non. Oct. Att. Tarso Amanum versus profectus est. Non. Oct. ex hac epistola. Postidie eius diei hanc epistolam scripsit, ut in hac ait. Quæretis quibusdam Appii responderet. De Parthis quod queris, fuisse nullo puto. Arabes qui fuerant admixti Parthis ornati, alienatur omnes revertisse. Hostem esse in Syria negant ullum.

M. T. Cicero Imp. M. Cælio
Rufo Ædili Cur. Def.
S. P. D.

II. 10. *Tu vide*] Cicero a. d. xiii. Idus Octob. in Amanum montem venit: in eo rem bene gessit, apud Isum Imperator appellatus est. *Fam. Att.* Cum hæc epistolam scripsit, in eo quintum & viciesimum iam diem Pindenissum oppidum oppugnabat, id est xvi. kal. Decemb. Nam Pindenissum captum est Saturnalibus, ut scribit ad Att. id est xiv. kal. Jan. cum per septem & quinquaginta dies illud oppugnasset, ut ait in epistola ad Catonem. Nullas se a Cælio accepisse literas ait, postea quam ædilis factus est. Neque enim

618 HIERONYMI
dum accepisse videtur eas, quarum initium est, *Esti de republica.*

M. Caelius M. Ciceroni S. D.

VIII. 10. *Sane quam*] Hæc epist. scripta est a. d. xiv. kal. Decemb. ut ex ipsa apparet, in qua agit de falso metu Parthico a Cassio nunciato, qui Arabas ornatu Parthico in provinciam immisisse credebatur. Quia de re scriptis superiore etiam epistola ad Appium, post. Non. OA.

M. T. Cicero Procof. C. Curioni Trib. Pl. S. P. D.

II. 7. *Sera gratulatio*] Gratulatur Curioni de tribunata plebis, ferius, ut ait, quia longius abest. Scripta est hæc epistola post capnum Pindenissum, id est, post xiv. kal. Jan. Quod intelligi potest ex his verbis, *Pancis debent etiam missivos honestos tabellarios, ut quantum sanxerit & ex mea sententia temp. gessimus, nisi literis tuis statim res gestas ad Senatum perferberem.*

M. Cicero Volumnio S. D.

VII. 32. *Quod sine prænominis*] Hæc epistola scripta esse videtur Decembris mense: quia meminit Curionis Trib. pleb. cum ait, *Capto vestrum illam amicum in Tribunato quinquagesimum habere gravitatis.* Dolet, post discessum suum omnia omnium diæta in se conferri.

M. Cicero Q. Thermo Propriet. S.

XIII. 53. *L. Genecio Curvo*] Q. Thermo proproretor erat Asia tum cum Cicero proconful erat Cilicia, quemadmodum ex sequentibus epistolis aperte apparebit. Commendat ei hæc epistola L. Genecium, quo autem mente eum scripserit, ex verbis eius non liquet.

Cicero Thermo Propriet. S.

XIII. 6. *Cicero Epistola*] Incertum est an hæc epistola scripta sit ante rem

RAGAZONII
gestam a Cicerone in Amano, an vero postquam gessit. Illud non dubium est, scriptam esse postquam Epheso profectus est. Ephesum autem venit xi. kal. Sext. Att. liquidem ait, *Dixerat mihi Euthydemus cum Ephesi essem.*

Cicero Thermo Propriet. S.

XIII. 55. *Esti mihi videor*] M. Anæneus legatus Ciceronis rei sue causa profectus erat ad Thermum proproretorem Asia, quemadmodum apparet ex epistola ad Thermum, cuius initium est, *Quo magis.* Profectus autem videtur esse post rem a Cicerone in Amano monte gestam: quia ait, *Tum vero postquam mecum in bello ac in re militari fui, tantum in eo viventi, prudentium, fidem, tantumque erga me benevolentiam cognovi, ut hominum plures faciam.* Hunc ergo commendat Thermo.

M. Cicero P. Silio Propriet. S. D.

XIII. 61. *T. Finnio*] Illud satis constare videtur, hunc Silium in provincia eodem tempore fuisse, atque Ciceronem: quia ait ipse Cicero ad Silium, *magnum thesaurum habes ista provincia, non sic hæc solus.* Item videtur eodem tempore fuisse in provincia quo Cicero & Thermus in Cilicia & Asia, & Bibulus in Syria, errant: quia scribit ad Att. Thermum, *Silium vere audis laudari. Valde de se honorasse gerunt. Adde M. Nonium, Boninum, Bibulum, me, si voles.* Quamquam eo in loco mendose legitur *Silium*, meo quidem iudicio. Provincia vero in qua erat Silius, videtur fuisse Bithynia, in qua sunt Nicæenses, quorum in hac epistola meminit. Itaque hæc omnes epistolæ scriptæ ad Silium proproretorem, scriptæ sunt a Cicerone ex provincia: quibus vero mensibus, non liquet.

M. Cicero P. Silio Propriet. S. D.

XIII. 62. *Et in Atillii negotio*] Gratias agit Silio de Atillio & commendat Q. fratrem. Offendit autem se in provincia esse, cum ait, *cum enim sero venissem.*

M. Ci-

M. Cicero P. Silio Propriet. S. D.

XIII. 63. *Nos putavi*] Commendat ei C. Lenium. Offendit se esse in provincia, cum ait, *Ego enim a me invicissimus dimissi, quod consilio ejus fidei ac bono libenter accebi.* Regat eum ut ad se contactus ejus negotiis quamprimum remittat.

M. Cicero P. Silio Propriet. S. D.

XIII. 64. *Nero mihi*] Commendat Silio Neronem, & quosdam ejus familiares.

M. Cicero Crassipedi S. P. D.

X. 9. *Quamquam tibi presens*] Difficile est de vera hujus epistolæ sede aliquid affirmare: sed tamen duplici conjectura duor. ut credam hoc tempore scriptam esse: altera, quod is Crassipes, quaestor Bithyniz fuisse videtur, cum ait, *Cujus rei quantum potestatem Quaestor habeat, non sum ignarus: ut Quaestor esse C. Silii proproretoris Bithyniz videatur.* Altera est, quod utrique commendat socios Bithynicos familiares suos: in primis autem Crassipedi P. Rupiliam, magistrum in ea societate: C. vero Silio P. Terentium Hypsponem, qui operas in scriptura pro magistro daret, ut in sequenti epistola. Ex quibus intelligi potest id quod initio diximus, cum hoc tempore quo Silius proproretor erat in Bithynia, scriptam esse hanc epistolam, tum vero Crassipedi Silii in Bithyniam fuisse quaestorem.

M. Cicero P. Silio Propriet. S. D.

XIII. 65. *Cum P. Terentio Hypsone*] Commendat P. Terentium Hypsponem, qui in Bithynica societate operas in scriptura pro magistro daret. De ejus negotio se egisse ait cum Ephesit cum fuit Ephesi in Ciliciam veniens.

Cicero Silio S. P. D.

XIII. 47. *Quid ego tibi commendarem tui*

Commendat ei Egnatium. Quamquam non est adscriptum Proprietari, tamen idem Silius videtur esse. Videturque hæc epistola subeque superiores, quia ait, *sed hæc epistola.*

L. EMILIO PAULO,
C. CLAUDIO MARCELLO COSS.
Anno ab Urbe condita, 703.

M. Cicero Imp. C. Catoni S. D.

XV. 4. *Summa tua auctoritas*] Jam Cicero athenis contactus Q. fratrem legatum hyperbion & Ciliciz præfecerat. Inde in Asiam Thario Non. Jan. reversus erat: At. Tum igitur hanc epistolam scriptam, in qua omnes res a se gestas in Amano monte exponit. Se Pindenissum cepisse nuntiat, exercitum in hyberna dimisisse Q. fratrem provinciam præfice. Supplicationem propterea ut sibi Cato decernat petit.

M. Cicero Imp. C. Marcello C. F. Cof. S. P. D.

XV. 10. *Cum id accidit*] Petit item a consule ut de supplicatione sibi de rebus a se in provincia gestis decernenda referat.

M. Cicero Imp. L. Paulo Cof. S. D.

XV. 13. *Maxime mihi suis*] Petit ident a Paulo consule quod petitur inpra a collega Marcello. Misit etiam hoc eodem tempore de eadem re literas ad Senatum, que intercederunt: de quibus loquitur in superiore epistola ad Marcellum, cum ait, *Pera a te ut quam honorificentissimum S. C. literis meo recitari, faciendam curat.* Non scripserit autem se statim post res gestas, indicat in epistola ad Appium, cum ait, *itaque a me recite factum puto, quod non statim ut imperator appellatus sum, sed aliter rebus additis, estuissimæ contactus, literas miserim.* Atque hæc tres epistolæ eodem fere die scriptæ esse videntur.

M. Caelius M. Ciceroni S. D.

VIII. 6. *Non dubito*] Hæc epistola scripta videtur principio hujus anni, quia

ait, *consules adhuc S. C. nullum nisi de seris Latinis facere potuerunt.* Nam epist. modi S. C. primis anni mensibus fiebant. Item, *Curioni nostro tribunatus conglaciatur.* Er post, *pro Cesare loqui capis.* Interat autem iv Id Decemb. qui dies solennis erat.

M. Caelius M. Ciceroni S. D.

VIII. 7. *Quam cito*] Hæc epist. scripta videtur postredie quam superior. Nam ait, *uno liberio pluribus verbis scriptas pridie dederam.* Item audisse videtur rem a Cicerone bene gestam: quia ait, *quo adhuc fatiscis rem gestisti?*

M. Cicero Procol. S. D. Ap. Pulchro.

III. 7. *Pluribus verbis*] Hæc epistola scripta est dum Cicero esset Laodiceæ, ubi moratus est a III. Id. Feb. usque ad Non. Maji: *Att. & Fam.* Inquit enim in hac epistola, *Hæc scripti subito cum Bruti parvi Laodiceæ nos convenissent, & se Romanam preparare discesserunt.* Item scripta est post brumam: quia ait, *tametsi id quidem fecerunt videlicet: quar enim literas asserabant, ut opus esset facere possent, eas mihi post brumam reciderunt.* Ex quo intelligi potest, imperatorem, non proconsulem, in titulo epistolæ esse appellandum: cum priore anno imperator sit appellatus. Quere- lis item quibusdam Appii respondet.

M. Cic. C. Cassio Proquest. S. D.

XV. 14. *M. Fabium*] C. Cassius proquestor erat Syriæ: eum hortatur ut Romanam properans, curet ne quid sibi temporis in provincia prorogetur. Se de M. Fabio studiose salutum qua rogavit ait.

M. T. C. Imp. M. Caelio Edili Cur. S. P. D.

II. 14. *M. Fabio*] Commendat Caelio rem M. Fabii. Scripta videtur per hyemem, quia ait, *sanctus propter hyemis magnitudinem nibi novi ad nos asserbatur.* Hoc scilicet C. Cassii rogatus videtur, ex superiore ad eum epistola.

M. Cicero C. Curtio. Peduceano Præt. S. P. D.

XIII. 59. *M. Fabium*] Commendat item huic rem M. Fabii. Offendit etiam se in provincia esse, cum ait, *etiam cum procul absum.*

M. Cicero C. Titio L. F. Rufo Præt. Urb. S.

XIII. 58. *L. Cassidius*] Commendat huic L. Cassidium. Offendit etiam se in provincia esse, cum ait, *etiam cum longissimo absum.*

M. T. C. Imp. Ap. Pulchro S. D.

III. 9. *Vix tandem*] Literas ab Appio jam placato, postquam ad urbem accesserit, se accepisse ait: rogat cum ut se adjuvet in supplicatione decernenda. Hæc aliquanto post superiores de supplicatione videtur scripta: quia ait, *Omnia scilicet nisi literas quam vollem.* In quo cum difficultas navigandi fuit odiosa, non in ipsam discessum senatus incipisse credo meas literas.

M. T. C. Imp. Caelio Edili Cur. S. P. D.

II. 11. *Parasitos unquam*] Respondet de pantheris. Se sollicitum esse quid de provinciis decernatur, & Romam redire cupere ait. Scripta est Megalensibus, id est, Non. Apr. ex epistola.

Cicero Thermo Propræt. S.

XIII. 54. *Cum mihi multa*] Commendat Thermo M. Marcellum. Scripta est hoc tempore, quia ait Marcellum ad se venisse Laodiceam, ubi hoc tempore erat Cicero, ut ostendimus.

Cicero Thermo Propræt. S.

XIII. 57. *Quo magis*] Ante kal. Majas scripta est. Quia ait, *Ego in Ciliciam proficisci cogito circiter Kal. Majas.* Ante eam diem venisset Antiochus legatus oportet. Erat autem Antiochus.

Antheus ad Thermum profectus rei sue causa, ut diximus. Quæ cum ita sint, & superiori & huic epistolæ in titulo addendum est Imp.

M. T. C. Imp. M. Caelio Edili Cur. S. P. D.

II. 13. *Raras tuas quidem* Scripta est ante Non. Maji, quia ait, *Proficisci in Ciliciam cogitabam Non. Maji, & cum priusquam esset attingerem, militatorem rem collocassem, decedite.* Respondet epistolæ Caelii, cujus initium est, *Non dubito.*

M. T. Cicero Imp. Q. Thermo Propræt. S. P. D.

II. 18. *Officium meum*] Scripta est tum cum in Ciliciam revertebat ex Asia: quia ait, *quod in Ciliciam proficiscebatur.* Monet ut provincia quantorem nobilem potius quam legatos præficiat.

M. T. Cicero Imp. Ap. Pulchro S. P. D.

III. 10. *Cum est ad nos allatum*] Appius accitatus a Dolabella, opem Ciceronis per literas implorat. Pollicetur ei opem Cicero, cum ait, *Promitto me pro tua dignitate in hac provincia, cui proficisci, rogando, deprecatoris: laborando, propinquæ: anticitatis, cari bonitatis (ut spero) apud civitates: gravitate, imperatoris suscepturam officia atque partes.* Intelligit autem, ut legatos ex Cilicia mittendos fudeat periculi Appii deprecatores. Scripta videtur, vel cum Laodiceæ erat, vel postquam in Ciliciam reversus est: quia ait, *Pontius descendens jam novum Epistola Laodiceam revertit.* Sperat eum propestem Censorum auditurum. Petit ne quid sibi temporis addatur in provincia.

M. T. Cicero Imp. Papirio Præt. S. D.

IX. 25. *Summam me ducem*] Hæc epistola scripta videtur postquam Laodicea discessit: quia ait, *Ita cum ad me Laodiceam venisset.* Commendat Papirio item

tem M. Fabii: quam supra commendavit etiam Caelio.

M. T. Cicero Imp. C. Caelio L. F. Quæst. Def. S. P. D.

II. 19. *Cum spectatissimum*] Scripta est post Kal. Quint. quia ait, *Accipi a te missas literas in Cilicia, cum essem in castris, a. d. x. Kal. Quint.* Item quod ait, *Gravissimum mihi secretis, si ad me in Ciliciam quamprimum veneris.*

M. T. Cicero Imp. Caelio Rufo Edili Cur. Def. S. P. D.

II. 12. *Salicinus equidem*] De decessione cogitat: quod ait, *quare est cum hoc legit, ego jam anticum manus confectio: tamen obvium mihi velim sua litera tua, qua me erudiat de omni rep. ne hospes plano veniam.* Eum videre adilem se cupere ait.

M. T. Cicero Imp. Ap. Pulchro, ut spero, Cenlori S. P. D.

III. 11. *Cum essem in castris*] Adhuc in Cilicia erat Dolabella, opem Ciceronis per literas implorat. Pollicetur ei opem Cicero, cum ait, *Promitto me pro tua dignitate in hac provincia, cui proficisci, rogando, deprecatoris: laborando, propinquæ: anticitatis, cari bonitatis (ut spero) apud civitates: gravitate, imperatoris suscepturam officia atque partes.* Intelligit autem, ut legatos ex Cilicia mittendos fudeat periculi Appii deprecatores. Scripta videtur, vel cum Laodiceæ erat, vel postquam in Ciliciam reversus est: quia ait, *Pontius descendens jam novum Epistola Laodiceam revertit.* Sperat eum propestem Censorum auditurum. Petit ne quid sibi temporis addatur in provincia.

M. Cato M. Ciceroni Imp. S.

XV. 6. *Quod & resp.*] Respondet Cato epistolæ Ciceronis, cujus initium est, *Summa tua auctoritas.* In qua supplicationem petierat.

M. Caelius M. Ciceroni S. D.

VIII. 11. *Non diu*] De supplicatione eius quid egerit Curio Trib. pleb. Paulus, & Marcellus, co. Car. Favonius, Furnius, Lentulus, Balbus, nunciat. Item, ut Pompejus cum senatu incuberet

ut Cæsar ante Id. Novemb. decedat e provincia.

M. T. Cicero Imp. Caninio Salustio Proquaest. S. P. D.

II. 17. *Litteras a te mihi flator*] Salustius erat proquaestor Bibuli proconsulis Syriae. Scripta est post xvi. kal. Sext. quia ait, *litteras a te mihi flator tuus reddidit Tassi, a. d. xvi. Kal. Sext.* Se prid. Kal. Sext. decessurum putat: quia ait, *praesertim sublato metu Partico.*

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 13. *Gratulor tibi officinate*] Gratulatur Ciceroni filiam Dolabellæ nupsisse. Nunciat ei mortem Q. Hortensii, cum ait, *Q. Hortensius, cum hoc litteras scripsit, animam æquebat.* Videtur scripta hæc epistola quo tempore Cicero e Cilicia decessit: quia scribit in Buto, *cum e Cilicia decedens Rhodum venissem, & eo mihi de Q. Hortensii morte esse allatum.*

M. T. Cicero Imp. Ap. Pulchro S. P. D.

III. 12. *Gratulabor tibi prius*] Gratulatur Appio, quod absolutus sit de ambitu: excusat se quod Tulliam Dolabellæ accusator ejus collocaverit. Scripta est paulo post quam discessit: quia ait, *Decedenti mihi, & jam imperio anno terminato a. d. 111. Nov. Sext. cum ad Sidam navis accedarem, littera a meo fuit reddita.*

M. T. Cicero M. Catoni S. D.

XV. 6. *Lettus sum*] Agit gratias Catoni de supplicatione. Jam autem propius accessisse videtur: quia ait, *ego, ut spero, propediem te videbo.*

M. Cicero Imp. C. Marcello C. F. Col. S. P. D.

XV. 11. *Quam tibi cura*] Agit gratias de supplicatione. Eodem tempore quo superior, scripta videtur: quia ait, *ego, si me navigatio non morabitur, que incurbat in 3. His. Estus, propediem te, ut spero, videbo.*

M. T. Cicero Imp. Ap. Pulchro S. D.

III. 13. *Quasi divinare*] Agit gratias de supplicatione: eum jam sperat Censorem.

M. T. Cicero Imp. M. Cælio Ædili Cur. S. P. D.

II. 15. *Non potuit accuratius agi*] Agit gratias de supplicatione, & quod sibi gratulatur sit de matrimonio Tullie. Respondet epistolis superioribus Cæli, *Quam cito, & Gratulor tibi officinate.*

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 12. *Pudet me*] Queritur de injuriis Appii, jam Censoris: & se Ciceronem expectare ait, atque eum quamprimum videre cupere.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 14. *Tanti non fuit*] In hæc etiam de Appio Censore agit, rogatque Ciceronem ut quamprimum veniat. Ad arma rem spectare ait, propter contentionem Cæsaris & Pompeii de exercitibus dimittendis. Item ait, *seis Appium Censorem hic ostenta faceret de signis, de tabulis, &c. ad Att. scribit Id. Osi. ita, scribo de censoribus, maximeque de signis, tabulis, quid fiat.* Ergo hæc ante Id. Osi. scripta.

M. Cicero Terentia, & Tul. suis, S. D.

XIV. 4. *Si tu, & Tullia lux nostra*] Cicero Epheso discessit Kal. Osi. Att. Athenas venit prid. Id. Osi. ex hac epistola, quæ scripta est xv. Kal. Novemb. Se ad arma rem spectare audisse ait.

Tullius, & Cicero meus, & Frater, & Fr. F. Tironi suo S. D.

XVI. 1. *Pando facilius*] Cicero discedens Patris egrotum ibi Tironem reliquerat. Ad eum igitur de valentine scribit, 111. Non. Novemb.

Tullius Tironi suo S.

XVI. 2. *Non quæ ad te*] Scripta est Non.

Non. Novemb. Alyzia. De valentine item Tironis agit.

Tullius, & Cicero Tironi suo S. D. & Q. Frater & Filius.

XVI. 3. *Nos apud Alyziam*] Scripta est 1111. Id. Novemb. quia ait, *nos apud Alyziam diem unum commorati sumus. It dies fuit Non. Novemb. inde ante lucem profectus a. d. 1111. Id. Novemb. has litteras dedimus.* De valentine Tironis item agit.

Tullius Tironi suo S. P. D. & Cicero, & Q. Frater, & Q. F.

XVI. 4. *Vari sum affectus*] Data est 111. Id. Novemb. Leucade. De valentine Tironis item agit.

Tullius, & Cicero F. & Q. Q. Tironi Humaniff. & Optimo S. P. D.

XVI. 5. *Vide quanta in te sit*] Scripsit hanc epistolam Leucade profectus, 111. Id. Novemb. De valentine Tironis agit.

Tullius, & Cicero, & Q. Q. Tironi S. P. D.

XVI. 6. *Tertium ad te*] Scripta Astio vesperi, 111. Id. Novemb.

Tullius, & Cicero, S. D. Tironi suo.

XVI. 7. *Septimum jam diem*] Data xv. kal. Decemb. Corcyra. Mendose autem legitur xv. kal. Novemb. quia ait in epistola sequenti *Corcyra sumus usque ad xvi. Kal. Decemb. tempestatibus retenti: a. d. xv. Kal. a portu Corcyraeorum ad Cassiopem stadia cxx. processimus.* De ægritudine agit.

Tullius & Cicero Tironi suo S. P. D.

XVI. 9. *Nos a te*] Corcyra ad Cassiopem se processisse ait a. d. xv. kal. Decemb. ibi fuisse usque ad ix. kal. Postridie in Italiam ad Hydruntem pervenisse.

vii. autem Kal. Decemb. Brundisium venisse, & secum in oppidum Terentiam introisse, a. d. v. kal. Decemb. Brundisii Tironis litteras accepisse, quibus cognovit Tironem convalescere. Rogat igitur eum ne remere naviget: videturque Brundisio discessisse: quia ait, *æquum & mihi Brundisii tibi reliquit.*

C. CLAUDIO MARCELLO, L. CORNELIO LENTULO COSS. Anno ab Urbe condita, 704.

Tullius & Cicero, Terentia, Tullia, Q. Q. Tironi S. P. D.

XVI. 11. *Esi opportunitatem*] Cicero a. d. 1111. Id. Decemb. in Tribulatum venit: Att. De Formiano vero Taracina venit prid. kal. Jan. Inde in Albanum Pompeii. Ita a. d. 111. Non. Jan. ad urbem cogitabat: Att. Hanc autem epistolam Tironi scripsit prid. Id. Jan. qua certiorum Tironem facit (qui adhuc ægrotus erat Patris) quemadmodum ad urbem accesserit pridie Non. Jan. Item quemadmodum Cæsar ad senatum minaciter scripsit, & ut senatus consiliis, prætoribus, tribunis plebis, & sibi proconsuli temp. commendaret. Italie regiones, quas quisque mereret, descriptas esse: se Capuam sumpsisse. Hoc autem S. C. factum esse 111. Id. Jan. scribit Cæsar lib. I. De bello civili.

Cicero Rufo S.

V. 20. *Quo modo potuissem*] Videtur hæc epistola scripta tum cum Cicero ad urbem erat: primum quia ait, se tribunos militum, contubernales & præfectos, detulisse: (quæ delatio non nisi ad urbem fieri bar) deinde quia addit, *cum Tullius rufo redierit, mittam eum ad te.* Agit cum quæstore suo Rufo de relatis provinciæ rationibus.

Tullius Terentia, & Pater Tullio, & duabus animis suis: & Cicero Matri optime, suavissima Sorori S. P. D.

XIV. 14. *Si quis valetis, nos valemus*] Data

Data est viii. kal. Feb. Minturnis: nam mendose legitur viii. Kal. Quint. fuit enim Minturnis hoc die, ut scribit ad Att. Accedit quod agit cum uxore, & filia; an debeant Roma cedere adventu Caesaris: an ibi tuto esse per Dolabellam possint. Qua de re agit etiam in sequenti epistola, vii. kal. Feb. data Formis.

Tullius Terentia, & Pater suavissima Filia: Cicero Matri & Sorori S. P. D.

XIV. 18. *Considerandum*] Data est viii. kal. Feb. Formis. Agit de eadem re atque in superiore egit.

M. Tullius S. D. Tironi suo.

XVI. 12. *Quo in discrimine*] Cicero vii. kal. Feb. venit Capuam: Att. Hanc scripserat 19. kal. Feb. Capua: Tiro adhuc erat Patrii: se adhuc praesertit orae maritima a Formis ait. Caesarem Ariminum, Pisaurum, Ancenam, Aretium occupasse ait; urbem a se relictam esse. Hortatur Tironem ne aut aeger aut hieme naviget.

Q. Cicero Tironi S. D.

XVI. 8. *Magna ubi*] Q. Cicero rogat Tironem ne se tam longe navigatio in committat, & viae per hiemem, nisi bene firmus sit. Quod ab eo petit etiam superiore epistola M. Cicero.

M. Caelius Ciceroni S. D.

VIII. 15. *Equando*] Cicero Capua profectus est Formis 11. kal. Feb. Inde a consulibus iussu rediit prid. Non. Att. Capua vero discessit vii. Id. Att. Pompeius 2. kal. Mart. Canus erat: Att. Canus profectus est vii. Id. Att. v. kal. Mart. Brundisium venisse notat: Expedius enim antecesserat legiones Luceria: Att. Caesar kal. Atris fuit. vii. Id. Brundisium venit, persequens Pompeium: Att. Pompeius Brundisio descendit Id. Mart. Att. vel a. d. xvi. kal. Apr. Att. Hoc autem tempore haec epistola scripta videtur, quia ait, *Caesar me cum expulisset ex Italia Pompeium, confinis ad urbem*

vocare. Id quod jam existimo confectum nisi maluit Pompeium Brundisii circumferre.

Tullius Tironi S.

XVI. 13. *Omnia a te data*] Data est 19. Id. Apr. Monet ut convalescat.

Tullius Tironi S. D.

XVI. 14. *Andriam*] Data 11. Id. Apr. De aegritudine agit.

Tullius Tironi S.

XVI. 15. *Aegypti*] Data est post prid. Id. Apr. quia ait: *Aegypti ad me venit prid. Id. Apr.* Se accepit ab eo epistolam vacillantis literulis ait: ex quo apparet iam Tironem convalescere: praesertim cum addat sibi nunciatum, eum febris carere, & bello habere.

M. T. Cicero Ser. Sulpicio S. D.

IV. 1. *C. Trebatius*] Caesar, pulso ex Italia Pompeio, post Id. Mart. Romanam redierat, ad senatum de rep. retulerat, armorum dissipaverat. Itaque haec epistola rationem avertit Cicero cum rogante Caesare non venerit in senatum. Post fugam Pompeii scriptam esse, haec verba indicant, *Vides urbem terrarum imperii distribuit ardere bello, urbem sine legibus, sine iudiciis, sine iure, sine lege, sine fide, relictam ditioni & incendis.* Scripta tamen est ante diem illum qui dicitur 11. kal. Maias, ex sequenti ad eundem epistola. Agit cum eo de conveniendo illo, seque cogitare ait ab urbe longius discedere.

M. Caelius M. Ciceroni S. D.

VIII. 16. *Exanimatus*] Rogat Ciceronem Caesari ne se ad Pompeium Italia pulsum conferat, ne Caesarem offendat. Itaque ait, *Caesar ratus Senatui exiit.* Intelligit autem extra urbem, ut in Hispaniam contra Afranium & Petreum, legatus Pompeii eat. Et post addit, *Quod si totum tibi persuadere non possim, Tullium*

rem, duo quid de Hispaniis agamus; scribitur, epistola, quas tibi nuncio advenit Caesari fore nostras. Quam isti spem habeant amisse Hispaniis, nescio. Non videtur autem adhuc discessisse Italia Caesar: quod ait, *me secum in Hispaniam ducit.* Nam nisi ita faceret, priusquam ad urbem accessissem, ubiqueque essem, ad te pervenissem. Meminit harum literarum Caesari, in epist. ad Att. in qua ait se in Cumano Sulpicium expectare.

M. T. Cicero Ser. Sulpicio S. D.

IV. 2. *A. d. 111. Kal. Maias*] Agit cum eodem de conveniendo, & de consilio protectionis ad Pompeium, qui in Epiro erat cum consulis. Scripta est post 11. kal. Maias, ut ex epistola primis verbis apparet. Ad Att. etiam ait se Sulpicium expectare ad Non. quod in Cumano se facturum esse, in hac epistola scribit.

M. T. Cicero Imp. M. Caesario Aedili Cur. S. P. D.

II. 16. *Magnus dolor*] Respondet epistola Caesari, qua se deterruerat ne Pompeium Italia pulsum sequeretur.

M. Cicero Rufo S.

V. 19. *Esti mihi*] Scripta est paulo ante quam iret ad Pompeium: quia ait, *mihi consilium captum est famulo.* Item, *quae si simul placebit, statim ad me veniat.* Intelligit autem protectionem ad Pompeium, ut aperte apparet ex epistola.

M. Cicero Terentia suae S. P. D.

XIV. 7. *Omnes molestias*] Caesare in Hispaniam profecto Cicero se ad Pompeium in Graeciam contulit, auctore Plotarcho in Cicerone. Ex itinere autem hanc epistolam scripsit. Quod intelligitur, cum ait, *Naxos spero non valde bonam habere.* In eam simulataque confodit, haec scripsit, *Deinde confestim ad vestros familiarum multas epistolas, quibus te & Tullium vestram diligentissimi commendabo. Tu v. Tom. VII.*

tem, duo quid de Hispaniis agamus; scribitur, epistola, quas tibi nuncio advenit Caesari fore nostras. Quam isti spem habeant amisse Hispaniis, nescio. Non videtur autem adhuc discessisse Italia Caesar: quod ait, *me secum in Hispaniam ducit.* Nam nisi ita faceret, priusquam ad urbem accessissem, ubiqueque essem, ad te pervenissem. Meminit harum literarum Caesari, in epist. ad Att. in qua ait se in Cumano Sulpicium expectare.

Caesar hoc eodem anno, Hispaniis victis, Placentina militum seditione compressa, Romam iterum reverfus est: & Dictator creatus comitia habuit, quibus se & Haucricum consulibus insequentem annum creavit, atque intra undecim dies Dictatura abdicavit. Auctor App. & Caesar lib. III. De bello civili.

C. JULIO CAESARE II.
P. SERVILIO ISAURO COSS.
Anno ab Urbe condita, 705.

Caesar hoc anno prid. Kal. Jan. trajecit in Epirum, adversus Pompeium, cumque per quatuor fere menses obedit. Auctores, Suetonius in Caesare, & Caesar lib. III. De bello civili.

M. Caesius M. Ciceroni S. D.

VIII. 17. *Ergo me potius*] Quo tempore Pompeius ad Dyrrachium in Epiro, & Caesar ad flumen Tapium castra habebat, Caesius Roma Praetor hanc epistolam scripsit. Caesar De bello civili lib. III. Hoc indicare etiam Caesius in epistola videtur, cum ait, *Quid istis factis? praesidium expectatis, quod summum est?*

Dolabella Ciceroni S. D.

IX. 8. *Si vales, gaudes*] Scripta est cum Pompeius ad Dyrrachium obditus est a Caesare: quia ait, *Pulso Italia Pompeio, amissa Hispania, capro exercitus veterano, circumvallato non denique.* Hortatur eum ut Pompeium tanquam visum relinquit. Terentiam minus belle habuisse nunciat, sed eam jam convalescisse.

M. Cicero Terentia suae S. P. D.

XIV. 8. *Si vales, bene est: ego quidem vales.*
K K K K

valio. Valedicendum tuam] Cicero cum Pompejo erat. In castris tibi nuntiatum ait. Terentium in febrim subito incidisse. Data 14. Non. Jun.

Tullius Terentia suae S. D.

XIV. 21. *Si vultis, bene est: valeo. Da operam*] Monet eam ut des operam ut convalescat.

M. Cicero Terentia suae S. P. D.

XIV. 6. *Nec scire est*] De praedio vendendo agit. Data Id. Quint.

Pompejus hoc anno in Pharsalia, media aestate (ut ait Plut. in Bruto) summo praelio cum Caesare decertavit. Ex qua victus in Aegyptum se recepit, atque ibi interfectus est, eodem die quo de Mithridate triumphaverat, Dione auctore: id est, prae die Kal. Oct. Plinio & Capitolinis lapidibus testibus. Itaque Cicero 14. Kal. Decemb. scribit ad Att. de exitu Pompeji.

M. Cicero Terentia suae S. P. D.

XIV. 12. *Quod nos in Italia*] Data est prid. Non. Novemb. Brundisio. Nunciat se rediisse in Italiam, & a bello recessisse significat, cum ait, *perurbati dolore animi magnisque injuriis, metuo ne id consilii repetimus quod non facile explicare possimus*. Qua de re etiam ad Att. Hoc est autem tempus illud quo Cicero Brundisii per multos menses moratus est. Caesarem autem post praelium Pharsalicum in Aegyptum se contulisse, atque ibi per novem menses fuisse, tradit Appianus. De quo tempore sic Cicero in Oratione pro Q. Ligario. *Apud quem igitur hoc dico? Nemo apud eum, qui cum hoc fecerit, tamen me antequam vidit, scilicet reddidit: qui ad me ex Aegypto literas misit, ne essem idem qui fuisset, qui cum ipse imperator in toto imperio populi Rom. unicus esset, esse me alterum passus est: a quo, hoc ipso C. Parva munitione perferente, concessit mihi*

bi fasces laureos tenui, quoad tendere paravi. Qui mihi cum denique se salutare paravit reddere, si eam nullis spoliata ornamentis redderet.

Tullius Terentia suae S. D.

XIV. 19. *In maximis*] Agit de valetudine Tulliae, de qua agit etiam in epist. ad Att. quae data est. 19. kal. Decemb. De convenienda illa loquitur his verbis, *Quod me propius vultis accedere, video ita esse faciendum. Etiam ante scissimam, sed me multa impediunt, quae ne possent auidem expedita sunt*. Qua de re agit etiam in epistola ad Atticum, de qua dixi.

M. Cicero Terentia suae S. P. D.

XIV. 9. *Ad coetras*] Agit de valetudine Dolabellae, & item Tulliae; ut ait.

Tullius Terentia suae S. D.

XIV. 17. *Si quid haberem*] Agit item de valetudine Tulliae.

C. JULIO CAESARE DICTATORE II.

Anno ab Urbe condita, 706.

Hoc anno Caesar in Aegypto alteram Dictaturam inivit, sine consulibus, magistro equitum M. Antonio. Auctore Dione.

Tullius Terentia suae S. D.

XIV. 16. *Si vultis, bene est: ego valeo. Esti epistulae tempore*] Data est prid. Non. Jan. Videtur scripta postquam reliquit Pompejum: ex his verbis, *quantquam scilicet sunt quae magis curamus, magisque doleamus: quae me ita conficiunt ut si vultis, vult qui me de mea sententia destruxerunt*. Quod videtur de iis dictum qui illum in vitium coegerunt partes Pompejanas relinquere.

XIV.

M. Cicero Terentia suae S. P. D.

XIV. 11. *Si vultis, bene est, ego valeo. Tullia nostra*] Data est xviii. kal. Quint. Cogitabat Cicero filium obviam Caesari mittere: quem recessisse Aegypto fama erat, ut ait ad Att. Tulliam ad se venisse prid. Id. Jan. ait. Itemque ad Att.

Tullius Terentia suae S. D.

XIV. 15. *Si vultis, bene est. Constituramus*] Data est xii. kal. Quint. Ait se mutasse consilium de mittendo Cicero Caesari obviam: secum adhuc habere Tulliam.

Tullius Terentia suae S. P. D.

XIV. 10. *Quid fieri placeret*] Data v. Id. Quint.

M. Cicero Terentia suae S. P. D.

XIV. 13. *Quid scripsi ad te*] Data vi. Id. Quint.

Tullius Terentia suae S. D.

XIV. 24. *Si vultis, bene est: valeo. Nos neque*] Data 19. Id. Sext. Se nihil habere certi de Caesaris adventu ait.

Tullius Terentia suae S. D.

XIV. 23. *Si vultis, bene est: valeo. Reddito mihi*] Data prid. Id. Sext. Redditas sibi jam tandem a Caesare literas satis liberales ait. Inelligit autem illas de quibus ait in oratione pro Q. Ligario, hoc modo, *qui ad me ex Aegypto literas misit, ut essem idem qui fuisset*. Incertum se esse ait an Caesari venienti obviam procedat, an ibi ubi est, eum expectet: id est, Brundisii.

Tullius Terentia suae S. D.

XIV. 22. *Si vultis, bene est: valeo. Nos quoties*] Data kal. Sept. Se ex literis

Terentiae capturum consilium ait quid sit agendum. Id est, an Caesari obviam eundem, an eum Brundisii expectandum: an propius Romam accedendum.

Tullius Terentia suae S. D.

XIV. 20. *In Tullianum*] Jam Cicero acceptis a Caesare literis, de quibus supra dictum est, Romam propius accesserat. Siquidem scripsit hanc epistolam v. Kal. Oct. de Vespisio: in qua se venturum in Tullianum ait Non. aut postea.

M. Cicero Trebonio S. P. D.

XV. 21. *Et epistolam tuam*] C. Trebonius in Hispaniam missus fuerat a Caesare post praelium Pharsalicum, ut Longino succederet, auctore Dione, & Cicero in hac epistola. Quae scripta ad eum videtur in Hispaniam hoc tempore, id est ante bellum Africanum, quo initio sequentis anni geri coepit, est: quia legiones Trebonii cum ab eo ad Scipionem, qui in Africa erat, descenderent, eoque mox bello Africano audissent, Scapula & Aponio ducibus lectis Trebonium ex Hispania egerunt, Dione auctore. Ex quo apparet hanc epistolam scriptam esse ante defectionem legionum paulo post factam. Hic autem C. Trebonius prior anno praetor urbanus fuerat, Servilio consule. Caesar lib. III. De bello civili.

Q. FUFIO CALENO,
P. VATINIO COSS.

Caesar, qui sine consulibus alteram Dictaturam hoc anno gessit, Romam tertium s. ex Aegypto & Ponto reversus, sibi in terminis novissimos menses Q. Fufium Calpurnium, P. Vatiniuum, consules subrogavit. Dio, Suetonius.

C. JULIO CAESARE III,
M. EMILIO LEPIDO COSS.

Anno ab Urbe condita, 707.

K K K K 2 Caesar

Caesar cum extremo superiore anno xiv. Kal. Jan. Lilybaeum ab urbe pervenisset, atque a Lilybaeo in Africam vi. Kal. Jan. confcedisset, hujus demum anni initio bellum Africanum aggressus est cum Scipione, Catone, & Juba rege.

M. Cicero S. D. Cn. Plancio.

IV. 14. Binar a te accepti] Jam Cicero in urbem revertetur, in gratiam cum Caesare venierat; quanquam illum in Italia venientem non viderat, ut ipse scribit ad Cassium, Terentiam uxorem repudiavit, Publiliam alteram duxerat. Respondet hac epistola Plancio Coreya exulanti, qui gratulatus erat Cicero, & quod Caesare ei veniam dedisset, & quod alteram uxorem duxisset. Scripta videtur dum Africanum bellum gerebatur: quia ait, ne ea qua parum jam adsunt, partem impendant, moderate ferantur. Quod est difficile in hujusmodi bello, cuius exitus ex altera parte eadem ostendat, ex altera feritatem.

M. Cicero M. Terentio Varroni S. D.

IX. 1. Ex his literis] Varro videtur Roma abfuisse aliquandiu: cum autem adventus ejus appropinquare diceretur, Cicero scripsit ad eum hanc epistolam, postquam venit in urbem: quia ait, me scire, postquam in urbem veneris. Item pro bellum Africanum: quod intelligitur, cum ait, unde sperare debere, si te viderim, & ea qua parum, & ea qua impendant, me facite transire. Cuius cum eo congressi, sive in Tusculano, sive in Cumano, sive Romae.

M. Cicero S. D. C. Caffio.

XV. 15. Esti uterque nostrum] C. Caffius Brundisii morabatur, ut scribit paulo post. Se reliquisse arma ait, & in gemitu Italiae, & in urbis miseriam querelis ventari. Properasse, ut Caesarem in Italia videret, nec potuisse. Scripta est per bel-

lum Africanum: quia ait, utrumque utrum possum esse adhibere in celeritate vitio. Quae si fuisset, tandem clementiam experta esset Africa, quam cognovit Asia, quam etiam Achaja. Id est, prore anno, Caesare e Ponto per Asiam & Graeciam decedente, & veniam omnibus dante.

Cicero Domitio S. D.

VI. 22. Non ea res me deterruit] Consolatur Domitium Cicero de eversa republica, pollicentique ei operam suam, quanquam in re ei prodesse possit. De bello, quod gerebatur, nescio quid intelligere videtur, cum ait, Haec quamquam nibilo meliora sunt, nunc etiam atque etiam multo desperatura. Videtur item Roma esse, ex epistola.

M. Cicero S. D. Cn. Plancio.

IV. 15. Accepti partem] Consolatur iterum Plancium de exilio. Scripta est multo post alteram ad eundem Plancium, quia ait, sed tamen estis antea scripsi quae existimavi scribi oportere.

M. Cicero L. Planco S. P. D.

XIII. 29. Non dubito] Satis constat hanc epistolam scriptam esse post bellum Alexandrinum a Caesare superiore anno confectum. Videtur autem Plancius esse cum Caesare in bello, Africano, an Hispaniensis? Africano certe, in quo, auctore Oppio, fuit, cum Romae per bellum Hispaniense fieret, ex Philippica II. ubi ait M. Antonium ex itinere Romam revertit, ne L. Plancius praedes suos venderet. Commentat ei hereditatem Capitonis apud Caesarem.

M. Cicero S. D. A. Torquato.

VI. 1. Esti ea perturbatio] A. Manlius Torquatus cum pro Pompeio contra Caesarem stetit, hoc tempore exulabat Athenis. Eum igitur Cicero consolatur. Scripta est haec epistola quo tempore bellum Africanum gerebatur: quia ait, cum quo omnium bellorum incertis exitis sint, ab altera victoria tibi periculum nullum esse.

se perspicio, quod quidem seipsum sic ab omnium interitu: ab altera se ipsum nonquam timuisse, certo scio. Item, Hoc vero tempus quo examinari omnes & suspensi sumus, hoc moderatior animo ferre debet, quod & in ea urbe est, ubi nata & alta est ratio ac moderatio vite. Item, Et habes Ser. Sulpicium, quem semper huic dilexisti: qui Sulpicius tunc Achae praerat, cum bellum in Africa gerebatur. De Caesare ita ait, nec enim is, qui adhaec in te insisterat, quam tua dignitas postulabat, fuit, non magna signa dedit animi erga te mitigati.

Cicero Alieno Procof. S. D.

XIII. 78. Democritus] Allienus praetor erat in Sicilia, ut apparet ex epistola sequenti, atque dum bellum Africanum gerebatur, ut scribit Oppius de bello Africano, his verbis, deinde Alieno praetori, qui Siciliam administrabat, de omnibus rebus praecipit, & de reliquo exercitu celeriter impediendo.

Cicero Alieno Procof. S. D.

XIII. 79. Et se scire arbitror] Eodem tempore scripta videtur quo superiore: quia ait, C. Avianus in Sicilia est.

M. Cicero S. D. A. Torquato.

VI. 3. Superioribus literis] Et haec etiam Africanum belli tempore scripta: quia ait, quotiens aliquis audimus verum carum. Item, quem exitum acris habitura sit divinare nemo potest. Item, nibilo te nunc majore in discrimine esse, quam quovis aut eorum qui discesserint, aut eorum qui remanserint. Alteri dimicant, alteri victorem timeat. Superiores literas intelligit eas, quarum initium est, Esti ea perturbatio. Quibus se eum consolatum esse ait. Cicero adhuc Romae est, Torquatus Athenis.

M. Cicero S. D. L. Messinio.

V. 21. Grata mihi] Romae scripta est belli Africani tempore: quia ait, me nulla res alia Romae tenet, nisi expectatio re-

rum Africanarum. Videtur enim mihi res in propinquum adducta discrimen.

Cicero Thoranio S. D.

VI. 21. Esti cum haec ad te] Extremo hoc bello scripta videtur: quia ait, appropinquare exitus hujus calamitissimum bellum, aut aliquid altum & confectum, hoc haec scribentem, videbatur. Quanquam de Hispaniensis bello potest etiam intelligi. Consolatur eum de exilio.

Cicero Thoranio S. D.

VI. 20. Dederam] Scripta est triduo post superiorem, in qua illum se tum consolatum esse ait. Adventum Caesaris inquit, cum ait, nunc est quod te adventuribus offerre gestas, item, quod si recipies ille se, ad tempus aderit.

M. Cicero S. D. A. Torquato.

VI. 4. Novi, quod ad te] Hoc eodem tempore scripta est, quia ait, cum hoc scriberem, aliqua iam actum putabam, non quod ego certo scirem, sed quod non difficultis erat consuetudo. Item, equidem quod non Romae sumus, miseriam dico. De Caesare autem scribit hoc modo, eque enim qui tardior in te levando fuit, non est mihi dubia de tua salute sententia. Torquatus autem adhuc erat Athenis: quia ait, reliquum est quod te angat, quod ab his tandem a tuis. Item, Servium discessisse Athenis molesto tui.

Cicero Varroni S. D.

IX. 2. Caninius, idem tuus] Agit cum Varrone, quemadmodum convenire possint. Rationem affert cur Romae sit, non autem abis, ut ille. Extremo Africano bello scripta est: quia ait, caeso Lucandum tunc per ibidem, dum discesserat ille gratulatio, & simul dum astantis quoniam admodum negotium confectum sit: confectum enim esse existimo. Caesar a. d. xi. kal. April. in acie contra Scipionem constitit. Oppius lib. V.

M. Cicero P. Servilio Ifaurico Procol. Collegæ S. D.

XIII. 68. *Grata mihi vobementer*] P. Servilius Ifauricus, qui biennio ante consul fuit, Afram pro consule regebat. Hoc tempore hæc epistola scripta videtur: quia Ciceronem cum Cesare Romæ fuisse apparet, qui nunquam cum eodem per bellum civile antea fuerat, ex his verbis: *Ego ad te de republica summa quid sentiam non sere scribam, propter periculum: ejusmodi litterarum, quæ agere antea scribam sapint. Sperare tamen videtur, Cesari college vestro fore cura, & esse, ut habeatur aliquam rempublicam, eorum consilii magni roboribus te interesse: sed si tibi utilitas est, id est gloriosius, Afræ præfese, & istam partem republicæ male affectam tueri, &c.*

M. Cicero P. Nigidio Figulo S. D.

IV. 13. *Quærenti*] Idem dico de hac epistola ac de superioribus proximis: quod ex his verbis intelligitur, nec mihi quicquam tali tempore in mentem venit optare, quod non ultro mihi Caesar detulerit. Item, obviemus ipsius Cesaris summam erga nos humanitatem. Item, ego, quod intelligi te, & sentire, quia sum Romæ, & quia curæ attendere, possum, id tibi affirmo, te in istis molestus, in quibus est hoc tempore, non datus spiritus. Item scripta videtur antequam Marcellus restitueretur: quia ait, ipsius consuetudinem, quam adhuc meo pudor mihi claudit, respiciendo. Neque enim nisi post Marcelli restitutionem Cicero in republica loqui cepit, ex oratione pro Marcello. Consolatur Nigidium de exilio.

T. Cicero Trebatio S. D.

VI. 10. pag. 107. *Antea missum*] Exulabat pariter Trebatius, atque Torquatus, & Nigidium. Hinc igitur consolatur, eique operam suam pollicetur, ut illis. Quoniam autem eandem sententiam ponit in his duabus epistolis ad Trebatium, quas usurpavit in his fere que scriptæ sunt ad Torquatium & Nigidium, propterea eo

adducti sumus ut putaverimus eas eodem tempore scriptas esse. Sententia autem potissimum sunt hæc, & ipse qui plurimum profest, quoties mihi delatæ ad equitatem & ad remque naturam videtur, &c. Item, Neque ipse Caesar, (ut vultis rebis intelligere potui) est alienus a nobis: & omnes fere familiarissimi ejus casa devincti magister meo veteribus officit, ne diligenter observant & colunt. Itaque si quis mihi eris aditus, de tuis fortunis, id est de tua incolumitate, ago, per me ipse, & volent. Itemque alia ejusmodi. Præcedit autem hæc inferiorem: quia in hac significat, se nunquam antea ad illum scripsisse: cum ait, antea missum ad te literas. Hic autem non est Trebatius ille, ad quem Cicero scripsit lib. VII. quoniam ille Cesari amicus fuit, hic inimicus.

M. T. Cicero S. D. M. Marcello.

IV. 7. *Esti eo te adhuc consilio*] M. Marcellus, quia in consulatu suo Cesarem inimicissimus fuerat, & partes Pompeianas secutus erat, nec Cesari victori supplex ire voluerat, Mitylenis morabatur. Hortatur eum Cicero, ut Romam veniat, & se Cesari submittat. Neque enim adhuc ei Caesar ignoverat: ex his verbis, *si enim transieris, nihil aliud esse quod dubitationem afferat, et pœne quem est potestas, nisi quod videretur ne tu illud beneficium omnino non putares.*

M. Cicero Q. Ligario S. D.

VI. 13. *Esti tali tuo tempore*] Docet Ligarium quid de salute ejus a Cesare petenda speret. Nam & ipse, quod contra Cesarem steterit in Africâ, exulabat. Se cum Cesare Romæ esse satis aperte in ipsa epistola ostendit.

M. Cicero Trebatio S. D.

VI. 10. *Ego quanti te faciam*] De hac epistola supra dictum est.

M. Cicero S. D. M. Marcello.

IV. 8. *Neque monere*] Iterum hortatur Marcellum ut se Cesari submittat, sui

ipius

ipius exemplo: cum ait, *ut quod ego facio, tu quoque in animum inducar.* Item, *is etiam qui omnia tenet, foveat ingenii, nobilitatem vero, & dignitatem hominum, quantum ei res & ipsius causa concedit, amplectitur.* Quæ verba ostendunt nondum Cesarem ignovisse Marcello.

M. Cicero Gallo S. D.

VII. 27. *Mior*] Scripta videtur dominante Cesare: quia ait, *Et ais fore ut te Cesar restituat.* Quia vero subjungit, *negat me audere quod sentiam dicere,* hoc anno scripta videtur, antequam loqui in republica cœpisset. Cujus rei initium fecit cum pro Marcello in senatu dixit: ex oratione ipsa.

M. T. Cicero Ser. Sulpicio S. D.

IV. 4. *Accipis excusationum*] Adhuc Ser. Sulpicius Achajæ præerat. Nunciat ei Cicero ut Cesar in Senatu dixerit, se M. Marcello redendum potestatem facere: atque ut ipse Cesari propterea pluribus verbis gratias egerit, cum silere in perpetuum statuisset.

M. Cicero S. D. M. Marcello.

IV. 9. *Esti perpaucis* Hortatur Marcellum ut domum redeat. Scripta est postquam Cesar Marcello ignovit: quia ait, *denique si fuit magni animi non iste supplicem victori, vix ne sit superbi, aspernam ejusdem liberalitatem.* Ostendit præterea, se paucis ante diebus ad eum literas dedisse, quibus doceret quid ei faciendum esset. Fuerunt autem illa, quibus nuntiavit Cesarem in senatu pepercisse: que non extant.

M. Cicero Ampio Balbo S. D.

VI. 12. *Gratulor tibi sui Balbo*] Gratulatur Balbo quod a Cesare restitutus sit. Erat in urbe Cicero cum Cesare: quia ait, *omnia promissa, confirmata, certa & rata sunt, que ad reditum & salutem tuam pertinent. Vidi, cognovi, interfui.*

Tom. VII.

M. Cicero Trebatio S. D.

VI. 11. *Dolabellam*] Gratulatur Trebatio quod a Cesare per Dolabellam restitutus sit.

M. Cicero A. Cæcina S. D.

VI. 6. *Votum*] Cæcina scripserat librum contra Cesarem, & ea de re exulabat. Nuntiat se brevi gratulatum esse quod ei Cesar ignoverit, polliceturque ea in re operam suam. Scripta est posteaquam Cesar Marcello pepercit: quia ait, *Marcellum cui maxime succensebat, cum maxima illius dignitate restituit.* Ostendit præterea se Romæ cum Cesare esse, cum ait, *me antecessione quoties magis Cesar amplectitur.*

M. Marcellus M. Ciceroni S.

IV. 11. *Plurimum*] Respondet Marcellus literis Ciceronis, que intercedunt: quibus Cicero gratulatus erat quod ei Cesar ignovisset, & fuserat ei ut Romam rediret. Quod ex his verbis colligitur, *Res quemadmodum acta sit, vestra litera declarat.* Item, *gratulatio tua, &c.*

M. Cicero Curio S. D.

VII. 28. *Memini*] Corius hoc tempore morabatur Patris, urbe Achajæ, quem admodum ex epistola, cuius initium est, *M. Curius*, intelligi potest: in qua M. Curium Ser. Sulpicio Achajæ hoc tempore procof. commendat. Laudat eum quod abist ab urbe everfa republica. De Cesare autem, & de se, qui Romæ una esse videntur, ita ait, *nec vero minus culpa in eo est, in cuius potestate omnia sunt.* Item, *cum salutationi nati devotus amicum (que fit hoc etiam frequentius quam solebat, quod quasi avem albam videretur bene sententem civem videre) abdo me in bibliothecam.*

Cicero Papirio Pæto S. D.

IX. 14. *Ducibus*] Scripta est antequam Cesar in Hispaniam proficisceretur (Profectus

L I I

factus est autem extremo hoc anno) item, cum idem praefectus esset moribus, (praefectus est autem postquam ex Africa rediit, auctore Dione.) Haec autem ex his verbis intelliguntur, quando hic erit noster hic praefectus moribus, parebo auctoritati tuae: cum vero aberis, ad fungor me tuas conferam.

M. Cicero Papirio Pato S. D.

IX. 26. *Accubivram*] Eodem tempore scripta videtur quo superior: quia ait se ad eum venturum, & cum eo cenaturum, ut in superiore: cum inquit, nihil est quod adventum vestrum excuset. Non multo tibi hospitem accipiet, sed multo tibi. Item in utraque legis sumptuarie meminit. *Supra enim, domum si habebis, in domo alicuius legis sumptuarie conferam.* Hic vero, *epulam tua non modo contra legem, si illa nunc lex est, sed etiam contra legem, & quidem aliquando.*

M. Cicero Q. Ligario S. D.

VI. 14. *Me scio*] Nuntiat se pro eo supplicasse domi Caesari. Extremo autem anno scripta est, quia ait, *Ego idem tamquam cum ad 11 Kal. intercalares priores rogata fratrum vestrorum manus ad Caesarem.* Intelligit autem 11 Kal. intercalares priores, ultimum diem prioris mensis, ex duobus illis quos interposuit Caesar, se & Lepidus ante inter Novembrem & Decembrem menses, ut annum consilium ordinaret: auctore Macrobio lib. primo Saturnalium.

M. Cicero A. Cæcina S. D.

VI. 8. *Cum esset*] Quia Kal. Jan. praefinita erant a Caesare Cæcina, quibus ille esse in Sicilia posset, idque ex Largo Cæcina amico Cicero audierat, propterea, profectio in Hispaniam Caesare, a Balbo & Oppio, qui Romae remanserant, impetrarat, ut ultra Kal. Jan. esse posset. Quae de re Cæcinam hac epistola certiorum facit. Monet praeterea ne ad reliquias Afiaticas negotiationis proficiscatur: datque ei literas commendatitias, quas Furfano pro-

consulti in Siciliam profecturo reddat: quas sequuntur.

M. Cicero T. Furfano S. D.

VI. 9. *Com A. Cæcina*] Haec literae cum superioribus coniunguntur.

A. Cæcina M. Cicero S. D.

VI. 7. *Quod tibi non tam cito*] Excusat filium quod librum non tam cito Cicero reddiderit. De Afiatico negotio ita respondet, *De Afiatico itinere, quamquam summa necessitas premebat, ut impetrassem, feci.* Oratoris Cicero meminit quem scripsit ad M. Brutum hoc anno in Galliam, absoluto Catone: ex Oratore.

M. Cicero A. Cæcinae S. D.

VI. 5. *Quantis sanque*] Respondet se legisse librum, eumque: ut ille superiore epistola preceperat, diligentissime custodire. Consolatur de exilio.

Huius loco subungere placuit epistolas quasdam commendatitias ad Ser. Sulpicium, M. Brutum, P. Servilium, L. Acilium, qui in provinciis erant hoc anno. Quod fecimus hoc consilio, ne, cum difficilis earum dispositio esset (quia nihil praeter commendationem continerent) reliquiarum superiorum historiam impedirent.

Quae ad Ser. Sulpicium in Achajam scripta sunt.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. D.

XIII. 17. *M. Curtus*] Ser. Sulpicium hoc anno Achajae praefuisse, satis ante demonstravimus: hinc commendat M. Curtum, qui Patris negotiabatur.

M. Cicero Ser. Sulpicio S.

XIII. 18. *Nam concedam*] Commendat res Attici Epiroticas.

M.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 19. *Cum Lyfone Patrensi*] Commendat Lyfonem Patrensem.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 20. *Aclapone Patrensi*] Commendat Aclaponem Patrensem.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 21. *M. Emilium*] Commendat domum Aviani, & rem familiarem, quae est Sicylene.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 22. *T. Manlium*] Commendat Manlium, qui negotiatur Thelipiis.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 23. *L. Cossium*] Commendat libertum L. Cossium.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 24. *Cum antea*] Rursus commendat Lyfonem Patrensem.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 25. *Hagofortum*] Commendat Hagofortum Larissam.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 26. *L. Mefinius*] Commendat negotia L. Mefinii: quae erant in Achajis. Scriptam autem esse hoc anno hanc epistolam quo consul fuit M. Lepidus, apparet ex eo quod ait, *quod quo minore arbitratione facere possis, literas ad te a M. Lepido consule, &c.*

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 27. *Litteras eodem exemplo*] Commendat rursus rem Aviani, & meminit Ser. Sulpicii filii.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 28. *Esti liberus*] Commendat rursus rem Meficini.

Quae ad M. Brutum in Galliam scriptae sunt.

M. Cicero Bruto S. P. D.

XIII. 10. *Cum ad te tuos Quaesitor*] M. Brutus praefectus fuerat a Caesare Gallie citeriori, eo tempore quo in Africam profectus est, teste App. & Plurarcho in Bruto. Itaque scribit Cicero ad Cæcinam lib. VI. *Brutus Gallie praefectus, Sulpicium Graeciae.* Apparet etiam ex Oratore Cicero M. Brutum praefuisse Galliae, post bellum Africanum. Quia in eo ait, se Catone absoluto aggressum esse scribere Oratorem ad M. Brutum, qui tum erat in Gallia. Addit praeterea, *Evgo ex omnibus terris una Gallia communis non ardet incendio, in qua frater ipse te, cum in Italia luce cognoveris.* Succedit autem Bruto hoc anno 111 Kal. Jan. Pansa. Fam. Huius Cicero commendat Varroem quaesitorem, tum cum Galliae praerat.

M. Cicero Bruto S. P. D.

XIII. 11. *Quia semper*] Commendat Arpinates.

M. Cicero Bruto S. D.

XIII. 12. *Alia epistola*] Commendat Q. Sullidum Arpinatum legatum.

M. Cicero Bruto S. D.

XIII. 13. *L. Castronium*] Commendat L. Castronium.

M. Cicero Bruto S. D.

XIII. 14. *L. Titio*] Commendat Strabonem.

Quae ad P. Servilium Iauricum scriptae sunt.

L IIII 2

M.

M. Cicero P. Servilio S. D.

XIII. 66. *A. Cæcinam*] P. Servilium Iauricum in Asia pro consule fuisse ante demonstratum est. Et commendat A. Cæcinam.

M. Cicero P. Servilio S. D.

XIII. 67. *Ex provincia*] Commendat Androem Laodicensem.

M. Cicero P. Servilio Collegæ S.

XIII. 69. *C. Curtius*] Commendat rem C. Curtii, quam habet cum quodam Colophonio.

M. Cicero P. Servilio Collegæ S. D.

XIII. 70. *Quia non est obstrata*] Commendat T. Ampium Menandrum.

M. Cicero P. Servilio Collegæ S. D.

XIII. 71. *Multa tibi commendem*] Commendat T. Agutium.

M. Cicero P. Servilio Collegæ S. D.

XIII. 72. *Cerellia*] Commendat possessiones Asiaticas Cerellie.

Quæ ad Acilium proconsulem Sicilia scriptæ sunt.

M. Cicero Acilio Procof. S.

XIII. 30. *L. Manlius*] Acilius hic proconsul erat in Sicilia, quemadmodum ex epistolis frequentibus omnibus apparet: erat autem quo tempore Cæsar dominabatur: quia in una harum epistola, cuius initium est, cum *Demetrio Mega*, ait, *ei Dolabella rogatus meo civitatem a Cæsare imperavit, qua in re ego interfui*. Ex his verbis intelligi potest, & Cæsarem obtinere hoc tempore rempublicam, & Cicero nem cum illo fuisse in gratia. Quod fieri non potuit nisi postquam bellum Africanum confectum est, & Cæsar Romanum

restitit. Nam nisi post bellum Africanum

Cæsarem Cicero non vidit. Huic Acilio forte successit Furfanus, de quo in epistola ad Cæcinam. Acilius autem forte is est qui sequenti anno Ser. Sulpicio in Græciam successit. Commendat ei L. Manlium.

Cicero Acilio Procof. S. D.

XIII. 31. *C. Flavio*] Commendat Flavium.

Cicero Acilio Procof. S.

XIII. 32. *In Alesina*] Commendat M. & C. Clodius ex Alesina civitate, quæ est in Sicilia.

Cicero Acilio Procof. S.

XIII. 33. *Cn. Oracilio*] Commendat negotia Natonis, quæ habet in Sicilia.

Cicero Acilio Procof. S.

XIII. 34. *Avitum*] Commendat Lyfoniæ, Lilybatanum. Lilybæum autem in Sicilia est.

Cicero Acilio Procof. S.

XIII. 35. *C. Avianus*] Commendat negotia Aviani.

Cicero Acilio Procof. S.

XIII. 36. *Cum Demetrio Mega*] Commendat Demetrii Siculi negotia.

Cicero Acilio Procof. S.

XIII. 37. *Hippiam*] Commendat Hippiam Calatrinam. Calate autem in Sicilia est.

Cicero Acilio Procof. S.

XIII. 38. *L. Brutius*] Commendat L. Brutium, amicum suum jam inde a quaesura sua Siciliensium.

Cicero Acilio Procof. S.

XIII. 39. *Cum familia Titurnia*] Commendat M. Titurnium.

CÆSARE DICTAT. III. DES. IV. ET COS. IV. SINE COLLEGA.

Anno ab Urbe condita, 708.

M. Cicero Leptæ S. D.

VI. 18. *Simul accipi*] Cæsar hoc anno cum Pompeji liberis pugnavit anno Roma 27. diebus pervenisset (Appiano auctore) & in castris tertiam Diecturam iniecit, auctore Diono. Hoc igitur tempore scriptisse videtur hanc epistolam Cicero: quia ait; *De Hispaniæ novi nihil. Magnam tamen exercitum Pompejum habere constat. Nam Cæsar ipse ad nos missi legiones. Præterea meminit Oratoris sui, ita, Oratorem meum tanquæm a te probari vehementer gaudeo. Se Romæ esse significat, cum ait, Me Romæ tenuit omnino Tullia mea partus: sed cum ea, quemadmodum spero, satis firma sit, remorata, dum a Dolabella procuratoribus exigam priusam provisionem.*

M. Cicero C. Cassio S. P. D.

XV. 18. *Laugior epistola*] Scripta est initio belli Hispaniæ: quia ait, *de Hispania nihil adhuc certi, nihil omnino novi.*

M. Cicero S. D. C. Cassio.

XV. 19. *Præpostera*] Scripta est eodem tempore quo superior: quia ait, *de Hispania novi nihil: sed expectatio valde magna, rumores tristicios. Pax nostra patet, datur a. d. 111 Kal. Jan. profectus est. Id est, in Galliam Cisalpinam, ut M. Bruto succederet: ex epistola ad Att. Nuntiat P. Syllam mortuum. Hanc secundam esse ad Cassium epistolam indicat, cum ait, alteras habetis has breves.*

Cicero P. Dolabella S. D.

IX. 10. *Non sum ausus*] Dolabella erat in Hispania cum Cæsare, ex Philippica II. Scripta hæc est eodem tempore quo superior: quia ait, *te scire volo, venenim populum sollicitum fuisse de P. Syllæ morte, cuius meminit in superiore.*

M. Cicero C. Cassio S. P. D.

XV. 16. *Puto te jam suppeditare*] Hanc tertiam epistolam vocat: sequæ eam scripsisse ait antequam ab illo ne schedulam quidem acciperet. Ex quo intelligi potest, non multo post secundam esse scriptam. De spectris Catanianis agit.

C. Cassius S. D. M. Ciceroni.

XV. 19. *Non modestè*] Respondet superioribus epistolis, quibus Cicero nuntiavit de Pania, & de spectris Catanianis egerat. Eodem tempore scripta est: quia ait, *in Hispaniis quid geratur referre. Si Cæsar vincat, celeriter me expectat.*

Cicero Dolabellæ S. D.

IX. 13. *C. Suberinus*] Commendat Dolabellæ, (qui in Hispania erat cum Cæsare) C. Suberinum, quem repentino bello oppressum esse ait in Hispania: in qua post Afranium speratum, nemo bellum fore putat.

Cicero C. Cæsari Imp. S.

XIII. 15. *Præcillum*] Cæsar in bello erat, ut puto, Hispaniensi, cum Præcillum hac epistola ei Cicero commendavit. Quoniam autem in titulo est Imp. videtur scripta post xi. kal. Mart. nam eo die Cæsar Imp. appellatus est, Ategua in Hispania capta, auctore Oppio.

M. Cicero C. Cæsari Imp. S.

XIII. 16. *P. Crassum*] Commendat Cæsari P. Crassum. Eundem esse in Hispania, hinc intelligitur, quod ait, *in Hispaniam ad te maxime ille quidem suo consilio, sed etiam me auctore, est profectus.*

Cicero Dolabellæ suo S. D.

IX. 11. *Vel meo*] Cicero hoc anno, mente (ut puto) Januario, filiam amisit, quæ ex parvo perit, ut ait Pædianus in Pisonianam. Iannes Cæsar scripsit literas consolatorias ex Hispania ad Ciceronem, pridie Kal. Maji datâs, ut ait ad Att. Cum autem eius res ignarus Dolabellæ desideraret literas Ciceronis, ipse ex hac epistola ita respondet, *Vel meo ipsius interitu mallem literas meas distulisses, quam eo casu quo san. gravissime afflicto, quomodo ferrem certe moderatus, se re habere. Non scribit autem aperte de obitu Tullie, quia fama jam accepisse eam putat, quemadmodum Cæsar accepit. Quod autem addit, sed quoniam brevi tempore, ut opinio nostra fert, te san. curatus, item, celeriter una saluati nor. arbitror, id ait, quia finem belli Hispaniensis adesse intelligebat. Sic enim scribit ad Att. Hirtius lincias dedit Nardone xij & Kal. Maji, in quibus scripsitum erat Sen. Pompeium Corinthis esse, & fugisse in Hispaniam ceterorum, Cæsarum fugisse nisi quod: nihil prorsus novit. Hirtius autem lib. V. tradit, Cn. Pompeium interfectum esse a Cæsare prid. Id. April. at Dio scribit victoriam Cæsaris Hispanensem Romæ nuntiâtam esse pridie Parilia, id est x. kal. Maji.*

Ser. Sulpicius M. Ciceroni S.

IV. 5. *Postquam*] Ser. Sulpicius ex Græcia consolatur Ciceronem de obitu filie. Ceteriorum se esse signum eum de provincia ait, ubi tranquillum eum esse animo cognoverit.

M. Cicero S. D. L. Lucejo Q. F.

V. 13. *Quoniam*] Lucejus (ut ceteri) consolatur erat literis Ciceronem de obitu filie: quæ literæ interdicendum. Hæc respondet Cicero, cum ait, ergo & dicitur sic fecimus, ut ceteris, & publica paulo etiam fortius fortasse quam tu ipse, qui præcipis. Item, ut moveri, quantum parvo, me ab omnibus molestiis & angustibus abdicam. Sic ad Att. de morte filie, vellem tam domestica ferre possem, quam ista contemnerem.

Tullius Tironi S.

XVI. 22. *Spero ex tuis literis*] Tiro hoc tempore iterum ægrotaverat. Quantum autem intelligi potest ex xii. epistolarum ad Att. mente Maio convalescerat. Inquit enim, *Ego hic vel sine Sica, (Tironi enim melius est) facillime possum esse, ut in malis. In hac autem inquit, spero ex tuis literis tibi melius esse. Item, Ego hic casso. Quia ipse nihil scribo. In agris Cicero erat, Tiro Romæ.*

Tullius Tironi S.

XVI. 27. *Vide*] Nondum firmus erat Tiro: quia ait, *Valendo tua me valde sollicitas, sed inferas, & fac omnia: tunc te motus esse, tunc mihi equalitate sat. rursus putare. Idem autem scripsit in superiore, cum inquit, mecum er, si te curas. Docet eum, non recte dici, Fide-liter infervere valetudini.*

Tullius Tironi S.

XVI. 20. *Sollicitas*] Spero Tironem cito firmum fore, si diligentiam adhibuerit. Item ait, tu poter. Kal. spectare gladiatores, possidite redire: & ita cresco.

Tullius Tironi S.

XVI. 19. *Exspecto*] Se ait expectare literas Tironis, Tironem magis. In hac, ut in superiore, meministi Demetrii.

Tullius Tironi S.

XVI. 10. *Ego vix cupio*] Jam firmior esse videtur Tiro: quia ait: ego vero cupio te ad me venire: sed vix cupio: gravissime ægrotaſti. Item, jam ad ad. bitum quod fueris in via, dura in Commodum venis, accedens continuo ad reditum dies quinque. Ego in Formiano a. d. 11. Kal. esse volo: ibi te ut firmum essendum, ut Tiro, esse. Scripta est post epistolam, cuius initium est, *Vide*. Quia ait, docui te, fides tamen quod haberes. Quod autem ait, Pompeius erat epist. me. cum hoc scribentem, videtur legendum Pompeianus. Data est xix. kal. ut puto, Jun.

Tul.

Tullius Tironi S.

XVI. 18. *Quid igitur*] Jam Tiro videtur in Tuscolanum venisse: quia ait, si vero etiam Tuscolanum tibi profueris, dii boni, quanto illud tibi erit amabilius. Item, fac bellus vestigare: non modo te, sed etiam Tuscolanum nostrum plus amem. Item, te quando expectemus, fac ut sciam.

M. T. Cicero S. D. Ser. Sulpicio.

IV. 6. *Ego vero*] Respondet epistole qua Sulpicius se consolatur est de morte filie. Jam Sulpicius decedere cogitabat e Græcia: quia ait, sperabam enim adven-tum (sic enim audibam) appropinquare. Quod idem significat etiam Sulpicius in epistola, cuius initium est, *Esi scio*, prid. kal. Jun. Athenis data. In agris esse se ostendit, cum ait, *Itaque & domo absun & foro.*

M. Cicero M. Marcello S.

IV. 10. *Esi nihil novi*] Jam Cicero expectabat Marcellum, qui se illius consilio utrum esse rescripserat. Quod intelligitur ex his verbis, *magisque tuas literas expectare incipiam, vel te potius ipsum.* Venit autem ne, quamquam Marcellus redire decreverat, tamen tardius decedat: si quidem ait, *venit mihi in mentem subverti interdum ne te deleceris tanta decessio.* Scripta est autem multo post superiorem illam, *Esi perperam*: quia ambas hæc literas ait se dedisse Theophilo libero eius ad eum proficentem. Oportet enim Theophilum post superiores illas literas in Græciam allatas Romam rediisse, nunc autem ad Marcellum iterum in Græciam proficisci.

Ser. Sulpicio Ciceroni S.

IV. 12. *Esi scio*] Hæc literas dedit Sulpicius prid. kal. Jun. Athenis, quibus ceteriorum facit Ciceronem, M. Marcello Italiam versus navigaturum, antequam confederet, a P. Chilonem esse interfectum.

L. Lucejus Q. F. S. D. M. T. Ciceroni M. F.

V. 14. *Si valet, bene est: ego valeo, sicut soles*] Cicero in solitudine erat, mente Junio, ut est ad Att. Ut autem Brutus consolatus est Ciceronem de morte filie, tum cum in solitudine erat, (ut est ad Att.) sic Lucejus eodem tempore eundem firum consolatus est, ut appareret ex epistola.

M. Cicero L. Lucejo Q. F. S. D.

V. 15. *Omnis amor tuus*] Respondet superiori epistole, qua se consolatur est Lucejus.

P. Vatinius Imp. M. Ciceroni suo S. D.

V. 9. *Si valet, bene est, ego valeo. Si tuam consuetudinem*] P. Vatinius hoc anno cum imperio a Cæsare missus est in Illyricum, hac occasione, (auctore Appiano in Illyrico) cum Q. Cornificius quaestor Cæsaris pro prætoris in Illyrico a M. Octavio Pompeii duce, qui se ex fuga Pharsalici prælii magna classe in illum finem contulerat, premeretur, Gabinique mandato Cæsaris in Illyricum cum legionibus novis profectus, ibi mortuus animo Octavio addidisset, tum Vatinius Brundisio cum aliquot navibus advenit fugativum missus est: qui victo demum fugatoque Octavio, & provincia recepta, ac Cornificio reddita, victor cum toto exercitu & classe Brundisium se recepit, ut tradit Oppianus lib. IV. Has deinde Illyriorum, qui cum Octavio steterant, injurias cum Cæsare ultimum esse, confectis omnibus bellis, Illyrii timentes, ad Cæsarem legatos miserunt, qui se ut in Americam idemque resperer, preterent. Quibus Cæsar respondit, se, si tributa pendentes, obsequere darent, veniam illis esse datum. Utrumque autem pollicentibus istis, Vatinius cum legionibus & magno equitatu ad eum missi. Hoc autem factum est, quantum ex Appiano & ex his epistolis intelligi potest, hoc anno, vixit quidem Hispanis, verum non.

non dum Cesare Romam reverto. Quia in provincia, oblata belli gerendi occasione, cum Vatinius bene rem gessisset, atque imperator appellatus fuisset, de rebus gestis ad Senatum misit literas, petitique per has etiam literas a Cicerone ut supplicationem ea de causa sibi decerneret. Epistola data est. II. Quint. Naronar. Ergo ante reditum Cesaris. Nuntiat praeterea se audisse, servum ejus fugitivum esse cum Vardis, de quo nihil Cicerio fieri mandavit: se illum inventurum, nisi in Dalmatiam auferret. Ex quo apparet cum nunc in Illyrico esse.

Cicero Varroni S. D.

IX. 8. *Esti manes*] Mittit ad Varronem quatuor libros Academicos. Apparet hanc epistolam scriptam esse hoc anno circa Id. Quint. ex epist. ad Att.

M. Cicero Sulpicio Imp. S.

XIII. 77. *Cum his temporibus*] Perique existimant in titulo hujus epistolae scribendum esse Vatinio pro Sulpicio, atque his literis Ciceronem Vatinii superiori epistolae respondere, quod se ei lubenter supplicationem decrevisse dicat. Quibus & ipse assentiret, nisi haec verba subsiderentur, *praeterea a te peto misericordiam in medium pro vestra amicitia, & pro tua perpetua in me studio, ut haec etiam tu te elaboras. Dionysius servus meus, qui necum bibliothecam multorum numerorum tractavit, cum multos libros sumpsisset, nec se impone laborum pararet. aufergit. In est in provincia tua. Eum & M. Bollanus & multi alii Navone viderunt. Ego si hominem per te recepavero, summo me a te beneficio affectum abstrabor. Neque enim intelligi potest cur Cicero ad Vatinium ita scripserit, cum ille in suis literis ita nuntiasset, *dicimus mihi servum meum anagnosset fugitivum cum Vardis esse, &c.* Accedit, quod si ad Vatinium scripserit, non videtur verisimile ita locutum fuisse. Non existimavi me saluo fore vestre veteris amicitiae, multorumque inter nos officiorum, facere posse ut honori tuo dessem, cum quo inimicitiae fuerunt. Ita que vetero ne hic P. Sulpicius alter, proconsul Illyrici sit, pari cum Vatinio im-*

perio a Cesare missus. Quandoquidem Vatinius in re gesta contra Octavianum collegam habuit etiam Sulpicium. Quod intelligitur ex his verbis Oppii lib. V. *Cesar cum cohortibus septem, quae ex veteris legionibus in classe cum Sulpicio & Vatinio rem gesserant, ex oppido Ruspina egressus, proficiscitur ad portum.* Quod si ita est, ergo ut Vatinius, sic Sulpicius ob rem bene gestam de supplicatione a Cicerone petierat. Ut autem Vatinii literae extant, sic Sulpicii exiderunt: ut ad Vatinium responso desideratur, sic ad Sulpicium habetur: ut Vatinus se sine literis Ciceronis de servo ejus curaturum scripserat, sic Sulpicius de eodem servo investigando rogatur.

Cicero Leptra S.

VI. 19. *Macellum*] Scripta est dum expectabatur Caesar ex Hispania: quia ait, *Ego me Asture diutius arbitrator comoraturum, quoad ille quandoque veniat.* Meminit etiam Oppii & Balbi, qui Romae remanserant, Cesare in Hispaniam profecto. Balbum autem agrum fuisse, & in hac epistola ait, & ad Att. in epistola hoc tempore scripta.

M. Cicero M. Fabio Gallo S. D.

VII. 24. *Amoris quidem tui*] Judicium P. Sextii, de quo fit in hac epistola mentio, offendit eam hoc tempore scriptam esse, quia eadem de re scribit ad Att. mense Sextili, antequam Caesar Romam veniret.

Cicero M. Fabio Gallo S. D.

VII. 25. *Quod epistolam*] Apparet scriptam esse adventante Cesare ex Hispania: quia ait, *Magister adest cuius quam putaramus.* Magistrum autem dictatorem Cesare intelligit. Sic in epist. ad Att. scripta mense Sextili ait, *Cesar adest.*

Q. FABIO MAXIMO,
C. TREBONIO COSS.

Hoc anno Caesar postquam ex Hispania

patria

restitit, Consules sibi suffecit in reliquum anni Q. Fabium Maximum, & C. Trebonium. Auctore Dione.

M. Cicero Q. Cornificio Collega S.

XII. 17. *Grata mihi vehementer*] Jam Caesar quintum & ultimum a bello Romam reverterat, id est, ex Hispania. Revertit autem Octobri mense, auctore Vellejo, lib. II. Q. Cornificium in provincia Syriae finitima esse apparet: quod ait, *Ex Syria tumultuosiora quaedam nobis nuntiata sunt: quae quia tibi sunt propiora quam nobis, tua me causa magis movent quam mea.* Scripta videtur epistola, cum, reverto ex Hispania Cesare, populus Romanus variis spectaculis operam dabat: quia ait, *Roma summum animum est, sed ita ut malis salubre aliquid & honestum negotium: quod sero fore, quia vides id curae esse. Caesar.* Significat autem bellum Parthicum, quod parabat Caesar antequam interficeretur. Meminit etiam Oratoris sui, cum ait, *me scito, dum tu abisti, quasi occasionem quandam & licentiam natam, scribere audacius: & caetera quidem fortasse, quae etiam tu concederes: sed proxime scripti de optimo genere dicendi.* Hanc autem epistolam primam esse ex his quas ad Cornificium scripsit in provinciam, ex his verbis colligitur, *grata mihi vehementer est memoria vestri tua, quam significasti literis, &c.*

M. Cic. Q. Valerio Q. F. Orca Legato Propræt. S. D.

XIII. 4. *Cum municipibus*] Q. Valerius praepositus erat a Cesare agris dividendis, credo postquam ex Hispania rediit, quia Cicero in epistola, qua commendat ei C. Curtium, ait ita. *Hoc autem tempore cum Caelo in senatum legit. Senatum autem supplesse Cesarem, postquam rediit ex Hispania, scribit Dione.* Hac epistola commendat municipes Volaterranos, quorum agris dividendis Valerius praefectus erat.

M. Cicero Q. Valerio Q. F. Orca Legato Propræt. S. P. D.

XIII. 5. *Non moleste fero*] Commendat Valerio C. Curtium, qui possessionem habebat in agro Volaterrano.

M. Cicero C. Cluvio S. P. D.

XIII. 7. *Cum in Galliam*] Cluvius item videtur, ut Valerius, praepositus fuisse a Cesare dividendis agris: quia ait, *Esti non sum nescius, & quae temporaria ratio & quae tua postulas sit, tibi quoque negotium autem esse a C. Cesare, non iustitiam.* Commendat ei agrum velegalem municipii Atellani.

M. Cicero M. Rutilio S. P. D.

XIII. 8. *Com & mihi*] Item M. Rutillus praepositus erat agris dividendis a Cesare, ut ex ipsa epistola aperissime apparet. Commendat ei pradia Laberii.

Cicero Cornificio Collega S. D.

XII. 18. *Quod extremum*] Loquitur de tumultu in Syria excitato (ut in superiore ad eundem) cum ait, *quod mihi visum est tuis literis intelligere, te nihil commissurum esse temere, nec antequam scisset quo ille nescio qui Caelius Bassus evanepeteret, &c.* Hic enim Bassus tumultuatus est in Syria, Dione auctore. Loquitur etiam de Iudis Cesaris, cum ait, *quidam fide iam viderent, ut Iudis Cesaris vestri equifino animo viderem T. Plancium, &c.* de quibus Iudis supra diximus.

M. Cicero P. Vatinio Imp. S. D.

V. 11. *Grata tibi*] Cicero ut Sulpicio supplicationem decreverat, sic etiam Vatinio. Ut autem desiderantur literae quibus Cicero decreverat ei a se supplicationem esse nuntiaverat, sic etiam Vatinianae, quibus Ciceroni gratias agebat. Hae enim epistola commendat municipes Volaterranos, quorum agris dividendis Valerius praefectus erat. M m m m autem

autem ait, *Dalmatiae diu malefaciens, qui tibi maleficus fuit: sed tamen, ut scribis, brevi capientur, & illustrabuntur tuas gestas, ostendit, Vatianum ex Illyrico jam tum, cum eas literas scripsit, in Dalmatiam profectum esse, quod a Dalmatiia celeretur: speratur res Dalmaticas accellension futuram Illyricam victoria, ob quam et supplicatio decreta fuerat. Monet de Dionysio.*

M. Curius M. Cicero suo S. D.

VII. 29. *Si vales, bene est. Sum enim.]* Data est a. d. 19. kal. Novemb. a M. Curio, qui Paris erat. Rogat Ciceronem ut Sulpicii successori se commendat, qui mente Junio ex Achaja decessit. Huius epistolae respondet Cicero initio sequentis anni.

P. Vatinius Imp. M. Ciceroni suo S. D.

V. 10. *Si vales, bene est: ego quidem valeo. De Dionysio.]* Data est Non. Dec. Narone. P. Vatinius, cum in Dalmatiam profectus bellum gerere cepisset, inde recedere propter frigora coactus fuerat. Perierat tamen a Caesare ob res Dalmaticas gentis supplicationem. De ea vero adhuc non retulisse Caesarem moleste fert. Perit a Cicerone, ut apud Caesarem causam suam agat. Sic enim ait, *Caesar adhuc mihi inopiam facit. De meae supplicationibus, & rebus gestis Dalmaticis adhuc non refert. Quasi vero non persistit trimumphi in Dalmatia res pessima, &c.* Quod autem addit, *Ego post supplicationes mihi decretas in Dalmatiam profectus sum, intelligitur post supplicationes de rebus Illyricis, De Dionysio se nihil adhuc extricare respondet. In Illyricum vero recessisse ostendit, cum ait, quod me signis Dalmaticum, quod illuc egerit, etiam hic effugerit. Item, inaequae oppidum captivum, & bellum jam conceptum retrahere sum coactus.*

Cicero Dolabella S. D.

IX. 12. *Gratuler Baui nostris.]* Dolabella ad Bajas erat, ac orationem pro De-

jotaro a Cicerone requisierat, quam dixit Cicero domi apud Caesarem ex Hispania reverentur. Quod ex his verbis orationis intelligitur, *Non dubito quin Deiotarus tuis literis, quorundam exemplum legi, quas ad eum Tarracoe desisti, se magis etiam crederet. Est enim Tarraco urbs Hispaniae. Ad eum orationem hanc se mittere ait. Et ipse Cicero tuffari videtur, cum ait, Orantulum pro Deiotaro, quam requirere, habebam mecum: quod non putaram. Caesarem porro cum Dolabella ad Bajas fuisse hoc anno, post tercia Saturnalia, id est, xii. kal. Ian. intelligitur ex epistola ultima lib. XIII. ad Att.*

C. JULIO CAESARE V,
M. ANTONIO COSS.
Anno ab Urbe condita, 709.

Cicero Curio S. D.

VII. 30. *Ego vero jam te nec horro.]* Scripta est haec epistola initio anni huius, ex his verbis, *In campo certe non fuisse, cum hoca secunda civitate questoris institutum esse dicebant, postea est. Quo mortis nuntio, sella sublati est. Ille autem, qui civitatis rebus esset aspicimus, comitatus habuit, consulens hora septima renuntiavit, qui usque ad Kal. Jan. esset, quo erant futurae mane pessidae. Hic autem fuit C. Caninius Rebilus, qui in locum Q. Maximii successit est. Dio, Macrobi. Respondet epistola Curii superiori.*

M. Cicero Aristo Procol. S. D.

XIII. 50. *Sompsi hoc mihi.]* Perierat Curius a Cicerone ut se commendaret successori Sulpicii, qui videtur fuisse Acilius. Itaque in superiore ad Curium epistola ita respondet, *Acilio, qui in Caecilia profectus est cum legionibus, de te scripsit, namque epistolam cum hac conjunxit. Haec autem epistola videtur esse qua ad Curium scripta est, cui commendat M. Curium. Fortasse enim appellatus est Acilius Arillus.*

M. Cicero Cornificio S.

X. 19. *Libentissime.]* Ex superioribus ad Cornificum epistolis apparet eum fuisse cum imperio non longe a Syria provincia, & bellum Parthicum suscepit fuisse. Ex hac autem constat eum Syriam & bellum Parthicum a Caesare obtinuisse, quod Caesar parabat hoc anno antequam interficeretur. Hanc rem et haec epistola gratulatur.

Cicero Curio S. D.

VII. 31. *Facile perspexi.]* Haec epistola multo post superiorem ad Curium scripta est: qua ait, *Acilio non fuisse necesse meae dari literas, facile ratio. Hunc Acilium successorem fuisse Sulpicii intelligi potest, cum addit, Sulpicii tibi operam intellego ex tuis literis non multum opus fuisse.*

M. ANTONIO,
P. DOLABELLA COSS.

Caesar col. v. Id. Mart. interfecit est, cum quinque menses Romae post reditum ex Hispania fuisset, (auctore Vellejo) in cuius locum successit est P. Dolabella.

D. Brutus M. Bruto, & C.
Cassio S. D.

XI. 1. *Quo in statu sumus, cognoscite.]* M. Brutus & C. Cassius, praetores urbani, post necem Caesaris armis Antonii col. dissidentes Roma aberant. D. Brutus socius ejusdem conjurationis Romae erat. Quod ex his verbis intelligitur, *Huius est perit apud nos Hirtius fuit: quae mente esset Antonius dimissionis mihi dare posse a fuisse, neque tunc quampiam vestrum in urbe esse. Quae verba indicant non multo post necem Caesaris haec epistolam esse scriptam. Ad Att. certe scribit, M. Brutum visum esse sub Lanuvio, post prid. Id. Apr.*

Tullius Tironi S. D.

XVI. 24. *Esti mane.]* Cicero rusticabatur eo tempore quo Octavianus ex Apollonia ad cerentand hereditatem Caesaris Romam venit. Mandat Tironi, (quam a se, ut ait: Romam dimiserat) ut sibi pecuniam curet: & ut omnia certa sibi referret, quid Octavianus, quid Octavius, quae hominum opinio, quod futurum putet. Addit praeterea, vix reneri quod accurat. Item Aquini fuisse Hirtium, qui tum Romae erat cum superior epistola scripta est. Scripta autem haec videtur post xiv. kal. Maias: quia Octavianus ex Apollonia Romam venit illo die, ad Att.

M. Cicero Bithynico S.

VI. 17. *Cum ceterarum.]* Non est dubium quin haec epistola extremis his bellis civilibus quibus Cicero interfuit, scripta sit: cum ita scribat, *cum ceterarum rerum causa capio esse aliquando rempublicam constantiam. Item quod ait, cui quis verborum valuerit, aut valent, &c. nam qui valuerit, referre videtur ad Caesarios: qui valent, ad Antonianos & Octavianos. Praeterea scribit ad Tironem in sequenti epistola, ad Bithynicum scripsit. Quod tamen an de hac epistola & de hoc Bithynico dictum sit, affirmare non aum.*

Tullius Tironi S.

XVI. 23. *Tu vero currite.]* Mandat item ut pecuniam curet. Scripta est hoc tempore: quia ait, *Bithyni ad me scripsit tanta se epistola expressum: in huius non posse, Antonium de lege quid egerit. Legem autem intelligit, quam fierat Antonius post mortem Caesaris, qua Sicuti cives Romani facti sunt. Ad Att. Adhuc etiam rusticabatur, cum ait, licet modo rusticari. Neque dum amicitiam cum Antonio diremrat: quia ait, ego Antonii inveteratam sine ulla suspitione amicitiam retinere sine volo: scribamque ad eum.*

Cicero Dolabellae Col. S. D.

IX. 14. *Esti contentus eram.]* Gratulatur
M m m 2 tur

ter Cicero Dolabella consuli de rebus ab eo praeclare gestis. Intelligit autem columnam in foro Caesari mortuo erectam, quam ipse prostraverat. Scripta videtur VIII Id. Mart. ex epist. ad Att. ubi ait, epistola ad Dolabellam exemplum tibi misit. Ego ad Dolabellam VIII Id. ad Antonem litteras.

C. Trebonius M. Ciceroni S.

XII. 16. *Si vises, bene est: ego quidem vises. Athenas*] C. Trebonius in Asiam profectus provinciam, cum has litteras dedit VIII Kal. Jun. Athenis. Narrat Ciceroni ut viderit Athenis filium ejus literis operam dantem. Se item audisse turbulenta quaedam de republica, quae cupit esse salva.

M. Cicero C. Trebonio S. D.

XV. 20. *Oratorem meum*] Eodem tempore quo Trebonius ad Ciceronem scripsit epistolam superiorem, Cicero hanc ad illum. Mittit ad eum Oratorem suum, petit ut ad se crebro scribat, in primis: quae ut doceat cuiusmodi iter suum fuerit: ubi Brutum viderit, quamdiu simul fuerit. M. autem Brutum intelligit, qui per haec tempora in agro Antiati erat.

M. Cicero C. Matio S. D.

XI. 27. *Nondum satis constitui*] Agit cum Matio de ludis Oclavi ab eo curatis in honorem Caesaris mortui. Scripta vero hoc tempore videtur: quia ad Att. in epistola data post xv Kal. Jun. ita ait, de Auditorum apparatus Matius mihi displicet. Item, quia in hac epistola ait, cum in Tusculano vesperi venissem. Nam ad Att. scribit in Tusculanum se venturum vi Kal. Jun.

M. Brutus, & C. Cassius Praet.

M. Antonio Cof. S. P. D.

XI. 2. *De sua fide*] Brutus, & Cassius praetores (ut dixi) urbani cum Roma absent, petunt ab Antonio an Romae a. Kal. Jun. tuto esse possint in magna ve-

terarum frequentia, quae conventura erant. Ex quo apparet hanc epistolam ante Kal. Jun. scriptam esse.

M. T. Cicero C. Cassio S. P. D.

XII. 1. *Finem nullum facio*] Hoc tempore scripta est: quia ait, *republica a Dolabella meo praefectissimo gesta. Manibus enim illud malum urbanum, & ita corroborebatur quotidie, ut ego quidem & urbi & orio diffiderei urbans.* Intelligit autem columnam erectam a Dolabella, de qua supra. Addit praeterea, *tabulae signantur, immunitates dantur, pecunia maxima deservitur, exules reducantur, S. C. falsa referuntur.* Item, *cupit aia regere deurbanas: ejus etiam chorographa destinant.* Quae verba indicant hanc epistolam scriptam esse post Kal. Jun. quia scribit in prima Philippica, post illum diem hanc acta esse ab Antonio. Cassius adhuc non longe ab urbe aberat: quia ait, *verum haec propediem, & multa alia coram.*

C. Matius M. Ciceroni S. P. D.

XI. 28. *Magnam voluptatem*] Respondeo Matius epistola superiori, cuius initium est, *Nondum satis constitui.* Rationem offert cur Caesaris ludos curarit, cum ait, *At ludos quos Caesaris victoriae Cofat adolescenti fecit, curavi.* At id ad praetorem officium & ad honestatem republicae pertinebat. Addit praeterea sepe se venisse domum Antonii consulis.

M. Cicero M. Oppio S.

XI. 29. *Dubitanti mihi*] Scripta est cum Cicero profectus esset in Graeciam: quia ait, *Dubitanti mihi de hoc tuo consilio profectiois, quod in utramque partem in mentem multa veniant: magnam ponder accessu ad tellurem dubitatioem, iudicium & consilium tuum.* Item quia ait, *gravissimum iudicium de mea fide fecisti, cum post mortem Caesaris te ad meam amicitiam consulisti.* Profectus est autem in Graeciam mense Quintili, ut infra apparebit.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 20. *Amabilior mihi Velia*] Data VIII Kal. Sext. Velia, cum in Graeciam profectus esset. Quod & ex hac epistola & ex proemio Topicorum apparet.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 19. *Vile quanti*] Data est v. Kal. Sext. Rhegio. Ait se, ut primum Velia navigare ceperit, instituisse Topica Aristotelica conscribere, eumque librum Rhegio ad eum mittere.

Brutus & Cassius Praet. Antonio Cof. S. D.

XI. 3. *Litteras tuas legimus*] Data est prid. Non. Sext. a M. Bruto, & C. Cassio, praetoribus urbanis, qui Roma aberant, sed tamen in Italia. Conqueruntur de minis Antonii, & de edicto quodam, quo Antonius minabatur idem supplicium optimis civibus, quod Cicero sumptus de sceleratissimis. Philipp. III.

M. T. Cicero L. Planco Imp. Cof. Def. S. D.

X. 1. *Et absui*] Scripta est postquam rediit e Graecia: quia ait, *Et absui profectus in Graeciam, & postquam de medio cursu republicae sum voce revocatus, nunquam per M. Antonium quietus fui.* Reveriis est autem in urbem pridie Kal. Septemb. quod ex prima Philippica intelligitur.

M. T. Cicero S. D. Titio.

V. 16. *Esti sepius*] Consolatur Titium de morte filii. Difficile est autem intellectum, an impendente civili bello Caesariano an Antoniano hanc epistolam scripserit, cum scribat ait, *neque tantum haec profectus videtur debere, quantum statim ipse nosse civitatis, & haec perturbatio temporum perditur: cum beatissimi sui qui liberatus non susceperat, vixit autem miseri qui his temporibus amiserat, quam si eossem*

bona, aut denique aliqua rep. perdidissent. Item, *haec tamen non dubitans confirmare possum, ea miseri, parari, impendere respicere, quae qui reliquerit, nullo modo mihi doctus esse videtur.* Item, *non moror, quoniam auditi hoc gravissimo & persistentissimo anno adolescentulum aut praeturae munus, qui mihi non a diis immortalibus exceptus est bis miseri videretur.*

D. Brutus Imp. M. Ciceroni S.

XI. 4. *Si de tua in me voluntate*] D. Brutus Gallia citeriori a Caesare (auctore Appiano) praefectus, in eam provinciam aliquanto post necem Caesaris profectus erat: atque in ea nunc bellum gerebat. Cum autem rem praclare gessisset, litteras ad Senatum scripserat, fortasse de supplicatione. Petit a Ciceroe ut suam causam in Senatu defendat. Inquit autem, *progressus sum ad Inalpinos cum exercitu, non tam motum captans imperatorium, quam cupiens milibus satifacere, firmoque eos ad turndas nostras veni efficere.* Item, *cum omnium bellicosissimi bellum gessi, multa castris cepi, multa vastavi. Non sine causa ad senatum litteras misi. Adipisceris tua sententia.* Itaque Philipp. vi. ait, *Antonius D. Brutus ponit legiones Antonio & provinciam tradere domum redire triumphat?*

M. Cicero D. Bruto Imp. S. D.

XI. 16. *Permagis interest*] Jani Bruto Imp. appellatus erat, ex superiore epistola. Commentat duabus epistolis Bruto L. Lamiam, praeturae debentem: credo, veritus ne altera anno intercepta periret. Hoc autem anno petit praeturae Lamia, quia xidius fuit sub victoriam Caesaris Africanam. Inter utilitatem autem & praeturae biennium intercedebat. Petit autem Cicero a Bruto, ut ad Lupam Romam mittat, ut equitum fidei centurias, in quibus ille regnat, conscribat.

M. Cicero D. Bruto Imp. S. D. (R)

XI. 17. *Lamia*] Eodem tempore scripta est quo superior, ut ibi dictum est Commentat iterum ei praeturae Lamiae. M. Cicero.

M. Cicero C. Cassio S. P. D.

XII. 2. *Veherementer lator*] Scripta est post xiii kal. Ocl. postquam Philippicam secundam in Antonium dixerat. Seruato in Senatum venire non posse ait. Ceterum enim cum querere, cuiusque initium a. d. xiii kal. Ocl. a se facturum putasse, Cassius adhuc cum M. Bruto abesse ab urbe in Italia videtur: quia ait, *Quare spes est in vobis: que si latero abesse ut futi in turis: ne in vobis quidem suo aliquo dignum vestra gloria expectari vobis saluis nobis. Sin id nunc, res tamen publica per sua locuti tempore sua suam recuperabit.*

M. Cicero L. Planco Imp. Cos. Def. S. D.

X. 2. *Mentis studium*] L. Plancus petierat a Cicerone ut causam suam ageret in Senatu. Respondet Cicero, se id facturum fuisse, si aut tuto in Senatum antehomine venire potuisset. Ex quo intelligi potest, hanc epistolam eodem tempore scriptam esse quo superior est.

M. T. Cicero C. Cassio S. P. D.

XII. 3. *Auger tantis amicis*] Nondum videtur Cassius in Syriam provinciam profectus, quod se, quid consilii ei der, non habere Cicero dicat. Scripta est post vi Non. Ocl. quia ait, *itaque a. d. vi Non. Ocl. prodactus in concilio a C. Cassio, turpissime ille quidem discessit, sed tamen ea dixit de conservatoribus patrie, que dici debent de proditoribus.*

M. T. Cicero Cornificio S. D.

XII. 23. *Omniem conditionem*] Cornificius Africae hoc tempore praetor erat, quod sequentes epistolae indicant. Scripta haec est post vi Id. Ocl. quia ait, *A. d. vi Id. Ocl. Antonius transiit in Macedonia, profectus obviam legationibus Macedonicis quatuor, quas sibi conciliare pecunia cogitabat, easque ad urbem adducere. Et in crederetibus nostris collocare.*

M. Cicero Cornificio S.

XII. 21. *C. Anticus*] Exerat epistole quadam ad Cornificium scriptae, tum cum in Africa erat: quarum quia sedes incerta est, earum aliquot huic epistole subiciemus. Hac ei commendat C. Anticum, legatum in Africa legatione libera.

M. T. Cicero Cornificio S.

XII. 26. *Q. Turcius, qui in Africa negotiatus est*] Commendat Q. Turcium, qui in Africa negotiatus erat.

M. Cicero Cornificio.

XII. 27. *Sex. Aufidius*] Commendat Aufidii negotia, que erant in Africa.

M. Cicero D. Bruto Imp. S.

XI. 5. *Lupus, familiaris noster*] Scripta est post v Id. Decembr. quia ait, *Romam veni ante diem v Id. Decembr. Nondum videtur Antonius provinciam Galliam a populo obtinuisse: quia ait, si iste provinciam nactus eris, spem reliquam nullam video salutis. Hortatur praeterea ut Antonio resistat, & libertatem recuperet.*

M. Cicero D. Bruto Imp. S.

XI. 7. *Cum adhibuisset*] M. Antonius edixerat ut adesset Senatus frequens a. d. viii kal. Decemb. Eo die ipse non adfuit, in a. d. ix kal. Decemb. distulit: adesse in Capitolio iussit: quod in templum ipse nescio qua per Gallorum cuniculum ascendit. Cum de republica relaturus fuisset, allato nuntio de legione quarta, mente concidit: effugere sellinam, senatusconsultum de supplicacione per disfectionem fecit: inde paludatus urbe secede ac misere fugit, cum vesperi illo ipso die senatusconsultum de provinciis fecisset. Cum igitur Antonius in Galliam, quam a populo obtinuerat, D. Bruti provinciam, irrupturus cum exercitu videretur, hortatur Brutum Cicero ne in salute & libertate populi Romani, conservanda iustitiam.

tatem Senatus expectet, nondum liberi. Meminit Caesaris adolescentis, qui exercitum privato consilio contra Antonium paraverat, item legionis Martiae & quartae, que Antonium consulem reliquerant.

M. Cicero D. Bruto Imp. S.

XI. 6. *Lupus noster*] Scripta est post xiii kal. Jan. quia ait, *Cum tribuni plebis exissent, senatus adesse a. d. xiii kal. Jan. habentemque in animo de praesidio eos. des. referre, quoniam stateram in senatum ante kal. Jan. non venire, tamen cum eo die ipso editum tuum propositum esset, nesci esse duxi, aut ita haberi senatum, ut de tuis divinis in vempubliam moribus steterit (quod factum esset, nisi ego venissem) aut etiam, si quid honoris de te diceretur, me non adesse. Insuper in Senatu dixit tertiam Philippicam, & ad Populum quartam: in quibus D. Brutum laudavit, quod editum fecit quo se Galliam in S. P. Q. R. potestate retenturum pollicebatur.*

M. Cicero S. P. D. Cornificio.

XII. 22. *Nos hic cum homine*] Scripta & haec est post xiii kal. Jan. quia ait, *a. d. xiii kal. Jan. senatus frequent mihi est assensus de provinciis ab iis qui obtulerunt venionem, neque cuiquam tradidit, nisi qui ex S. C. successisset. Quod idem Cornificii causa suasse ait, ne scilicet C. Calvisio, cui Antonius Africam tradiderat, provincia cederet. Suavitatem hoc Cicero in tertia Philippica, his verbis, *causae senatum ad summam resp. pertinere debere, ab iis qui provincias obtinent obtineri ex lege Julia, quoad ex S. C. cuique eorum successum sit.**

Q. Cicero Tironi suo S. D.

XVI. 27. *Mirificam mihi verberationem*] Scripta videtur hoc anno: quia reprehendit consules def. Hirtium & Pansam.

Cicero F. Tironi suo dulciss. S. D.

XVI. 21. *Cum veherementer*] Cicero F.

erat Athenis cum M. Bruto & Cassio, sequenti autem anno cum Bruto profectus in Macedonia. Erat autem hoc tempore Athenis, ut in epist. Trebonii. Hoc vero tempore epistolam hanc scribitum esse apparet, quia nunquam amplius fuerit Brutus Athenis quam nunc. Eo enim Macedonia profectus profectus est.

Cicero F. Tironi suo S.

XVI. 27. *Epsi iussa*] Scripta videtur cum esset Cicero F. Athenis, ut superior.

Bithynicus Ciceroni S. D.

VI. 26. *Si mihi totam*] Bithynicus (ut ait Appianus) post mortem Caesaris in Sicilia praetor erat. Perit igitur a Cicerone tunc in Senatu potente, ut se abentem defendat.

A. HIRTIO,
C. VIBIO PANSIA COSS.
Anno ab Urbe condita, 710.

M. Cicero Cornificio.

XII. 24. *Ego nullum*] M. Antonius a. d. iv kal. Decemb. cum de legione quarta nuntium in Senatu accepisset, ex urbe fugit paludatus: in provinciam Galliam cum exercitu irrupit, D. Brutum resistentem Mutinae obsedit: Cicero Philip. III. & V. Ad Antonium deinde legatos de pace Senatus milit. prid. Non. Jan. Cicero Philip. VI. Antequam legati reverterentur, haec epistola scripta est: quia ait, *cum haec scriberetur, in expectatione erant omnia. Nondum legati redierant, quos Senatus non ad patem deprecandam, sed ad bellum abovementum miserat, nisi legatorum nuntio parasset.*

M. Cicero D. Bruto Imp. S.

XI. 8. *Eo tempore Polla*] Eodem tempore scripta est quo superior: quia ait, *omnia erant suspensa propter expectationem legatorum, qui quid essent mihi dum quaerebatur, Jam Hirtius & Caesar exercitum contra Antonium duxerant: itaque ait, De*

De reliquis rebus jam a te literas expectare debemus, quia ipse agas, quid nosse Hirtius, quia Caesar meus: quos spero brevi tempore societate victoriarum tecum copulatos fore.

M. Cicero L. Planco Imp. Cof. Def. S. D.

X. 3. *Com ipsum Furnium*] Hortatur L. Plancum ad rempublicam & libertatem populi Romani defendendam. Scriptam autem mensis Januarii esse declarat responso Planci, quae sequetur.

M. Cicero C. Cassio S. P. D.

XII. 4. *Vellem Id. Mart.*] Jam C. Cassius in Syriam proconsul venerat. Scripta est postquam legati ab Antonio redierant: quia ait, nihil facies Philippus & Pisonem legatis, nihil flagitiosus: qui cum essent missi ut Antonio ex senatus sententia curas res auferrent, eorum illi eorum rerum nulli parasset, alio ab illo ad nos intolerabilis postulata retulerunt. Dalabellam virtuperat ait, quod Cassio, qui vix triginta dies in Syria fuisset, succederet.

M. T. Cicero C. Trebonio S. D.

X. 28. *Quam vellem*] Trebonius in Africa proconsul erat. Scripta est post mortem Ser. Sulpicii, qui in legatione ad Antonium obierat ex IX. Philippica. Quod ex his verbis colligatur, magnum damnum factum est in Servio. L. Caesar optimi sententia: consilium egregium, praedatus D. Brutus, egregius puer Caesar.

M. Cicero C. Cassio S. P. D.

XII. 5. *Hieronymum credo prohibuisse*] Scripta est post mortem Ser. Sulpicii, dum adhuc Brutus obideretur: ex his huius epistolae verbis, Res sic se habebat, ut totius belli omni discrimen in D. Bruto possum videretur: qui se, ut sperabamus, eripisset Mutinam, nihil belli reliquum fore videbatur. Parvis omnino jam copiis obsidebatur, quod magno praesidio Bononiam tenebat Antonius. Erat autem Claterna noster Hirtius, ad forum Cornelianum Caesar, inter-

que cum firmo exercitu: magnaeque Romae Panfa copias ex detecta Italia comparavit. Hiems adhuc rem geri prohibuerat. Hirtius nihil nisi considerate (ut mihi crebris literis significat) acturus videbatur. Praeter Bononiam, Regium Lepidi, Parmam, totam Galliam tenebamus. Erat firmissima sententia, exceptis consularibus: ex quibus unus L. Caesar firmus est & reclus: Ser. Sulpicii morte magnum praesidium amissum.

Plancus Ciceroni S. D.

X. 4. *Gratissime mihi tua littera fuerunt*] Respondet epistolae Ciceronis, cuius initium est, Com ipsum Furnium. Scripta videtur Februarii mensis, quia ait, Sum in expellente omnium rerum, quid in Gallia citiore, quid in urbe Januario mense geratur, ut sciam. Optimo se in rempublicam animo esse ait.

M. Cicero Papirio Pato S. D.

IX. 24. *Rasum istum*] Haec epistola extrema hieme scripta est: quia ait, se ad curas itare desisse molesto sero. Spuria magnam periculum summo reipublica demonstrabat, nisi ad superiorem consuetudinem, tum cum Favonius fleret, revertisset. Hoc tempore ferri posse, si forte tu frigus seris non passes. Addit praeterea, quod hanc epistolam Antonianis temporibus scriptam esse probare potest, care existimes me, quod iussus scribam, abscessisse curam reipublicae: sic tibi pere, nihil curare, nisi ut mei civis solvi liberique sint. Nullum locum praetermitti monendi, &c.

M. Cicero C. Cassio S. P. D.

XII. 7. *Quanto studio*] Nunciat se dignitatem ejus defendisse in senatu. Hoc autem (ut arbitror) lecti in undecima Philippica, cum bellum contra Dalabellam Cassio mandandum censuit: idem se ad Populum etiam egisse ait. Quae tamen oratio non extat.

C. Cassius Procof. M. Ciceroni S.

XII. 11. *Si vales, bene est: ego quidem valeo.*

valeo. In Syriam] Data est Non. Mart. ex castris Tarrichis. Nunciat se accepisse exercitum a L. Mureo & Q. Crispo Imperatoribus, & legionem, quam Q. Caelius Bassus habuit, quatuorque legiones, quas A. Allienus ex Aegypto duxit, postquam illi audiverunt quae Romae gererentur. Intellegit autem S. C. factum in sententiam Ciceronis undecima Philippica.

C. Afninus Pollio M. T. Ciceroni S. P. D.

X. 31. *Minime mirum*] C. Afninus Hispaniae praerat cum exercitu: quid sibi agendum sit, Ciceronem consulit. Data est 17. Kal. Apr. Cordubae.

Cicero Planco Imp. Cof. Def. S. P. D.

X. 5. *Binas a te accepti literas*] Respondet epistolae Planci, cuius initium est, Gratissimum mihi: & gratulatur, eum optimo esse in temp. animo: hortaturque ut persistat.

Liberalibus, id est, XVI. Kal. Apr. nec postero die fuit senatus. Quinquatribus, i. XIV. Kal. Apr. frequens fuit, decrevitque ut Mineruae Ciceronis, cultus urbis, quam turbo deiecerat, restitueretur. Panfa literas Cornifici recitavit. Summa approbatio consecuta est, cum offensione Calvisii, qui Africam petebat, ut ait Cicero in Philip. III. Factum de Cornificio S. C. honorificum, ex epist.

Cicero Planco Imp. Cof. Def. S. D.

X. 6. *Quae locutus est Furnius*] Data est XXI. Kal. Apr. Hortatur Plancum, ut D. Brutum collegam suum ab Antonio Mutinae obsidem exercitu juret, neque pacis auctor sit, quae positus armis ab Antonio petenda sit.

M. Cicero M. Lepido S. P. D.

X. 27. *Quod mihi pro mea summa*] Monet Lepidum, qui decreta sibi Hispania adhuc in Gallia ulteriori morabatur cum exercitu (auctore Velleio) ne se interponat in pacificationem Antonii & senatus, de qua hoc tempore agebatur, auctore Dione. Quod idem etiam fuisse in superiori epistola Planco.

M. Plancus Imp. Cof. Def. S. D. Coff. Pratt. Tribb. Pl. S. P. Pl. Q. R.

X. 8. *Si cui forte*] Rationem offert cur non adhuc arma contra Antonium pro rep. cepit: se paratum esse vel provinciam tueri, vel ire quo resp. vocet, vel tradere exercitum, auxilia, provinciamque, C. Furnium legatum cum mandatis ad Senatum ante misisse ait. Cuius rei meminit Cicero in epistola cui initium est, quae locutus est Ercinis. Cum autem hanc epistolam scripsit, Brutus adhuc obsidebatur. Quod inde intelligi potest, cum ait, quod praenotata denunciatio boni civis imparat, quam periculosa esset, ex casu college videbam.

Planc. Imp. Cof. Def. Ciceroni S. D.

X. 7. *Plura tibi*] Haec epistola cum superiore coniuncta est: quia ait se breviorum esse, quod publicis literis omnia persecutus sit.

Cicero Planco Imp. Cof. Def. S. D.

X. 10. *Est factus ex Furnio*] Respondet superiori epistolae Planci, cuius initium est, Plura tibi. Gratas literas ejus senatus fuisse ait: hortatur ut in suscepta sententia persistat. Data est IV. Kal. Apr. antequam praelium ad Mutinam fieret. Quod ex his verbis cognoscitur, quamobrem quaque uno in praelio omni fortuna resp. disceptat: quod quidem, cum hoc legeres, iam decretum arbitrabar fore, &c.

N a n n M. Ci.

M. Cicero Planco Imp. Cof.
Def. S.

X. 12. *Esti resp. causa*] Data est 111. Id. Apr. Respondet literis quibusdam Planci, quæ interierunt: alias item literas Planci ad Senatam, quæ non extant, recitatas fuisse ait. Se pro Planco vii. vi. v. Id. Aprilis in Senatu cum Servilio & Titio Tribunis pleb. qui S. C. intercesserant, contendisse ait.

M. Cicero Cornificio.

XII. 28. *Affinitas tibi*] Scripta est hoc tempore, cum ambo consules ad Mutinam erant: quia ait, *Senatus senatus pro dignitate tua appellaretur, si absentibus consuli- bus inquam nisi ad rem novam egeretur.* Hoc autem idem scripsit etiam in superiore ad Plancum epistola, cum Senatam absentibus consulis a pratore urbano Consuto habitum esse dixit.

M. Cicero Cornificio.

XII. 29. *Non modo tibi*] Commendat res L. Læmiae. Scripta hoc anno videtur: quia ait, *quoniam erat nobis dictum, te existimare alieni S. C. quod contra dignitatem tuam fieret, scribentis Læmiam assis- se, qui omnino consulis illi magnam assis scribentis: deinde omnia tua falsa S. C. deprecantur.* Intelligit autem consules Antonium & Dolabellam.

M. Cicero C. Cassio S. P. D.

XII. 6. *Qui status rerum fuerit*] Scripta est paulo ante quam ad Mutinam pugnaretur: quia ait, *res, cum hac scriberem, erat in extremum adducta discrimen.* Brutus enim Mutinæ vires iam sustinebat.

Ser. Galba M. Ciceroni S.

X. 30. xviii. Kal. Maji] Data est a. d. xii. Maji, ex castris. Nunciat rem bene gestam cum Antonio.

Plancus Imp. Cof. Def. Ciceroni
S. P. D.

X. 9. *Nihil me tibi temere*] Post vi. Kal. Majas scripta est, cum Plancus properaret in Galliam citeriorem, ut sub- veniret Decimo Mutinæ obleso; ait enim, *exercitum a. d. vi. Kal. Majas Rhodanum traieci: ipse, si a Lepido non impediatur, celeritate satissociam: sua autem in itinere meo se opposuerit, ad tempus consilio capiam. Copias adduco & genere & numero & fidelitate firmissimas.* In hanc sententiam in epistola etiam ejus initium est: *Immortales, scripuit, Cum Rhodanum copias praestitissim, ipseque iter Mutinam arigerem, de praedio factis, Brutoque & Mutina obsidione liberata audivit.*

D. Brutus M. Ciceroni S. D.

XI. 9. *Pausa amissa*] Data est 19. kal. Maji ex castris Regii. D. Brutus obedi- ne liberatus mortuos consules nunciat & pollicetur se datum operam ne Antonius in Italia commoretur: regat ut Lepidum, Aunium, Plancum confirmet, de quorum voluntate erga temp. dubitabat.

M. Cicero Cornificio.

XII. 25. *Liberalibus*] Scripta est post consules ad Mutinam interfectos: quia ait, *Hirtium quidem & Paesum, collegas nostros, homines in consulatu resp. saluta- res, alieno sano tempore amissimus, ut Antoniano quidem Læmiano liberata, sed non- dum omnino explicata.*

D. Brutus M. Ciceroni S. D.

XI. 10. *Non mihi rem.*] Data est 111. Non. Maji ex castris, Dertone. Nunciat ut Antonius omne genus hominum affe- rit, ut cum eo Ventidius ad Vada se con- junxerit. Antonium aut ad Lepidum se collaturum, aut Apennino Alpiisque re- tenturum, aut rursus se in Etruriam rece- pturum.

D. Brutus Imp. Cof. Def. M.
Ciceroni S. D.

XI. 11. *Eodem exemplo*] Data est prid. Non. Maji ex castris, finibus Stratiellensium. In itinere est (inquit) Antonius, ad Lepidum profecturus. Ne de Planco quidem adducere spem obicit, ut ex libellis ejus animadverti, qui in me incidere. In quibus, quos ad Aunium, quos ad Lepidum, quos ad Plancum mitteret, scribe- bat.

C. Cassius Procol. M. Ciceroni
S. D.

XII. 12. *Si vales, bene est: ego quidem vales.* Legi tua literas] Rogat ut se & Muricum & Crispum imperatores, qui si- bi exercitum tradiderunt, militisque ipsos sua auctoritate defendat atque ornent. Se audisse ait, Dolabellam, qui nefarie Tre- bonio occiso Asiam occupavit, in Cili- ciam venisse cum suis copiis. Itaque se item in Ciliicam profecturum. Data est Non. Maji, ex castris.

Plancus Ciceroni S. P. D.

X. 11. *Immortales ago tibi gratias*] Res- pondere videtur epistolæ Ciceronis, ejus initium est, *Esti resp. causa.* quia Cicero scripserat, quantam contentionem pro e- jus dignitate susceperat. Nunciat se, au- ditio Mutinensi prelio, in Allobrogibus constitisse: audisse autem vi. kal. Ma- jas, supra diximus. Se paratum esse ait, ut quocumque modo possit resistat Antonio, si in Galliam se contulerit.

Cic. Planco Imp. Cof. Def. S. D.

X. 12. *O gratiam sanam*] Data est 111. Id. Maji. Respondet epistole superiori Planci, ejus initium est, *Nihil me tibi temere.* Hortator cum sit solum Antonium persequatur.

M. Cicero D. Bruto Imp. S. D.

XI. 22. *Cum Ap. Claudio*] Commen-

dat Bruto Ap. Claudium, qui se cum Antonio conjunxerat, rogatque ut cum sua auctoritate servet incolumentum.

Plancus Imp. Ciceroni S. D.

X. 15. *Hic literis scriptis*] Nunciat se, in Hara flumine, quod est in finibus Allobrogum, ponte uno die facto exercitum a. d. 14 Id. Maji tradidisse, fratrem cum equitum quatuor millibus prid. Id. Maji L. Antonio premisso cum equitibus ad forum Julium obviam misisse: ipsius maxi- mis itineribus cum quatuor legiombus expeditis, & reliquo equitatu, subsecuturum.

Plancus Imp. Ciceroni S. D.

X. 17. *Antonius Id. Maji*] Nunciat Id. Maji Antonium ad forum Julium venisse, Ventidium biduo spatio ab eo abesse, Lepidum ad forum Vocconis castra habere: ibi se exspectare constituisse.

Cicero Planco S. D.

X. 16. *Nihil post hominum memoriam*] Literas quasdam Planci in Senatu recita- tas esse, easque gratissimas senatus fuisse, deque his S. C. factum esse in sententiam suam ait. Suadet præterea ut in rebus a- gendis consilium senatus non petat, sed ipse sibi sit senatus. Nonium videtur An- tonius se conjunxisse cum Lepido.

M. T. Cicero S. P. D. Cornificio.

XII. 30. *Itaque*] Scripta est hoc tem- pore: quia ait, *orbis senatus consilium a- misit.* Item, *cum Pausa mortuus ignotaret, scripsisti quæ per nos ab eo confecti te posse ambulare.* Item, *si voluerimus nos laborantibus, quia profugato bello, ut post su- blato, renovatum bellum genere conditur.*

M. Cicero D. Bruto Imp. S. D.

XI. 18. *Esti ex maximo*] Data est 111. kal. Jun. De bello renovato Antonii agit, his verbis, *sciam cum te incluso spei mi- ximam omnino habuissis in tua virtute & fortate Antonio: quis erat qui quidquam*

timere, profigato illo, et liberato? Nec vero Lepidum timebamur. Quis enim esset qui illum tam fortisum arbitretur, ut qui in maximo bello pacem velle se dixisset, et non operatissima pace bellum respiciat? Item paulo post, quare velim egeridum (id quod supra) ut plane obsequium et fractum sit Antonium. Non aliquid vultum fore collegit, sed et, nec senatus consultum, nec populi R. virtutem desse, nec resp. et viti, imperatorum.

D. Brutus M. Ciceroni S. D.

XI. 19. Ad senatum.] Data est xxi. Kal. Jun. Vergetilis. Dolet, se cum titubantibus egeridissimis esse: rogat ut quas ad senatum misit literas, perlegat, & si qua videbuntur, commitet.

M. Lepidus Imp. II. Pont. Max. M. T. Ciceroni S. P. D.

X. 34. Si vales, bene est: ego quoniam vales. Cum audisset.] Data est xxi. Kal. Jun. ex caltris, ex Ponte Argentem. Nunciat se venisse ad forum Voconium contra L. Antonium: Silanum & Culeonem ad eo discessisse: se neque Senatui, neque resp. in hoc bello defuturum.

M. T. Cicero C. Furnio S. P. D.

X. 25. Si interest.] Deterret Furnium legatum Planci a perenda pratura: hortatur autem ut reliquias belli cooperiat: id est, ut Antonium persequatur, post fugam Mutinensem bellum renovantem.

Plancus Ciceroni S.

X. 18. Quid in animo habuerim?] Se accessum esse nuntiat a Lepido. Itaque a. d. xxi. Kal. Jun. ab Iliaca castra movisse: pontem tamen reliquisse, & praedia firma ibi posuisse, ut adventanti Bruto exercituique eius sine mora transitus esset paratus: ipsum se diebus octo cum Lepidi exercitu conjuncturum.

Plancus Ciceroni S.

X. 21. Puderet me.] Scripta est biduo post superiorem: qua ait, Scripsi tibi biduo ante, me consilium bono Lepido esse futurum, communique consilio bellum administraturum. Crediti eborographi eius, confirmationi praesentis Lavenis, qui tunc apositus me erat, reconciliatorem me Lepido, scilicetque habere me. De hac autem re hic in epistola superiori, itaque post discessum legatorum, cum Bruto continuis literis & Lepido me ut ventrem rogaret, & Lavenis vultu viti magis prope impleretur obsequatur, etc. Se, cum ad Lepidum iret, iusta eius consilio, ac propterea suspectam eius fidem habere ait.

Cicero Planco S. D.

X. 22. In te, & in collega.] Scripta est antequam Lepidus Antonium reciperet: quia ait, concordia vestra, que senatus declarata est. Intelligit autem consensum Planci & Bruti ad persequendum Antonium. Scribit autem Appianus, cum hoc tempore, antequam Antonium reciperet a Lepido, D. Bruti exercitus laboraret murbo, Plancum cum exercitu propius accessisse.

M. Cicero D. Bruto Imp. S. D.

XI. 15. Esi mihi tua litera.] Eadem sententia, qua utitur, offendit eodem tempore hanc epistolam scriptam esse, quo superior est: qua est hac, conjunctio tua cum collega, concordiaque vestra, que literis communibus declarata est, S. P. Q. R. gratissima accidit.

Cicero Planco Imp. Cof. Def. S. P. D.

X. 13. Ut primum.] Nuntiat senatus consultum factum esse in suam sententiam, in laudem Planci. Hortatur ut Antonium opprimat: cum ait, qui M. Antonium oppresserit, in bellum consecravit.

Cicero Planco Imp. S. D.

X. 19. Quoniam gratiarum obsequium.] Idem agit atque in superiore, cum ait, Incumbit mihi bellum extrema proficiat. Qui M. Antonium oppresserit, in hoc interitum bellum paratissimumque consecravit.

M. Cicero D. Bruto Imp. Cof. Def. S. D.

XI. 12. Tres non die.] Respondet literis Bruti, quatum initium est, Non mihi resp. & eodem exemplo hortatur ad persequendum Antonium, cum ait, in bellum consecravit qui Antonium oppresserit. Addit praeterea, itaque homines viti fracti sunt: nonnulli etiam quorundam quod profecti non sunt: opprimi potuisse, si celeritas ahibita esset, existimant.

C. Afinius Pollio M. T. Ciceroni S. P. D.

X. 23. Quo tardius.] Hoc tempore scripta videtur: quia ait Antonium habere equitatum, ac legiones sub signis armatas tres: Ventidium cum eo se conjunxisse. Si nihil in Lepido spei sit, descensurum ad extrema. Parmam directam, L. Antonium Alpes occupasse: anni tempus majorem sibi libertatem dare, propterea quod frumenta aut in agris aut in villis sint: se deesse resp. velle.

M. T. Cicero C. Furnio S. P. D.

X. 26. Lestis tuis literis.] Suadet hac etiam epistola Furnio ut pratura petitionem in alterum annum differat: nunc autem in bellum incumbat. Quod de Planci & Bruti concordia scribat, in eo se vel maximam spem ponere victorie.

M. Cicero D. Bruto Imp. S. D.

XI. 14. Mirabiliter mihi Bruto letor.] Respondet literis quibusdam, quas Brutus Id. Maji dederat, his verbis, Scripsisti antem ad me is quae Id. Maji dedisti, modo te accepisse a Planco literas, non recipi a Le-

pido Antonium, id si ita est, omnino facienda: sine aliter, namquam negotiatione. cupido exitum me eximem, tua parte sunt.

D. Brutus Imp. M. Ciceroni S. D.

XI. 20. Quid pro me non facio.] Laborem ait sibi nuntiasse, Caesarem de Cicerone questum, quod diceret, cum dixisset, Caesarem orandum & tollendum esse: non commissurum ut tolli possit. Se, nisi valde necesse fuerit, esse Italia non excessurum ait, legiones armare, parare, sperare se non pessimum exercitum habiturum ad omnes casus, & impetus hominum. Data viti Kal. Jun. Eporodia. Mendosa enim vulgo legitur vti Kal. Jun. ex manuscripto libro.

D. Brutus M. Ciceroni S. D.

XI. 23. Nos hic volentes esse.] Scripta videtur eodem die quo superior. Itaque ait, que tibi suspensissimas literas meae meae scripsi, teneatis quae casus homines Antonium. Lepidum commode de se videtur sentire ait, setque, dum a Cicerone literas accipiat, in Italia moraturum.

Cicero Planco S. D.

X. 20. Ita tunc omnia.] Data est xv. Kal. Jun. Se accepisse a Bruto literas ait datat Id. Maji, in quibus erat, Plancum ad se scripsisse, a Lepido non recipi Antonium. Praeterea ait, qui reliquias huius belli oppresserit, cum vitiis belli consecravit fore.

Lentulus Ciceroni suo S. D.

XII. 14. Cum Brutum.] Quaestor erat Afine Lentulus. De Cassio & de Dolabella nuntiat. Data xv. Jun. Perge.

P. Lentulus P. F. Proquaest. Proprat. S. D. Cof. Praet. Tribb. Pl. Sen. P. Q. R.

XII. 15. Si vultis, libertate vestri valeat, bene est.] Nuntiat eadem de Dolabella

654. HIERONYMI
bella & de Cassio,
qua in superiori
epistola nuntiaverat
Ciceroni. Data est
19 Non. Jun. Perg. Nisi
malimus legere
19 kal. Jun. ut sit
eadem die scripta
qua superior.

D. Brutus Imp. Cos. Def. M. Ciceroni S. D.

XI. 12. *Jan non ago tibi gratias*] Responder epistola superiori Ciceronis, cuius initium est, *Tres non aie*. Rationem affert cur non statim persecutus sit Antonium. Pollicetur, si quo casu Ifaram traierit, res non defuturum. Addit praetera, *vos magnum animum, optimamque fidem de summa resp. habere volumus, cum sit ut & exercitus nostros singularem contra dia conspiciat, ad unum pro vobis videtur paratus.*

M. Lepidus Imp. II. Pont. Max. S. P. Pl. Q. R.

X. 25. *Si vos liberique vestri*] Data est 11 kal. Jun. Excusat se quod Antonium receperit. Recepti autem a. d. 19 kal. Jun.

D. Brutus Imp. M. Ciceroni S. D.

XI. 26. *In maximo meo dolore*] Data est 11 kal. Non. Jun. ex castris. Lepidus Antonium recepit a. d. 19 Jun. ex epistola Planci, cuius initium est, *Nunquam mehercule*. Hoc autem significare videtur Brutus in hac epistola, cum ait, *hoc sceleris aro, quod intelligat homines me finisse ista que occiderunt.* Et paulo post, *ad fructum literas misi.*

M. Cicero D. Bruto Imp. S.

XI. 23. *Dii isti Segulio*] Responder epistola Bruti, cuius initium est, *Quid pro me facto.* Data est prid. Non. Jun.

M. Cicero D. Bruto S. D.

XI. 24. *Narra tibi*] Data est 11 kal. Jun. Responder epistola Bruti, cuius initium est, *Non hic valentem redde.* Studet

RAGAZONII
ut in Galliam contra Antonium traicerat.
Neque enim adhuc audierat Antonium
esse receptum a Lepido.

Plancus Ciceroni S.

X. 23. *Nunquam mehercule*] Data est 11 kal. Jun. Civarone, ex finibus Allobrogum. Nuntiat a. d. 19 kal. Jun. Antonium se commisisse cum Lepido, vix se e manibus eorum elapsum.

C. Afinius Pollio M. Ciceroni S.

X. 32. *Balbus questor*] Data est 11 kal. Jun. Corduba. Narrat que Balbus questor gesserit & petitur ut quid sibi agendum sit, ad se scribat.

M. Cicero C. Cassio S. P. D.

XII. 8. *Secelus affinis tui Lepidi*] Scripta est post conjunctionem Lepidi & Antonii. Quod ex his verbis intelligitur, *Secelus affinis tui Lepidi, summamque levitatem & inconstantiam, ex actis que ad te mitti certo scio, cognosse te arbitror.* Addit praetera nuntiata quaedam fuisse de oppresso Dolabella.

M. Cicero C. Cassio S. P. D.

XII. 9. *Brevitas tuarum litterarum*] Scripta est eodem tempore quo superior: quia ait, *tantum clausa sit Asia, si nihil perferretur ad nos, praeter remansit de oppresso Dolabella.* Et paulo post, *non congesimus tuam celeritatem bellum, repente a Lepido tuo in summam sollicitudinem adducti sumus.*

C. Cassius S. D. M. Ciceroni.

XII. 17. *Si vultis, bene est: ego quidem valeo.* Cam recipi] Data est 11 kal. Jun. Cypro, Acromani Iacride. Nuntiat se persecutum esse Dolabellam.

M. Cicero D. Bruto S. D.

XI. 25. *Expectanti mihi*] Data est 17 kal. Quint. Se vocare quoties M. Brutum in Italiam ait.

M. Ci.

M. Cicero C. Cassio S. P. D.

XII. 10. *Lepidus affinis tuus*] Scripta est post prid. kal. Quint. quia ait, *Lepidus affinis tuus prid. kal. Quint. sententiam omnibus hostis a senatu iudicatus est, ceterique qui una cum illo a republica desecerant. Quibus tamen ad sententiam rediit ante kal. Sext. restitutus factus est.* Et paulo post, *Nisi de Dolabella que volumus, sed adhuc sine capite.* Nondum autem viro periores Cassii de Dolabella literas acceptat.

C. Cicero Ampio S. D.

X. 20. *De meo studio*] Data est prid. Non. Quint. Videtur scripta hoc tempore quo plurimum poterat in republica Cicero: quia ait: *Illi mihi necesse est concedat, ut tibi plus quam ipsi, hoc tempore prodesse possim.* Item, *fundamenta jeci salutis tue.*

Plancus Imp. Cos. Def. Ciceroni S. D.

XI. 24. *Facere non possum*] Data est 19 kal. Sext. ex castris. Hoc tempore petebat Octavius consularum in locum consulum occasione. Quod in hac etiam epistola significat Plancus, cum ait, *quod vivit Antonius, quod Lepidus una est, quod exercitus habet non contemndor, id omne Caesari acceptum refero.* Que mens enim a tanta gloria exocitat, & ad cogitationem consularum bimotus transulere, expulare non possum.

Hoc anno C. Caesar Octavianus prid. quam xx. annos implevit x. kal. Oct. cum Q. Pedio consularum iniit in locum A. Hirrii, & C. Panfae, qui in praelio Mutinensi ceciderant. Atque haud ita multo post Cicero, inito inter Caesarem, Antonium & Lepidum, triumviratum, iussu Antonii interfectus est.

EPISTOLAE ALIQUOT,

Quibus haud ita certa sedes invenitur.

M. Cicero M. Fabio Gallo S. D.

VIII. 23. *Tantum ex Aspinati veneram*] Haec epistola eodem tempore scripta videtur, quo epistola quaedam in primo lib. ad Attic. quia cum utroque de signis sibi curandis agit. Nam in epistola, cuius initium est, *Quanto dolore, ita ait: que tibi mandavi, & que tu intelligi convenire nostro Tusciano, velim, ut scribis, caver.* Nam nos ex omnibus malis & laboribus uno in illo loco conquisivimus, quo fratem quotidie expectamus. Et in ea quo incipit, *Non committam, scribit: & frater cum uxore nunc in Aspinati praedio erat.* Tu velim, si ornamenta paraveris reperire poteris, que tibi sint ejus, quem non ignoras, ne pretermittas. Nisi Tusciano tu delectamur, ut nescitis, tunc denique cum illo venimus, & placeamus. Et in ea, cuius initium est, *Adud te est, ut volumus, scribit: Herne tua Penelicia, de qua tu ad nos scripsisti, jam nunc admodum delectat.* Quae velim & vos, & signa, & caetera, que tibi & ejus loci, & vestri studii, & tuae elegantiae esse videbuntur, quamprimum quamprimumque mittas, & maxime, que tibi gymnasio xystique videbantur esse. Et in ea, cuius initium est, *Cam essem in Tusciano, legimus: signa vestra, & Hermetiacas, ut scribis, cum commodissime poteris, velim respondere.* Et si quod aliud ex his locis quibus non ignoras, reperies, & maxime que tibi palaestrae gymnastique videbantur esse. Et in ea, cuius initium est, *Cribas expectationes, scribit: quod mihi de Hermetiacas scribis, per mihi gratum est, ornamentum Academiae proprium meum, quod & Hermetiacas communis domum, Miservia singulae est eorum gymnasio.* In his ergo locis meminit Cicero Tusciano, quod exornare cupiebat, & quo fratem expectabat: Aspinatis, ubi frater erat. Signa praeterea sibi curari cupit ea que gymnasio, palaestrae, & xysto, & eundem alii loco quem ille scribit, congruunt, ut Mercurium & Minervam. Eadem autem fera in hac epistola

Stola scribit ad Fabium. Meminit enim Arpinatis, unde forte in Tusculanum redierat, cum ibi Q. fratrem reliquisset. meminit Tusculani, ubi tunc erat. Signa præterea se cupere ait, quæ gymnasium & palastram excoerent: cum inquit, *ex signa exire soleo, nec ad similitudinem gymnasiolorum excoerent mihi in palastra locum.* Meminit etiam xyli, & alterius illius loci: cum ait, *exhedria nova mihi quædam sunt inlustrata in porticula Tusculani: eo volebam tabellis ornare.* Xylam enim porticulam, locum illum exhedria intellexit. Baccharum præterea & Martis signa loco illi convenire negat, Mercurium probat. Cum ergo tanta sit argumenti similitudo, iure eodem tempore hæc scripta esse videri poterit, atque illa ad Att. quæ ante consulatum Ciceronis, auctore Paulo Manutio viro eruditissimo, scriptæ sunt. Hoc tamen opinantes dicimus.

Cicero Gallo S. D.

VII. 26. *Cum decimum*] Meminit cæne auguralis apud Lentulum. P. autem Lentulus Spithæus filium in consulatu suo, Dionæ auctore, in adoptionem Manlio Torquato dedit, ut augur fieri posset, salva lege, quæ duos ex eadem gente fieri augures prohibebat. Erat autem augur Cornelius Fastus Syllæ fil. ex quo appareret hanc epistolam scriptam esse post consulatum Lentuli.

M. Cicero C. Munatio C. S. D.

XIII. 60. *L. Leuipnus*] Scripta videtur post exilium Ciceronis: quia ait, *summa enim egi erga me officia extiterunt iis nostris temporibus, quibus facillime bonam benevolentiam hominum & fidem perspiciere potui.*

M. Cicero L. Culleolo S. D.

XIII. 41. *Quæ fecisti*] Videtur Culleolo proconsuli in Illyrico esse: quia meminit in sequenti Bylionum populorum Illyrici. Scripta est vivente Pompeio: quia ait, *tum Pompejus quavisunque me videt, videt autem passim] gratias tibi agit singulares.* Id si ita est, profecto ante

primum consulatum Cæsaris scripta est. Nam Cæsare proconsul Illyricum ac Gallias a populo obtinuit in quinquentium: ac deinde prorogandum sibi imperium curavit in secundo consulatu Pompeii.

M. Cicero L. Culleolo Procol. S.

XIII. 42. *L. Lucceius*] Meminit in hac etiam Pompeii: cum ait, *sepe Luccejo Pompeji arbitratus satissimulus.*

M. Cie. Q. Philippo Procol. S.

XIII. 74. *Esti non dubito pro*] Q. Philippus proconsule Asiæ regebatur. In hac enim epistola fit mentio L. Oppii, & L. Egnatii, qui negotia habuerunt Philomeli, urbe Asiæ, ut apparet ex epistolis sequentibus ad Gallium. Commendat ergo ei absentem L. Oppium, & L. Egnatium, quos etiam presentes ostendit se commendasse tum cum Philippus discederet in provinciam.

M. Cicero Q. Gallio S. D.

XIII. 43. *Esti plurimis rebus*] Peto Gallium fuisse legatum Q. Philippi proconsulis in Asiâ. Commendat ei L. Oppium, & L. Egnatium, qui negotia habebant Philomeli. Non videtur autem adhuc Gallius in provinciam pervenisse: quia ait, *velim memoria tue causa des aliquid literarum, quæ tibi in provincia reddantur.*

M. Cicero Q. Gallio S. D.

XIII. 44. *Esti ex tuis*] Commendat iterum Gallio L. Oppium.

M. Cicero Appulejo Proquaest. S. P. D.

XIII. 45. *L. Egnatio*] Appulejus videtur Quæstor fuisse Q. Philippi proconsulis in Asiâ. Commendat ei negotia ejusdem Egnatii, de quo ante.

M. Ci.

Incerta omnino sceler est hujus epistole.

M. Cicero Appulejo Proquaest. S. P. D.

XIII. 46. *L. Nostium*] Eidem Appulejo proquaestori commendat L. Nostium.

M. Cicero Q. Philippo Procol. S.

XIII. 73. *Gratulas tibi*] Q. Philippus procol. ex provincia Asiâ Romam redierat. Gratulatur ei Cicero quod saluum se Romam receperit.

M. Cicero C. Memmio.

XIII. 3. *A. Fastum*] Commendat A. Fastum. Hanc epistolam inter eas quæ ad Memmium scriptæ sunt, non collocavimus: quia ait, *ut mihi coram recepisti.* Quæ vero ad Memmium scriptæ sunt, ostendunt Ciceronem nusquam cum Memmio locutum esse, cum Athenis exulabat.

M. Cicero Cornificio Collega S.

XII. 20. *Grate mihi tue literæ*] Hæc epistola separata est a reliquis, quas Cicero ad Cornificium scripsit. Nam cum reliquis scripsit, in provincia esse videtur Cornificius: cum hanc autem dedit, rusticari videtur. Quod quando fecerit, non liquet.

M. Cicero Papirio Pato S. D.

IX. 21. *Aid tandem*] Hæc epistola nihil ex se suppeditat, ex quo in suspitionem venire possimus, quo præcipue anno scripta sit. Multas etiam alias ad Patum scripsit epistolas, sed non omnes uno anno, ut ostendimus.

M. Cicero Papirio Pato S. D.

IX. 22. *Anno vellecordiam*] Quod dixi de priore epistola, idem de hac iudicandum est.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 22. *Illustras lare inter scyptos*] Tom. VII.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 21. *Silli censuram*] Item hujus.

M. Cicero Q. Valerio Q. F. Orca S.

XIII. 6. *Si vales, bene est: ego quidem valeo. Credo*] Reliquæ epistolæ ad Valerium Orcam scriptæ sunt, cum esset præfectus a Cæsare dividendis agris. Hæc autem scripta est cum esset in provincia: in qua quo tempore fuerit, obcurum est.

Cicero Basilio S. D.

VI. 15. *Tibi gratulas, mihi gaudeo*] Incertissimum tempus est hujus epistolæ.

Quintus M. Fratri S. D.

XVI. 16. *De Tironæ*] Laudat fratrem Quintus quod Tironem in libertatem vindicaverit.

Q. Cicero Tironi suo S. D.

XVI. 26. *Verberavi*] Incertum epistolæ tempus, ut etiam sequentium.

M. Cicero Q. Anchario Q. F. Procol. S. D.

XIII. 40. *L. & C. Anclæus*]

M. Cicero Quatuorviris & Decurionibus S. D.

XIII. 76. *Tenta mihi*]

Cicero Regi S.

XIII. 52. *A. Licinius Arifareles*]

M. Cicero P. Cæsio S. D.

XIII. 51. *P. Messium*]

Cicero Curio Procol. S. D.

XIII. 49. *Q. Pompejus*]

INDEX

INDEX HISTORICUS,

Qui eorum ad quos Cicero scribit, mores, & historiam paucis complectitur.

Auctore PHILIBERTO QUARTERIO, S. J.

Ordine alphabetico nomina describuntur, nulla prænominum habita ratione.

ACILIUS.

HUNC Senatus ipsa nocte, cum iam legiones ad Octavianum Caesarem defecissent, clanculum misit in Picenum ad habentis delictus; sed a Caesarianis in itinere captus, & servili, uti exierat, habitu ad Caesarem deductus fuit; Caesar ei poenam ad tempus remisit, ut opinionem nancisceretur clementiae; aliquanto post cum aliis proscriptus est. Illi consanguineus Acilio, (nam affirmare non auidem eundem esse) qui Massiliens in obsidione invidium animi robur pra se tulit, de quo Suetonius, cap. 68. lib. I. *Acilius navellus ad Massilianum praesidio, in puppen & stium dextera, & absissa, memorabile illud apud Graecos Cynegris exemplum imitatus transiit in unam, ambone obortus agens, Aciliorum gens plebeia fuit, sed multis Consulibus, & Triumphis inclita.*

AULUS ALLIENUS.

Aulus Allienus Siciliae Reclor cum auctoritate Consulatus: sic enim Hirtius in Bello Africano: *Caesar deinde Allieno Praetori, qui Siciliam obtinebat, de omnibus rebus praecipit. & de reliquo exercitu celeriter imponendo datus mandatis ipse navem confertur.* Idem Allienus postea Caesari reliquum exercitum e Lilybzo transiit in Africam, ut ibidem Hirtius refert. *Allienus, inquit, interitus Praefectus e Lilybzo in navem onerarias imponit legiones decimanterianas & decimanterianas, &c.*

& in Africam misit ad Caesarem. Successisse Acilio videtur. Eius extat denarius argenteus cum signo Trinacriae, & Victoriae in rostro navis.

TITUS AMPIUS BALBUS.

Titus Ampius Balbus, Tribunus plebis anno U. C. 690. legem tulit, ut Cneus Pompejus ob Mithridaticam victoriam, corona laurea in ludis Circensibus, & omni cultu Triumphantium uteretur. Post Aedilitatem, Praeturae sortitus est; ex Praetura vero, Ciliciae administrationem, in qua Lentulum Spintherem, de quo postea dicemus, successorem habuit.

QUINTUS ANCHARIUS.

Quintus Ancharius ad Tribunatium dignitatem evectus est anno U. C. 692. Coss. Caesare & Bibulo: summis a Cicerone laudibus extollitur egregia illius in hoc munere fides, ac firmitudo, cum aulus fidei Publii Vatini collega perniciosis achiombus palam adversari.

Anno 698. ex praetura Macedoniae sortitus obtinuit, Lucio Pisoni Praefectus successor datus, qui ex senatusconsulto ob provinciam male habitam revocatus erat.

CAJUS ANTONIUS.

Cajus Antonius, Marci Antonii Triumphii avunculus, avaritiae fordibus infamis domi fidei dubio Consul, dux bello in-

lix, iniquus provincia moderator, natura suspicax, imbellis animo, mente curis gravioribus impari, in amicos turpiter ingratus; Sylla partes in civili disensione secutus, cum Achajam spoliasset, a Censoribus senatu motus est; restitutus tamen, Ciceronis in Consulatu collega fuit; devotioque per Petreum legatum suum Catilina, (ipse enim aberat) Imperator appellatus, laureatas falces in Macedonia, quae forte ipsi obvenerat, detulit; sed oppressus a Dardanis, & provincia per vim, & avarae administrata, accusante Marco Caesario damnatus, apud Cephalenios quindecim annis exilavit; donec interfecto Caesare, a Marco Antonio Consule revocatus, paulo post e vita discessit.

MARCUS ÆMILIUS LEPIDUS, ET M. ANTONIUS.

Antonii domus plebeia, Lepidi Patricia majorum gentium fuit; utraque nobilis, summiusque semper honoribus perfundita: hic ab Æmilio Ænez nepote: ille suam ab Hercule originem repetebat; ambo prospera diu, ac florente fortuna usi sunt; sed Antonii prosperitas egregia erat animi subnixi doli: Lepidus constantem adeo fortunae indulgentiam, nulla virtute meritis videtur; uterque Caesaris amicitia, triumviratus vinculo, amicorum proscriptio, libertatis, ac Republicae ruina famulus.

Antonio fuit eximia forma dignitas, promissa barba, procerum corpus, frontis largiori, aduncus natis, virilis ab omni parte facies, quae pictam Herculis imaginem adumbraret: factus ac dicitur, perperatiori deditus, bello melior, quam pace; militum ad mensam comes, quorum animos ac benevolentiam nemo sibi melius conciliare didicit: mira fuit in eorum simplicitas: in praemiis effusus, paucisque ad beneficia tamen, quam ad supplicia proclivior: si quem aculeis offenderet, insidioso vulnere adhibebat illico medelam, si quidem repungi poterat, & vicissim impune perstringi, ex aequo litari, sive rideret alios, sive ab aliis ipse rideretur.

Caesar illos in consulatu collegas habuit, Lepidum anno 707. Antonium autem anno 709. quo Caesar necatus est. Ambo sub eodem Dictatore magistris equitum, uter-

que, necem ut Caesaris ulciferetur, factus est cum Octavio triumvir: ille fratrem, hic avunculum proscriptit: Lepidus pontifex maximus, Antonius etiam Orientis imperator, ille non multo post copis spoliatus ab Octavio, Cicerones relegatus est; alter in Achaea pugna victus ab Octavio, sibi mortem Alexandriam confisit: orbis forte futurus magister, nisi Cleopatrae servitio maluisset, quam orbi universo dominari: liberali vir ingenio, & quae virtus principum virorum propria esse solet, praecipua benignitate in eos, quo res angustiae vexabant; immensas nempe opes, non ad privata commoda, sed ad salutem amicorum congestas esse dicebat.

Lewis & inconstans Lepidus, minima domi ac militiae gloria; in quo inerat cum mediocri virtute summa vanitas.

APPIUS CLAUDIUS PULCHER.

Appius Claudius Pulcher ortus est Patriciae Claudiorum stirpe, viris domi, militiarumque inclivis secundus.

Peractis consulatu anno U. C. 699. in quo Domitium Aenobarbum collegam habuerat, Ciliciae praefectus, & Cypri reventantissus est. Lentulus Spintheris successor, anno 700. Et quoniam in Octavium ferme mentem, sublaris tribunorum interfectione comitis, interregnum duravit, neque leges illae ferri poterunt; ferius; absque lege Curia, in quo propterea sumptu in provinciam abire, uti solus explicatum est in notis ad librum tertium.

Anno U. C. 701. Imperatoris nomen adeptus est; ex qua pugna, non liquet: rem tamen ab eo bene gestam, non modo Imperatoris inscriptio, sed petitio triumphis testatur.

Successori Tullio, non modo obviam prodire, uti mos erat, noluit; sed eius praeterea declinavit aspectum; sui nempe generis splendorem infans, novum despiciat hominem, sibi quae dignitate parem fieri, aegre ferbat.

Anno U. C. 702. e Cilicia decedens ad urbem accessit, ut triumphum ob egregie bello facta peteret; sed a P. Dolabella, Ciceronis paulo post genero, ambitus, & magister accensus, triumphum postulatione relicta, Romam ingreditur, moxque tribunali cum accusatore se sistit; quo facto

adversariorum retudit sermones, paratiorque vilis, quam speraverat accufator; Horrenfio deinde, & M. Bruto defendentibus abfolutus est, & ambitus & majestatis criminatus.

Anno U. C. 703. Censuram obtinuit cum L. Calpurnio Pisone Censorio, Cæsaribus coetis; hæcæ ultimi fuerit censori, qui libera republica, ex privatorum numero populi sacrosancti creati sunt; languebat iam tum hæc dignitas in tam perverfo civitatis statu, & nemo sane mentis hæc admodum appetebat: ne aut notandis civibus in odium, aut non notandis in populi reprehensionem incurreret. Appius autem factionis Pompejanæ contra Cæsarem fautor acerrimus, Cæsari, præter animi sui sententiam, multum probat, plures enim cum notaret, tam ex senatorio, quam ex equestris ordine, eos a bonis alienavit partibus, atque ut Cæsarianas amplecterentur, effecit.

Lustrum vero conditum ab his illud fuisse existimo, quo Plutarchus in vita Cæsaris scribit, ante bellum civile, censam fuisse civium trecenta viginti milia, eum deinde anno urbis 707, post bellum Africanum, Cæsare iam dictatore censam agentem, non ultra centum quinquaginta milia numerata sint, reliquis bello civili quatuor annorum spatio, consumptis. *Ex quo discordia civis Perdaxit miseris.*

In hac fatali diffensione Pompejum fecutus, ante Pharsalicam pugnam morbo extinctus est, anno 705, inquieto vir ingenio, spe ferax, divitiarum cupidus, provinciarum, quas rexit, non tam custos, quam expiator, scelus ferre omnium conficiens, quæ censor in aliis leve notabat; nobilitate demum sua, & insula Claudionum familie superbia, præter modum elatus.

APPULEJUS.

Hæc esse credibile est, cujus meminit Tullius Philippica sexta, & ultima. Hic tribunus plebis, (anno U. C. 710.) Ciceronem populo excusavit, salutarique ostendit rumorem fuisse, qui per urbem ab inimicis sparsus erat, ipsam, consilium orbata republica, fides & imperium quætere; a senatu contra Antonium stetit consilium, & a triumviris cum aliter Ap-

BASILIUUS.

De Basilio certi nihil affirmari potest, nisi si ille sit, ut Corradus opinatur, qui cum Cæsari favisset, in Cæsarem conspiravit, & a feris interfecit est.

BITHYNICUS.

Bithynicus e Pompejanæ gentis, cui genti cognomen hoc Bithynia devota peperit; filius, nisi fallor, Auli Pompeii, quem Plinius scribit, in Capitolio, cum deos salutaret, repentina morte obijisse, lib. VII. cap. 53. Tullius in Bruto Q. Pompejum Auli filium nominat, & fuisse secum, & cum M. Pisone amicitia, & studiis, exercitationibusque conjunctum, & biennio citius se majorem dixit: utrum autem Q. Pompejum, qui clarus inter oratores a Tullio reponitur, ilem sit cum eo, ad quem hæc epistolam mittit; an ejus pater, ut Manutius videtur: id enim vero assertare nolim; uterque saltem Pompejanus in bello civili diverfo tempore perit.

DECIMUS BRUTUS.

Decimus Brutus e Junia gente a Possidonio adoptatus est; unde factum, ut ei cognomen *Albini* adhaerit; Cæsari familiaris; ejusdem in Gallia legatus designatus ab eo consul; citeriori Gallie præpositus, ac testamento post Octavianum relictus heres; Cæsaris tamen post tot beneficia persecutor.

Mortuo Cæsare eadem hæc Gallie citationis administratio a Senatu D. Bruto confirmata; sed cum Antonius, qui civile bellum excitare cupiebat, eam appetere, suis utpote consiliis aptam, nec posset obtinere, ideo Brutum (anno 710.) Mutinæ inclusim per menses multos obediit.

M. Antonius hostis patriæ judicatus est, & obediens soluta fugere coactus; at vix Brutus liber evaserat, cum ecce nuntiatum, Octavianum Cæsarem, cum Lepido & Antonio

societatem federis iussit: viribus inferior ad M. Brutum in Macedonia profectus; statuit, sed paulo post desertus a suis, ad Aquileiam iussu Antonii (anno 710.) interfectus, *justissimèque*, inquit Valerius, *optime de se merito suo Cæsar pater noster dedit; casus cum primis omnium amicum fuisse, interfecit fuit. Et factum, ex qua fœderum videret, occidit in auctoritate relegabat, censebatque agnum, quæ acceperat a Cæsare, restituit; Cæsarem, qui illa dederat, perijisse.*

MARCUS BRUTUS.

M. Brutus e Junia gente, quæ Roma Tarquinios eiecerat, oriundus; post Cn. Servilii adoptionem, M. Brutus Cæpio nominatus est.

Pietate in patriam, candore morum, vitae innocentia, elegantia ingenii, literarum ac Philosophiæ studio, Ciceroni & optimo cuique castissimus exiit. Eius pater, iussu Pompeii Magni cæsus traditur; unde gravis generi utrumque simulata: civili nihilominus diffensione orta, Pompeii factionem, quod eam Cæsarianam jussorem crederet, secutus est, doloremque suum republicæ charitati posuabit.

Post eadem Pharsalicam, Latissim fugiens, non modo servatus est incolumis, sed ad summam quoque dignitatem evedit. Anno 707. Cæsar prius in Africam quam navigaret, cum Gallie Cisalpinæ, necdum Prætorum præferebat, quam singulari moderationis & sapientie laude administravit; incognitus inde, & integer, summi patris & patris acceptus, exteris admirationis, ne quidem hostibus odio, quippe cui aliena mens erat a voluptatis & avaritiæ fordibus, perpetuamque in omnes & comparanda miraculo lenitas.

Anno 709. Cæsaris eiusdem beneficio præturam urbanam obtinuit; sed sui, Cæsarisque obitum, necem ei velut tyranno, molli animi est, quem ut beneficium & parentem colere debuerat; etsi non tam sponte sua, quam Cæsar impulsu id fecisse constat, nec sui, sed republicæ unius causa; quod ipsum Antonius testimonio suo comprobavit, dicere solitus, ceteros in Cæsarem conjurasse, privatum ut odium facerent, Brutum, ut publicæ duntaxat utilitati consulere.

Anno eodem, vix erat peracta cædes, cum Antonius, corrupto Cæsaris testamento, accititque Romam veteranis militibus, & plebem in conjuratos excitavit. M. Brutus & Cassius veteranorum metu, urbe cesserunt, ambo eisdem testati, libenter se vel in perpetuo exilio vidueros, dum republicæ constaret concordia.

Cura Cæsaris bellum Parthicum cogitans, tam provinciam quam magistratum in plures annos ordinasset, M. Bruto Macedonia, Syriam Cassio, quas ambo prætura defuncti regerent, decreverat; verum Cæsare paulo post occiso, M. Antonius & Dolabella constites, contra acta Cæsaris, & invito tenati, ille obtinuit Syriam; Macedonia hinc C. Antonio fratri, cum Galliam sibi ipse impetrasset, concessit; ad Senatum hoc anno (710) hostibus patriæ declatatis, & Dolabella, quod Cajum Trebonium Proconulem in Asia crudeliter necasset; & Marco Antonio, quod Gallia Cisalpina per vim occupata, Decimum Brutum Mutinæ obsideret, Marco Bruto Macedonia cum Hlyrico, Cæso autem Cassio Syriam, bellique contra Dolabellam gerendi curam attribuit; aliis insuper additis Ciceronis sententia honoribus, uti scilicet omnes transmarinam provinciarum Reges, Bruti, & Cassii imperata sacrent, exercitumque, pecunias, & classem, prout libitum esset, colligerent. Huius decreti auctoritate, Brutus copias accepit a Varii Proconule, qui per annos aliquot Hlyricum tenuerat, & Cæso Antonio Marci fratre, quod insidias sibi leueret, iute rempto, firmam & ipse exercitum, pro libertatis defensione, comparavit.

Anno 711. cum Bruto, & Cassio conjuratorum principibus, Octavianus & Antonius acie decerantur in campis Philippicis, vario primum eventu, si quidem utrimque dextra cornu visceret, & utrimque castra directa sunt; sed Cassius, qui in eo cornu erat, quod pulsum est, ratus totum esse suum exercitum, se ipse interemit. Brutus iterato post unum circiter mensem prælio, victus, & ipse mortem sibi concivit, annum agens septimum & trigentesimum: vir gloria nemini posthabendus, nisi præpostera patriæ chantate, suaque in Cæsarem perfidia, suo nominis turpitudinis libem aperisset.

AULUS CÆCINA.

Aulus Cæcina excellenti ingenio fuit, animo forti, & magno, summa virtute, literis hand mediocriter eruditus, scientia præsertim auguratus insignis: Etrurie, unde Romam venerat, nobilissimus, gratiosus apud populum, auctoritate summis prope par: sed promptus lingua, scriptis male dictus, qui non modo contra Cæsarem pro Pompejo distinxit gladium, sed stylium intulerit acutius, quapropter in exilium actus, impetrate viæ tandem posuit ab irato Cæsare, ut in Italiam reverteretur. De Etrurica disciplina, ut Plinius ait in indice lib. II. volumen edidit, ex quo nonnulla de fulguribus recitat Seneca lib. II. nat. Quæst. c. 76. p. 878. cum hoc elogio: Favendus vir, inquit, qui habuisset aliquid in eloquentia novæ, nisi illum Ciceronis umbra pressisset.

CAJUS JULIUS CÆSAR.

Cajus Cæsar Juliorum ortus est genere, qua nullam agnovit illustriorem Roma, ejus incolæ Regum se Dominos esse jactabant, plus tamen familie splendoris addidit, quam ab ea mutatus est; ampliandæ fortunæ sue primarius artifex, & auctor.

In uno Cæsare collecta erant hæc naturæ dona, quæ ducent omni ex parte perfectum effingunt. Ingenii vis, animi robur, morum suavitas, corporis firma constitutio, acres oculi, statua eminentis, oris eximia species, & ad majestatem facta; magnitudo cogitationum, celeritas bellandi, perpetua domi, militariq; felicitas: quo grævius periculum, eo firmior audacia: formis, vishique, non voluptate, sed necessitate finitus; eadem semper diversis in rebus mentis sedes, ut nec infimis unquam se deprimi, nec summis altius attolli pateretur. Vix ullas altes, in quo tam certa exterrit vitæ equalitas, tanta in prosperis moderatio, in ferendis injuriis par tenitas; hostium semper victor, vicis hostibus raro non pepercit.

Sed hæc virtutes, quantumvis erant magnæ, major utique vincebat ambitio, quæ nec privatum hominem, nec in Republica

in fine educatum deceret. Cæsaris illa vox fuit ex Euripide deprompta:

Si violandum est jus, regnandi causa violandum est.

Aliis rebus pietatem colas.

Gadibus in Templo Herculis, ad vim imaginis statuum ingenuis fertur, quod ea ætate, qua Alexander orbem terrarum armis subegerat, nullum adhuc rerum a se gestarum monumentum extaret: hæc simulatio ad novas spes captandas incitatus est.

Conciliare sibi plebem; improbis esse perfugio; militum fierere quo vellet animos; optimatum frangere potentiam; libertatis in speciem defensor, ut eam opprimeret; novarum in dies legum architectus, ut antiquas everteret; eloquentiæ studiosus, ut, quos in curia defenderat, illos in perpetuum sibi devinctos teneret; in largitionibus effusus, ut coramperet, quos opibus auerat.

Religionis ultra fidem negligens, nihil quidquam, vita superstitie, a diis immortalibus postulat, quid sibi post mortem impenderet, parum sollicitus.

Anno U. C. 692. ex urbana Prætura Lusitaniam ductus provinciam, ac rebus ibidem præclare gestis; Triumphum meruerat, sed hujus certam spem Consulatus honori posthabuit.

Anno sequente, cum Pompejus impetrare non posset, ut acta sua confirmarentur, relicto senatu, se cum Cæsare, Crassoque conjunxit; sic facta potentis societas, ac jurjurando firmata, ut nihil deinceps, nisi ex eorum nutu, in Republica ratum esset: verum illud animo meditantibus Cæsare, ut alterum alterius opera perderet, ipseque solus aliquando dominaretur; inde civiles armorum motus, quibus orbis terrarum concussus est.

Anno 694, Cæsar Consulatum adeptus, Pompeji acta per Senatum approbavit; Stellatam & Campaniam agros in plebsque civis divisi; deinde ut equestrum ordinem ab Senatu dissidentem sibi adungeret, publicanos diminutionem flagitantes, tertia mercedum parte relevavit: Lucullo, Bibulo, Catone ipso frustra obstreperante.

Solus itaque regnabat in Republica Cæsar, quasi Consulatum solus gessisset; omnis Collegæ adempta auctoritas; quapropter id omne quod factum est hoc anno

tam

tam vere, quam jocose factum esse dicebatur. *Julio, & Cæsare Consulibus.*

His artibus, & infinita largitione, cum sibi ordinem omnium gratiam parasset, Galliam provinciam obtinuit; prius autem quam Roma discederet, affinitatis vinculo potentiam suam firmavit; ne quid enim, absente se, Pompejus per Gabinium, qui cum Pisonè designatus erat Consul, moveret, Julia sibi Pompejo collocata, Pisonis ipse duxit.

Cum autem Cæsar Cæsarem asperius perstrinxisset, sensit injuriam Cæsari, ac diffimulavit; occasione nihilominus undique conquesta, qua se fertim, ac velut aliud agens ulcisceretur; nihil proposito convenientius visum est, quam ut Clodium, aliunde jam insensum Tullio, in eum sulcicaret: opinioni respondit eventus; viæ enim ad plebem, adoptante P. Fontejo, Clodius traductus est, & Tribunitia potestate donatus, cum summis contumelias assiduum Cicercnem, exilio tandem mulclavit.

Cæsar decretam sibi provinciam novem annis rexit, ut auctor est Suetonius; quo intervallo (ab anno 695. usque ad 703.) Galliam omnem, quæ a saltu Pyrenæo, Alpibusque, Rheno, Rhodanoque fluminibus continetur, in provincie formam rediit: prius etiam Romanorum Germanos Trans-Rhenanos, ponte super Rhenum imposito, læssisset; Britannos quoque adiit, quo nullus antea penetrarat.

Anno 697, Cn. Cornelio Lentulo Marcello & L. Marcio Philippo Coss. legionibus in hiberna deductis, transgressus Alpes, ut res urbanas ipse cognosceret, Luca, quæ proxima Gallis Cisalpinæ civitas erat, hiemavit; ibi cum Pompejo, Crassoque ita pactus est, ut sibi provincia Gallia in aliud quinquennium prorogaretur, Pompejus Hispaniam; Crassus Syriam fortiretur, Parthicumque bellum, amboque simul anno insequenti Consules fierent; sic Domitius Anobarbus, qui parali minatus erat, se adempturum Cæsari & exercitum, & provinciam, Consulatu excidit.

Anno 701, subacta tandem Gallia, incredibile dictum est, in quantum opes Romanæ, vel ex hæc una provincia creverint; cetero Vellejus asserit, Cæsaris

auspicis ac virtute fractam, idem pene stipendium, quod totus terrarum orbis contulisset. Immenis igitur thesauris locupletatus Cæsar, Republicam largitionibus ante corruptis, quam armis evertit.

Anno 702, mortuo Crasso, cum neque patrem Pompejus, neque superiorem ferre Cæsar amplius posset, civile bellum exortum est; id agentibus (anno 703.) Pompejanis, ut provincia Cæsar, exercitumque cederet; Cæsarianis vicissim, idem ut Pompejus faceret, amittentibus.

Anno 704, tandem Senatus decrevit, ut ante certam diem Cæsar exercitum dimitteret: Curio, Antonius, Cassius, nequicquam intercedentes, fugere coguntur ad Cæsarem, qui cum copiis ad urbem properans, ita Pompejum, alioque peterunt, ut sine mora, urbe, ac deinde tota Italia relicta in Graciam navigarent.

Cæsar Italia tota intra sexaginta dies, torrentis fluvii more, peragrata, & in suam potestatem sine sanguine redacta, in Hispaniam proficiscitur, Afranium, Petrejumque Pompeji legatos ad Ilerdam sperat, exercitum eorum in dedicationem accepto; in reditu Massiliam expugnavit, primaque Diestram donatus est, quam quidem quater, ac postremo perpetuam obtinuit.

Anno 705, in Pharsalicis campis victus est a Cæsare Pompejus.

Anno 706, confesso Alexandriæ periculissimo bello, regnum Cleopatæ, ejusque fratris permisit; deinde Pharnacem in Ponto prostravit, tanta felicitate, & celeritate, quantum elogium illud Cæsaris testatur, *veni, vidi, vici.*

Anno 707, Scipionem, & Catonem in Africa cum Juba Rege devicit; Romanique reveris, fastos, anomique castigavit, unde anni Juliani profecti sunt.

Anno 708, Pompeji denique liberos ad Mundam in Hispania maximo, difficillimoque prælio prostravit, fuditque.

Anno 709, vix quatuor mentes, tot laborum, victoriarumque fructus, perceperrat, cum Bruti, & Cassii, aliorumque conspiratione, in senatu ipse confossus est anno statim, sine duntaxat, non aliena mortis consensu, spretis scilicet amicorum consilio, qui suaserant, ut partem armis dominationem, armis intaretur.

CA.

CAJUS CASSIUS LONGINUS.

Cassius fuit conjurationis in Casarem precipuus auctor; bello quidem nobilis, sed iracundus, & natura asper: apud milites in pretio, sic tamen ut ab his timeri mallet, quam amari; crudelis & ferox: provinciarum, quibus praefuit, clades; hostibus impitacabilis; inter familiares faciens & dicit: in beneficium sibi Casarem crudeliter ingratus.

Anno U. C. 701. ex quaestura Syriam aliquandiu, donec M. Bibulus advenisset, administraverat, reliquique exercitus post eadem M. Crassi conversatus, Parthos Antiochia fortiter repulerat.

Anno 704. tribunos plebis Pompejanam factionem amplexus est; & anno sequenti classis Syriacae a Pompeio praepositus; sed in Casarem cum imprudens incidisset, se suasque partes ei tradidit; a quo deinde amplissimis honoribus decoratus est; ex animo tamen Pompejanis amicis, Casaremque dominum agere ferens, in eum conjuravit.

Anno U. C. 711. ad urbem Philippopoli in Thessalia, cum adversus Octavium & Antonium acie decernerent conjurationem principis, ut Cassius sensit, eam partem exercitus in qua erat, inclinate, ratus totum exercitum solum esse, sibi manus intulit.

Percussorum porro Caesaris nullus triennio amplius superstes fuit, & omnes violenta morte sublatis, immo & quidam, eodem pugione quo Casarem considerant, se ipsos interemerunt.

MARCUS PORCIUS CATO
UTICENSIS.

Porciz gentis gloria a M. Catone censorio duxit initium, sed in Catone Uticensi supremum apicem attingit. In eo vel a prima aetate eluxit insolens, quae nec aliter blanditijs, nec minis terri potest, fortitudo dominatrix, adulationis impatiens, a vitio quolibet aliena; irasci non facili, sed ubi exarserat, difficilis placari.

In virtutum tanto studio juvenis admodum incubuit, ut divino instinctu eo videretur impelli & victus ei tenuis, vestitus simplex,

vultu, dum vixit, gravi semper ac severo: majori utique admiratione ac laude dignus, quod in lucem non prodierit Curiatorum aut Fabriciorum tempore, quo frugalitatis amor Romano civi in partem cessavit, virtutisque sola laboris incitamentum erat ac merces. Ea vixit aetate Cato, quae Romae principatum tenebat avaritia, luxus, ambitio; legum tacebat auctoritas, nullus justitiae, religionis locus; novam induerat faciem Romana respicienda, & continua flagitiorum series; ultimam sibi met cladem imprudens parabat: in tanto cupiditatum vitiocorum dominato, Cato solus a virtute contra vitium stetit.

Si quae nasceretur inter cives controversia, Catonis super hac iudicium vim habebat oraculi; huius rei vel id unum testimonio est: de tribunatu disceptabant viri civitatis primarii, nec partem decretis adduci poterant, ut ambitu desisterent: tandem jurarunt, id se ratum habituros quod Cato censuisset; hac ipsa re testati pluris a se fieri sententiam Catonis, quam auctoritatem senatus.

Anno U. C. 898. designatis per vim consilibus Pompejo & Crasso, statutum Catoni fuit praetorem reipublicae causa petere, ut imminuentem tyrannidem auctoritate maiori prohiberet. sed per vim, obnuntiationemque pecuniarumque depolitis, est factique praetor in eius locum Varius; homo sane nequam & bonis ingemiscensibus, & Catone ipso praesumante, quanta reipublicae mala ab his impenderent, qui praetorem esse Catonem volebant.

Sequenti tandem anno praetura donatus est, quam tanto exercuit integritatis ac sapientiae studio, ut id solum ei videretur habere rationem quod haberet iustitiam; homo, ut Vellejus ait, virtuti simillimus, vitiosus semper mortali conditione maior.

Anno 702. consulatum peterat M. Cato; non privati honoris, sed reipublicae causa, cui perniciem nimia Caesaris ac Pompeii potentia timebat: sed ejus petitioni utriusque fautores obstiterunt, quod palam pra se ferret, se consulem arma Casari erepturum; sua illi quoque austeritas obtulit, cum non modo largiri nihil voluisset, ut ceteri; sed etiam a senatu contenderet, ut soli candidari per se praesentent; itaque irato in eum populo, repulsam passus est, indignante Tullo, re-

meri-

merito Catonem arguente, quod reipublicae conservandae gratia petitionis molestias devorare recussisset.

Anno 703. profligato ad Pharsalum Pompejo, cum summum Catoni a militibus deferretur imperium, Scipioni viro consulari, ipse tantum praetorius, parere maluit.

Anno 706. suis iterum in Africa Pompejanis, Utice gladio se transfixit. Liberatis, quoad licuerat, columnae ac defensores, sed hostium multitudine obrutus, cum illis simul interiret; neque enim Cato libertati superflus esse poterat, neque Catoni libertas.

CLUVIUS.

Cluvius Puteolis in Campania natus, is est, nisi sum falsus, quem in epistola 36. lib. XIII. Thimo de meliori nota commendat; illum quoque Caesar agrorum divisioni praefecerat.

CAJUS COELIUS CALDUS.

C. Coelius Calvus, adolescens nobilis, acri iudicio, & eximia storum suavitate, & Caldorum familia, quae Coeliaz gentis tum antiquissima Romae erat, & sola consularis.

Anno U. C. 703. Ciceronis in Cilicia quaestor fuit; ab eoque cum discederet, provinciae suo loco praepositus; cuius facti rationem reddit in epistola decima quinta libri II. ad M. Caesium Rufum scripta.

MARCUS COELIUS RUFUS.

M. Coelius Rufus, e plebejo & equestri genere Puteolis natus est, sumpraque virili toga, a patre ad Ciceronem deductus, ut liberalibus disciplinis informaretur: quo magistro se profecit, ut summus inter Oratores Quintilianus eum referat.

Tribunos plebis, anno U. C. 701. quo anno Clodius a Milone occisus est, optatum, & Milonis ipsius causam contra populi furorem studiosissime suscepit, quin & ipsi consili omnium qui adhuc existerant, potentissimo resistere ausus, & leges, quas ad oppugnandum Milonem de vi & ambitu tulerat, arguere; sic indi-

Ton. VII.

gnante Pompejo, ut palam diceret, se reipublicam armis, si cogereur, defenditurum.

Anno 703. aedilis curulis fuit, Hirro competitor dejecto, quae de re ioculosa ad Ciceronem, & vicissim ad ipsum Cicero scribit. Ludos solemni exhibuisse pompa testatur epistulae Coelii literae, quibus ferme singulis Tullium rogat Ciliciz tunc praefectum, ut per Cibyratas Pamphyliis populos, & venandi arces nobiles, Panhizas conquiri, sibi quoque apparatus sui numeris mitti quantumprimum cuset.

Anno 704. ordo Coeliaz inter & Pompejum diffusio, neutram in partem inclinare visus: mutata mox sententia, Coeliaz adhuc, ad quem vox cum Curione, ut incendio civili facem ministraret, Ravenenam procelem est. Ab ipso demum Coeliaz deficit; cuius defectionis haec vulgo causa traditur.

Anno 705. praetoriam dignitatem, sed peregrinam ei Caesar dederat; urbanam autem quae longe illustrior, Trebonio id ferens indigne Coelius, de Casare in Graecia contra Pompejum bellante falsos in vulgus rumores sparsit, quasi victus in acie cecidisset; post novarum tabularum ac seditionis auctor, factus in Trebonium impetu, eum de tribunatu decuravit: quomobrem Servilii consulis decreto, senatus prohibuit, & contionem ad populum habere cum vellet, ab eodem de rostris per vim deductus est. Ille igoominia permotus, ac dolore, Roma egreditur, ad Casarem se proficisci simulans; clam vero nuntios ad Milonem mittit, qui Clodio interfecto exulabat; Casari, a quo reditum in urbem non impetrarat, insens: bellum igitur ambo parant; Coelius pervenit Thurios, Tarentini sinus oppidum; ibique cum municipibus aliquot, militisque promissa pecunia sollicitat, opprimitur.

Vir eloquentia Curione superior, sed non minus ingenioso nequam, iracundus, prodigius, intemperans; aude, falsandi studiosissimus, quae ars quondam ingenius vix cognita: summus Orator, ut crimina tamen obliiceret melius, quam defendere; multa in eo urbanae, verum stylus asperior: inconstans animi, qui modo reipublicae modo Caesaris, nullius modo iura propugnaret; eloquio demum, quam mente ac fortuna melior: tumultuose cum vi-

P p p p

xii-

QUINTUS CORNICIFICUS.

Q. Cornificius doctrina prastans & ingenio in eorum numero, qui de arte rethorica scripserunt, a Quintiliano reponitur: Africanum preconsul obtinuit, ut aperire satis declarant Cleonem ad eum epistola. Cesare interfecto, cum M. Antonius consul bellum cogitans, distributisque in sequentes annum provinciis, Calvisium Cornificio successorem destinasset, fortitionem hanc senatus litram fecit; & Cornificio, alisque provinciarum rethoribus prorogavit imperium, donec ut que senatus-consulto eis succederetur: verum aliquanto post, cum ex federe inter triumviros inito Caesar junior Africanum omnem cum finitimis insulis in quinqueannum acciperet, cum T. Sextio, qui Cesaris cum nomine de provincia decedere iubebat, bellum gessit, proscriptus a triumviris, & ex Italia profugos recepit, postque varia certamina pzelio tandem victus & interceptus est.

CRASSIPES.

Crassipes ex nobili Furiorum gente, non alto mihi nomine cognitis, preterquam quod questoris officium in Bithynia obire usus est.

MARCUS LICINIUS CRASSUS.

M. Licinius Crassus patre natus est triumphali & censorio, ipse duplici & ovatione, & consulatu clarus: angusta in domo, nec splendide educatus est; frugalis ei, dum vixit, mens, eximia morum integritas, continentia singularis; sed avaritia tam ardens, ut virtutes eius pariter ac vitia pene oblituraris.

Immensa opes *Drusus* ei cognomen pepererunt; quam merito, vel ex eo collige, quod vulgo diceret, hunc duntaxat appellandum divitem, cui fructus annui ad exercitum alendum satis essent; comis erga hospites, & humanus; beneficia in amicos voluntate, populo amabilis, & factu procul omni iucundus.

Antem oratoriam coluit, qua publice ad civium defensionem uteretur; nulla tam levis causa ad quam accesserit impetratus; nemo tam abiectus, cui non succurreret, quem salutem non comiter relaturaret, blandique complecteretur.

Syllanus in bello civili partes secutus, multa preclare gessi; sed avaritia factum est, ut nihil inde laudis colligeret: direptione siquidem urbium, locupletium proscriptionibus, publica denum calamitate res eius privata in immensum crevit.

Eo tempore (anno U. C. 673.) Pompeius adhuc juvenis, & *Magni* cognomen, & prius in senatum, quam lectus esset, triumphum gloriam obtinuerat; tam florenti fortuna Crassus invidit; verum abiectione spe bellicis eum rebus aquandi, confugit ad togam, ac largiendo, sublevando susfragando tantam ferme potestatem adeptus est, quantam vincendo Pompeius.

Abiens Pompeii illustrius erat in urbe nomen, ob res bello fortiter gestas, presentem Crassus paululum obicratur; quod ille insita sibi severitate multitudinem declinaret ac forum; paucique sibi uni commodus, advocatum se preberet; Crassus autem facili cum esset aditu, & cumvis negotia curaret sedulo, plebi insigne, multo quam Pompeius, iocundior erat.

In ambobus corporis majestas, orisque pars facundia, perpetua laudis emulatio, aliquandiu simulas, capitale nunquam odium; in vite cursu varius ac multiplex, nec amicus constans, nec inimicus difficilis placari; qui scilicet objecto questu amicitiam & odium ultro deponeret. Eandemque legum, prout utilitas privata postulabat, defensor esset aut oppugnator.

Anno 690, Catiline fuisse suspicio fuit; cum enim amplissimo exercitui Pompeius in Asia tum preeset, cupiebat civisus oves contra illius potentiam crescere; in hanc preterea spem adductus, si res ex sententia succederet, facile apud conjuratos principem se fore.

Anno 694, consule demum Cesare, inter eum & Cn. Pompeium, & M. Crallum inita potentis societas, que urbi, orbique, ipsique tandem, diverso licet tempore, exitium attulit; licit id Pompeius, ut ea que in transmarinis provinciis decreverat, per Cesarem consulem lata fierent; Cesar autem, quod animadvertente se, ce-

dendo Pompeii glorig, auctorum suam, & invidia communitis potentie in illum reiecta, confirmatorum partes suas: Crassus, ut quem principatum assequi solus non poterat, auctoritate Pompeii, viribus autem Cesaris, obtineret.

Anno 698, Crassus & Pompeius, qui jam una consules fuerant, alterum simul consulatum inire, qui per vim ab eis occupatus, per vim quoque, nec honeste peractus est. Lege, quam Pompeius tulit, prorogata est Cesar in alind quinqueannum Galliarum administratio; Crasso bellum Parthicum animo meditantis, Syria decreta.

Anno 699, proficiscentem malis ominibus & execrationibus retinere frustra conatus fuit tribunus plebis; at Euphratem cum esset transgressus, peretereque Seleuciam huic impositam flumini, immanibus equitum circumfusis copis, a Surena Parthorum duce interceptus est, anno 700: *vir, teste Vellejo, cetera sanctissimus, nec pecunia, nec gloria concupiscentia modum uliam fecit.*

LUCIUS CULLEOLUS.

De quo nihil peculiare habeo, quod dicam, prater illa qua breviter in notis observavi.

CAJUS SCRIBONIUS CURIO.

C. Scribonius Curio patrem habuit eloquentia, consulatu & triumpho nobilem; ipse dicendi arte & ingenio non inferior, quam pater: at motes in utroque dispares. Impurus, ut nec sue fame parceret, nec aliena; prodigus, ut magnas interopes egeret; ad facinus quodlibet audax, itaque ac reipublice damno ingeniosus & eloquens.

C. Clodius quozflore in Asia fuisse, anno U. C. 698, ex epistolis libri secundi certo colligitur; unde post in urbem reversus, plebi Romane spectacula, ut mortui patris memoriam honoraret, sompibus infinitis adornavit, iustitia dissidente Tulio, qui previdebat Curionem, dissipatis opibus, & alieno oppressum ege, nubes in republica facturum.

Anno 703, tribunus plebis, Pompeio

primum ac senatus favere, mox Cesaris pariter ac Pompeio adversari vius est, animo tamen ad Cesarem inclinas; hunc demum grandi corruptus pecunia, libere contra consules ipsaque rempublicam delendum suscepit. Unde Virgilius: *Pseudit hic avro patriam, dominumque potentes impofuit.* Quapropter cum ipsi heret de successore Cesaris in senatu mentio, a Curione sic intercessum, ut nihil de provinciis consularibus potuerit hoc anno decerni.

Exafo tandem magistratu, relietque urbe, Ravennam ad Cesarem delavit, Cesarique dominationis velut figuifer, civilisque incendii primarius fates.

Iustus est a Cesare in Sicilia cum tribus legionibus, eaque recepta, in Africam se conferre.

Anno 704, Julia rex Mauritanie, idemque factionis Pompejane fautor, Curionem oderat, quod tribunus plebis regnum ipsius in provincie formam redigere voluisset; hanc injuriam ut ulcisceretur, ultimam et eladem moliri statuit; & certe Curio secundis aliquot prellis in Africa contra Pompejanos usus, & ab exercitu dictus Imperator, in fraudem indactus est: cum enim aliquando prodissit in aciem quasi cum Subura Juba prefecto, parvaque manu pugnandum sibi foret, ab ipso regis toroque exercitu ex improviso circumfusis, impetum non sustinuit.

Ubi Domitius prefectus equitum rem desperatam videt, Curionem horat; ut fuga saluti consular, se ab eo non discersurum pollicetur: at ille: Egone amiso, quem a Cesare acceperam, exercitum, in eius conspectum unquam revertar? Sic prellans interficitur, ut imprudens culpam glorioso interitu utrinque pensaret.

MARCUS CURIUS.

M. Curius & Curia consulari gente, optime semper in Ciceroem se rempublicam animatos; a questuram urbanam exercit anno U. C. 691, quadrienno post ad tribunatum dignitatem euectus, sum quoque speram auctoritatemque adhibuit, ut Tullius ab exilio revocaretur: quod Cicero ipse in Oratore post reditum in senatu, honorifice testatur. Desperata libertate, ab Cafajis & Pompeii diffidum, in Gracianum

consulti, ut literarum studiis, bello procul, tranquille & tute vacaret.

TREBONIUS ET DOLABELLA.

Dolabella splendore generis Trebonio superior, vatis arbo dignitarum gradibus, familiaritate Caesaris, & ingrati vicissim erga Caesarem animi vitio, turbulenta mente, infelici demum vite exitu prope perit.

Tribunatum uterque gessit publice tranquillitati propemodum extraneum. An. 698. C. Trebonius astrictus ad hunc honorem evectus, legem tulit, qua sancitum est, ut Cn. Pompeius Hispanias duas, M. autem Crassus Syriam, & Particam expeditionem in quinquennium obtinerent, & bellique essent in sua quisque provincia, ac pacis arbitri. Auctor idem fuit, ut Caesaris Galliarum administratio in aliud quinquennium prorogaretur. Exaeto tribunatu, in Galliam Caesari legatus abiit, ortaque civili discordia, praetor urbanus extra sortem creatus est, an. 705.

Victus in Hispania Pompeji liberis, Caesar quartum sine Collega consulatum inivit; sed eodem deposito, sibi in residuo anni menses Q. Fabium Maximum & Trebonium subrogavit, anno 708.

Mortuo Caesare, cuius & ipse percussor Trebonius fuit; cum Asiam, anno 709, a senatu proconsul obtinisset, a Dolabella Smyrnae crudeliter occisus est; questione primum tormentis habita pecunia publice; deinde cervicibus fractis, abscisso capite, quod affixum gestari in pilo, reliquum corpus trahi, atque laceratum in mare abijci iussit.

Sic primus & conjuratis, suae erga Caesarem perfidiae poenas Trebonius dedit; vir, teste Vellejo, adversus Caesaris merita ingratusissimus, participasse eandem ejus in quo ipse in consulare proregetus justitiam servavit.

P. Cornelius Dolabella, M. Cicero gener, Caesaris familiaris, malorum consiliorum auctor, ejusdemque contra republicam defensor acerrimus; procrax, temerarius, novarum rerum appetens; cum grandem pecuniam deberet, a Patriciis transivit ad plebem, ut assequi tribunatum posset.

Hanc potro dignitatem (anno 706.) adeptus, ac lege de novis tabulis, seu de aere alieno rescindendo promulgata, maximos absente Caesare excitarit Romae tumultus. Id Cicero scribens ad Atticum, saepe conqueritur, epist. 12. lib. II. *Quod me audit fructuosum esse animo, quid parat? cum videas accessisse ad superiores agitandi, praclaras generi actiones, ut quae: nam Dolabellae actiones turpissima erant. Epist. 14. Omnium conspersionem horreo, praestitum hoc genero; id est tam turpi, tam perditio, tam flagitioso, qui Caesarem instigabat, ut vel Pompejanorum bona proficeret; ut vel tabulas novas poneret.*

Ter contra cives pugnavit idem Cicero testatur Philipp. II. cap. 75. *Ter depugnavit Caesar cum civibus; in Thessalia, Africa, Hispania, omnibus affuit his pugnis Dolabella, in Hispania etiam vulnus accepit, si de meo quidem iudicio queris, nolens; sed tamen est consilium a principio reprehendendum, laudanda constantia.*

Caesar ad expeditionem Particum brevi profectus, Consulem in reliquum tempus anni Dolabellam designaverat, qui Caesare paulo post occiso, dignitatem eius, ac falces invavit, licet nondum Praetorius erat, nec viginti quinque annos natus.

Tum libertatis dereseque factus assertor, eadem Caesaris columnam, inscriptamque, *Patriae patriae*, everit, seditionem a perditis de plebe hominibus excitam compreffit; ex illa autem seditionum manu, qui liberi erant, de saxo Capitolino dejecti sunt; seves in crucem acti. Incredibile, quantis hoc factum laudibus a Cicero celebratur. Phil. I. *Quem patet veronensis, Dolabella, in vita tibi illuxisse diem letiorem, quam cum, expiatio foro, dissipata cursu impiorum, principibus feceris parva affectis, te domum recepisti?*

Anno sequente, cum Syriam, in viro Senatu, ac Trebonio crudeliter necato, occupasset, Respublicam hostis, allaborante praesertim Tullio, indicatus est: Syria Cassio decreta, qui Dolabellam Laodiceae obsessum, desertum a ceteris, a seipso desperatum, ad mortem adegit.

CNEJUS DOMITIUS.

Cneius Domitius, filius, ut multi autemant, Lucii Domitii Enobarbi, quem Caesar

far suis infestissimum consiliis expertus est; Pompejanam cum patre factionem secutum, post cladem Pharsalicam, patrique interitum, in Italiam, positus armis, rediit incertum animi, alliciumque constitit. Cicero, & hortatur, ut se sibi, parentique suae (erat haec Porcia, Marci Catonis foror) incolumem, salvumque conservet.

TITUS FADIUS.

T. Fadius, vel, ut aliis placet, T. Fadius, vir novus & obscuro genere, majores magistratus, quos plerique familiarum splendor debent, virtute sua consecutus est. Cicero amicus & quaesitor, statim aequo tribunatium potestatem (anno 696) obtinuit, nervos in ea re contendit omnes, ut Cicero patriae restitueret. Videtur adversatus esse Pompeio, & huius auctoritate in exilium pulsus; quod cum inique ferret, multa Tullius colligit, quae Fadium consolari & ejus animum confirmare possunt.

TITUS FURFANIUS.

T. Furfanio post praetoram Siciliae provinciam cum exercitu (anno U. C. 703.) decreta est, in quam dicitur summa cum auctoritate singulari deulisse clementiam; gravis nemini, in omnes officios.

CAJUS FURNIUS.

Anno U. C. 703. C. Furnius tribunatium ornatum potestate declarat Cicero: nam superiore anno, cum proconsul abiret in Ciliciam, & Atticum ex itinere literis rogaret, ne pateret provinciam sibi ultra annum prorogari; addit se idem hoc Q. Hortensio & Furnio, quem sciebat anno insequenti futurum tribunum plebis mandasse.

Anno 717. propraetor Asiam obtinuit, qui L. Munatii Planci legatus in Gallia fuerat anno 710. Majorem autem praetora dignitatem non adeptum declarat, his verbis Eusebius in Chronico: *Furnius, inquit, pater est filius clarissimi Octaviani, quorum filius consilium ante patrem moritur.* Anno 731. legatus Augusti rebellantis Cantabrorum ad internecionem prope delevit.

SERVIUS GALBA.

Ser. Galba nobili Sulpiciorum oriundo stirpe, nepos fuit, auctore Suetonio, Iulius Galbae suae aetatis eloquentissimi; proavis autem Galbae Imperatoris. Caesaris in Gallia legatus fuerat, sed consulatus repulsum indignè passus; in Caesarem ipsum cum Bruto & Cassio conjuravit.

QUINTUS GALLIUS.

Q. Gallius praetor urbanus ab Imperatore Caesare, tum consule, Africam provinciam impetraverat; visisque malo dolo aere, a collegis praetura summoctus est. Demum eius diripuit populus: senatus capitale in eum protulit sententiam: Caesar cum iussit ad fratrem M. Gallium abire, qui nave concessa, nisiquam postea comparavit. Sic de illius obitu Suetonius, lib. II. cap. 27. ubi impotentiam Augusti & crudelitatem describit. *Et Q. Gallium praetorem, inquit, in officio salutarium tabularum dupliciter vestro rectorum, suspicatus gladium occulere, nec quidem statim, ne aliud inveniretur, ausus inquirere, paulo post per centuriones & milites captum, & tribunali servitum in medium testis, ut facerent nihil iussu occidi, prius oculis ejus suae manu efflavit.* Anno U. C. 710. Consule epistolam 4. lib. VIII.

P. CORNELIUS LENTULUS SPINTHER.

Publius Lentulus e Patricia Corneliorum gente, Spintheris idae cognomen habuit, quod, cum ludis praesert, prodierit in scenam Comodorum hoc moritue, sic ei vultu similis, ut alter ab altero scerni vix posset.

Edilis factus anno U. C. 690. scenam porpurae vestibus, argenteoque apparatu primum decoravit, exhibitque ludos ea magnificentia, ut Crassus ac Licinius, & quotquot Edilitio prius munere functi erant, omnes longe superaret. Patriam prope labentem silicere vitus est, vel gentis lege damno, dum Lentulum Suram, ex eadem seculum familia, Catilinariae reum conjurationis, & capite damnandum, in collo-

flosam ipse tradidit, Ciceronis in omnibus fidelis administrator, a quo propterea sicutum consiliorum particeps, & periculum socius appellatur.

Anno 604. ex Pretura Hispaniam adeptus eo se consulit, unde post Romam, Consulatum ut peteret, reversus est, cum iam Cicero rogatione Clodia, impellente etiam Cesare, convenire Pompejo, Italia pulsus exularet.

Anno 606. Consul, in restituendo Cicerone multum, feliciterque laboravit; palam professus, nihil prorsus adurum in senatu, quam de tanti viri reditu & salute peractum esset; vel hoc factio optime de patria meritis, qui patrie parentem conservavit.

Anno post, in Ciliciam missus, provinciam hanc, cui Cyprus erat addita, per triennium dicitur administrasse; quo tempore Rex Ptolemus, quem Egypti ob Tyrannidem eiecerant, a Senatu petiit, ut restitueretur; hoc sibi minus deseri Lentulus ardentem cupiebat, utque Lentulo deferretur, summo labore Tullius contendit; sed irrito conatu, tum Regis ambitione, qui reductionem suam Pompejo Magno demandari, id atque sibi gloriosum putabat fore, tum ipsius Pompeii artibus, qui licet in speciem Lentulo favoreret, clam tamen per amicos operam dabat, ut reducendi Ptolemi provincia sibi traderetur. Hanc in rem plura nunc eloqui nihil necesse, cum epistole primi libri ferme omnes unum hoc argumentum tractent; jam vero quibuscum hostibus in Cilicia conflixerit, nocerum est, at Imperatorem ab exercitu appellatum, & si quidem triumphavit, res triumpho dignas, qualescumque fuerint, gessisse constat.

Anno 704. in civili discordia Pompejo adhaesit, a quo detectus est, ut Asculum, & Picentiam cum decem cohortibus tueretur; sed repentino Caesaris adventu, inuicemque defectione tertius, sustulit se se, Corintumque magnis numeribus ad Dominum contendit; ibi cum Caesare in potestatem devenisset, veniam precatus, veterem amicitiam, & illius in se beneficia sane maxima commemorans; per eum quippe venerat Lentulus in Ponticum collegium, Hispaniam propterea obtinuerat, & ad consulatum faciliores habuerat aditus.

His beneficiis cumulum humanitate sua Caesar addidit; neque enim modo Lentulum abire incolentem passus est, sed facta insuper abeundi quo vellet, potestas; iocessit ille Puteolos, inde post aliquanto navigatum in Greciam, ut se Pompejo rursus conjungeret.

P. CORNELIUS LENTULUS SPINTHER.

Publii Lentuli Spinteris, qui Cicero nem restituit, filius, in Asiam extra ordinem (anno U. C. 702.) a Senatu missus est, ut colligeret Reipublice vestigia, provinciarumque praesidia, Dolabella hodie iudicato, firmiter, & occiso Cesare, semet ultro conspiratis adunxit, huius facinorosi particeps se glorians; quod quidem alii fecere cum illo; sed postmodum, diverso mortis genere non fecit atque conjurati omnes, a Caesarianis oppressi, interierunt.

LEPTA.

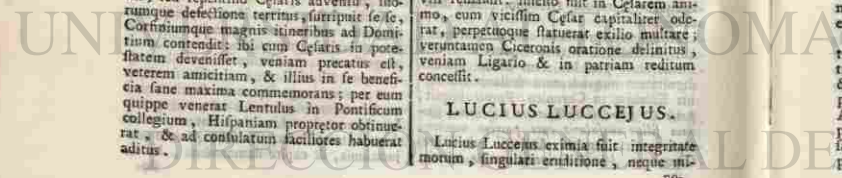
Lepta vigilans homo, & acer, cuius industriam in rebus gravissimis Tullius adhibuit; cum Caesar, devictus in Hispania Pompeii liberis, Reipublicam unum regeret, eius sibi conciliare gratiam, & inter domesticos obtinere locum, omni ope conatus est; an felici exitu, non mihi constat.

QUINTUS LIGARIUS.

Q. Ligarius, pro quo Ciceronis extat oratio, quam consule; legatus in Africa C. Consilio proconsuli, ibidem bello civili remansit; in seho fuit in Caesarem amicum, cum vicissim Caesar captivum oderat; perpetuoque statuerat exilio militare; verumtamen Ciceronis oratione delinuit, veniam Ligario & in patriam reditum concessit.

LUCIUS LUCCEJUS.

Lucius Lucceus eximia fuit integritate morum, singulari eruditione, neque mi-

noris orationis elegantia, mansuetudinis laude praefertim cumulat; historiaturum, que tamen injuria temporum exciderunt, politissimus scriptor; vel hoc ipso nomine factendus plurimi, quod illum Tullius maximi faceret, rerumque a se gestarum auctorem habere ardentissime cuperet.

SERVIVS SULPICIVS RUFUS, ET MARCUS CLAUDIVS MARCELLVS.

Ser. Sulpicius Rufus, & M. Claudius Marcellus consules eodem anno, U. C. 702. sine vi, sine largitione creati sunt; generi ambo splendore clari; ille antiquissima Sulpiciorum stirpe, multis consulatibus inclitya; hic genere Claudia, quam dictaturis quinque, censuris septem, triumphis sex, duodeviginti consulatibus nobilitatam esse, in Tiberii vita Suetonius tradit; & ne quid ad glorie similitudinem deesse, utraque denum imperatoriam dignitatem adepti.

Ille, quod juris civilis scientia floret, Jurisconsultus; hic ob eloquentiam Orator appellatus est; tractabili Sulpicius, & facili regenio; paulo vehementiori Marcellus; libertatis ex aequo studiosi; sed ille pacis conditionibus, hic libertatem armis contra Caesarem tuendam censebat.

Marcellus, inito magistratu, Calharum administrationem ante legitimum tempus adimere Caesari conatus est; simul & postulatam, quam ei populus permiserat, ut Consulatum abens peteret; restitit ei collega Sulpitius, quod iniquum putaret ex rescindi, quo populus iusserat, idque belli civilis occasionem fore intelligeret; hic lenior sententia, sibi, & Reipublice consulebat; severiorem ille secutus, se, & Rempublicam funditus perdidit; vicit enim eius opinio, & concordiae spes omnis crepta.

In bello civili Sulpicius a Cesare contra Pompejum, Marcellus a Pompejo contra Caesarem stetit; alter Caesarianam factionem amplexus, quod firmior; Pompejanam alter, quod honestior videretur. Anno 707. post vicium in Thessalia Pompejum Sulpicius Achais, & beneficio Caesaris, & nomine praesuit, non tam laus privato bono, quam publica calamitate

solicitus; in exilium Marcellus ultra discessit, ne vel flexisset ad Caesarem accedere, quod imbecilli animi; vel bellum in Africa cum aliis renovare cogere, quod imprudentis esse censebat.

Sulpicius, quia valebat apud Caesarem auctoritate, totam in id conulit, ut miseris civibus gratificaretur; unum id cogitabat in exilio Marcellus, ut Philosophia, sibi que vacaret; ille in alienis calamitatibus, misericordia; hic in suis propriis, patientia spectatus.

Marcello statutum erat procula patria deinceps vivere; at precibus, & consilio Ciceronis adductus, ad Caesarem clementiam confugit; jamque Romam, impetrata venia, redibat, cum a Magio quodam clientis suo interfectus est.

Anno 710. Sulpicius in legatione ad Antonium pro rebus publicis obita, atate jam grandis interit.

CAJVS CLAVDIVS MARCELLVS.

Tres Marcelli; unus Marci, duo Caii praenomine pro triennium deinceps consulatum gessere; primum Marcus, cum Sulpicio anno U. C. 702. quibus consulibus in provinciam Cicero discessit; deinde anno 703. cum L. Paulo Cajus, Marci non frater germanus, sed patruelis; hiique consulibus Cicero, absoluto imperio Romae et Cilicia reversus est. Tertio tandem anno, id est urbis 704, belli civilis primo, alter Cajus, Marci biennio ante consulis frater germanus, cum L. Lentulo; cuius anni primis diebus Cicero proconsul ad urbem accessit, ut triumphum peteret. Hic ille est Cajus, qui ex Octavia minore Augusti forore, duas Marcellas reliquit; illamque Marcellum, qui iam aditum in spem imperii adolebatur, cum immatura morte sublatus est.

MARCVS MARIVS.

Suspicator Corradus hunc esse M. Marium Gratidianum, qui Quinti fratris in Asia legatus fuit, & cognatione cum Ciceronis conjunctus.

CNEJUS MATIUS.

Cn. Matrius multiplicis vir doctrinæ, de quo, ni fallor, A. Gellius, cap. 6. lib. VI. Noctium Atticarum, quem consulit.

CAJUS MEMMIUS GEMELLUS.

Hic ille est, opinor, qui L. Lucullum ex Mithradatica expeditione redeuntem, die ad populum dicta, triumphare aliquandiu prohibuit.

Anno U. C. 695, præturam adeptus Vatinius in jus vocavit, ob gestum seditionis magistratum, legesque contra auspicia mortemque majorum casus; quin etiam ad senatum retulit, ut C. Cæsar, qui superiore anno consul fuerat, actorum suorum rationem reddere cogere; sed quæstionem cum exercere vellet in Vatinius, vi de tribunali derubatus ausus.

Post tribuniū cum Appio & Enobarbo consulis, obtinendi consularis gratia, turpi passione covit, eodemque anno de ambitu accusatus damnatusque, Athenas in exilium profectus est.

Memmia gens plebeja fuit, quam a Mnesticæ fœcie originem duxisse auctor est. Servilius.

QUINTUS METELLUS CELER.

Q. Metellus Celer ex illustri Cæciliorum gente, que licet plebeja, reliquis tamen, si Corneliam exceperit, rerum gestarum splendore æquavit.

Anno U. C. 690, prætor urbanus Ciceronem consulem ad opprimendum Carthaginiæ evicavit: nam Piceno præfectus e conjuratis proximis conjecit in vincula, & Carthagine in Transalpinam Galliam properanti omnes interclusit aditus; unde a Tulio rerum a se gestarum socius appellatur. Ex prætura Galliam adeptus est, adjuvante Cicerone ipso, qui provinciam hanc deposuerat, biennioque post consul creatus, in eo magistratu ita se gessit, ut Cicero ad Atticum scribens, virum bonum & consulem egregium vocet.

Hujus uxor Clodia fuit, P. Clodii foror, a quo dicitur veneno sublatus interitusse.

QUINTUS CÆCILIVS METELLVS NEPOS.

Q. Cæcilius Metellus Nepos, Celeris, de quo supra, frater, cum prætor esset, anno U. C. 693, legem de portoribus in urbe & Italia tollendis tulit; lex bonis accepta, etsi legislator ipse displiceret, cui ob seditione gestos priores magistratus infensus erat senatus.

Ciceronem penitus oderat; sed factus consul anno 696, ei reconciliatus est, operamque dedit cum Lentulo Spinther collega suo, ut ab exilio revocaretur.

PUBLIVS NIGIDIIVS FIGVLVS, ET M. TERENTIIVS VARRO.

Ciceronis ætas præstanti viros eloquentia paucos tulit, multiplici autem doctrinæ, inquit Gellius, habuit columnina M. Varronem & P. Nigidium; sic tamen ut primas eruditionis adeptus sit Varro, Nigidius Varroni proximis accedat: ille stylo dilucidiori scripsit; obcurus hic & subtilis; quare Varronis opera in medio posita sunt, & in usu communi. Nigidii subtilitas a plerisque negligitur. Laude dignior uterque; Varro quidem, si limatus; alter vero, si clarus scripsisset.

Utriusque tamen scientia pluribus veterum testimonio celebratur. Nemo unquam, teste Lactantio, non Romæ modo, sed ne quidem in Græcia Varrone doctior existit; statem patriæ, inquit Tullius, descriptiones temporum, domesticæque disciplinam, sedem regionum, divinarum humanarumque rerum nomina, genera, officia, causas aperuit; tam multa, sum legisse testatur divus Augustinus, ut mirum sit aliquid ei ad scribendum superfluisse temporis; tam multa scripsisse, ut ex ipso a quoquam legendo percurri possint. Sed neque prætermitti silentio debet Quintilianus de eodem iudicium; qui doctissimum huic, scientissimum antiquitatis, Latinis, Græcisque rebus eruditum affirmat, ut nihilominus majori sit ad scientiam, quam ad eloquentiam adjuvamento.

Tanta eruditioni laus quoque militaris accessit, bello quippe Piratico Pompeii legatus.

gatus eorūnavalem ex ætate celebratam obtinuerat; quidem postea partes secutus, eandem in Hispania legationem obivit; sed tradito Cæsari exercitu, imperique depositis insignibus, ad doctrinam totum se contulit, tanta celebritate nominis sui, ut bibliothecis tum comparandis, tum dirigendis, operam ejus Cæsar feliciter adhiberet. A triumviris deinde proscriptus, amicorum & Fufii in primis Cæseli studio incolumis servatus est.

P. Nigidius ex eo *Fignli* cognomen accepit, quod interroganti cur gemini eodem tempore in lucem editi diversâ conditione nascerentur; exemplum rotæ a sigulo maxima rapiditate revolutæ attulerit, ut diversam eodem temporis puncto cæli affectionem ex celerissima conversione & incredibili motu probaret.

Ejus quoque varia & admirabilis rerum cogitatio in fama est; Astrologia, scientia præstitisse scribit Dio, lib. XLV. imperiumque prædixisse Octavio Augusto, eo ipso quo natus est die, unde Lucanus, lib. I. v. 639. *At Figulus, cui cura deus, feceratque mundi Nasse fuit.* Cæ. Maximus rerum indagator vocatur apud Macrobiū, lib. Saturnalium II. cap. 12. Verum ad Nigidii laudem nihil illustrius, quam quod narrat Cicero in proemio libri de Universitate. *Fuit, inquit, vir ille cum ceteris virtutibus, que quidem dignæ libero essent, ornatas omnibus, tum acce investigator & diligens sanus verum, que a natura involute videntur. Denique sic iudico, post illos nobiles Pythagoræ, quorum disciplina extincta est, quodam modo, hanc extitisse, qui illam renovaret.*

Senatores ambo fuerunt, primatissime in republica dignitatibus inclyti; ædilitate plebis & prætura Varro donatus est; prætura & tribunatu Nigidius; amicissimum uterque Ciceroni, Pompeii uterque adversus Cæsarem defensor; ille demum, anno U. C. 755, ætate nonaginta natus interit, eundemque vivendi fecit, & scribendi modum; Nigidius a Cæsare veniam cum non impetrasset, in exilio mortuus est, anno 708.

CAJVS OPIIVS.

C. Oppius Cæsari familiaris amicus, quoque res ejusdem absentis cum Balbo curavit. Tom. VII.

rabat; a nonnullis creditur auctor operum, que ab aliis Hirtio tribuntur. Huic summa erat, si Tullio credimus, & in consilio capiendo prudentia, & in dando fides.

PAPIRIVS PÆTVS.

Papirius Pætus, quorum majores summi in republica honoribus perfuncti sunt, lepidus fuit & polito ingenio, amabili, ut ait Tullius, indole, & in omni genere jocunda, quoque imaginem antiquæ & vernaculæ festivitatis egregiæ repræsentaret.

LVCIVS PAVLVS.

Æmilie gentis Patriciæ, quem cum Cæsare suis intensissimum partibus intellexerit, mille & quingentis talentis ad se tradidit; sed eatenus tantum ut non adverteretur.

CNEJVS PLANCIIVS.

Anno U. C. 695. Cn. Plancius, L. Apuleii in Macedonia quæstor, equestri natus est familia, cuius pater Publicanus, avus, majoresque omnes, equites Romani; nemo Ciceroni constantior amicus; solus enim ex magistratibus hujus anni exulem illum excepit, iuvit, utatus est; Dyrrhacium usque missis obviam licitoribus processit, peramanterque susceptum Thesaloniam perduxit. Ejus in se beneficia passim fatetur Cicero: illum sui capitis custodem appellat, additque omnibus provincialibus ornamentis commodique depositis, totam suam quaesturam in eo sustentando & conservando collocasse; idcirco etiam ex senatus-consulto gratias Plancio fuisse actas testatur.

Anno 697, cum esset plebi ob suavitatem morum acceptissimus, tribunatum dignitatem ex quaestura statim obtinuit; cuius magistratus frequenter sit a Cicerone mentio in ea oratione, qua reum ambitus eundem defendit. Biennio post ædilis curulis creatus est.

LVCIVS MUNATIIVS PLANCVS.

L. Munatius Plancus, frater hic Ciceroni Planci Bursæ, qui graves cum fuit Tom. VII. q q q

inimicitias gessit; reipublica ac D. Bruti contra Antonium aliquandiu defensor; de stiruta tandem reipublica ad Antonium cum Asinio Pollione transit. Vell. lib. II. *Plancus dubia, id est sua fide, diu quantum esset partium secum luctatus, ac sibi difficilem confensum, & nunc adiutor D. Bruti, mox ejusdem praetor.*

Anno U. C. 709. Galliam ulteriores cum tribus legionibus obtinuit, in qua Lugdunum paulo post condidisse ab Eusebio traditur.

In ipso quasi summississima proserptionis aestu (anno 710) duos Roma, dum undique cadaveribus inquinata erat, triumphos videre, & in summo lectu letitiam simulare coacta est. Lepidus ex Hispania triumphavit, ex Gallia vero Plancus: sic enim imperatum est a triumviris; *Servus amicus, & epulus deus hunc diem qui contra fecerit, proserpiat esse. Iraque solemnium pompa invehctus est in Capitolium Lepidus, cum interim proserptorum diriperentur ades, & eorum hora sub hasta publice venderentur. Biduo ante triumphaverat ex Gallia Plancus; quam ob causam incertum est; ac Velleius utriusque se meminit: *Nec Plancus desuit gratia ad imperandum, ut Plancus Plotius proseribere, coque inter ipsos militaret, qui curram Lepidi Plancusque fecerat evans, inter execrationem eorum usquepulsant hunc vestrum.**

De Germanis, non de Gallis duo triumphasse Consules.

Lepidus enim fratrem L. Paulum proserperat, qui tamen ad Brutum evasit; Plancus vero Cn. Plotium, qui delitescens in agro Salernitano proditus & occisus est. Consules autem erant Lepidus & Plancus in sequentem annum designati, Lepido scilicet in locum D. Bruti successit.

Censuram Plancus obtinuit sub Octavio, cui persuasisse referunt ut Augustus appellaretur.

CAJUS ASINIUS POLLIO.

Anno U. C. 709. cum Caesar Parthiam expeditionem meditaretur, & Magistratus pro triennio creasset, provinciis quoque Rectores dedit, aliis quidem alios; Lepidum autem citeriori Hispaniae, Asinium ulteriori, qui vivo adhuc Caesare, in provinciam discessit.

Post Caesaris necem, contra Antonium aliquandiu pro Republica stetit; sed ubi Antonius, Lepidus, Octavianus, inito inter se federe conjuncti sunt, ad eorum partes cum duabus legionibus se contulit. Primum fortunam secutus, deinde amicitia quoque permotus Antonii. Vell. lib. II. *Asinius Pollio firmus propositus, & Julianus partibus stans, Pompejanis adversus, exercitum Antonii tradidit.*

Vir nominis sui princeps, & eloquentiae laude, Augusti Caesaris amicitia, dignitate Consulari, Virgili praeconia, Censurae literariae severitate, relato de Dalmatis Triumpho celeberrimus, omnium horarum homo, seris utpote jocisque pariter accommodatus; invidus laudi Ciceronis, & victoriam, quotquot in ejus scriptis deprehenderat, censor assiduus.

Antonius ad pugnam Adiacam fidus; Caesaris enim, ut ad bellum veniret, hortante, *Mex, inquit, tu Antonium meis majoribus, sunt, illius in me beneficia notoria; & iusque discrimini vestro me subtraham, & ero praesida victoris.*

Primus Romae bibliothecam aperuit; in eaque Marci Varronis imaginem viventis posuit: res Graecorum ab eo Latine scriptas, Suidas auctor est: leporum ac feraciarum pater a Catullo appellatur. Eum a bello civili scribendo deterrit Horatius, lib. II. Od. 1.

Periculosa plenum opus aloe Tracliar, &c.
Ad extremum pene Augusti principatum vixisse Tacitus affirmat; e vita discessit in villa Tusculana anno aetatis octogesimo.

CNEJUS POMPEJUS MAGNUS.

Cn. Pompeji plebeia domus, patriciarum nulli, tum dignitatibus, tum maximo bellis egregia cum laude consecit, inferior extitit. Eius pater *Serabo* dictus, ac bello sociali consul, praecipuum adversus Latinos victorie decus meruit, vir propria virtute conspicuus, filii tamen virtutibus & gloria longe illustrior.

Redeunt (anno U. C. 672.) ex Africa, ubi regem Hiarbam, Syllanus infernum partibus, vicerat; Sylla ipse tum dictator, summusque reipublicae moderator ac dominus, proceffit obviam, palamque

Ma-

Magnam salutavit: eidem, licet adhuc equiti, & quatuor duntaxat supra viginti annos nato, concessum est ut solemnium pompa triumpharet.

Anno 682. confecto feliciter bello Sertorianiano, & servili profus extincto Romano iterum eques triumphavit: toties Imperator antequam miles.

M. Licinius Crassus, & Cn. Pompejus consules creati sunt anno 682, ille praetorius; hic ne quaestorius quidem: cognomen utriusque singulari, huic, *Magni*, illi vero, *Divitiis*. Tribunus plebis, nocendi potestate per Syllam privatus, ambo restituerunt, maximo tandem & reipublicae & ipsius Pompeji damno.

Anno 686. extraordinarium a Gabinio tribuno plebis imperium nactus, piratas, qui a Mithridate sollicitati, maria omnia & ora infestabant, brevissimo tempore perdomuit.

Anno 692. Ciliciae ac Bithyniae administratione, cum Mithridatica expeditione, Pompejo delata est, summatae in omnes exercitus, quotquot essent extra Italiam, potestas nemini ad hunc usque diem concessa; bellumque ejus auspiciis & virtute terminatum est, quod annos quadraginta durasse Florus affirmat. Sic Romano imperio incredibiliter amplificato, cum jam antea Pompejus de Europa atque Africa triumphasset, Asia demum subacta, de universo orbe triumphasse visus est.

Anno 696. cum annonae summa esset caritas, & frumenti inopia Romana plebs laboraret, Pompejo per quinquennium omnium potestas rei frumentariae toto orbe terrarum credita est, addita classe, exercitu, & majori in provinciis imperio, quam esset eorum, qui tum illas regerent; nec multo post, qua singulari erat industria, & sedulitate, navibus pelagum urbem, Italiamque frumento implevit.

Anno 698. Pompejus, & Crassus alterum hoc anno Consulatum adepti, cum Jani libertati publice pernicem ambo meditarentur, hoc ferme duntaxat, ad reliquas dignitates admitti passi sunt, quos suorum consiliorum fautores cognovissent, Pompejo utraque Hispania, Syria Crasso cum Parthica expeditione in quinquennium assignata est.

Clodiam eadem cum maxima reum perturbatio exceperit, nihil tutius Sana-

tui visum est, quam ut uni Pompejo, cuius erat maxima auctoritas, parti moderatione commissa, urbis regimen attribueretur; quare anno 701. Consul tertium sine collega renuntiatus, ac Dictatoris pro-memodum armatus potestatem, Rempublicam solus, legibus, & armis aliquandiu administravit; qui tamen, ut invidiam delatae sibi Monarchiae vitaret, sua sponte in quinque menses anni extremos Quintum Metellum Scipionem locerum sibi in Consulatu collegam adiecit.

Anno 704. statim atque civilis exaruit discordia, *Magni* titulus in Pompejo concessere visus est: cum enim sibi persuasisset, exercitum Caesaris, diuturnis festum laboribus, studiosumque patris, ad suas partes facile transiturum, nec delectus fecit, nec apparatus ad tantum bellum necessarios; audito deinde Caesaris adventu, relicta turpiter Italia, in Graeciam praepostere navigavit; ad Ithaciam tandem inconsulte congregatus, vixitque, suis de rebus illico desperavit, nec sapienter: Appianus enim tres exercitus commemorat ex Pompejanis reliquiis collectos, quos, inquit, suus Imperator, diis mentem adimentibus, neglexerat.

Anno 705. incertus animi quid faceret, in Aegyptum abiit, ubi Ptolemaei iussu trucidatur, aetatis anno quinqueagesimo nono. Corpus in littore ab eius libero combustum est, & in arena tumulatum: sic discordante secum in eodem viro fortuna, ut, cui modo ad victoriam terra defuerat, deesset ad sepulcrum.

Egregia excelluit, ac liberali forma, morum integritate, victus temperantia, affabilitate sermonis. Nemo importune minus rogare, aut invidiosae largiri solitus; adeo ut in dandis beneficiis fronsent lenem, gravem in accipiendis praese ferret. Bello strenuus imperator, pace civis optimus, modo ut prius esset, orator mediocri, amicus constanti, inimicus placabilis, nemo quicquam cetera omnia minus, gloriam autem magis concupivit: honorum appetens; sic tamen, ut eos sponte sibi deferti, non per vim occupare vellet, & quos libens inierat, iis moderate uteretur: ter Consul, toties Triumphalis; Romae per seipsum, Hispaniae per legatos, orbis pene totius, victoriae per fama, dominus ac restor: profunda

Q q q q

vir

vir diffimulatione, aliud sentire solitus, aliud loqui; domi, civium delicia; foris, hostium terror, & admiratio.

RUFUS.

Lucius Mescinius Rufus; Ciceronis in Cilicia (anno 705.) Quaestor, de quo sic ipse Tullius ad Atticum scribens, *Illud, inquit, discillimum, relinquendum erat, ex Senatûconsulto, qui praeset, nihil minus probari poterat, quam Quaestor Mescinius; nam de Caio nihil audiebamus.* Porro Rufus mores sibi difficulte palam declarat, cum ineptum iudicet, quem suo loco Ciliciae praeficit: *Quaestor, ait, non dignum putat, etiam est levis, libidinifer, iugax;* idque caula fuit, quamobrem Caellum, licet paulo ante (suum e provincia discedum adventisset, Ruffo praetulerit. Reliqui tamen in Cilicia Mescinium, ut rationes conficeret.

Orta civili Caesarem intrer, & Pompejum diffensione, incertus animi quid faceret, per literas Ciceronem consulit, a quo, opinor, adductus est, ut castra Pompeii, tam sua, quam Reipublicae causa, sequeretur.

MARCUS RUTILIUS.

Idem cum Clavio, iubente Caesare, minus exercuit; majorum suorum gloria commendatus; quos intrer enituit Publius Rutilius Rufus, qui consulatum gessit anno nebis sexcentesimo quadragesimo octavo, ut Pighius habet; tum de vita sua, tum de bello Numantico scripsit; vir quo nemmo Romae exitum morum innocentia illustrior.

CNEJUS SALLUSTIUS.

Cnejus Sallustius Marci Bibuli in Syria Proconsulis Quaestor fuit, anno U. C. 702. quo Parthi Antiochiam obsidione cinxerunt.

PUBLIUS SERVILIUS ISAURICUS.

Cum summus in Republica Magistratus fuisset, Consulatum tandem adeptus est

anno U. C. 707. solusque Romae dignitatem hanc exercuit, Caesare in Macedonia contra Pompejum bellum gerente; ad eundem honorem pervenit gradum anno 712. cum Proconsul Asiâ prius gubernasset anno 706. quo scripta sunt ad eum Ciceronis epistola.

CAJUS SEXTILIUS RUFUS.

Ciceronis ad Sextilium epistola, aliquandiu post Ciceronis e Cilicia reditum scripta est, postquam devicto Pompejo, & transmarinis provinciis in potestatem redactis; Caesare (anno U. C. 706.) Cyprum insulam Quaestori Sextilio commisit; quae insula prius videtur Ciliciae Proconsulibus passisse, ab eo tempore, quo a Gatone provinciae formam acceperat. Caesare interfecto, classis sub Caio Cassio in Asia praesuit; quae quidem omnia ex Tullii epistolis colliguntur.

PUBLIUS SEXTIUS.

Caii Antonii Consulis Romae & in Macedonia Proconsulis Quaestor fuit: sic enim Tullius: *Quaestor hic Caii Antonii collega mei, iudicet, fuit forte, sed societate confistorum meus.* Et in eadem pro Sextio oratione: *Par prope laus Publii Sextii esse debet, qui suum ita Consulem observavit, ut & illi Quaestor bonus, & vobis optimus civis videretur.* Ibidemque obiter narrat quae Publius Sextius in hoc Magistratu pro salute, & tranquillitate Reipublicae prudenter, fortiterque gesserit, quemadmodum Capsum a conjuratis attentatam metu seditionis liberavit, maximumque postea, ad victricium de Catilina referendam, momentum attulerit.

Anno U. C. 692. cum minus Quaestoris exerceret in Macedonia, scripsit ad Ciceronem, petiitque, efficeret in Senatu, ne sibi succederetur, cum tamen anni superioris exitu ad ipsum Ciceronem, ad Q. Fufium Tribunum plebis designatum, amicosque ceteros aliter scripsisset; effecti itaque Cicero, ut Caio Antonio Proconsuli, & P. Sextio Proquaestori, in hunc adhuc annum Macedoniae prorogaretur administratio.

Anno U. C. 696. Tribunus plebis factus, junctis statim cum Milone studiis, legem

TERENTIA.

Terentia quater nupsit: Ciceroni, Sallustio Historico, Messale Corvino, Vibio Ruffo. Sic Dio lib. LVII. a Cicerone eo nomine repudiata est, quod ejus demum iter alieno opprimi passâ esset. Vixit centum & tres annos.

QUINTUS MINUTIUS THERMUS.

Anno U. C. 701. Quintus Minucius Thermus ex Praetura provinciam Asiae Praetor sortitus est, eamque prorogato imperio distius administravit. Vir consilio bonus, & prudens animo; summa integritate, gravitate, clementia, & singulari in miseris liberalitate; eo majori laude dignus, quod ex eis, qui provincias tum regabant, paucissimi avaritiae, & crudelitatis crimine vacarent.

Anno U. C. 704. in bello civili Pompeii partes amplexus; Iguvium in Umbria cum quinque cohortibus obtinuit; verum perpecta Iguviorum erga Caesarem voluntate, & Curionis adventu cognito, cohortes ex urbe educit, & profugit, militem in itinere ab eo discedunt, & revertuntur. Lucanus:

Iguvium, pulso, jam perdidit Umbria, Thermo;

sic enim forte melius versus ille legeretur, quam ut legitur vulgo, *insigne sui pulso.*

TIRO.

Tullius Tiro de vita patroni sui Ciceronis, cujus libertus fuit, libros scripsit, quorum quartum citat Alconius Pedianus in oratione pro Milone; Gellius, lib. XIII. cap. 9. *Tullius Tiro, inquit, Marci Ciceronis alumnus, & libertus, adjuvante in literis studiorum ejus fuit. In libros complures de usu, atque ratione linguae Latinae item de variis, atque promissis; quaestiones composuit. In his esse praecipui videntur, quae Graeco titulo *Hadriani* inscriptae, tanquam omnia veterum atque doctrinarum gemmas continerent. Et libro VII. cap. 3. Tiro autem Tullius Marci Ciceronis libertus, su-*

legem de revocando Cicerone contra Clodium promulgavit. *Reliqui Magistratus, inquit Tullius, pene omnes fuerunt defensores. Saluti meae, ex quibus excellenti animo, civitate, auctoritate, profectio, cupit T. Annius, & P. Sextius praestant in me benevolentiam, & divino studio existimant.* Fatetur insuper Cicero, bonis, clientibus, libertis, familiae Sextii in calamitate se usum, ac sustentatum fuisse, non secus ac fratris; immo benevolentiam, & fidem suam, non solum animi dolore, sed etiam corporis vulneribus ostendisse Sextium: cum enim & ipse obnunderet Consuli Metello ad templum Caestoris, Clodianorum insensit armis circumseptus, tot plagis affectus est, ut semianimus in eodem loco remaneret.

PUBLIUS SEXTIUS.

Publius Sextius diversus est, ut plerique conjiciunt; ab eo, pro quo Tullius orationem dixit: primum quidem fuit ille, pro quo Ciceronis extat oratio, Lucii filius, non Publii; uti docet inscriptio epistolae sextae libri V. deinde Sextius Publius filius, quo tempore hanc Tullius epistolam scripsit, exulabat, judicio damnatus; alter vero non modo non statim post Alexandrinum bellum, sed etiam post devictos in Hispania Pompeii filios, lege Pompeia causam dixit; sed fratrem illius patrualem fuisse Pighius opinatur.

P. SILIUS NERVA.

Publius Silius Nerva post Tribunatum, ac Praeturam, Bithyniam & Pontum propraetor administravit anno U. C. 702. Cicero ad Atticum e Cilicia scribens, *Thermum, Silium, inquit, veteri animi laudati, valde honeste se gerunt.*

Consulatum longe post gessit eodem anno (U. C. 731.) quo Augustus signa Crassi, & Aquilae a Parthis recepisse traditur; Augusti tandem legatus Alpinae subiegit gentes, Pannonioque cum Noricis in Istriam incurfantes, ad pacis conditiones adegit.

ne quidem fuit ingenio homo eleganti, ut haud quaquam tenuis, literatumque votum indoluit.

PUBLIUS TITIUS.

Publius Titius ille est, ut auguror, qui mortuo Caesare, Tribunatum gestit anno U. C. 710. ad quidlibet Octavio devotus, Caesare collega suo Magistratum per seditionem abrogavit; legem de Triumviris Reipublicae constituenda in quinquenniis creandis per vim tulit; verum haud multo post diem obiisse traditur; idque, quod jam dudum observatum fuerat, exemplo confirmasse suo, neminem scilicet, qui collegam suum Magistratu deiecit, ei superstitem anni spatio vixisse.

CAJUS TITIUS RUFUS.

Quaestura, Tribunatu, Aedilitate plebis perfunctus, urbanam demum Jurisdictionem sortitus est eodem anno, quo C. Curtius Paedecanus Praetor, ut vocant, peregrinus exiit; ad quem scripta est lib. XIII. epist. 59.

TORANIUS.

Caius Toranius Niger ad Praetorium dignitatem erectus est anno U. C. 692. idemque videtur esse cum eo, qui senex a proprio proditus filio, nec adiectus fuit a Triumviris, Praetoribusque a Valerio Maximo appellatur; cuius haec verba sunt, lib. IX. cap. 11. *Hanc equitatem, cui ubi adici posse videtur, Caius Toranius (de filio loquitur) sinceritate patrii illi superavit: namque Triumvirum partes secutus, proscripti patri sui Praetori, & ornati viri latibant, etatem, nosque corporis, quibus agnosci posset, Centurionibus edidit, qui eum persecuti sunt. Senex de filii magis vita, & incrementis, quam de reliquo spectari suo sollicitus; ac involutus esset, & an Imperatoribus satisfaceret, interrogare coepit. E quibus unus: Ab illo, inquit, quem tantopere diligis, demonstratus, nostro ministerio, filii iudicio occideris; proximusque pectus ejus gladio trajectis. Collapsus itaque est, inquit auctore tacito, quam ipsa cede miserose.*

AULUS TORQUATUS.

Aulus Torquatus e Manlia gente antiquissima, cui *Torquati* cognomen a Torque inditum est, quem Gallo singulari pugna victo Titus Manlius detraxit. Is de quo iam sermo est, civis erat optimus, gravitate morum, & sanctimonia praefans; omni laude, inquit Cicero, & honore dignissimus. Ex Praetura (neque enim Consul unquam fuit) Africam sortitus est, ibique impensa moderationis vestigia reliquit.

Pompejanæ factionis defensor in Græciam ante Ciceronem ipsum navigavit; exilio propterea cum bene multis aliis affectus est.

TREBATIUS.

Caius Trebatius Testa, Jurisconsultus, divitiarum paulo appetentior, in Galliam discesserat, ut gratiam iniret apud Caesarem, cuiusque auctoritate & opera rem ageret suam; sed cum aliunde quietam tumultu proci, & discrimine bellico vitam agere inallet, summoque urbis desiderio teneretur, de sua illius sententia dedecore conatur Cicero, pluresque per jocum super ea re litteras ei scribit. Tradit Pighius, Tribunum plebis fuisse anno septingentesimo sexto, Cajo Julio Caesare Dictatore secundum.

TREBIANUS.

Nunquam comperi qui ille esset; nulla enim de Trebiano, nisi memoria me fallit, ab Historicis mentio facta est; id dumtaxat ex epistola ad eum scripta colligitur, non modicam inter Ciceronis amicos locum obtinuisse, cum quo Pompeii partibus contra Caesarem adhaeserat; quapropter in exilium pulsus Dolabellæ tandem opera rediit in Italiam impetravit.

VALERIUS.

Valerius nulla re, quod sciam, præterquam Ciceronis amicitia, civilisque iuris, est non apprime illud callebat, professione notus.

QUIN-

QUINTUS VALERIUS ORCA.

Quintus Valerius Orca Praetura perfunctus anno U. C. 697. Africam obtinuit; quem paludatum Cicero, quod eius etiam opera in patriam rediisset, protecutus est. Idem postea Caesaris legatus in Gallia, & in bello civili partibus adhaesit.

Primo belli civilis anno, Sardiniam a M. Cotta relictam, Caesaris iussu; una cum legione occupavit, ab eodemque deinde agris in Etruria dividendis praepositus est; addito Proprietoris nomine, ut majorem in provincia sua potestatem haberet.

PUBLIUS VATINIUS.

Moribus homo præligatissimis, cupiditatum Caesaris administer, foetissima civilis incendii fax; Reipublice peccis, ac perniciis, diis pariter, & hominibus detestabilis, nemini, ut Vellejus ait, non possidendus; in quo deformitas corporis, cum suspitudine certabat ingenii, adeo, ut animus ejus dignissimo domicilio inclusus videretur. Quia tumidam struma cervicem haberet, *Siruma*, dictus, ex quo, *inflatus Orator* per jocum a Cicerone appellatus est, eodemque spectat illud in oratione contra eum habita in senatu: *Repete enim te tanquam sepevi o latibulis, oculis emittentibus, inflato collo, tumidis cervicibus intulisti.*

Anno U. C. 694. Tribunatum plebis, excluso Catone, nactus, illum pro Caesaris libidine pessit, Bibulumque ejus collegam duci iussit in carcerem.

Insestissimus Ciceroni, quem Cicero vicissim capitaliter oderat, & Reipublicae causa, & sua; quod primum Tribunus

plebis, contra Senatûs voluntatem multa commisisset; deinde quia testimonium dixerat in Publium Sextium, cujus in primis opera Cicero patriam revivificat: nihilominus cum eodem postea rediit in gratiam; eumque rogatu Caesaris, ac Pompeii, bis in judicio defendit.

In bello civili Caesaris partes amplexus, Octavianum navali pugna superavit. Anno deinde 706. ferme exacto, Consul una cum Caleno renunciatos est. In brevem huc Vatinius Consulatum, Ciceronis apud Maecrobium jocus extat: *Magnam ostentum, inquit, anno Vatinius factum est, quod illo Consule, nec ver, nec astas, nec autumnus fuit.*

Indignus eo Magistratu omnium judicio habitus est; hinc Cecilius Catullus Poeta stomachatur.

Quid est, Catulle, quod moraris emori? Sella in Curuli Siruma Nonius stes; Per Consulatum pejerat Vatinius.

Quid est, Catulle, quod moraris emori? Anno 707. a Caesare in Illyricum cum tribus legionibus missus est, ut hinc provinciam, quae nondum pacata satis erat, imponeret tributa, ab eaque obides acciperet.

Anno 711. post necem Caesaris, legionibus suis a Marco Bruto Proconsule spoliat, Romam reverens est, & a Triumviris Triumphum obtinuit.

PUBLIUS VOLUMNIUS.

Publius Volumnius, notæ dicacitatis, ac limati judicii homo, interioribus instructus literis; cui urbanitas & facetiae *Encrapeli* nomen fecerunt. Hunc Antonius, ut multi opinantur Interpretes, in bello civili Praefectum fabrum habuit.

JOS.

JOS. OLIVETUS LECTORI.

TIBI molesta sunt, opinor, crebra interpellationes mea: opido etiam mihi. Verum, ut

Nunquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit, quin res, aetas, usus semper aliquid apporet novi.

Ira in hujus editionis cursu multa casus obrulit, que non magis premoneri, quam previderi possent. Velut est id, quod importune admodum nunc iter impedit consilii mei. Cum enim id fecerim hactenus, ut in extremo quoque volumine varias darem lectiones ex illis quatuor principibus, quas sepe nominavi, editionibus excerptas; nihil rimui minus, quam ne pars ista, que continet epistolas, ab aliis tribus discreparet. Enimvero paratam earum lectionum habebam congeriem ingenti meo labore collectam: hæc usui fuerat expendenti mihi, quid potissimum in contextum admirerem, eamque, quo aptiora omnia in typographi venirent manus, describendam, ut fit, commiseram istorum cupiam, qui arte illa victitant: ille receperat. Abit mensis unus, & item alter: ille non apparere, ego nihil suspicari. Aliquando tempus admonet de imponenda volumini coronide: meus homo queritur: hunc audio jamdudum ad plures, bieme vix adulta, migrasse: heredes nullos cognatos: si quid chartarum in cubiculi tenebris fuerat, in eum cessasse usum, quem tempestas monstrabat. Quid igitur? an, quod perisisse video, resciam, & huic me pelago committam iterum? Amicus nemo expertus suadebit mihi: nec ipse persuaserit Cicero, si reviviscat. Variantes tamen hic ne nullas habeant ii, quibus in pretio sunt, earum, quas Grævius concessit, flores apponam.

VARIÆ LECTIONES,

E GRÆVIANIS DECERPTÆ.

LIBER I.

EPIST. I. Creditores] *Lambin. & v. e. Scælii* competitores.

Amoris erga te sui] *Sic Pall. unnet, & Græv. duo. Tres Gulielmii MSS. & Grævianus, se tui v. e. N. Scælii. etiam amoris erga te summi.*

Commodo rem facere possis] *Sic Pal. i. Peckii, Medicæ, Palat. sec. a secunda manu, a prima eo modo. Palat. rer. quod quomodo. Quart. quod commodè rem facere. Græv. sec. quod commodè facere possis. Lambin. ed. ex conjectura Manutii, quod commodò resp. facere possis.*

EPIST. II. Cuique rei iam obisti] *Sic Medic. unnet Palat. & Lambini. MSS. Manut. Græv. Pall. alii, N. Scælii. Græv. Cuique rei clam obisti. Lamb. cui quidem rei iam obisti. Edd. antiquæ, cuique rei quia iam obisti non poterat.*

Ut quam rectissime agantur omnia, mea cura] *Sic MSS. Palatini, Itali, Grævii & alii, edd. Victorii, Venet. prima. Sed Lambini & vulgato edd. Ut quam rectissime agantur, omni mea cura, opera, MSS. Lamb. &, ut quam rectissime agatur omni mea, &c.*

EPIST. V. Te videre & sentire eandem fidem esse hominum] *Sic MSS. Palatini, Grævii, Vict. Lambini. Edd. Te autem videre & sentire eandem fidem hominum. Elle desit in libris antiquis multis.*

Quam ego in mea salute] *Lib. Medic. Palat. Venetur, Peck. Græv. ed. princeps, Gell. quam ego in mea salute.*

Et animos a minore cura] *V. e. Scælii. & animos senatorem a minore cura.*

Et Catoni quidem (quoque modo te res habent) profecto resistimus] *Sic MSS. edd. & Catoni quidem, quoque modo te res habet, profecto resistimus. V. e. Scælii. & Catoni quidem, quoque modo se res habuerit, resistimus.*

Sed vereor ne aut eripiat causa regia] *Tom. VII.*

nobis, aut deferatur] *Mf. sed vereor ne aut arripatur causa regia a nobis, aut deferatur. v. e. N. Scælii. f. v. ne aut corripatur causa regia a nobis, aut deferatur a senatu. Tres codices Lamb. f. v. n. a. expianur c. r. edd. f. v. n. aut eripiat causa regia a nobis a. d. Lamb. & Manut. edd. f. v. ne aut eripiat nobis, aut deferatur.*

Dignitatem tuam in virtute atque in rebus gestis tuis, atque in tua gravitate postitum exultare] *V. e. Scælii. dignitatem tuam in virtute & in gravitate tua, atque in rebus gestis tuis, quas tibi fortuna largita est, postitum exultare. Quibus si quid hominum invidia detraxerit, id majori illis fraudi quam tibi futurum scias.*

Acerbe nimium, magno silentio] *Sic MSS. Lamb. acerbe omnium magno silentio. Mf. Græv. sec. in senatuque a Cato ne asperè & acerbe est accusatus.*

EPIST. VII. Eos maxime qui te & maxime debuerunt & plurimum juvare potuerunt] *Palat. sec. qui & te maxime. Quarta omittit te. Palat. rer. Grævii, duo edd. prim. eos maxime, qui & te amare maxime debuerunt, & plurimum juvare. V. e. N. Scælii. & eos maxime qui te amare debuerunt, Edd. qui te juvare & maxime debuerunt, & plurimum potuerunt.*

Non tam memores essent virtutis] *Mf. Servo. Pall. sec. Græv. a manu correctoris, immemores.*

Per provinciam atque imperii tui provincias ei credidissent] *Sic MSS. Edd. qui per provinciam imperii tui pecunias ei credidissent. Lambin. ed. qui per provinciam tuam, atque imperii tui provincias, pecunias ei credid.*

Proficiscere tantum mihi videntur] *Mf. cum altorum, tum Grævii sec. proficiscere tantum.*

EPIST. IX. Certiorem te per literas] *Hic alterius est initium epist. in Mf. Scælii. duobus Grævii & Manutiano.*

R r r r

Adju.

JOS. OLIVETUS LECTORI.

TIBI molesta sunt, opinor, crebra interpellationes mea: opido etiam mihi. Verum, ut

Nunquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit, quin res, aetas, usus semper aliquid apporet novi.

Ira in hujus editionis cursu multa casus obrulit, que non magis premoneri, quam previderi possent. Velut est id, quod importune admodum nunc iter impedit consilii mei. Cum enim id fecerim hactenus, ut in extremo quoque volumine varias darem lectiones ex illis quatuor principibus, quas sepe nominavi, editionibus excerptas; nihil rimui minus, quam ne pars ista, que continet epistolas, ab aliis tribus discreparet. Enimvero paratam earum lectionum habebam congeriem ingenti meo labore collectam: hec usui fuerat expendenti mihi, quid potissimum in contextum admirerem, eamque, quo aptiora omnia in typographi venirent manus, describendam, ut fit, commiseram istorum cupiam, qui arte illa victitant: ille receperat. Abit mensis unus, & item alter: ille non apparere, ego nihil suspicari. Aliquando tempus admonet de imponenda volumini coronide: meus homo queritur: hunc audio jamdudum ad plures, bieme vix adulta, migrasse: heredes nullos cognatos: si quid chartarum in cubiculi tenebris fuerat, in eum cessasse usum, quem tempestas monstrabat. Quid igitur? an, quod perisisse video, resciam, & huic me pelago committam iterum? Amicus nemo expertus suadebit mihi: nec ipse persuaserit Cicero, si reviviscat. Variantes tamen hic ne nullas habeant ii, quibus in pretio sunt, earum, quas Grævius concessit, flores apponam.

VARIÆ LECTIONES,

E GRÆVIANIS DECERPTÆ.

LIBER I.

EPIST. I. Creditores] *Lambin. & v. e. Scæpsi* competitores.

Amoris erga te sui] *Sic Pall. unnet, & Græv. duo. Tres Gulielmii MSS. & Grævianus, se tui v. e. N. Scæpsi. etiam amoris erga te summi.*

Commodo rem facere possis] *Sic Pal. i. Peckii, Medicen., Palat. sec. a secunda manu, a prima eo modo. Palat. rer. quod quomodo. Quart. quod commodum rem facere. Græv. sec. quod commodum facere possis. Lambin. ed. ex conjectura Manutii, quod commodum resp. facere possis.*

EPIST. II. Cuique rei iam obisti] *Sic Medic. unnet Palat. & Lambini. MSS. Manut. Græv. Pall. alii, N. Scæpsi. Græv. Cuique rei clam obisti. Lamb. cui quidem rei iam obisti. Edd. antiquæ, cuique rei quia iam obisti non poterat.*

Ut quam rectissime agantur omnia, mea cura] *Sic MSS. Palatini, Itali, Grævii & alii, edd. Victorii, Venet. prima. Sed Lambini & vulgato edd. Ut quam rectissime agantur, omni mea cura, opera, MSS. Lamb. &, ut quam rectissime agatur omni mea, &c.*

EPIST. V. Te videre & sentire eandem fidem esse hominum] *Sic MSS. Palatini, Grævii, Vict. Lambini. Edd. Te autem videre & sentire eandem fidem hominum. Elle desit in libris antiquis multis.*

Quam ego in mea salute] *Lib. Medic. Palat. Venetur., Peck. Græv. ed. princeps, Gell. quam ego in mea salute.*

Et animos a minore cura] *V. e. Scæpsi. & animos senatorem a minore cura.*

Et Catoni quidem (quoque modo te res habent) profecto resistimus] *Sic MSS. edd. & Catoni quidem, quoque modo te res habet, profecto resistimus. V. e. Scæpsi. & Catoni quidem, quoque modo se res habuerit, resistimus.*

Sed vereor ne aut eripiat causa regia] *Tom. VII.*

nobis, aut deferatur] *Mf. sed vereor ne aut arripatur causa regia a nobis, aut deferatur. v. e. N. Scæpsi. f. v. ne aut corripatur causa regia a nobis, aut deferatur a senatu. Tres codices Lamb. f. v. n. a. expianur c. r. edd. f. v. n. aut eripiat causa regia a nobis a. d. Lamb. & Manut. edd. f. v. ne aut eripiat nobis, aut deferatur.*

Dignitatem tuam in virtute atque in rebus gestis tuis, atque in tua gravitate postquam exultare] *V. e. Scæpsi. dignitatem tuam in virtute & in gravitate tua, atque in rebus gestis tuis, quas tibi fortuna largita est, postquam exultare. Quibus si quid hominum invidia detraxerit, id majori illis fraudi quam tibi futurum scias.*

Acerbe nimium, magno silentio] *Sic MSS. Lamb. acerbe omnium magno silentio. Mf. Græv. sec. in senatuque a Cato ne asperè & acerbe est accusatus.*

EPIST. VII. Eos maxime qui te & maxime debuerunt & plurimum juvare potuerunt] *Palat. sec. qui & te maxime. Quarta omittit te. Palat. rer. Grævii, duo edd. prim. eos maxime, qui & te amare maxime debuerunt, & plurimum juvare. V. e. N. Scæpsi. & eos maxime qui te amare debuerunt, Edd. qui te juvare & maxime debuerunt, & plurimum potuerunt.*

Non tam memores essent virtutis] *Mf. Servo. Pall. sec. Græv. a manu correctoris, immemores.*

Per provinciam atque imperii tui provincias ei credidissent] *Sic MSS. Edd. qui per provinciam imperii tui pecunias ei credidissent. Lambin. ed. qui per provinciam tuam, atque imperii tui provincias, pecunias ei credid.*

Proficiscere tantum mihi videntur] *Mf. cum altorum, tum Grævii sec. proficiscere tantum.*

EPIST. IX. Certiorem te per literas] *Hic alterius est initium epist. in Mf. Scæpsi. duobus Grævii & Manutiano.*

R r r r

Adju.

Adjutor etiam extitiffem] *Quartus Palat.* adjutor etiam adiffiffem.

Memumque inimicum unum in civitate haberet inimicum *Græc.* memumque inimicum unum in civitate haberet. *Tert. Pal.* memumque inimicum unum in civitate haberet meus inimicus.

Et si accusandi sunt] *Cod. Stevnoch.* Et si in his accusandi sunt.

Si is pro me flante pugnat] *licuiffet] Al.* si is pro me flante pugna non defiffiffent. *Al.* si hi pro me flante pugnam non reliffiffent, cum, &c.

Quam fuerant in tenendo] *Alii* miffiffuendo.

Sed ut aliptæ etiam virium] *Sic* miffiffi. *Alii.* sed ut aliptæ & virium & coloris.

Vulgari ferè, sed etiam ut aliptæ virium.

Quæ declarasset se non potuiffit me uno civi carere] *Sic* *Lambin.* *Pall.* *Græc.* *Stevnoch.* *Vatic.* *Amstelodamensis* *Grævii primas.* *edit. principis* *Alie.* *edd.* & miffiffonovallii, quæ declarasset jam se non potuiffit. *Alii.* se se. *Sic* & civi pro cive. *Palat.* *tert. Vatican.* *Stevnoch.* *Græv.* *prim. Victor.* *edit. Vatic.* cum declarasset se. *Unde Victor.* cum declarasset se non.

Quasi defiverim a pristina causa] *Sic* *Victor.* & *Man. Mod.* quasi defiffifficorem a pristina causa. *Sic* & *Palat.* *prim.* *Amstelodam.* *Græv.* *duo.* nisi quod quasi omiffiffit.

Non longe abii Mentel. quasi defiffiffefete pristina causa. *Vatic.* quasi defiffiffefim pristina causa. *Cæteri* miffiffi. *primi.* *etiam* *edit. principis* defiffiffiferem. *Palat.* *tert.* *prima.* pro pristina. *Al.* defiffiffiferim a priffiffi.

Implicatus tenebar] *Amstelod.* implicatus tenebar. *v. c. N. Scæf.* ne temp. implicatus tenerem.

Tamen ornandus videretur] *Pall.* *Græc.* *Amstelodam.* *Græv.* *secundus.* & *N. Scæf.* *v. c.* tamen memorandus. *Ed.* *prin.* & *al.* ornandus.

Tamen si sine ulla mea contum. fufcep.] *Pal.* *sec.* & *Græc.* tamen sine ulla mea contum. fufcep. *Amstelod.* tamen etfi sine ulla mea contum. fufcep.

Non laceffentem defiffiffet] *Mff.* *Palat.* *duo.* *Græc.* *Grævii* *secundus.* *Mentelian.* *N. Scæf.* *ed.* *prima* & *Græc.* non laceffentem defiffiffet.

Quod ego effuffiffe me omne arbitrar] *Palat.* *tert.* quod ego effuffiffe me omne

arbitrar. *Al.* quod ego me effuffiffe omne arbit.

Sed etiam naturæ] *Al.* sed natura etiam meæ.

Nunc etiam potentium] *Sic* miffiffi. *Lambin.* *ed.* hanc etiam. *In Stevnoch.* & *tert. Palat.* *deeffi* hanc.

Novi animum tum mihi amiciffimum] *Græc.* novi animum tuum mihi amiciffimum. *Amstelod.* novi animum cum mihi amiciffimum. *Stevnoch.* novi animum tum mihi notiffiffimum. *Mentel.* novi animum tuum mihi tum amiciffimum.

Scriptū igitur Aristotelo more] *Palat.* *quart.* Aristotelico more. *Al.* Aristotelio.

Qui se lafos arbitrantur] *Græc.* qui se lafos arbitrabantur.

Omnes nominare. Quos] *Al.* omnes nominare, non mihi. Quos.

Et tante mihi curæ sunt, ut me nolim admoneri] *Stevnoch.* & *Pal.* *quart.* ea, ut ante, mihi curæ sint, & me velim admoneri. *Pal.* *prim.* *sec.* ea & ante mihi curæ sint, ut me velim admoneri. Rogari vero sine magno dolore vix poffim. *Græc.* & *Græv.* *sec.* ea, ut ante mihi curæ sint; & me nolim admoneri. *Amstelodam.* ea ut ante mihi curæ sint, ut me nolim admoneri. *N. Scæf.* *v. c.* ea ut ante mihi curæ sunt, meque nolim adm.

Se paraturum cum collega] *Sic* *Amstelod.* *Mentel.* *Al.* se pariturum. *Al.* se paraturum. *Al.* se comparaturum.

Poffe te non decedere] *Sic* miffiffi. *Al.* non poffe te decedere.

Felicitate quidem vellem confequi potuiffes] *Sic* *Vatic.* *Al.* facilitate. *Etiā* *Amstelodam.* sed eadē *manu* *superius* *feffiffipras* *felicitate*. *Al.* facilitate autem quid vellem. *Pal.* *tert.* felicitate autem quid vellem.

LIBER II.

EPIST. I. Pra te ferres perfectum mihi quidem] *Græc.* *Amstelod.* *Mentel.* *Græv.* *sec.* *edd.* *tert.* *præ* te fers perfectum mihi quidem.

Sic ad nos conformatus] *Al.* conformatus.

Memotiam ulla nunquam debebit oblvio] *Sic* *Victor.* *Vatic.* *Pal.* *quart.* *quint.* *Amstelodam.* *Al.* nulla unquam.

EPIST.

EPIST. II. Quam a vita discederet] *Sic* & *Amstelodam.* & *Græc.* *prim.* *Al.* quam e vita decederet. *Al.* quam e vita decederet. *Græc.* *sec.* quam vita discederet.

Cui & carus æque fis & jucundus] *Sic* miffiffi. *Al.* cui & carus atque fis & perjucundus. *Vulgare* *edd.* cui carus æque fis & perjucundus.

EPIST. III. Rupæ studium non defuit] *Al.* nempe studium non defuit. *Al.* nempe studium meum non defuit. *Al.* nuper studium non defuit.

Coramque contra istam rationem, meam dicam] *Al.* *v. c.* contraque coram istam, meam rationem dicam. *Al.* coramque contra istam meam rationem ediffifferam.

EPIST. IV. Hujus generis literas a me profecto non expectis] *Al.* expectas. *Sic* *quartus* miffiffi. *quibus* *usu* *est* *Grævius.* *Palat.* *quart.* hujus generis sententia literas non expectas. *Al.* hujus generis sententia literas a me profecto non expectas.

Tiarum enim rerum domesticarum habes & scriptores] *V. c.* tuarum enim domesticarum rerum habes. *Al.* *v. c.* domesticos enim rerum tuarum habes scriptores.

EPIST. V. Narrare audeo. Tibi, est ubiqueque] *Amstelod.* *Mentel.* *Græc.* *sec.* narrare audeo tibi. Et si ubiqueque es. *Sigon.* narrare tibi audeo. Esti ubiqueque es. *Græv.* *prim.* narrare audeo. Esti ubiqueque es. *Al.* audeo narrare tibi *V. c.* audeo numerare. *PerK.* est tibi es.

EPIST. VI. Nullam esse gratiam, quam] *Al.* nullam esse gratiam tantam.

Liberalitateque nature] *Sic* miffiffi. *Amstelodam.* *Græc.* *Palatini* *tert.* *Mentel.* *Alii* *tamen.* inter quos & *Græviani* *duo.* liberalitateque nature.

Prope salutis tuum studium] *Sic* *Victor.* *Lambin.* *Monat.* *ed.* miffiffi. *Palat.* *prim.* *V. c.* *PerK.* *Græv.* *prim.* *Mentel.* *Alii.* prope salutis.

Ego ni te videre scirem, cum hæc ad te scriberem] *Sic* *Mentel.* & *Græc.* *sec.* *Pal.* *prim.* & *sec.* cum in te hæc scriberem. *Amstelod.* quam in te hæc scriberem. *Græv.* *prim.* ego ni te videres rem quam in te hæc scriberem.

EPIST. VII. Quid vanitatis in vita] *Al.* quid vanitatis in vita. *Al.* quid vanitatis in vita fit.

Alteri qui melius dare consilium] *Sic* miffiffi. & *edd.* *Palatini* *tamen* *tres.* & *totidem* *Gabieloni.* *Mentel.* alter qui melius dare consilium.

Quamquam difficili in re] *Sic* *Victor.* *ed.* *Pall.* *tert.* *Medic.* *Stevnoch.* *Amstelod.* *Mentel.* *Græv.* *Vulgo.* quamque difficili re.

EPIST. VIII. Et Chresii compilationem non mitteres] *Mentel.* & *Græc.* *prim.* *itaque* *v. c.* ut Chresii compilationem mitteres. *Ita etiam* *Lamb.* *Amstelod.* *Creff.*

Nisi quid ad me ipsum pertinebit] *V. c.* *N. Scæf.* nisi quid ad me ipsum pertineat. *Alius.* nisi quod ad me ipsum pertinebat. *Mentel.* nisi que ad me ipsum pertinebant. *Græv.* *sec.* nihil ad me ipsum pertinebant.

EPIST. IX. Primum tibi, ut debeo] *Al.* plurimum tibi, ut debeo.

Ignorantione rerum omnium] *Al.* ignorantia.

Quod ita factus sis] *Sic* miffiffi. *Palat.* *duo* *Vatic.* *Græc.* *Struv.* *PerK.* *Amstelod.* *Mentel.* *duo.* *Græv.* *Vulgo.* quod ita factum fit.

Incredibile hoc factū] *Al.* factum. *Et sic* *Amstelod.* *Græv.* *prim.* factū, sed *sec.* & *Mentel.* factū.

Voluptatem animi nimiam] *Mff.* homini nimiam. *Al.* voluptatem habui nimiam.

Te vero mi Rufe diligo] *Sic* *Amstelod.* & *alii.* *v. c.* *N. Scæf.* & *Græv.* *prim.* & *Mentel.* te vero mirifice diligo. *Græv.* *sec.* te vero diligo mirifice.

EPIST. X. Tu vide quam ad me littere non perferantur] *Al.* tu vide quamobrem ad me littere. *Al.* tu vide quam temere, cum ad me lit. *Al.* tu vide quam timide, quam ad me & *Græc.* *Al.* tu vide quam tarde, quam ad me. *Græc.*

Cassella munita] *Al.* cassella munita.

Ibi quantum vicellum iam diem aggeribus, vineis, turribus oppugnabam] *V. c.* *N. Scæf.* ibi quantum & vicellum iam diem aggeribus; turribus oppugnabam.

Hæc ad te in presenti scripti] *Al.* hæc ad te vesperi in presenti scripti.

Ut speres te allequi id quod optasti] *V. c.* ut speres te allequi quod optasses posse.

Sis id erit, ut scribis, & ut ego arbitror, spiffius] *Al.* sis id erit, ut scribis, &

R E R 2

& ut ego arbitror, ferius.

Tum etiam futura magis exopto] *Al.* tum etiam futura magis exopto.

EPÍST. XI. Atque imprimis tui, fatietas autem provincie] *Pal. prim. & quint.* incredibile meorum, & atque in primis fatietas ante provincie. *Secund. & tert.* atque imprimis fatietas provincie. *Pal. quart. Grav. secund.* atque in primis fatietas autem provincie. *Amstelodam.* incredibile decum atque imprimis fatietas ante provincie. *Sic & Mentel.* quod tamen habet meorum.

Maadato meo] *Al.* mandati meo.

EPÍST. XII. Quamquam omnia nec benigna nec copiosa cognorant] *Per. cod. N. Scelf.* quamquam omnia nec benigna, nec copiosa, nec facilia cognorant.

Atque uno sermone nostro] *V. e. N. Scelf.* atque uno sermone vestro.

Non erat minor ex contentenda, quam ex conservata provincia] *Pal. prim. & Peck.* non eram minor.

Spem triumphum inquis. Satis gloriose triumpharem] *Al.* spes triumphum inquis. Satis gloriose triumpharem. *Pal. sec.* spes triumphum, inquis, satis gloriose triumpharem. Non enim tam diu quidem in desidia, *tert.* spes triumphum, in qua satis gloriose triumpharem, non essem tam diu in desidia, *quint.* spes triumphum. In qua (*superfcriptum sic nisi*) satis gloriose triumpharem, non essem tam diu quidem. *Sic fer. etiam Gravii cod.*

EPÍST. XIII. Quod mihi significabant tæ literæ] *Mff.* quod nihil significabant tæ literæ.

Non opinioium disensione] *Al.* non voluntatum diss.

Cæsarem non defendit Curio] *Sic mff. omnes. Lamb. ed.* Cæsarem nunc defendit Curio.

Nam, ita vivam, putavi] *Sic Vatican. Peckii, Palat. quart. Grav. prim. Vich. Lambini. edd. Amstelodam.* nam ita viva putavi. *Mentel.* nam ita ante putavi. *Grav. sec.* nam ita una putavi. *Multæ ubi mff.* nam ita in via putavi.

Cum prima eliva attigissem] *Sic mff. Palat. V.* cum prima eliva attigissem. *Al.* cum primum eliva attig.

EPÍST. XV. Cæsarem honestum esse cupio] *Al.* Cæsari honestissime esse cupio. *Mff.* Cæsarem honestissime esse cupio. *Al.* Ce-

saarem honestissime cupio.

At quæstorem, at nobilem adolescentem, at omnium vere exemplum] *V. e.* ad quæstorem, ad nobilem adolescentem, at omnium fere exemplum. *Amstelod.* ad omnium sine exemplo. *Sed Mentel. stat per Medicæ libri lectione.*

Potentissimorum duorum] *Al.* potentissimorum virorum.

Omnes Cassios Antoniosque] *Al.* juvenes Cassios Antoniosque.

EPÍST. XVI. Prope jacentem desciscerem] *Tres Pall. Peck.* desciscerem. *Amstelod. & Mentel.* desciscerem. *Palat. quint.* desciscerem. *N. Scelf.* disjungerem.

In hominum insolentium indignitate fastidium] *Al.* in hominum insolentium indignitate fastidium.

Et si onere carere] *Palat. mff. Palat. prim. quart. aliquæ.* eo, si honore carere. *Stevvob.* ea, si onera.

Quod autem in maritimis facillime sum, moveo nonnullis suspitionem] *Sic mff. etiam Grav. prim. Vatican. & Palat. Sed Mentel.* quod autem in maritimis moratus sum, facillime summoveo suspitionem.

Tert. Palat. Stevvob. movet. *Vulgo.* quod autem in maritimis sum, facile moveo nonnullis suspitionem. *Amstel.* quod autem in maritimis sum, movet facillime nonnullis suspitionem.

Vel potius nostrum, fore ab iis molestiis] *Sic mff. omnes. Vulgo.* vel potius nostrum, videbam ab illis molestiis.

EPÍST. XVII. Successor tuus non potest ita maturare ullo modo] *Mff.* successor tuus non potest ita mature ullo modo.

De rationibus referendis] *Palat. prim.* de sectionibus refer.

Quam tibi scribis a Bibulo potestatem ferri] *V. e. N. Scelf.* quam tibi scribis a Bibulo potestatem ferri.

Cum magnus Antiochiæ metus esset] *Al.* nunulus esset. *Mff. aliquæ.* quod magnus Antiochiæ metus esset.

Egoisse auxilio meo] *Stevvob.* consilio meo.

Quemadmodum tractare audebam] *Pal. tert. & Amstelod.* quemadmodum tractare aude. *Grav.* quemadmodum tractare.

Quod vero illius erat solius] *V. e.* quod nec illius erat solius.

Quis senatus per me regem appellavit] *Al.* quem senatus per me regem appellavit.

vir. *Lamb.* quia tam senatus.

EPÍST. XVIII. Qui si dignum majoribus suis præbuerit] *Al.* qui si dignum se maioribus suis præbuerit.

EPÍST. XIX. Magni enim videbatur interesse] *Liber veter. Guilielm. & N. Scelf.* magis enim videbatur interesse.

Quam nobis fors tribuisset] *Pal. prim. Vatican. Vich. & Grav. ed.* quam nobis fors tribuisset.

Quod item C. Virgilius] *Sic omnes Palat. Grav. Guilielm. Vulgo.* Virgilius. *Vatic.* quod item C. Virgilius. *Grav. duo, & N. Scelf. v. e.* quod item Consul Virgilius. *Amstelod.* quod item Consul Virgilius. *Mentel.* quod item Consul Virgilius.

Quæcumque a me ornamenta ad te proficiscuntur, ut omnes] *Sic Mff. vid. Nier. Vulgo.* quæcumque a me ornamenta in te proficiscuntur, elaborabo, ut omnes intelligant.

LIBER III.

EPÍST. I. Ita est homo non modo prudens, verum etiam, quod juvet, curiosus] *V. e.* ita est homo non modo prudens, verum etiam equus, & quod vidi, curiosus.

Ex multorum sermonibus intelligo] *Grav.* ex multorum sermonibus intelligo.

Et crebritate & magnitudine officiorum meorum sarciam] *Peck. Stevvob. Ven. & crebritate & magnitudine officiorum sarciam. Quart. Pal. & crebritate & magnitudine officiorum meorum sarciam.*

Cum de animo tuo, de sermonibus, quos de me haberes] *Sic Ven. eodd. Stevvob. Pal. omnes quot Lambinus vidit, Amstelodam. Mentel. Gravii duo. Vulgo.* cum de animo tuo, cum de sermonibus quos de me haberes.

EPÍST. II. Quoad ejus facere potueris] *Palat. prim.* quoad vis facere potueris. *Sic, a manu secundæ, quart. quint. Mentel.* quoad eundem facere potueris. *Peck. Grav. secund.* quod eundem facere potueris. *Tert.* quod eque facere potueris. *Grav.* quia ejus facere potueris. *Grav. prim.* quod & facere potueris. *Amstelodam.* quod facere potueris.

Longiorem orationem expectaret] *Al.* longiorem orationem expeteret.

EPÍST. III. Successori conjunctissimo & amantissimo] *Secund. Palat.* successor conjunctissimo & amantissimo.

Pro nostra confocitissima voluntate] *Al.* pro nostra constantissima voluntate erga te.

Ex iis literis] *Hic initium novæ epistolæ iuv. cod. Gravii primo.*

Quam minime imminueris] *Sic mff. Al. liti.* quam minime.

Quæ data erit, uterum, Vale] *In codice primo Gravii & Monteliano desideratur Vale, & sequens epistola cum hac coheret, sicut & in Stevvob. Pal. tert. Grav. & alio Guilielmi.*

EPÍST. IV. Te L. Clodio mandasse] *Mff. te Clodio & Licutulo mandasse. Aliti, te Lentulo & Clodio mandasse. Aliti, te Clodio Lentio. Gravii primo, te Lentulo Clodio. Vitiu origo est ex ignoratione N. l. e.*

EPÍST. V. Quo mea ratio facilius & solutior esse possit] *Palat. prim.* quo mea ratio facilius & solutior esse videretur.

Mihi gratissimum esse dicam] *Sic mff. Edd. ducam.*

Non satis est perspicuum] *Al.* non satis est perspicuum.

Si ad illam maritimam partem provincie] *Sic mff. Pal. prim.* si ad eam. *Edd.* si ad Sidam maritimam partem provincie.

Sed si quid nunc me fallit in scribendo] *Mff.* sed si quid me nunc fallit. *Palat. tert. Grav. Grav. secund.* sed si quid non me fallit.

Tibi de nostris rebus nihil sum ante mandaturus per literas] *Pal. sec.* tibi de nostris rebus nihil sum ante didurus.

Quam desperato] *Palat. tert.* quod sperato. *Palat. sec.* desperato. *Stevvob.* desperato. *Unde Guilielmus de perarum Grav. tert.* desperato. *Sec. desperato. Sed Amstelodam. & Mentel.* desperato.

EPÍST. VI. Si ad Sidam navigarem] *Tert. Palat. Cyclam. Grav. secund.* Siclam. *Prim. Sicilian.*

Quo ego te ne persequi quidem possem] *Mff. duo,* quo ego te ne proloqui quidem possem. *Al.* possem.

Triginta diebus, qui tibi ad decedendum] *Quart. Palat.* triginta diebus illis, qui tibi ad succedendum. *Succedendum est in Peck. & prim. edit. Stevvob. Amstelod. tert.*

ter. *Palat. Montel. Græv. prim.* ad cedendum.

Quæ ne ab iis quidem fieri solerent, qui brevi tempore sibi succedi putarent] *Mf. prim. Græv.* quæ ne ab his quidem fieri deberent, qui brevi tempore tibi succedi putarent. Tibi etiam *Amstelodam. habet. Et Montel. Pro succedi mss. nonnulli* & *edd.* successum iri. *Alii* succedere.

Quæ mihi longa videtur] *Sic Victor. Vatic. Amstelodam. Alii mss.* quæ mihi longa videtur. *Palat. sec.* quæ mihi longa videbitur.

EPIST. VII. Legati Apiani] *Al. mss. Apamiani. Al. Apamzani. Et epi. seq. IX. Apamzorum.*

Plurimo rerum usu] *Terr. Palat.* plurimarum rerum usu.

Viros eos, qui vobis ea reliquissent] *Mss. duo,* viros esse, qui vobis ea reliquissent. *V. c. N. Scæf.* viros eos, qui nobis ea reliquissent.

Ut mihi nihil neque ad honorem, neque ad gloriam acquirendam putarem] *Edd.* ut mihi nihil neque ad honorem, neque ad gloriam acquirendam deesse putarem. *Al.* ut mihi nihil neque ad honorem, neque gratiam acquirendam putarem.

Tu si aliter existimas, nihil erabis] *V. c. N. Scæf.* tu si aliter existimas, vide erabis.

Quam ego tua laborarim] *Test. Palat. tuus laborarim. Ment.* quam ego tua liberavi.

Fretus conscientia officii mei] *Edd.* fretus conscientia officii mei.

EPIST. VIII. Principes civitatum a me postulasset] *Sic mss. pr. Græv. Sed. Amstelod. Ment. Græv. sec. Palat. quatuor. Inter quas prima,* nisi quod principes civitatum mane postulasset.

Ne in venditionem tributorum] *Lambin.* ne in indictionem tributorum.

Quid potest esse callidus] *Lambin.* quid potest esse callidus. *Mss.* quid potest esse callidus.

Si aut legatorum tuorum cupiam] *Sic mss. Vatic. & edd. Victor. Montel. Lambin. Gebk. mss.* si aut legatorum tuorum cupiam, aut cupiam. *Dein pro maledicentur, mss. maledicitur. Grævii tamen prima & Vatic. maledicetur.*

EPIST. IX. Si quid incidit] *Mf. & si.* quid incidit. *Al.* si quid acciderit.

Et si vix fieri possit] *Græv. prim.* at si vix fieri possit.

Ego etiam ipse ita iudicabam] *Peck. cod.* ego etiam ipse ita videbam. *Palat. tert. & Græv.* ego etiam ipse iudicabam.

Longi sublelli] *Græv.* longi sublelli.

Quod autem a me tale quiddam desideras] *Peck.* quod autem a me tale quiddam desideras.

Ut negligens scribendo fuisse videar] *Sic Vict. ed. & mss. Vulgata edd.* ut negligens in scribendo fuisse videar.

EPIST. X. Cum est ad nos allatum] *Palat. sec.* cum est nobis allatum.

Nonnulli accidisset tempus] *Mss.* vellem accidisset tempus.

Quanti se] *Al.* quanti ego te. *A me invicissimum decessisset] Sic mss. & inter eos Amstelodam. Al.* a me invicissimum decessisset. *Græv. prim.* a me decessisset. *Seci in notisque correptus, decessisset, V. c. N. Scæf.* a me tam iniquissime decessisset.

Considens iam navem] *Nonnulli veteres cod.* conscientia iam nave.

Si vero ethicus ut censor creentur] *Edd.* si vero effoceris ut censor creentur.

Qui tuas inimicitias suscepisset] *Mf.* qui tuas inimicitias suscepisset.

Quod si essent ea perfidia] *Omnes Mss. quas Gebhardus vidit, & præce. edd.* quod si essent ex perfidia. *Sic. & Amstelod. & Mentel. Grævii vero primus,* quod si eadem ea perfidia.

Quantum quæque voluit legatis tuis datum, indoxit] *Sic mss. & Victor. ed. Sed. Pal. prim. & Peck.* quantum quæque voluit legatis tuis datum indoxit. *Palat. quatuor.* quantum quæque voluit legatis tuis, mandatum indoxit. *Amstelodam.* quantum quæque voluit legatis tuis dandum indoxit. *Græv. prim.* quantumcumque voluit legatis datum indoxit.

Astutum & occultum iuvat fingere] *Mf. Medic. Victoriana & Gebhard. edd.* astutum & occultum libet fingere. *Al.* astutum & occultum libet fingere. *Palat. quatuor.* occultum ut iuvat libet fingere. *Al. juvet.*

Quod ad indicandum odium apertissimum sit] *Duo Palat. & Græv.* quod ad indorandum odium apertissimum sit.

Si illa amoris atque officii signa] *Sic Vat. Palat. tert. Græv. prim. Mentel. Alii*

Alii tamen, si ulla amoris atque officii signa] *Sic Amstelod. & edd.*

Tulit contentionem meam] *Terr. Palat.* tulit intentionem meam.

Adversari interdum actionibus suis] *Sic mss. & Vict. ed. Græv. mss.* adversariante. *Vulgo edd.* adversantem.

Nunc ea quæ a me profecta] *Sic Vict. ed. Vat. quart. Palat. Amstelodam. Al.* nunc ea quæ a me profecta, quæque instituta sunt. *Al.* profecta: quæque constituta. *Græv. prim.* nunc ea quæ ante profecto quoque instit. sunt.

EPIST. XI. Qui enim facta aut non facta largitio ignorari potest] *Amstelodam.* quod enim facta; nec non facta largitio ignorari potest. *Rob. Scæp. ed.* qui enim facta nec ne facta largitio sit.

Omnes vires civitatis] *Mf.* omnes viros civitatis.

Ad Pompeii ductum applicaverunt] *Mf.* ad Pompeii ductum applicav.

EPIST. XII. Prosperere evenire] *Pal. prim.* perferre evenire.

Quæ me inciente facta] *Pal. prim.* quæ inciente facta. *V. c. N. Scæf.* quæ mihi inciente me facta sunt.

Tua sapientia & humanitas] *Græv.* tua patientia & humanitas.

In quo unum vereor] *Stræwech.* in quo unum non vereor. *Al.* in quo unum modo vereor.

EPIST. XIII. Nullum onus officii cuiquam reliquum secisse] *Al.* nullum munus officii cuiquam reliquum secisse.

Quanti ego omnes tuos facio, uti tu meos facere posses] *Sic mss. Edd. & nonnulli mss.* ut, quanti ego omnes tuos facio, tanti tu meos facere posses. *Grævii prim.* ut, quanti ego omnes tuos facio, uti tu meos facere posses. *Amstelodam.* ut quanti ego omnes tuos facio, tanti tu meos facere possis.

EPIST. I. Nunc, quoniam nihil iam videbimur posse optulari reipublice] *Edd.* nunc quoniam nihil videtur posse optulari reip. *Mf.* nunc quoniam nihil videtur optulari reip. posse. *Alii,* optulari posse reip.

Nemo est omnium] *Mf. duo,* nemo est hominum.

Ut te imitaret] *Multi mss.* ut te imitaret.

Quidquid nos communi sententia fluctuamus] *Al.* quidquid nos de communi sententia.

EPIST. II. Cum optime sentiremus] *Al.* cum idem sentiremus.

Res deducta sit vides] *V. c. N. Scæf.* res deducta sit, optime vides.

Nihil enim constitui potest] *V. c. N. Scæf.* nihil enim constitui potest. *V. c. Scæf.* nihil enim constitui potes, quo non curras i. m. a. d.

EPIST. III. In hoc pestifero bello cavendo & prædicando] *Pal. quart.* in hoc pestifero bello cavendo & prædicando.

EPIST. IV. Si alterum necesse sit] *Mf. Vatic. Vict. & Gebhard. edd.* si alterum utrum necesse sit.

EPIST. VI. Aliquantum acquievi] *Sic Mf. Vulgo aliquantulum acq. Vetter Gallus. Sic mss. & ed. Vict. & Gebk. Vulgo noiter Gallus.*

Cum frangerem iam ipse me, cogere me illa ferre] *Mf. Græv.* cum frangerem, iamque ipse me cogere illa ferre. *Excat quoque cogere sine que in tribus Palatinis.*

Illius concessi] *Al.* illius consensu.

EPIST. VII. Multo ante videris] *Græv. prim.* multo ante videres.

Semper summe diffidere] *Mf.* semper summe diffidere. *Vatic.* semper summe diffidere.

Simul abiecasti certandi cupiditatem] *Vet. edd. N. Scæf.* simul abiecasti, & certandi iniquitatem.

Extrema libenter non persequi] *Mf.* extrema libenter non persequi. *Al.* prosequi. *Vid. Not.*

Hique se in Africam contulerunt] *Al.* hi se in Africam contulerunt. *Al.* ut ii, qui in Africam se contulerunt. *Mf. Græv. hi,* qui se in Africam contulerunt. *Vatic. Græv. hinc,* qui se in Africam contulerunt. *prim. Pal.* hique se in Africam contulerunt. *Pal. quint.* hi qui se in Africam contulerunt.

Victori sese crediderunt] *Mf. & edd.* se victos esse crediderunt.

Quiete & libere vivere] *Vet. cod. N. Scæf.* quiete & pacifice vivere.

Etiamsi appetenda mors esset] *Pal. prim.*
etiamsi appetenda mors esset.

EPIST. VIII. Maximi animi hominem,
nunquam fortissimum] *Pal. sec.* maximi
animi virum, hominem fortissimum. *Mss.*
maximi animi hominem, virumque fortis-
simum.

Tu quoque animum inducas] *Al.* tu
quoque in animum inducas.

EPIST. IX. Etsi perperas] *Vet. cod.*
N. Scæf. & *Mentel.* etsi peractas aut.
Quod non multo secus feret] *Mss.* quod
multo secus feret.

Vobis auctoribus] *Al.* nobis auctoribus.
Impotentioreque reddidit] *Mss.* impuden-
tiorique reddidit.

EPIST. XI. Non solum consilium da-
ret, sed precibus quoque me obsecraret] *Vet. cod. N. Scæf.* non solum consilium
daret, sed precibus quoque me obsecraret.

EPIST. XII. Quoties casus & natura
in nobis dominatur] *Mss.* quoties casus
& natura in nobis dominatur. *Edd.* quo-
nties casus & fortuna in nobis dominatur.
Al. in bonis.

Circiter hora decima noctis] *Mss. sic.*
Edd. circiter horam decimam noctis.

EPIST. XIII. Aut omnino cogitare] *Mss.*
aut animo cogitare.

Nulla me ipsum privatim populi in-
signis injuria] *Mss.* percussit. *Al.* percussit.
Al. percussit.

Sed etiam video] *Sic Stevnoch. Pal.*
terti. Græv. Mentel. Vais. sed etiam id vi-
deo. *Al.* sed ipsum video. *Græv. prim.*
cum vulgari, sed etiam ipsum video. *Am-
stelodam.* sed etiam ipse video. *Palat. ter-
ti. sed & video.*

Fortasse semper fore] *Mss. nonnulli,*
fortasse semper non fore.

Qualemque vires habebit] *Al.* quo-
cumque viros habebit.

LIBER V.

EPIST. I. Debebat vel familiaris nostræ
dignitas] *Mss.* debebat tamen vel fami-
liaris nostræ dignitas.

EPIST. II. Quantoque in errore ver-
satus essem] *Mss. & Edd.* quantoque me-
more versatus essem.

Mediocris quidam est risus consecutus] *Sic Mss. Græv. & aliorum. Edd.* mediocris
quidem est risus consecutus.

Quod populus idem magna voce] *Lamb.*
quod populus idem.

Me ut tibi amissionum esse intelli-
ges] *Mss. nonnulli,* me autem tibi ami-
issionum esse laboravi.

De nostra benevolentia detraham] *Sic*
Mss. Græv. & aliorum. Edd. de nostra be-
nevolentia detrahatur. *Sec. Pal.* de nostra
benevolentia detrahat.

EPIST. III. Ut sunt leves ab ejusmodi
homine] *Al.* ut sunt leves hujusmodi ho-
mines.

De meis rebus] *Sic Mss. omnes que*
Gelhardus & Græv. vidit. Vulgo Edd. de
me melique rebus.

EPIST. IV. Revocare tempus omnium
reservandorum] *Sic quatuor Palatini, qua-
tuor que Grævius vidit. Viti. Gebb. Edd.*
Al. Edd. & omnia Maan. mss. revocare
tempus omnium reservandorum.

EPIST. VI. Cum ad me Decius libra-
rius venisset] *Sic Mss. Vulgo,* cum ad me
Decius librarius tuus venisset. *Pal. ter-
cum ad me Decius de tuis librarius. Al.*
cum ad me Decius libertus tuus venisset.

EPIST. VIII. Quanta nunquam antea
ulla in causa] *Græv.* quanta nunquam an-
tea nulla in causa. *Vet. cod. Scæf.* quan-
ta nulla antea causa.

Noo tam re quam suspicione violata]
Sic optimi mss. Vulgo, non tam re quam
suspicione violata.

EPIST. IX. Cum Vardais esse] *Græv.*
lib. prim. cum Vardai se esse. Amstelodam.
cum Hardæcis. *Al. Vardæcis. Al. Varda-
cis.*

EPIST. X. Hominem unum omnium
crudelissimum] *Duo mss. hominem unum*
hominem crudelissimum.

Simus non semis homo] *Sic mss.*
Pal. prim. simus non semis homo. Græv.
prim. seminus non semis homo. Amstelodam.
simus non semis homo. *Al.* si mi-
nus non servus sit. *Vulgo,* simi vero semis ho-
mo.

EPIST. XII. Que nunc exponam ab-
sens] *Al.* que nunc exponam absens.

Quin te admonerem ut cogitares] *Mss.*
quart. Pall. Græv. Amstelod. admonerem co-
gitare. *Scæf. Græv. prim. & Mentel. sicut*
per vulgata.

Jucundissima lectionis voluptate] *Sic*
Amstelodam. alique mss. Vulgo jucundissime.
Qui

Qui quid sis nescias] *Græv. prim. quic-
quid nescias. Tres Pall. qui sis nescius.*
Græv. & tert. Pal. Amstelod. Mentel. qui
scis nescius. *Al. mss.* qui qui scis nescias.
Al. Edd. quicquid scis nescias.

Et verecundius ipsi de sese scribant] *Sic*
Sic Græv. prim. Vat. Pal. tert. Vulgo & ut
verecundius ipsi de se scribant.

EPIST. XV. Quorum alii occiderunt]
Mss. quorum alii ceciderunt.

Vetustas, amor, consuetudo] *Sic mss.*
Græv. prim. Amstelod. Mentel. Alii Edd. ve-
tustas est amor, consuetudo.

Propter quotidianos meus] *Al.* motus.
EPIST. XVI. In qua si resideat sensus]
Nonnulli mss. & quasi resideat sensus.

Tam imbecillo mulier animo] *Mss.* tam
imbecillus mulier animo.

EPIST. XVII. Ut potui accuratissime]
Al. quam potui accuratissime.

Neque ad consolandum, neque ad le-
vandum fortunam] *Prim. Græv. alique*
lib. neque ad consolandum, neque ad le-
vandam fortunam.

EPIST. XVIII. Potentia alicujus con-
donatum] *Mss.* Potentia alicujus conde-
mnatum. Potentia est & in scrib. *Pal. &*
prim. Græv. Mox pro exilium, Pal.
prim. exciuntur.

EPIST. XIX. Sin idem placebit atque
eodem] *Al.* sin idem placebit atque eo-
dem modo. *Al.* sin idem placebit, sed
nec eodem modo, nec.

EPIST. XX. Commovere me noluisse]
Al. commovere me noluisse. *Al.* commo-
vere me noluisse. *Al.* commovere me volu-
isse. *Al.* commovere me voluisse.

Cum id te video desiderare] *Sic Vais.*
Viti. ed. Al. quando id te video desidera-
re. *Al.* quoniam id te video desiderare.

EPIST. XXI. Qui vita ingenua, in bea-
ta & libera civitate] *Pal. sec.* qui in vi-
ta ingenua, & in beata civitate vivimus.
Al. qui vita ingenua, & in beata civita-
te & libera.

Quod sit horribile aut pertimescendum]
Græv. prim. quod sit in honorabile ac per-
timescendum.]

LIBER VI.

EPIST. I. Desperationem aut timorem]
Græv. desperationem & timorem.

Ad bene beatique vivendum] *Mss.* ad
Tom. VII.

bene beate vivendum. Totus locus in cen-
tra *Grævii sic legitur,* si enim bene sentie-
re voluerimus, recteque facere, satis est
atque beate vivendum.]

EPIST. III. Hoc item tempore] *Sic*
mss. Vulgo, hoc autem tempore.

Angar ulla re] *Pal. duo,* tangar ulla
re. *Pal. quint.* aut angar ulla re. *Pal.*
quart. aut angar ulla re.

EPIST. IV. Etsi id ipsum nonnullis vi-
deatur] *Tert. Pal.* etsi id ipsum nonnul-
las videtur fecus. *Græv. prim.* etsi id
ipsum nonnullis videatur fecus.

Quam fore putarem] *Sic duo Pall.*
Græv. prim. Viti. Venet. alique. Vulgo,
quam fore putaramus.

Quamvis iniqua conditio] *Al.* qua-
vis iniqua conditio.

EPIST. V. Quotidie facilliores mihi &
meliores] *Al.* facilliores.

EPIST. VI. Vereor ne desideres officium]
Al. non vereor ne desideres officium.

Ut perspicio] *Sic mss. Variæ. prim. Pal.*
Viti. alique. Vulgo, ut prospicio.

EPIST. VII. Nam quod præclare face-
re non poteram] *Edd.* nam quod præcla-
re non poteram. *Al.* nam quod præclare
non poteram.

Secundum beneficium quam paratissime
facere] *Mss.* secundum beneficium esse quam
paratissime facere.

Quem putas animum esse, ubi secum
loquitur] *Prim. Græv.* quem putas animum
esse, ut secum loquitur? *Mss. Per. K.* quem
putas animum esse, ut secum loquitur?

EPIST. X. Et hac sis singulari sæpe dixi]
Sic Vais. Græv. prim. Amstelodam.
Viti. ed. Vulgo, & sis singulari sæpe dixi.
Al. & hoc sis singulari sæpe dixi. Pro
is idem libri his.

Ut operam, consilium, rem, fidem
meam] *Sic mss. vulgo* ut operam, stu-
dium, consilium, fidem meam.

Casu devincti] *Sic mss. Vulgo,* quasi
devincti. *Amstelodam. casu devincti.*

EPIST. XII. Quod si mihi per me ef-
ficiendum] *Al.* quod si mihi pro me ef-
ficiendum.]

Qui valeret apud illum] *Sic Græv. prim.*
Amstelodam. Viti. ed. alique. Vulgo, qui
valet apud illum.

Quam quæ Cimber habebat] *Sic Vais.*
sic. duo Pall. Græv. prim. Viti. ed. alia
que

quo. *Volgo*, quas quia Cæsar habebat. *Vicius* ut sapiens esses] *Tres mss. vi- cius & sapiens esses.*

EPÍST. XIII. Quorum quidem virtus & pietas] *Prim. Græc.* quorum quidem & virtute & pietate.

A quibus se putat] *Amstel.* putant. EPÍST. XIV. Conueniendi indignitate] *Mss. 2.* conueniendi dignitate.

Hanc in opinionem discessi] *Al.* hac opinionis discessi.

EPÍST. XVIII. Simul accepti] *Al.* simul ut accepti. *Al.* simul ac accepti. *Al.* simul atque accepti.

Ad nos misit exemplum] *Sic prim. Græc.* *Sed Pal. prim. Vat. Græc.* *Victor.* ad vos misit exemplum.

Sine ulla interpellatione verborum] *Sic mss. Volgo.* sine ulla interpellatore verborum.

EPÍST. XIX. Ceterum mihi locus non displicet] *Sic Pat. Pall. prim. ter. Græc. Peck. ed. V. G. Sed volgo.* ceterum is mihi quidem locus. *Amstelodam.* ceterorum qui mihi locus. *Mentel.* cetera quidem mihi locus.

Ut mihi videntur] *Sic prim. & ter. Pal. Peck. Græc.* *Amstelod. Mentel. ed. Gebh. Sed prim. Græc.* eam veteribus edis ut mihi videris.

EPÍST. XXI. Inter nosque conferre] *Sic Vatican. Græc. prim. Medic. Al.* interque nos conferre.

EPÍST. XXII. Tua in me pari] *Sic mss. Pal. prim. ter. Mentel. V. G. ed. Græc. prim. tua in me parte. Al.* tua in me pariter.

Purissimisque officiis amissis] *Prim. Græc.* purissimis officiis amissis. *Al.* purissimisque officiis amissis.

Vel potius me parum posse sentio] *Pal. ter.* vel prodesse me parum posse sentio.

LIBER VII.

EPÍST. I. Vox eum deficit in illo loco] *Ser. Pal. decepti.*

Tollebat omnem hilaritatem] *Ser. Pal.* tollebat omnem iucunditatem.

Græcos ita non ames] *Sic mss. Vatican. Medic. Græc. & Pal. prim. Volgo.* Græcos vero ita ames.

Homini polito] *Sic Med. Græc. prim. & qui Petrarca manu scriptus est. Volgo.*

politico.

Fructum ullum laboris ex his exspecto] *Sic Vatican. & Medic. Græc. prim. cod. Fructum ullum laboris exspecto. Pall. duo. Græc. quinq. Gualielm. cod. prim. ed. Fructum ullum laboris ex his peto.*

EPÍST. III. In quibus tuo annos vexamur, & ut video, verfabimur] *V. cod. N. Scæli.* quibus tuo annos vexamur, & ut vides, etiam verabimur.

Solet in mentem venire illius temporis] *V. cod. N. Scæli.* solet in mentem venire illius temporis recordatio. *Al.* solet in mentem venire illud tempus.

Famæque cedere, quam salutis meæ rationem ducere] *Mss.* quam famæ cedere, quam salutis meæ cedere rationem.

Neque magnas copias, neque bellicosas] *V. cod. N. Scæli.* primum neque magnas copias, neque paratas illas, neque bellicosas.

Nullus imperator fuit] *V. cod.* nullus imperator fuit. *Al.* certis nihil fuit præterea.

Arms enim inferiores non causa fuissent] *Peck. & al. mss.* arms enim inferiores non causa fuissent.

EPÍST. V. Regem Gallie faciam, vel hunc Lepre delega] *Sic Leptre delega. Pal. & Græc. prim. Græc. Vatican. Steuwich. Peck. Vat. & alia præter ed. Volgo.* Leptre legatum. *Pollit. lib.* Leptre delegatum. *Al.* Regem Gallie faciam, ut hunc Leptre delega.

EPÍST. VI. Cum aliquo insigni indicio] *Al.* iudicio.

Virtute consequere] *Ser. Pal.* virtute persequere.

Quæ Corinthum arcem altam habebant] *Al.* quæ Corinthi arcem altam habebant.

Manibus gyptiasticis] *Prim. Græc.* ciptiasticis. *Vet. cod. N. Scæli.* quibus illa manibus gyptiasticis sparis persuasit.

EPÍST. VIII. Cornelio mihi audeo dicere] *Al.* de Cornelio mihi audeo dicere.

Qua melior nunquam] *Pal. sec.* qua nulla unquam melior.

EPÍST. X. Neque spectare effedarios] *Tres mss. Guil.* neque expectare effedarios.

EPÍST. XII. Si plane a nobis deficit] *Pal.*

Pal. prim. si plane a nobis non deficit. Modo scribe aliquando] *Sic mss. Volgo.* modo scribas aliquando.

Er a nobis quid fieri aut curari velis] *Sic mss. Volgo.* & a nobis quid agi, quid fieri, aut curari velis.

EPÍST. XIII. Non ex iure manu conserutum, sed magis ferro Rem repetunt] *Sic mss. Volgo.* addunt in ead. Rem repetunt, regnumque petunt vadant solida vi.

Et in soles ad vim faciendam adhiberi] *Sic mss. Volgo.* & tu non soles ad vim faciendam adhiberi.

Quod tu prior hominibus armatis veneris] *Sic mss. Al.* quod tu prior cum hominibus armatis veneris. *Al.* quod tu prior vi hominibus armatis non veneris.

EPÍST. XV. Cum vero in C. Matii] *Sic mss. Vatican. Pal. prim. Græc. V. G. ed. Sed Græci primus,* quam vero in C. Marcii. *Volgate,* quod vero in C. Marii.

EPÍST. XVII. Que ad te utro attulerim] *Mss.* que ad te utro attulerim. *Al.* detulerim.

Te esse ullum unquam reperiturum] *Prim. Pal.* te esse nullum unquam reperiturum.

EPÍST. XVIII. Quam fructuosissimum tibi sit] *Sic Victor. ed. v. G. Amstelodam.* tam studiosissimum tibi sit. *Mentel.* ut iste civis a me discessit tam tibi sit quam mihi.

Quid in illa charta fuerit] *Libor Gualielm.* quid in illa charta fuerit. *Prim. Græc.* quid in illa chartula fuerit.

EPÍST. XIX. Planissime res illa scribi] *Sic mss. Pal. prim. Græc. pr. Græc. V. G. & prim. edd. aliq. v. t. Volgo.* planissime.

Percipi posse] *Unus Gualielm.* percipi non posse.

Nam jus civile vestrum] *Unus Gualielm.* nam jus civile nostrum.

EPÍST. XXIII. Exhedria mihi quædam nova sunt] *Unus Gualielm.* ex Hadria mihi quædam nova sunt.

Si tibi videtur] *Sic Pall. prim. Vatican. Græc. prim. aliq. Volgo,* si tibi videtur.

EPÍST. XXIV. Phæmæ causam receperam] *Sic Pal. prim. Græc. prim. Vatican. V. G. ed. aliq. Volgo.* suscepam.

De P. Sestio] *Sic mss. Volgo. Sextio. Et sic Græc. prim.*

Nulla modo me facere posse, cum vel-

lem] *Al.* nullo modo me facere posse, quem vellet.

Sat hominem unctorem] *Al.* victorem. *Al.* auctorem.

EPÍST. XXII. Si inter senes conemptio-

males venale prescriperit] *Prim. Græc.* si inter senes conemptio-

males venale prescriperit] *Prim. Græc.* si inter senes conemptio-

males venale prescriperit] *Prim. Græc.* si inter senes conemptio-

males venale prescriperit] *Prim. Græc.* si inter senes conemptio-

males venale prescriperit] *Prim. Græc.* si inter senes conemptio-

males venale prescriperit] *Prim. Græc.* si inter senes conemptio-

males venale prescriperit] *Prim. Græc.* si inter senes conemptio-

LIBER VIII.

EPÍST. I. Quod tibi decedens pollicitus sum] *Sic mss. Volgo,* quod tibi decedenti pollicitus sum.

Ut ego misererer ejus esurire] *Pal. & Græc. prim. Amstelod. edit. præter.* ut ego misererer ejus esurire. *Pal. quart.* misererer excitare. *Optim.* excitare.

EPÍST. II. Me representante] *Al.* matre præsentante. *Vet.* me representante.

Rudentum sibi] *Al.* sibi sibi. *Al.* sibi sibi. *Al.* sibi sibi.

In nobilem agentem] *Sic mss. Volgo,* in ignobilem agentem.

EPÍST. IV. Bonus & senatorem malis] *Al.* bonus servator malis. *Al.* bonus servator malis.

Qui solent infamatum hominum] *Pr. Græc.* infamatum hominum.

Qua in re mihi videntur illud perquam venisse cecidisse] *Mss.* cecidisse. *Er* quam desideratus olim] *Prim. Græc.* quam desideratus olim.

Quod vix sperare auius es] *Das Gai-*
linm. quod vix sperare visus es.

EPIST. V. In his triciis moratur] *Gai-*
linm. con. in historiciis. *Prim. Græc.* in
histriciis.

Quod si anno preterito Curio tribunus]
Prim. Græc. & *Manut.* ed. hoc si pre-
terito anno Curio tribunus. *Edd.* quod si
hoc anno preterito Curio tribunus.

EPIST. VI. Quo facto restitit sermone]
Sic Viti. ed. Vulgo restitit. Prim.
Græc. & *ult.*

Si Parthi vos nihil casciant, nos hic
frigere frigidimus] *Prim. Græc.* si Par-
thi vos nihil casciant, nos nihil frigere
frigidimus. *Al.* si Parthi nos nihil cas-
ciant, nos hic frigere frig. vel nos nil
frig.

De Dolabella integrum tibi relieves]
Perk. Dolabellam integrum tibi relieves.]
Pantheras Græcas] *Sic prim. Græc.* a-
liquo. *Vulgo.* Pantherarum greges.

EPIST. VII. Cornificius adolescentem
ore filiam] *Al. ead.* adolescentem
Sylla filiam *Mf. Sizon.* Cornificius adole-
scentem ille sibi filiam. *Prim. Græc.*
Cornificius adolescentior est, ille filiam
sibi dependit. *Al.* adolescentior est, ille
sibi filiam.

EPIST. VIII. Quo vento proicitur Ap-
pianus minor] *Prim. Græc.* quo vento proi-
citur Appianus minor.

Quid singuli ordines iudicassent] *Lam-*
bin. quod singuli ordines iudicassent.
Sepe re dilata] *Sic mss. Al.* sepe re-
lata.

EPIST. IX. Quam ne contentions mi-
nime fuerit] *Prim. Græc.* quam ne con-
tentions minimum fuerit.

Agit causas liberales] *Prim. Græc.* agit
causas liberales. *Al.* agit causam libera-
liter. *Et agit causam liberales.*

A columariis preteritum] *Al.* perter-
ritum. *Al.* a colonariis.

EPIST. XI. Comitiales eripiebantur]
Al. contiones eripiebantur.

Ne quod furore Paulli adeptus esset bo-
ni] *Al.* ne si quod furore Paulli adeptus
esset boni. *Al.* adeptum. *Al.* ne quod fa-
vore Paulli adeptus esset boni.

Nec decerant quidem qui neque trans-
gredi volebant] *Prim. Pal.* decerant quidem
qui inique transgredi volebant. *Amstelod.*
deferant quidem qui inique transgredi volebant.

Lambin. ed. nec decerant quidem, qui id
nunquam transgredi volebant. *Al.* nec de-
cerant qui inique transgredi volebant.

In unam causam omnis contentio con-
iecta est de provinciis & in quam adhuc
incubuisse cum senatu Pompejus videatur,
ut Caesar Id. Novemb. decedat. *Editiones*
Manutii, in unam causam omnis contem-
tio coniecta est: de provinciis inquam ad-
huc est. Incubuisse cum senatu Pompejus
videatur, ut Caesar ante Id. Novemb. de-
cedat. *In Amstelodam.* etiam scribitur, de
provinciis adhuc est. *Et max. idem,* ut Ca-
sar Idus non decedat.

EPIST. XIII. Etate iam sunt decursa]
Al. decussa. *Amstelodam.* detorta.

Padate Tulliz] *Al.* & prudentia Tul-
liz.

Ut ratio esset eius habenda qui neque
exercitum neque provincias traderet] *Al.*
trahere vellet. *Mss.* ut ratione eius ha-
benda, qui exercitum, neque provincias
traderet. *Amstelodam.*

EPIST. XIV. Invidiosa conjunctio] *V.*
l. c. & ingens conjunctio.

Non ad occultam recedit obtrusio-
nem] *Sic Amstelodam. Pal. prim. Viti.*
ed. Vulgo, non ad occultam recedit obtrusio-
nem.]

Sed ad bellum se erupit] *Perk.* *Am-*
stelodam. aliique. *Vulgo,* sed ad bellum e-
rumpit. *Al.* tamen omisso particula, sed
bellum erumpit. *Et bellum se erupit.*

EPIST. XVI. Iratus senatus exiit] *Al.*
iratus senatus exiit. *Prim. Palat. Perk.* *Am-*
stelod. iratus senatus exiit. *Al.* exiit.

Tibi curæ sunt] *Perk.* aliique curæ
sunt.

Que cum confeceris, & ego] *Al.* que
cum tu feceris. *Al.* que cum erunt con-
fecta. *Al.* que iam erunt confecta. *Id.* si
feceris. *Polit. mss.* que tamen cum feceris.

LIBER IX.

EPIST. I. In spem tamen venio] *Sen.*
Palat. venit.

Ut nullam allevationem] *Palat. sext.*
nullam allevationem. *Sic & alibi libri*
allevio, pro allevio scribitur. *Palat. prim.*
nullam ut allevationem.

Eorum me suppeditat] *Histop.* subpi-
gebat.

Videbar enim mihi, cum me in res tur-
bulentissimas infidelissimis sociis demissi-
sem] *Pal. prim.* videbar enim me in
res turbulentissimas infidelissimis sociis de-
missum. *Sic & duo Guilielmi libri,* nisi
quod pro videbam legitur videbant. *Amstel-*
od. videbar enim mihi, cum me in res
turbulentissimas infidelissimis sociis demissi-
sim.

EPIST. II. At tibi repente] *Sic Viti.*
aliquo molitibus libri. *Vulgo,* at tibi repen-
te. *Palat. sext.* at ubi repente.

Tantis postea novis rebus allatis] *Al.*
tot & tantis postea novis rebus allatis.]

Qui autem victos nostros moleste fe-
runt] *Sic Viti.* *Vatic. Amstelod.* aliique.
Vulgo, qui autem victos esse nostros mole-
ste ferunt. *Histop.* qui autem victos nos
moleste ferant.

EPIST. V. Neque solum propter resp.
sed etiam propter anni tempus] *Sic Am-*
stelod. prim. Palat. Perk. *Viti. ed. vulgo.*
neque solum propter temp. sed etiam propter
anni tempus. *Al.* neque solum propter
temp. sed etiam propter anni tempus.

Eundem ipse sequar] *Al.* eundem ipse
sequar.

Severitatem otiosorum] *Histop.* si ve-
ritatem otio solus. *Pal. sext.* si veritatem
otio salvo.

EPIST. VI. Simul ostentavi tibi] *Sic*
Amstelod. Viti. prim. Pal. Viti. ed. Vulgo
deh. tibi. *Histop.* simul ostentavi. *Latet*
hic aliquid.

Magnam hominem duxi, tum quod his]
Amstelod. aliique *mss.* cum enim te semper
magnum hominem duxerim, quod his.

Instar esse vite puto] *Al.* instar esse
victoriae puto. *Al.* instar victoriae puto.

Vacationem etiam habent publici mu-
neris] *Viti.* vacationem, eadem habent
publici muneris. *Amstelod.* aliique *mss.* va-
cationem, eandem habent pub. mun.

Queve audiero] *Mss.* que tua audiero.
Edd. que tua invese audiero.

EPIST. VIII. Quamvis quis ostenderit,
ne populus] *Viti.* *mss.* quamvis quis o-
stenderit, ne populus. *Amstel.* quamvis
quis ostenderit, & ne populus.

Nisi autem ad te] *Mss.* nisi enim ad
te.

Partes Antiochicas] *Sic Mss. Al.*

Antiochicas. *Histop.* Antiochenas; *Ser-*
vich. Antiochias. *Vulgo* Antiochianas.

Si videretur, & de nobis inter nos] *Sic*
duo Pal. Vatic. Servecb. *Histop.* *Amstelod.*
edd. prim. & Viti. *Palat.* si videretur, &
de nobis & inter nos.

EPIST. IX. Rectissima sunt apud te om-
nia] *Duo mss.* rectissima sunt apud te
omnia.

Precipue nunc iam inclinata victoria]
Histop. precipue cum iam inclinata sit
victoria.

Neque etiam regum ac nationum] *Sic*
Viti. ac mss. *Vulgo.* nec etiam regum aut
nationum.

Illud autem te peto] *Sic mss.* *Vulgo,* a
te peto.

EPIST. X. Literæ expectandæ] *Al.* ex-
petendæ.

Quod te potem scire curare] *Palat.*
sext. scire potem curare. *Servecb.* quod
te potem scire oportere.

Ingentium collatum cum] *Al.* ingent.
collatum cum.

EPIST. XIV. Gratulor tibi cum tan-
tum valet] *Sic Amstelod.* aliique. *Vulgo,*
gratulor tibi quod tantum valet.

Jam salvi esse possumus] *Jam deest*
in univ. libris. *Prim. Palat.* tam salvi
esse possumus. *Al.* var. ead. tum salvi es-
se possumus. *Sic & Amstelod.*

Hæc enim jocularis sum] *Duo mss.* hic
enim jocularis sum.

Proponam tibi claros viros] *Amstelod.*
Pal. prim. & sext. *Perk.* *Histop.*
Servecb. proponas tibi claros viros.

Maturitatem tibi animadvertendi] *Al.*
auctoritatem tibi animadvertendi.]

Omnium concessi] *Mss.* omnium sen-
su. *Al.* omnium consensu.

EPIST. XV. Auctorem moderationis ut-
bane] *Ita Pal. quatuor Guilielmi.* *ad-*
princip. *Viti.* *Manut.* *Al.* commorationis.

Conferam. Domum si habeo, in denos
dies] *Palat. sextus.* conferam domum: si
habeo. *In denos dies.*

EPIST. XVI. Volamina jam confec-
tit] *Amstelod.* *mss.* si quod afferatur] *Sic*
mss. *vid. Not. ed. prim. & Perk.* pro af-
feratur, deferatur. *Vulgo* pro si quod, *ser-*
vicb. si quid.

In sermone vario] *Servecb.* in sermo-
nes varios.

Posuisti loco] *Sic mss. Vulgo,* posuisti loco.
Que.

Quæsitulic te faciebam] *Sic Vatin. ex-cerpta & Medic. Alii mss. & edd. quæ-situnculic te faciebam.*

Tempericus fiat] *Al. temperatus fiat.*
 EPÍST. XVII. Non tu homo ridiculus es] *Sic Anstolod. aliique mss. Vulgo, num homo ridiculus es?*

Hoc non longe abest a Tufuelano] *Sic Vatin. Anstolod. Palat. prim. & sext. Viti. ed. Vulgo, hic non longe abest a Tufuelano.*

Non modo me, qui] *Al. non modo non me, qui.*

EPÍST. XIX. Tenuiculo apparatu] *Sic mss. Vulgo, tenuissimo apparatu.*

Reda enim a porta] *mss. recta enim a porta.*

EPÍST. XX. Hanc insolentiam] *Al. indolentiam.*

Etiam Hirtio cenam dedi sine pavone, tamen in ea cenam] *Alit, etiam Hirtio cenam dedi, sine pavone tamen. In ea cenam. Mss. duo, Hirtio cenam dedi sine pavone. Stevvech. sine pavore.*

EPÍST. XXII. Quid? huius Pherei hic cubile inire est ausus] *Sic Vatin. aliique mss. & Victor. ed. Vulgo, quid illud? Pherei hic cubile inire est ausus. Stevvech. huius ferrei. Al. huius Pherei.*

Ex quo est propter similitudinem peniculus] *Græc. ex qua est similitudine peniculus.*

Sed quia multi, factum] *Al. sed iam ausus factum est tam obscuro.*

Non honestum verbum est divisio?] *Sic mss. Vulgo, non honestum verbum est divisio? Al. divisor. Mss. divisor.*

Suppedit, flagitium est] *Anstolod. suppedit flagitium est. Al. suppeditet. Al. suspendit. Al. suspendit. Al. suspicitur. Al. suppelleret. Al. suppellit.*

Habes scholam Stoicam] *Pal. sext. habes scholam Stoicam.*

EPÍST. XXVI. Aut possem vivere] *Sic mss. Vulgo, haud possem vivere. Al. aut posse me vivere nisi. Al. aut possem metui.*

Cenam te querere a mane] *Sic Pal. sext. & Viti. ed. Sed. Pal. prim. & Anstolod. cenam te querere a me. Al. cenam te querere a me. Menel. cenam te querere amone.*

LIBER X.

EPÍST. I. Hominis impotentissimi] *Sic mss. Vulgo, impudentissimi. Al. impudicissimi. V. c. N. Scæf. hominis impertiosissimi.*

EPÍST. III. Per te vidi libentissime] *Pal. sext. per te vidi diligentissime.*

Quam mihi tecum statuo esse communem] *Ubi Guilielm. quamquam mihi tecum statuo esse communem. Al. quam mihi tecum statuo studeoque esse communem.*

Nunc alia ratio est. Omnium rerum tuum iudicium est, idque liberum] *Al. nunc alia ratio est omnium rerum. Tuum iudicium est, idque liberum.*

EPÍST. IV. Te profectum audiveram] *Pal. sext. te profectus audiveram.*

Mæe a pueritia observantia] *Lambin. vel mæe in te a pueritia observantia.*

Si aut alter sentirem] *Fort. aut si alter sentirem. Lamb.*

EPÍST. V. Voluntatiue conjunctio] *Sic mss. Vulgo, voluntatiue conjunctio.*

Quod tibi majori fructui] *Mss. Anstolod. Menel. Græc. fca. Stevvech. ed. prima, quod tibi majoris fructus glorieque esse possit. Hanc lectionem in suis etiam reperit Corradus, aliique.*

EPÍST. VI. Pro plurimis nostris necessitudinibus] *Pal. sext. necessitatibus.*

Nisi te cum libertate populi R.] *Pal. sext. nisi tecum libertatem P. R.*

EPÍST. VIII. Quidquam illi pollicendum] *Mss. Quidquam illi pollicendum.*

Optima mentis cogitata] *Duo mss. optime mentis cogitata. Al. optima mentis cogitata. V. c. optima mentis excogitata.*

EPÍST. IX. Contra quod ipse pugno, & temporis] *Sic prim. Palat. Anstolod. Menel. Viti. ed. Vulgo, contraque ipse pugno, sed & temporis de rei.*

Vienna equites mille] *Sic mss. & Viti. ed. Vulgo, Viennam equiter mille.*

EPÍST. X. De tua voluntate percipitur] *Sic Anstolod. Hirtius. & edd. Sed. Pal. jr. & sext. Græc. fca. percipitur. Sext. Pal. in marg. percipitur.*

Ne maturum quidem etiam nunc] *Pal. prim. & sext. Hirtius. Stevvech. ne maturum quidem etiam ne. Anstolod. ne maturum*

tutum quidem etiam. Nunc.

EPÍST. XI. Non medicis adhibenda mihi est cura] *Sic mss. Hirtius. Stevvech. Pal. sext. Anstolod. Vulgo, quare non medicis adhibenda mihi est cura. Stevvech. pro adhibenda scribit adhibita. Pal. sext. adhibenda est mihi cura. Al. adhibenda mihi cura est.*

Pro vobis cedam] *Stevvech. pro nobis cedam. Quidam casibus non habent pro vobis.*

EPÍST. XII. Cave enim putes ulla unquam literas graviore] *Sic mss. Vulgo, cave enim putes ulla literas unquam graviore.*

Nec quo progredi velles] *Victor. & Gebb. edd. ut & Vatin. nec quod progredi velles.*

Quam quando complexus] *Hirtius. quam quoniam complexus.*

EPÍST. XVII. Vingtis millia passus abest] *Sic Vatin. Hirtius. Stevvech. prim. & sext. Pal. Græc. fca. Viti. & Gebb. edd. Vulgo, passuum.*

Quam me iurare posset in castris] *Sic Pal. sext. Viti. Vulgo, quam me iurare posset in castris.*

EPÍST. XVIII. Sciebam enim, & cautius illud erat consilium, expellere me ad Iaram, dum Brutus traiceret exercitum, & cum collega consentiente, sicut milites faciunt, hostibus obviam ire] *Hinc locum sic respicit Lambin. scribam enim, etiam cautius illud erat consilium expellere me ad Iaram, dum Brutus traiceret exercitum, & cum collega consentiente, exercito concondi, & bene de rep. sentiente, hostibus obviam ire. Et sic edidit Mazani. Anstolod.*

Expectare me ad insulam. V. c. N. Scæf. dum Brutus traiceret exercitum, concondi, ac bene de rep. sentiente.

Nos suis contractis] *Al. legunt, in suis contractis. Lambin. ex conjectura, rationibus suis male contractis.*

EPÍST. XXI. Remque publicam mecum prodidissim] *Sic mss. & Viti. ed. Vulgo, remque publicam mecum prodidissim.*

Omniaque integra servem] *Sic Pal. sext. Anstolod. & Victor. ed. Vulgo, omnia ut integra servem. Q. V. G. omniaque ut integra servem.*

Non dubitabit] *Stevvech. dubitabis.*

EPÍST. XXIII. Tribunal militum] *Sic mss. Anstolod. tr. mil. Vulgo, tribunal*

inilitarem.

Ad me cum literis] *Sic Anstolod. & rres Guilielm. ut & Victor. ed. Vulgo, ad eum cum literis.*

Exceptam] *Sic Anstolod. aliique mss. Vulgo, interceptam.*

EPÍST. XXIV. Pro maximis tuis beneficiis] *Palat. sext. pro eximis tuis beneficiis.*

Indulgentia, assiduitate] *Lambin. diligentia, assiduitate.*

Omnes gratas amicitias] *Stevvech. & Pal. prim. omnes gratas amicitias.*

In tua oblerantia] *Sic Hirtius. Stevvech. Anstolod. Viti. ed. Vulgo, in tui oblerantia.*

EPÍST. XXV. Operam tuam, navitatem, animum] *Anstolod. navitatem, animum. Al. matricitatem, animum. Al. tuam navatam, animum.*

Præterea fama sententiaque omnium] *Al. præterea fama sententiaque omnium.*

EPÍST. XXVI. In Januar. mensim protrudissim] *Sic Vatin. Stevvech. Anstolod. Pal. prim. Viti. ed. Al. protrudissim. Hirtius. prodicissim.*

EPÍST. XXX. In castris Hirtii erat futurus] *Vatin. in castris & Hirtii. Stevvech. & Græc. fca. in castris & Hirtius. Menel. in castris Hirtius. Prim. Pal. & Anstolod. in castris Hirtius.*

Alteram Sillani evocatorum partem] *Sic Pal. prim. & sext. Hirtius. Anstolod. Menel. nisi quod hic Sillani scribit. Stevvech. alteram S. illam, & evocatorum partem. Græc. fca. alteram Sillam & evocatorum partem. Vulgo, alteram Sillani & evocatorum partem.*

EPÍST. XXXI. Ne moveare ejus sermonibus] *Sic Hirtius. Pal. sext. & prim. Anstolod. ed. Viti. Vulgo, ne moveare ejus sermonibus.*

Nequaquam proinde ac dignus est] *Sic Vatin. Hirtius. Stevvech. Anstolod. Pall. dno. Viti. ed. Vulgo, nequaquam perinde ac dignus est.*

EPÍST. XXXII. Gladiatoribus] *Sic Anstolod. pluriusque alii vett. edd. Vulgo gladiatoris.*

Collecti enim lapides sunt in eum] *Sic rres Guilielm. duo Pall. Anstolod. Græc. fca. Vulgo, collecti enim sunt lapides in eum.*

Circulatorum quendam auctionum] *Hirtius.*

temp. *Sicvreb. & Amstelod.* circumlatorem quendam auctionum.

LIBER XI.

EPIST. I. Aut aqua & igni interdicator] *Sic Stevreb. Pal. ter. Græc. Amstelod. Vulg.* aqua & igni nobis interdicator. *Histop.* aqua & ignis nobis interdicator.

Succurret] *Pal. ter.* succurreret. Dandus est locus fortunæ] *Palat. ter. Amstelod. Mentel.* totum hunc locum sic dixerunt, dandus est locus. Fortunæ cedendum. Ex Italia migrandum Rhodum. *Grævi. ter. secund.* quid ergo est, inquis: tui consilii dandus est locus. Fortunæ cedendum. Ex Italia migrandum. Rhodum aut aliquo terrarum.

EPIST. II. Quod velle te probare vix quilibet posse videtur] *Amstelod. & Græc. sec.* quod velle probare vix quilibet credere posse videtur. *Mentel.* quod velle te probare vix quilibet credere posse videtur.

EPIST. VII. Cum adhibuisset domi meæ] *Palat. prim.* cum advisisset domi meæ. *Histop. & Stevreb.* cum advisisti domi meæ.

EPIST. X. Quantamque cupiditatem hominibus inhiat vacuitas, non te fugit] *Sic thuc. vacuit.* *Vatic. Medic.* Sed *Pal. prim. Stevreb. Histop.* inhiat vel inhiat vacuitas. *Amstelod.* inhiat tua civitas. *Mentel.* inhiat civitas. *Græc. sec.* inhiat tua rerum novitas. *Pal. ter.* quantamque cupiditatem hominibus inhiat tua novitas. *Al.* inhiat novitas. *Al.* inhiat tua charitas.

Que literis commendari possint] *Vat.* que literis commendari possunt. *Pal. ter.* que literis commentari possit.

Cum parvulam manum militum haberet inermium] *Sic duo Pall. & Græc. secund.* *Vulg.* cum parvulam manum peditem haberet inermium.

EPIST. XIII. Itinera multo majora fugiens] *Sic Stevreb. Amstelod. Pal. ter. Histop. & Mentel.* itinera fecit multo majora fugiens, quam ego sequens. *Vulg.* Itinere multo maiore fugiens.

Se iam Ventidius confluxisset] *Sic mss. & Viti. ed. Vulg.* se iam Ventidio confluxisset.

EPIST. XIV. Explorate victoria tua præclara Mutina eruptio] *Pal. ter.* explorata tua victoria; tua præclara Mane eruptio. *Pal. prim.* Mutina eruptio.

Magnum negotium, cujus exitum] *Q. F. C.* magnum negotium existat: cujus exitum.

Cujus exitum non extimesco, tuas partes sunt] *Sic Vatic. duo Pall. Amstelod. Mentel. Græc. sec. Viti. ed. Vulg.* cujus exitum non extimescam tuas partes sunt.

EPIST. XVII. Sed is ambitus excitare videtur] *Sic Vatic. Histop. Viti. ed. Sed Amstelod. Mentel. Græc. sec. Pal. ter.* sed is ambitus extare videtur. *Vulg.* sed is ambitus excitari videtur.

EPIST. XX. Homo sibi similis] *Sic Vatic. Histop. Viti. ed. Vulg. cum Amstelod. & alii sibi sibi homo sui similis.*

EPIST. XXI. Cum Casare, qui neminem præremiserit] *Pal. ter. & vossulii alii,* cum Casare locutum putas, qui neminem præremiserit.

Ab utriusque vestrum] *Forte,* ab utroque vestrum. *Lamb.*

De collegiis nostris] *Stevreb. & Pal. ter.* de collegiis vestris.

EPIST. XXVI. Maximo meo dolore hoc solatio utor] *Sic Pal. prim. ter. Histop. Stevreb. Amstelod. Viti. ed. Vulg.* In inaximo meo dolore hoc solatio utor.

Quod intelligunt homines] *Histop.* quod intelligunt homines.

Deliberent utrum traiciant] *Sic mss. Vulg.* deliberant utrum traiciant.

Et Brutum accessant] *Sic Amstelod. & Viti. ed. Pal. ter.* te & Brutum ex Sardinia accessant.

LIBER XII.

EPIST. I. Finem nullam] *Sic mss. vid. Not. Vulg.* finem nullum.

Id est de tota rep. cogitandi] *Amstelod. Grævi. secund. aliisque, & de tota rep. cogitandi.*

Sed ita compressum est] *Pal. prim. Amstelod. Græc. sec. ed. prima & Viti.* sed ita compressa est. *Græc. ter.* ita compressa est. *Mentelian. stat pro unguato compressum.*

EPIST. II. Vestri facti gloriam cum me laude communicet] *Sic Vatic. prim. Palat. Græc. duo Guilielmi. Viti. ed. Vulg.* facti

facti vestri gloriam cum me laude communicem.

At quam paratus] *Mss.* ad quam paratus. *Al.* ad quem paratus.

EPIST. III. Sed hoc vestrum est] *Sic prim. Pal. Græc. Amstelod. Viti. ed. Vulg.* sed hoc vestrum fuit.

De me quidem non dubitanter, quin] *Sic Vatic. prim. Pal. Græc. Amstelod. Vulg.* de me quidem non dubitant, quin.

EPIST. IV. Nunc me reliquie vestre exercent] *In Græc. desit nunc Lambini se conspici legendum,* nunc reliquie nos exercent.

Te esse in Syriam] *Sic mss. Vulg.* te esse in Syria.

EPIST. V. Tum ornatiores propter celeritatem] *Sic mss. Vulg.* tum gratiores propter celeritatem.

Nihil belli reliqui fore] *Sic Histop. Stevreb. Græc. Amstelod. Viti. ed. Vulg.* nihil belli reliquum videbatur.

EPIST. X. Exercitum quibuscunque potestore rebus] *Sic Vatic. Pal. prim. Histop. Amstelodam. Al. mss.* exercitum verbis, quibuscunque potero, rebusque ornabo. *Vulg.* exercitum quibuscunque potero rebus.

In quibus est magna illa quidem spes] *Sic Vatic. Stevreb. Amstelod. Viti. ed. Vulg.* in quibus est magna quidem spes.

EPIST. XI. Una fortissimo animo remp. administrant] *Histop.* una fortissime reimp. administrant.

Quantum est in te] *Sic Vatic. Histop. Viti. ed. Vulg.* quantum opus est. *Et sic Amstelodam. & Mentel.*

EPIST. XII. Id quod & nostris & resp. causa] *Sic Græc. Stevreb. Amstelod. Viti. ed. Pal. prim.* id quod & nostris resp. causa. *Vulg.* id quod & nostris & resp. causa.

Te hortante] *Al.* te hortatore. Quos si occupasset Dolabella] *Sic mss. & Viti. ed. Vulg.* quem si occupasset Dolabella.

EPIST. XIII. Pene victam reimp.] *Græc. pene victam reimp.*

Tum serviremus] *Medic.* dum servivimus. *Stevreb. & Græc.* dum servi essemus. *Histop.* dum servis haberemus. *Sapientia haberemus scriptum erat heremus.*

Non subita nec inconvenientia] *Medic. & Histop.* non subita nec convenientia.

Tum Viti

Alii legunt, esse Fulvio Ursino, non subita obvenientia.

Pro nostra parte celeriter nobis expediri posse confidere] *Sic Histop. Græc. Viti. ed. Sed Amstelod. & Græc. sec.* pro nostra parte celeriter iter vobis expediri posse confidere.

EPIST. XIV. Ut non possit Dolabella in Italiam pervenire] *Sic mss. Vulg.* ut ubi possit classe Dolabella in Italiam pervenire.

EPIST. XV. Usque in Sidam] *Sic mss. & Viti. ed. Al.* usque in Sidam.

Cyprumque petisse] *Al.* Egyptumque petisse.

Fore præsto in Syria, ad meum officium reverti] *Græc. Medic. edit. princeps,* fore præsto in Syria, ad meum officium reverti. *Viti. ed.* fore præsto, in Syria ad meum officium reverti.

EPIST. XXII. Collega vestro] *Sic mss. Græc. sec. & vulg.* collega nostro *Mentel.* collega meo.

Sed non pari conditione] *Mss. nonnulli,* sed non pari contentione.

EPIST. XXV. Postulabatur ut etiam illi notaretur] *Sic Amstelod. & vid. Pal. prim. Viti. & Græc. ed.* postulabatur autem etiam illi notaretur. *Mentel.* postulabatur etiam aut illi notetur. *Græc. sec.* postulabatur etiam aut illi ut vocarentur.

Dignitatisque fautor] *Histop. Stevreb. Pal. prim. Amstelod.* dignitatisque fautor.

Conjeci in Cæsaris Octavianii plagas] *Histop. Stevreb. Pal. prim. sext. Ven. Amstelodam. Mentel. Græc. sec. ed.* conjeci in Cæsaris Octavianii plagas.

EPIST. XXVIII. Ne nimis liber in ulciscendo] *Palat. prim. Græc. sec. Stevreb. Amstelod.* ne nimis liber in ulciscendo.

Ne gravis civis, ne minus gravis civis.

Ne minus fortis, ne minus te dignus] *Sic mss. Vulg.* ne nimis fortis, ne nimis te dignus.

Fuisse facillimo] *Al.* facillima. Si culpa a quibusdam abfuisse] *Histop. & Stevreb.* si culpa a quibusdam abfuisse.

Amstelod. si culpa a quibusdam abfuisse.] *Amstelod.* si culpa a quibusdam abfuisse. EPIST. XXIX. Non modo tibi, cui omnia nostra] *Sic Histop. Stevreb. Amstelod. Vatic. Viti. ed. Al.* non modo te, cui omnia nostra.

T t t

Non

Nunquam fuit ad scribendum] *Al.* nunquam aliter scribendo.

EPIST. XXX. Cum tu mihi raro mittas] *Sic Pal. sext. Vatic. Viti. ed. Vulg.* cum tu mihi raras mittas.

Diffinabar] *Pal. sext. desinabar. Et sic idem Batim desineor.*

Egrotant ii] *Hittorp. & Palat. sext. egrotantur ii.*

Cum levati morbo videntur] *Sic Anstolod. Palat. sext. Viti. ed. Vulg.* cum levati morbo viderentur.

Gerere conamur] *Al.* gerere cogamur. Verba permittit] *Al.* verbi protulit.

Quod & orbis senatus] *Lamb.* quod & orbis est senatus.

Que conquirunt undique] *Hittorp.* que conquirunt undique.

De Accie Dionysio] *Duo Gualtero. ed. Ateio Dionysio. Vatic. Anstolodam. & Viti. ed. de Atrio Dionysio. Palat. sext. de Aelio Dionysio.*

Si meis literis obtemperavit] *Sic Anstolodam. Palat. prim. & sext. Viti. ed. Vulg.* si meis literis obtemperavit.

LIBER XIII.

EPIST. I. Injuria, quam accepisti] *Peck. & Stevvech.* injuria, quam recepisti.

Conscii potest, agam nunc. Ac te illud] *Sic Vatic. duo Gualtero. Viti. ed. Vulg.* conscii potest agam. Nunc a te illud.

Cum Patrone Epicureo mihi omnia sunt] *Sic mss. & Viti. ed. Vulg.* cum Patrone Epicureo mihi omnia sunt communita.

Me habuit suorum defensorum] *Hittorp. Peck. Stevvech.* me habuit suorum defensorum. *Al.* me habuit sociorum defensorum. *Anstolodam.* me habuit otiorum defensorum. *Grev. sec. me* me habuit sociorum defensorum.

Traditus mihiq[ue] commendatus] *Palat. sext.* traditus mihi, commendatusq[ue] est. Nihil scripsi ad te] *Hittorp. & Stevvech.* nihil tibi scripsi.

Est enim omni liberali doctrina politissimus] *V. c.* est enim omni liberali arte politissimus.

Minime in rogando molestus] *Sic mss. & Viti. ed. Vulg.* minime in rogando molestus.

Etiamsi edificatus esses] *Sic Hittorp. Peck. Pal. pr. & Sext. Anstolod. Viti. ed. Vulg.* ita etiam, si edificatus esses.

EPIST. II. Qui habitat] *Al.* qui habitabat.

Ut ei de habitazione] *Al.* ut te ei de habitazione.

EPIST. IV. Magno enim meo beneficio affecti] *Lamb.* magno enim a me beneficio affecti.

C. Caesar primo suo Consulatu] *Hittorp. Stevvech. Palat. sext. C. Caesar suo consulatu.*

Est tux prudentia] *Hittorp.* est tux prudentia.

Et suadem] *O. V. C. & tibi* persuadem. *Unde Lamb. & tibi* suadem.

EPIST. V. Ut ambitione me conturbem officium meum] *Peck.* ut ambitione mea turbem officium tuum. *Pal. prim. ut* ut ambitione mea conturbetur officia tua. *Sic & Pal. sext. Mentel.* ut ambitione mea conturbant officium tuum.

Injustissima calamitate dolui] *Peck.* injustissima calamitate condolui.

Tanquam e naufragio] *Stevvech.* tanquam in naufragio.

Cum superior factus sit ordine] *Al.* factus sis.

Ex eo agro] *Hittorp.* ex agro.

Quicquid mea causa faceres, ut id C. Curtii causa cum feceris, existimes, quod ille per me habuerit] *Sic Vatic. Pal. prim. & sext. Viti. ed. Vulg.* cum nonnullis mss. quicquid mea causa faceres, ut id C. Curtii causa cum feceris meum existimes. Quod ille per me habuerit. *Sic & Anstolod. & Grev. secunda. Sed Mentel.* quid cum mea causa faceres: ut id C. Curtii causa meum cum feceris existimes.

EPIST. VI. Et item postea pluribus verbis] *Sic prim. & sext. Pal. Anstolodam. Viti. ed. Vulg.* & idem postea plurimum verbis.

Et potestate tua] *Lamb. fort. & a* potestate tua.

Vultu denique exprimis] *Sic mss. Vulg. exprisferis. Et sic Mentel. Grev. sec. Qui tibi literas dedit] Sic Vatic. Pal. prim. & sext. Viti. ed. Anstolod. qui tibi literas dedi Al. qui tibi has literas reddidit.*

EPIST. VII. Necessitudine, que tu summa in me observantia, ad] *Sic Vatic.*

Epist. & Viti. ed. vulg. necessitudine tuaque summa in me observantia ad.

Libenter mea causa] *Pal. prim. Anstolod. & Stevvech.* libenter mei causa.

Integram conservares] *Forte* reservares. *Lambia.*

Qui simili causa laborent] *Hittorp.* qui simili causa laborent. *Gualtero.*

EPIST. VIII. Te mei studiosissimum esse] *Sic Vatic. Pal. prim. & Viti. ed. Vulg.* te mihi studiosissimum esse.

Cognosset] *Sic Vatic. Viti. ed. Hittorp. ed. cognosceret. Al. cognosceret.*

Prædix in affirmationem accepisti] *Hittorp.* prædix in affirmationem accepisti.

Satisfecerit per me] *Sic Hittorp. & Viti. ed. Stevvech.* satisfecerit pro me, ut ego illud. *Anstolodam.* satisfecerit pro me, ut ego. *Vulg.* per me satisfecerit cum ego.

Ut ego illi uni plurimum debeam] *Sic Pal. prim. sext. Viti. ed. Anstolod.* ut ego uni plurimum debeam. *Stevvech.* ut ego illi uni plurimum debeam. *Mentel.* ut ego plurimum debeam illud. *Vulgg.* cum ego illi uni plurimum debeam.

EPIST. IX. Cum mea commendatione] *Sic Pal. pr. sext. Hittorp. Viti. ed. Vulgg. & Anstolod. & Mentel.* cum ea commendatione. *Grev. sec. & Alius Gualtero.* tum ea commendatione.

Qua essent erga ipsos voluntate] *Hittorp.* qua essent erga ipsos voluntate. *Stevvech.* qua essent erga eos voluntate.

Publicanorum semper libentissime tribuerim] *Sic mss. & Viti. ed. Vulg.* publicanorum multum semper libentissime tribuerim.

Idque magnis ejus ordinis erga me meritis] *Sic Anstolodam. Mentel. Pal. prim. & sext. Hittorp. Stevvech. Viti. ed. Al.* idque pro magnis ejus ordinis erga me meritis.

EPIST. X. Meam in illum benevolentiam auxerunt] *Vulgo* auferunt.

Quo etiam nunc maxime delectamur] *Al. leg.* quo etiam nunc maxime delectamur.

EPIST. XII. De illa commendatione comminam] *Sic Ven. prim. & sext. Pal. Stevvech. Anstolod. Vulg.* diminam. *Lambia.* deminam.

Ut ad hanc addam] *Sic Pal. sext. Mentel. & Viti. ed. Vulg.* ut hanc addam. *& sic Anstolodam. Al.* ut ad hanc accedam.

EPIST. XV. En hic est ille] *Med. em*

hic est ille. *Hittorp. & Pal. sext.* hic est ille, omiso en. *Al.* hem hic ille est.

Hic est ille de illis maxime, qui irrident atque oburgare me soliti sunt] *Hittorp. & Pal. sext.* hic est ille, qui irrident atque oburgare me soliti est. *Anstolodam.* en hic ille est de illis maxime, qui irrident atque oburgare me soliti est. *Mentel.* sed hic ille est de aliis maxime, qui inde obligare me soliti est. *Grev. sec.* en hic est ille, de illis maxime, qui irrident atque oburgare me soliti est. *Al.* em hic ille est maxime, qui irrident atque oburgare me soliti est.

Idem me consolatur] *Lamb.* idem me consolatur.

Et jam hominem perulium, etiamnum gloria voluit incendere] *Anstolodam.* etiam hominem perulium & inanem gloriam voluit incendere.

EPIST. XVII. In forum veni] *Hittorp. & Palat. sext.* in forum veni.

Aur que causa est] *Forte.* aut si que causa est. *Lamb.*

EPIST. XVIII. Quasi rogatus] *Hittorp.* quasi si rogatus. *Mentel.* quam rogatus. *Al.* quam si rogatus.

Cum mihi pro conjunctione nostra] *Sic Viti. ed. Al.* quando mihi pro conjunctione nostra.

EPIST. XIX. Sed ea causa etiam cum aliis compluribus] *Al.* sed ea causa communis est cum aliis compluribus.

Fortunas absentes] *Palat. quint. & sext.* fortunas praesentes.

Omnia a te studia summa cura peto] *Hittorp. & Palat. sext.* omnia a te summo studio & cura peto. *Stevvech. Palat. prim. Anstolod.* omnia a te studio summo cura peto. *Mentel. & Grev. sec.* omnia a te summo studio curaque peto.

Minus cumulate videre fecisse] *Sic Stevvech. Anstolod. & Viti. ed. Pal. prim.* minus cumulate videre fecisse. *Hittorp.* minus cumulate videre fecisse. *Mentel.* si minus cumulate videre fecisse. *Vulg.* si minus cumulate videris fecisse.

Scriptisse putet] *Sic mss. omnes & Viti. ed. Vulg.* scriptisse de se putet.

EPIST. XXII. T. Manium] *Unsi Gualtero. T. Aulium. Grev. sec. T. Manium.*

Qui ita exillimavit] *Pal. prim. sext. Hittorp. Stevvech. Viti. ed.* qui tamen exillimavit.

Ex ipsiusque præterea] *Sic Histop. Stevob. Palat. prim. & sext. Amstelod. V. H. ed. Vulgg. ex ipsius præterea.*

EPIST. XXVI. L. Melcinius] *Sic Histop. Palat. prim. & sext. & V. H. ed. Amstelod. L. Melcennius. Vulg. L. Messinius. Et sua causa] Sic Histop. Stevob. Amstelod. V. H. ed. Vulgg. te sua causa.*

Magnum tamen esse speravit apud te meas quoque literas] *Sic omnes mss. Vulgg. magnum tamen esse speravit te meas quoque literas.*

Qui Eli negotiosus est] *Sic Histop. Pal. prim. & sext. Amstelodam. Stevob. H. ed. Vulgg. Eli.*

Neque enim id tui dignitatis esse arbitramur] *Sic Histop. Stevob. Pal. prim. & sext. V. H. ed. Vulg. neque enim id tui dignitatis esse arbitrabamur.*

EPIST. XXVII. Ut vos soletis in formulis] *Sic Stevob. Palat. prim. & sext. Amstelod. Meate. ut volet is in formulis. Al. & volet is in formulis. Histop. ut videtis in formulis. Vulgg. ut vos in vestris formulis soletis.*

Jucundissime conjunctissime vivo] *Sic Stevob. & V. H. ed. Vulg. jucundissime conjunctissime vivo. Al. mss. jucundissime & conjunctissime vivo. Amstelodam. jucundissimo conjunctissime vivo.*

EPIST. XXVIII. Sed duo sunt, quæ te nominatim rogo] *Pal. prim. Stevob. Amstelodam. Hæc utique aut mss. V. H. ed. duo quidem te nominatim rogo.*

Homini gratissimo jucundissimo benigne fecisse] *Sic Amstelodam. Pal. prim. & sext. V. H. ed. Al. gratissimo jucundissimo benigne fecisse. Al. gratissimo & jucundissimo benigne fecisse.*

EPIST. XXIX. Quæ speciem habeant magnæ conjunctionis] *Sic V. H. ed. Palat. prim. sext. Amstelod. Victor. ed. Vulgg. quæ speciem habent magnæ conjunctionis.*

Tantum attingit negotii] *Histop. tantum attingit negotium.*

Non possum dicere eum præfuisse] *Histop. possum dicere eum non præfuisse.*

Omni curæ nostro] *Lamb. nostræ.*

Majore studio nullo possum] *Sic Amstelod. Stevob. V. H. ed. Histop. & duo Pal. majore studio nullo possum. Unde conjicit Gualtium. majore studio nullo possum. Vulg. majore studio non possum.*

Quod fuerim moderatior] *Trei mss. quo*

literim moderatior. Al. quod sui moderatior.

EPIST. XXX. Doctrinæque prædiorum] *Pal. sext. doctrinæque. Al. doctrinæque deditum.*

Sive aberit] *Sic V. H. ed. V. H. ed. Al. sive aderit. Histop. & sext. Palat. sive aberit.*

EPIST. XXXII. Tam lauta] *Duo mss. tam laudata.*

Quam nobili] *Mss. & V. H. ed. tamque nobili.*

Hos mihi maxime esse conjunctos] *Al. & hos homines mihi maxime esse conjunctos.*

EPIST. XLIII. Quod cum ipsa diligigo] *Lamb. quod cum per te ipsum diligigo.*

Et qui consuetudine quotidiana] *Sic Pal. prim. Amstelod. & V. H. ed. Vulgg. & qui cum consuetudine quotidiana.*

EPIST. XLVIII. Quod & tui laudi] *Stevob. quo & tui laudi. Al. mss. quod tui laudi. seu capula.*

Cum primus in eam insulam Quæstor veneris] *Sic mss. Vulgg. cum primus in eam insulam Quæstor veneris.*

EPIST. L. Multa in illum mea quoque, maximum est] *Sic Amstelod. Pal. prim. ed. Venet. & Victor. Vulgg. multa in illum mea, quodque maximum est. Amstelod. multa in illum mea quoque. Maximum est.*

EPIST. LV. Cum multis potentibus denegasset] *Lambin. quam multis potentibus denegasset.*

Pro nostra conjunctissima necessitudine] *Histop. & Pal. sext. pro nostra conjunctissima necessitate.*

EPIST. LXIII. Sed tamen, ut plane perspicere possis] *Forte, sed ita tamen ut plane perspicere possis.*

Tum summa probitate] *Sic mss. & V. H. ed. Vulgg. tum summa eius probitate.*

Consilio ejus fidei ac etiam bono] *Lamb. atque etiam bono. Al. consilio ejus fidei ac bono.*

Me, de quo ea supra scriperim] *Palat. prim. & sext. Histop. Stevob. Amstelod. me quo ea supra scriperim. Supra quoque abest in q. vi.*

EPIST. LXIV. Quod ejus causam Negro suscepit] *Stevob. quo ejus causam Negro si*

Ne relinquas] *Sic Palat. prim. Histop. Stevob. Amstelod. V. H. ed. Vulg. nec relinquas.*

Et usus est, amplissimas clientelas] *Sic V. H. ed. Pal. prim. & sext. Amstelod. V. H. ed. vulg. & usus est amplissime, clientelas. Al. usus est, amplissime clientelas.*

Vale] *Abest in mss.*

EPIST. LXVIII. Id est de statu provincie] *Hæc totius id est abest a Q. V. C. Anthonio. & Stevob. Mentel. Græv. sec. & de statu provincie.*

De reip. summa] *Histop. de r. p. summa. Pal. sext. de rep. summa. Et sic multas Lambin.*

EPIST. LXXIII. Quod si Romæ te vidissem, coram gratias egissem] *Sic Amstelod. & vulgg. Histop. & Pal. sext. quod si Romæ fuisset, te vidissem, coramque gratias egissem. Pal. sext. & V. H. ed. quod si Romæ: te vidissem, coramque gratias egissem.*

Quod si fieri possit] *Victor. quid fieri possit. Gebhard. ed. quid fieri, & quid mea causa facere possit.*

LIBER XIV.

EPIST. I. Scribis, faciemus] *Al. scribis, faciendum.*

Quo neque Hispo veniret] *Histop. quo ne ipso veniret. Duo Gualtium. quo ne Hypido veniret. Amstelod. quo ne ipso veniret. Pal. sext. quo ne ipse veniret.*

EPIST. II. Quidquam difficilium facio] *Palat. sext. factu. Histop. factu.*

Nisi tum timidi fuissetis] *Histop. & Pal. sext. nisi tum timidi essemus.*

Si Pompeii voluntas erit] *Forte, & accessit. Lamb.*

Meæ miseræ subleventur] *Palat. prim. Mentel. Græv. sec. V. H. ed. Amstelod. meæ miseræ subleventur. Probat Gebhardus.*

Eadem nos fortuna premet] *Stevob. eadem nos fortuna premet.*

Etiāne reliquias tuas miseræ proicias?] *Al. etiāne reliquias tuas miseræ proicies. Al. etiāne reliquias tuas miseræ Amstelod. etiāne reliquias tuas miseræ proicies.*

EPIST. III. Magis excruciant] *Pal. sext. plus excruciant. In V. H. ed. deest magis.*

Mea proptia est] *Forte, mea proprie*

est. Lambin. Virtutum & diligentiam præstitisse] *Histop. virtutum & indigentiam præstitisse.*

At summum secundis literis tuis] *Sic Pal. Histop. Stevob. V. H. ed. vulg. aut ad summum secundis literis. Amstelodam. ut summum secundis literis. Tuis abest in Histop.*

Debo spectare] *Sic Palat. prim. duo Gualtium. Amstelod. Vulgg. debo spectare. Pal. sext. debo sperare.*

EPIST. V. Quibus intellexi] *Al. ex quibus intellexi.*

Neque sum admiratus] *Histop. neque enim sum admiratus. Al. neque sum miratus.*

Venire cupimus] *Amstelodam. Pal. prim. & sext. Histop. & Pal. sext. quod si Romæ fuisset, te vidissem, coramque gratias egissem. Pal. sext. & V. H. ed. quod si Romæ: te vidissem, coramque gratias egissem.*

EPIST. VII. Quibus & te miseram habui] *V. H. quibus & te miseram habuit Stevob. quibus & te miseram habui.*

Quam a vobis discessi] *Histop. quam a nobis discessi.*

Satisfacias] *Lambin. satisfacias velim. Al. velim facias.*

Simul atque concendi] *Venet. simul ac concendi. Mentel. in eam simul concendi.*

Quo animo fortiore] *Pal. prim. & V. H. ed. quod animo fortiore essetis. Amstelod. & quod animo fortissimo essetis.*

Sapra scriptum erat, quod animo fortiores essetis. Et sic Mentel. & Græv. sec.

Rempublican defensurum] *Histop. Pal. duo. V. H. ed. temp. defensuros. Sed Amstelod. Mentel. & Græv. sec. sunt pro vulgato.*

EPIST. XIII. Ignoro. Si metuendus] *Sic Amstelod. Pal. prim. Victor. ed. Vulg. non ignoro. Si metuendus. Histop. ignoro. Sed si metuendus.*

Si metuendus iratus est, quies tamen ab illo fortasse nasceret. Torum judicabis quale sit] *Histop. sed metuendus iratus est, quiesce tamen ab illo. Pal. sext. si metuendus iratus est, quiesce tamen ab illo: fortasse nasceret totum: judicabis quale sit.*

EPIST. XIV. Quid sit vobis faciendum] *Histop. quid sit nobis faciendum.*

Satis vobis prodesse] *V. H. ed. deest prodesse. & sext. Amstelodam. V. H. ed. satis nobis prodesse.*

Ne jam intercludamini] *Pal. prim. & sext. & Menel.* ne jam intercludamur. *Vatic.* ne jam intercludamus. *Amstelodam.* ne jam intercludam. *Græv. sec. stat. pro vulgata.*

Quomodo quidem nunc se res habet] *Sic Pal. prim. duo Guillielm. Amstelod. V. H. ed. Vulg.* Quomodoque nunc res se habet. *Al.* quoquo modo quidem nunc.

LIBER XV.

EPIST. I. Qui ei regi minorem fidem] *Hittorp. & Palat. sext.* qui ei rei minorem fidem. *Amstelodam.* qui eo regi minorem fidem.

Tarcondimota] *Codex Guillielm. Tharchondimota. Duo alii Guillielm. Tarcundimota. Al. Tarcond.*

Si equitatis nostræ] *Sic Vatic. Peck. Hitt. Stevvech. Vich. ed. Sed Amstelod. cum vulgatis.* si equitatis nostri pariceps.

Judicavit vir fortissimus] *Sic Pal. sext. & Vich. ed. Vulg.* indicavit vir fortissimus.

EPIST. II. Coniunctam haberem, cuius] *Sic mss. & Vich. ed. Vulg.* coniunctam haberem hominum, cuius.

Firmiores animos omnium faceret] *Sic Hittorp. Stevvech. Vatic. Pal. prim. & sext. Vich. ed. Vulg.* firmiores animos hominum faceret.

Incolomitatem regnumque def.] *Lambin. & incolomitatem. Al. & incolomitatem regni defenderem.*

Quod ei permagnam] *Hittorp. & Pal. sext. quod & permagnam. Stevvech. quod & ei permagnam.*

Idque me gaudere dixissem, cohortatus] *Pal. sext. & Hittorp.* idque me gaudere dixissem : & tamen adolescentem esse cohortatus.

Postero autem die] *Stevvech.* postremo autem die.

Propter metum reticissent] *Q. V. C. propter metum obtruncissent. Palat. sext. reticissent. Stevvech. retuncissent.*

Amantissimum in Hittorp. amantissimum sibi. *Stevvech.* amantissimum suum.

Præsentibus invidiis liberaret] *Sic Pal. pr. & sext. Vich. ed. Vulg.* presentibus invidiis liberaret.

Tantam curam in eius vos salutem videamini contulisse] *Sic Pal. prim. & sext.*

& Vich. ed. Sed Amstelod. tantam curam in ejus vos salutem diligentiamque videamini contulisse. *Menel.* tantam curam in ejus nos salutem diligentiamque videamini contulisse. *Vulgati.* tantam curam benevolentiamque in ejus vos salutem videamini contulisse. *Al.* tantam curam diligentiamque in ejus vos salutem videamini contulisse.

EPIST. IV. Esse eundem] *Vatic.* esse eundem.

Diligenter esset adum] *Hittorp. & Pal. sext.* diligenter esset factum.

Equitatum satis idoneum] *Pal. pr. sext. Hittorp. Stevvech.* equitatum sane idoneum.

Regnumque lociorum] *Al.* Regnumque & lociorum.

Tum id, quod jam ante statueram] *Sic Vatic. Pal. prim. Vich. ed. Vulg.* tumen id, quod jam ante constitueram. *Q. V. C.* tumen id quod jam ante statueram.

Magna multitudine hostium occisa] *Peck.* magna multitudine hominum occisa.

Omnia consequi me arbitrat] *Vatic. Pal. prim. & sext. Amstelod.* omnia adsequi me arbitrat. *Q. V. C.* omnia me adsequi arbitrat.

Non modo non calamitatem] *Pal. sext.* meam non modo calamitatem.

Exercitum imbello] *Hittorp.* imbello] *Pal. sext.* in bello.

EPIST. V. Severitatem diligentiamque.] *Sic Vatic. Pall. Peck. Stevvech. Hittorp. Amstelod. Vich. ed. Vulg.* securitatem indigentiamque.

EPIST. VII. Cum te semper amavi dilexique] *Sic Pal. prim. & sext. & Vich. ed. Vulg.* cum te semper dilexi amavique.

Tum mei amantissimum cognovi] *Sic Pall. prim. sext. Vich. ed. Hittorp.* tum te mei amantissimum cognovi. *Al.* cum mei iam amantiss. cognovi. *Vulg.* quod mei amantissimum cognovi.

EPIST. XIII. Sed tamen navare operam volebam] *Pal. sext.* sed tamen eo navare operam volebam. *Lamb. forte.* tibi navare operam.

Sed ita fato nescio quo contigisse] *Vich. ed.* sed id fato nescio quo contigisse.

Dignas res esse honore] *Sic Hittorp. Pal. sext. quidam alii ver. cod. Vich. ed. Vulg.* dignas res esse & honore, & gratulatione.

Omnia

LIBER XVI.

Omniaque spero] *Sic Vich. ed. Vulg.* omniaque que spero.

EPIST. XIV. Sed tamen quod ab eo egregie diligi fensi, multo] *Sic Pal. sext. & Vich. ed. Vulg.* sed tamen quod te ab eo egregie diligi fensi, multo. *Pal. prim. & Amstelodam. Menel. Græv. sec.* sed tamen quod egregie ab eo diligeris multo.

Quonquam proferuntur tuae literæ] *Sic Vatic. alii quo mss. & Vich. Vulg.* profectur.

Annuum esse voluit] *Pal. prim.* annum esse voluit.

EPIST. XV. A belli pertinacia voluit] *Sic Hittorp. Pal. sext. Medic. Vich. ed. Vulg.* a belli necessaria pertinacia voluit. *Amstelod.* a belli necessari pertinacia. *In Menel. & Græv. secundo est necessaria.*

Reprehendit, prater eos] *Ven. Pal. prim. & sext. Amstelod.* reprehendit. Prater eo.

Consuli vellent] *Sic Vatic. & Vich. ed. Pal. prim.* consulere.

EPIST. XVI. Quam tu schedulam] *Vich. scidulam. Amstelod. Hittorp. Stevvech.* quam tu scedam aut literam. *Menel. & Peck.* quam tu secundam aut literam. *Græv. sec.* quam tu Zeram aut literam. *Menin.* quam tu syllabam aut literam.

Fit enim nescio quid] *Fortè.* nescio quomodo. *Lamb.*

Illud occurrit] *Lamb.* accurrit.

Eius res mihi advolabit] *Sic Pal. pr. sext. unus Guillielm. Vich. ed. Amstelodam. Hittorp. Stevvech.* advelabat. *Vulg.* advolebat.

EPIST. XX. Nunc hæc primo cupio cognoscere] *Hittorp. & Pal. sext.* nunc hæc prima cupio cognoscere.

Ubi Brutum nostrum videris] *Hittorp.* utrum Brutum nostrum videris.

EPIST. XXI. Hunc accepi dolorem] *Lamb.* hunc cepi dolorem.

Cum incensisses cupiditatem] *Hittorp.* cum accensisses cupiditatem meam.

Quod aliis fortasse non item] *Stevvech. & Pal. sext.* quod aliis fortasse non item.

Quæ scriptura per locutus es] *Stevvech.* quæ scripta perlocutus es.

Multum tecum recordere] *Pal. pr. & sext.* multum tecum recordare.

Epist. I. M. T. C. & Cicero meus] *Al. Tull. & Cicero meus. amissu M. C. Qui a te discelerim] Lamb.* qui abs te disc.

Neque nunc muto] *Palat.* neque nunc mitto.

Paullum commorari] *Peck.* pullum commorari.

EPIST. IV. Variæ sum affectus] *Pal. sext.* valde sum affectus.

Pagina perturbata] *Pal. sext.* priore pagina perturbata.

Sed cum tu laudas] *Hittorp. & Pal. sext.* sed cum tu laudat.

Sumptus ne parcas] *Hittorp. Pal. sext. Vatic.* sumptus ne parcas.

Quid dixisses, daret medico] *Pal. sext.* quod dixisses daret medico. *Lambin. conjicit.* quid dixisses daret. *Medico ipsi.*

Jam festinare volo] *Pal. sext.* tam te festinare volo. *Lambin.* jam te festinare volo.

EPIST. V. Quam si vixerit tecum] *Hitt. & Pal. sext.* quam vixerit tecum. *Q. V. C.* quam vixerit tecum.

Ut te Leucadem deportates] *Ven. Vatic. Pal. prim. & sext. Vich. ed.* ut te Leucadem deportaret.

Ad me mitteres] *Hittorp. & Pal. sext.* ad me remitteres.

Leucade proficiens] *Pal. sext.* Leucadem proficiens.

EPIST. VII. Qui si essent] *Quidam edd.* qui si non essent.

EPIST. VIII. Videre te tota cogitatione] *Hittorp.* videre te tota cogitatione.

EPIST. IX. A portu Corcyroorum] *Hitt. Pal. sext. Amstelodam. Menel. Græv. sec. Vich. ed.* in portum Corcyroorum.

Retenti ventis sumus] *Palat. prim.* retenti venisumus.

Equum & multum] *Pal. sext.* metum & multum. *Hittorp.* medicum & multum.

Incoluam præfiteris] *Pal. sext.* incoluam lheris. *Peck. & Ven.* incoluam feceris.

EPIST. X. Ad diem dictam sent] *Hittorp. Peck. Palat. prim. & sext.* ad diem dicta sent.

Nos adsumus] *Al.* ad summum.

EPIST. XI. Paratiorem ducem. Omni

no

no ex hac quoque parte] *Sic Palat. prim. sext. Vich. ed. vulgg.* paratiorem duceam omnino. Ex hac quoque parte.

EPIST. XII. Atque universæ reip. ex eo scire potes] *Hittorp.* atque universæ reip. & senatus ex eo scire potes.

Invalerat furor non solum improbis, sed etiam his] *Sic. mss. Vulgg.* invalerat furor non solum improbos, sed etiam hos.

Qui boni habentur] *Hittorp.* qui boni habebantur.

Se presentem trinundinum] *Hittorp.* se presente trinundinum.

Accipimus conditiones] *Hittorp.* accipimus conditiones.

Habere a tergo] *Hittorp.* habemus a tergo.

Possit opprimi] *Hittorp.* posse obui.

EPIST. XV. Tibique conservandum] *Al.* confirmandum.

EPIST. XVII. Video quid agas] *Amstelod.* vide quid agas.

Tuas quoque epistolas vis referri] *Sic Hittorp. Pal. sext. Patie. Vichor. ed. Al.* tuas quoque epistolas vis referam.

Satis scis. Tu eum] *Hittorp. & Pal.* satis scire. Tu eum. *Amstelod.* satis scis.

Et tu eum.

EPIST. XXI. Quam a vobis discesserant] *Al.* optatissimum. *Al.* exoptatissimum. *Vid. Nor.*

Ex humanissimi & carissimi patris epistola] *Pal. prim. sext. Hittorp.* & humanissimi & carissimi patris epistolam.

Quare quod polliceris] *Hitt.* quare quod pollicetur iste.

Quando igitur tum ex me doluisti] *Pal. prim. & Vich. ed. vulgg.* quando igitur tum ex me doluisti.

Nam cum & audio] *Forte,* nam cum audio ill. *Lambin.*

Apud Bruttium] *Sic Vichor. ed. Vulgg.* apud Bruttum.

Habes ubi deponendæ tibi sunt urbanitates] *Al.* Habes ubi sunt deponendæ urbanitates. *Al.* Habes deponendæ tibi sunt urbanitates.

Si fortuna me: praesertim] *Aliqui,* si si me juverit, praesertim.

Quod tibi curæ fuit] *Lambin.* quod tibi curæ fuerunt.

Eripitur operæ] *Pal. sext.* eripitur ex opere.

EPIST. XXII. Cupio certe] *Sic Pall. ad Guilhelm. Amstel. Vich. ed. Vulgg.* cupio equidem certe.

De quadrimo Catone] *Pal. sext.* de quadrimo Catone. *Pal. prim. terti. Hittorp. ed. prim.* de qua primo Catone.

Si quem cum eo sermonem] *Hitt.* si quidem cum eo sermonem.

EPIST. XXIV. Si non potes omne] *Hitt.* si non potes omnem.

De domesticis haecenus] *Sic Hittorp. & Pal. sext. Vulgg.* de domesticis rebus haecenus. *Pal. prim.* de domesticis ejus haecenus.

Sed litteras tuas expecto] *Mss.* sed si litteras tuas expecto. *Unus mss.* sed si litteras tuas expecto.

Papiam] *Al.* Appiam.

EPIST. XXV. Excusatione intermissio- nis litterarum] *Patie. Hittorp. Vich.* excusatione de intermissione litterarum.

De rep. rumoribus] *Al.* de reip. rumoribus.

Affiduitate epistolarum] *Sic mss. fore omnes.* & *Vich. ed. Vulgg.* affiduitate litterarum.

INDEX

Qui multiplex Literarum genus indicat.

A Accusatoriae, Lib. II. Epist.

10.

Admonitoriae, IV. 15. VII. 7.

XI. 20. 26. XII. 19. XIV. 10.

12. 14. 18. 20. 21.

Apologeticae, III. 7. 8.

Commendatariae, I. 3. II. 6. 8. 14.

III. 1. V. 5. VI. 9. VII. 5. 21.

VIII. 6. IX. 13. 15. X. 17. XI.

29. XII. 6. 12. 21. 24. 26. 27.

29. XIII. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18.

19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26.

27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34.

35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42.

43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50.

51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58.

59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66.

67. 69. 70. 71. 72. 74. 75. 77.

78. 79.

Conditivae, IX. 23.

Consolatoriae, I. 6. II. 2. III. 3. 5.

13. V. 16. 17. 18. VI. 1. 2. 3. 4.

5. 10. 12. 21. 22. IX. 6.

Deliberativae, II. 16. IV. 1. 2. V.

19. IX. 3. 7. XI. 1. 9. XIV. 24.

Excusatoriae, I. 1. II. 1. 7. 16. III.

8. V. 2. 17. VI. 2. 7. 11. VIII.

1. 5. IX. 26. X. 2. 8. 23. 31. 35.

XV. 3. 5. 13. 15.

Gratulabunda, II. 5. 7. 9. 10. III.

9. 12. VI. 12. 13. 16. VII. 15.

17. VIII. 12. IX. 12. XII. 13.

16. XIII. 73. XV. 5. 7. 8. 9. 10.

XVI. 16. 21.

Horariae, II. 1. 4. 8. 12. IV.

8. 9. 10. V. 21. VI. 12. 14.

VII. 6. 17. IX. 14. XI. 3. 5. 10.

12. 13. 14. 16. 19. 20. XI. 5. 7.

15. 23. 25. XII. 1. 6. 7. 8. 9. 10.

11. 22. 23. 24. 25. XIII. 68.

XIV. 8. XV. 1. XVI. 1. 2. 3. 4.

5. 6. 7. 8. 9. 10. 14. 15. 17. 23.

25. 26.

Jocose, I. 10. VII. 10. 12. 13.

14. 16. 18. 30. 32. IX. 4. 15.

16. 18. 19. 20. 22. 25. XII. 20.

XV. 16. 18.

Laudatoriae, VII. 18. IX. 14. XII.

5.

Monitoriae, VI. 21. VII. 6. 9. 10.

VIII. 5. 9. IX. 12. 17. 24. XII.

28. XIV. 23. XVI. 11. 12.

13.

Nuniae, I. 2. 5. 7. IV. 12. V. 6.

VI. 19. VII. 1. 26. VIII. 11. 2.

3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 14.

15. IX. 6. 16. X. 15. 16. 17. 18.

21. 23. 24. 28. XI. 8. 11.

Obiurgatoriae, II. 7. 8. V. 5. VII.

8. X. 27. XI. 18.

Officiose, II. 11. III. 10. X. 29.

Peritoria, II. 11. III. 2. 3. 9. V. 4. 9. 12. VI. 7. 17. VII. 29. VIII. 3. IX. 8. X. 21. 24. XI. 2. 4. XIII. 12. 57. 73. 76. 77. XV. 4. 7. 8. 10. 12. 13. 20.
Preceptorum, VII. 19.
Purgatoria, III. 10. 12. V. 20. VII. 3. XI. 27. 28. XII. 18. 29. 30. XV. 17.
Queribunde, VIII. 13. XI. 10. 12. XII. 2. 3. 4. 8. XIV. 1. 6.
Suasoria, II. 18. IV. 7. 8. 9. V. 19. VI. 8. 23. VII. 11. VIII. 16. IX. 2. 9.
Varia, XII. 17. XIV. 2. 3. 4. 5. 6. XV. 14. XVI. 18. 22. 24.
 Ad benevolentiam significandam, III. 1. 4. VI. 18.
 Ad beneficium commemorandum, III. 5.
 Ad confirmandum, VI. 6. 10. 14. 17.
 Ad confutandum, III. 7. IX. 21.
 Ad defendendum, I. 9. V. 2. VII. 3. IX. 5.
 Ad deplorandam calamitatem, IV. 1. 13. VII. 28. 30. IX. 11. X. 1. 33.
 Ad dissuadendum, II. 3. V. 14. VI. 20. X. 6. 25.
 Ad expostulandum, II. 17. III. 6. V. 1. 7. VII. 24. VIII. 17. 28. XI. 3.
 Ad gratias agendas, XIII. 28. 41. 54. 62. 64. XV. 11. XVI. 16.
 Ad gratum animum testificandum, III. 13. VII. 29. X. 11.
 Ad invitandum, VII. 31. IX. 1.
 Ad narrandum, I. 1. 4. 8. 9. II. 1. 10. IV. 4. X. 8. 30. 32. XII. 13. 15. 22. 23. 24. 25. 30. XIV. 7. 11. 15. XV. 1. 2. 3. 4. 17. XVI. 9. 10. 11.
 Ad reprehendendum, XII. 28. XVI. 17. 26.
 Ad respondendum, II. 17. XV. 19. XVI. 21. 27.
 Ad respondendum accusationi, VII. 27.
 Ad respondendum commendationi, V. 11. IX. 24. XI. 6.
 Ad respondendum consolationi, IV. 6. V. 13. 15.
 Ad respondendum excusationi, XV. 6.
 Ad respondendum gratulationi, IV. 14. VII. 2. XV. 6.
 Ad respondendum hortationi, IV. 11. X. 4. 7. XI. 24.
 Ad respondendum monitioni, II. 13. VII. 25. XI. 21.
 Ad respondendum nuntiae, II. 15. XI. 14.
 Ad respondendum petitioni, V. 10. X. 22.

Eorum nomina, ad quos scribit Cicero.

ACILIUS, XIII. a 30. ad 39.
 ALLIENUS, XIII. 78. 79.
 AMPIUS, VI. 12. X. 29.
 ANCHARIUS, XIII. 40.
 ANTONIUS, V. 5.
 APPIUS PULCHER, III. a 1. ad ult.
 APULEJUS, XIII. 45. 46.
 AUCTUS, XIII. 50.
 BASILIUS, VI. 15.
 BITHYNICUS, VI. 17.
 D. BRUTUS, XI. 3. 6. 7. 8. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 24. 25. 26.
 M. BRUTUS, XIII. 10. 11. 12. 13. 14.
 CÆGINA, VI. 5. 6. 8.
 CÆLIUS, II. a 8. ad 16. & 19.
 CÆSAR, VII. 5. XIII. 15. 16.
 CÆSIUS, XIII. 51.
 CANINIUS, II. 17.
 CASSIUS, XII. a 1. ad 10. XV. a 14. ad 18.
 CATO, XV. 3. 4. 6.
 CICERO Fil. XIV. 1. 2. 3. 4. 14.
 CLUVIUS, XIII. 7.
 CORNIFICIUS, XII. a 17. ad ult.
 CRASSIPES, XIII. 9.
 CRASSUS, V. 8.
 CULLEOLUS, XIII. 41. 42.
 CURIO, II. a 1. ad 7.
 CURIUS, VII. 28. 30. 31. XIII. 49.
 CURTIUS, XIII. 59.
 DOLABELLA, IX. a 10. ad 14.
 DOMITIUS, VI. 22.
 FADIUS, V. 18.
 FURFANIUS, VI. 9.
 FURNIUS, X. 25. 26.
 GALLUS, VII. 24. 25. 26. 27. 28. XIII. 43. 44.
 LENTULUS, I. a 1. ad 9.
 LEPIDUS, X. 27.
 LEPTA, VI. 18. 19.
 LIGARIUS, VI. 13. 24.
 LUCCEJUS, V. 12. 15.
 G. MARCELLUS, XV. 7. 8. 10. 11.
 M. MARCELLUS, IV. 7. 8. 9. 10. XV. 9.
 MARIUS, VII. 1. 2. 3. 4. XI. 27.
 MATIUS, XI. 27.
 MEMMIUS, XIII. 1. 2. 3. V. 19. 20. 21.
 MESCINIUS, V. 19. 20. 21.
 METELLUS CELER, V. 2.
 METELLUS NEPOS, V. 4.
 MUNATIUS, XIII. 60.
 OPIUS, XI. 29.
 PÆTUS, IX. a 15. ad ult.
 PAULUS, XV. 12. 13.
 PHILIPPUS, XIII. 73. 74.
 PLANCIUS, IV. 14. 15.
 PLANCUS, X. 1. 2. 3. 5. 10. 12. 13. 14. 16. 19. 20. 22. XIII. 29.
 POMPEJUS, V. 7.
 REX, XIII. 52.
 RUFUS, V. 19. 20. XIII. 48.
 RUTILIUS, XIII. 8.
 SER-

SERVILIUS, XIII. a 66. ad 72.
 SEXTIUS, V. 6. 17.
 SILIUS, XIII. 47. 61. 62. 63.
 64. 65.
 SULPICIUS, IV. a 1. ad 4. XIII.
 a 17. ad 28.
 THERENTIA, XIV. a 1. ad ult.
 THERMUS, II. 18. XIII. 53.
 54. 55. 56. 57.
 TIRO, XVI. a 1. ad ult.
 C. TITIUS, V. 16. XIII. 58.
 T. TITIUS, XIII. 75.
 TORANIUS, VI. 20. 21.

TORQUATUS, VI. 1. 2. 3. 4.
 TREBATIUS, VII. a 6. ad 22.
 TREBIANUS, VI. 10. 11.
 TREBONIUS, X. 28. XV. 20.
 21.
 TULLIA, XIV. 1. 2. 3. 4. 14.
 18.
 L. VALERIUS, I. 10.
 Q. VALERIUS, XIII. 4. 5. 6.
 VARRO, IX. a 1. ad 8.
 VATINIUS, V. 11.
 VOLUMNIUS, VII. 32. 33.

*Eorum nomina, quorum aliqua in his sexdecim libris epistole
 extant Ciceronianis adjuncte.*

BITHYNICUS, VI. 16.
 D. BRUTUS, XI. 1. 9. 10. 11.
 12. 13. 19. 20. 23. 26.
 M. BRUTUS, XI. 2. 3.
 CÆCINA, VI. 7.
 CÆLIUS, VIII. a 1. ad ult.
 CASSIUS, XII. 11. 12. 13. XV.
 19.
 CATO, XV. 5.
 CICERO Fil. XVI. 21. 25.
 CURIUS, VII. 30.
 DOLABELLA, IX. 9.
 GALBA, X. 30.

LENTULUS, XII. 14.
 LEPIDUS, X. 34. 35.
 M. MARCELLUS, IV. 11.
 MATIUS, XI. 28.
 METELLUS, V. 1. 3.
 PLANCUS, X. 4. 7. 8. 9. 11. 15.
 17. 18. 21. 23. 34.
 POLLIO, X. 31. 32. 33.
 QUINTUS FRATER, XVI. 8.
 16. 26. 27.
 SULPICIUS, IV. 5. 12.
 TREBONIUS, XII. 16.
 VATINIUS, V. 9. 10.

F I N I S.

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

SECRETARÍA GENERAL DE BIBLIOTECAS